R. P.

MARTINI BECANI

SOCIETATIS IESV THEOLOGI

MANVALE CONTROVERSIARVM HVIVS TEMPORIS,

IN QVINQVE LIBROS DISTRIBVTVM.

AD

INVICTISS. ET SACRATISSIMVM IMPERATOREM

FERDINANDVM II. Austriacum,

Catholicæ fidei Defensorem.

HERBIPOLI,

Typis ac sumptibus Eliæ Michaelis Zinck, &

Bernardi Raesfeldij.

ANNO M. DC. XXXXVI.

Cum Gratia & Privilegio Sacræ Cæsareæ Maiestatis, & Regis Hispaniarum.

INVICTISSIMO IMPERATORI FERDINANDO SECUNDO AVSTRIACO.

FEci tandem, Inuictissime Imperator; quod Magni Viri, vt facerem, sæpè cohortati sunt; Et omnes pænè Controuersias de fide ac religione, quæ hactenus vel mea, vel aliorum opera in lucem prodierunt, in certum ordinem digestas, hoc vno Volumine complexus sum. Nihil hîc meum est, nisi stylus, dispositio, breuitas, perspicuitas: reliqua ex Scripturis, Concilijs, Patribus, Theologis transumpta sunt. Quidquid tamen est, totum Augustissimo Cæs. M^tatis Vestræ Nomini inscriptum, ac dedica-

tum,

tum volo. Primò quidem, quia interest, habere tutelam ac patrocinium ab Aquila Imperiali, quæ nec inuidiam metuit, nec calumnijs obnoxia est. Deinde, Opus ipsum, quod tantæ Maiestati consecratum est, si non suâ, saltem alienâ authoritate commendabitur. Adhæc, æquitas postulat, vt labores nostri Academici Tibi deseruiant, qui tot Academiarum iura ac priuilegia in nos transferre dignatus es. Postremò, quod me priuatim concernit, omninò cauendũ est, ne ego, qui quasi domesticus sum, minus in hoc officij genere videar præstitisse, quàm alij, qui domestici non sunt. Certè ex illis (quod nescio, an vlli vnquam Imperatori Christiano obtigerit) & multi, & præstantissimi Scriptores, sua monumenta, lucubrationes & trophæa, S. C. M^tatis^ V^ræ^ Nomini consecrarunt. Quid ergò me facere

par

par est, qui arctiori gratitudinis vinculo obstrictus sum? His rationibus permotus, offero, dedicoque S. Cæs. Mati Væ hoc Opus Manuale, quod mole quidem vastum non est; sed Rerum ac Quæstionum varietate (vtinam & eruditione) satis amplum censeri potest. Nec ambigo, quin Mtas Va, pro sua innata Clementia, in optimam partem acceptura sit; Cui à Deo Optimo Maximo ex animo precor omnia diuina & humana subsidia, quæ ad fælicem Imperij gubernationem necessaria sunt, Obnixèque rogo, vt diuina Bonitas, Te, Pijssime Imperator, diu seruet Ecclesiæ, Patriæ, & Nobis incolumem. Ratisbonæ, Anno Christi 1623. Mense Januario.

S. Cæs. Mtatis Væ.

Humillimus in Christo Seruus

Martinus Becanus.

 PRIVI-

PRIVILEGIUM CÆSAREUM.

CVm Sacra Cæsarea Maiestatis Ferdinandi II. Imperatoris semper Augusti decreto, dato die vicesimo mensis Februarij, Anni M. DC. XX. omnibus & singulis Typographis & Bibliopolis, ac alijs quamcunque librariam negotiationem exercentibus seriò firmiterque inhibeatur, ne quisquam vllos libros à nostris Patribus hactenus editos, vel in posterum edendos, intra sacri Romani Imperij, Regnorum & Dominiorum suæ Cæsareæ Maiestatis hæreditariorum fines simili vel alio characteris genere, aut formâ, siue in toto, siue in parte recudere, vel aliò recudendos mittere, aut alibi etiam impressos adducere, vendere & distrahere, clàm seu palàm citra iudicium ac testimonium Patrum supradictorum audeat vel præsumat, concedo ego Joachimus Hamman, Societ. Iesu per Rheni Prouinciam superiorem Prouincialis, Eliæ Michaëli Zinck Facultatem extrudendi R. P. Martini Becani Societ. nostræ Theologi, Manuale Controuersiarum huius temporis, in quinque libros distributum, à deputatis ad id Patribus approbatum. In quorum fidem hoc ei testimonium, manu nostrâ subscriptum, & sigillo munitum dare voluimus. Herbipoli 8. Decembris. Anno reparatæ salutis. M. DC. XXXVIII.

IOACHIMVS HAMMAN.

PRIVI-

PRIVILEGIUM CÆSAREUM.

Cum Sacra Cæsareæ Maiestatis decreto, omnibus & singulis Typographis, & Bibliopolis, ac alijs quicunque librariam negotiationem exercentibus, serio firmiterque inhibeatur, ne quisquam vllos libros à nostris Patribus hactenus editos, vel in posterum edendos, intra Sacri Romani Imperij, Regnorum & Dominiorum suæ Cæsareæ Maiestatis hereditariorum fines, siue alio vel alio characteris genere, aut formâ, siue in toto, siue in parte recudere, vel alijs recudendos mittere, aut alibi etiam impressos adducere, vendere & distrahere, clam seu palàm citra iudicium, ac testimonium supradictorum Patrum audeat, vel præsumat, Concedo ego Petrus Ruidius Societ. Iesu per Rheni Inferioris Prouinciam Prouincialis, Bernardo Raesfeldt Facultatem excudendi R. P. Martini Becani Societ. nostræ Theologi, Manuale Controuersiarum huius temporis, in quinque libros distributum, à deputatis ad id Patribus approbatum. In quorum fidem hoc ei testimonium, manu nostrâ subscriptum, & sigillo munitum dare voluimus. Monasterij 6. Maij. Anno reparatæ salutis. M. DC. XXXVIII.

Petrus Ruidius.

APPROBATIO
R. P. VISITATORIS PROVINCIÆ AUSTRIACÆ.

HOC *Manuale Controuersiarum huius temporis* à R. P. MARTINO BECANO Societatis nostræ Theologo conscriptum, atque à Deputatis ad id Theologis lectum & approbatum, ego JOANNES ARGENTVS, Societatis JESV in Austria Visitator, concessa mihi potestate ab Admodum R. P. N. MVTIO VITELLESCO, Societatis nostræ Præposito Generali, typis mandari permitto. Viennæ die 24. Octobris, Anno 1622.

JOANNES ARGENTVS.

MAR-

MARTINI BECAN SOCIETATIS JESU THEOLOGI.

MANVALE CONTROVERSIARUM HUIUS TEMPORIS, IN QVINQVE LIBROS DISTRIBVTVM.

Controuersiæ de fide & religione, quæ hoc tempore vigent inter nos & aduersarios, ad quinque potißimum genera reuocari possunt. Nam aliæ sunt communes Lutheranorum & Caluinistarum. Aliæ Lutheranorum tantùm. Aliæ Caluinistarum. Aliæ Anabaptistarum. Aliæ Politicorum. Per Politicos intelligo, partim eos, qui pluris politiam æstimant, quàm fidem & religionem; partim qui disputant quæstiones ad politiam aliquo modo pertinentes. Et quidem Controuersiæ primi generis, in quibus & Lutherani & Caluinistæ à nobis dissentiunt, sunt hæ potißimum.

1. De Scriptura.
2. De Traditionibus.
3. De Ecclesia.
4. De Capite Ecclesiæ.
5. De Judice Controuersiarum.
6. De Antichristo.
7. De Inuocatione Sanctorum.
8. De Purgatorio.
9. De Communione sub vtraque specie.
10. De Sacrificio Missæ.
11. De Sacramentis in communi.

12. De vocatione Ministrorum.
13. De Cœlibatu Ministrorum.
14. De peccato Originali, Mortali, Veniali.
15. De libero Arbitrio.
16. De Iustificatione.
17. De Obseruatione Legis.
18. De merito bonorum operum.

Reliquas, quæ minoris momenti sunt, omitto. Controuersiæ secundi generis, in quibus soli Lutherani à nobis dissident, sunt tres sequentes.

1. De Vbiquitate.
2. De fide infantium in Baptismo.
3. De Impanatione, vt vocant. Vel, an corpus Christi in Eucharistia, sit in pane, cum pane, & sub pane? quod affirmant Lutherani.

Controuersiæ secundi generis, in quibus soli ferè Caluinistæ, iique vel omnes, vel aliqui à nobis dissentiunt, sunt istæ.

1. De Attributis diuinis.
2. De Christo.
3. De Prædestinatione.
4. De Gratia.
5. De Authore peccati.
6. De reali præsentia corporis Christi in Eucharistia, quam negant Caluinistæ.
7. De Baptismo infantium, an sit necessarius?
8. De Exorcismo, quem execrantur.

Controuersiæ quarti generis, in quibus Anabaptistæ, nobis sunt contrarij, hæ potissimum solent recenseri.

1. An detur peccatum originale? Negant cum Pelagianis.

2. An

2. An infantes Baptismi capaces sint? Negant.
3. An Magistratus politicus apud Christianos sit licitus? Negant.
4. An Christiani possint bellum gerere? Negant.
5. An possint in aliquo casu iurare, vel iuramento se obstringere? Negant.
6. An animæ iustorum post hanc vitam dormiant? Aiunt.

Controuersiæ quinti generis, quas dixi esse Politicorum, plurimæ sunt, quæ hoc tempore disceptantur. Sed hæ potißimum.

1. An quilibet in sua fide saluari possit?
2. An aliquando liceat negare fidem Christi, præsertim ad vitandam mortem?
3. An liceat tacere vel dissimulare fidem Christi propter eandem causam?
4. An liceat simulare alienam fidem ac religionem? Et speciatim.
5. An liceat cum gentilibus idola colere?
6. An cum hæreticis publicè orare?
7. An Conciones illorum audire?
8. An Sacramenta cum illis participare?
9. An illos ad sepulturam comitari?
10. An carnes cum illis comedere, diebus ab Ecclesia prohibitis?
11. An cum illis de fide disputare?
12. An libros illorum legere?
13. An matrimonia cum illis contrahere?
14. An in alijs rebus cum illis pacisci?

15. An

15. An si paciscaris cum illis, fides seruanda sit?
16. An Princeps Catholicus possit tolerare hæreticos in sua Prouincia?
17. An possit illos pœna capitis afficere propter hæresim?
18. An possit Judæos tolerare?
19. An Reges & Principes habeant Primatum Ecclesiæ?
20. An in aliquo casu liceat mentiri?
21. An liceat Æquiuocatione vti?
22. An qui iurauit se permansurum in Lutheranismo, teneatur præstare?

Hæc quinq; genera Controuersiarum totidem libris tractaturus sum. Idque breuiter, ne Lectori molestus sim: clarè, vt quæ scribo, omnes intelligant: modestè, ne quis meritò offendi posßit. Præmittam tamen aliqua de Aduersarijs, quæ Lectori subseruient.

I. PRÆ-

I. PRÆLUDIUM.

DE VARIA DISPOSITIONE ADVERSARIORVM, *Et quomodo cum singulis agendum.*

IGITVR Aduersarij, siue illi Lutherani sint, siue Caluinistæ, siue alterius sectæ: non eodem modo omnes affecti ac dispositi sunt. Nam primò, aliqui in suo errore sunt pertinaces. 2. Alij zelosi. 3. Alij frigidi. 4. Alij dubij ac fluctuantes. De singulis dicam.

1. Pertinaces sunt, qui quidem agnoscunt se recedere à communi sensu Ecclesiæ, & antiquorum Patrum; sed tamen ex superbia & obduratione mentis, ne videantur à veritate conuicti, obstinatè persistunt in sua opinione. Hi propriè dicuntur Hæretici, teste Augustino epist. 162. & li. 18. de ciuitate Dei, cap. 51. Sunt autem similes Pharisæis, & propter duritiam cordis rarissimè conuertuntur; iuxta illud Matth. 13. 15. *Incrassatum est cor populi huius, & auribus grauiter audierunt, & oculos suos clauserunt; ne quando videant oculis & auribus audiant, & corde intelligant, & conuertantur, & sanem eos.*

2. Zelosi sunt, qui non ex superbia & obstinatione, sed ex quadam ignorantia falsò persuasi sunt; suam sectam Veritati & Euangelio consentaneam esse, ideoque tantò studio ac ardore eam defendunt, vt videantur parati vitam potius quàm sectam deficere. Hi similes sunt Paulo ante conuersionem, qui de seipso scribit ad Galatas cap. 1. v. 13. *Audistis,* inquit, *conuersationem meam aliquando in Iudaismo, quoniam supra modum persequebar Ecclesiam Dei, & expugnabam illam, & proficiebam in Iudaismo supra multos coætaneos meos in genere meo, abundantius æmulator existens paternarum mearum Traditionum.* Huiusmodi zelosi, quia non peccant ex malitia, sed ex ignorantia, sæpè à Deo misericordiam consequuntur, vt idem Paulus de seipso testatur, 1. Timoth. 1. 13. *Misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate.*

4. Frigidi sunt, qui neque ex superbia, neque ex ignoran-

rantia, sed ex alijs causis, quas frigidè prætendunt, manent in suo errore. Et quando monentur de Catholica fide capessenda, solent cunctari, tergiuersari, & friuolas excusationes adferre. Et alij quidem prætendunt, se in ea religione, quam prætendunt, natos & educatos esse. Alij, iuramento se obstrinxisse, quod velint in ea persistere. Alij, non audere palàm profiteri fidem Catholicam, propter amicos & consanguineos, qui omnes alterius sectæ sint. Alij, non posse se id facere, ne offendant suum Principem, qui à Catholica alienus est. Alij denique, tametsi nihil horum apertè dicant, reuerà tamen ex vna parte manent in hæresi, propter allatas prætensiones: Ex altera, simulant se propendere ad nostram religionem; vt hac ratione, vel Imperatoris, vel alterius Principis Catholici fauorem aucupentur, aut certè ad officia & dignitates apud Catholicos promoueantur; Vel, si illa iam antea obtinuerunt, ne amittant. Nec desunt, qui ex euentu & rerum successu statuant de fide sua; Nempè, mansuros se in Lutherana aut Caluiniana, si videbunt Catholicos affligi, aut bello succumbere: Sin contrà, Catholicam amplexuros. Hi omnes similes sunt illis, de quibus Helias Propheta. 3. Regum 18. vers. 21. *Vsquequo claudicatis in duas partes? Si Dominus est Deus, sequimini eum: Si autem Baal, sequimini illum.* Et optimè in eos quadrat, quod scriptum est Ecclesiastici cap. tertio, versic. vigesimo octauo: *Cor ingrediens duas vias, non habebit successus.*

5. Dubij sunt, qui simplici ac recto corde quærunt veritatem: Et quia per se, seu suopte ingenio ac industriâ non possunt eam inuenire, petunt ab alijs se doctioribus iquari ac instrui. Hi similes sunt Nicodemo in Euangelio, & Eunucho in Actibus Apostolorum. Nicodemus petiuit instrui à Christo circa regenerationem spiritualem, quæ fit per Baptismum, Ioan. 3. vers. 4. *Quomodo*, inquit, *potest homo nasci, cùm sit senex? Nunquid potest in ventrem matris suæ introire, & renasci?* Similiter Eunuchus legens Isaiam Prophetam, cùm rogaretur à Philippo: *Putasne intelligis, quæ legis?* Respondit: *Et Quomodo*

modo possum, si non aliquis ostenderit mihi? Quasi dicat; Non intelligo sensum Isaiæ; sed obsecro, vt mihi interpreteris; vt me iuues; vt me doceas. Huiusmodi homines, si incidant in viros bonos, à quibus instruantur, facilè iuuari solent. Quo pacto Nicodemus à Christo, & Eunuchus à Philippo instructus & adiutus est.

6. Igitur cum his omnibus non eodem modo agendum est. Ac primò *pertinaces* non facilè admittendi sunt ad disputationem de fide ac religione; quia cùm sint superbi & contumaces, non volunt resipiscere, etiamsi manifestè conuincantur: vt patet exemplo Pharisæorum, qui sæpè à Christo conuicti, nihilominus in suo errore persistebant. Si tamen cum illis agendum est propter vtilitatem aliorum, tria seruari debent. Primò, coërcendi sunt intra limites certæ materiæ, ne ex vna in aliam dilabantur. Hoc enim fit sine fructu. Secundò, restringendi ad formam syllogisticam, vt vis argumenti appareat. Nec permittendum, vt sine ordine, sine methodo, sine connexione, quasi concionabundi multa effutiant, quod ipsis familiare est. Tertiò, palàm confundendi & increpandi sunt: sicut Saducæi, Scribæ, & Pharisæi à Christo fuerunt confusi & increpati. Matth. 22 vers. 29. *Erratis, nescientes Scripturas, neque virtutem Dei.* Et cap. 23. v. 16. *Væ vobis duces cæci, qui dicitis: Quicunque iurauerit per templum, nihil est: qui autem iurauerit in auro templi, debet. Stulti & cæci. Quid enim maius est, aurum, an templum, quod sanctificat aurum?* Similiter à Stephano, Actor. 7. cap. 51. *Dura ceruice, & incircumcisis cordibus, & auribus: Vos semper Spiritui Sancto resistitis.* Denique à Paulo Apostolo, Act. 9. vers. 22. *Saulus autem multò magis conualescebat, & confundebat Iudæos.* Hæc confusio dupliciter prodest. Primò, quia per eam minuitur authoritas hæreticorum. Deinde illorum asseclæ minori in pretio eos habent, atque ita facilius ad nos redeunt. Debet tamen esse confusio rationabilis, quæ non fiat per conuicia & maledicta, sed per iustam reprehensionem, aut apertam victoriam.

7. Cum zelosis, qui pertinaces non sunt, contrario modo, id est, modestè ac beneuolè agendum est. Nec tam rationibus & argumentis obruendi, quam Deo per orationem commendandi sunt. Sic Stephanus orabat pro Saulo, qui ex præpostero zelo Ecclesiam Christi persequebatur: (Act. 7. 59.) De quo Augustinus serm. 1. de Sanctis: *Si sanctus Stephanus non orasset, Ecclesia Paulum non haberet.* Sic sancta Monica cum lachrymis orabat pro filio suo Augustino, qui Manichæorum erroribus erat infectus. De quo ipsi Monicæ in somno dictum est: *Fieri non potest vt filius istarum lachrymarum pereat.* Quanti porro viri, Paulus & Augustinus? Hic lumen Theologorum; ille vas Electionis appellatus.

8. Frigidi, propter suas prætensiones; à quibus ægrè abstrahuntur, rarò ad frugem perueniunt. Cum illis seriò ac seuerè agendum est. Quod dupliciter fieri potest. Primò ostendēdo, prætensiones & excusationes ipsorum esse friuolas. Secundò itentidem inculando, vt saluti suæ consulant: neque propter humanos respectus, fauores, & secularia negotia, patiantur se ab æterna & cœlesti gloria excludi. Meminerint illius Parabolæ Euangelicæ; Luc. 14. v. 16. *Homo quidam fecit cœnam magnam, & vocauit multos. Et misit seruum suum hora cœnæ dicere inuitatis vt venirent, quia iam parata sunt omnia. Et cœperunt omnes simul excusare. Primus dixit ei: Villam emi, & necesse habeo exire, & videre illam: rogo te, habe me excusatum. Et alter dixit: Iuga boum emi quinque & eo probare illa: rogo te, habe me excusatum. Et alius dixit: Vxorem duxi, & ideo non possum venire.* Ecce vocantur frigidi ad fidem & Ecclesiam Catholicam. Excusant se, & varias allegant prætensiones. Quo euentu? Sequitur: *Nemo virorum illorum, qui vocati sunt, gustabit cœnam meam.* Dura sententia, sed iusta. Quia enim ad vocationem Dei cunctabundi, & frigidi sunt, meritò ab omni li[...] vitæ æternæ excluduntur.

9. Dubij denique, qui sincerè quærunt veritatem, fraternè, & ad cuiusq; captum accommodatè tractandi sunt. Et aliter docti & ingeniosi, aliter rudes & idiotæ instruendi. Sumamus exemplum à Christo. Is simplicem Iudæo-

rum

rum turbam instruebat per parabolas & similitudines, quas facilè capiebant. Discipulis in Emaus euntibus, Moysen & Prophetas interpretabatur. Nicodemo, baptismi necessitatem ex analogia humanæ generationis explicabat. Mulieri Samaritanæ, se Messiam esse, ex eo persuadebat, quod ostenderet se omnia scire, quæ circa illam essent. Vnde ipsa, *Venite, inquit, & videte hominem, qui dixit mihi omnia, quæcunq; feci. Nunquid ipse est Christus?*

10. Hæc obiter de quadruplici errantium statu ac conditione à me dicta sint. Et quamuis cupiam omnibus prodesse, omnesque ad viam veritatis reducere: nihilominus in eorum potissimum gratiam has controuersias conscripsi, qui simplici ac sincero pectore optant instrui ac juuari. Hi enim facilius conuertuntur, duplici de causa. Primò, quia cùm cupiant juuari, libenter admittunt instructionem. Secundò, quia Deus, propter rectam eorum intentionem, paratus est illis assistere. Nam, vt verissimè scripsit Apostolus: *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.* Duo siquidem requiruntur in hoc negotio. Alterum, prædicatio Euangelij, seu instructio humana; *Docete omnes gentes.* Alterum gratia Dei, sine qua instructio non prodest; *Sine me nihil potestis facere.* Vnde frustra laborant, qui suâ eloquentiâ & argumentandi subtilitate confisi, putant se posse errantes ad fidem reducere. Illi, post longos labores & disputandi acrimoniam, meritò vsurpent illud Petri in Euangelio: *Præceptor, per totam noctem laborantes, nihil cepimus.* Quare? Quia humana industria sine Dei adiutorio nihil efficit hoc opere. Itaque mutato consilio, resipiscant cum eodem Petro, & dicant: *In nomine autem relaxabo rete,* id est implorato Dei auxilio, hoc opus inchoabo, ne frustra laborauerim. Quo etiam sensu dixit alter Apostolus, 1. Corinth. 3. 6. *Ego plantaui, Apollo rigauit, sed Deus incrementum dedit: Itaque neque qui plantat, est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat, Deus.* Et alibi; *Gratiâ Dei sum id, quod sum.* Hæc gratia assiduè petenda est, non solùm ab ijs, qui alios instruunt in fide, vt efficaciter instruant; sed etiam ab ijs, qui instruuntur, vt efficaciter conuertantur. Amen.

II. PRÆLUDIUM.

DE CAVSIS QVÆ IMPEDIVNT *multos Aduersarios, ne ad fidem conuertantur.*

1 EX dictis colligi possunt 4. causæ, quæ multorum conuersionem impediunt: quarum duæ ex culpa aduersariorum; totidem ex nostra incuria ortum habent. Nam & *Pertinaces* propter suam superbiam, quæ Deo inimica est: & *Frigidi* ob inanes excusationes, quas obtendunt, sibi ipsis præcludunt aditum, vt ad veram Christi Ecclesiam venire nequeant. E contrario, *Zelosi & Dubij*, si non veniant, nostræ socordiæ quodammodo tribuendum est. Vtrique à nobis iuuari debent: Zelosi quidem, nostris ad Deum orationibus: Dubij verò, doctrinâ & instructione. Sæpè in vtroque deficimus. In priori, quia vel rarò, vel languidè, & cum tædio oramus pro illorum conuersione. Orandum sæpius, feruentius, & maiori cum spe ac fiducia. In posteriori, quia ad instruendos dubios in fide (præsertim qui simplici ac sincero corde quærunt veritatem) opus est magnis talentis. Primò, excellenti doctrina, vt rectè instruas. 2. Spiritu mansuetudinis, longanimitatis, & patientiæ vt ab opere non desistas. 3. Discretione & prudentia, vt ad captum cuiusque nôris te accommodare. His talentis vsus est Christus, vt suprà insinuaui. Nos, aut singula non habemus; aut non semper vtimur. Hic defectus corrigendus est.

PRIMA CAVSA EX PARTE *Prædicantium.*

2 PRÆTER has causas, sunt aliæ plures, quarum tres tantum insinuabo Vnam ex improbitate Prædicantium, quos Verbi Ministros vocant. Alteram ex subtractione calicis. Tertiam, ex onere Confessionis. Igitur prima est, quod Prædicantes soliti sint odiosè ac mendaciter traducere doctrinam Catholicorum, vt populum ab ea absterreant. Solent enim hæc & similia clamare in cathedris, com-

compitis, hospitijs. Primò, nos pluris facere Traditiones hominum, quam Verbum Dei. 2. Verbum Dei à nobis corrumpi & adulterari. 3. Fidem apud nos negligi: sola opera commendari. 4. Nos docere, peccatorem suis operibus mereri gratiam & remissionem peccatorum. 5. Non minus Sanctos, quàm Christum à nobis coli. 6. Imò Sanctos pro Dijs apud nos haberi & adorari. 7. Et solenne apud nos esse, vt in festis Sanctorum nulla suscipiatur cogitatio de Christo: sed eo tantisper excluso, soli Mariæ, vel Petro, vel Nicolao cultus ac reuerentia deferatur. 8. Cùm moriendum est, nos non confidere in meritis & passione Christi; sed partim in nostris operibus, partim in patrocinio Sanctorum. 9. Nos in consecratione, vti magicis incantationibus. (Sic impiè vocant verba illa Christi; *Hoc est corpus meum.*) 10. Nos asserere, Pontificem dispensare posse contra vetus & nouum Testamentum. Et alia eiusdem generis sexcenta mendacia.

3. Quorsum hæc, obsecro? Nimirum, vt populo persuadeant, nostram doctrinam esse falsam, absurdam, Christo & Euangelio repugnantem. Quod facilè obtinent à simplicioribus. At qui cordati sunt, quiq; rem totam prudenter discutiunt, examinant; statim aduertunt fraudem & imposturam. Dicam, quid anno superiori contigerit. Quidam Baro, cùm essemus in itinere Cellensi cum S. C. M. bona fide mihi recensuit; se ante complures annos, cùm adhuc à nostra religione esset alienus, hæc & similia figmenta, quæ iam commemoraui, non semel audiuisse à suis Prædicantibus: Et teneriori quidem ætate, fidem adhibuisse; at postea, cùm maturo jam esset iudicio, nullo modo potuisse adduci, vt crederet; adeò stolidos esse Catholicos Doctores, qui huiusmodi portenta profiterentur. Itaque, coëmptis eorum libris, in quibus de fide disputant, diligenter se eos euoluisse, & re totâ accuratè perpensâ & examinatâ, manifestè comperisse, omnia secus habere, ac Ministri commenti essent; Et hac occasione, ex Lutherano Catholicum factum esse. Lubens hoc intellexi, & Viennam reuersus, in multorum confessu narraui, quæ audiueram. Nec sine fructu. Aderant enim

ex Lutheranis Viri ac Matronæ illustres, & protestati sunt. idem se facturos, quod Baronem fecisse commemoraueram. Vtinam & alij faciant. Videbunt à Prædicantibus delusos se esse.

ALTERA CAVSA EX SVBTRACTIONE CALICIS.

ALTERA causa, quæ sumitur ex subtractione calicis, multos impedit à conuersione. Multi enim Lutherani & Hussitæ asserunt, non aliam ob causam abhorrere se à nostra fide & religione, quam quod Laicos excludamus à communione sub vtraque specie. Reliqua, quæ apud nos fiunt tolerari posse: hoc vnum non posse: Extra hoc, Catholicos se esse; in hoc à Catholicis dissentire. Vnde hæc persuasio? Ex plausibili quidem, sed tamen falso fundamento. Solent enim ratiocinari hoc modo: Christus in vltima cœna, cùm sciret se morti proximum esse, condidit solenne Testamentum, quo omnibus fidelibus, tanquam filijs Dei adoptiuis, legauit suam carnem & sanguinem sub specie panis & vini, per modum hæreditatis (Lucæ 22. 20.) Iam verò Catholici priuant laicos altera parte huius hæreditatis, quia suffurantur illis sanguinem, & iubent sola carne contentos esse. Et sic faciunt magnam iniuriam, non modò laicis, quos priuant, sed etiam Christo, cuius violant Testamentum. Sic illi. Sed ex falso, vt dixi, fundamento. Quod sic ostendo.

5. Nomen Testamenti propriè sumitur duobus modis in Scriptura. Primò generatim pro quouis fœdere, pacto, vel promissione. Secundò speciatim pro fœdere, pacto, vel promissione Testamentaria, seu pro vltima Testatoris voluntate ac dispositione. (Vide Hieronymum in cap. 2. Malachiæ Prophetæ, & Augustinum in Psal. 82. Priori modo sumitur, Psalm. 88. 29. *In æternum seruabo illi misericordiam meam, & testamentum meum fidele ipsi.* Vbi per testamentum intelligitur promissio, quâ Deus per Nathan Prophetam promisit Dauidi posteritatem & firmitatem regni (2. Reg. 7. 12.) Et Psal. 105. 45. *Memor fuit testamenti sui.* id est

pro-

promissionis suæ. Et Psal. 131. 12 *Si custodierint filij tui testamentum meum*, id est pactum meum. Posteriori sumitur Heb. 9. 16. *Vbi enim testamentum est, mors necesse est intercedat Testatoris*,

6. Ex hoc sensu distingui solet duplex Testamentum solenne, Vetus & Novum. Deus enim fecit duo pacta testamentaria: Vnum cum Hebræis: alterum cum Christianis. In vtroq; spectari possunt hæc quinque. Primò, promissio ex parte Dei. 2. Hæreditas, quæ à Deo promittitur. 3. Conditio, sub qua promittitur. 4. Id quo sancitur & roboratur promissio. 5. Instrumentum authenticum, in quo scribitur & consignatur.

7. Et quidem in veteri Testamento, Deus promisit Hebræis terram Chanaan, per modum hæreditatis. Psalm. 104. 11. *Tibi dabo terram Chanaan, funiculum hæreditatis vestræ*. Et Leuit. 20. 24. *Dabo vobis in hæreditatem, terram fluentem lacte & melle*. Promisit autem sub hac conditione, vt seruarent legem Mosaicam Exodi 23. 22. *Quod si audieris vocem eius, & feceris omnia, quæ loquor: præcedet te Angelus meus, & introducet te ad Amorrhæum, & Hethæum & Pheresæum, & Chananæum, & Heuæum, & Iebusæum*, id est, introducet te in terram Chanaan; in qua habitant populi jam recensiti. Et quia ex omnibus Hebræis, qui educti erant ex Ægypto ad possidendam illam terram, nemo seruauit conditionem, nisi Caleb & Iosue: ideò nemo, præter illos duos, potuit eam ingredi aut possidere. (Numer. 14. 22. & Num. 32. 10.) Porrò hæc Dei promissio consignata est in libr. Moysis, & sanguine vitulorum & hircorum sancita ac roborata. Exodi 24. 4. *Scripsit autem Moyses vniuersos sermones Domini. Et manè consurgens ædificauit altare: misitq; iuuenes de filijs Israël, & obtulerunt holocausta, immolaueruntq; victimas pacificas Domino, vitulos. Tulit itaq; Moyses dimidiam partem sanguinis, & misit in Crateras: partem autem residuam fudit super altare. Assumensq; volumen fœderis, legit audiente populo, qui dixerunt: Omnia quæ locutus est Dominus, faciemus, & erimus obedientes. Ille verò sumptum sanguinem respersit in populum, & ait: Hic est sanguis fœderis, quod pepigit Dominus vobiscum super cunctis sermonibus his.*

8. In nouo Testamento promisit Deus Christianis vitam æternam per modum hæreditatis. Ad Titum 3. 7. *Vt hæredes simus, secundum spem vitæ æternæ.* Et Hebr. 9. 19. *Vt repromissionem accipiant, qui vocati sunt, æternæ hæreditatis.* Promisit autem sub hac conditione si credant in Christum, & mandata eius obseruent. Ioan. 3. 16. *Vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam.* Et Matth. 19. 17. *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* Hæc promissio in Euangelio consignata est, vt ex verbis citatis patet, & Christi sanguine sancita & confirmata, Matth. 26. 28. *Hic est sanguis meus noui Testamenti,* id est, Hic est sanguis meus, quo sancitur nouum Testamentum.

9. Hinc apparet, vetus Testamentum in multis differre à nouo. Primò, quia in veteri promissa fuit terra Chanaan, per modum hæreditatis: In nouo, vita æterna. Vnde Augustinus in Psalm. 73. *Deus se vtriusq; Testamenti voluit esse authorem: vt & terrenas promitteret in veteri, & cœlestia in in noua.* Secundò, in veteri facta est promissio Hebræis, qui erant serui: in nouo Christianis, qui sunt filij. (Gal. 4. 22.) Tertiò, in veteri facta est sub hac conditione, si seruarent legem Mosaicam, quæ erat seruatu difficillima, & ideò ab Apostolo vocatur iugum importabile. (Actor. 15. 10.) In nouo facta est sub hac conditione, si seruarent legem Euangelicam, quæ seruatu est facillima. (Matth. 11. 30. & 1. Ioan. 4. 3. Difficilior enim conditio proponitur seruis, quàm filijs. Quartò, vetus sancitum est sanguine hircorum & vitulorum; Nouum, sanguine filij Dei. Denique vetus consignatum est in libris Moysis & Prophetarum: Nouum, in libris Apostolorum & Euangelistarum.

10. Vnde vlterius sequitur, vetus non esse imperfectius. Nam vetus differt à nouo, sicut terra Chanaan à vita æterna. (ex dictis) Sicut sanguis hircorum & vitulorum à sanguine Christi. (ex dictis) Sicut vmbra imaginis ab ipsa imagine. (Heb. 10. 1.) Sicut externa littera ab interno spiritu, & mors à vita. (2. Corint. 3. 6.) Sicut seruitus à libertate, ancilla à Domina, Agar à Sara. (Galat. 4. 22.) Sicut timor ab amore. (Rom. 8. 15.) Sicut mysterium occultum à patefacto. (Aug. lib. 16. de ciu. Dei. c. 16.) Deniq; sicut inchoatum à perfe-

perfecto, semen ab arbore, spica à frumento. (D. Th. in 1. 2. quæst. 10. art. 3.)

11. Ex dictis concludo, quod initio dixi, falsum esse fundamentum, quo nituntur Aduersarij, cum asserunt Christũ in nouo Testamento reliquisse nobis suam carnem sub specie panis, & suum sanguinem sub specie vini, per modum hæreditatis ideoq; Catholicos, qui vna specie iubent Laicos contentos esse; fraudare illos altera parte hæreditatis sibi debitæ & testamẽti Christi violatores esse. Non ita est. Fateor quidem, reliquisse nobis carnem & sanguinem per modum cibi & potus, quia hoc expressè affirmat ipse in Euangelio: *Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus: Comedite, bibite.* Sed nego reliquisse nobis per modum hæreditatis testamentariæ. 1. quia vita æterna est hæreditas nobis promissa, vt dictum est; non Eucharistia. Nec vsquam legimus in Scriptura, nos esse hæredes Eucharistiæ, sed vitæ æternæ. Rom. 8. 17. & ad Tit. 3. 7. & Iacobi 2. 5.) Et ratio est, quia sicut Manna in veteri Testamento, non erat hæreditas Hebræis promissa, sed erat cibus seu viaticũ, quo reficiebantur Hebræi, dum irent in terram Chanaan, quę erat illorum hæreditas; sic etiam Eucharistia (cuius figura fuit Manna) non est hæreditas, sed est viaticum, quo reficimur in itinere, dum tendimus ad vitam æternam, quæ nostra hæreditas est.

12. Deinde. Aduersarij iugulant seipsos in hoc puncto, Nam ex vna parte contendunt, Eucharistiam sub vtraque specie absolutè præceptam esse à Christo: Ex altera, Eucharistiam sub vtraque specie esse hæreditatem nouo Testamento nobis à Christo relictam. At hæc duo non cohærent inter se. Nam hæredibus non solet dari præceptum, vt adeant hæreditatem; sed offertur illis hæreditas sub hac conditione, vt si velint illam sponte adire, præstent conditionem, quæ à Testatore exigitur.

13. Tertiò, Testamentũ vetus fuit figura Testamẽti noui, vt notum est: Et consequenter, hæreditas V. T. relicta, fuit figura hæreditatis N. T. relictæ. At terra Chanaan, quæ erat hæreditas V. T. non fuit figura Eucharistiæ, sed vitæ æternæ; Ergò hæreditas N. T. non est Eucharistia, sed vita

æterna. Minor patet ex Apostolo ad Hebræos cap. 3. & 4. vbi citans illud Ps. 94. 11. *Iuraui in ira mea, si introibunt in requiem meam*, expressè docet, sicut Hebræi, qui murmurauerunt in desertò, non intrârunt terram Chanaan, in qua quiescerent; ita Christianos, qui malè agunt in hac vita non ingressuros, in requiem vitæ æternæ. Ergò supponit, sicut populus Hebræorum fuit figura populi Christianorum; ita terram Chanaan, ad quam tendebant Hebræi, vt ibi quiescerent, fuisse figuram vitæ æternæ, vbi nostra quies futura est.

14. Quartò, Nos habemus clarissima Scripturæ testimonia quibus astruimus, vitam æternam esse hæreditatem, quæ nouo Testamento nobis promissa & legata est, vt ex dictis patet. Aduersarij nullo, ne quidem obscuro testimonio probare id possunt de Eucharistia. Citant quidem illud Lucæ 22. 20. & 1. Cor. 11. 25. *Hic calix nouum Testamentum est in meo sanguine*, sed malè interpretantur. Putant hunc esse sensum; Hic calix, seu potius, hic meus sanguis, qui est in hoc calice, *est nouum Testamentum*, id est, hæreditas testamentaria, quam vobis relinquo. At longè alius est. Nimirum ille, quem explicant Matthæus & Marcus. Quod enim obsure scriptum est à Luca & Paulo. *Hic calix nouum Testamentum est in meo sanguine*, id clarius scriptum est à Matthæo & Marco, *Hic est sanguis meus noui Testamenti, id* est, Hic est sanguis meus, quo sancitur nouum Testamentum. Opponit nouum Testamentum veteri: & sanguinem suum sanguini hircorum & vitulorum. Sicut enim vetus Testamentum fuit sancitum sanguine animalium; ita nouum, sanguine Christi. Et sicut de veteri dixit Moyses, Exod. 24. 8 *Hic est sanguis fœderis, quod Dominus pepigit vobiscum*. Et Apostolus Hebr. 19. 9. *Moyses accipiens sanguinem vitulorum & hircorum dixit: Hic sanguis Testamenti, quod mandauit ad vos Deus:* Ita de nouo Christus: *Hic est sanguis meus noui Testamenti*. Secundum aduersarios sic dicendum esset; Hic sanguis Christi est nouum Testamentum, seu hæreditas nouo Testamento relicta. Item, Hic sanguis hircorum & vitulorum est vetus Testamentum, seu hæreditas veteri Testamento relicta. Quod absurdissimum est.

15. Quin-

15. Quintò, aduersarij supponunt, non solum sanguinem, sed etiam carnem Christi esse hæreditatem noui Testamenti; atque ita duas esse partes totius hæreditatis: Et consequenter sicut de sanguine dictum est. *Hic calix nouum Testamentum est in meo sanguine*, id est, Hic sanguis meus, qui est in calice, est vna pars hæreditatis testamentariæ; sic etiam de carne dici posset, *Hæc caro mea nouum Testamentum est*, id est, Hæc caro mea est altera pars hæreditatis testamentariæ. At hoc falsum est. Primò, quia nemo hactenus ita locutus est. Deinde, quia debet esse proportio inter vetus & nouum testamentum. At in veteri non licuit dicere, *Hæc caro vitulorum & hircorum est vetus Testamentum*, seu, est pars hæreditatis, quæ veteri Testamento Hebræis legata est: Ergò æque in nouo licet dicere, *Hæc caro Christi est nouum Testamentum*, seu, est pars hæreditatis, quæ nouo Testamento Christianis relicta est.

16. Sextò, hæreditas, quæ testamento relinquitur, non solet tradi hæredibus, nisi post mortem Testatoris, quia tunc incipit Testamentum esse validum, iuxta illud Hebr. 9.17. *Testamentum in mortuis confirmatum est: alioqui nondum valet, dum viuit, qui testatus est*. At Christus dedit Apostolis suam carnem, & sanguinem ante mortem; & consequenter, antequam nouum Testamentum esset validum, & morte Testatoris confirmatum; Ergò non dedit per modum hæreditatis.

17. Dices, Hoc in V. T. non est seruatum, quia terra Chanaan, quæ Hebræis promissa erat per modum hæreditatis, fuit illis data ante mortem Testatoris. Deus enim erat Testator, qui mori non potest. Respondeo. Etiam in veteri suo modo seruatum est. Potest enim dupliciter spectari Vetus Testamentum. 1. Secundùm se præcisè, quatenus erat pactum quoddam inter Deum & populum Hebræorum, quo Deus promittebat illis terram Chanaan, & illi vicissim Dei obedientiam. Et sic non erat pactum testamentarium, quod requireret mortem Testatoris; sed pactum simplex, quod inter viuos poterat iniri & confirmari. 2. Non præcisè secundùm se, sed quatenus erat figura noui Testamenti. Et sic erat pactum testamentarium,

 quod

quod morte Testatoris debuit confirmari. Quod etiam factum est. Et quidem dupliciter. Nam quatenus pactum illud proximè, immediatè, & expressè promittebat terram Chanaan, quæ erat figura vitæ æternæ, indigebat morte Testatoris, non in se, sed in figura. Testator erat Christus. Figuram Christi gerebant animalia, quæ ad sacrificium mactabantur. Itaque Christus mactabatur in figura, non in se. Quatenus verò idem illud pactum remotè, implicitè, & mediatè promittebat vitam æternam, cuius figura erat terra Chanaan, indigebat etiam morte Testatoris, non in figura, sed in se. Nam vita æterna nulli mortalium data est, nisi post mortem Christi, quam in se passus est. Nota Christus, qui simul est Deus & homo, in vtroque Testamento Testator est, in veteri quidem, ante assumptam humanitatem: in nouo autem post factam incarnationem. Igitur in veteri mortuus est in figura: in nouo, in assumpta humanitate.

18. Hæc volui paulò fusius explicare, vt quilibet perspicuè intelligat, totam illam ratiocinationem, quâ aduersarij tantoperè gloriantur, mero figmento subnixam esse. Non enim Eucharistia sub vtraque specie, sed vita æterna, noui Testamenti hæreditas est, ad quam adoptati sumus. Hanc Catholici integram & indiuisam esse cupiunt. Hanc non modò Sacerdotibus, sed etiam laicis integram & indiuisam exhiberi desiderant. Si ergò aduersarij, de quibus nunc sermo est, non habent aliam caussam suæ defectionis à Catholicis, quam quæ desumpta est ex falso fundamento, quod iam refutaui: certè nullam habent. Hæc enim, vt dixi, nulla est. An autem aliqua alia fingi possit, lib. 1. cap. 8. videndum est. Nunc vlterius progrediamur.

TER-

TERTIA CAVSA EX Onere Confeßionis.

19.

TErtia causa, quam etiam multi prætendunt, est onus Confessionis. Putant durum ac molestum onus esse, quod Catholici debeant sua peccata, etiam occultissima, sigillatim recensere coram Sacerdote. Primò, quia sæpè contingit, vt homini non occurrant omnia anteactæ vitæ peccata, quæ commisit. Quid tunc faciendum? An torquendum caput, & anxiè diebus ac noctibus perscrutandum, quid olim feceris, dixeris, cogitaueris? Carnificina hæc est. Secundò, pudet hominem aperire Sacerdoti ea peccata, quæ carnalia & pudenda sunt, vt fornicationes, adulteria, sodomias, & similia, quorum quisque sibi conscius est. Tertiò, periculum est, ne Confessarius alijs ea manifestet, cum magno confitentis rubore ac confusione.

20. Sed hæc causa tanti momenti non est, vt propter eam deserenda aut culpanda sit Ecclesia Catholica. Quin potius ex hoc capite laudanda, & in pretio habenda est. Nam in negotio Confessionis non debet attendi molestia & difficultas, quæ peccato subeunda est: sed potius vtilitas & tranquillitas conscientiæ, quæ ex Confessione percipi solet. Fateor, durum ac molestum esse, confiteri propria peccata, præsertim occulta, enormia, abominanda; sed nisi facias, saluari non potes. Neque vnquam pacato eris animo, nisi peccata, quæ conscientiam onerant, per sinceram confessionem expiaueris. Simile est in morbo corporis. Quando æger es, sumenda est amara potio, quæ nauseam prouocat; interdum etiam tolerandæ sectiones, vstiones, & alia remedia, quæ cum ingenti dolore coniuncta sunt. Si hæc respuis aut misce-

miserè viuendum, aut moriendum est. Sicut ergò, qui ægro corpore est, medicum adit, vt ab eo iuuetur: neque attendit molestias & cruciatus, qui subeundi sunt; sed sanitatem & vigorem membrorum, qui non nisi per ingratas & acerbas medicinas recuperari potest, ita pari proportione, qui sauciam habet conscientiam. Confessarium adeat, necesse est; neque attendat, quàm hoc molestum sit, sed potius quanta animi pax & tranquillitas per hoc obtineri possit.

21. Et sanè, maior molestia ac difficultas est in sanando corpore, quàm animo. Primò, quia vt corpus sanetur, magni sæpè cruciatus, non vno tantum aut altero die, sed integris mensibus aut annis sustinendi sunt. Quod reipsa experiuntur, qui cholica, calculo, podagra, febri, aut simili affectione oppressi sunt. Vt verò sanetur conscientia, vix momento opus est. Tantum ingemisce, & confitere peccata tua; jam salua res est. Deinde, sæpè fit, vt qui corpore æger est, etiamsi longo tempore sustineat omnia incommoda, quæ morbum & curationem eius comitari solent, nihilominus, propter vim morbi sanari non possit: Neque in ipsius aut medici potestate sit, vt sanetur. Secus est in morbo conscientiæ. Quantus, quantus ille est, curari potest si velis. Hinc infero, si cum corpore malè est, paratus es pati omnia, vt sanitatem recuperes, de qua tamen recuperanda incertum est: multò magis, cum animo malè est, debes omnia pati, vt tranquillitatem conscientiæ recuperes, quàm recuperare in tua potestate est.

22. Atque hæc generatim sufficiant de difficultatibus, quæ in negotio Confessionis solent obijci. Nunc de singulis aliquid dicendum. Prima est, quod sæpè non occurrant homini peccata omnia, quæ commisit. Quid tunc agat? Respondeo. Examinet diligenter conscientiam de peccatis mortalibus? Doleat de omnibus, tam iis, quæ memoriæ occurrunt, quàm quæ non occurrunt. Et priora quidem confiteatur coram Sacerdote; de posterioribus verò dicat cum Dauide, *Ab occultis meis munda me Domine.* (Ita suadet Concilium Tridentin. sess. 14. capit. 5.) Neque opus est fatigare caput, aut instar carnificis torquere conscien-

tiam

tiam & eculeo subijcere. Aliquis sanè labor adhibendus est in examine; sed non maior, quàm qui à mercatori us adhiberi solet in examine expensarum. Multò certè minor, quàm qui in morbo corporis necessarius est. Sæpè ægroti nesciunt, quid morbi aut contagionis habeant; quæ & qualis medicina adhibenda; cui morbo aut parti corporis adhibenda. Consulunt Medicos. Et hi ipsi perplexi sunt: Explorant pulsum arteriarum; inspiciunt vrinam; & nescio quas latebras scrutantur. Et sæpè frustra, sæpè cum periculo vitæ ægrotantium. Nihil tale est in morbis conscientiæ. Si noti sunt, tolluntur per confessionem: si occulti, non nocent. Res facilis est; Et eo fælicior, quo quis sæpius confitetur. Tunc enim & pauciora habet peccata, quæ in confessione aperiat; & minori labore opus est in Examine, quia statim memoriæ occurrit, quidquid à paucis diebus actum est. Norunt hoc illi, qui vel octauo, vel decimo, quarto die confiteri solent. Non faciunt cum molestia, sed cum gaudio: sentiunt consolationem, non tædium. Vtinam omnes capiant verbum hoc!

23. Altera difficultas est, quod pudeat hominem aperire Sacerdoti sua peccata præsertim fornicationes, adulteria, sodomias & quæ similia sunt. Respondeo. Sæpè obtenditur pudor, vbi nullus est. Nullus est in plerisque fornicariis, adulteris, sodomitis. 1. Quia non pudet illos in conspectu Dei malè agere. 2. Nec pudet apud alios palam de suis sceleribus gloriari. 3. Quid facturi sunt in die iudicij, quando omnia ipsorum flagitia toti mundo fient manifesta. 4. Si tantopere refugiunt pudorem, refugiant peccata, quæ sunt causa pudoris.

24. Tertia est, quod periculum sit, ne Confessarius manifestet peccata, quæ in secreta confessione audiuit. Respondeo. Nihil hoc est, 1. Quia Confessarius arctissimè obligatus est ad seruandum secretum. 2. Si non seruat, suspectus est. Nemo prudens illi credit. 3. Nec obest confitenti, etiamsi peccata ipsius à Confessario detegantur. Nam testimonium Confessarij in hoc negotio nullum est. 4. Qui metuunt, ne à Confessario prodantur, metuant potius, ne prodantur ab ijs, cum quibus peccarunt. Hoc frequentius fit, quàm illud.

25. Ha-

25. Hactenus secundum præludium. Cuius summa est, tres causas esse, quæ multos impediunt, ne ad Catholicam Ecclesiam accedant. Prima est, quia prædicantes suis mendaciis faciunt illam coram populo odiosam, Væ illis. Altera, quia priuat laicos alterã parte hæreditatis. Falsum est. Tertia, quia vrget Confessionem, quæ est onus importabile. Non ita est. Non, inquam; est onus, sed medicina, sine qua saluus esse non potest, qui peccauit.

PRO-

PROGRAMMA

8-8-6-? IN

MANVALE

R. P.

MARTINI BECANI,

SOCIETATIS IESV THEOLOGI.

Martia Martino Martinus bella ciebat.
Nuper, & in Caluum sontica tela dabat.
Res bellè cecidit, mundi spectante theatro.
Dum lupus hinc, vulpes dum ruit inde vafra,
Et poterant solo calamum stringente Becano,
Monstra perire suis intinerata probris,
Ni stygiis adiuta dolis, per mille figuras
Hæresis infandum volueret atra caput.

Extre-

Extremam, sed quando manum Manuale *recepit.*

Tolle manum dixit, Bestia; DISPEREO!

Sustulit ille manum cœlo donatus; at illa.

Saucia clamat adhuc vulnere: DISPERII.

LIBER

LIBER PRIMVS, DE CONTROVERSIIS COMMVNIBVS.

Inter controuersias communes, quas suprà enumeraui, tres sunt præcipuæ, à quibus reliquæ omnes dependent. 1. De Ecclesia. 2. De Iudice controuersiarum. 3. De Vocatione Ministrorum. Ex singulis definiri possunt omnes Controuersiæ, saltem aliquo modo. Nam si semel constet, Ecclesiam Christi errare non posse in fide, nec alibi eam reperiri, quàm apud Catholicos seu Pontificios; euidenter sequitur, omnes articulos fidei ac religionis, quos Ecclesia Catholica seu Pontificia profitetur, veros esse: quos reijcit, falsos & erroneos. Similiter, si constet, Iudicem Controuersiarum non alium esse, quàm eandem Ecclesiam Catholicam, quæ est Columna & fundamentum veritatis; *idem sequi necesse est, quod ex priori sequebatur. Denique, si constet Ministros Lutheranæ aut Caluinianæ religionis, non esse legitimè vocatos ad Ministerium, sicut hactenus suam vocationem probare non potuerunt, iterum sequitur, ab illis neque Euangelium legitimè prædicari, neque Sacramenta ritè administrari posse: Ac proinde ad Ecclesiam Catholicam confugiendum, in qua est constans, legitima & nunquam interrupta* Pontificum & *Episcoporum successio, quæ alibi non reperitur. Hoc obiter monui propter eos, quibus non vacat singulas controuersias scrutari & examinare. Hi enim poterunt vnam ex illis tribus, pro suo arbitrio, seligere, & iuxta illius decisionem, de vera fide ac religione statuere. Nunc singulas eo ordine, quo antea proposita sunt, aggrediamur.*

CAPVT I.

De Scriptura.

IN scriptura tria spectari possunt. 1. Canon, seu Catalogus librorum scripturæ. 2. Versio, seu translatio ex Hebræo & Græco texto in Latinum, Germanicum, Gallicum, aut quemuis alium. 3. Sensus litteralis & mysticus. In his tribus discrepant à nobis aduersarij. Habent alium Canonem, quàm nos; aliam versionem; aliam sensus interpretationem: Vtri rectius sentiant, nos an illi, disquirendum est hoc ordine. 1. Qui libri Scripturæ sint Canonici? 2. Quæ sit legitima scripturæ versio? 3. Quis sensus litteralis, & quis mysticus? 4. An sensus scripturæ sit obscurus? 5. Quæ sit causa huius obscuritatis? 6. An Aduersarij habeant veram scripturam? Et, an ex ea contra nos disputare possint?

I. QVÆSTIO.

Qui libri scripturæ sint Canonici?

1 CANON duo significat. 1. Normam seu regulam, quam sequimur. 2. Catalogum seu numerum aliquarum rerum. Vtroque sensu Libri scripturæ vocantur Canonici. Priori quidem, quia continent normam seu regulam, quam in fide & moribus sequi debemus. Posteriori, quia in Catalogum librorum diuinorum relati sunt.

2 EST ergò quæstio, quinam Libri veteris & noui testamenti sint Canonici, hoc posteriori sensu? Id est, quinam relati sunt in Canonem seu Catalogum librorum scripturæ, tanquam Diuini, seu à Deo inspirati. Respondeo: In Canonem, quo vtuntur Catholici, relati sunt hi Libri veteris testamenti: Genesis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium, Iosue, Iudices, Ruth, quatuor libri Regum, duo Paralipomenon, duo Esdræ, Tobias, Iudith, Esther, Iob, Psalterium, Prouerbia, Ecclesiastes, Cantica, Sapientia, Ecclesiasticus, quatuor maiores Prophetæ, duodecim

mi-

minores, duo libri Machabæorum. Item, hi libri noui testamenti, Quatuor Euangelia, Actus Apostolorum, quatuordecim Epistolæ Pauli, tres Ioannis, duæ Petri, vna Iacobi, vna Iudæ, Apocalypsis Ioannis.

Hic Canon habetur in Concilio Tridentino sess. 4. Et 3 Patres illius Concilij acceperunt illum per Traditionem ab Eugenio Papa, in Concilio Florentino, vt videre est apud Bartholomæum Carranzam in Summa Conciliorum. Rursum, Eugenius illam accepit à Gelasio Papa, in Concilio Romano, vt patet ex 2. Tomo Conciliorum, in decretis Gelasij circa finem. Iterum Gelasius ab Augustino, lib. 2. de doctrina Christiana cap. 8. Et Augustinus à Concilio Carthaginensi tertio, quod alij quintum, alij sextum vocant. Denique Patres huius Concilij ab Innocentio, Epist. 3. ad Exuperium cap. 7. Vixit autem Innocentius anno Christi 402. Igitur ab illo tempore primitiuæ Ecclesiæ ad nos vsque, per continuam Traditionem, perseuerat idem ille scripturæ Canon, quem nos Catholici nunc tenemus & amplectimur.

Ex hoc Canone non paucos libros Aduersarij nostri 4 expunxerunt. Caluinistæ quidem ex Canone veteris testamenti, Tobiam, Iudith, Sapientiam, Ecclesiasticum, Machabæos. Lutherani verò, tum illos eosdem, tum etiam ex Canone noui testamenti, Epistolam ad Hebræos, Epistolam Iacobi, Epistolam Iudæ, & Apocalypsim Ioannis. In quos optimè quadrat, quod de Manichæis scripsit Augustinus, in lib. de bono perseuerantiæ, cap. 11. *Scripturas*, inquit, *sic accipiunt, vt suo quodam priuilegio, imò sacrilegio, quod volunt, sumant; quod nolunt, reijciant*.

Dices 1. Tobias, Iudith, Sapientia, Ecclesiasticus, & 5 Machabæi, non fuerunt in Canone Iudæorum: Ergò etiam debent excludi à nostro Canone. Respondeo. Negatur consequentia. Non enim necesse est, vt illi soli libri habeantur Canonici apud nos Christianos, qui tales habiti sunt apud Iudæos, vt rectè notat Augustinus, lib. 18. de Ciuitate Dei, cap. 36. cum ait: *Machabæorum libros, non Iudæi, sed Ecclesia pro Canonicis habet*. Et ratio manifesta est, quia Canon Iudæorum consignatus fuit ab Esdra, vel saltem

tempore Esdræ, vt plerique tradunt. At tempore Esdræ, nondum scripti erant libri Machabæorum. Quid ergo mirum, si in illum Canonem relati non fuerint? Idem post Augustinum notauit Isidorus in libro proœmiorum de libris veteris ac noui testamenti. *Hæretici*, inquit, *non recipiunt libros Tobiæ, Iudith, & Machabæorum: Ecclesia tamen eosdem inter canonicas scripturas enumerat.* Et ibidem: *Sapientia & Ecclesiasticus parem cum reliquis canonicis libris tenere noscuntur authoritatem.*

6 DICES Non soli Iudæi, sed etiam multi Christiani, præsertim antiqui Patres, qui scripserunt ante Innocentium & Augustinum, excluserunt suprà dictos libros à Canone. Respondeo. Canon, quo nunc vtuntur Christiani, nondum erat consignatus tempore istorum Patrum. Extabant quidem varij libri, tam veteris quàm noui testamenti, qui in manibus hominum versabantur; sed nondum erat determinatè ab Ecclesia definitum, quinam ex illis pro Canonicis habendi essent, qui non essent. Primus, qui hoc legitimè definiuit, fuit Innocentius Papa. Eius definitionem secutus est Augustinus cum alijs Episcopis Africæ in Concilio Carthaginensi: Exuperius cum Episcopis Galliæ: Gelasius in Concilio Romano: totus denique orbis Christianus, vsque ad hæc nostra tempora. Soli ferè Lutherani & Caluinistæ, sine causa, tergiuersantur, & à consensu tot Patrum & Conciliorum, ad paucos Patres, qui ante definitionem Innocentij de hac re scripserunt importunè prouocant. Sed frustra. Nam Patres illi, cum res nondum esset legitimè per Ecclesiam declarata, poterant de quibusdam libris, vel dubitare, vel aliter sentire. At nunc, facta & approbata legitima declaratione, dubitationi, vel contrariæ opinioni locus non est. De hoc plura scripsi in libro De Titulis Caluinistarum.

II. QVÆSTIO.

Quæ sit legitima versio scripturæ?

NOs Catholici vtimur veteri ac vulgatâ versione, quæ jam multis sæculis in Ecclesia viguit, & communi Christianorum consensu recepta est. Hanc repudiant

nostri Aduersarij, & in eius locum, non vnam aut duas, sed propriè infinitas suis auditoribus obtrudunt. Nam alia est versio Lutheri, alia Oecolampadij, alia Theodori Bibliandri, alia Castalionis, alia Iunij & Tremellij, alia Munsteri, alia Bezæ, aliæ aliorum atque omnes inter se dissident & ab ipsis aduersarijs meritò reprehenduntur.

CERTE Lutherus in commentario de nouissimis verbis Dauidis in præfatione. *Omnino, inquit, melius esset retinere illam hactenus receptam & vsitatam versionem Bibliorum, quàm tot nouas versiones cumulari, quibus nihil proficitur, nisi quod dissimilitudo, & discrepantia lectionum, memoriam legentium turbat, & studium remoratur, ac in multis locis incertiorem, quàm fuerat dimittit.* Et in libro Prophetiarum suarum, qui à Georgio Waltero Hallense Prædicante collectus est: *Tam multa*, inquit, *nostro tempore sunt versiones Bibliorum, vt paulatim tam multa futura sint Biblia, quam multi scioli in Hebraica lingua Magistros esse profitebuntur.* Et Rauchlinus (alias Capnion) in Hebræas concordantias Rabbi Nathan: *Multa translationes Bibliorum in lucem prodeunt, quas melius fuisset non natas esse, vel statim interijsse.* Omitto alios, qui similia habent.

QVANTO fœliciores Catholici, qui vnam, certam, constantem & ac vniformem sequuntur Editionem: Et tametsi toto orbe diffusi sint, vnâ tamen loquuntur linguâ, & ijsdem Spiritus sancti verbis ac formulis assueti sunt. His rectè accommodari potest illud Gen. 11. 1. *Erat autem terra labij vnius, & sermonum eorundem.* Et ibidem: *Ecce, vnus est populus, & vnum labiũ omnibus.* Aduersarijs verò, quod sequitur: *Confundamus linguam eorum; vt non audiat vnusquisque vocem proximi sui.* Et rursum: *Vocatum est nomẽ eius Babel, quia ibi confusum est labium vniuersa terra.* Vno verbo, Catholici & aduersarij repræsentant duas familias, in quarum altera, Pater & Mater, Filij & filiæ, serui & ancillæ eodem loquuntur idiomate & singuli singulos probè intelligunt: in altera, tot idiomata sunt quot capita: vbi Pater gallicè, mater hispanicè, filij latinè filiæ belgicè, serui italicè, ancillæ germanicè loquuntur: vbi poscenti panem porrigitur lapis, volenti bibere, miscetur pharmacum, & sic deinceps.

III. QVÆSTIO.

Quis sit sensus Scripturæ literalis, & quis mysticus?

1 SOLET distingui duplex scripturæ sensus. Alter literalis, seu historicus: alter spiritualis, seu mysticus. Literalis est, qui proximè seu immediatè significatur per ipsa verba; siue sint verba propria, siue Metaphorica. Mysticus est, qui non significatur proximè per ipsa verba, sed per rem significatam ipsis verbis. Ita D. Thom. 1. p. q. 1. art. 10. vbi notat duplicem esse significationem in scriptura sacra. Vnam verborum, quæ pertinet ad sensum literalem. Alteram rerum; quæ pertinet ad sensum mysticum seu spiritualem. Nam & verba significant rem aliquam secundùm literam; & res significata verba, iterum significat rem aliam secundùm mysterium.

2 VTRVMQVE sensum insinuat Apostolus 1. Corinth. 10. 1. cùm ait: *Patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes mare transierunt: & omnes in Moyse baptizati sunt, in nube & in mari: & omnes eandem escam spiritualem manducauerunt, & omnes eundem potum spiritualem biberunt.* Nam in his & sequentibus verbis, latet duplex sensus. Vnus literalis, qui proximè immediatè significatur per verba citata: nempe filios Israël, quando ex Ægypto egressi sunt, transiuisse mare rubrum, ambulasse sub nube, comedisse Manna in deserto, bibisse aquam de petra. Alter Mysticus, qui non significatur proximè per verba citata, sed per res significatas verbis citatis. Nam per exitum filiorum Israël ex Ægypto per Moysen, significatur exitus noster ex seruitute peccati per Christum: Et per mare rubrum, significatur baptismus: Per Manna, corpus Christi in Eucharistia: per aquam, sanguis Christi: per petram, Christus.

3 MYSTICVS à Theologis subdiuiditur in allegoricum, anagogicum, & moralem seu tropologicum. Sicut enim tres sunt virtutes Theologicæ, Fides, Spes, Charitas; ita tres sensus mystici. Allegoricus respondet fidei, anagogicus spei, moralis charitati. Nam allegoricus est, quando verba scripturæ, præter sensum literalem, quem habent significant aliquid pertinens ad fidem, vel Ecclesiam militan-

tem;

tem: quo pacto Abraham, qui ſecundùm ſenſum literalem habuit duos filios, vnum ex ancilla, & alterum ex libera: allegoricè ſignificat Deum, qui habet duos populos; vnum Iudæorum ex ſynagoga; alterum, Chriſtianorum ex Eccleſia. Hunc ſub libertate gratiæ Chriſti: illum ſub ſeruitute legis Moſaicæ. (ad Galat. 4. 22.)

4 ANAGOGICVS eſt, quando verba ſcripturæ, præter ſenſum literalem, ſignificant aliquid pertinens ad vitam æternam, vel Eccleſiam triumphantem, quam ſperamus: quo pacto illud Pſal. 94. 11. *Quibus iuraui in ira mea, ſi introibunt in requiem meam*; ſecundùm literalem intelligitur de terra promiſſionis in Palæſtina: At anagogicè de vita æterna, vbi eſt vera requies. (Heb. 4. 3.)

5 MORALIS eſt, quando verba ſcripturæ, præter ſenſum literalem, ſignificant aliquid pertinens ad inſtructionem morum, vel officia charitatis: quo pacto illud Deut. 25. 4. *Non allegabis os boui trituranti*; ſecundùm literam intelligendum eſt de veris bobus: At moraliter, de Concionatoribus, qui non debent impediri, quo minus petant ſuſtentationem à populo, (1. Cor. 9. 9.)

6 EST ergò quadruplex ſcripturæ ſenſus. 1. Literalis. 2. Allegoricus. 3. Anagogicus. 4. Moralis. Qui omnes oſtendi ſolent in voce *Hieruſalem*. Nam illa vox ſignificat literaliter vrbem Palæſtinæ; allegoricè Eccleſiam militantem; anagogicè Eccleſiam triumphantem; moraliter, animam hominis in hac vita. Omnes item notari ſolent in Epiſtola ad Galatas c. 4. Nam literalis eſt in illis verbis: *Abraham duos filios habuit, vnum de ancilla, & vnum de libera.* Allegoricus in illis: *Hæc ſunt duo teſtamenta, &c.* Anagogicus in illis: *Illa autem quæ ſurſum eſt Hieruſalem.* Moralis in illis: *Quando tunc is, qui ſecundùm carnem fuerat, perſequebatur eum, qui ſecundùm ſpiritum, ita & nunc.*

7 NOTATVM eſt à viris doctis, iuxta hos quatuor ſenſus ſcripturæ, quatuor eſſe Doctores Eccleſiæ, Hieronymum, Ambroſium, Auguſtinum, Gregorium, Et ſingulos in ſingulis ſenſibus explicandis excelluiſſe: Hieronymum in Literali, Ambroſium in Allegorico, Auguſtinum in Anagogico, Gregorium in Morali.

IV. QVÆSTIO.

An sensus scripturæ sit obscurus?

1 ADVERSARII solent dicere, scripturam, quoad legitimum sensum, facilem ac perspicuam esse, & ab omni intelligi posse. Nos asserimus, in multis quidem locis facilem esse, sed in multis etiam obscuram & intellectu difficilem. Quod testatur Petrus Apostolus, in sua posteriori Epistola cap. 3. 16. vbi loquens de Epistolis S. Pauli, sic ait: *In quibus sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti & instabiles deprauant, sicut & cæteras scripturas ad suam ipsorum perditionem.*

2 Et varijs modis confirmari potest. Primò, Exemplo discipulorum euntium in Emaus, qui non intelligebant scripturam, nisi Christus interpretaretur, (Lucæ 22. 27.) Secundò, Exemplo Eunuchi Reginæ Æthiopum, qui rogatus à Philippo, an intelligeret Isaiam Prophetam, quem legebat, respondit: *Quomodo possum, si non aliquis ostenderit mihi?* (Actor. 8. 31.) Tertiò, Exemplo Apostolorum, qui multa eorum, quæ à Christo dicebantur, non intelligebant. Matth. 13. 16. *Accesserunt ad eum discipuli eius, dicentes: Edissere nobis parabolam zizaniorum agri.* Et Matth. 16. 11. *Quare non intelligitis, quia non de pane dixi vobis?* Et Luc. 18. 34. *Ipsi nihil horum intellexerunt.* Quartò, consensu omnium interpretum. Nam si scriptura esset facilis, quid opus esset tot interpretibus? tot commentarijs, tot quæstionibus & controuersijs circa fidem ac religionem? Quintò, inductione. Constat obscurissimam esse Prophetiam Ezechielis; de visione quatuor animalium. Constat Prophetiam Danielis, de 70. hebdomadibus, & de abominatione desolationis, multorum ingenia exercuisse, & adhuc exercere. De qua Christus Matth. 24. 15. *Qui legit, intelligat.* Constat totam Ioannis Apocalypsin plenam esse reconditis mysterijs: Et vt loquitur D. Hieronymus in Epistola ad Paulinum, tot habere sacramenta, quot verba. Constat in reliquo Bibliorum codice, multa etiam obscura esse ac intricata, vt nôrunt illi, qui legerunt.

3 Ac, vt alios omittam, testes sunt ipsi Aduersarij, qui in ex-

explicando scripturæ sensu sæpè ac grauiter inter se dissentiunt. Nam aliter Lutherani, aliter Caluinistæ interpretantur illud Christi: *Hoc est corpus meum.* Et sexcenta alia loca. Vnde hæc dissensio? Certè, si scriptura, vt vtrique volunt, clara, perspicua & obuia est; debet etiam interpretatio esse clara, perspicua & obuia. Vnde ergò lites & contentiones inter ipsos? Quare claram, perspicuam & obuiam interpretationem communi consensu non arripiunt? Hic necesse est, vt vel vtrique fateantur, sæpè obscuram esse, vel certè, si facilis est, vt Lutherani accusent Caluinistas, aut hi illos, quod non velint amplecti facilem & perspicuam interpretationem.

4 MVLTA obijciunt. Primò illud Deut. 30. 11. *Mandatum hoc, quod ego præcipio tibi hodie, non supra te est, neq; procul positum.* Ergò, inquiunt, Scriptura est facilis. Nec opus est, ait Brentius, montes separare, & ire Romam pro interpretatione scripturarum. Respondeo: Aliud est quærere, an mandatum legis Mosaicæ (quatenus complectitur legem Decalogi, & legem ceremonialem ac iudicialem) sit facile intellectu: Aliud, an tota scriptura sit talis. De priori non est quæstio, sed de posteriori. Nec ex priori potest inferri posterius. Non enim sequitur: Mandatum, quod ego præcipio tibi hodie, clarum & perspicuum est: ergò tota scriptura clara & perspicua est. Et tamen sic argumentantur Aduersarij ineptè, sine dubio.

5 QVOD verò ad locum citatum attinet, textus sic habet: *Mandatum hoc, quod ego præcipio tibi hodie, non supra te est, neque procul positum, nec in cœlo situm, vt possis dicere: Quis nostrum valet ad cœlum ascendere, vt deferat illud ad nos, & audiamus, atq; opere compleamus? Neque trans mare positum, vt causeris, & dicas? Quis ex nobis poterit transfretare mare, & illud ad nos vsq; deferre, vt possimus audire, & facere, quod præceptum est? Sed iuxta te est sermo valdè, in ore tuo, & in corde tuo, vt facias illum.* Vbi per mandatum, vt dixi, intelligit totam legem Mosaicam, quæ continetur præceptis Decalogi, ceremonialibus & iudicialibus, vt patet ex verbis immediatè præcedentibus: *Si tamen audieris vocem Domini Dei tui, & custodieris præcepta eius, & ceremo-*

niam quæ in hac lege conscripta sunt. Et clarius cap. 7. v. 11. *Custodi ergò præcepta, & ceremonias, atque iudicia, quæ ego mando tibi hodie, vt facias ea.* Igitur sensus est: Lex Mosaica, quam volo vos custodire, non est vobis incognita, neque ex remotis regionibus ad vos deferenda (alioqui possetis vos excusare ab eius obseruatione, dicendo, vos nescire quam legem velim à vobis custodiri) *sed est in ore vestro, & in corde vestro, vt faciatis illam.* In corde, quia audistis illam à me proponi & explicari: in ore, quia professi estis vos eam seruare velle.

6 Hoc constat ex pacto, quod Deus iniit cum Israëlitis, Exod. 19. 5. *Si audieritis,* inquit, *vocem meam, & custodieritis pactum meum, eritis mihi in peculium de cunctis populis: Eritis mihi in regnum Sacerdotale, & gens sancta. Et respondit omnis populus simul: Cuncta, quæ locutus est Deus, faciemus.* Hinc non licet argumentari, sicut Aduersarij argumentantur: Lex Mosaica fuit populo proposita, & populus promisit se illam seruaturum: Ergò tota scriptura est clara, & perspicua. Sic tamen licebit: Lex Mosaica est clara: Ergò aliqua pars scripturæ est clara, quod non negamus. Quomodo autem sit clara, patebit ex sequenti obiectione. Igitur.

7 SECVNDO obijciunt illud, Psal. 18. 9. *Præceptum Domini lucidum, illuminans oculos.* Et Psal. 118. 105. *Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis.* Et infrà v. 130. *Declaratio sermonum tuorum illuminat, & intellectum dat paruulis.* Ergò scriptura est clara. Respondeo: Idem Dauid, qui hæc dixit, dixit etiam sequentia, Psal. 118. 18. *Reuela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua.* Et infrà v. 34. *Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam.* Et ibidem v. 135. *Faciem tuam illumina super seruum tuum, & doce me iustificationes tuas.* Ergò scriptura non est clara. An igitur Dauid sibi ipsi contrarius est? Absit. Vt hoc constet, hæc tria distinguenda sunt. 1. Lex Mosaica est clara, quoad sensum literalem, quem verba expresse significant. 2. Lex Mosaica non est clara, quoad sensum literalem, quem verba non expresse, sed tantum implicitè significant: Nec etiam, quoad sensum mysticum, quem verba nullo modo signifi-

cant

cant. 3. Lex Mosaica, quando benè intellecta & perspecta est quoad omnem sensum, dirigit hominem in suis actionibus, instar lucernæ vel luminis, vt clarè videre possit, quid ex Dei voluntate agendum sit, & quid omittendum.

EXEMPLO rem declarabo. Hæc lex Decalogi, *Non occides*, est quidem clara quoad sensum literalem, quem verba expresse significant. Nam expresse prohibet externum homicidium, vt omnes fatentur. Non tamen est clara, quoad sensum literalem, quem verba non expresse, sed tantum implicitè significant. Nàm per illam legem non tantum expresse prohibetur homicidium, sed etiam implicitè prohibetur ira, quod non omnes nôrunt, & ideo Christus hoc explicat, Matth. 5. 21. *Audistis*, inquit, *quia dictum est antiquis: Non occides: qui autem occiderit, reus erit iudicio. Ego autem dico vobis* (nempe expresse, quod ante dictum est implicitè) *quia omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio.* Quando igitur hæc lex semel hoc modo percepta & intellecta est, tunc instar luminis dirigit hominem in actionibus suis, vt dixi.

EODEM modo hæc lex ceremonialis, Exod. 12. 3. *Decimâ die mensis huius tollat vnusquisq; agnum per familias & domos suas. Erit autem agnus absq; macula, &c.* Est clara, quoad sensum literalem, quem verba expresse significant; non tamen est clara, quoad sensum mysticum, quem verba non significant. Non enim clarè ex verbis illius legis colligi potest, quod agnus ille fuerit figura Christi, qui tanquam agnus innocens pro nobis oblatus & occisus est. Quando igitur lex illa, quoad vtrumque sensum, cognita & perspecta est, tunc dirigit hominem in sua deuotione & cultu erga Deum.

Ex dictis facilè explicantur verba Dauidis. Quando enim dicit: *Reuela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua*, loquitur de lege Mosaica, non quidem quoad sensum literalem, quem verba expresse significant; sed partim quoad sensum literalem, quem implicitè significant; partim quoad Mysticum, quem nullo modo significant. Petit igitur reuelari sibi oculos mentis, vt consideret mirabilia mysteria passionis, mortis, & resurrectionis Christi, quæ

quæ latent in lege Mosaica iuxta sensum mysticum. Eodem spectat, cùm ait; *Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam.* Item, *Faciem tuam illumina super seruum tuum.* Contrà, quando dicit: *Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis*, loquitur de eadem lege Mosaica, quatenus iam cognita & perspecta est. Sic enim est quasi lucerna seu lumen, quod nos dirigit, vt sine offensa ambulemus in semitis mandatorum Dei. Quod clarè insinuatur illis verbis: *Declaratio sermorum tuorum illuminat.* Non dicit absolutè, sermones tui illuminant; sed declaratio sermonum tuorum. Indigent enim sermones Dei aliqua declaratione; tum quoad sensum litteralem, quem verba implicitè tantùm significant; tum quoad mysticum quem nullo modo significant.

11 IGITVR Aduersarij nihil aliud possunt colligere ex verbis Dauidis, quàm quod lex Mosaica, quando declarata, explicata, & benè intellecta est, illuminet nos in nostris actionibus. Ex quo non sequitur, totam scripturam claram esse, sed potius, partem scripturæ: tum quoad sensum litteralem implicitum; tum quoad mysticum, obscuram esse, & indigere declaratione. Et ideò cum Dauide dicendum, *Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam.* Scrutabor, inquam, Mysteria Christi Saluatoris, quæ in lege Mosaica, tanquam in figura, adumbrata & prænuntiata sunt.

12 TERTIO obijcitur illud 2. Petri 1. 19. *Habemus firmiorem propheticum sermonem, cui benefacitis attendentes, quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco.* Ecce, inquiunt, Verbum DEI vocatur Lucerna lucens. Respondeo, Miror Aduersarios ex hoc loco argumentari. Vis argumenti debet esse hæc: Prophetiæ veteris Testamenti de Christo sunt claræ & perspicuæ: ergò tota scriptura est clara & perspicua. Nec consequentia valet, nec antecedens verum est. Non enim sequitur Prophetia veteris Testamenti est clara: Ergò etiam Prophetia Apocalyptica est clara. Deinde falsum est antecedens, vt ex dictis patet. Nam Isaias prophetauit de Christo c. 57. Et tamen Eunuchus interrogatus à Philippo, an intelligeret Isaiæ Prophetiam, respondit. *Quomodo possum, si non aliquis ostenderit mihi?* Et similiter duo Discipuli cum

tes in Emaus, non intellexerunt Prophetias de Christo, ideòque necesse fuit, vt ipsemet Christus eas interpretaretur. Et ratio sumitur ex Apostolo, 2. Cor. 3. 14. Quia Prophetæ non loquebantur clarè de Christo, sed sub velamine. Non enim proponebant Christum, vt in se est, sed quatenus sub externis signis seu ceremoniis, tanquam sub vmbris occultabatur. Ac proinde Iudæi non poterant intelligere Prophetias de Christo ex ipsis Prophetarum verbis, sed debebant inquirere, & scrutari sensum mysticum, qui interius latebat. Et hoc sensu dicebat illis Christus, Ioan. 5. 39. *Scrutamini scripturas.*

Nec obstat, quod prophetia seu propheticus sermo vocetur Lucerna lucens. Non ideò vocatur lucerna lucens, quia facilè intelligitur; sed quia intellecta illuminat, vt in præcedenti obiectione explicatum est. Sicut enim lucerna lucens in caliginoso loco exhibet nobis sufficiens lumen, vt [illegible]imus cautè ambulare, ne impingamus in lapidem [illegible]cam: Sic etiam propheta de Christo, quando lucet in caliginoso nostro corde, id est, quando à nobis intelligitur, exhibet sufficiens lumen, vt possimus credere de Christo, quæ per Prophetas credenda proponuntur. An autem illi, ad quos scribebat Apostolus Petrus, intellexerint prophetias de Christo, disputari potest. Probabile est, aliquos non intellexisse. 1. Quia Apostolus vult illos attendere sermoni Prophetarum, id est, scrutari sensum prophetiæ, non qui immediatè significatur per verba, sed qui intus latet sub velamine occultatus. 2. Vult eos tam diu scrutari, donec intelligant sensum. *Donec*, inquit, *Lucifer oriatur in cordibus vestris.* 3. Addit, non posse hoc illos assequi per propriam industriam, sed per inspirationem Spiritus sancti, seu, per orientem Luciferum in eorum cordibus. *Hoc primum*, inquit, *intelligentes, quod omnis prophetia Scriptura, propria interpretatione non fit. Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia: sed Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines.* Quasi dicat: Prophetiæ non sunt inspiratæ ab homine, sed à Spiritu Sancto: Ergò sensus illarum non debet peti ab homine, vel ab humana industria, sed à Spiritu sancto, cor nostrum illuminante. *Quis*

enim

enim cognouit sensum Domini? aut quis Consiliarius eius fuit? Rom.11.34.) Neq; tamen necesse est, vt singuli immediatè illuminentur à Deo, sed sufficit, Apostolos, & Doctores per illuminationem Spiritus sancti cognoscere sensum Scripturæ, reliquos ab ijs discere. *Nunquid omnes Doctores?* inquit Apostolus: *Nunquid omnes interpretantur?* Non. *Sed diuisiones gratiarum sunt. Alij datur sermo sapientia: alij interpretatio sermonum.* (1.Corinth.12.)

14 QVARTO obiiciunt illud 2. Cor.4.: *Quod si etiam opertum est Euangelium nostrum, in ijs, qui pereunt, est opertum: In quibus Deus huius sæculi excæcauit mentes infidelium vt non fulgeat illis illuminatio Euangelij gloriæ Christi.* Si inquiunt, Scriptura noui Testamenti infidelibus est operta, Ergò fidelibus non est operta, sed clara. Respondeo. Apostolus nomine Euangelij, non intelligit Scripturam noui Testamenti, vt fallò supponunt Aduersarij, sed prædicationem aduentus, passionis, & resurrectionis Christi, [illegible] ab ipso fiebat. Non igitur sensus est, scripturam noui test. [illegible] ti claram, & perspicuam esse fidelibus; obscuram & opertam infidelibus: sed potius, fideles audita Pauli prædicatione, credere Christum venisse in hunc mundũ, & pro nobis passum, ac mortuum esse: infideles, propter excæcationem mentis, non credere. Igitur, opertum esse infidelibus Euangelium, nihil aliud est, quàm infideles non velle credere Euangelio. Hoc sensu opertum erat illis, de quibus idem Apostolus, 1.Cor.1.23. *Nos prædicamus Christum crucifixum Iudæis quidem scandalum: Gentibus autem stultitiam.* Certè prædicatio Pauli, quà palam dicebat Christum pro nobis crucifixum esse, non erat obscura, sed clara. Nihilominus, nec omnes Iudæi volebant credere, nec omnes Gentiles. Hinc patet, non valere hanc consequentiam: Fideles credunt Christum crucifixum esse; infideles non credunt: Ergò Scriptura fidelibus clara, infidelibus obscura est. Imò fieri potest, vt aliqui fideles, qui credunt in Christum, non intelligant Scripturam, & fateantur sibi difficilem ac obscuram esse. Et vicissim, aliqui infideles, intelligant quidem Euangelium, sed non credant vera esse, quæ in eo scribuntur. Sicut nos intelligimus fabulas Æsopi, sed non credimus vera esse, quæ in ijs scripta sunt. V.QVA-

V. QVÆSTIO.

Quæ sit causa obscuritatis Scripturæ?

[1] INVENIO duas potissimum causas. Vnam, ex parte rerum, quæ tractantur in Scriptura. Alteram, ex parte modi, quo tractantur. Res quæ tractantur, sunt ferè quadruplices. Primò, Historiæ, vt patet in Genesi, Exodo, Numeris, Deuteronomio, Iosue, Libro Iudicum, Regum, Paralipomenon, Esdræ, Iudith, Tobiæ, Esther, Iob, Machabæorum, itemque in Euangelio, & Actibus Apostolorum. Secundò, Vaticinia, seu Prophetiæ, quæ in Psalmis, in maioribus & minoribus Prophetis, & in Apocalypsi Ioannis, maiori ex parte consignatæ sunt. Tertiò, mysteria fidei, præsertim de Trinitate, Incarnatione, Prædestinatione, fide iustificante, de præsentia Christi in Eucharistia, & de similibus. Quartò, præcepta & documenta moralia de virtutibus ac vitijs. Tametsi ergò neque in his, neque in Historijs sit fortasse magna obscuritas, ex parte rerum; summa tamen est in Prophetijs & Mysterijs fidei. Hæc enim superant humanum captum & intelligentiam. Neque percipiuntur à nobis, nisi in ænigmate, vt loquitur Apostolus 1. Corinth. 13. 12. cùm ait: *Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem.*

[2] IAM verò modus tractandi sæpe obscurus est, propter has causas. Primò, quia in scriptura multæ sunt locutiones figuratæ. Sunt enim frequentes tropi, schemata, hyperbolæ, metaphoræ, allegoriæ, parabolæ, quibus tanquam inuolucris, multæ veritates occultantur, quæ Lectori non statim innotescunt. Auget hanc obscuritatem, quod aliquando vnum idemq; vocabulum, nunc propriè, nunc figuratè vsurpetur in eadem sententia. v. g. Ioan. 4. 13. *Qui bibit ex aqua hac, sitiet iterum: qui autem biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum.* Vbi bibere & sitire, in priori parte sententiæ, sumitur corporaliter; in posteriori, spiritualiter. Item in eodem cap. v. 35. *Nonne vos dicitis, quòd adhuc quatuor menses sunt, & messis venit? Ecce dico vobis: Leuate oculos vestros, & videte regiones, quia albæ iam sunt ad messem.* Hîc etiam nomen messis,

pri-

primum propriè, deinde figuratè accipitur. Item cap. 9. 39. *Et dixit Iesus: In iudicium ego in hunc mundum veni, vt qui non vident, videant; & qui vident, cæci fiant.* Prior pars intelligitur de visu corporali; posterior de spirituali. Item 2. Corinth. 5. 21. *Eum, qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit.* Vbi peccatum priori loco sumitur propriè pro peccato; posteriori, figuratè pro hostia, quæ offertur pro peccato. Nam sensus est, Deum voluisse, vt Christus, qui non peccauerat, esset hostia pro peccato totius humani generis. Vide Augustinum lib. 2. de consensu Euangelistarum, cap. 30.

3 SECVNDO, Non solum occurrunt figuræ in vocibus & dictionibus, vt iam ostendi, sed etiam in rebus ipsis. Nam vna res sæpe est figura vel typus alterius rei per illam significatæ. Quo pacto Agnus paschalis fuit figura Christi; mare rubrum, baptismi; Manna, Eucharistiæ; Mons Sion, Ecclesiæ. Et sic de cæteris. Hinc triplex oritur obscuritas.

4 PRIMA, quia non statim constat, quæ res cuius rei figura sit, v. g. Non constaret, Agar ancillam Abrahæ, fuisse figuram Synagogæ; & Saram vxorem Abrahæ, fuisse figuram Ecclesiæ, nisi Apostolus ex peculiari instinctu Spiritus sancti id explicasset, (ad Galatas 4. 24.) Similiter non constaret, Virgam vigilantem, quam vidit Ieremias, significasse celerem executionem diuinæ sententiæ contra Iudæos & Gentiles. (Ierem. 1. 11.) Et ollam succensam, fuisse typum aduentus Nabuchodonosoris, (Ierem. 1. 13.) Et per Ieremiam prohibitum ducere vxorem, præfiguratum fuisse imminentem Iudææ vastitatem, (Ierem. 16. 2.) Et per calicem furoris Domini, potentiam & furorem Regis Babyloniæ. (Ierem. 25. 15.) Et per lumbare computrescens, interitum populi in captiuitate. (Ierem. 13. 7.) Et per laguncularn implendam vino, habitatores Ierusalem inebriandos vino furoris Domini. (Ierem. 13. 12.) Et per duos calathos ficuum optimarum & pessimarum, duo genera hominum: quorum alij fœlices erant, qui transmigrabant cum Rege; alij miseri, qui remanebant Ierosolymis. (Ierem. 24. 2.) Et per lutum in manu figuli, populum Iudæorum in manu Dei. (Ierem. 18. 6.) Et per cate-

nas

nas & vincula Ieremiæ, captiuitatem variarum gentium. (Ierem. 27. 2.) Et per confractionem lagunculæ testeæ, confractionem populi, & Ciuitatis Ierusalem. (Ier. 19. 10.) Et per quatuor bestias, quatuor regna seu Imperia. (Dan. 7. 3.) Et per Arietem, regem Medorum ac Persarum: Per Hircum regem Græcorum (Dan. 8. 20.) Hæc, inquam, & similia non constarent, nisi sigillatim à Deo essent explicata; Et postquam explicata sunt, vix adhuc intelliguntur sine interprete.

ALTERA, quia vna res aliquando est figura rerum diuersarum, etiam repugnantium. Sic Ionas fuit typus Christi, Matth. 12. 40. *Sicut Ionas fuit in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus: sic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus.* Item Ionas fuit typus populi Iudæorum, qui Christo erant contrarij. Nam sicut Ionas dolebat de pœnitentia Niniuitarum, (Ionæ 4. 1.) ita Iudæi postea doluerunt de vocatione gentium. (August. epist. 49. q. 6.) Quod dixi de Iona, dicendum quoque est de diluuio, de petra, de similibus. Nam diluuium, ex vna parte, fuit figura baptismi fidelium: ex altera, supplicij infidelium (August. Epist. 99. ad Euodium) Et petra, qui Christus est, fuit pereuntibus lapis offensionis & scandali; credentibus verò, in caput anguli. (1. Petri 2. 8. & Rom. 9. 32.

POSTREMA, quia aliquando fit, vt res aliqua, quæ est figura alterius, repræsentet illam in vno, & omnino dissimilis sit in alio. Quo pacto fœmina fornicaria, quam Oseas Propheta iussus est accipere in vxorem, fuit typus synagogæ: quam quidem in eo repræsentabat, quod sicut ipsa commiserat fornicationem carnalem; ita Synagoga spiritualem, quæ in cultu idolorum consistit. At in eo discrepabat, quod ipsa, postquam Oseæ nupserat, non rediit ad carnalem fornicationem, vt multi probabiliter putant: Synagoga verò, postquam Deo fuerat reconciliata, iterum in idololatriam lapsa est.

TERTIO, Sæpe etiam in Scriptura occurrunt apparentes contradictiones, quæ Lectori magnam pariunt difficultatem. Aliquas ex ijs recenseo. Dicit Moyses, Deum creasse cœlum & terram sex diebus, & septimo die quie-

nisse, Gen. 1. & 2. At contrà, Ecclesiasticus cap. 18. 1. dicit: *Qui viuit in æternum, creauit omnia simul.* Item Moyses refert, filios Israël in Ægypto fuisse annis quadringentis, Gen. 15. 13. Quod etiam repetit Stephanus. Actor. 7. 8. At contrà, Apostolus ait fuisse annis quadringentis & triginta, Galat. 3. 17. Item Gen. 32. 30. dicit Iacob Patriarcha: *Vidi Deum facie ad faciem, & salua facta est anima mea.* At contrà, Exod. 33. 10. dicit Deus: *Non videbit me homo & viuet.* Item, Exod. 20. 5. dicitur: *Ego sum Dominus Deus tuus, visitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam & quartam generationem.* At contrà, Ezech. 18. 20. *Filius non portabit iniquitatem patris.* Item, Exod. 20. 12. *Honora patrem tuum & matrem tuam.* At contrà, Luc. 14. 26. *Qui non odit patrem suum & matrem, non potest meus esse discipulus.* Item, Deut. 6. 13. *Dominum Deum tuum timebis, ac per nomen illius iurabis.* At contrà, Matth. 5. 34. *Ego autem dico vobis non iurare omninò.* Item, 1. Reg. 15. 11. *Pœnitet me, quòd constituerim Saul regem.* At contrà, Rom. 11. 29. *Sine pœnitentia sunt dona & vocatio Dei.* Item, 3. Reg. 8. 9. *In arca non erat aliud, nisi duæ tabulæ lapideæ, quas posuerat in ea Moyses in Horeb.* At contrà, Hebr. 9. 4. *In arca erat urna habens manna: & Virga Aaron, quæ fronduerat, & tabulæ testamenti.* Item, Ps. 1. 5. *Non resurgent impij in iudicio.* At contrà, 1. Cor. 15. 51. *Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur.* Item, Ps. 61. 12. *Semel locutus est Deus.* At contrà, Heb. 1. *Multifariam multisq; modis olim Deus loquens Patribus in Prophetis, nouissimè diebus istis locutus est nobis in filio.* Item, Ps. 115. 2. *Omnis homo mendax.* At contrà, Apoc. 14. 5. *In ore eorum non est inuentum mendacium.* Item, Prou. 6. 6. *Vade ad formicam, ô piger, & disce sapientiam, quæ parat in æstate cibum suum, & congregat in messe, quod comedat.* At contrà, Matth. 6. 34. *Nolite solliciti esse in crastinum.* Item, Prou. 22. 28. *Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt Patres tui.* At contrà, Ezech. 20. 18. *In præceptis Patrum vestrorum nolite incedere, nec iudicia eorum custodiatis.* Item, Prou. 26. 4. *Ne respondeas stulto iuxta stultitiam suam, ne efficiaris ei similis.* At contrà ibidem, *Responde stulto iuxta stultitiam suam, ne sibi sapiens esse videatur.* Item, Sap. 1. 13.

Deus

Deus mortem non fecit. At contrà, Eccl.11.14. *Bona & mala, vita & mors, paupertas & honestas à Deo sunt.* Item, Sap. 11.25. *Diligis omnia quæ sunt, & nihil odisti eorum, quæ fecisti,* At contrà, Rom, 6. 13. *Iacob dilexi, Esau autem odio habui.* Item, Eccle.10.15. *Initium omnis peccati est superbia.* At contrà, 1. Tim. 6. 10. *Radix omnium malorum est cupiditas.* Item, Eccl. 12. 6. *Benefac humili, & non dederis impio: prohibe panes illi dari.* At contrà, Lucæ 6. 30. *Omni petenti te, tribue.* Item, Eccl.24.28. *Qui edunt me, adhuc esurient, & qui bibunt me, adhuc sitient* At contrà, Ioan. 4.13. *Qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum* Item, Ionæ 3.4. *Adhuc quadraginta dies, & Niniue subuertetur.* At contrà, Ionæ 4.11. *Ego parcam Niniue Ciuitati magnæ.* Item, Matt.10.8. *Gratis accepistis, gratis date.* At contrà, Luc. 9. 7. *Dignus est operarius mercede sua.* Item, Matth. 10.10. *Nihil tuleris in via, non peram, neque calceamenta, neque virgam.* At contrà, Marci 6.8. *Et præcepit eis, ne quid tollerent in via. nisi virgam tantum.* Item, Matt.17.1. *Post dies sex assumpsit Iesus Petrum, & Iacobum, & Ioannem:* At contrà, Luc.9.28. *Factum est autem, post hæc verba ferè dies octo, & assumpsit Petrum, &c.* Item, Matt.18.25. *Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum inter te & ipsum solum.* At contrà, 1. Tim. 5. 20. *Peccantes coram omnibus argue, vt cæteri timorem habeant.* Item, Marci 10. 19. *Nemo bonus, nisi vnus Deus.* At contrà, Luc.6.45. *Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bonum.* Item, Marcis 16 15. *Prædicate Euangelium omni creaturæ.* At contrà, Matt. 10.5. *In viã gentiũ ne abieritis, & in Ciuitates Samaritanorũ ne intraueritis, sed ite ad oues, quæ perierunt domus Israël.* Item, Luc.22.28. *Vos estis, qui permansistis mecum in tentationibus meis.* At contrà Matt.26.31. *Omnes vos scandalũ patiemini in me.* Item, Ioan 5.31. *Si ego testimonium perhibeo de me ipso, testimonium meũ non est verum.* At contrà, Ioan. 8.14. *Et si ego testimonium perhibeo de me ipso, verum est testimonium meũ.* Item Ioan. 5.34. *Ego testimonium ab homine non accipio.* At contrà, Io.15.17. *Et vos testimoniũ perhibetis de me.* Itẽ. Ioan. 6.55. *Qui manducat meam carnem, & bibit meũ sanguinẽ, habet vitã æternam.* At contra ibidẽ. *Spiritus est, qui viuificat, caro non prodest quidquã* Itẽ, Ioã. 15.

15. *Omnia, quacunque audiui à Patre meo, nota feci vobis* At contra Ioan. 16.12. *Adhuc multa habeo vobis dicere.* Item Ioan. 20.1. *Maria Magdalena venit ad monumentum, cùm adhuc tenebræ essent,* At contra Marci 16.2. *Venit ad monumentum orto iam Sole,* Item. Rom. 2.25. *Circumcisio quidem prodest, si legem obserues.* At contrà, Galat. 5.2. *Si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit* Item Rom. 3.28. *Arbitramur iustificari hominem per fidem sine operibus.* At contrà, Iac. 2.20. *Fides sine operibus mortua est.* Et ibidem: *Videtis, quoniam ex operibus iustificatur homo, & non ex fide tantùm.* Item Rom. 9.19. *Voluntati eius quis resistit?* At contrà, Act. 7.51. *Vos semper Spiritui sancto resistitis, sicut & patres vestri,* Item Rom. 11.34. *Quis cognouit sensum Domini?* At contra, 1. Corinth. 2.16. *Nos autem sensum Christi habemus.* Item 1. Corinth. 13.3. *Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* At contra, Lucæ 11.41. *Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis.* Item Galat. 1.10. *An quæro hominibus placere? si adhuc hominibus placerem, Christi seruus non essem.* At contra, 1. Corinth. 10.33. *sine offensione estote, sicut & ego per omnia omnibus placeo.* Item Gal. 6.2. *Alter alterius onera portate.* At contra, ibidem v. 5. *vnusquisque onus suum portabit.* Item, 1. Ti. 6.16. *Deus inhabitat lucem inaccessibilem.* At contrà, Psal. 33.6. *Accedite ad eum, & illuminamini,* Item 1. Ioan. 1. 8. *Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus.* At contra, 1. Ioan. 3.9. *Omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit.*

HÆ, & similes apparentes contradictionis, quæ passim in scriptura occurrunt, sæpè remorantur Lectorem, & negotium facessunt, etiam viris doctissimis. Testantur hoc antiqui Patres, qui in hujusmodi contradictionibus conciliandis multum operæ posuerunt. vt Augustinus in libris de consensu Euangelistarum, & alij præterea, qui scripturam interpretati sunt. Quorum labores si ad nos non peruenissent, in magnis adhuc tenebris versaremur.

QVARTO. Verba scripturæ sæpè efficiunt ambiguum sensum, ex defectu distinctionis. Nam aliquando, vbi distinctione opus est, nulla adhibetur distinctio. Quod fit

in

in his ferè casibus. 1. quando agitur de Deo. 2. quando de Christo. 3. quando de aduentu Christi. 4. quando de Ecclesia. Nam in Deo spectari potest, vel vnitas essentiæ, vel trinitas personarum. In Christo, vel humana natura, vel diuina. Aduentus Christi duplex est: prior in natiuitate; posterior in die iudicij. Ecclesia similiter, vel militans est in terra, vel triumphans in cœlo. Cùm ergo scriptura loquitur, vel de Deo, vel de Christo, vel de aduentu Christi, vel de Ecclesia: sæpè dubium & obscurum est, quo sensu de illis loquatur. An scilicet de Deo, quatenus est vnus in essentia, an quatenus est trinus in personis? An de Christo, quâ Deus, an quâ homo est? an de primo ipsius aduentu, an de secundo? An de Ecclesia militante, an de triumphante? De singulis dabo exemplum.

10 De Deo loquitur scriptura Matth. 6. 9. *Pater noster qui es in cœlis.* Dubium est; an loquatur de Deo quoad vnitatem essentiæ, an quoad distinctionem personarum? Vel, vt proponunt Scholastici, an nomen Patris sumatur ibi essentialiter, quatenus est commune tribus personis? an personaliter, quatenus conuenit soli personæ primæ; In vtramque partem authores sunt. Veri similius tamen est, sumi essentialiter. Quod ex verbis illis Christi colligi potest. Ioann. 20. 17. *Ascendo ad patrem meum, & patrem vestrum.* Vbi vtroque modo sumitur. Nam Pater Christi, quoad æternam generationem, est prima persona diuina, quatenus distinguitur à Filio & Spiritu sancto. Noster autem Pater, quoad creationem, gubernationem, & adoptionem, est tota Trinitas, quatenus est vnus Deus. Itaq; cùm ait; *Ascendo ad patrem meum*, loquitur de sola persona prima: Cùm addit, *Et Patrem vestrum*, loquitur de tribus personis, quatenus sunt vnum in essentia.

11 De Christo fit mentio, Coloss. 1. 15. *Quis est imago Dei inuisibilis, primogenitus omnis creaturæ: omnia per ipsum, & in ipso creata sunt: Et ipse est caput corporis Ecclesiæ, primogenitus ex mortuis, &c.* Hic etiam dubium est, an hæc intelligi debeant de Christo secundùm diuinitatem, an secundùm humanitatem: Multi volunt, alia priori, alia posteriori modo intelligi oportere. Quibus assentior.

Nam Christus secundum diuinitatem, est imago Dei Patris: Et per ipsum, ac in ipso creata sunt omnia. At secundum humanitatem est caput Ecclesiæ, & primogenitus ex mortuis. Vtroque sensu potest dici *primogenitus omnis creaturæ*: juxta varias interpretum explicationes, vt videre est in commentario illius loci.

12 De aduentu Christi sermo est, Hebr. 1. 6. *Et cùm iterum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit, Adorent eum omnes Angeli Dei.* Et hic quæstio est, an sermo sit de primo aduentu, qui factus est in natiuitate? an de secundo, qui fiet in die iudicij? si spectemus particulam, *iterum*, videtur esse sermo de secundo: si alias circumstantias, de primo: Videantur Interpretes.

13 De Ecclesia scribit Apostolus, ad Galat. 4. 26. *Illa autem, quæ sursum est Ierusalem, libera est, quæ est mater nostra. Scriptum est enim; Lætare sterilis, quæ non paris: erumpe, & clama, quæ non parturis quia multi filij desertæ, magis quàm eius, quæ habet virum.* At difficultas est, an loquatur de Ecclesia militante, an triumphante? quæ difficultas habet etiam alibi locum, vt Hebr. 12. 22. *Accessistis ad montem & Ciuitatem Dei viuentis, Ierusalem cœlestem & Ecclesiam primitiuorum.* Et Ephes. 5. 25. *Christus dilexit Ecclesiam & seipsum tradidit pro ea, vt illam sanctificaret, mundans lauacro aquæ in verbo vitæ, vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam aut rugam.*

14 Ad hoc genus obscuritatis potest etiam reuocari, quod quæ in scriptura dicuntur de Christo, aliquando intelligantur de capite Ecclesiæ, quod est Christus: aliquando de corpore seu membris Ecclesiæ, qui sunt fideles: aliquando de vtroque, vt notat Augustinus lib. 3. de doct. Christi. c. 31. De capite Ecclesiæ intelligitur illud Matt. 28. 20. *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsq; ad consummationem sæculi.* Vbi Christus, tanquam caput Ecclesiæ, promittit corpori & membris illius, perpetuam suam assistentiam, protectionem, & gubernationem.

De corpore seu membris Ecclesiæ, intelligitur illud Act. 9. 4. *Saule, Saule, quid me persequeris?* Non enim Saulus persequebatur personam Christi, (quia Christus iam erat

in cœlo, vbi eum persequi non poterat) sed discipulos Christi, qui erant membra Ecclesiæ.

De vtroque intelligitur illud Isaiæ 61 10. *Induit me vestimentis salutis, & indumento iustitiæ circumdedit me, quasi sponsum decoratum coronâ, & quasi sponsam ornatam monilibus suis.* Vbi Christus nominatur sponsus & sponsa, id est, caput & corpus. Et Psal. 2. 2. *Astiterunt Reges terræ, & Principes conuenerunt aduersus Dominum, & aduersus Christum eius.* Quod in capite olim impletum est, & nunc quotidie impletur in membris.

15 QVINTO, sæpe in scripturis, vbi minimè putamus, subitò fit transitus de sensu litterali ad mysticum; de carnalibus ad spiritualia, de temporalibus ad æterna, de Regibus Israël ad Regem Christum: & è contrario. Hoc maximè fit in Psalmis & Prophetis, vt videre est cap. 7. Isaiæ, vbi ab Historia duorum Regum (quorum alter erat Rasin Rex Syriæ, alter Phacee Rex Israël) statim fit transitus ad Beatam Virginem. *Ecce*, inquit, *Virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel.* Et cap. 14. vbi à Rege Babylonis fit transitus ad Luciferum: Et Psalm. 71. vbi à Salomone fit transitus ad Christum: *Adorabunt eum omnes Reges terræ.* Et Ioan. 6. vbi à panibus hordeaceis fit transitus ad panem Eucharisticum seu sacramentalem. Et alibi sæpe. Vide D. Hieronymum lib. 5. in Isaiam cap. 16. & nostrum Riberam in cap. 1. Oseæ, v. 34.

16 SEXTO, Sæpe in Historijs Scripturæ non seruatur ordo rerum gestarum: & sæpe supputatio annorum non apparet liquida: Denique, sæpe citantur libri, qui quidem si extarent, multum lucis adferent Lectori; sed quia non extant, relinquunt ambiguum & suspensum. Cuiusmodi libri sunt hi: Liber bellorum Domini. Num. 21. 14. Liber iustorum. Iosue 10. 13. Liber verborum dierum Salomonis. 3. Reg. 11. 41. Liber sermonum dierum Regum Iuda, & Regum Israël. 3. Reg. 14. & deinceps. Liber Samuelis videntis de rebus à Dauid gestis. 1. Paralip. 29. 29. Liber Nathan Prophetæ de ijsdem rebus. Ibidem, Volumen Gad videntis. Ibidem, Liber Nathan Prophetæ de rebus à Salomone gestis, 2. Paralipom. 9. 29. Liber Ahiæ Silonitis de ijsdem.

 Ibi-

Ibidem. Visio Addo Videntis, contra Ierobоam filium Nabar. Ibidem Historia Regum Israël, conscripta à Iehu, filio Hanani 2. Paralip. 20. 34. Historia Oziæ Regis, conscripta ab Isaia filio Amos 2. Paralip. 26. 22. sermones Hozai de rebus Manasse, 2. Paralip. 33. 19. Lamentatio Ieremiæ in funere Iosiæ Regis, 2. Paralip. 35. 25. Volumen Ieremiæ de euersione vrbis, & captiuitate populi Ierem. 36. 6. Liber Ieremiæ de vastatione Babylonis, Ierem. 51. 60. Liber dierum Sacerdotij Ioannis Hircani, 1. Machab. 16. 24. Descriptiones Ieremiæ Prophetæ, 2. Mach. 2. 1. Liber Henoch. In Epistola Iudæ Apostoli.

17 PRÆTER has causas obscuritatis, sunt plures aliæ, quas obiter attingam. 1. Quod aliquando connectantur sententiæ, inter quas vel connexio non est, vel non apparet. 2. Quòd sæpe occurrant Hebraismi, qui à paucis intelligi possint. 3. Quòd sæpe non videatur aptè responderi ad quæstionem propositam. 4. Quòd sæpe verba ambigua sint, vt ægrè discerni queant, quo sensu accipi debeant. Vt 1. Cor. 3. 11. *Fundamentum aliud nemo potest ponere præter id, quod positum est, quod est Christus Iesus. Si quis autem superædificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, stipulam, vniuscuiusque opus manifestum erit. Dies enim Domini declarabit, quia in igne reuelabitur: Et vniuscuiusque opus, quale sit, ignis probabit. Si cuius opus manserit, quod super ædificauit, mercedem accipiet. Si cuius opus arserit, detrimentum patietur; ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem.*

18 HIC locus planè difficillimus est, 1. Quia non satis constat, quid intelligendum sit per aurum, argentum, fœnum, stipulam, 2. Quid per diem Domini. 3. Quid per ignem. 4. Quid sit ardere & detrimentum pati. Denique quid sit, saluum fieri quasi per ignem. Vnde Augustinus in lib. de fide & operibus cap. 15. disertè scribit, hunc locum esse vnum ex ijs, de quibus loquitur Petrus in posteriori Epist. cap. 3. 16. cum ait: *In Epistolis Pauli quædam esse difficilia intellectu.*

19 ÆQVE obscurum est illud 1 Corinth. 15. 29. *Quid facient, qui baptizantur pro mortuis, si omnino mortui non resur-*

surgunt? Vt & quid baptizamur pro illis? Non enim facilè est explicare, quid hoc loco significet, *Baptizari.* Item, *quid pro mortuis baptizari.* De qua re exstant sex diuersæ opiniones apud Cardinalem Bellarminum lib. 1. de Purgatorio, cap. 4.

SIMILITER illud Hebr. 6. 4. *Impossibile est eos, qui semel sunt illuminati, gustauerunt etiam donũ cœleste, & participes facti sunt Spiritus sancti, &c. & prolapsi sunt, rursum renouari ad pœnitentiam.* Quæ verba obscurissima sunt, & ex illis malè intellectis orta est hæresis Nouatianorum, (tempore Cypriani) qui dicebant, lapsis non esse dandam pœnitentiam, nec veniam; ideoque Catharos, id est, puros ac mundos se appellabant. 20

ATQVE hæc sufficiant de causis, ex quibus oritur obscuritas scripturæ, quoad verum ac legitimum ipsius sensum. Nunc meritò quæri potest, Cur Deus voluerit scripturam esse obscuram? Vel, Cur scriptura, quæ alioqui ex parte rerum ac mysteriorum, quæ tractat, valde obscura est, adhuc obscurior facta sit ex modo tractandi, Deo sic volente ac disponente? Cur non potius, eodem volente ac disponente, factum sit, vt mysteria, quæ ipsa per se obscura sunt, tam clarè proponerentur, vt ab omnibus intelligi possint? Variæ sunt rationes. Ex ijs aliquas attingam. 21

PRIMA ratio. Deus, sicut in alijs rebus, ita etiam in Ecclesia voluit seruari ordinem, vt alij docerent, alij discerent. At hic ordo non seruaretur, si scriptura esset tam clara, vt ab omnibus intelligi & explanari possit. Quo spectat illud Ephes. 4. 11. *Ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Euangelistas, alios autem Pastores & Doctores, ad consummationem sanctorum in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi*, id est, Ecclesiæ. Et 1. Cor. 12. 29. *Nunquid omnes Apostoli? nunquid omnes Prophetæ? nunquid omnes Doctores? nunquid omnes interpretantur?* quasi dicat: minimè. Aliorum est docere & interpretari; aliorum discere & auscultare. Quod ibidem pulchrâ declaratur similitudine, quæ ab humano corpore sumpta est. Nam sicut in humano corpore multa sunt membra, & non omnia eundem actum exercent; ita in Ec- 22

clesia, quæ est corpus Christi, multi sunt fideles, & non omnes eandem à Deo gratiam & operationem habent. Nam vni datur sermo sapientiæ, alteri operatio virtutum, alij discretio spirituum, alij interpretatio sermonum. Et, vt alibi loquitur idem Apostol. Rom. 12. 3. *Vnicuique sicut Deus diuisit mensuram fidei.* Vnde ibidem addit: *Dico omnibus, qui sunt inter vos, non plus sapere, quàm oportet sapere.* Quod perinde est, ac si dicat: Sicut oculi non vsurpant sibi officium audiendi; nec aures, videndi; nec brachia, ambulandi; nec pedes, comedendi; quia hoc illis à natura concessum non est: Ita in Ecclesia, non omnes debent vsurpare officium docendi, nec omnes scripturam interpretandi, nec omnes miracula operandi, (quia hoc esset plus sapere, quàm oportet sapere) sed quisque facit, aut facere debet, quod ipsi a Deo, in diuisione gratiarum, datum est.

23 CONTRA hunc ordinem ac diuinam ordinationem, peccant aduersarij, qui omnibus, etiam laicis ac mulierculis, permittunt libertatem legendi & interpretandi scripturam, cùm ad hoc officium à Deo minimè vocati, ac proinde nec idonei sint. Et eò res iam rediit, vt nullus sit ferè caupo, aut sartor, chirurgus, apud Lutheranos & Caluinistas, qui non putet, suo marte scripturam intelligere aut interpretari se posse: ideoque alterius ope vel instructione non indigere. Audiant illud Apost. 1. Cor. 12. 21. *Non potest oculus dicere manui: operâ tuâ non indigeo. Aut iterum caput pedibus: Non estis mihi necessarij.*

24. AVDIANT & illud 1. Timoth. 2. 11. *Mulier in silentio discat cum omni subiectione. Docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum, sed esse in silentio.* Et 1. Cor. 14. 34. *Mulieres in Ecclesia taceant. Non enim permittitur eis loqui, sed subditas esse. Si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent.* Quare hoc? Vt seruetur ordo à Deo in Ecclesia constitutus. *Nunquid omnes Doctores? nunquid omnes interpretantur?* Non. *Sed diuisiones gratiarum sunt.* Vnde mulierculæ, quæ multa garriunt de scripturis, & suam sententiam in controuersijs fidei interponere non erubescunt, stultissimè sibi arrogant, quod non habent. In qua re imitantur suam Euam, quæ in Paradiso non potuit tacere, sed tacente

viro

viro cepit disputare cum serpente, à quo statim victa & decepta est. (1. Tim. 2. 14) Atque ipsa deinde suum virum decepit (Genes. 3. 6.) Multæ hoc tempore sunt filiæ Euæ, quæ idem faciunt.

SECVNDA RATIO. Si scriptura esset facilis, non tantum intelligeretur à fidelibus, qui sunt in Ecclesia, sed etiam ab infidelibus, qui sunt extra Ecclesiam: Et sic paulatim maiestas & authoritas ipsius labefactaretur. Hoc sensu accipi potest illud Matt. 7. 6. *Nolite dare sanctum canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos, ne fortè conculcent eas pedibus suis*, vt interpretatur D. Thomas in 1. p. q. 1. art. 9. ad 2. & Augustinus (vel quisquis author ille sit hom. 7. in Apocalypsim. 25

TERTIA. Si Scriptura esset facilis & perspicua, non solùm apud infideles, sed etiam apud Christianos esset in minori æstimatione, quàm par est. Imo non paucis esset occasio superbiæ & arrogantiæ. Nam si viderent omnia quæ de altissimis mysteriis disputantur, plana & obuia sibi esse, sine dubio magni se facerent, & suo ingenio ac industriâ putarent omnia comprehendere se posse. Nunc contra fit. Vident tantam esse scripturæ obscuritatem, vt suis viribus superare eam non possint? ideóq; & aliorum instructione indigere se sentiunt, & ad Deum seriò confugiunt, vt ipsorum mentem illuminet, & mysteriorum arcana patefaciat. Hoc fecit Dauid, Ps. 118. 18. *Reuela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua.* Et ibid. v. 34. *Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam.* Et infrà v. 135. *Faciem tuam illumina super seruum tuum, & doce me iustificationes tuas.* Et meritò; quia scripturæ sensus non potest haberi, nisi ab eo, qui scripturæ author est: At author scripturæ est Spiritus S. & ideo scriptura vocatur Verbum Dei: Ergo non nisi à Spiritu S. potest haberi illius sensus. Quo spectat illud 2. Petr. 1. 20. *Prophetia scripturæ propria interpretatione non fit.* Causa additur: *Non eni voluntate humana allata est aliquando Prophetia, sed Spiritu S. inspirati, locuti sunt sancti Dei homines*, Atque hinc fit, vt homines elati ac superbi, qui suo iudicio prudentes sunt, & proprio ingenio multum tribuunt, non assequantur legitimum scripturæ sensum, quia Deus *superbis resistit*, 26

humi-

humilibus autem dat gratiam. Et hoc est, quod ait Christus, Matth.11.25. *Confiteor tibi pater, quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis.* Et Apostolus Rom.1.22. *Dicentes se esse sapientes stulti facti sunt.* Hactenus de obscuritate Scripturæ. Nunc sequitur, quod vltimo loco posuimus.

VI. QVÆSTIO.

An Lutherani & Caluinistæ habeant veram Scripturam?

1 NON habent. Quod ex dictis sic probo. Tria potissimum spectari debent in Scriptura. 1. Canon, seu Catalogus librorum scripturæ. 2. Versio seu editio. 3. Sensus & interpretatio. At Lutherani & Caluinistæ, nec habent authenticum Canonem, nec authenticam versionem, nec authenticam interpretationem: Ergò non habent authenticam Scripturam. Minor propositio, quoad singulas partes, facilè demonstrari potest.

2 PRIMO. Non habent authenticum Canonem; quia nec Canon Lutheranorum, nec Canon Caluinistarum (qui inter se dissident) fuit vnquam ab Ecclesia approbatus. Nam à tempore Innocentij primi, semper in Ecclesia viguit Canon Catholicorum, qui in Concilio Tridentino consignatus est. Ante tempora Innocentij, non reperis vel duos Authores, qui in omnibus vel Lutheranorum vel Caluinistarum Canonem amplexi sint.

3 SECVNDO. Non habent authenticam versionem. Multas quidem habent, vt suprà dixi: sed nouas, suspectas, & ab ipsis etiam damnatas Lutheri versionem carpunt Tigurini, Osiandrini, Bucerus, Münsterus, Lutherus ipse. Nam Tigurini multis annis illam excipiunt, vt conqueritur Stoltzius in defensione Lutheri. Osiandrini obijciunt illi dolum & falsitatem: Bucerus, manifestos, & non paucos lapsus: Münsterus, multorum versuum omissionem. Denique Lutherus ipse post viginti annos fassus est se crebrius errasse, eo quod Rabbinorum glossis nimium credidisset, vt testatur Cochleus in actis Lutheri, Lindanus in Dubitantio, & alij.

VII.

VERSIONEM Bezæ damnauit, Castalio in Præfatione ad Anglam, Samuel Hubertus in lib. de vltimæ tubæ clangoribus. Hugo Bructhonus, & quis non? Viciſſim verſionem Caſtalionis reprehendit Beza in ſuis annotationibus, tanquam falſam, ineptam, imperitam, audacem, blaſphemam, vitioſam, ridiculam execrandam, erroneam, impiam, peruerſam. Et in reſponſione ad defenſionem Caſtalionis, de eadem ſic loquitur: *Translationem noui Teſtamenti, tum latinam, tum gallicam, à Sebaſtiano Caſtalione, iſtic ſcriptam & excuſam, optimo iure reprehenſam fuiſſe in meis annotationibus, non ſolùm, vt indoctam, ſed etiam vt multis locis impiam, & à ſancti Spiritus ſententia diſcrepantem, vobis, vt exiſtimo, non conſtabat, cum edendæ ſuæ defenſionis poteſtatem illic faceretis: ſed nunc tandem, vt ſpero, conſpicuè intelligetis.*

MÜNSTERI verſionem perſtringunt Tigurini, & Pelicanus, in ſuis Præfationibus. Denique, cum Tigurinorum Biblia à typographo oblata eſſent Luthero, hoc reſponſum ab eo accepit: *Ne poſthac mihi aliquid mittas, quod à Miniſtris Tigurinæ Eccleſiæ profectum ſit. Nullum enim cum eis poſthac commercium habere, nec eorum libros recipere, aut legere volo: quandoquidem ipſi iam damnati ſunt, & alios quoque miſeros homines ſecum ad inferos abducunt, &c.* Ita refert Hoſpinianus Caluiniſta, in Hiſtoria Sacramentaria, anno 1544. 5

TERTIO, Non habent authenticam Scripturæ interpretationem, nec habere poſſunt, niſi à nobis accipiant. Priorem partem paucis exemplis declarabo. Legimus Iſaiæ 4. 23. *Benè aut malè, ſi poteſtis, facite.* Hoc Lutherus interpretatur de libero hominis arbitrio: & inde probat, hominem non amplius habere liberum arbitrium, ſed per peccatum primi parentis amiſiſſe, Noua, & abſurda interpretatio. Nam Iſaias non loquitur de hominibus, ſed de idolis gentium. Et ſicut Dauid irridet idola gentium, Pſal. 113. 12. cùm ait: *Simulacra gentium, argentum, & aurum, opera manuum hominum. Os habent, & non loquentur: oculos habent, & non videbunt: nares habent, & non odorabunt.* Sic Iſaias exprobrat illis imbecillitatem, quod cùm Dij ha- 6

habentur à stultis hominibus, & non possint tamen benè aut malè facere, id est, non possint cultoribus suis prodesse, nec contemptoribus nocere.

7 Item legimus Matt. 19. 17. *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* Hoc Caluinus, non seriò, sed ironicè à Christo dictum esse interpretatur, vt sensus sit; Nec serues mandata quia illorum obseruatio nec prodest, nec possibilis est. Impium dogma. Quanquam Caluinus tam impius est, vt fidenter asserat, Christum in omnibus ferè rebus, quæ ad salutem animæ spectant, ironicè nobiscum agere, & contra mentem loqui. Sic enim scribit lib. 3. Inst. cap. 24. §. 13. *Ecce, vocem ad eos dirigit, sed vt magis obsurdescant: Lumen accendit, sed vt reddantur cæciores: doctrinam profert, sed quâ magis obstupescant: remedium adhibet, sed ne sanentur.* Sanè, si ita est, quis credat illi dicenti & inuitanti: *Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos?* Quis non statim excipiat; Tu quidem vocem ad me dirigis; sed vt magis obsurdescam? Lumen accendis, sed vt fiam cæcior: doctrinam profers, sed quâ magis obstupescam: remedium offers sed ne sanus efficiar. Quid ergò te audiam.

8 Item legimus Matt. 27. 28. *Hic est sanguis meus noui Testamenti.* Lutherani sic interpretantur; Hoc vinum est meus sanguis. Caluinistæ plerique sic: Hoc vinum significat meum sanguinem. Plessæus lib. 4. de Eucharistia, cap. 2. pag. 600. sic; Hæc est acerba illa mors & passio, quam paulò pòst sustinebo. Quæ hæc licentia & peruersitas est.

9 Item legimus Act. 2. 27. *Non derelinques animam meam in inferno.* Beza sic explicat: Non derelinques cadauer meũ in sepulchro. Quæ hæc metamorphosis est? Ex anima fit cadauer, ex inferno sepulchrum. Vix similem inuenies in Ouidio. Sed quid non facit desperatio? Non potuit alio modo argumentum eludere Catholicorum, quo ipsi probant Christum secundum animam descendisse ad inferos.

10 Item legimus Heb. 13. 4. *Honorabile connubium in omnibus, & torus immaculatus: fornicatores enim & adulteros iudicabit Deus.* Planus sensus est: Honorate connubium in omnibus suis partibus, ita vt in nullà re illud violetis, & præsertim vt torus vester sit immaculatus, quia adulteri à

Deo

Deo punietur. At Caluinus & Beza in suis annotationibus aliter explicant, hoc sensu: Matrimonium est honoratum & licitum in omnibus, id est, inter quosuis homines, seu, inter cuiusuis ordinis homines. Nimirum, vt hinc probent, etiam inter Monachos & moniales honoratum & licitum esse matrimonium. An etiam inter fratres, & sorores?

11 Hæc pauca exempla (vt sexcenta alia omittam, de quibus in progressu) manifestè conuincunt; Aduersarios non habere legitimum scripturæ sensum, sed nouum, inauditum, & omnibus bonis authoribus repugnantem. Nunc addo, quod in posteriori parte asserui, non posse illos habere legitimum sensum ac interpretationem; nisi à nobis accipiant. Quod dupliciter ostendo. Primò, quia donum interpretandi Scripturam non datur, nisi in Catholica Christi Ecclesia, quæ toto orbe diffusa est. 1. Corinth. 12. 27. At Lutherani & Caluinistæ non sunt in Catholica Christi Ecclesia, quæ toto orbe diffusa est, sed ab ea segregati, hærent in angulo Europæ, sicut olim Donatistæ in angulo Africæ. Secundò, in illa tantum Ecclesia reperitur hoc donum interpretationis, vbi reperitur donum miraculorum, vt constat ex Apostolo ibidem: At in Ecclesia Lutherana aut Caluiniana non reperitur donum miraculorum, vt manifestum est: Ergò nec donum interpretationis.

12 Repeto nunc syllogismum, quem posui. Illi non habent veram & legitimam scripturam, qui non habent authenticum scripturæ Canonem, versionem, interpretationem. Hanc Lutherani & Caluinistæ non habent: Ergò veram & legitimam scripturam non habent. Ex quo vlterius infero, eos ex scriptura disputare, aut ad scripturam prouocare non posse. Vel, si omnino velint, hoc vel simili modo compellandos esse. Vnde vos, ô boni viri, codicem Bibliorum accepistis? Non aliunde, quam à Catholicis. At quare eundem, quem accepistis, non retinetis? Cur Canonem Catholicorum, qui ab Innocentio, Augustino, Gelasio & tota Ecclesia receptus est, repudiatis? Cur nouum confingitis, quem Ecclesia nunquam pro legitimo agnouit? Cur antiquam

tiquam & vsitatam Editionem reijcitis? Cur tot nouas & inter se pugnantes versiones substituitis? Cur sensum scripturæ falsâ interpretatione deprauatis? Certè, si ex scriptura disputare vultis, ex nostra disputate, quia vestram non admittimus. Nostra legitima & antiqua est; vestra spuria & nouitia. Nostra vnica, & sibi constans: vestra varia, multiplex, instabilis.

CAPVT II.

De Traditionibus.

1 CELEBRIS quæstio est, an præter scripturam admittenda sit aliqua Traditio, quæ parem cum scriptura authoritatem habeat? Vel: vt aliqui proponunt, an præter verbum Dei scriptum, sit aliquod verbum Dei non scriptum, sed traditum? Aduersarij passim negant, Catholici affirmant. Vt res melius intelligatur, procedam hoc ordine. Primò, dicam de Traditionibus veteris Testamenti. Secundò, de Traditionibus noui Testamenti. Tertiò, ostendam errorem, dissensiones & mendacia aduersariorum. Quartò, diluam eorum obiectiones.

De Traditionibus veteris Testamenti.

2 IVDÆI præter scripturam, habebant etiam Traditiones. Et quidem duplices. Nam aliæ erant Pharisæorum, quas Christus in Euangelio reprehendit: aliæ Mosaicæ, quæ erant laudabiles, & ad salutem necessariæ. Traditiones prioris generis erant hæ: *Prima*, quod ante sumptionem cibi lauandæ essent manus. Matth. 15. 2. *Secunda*, quod etiam inter comedendum illa lotio sæpius esset repetenda. Marci 7. 3. *Tertia*, quod venientes è foro, non deberent cibos capere, nisi loti essent. Marci 7. 4. *Quarta*, quod cum peccatoribus non esset sumendus cibus. Matth. 9. 11. *Quinta*, quod ne quidem permittendum esset, vt quis à peccatoribus tangeretur. Lucæ 7. 39. *Sexta*, quod in sabbatho non liceret ægros sanare. Lucæ 6. 7. *Septima*, quod famelici non possint spicas vellere & comedere in sabbatho. Matth. 12. 1

Octaua

Octaua, quod frequenter esset ieiunandum & orandum. Luc. 5. 33. *Nona*, quod omnium rerum, etiam minimarum, decimæ offerendæ essent Deo, Matth. 23. 23. *Decima*, quod qui iuraret per templum aut altare, non esset reus criminis: qui autem iuraret per aurum templi, vel per oblationes, quæ in altari fiebant, esset reus, Matth. 23. *Vndecima*, quod filij non tenerentur ipsa parentes suos honorare, aut illis benefacere; sed quod abundè sufficeret, munus aliquod Deo offerre. Matth. 15. 3.

3 Hæ fuerunt præcipuæ Traditiones Pharisæorum, quantum ex Euangelio licet colligere. Et quanquam aliquæ earum essent bonæ, ex suo genere, aliæ malæ, aliæ indifferentes, vel inutiles; Pharisæi tamen, propter omnes reprehendebantur à Christo, ob has causas: Primò, quia ipsi ex earum obseruatione quærebant inanem gloriam & opinionem sanctitatis apud homines; cùm nihil minus, quàm sancti essent; Matth. 23. 25. *Omnia verò opera sua faciunt, vt videantur ab hominibus*. Hinc passim in Euangelio vocantur hypocritæ, & sepulchra dealbata.

4 SECVNDO, quia ex quarundam obseruatione, sectabantur etiam opes ac diuitias, præsertim ex longis obseruationibus, quas in eum finem recitabant, Matth. 23. 14. *Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ, quia comeditis domos viduarum, orationes longas orantes*. Et Marci 12. 40. *Cauete à Scribis, qui deuorant domos viduarum, sub obtentu prolixæ orationis*. Vbi comedere, seu deuorare domos viduarum, nihil aliud est, quàm spoliare seu exhaurire. Nam Viduæ veniebant ad Pharisæos tanquam ad homines sanctos, (quippe qui sanctitatem simulabant) & eorum orationes pretio emebant.

5 TERTIO, quia superstitiosè minutiora quædam seruabant, & aliqua maiora negligebant, vt paulò ante dictum est. Dabant enim decimas rerum etiam vilissimarum; & interim negligebant iudicium & misericordiam in iudicandis causis, quæ ad ipsos deferebantur. Et hoc sensu accipi potest illud Matth. 23. 24. *Excolantes culicem; Camelum autem glutientes*.

6 TRADITIONES posterioris generis (de quibus potissi-

mum hîc agimus) erant tres præcipuæ. Prima, quòd omnes & singuli libri, qui in Canone Iudæorum consignabantur, essent verè diuini & à Deo inspirati. Hoc fide credebant Iudæi, & tamen nusquam in veteri Testamento scriptum est. Secunda, quòd fæmellæ haberent aliquod remedium contra peccatum originale, non minus, quàm masculi; qualecunque tandem fuerit illud remedium. Nec hoc vllibi in veteri Testamento scriptum est. Tertia, quod cruenta ipsorum sacrificia, significauerint mortem Christi. Hoc enim erat dogma fidei; nec tamen in veteri Testamento scriptum est.

7 DVAS posteriores Traditiones sic explico. Iudæi fide credebant, fæmellas concipi in peccato originali, non minus, quàm masculos. Nihil certius. Ergo fide credebant illas saluari non posse, nisi per aliquod remedium à Deo institutum. Debebant autem scire in particulari, quod & quale esset hoc remedium; alioqui omnes fæmellæ perijssent sine remedio. At nusquam scriptum est in veteri Testamento, quod & quale fuerit hoc remedium in particulari. Ergò per solam Traditionem id sciebant. Hæc autem traditio erat ad salutem necessaria, quia sine remedio non poterant saluari fæmellæ: qualecunque tandem fuerit illud remedium, siue fides parentum, siue aliquid aliud.

8 SIMILITER fide credebant, quædam cruenta sacrificia à Deo instituta esse pro expiatione peccatorum. Vel ergò putabant eiusmodi sacrificia per se, & propria virtute expiare peccata; vel virtute mortis & passionis Christi, quæ per illa sacrificia significabatur. Si prius putabant, erant hæretici: si posterius, erant fideles: sed vnde habebant hanc fidem & firmam persuasionem? Non ex scriptura, quia nusquam in veteri Testamento id scriptum est. Ergò ex Traditione. Hæc autem Traditio erat necessaria ad salutem. Non quòd necesse fuerit, singulos de populo credere, futuram Christi mortem per cruenta sacrificia præfigurari; sed quòd necesse fuerit aliquos id credere, præsertim Sacerdotes & Doctores, quibus incumbebat cura docendi & instruendi alios. Alioqui tota synagoga, in hoc quidem pun-

puncto, quod sanè erat grauissimum, fuisset sine fide. Quod absurdum est, Vide D. Thomam in 2.2. q. art. 7.

HINC sequitur Iudæos habuisse quædam per scripturam quædam per Traditionem. Magis tamen vsi sunt Traditione, quàm scriptura non solum in ijs rebus, quæ habebantur per solam Traditionem, sed etiam in ijs, quæ erant scripta. Quod patet ex sequentibus testimonijs: Exod. 13. 8. *Narrabis filio tuo in die illo dicens: Hoc est, quod fecit mihi Dominus, quando egressus sum de Ægypto. Et erit quasi signum in manu tua.* Et Deut. 32. 7. *Memento dierum antiquorum, cogita generationes singulas, interroga patrem tuum, & annunciabit tibi: Minores tuos, & dicent tibi.* Et Iud. 6. 13. *Vbi sunt mirabilia eius, quæ narrauerunt Patres nostri, atq; dixerunt, de Ægypto eduxit nos dominus.* Et Ps. 43. *Deus auribus nostris audiuimus: Patres nostri annunciauerunt nobis opus, quod operatus es in diebus eorum, & in diebus antiquis.* Et Ps. 77. 5. *Quanta mandauit Patribus nostris nota facere ea filijs suis, & vt cognoscat generatio altera. Filij qui nascentur, & exurgent, & narrabunt filijs suis.*

Ex his testimoniis duo colliguntur. Primò, quod Traditio fuerit Iudæis à Deo mandata seu præcepta. Secundò, quod multa ex ijs, quæ iubebantur docere vel discere per Traditionem, apertè habebantur in scriptura. Et tamen non remittebantur ad scripturam, sed ad Traditionem. Cuius rei duplex est ratio. Vna, quia eo tempore scriptura nondum erat redacta in formam integri voluminis, sed dispersa in varijs chartis & annalibus, vt commodè ab vnoquoque legi non posset. Primus, qui eam redegit in formam voluminis, fuit Esdras, post captiuitatem Babylonicam. Altera, quia liber Deuteronomij, qui erat præcipuus inter libros V. T. non habebatur passim à populo; sed vnum exemplar à Rege, alterum à Sacerdotibus custodiebatur in arca Domini, qui septimo quoque anno (nempè anno remissionis) iubebatur illud populo prælegere. Deutero. 31. 9. Et hi ipsi Sacerdotes fuerunt tam negligentes in eo custodiendo, vt longo tempore amissum fuerit, & tandem ab Helzia Pontifice tempore Iosiæ Regis inuentū ac populo prælectum. (4. Regum. 22. 8.) Vnde necesse est:

populum inplerisque vsum fuisse Traditione, de qua in præcedentibus testimonijs dictum est.

De Traditionibus noui Testamenti.

11 De his tria dicturus sum. 1. generatim, extare aliquas Traditiones Diuinas & Apostolicas, quæ parem cum scriptura authoritatem habeant. Secundò speciatim, aliquas earum ad fidem: alias ad mores, & externos ritus pertinere. Tertiò, præter has, esse alias, non quidem Apostolicas, sed Ecclesiasticas, quæ tametsi parem authoritatem non habeant, meritò tamen à Christianis seruandæ sint. Hæc singula seorsim per totidem conclusiones explicabo.

12 Prima Conclvsio, generatim loquendo, extant quædam Traditiones Apostolicæ, quæ expressè in Scriptura non habentur, sed tamen parem cum scriptura authoritatem habent. Ita Concilium Tridentinum sess. 4. Et colligitur ex illo 2. Thess. 2. 14. *Itaque fratres state, & tenete Traditiones, quas didicistis, siue per sermonem, siue per Epistolã nostram.* In quem locum Chrysostomus ita scribit; *Hinc patet, quod non omnia per epistolam tradiderit, sed multa etiã sine literis. Eadem verò fide digna sunt, tam illa, quàm ista.* Et Epiphanius hæresi 61. *Oportet autem & Traditione vti, Non enim omnia à diuina scriptura possunt accipi Quapropter. Aliqua in scriptis, aliqua in Traditione sancti Apostoli tradiderunt, quemadmodum dicit S. Apostolus: sicut tradidi vobis.* Et Basilius in lib. de Spiritu sacto cap. 27. *Dogmata, quæ in Ecclesia seruantur, & prædicantur, partim ex conscripta doctrina habemus, partim ex Apostolorum Traditione in mysteria ad nos delata recipimus. Quæ vtraque eandem ad pietatem vim habent, & nemo his contradicit, qui vel mediocrem saltem Ecclesiasticorum iurium experientiam habet.* Et Damasc. lib. 4. cap. 17. *Plurima Apostoli sine scripto tradiderunt.* Alios etiam Patres paulò pòst citabo.

13 Qværes, quomodo Traditio possit habere parem vim & authoritatem cum Scriptura; Respondeo. Sicut mandatum Principis eandem vim & authoritatem habet apud subditos, siue scripto, siue viua voce proferatur; sic etiam Verbum Dei, siue scriptum, siue traditum sit. At, inquies, Traditio Apostolica, de qua agimus, non est Verbum Dei,

Om-

omnino est. Nam sicut doctrina Apostolorum, quæ in illorum scriptis continetur, propterea vocatur Verbum Dei, quia, à Deo inspirata est: sic etiam de doctrina Apostolorum, quæ viua tantum voce tradita est, sine scripto, statuendum est. Quod sic clarius ostendo. Sicut doctrina Matthæi, Marci, Lucæ, Ioannis, Pauli, Petri, Iacobi, & Iudæ, quæ in Euangeliis & Epistolis conscripta est, vocatur Verbum Dei, quia Deus eam inspirauit: sic etiam doctrina Andreæ, Philippi, Bartholomæi, Matthiæ, & Barnabæ, quam ipsi viuâ voce prædicarunt, debet vocari Verbum Dei, quia Deus similiter eam inspirauit. Nec minor fides his Apostolis, qui non scripserunt, quàm illis, qui scripserunt, adhibenda est.

14 SECVNDA CONCLVSIO. Speciatim loquendo, sunt certæ quædam Traditiones Apostolicæ de dogmatibus fidei; quædam de moribus seu ritibus externis. Prior pars probatur, quia sunt tria principia fidei maximè necessaria, quæ non habentur ex Scriptura, sed ex Traditione. Primū est, quod tota scriptura veteris ac noui Testamenti simul sumpta, sit verbum Dei. Alterum, quod tota illa scriptura, præsertim in ijs, quæ ad fidem & salutem necessaria sunt, maneat nobis salua & incorrupta. Tertium, quod habeamus verum ac legitimum illius sensum. Si admittimus hæc principia fidei, necessariò admittimus Traditionem, per quam illa accepimus, Si non admittimus, vana est nostra Fides.

15 PRÆTER hæc tria, sunt alia, quæ etiam per Traditionem habentur. Primum, quod symbolum fidei sit verè Canonicum & Apostolicum. De quo Basilius loco citato: *Omitto cætera, ipsam fidei professionem, qua credimus in Patrem, Filium, & Spiritum sanctum, è quibus scripturis habemus?* quasi dicat; Non habemus ex Scriptura, sed ex Traditione. Hoc enim conatur probare, multa esse dogmata, quæ credimus, non quia scripta sunt, sed quia ab Apostolis tradita.

16 SECVNDVM; Quod Spiritus sanctus procedat à Patre & Filio. Hoc quidem constat ex symbolo, in quo dicitur: *Qui à Patre, Filioq; procedit.* Sed in Scriptura apertè non

habetur. Legimus quidem expressè in scriptura quod procedat à Patre. (Ioan. 15. 26. *Cùm autem venerit Paraclytus, quem ego mittam vobis à Patre Spiritum Veritatis, qui à Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me:*) Sed non legimus expressè, quod procedat à filio. Et tamen articulus fidei est, ab vtroque procedere. Habemus igitur hoc per Traditionem.

17 TERTIVM, quod hic articulus verus sit; *Filius à Patre solo est: non factus, nec creatus, sed genitus. Spiritus sanctus à Patre & Filio non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens.* Qui etiam articulus expressè habetur per Traditionem ex symbolo Athanasij; sed in scriptura, quoad singulas particulas, demonstrari non potest. Et tamen ad salutem necessarius est, vt ait Athanasius in fine symboli; *Hæc est fides Catholica, quam nisi quisque fideliter firmiterq; crediderit, saluus esse non poterit.*

18 QVARTVM, quod infantes sint baptizandi. Origenes in cap. 6. Epistolæ ad Romanos; *Ecclesia ab Apostolis Traditionem accepit, etiam paruulis baptismum dare.* Et Augustinus lib. 10. de Genesi ad literam cap. 23. *Consuetudo matris Ecclesiæ in baptizandis paruulis nequaquam spernenda est, neque vllo modo superflua deputanda: nec omnino credenda, nisi Apostolica esset Traditio.*

19 QVINTVM, quod baptizati ab hæreticis, non sint rebaptizandi, contra errorem Cypriani. Augustinus lib. 2. de Baptis. contra Donatistas cap. 7 *Quam consuetudinem* (scilicet non repetendi Baptismum) *credo ex Apostolica Traditione venientem.* Et lib. 5. cap. 25. *Consuetudo illa, quæ opponebatur Cypriano, ab Apostolorum Traditione exordium sumpsisse credenda est.*

20 SEXTVM, quod in baptismo pronunciari debeat hæc forma verborum: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Et nisi pronuncietur, Baptismus non sit validus. Hoc etiam admittunt aduersarij: nec tamen aliunde, quàm ex Traditione, & perpetua Ecclesiæ praxi probari potest.

21 SEPTIMVM, quod certus, ac determinatus sit Sacramentorum numerus in nouo Testamento. Hoc tam Catholici

ei, quam Aduersarij credunt. Hoc interest, quod Catholici credant illum numerum esse septenarium; plerique Lutherani ternarium; multi Caluinistæ binarium, at hic certus numerus, quisquis tandem sit, in Scriptura definitus aut expressus non est. Catholici fatentur, se ex Traditione & declaratione Ecclesiæ habere suum septenarium. Aduersarij videant, vnde habeant suum binarium, aut ternarium. Certè ex Scriptura non habent. Vide infrà c. 5. §. 35.

OCTAVVM, quòd B. Maria, Mater Christi semper manserit Virgo, etiam post partum, contra damnatam Heluidij hæresin. Vide Hieronymum contra Heluidium, & Augustinum lib. de Hæresibus cap. 84. vbi sic ait: *Heluidiani exorti ab Heluidio, ita Virginitati Mariæ contradicunt, vt eam post Christum, alios etiam filios de viro suo Ioseph peperisse contendant. Sed mirum, ne istos, prætermisso Heluidij nomine Antidicomarianitas Epiphanius appellauit.* 22

DICES, aliqua ex his punctis probari possunt ex Scriptura; vt verbi gratia, quòd infantes sint baptizandi. Hoc enim probari potest ex illo, Ioan. 3. 5. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.* Similiter, quòd in baptismo pronuntiari debent hæc verba: *Ego te baptizo in nomine Patris, &c.* Manifestè colligitur ex illo, Matth. 28. 19. *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Deniq; quòd Spiritus sanctus procedat etiam à Filio, conuinci potest ex verbis suprà citatis: *Cùm autem venerit Paraclytus, quem ego mittam vobis.* Nam Filius non mittit Spiritum sanctum per imperium aut consilium, sed per processionem. 23

RESPONDEO: Aliqua possunt probari ex Scriptura, quando constat de vero & legitimo Scripturæ sensu. At sæpè non constat, quis sit verus & legitimus sensus, nisi ex Traditione, & praxi Ecclesiæ, v. g. Si constaret hæc verba: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto,* non habere alium sensum, quàm hunc; Nisi quis baptizatus fuerit baptismó aquæ; iam optimè sequeretur, etiam infantes indigere Baptismo. At hoc non constat, nisi ex Traditione. Nec Caluinus, qui negat illum sensum esse istius loci, potest à Catholicis aut Lutheranis confutari ex sola scriptura, sed ex 24

constituit, quod sensus ille à maioribus nostris per continuam Traditionem ad nos peruenerit.

25 EODEM modo si constaret Christum, cùm dixit: *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*, præcepisse Apostolis, vt pronunciarent hæc verba: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*; iam res esset salua. At hoc non constat ex nudis Scripturæ verbis. Nam sicut Christus dixit: *Baptizate eos in nomine Patris*, ita alibi dixit: *Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.* Et similiter Apostolus 1. Corinth. 10. 31. *Siue manducatis, siue bibitis, omnia in gloriam Dei facite.* Et tamen necesse non est, vt is, qui petit aliquid à Patre in nomine Christi, pronunciet hæc verba: *Ego hoc vel illud peto in nomine Christi.* Neque, vt is, qui comedit aut bibit, pronunciet hæc verba: *Ego comedo & bibo in gloriam Dei*; sed satis est, interea mente id cogitare. Quod ergo in primo casu de Baptismo, necessaria sit prolatio verborum, non item in his duobus; hoc solùm habemus ex vsu Ecclesiæ, qui per Traditionem Apostolicam ad nos peruenit.

26 DENIQVE, si ex verbis Scripturæ constaret, missionem Spiritus sancti à Filio, significare ad processionem ad intra, res salua esset. At Græca Ecclesia id negat, asserens, significare missionem externam ad nos homines, per donorum largitionem. Quod sic explicant: Filius dat nobis Fidem, Spem, Charitatem, & alia dona supernaturalia, quæ dicuntur dona Spiritus sancti: ac proinde, quando dat huiusmodi dona, censetur dare seu mittere Spiritum sanctum ad nos, cui ista dona per accommodationem tribuuntur. Quòd verò Latini rectius sentiant, quàm Græci, constat ex definitione Conciliorum, quæ sensum Scripturæ iuxta Traditionem Apostolicam interpretata sunt.

27 ET hæc sufficiant pro priori parte conclusionis. Posterior potest etiam varijs exemplis confirmari. Nam multi sunt ritus Ecclesiastici, qui ab Apostolis per solam Traditionem accepti sunt. Ac potissimum hi. Primus, vt exorcismus, & aliæ ceremoniæ adhibeantur in Baptismo. (Tertullianus in libro de Corona militis, cap. 3. & Basilius in lib. de Spiritu S. c. 27.) Secundus, Vt trina mersio fiat in Baptismo,

ptiſmo. (Baſilius ibidem) Tertius, vt Chriſma ſingulis annis renouetur. (Fabianus Papa & Martyr epiſt. 2. ad Epiſcopos Orientis.) Quartus, Vt aqua vino miſceatur in calice Euchariſtico. (Cypr. lib. 2. ep. 3.) Quintus, Vt Euchariſtia ſumatur à ieiunijs. (Aug. ep. 118.) Sextus, vt in ſacrificio Miſſæ oretur pro defunctis. (Tertullianus ſuprà) Septimus, vt ſignum Crucis formetur in fronte. (Baſilius loco citato) Octauus, vt ad Orientem verſi precentur. (Idem.) Nonus, Vt aqua benedicatur. (Idem.) De his & ſimilibus rectè vſurpari poteſt illud Tertulliani, libro citato, cap. 4. *Harum & aliarum eiuſmodi diſciplinarum, ſi legem expoſtules Scripturarum, nullam inuenies. Traditio tibi prætenditur auctrix, Conſuetudo confirmatrix, & Fides obſeruatrix.*

28 TERTIA Concluſio. Præter ſupradictas Traditiones, quæ ab Apoſtolis ad nos peruenerunt, ſunt aliæ quædam Eccleſiaſticæ, quæ poſt tempora Apoſtolorum, à Prælatis Eccleſiæ introductæ ſunt; & tametſi parem cum Apoſtolicis authoritatem non habeant, meritò tamen à Chriſtianis ſeruari debent. De vtriſque loquitur Auguſtinus Epiſt. 118. cùm ait: *Illa autem, quæ non ſcripta, ſed tradita, cuſtodimus, quæ quidem toto terrarum orbe obſeruantur, dantur intelligi, vel ab ipſis Apoſtolis, vel plenarijs Concilijs, quorum eſt in Eccleſia, ſaluberrima authoritas, commendata atque ſtatuta retineri; ſicut quod Domini paſſio, & reſurrectio, & aſcenſio in cœlum, aniuerſariâ ſolennitate celebrantur. Et ſi quid aliud tale occurrerit, quod ſeruatur ab vniuerſa, quacunque ſe diffundit Eccleſia.* Nam per illam particulam, *Vel ab ipſis Apoſtolis,* intelligit Traditiones Apoſtolicas: Et per illam, *Vel plenarijs Concilijs*, intelligit Eccleſiaſticas. De quibus ſubdit: *Inſolentiſſima inſania eſt, diſputare, an faciendum ſit, quod tota per orbem frequentat Eccleſia.*

29 ATQVE hæc eſt Catholicorum ſententia de Traditionibus, tam Apoſtolicis, quàm Eccleſiaſticis, quæ ex Apoſtoli, & ſanctorum Patrum authoritate confirmata eſt. Videamus nunc, quid ſentiant Aduerſarij, vt poſtea conſtet ex collatione vtriuſque partis, vtri potius adhærendum ſit.

Aduersariorum Sententia.

30 ADVERSARII passim reijciunt Traditiones, & nihil, nisi quod in scriptura veteris ac noui Testamenti continetur, volunt admittere. Peccant tamen quadrupliciter. 1. Quia in hac re imitantur antiquos hæreticos. 2. Ipsi inter se dissentiunt. 3. Multa falsò ac mendaciter affingunt Catholicis. 4. Ineptissimè ex quibusdam Scripturæ locis argumentantur contra Traditiones. Hæc etiam sigillatim demonstranda sunt.

31 PRIMO igitur, sicut Catholici in asserendis Traditionibus sequuntur communem consensum antiquorum Patrum; sic aduersarij, in ijsdem reijciendis, sequuntur communem consensum antiquorum hæreticorum. Nam etiam antiqui hæretici prouocabant ad scripturam, & Traditiones respuebant, ac potissimum hi.

32 PRIMO Ariani, qui disputantes de Diuinitate Christi, nihil volebant admittere, nisi Scripturam. Vnde Maximinus Arianorum Episcopus, disputaturus cum Augustino dicebat; *Si quid de diuinis Scripturis protuleris, quod commune est cum omnibus, necesse est, vt audiamus. Hæ verò voces, quæ extra scripturam sunt, nullo casu à nobis suscipiuntur.* Refert Augustinus lib. 1. contra Maximinum, in principio.

33 SECVNDO; Macedoniani & Eunominiani, qui nolebant admittere hanc locutionem. *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto*. eo quod non haberetur in Scriptura. De quibus Basilius in libro de Spiritu sancto, cap. 25. circa finem: *At non desinunt isti sursum deorsum iactare, Dei cum sancto Spiritu glorificationem, carere testimonio, carere Scriptura.* Et initio, cap. 29. *Sanè, contra id, quod dicunt, præpositionem Cum, carere testimonio, nec in scripturis exstare, illud dicimus: Si nihil aliud est receptum absque scripturis, ne hoc quidem recipiatur: Sin plurima arcana citra Scripturam recepta sunt nobis, cum alijs plurimis, & hoc recipiamus. Arbitror autem Apostolicum esse, etiam non scriptis Traditionibus adhærere.*

34 TERTIO, Eutychus, qui negans in Christo duas naturas, dicebat: *Ego à sacris Scripturis non didici de duabus naturis.* Cui respondit Mamas Presbyter. *Neque de Homousion à San-*

à Sanctis Scripturis edocti sumus, Ita habetur in generali Concilio Chalcedonensi, Act. 1. vbi Actio quinta Constantinopolitani Concilij relecta est.

35 QVARTO, Pelagiani, qui dicebant: *Credamus igitur, quod legimus: & quod non legimus, nefas credamus astruere: quod de cunctis etiam dixisse sufficiat:* Vt refert Augustinus in libro de natura & gratia, cap. 39.

36 HIS & similibus hæreticis olim ab Ecclesia damnatis, similes sunt nostri Lutherani & Caluinistæ, qui eodem, quo illi, spiritu afflati, repudiant Apostolicas & Ecclesiasticas Traditiones, & ad solam scripturam contentiosè prouocant; quam tamen, vt suprà dixi, resectis aliquot partibus mutilarunt, & nouis versionibus ac interpretationibus corruperunt.

Dissensio.

37 SED neque inter se consentiunt. Nam aliqui, sine vlla exceptione, reijciunt omnes omnino Traditiones, siue ad fidem, siue ad externum Dei cultum pertinentes. Et nihil aliud volunt esse credendum aut faciendum, quàm quod in scriptura credendum aut faciendum præcipitur. Ita Caluinus lib. 4. instit. cap. 8. num. 8. *Esto,* inquit, *hoc firmum axioma, non aliud habendum esse Dei verbum, cui detur in Ecclesia locus, quàm quod lege primùm ac Prophetis, deinde scriptis Apostolicis continetur: nec alium esse ritè docendi in Ecclesia modum, nisi ex eius verbi præscripto & norma.* Et in libro de necessitate reformandæ Ecclesiæ: *Deus non modò irritum habet, quidquid colendi sui studio, præter mandatum suum suscipimus, sed palam quoque abominatur.* Et in Epist. 87. ad protectorem Angliæ: *Cùm de legitima reformatione agitur, ad ipsum purum Dei verbum redeundum nobis est.* Et similiter Caluinistæ in synodo Vltraiectina, in prologo suarum ordinationum, num. 2. *Obstringimus nos,* inquiunt, *in forma iuramenti & obligationis, quod in hac prouincia non aliam velimus amplecti & sequi doctrinam, regulam, mensuram, & amussim fidei, & vitæ Christianæ, quàm solum verbum Dei, quod in libris veteris ac noui Testamenti expressum est.*

38 ALII quasdam saltem admittunt Traditiones, vt Kem-

Kemnitius in Examine Concilij Tridentini, sess. 4. in secundo genere Traditionum, vbi ait: *Hanc Traditionem, qua nobis in manum dantur sacra scriptura libri, reuerenter accipimus* Et in 5. genere. *Affirmant Origenes & Augustinus Baptismum paruulorum esse Traditionem Apostolicam. Hac recipimus.* Et in 7. genere. *Apostolos igitur ritus quosdam ordinasse, & tradidisse Ecclesijs, ex scriptis eorum certè constat. Et verisimile est, quosdam etiam alios externos ritus, qui in scriptura annotati non sunt, ab Apostolis traditos esse.* Et infrà: *Tales ritus meritò amamus & retinemus, quales sunt confessio fidei, abrenunciatio Sathana, & alij ritus in actione Baptismi.*

39 ALII denique vtuntur distinctione. Aiunt admitti posse Traditiones de rebus adiaphoris, seu indifferentibus; non autem de rebus ad salutem necessarijs. Nam in his sufficienter nobis prospectum esset per scripturam, quippe quæ perfectè tradat ea omnia, quæ ad salutem necessaria sunt; ita vt Traditione minimè sit opus. Sed qui hoc dicunt, augent dissensionem, & manifestè repugnant Luthero & Kemnitio. Nam Kemnitius fatetur, Lutheranos reuerenter accipere Traditionem illam, quâ nobis in manus datur sacra scriptura. At scriptura sacra secundum ipsos ad salutem necessaria est: Ergò admittunt aliquam Traditionem de re ad salutem necessaria.

40 SIMILITER Lutherus dicet, infantes non iustificari per baptismum, sed per actualem fidem, quæ ipsis infunditur vi Exorcismi, ante Baptismum. Et sine hac fide non posse eos saluari, aut Baptismum suscipere. Vnde sequitur, salutem infantium, ex sententia Lutheri, pendere ab actuali ipsorum fide, & fidem ab Exorcismo, & consequenter, Exorcismum esse necessarium ad salutem infantium. Exorcismus autem habetur ex Traditione, non ex scriptura, vt constat: Ergò secundum Lutherum, admittenda est aliqua Traditio de re ad salutem necessaria. Verba Lutheri citabo suo loco (lib. 2. cap. 2.)

Mendacia.

41 VIDEAMVS nunc, quid falsò nobis affingant Aduersarij. Ac primò, vt inuidiam nobis concilient, aiunt nos docere

scri-

scripturam, sine Traditionibus humanis insufficientem esse ac imperfectam. Falsum est. Non docemus hoc de Traditionibus humanis. Distinguimus enim duplices Traditiones cum Augustino, vt dixi; alteras Apostolicas quæ parem cum scriptura authoritatem habent: Alteras Ecclesiasticas, quæ tantam authoritatem non habent. Dicimus ergo scripturam per se non sufficere, nisi accedant Traditiones Apostolicæ, quæ non censentur humanæ, sed diuinæ, Ratio duplex est. Prior, quia scriptura non sufficit, nisi constet de legitimo illius sensu. At sæpè non constat nisi ex Apostolica Traditione, vt suprà dictum est. Posterior, quia multa creduntur à Christianis, quæ non habentur ex scriptura, sed ex Apostolica Traditione. Exempla iam antè allata sunt.

42 SECVNDO aiunt, nos docere, quod per Traditiones humanas mereamur gratiam iustificationis, & remissionem peccatorum. Et quod huiusmodi Traditiones agnoscamus pro nostro Mediatore & Iustificatore. Ita Philippus Melanchton in Apologia Confessionis Augustanæ, art. 15. de Traditionibus humanis Hoc etiam falsum est, quia apertè docemus, nullo modo nos mereri iustificationem aut remissionem peccatorum, sed eam gratis nobis conferri per merita Christi, vt patet ex Concilio Trid. sess. 6. cap. 8. vbi sic habet: *Gratis autem iustificari ideo dicimur, quia nihil eorum, quæ iustificationem præcedunt, siue fides, siue opera, ipsam iustificationis gratiam promeretur.*

43 TERTIO aiunt, nos docere, quod omnes nostræ Traditiones sint Apostolicæ. Ita Caluinus libr. 4. instit. cap. 8. §. 9. *Romanenses*, inquit, *Magistri extorquere volunt, vt nulla sit apud eos ceremoniola, quæ non Apostolica censeatur.* Et hoc falsum. Agnoscimus enim, vt sæpè dixi, duplices Traditiones: Alteras, ab Apostolis acceptas: alteras, post tempora Apostolorum à Prælatis Ecclesiæ introductas. Deinde, pugnat hæc Caluini calumnia cum Melanchtone. Nam Melanchton omnes nostras Traditiones vocat humanas, Caluinus omnes Apostolicas. Neutrum concedimus. Vide alia Kemnitij mendacia apud Cardinalem Bellarminum lib. 4. De verbo Dei cap. 3. Reliquum est, vt diluan-

luantur obiectiones aduersariorum, quibus conantur Traditiones subuertere.

Prima obiectio.

44 PRIMA sumitur ex illo Deu. 4. 2. *Non addetis ad verbum quod loquor vobis, nec auferetis ex eo.* Hinc colligunt Aduersarij, omnes Traditiones repudiandas esse, & Catholicos peccare, qui illas admittunt. Quare? quia nihil ad verbum Dei scriptum, addendum est. Ineptissimè. Primo, quia dum volunt oppugnare Catholicos, oppugnant ipsos Apostolos, à quibus Traditiones accepimus. Et nominatim Paulum, qui dixit, *tenete Traditiones, quas accepistis.* Oppugnant Augustinum, & alios Patres, qui Traditiones amplexi sunt. Oppugnant seipsos; quia & ipsi, vt loquitur Kemnitius, Traditionem de scriptura, de Exorcismo, & plures alias reuerenter accipiunt. Si ergo Catholici peccant admittendo Traditiones; peccant etiam Apostoli, Patres, Lutherani ipsi. Aut si hi innocentes sunt, cur illi damnantur.

45 DEINDE, non intelligunt sensum allati testimonij. In Deuteronomio Sensus colligitur ex ipso contextu, qui sic habet. *Et nunc Israël audi præcepta & iudicia, quæ ego doceo te, vt faciens ea, viuas, & ingrediens, possideas terram quam Dominus Deus Patrum vestrorum daturus est vobis: Non addetis ad verbum, quod loquor, nec auferetis ex eo: Custodite mandata Domini Dei vestri, quæ ego præcipio vobis.* Quasi dicat; ego do vobis præcepta ceremonialia & iudicialia, quæ debetis integrè & perfectè seruare. Hoc enim significat illa phrasis; *Non addetis, nec auferetis.* Quod quidem alijs verbis, sed tamen eodem sensu explicatur alibi, cùm dicitur: *Non declinabitis ab eis, vel ad dextram, vel ad sinistram.* Deut. 17. 20. *Discat timere Dominum Deum suum, & custodire verba & ceremonias eius, neque declinet in partem dextram vel sinistram.* Et c. 28. 14. *Si audieris mandata Domini Dei tui, quæ ego præcipio tibi hodie, & non declinaueris ab eis neque ad dextram, neque ad sinistram, &c.* Et Iosue 1. 7 *Confortare, & esto robustus valdè, vt custodias & facias omnem legem: quam præcepit tibi Moyses seruus meus, ne declines ab ea ad dextram vel ad sinistram.*

IGITVR hæc tria idem valent. 1. Integrè & perfectè seruare præcepta Mosaica. 2. Non declinare ab eis; vel ad dextram, vel ad sinistram. 3. Nihil in eorum obseruatione, vel addere, vel detrahere. Quod non sic intelligendum est, quasi non liceret addere noua præcepta (alioqui non licuisset addere præcepta Euangelica, de fide Trinitatis, de Baptismo, de Eucharistia) sed quod præcepta Mosaica, in sui obseruatione non sint corrumpenda, vel additione, vel detractione; sed integre custodienda, v. g. Erat præceptum Mosaicum; *Mulier, si suscepto semine peperit masculum, immunda erit septem diebus, & die octauo circumcidetur infantulus* (Leuit. 12. 2.) Ad hoc præceptum non licebat aliquid addere vel auferre, id est, non licebat, nec antè, nec post diem octauum, circumcidere infantulum: Nec immunditia matris poterat paucioribus vel pluribus diebus durare, quàm septem. Eadem est ratio de alijs præceptis; vt videbimus in sequenti obiectione. 46

HINC patet, testimonium Deuteronomij, quod tantopere vrgent aduersarij, nihil ad rem facere; Nisi velint sic argumentari: Iudæi debebant perfectè & integrè seruare præcepta Mosaica: Ergò Christiani non debent admittere Traditiones Apostolicas, sed solâ scripturâ esse contenti. Quæ sanè consequentia absurda & ridicula est, vt omnes vident. Vt tamen res fiat clarior, quæro ab aduersariis, an ipsi putent hoc testimonium pertinere ad solos Iudæos, an etiam ad Christianos; si pertinet ad solos Iudæos, cur adducitur contra Christianos? Aut cur volunt Lutherani & Caluinistæ, vt nos ad illud seruandum obligemur: si etiam pertinet ad Christianos, cur aduersarij non seruant præcepta Mosaica? cur non circumcidunt se? Cur alias ceremonias legales intermittunt? Cur denique, sicut contra nos vrgent illam particulam. *Non addetis*, non similiter contra se vrgent alteram, *non auferetis*? Hîc hærent. 47

Secunda obiectio.

SECVNDA sumitur ex illo Deut. 12. 32. *Quod tibi præcipio, hoc tantùm facito Domino: nec addas quicquam, nec minuas.* Hinc iterum colligunt aduersarij, omnes Traditiones & præcepta humana esse irrita & contemnenda. Quare? 48

Quia

Quia hoc tantum faciendum est, quod Deus præcipit: Ergò quod homines præcipiunt, faciendum non est. Non minus ineptè, quam suprà. Primò, quia si omnia præcepta humana sunt irrita & contemnenda, quid dicemus de Iudæis, qui accuratè seruârunt præceptum de festo Encæniorum, quod non erat diuinum, sed humanum? Quid de Rechabitis, qui accuratissimè seruârunt præceptum parentis sui Ionadab, de perpetua abstinentia à vino: (Ierem. 35. 6.) Quid de Apostolis, qui in Concilio Ierosolymitano præceperunt abstinentiam a sanguine & suffocato? (Act. 15. 29.) Quid de Paulo, qui distinguit inter sua & Christi præcepta? (1. Cor. 7. 12.) Quid de Magistratibus, qui fingunt mandata humana ad conseruandam pacem & iustitiam in Republica? Quid denique, de ipsis Aduersarijs, qui in Synodis & conuenticulis suis condunt leges & statuta Ecclesiastica, quæ ab omnibus obseruari volunt?

49 SECUNDO, sensus illius loci non est ille, quem fingunt Aduersarij, sed longè alius. Nam sicut in præcedenti testimonio agebatur generatim de præceptis Mosaicis integrè obseruandis; ita hic agitur speciatim de vno præcepto ceremoniali, nempe de præcepto sacrificij integrè obseruando. Textus sic habet: *Quando disperdiderit Dominus Deus tuus gentes, ad quas ingredieris possidendas, & possederis eas, atque habitaueris in terra earum, caue ne imiteris eas, & requiras ceremonias earum, dicens: sicut coluerunt gentes istæ Deos suos, ita & ego colam. Non facies similiter Domino Deo tuo. Omnes enim abominationes, quas auersatur Dominus, fecerunt Dijs suis, offerentes filios & filias, & comburentes igni. Quod præcipio tibi, hoc tantum facito Domino, nec addas quicquam, nec minuas.*

50 SENSUS est: Quando veneris in terram Palæstinam, ad quam tendis, & obtuleris Domino Deo tuo sacrificium; non imitaberis gentiles, qui falsis Dijs offerunt suos filios & filias per ignem; sed hoc tantum offeres, quod ego tibi præcipio: Nempe ex animalibus, oues, capras, hædos, boues, vitulos, columbas, passeres, turtures. Ex fructibus terræ, panem, similam, salem, thus, manipulum spicarum virentium, & triticum. Ex liquoribus, sanguinem, vinum, oleum,

oleum aquam. *Hoc tantum facito.* id est, offerto Domino. *Nec addas quicquam* ex sacrificiis gentilium: *Nec minus ex eis*, quæ jam enumerata sunt.

51 QVID hinc concludent Aduersarij. Non video; nisi sic inferant: Iudæi debebant ea tantum offerre in sacrificium, quæ à Deo erant determinata: Ergò Christiani non debent seruare præcepta humana, siue ciuilia, siue Ecclesiastica. *Spectatum admissi, risum teneatis amici?*

Tertia obiectio.

52 TERTIA sumitur ex illo, Galat. 1. 8. *Licet nos, aut Angelus de cœlo euangelizet vobis, præterquam quod euangelizauimus de vobis, anathema sit:* Et infrà; *Si quis euangelizauerit vobis præter id, quod accepistis, anathema sit.* Ergò, inquiunt aduersarij, præter Euangelium non licet admittere Traditiones Respondeo 1. Hæc obiectio retorqueri potest in aduersarios, hoc modo: Si quis euangelizauerit vobis præter id, quod Apostolus euangelizauit, anathema sit: Aduersarij euangelizant aliquid præter id, quod Apostolus euangelizauit, quia oppugnant Traditiones, contra id, quod Apostolus dixit, *Tenete Traditiones,* Ergò anathema sit.

53 RESPONDEO 2. Ex scopo Apostoli æstimandum est, an damnentur hoc loco Traditiones, nec ne. Scopus Apostoli est hic: Galatæ docti erant à Paulo, ceremonias legis Mosaicæ abrogatas esse, & neminem posse per huiusmodi ceremonias iustificari, sed per fidem in Christum. (cap. 2. 16.) Ab hac doctrina fuerunt postea abducti, per quosdam falsos Apostolos, qui docebant, eos non posse saluari per fidem in Christum, nisi simul circumciderentur, & alias ceremonias Mosaicas obseruarent. (cap. 1. 6. & cap. 3. 1. & cap. 4. 9. & cap. 5. 1.) Contra huiusmodi falsos Apostolos agit Paulus, cùm ait: *Si quis euangelizauerit vobis præter id, quod accepistis, anathema sit.* q. d. Accepistis à me, hominem iustificari per fidem in Christum, non autem per obseruantiam legis Mosaicæ. Si quis aliter vos instruit, anathema sit.

54 AT hinc non sequitur, Traditiones Apostolica esse reijciendas, sed potius conseruandas, quia non sunt præter,

aut contra id, quod Paulus euangelizauit Galatis de iustificatione; sed potius sunt id, quod ipse Thessalonicensibus euangelizauit, cùm dixit: *Tenete traditiones, quas didicistis.*

Quarta obiectio.

55 QVARTA sumitur ex illo Apoc. 22.18. *Contestor omni audienti verba Prophetiæ libri huius: Si quis apposuerit ad hæc, apponet Deus super illum plagas scriptas in libro isto. Et si quis diminuerit de verbis libri Prophetiæ huius, auferet Deus partem eius de libro vitæ.* Ergò non licet apponere traditiones. Respondeo: Hoc testimonium condemnat Lutheranos, qui non solùm diminuunt de verbis libri Prophetiæ huius, sed totum librum suspectum habent, nec eum pro canonico, sed pro apogrypho agnoscunt. Non tamen condemnat traditiones, quia non prohibet, ne præter Prophetiam Apocalypticam admittatur aliquid aliud, (alioqui non liceret addere Prophetias Isaiæ, Ieremiæ, & aliorum Prophetarum veteris Testamenti, nec item Euangelia, Epistolas, Symbolum fidei) sed solùm prohibet, ne verba Prophetiæ Apocalypticæ ab aliquo deprauentur, quod duobus modis fieri posse insinuat. Primò, additione; vt si quis apponat aliquid ad Prophetiam Apocalypticam, quasi pars illius sit, quæ reuera pars non est. Secundò, diminutione; vt si aliquid detrahat, quasi ad illam non pertineat, quod reuera ad eam pertinet. Neutrum faciunt Catholici.

56 EXEMPLO rem declarabo. Prædicit Ioannes cap. 12. fore aliquando, vt veniant duo Prophetæ, amicti saccis, qui prophetabunt diebus 1260. & habebunt potestatem claudendi cœlum; ne pluat diebus prophetiæ ipsorum, & potestatem conuertendi aquas in sanguinem, &c. Ad hanc prophetiam nihil addunt Catholici, quod ad eam non pertineat, sed relinquunt integram, sicut à Ioanne perscripta est. At contra faciunt aduersarij, qui dicunt hos duos Prophetas fuisse Lutherum & Caluinum. Nam qui hoc dicunt necessariò diminuunt de verbis Prophetiæ huius; cùm constet Lutherum & Caluinum non fuisse amictos saccis, nec habuisse potestatem claudendi cœlum. Et quæ ibidem sequuntur.

Quin-

Quinta obiectio.

QVINTA sumitur ex illo 2. Tim. 3. 16. *Omnis Scriptura diuinitus inspirata, vtilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia, vt perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus*, Ex quo loco dupliciter argumentantur aduersarij. Aliqui sic; Omnis Scriptura est vtilis ad docendum & arguendum: Ergò superuacaneæ sunt Traditiones. Perinde, ac si dicas: Omnis cibus est vtilis ad nutriendum; Ergo superuacaneus est potus. Vel. omnis eleemosyna est vtilis ad salutem (Luc. 11. 41. & Dan. 4. 24.) Ergò superuacanea oratio, superuacanea sacramenta. Miseret me horum hominum. 57

ALII sic; Omnis Scriptura est vtilis, id est sufficiens: Ergò superuacaneæ Traditiones. Sed quæ hæc interpretatio est? An idem sunt, vtilem esse, & sufficientem esse. Si idem sunt, iam illud 1. Tim. 4. 8. *Pietas ad omnia vtilis est*, licebit sic interpretari; Pietas ad omnia sufficiens est: Ergò reliqua omnia superuacanea sunt. Et similiter illud 2. Tim. 4. 11. *Marcum assume, & adduc tecum: Est enim mihi vtilis ad ministerium*, id est, sufficiens: Ergò Timotheus, Titus, Onesimus, & alij superuacanei sunt. Quis non videt, si hæc licentia interpretandi Scripturam semel admittatur, totam corrumpi & adulterari posse? 58

SED vt clariuores ipsa percipiatur, textus Apostoli considerandus est. Igitur Apostolus in citato capite hortatur Timotheum Episcopum, vt suos subditos instruat in fide & bonis operibus: Et redarguat aduersarios, qui corrupti mente & reprobi circa fidem, resistunt veritati Et vt ostendat eum id posse præstare, subdit; *Tu verò permane in iis, quæ didicisti, & credita sunt tibi, sciens à quo didiceris: Et quia ab infantia tua sacras literas nosti, quæ te possunt instruere ad salutem, per fidem, quæ est in Christo Iesu. Omnis enim Scriptura diuinitus inspirata, vtilis est ad docendum*, & cætera. Vbi per sacras literas, quas ait Timotheum ab infantia nouisse, intelligit scripturam veteris Testamenti. Nam eo tempore, quo Timotheus erat infans, nondum extabat Scriptura noui Testamenti. 59

APOSTOLVS ergò, in illo textu, argumentatur; Omnis 60

nis Scriptura diuinitus inspirata, vtilis est ad docendos subditos, & redarguendos aduersarios: At Scriptura veteris Testamenti, quam ab infantia didicisti, est diuinitus inspirata: Ergò est vtilis ad docendos subditos, & redarguendos aduersarios. Cùm ergò cognitione illius Scripturæ instructus sis, magnum ex ea præsidium habes ad præstandum, quod dixi.

61 Ex eodem principio licebit sic concludere. Omnis Scriptura diuinitus inspirata, vtilis est ad docendum & arguendum: At Scriptura noui Testamenti est diuinitus inspirata: Ergò est vtilis ad docendum & arguendum. Qui ergò cognitione huius Scripturæ instructus est, magnum ex ea præsidium habet ad vtrumque præstandum.

62 PORRO, ex vtroque discursu patet, has tres propositiones veras esse, secundùm Apostolum. 1. Omnis scriptura diuinitus inspirata, vtilis est ad docendum, & arguendum. 2 Scriptura veteris Testamenti vtilis est ad docendum, & arguendum. 3. Scriptura noui Testamenti vtilis est ad docendum & arguendum. Sicut ergò non sequitur: Scriptura veteris Testamenti vtilis est: Ergò Scriptura noui Testamenti est superuacanea. Nec contra, Scriptura noui Testamenti est vtilis: Ergò Scriptura veteris Testamenti est superuacanea. Sic etiam non sequitur: Vtraque Scriptura est vtilis: Ergò Traditio est superuacanea. Alioqui superuacaneum esset quod dicit Apostolus, *Tenete Traditiones.*

Sexta obiectio.

63 SEXTA sumitur ex illo Matth. 15. 6. *Irritum fecistis mandatum Dei, propter Traditionem vestram.* Et Coloss. 2. 8. *Videte, ne quis vos decipiat per Philosophiam, & inanem fallaciam secundùm Traditionem hominum,* Et 1. Petr. 1. 18. *Redempti estis de vana vestra conuersatione paterna Traditionis.* Hinc colligunt aduersarij; omnes Traditiones à Christo & Apostolis damnatas esse. At non rectè. Nam Christus & Apostoli solùm loquuntur, vel de Traditionibus Iudæorum, quibus Pharisæi malè vtebantur, vt suprà explicatum est: Vel de Traditionibus Gentilium, quæ fidei Christianæ repugnabant. At tales non sunt, quas hoc loco-

co nos defendimus. Nos defendimus diuinas & Apostolicas, quæ suprà enumeratæ sunt.

ATQVE hæ sunt præcipuæ obiectiones aduersariorum contra authoritatem Traditionum Apostolicarum. Aliæ, si quæ sunt, in capite de Iudice controuersiarum discutientur. Ibi enim adducam testimonia Scripturæ, quibus ipsi conatur probare, solam Scripturam seclusis Traditionibus, esse normam, regulam, & judicem controuersiarum, in negotio fidei; ac religionis. 64

CAPVT III.

De Ecclesia.

TRIA disputari solent inter nos & aduersarios. 1. An Ecclesia Christi, quæ in terris est, sit visibilis & conspicua? 2. An sit infallibilis, ita vt in fide errare non possit? 3. Quænam sit vera Christi Ecclesia, quæ in fide errare non potest? An Catholica seu Romana, quod nos asserimus: An Lutherana vel Caluiniana, quod aduersarij contendunt? Decisio harum quæstionum petenda est ex his conclusionibus. 1. Ecclesia Christi est visibilis & conspicua. 2. Hæc visibilis Ecclesia est vna, Sancta, Catholica, Apostolica, Sponsa Christi, Domus Dei, Columna, & firmamentum veritatis. 3. Extra hanc visibilem Ecclesiam nemo potest saluari. 4. Hæc visibilis Ecclesia non potest deficere, vel errare in fide. 5. Ecclesia Romana seu Pontificia, toto orbe dispersa, est visibilis Ecclesia Christi, de qua hactenus dictum est. 6. Ecclesia Lutherana aut Caluinistica non est vera Christi Ecclesia, de qua dictum est. Has conclusiones sigillatim explicabo. 1

PRIMA CONCLVSIO.

Ecclesia Christi, quam militantem vocamus, visibilis & conspicua est.

1 HANC concedunt præcipui aduersarij, præsertim Caluinus lib. 4. inst. c. 1. §. 2. vbi ex professo disputat de Ecclesia visibili, & Philippus Melanchton in Examine ordinandorum, titulo de Ecclesia, vbi sic ait: *Ecclesia visibilis in hac vita, est cœtus visibilis amplectentium incorruptam Euangelij doctrinam, & rectè vtentium Sacramentis; in quo cœtu filius Dei efficax est, & multos regenerat ad vitã æternã.*

2 ET res certa est. Primò, quia illa Ecclesia necessariò visibilis est, in qua Episcopi & Pastores visibiliter debent gubernare suos subditos, visibiliter docere, hortari, Sacramenta administrare, peccantes corrigere, contumaces ab aliorum communione separare. Et vicissim, vbi subditi debent agnoscere suos pastores, eorum monitis obtemperare, instructionem & Sacramenta ab eis percipere. At hæc omnia fiunt in vera Christi Ecclesia: Ergò vera Christi Ecclesia necessariò visibilis est. Minor patet ex Scriptura Matth. 18. 17. *Dic Ecclesiæ. Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus.* Et Actor. 20. 28. *Attendite vobis, & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei.* Et Hebr. 13. 17 *Obedite Præpositis vestris, & subiacete illis. Ipsi enim peruigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri.* Et alibi.

3 SECVNDO. Illa Ecclesia necessariò est visibilis, in qua publicè indicuntur & celebrantur Concilia, sanciuntur canones, dirimuntur controuersiæ de fide ac religione: Hæc omnia fiunt in vera Christi Ecclesia. Nam Apostoli indixerunt Concilium Hierosolymitanum, in quo hæc constitutio facta est: *Visum est Spiritui sanctò & nobis, nihil vltra imponere vobis oneris, quàm hæc necessaria, vt abstineatis vos ab immolatis simulacrorum, & sanguine & suffocato* (Actor 15. 28. Et post tempora Apostolorum, celebrata sunt Concilia generalia. Nicænum, Constantinopolitanum, Ephesinum, Chalcedonense, quæ etiam ab aduersariis, tanquam legitima admittuntur.

4 TERTIO, CHRISTVS in Euangelio comparat Ecclesiam suam sagenæ missæ in mare, & ex omni genere piscium congreganti: comparat conuiuio nuptiali, ad quod boni & mali vocati sunt: comparat decem Virginib.

quarum quinque prudentes sunt, quinque fatuæ: comparat ouili, in quo reperiuntur oues & hædi. Hæc non possunt intelligi, nisi de Ecclesia visibili. Nam aduersarij, qui agnoscunt duas Ecclesias; vnam visibilem, alteram inuisibilem; sic eas inter se distinguunt, quòd in hac soli sint prædestinati in illa boni & mali permixti. At in Ecclesia, de qua Christus loquitur in supradictis parabolis, sunt boni & mali permixti: Ergò loquitur de Ecclesia visibili. Loquitur autem de vera Ecclesia. Vera igitur Ecclesia visibilis est.

5 QVARTO, Idem à Propheta prædictum est, Psal. 18.6. *In sole posuit tabernaculum suum.* id est, vt ibidem explicat Augustinus: *In manifestatione posuit Ecclesiam suam, non in occulto.* Et epist. 166. ad Donatistas: *Ipsa est Ecclesia in sole posita, id est, in manifestatione omnibus nota vsq; ad terminos terræ.* Eodem spectat illud Christi, Matth. 5.15. *Non potest Ciuitas abscondi supra montem posita: neq; accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, vt luceat omnibus, qui in domo sunt.* Vbi per Ciuitatem, quæ abscondi non potest, & per lucernam, quæ omnibus lucet, intelligitur Ecclesia Christi. Vnde idem Augustinus in libro de vnitate Ecclesiæ, c. 16. *Non est*, inquit, *operta Ecclesia, quia non est sub modio, sed supra candelabrum. Et de illa dictum est: Non potest ciuitas abscondi supra montem posita. Sed Donatistis velut operta est, qui audiunt tam lucida & manifesta testimonia, quæ illam toto orbe demonstrant, & malunt clausis oculis offendere in montem, quàm in eum ascendere.* Et Et epist. 170. ad Seuerinum. Facilè tibi est attendere & videre ciuitatem supra montem constitutam.

6 QVINTO, idem constat ex symbolo fidei, vbi sic dicimus: *Credo sanctam Ecclesiam Catholicam.* Quod de visibili Ecclesia intelligendum est, non solum docent Catholici, sed etiam multi ex aduersarijs, præsertim Caluinus libr. 4. c. 1. §. 2. Melanchthon loco suprà citato. Itaq; dari Ecclesiam visibilem, est articulus fidei, secundùm aduersarios. Et rectè. Nam licet externis oculis videamus multitudinem eorum hominum, ex quibus conflata est Ecclesia visibilis; tamen quòd in ea multitudine sit vera doctrina Christi &

Apostolorum, hoc non videmus, sed credimus. Vnde visibilis Ecclesia partim cadit sub externos oculos; partim sub internam fidem. Externis oculis videmus homines, qui in Ecclesia sunt: internâ fide credimus, veram Christi doctrinam apud eos tradi & conseruari.

7 Hinc soluitur vulgare illud sophisma. Quod fide credimus, non est visibile: Ecclesiam fide credimus: Ergò Ecclesia non est visibilis. Nam maior propositio sic debet intelligi: Quod fide credimus, non est visibile, ex ea parte, quâ sub fidem cadit: tametsi possit esse visibile ex alia parte, quâ sub fidem non cadit. Huius rei varia extant exempla. Apostoli in Christo videbant humanitatem; credebant diuinitatem. In Baptismo videmus externam aquam & ablutionem; credimus internam vim regenerandi & peccata abluendi. In codice Bibliorum videmus chartam, scripturam, codicem ipsum: credimus, quod in eo continetur, esse verbum Dei. Idem dico de Ecclesia. Est aliquid in ea, quod credimus; est aliquid, quod videmus. Credimus veram esse doctrinam, quæ in Ecclesiâ traditur: Videmus homines, externos ritus, & sacramenta, quæ in Ecclesia sunt.

8 Accedit consensus Patrum. Omnes, qui hac de re ex professo scribunt, Ecclesiam visibilem esse affirmant. Augustinus, (vt omittam testimonia ipsius suprà citata) ep. 166. ad Donatistas sic habet: *In scripturis didicimus Christum: in scripturis didicimus Ecclesiam. Has scripturas communiter habemus, quare non in eis Christum & Ecclesiam communiter retinemus?* Et post multa: *Ecce scripturæ communes: Ecce, vbi nouimus Christum, ibi nouimus Ecclesiam. Si Christum ipsum tenetis, ipsam Ecclesiam quare non tenetis? si in ipsum Christum, quem legitis & non videtis, tamen propter scripturarum veritatem creditis, quare Ecclesiam negatis, quam & legitis & videtis?*

9 Et, ne longus sim enumerandis alijs Patribus, omnes illi supponunt Ecclesiam esse visibilem, qui recensent ordine successores Petri, in gubernatione Ecclesiæ; vt Irenæus, Optatus, Augustinus, Epiphanius, & Eusebius Cæsariensis. Omnes item, qui fatentur ex Euangelio, bonos

& ma-

& malos in Ecclesia permixtos esse: Qui agnoscunt potestatem soluendi, ligandi, excommunicandi, quæ nisi in Ecclesia visibili, exerceri non potest. Denique qui asserunt Ecclesiam sine prædicatione Euangelij, & sacramentorum administratione, consistere non posse. Nec puto quenquam esse, qui hæc neget, si intelligat.

CONABOR tamen clarius explicare. Ac primùm quæro, an Respublica Veneta, vel Ciuitas Viennensis in Austria, sit visibilis, nec ne? Omnes, opinor, visibilem esse concedent. At eadem est ratio de Ecclesia. Quod sic ostendo. Tria spectari possunt in Ecclesia. 1. Multitudo, seu collectio eorum hominum, qui sunt in Ecclesia. 2. Externum regimen, quo prælati Ecclesiæ gubernant suos subditos docendo, hortando, judicando, puniendo, sacramenta administrando. 3. Interna fides & charitas, quâ inter se vniuntur. Eadem spectari possunt in Republica Veneta, vel Ciuitate Viennensi. 1. Multitudo seu collectio eorum hominum, qui in Republica vel ciuitate sunt. 2. Externum regimen, quo Magistratus politicus gubernat suos subditos. 3. Interna affectio, quâ inter se vniuntur. Duo priora tam in Ecclesia, quàm in Republica vel Ciuitate, sunt visibilia. Tertium vtrobique est inuisibile, sicut enim externis oculis non possum videre, an Christiani, qui in Ecclesia sunt, habeant internam fidem & charitatem; sed propter externam fidei promissionem id credo: sic etiam res habet in Republica vel Ciuitate, Video Ciues, qui in ea sunt; video externam politiam & gubernationem; Sed non video internum affectum, quem quisque habet, aut habere debet. Si ergò, eo non obstante, nihilominus Ciuitas vel Respublica verè dicitur esse visibilis; cur idem de Ecclesia dici non possit; Nihil certius. Hinc facilè diluuntur cauillationes, quæ obijci solent. Non ponam, quia necesse non est.

SECVNDA CONCLVSIO.

Hæc visibilis Ecclesia est Vna, Sancta, Catholica, Apostolica, Sponsa Christi, Domus Dei, Columna, & firmamentum veritatis.

11 HAnc etiam admittit Caluinus loco citato. Et meritò. ...uam scripturæ, symbola fidei, & Patres passim ita docent. Dicitur autem Ecclesia *Vna* propter vnionem & consensum eorum, qui in Ecclesia sunt. Omnes enim vnam eandemque fidem profitentur, iuxta illud Apostoli Ephes. 4.5. *Vnus Dominus, una fides, vnum Baptisma.* Et qui recedunt ab hac fidei vnitate, propriè Sectarij & Hæretici appellantur. Itaque ad eam conseruandam sæpè hortatur nos idem Apostolus, præsertim Rom. 16.17. *Rogo vos fratres, vt obseruetis eos, qui dissensiones & offendicula, præter doctrinam, quam vos didicistis, faciunt; & declinate ab illis.* Et . Cor. 1.10. *Obsecro vos fratres, vt idipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata.* Et Hebr. 13.9. *Doctrinis varijs & peregrinis nolite abduci.*

12 DICITVR *Sancta*, ob has causas. Primò, quia nemo in eam ingreditur, nisi per baptismum ablutus & sanctificatus 1. Cor. 6.11. *Hæc quidem fuistis, sed abluti & sanctificati estis.* Secundò, quia nomina ipsius instituta, ceremoniæ, sacramenta, & doctrina, ad sanctitatem ordinantur. Eò enim spectant, vt vel sancti efficiamur, vel in sanctitate crescamus & conseruemur. Tertiò, quia extra illam nulla potest esse sanctitas. Quartò, quia Christus, qui est Caput & Sponsus Ecclesiæ, *est sanctus sanctorum*. Addit Caluin. lib. 4. instit. c. 1. §. 17. vocari sanctam, *quia quotidie proficit in sanctitate, & ad metam sanctitatis aspirat.* Nec obstat, quòd multi mali sint in Ecclesia. Potest nihilominus vocari sancta, tum propter rationes allatas, tum etiam, quia multi in ea sancti sint.

13 DICITVR *Catholica*, seu *vniuersalis*, tribus de causis. Primò ratione loci, quia per vniuersum orbem diffusa est. Marci 16.15 *Euntes in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ.* Secundò, ratione temporis, quia semper durabit. Dan. 2. 44. *Suscitabit Dominus cœli regnum, quod in æternum non dissipabitur.* Tertiò, ratione hominum saluandorum, quia quotquot saluantur, in visibili Ecclesia saluantur, & nullus extra eam saluari potest (infrà conclusione sequenti) Hinc patet discrimen inter Ecclesiam Christi, & synagogam Iudæorum. Hæc enim nullo istorum mo-

nodorum fuit Catholica, seu vniuersalis. Non primò, uia non fuit diffusa per totum orbem; sed per solam Paæstinam. Nec secundò, quia non durauit, nisi certo temore, nempe vsq; ad mortē Christi. Nec tertiò, quia poteant saluari homines extra synagogam, vt Niniuitæ, & alij.

14 DICITVR *Apostolica*, primò, quia in Apostolis initium abuit. Secundò, quia ab Apostolis per orbem terrarum ropagata est, Rom.16.18. *In omnem terram exiuit sonus eoum.* Tertiò, quia sequitur doctrinam Apostolorum ad Galat.1.18. *Licet nos aut Angelus de cœlo euangelizet vobis, raterquam quod euangelizauimus vobis, anathema sit.* Deique, quia retinet successionem Episcoporum ab Apostois. Vide Tertullianum lib. de Præscriptionibus aduersus hæreticos, cap.20.& duobus sequentibus.

15 DICITVR *Sponsa Christi*, quia Christus indissolubili vinculo eam sibi coniunxit. Oseæ.2.19. *Sponsabo te mihi in sempiternum.* Et Ephes.5.31. *Propter hoc relinquet homo patrem & matrem suam & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna, sacramentum hoc magnū est: Ego autem dico in Christo & Ecclesia.* Habet autem hæc sponsa tria priuilegia. 1. quod sit fœcunda. 2. quod semper Virgo. 3. quod ex latere sponsi progenita. Quæ tria simul sumpta, nulli vnquam sponsæ obtigerunt. Beata Maria, Iosephi sponsa, fuit quidem fœcunda, & semper Virgo: non tamen è latere sui sponsi progenita. Eua, è contrariò, fuit ex latere Adami procreata, & fœcunda: non tamen semper Virgo. At Ecclesia, Christi sponsa, omnia simul nacta est. Ac primò quod fœcunda sit, patet ex illo Galat.4.31. *Non sumus ancillæ filij sed liberæ.* Quòd Virgo, ex illo 2.Cor.11.2. *Despondi vos vni viro Virginem castam exhibere Christo.* Quòd ex latere Christi, colligunt pleriq; ex illo, Ioan.19.34. *Vnus militum lancea latus eius aperuit, & continuò exiuit sanguis & aqua.* Quomodo autem intelligendum sit, dicam cap.4.

16 DICITVR *Domus Dei*, quia tametsi Deus vbique sit, vt ipsemet fatetur apud Ierem.c.23.24. *Cœlum & terram ego impleo:* tamen peculiari modo habitat in Ecclesia, tanquam in domo sua, propter specialem assistentiam & gubernationem, vt 4. conclusione explicandum est.

Hanc

Hanc domum ipse sibi ædificauit supra firmam petram, vt nunquam ruitura sit. (Matth. 16.18.) In hac habet dispensatorem familiæ suæ. (Luc. 12, 42.). In hac generat filios per Baptismum, instruit per prædicationem Euangelij, nutrit per Eucharistiam, sanat per pœnitentiam & extremam vnctionem. In hac habet vasa omnis generis, aurea & argentea, lignea & fictilia (2. Tim. 2. 20.) In hac celebrat conuiuium nuptiale. (Matth. 22.2.) Denique, extra hanc neminem saluum esse vult, vt paulò pòst videbimus.

17 DICITVR *& columna & firmamentum veritatis*, quia est columna firma & stabilis, quæ à veritate deflectere non potest, & sua firmitate ac stabilitate sustentet suos filios, ne à veritate aberrent. Aduersarij paulò aliter explicant. Aiunt Ecclesiam dici columnam & firmamentum veritatis: vel *quia non alibi habitat veritas Dei in hoc mundo, quàm in Ecclesia*, vt vult Beza in commentario: vel quia *Ecclesia est fida custos veritatis Dei*, vt interpretatur Caluinus lib. 4. instit. c. 1. §. 10. Vel, vt loquitur in commentario, *quia veritatem praconio suo celebrat, quia puram, & sinceram retinet, quia ad posteros transmittit*: vel denique vt loquitur in cap. 43. Isaiæ v. 10. *quia veritatem tuetur & propagat, vt in posteris in omne æuum colatur.* Hæc omnia seruient nobis pro 4. conclusione.

TERTIA CONCLVSIO.

Extra hanc visibilem Ecclesiam nemo potest saluari.

18 ITA passim docent Patres. Augustinus lib. de vnitate Ecclesiæ cap. 19 *Ad ipsam verò salutem*, inquit, *ac vitam æternam nemo peruenit, nisi qui habet Caput Christum. Habere autem caput Christum nemo poterit, nisi qui in eius corpore fuerit, quod est Ecclesia.* Et epist. 50. ad Bonifacium Comitem, sub finem: *Ecclesia Catholica sola est corpus Christi, cuius ille caput est, saluator corporis sui. Extra hoc corpus neminem viuificat Spiritus sanctus.* Et paulò pòst: *Non habent itaque Spiritum sanctum qui sunt extra Ecclesiam.* Et epist. 152. Ad Donatistas. *Quisquis ergo ab hac Catholica Ecclesia fuerit separatus, quantumlibet laudabiliter se viuere*

ex-

existimet, hoc solo scelere quod à Christi vnitate disiunctus est, non habebit vitam, sed ira Dei manet super eum. Et sanctus Gregorius lib. 14. moralium. cap. 2. *Sancta vniuersalis Ecclesia prædicat, saluari veraciter, nisi intra se, non posse: asserens, quod omnes, qui extra ipsam sunt, minimè saluentur.*

CONSENTIVNT aduersarij. Caluinus lib. 4. cap. 1. §. 4. *Verum*, inquit, *quia non de visibili Ecclesia disserere propositum est, discamus vel vno Matris Elogio quàm vtile sit nobis eius cognitio, imò necessaria: quando non alius est vitam ingressus, nisi nos ipsa concipiat in vtero, nisi pariat, nisi alat suis vberibus, denique sub custodia & gubernatione sua nos tueatur, donec exuti carne mortali, similes erimus Angelis.* Et paulò pòst: *Extra eius gremium, nulla est speranda peccatorum remissio, nulla salus.* Et rursum §. 22. *Tria*, inquit, *hic nobis obseruanda sunt. Primum, quantalibet sanctitate polleant filij Dei: hac tamen conditione semper esse, quamdiu in mortali corpore habitant, vt sine peccatorum remissione consistere nequeant coram Deo. Deinde, hoc beneficium sic esse Ecclesiæ proprium, vt non aliter eo fruamur, quàm si permaneamus in illius communione. Tertio per Ecclesiæ Ministros & Pastores nobis dispensari, vel Euangelij prædicatione, vel Sacramentorum administratione.* 19

ET Philippus Melancthon in examine ordinandorum titulo de Ecclesia. *Non loquitur*, inquit, *de Ecclesia, vt de Idea Platonica, sed monstramus Ecclesiam, iuxta dictum: Dic Ecclesiæ. Hic necesse est intelligi visibilem Ecclesiam.* Et mox quærit, An necesse sit, singulos homines saluandos fieri ciues huius Ecclesiæ visibilis? Et respondet his verbis: *Prorsus necesse est.* 20

EIVS rei variæ assignantur causæ ab Augustino, ser. 181. de tempore. Prima, quia in sola Ecclesia immolatur hostia Redemptionis. Altera in sola vinea laborantes, mercedem denarij accipiunt. Tertia, omnes, qui extra arcam Noë fuerunt, diluuio extincti sunt. Quarta, membrum, quod non manet in corpore, vitam habere non potest. Quinta, ramus præcisus ab arbore, non potest germinare. Sexta, riuus à fonte separatus, arescit. Alij hanc addunt: 21

Chri-

Christus est sponsus Ecclesiæ: At Christus non est adulter, nec generat filios ex adultera: Ergò non generat filios, nisi ex sponsa sua Ecclesia. Nemo ergò filius Christi est, nisi matrem agnoscat Ecclesiam. Huc spectat Cyprianus in lib. de vnitate Ecclesiæ, cùm ait: *Non habet Deum Patrem, qui Ecclesiam non habet matrem.* Et Augustinus lib. 4. de Symbolo ad Catechumenos cap. 13. *Si quis absque Ecclesia inuentus fuerit, alienus erit à numero filiorum. Nec habebit Deum Patrem, qui Ecclesiam noluerit habere Matrem.*

22 Eodem pertinet vaticinium Isaiæ cap. 60. 11. *Aperientur portæ tuæ iugiter: die ac nocte non claudentur, vt adferatur ad te fortitudo gentium, & reges earum adducantur: Gens enim & regnum, quod non seruierit tibi, peribit.* Quibus verbis duó prædicit; Vnum quod Ecclesia Christi futura sit visibilis, quæ pateat omnibus gentibus, si velint intrare. Alterum, quod omnes sint perituri, qui eam ingressi non fuerint.

QVARTA CONCLVSIO.

Hæc visibilis Ecclesia non potest deficere, vel errare in fide.

23 HÆc conclusio non debet intelligi de aliqua parte Ecclesiæ, sed de tota Ecclesia. Nam certum est, aliquam Ecclesiæ partem, id est, aliquos Christianos errare posse, & re ipsa erralle. Errauit Arius, negans Christi Diuinitatem. Errauit Macedonius, negans Spiritus sancti Diuinitatem. Errauit Nestorius, asserens duas in Christo personas. Errarunt Eutyches & Dioscorus, asserentes vnam in Christo naturam. Errarunt Pelagiani, negantes peccatum originale & necessitatem gratiæ. Errarunt Donatistæ, & alij plures. Qui omnes, propter suos errores, ab Ecclesia damnati, & tanquam putrida membra, abscissi sunt.

24 At quæstio est, an tota Ecclesia Christi, seu tota multitudo Christianorũ, quatenus ex Pastoribus & ouibus conflata est, possit errare in aliquo puncto vel articulo fidei? Vel, vt clarius dicam, an Christus qui Ecclesiam suam gubernat, permissurus sit, vt ipsa tota quatenus toto orbe diffusa est, publicè profiteatur aliquod dogma, quod sit contra

tra fidem vel Euangelium? Hic à nobis dissentiunt aduersarij. Aiunt totam Ecclesiam visibilem, quæ primis quingentis annis habuit veram fidem & religionem, postea errasse, & multis sæculis, vsq; ad tempora Lutheri, in errore perstitisse. Vel, vt alij loquuntur: totam perijsse & defecisse, non quòd perierint aut defecerint homines, ex quibus conflata est Ecclesia visibilis; sed quòd defecerit eorum fides, & sincera religio. Ita passim Lutherani & Caluinistæ.

SED manifestè refelluntur ex concessis. Primò, quia ipsi concedunt esse articulum fidei, dari Ecclesiam Christi visibilem, quæ Sancta & Catholica sit: & hoc sensu interpretantur illud, quod in symbolo profitemur, *Credo sanctam Ecclesiam Catholicam*, vt suprà ostensum est. At articuli fidei semper sunt veri, nunquam falsi: Ergò semper verum est, dari Ecclesiam Christi visibilem, quæ sancta & Catholica sit. Ergò falsum est, totam Christi Ecclesiam visibilem post primos quingentos annos defecisse, & multis sæculis nullam fuisse visibilem Christi Ecclesiam. Nam si ita esset, non licuisset tunc dicere: *Credo sanctam Catholicam*. 25

SECVNDO, concedunt etiam aduersarij, Ecclesiam visibilem esse Sponsam Christi, vt conclusione secundâ dictum est. Hinc formo duplex argumentum: Vnum ex parte sponsi, qui indissolubili vinculo coniunxit sibi Ecclesiam visibilem, tanquam sponsam perpetuam, vt explicat Apostolus Ephes. 5. 31. Et prædictum est ab Osea c. 2. 19. *Sponsabo te mihi in sempiternum*. Ergò nunquam ab ea separari potest. Alterum ex parte sponsæ, quæ ad perpetuam subiectionem & fidem coniugalem obligauit se suo sponso, vt insinuat idem Apostolus, cùm ait: *Sicut Ecclesia subiecta est Christo, ita & mulieres viris suis subditæ sunt in omnibus*. Quasi dicat; Ecclesia est norma seu exemplar subiectionis & fidelitatis, cui mulieres conformare se debent. At non esset norma fidelitatis, si post aliquot annos deficeret à suo sponso, & fieret adultera. Vnde Cyprianus lib. de Vnitate Ecclesiæ: *Adulterari non potest sponsa Christi, incorrupta est & pudica*. 26

TERTIO, Ecclesia visibilis est Domus Dei, de qua Christus in Euangelio, Matth. 19. 18. *Super hanc petram ædificabo* 27

manet in radice sua, in vite sua, in charitate sua. Portæ Inferorum non vincent eam. Vbi manifestè loquitur de Ecclesi visibili, ex qua exeunt hæretici. Non enim exeunt ex inuisibili, in qua soli prædestinati sunt, quia in ea nunquam fuerunt. Igitur ex sententia Augustini, Ecclesia visibilis est vna, vera, sancta, Catholica, quæ a portis inferorum vinci aut expugnari non potest.

33 TERTIVM similiter ex verbis Christi, Matth. 28. 19 *Euntes in mundum vniuersum, docete omnes gentes, &c. Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi.* quasi dicat: Ego mitto vos in vniuersum orbem, vt apud Ethnicos prædicetis Euangelium, & Sacramenta administretis. Occurrent quidem multa pericula & aduersitates, quia Diabolus, qui vbique habet suos cultores & idololatras, crudelissimè vos persequetur: sed forti estote animo: Ego non deseram vos: Adero vobis & successoribus vestris, vsque ad finem mundi. Ego, inquam, adero, qui nuper dixi: *Non relinquam vos orphanos.* (Ioan. 14. 18.) Ego qui dixi: *Confidite, ego vici mundum.* (Ioan. 16. 33.) Ego, contrà quem; *Princeps huius mundi non habet quicquam.* (Ioan. 14. 30.) Ego, cui Pater promisit, *Ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.* (Psal. 109. 2)

34 Hoc etiam testimonio vtitur August. Conc. 2. in Ps. 101. contra Donatistas, vbi introducit Ecclesiam ita loquentem cum Christo: *Quid est, quod nescio, qui recedentes à me, murmurant contra me? Quid est, quod perditi me perijsse contendunt? Certè enim hoc dicunt, quia fui & non sum. Annuncia mihi exiguitatem dierum meorum. Quamdiu ero in isto seculo? Annuncia mihi propter illos, qui dicunt: Fuit, & iam non est: Apostatauit & perijt Ecclesia de omnibus gentibus. Et annunciauit: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi.* Hic aduerte, quomodo Augustinus per latera Donatistarum confodiat Lutheranos & Caluinistas, qui etiam dicunt, quod illi dicebant: *Ecclesia Catholica iam non est, sed fuit: apostatauit & perijt.* Contra quos similiter licebit exclamare: Quid est, quod nescio, qui recedentes à me, murmurant contra me? Quid est, quod perditi me perijsse contendunt? Nonne tu Do-

mihi dixisti, *Ecce ego tecum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi?* Certè non dixisti; Ecce tecum sum quingentis annis, & postea per aliquot secula te deseram, vsque ad tempora Lutheri & Caluini: sed disertè, *omnibus diebus, vsque ad finem mundi.*

DENIQVE, omnia argumenta, quibus olim Augustinus & alij Patres contra Donatistas vsi sunt, valent etiam contra Lutheranos & Caluinistas. Et quidem potiori iure. Vt hoc melius intelligatur, prius explicandum est, quod olim Donatistæ docuerint de Ecclesia: quid nunc Lutherani & Caluinistæ doceant. Donatistæ docuerunt, Ecclesiam Catholicam, quæ antea toto orbe fuerat dispersa, postea toto orbe perijsse, propter crimen Cæciliani Episcopi, & solùm remansisse in ea parte Africæ, quæ Donato adhærebat, vt testatur Augustinus in lib. de Hæres. cap. 69. 35

IDEM ferè docent Lutherani & Caluinistæ. Nam primò asserunt, Ecclesiam Catholicam, quæ primis quingentis annis toto orbe fuerat diffusa, postea propter crimina Pontificis (quem Antichristum vocant) toto orbe perijsse. Secundò, ita penitus perijsse, vt nusquam; nec in Europa, nec in Asia; nec in Africa, salua & incolumis permanserit; sed vbique adultera & apostatica fuerit deprænhensa. Tertiò, postea nihilominus in ea parte Europæ, quæ Luthero adhærebat, reuixisse. In primo & tertio puncto similes sunt Donatistis. In secundo, deteriores. Igitur, quidquid Augustinus & alij Patres contra Donatistas olim scripserunt, id vel pari, vel potiori ratione contra Lutheranos & Caluinistas scripsisse putandi sunt. 36

CVM ergo Ecclesia Christi, vt hactenus ostensum est, non possit deficere vel errare in fide, propter peculiarem Spiritus sancti assistentiam, quam Christus illi promisit: magna omnino debet esse eius authoritas in negotio fidei ac religionis. Hanc authoritatem sæpè commendat Augustinus, vt lib. contra Epistolam Manichæi, cap 5. cùm ait: *Ego vero Euangelio non crederem, nisi me Catholicæ Ecclesiæ commoueret Authoritas.* Et li. de vtilitate credendi, ad Honoratum, c. 17. *Cùm igitur tantum auxilium Dei, tantum profectum, fructumq; videamus, dubitabimus nos eius Ecclesiæ* 37

condere gremio, quæ ab Apostolica sede per successiones Episcoporum, frustra hæreticis circumlatrantibus, culmen authoritatis obtinuit? Cui nolle primas dare, vel summæ profecto impietatis est, vel præcipitis arrogantiæ. Notent hoc aduersarij.

38 PORRO, in hac Ecclesiæ authoritate fundatur communis hæc regula, quam Catholici perpetuò vrgent: *Nemo potest errare in fide & religione qui sentit, quod tota Ecclesia sentit.* Vel, quod idem est; Vnusquisque tutò ac securè potest id amplecti aut respuere, quod tota Ecclesia amplectitur aut respuit. Hanc regulam vbique tenuit Augustinus, & ex ea definiuit hæc puncta. Primò, orandum esse pro mortuis, (lib. de cura pro mortuis cap. 1.) Secundò, Paruulos esse baptizandos Epist. 28. ad Hieronymum.) Tertiò, Paruulis prodesse fidem eorum, à quibus ad Baptismum offeruntur. (lib. 3. de libero arbitrio cap. 23.) Quartò, Hæreticos non esse rebaptizandos. (lib. 1. contra Crescontum Grammaticum cap. 33.) Quinto, librum Matthæi Euangelistæ Canonicum esse; non librum Manichæi, qui illi contrarius est. (lib. 28. contra Faustum cap. 2.) Sextò, Hæreticis & schismaticis non esse præcisam spem salutis, si resipiscant, (lib. inchoatæ expositionis Epist. ad Rom. post medium.

39 DENIQVE, vt semel dicam omnia, in omnibus sequendum esse iudicium Ecclesiæ Epist. 118. ad Ianuarium cap. 5. *Ad hæc, inquit, ita respondeo: si diuina scriptura præscribit Authoritas, non sit dubitandum, quin ita facere debeamus, vt legimus: vt iam non quomodo faciendum, sed quomodo sacramentum intelligendum sit, disputemus. Similiter etiam, si quid horum tota per orbem frequentet Ecclesia. Nam & hinc, quin ita faciendum sit, disputare insolentissimæ insania est.*

40 HÆC Augustinus. Et quamuis aliqua ex supradictis punctis, quæ ex ipso allata sunt, soleant probari ex Traditione Apostolica, vt cap. 2. §. 6. & sequentibus ostensum est, hoc tamen non obstat, quo minus possint etiam probari ex authoritate Ecclesiæ: præsertim cùm ex praxi, iudicio, & authorithate Ecclesiæ debeamus cognoscere, quænam sint Traditiones Apostolicæ; & quæ non sint.

Nos

Nos cum Augustino eandem regulam amplectimur: ex ea speciatim deducimus, eos non errare, qui defendunt Purgatorium, sacrificium Missæ, Inuocationem sanctorum, Exorcismum, & similia; quæ consensu totius Ecclesiæ, antequam Lutherus & Caluinus nascerentur, recepta & aprobata sunt. Aduersarij, si hanc regulam respuunt, nihil certi habere possunt in rebus fidei ac religionis, vt in Epilogo huius capitis demonstrabo. Nunc videamus, quid ipsi obijciant contra ea quæ hactenus dicta sunt. 41

PRIMA OBIECTIO.

PRIMO sic obijciunt; Synagoga Iudæorum sæpè defecit à fide: Ergò etiam Ecclesia potest deficere; cum sit par ratio. Antecedens probatur, quia primò defecit tempore Moysis, quando Aaron cum toto populo adorauit vitulum. Exodi 32.4. Secundò tempore Heliæ, quando nullus mansit fidelis, nisi solus Helias, vt ipsemet conqueritur. 3. Reg. 19. 14. *Derelictus sum ego solus, & quærunt animam meam, vt auferant eam.* Tertiò, tempore Isaiæ & Ieremiæ, quando omnes recesserunt à Deo. Isaiæ 1.7. *Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui: Israël autem me non cognouit.* Et Ierem 2.1. *Duo mala fecit populus meus: me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, & foderunt sibi cisternas dissipatas, quæ continere non valent aquas.* Et 2. Paral. 15.3. *Transibunt multi dies in Israël absque Deo vero, & absque Sacerdote, Doctore, & absque lege.* Quartò, tempore Christi, quando tota synagoga cum omnibus ceremonijs suis exspirauit. 42

RESPONDEO, quidquid sit de antecedente, de quo paulò pòst, neganda est consequentia. Non enim sequitur: Synagoga defecit: Ergò Ecclesia deficiet. Primò, quia Ecclesia habet promissionem de sua firmitate ac stabilitate, quam synagoga non habuit. Non enim de synagoga, sed de Ecclesia dictum est: *Portæ inferi non prævalebunt aduersus eam.* Secundò, Ecclesia est libera: Synagoga fuit ancilla. Et illa designatur per Saram, quæ fuit vxor Abrahæ; hæc per Agar, quæ fuit ancilla. (Gal. 4.24.) At Agar fuit dimissa & repudiata, non item Sara. Ergo similiter Synagoga debuit repudiari, non item Ecclesia. Tertiò, Ecclesia est Ca- 43

tholica seu vniuersalis, non solum ratione loci, sed etiā ratione hominum saluandorum. Quotquot enim saluantur, in Ecclesia saluantur: Et extra illam saluari nemo potest. Igitur, si deficeret tota Ecclesia, nullus omnino saluaretur. At synagoga non erat Catholica seu vniuersalis, quia extra illam poterant homines saluari, vt Niniuitæ, & alij. Tametsi ergò defecisset tota synagoga, adhuc tamen potuissent homines saluari.

44 Hæc de consequentia. In probatione antecedentis multa assumuntur, quæ examinanda sunt. Primum est, synagogam tempore Moysis, in adorando vitulo, à fide defecisse. Falsum est. Non defecit tota synagoga, sed pars eius. Non enim defecit Moyses, nec Leuitæ & Sacerdotes, vt patet ex illo 32. *Videns ergo Moyses populum, ait; si quis est Domini, iungatur mihi. Congregatiq; sunt ad eum omnes filij Leui. Erant autem filij Leui viginti duo millia*, vt habetur Num. 3. 39.

45 ALTERVM est, Synagogam tempore Heliæ, Isaiæ, & Ieremiæ defecisse à fide. Hic opus est distinctione. Nam eo tempore, duo regna pertinebant ad syngogam: alterum Iuda, quod constabat duabus; alterum Israel, quod constabat decem tribubus. Hoc posterius statim à principio, sub primo Rege Ieroboam, defecit à vera fide, & publicè cœpit idola adorare (3. Reg. 12. 28) Et in eo statu permansit vsque ad Captiuitatem, iuxta illud 4. Reg. 17. 22. *Ambulauerunt filij Israël in vniuersis peccatis Ieroboam, quæ fecerat: & non recesserunt ab eis, vsquequo Dominus auferret Israël à facie sua in Assyrios.* Nihilominus semper aliqui fuerunt in illo regno, qui abstinerent ab idololatria, & verum Deum agnoscerent, etiam tempore Heliæ. Nam cum ipse putaret se solum relictum esse, audiuit responsum à Deo. 3. Reg. 19. 18. *Dereliqui mihi in Israël septem millia virorum, quorum genua non sunt incuruata ante Baal.*

46 IN regno Iuda aliter res habuit. Nam aliqui Reges fuerunt boni, & cultores veri Dei, vt Asa, Iosaphat, Azarias, Ioathan, Ezechias, & Iosias, sub quibus vera religio vel restaurata vel conseruata est. Alij mali & idololatræ, vt Achaz, Manasses, Amon. Alij denique, non quidem idolola-

træ,

træ, sed tamen mali: semper tamen in templo Salomonis videtur mansisse vsus sacrificiorum, secundum legem Mosaicam, vsque ad captiuitatem Babylonicam; vt colligitur ex illis verbis 2. Machab. 1. 19. *Cùm in Persidem ducerentur Patres nostri, Sacerdotes, qui tunc cultores Dei erant, acceptum ignem de altari occultè absconderunt in valle, vbi erat puteus altus & siccus.* Loquitur de igne cœlitus à Deo misso, quo vtebantur Sacerdotes in quotidianis sacrificijs. (Leuit. 9. & 10.) Igitur ignis ille fuit conseruatus in templo vsque ad illud tempus, quo Iudæi in Persidem captiui abducebantur.

TERTIVM est, Synagogam tempore Christi defecisse. 47 Hoc verum est. Non quòd tunc defecerit à vera fide, quam antea profitebatur, sed quia tunc repudiata est cum suis ceremonijs & sacrificijs, & in eius locum successit Ecclesia Christi. At non sequitur, hanc similiter repudiandam. Imò contrarium sequitur. Primò, quia, vt ante dixi, Synagogam repræsentabat ancilla Abrahæ, quæ fuit repudiata: Ecclesiam verò, vxor Abrahæ, quæ non fuit repudiata. Secundò, Synagoga propterea fuit repudiata, quòd neq; perfecta esset, neq; sufficiens ad salutem, iuxta illud Hebr. 7. 19. *Nihil ad perfectum adduxit lex.* Et hoc sensu ceremoniæ & sacramenta Synagogæ vocantur ab Apostolo, *infirma & egena elementa*, (Gal. 4. 9.) At Ecclesia Christi est perfecta & sufficiens ad salutem, quia sacramenta ipsius, quæ à Christo instituta sunt, habent vim iustificandi & tollendi peccata. Vnde August. in Ps. 73. *Sacramenta*, inquit, *noui Testamenti dant salutem, sacramenta veteris Testamenti promiserunt Saluatorem.* Tertiò, Synagoga continebat vmbram futurorum. (Hebr. 10. 1.) Ecclesia continet lucem, qui est Christus. (Ioan. 1. 9.) At vmbra necessariò deficit, accedente luce. Debuit igitur cessare Synagoga cum sacrificijs Mosaicis, quando venit Ecclesia cum Christo. Quartò Synagoga erat instituta pro seruis, Ecclesia pro filijs. At serui accipiunt temporalem mercedem à suis Dominis, & sic dimittuntur: filij autem succedunt in perpetuam hæreditatem. Quod insinuat Apostolus ad Galat. 4. 30. *Eijce antillam & filium eius. Non enim hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ.*

tholica seu vniuersalis, non solum ratione loci, sed etiam ratione hominum saluandorum. Quotquot enim saluantur, in Ecclesia saluantur: Et extra illam saluari nemo potest. Igitur, si deficeret tota Ecclesia, nullus omnino saluaretur. At synagoga non erat Catholica seu vniuersalis, quia extra illam poterant homines saluari, vt Niniuitæ, & alij. Tametsi ergo defecisset tota synagoga, adhuc tamen potuissent homines saluari.

44 Hæc de consequentia. In probatione antecedentis multa assumuntur, quæ examinanda sunt. Primum est, synagogam tempore Moysis, in adorando vitulo, à fide defecisse. Falsum est. Non defecit tota synagoga, sed pars eius. Non enim defecit Moyses, nec Leuitæ & Sacerdotes, vt patet ex illo 32. *Videns ergo Moyses populum, ait; si quis est Domini, iungatur mihi. Congregatiq; sunt ad eum omnes filij Leui. Erant autem filij Leui viginti duo millia*, vt habetur Num. 3. 39.

45 ALTERVM est, Synagogam tempore Heliæ, Isaiæ, & Ieremiæ defecisse à fide. Hic opus est distinctione. Nam eo tempore, duo regna pertinebant ad syngogam: alterum Iuda, quod constabat duabus: alterum Israel, quod constabat decem tribubus. Hoc posterius statim à principio, sub primo Rege Ieroboam, defecit à vera fide, & publicè cœpit idola adorare (3. Reg. 12. 28) Et in eo statu permansit vsque ad Captiuitatem, iuxta illud 4. Reg. 17. 22. *Ambulauerunt filij Israël in vniuersis peccatis Ieroboam, quæ fecerat: & non recesserunt ab eis, vsquequo Dominus auferret Israël à facie sua in Assyrios.* Nihilominus semper aliqui fuerunt in illo regno, qui abstinerent ab idololatria, & verum Deum agnoscerent, etiam tempore Heliæ. Nam cum ipse putaret se solum relictum esse, audiuit responsum à Deo: 3. Reg. 19. 18. *Dereliqui mihi in Israël septem millia virorum, quorum genua non sunt incuruata ante Baal.*

46 IN regno Iuda aliter res habuit. Nam aliqui Reges fuerunt boni, & cultores veri Dei, vt Asa, Iosaphat, Azarias, Ioathan, Ezechias, & Iosias, sub quibus vera religio vel restaurata vel conseruata est. Alij mali & idololatræ, vt Achaz, Manasses, Amon. Alij denique, non quidem idolola-

træ,

træ, sed tamen mali: semper tamen in templo Salomonis videtur mansisse vsus sacrificiorum, secundum legem Mosaicam, vsque ad captiuitatem Babylonicam; vt colligitur ex illis verbis 2. Machab. 1. 19. *Cùm in Persidem ducerentur Patres nostri, Sacerdotes, qui tunc cultores Dei erant, acceptum ignem de altari occultè absconderunt in valle, vbi erat puteus altus & siccus.* Loquitur de igne cœlitus à Deo misso, quo vtebantur Sacerdotes in quotidianis sacrificijs. (Leuit. 9. & 10.) Igitur ignis ille fuit conseruatus in templo vsque ad illud tempus, quo Iudæi in Persidem captiui abducebantur.

Quartum est, Synagogam tempore Christi defecisse. Hoc verum est. Non quòd tunc defecerit à vera fide, quam antea profitebatur, sed quia tunc repudiata est cum suis ceremonijs & sacrificijs, & in eius locum successit Ecclesia Christi. At non sequitur, hanc similiter repudiandam. Imò contrarium sequitur. Primò, quia, vt ante dixi, Synagogam repræsentabat ancilla Abrahæ, quæ fuit repudiata: Ecclesiam verò, vxor Abrahæ, quæ non fuit repudiata. Secundò, Synagoga propterea fuit repudiata, quòd neq; perfecta esset, neq; sufficiens ad salutem, iuxta illud Hebr. 7. 19. *Nihil ad perfectum adduxit lex.* Et hoc sensu ceremoniæ & sacramenta Synagogæ vocantur ab Apostolo, *infirma & egena elementa*, (Gal. 4. 9.) At Ecclesia Christi est perfecta & sufficiens ad salutem, quia sacramenta ipsius, quæ à Christo instituta sunt, habent vim iustificandi & tollendi peccata. Vnde August. in Ps. 73. *Sacramenta*, inquit, *noui Testamenti dant salutem, sacramenta veteris Testamenti promiserunt Saluatorem.* Tertiò, Synagoga continebat vmbram futurorum. (Hebr. 10. 1.) Ecclesia continet lucem, quæ est Christus. (Ioan. 1. 9.) At vmbra necessariò deficit, accedente luce. Debuit igitur cessare Synagoga cum sacrificijs Mosaicis, quando venit Ecclesia cum Christo. Quartò Synagoga erat instituta pro seruis, Ecclesia pro filijs. At serui accipiunt temporalem mercedem à suis Dominis, & sic dimittuntur: filij autem succedunt in perpetuam hæreditatem. Quod insinuat Apostolus ad Galat. 4. 30. *Eijce ancillam & filium eius. Non enim hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ.*

Christus est sponsus Ecclesiæ: At Christus non est adulter, nec generat filios ex adultera: Ergò non generat filios, nisi ex sponsa sua Ecclesia. Nemo ergò filius Christi est, nisi matrem agnoscat Ecclesiam. Huc spectat Cyprianus in lib. de vnitate Ecclesiæ, cùm ait: *Non habet Deum Patrem, qui Ecclesiam non habet matrem.* Et Augustinus lib. 4. de Symbolo ad Catechumenos cap. 13. *Si quis absque Ecclesia inuentus fuerit, alienus erit à numero filiorum. Nec habebit Deum Patrem, qui Ecclesiam noluerit habere Matrem.*

22 EODEM pertinet vaticinium Isaiæ cap. 60. 11. *Aperientur portæ tuæ iugiter: die ac nocte non claudentur, vt adferatur ad te fortitudo gentium, & reges earum adducantur: Gens enim & regnum, quod non seruierit tibi, peribit.* Quibus verbis duo prædicit; Vnum quod Ecclesia Christi futura sit visibilis, quæ pateat omnibus gentibus, si velint intrare. Alterum, quod omnes sint perituri, qui eam ingressi non fuerint.

QVARTA CONCLVSIO.

Hæc visibilis Ecclesia non potest deficere, vel errare in fide.

23 HÆc conclusio non debet intelligi de aliqua parte Ecclesiæ, sed de tota Ecclesia. Nam certum est, aliquam Ecclesiæ partem, id est, aliquos Christianos errare posse, & re ipsa errasse. Errauit Arius, negans Christi Diuinitatem. Errauit Macedonius, negans Spiritus sancti Diuinitatem. Errauit Nestorius, asserens duas in Christo personas. Errarunt Eutyches & Dioscorus, asserentes vnam in Christo naturam. Errarunt Pelagiani, negantes peccatum originale & necessitatem gratiæ. Errarunt Donatistæ, & alij plures. Qui omnes, propter suos errores, ab Ecclesia damnati, & tanquam putrida membra, abscissi sunt.

24 AT quæstio est, an tota Ecclesia Christi, seu tota multitudo Christianorũ, quatenus ex Pastoribus & ouibus conflata est, possit errare in aliquo puncto vel articulo fidei? Vel, vt clarius dicam, an Christus qui Ecclesiam suam gubernat, permissurus sit, vt ipsa tota quatenus toto orbe diffusa est, publicè profiteatur aliquod dogma, quod sit contra

tra fidem vel Euangelium? Hic à nobis dissentiunt aduersarij. Aiunt totam Ecclesiam visibilem, quæ primis quingentis annis habuit veram fidem & religionem, postea errasse, & multis sæculis, vsq; ad tempora Lutheri, in errore perstitisse. Vel, vt alij loquuntur: totam perijsse & defecisse, non quòd perierint aut defecerint homines, ex quibus conflata est Ecclesia visibilis; sed quòd defecerit eorum fides, & sincera religio. Ita passim Lutherani & Caluinistæ.

SED manifestè refelluntur ex concessis. Primò, quia ipsi concedunt esse articulum fidei, dari Ecclesiam Christi visibilem, quæ Sancta & Catholica sit: & hoc sensu interpretantur illud, quod in symbolo profitemur, *Credo sanctam Ecclesiam Catholicam*, vt suprà ostensum est. At articuli fidei semper sunt veri, nunquam falsi: Ergò semper verum est, dari Ecclesiam Christi visibilem, quæ sancta & Catholica sit. Ergò falsum est, totam Christi Ecclesiam visibilem post primos quingentos annos defecisse, & multis sæculis nullam fuisse visibilem Christi Ecclesiam. Nam si ita esset, non licuisset tunc dicere: *Credo sanctam Catholicam*. 25

SECVNDO, concedunt etiam aduersarij, Ecclesiam visibilem esse Sponsam Christi, vt conclusione secundâ dictum est. Hinc formo duplex argumentum: Vnum ex parte sponsi, qui indissolubili vinculo coniunxit sibi Ecclesiam visibilem, tanquam sponsam perpetuam, vt explicat Apostolus Ephes. 5. 31. Et prædictum est ab Osea c. 2. 19. *Sponsabo te mihi in sempiternum*. Ergò nunquam ab ea separari potest. Alterum ex parte sponsæ, quæ ad perpetuam subiectionem & fidem coniugalem obligauit se suo sponso, vt insinuat idem Apostolus, cùm ait: *Sicut Ecclesia subiecta est Christo, ita & mulieres viris suis subditæ sunt in omnibus*. Quasi dicat; Ecclesia est norma seu exemplar subiectionis & fidelitatis, cui mulieres conformare se debent. At non esset norma fidelitatis, si post aliquot annos deficeret à suo sponso, & fieret adultera. Vnde Cyprianus lib. de Vnitate Ecclesiæ: *Adulterari non potest sponsa Christi, incorrupta est & pudica*. 26

TERTIO, Ecclesia visibilis est Domus Dei, de qua Christus in Euangelio, Matth. 16. 18. *Super hanc petram ædificabo* 27

cabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Vbi duo promittit. Primò, quod velit Ecclesiam suam ædificare super petram. Secundò, quod portæ inferi non sint eam expugnaturæ. In vtroque alludit ad id, quod Matth. 7. 24. dixerat, sapientem architectum esse, qui ædificat domum super petram: stultum, qui super arenam. Causam addit, quia quando oritur aliqua vehemens tempestas, mox corruit illa, quæ super arenam; non ea, quæ super petram fundata est. Christus ergo voluit haberi sapientem architectum, & ædificare Ecclesiam suam super petram, vt nulla ventorum aut imbrium vi possit debellari. Hinc patet, eos magnam iniuriam irrogare Christo, qui asserunt Ecclesiam ab ipso ædificatam posse deficere, & re ipsa defecisse. Nam inde sequitur, non super petram, sed super arenam fuisse ædificatam: ac proinde Christum fuisse stultum, non sapientem architectum. Imò mendacem, quod promiserit se super petram ædificaturum, & non fecerit: quod dixerit, portas inferi non præualituras, & præualuerint. Hoc argumento vsi sunt plerique Patres, vt postea videbimus.

28 QVARTO, Ecclesia visibilis, dicitur, *columna & firmamentum veritatis*, triplici sensu, vt suprà dixi. Primò, quia est columna firma & stabilis, quæ à veritate deflectere non potest, vt explicant Catholici. Secundò, quia est fida custos veritatis, eamq; puram & sinceram ad posteros transmittit, vt vult Caluinus. Tertiò, quia non alibi habitat veritas Dei in hoc mundo, nisi in Ecclesia, vt interpretatur Beza. Hinc sumo triplex argumentum. 1. Si Ecclesia visibilis, est columna firma & stabilis: quæ à veritate deflectere non potest, certum est, non posse errare in fide. 2. Si est fida custos veritatis, nunquam suâ culpâ amittit veritatem: aut si illam amittit, non est fida illius custos. 3. Si veritas non alibi habitat, quàm in Ecclesia visibili, vel etiam superioribus sæculis non habitauit veritas in hoc mundo: vel si habitauit, non alibi, quàm in Ecclesia visibili habitauit. Necesse ergò est, fuisse Ecclesiam visibilem.

QVINTO, Nemo potest saluari extra Ecclesiam visibilem, vt eam Catholicis disertè fatetur Caluinus. ...

per aliquos saluantur: ergò semper durat Ecclesia visibilis. Falsum ergò est, Ecclesiam visibilem multis seculis non extitisse. Nam si non extitisset, multis seculis nemo fuisset saluatus. Perijssent igitur omnes maiores nostri, quotquot ante Lutherum per aliquot secula, toto orbe vixerunt. Quis hoc credat?

Atqvi hæc argumenta sumpta sunt ex concessionne Aduersariorum. Accedunt alia ex Scripturis. Primum ex Isaia, qui capite 54. nihil aliud, quàm de Ecclesiæ Christi fœcunditate, amplitudine, firmitate, perpetuitate, & victoria contra hæreticos & alios hostes vaticinatur. Ac inter cætera, sic eam alloquitur in persona Dei v. 4. *Noli timere, quia non confunderis, neque erubesces.* Confunderetur autem & erubesceret, si erraret in fide. Et v. 10. *Montes commonebuntur, & colles contremiscent: misericordia autem mea non recedet à te, & fœdus pacis meæ non mouebitur,* i. e. etiamsi montes de loco suo mouerentur, & colles contremiscerent, non tamen misericordia mea recedet à te, & fœdus pacis meæ, quod tecum inij, fixum & irreuocabile mansurum est. Et v. 11. *Ecce ego sternam per orbem lapides tuos, & fundabo te in saphiris. Et ponam Iaspidem propugnacula tua, & portas tuas in lapides sculptos,* id est, ego ita fundabo & stabiliam te, vt tempestate conuelli non possis; ita muniam te portis & propugnaculis, vt futura sis inexpugnabilis. Et v. 17. *Omne vas, quod fictum est contra te, non dirigetur: & omnem linguam resistentem tibi in iudicio condemnabis;* id est, Omnes aduersarij, quos Diabolus contra te excitabit, non habebunt successum; & omnes hæreticos, qui tibi resistent in causa fidei ac religionis, de errore conuictos condemnabis. Quod etiam factum est hactenus.

Secvndvm ex verbis Christi, (quæ planè conspirant cum verbis Isaiæ) Matth. 16. 18. *Portæ inferi non præualebunt aduersus eam.* Quæ iam explicata sunt. Sed audiamus Augustinum lib. 1. de symbolo ad Catechumenos, cap. 6. vbi ait: *Ipsa est Ecclesia sancta, Ecclesia vna, Ecclesia vera, Ecclesia Catholica, contra omnes hæreses pugnans, pugnare potest, expugnari tamen non potest. Hæreses omnes de illa exierunt, tanquam sarmenta inutilia de vite præcisa. Ipsa autem*

manet in radice sua, in vite sua, in charitate sua. Portæ inferorum non vincent eam. Vbi manifestè loquitur de Ecclesi visibili, ex qua exeunt hæretici. Non enim exeunt ex inui sibili, in qua soli prædestinati sunt, quia in ea nunquam fue runt. Igitur ex sententia Augustini, Ecclesia visibilis e vna, vera, sancta, Catholica, quæ a portis inferorum vinc aut expugnari non potest.

33 TERTIVM similiter ex verbis Christi, Matth. 28. 19. *Euntes in mundum vniuersum, docete omnes gentes, &c. E ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consumma tionem seculi.* quasi dicat: Ego mitto vos in vniuersum or bem, vt apud Ethnicos prædicetis Euangelium, & Sacra menta administretis. Occurrent quidem multa pericula & aduersitates, quia Diabolus, qui vbique habet suos culto res & idololatras, crudelissimè vos persequetur: sed forti estote animo: Ego non deseram vos: Adero vobis & suc cessoribus vestris, vsque ad finem mundi. Ego, inquam, adero, qui nuper dixi: *Non relinquam vos orphanos.* (Ioan. 14. 18.) Ego qui dixi: *Confidite, ego vici mundum.* (Ioan. 16. 33.) Ego, contrà quem; *Princeps huius mundi non habet quic quam.* (Ioan. 14. 3..) Ego, cui Pater promisit, *Ponam ini micos tuos scabellum pedum tuorum.* (Psal. 109. 2)

34 Hoc etiam testimonio vtitur August. Conc. 2. in Ps. 101. contra Donatistas, vbi introducit Ecclesiam ita loquentem cum Christo: *Quid est, quod nescio, qui recedentes à me, murmurant contra me? Quid est, quod perditi me perijsse con tendunt? Certè enim hoc dicunt, quia fui & non sum. An nuncia mihi exiguitatem dierum meorum. Quamdiu ero in isto seculo? Annuncia mihi propter illos, qui dicunt: Fuit, & iam non est: Apostatauit & perijt Ecclesia de omnibus genti bus. Et annunciauit: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi.* Hic aduerte, quomodo Augustinus per latera Donatistarum confodiat Luthera nos & Caluinistas, qui etiam dicunt, quod illi dicebant *Ecclesia Catholica iam non est, sed fuit: apostatauit & perijt.* Contra quos similiter licebit exclamare: Quid est, quod nescio, qui recedentes à me, murmurant contra me? Quid est, quod perditi me perijsse contendunt? Nonne tu Do

mine

mihi dixisti, *Ecce ego tecum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi?* Certè non dixisti; Ecce tecum sum quingentis annis, & postea per aliquot secula te deseram, vsque ad tempora Lutheri & Caluini: sed disertè, *omnibus diebus, vsque ad finem mundi.*

DENIQVE, omnia argumenta, quibus olim Augustinus & alij Patres contra Donatistas vsi sunt, valent etiam contra Lutheranos & Caluinistas. Et quidem potiori iure. Vt hoc melius intelligatur, prius explicandum est, quod olim Donatistæ docuerint de Ecclesia: quid nunc Lutherani & Caluinistæ doceant. Donatistæ docuerunt, Ecclesiam Catholicam, quæ antea toto orbe fuerat dispersa, postea toto orbe periisse, propter crimen Cæciliani Episcopi, & solùm remansisse in ea parte Africæ, quæ Donato adhærebat, vt testatur Augustinus in lib. de Hæres. cap. 69. 35

IDEM ferè docent Lutherani & Caluinistæ. Nam primò asserunt, Ecclesiam Catholicam, quæ primis quingentis annis toto orbe fuerat diffusa, postea propter crimina Pontificis (quem Antichristum vocant) toto orbe perijsse. Secundò, ita penitus perijsse, vt nusquam, nec in Europa, nec in Asia, nec in Africa, salua & incolumis permanserit; sed vbique adultera & apostatica fuerit depræhensa. Tertiò, postea nihilominus in ea parte Europæ, quæ Luthero adhærebat, reuixisse. In primo & tertio puncto similes sunt Donatistis. In secundo, deteriores. Igitur, quidquid Augustinus & alij Patres contra Donatistas olim scripserunt, id vel pari, vel potiori ratione contra Lutheranos & Caluinistas scripsisse putandi sunt. 36

CVM ergo Ecclesia Christi, vt hactenus ostensum est, non possit deficere vel errare in fide, propter peculiarem Spiritus sancti assistentiam, quam Christus illi promisit: magna omnino debet esse eius authoritas in negotio fidei ac religionis. Hanc authoritatem sæpè commendat Augustinus, vt lib. contra Epistolam Manichæi, cap 5. cùm ait: *Ego vero Euangelio non crederem, nisi me Catholicæ Ecclesiæ commoueret Authoritas.* Et lib. de vtilitate credendi, ad Honoratum, c. 17. *Cùm igitur tantum auxilium Dei, tantum profectum, fructumq́ videamus, dubitabimus nos eius Ecclesiæ* 37

condere gremio, quæ ab Apostolica sede per successiones Episcoporum, frustra hæreticis circumlatrantibus, culmen authoritatis obtinuit? Cui nolle primas dare, vel summæ profectò impietatis est, vel præcipitis arrogantiæ. Notent hoc aduersarij.

38 PORRO, in hac Ecclesiæ authoritate fundatur communis hæc regula, quam Catholici perpetuò vrgent: *Nemo potest errare in fide & religione qui sentit, quod tota Ecclesia sentit.* Vel, quod idem est; Vnusquisque tutò ac securè potest id amplecti aut respuere, quod tota Ecclesia amplectitur aut respuit. Hanc regulam vbique tenuit Augustinus, & ex ea definiuit hæc puncta. Primò, orandum esse pro mortuis, (lib. de cura pro mortuis cap. 1.) Secundò, Paruulos esse baptizandos Epist. 28. ad Hieronymum.) Tertiò, Paruulis prodesse fidem eorum, à quibus ad Baptismum offeruntur. (lib. 3. de libero arbitrio cap. 23.) Quartò, Hæreticos non esse rebaptizandos. (lib. 1. contra Cresconium Grammaticum cap. 33.) Quinto, librum Matthæi Euangelistæ Canonicum esse; non librum Manichæi, qui illi contrarius est (lib. 28. contra Faustum cap. 2.) Sextò Hæreticis & schismaticis non esse præcisam spem salutis, si resipiscant, (lib. inchoatæ expositionis Epist. ad Rom. post medium.

39 DENIQVE, vt semel dicam omnia, in omnibus sequendum esse iudicium Ecclesiæ Epist. 118. ad Ianuarium cap. 5. *Ad hæc,* inquit, *ita respondeo: si diuina scriptura præscribit Authoritas, non sit dubitandum, quin ita facere debeamus, vt legimus: vt iam non quomodo faciendum, sed quomodo sacramentum intelligendum sit, disputemus. Similiter etiam, si quid horum tota per orbem frequentet Ecclesia. Nam & hinc, quin ita faciendum sit, disputare insolentissimæ insania est.*

40 HÆC Augustinus. Et quamuis aliqua ex supradictis punctis, quæ ex ipso allata sunt, soleant probari ex Traditione Apostolica, vt cap. 2. §. 6. & sequentibus ostensum est, hoc tamen non obstat, quo minus possint etiam probari ex authoritate Ecclesiæ: præsertim cùm ex praxi, iudicio, & authorithate Ecclesiæ debeamus cognoscere, quænam sint Traditiones Apostolicæ; & quæ non sint.

Nos

Nos cum Augustino eandem regulam amplectimur: ex ea speciatim deducimus, eos non errare, qui defendunt Purgatorium, sacrificium Missæ, Inuocationem sanctorum, Exorcismum, & similia; quæ consensu totius Ecclesiæ, antequam Lutherus & Caluinus nascerentur, recepta & aprobata sunt. Aduersarij, si hanc regulam respuunt, nihil certi habere possunt in rebus fidei ac religionis, vt in Epilogo huius capitis demonstrabo. Nunc videamus, quid ipsi obijciant contra ea quæ hactenus dicta sunt. 41

PRIMA OBIECTIO.

Primò sic objiciunt; Synagoga Iudæorum sæpè defecit à fide: Ergò etiam Ecclesia potest deficere; cum sit par ratio. Antecedens probatur, quia primò defecit tempore Moysis, quando Aaron cum toto populo adorauit vitulum. Exodi 32.4. Secundò tempore Heliæ, quando nullus mansit fidelis, nisi solus Helias, vt ipsemet conqueritur. 3. Reg. 19. 14. *Derelictus sum ego solus, & quærunt animam meam, vt auferant eam.* Tertiò, tempore Isaiæ & Ieremiæ, quando omnes recesserunt à Deo. Isaiæ 1. 7. *Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui: Israël autem me non cognouit.* Et Ierem 2. 1 . *Duo mala fecit populus meus: me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, & foderunt sibi cisternas dissipatas, quæ continere non valent aquas.* Et 2. Paral. 15. 3. *Transibunt multi dies in Israël absque Deo vero, & absque Sacerdote, Doctore, & absque lege.* Quartò, tempore Christi, quando tota synagoga cum omnibus ceremonijs suis exspirauit. 42

Respondeo, quidquid sit de antecedente, de quo paulò pòst, neganda est consequentia. Non enim sequitur: Synagoga defecit: Ergò Ecclesia deficiet. Primò, quia Ecclesia habet promissionem de sua firmitate ac stabilitate, quam synagoga non habuit. Non enim de synagoga, sed de Ecclesia dictum est: *Portæ inferi non praualebunt aduersus eam.* Secundò, Ecclesia est libera: Synagoga fuit ancilla. Et illa designatur per Saram, quæ fuit vxor Abrahæ; hæc per Agar, quæ fuit ancilla. (Gal. 4. 24.) At Agar fuit dimissa & repudiata, non item Sara. Ergo similiter Synagoga debuit repudiari, non item Ecclesia. Tertiò, Ecclesia est Ca- 43

tholica seu vniuersalis, non solum ratione loci, sed etiā ratione hominum saluandorum. Quotquot enim saluātur, in Ecclesia saluantur: Et extra illam saluari nemo potest. Igitur, si deficeret tota Ecclesia, nullus omnino saluaretur. At synagoga non erat Catholica seu vniuersalis, quia extra illam poterant homines saluari, vt Niniuitæ, & alij. Tametsi ergo defecisset tota synagoga, adhuc tamen potuissent homines saluari.

44 Hæc de consequentia. In probatione antecedentis multa assumuntur, quæ examinanda sunt. Primum est, synagogam tempore Moysis, in adorando vitulo, à fide defecisse. Falsum est. Non defecit tota synagoga, sed pars eius. Non enim defecit Moyses, nec Leuitæ & Sacerdotes, vt patet ex illo 32.... *Videns ergo Moyses populum, ait; si quis est Domini, iungatur mihi. Congregatiq; sunt ad eum omnes filij Leui. Erant autem filij Leui viginti duo millia*, vt habetur Num. 3. 39.

45 Alterum est, Synagogam tempore Heliæ, Isaiæ, & Ieremiæ defecisse à fide. Hic opus est distinctione. Nam eo tempore, duo regna pertinebant ad syngogam: alterum Iuda, quod constabat duabus; alterum Israel, quod constabat decem tribubus. Hoc posterius statim à principio, sub primo Rege Ieroboam, defecit à vera fide, & publicè cœpit idola adorare (3. Reg. 12. 28) Et in eo statu permansit vsque ad Captiuitatem, iuxta illud 4. Reg. 17. 22. *Ambulauerunt filij Israël in vniuersis peccatis Ieroboam, quæ fecerat: & non recesserunt ab eis, vsquequo Dominus auferret Israël à facie sua in Assyrios.* Nihilominus semper aliqui fuerunt in illo regno, qui abstinerent ab idololatria, & verum Deum agnoscerent, etiam tempore Heliæ. Nam cum ipse putaret se solum relictum esse, audiuit responsum à Deo. 3. Reg. 19. 18. *Dereliqui mihi in Israël septem millia virorum, quorum genua non sunt incuruata ante Baal.*

46 In regno Iuda aliter res habuit. Nam aliqui Reges fuerunt boni, & cultores veri Dei, vt Asa, Iosaphat, Azarias, Ioathan, Ezechias, & Iosias, sub quibus vera religio vel restaurata vel conseruata est. Alij mali & idololatræ, vt Achaz, Manasses, Amon. Alij denique, non quidem idolola-

træ, sed tamen mali: semper tamen in templo Salomonis videtur mansisse vsus sacrificiorum, secundum legem Mosaicam, vsque ad captiuitatem Babylonicam; vt colligitur ex illis verbis 2. Machab. 1. 19. *Cum in Persidem ducerentur Patres nostri, Sacerdotes, qui tunc cultores Dei erant, acceptum ignem de altari occultè absconderunt in valle, vbi erat puteus altus & siccus.* Loquitur de igne cœlitus à Deo misso, quo vtebantur Sacerdotes in quotidianis sacrificijs. (Leuit. 9. & 10.) Igitur ignis ille fuit conseruatus in templo vsque ad illud tempus, quo Iudæi in Persidem captiui abducebantur.

TERTIVM est, Synagogam tempore Christi defecisse. Hoc verum est. Non quòd tunc defecerit à vera fide, quam antea profitebatur, sed quia tunc repudiata est cum suis ceremonijs & sacrificijs, & in eius locum successit Ecclesia Christi. At non sequitur, hanc similiter repudiandam. Imò contrarium sequitur. Primò, quia, vt ante dixi, Synagogam repræsentabat ancilla Abrahæ, quæ fuit repudiata: Ecclesiam verò, vxor Abrahæ, quæ non fuit repudiata. Secundò, Synagoga propterea fuit repudiata, quòd neq; perfecta esset, neq; sufficiens ad salutem, iuxta illud Hebr. 7. 19. *Nihil ad perfectum adduxit lex.* Et hoc sensu ceremoniæ & sacramenta Synagogæ vocantur ab Apostolo, *infirma & egena elementa*, (Gal. 4. 9.) At Ecclesia Christi est perfecta & sufficiens ad salutem, quia sacramenta ipsius, quæ à Christo instituta sunt, habent vim iustificandi & tollendi peccata. Vnde August. in Ps. 73. *Sacramenta*, inquit, *noui Testamenti dant salutem, sacramenta veteris Testamenti promiserunt Saluatorem.* Tertiò, Synagoga continebat vmbram futurorum. (Hebr. 10. 1.) Ecclesia continet lucem, qui est Christus. (Ioan. 1. 9.) At vmbra necessariò deficit, accedente luce. Debuit igitur cessare Synagoga cum sacrificijs Mosaicis, quando venit Ecclesia cum Christo. Quartò Synagoga erat instituta pro seruis, Ecclesia pro filijs. At serui accipiunt temporalem mercedem à suis Dominis, & sic dimittuntur: filij autem succedunt in perpetuam hæreditatem. Quod insinuat Apostolus ad Galat. 4. 30. *Eijce ancillam & filium eius. Non enim hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ.*

Secunda obiectio.

48 SECVNDO sic obijciunt. Ecclesia deficiet à fide, tempore Antichristi, vt prædixi. Apost. 2. Thess. 2, 3. *Nisi venerit discessio primum,* (id est, defectio à fide) *& reuelatus fuerit homo peccati,* id est, Antichristus, &c. At iam pridem reuelatus est Antichristus, quem constat esse Pontificem Romanum: Ergò iam pridem Ecclesia defecit à fide. Respondeo: Minor apertè falsa est. Maior dupliciter potest intelligi. Primò, de defectione omnium fidelium. Secundò, de defectione aliquorum. Priori modo falsa est, non solùm ex nostra, sed etiam aduersariorum sententia. Nam ipsi dicunt, Antichristum iam venisse, & tamen negant omnes fideles defecisse à fide; alioquin faterentur se quoque defecisse, cùm & ipsi suo iudicio fideles sint. Posteriori modo vera est, quia aliqui fideles deficient à fide, tempore Antichristi. Quod tamen mirum non est. Nam à tempore Apostolorum, singulis ætatibus aliqui defecerunt, vt Nicolaitæ, Marcionistæ, Nouatiani, Ariani, Donatistæ, Pelagiani, Seueriani, Iconomachi, Cathari, Waldenses, Anabaptistæ & plures alij.

49 AN verò Apostolus, qui adducitur ad probationem maioris, loquatur de defectione à fide, certum non est. Multi putant illum loqui de defectione ab Imperio Romano, vt D. Hieronymus epist. 151 ad Algasiam, qu. 11. *Nisi,* inquit, *venerit discessio primum, quod græcè dicitur Apostasia, vt omnes gentes, quæ Romano Imperio subiacent, recedant ab eo: Et nisi Romanum Imperium fuerit anteà desolatum, & Antichristus præcesserit, Christus non veniet: qui ideo venturus est, vt Antichristum destruat.* Idem sentiunt Tertullianus lib. de resurrectione carnis cap. 24. & multi in Commentario illius loci. Sed quidquid sit de sensu verborum Apostoli, certum est, non totam Ecclesiam, sed aliquos de Ecclesia defecturos à fide tempore Antichristi, quod non est contra nos.

Tertia obiectio.

50 TERTIO obijciunt illud Dan. 9. 27. *Deficiet hostia & sacrificium:* quod interpretantur de defectione Ecclesiæ, Respondeo; Extant clarissima testimonia in contrarium, quæ

quæ hactenus citata sunt. Cur vnum illud ex Daniele, quod obscurum est, his omnibus anteponunt? Nimirum in hac re imitantur Donatistas, qui, vt ostenderent, Ecclesiam in sola Africa remansisse, citabant illud Cant. 1. 6. *Indica mihi vbi pascas, vbi cubes in meridie.* Vnde sic ratiocinabantur: Ecclesia cubat in meridie: Sed Africa est in meridie: Ergò, Ecclesia cubat in Africa. Extra Africam ergò non est. Quos refellit Augustinus in lib. de vnitate Ecclesiæ, cap. 16. hoc potissimum argumento: Multa sunt clara scripturæ testimonia, quæ docent Ecclesiam toto orbe diffusam esse: Ergò malefaciunt Donatistæ, cùm ex vno obscuro testimonio conantur probare, Ecclesiam esse in Africa.

51 VERBA Augustini sunt hæc: *Scrutamini scripturas Canonicas, & eruite aliquid manifestum, quo demonstretis Ecclesiam in sola Africa remansisse, &c. Aliquid proferte, quod non egeat interprete, nec vnde conuincamini, quod de alia re dictum sit, & vos illud ad vestrum sensum detorquere conemini. Videtis enim nunc illud vnicum, quod proferre consueuistis, vbi pascis, vbi cubas in meridie, quemadmodum excussis omnibus eiusdem loci verbis, longè aliud indicat, quàm vos putatis. Et si hoc sonaret, quod vultis, Maximinianistæ vos in eo vincerent. Magis enim meridies Prouincia Bizantium, Tripolis, vbi illi sunt, quàm Numidia, vbi vos præpolletis. Ita ergò ipsi possunt germanius & distinctius gloriari de meridie, vt eos excludere ab hac sententia non possitis, nisi in illis verbis verum sensum & Catholicum teneatis. Aliquid ergò proferte, quod non contra vos verius interpretetur, sed quod interprete omnino non egeat. Sicut non eget interprete*, Terra tua orbis terrarum, &c. *Sicut non eget interprete.* Conuertentur ad Dominum vniversi fines terræ, &c. *Sicut non eget interprete.* Eritis mihi testes in Ierusalem, & in tota Iudæa & Samaria, & vsque in totam terram, &c.

52 SIMILI modo refellendi sunt nostri aduersarij. Scrutentur Scripturas Canonicas, & eruant aliquid manifestum, quo demonstrent, Ecclesiam à fide defecisse. Aliquid proferant, quod non egeat interprete. Sicut non eget interprete, *Portæ inferi non præualebunt aduersus eam.* Sicut non eget interprete, *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus*

vsque ad consummationem sæculi. Sicut non eget interprete, *Ego rogaui pro te, vt non deficiat fides tua.* Sicut non eget interprete, *Ecclesia est columna & firmamentum veritatis.* Et quæ similia sunt. Nam illud, quod proferunt ex Daniele. *Deficiet hostia & sacrificium.* nihil ipsis patrocinatur, nisi ipsi sint interpretes. Nam alij non interpretantur de defectione Ecclesiæ Christianæ, vt ipsi; sed de defectione Synagogæ Iudæorum. Ex eo autem, quòd Synagoga defecerit, non sequitur, Ecclesiam quoque defecisse, aut defecturam esse. Imò contrarium, vt suprà ostendi.

Quarta obiectio.

13 QVARTO sic obijciunt: Ecclesia comparatur Lunæ, vt patet ex Scriptura & Patribus: At Luna aliquando deficit: Ergò etiam Ecclesia aliquando deficit. Respondeo: Hic iterum apparet eos, qui hoc obijciunt, degeneres esse filios Ecclesiæ. Habent clara & aperta testimonia pro innocentia & integritate suæ Matris, vt iam ostensum est. Cur sine causa quærunt occasionem calumniandi? Cur, quæ à Scriptura & Patribus optimo sensu dicta sunt, sinistrè interpretantur? Esto sanè: Ecclesia sit similis Lunæ, sed in quo illi similis est? An in eo, quòd sicut Luna sæpe deficit, sic etiam Ecclesia sæpe deficiat? Hoc dicunt, qui oderunt Ecclesiam. In quo ergò? In his potissimum.

14 PRIMO, sicut Luna in principio mensis exigua est, ac deinde paulatim crescit, donec plena & perfecta sit: ita Ecclesia, in principio sui ortus, exiguum terræ locum occupabat; ac postea ita creuit, vt tandem toto terrarum orbe diffunderetur. Sic Augustinus in Psalm. 103. circa illum versiculum, *Fecit Lunam in tempore,* vbi ait: *Intelligimus spiritualiter Ecclesiam crescentem de minimo, &c. Quando obscura erat Ecclesia? quando nondum apparebat, &c. Modò quàm cæcus est, qui plenâ Lunâ errat?*

15 SECVNDO, sicut Luna accipit lumen corporale à Sole; ita Ecclesia accipit lumen fidei ac sanctitatis à Christo. Sic idem August. in Psal. 10. *Luna,* inquit, *intelligitur Ecclesia, quod suum lumen non habeat, sed ab vnigenito Dei filio, qui multis locis in sanctis scripturis allegoricè Sol appellatus est, illustratur.* Et Philo Episcopus Carpathius in Cantica

Can-

Canticorum: *Luna comparatur Ecclesia, propterea quod, quidquid habet diuini luminis, id à iustitia sole illo immobili atque diuino accipit.*

Tertio, sicut Luna mutationi obnoxia est, ita etiam Ecclesia in hac vita. Non aliquando fruitur pace, aliquando patitur persecutiones. Nunquam tamen deficit. Sic Ambrosius lib. 4. Hexameron. c. 2. *Ecclesia tempora sua habet persecutionis & pacis. Nam videtur sicut luna deficere, sed non deficit. Obumbrari potest, deficere non potest.* 56

In his ergò consistit similitudo inter Lunam & Ecclesiam; non item in defectione. Nam Ecclesia nunquam deficit in fide: semper firma, stabilis, ac immobilis est. Et ex hac parte, non Lunam, sed terram imitatur, iuxta illud Gregorij magni in Psal. 5. pœnitentialem; *Ecclesia dicta est terra, quia in soliditate fidei, perpetua firmitate, immobiliter perseuerat.* 57

Miror verò aduersarios, cur hanc vnam similitudinem allegant in præiudicium Ecclesiæ, cum sint multæ aliæ, quæ in fauorem & commendationem illius allegari poterant. Nam in Scripturis & Patribus, Ecclesia non solùm Luna per allegoriam vocata est: sed etiam Sol, Hortus conclusus, Fons signatus, Paradisus, Columba speciosa, Ciuitas Dei, Terra viuentium, Mulier amicta sole, Regina in vestitu deaurato. Quæ omnia honorifica sunt. Si essent boni Ecclesiæ filij, meritò hos titulos suæ Matri tribuerent, & ab omni calumniandi studio abstinerent. Nunc quia secùs faciunt, inter eos computari debent, de quibus scriptum est, Isaiæ 1. *Filios enutriui & exaltaui: ipsi autem spreuerunt me.* 58

QVINTA CONCLVSIO.

Ecclesia Romana seu Pontificia est vera Christi Ecclesia, de qua hactenus dictum est.

Nota, Ecclesiam Romanam dupliciter sumi posse. 1. Pro illa sola Ecclesia particulari, quæ olim Romæ fuit, & nunc est. 2. Pro collectione omnium fidelium, qui toto orbe dispersi, adhærebant olim Romano 59

Pon-

Pontifici, & nunc etiam adhærent. Et hoc posteriori sensu habet varia nomina. 1 Dicitur Catholica seu vniuersalis quia toto orbe diffusa. 2. Pontificia, quia Pontifici subiecta. 3. Romana, à nobiliori sui parte.

60 IGITVR in hac conclusione loquimur de Romana Ecclesia posteriori modo sumpta, & asserimus eam esse veram Christi Ecclesiam, cuius proprietates hactenus explicatæ sunt. Quod sic ostendo, Visibilis Christi Ecclesia non potest deficere aut errare in fide, vt probatum est: Ergò à tempore Apostolorum, ad nos vsque semper mansit visibilis Christi Ecclesia, sine vlla interruptione aut errore: At nulla alia visibilis, præter Romanam seu Pontificiam mansit sine vlla interruptione & errore: Ergò sola Romana seu Pontificia est visibilis Christi Ecclesia. Minorem probo inductione; quia Iudaica abrogata & repudiata est per mortem Christi. Turcica seu Mahometanica non semper fuit. Caluiniana & Lutherana, quam reformatam vocant, noua est. Cœpit enim cum ipsa reformatione (à qua nomen habet) quæ à Luthero & Caluino, vt ipsorum asseclæ dicunt, facta est. Sola Pontificia huc vsque perseuerauit.

61 QVID hic respondebunt aduersarij? An putant aliam præter Pontificiam, visibiliter & sine errore semper extitisse? Si putant, dicant, obsecro, quæ illa sit? quo nomine appelletur? quas mundi partes occupauerit, & adhuc occupet: quos Pastores & Episcopos habuerit, adhuc & habeat: Qui Reges & Imperatores illi adhæserint, & adh[uc] adhæreant? Qui hæretici ab illa damnati? quæ Academ[iæ] confirmatæ? quæ templa & monasteria erecta? Hic non [s]uadent, sat scio.

62 NON desunt tamen, qui oppressi hoc argumento; fi[n]gant Ecclesiam quandam in cunis iacentem ac vagientem quæ nec fari possit, nec fidem profiteri. Aiunt enim, Ecclesiam Christi, aliquot seculis tam fuisse corruptam ac vitiatam, vt nulli in ea fuerint veri fideles, nisi infantes baptizati. Et sine dubio, intelligunt Ecclesiam Romanam s[eu] Pontificiam, quam putant superioribus seculis penit[us] defecisse, nisi quod soli infantes legitimè in ea baptizat[i]

ta

tanquam vera ipsius membra permanserint. Miserum perfugium, & ipsis aduersarijs perniciosum. Nam ipsi passim docent, duas esse Notas Ecclesiæ, nempe sinceram prædicationem Euangelij, & legitimam sacramentorum administrationem, ex quibus vera Christi Ecclesia dignosci debeat, & sine quibus consistere non possit; vt videre est in confessione Augustana, art. 7. & in Apolog. eiusdem & in Caluino libr. 4. Inst. cap. 1. §. 9. 10. & 11. At hæ duæ Notæ non conueniunt Ecclesiæ, in qua soli infantes baptizati sunt; quia soli infantes, nec possint sincerè prædicare Euangelium, nec legitimè administrare Sacramenta: Ergò ecclesia, in qua soli infantes sunt, non est vera Christi ecclesia.

ALII habent aliud effugium. Aiunt, semper in ecclesia 63 fuisse vnum aut alterum cordatum virum, qui Papæ contradixerit: cuiusmodi diuersis temporibus fuerunt. Ioannes Wicleph, Ioannes Huss, Lutherus, Caluinus. Æquè ineptè. Nam primò, dicant mihi, quis fuerit ille vnus, vel qui duo cordati viri, qui ante Wiclephum, per singula superiora secula, Papæ contradixerint? Si nesciunt, quare temere affirmant? Si sciunt, edicant eorum nomina, locum habitationis; & cæteras circumstantias. Non poterunt. Secundò, ecclesia Christi non est deterioris conditionis, quam fuerit Synagoga Iudæorum, cùm ecclesia sit domina, Synagoga ancilla: (ad Galat. 4. 22. At Synagoga nunquam fuit tam deserta, vt duo tantum viri in ea reperirentur. Imò tempore Heliæ, cùm putabatur desertissima, septem millia virorum in ea reperta sunt (Rom. 9. 4.) Cur ergò aduersarij fingunt, ecclesiam Christi fuisse aliquando tam desertam, vt duo tantum viri in ea repetti fuerint? Quod manifestè repugnat Scripturæ, quæ apud Isaiam testatur, ecclesiam Christi multò fœcundiorem & ampliorem fore quàm fuerit Synagoga (Isaiæ 54. 1.) Tertiò, Donatistæ plus tribuebant ecclesiæ, quàm hi faciunt. Nam illi, tametsi dicerent, ecclesiam toto orbe perijsse, & in sola Africa remansisse; non tamen ausi sunt asserere, quod hi asserunt, remansisse aliquando in duobus tantùm viris, qui Papæ contradixerint. Si ergo illi, qui melius sentiebant

de

de Ecclesia, quàm hi nostri aduersarij sentiunt, nihilominus ab Augustino & alijs Patribus damnati sunt, tanquam hæretici; quid de his nostris fieri oportere existimandum est?

SEXTA CONCLVSIO.

Ecclesia Lutheranorum & Caluinistarum, quam ipsi Reformatam vocant, non est vera Christi Ecclesia.

64 PROBATVR primò ex dictis, quia vna tantum est Christi Ecclesia: Si ergò Romana seu Pontificia, in qua nos sumus, est vera Christi Ecclesia: certè reformata, in qua Aduersarij sunt, vera Christi Ecclesia esse non potest. Alioqui, cum hæc ab illa dissideat, essent duæ Christi Ecclesiæ inter se diuersæ ac discrepantes, quod est absurdum.

65 SECVNDO, Vera Ecclesia est Sponsa Christi: At reformata Ecclesia non est Sponsa Christi: Ergò non est vera Ecclesia. Maior superius probata est. Minorem probo ex principijs aduersariorum, quæ sunt hæc tria. 1. Romanam Ecclesiam primis quingentis annis, aut circiter, fuisse veram & legitimam Christi Sponsam. 2. Eandem post illud tempus cœpisse paulatim prostitui & corrumpi; ac eò tandem deuenisse, vt tempore Lutheri, publica meretrix & adultera deprehensa sit, ideoq; à Christo repudiata. 3. In eius locum successisse Ecclesiam Reformatam, in qua Lutherani & Caluinistæ sunt. At hinc sequuntur multa absurda. Primò, omnia falsa esse, quæ de perpetua, & indissolubili coniunctione Christi cum Ecclesia à Prophetis & Apostolis prædicta sunt. Secundò, nullum ex hac parte discrimen esse inter Ecclesiam Christi, & Synagogam Iudæorum. Vtramque enim propter adulterium fuisse repudiatam. Tertiò Christum aliquot sæculis non habuisse Sponsam, sed adulteram. Quartò, ex hac adultera natos esse Lutherũ & Caluinum. Itaque spurios esse, non legitimos Ecclesiæ filios. Quintò, Ecclesiam reformatam esse illorum nouercam, non matrem. Videant ipsi, an hæc vera sint.

66 Nos certè aliter sentimus de nostra matre. Non duas, sed vnam agnoscimus; non adulteram, sed castam; non

repudiatam, sed sponso suo vnicè charam; & perpetuo illi adhærentem. Nobiscum sentiunt, quotquot veri, & genuini Ecclesiæ filij sunt. Ac in primis D. August. serm. 12. de tempore (qui est sermo 8. de Natali Domini) vbi de Christo & eius sponsa sic habet: *Hic est speciosus formâ præ filijs hominum, sancta filius Mariæ, sanctæ sponsus Ecclesiæ, quam suæ genitrici similem reddidit. Nam & nobis eam matrem fecit, & virginem sibi custodiuit. Ad hanc quippe dicit Apostolus: Aptaui vos vni viro, virginem castam exhibere Christo. De qua rursus dicit: Matrem nostram non ancillam, sed liberam, cuius multi filij deserta magis, quàm eius, quæ habet virum. Est ergò Ecclesia, sicut Maria, perpetua virginitas, & incorrupta fœcunditas.* Et serm. 50. de verbis Domini: *Christus Ecclesiæ concessit in spiritu, quod mater eius habet in corpore, vt & Mater & virgo sit.* Et rursum serm. 119. de tempore: *Virgo est Ecclesia. Dicturus es mihi fortè: Si virgo est, quomodo parit filios? Respondeo: Et virgo est, & parit. Mariam imitatur, quæ Dominum peperit. Nunquid non virgo sancta Maria & peperit, & virgo permansit? Sic & Ecclesia, & parit, & virgo est.*

Ex quibus Augustini verbis tria colligo. Primò, Ecclesiam esse nostram Matrem. Secundò, esse simul Virginem, castam, incorruptam, non ad breue tempus, sed perpetuò. Tertiò, in vtroque similem esse Mariæ Dei genitrici, quæ & ipsa Mater, & nihilominus semper Virgo, & incorrupta fuit. Hinc sumo duplex argumentum contra aduersarios. Vnum, sicut olim habiti sunt hæretici, qui dicebant B. Mariam non semper mansisse Virginem: ita nunc habendi hæretici, qui dicunt Ecclesiam non semper mansisse virginem. Est enim eadem ratio vtriusque, secundùm Augustinum. Alterum, ideo Ecclesia dicitur Mater, quia nos gignit in spiritu: Ideo Virgo, quia seruat incorruptam fidem. At semper manet Virgo, secundùm Augustinum: Ergò semper seruat incorruptam fidem. Facessant igitur, qui illam meretricem, adulteram, idololatricam contumeliosè appellant, &c. 67

TERTIO, in vera Christi Ecclesia viget donum miraculorum: At in Ecclesia Reformata, in qua Lutherani & Calui- 68

sinistræ sunt, non viget donum miraculorum: Ergò non est vera Christi Ecclesia. Maior patet ex Apostolo 1. Cor. 12. vbi confert Ecclesiam Christi cum humano corpore. Nam sicut in humano corpore sunt multa membra, quæ habent diuersa officia & actiones: ita in Ecclesia sunt multi fideles, qui habent diuersa dona à Deo concessa. Nam alius habet donum miraculorum, alius interpretationis scripturæ, alius aliud. Rursum, sicut membra abscissa ab humano corpore, non possunt exercere vllam functionem humani corporis: (Nam oculus erutus non potest videre; nec auris abscissa potest audire; & sic deinceps) ita homines abscissi ab Ecclesia, non possunt habere donum miraculorum, quod soli Ecclesiæ datum est. Minor probatur, quia nullum vnquam miraculum à Lutheranis aut Caluinistis patratum est. Vt verissimè de illis scripserit Erasmus in Diatribe de lib. arb. *Nullum eorum adhuc extitisse, qui vel equum claudum sanare potuerit* Et tamen si verum esset, quod ipsi clamant, nostram Ecclesiam hactenus errasse, ac se à Deo specialiter vocatos esse ad eam reformandam, maximè fuisset necessarium, hanc ipsorum vocationem vel vno saltem miraculo confirmari. Quod nunquam factum.

69 QVARTO, vera Christi Ecclesia non potest errare in fide, cùm sit *columna & firmamentum veritatis*, Ecclesia Reformata potest errare in fide. Ergò non est vera Christi Ecclesia. Maior fusè probata est superius. Minorem coguntur Aduersarij concedere. Aiunt enim, vt sæpè dictum est, totam Christi Ecclesiam errare posse. Et Pontificiam, quæ olim fuit vera Christi Ecclesia, de facto errasse. Ex quo sequitur, totam quoque ipsorum Ecclesiam errare posse, ideoque neminem apud eos securum aut tutum esse de sua fide. Vel enim sequuntur Ecclesiam suam, vel ab ea dissentiunt. Si illam sequuntur, nihil certi habent, si ipsa errare potest. Si ab ea dissentiunt, magis perplexi sunt, quia si tota ipsorum Ecclesia errare potest, multò magis singuli ipsorum possunt.

70 QVOD magis confirmo ex duobus principijs, quæ ipsi statuunt. Vnum est, Pontificiam Ecclesiam non subitò, sed

sen-

ensim defecisse à fide, ac tandem omni fide abiecta, adulteram factam esse. Alterum, defectionem illam initio fuisse latentem & occultam, adeò vt nec locus, nec tempus, nec aliæ circumstantiæ illius certo designari potuerint. Tandem tamen post aliquot sæcula à Luthero & Caluino publicè fuisse notatam & deprehensam. Ex vtroque sic concludo: Quod contigit Ecclesiæ Pontificiæ, potest etiam contingere Ecclesiæ Reformatæ: At Pontificia, vt Aduersarij dicunt, sensim, latenter, & occultè defecit à fide, nobis non aduertentibus: Ergò etiam Reformata potest sensim, latenter & occultè deficere, ipsis non aduertentibus. Quid si ergò iam defecerit, & ipsi non aduerterint? Imò quomodo possunt aduertere, si defectio latens & occulta est? Manent ergò incerti de sua fide & Ecclesia.

71 Hic planè constricti sunt. Nec video, quid possint respondere. Nam quòd aliqui dicunt, Ecclesiam non posse errare vel deficere à fide, quamdiu sequitur verbum Dei, frustra est. Primò, quia argumentum, quod iam posui, repetam hoc modo: Quidquid contigit Ecclesiæ Pontificiæ, potest etiam contingere Ecclesiæ Reformatæ: At Pontificia, vt ipsi volunt, sensim, latenter, & occultè deseruit verbum Dei, nobis non aduertentibus: Ergò etiam Reformata potest sensim, latenter & occultè deserere verbum Dei, ipsis non aduertentibus. Quid si ergò iam deseruerit, & ipsi non aduerterint? Nunquam elabentur ex hoc labyrintho, semper manebunt dubij & incerti de sua fide, nisi nobiscum asserant, totam Ecclesiam errare aut deficere non posse.

72 DEINDE, vnde constabit aduersarijs, an nostra vel ipsorum Ecclesia sequatur verbum Dei, nec ne? Nos nostram defendimus; illi suam. Quis decidet hanc litem? Designent ipsi infallibilem judicem, qui sententiam ferat. Non possunt. Vel enim designabunt ipsum verbum Dei, vel Ecclesiam, vel singulos, qui sunt in Ecclesia, vel aliquos ex illis. Ac primò, si designent verbum Dei, nos vicimus. Nam verbum Dei expressè asserit, Ecclesiam esse columnam veritatis, quam nullæ inferorum vires euersuræ sint. Idem nos asserimus. Si ergò, hoc judice, causa definienda

alenda est, victoria nostra est. Si autem designent Ecclesiam, contra se faciunt. Vel enim sententia Ecclesiæ infallibilis est, vel falli potest. Si infallibilis est, errant ipsi, qui dicunt, errare posse. Si falli potest, iterum errant, quia cùm debeant assignare iudicem infallibilem, designant Ecclesiam, quam aiunt falli & errare posse. Denique, si designent vel singulos, vel aliquos eorum, qui in Ecclesia sunt: magis desipiunt. Si enim tota Ecclesia errare potest, quantò magis singuli, qui in Ecclesia sunt, errare possunt?

73 FORTE dicturi sunt, duplicem esse Ecclesiam: vnam visibilem, in qua boni & mali permixti: alteram inuisibilem, in qua soli prædestinati sunt. Totam visibilem errare posse; non item inuisibilem. Sed hoc etiam frustrà. Imò, qui hoc dicunt, secum ipsi pugnant. Nam omnes prædestinati, quos aiunt esse in Ecclesia inuisibili, sunt etiam in Ecclesia visibili; ergò si tota visibilis errare potest, omnes etiam prædestinati errare possunt: Aut, si hi non possunt, nec tota Ecclesia visibilis potest. Quòd autem prædestinati omnes sint in Ecclesia visibili, ne aduersarij quidem negare possunt. Et ratio manifesta est, quia nullus saluatur extra Ecclesiam visibilem, vt conclus. 3. ex illorum concessione probatum est: At omnes prædestinati saluantur; Ergò nullus prædestinatus est extra Ecclesiam visibilem.

74 Ex dictis colligo duplex dilemma in aduersarios. Vnum est, vel tota Ecclesia visibilis errauit in fide, ante ortum Lutheri, vel non errauit; si tota errauit, omnes & singulos Christianos errasse necesse est, etiam prædestinatos. Nulla igitur tunc erat fides in terris: Vnde igitur Lutherus eam accepit? si non errauit, cur aduersarij fingunt errasse? cur eam, vt errantem, deserunt?

75 ALTERVM: vel tota Ecclesia reformata, in qua Lutherani & Caluinistæ sunt, potest errare in fide, ipsis non aduertentibus, vel non potest: si non potest, quomodo Pontificia potuit? Si potest, quid si iam erret, & ipsi non aduertant? Repetoi quod suprà dixi, semper dubios ac incertos fore, quam diu sentiunt Ecclesiam errare posse. Deponant hunc errorem, & id sentiant de matre Ecclesia, quod

maiores nostri senserunt. Sic futurum est, vt amplius non errent.

EPILOGVS HVIVS CAPITIS De Ecclesia.

EX ijs, quæ hoc Capite dicta sunt, magnam consolationem & securitatem percipiunt Catholici in negotio fidei ac religionis. Aduersarij è contrario, confusionem & diffidentiam. Nam Catholici cum Augustino, vt suprà dixi, sequuntur hanc certam ac fixam regulam. Tota Ecclesia visibilis non potest errare in fide. Ex qua tria inferunt. 1. Romanam Ecclesiam, quam Aduersarij concedunt, primis trecentis aut quadringentis annis fuisse veram Christi Ecclesiam, hactenus non errasse in fide. 2. Tutos ac securos se esse in fide, quamdiu publicè profitentur id, quòd Romana Ecclesia toto orbe diffusa, publicè profitetur. 3. Se in defensione Romanæ Ecclesiæ similes esse probis filijs, qui Matri suæ honorem deferunt, & subsidium præstant. 76

ADVERSARII tenent contrariam hanc regulam: Tota Ecclesia potest errare in fide; & de facto errauit. Ex qua similiter tria infero. 1. Totam ipsorum ecclesiam errare posse. 2. Neminem apud eos securum esse de fide. 3. Omnem eorum conatum, quo contendunt Romanam ecclesiam errasse, & adulteram factam esse, eò spectare, vt fateantur se esse spurios & adulterinos. Nam illi spurij & adulterini sunt, qui nascuntur ex matre adultera: At Lutherus, Caluinus, & similes Ministri, nati sunt ex ecclesia Romana seu Pontificia; Ergò si illa Ecclesia tunc fuit adultera necesse est, ipsos ex adultera natos esse. Quis ergò illorum parens est? Hoc viderint eorum nepotes, qui nunc sunt, &c. 77

CAPVT. IV.

De Capite Ecclesiæ.

1 PER Caput Ecclesiæ nihil aliud intelligimus, quàm Principem, Primatem, Gubernatorem, Pastorem Ecclesiæ. De hoc capite sic sentiunt Catholici. 1. Christum, cùm esset in hac vita, fuisse visibile Caput Ecclesiæ. 2. Post ascensionem Christi, Petrum fuisse eius Vicarium in eadem Ecclesia visibiliter gubernanda. 3. Romanum Pontificem Successorem Petri in eadem gubernatione. Itaque & Christum fuisse visibile Caput Ecclesiæ; & similiter Petrum fuisse; & nunc Pontificem esse. Loquor autem de capite visibili, quia Christus post ascensionem est caput inuisibile, vt paulò pòst explicabo. De hoc ergo triplici Capite, multa dixi in libris de Rep. Ecclesiastica contra Marcum Antonium, quæ hic compendio repetam.

De Christo supremo Ecclesiæ Capite seu Monarcha.

2 CERTVM est, Christum esse Caput seu Monarcham Ecclesiæ. Hoc enim disertè docet Apostolus Eph. 1. 22. *Omnia subiecit sub pedibus eius: Et ipsum dedit Caput supra omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius.* Et cap. 4. 15. *Crescamus in illo per omnia, qui est Caput Christus.* Et cap. 5. 23. *Vir Caput est mulieris, sicut Christus Caput Ecclesiæ.* Et Coloss. 1. 18. *Et ipse est Caput Corporis Ecclesiæ.*

3 IN hoc puncto sentiunt nobiscum Aduersarij. Aliqui tamen dissentiunt in his. 1. Quando Christus cœperit esse Caput Ecclesiæ? 2. An sit Caput visibile, an tantum inuisibile? 3. An solus Christus sit Caput Ecclesiæ? Marcus Antonius novus Apostata, sic statuit. 1. Christum non fuisse Caput Ecclesiæ in hac vita; sed cœpisse esse Caput illius post ascensionem, quia tunc primum Ecclesia ab Apostolis ædificata est. 2. Christum esse Caput inuisibile tantum, non visibile. 3. Nec aliud esse Caput Ecclesiæ, præter Christum, neque visibile, neque inuisibile. Quæ omnia

falsa

falsa sunt, vt patebit ex sequentibus conclusionibus.

PRIMA CONCLVSIO. Christus in hac vita existens fundauit, seu ædificauit suam Ecclesiam: Et Apostoli eandem post Christi ascensionem auxerunt & propagarunt. Prior pars probatur. 1. quia Christus in hac vita instituit ministros Ecclesiæ, nempe duodecim Apostolos, & septuaginta duos discipulos; quorum hi Presbyteri fuerunt, illi Episcopi. 2. In hac vita instituit noua sacramenta. 3. Instituit nouum sacerdotium, & sacrificium. 4. Sanciuit nouas leges Euangelicas. 5. Condidit nouum Testamentum, cuius ipse mediator est. 6. Hæc omnia perfecit & confirmauit per mortem in cruce, cum dixit: *Consummatum est.* Deinde, post resurrectionem, cum hinc discessurus esset, dixit Apostolis suis: *Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt.* Et Petro seorsim; *Pasce oues meas.* Quid amplius requiri poterat ad fundandam & ædificandam Ecclesiam. 4

TRIA obijcit M. Antonius. Primò illud Psal. 2. 8. *Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ.* Nimirum, postquam *astiterunt Reges terræ, & Principes conuenerunt in vnum, aduersus Dominum, & aduersus Christum eius.* Quibus verbis promittitur Christo Ecclesia post mortem & passionem. Quo etiam pertinet illud Isaiæ 53. 11. *Pro eo, quod laborauit anima eius, videbit semen longæuum,* id est, Ecclesiam suam: vt interpretatur Antonius. Respondeo. Aliud est, Ecclesiam fundari & ædificari, aliud augeri & propagari, vt initio dixi. Fundata & ædificata est ante Ascensionem Christi, quando Ministri illius ordinati, sacramenta instituta, & leges sancitæ sunt. Aucta & propagata, post Ascensionem Christi, quando per orbem diffusa est, & gentiles ad illam admissi sunt. Et hoc significatur illis verbis: *Dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ.* Simile fuit de synagoga. Nam illa quidem fundata & ædificata est propè montem Sinai, quando Aaron, & filij eius consecrati sunt Sacerdotes: quando Sacramenta & Sacrificia Mosaica instituta, quando lex data, & Testamentum 5

effusione Sanguinis confirmatum est. Aucta verò & dilatata, post ingressum in terram promissionis, quando per Iudæam, Samariam, & Galilæam fuit dispersa; & quotidie plures in eam admissi, &c.

6. Qvod obijcitur ex Isaia, sic legendum est: *Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longæuum*, id est. Si Christus fuerit mortuus pro peccato humani generis, videbit multos filios, quos sibi, tam ex Iudæis, quam ex gentibus, per meritum suæ passionis & mortis acquisiturus est. Quod etiam significatur verbis sequentibus, vbi Deus Pater de Christo loquens, ait: *Ideò dispertiam ei plurimos, & fortium diuidet spolia, pro eo, quod tradidit in mortem animã suam, & cum sceleratis reputatus est*. Neque hinc sequitur, Ecclesiam Christi post Ascensionem ab Apostolis fundatam esse. Solum sequitur, Ecclesiam, Sponsam Christi, quæ ab ipso fundata est, successu temporis habituram multos filios; qui cum antea fuissent spolia Dæmonum, postea liberandi essent ab illa seruitute, & cum Christo regnaturi. (Vide Luc. 11. 22.)

7. Secvndo obijcit, passim dici à Theologis, Ecclesiam de latere Christi fluxisse, id est, post passionem Christi fuisse inchoatam. Respondeo: Antonio probandum est, post Ascensionem Christi fuisse inchoatam. Hoc inde non probat, sed contrarium. Deinde malè interpretatur sententiam Theologorum. Nam illi nihil aliud dicunt, quam Ecclesiam Christi, non propriè, sed symbolicè & meritoriè fluxisse, vel formatam esse ex latere Christi. Symbolicè quidem, quia ex latere Christi fluxerunt aqua & sanguis, quæ erant signa vel symbola significantia Baptismum & Eucharistiam, præcipua Ecclesiæ Sacramenta. Meritoriè verò, quia Sacramenta Baptismi & Eucharistiæ, omnem suam vim habent ex merito passionis & mortis Christi. Ita Cyrillus libr. 12. in Ioannem cap. 39. Chrysostomus hom. 84. in Ioannem, Cornelius à Lapide in Commentario cap. 5. ad Ephesios, v. 20. & alij.

8. Tertio obijcit, Christum non dixisse, *Super hanc petram* ædifico, sed *ædificabo Ecclesiam meam*, quod post

Ascen-

Ascensionem fecit per Apostolos, vt ait Antonius. Respondeo: Iterum sibi contradicit. Nam paulò ante dicebat, id factum esse in morte Christi, quando sanguis & aqua fluxerunt de eius latere: Nunc dicis factum esse post Ascensionem. At ego dico, tunc factum esse, quando Christus ordinauit Sacerdotes, instituit Sacramenta, sanciuit leges, condidit Testamentum, obtulit Sacrificium.

9 Ad maiorem explicationem tria tempora distinguenda sunt. Primum, ante mortem Christi. Tunc simul viguit Synagoga vetus, & Ecclesia noua: Simul Baptismus & Circumcisio: Simul Sacrificium Eucharistiæ, & Sacrificia Mosaica: Simul lex, & Euangelium. Alterum, in morte Christi. Tunc exspirauit Synagoga cum suis ceremonijs & sacrificijs: tunc *velum templi scissum est in duas partes*: tunc lex Mosaica abrogata est. (Hoc docet Augustinus Epist. 19. ad Hieronymum, & Hieronymus ipse Epist. ad Augustinum, quæ est 11. inter Epistolas Augustini. & D. Thomas in 1. 2. quæst. 103. art 3. ad 2. & alij passim) Tertium post mortem Christi. Tunc Synagoga sepulta est: Tunc ceremoniæ & sacrificia Mosaica, quæ iam ante erant mortua, cœperunt fœtere: vel, vt Theologi loquuntur, cœperunt esse mortifera. An autem id factum sit statim & immediatè post mortem Christi; an verò post solennem Euangelij promulgationem in die Pentecostes, vetus controuersia est. Hieronymus tenet priorem partem: Augustinus posteriorem. Itaque secundùm Augustinum, à tempore mortis Christi, vsque ad diem Pentecostes, erant quidem mortua sacrificia Mosaica, id est, erant abrogata, non erant vtilia ad salutem, non habebant vim & energiam, quam antea habuerant: Sed tamen nondum erant mortifera, id est, nondum adferebant mortem spiritualem; adhuc poterant vsurpari sine peccato mortali. At post promulgatum Euangelium cœperunt mortiferum fœtorem exhalare, & qui ea tunc vsurpasset, mortali peccato se obstrinxisset.

10 MANEAT igitur certum, Ecclesiam à Christo ædificatam esse in hac vita. Sed tamen obiter notandum est, successiuè, & non vnico quasi instanti, ædificatam esse.

Nam primò, electi sunt Apostoli & Discipuli, Marci 4. v. 18. Deinde Baptismus præceptus est, Ioan. 3. v. 5. *Amen amen dico vobis, nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non poterit introire in regnum Dei.* Postea, idem Baptismus vsurpatus, Ioan. 4. vers. 1. *Vt autem cognouit Iesus, quia audierunt Pharisæi, quòd Iesus plures Discipulos facit, & baptizat, quàm Ioannes (quanquam Iesus non baptizaret, sed Discipuli eius) reliquit Iudæam.* Tandem in vltima Cœna, Sacramentum & sacrificium Eucharisticum institutum, & Apostoli Sacerdotes ordinati sunt. Denique, cruentum noui Testamenti sacrificium in ara crucis oblatum est: quo peracto, exspirârunt omnia sacrificia Mosaica; quia non erant, nisi vmbræ cruenti sacrificij crucis. Vmbram autem, præsente lumine, cessare necesse est. Postremò, post resurrectionem Christi, potestas absoluendi à peccatis data est omnibus Apostolis, & Petrus totius Ecclesiæ Pastor constitutus est, loco Christi (Ioan. 21. vers. 17.) Quæ autem postea contigerunt, pertinent ad alteram partem assertionis meæ, quæ iam sequitur. Igitur.

11 ALTERA pars conclusionis meæ est, Ecclesiam Christi, quæ ab ipso Christo fundata est, postea ab Apostolis auctam & propagatam esse. Quod etiam successiuè factum est, tribus modis. Primò, quia Apostoli post acceptum Spiritum sanctum, solemniter promulgârunt Euangelium in Ierusalem, Actor. 2. v. 17. Deinde, admiserunt gentiles ad fidem & Ecclesiam Christi, Actor. 10. 34. Denique, post multos annos, factâ diuisione, dispersi sunt per orbem terrarum, vt impleretur, quod dictum erat per Prophetam Psalm. 18. 5. *In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.* Et quod tunc factum est, etiam nunc fit. Nam & hoc tempore multi Apostolorum imitatores mittuntur in Indiam, Iaponiam, & alias Prouincias, vt Ecclesia Christi nouâ semper accessione augeatur & propagetur.

12 Ex dictis constat, in Ecclesiam Christi, primò quidem admissos esse Apostolos, Discipulos, & alios plures ex populo Iudæorum, viuente adhuc Christo in terris. Deinde etiam

[illegible] gentiles accessisse post Ascensionem Christi, & accessuros vsque in finem mundi. Et hoc constat ex Euangelio, vbi Christus ait, Ioan. 10. v. 5. *Ego sum pastor bonus, & cognosco oues meas, & cognoscunt me meæ.* Ergò iam tunc habebat oues in suo ouili, id est, in sua Ecclesia, nempe conuersos ex populo Iudæorum. Nam de illis dicebat. *Cognoscunt me meæ.* Quod de gentilibus intelligi non potest. Illi enim non cognoscebant Christum eo tempore, id est, non credebant in Christum; non erant in ouili Christi; non erant in Ecclesia. Erant tamen accessuri, quia mox sequitur: *Et alias oues habeo, quæ non sunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere.* q. d. Gentiles non sunt in meo ouili, sed in ouili falsorum Deorum. Ex quo tamen eos adducam in meum ouile, per prædicationem Apostolorum. Et tunc erit vnum ouile Iudæorum & Gentilium; & vnus vtrorumque Pastor.

13 SECVNDA Conclusio. Christus in hac vita existens, fuit visibile Caput Ecclesiæ. Quòd fuerit Caput, sic probo. Christus in hac vita existens, fundauit Ecclesiam, vt ostensum est: ergò in hac vita cœpit esse illius Caput: alioqui Ecclesia fuisset sine capite, sine Rectore, sine Præside, quod est absurdum. Quòd autem fuerit Caput visibile, dupliciter probo. 1. Quia visibiliter Ecclesiam ædificauit, instituendo noua Sacramenta, ordinando nouos Ministros & Sacerdotes; sanciendo nouas leges, offerendo nouum sacrificium in ara crucis. 2. Quia eandem visibiliter gubernauit, docendo, monendo, increpando, corrigendo.

14 OBIICIT M. Antonius illud Apostoli, Ephes. 1. v. 20. *Suscitans illum à mortuis, & constituens ad dextram suam in cœlestibus, supra omnem principatum & potestatem. Et omnia subiecit sub pedibus eius, & ipsum dedit Caput supra omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius.* Vnde concludit, Christum factum esse Caput Ecclesiæ, postquam constitutus est ad dexteram Patris. Respondeo: Aliud est, esse Caput Ecclesiæ; aliud agnosci & honorari ab omnibus, tanquam Caput Ecclesiæ. Christus in hac vita fuit Caput Ecclesiæ, sed post Ascensionem ab omnibus agnitus & honoratus

est, tanquam caput Ecclesiæ. Nam antea, cùm versaretur in hac vita mortali, tametsi reuera esset caput & fundator Ecclesiæ; habebatur tamen abiectus & contemptibilis, vt ipsemet fatetur per Prophetam, Psalm. 21. vers. 6. *Ego autem sum vermis, & non homo: opprobrium hominum, & abiectio plebis.* At in ipsa Ascensione cœpit exaltari, & gloriosus apparere, & ab omnibus, tanquam Filius Dei, adorari. Tunc dictum est, Psalm. 23. 7. *Attollite portas Principes vestras, & eleuamini portæ æternales, & introibit Rex gloriæ. Quis est iste Rex gloriæ? Dominus fortis & potens: Dominus potens in prælio.* Nimirum, qui dixit: *Ego vici mundum.*

15 HABEMVS simile exemplum ex eodem Apostoli testimonio. Nam Christus ante ascensionem sedebat ad dextram Patris, id est, habebat æqualem cum Patre potentiam, gloriam & maiestatem (vt explicant Athanasius, Basilius, Cyrillus, Chrysostomus, Damascenus, & alij apud Bellarminum lib. 3. de Christo, cap. 15.) Et tamen Scriptura non aliter videtur loqui, quàm si primùm post ascensionem cœpisset sedere ad dextram Patris. Quare hoc? Quia in hac vita mortali latebat Christi potentia, gloria & maiestas, & sub humana carne, tanquam sub vili pallio, occultabatur. At per resurrectionem & ascensionem cœpit fieri manifesta; non solùm apud homines in terra, qui videbant illum ad cœlum ascendentem. (Actor. 19.) Sed etiam apud Angelos in cœlo, qui venerabundi & gratulabundi illum ad se venientem excipiebant. (Isaiæ 63. vers. 1. & Philipp. 2. v. 9.)

16 TERTIA Conlusio. Christus in cœlo nunc existens, adhuc manet caput Ecclesiæ. Non quidem visibile, sed inuisibile. Ratio est, quia per se non amplius gubernat Ecclesiam visibili modo, sicut antea fecerat, sed tantum inuisibili. Nota. Christus dicitur caput Ecclesiæ, non propriè, sed metaphoricè, sumptâ similitudine à capite humano. Sunt autem duo modi, quibus humanum caput gubernat reliqua membra. Vnus, per internum influxum; qui in eo consistit, quod ex capite, tanquam ex fonte seu principio deriuantur Spiritus sensiuui

riui in reliqua membra. Vnde fit, vt reliqua membra possint vitam conseruare, & suas functiones exercere. Alter, per externam directionem, quæ in eo consistit, quod caput per intellectum, voluntatem, visum, auditum, & alios sensus, qui in eo vigent, dirigat reliqua membra in externis actionibus, ne aberrent: quo pacto per intellectum & voluntatem dirigit manus, ne quid illicitum committant; Et per visum dirigit pedes, ne in foueam incidant; & sic deinceps.

17 CHRISTVS in hac vita imitatus est vtrumque gubernandi modum. Gubernauit enim Ecclesiam dupliciter. Primò, per internum influxum gratiæ. Secundò; per externam directionem. At nunc in cœlo existens, per se quidem gubernat Ecclesiam priori modo, nempe, quoad internum influxum gratiæ: non tamen per se, sed per Vicarium; posteriori modo, nempe quoad externam directionem.

18 QVÆRES, Quomodo Christus dicitur gubernare Ecclesiam per internum influxum gratiæ Respondeo. Christus potest dupliciter considerari. 1. Quatenus est Deus. 2. Quatenus est homo. Vtroque modo gubernat Ecclesiam per influxum gratiæ, sed diuersa ratione. Nam quatenus est Deus, per se physicè, & effectiuè producit gratiam: quatenus homo, per se moraliter & meritoriè illam confert. Prior modus conferendi est illi communis cum Patre & spiritu sancto: posterior est illi proprius.

19 QVARTA CONCLVSIO. Præter Christum, qui nunc in cœlo est, debet esse aliquod visibile Caput Ecclesiæ in terris, qui loco Christi visibiliter gubernet Ecclesiam. Non loquor iam speciatim de Petro, vel Pontifice, de quibus postea; sed generatim assero, debere esse aliquod visibile Caput Ecclesiæ in terris, loco Christi absentis: non quidem, quoad internum influxum gratiæ; sed quoad externam directionem & gubernationem. Sicut in absentia Regis, solet aliquis constitui in regno, qui vicem illius suppleat in externa politia, præsertim si Rex longo tempore abfuturus est. Hoc probo tribus rationibus.

20 PRIMA sumitur ex analogia Veteris ac noui Testamenti, hoc

hoc modo: Synagoga Mosaica fuit vmbra seu typus Ecclesiæ Christi: At Synagoga semper fuit gubernata ab vno visibili Capite, nempe à Pontifice, cui reliqui omnes erant subiecti, vt patet ex libris Exodi, Leuitici & Deuteronomij; Ergò etiam Ecclesia semper debet gubernari ab vno visibili Capite. Sequela patet, quia gubernari ab vno Capite, perfectius est, quàm gubernari à multis. Si ergò Synagoga, quæ fuit imperfectior, quàm est Ecclesia, semper gubernata fuit ab vno Capite; maiori ratione debet Ecclesia gubernari ab vno Capite.

21 Dices; Analogia in eo consistit, quod sicut Synagoga habuit vnum Caput, nempe Pontificem; ita Ecclesia habeat vnum Caput, nempe Christum. Respondeo: Duplex Analogia assignanda est; Vna, quoad internum influxum gratiæ: altera, quoad externam gubernationem. Prior in eo consistit, quod sicut Christus per sua merita præuisa contulit Synagogæ internam gratiam; ita per sua merita iam exhibita multo abundantiorem gloriam conferat ecclesiæ. Posterior in eo, quod sicut Moyses, Mediator veteris Testamenti, fuit primum Caput visibile Synagogæ, quoad externum regimen? ita Christus, mediator noui Testamenti, fuerit primum Caput visibile ecclesiæ, in externo regimine. Rursum, sicut post mortem Moysis semper perseuerauit visibile regimen Synagogæ, ita post Ascensionem Christi semper perseueret visibile regimen ecclesiæ.

22 Ex vtraque Analogia colliguntur hæc: 1. Inuisibile Caput Synagogæ & ecclesiæ, quoad internum influxum gratiæ, esse idem nempe Christum. 2. Visibile Caput Synagogæ & ecclesiæ, quoad externam gubernationem, esse diuersum. Nam visibile Caput Synagogæ ab initio fuit Moyses, cui postea successerunt Pontifices legales. Visibile autem Caput ecclesiæ ab initio fuit Christus, cuius locum postea suppleuit Petrus, & eius successores. 3. Moysen fuisse figuram Christi, quoad externam gubernationem. Nam sicut Moyses fuit Legislator, Mediator, & Princeps in veteri Testamento; ita Christus in nouo. 4. Pontifices veteris Testamenti fuisse typum seu figuram Pontificum

Noui Testamenti. Noui sicut illi in externo regimine præsidebant toti populo Iudæorum: ita hi toti populo Christianorum.

SECVNDA ratio sumitur ex ijs Scripturæ testimoniis, vbi Ecclesia comparatur cum exercitu benè ordinato Cant. 6.3. *Pulchra est amica mea, suauis & decora, sicut Ierusalem, terribilis, vt castrorum acies ordinata.* Item cum Reg. Dan. 2.44. *Suscitabit Deus cœli regnum, quod in æternum non dissipabitur*, Item cum ouili, (Ioan. 10.16. *Fiet vnum ouile, & vnus Pastor.*) Item cum domo, (1. Timoth. 3.15. *Vt scias, quomodo oporteat te in Domo Dei conuersari, quæ est Ecclesia Dei viui.* Item cum humano corpore (1. Cor. 12. *Sicut corpus vnum est, & multa habet membra; ita & Christus,*) Si ita est, necessariò sequitur, sicut exercitus benè ordinatus regitur ab vno Imperatore; regnum ab vno Rege; ouile ab vno pastore; domus ab vno Patrefamilias; corpus humanum ab vno capite; ita etiam ecclesiam gubernari ab vno Rectore. Nec satis est, si dicas, hunc vnum Rectorem esse Christum. Christus quidem Rector est, quoad internum influxum gratiæ, etiamsi absens sit: Sed non potest esse, quoad externam gubernationem, quando absens est. Igitur alius debet esse illius loco. Quod patet ex metaphoris iam allatis. Nam sicut in exercitu, quando procedit contra hostem, necessariò debet adesse vnus supremus Dux, aut in eius absentia aliquis illius Vicarius, qui omnia dirigat, & cui omnes reliqui obediant: sic etiam seruata proportione fieri debet in Ecclesia. Alioqui non erit vnitas, sed diuisio, schisma & dissensio.

EXEMPLO rem declarabo. Sint in vno exercitu duo vel tres Imperatores cum pari potestate; quorum vnus decernat, pugnandum esse cum hoste: alter, quiescendum; tertius, fugiendum; quid putas facturos milites? Alij cum hoc, alij cum alio conspirabunt. Tolletur vnitas, orietur schisma, exercitus dissipabitur, Applico. Sint in Ecclesia Christi, quæ vnica est, plures Episcopi cum pari potestate, qui nullum in terra superiorem agnoscant. Vnus eorum decernat. Ecclesiasticos non obligari ad cœlibatum; alius contrarium statuat: tertius in dubio relinquat, quid

Clerici inferiores, qui Episcopis subiecti sunt? Distrahentur in varias sectas & dissidia. Quis rediget illos ad vnitatem, si non est vnus aliquis superior, cui omnes teneantur obtemperare.

25 TERTIA ratio sumitur ex institutione Christi, hoc modo Primum regimen, quod Christus in Ecclesia instituit, fuit visibile & Monarchicum, quoad externam gubernationem. Nam ipsemet Christus, vt suprà ostensum est, tanquam supremum Caput & Monarcha, visibiliter suam Ecclesiam fundauit & gubernauit. Vel ergò post ascensionem Christi, mansit visibile & Monarchicum regimen, vel mutatum est. Si mansit, necesse est, Ecclesiam post Christi ascensionem semper gubernatam fuisse ab vno visibili Capite seu Monarchia, quod nos contendimus. Si mutatum est, planè sequitur, Ecclesiam ipsam mutatam esse, nec eandem nunc esse, quæ olim fuit. Sicut enim quælibet Respublica censetur mutari, teste Philosopho, quando modus seu forma gubernandi mutatur; sic etiam de Ecclesia statuendum est. Atqui absurdum est dicere; Ecclesiam Christi mutatam esse: Ergo absurdum & illud, ex quo hoc sequitur.

26 MVLTA obijcit Marcus Antonius. Primo illud Rom. 12.5. *Multi vnum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra.* Vbi Apostolus (vt ille argumentatur) nullum aliud caput agnoscit, nisi Christum; Et inter membra corporis, non minus includit Petrum, quàm alios fideles. Imò omnes fideles vult esse membra, non solum respectu Christi, sed etiam respectu ipsorum inter se. Quod probat ex illis verbis: *Singuli autem alter alterius membra.* Igitur & Petrus & Pontifex sunt membra corporis Ecclesiæ non solùm, si conferantur cum Christo, sed etiam si conferantur cum aliis fidelibus. Non sunt ergo Caput Ecclesiæ. Respondeo. Apostolus disertè ibi loquitur de Christo, quatenus est Caput Ecclesiæ per internum influxum donorum gratiæ; Et sic verum est, omnes fideles, etiam Petrum & Pontificem esse membra, non caput. Omnes enim accipiunt gratiam à Christo, tanquam à capite; nullus à Petro vel Pontifice. Si autem sermo sit de Christo, quatenus

tenus est caput Ecclesiæ per externam gubernationem : tunc non solùm ipse, sed etiam Petrus est caput ; ille quidem primarium, & propriâ virtute: hic verò secundarium, & virtute ab illo participatâ.

Dices, Ergò Ecclesia erit biceps, quia habebit duo capita. Respondeo: Nihil hîc nouum. Nam & Regnum Angliæ posset hoc sensu esse biceps, si Rex peregrè proficiscens relinqueret domi Vicarium, qui tantisper Regnum administraret. Et de facto, Regnum Lusitaniæ biceps est, quia Regem absentem habet, & Proregem præsentem: Vtrumque, vt caput in externo regimine, sed alterum alteri subordinatum. Idem dico de Ecclesia, biceps est, quia habet duo capita, primarium & secundarium. Accipe aliud exemplum ex Apostolo, Ephes. 5. v. 23. *Vir*, inquit, *caput est mulieris*. At mulier, præter virum, qui caput ipsius est, habet etiam naturale caput in suo corpore: Igitur biceps est. Et ipsemet M. Antonius, contra quem disputo, tria habet capita. Vnum in suo corpore, naturale; alterum in directione spirituali, Christum; tertium in directione politica, Regem Angliæ. Nec vllum horum negare audet. Triceps igitur est. Non miraris? 27

Secvndo obijcit, sicut caput & reliqua membra hominis constituunt vnum corpus integrum naturale, ita Christus, & Ecclesia constituunt vnum integrum corpus mysticum, quod conflatum est ex capite & membris (1. Corinth. 12.) Ergò omnes, præter Christum, qui caput est, sunt membra corporis Ecclesiæ: Ergò nullus, præter Christum, est caput Ecclesiæ. Respondeo: Hæc obiectio soluitur eodem modo, quo prior. Nam caput potest dupliciter conferri cum membris. Primò, quoad internum influxum, qui procedit à capite in reliqua membra. Et sic vnius corporis vnum est caput. Secundò, quoad externum regimen: Et sic vnius corporis possunt esse duo capita. Quo pacto corpus mulieris habet vnum caput, à quo recipit influxum spirituum sensitiuorum & habet duo, à quibus regitur in externis actionibus. Nam à proprio capite naturali, & à viro, qui caput ipsius morale est, gubernatur. Idem est de Ecclesia. Habet vnum 28

capue

Caput quoad influxum gratiæ: habet duo, quoad externam gubernationem, quorum vnum supplet vices alteriu[s]. Et priori modo, solus Christus est Caput, reliqui omne[s] sunt membra; posteriori, non solùm Christus, sed etia[m] Petrus est Caput, qui tamen priori modo erat membrum & non Caput.

29 QVANDO ergò obijcitur ex Apostolo, quod Christus [&] Ecclesia constituant vnum integrum corpus mysticum quod ex capite & membris conflatum est; hoc intelli[gi] debet priori sensu. Nam Apostolus loco citato, disertè loquitur de Christo, quatenus est Caput Ecclesiæ, quoad internam diuisionem donorum gratiæ, vt in textu patet. E[t] sic concedo, vt iam antè concessi, omnes præter Christum esse membra Ecclesiæ: Et nullum, præter Christum, es[se] caput Ecclesiæ. Quod si similem obiectionem faciat M[arcus] Antonius de Christo, quatenus est Caput Ecclesiæ per externam gubernationem, primò quidem se ipsum oppugnabit, quia negat Christum esse eiusmodi caput. Deinde facillimè dissoluetur obiectio ex nostra parte. Nam Christus cum suo Vicario erit Caput: reliqui omnes, membr[a]. Sicut fit in Regno Lusitaniæ. Rex cum suo Prorege est Caput regni, alij membra.

30 TERTIO obijcit. Patres non agnoscunt vt caput Ecclesiæ, nisi Christum, vt August. lib. de vnitate Ecclesiæ, ca[p]. 3. & 4. Tract. 10. in Ioannem, & lib. de Pastoribus ca[p]. 13. Gregorius in Psal. 5. Pœnitentialem, & lib. 4. epist. [...] & Chrysost. hom. 1. epist. ad Ephes. Et probatur ex ill[o] Eph. 4. 15. *Crescamus in illo per omnia, qui est Caput Christus: ex quo totum corpus compactum, & connexum per omnem iuncturam subministrationis, secundùm operationem in mensuram vniuscuiusque membri, augmentum corporis facit i[n] ædificationem sui in charitate.* Respondeo: Eadem est solutio. Nam Apostolus loquitur de Capite Ecclesiæ, quod internam gratiam influit in alia membra; Et tale caput est solus Christus. Idem docent Patres ab illo citati. Non nega[nt] tamen, quin præter Christum sit aliud Caput visibile, qu[od] in extremo regimine gubernat Ecclesiam. Imò expre[ssè] affirmant, vt paulò pòst videbimus.

QVA[NDO]

Qvarto obijcit: Christus est Sacerdos in æternum, vt passim docet scriptura (Psalm. 19. 4. & Hebr. 7. 17.) Quid ergò necesse est, inquit, dare illi Vicarium, vel successorem in terris? Cur summum hic Pontificem quærimus, si Christus Sacerdos & Pontifex noster sempiternum habet Sacerdotium, & Pontificatum sempiternum? Respondeo: si ex eo præcisè, quòd Christus dicatur esse Sacerdos in æternum, contendit probare Antonius, nullum esse Pontificem, nisi Christum; poterit similiter probare, nullum esse Sacerdotem, nisi Christum. Vbi ergò Antonij Sacerdotium? vbi illius Episcopatus? Sed ad rem. Apostolus loco citato ostendit Christum, qui est Sacerdos & Pontifex noui Testamenti, dupliciter differre à Sacerdote & Pontifice veteris Testamenti. 1. Quia Pontifex veteris Testamenti erat mortalis. 2. Quando moriebatur, indigebat successore. Christus, quia non moritur, non indiget successore. Neque nos Catholici, vt Aduersarius inuidiosè fingit, damus illi successorem, sed Vicarium & Ministrum. Quæ duo valdè distinguuntur. Nam successor succedit cum pari potestate: vt successor Regis in Regno, successor Imperatoris in Imperio, successor Aaronis in Sacerdotio legali. Nemo autem succedit Christo, cum pari potestate. At Vicarius aut Minister non habet parem potestatem cum eo, cuius Vicarius aut minister est, sed delegatam. Sicut ergò non pugnat, Christum habere Sacerdotes, tanquam Ministros in oblatione Sacrificij Eucharistiæ; ita non pugnat, habere Ministros & Vicarios in externa Ecclesiæ gubernatione. Inter hos Ministros vnus supremus est, qui dicitur Pontifex. Quid hîc mali est? Nihil penitus.

Hæc generatim dicta sunt de capite Ecclesiæ. Ex quibus constat, Christum esse caput Ecclesiæ, tam visibile, quàm inuisibile. Visibile quidem, quia vel per se, vel per Vicarium suum visibiliter gubernat Ecclesiam. Inuisibile, quia per internum influxum fidei, spei, charitatis, & aliorum bonorum spiritualium inuisibiliter viuificat & vegetat membra Ecclesiæ. Deinceps speciatim quærendum est, an Petrus fuerit visibile caput Ecclesiæ, præ alijs Apostolis?

DE PETRO CHRISTI VICARIO, *seu de Primatu Petri.*

33 HÆc tria pro eodem vsurpari apud nos solent: 1. Petrus est visibile Caput totius Ecclesiæ, loco Christi. 2. Petrus est Vicarius Christi, in regimine totius Ecclesiæ. 3. Petrus habet primatum totius Ecclesiæ. Nihil horum admittunt aduersarij. Et quidem Marcus Antonius statuit: 1. Nullum esse Caput Ecclesiæ, præter Christum. 2. Spiritum sanctum propriè esse Vicarium Christi in regimine Ecclesiæ, non Petrum. Quod etiam docet Rex Angliæ, in monitoria præfatione. 3. Petrum non habere primatum Ecclesiæ, seu primatum Ecclesiasticæ potestatis & iurisdictionis, quem nos illi tribuimus. 4. Habere tamen primatum ætatis, vocationis, & charitatis, respectu aliorum Apostolorum. Primum punctum iam refutatum est, & clarè demonstratum, aliud caput visibile præter Christum admitti oportere. Reliqua tria hic refutanda sunt.

34 PRIMA Conclusio. Spiritus sanctus non est propriè Vicarius Christi in regimine Ecclesiæ. Ratio, quia Vicarius, propriè loquendo, minor seu inferior est eo, cuius est Vicarius. Qui ergo asserit, Spiritum sanctum propriè esse Vicarium Christi, consequenter debet asserere, Spiritum sanctum esse minorem Christo. Hæc autem est hæresis Macedoniana. Porro, quòd Vicarius, propriè loquendo, minor sit eo, cuius est Vicarius, certum est ex communi hominum vsu & conceptu, non solùm apud Catholicos, sed etiam apud aduersarios. Nam quando Caluinus ait, Christum esse Vicarium Dei Patris; Caluinistæ hoc interpretantur de Christo, secundùm humanitatem, non autem secundùm Diuinitatem: Ne cogantur concedere, Christum, secundùm Diuinitatem, minorem esse Patre, quæ est hæresis Ariana. Supponunt ergò, Vicarium, propriè loquendo, minorem esse eo, cuius est Vicarius. Quod & Marcus Antonius expressè supponit libr. 4. cap. 1. num. 4. Vbi citat testimonia quorundam Patrum, qui Pontificem appellant Vicarium Petri,

ri. Et inde concludit, Pontificem Petro inferiorem esse. Vel ergò benè concludit, vel malè. Si malè, nihil efficit. Si benè, supponit Vicarium minorem esse eo, cuius Vicarius est; & consequenter, si Spiritus sanctus propriè est Vicarius Christi, minorem esse Christo. Hic non potest euadere, nisi seipsum neget.

ADDAM duo dilemmata. Vnum: Vel Spiritus sanctus propriè est Vicarius Christi secundùm humanitatem, vel secundùm Diuinitatem. Si prius, sequitur Spiritum sanctum minorem esse Christo homine: Et similiter, Deum esse Vicarium hominis; quod est planè absurdum. Si posterius sequitur Christum secundùm Diuinitatem, & non secundùm humanitatem, esse Caput Ecclesiæ; quod est æquè absurdum. Est enim Caput secundùm eam naturam, secundùm quam meritus est exaltari, & Caput Ecclesiæ agnosci, vt suprà dictum est. At meritus est exaltari secundùm humanitatem. Ergò secundùm humanitatem est Caput Ecclesiæ. Vnde Augustinus libr. 1. de Trinitate, cap. 12. ait: *Christus secundùm formam Dei, primogenitus omnis creaturæ: Secundùm formam serui, caput Corporis Ecclesiæ.* 35

ALTERVM; Vel Spiritus sanctus propriè est Vicarius Christi in externo & visibili regimine Ecclesiæ, vel in interno & inuisibili. Non prius, quia non gubernat Ecclesiam per se visibiliter, sicut Christus in hac vita gubernauit. Nec posterius, quia internum Regimen Ecclesiæ consistit in interno influxu donorum gratiæ. Hunc autem influxum præstat Christus, vel meritoriè, quatenus est homo: vel physicè & effectiuè, quatenus est Deus, vt suprà §. 18. dictum est. At Spiritus sanctus neutro modo potest esse ipsius Vicarius. Non priori, quia non meretur nobis gratiam. Imò, cùm purus Deus sit: mereri non potest. Nec posteriori, quia tametsi effectiuè producat gratiam, tamen illa productio est communis tribus personis, iuxta axioma Theologorum: *Opera Trinitatis ad extra sunt indiuisa.* Ergò nulla causa est, cur in tali productione Spiritus sanctus sit potius Vicarius Filij, quàm Pater aut Filius sit Vicarius Spiritus sancti. 36

QVOD sic clarius explico. Productio donorum grati[æ] non procedit à patre, quatenus pater est; nec à Filio, qua tenus Filius est; à Spiritu sancto, quatenus Spiritus san ctus est, sed procedit à patre, Filio, & Spiritu sancto, quate nus sunt vnus Deus. Itaque non sunt tria principia illiu productionis, sed vnum. At vnum principium, qua tale non potest dici propriè Vicarius sui ipsius. Ergò nec Spiri tus sanctus, quatenus est Deus, potest propriè dici Vica rius Christi, quatenus ille similiter est Deus. Nam vterque est vnus & idem Deus.

38 OBICIT Antonius illud Ioan. 14. vers. 26. *Paraclitus au tem Spiritus sanctus, quem mittit Pater in nomine meo, ill[e] vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia, quacunque dixer[o] vobis.* Et cap. 16. vers. 7. *Si non abiero, Paraclitus non veniet a[d] vos: si autem abiero, mittam eum ad vos.* Hinc infert, Spiri tum sanctum missum esse, vt esset loco Christi, seu, vt esse[t] Vicarius Christi. Respondeo. Non rectè hoc infertur. Mis sus quidem est, vt doceret Apostolos; non tamen, vt pro priè esset Christi Vicarius. Hoc satis clarè paulò ante o stensum est. Et ille ipse, vt solet esse inconstans, idem fatetur lib. 1. cap. 1. n. 16. Vbi de Christo, in cœlo iam exi stente, sic scribit: *Omnia munera capitis & Regis obit per s[e] perfectissime.* Certè, si omnia per se obit, non obit per Vica rium. Ecce in quantas augustias se conijcit.

39 FORTE vrgebit Antonius particulam illam, *in nomine meo*, id est, vt sit Vicarius meus. Respondeo. Varia est ex plicatio illius particulæ. Prima, Pater mittit Spiritum sanctum, in nomine meo, id est, in gloriam nominis mei. Ita Theophylactus in illum locum. Et colligitur ex illo, Ioan. 16. vers. 14. *Ille* (Spiritus sanctus) *me clarificabit: quia de meo accipiet, & annunciabit vobis.* Altera in nomine meo, id est, propter meritum meum. Ita Toletus annotat 26. in cap. 14. Ioannis. Quo sensu etiam dictum est Ioan. 14. vers. 13. *Quodcunque petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam.* Tertia, in nomine meo, id est, ad opus vel negotium meum perficiendum. Ita Toletus ibidem. Duæ priores explica tiones nihil illum iuuant. Circa tertiam notandum est, Christum multa per externam vocem dixisse Apostolis de

sua

a passione, morte, resurrectione, & alijs mysteriis, quæ
si tunc non intelligebant. (Lucæ 18. vers. 34. & alibi.) At
ostea, quando per internam vocem Spiritus sancti illu-
rati sunt, cœperunt intelligere, & toti mundo promulga-
. Et hoc est, quod ait Christus: *Spiritus sanctus, quem*
ittit Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & sugge-
t vobis omnia, quæcunque dixero vobis. Græcè est, Quæ-
inque dixi vobis. Sensus est: Quæ à me externâ voce di-
a sunt, & à vobis non intellecta; intelligetis ex interna
ggestione Spiritus sancti, qui à patre mittendus est *in*
mine meo, id est, ad perficiendam doctrinam quam ex
e audistis. At hinc non sequitur, Spiritum sanctum pro-
iè esse Vicarium Christi; (non enim est minor Chisto)
d perfectiori modo docuisse Apostolos per internam
ggestionem, quæ ipsi audierant à Christo per externam
ocem.

SECVNDA CONCLVSIO. Primatus Petri non consistit
eo, quod fuerit primus ætate, vocatione, & charitate in-
r omnes Apostolos, vt fingit Antonius. Primò, quia in-
ertum est, an Petrus fuerit ætate senior, quàm alij. Nam
ulti putant, Andream fuisse seniorem, vt Epiphanius hæ-
si 51. Baron. tom 1. Annalium, anno 31. §. 23. Lorinus in
1. Actor. §. 1. Serrarius in Tractatu de Apostolis, & plu-
s alij. Ille quidem citat pro se Cassianum & Chrysosto-
um, sed eos citando, non efficit rem certam, quam ego
certam dixi. Quod ipsemet fatetur his verbis: *Quis enim*
em Natiuitatis horum duorum fratrum notatum vidit? Quis
terrogauit eorum parentes? Rectè, si ergò incertum est, e-
m Aduersario adstipulante, An Petrus fuerit senior ætate
àm Andreas; certè primatus ætatis, quem ille Petro tri-
it, certus esse non potest. Et æquè promptum erit mihi
serere, Andream fuisse seniorem, quàm illi, Petrum fuis-
seniorem. Vnde sequitur, illum in arena, non in petra,
imatum Petri ædificare: ac proinde, non prudentem,
d stultum architectum esse. (Matth. 7. 21.)

DEINDE, falsum est, Petrum fuisse vocatum ante omnes
ios Apostolos. Potest enim triplex vocatio distingui.
ima, quâ Andreas, Petrus Philippus, & Nathanaël, n

quidem propriè vocari, sed tamen admissi sunt ad Christum, tanquam familiares auditores: non eo animo, vt cum ipso constanter manerent; sed visuri, vbi habitaret, & quid diceret. Et in hac vocatione, seu potius admissione, Andreas præcessit Petrum, vt expressè habetur Ioan. 1 vers. 41. Altera, quà propriè vocati sunt à Christo, tanquam Discipuli cum illo permansuri. Et sic Petrus & Andreas simul, seu eodem momento vocati sunt: Et post illos Iacobus & Ioannes simul, vt patet Matthæi 4. vers. 18. Tertia, quà propriè vocati sunt, tanquam Apostoli. Vel, quod idem est, quâ ex numero Discipulorum, electi sunt ad Apostolatum, tanquam ad altiorem gradum. Si omnes duodecim simul, seu eodem tempore electi sunt Lucæ 6. vers. 13.

42 DENIQVE, incertum est apud bonos Authores, an Petrus habuerit primatum charitatis præ aliis Apostolis. Nam D. Thomas in 1. parte, quæst. 20. art. 4. ad 3. proponit hanc quæstionem, An Christus plus dilexerit Petrum, quàm Ioannem? Item, An Petrus plus dilexerit Christum, quam Ioannes? Et pro sua modestia, non audet definire. Adfert quidem varias authorum opiniones. Quorum alij asserunt, quod Petrus plus dilexerit Christum in membris; Et ideò illi Ecclesia commissa sit: Ioannes plus dilexerit Christum in seipso: & ideò Mater Christi ipsi commendata sit. Alij, quod Petrus plus dilexerit Christum, quantum ad feruorem & promptitudinem: Ioannes verò plus, quoad familiaritatem: Alij, quod incertum sit, vter plus dilexerit illum amore charitatis. Quid ipse? *Præsumptuosum*, inquit, *videtur hoc dijudicare, quia vt dicitur* Proverb. 16. vers. 2. *Spirituum ponderator est Dominus & non alius.*

43 SED esto; Petrus plus dilexerit Christum, quàm Ioannes, quod non nego: An ideò sequitur; primatum Petri, quem Scriptura & Patres illi tribuunt, in illa dilectionis eminentia consistere? Hoc probari non potest. At ego contratrium probabo, consistere in prærogatiua potestatis & jurisdictionis. Sit ergò.

44 TERTIA CONCLVSIO, Petrus habuit primatum

[pot]estatis & iurisdictionis Ecclesiasticæ, præ aliis omni[bu]s: seu, quod idem est, fuit Vicarius Christi, Caput Ec[cle]siæ, pastor ouium Christi. Probatur primò ex verbis [Ch]risti: *Pasce oues meas*. Quæ fusè à me explicata sunt, lib. [...] de Repub. Ecclesiastica, cap. 3. Secundò ex patribus, qui [ta]m clarè, disertè & rotundè loquuntur de primatu Petri, [vt] clarius, disertius, & rotundius loqui non possint. Nam [ali]qui expresse vocant illum *Vicarium Christi*, vt Ambro[si]us ad cap. 24. Lucæ, Anselmus ad c. 16. Matthæi, Bern[a]rdus lib. 2. de Consideratione ad Eugenium. Genadius [S]cholarius, de primatu Papæ, Section. 2.

Alii *Caput Ecclesiæ*, vt Hieronymus in Psal. 13. Chrysost. hom. 11. in Matthæum, Phylo Carpatius in Cantica.

Alii *Caput fidelium, & Pastorem gregis Dominici*, vt Augustinus (vel quisquis auctor est) in lib. quæstionum veteris ac noui Testamenti, quæst. 75.

Alii *Caput omnium Apostolorum*, vt Optatus Mileuitanus lib. 2. contra Parmenianum, Cyrillus Alexandrinus lib. 12. in Ioannem cap. 64.

Alii *Principem Apostolorum*, vt Cyrillus Hierosolymitanus Catech. 2. & 11. Basilius in procemio præceptionum latius disputatarum, Hieronymus in catalogo scriptorum Ecclesiasticorum.

Alii *Pastorem pastorum*, vt Eucherius Lugdunensis in vigilia S. Petri Bernard. lib. 2. de consideratione ad Eugenium.

Alii *Coryphaeum Apostolorum*, vt Dorotheus Tyrius in synopsi, Isidorus Pelusiota lib. 1. Epist. 142. Andreas Cæsariensis ad cap. 13. Apocalypsis.

Alii *Verticem Apostolorum*, vt Origenes homil. 2. in diuersos locos noui Testamenti, Chrysostomus, in Homili. in Petrum Apostolum, & Heliam prophetam

Alii *Apicem Apostolorum*, vt Cyrillus Alexandrinus, 14. thesauri, cap. 2.

Alii *Antesignanum Apostolorum*, vt Isidorus Pelusiota lib. 2. ep. 88.

Alii *Petram & Crepidinem Ecclesiæ Catholicæ, & rectæ fidei fundamentum*, vt Synodus Chalcedonensis, Act. 3.

Alii *Principem Ecclesiæ Christianorum*, vt Ephrem Syrus, serm. de transfiguratione Domini.

Alii *Ducem discipulorum Christi*, vt Epiphan. hæresi 51

45 Tertio, idem probatur ex prærogatiuis Petri. Variæ enim sunt prærogatiuæ seu priuilegia illius, ex quibus colligitur primatus & eminentia eius super alios Apostolos. Non quod vnaquæque prærogatiua per se sufficiens sit ad astruendum primatum; sed quod omnes simul sumptæ id faciant, sunt autem hæ præcipuè. 1. Quòd Christus soli Petro, inter omnes Apostolos, proprium nomen mutauerit. 2. Quòd quando in Euangelio recensentur nomina Apostolorum, semper primo loco ponatur Petrus. Quòd scriptura loquatur de Petro, tanquam de Principe; de alijs Apostolis, tanquam de subditis. 4. Quòd Petrus sæpe loquatur nomine omnium Apostolorum, tanquam illorum antesignatus. 5. Quòd inter omnes Apostolos soli Petro facta sit prima reuelatio diuinitatis Christi. 6. Quòd soli Petro inter Apostolos promissa sit stabilitas fidei & cathedræ. 7. Quòd Christus pro solo Petro & seipso voluerit tributum solui in Capharnaum. 8. Quòd post resurrectionem inter omnes Apostolos soli Petro primùm apparuerit. 9. Quòd Petrus suâ authoritate vocauerit alios ad electionem noui Apostoli, in locum Iudæ proditoris. 10. Quòd primus promulgauerit Iudæis Euangelium, post acceptum Spiritum sanctum. 11. Quòd primum miraculum apud Iudæos fecerit, in confirmationem Euangelij. 12. Quòd etiam primus prædicauerit gentibus Euangelium; & quòd ipsi soli oblata sit visio cœlestis, de vocatione gentium. 13. Quòd primus in Concilio Hierosolymitano sententiam dixerit.

46 Nota, quædam ex his prærogatiuis præcesserunt primatum Petri; quædam secutæ sunt. Priores, vel erant signa futuri primatus, vel dispositiones præuiæ, vel promissiones ad eundem obtinendum. Reliquæ sunt effectus, & quasi exercitia primatus iam obtenti. Vnde apparet, M. Antonium priores non rectè oppugnare ex eo, quod ex singulis seorsim sumptis, non possit euidenter conuinci primatus. Non necesse id est. Sufficit, si vel singulæ, vel omnes simul

nus sumptæ sunt, quædam signa vel dispositiones ad futurum primatum. Dabo simile exemplum. Quando Rex, vel Imperator, vult alicui dare supremam Aulæ præfecturam, non solet re ipsa dare, nisi prius illum præ alijs habuerit commendatum, tum in familiari conuersatione, tum in officijs Regni vel Imperij, tum in legationibus, & similibus prærogatiuis. Quare hoc? Quia per huiusmodi præambula, partim vult illum disponere ad supremam præfecturam, partim significare, se illum præ alijs magni facere, & ad supremam dignitatem promouere velle: Ne si subitò, & quasi ex abrupto id faciat, videatur temerè sine consilio, & cum inuidia aliorum, facere. Si fecit Christus. Voluit Petro dare supremam Ecclesiæ præfecturam; sed non voluit sine præuijs signis & dispositionibus, vt in similiiam explicatum est.

47 MVLTA objicit Marcus Antonius, quæ fusè à me refutata sunt libro 2. de Republica Ecclesiastica cap. 7. Nunc breuiter refellam, non omnia, sed præcipua. Primò ergò sic objicit, Christus suam Ecclesiam æquè commendauit omnibus Apostolis, & non magis Petro, quàm alijs. Omnibus enim dixit; *Sicut me misit Pater, & ego mitto vos.* Item, *Euntes, docete omnes gentes*, Quod autem æquè omnibus, ex eo colligit, quia omnes æquè docuit & instruxit: omnibus æquè misit Spiritum sanctum in die Pentecostes. Hanc æqualitatem agnoscit Cyprianus in Tractatu de simplicitate Prælatorum, seu, de vnitate Ecclesiæ, vbi sic habet: *Hoc erant vtique & cæteri Apostoli quod fuit Petrus, pari consortio præditi & honoris & potestatis: sed exordium ab vnitate proficiscitur, vt Ecclesia vna monstretur.*

48 RESPONDEO: Prior pars argumenti vera est, quod Christus commendauerit suam Ecclesiam omnibus Apostolis: Posterior falsa est, quod omnibus æquè commendauerit. Nam soli Petro dixit: *Pasce oues meas.* Igitur Pastura omnium ouium soli Petro, non alijs commendata est: De quo suprà. Nec valet hæc consequentia: Omnes æquè instructi sunt, & æquè Spiritum sanctum acceperunt; Ergò vnus non habet maiorem iurisdictionem, quàm alius. Nam aliud est loqui de doctrina & sanctitate; aliud

de iurisdictione. Non omnes, qui pares sunt in doctrina & sanctitate, sunt etiam pares in iurisdictione. Alioqui Rex in Regno, si non haberet maiorem doctrinam & sanctitatem, quam subditi, non haberet etiam maiorem iurisdictionem. Et Episcopus, si haberet sacellanum pari doctrinâ & sanctitate, non esset illo superior, quoad iurisdictionem. Quæ omnia absurda sunt. Et ratio à priori est, quia iurisdictio per se non pendet à maiori doctrina & sanctitate.

49 CYPRIANVS idem docet de Petro, quod nos docemus. Primò, omnes Apostolos, antequam Petrus totius Ecclesiæ præfectus constitueretur, per illa verba: *Pasce oues meas*, fuisse inter se æquales in honore & potestate. Secundò, eundem Petrum, postquam præfecturam Ecclesiæ accepit, fuisse maiorem reliquis in honore & potestate. Cur autem Petrus constitutus sit Præfectus seu Caput omnium, hanc reddit rationem, *vt exordium ab vnitate proficisceretur*. Et, *Ecclesia vna monstraretur*. Vel clarius: vt hoc modo cauerentur schismata, quæ facilè oriri solent inter æquales; & seruaretur pax & vnitas in Ecclesia, quæ facilius seruatur, quando est vnum Caput, à quo omnes dependent. Hanc esse mentem Cypriani, satis fusè ex ipsius verbis ostendi lib. 2. de republica Ecclesiastica, cap. 2. §. 4. & sequentibus.

50 SECVNDO obijcit M. Antonius, Petrum nunquam exercuisse primatum, quod tripliciter probat. Primò, quia non solus Petrus, sed alij etiam Apostoli instituerunt primos Diaconos. (Act. 6. 2.) Secundò, quia Apostoli miserunt Petrum & Ioannem in Samariam: Ergo Petrus non erat supra Apostolos, sed ad illorum arbitrium mittebatur. (Act. 8. 14.) Tertiò, Quia Paulus & Barnabas detulerunt quæstiones de circumcisione, non ad solum Petrum, sed ad omnes Apostolos, ac seniores. Debuissent autem ad solum Petrum deferre, si ille fuisset supremus Rector Ecclesiæ, & iudex controuersiarum.

51 RESPONDEO: Hæc omnia desumpsit Antonius ex Lutheranis & Caluinistis. Sed cur dissimulat alia multa, quæ Petrus gessit in suo primatu? Solus suâ authoritate conuocauit omnes Discipulos ad electionem noui Apostoli.

Primus

primus promulgauit Euangelium Hierosolymæ. Primus item prædicauit gentibus Euangelium. Primus sententiam dixit in Concilio Hierosolymitano. Hæc omnia Aduersarius omittit. Quæ autem obijcit, nullius ponderis sunt. Ad singula sic respondeo.

AD 1. non valet hæc consequentia? Omnes Apostoli instituerunt primos Diaconos, & non solus Petrus: Ergò Petrus non habebat Primatum. Sicut neque hæc: Omnes Principes Angliæ sanxerunt legem de iuramento fidelitatis; & non solus Rex: Ergò Rex non habet primatum. Neque item hæc: Omnes Episcopi Dalmatiæ fecerunt hunc aut illum actum Iurisdictionis Ecclesiasticæ, & non solus M. Antonius: Ergò Marcus Antonius non fuit Primas Dalmatiæ. Non enim necessè est, solum Regem in suo Regno, solum Imperatorem in suo Imperio, solum Archiepiscopum in sua prouincia exercere quosuis actus iurisdictionis & potestatis, sine aliorum ope & auxilio. Multò minus valet hæc consequentia: Petrus in illo actu quo constituebantur primi Diaconi, non exercuit primatum Ecclesiasticum: Ergò nunquam exercuit. Et tamen mirificè sibi placet Aduersarius in his & similibus suis argutiis. Quanquam non argutiæ, sed stupiditates sunt.

AD 2. Triplex potest esse missio. Prima ex Imperio. Sic Rex, aut Princeps, aut Dominus mittit subditum, aut seruum. Secunda, ex consensu. Sic Deus Pater mittit Filium in hunc mundum; & Filius Spiritum sanctum. Tertia ex consilio & directione. Sic Consiliarij mittunt Regem ad bellum. Igitur Petrus missus est, non ex imperio, sed ex consensu & consilio Apostolorum: Ex qua missione, non sequitur, Petrum vel æqualem, vel inferiorem Apostolis fuisse. Nam superior potest hoc modo mitti ab inferioribus.

AD 3. Hæc illatio nulla est: Quæstio de Circumcisione non fuit delata ad solum Petrum, sed ad Concilium Apostolorum & Seniorum. Ergò Petrus non habebat primatũ Ecclesiæ. An non plurimæ controuersiæ ciuiles deferuntur ad Parlamentum Parisiense? An non plurimæ ad senatum regium in Anglia. Nec ideò sequitur, Regem Galliæ aut

An-

Angliæ non habere primatum in suo regno. Dicam, quo res est, sicut in regno Angliæ possunt controuersiæ ciuil deferri, vel ad solum Regem, vel ad senatum Regis præsente Rege: Sic etiam in Ecclesia possunt controuersiæ Ecclesiasticæ deferri, vel ad ipsum Pontificem, vel ad Concilium, cui præest Pontifex. Sicut ergò non destruitur authoritas Concilij per hoc præcisè, quod aliqua controuersia deferatur ad solum Pontificem; ita vicissim, non destruitur authoritas Pontificis per hoc, quod aliqua controuersia deferatur ad Concilium, cui præest Pontifex; & non ad solum Pontificem. Res clara est. Sed cur illa controuersia de circumcisione, potius fuit delata ad Concilium, quàm ad solum Petrum? Facilis responsio. Vt decisio fieret cum maiori partium satisfactione. Nam partes litigantes facilius acquiescunt, quando constat, controuersiam ex communi Ecclesiæ consensu decisam esse.

55 TERTIO obijcit Antonius, Paulum in faciem restitisse Petro, *quia reprehensibilis erat*: Ac proinde Petrum non fuisse caput Ecclesiæ: alioqui Paulus fuisset procax & arrogans, quod Ecclesiæ capiti ausus esset resistere. Hoc argumentum fusè prosequitur, adductis multorum Patrum testimonijs, ad confirmandum Petri errorem, & iustam Pauli obiurgationem. Respondeo: Non opus est tot testimonijs. Fatetur Petrum errasse: non quidem in aliquo fidei articulo, in quo errare non poterat, iuxta illam Christi promissionem: *Rogaui pro te, Petre, vt non deficiat fides tua.* Sed in facto: quia incautè simulabat Iudaismum, cum aliquo scandalo & offensione gentilium. Fatemur etiam, Paulum apertè illi restitisse, quia meritò iudicabat eiusmodi simulationem non esse tolerandam, eo quod esset scandalosa. At consequentiæ, quas hinc flectit aduersarius, non valent. Non enim sequitur: Petrus fuit à Paulo reprehensus: Ergò non habuit primatum Ecclesiæ. Sicut in simili non sequitur; Dauid fuit reprehensus à Ioab. (2. Reg. 19. 5.) Ergò non habuit primatum Regni. Imò multi Patres ex hac ipsa Petri reprehensione docent, superiores posse corrigi ab inferioribus, quando fit cum debita humilitate & charitate, vt Augustinus Epist. 19. ad Hierony-

mum

num, Cyprianus Epist. ad Quirinum, de Hæreticis rebaptizandis, Greg. hom. 18. in Ezechielem, D. Thomas in 2. quæst. 33. art. 4. ad 2.

56 SIMILITER non sequitur, Paulum fuisse arrogantem & procacem, quod ausus sit Capiti Ecclesiæ in faciem resistere; quia fecit hoc bono zelo ad tollendum scandalum, quod ortum erat ex incauta Petri simulatione. Sicut nec Ioab censetur fuisse procax & arrogans, quod ausus sit suum Regem ob ipsius peccatum arguere & obiurgare. Et aliunde constabat Paulo, Petrum propter modestiam & humilitatem, qua erat præditus, non ægre laturum fraternam correptionem, quam sciebat ex bona intentione provenire.

57 DE hoc Petri & Pauli facto sic scribit Augustinus loco citato: *Ipse Petrus, quod à Paulo fiebat vtiliter libertate charitatis, sancta ac benigna pietate humilitatis accepit: Atque ita rarius ac sanctius Exemplum posteris præbuit, quo non dedignarentur, sicubi fortè recti tramitem reliquissent, etiam à posterioribus corrigi; quam Paulus, quo confidenter auderent etiam minores maioribus, pro defendenda Euangelica veritate, salua fraterna charitate, resistere.* Et certè Paulus, non tantum suo exemplo, sed etiam scripto docuit superiores aliquando moneri & corrigi posse ab inferioribus, seruata semper debita charitate ac subiectione. Sic enim scribit ad Colossenses cap. 4. vers. 17. *Dicite Archippo: vide ministerium quod accepisti à Domino, vt illud impleas.* Erat Archippus ille Colossensium Episcopus, successor Epaphræ, qui tunc captiuus Romæ tenebatur in vinculis, vt scribit idem Paulus in Epist. ad Philemonem vers. 23. *Salutat te Epaphras concaptiuus meus in Christo Iesu.* Si ergo Paulus mandat Colossensibus, vt moneant Episcopum sui officij; quid est, si alij quoque subditi possunt aliquando suos Prælatos, vel monere, vel repræhendere, si necesse sit?

58 ET recta ratio hoc dictat. Nam laudabile est, opera misericordiæ, siue corporalia siue spiritualia, seruato debito modo ac ordine, præstare indigentibus: At peccantes corrigere, est opus misericordiæ spirituale: ergo laudabile est, seruato debito modo ac ordine, hoc opus præsta-

re indigentibus. At non minus Prælati, quàm subditi, pos sunt indigere correptione: & sæpè magis, quia sunt in altiori & periculosiori loco, vt rectè notat Augustinus in Regula ad seruos Dei, circa finem, cùm ait: *Non solum vestri, sed etiam Prælati miseremini: quia inter vos, quanto loco superiore, tanto in periculo maiore versatur.*

59 Hoc argumentum pulchrè explicat D. Thomas in 2. secundæ, quæst. 33. art. 4. in hunc ferè modum: Duplex est correctio: Vna iustitiæ, quæ fit per inflictionem legitimæ pœnæ; Altera charitatis, quæ fit per fraternam correctionem. Prior conuenit solis Prælatis, respectu subditorum; quia requirit iurisdictionem, quæ in solis Prælatis est. Posterior conuenit tam subditis, quàm Prælatis; quia est actus charitatis, quæ ad omnes proximos, siue Prælatos, siue subditos, se extendit. Tenemur enim omnes ex charitate diligere; ac proinde omnes peccantes corripere, seruatis ijs circumstantijs, quas charitas exigit. Non exigit autem charitas, vt eâdem libertate & authoritate corripiamus Prælatos, quâ subditos: sed exigit, vt Prælatos cum reuerentia & subiectione; subditos cum mansuetudine & patientia, quantum fieri potest; obiurgemus.

DE ROMANO PONTIFICE PETRI *Successore, seu Primatu Romani Pontificis.*

60 ADVERSARII negant Primatum Romani Pontificis, Catholici asserunt: Et hæc tria pro eodem vsurpant. 1. Pontifex est successor Petri. 2. Pontifex est Caput Ecclesiæ. 3. Pontifex habet Primatum Ecclesiæ. Hæc assertio varijs modis probari potest. Primò ex Patribus, qui scripserunt de successione Pontificum. Optatus Meleuitanus, lib. 2. contra Parmenianum: *Petro successit Linus, Lino Clemens, Clementi Anacletus, &c.* Augustinus Ep. 165. ad Generosum: *Si ordo Episcoporum sibi succedentium considerandus est, quantò certius & verè salubriter ab ipso Petro numeramus, cui totius Ecclesiæ figuram gerenti, Domi-*

[illegible] *nit: Super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam. Petro enim successit Linus, Lino Clemens, Clementi Anacletus, Anacleto Eucharistius, &c.* Et Philippus Presbyter in Concilio Ephesino, Tom. 2. cap. 16. *Nulli dubium, imò sæculis omnibus notum est, sanctum Petrum Apostolorum Principem & Caput, Ecclesiæ Catholicæ fundamentum, per successores suos hucusque semper viuere, causasq; decernere, semperq; victurum esse. Huius itaq; ordinarius Successor Papa Cælestinus nos ad hanc Synodum misit.* Omitto reliquos omnes, qui vel Chronica, vel Martyrologia, vel vitas Pontificum conscripserunt. Omnes incipiunt à Petro, & Pontifices faciunt Petri successores.

SECVNDO probatur ex principijs iam positis. Primum est: Christum in hac vita fuisse visibile Caput Ecclesiæ in externa gubernatione, sicut vir est caput mulieris. Alterum, hanc gubernandi formam non esse mutatam post Ascensionem Christi; ac proinde etiam nunc opus esse visibili Capite Ecclesiæ in externa gubernatione. Tertium, hoc Caput non aliud fuisse post Christum, quàm Petrum, cui dictum est: *Pasce oues meas.* Cùm ergo post mortem Petri, non sit facta mutatio in regimine Ecclesiæ, necesse est, Petro successisse aliquem, qui eodem modo, quo Petrus, Ecclesiam gubernaret. Nec alius assignari potest, quàm Pontifex. 61

TERTIO probatur ex Titulis, quos Patres tribuunt Pontifici. Primus titulus est; *Caput vniuersalis Ecclesiæ.* Qui titulus habetur in Epistola Paschasini Episcopi, & aliorum de damnatione Dioscori, Tom. 2. Concil. in fine Concilij Chalcedonensis, vbi leguntur hæc verba: *Vnde sanctissimus & beatissimus Papa, Caput vniuersalis Ecclesiæ Leo, per nos, vt Legatos suos, sanctâ Synodo consentiente, Petri Apostoli præditus dignitate, qui Ecclesiæ fundamentum, & petra fidei, & cœlestis Regni ianitor nuncupatur, Episcopali eum dignitate nudauit.* Secundus est; *Papa vniuersalis Ecclesiæ.* Quo vtuntur Athanasius & Episcopi Ægypti in Epist. ad Marcum Papam. (si modo Athanasio adscribenda sit illa Epistola) *Domino,* inquiunt, *sancto, & Apostolici culminis venerando Marco, sanctæ Romanæ & Apostolicæ* 62

stolicæ Sedis, atque vniuersalis Ecclesiæ Papa, Athanasius & *vniuersi Ægyptiorum Episcopi salutem.* Cui similis est hic titulus: *Pastor & custos ouilis Christi.* Quo vtuntur Ambrosius, Cassianus, & cæteri Episcopi in epistola ad Siricium Papam: Quæ est epistola 81. inter epistolas Ambrosij. Item hic: *Custos vineæ Saluatoris.* Quo vtitur Concilium Chalcedonense, in citata relatione ad Leonem Papam, cùm ait: *Et post hæc omnia, insuper & contra ipsum, cui vineæ custodia à Saluatore commissa est, extendit insaniam, id est, contra tuam quoque Apostolicam sanctitatem.* Tertius titulus est: *Summus Pontifex, summus Papa, summus Sacerdos, Princeps Sacerdotum, Summus omnium præsulum Pontifex.* Quem illi tribuunt Bernardus in suis epistolis ad Romanos Pontifices, Hieronymus in præfat. Euangeliorum ad Damasum, sexta Synodus Act. 18. in serm. acclamatorio. Valentinus in epistola ad Theodosium, quæ habetur Tom. 1. Conciliorum. Et Stephanus Archiepiscopus Carthaginensis in epist. ad Damasum Papam, quam scripsit nomine trium Conciliorum Africæ, in qua sic legimus: *Beatissimo Domino, & Apostolico culmini sublimato Damaso Papæ, & summo omnium Præsulum Pontifici.*

63 QVARTO probatur ex Priuilegijs Pontificijs. Primum est, quòd omnes Episcopi totius orbis, qui in iudicijs Ecclesiasticis sentiunt se grauari ab Episcopis aut Synodis Prouincialibus, possunt confugere ad Romanum Pontificem, tanquam ad iudicem superiorem, cui reliqui etiam Episcopi subiecti esse debeant, & à cuius sententia non liceat vlterius prouocare. Hoc patet ex Concilio Sardicensi, cap. 4. iuxta secundam editionem: *Hossius Episcopus dixit: Quod si aliquis Episcopus iudicatus fuerit in aliqua causa, & putat se bonam causam habere, vt iterum iudicium renouetur, si vobis placet, sancti Petri Apostoli memoriam honoremus, vt scribatur vel ab his, qui examinauerunt, vel etiam ab alijs Episcopis, qui in propinquo morantur, Romano Episcopo. Et si iudicauerit renouandum esse iudicium, renouetur & det iudices. Si autem probauerit talem causam, vt ea non refricentur, quæ acta sunt: quæ decreuerit Romanus Episcopus, confirmata erunt. Si ergò omnibus placet, statuatur. Synodus respon-*

espondit: Placet. Et cap. 5. eiusdem secundæ editionis: *Cum aliquis Episcopus depositus fuerit eorum Episcoporum iudicio, qui in vicinis commorantur locis, & proclamauerit agendum sibi negotium in Vrbe Roma, alter Episcopus in eadem Cathedra (post appellationem eius, qui videtur esse depositus) omnino non ordinetur, nisi causa fuerit in iudicio Episcopi Romani determinata.*

Hi duo canones magnam habent authoritatem in Ecclesia, quia Concilium Sardicense, in quo conditi sunt, semper ab Ecclesia fuit receptum. De quo Sulpitius lib. 2. Histor. scribit, *ex toto orbe fuisse conuocatum.* Et Socrates lib. 2. cap. 16. appellat Concilium generale. Interfuerunt enim Legati Iulij primi Pontificis, & præterea ex toto terrarum orbe plus quàm trecenti Episcopi, nominatim ex Italia, Gallia, Hispania, Britannia, Africa, Ægypto, Syria, Thracia, Pannonia, & alijs Prouincijs, vt refert Athanasius, in Apologia secunda, circa initium. 64

De ijsdem canonibus sic scribit Gelasius Papa in Epist. ad Faustum: *Ipsi sunt canones, qui appellationem totius Ecclesiæ, ad huius sedis examen voluerunt deferri. Ab ipsa verò nusquam prorsus appellari debere sanxerunt.* Et in Epistola ad Episcopos Dardaniæ: *Ad illam, de qualibet mundi parte, canones appellari voluerunt: Ab illa autem nemo est appellare permissus.* Habentutur hæ Epistolæ in tom. 2. concil. inter Decreta Gelasij Papæ primi. 65

Dices, Hoc priuilegium appellationis, Ecclesiastico tantum iure concessum est, non diuino. Respondeo: Non ita est. Nam antequam Ecclesiastico iure statutum esset in supradicto concilio Sardicensi, Episcopos posse appellare ad Pontificem; iam vsu recepta erat huiusmodi appellatio, vt varijs exemplis demonstrat Cardinalis Bellarminus, lib. 2. de Pontif. cap. 21. circa finem. Vnde etiam Leo Papa Epist. 87. ad Episcopos Prouinciæ Viennensis in Gallia, fatetur, antiquam esse consuetudinem appellandi ad Pontificem. Sic enim scribit: *Vestra fraternitas recognoscat, Apostolicam sedem, pro sui reuerentia, à vestra etiam prouincia Sacerdotibus, innumeris relationibus esse consultam: & pro diuersarum (quemadmodum vetus consuetudo poscebat)* 66

appellatione causarum, aut retractata, aut confirmata fuisse iudicia.

67 PORRO hæc consuetudo, quæ postea per canones Concilij Sardicensis fuit confirmata, non aliunde, quàm ex Apostolica Traditione & authoritate orta est, vt colligitur ex Theodoreto in Epistola ad Rhenanum Presbyterum, vbi sic ait: *Nudarunt me Sacerdotio, eijciuntq; ex ciuitatibus, nec senectutem reueriti, neque caniciem in religione & pietate nutritam. Quamobrem deprecor te, vt sanctissimo Episcopo (Leoni Papæ) suadeas, vt Apostolicâ authoritate vtatur, iubeatq; ad vestrum Concilium adire. Tenet enim sancta ista sedes gubernacula regendarum cuncti orbis Ecclesiarum. Quare, quæ ab isto vestro tribunali proficiscentur, qualiacunque erunt, iudicij vestri integritate confisi, amplectimur.* Vbi clarè significat, Pontificem, non solo iure Ecclesiastico, sed authoritate Apostolicâ, supremum esse Iudicem, in Iudicijs Ecclesiasticis: ac proinde ad illum appellari posse. Et rationem addit, quia Pontifex Romanus, gubernat omnes Ecclesias totius mundi: Ergo ab omnibus Ecclesijs totius mundi potest ad ipsum fieri appellatio. Eodem sensu scribit in Epist. ad Leonem Papam: Ego, inquit, *suffragium sedis Apostolicæ exspecto, & supplex oro, atque obsecro sanctitatem vestram, vt ea me, tribunal vestrum iustum, ac rectum, appellantem defendat ac protegat, &c. Vestram sententiam exspecto. Quod si sententia eorum, qui me condemnauerunt, acquiescere iusseritis, acquiescam.*

68 SECVNDVM priuilegium est, quod omnes Christiani, quando oriuntur dissensiones in fide, debeant adhærere illi parti, quam tenet Romanus Pontifex, & sedes Apostolica; si non velint errare. Hoc tradunt antiqui Patres. Irenæus lib. 3. contra hæreses c. 3. rationem reddens, cur potius describat successionem Episcoporum Ecclesiæ Romanæ, quam aliarum Ecclesiarum particularium, sic scribit: *Ad hanc enim Ecclesiam, propter potentiorem principalitatem, necesse est, omnem conuenire Ecclesiam: hoc est, omnes, qui sunt vndique fideles, in qua semper ab his, qui sunt vndiq; conseruata est ea, quæ est ab Apostolis, traditio.*

ET D. Hieronymus Epistola 8. ad Demetriadem, cap. 9. *Et quia vereor, imò rumore cognoui, in quibusdam adhuc viuere & pullulare venenata plantaria: illud te, pio charitatis affectu præmonendum puto, vt sancti Innocentij, qui Apostolicæ Cathedræ successor est, teneas fidem: nec peregrinam, quantumuis tibi prudens, callidusq; videaris, doctrinam recipias.* Vbi etiam insinuat rationem, cur Pontifici in fide adhærendum sit, quia nimirum Pontifex est successor Petri Apostoli. At Petro & successoribus illius dictum est. *Ego rogaui pro te, Petre, vt non deficiat fides tua: Et tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos.* Et Basilius Magnus in Epistola data Sabino Diacono ad Pontificem Romanum. *Reuerà dignum est illa excellentissima voce, quâ te beatum prædicauit, quod pietati tuæ donatum à Domino est, scilicet, vt quod adulterinum est, à legitimo ac puro discernas, at fidem Patrum sine subtractione vlla prædices.* Alludit ad illud, quo Petro dictum est. *Beatus es Simon Bariona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed Pater meus, qui in cœlis est.* Quod etiam Pontifici Petri successori dictum esse interpretatur. Et rectè. Nam sicut ad illam fidei quæstionem; *Vos autem quem me esse dicitis?* Petrus ex peculiari Dei reuelatione respondit: *Tu es Christus, filius Dei viui:* ita ad similes fidei quæstiones, successor Petri, ex peculiari Dei assistentia, debet respondere. Et Cyrillus Alexandrinus in Epist. ad Cælestinum Papam: *Quoniam verò Deus hisce in rebus prudentiam exigit, longaq; Ecclesiarum consuetudo suadet, vt istiusmodi sanctitati tuæ communicentur, non possum equidem id, quod apertum est, ad pietatem tuam non perscribere.* Et paulò post. *Quamuis hæc ita se habeant, non prius tamen Nestorij Communionem confidenter deserere ausi fuimus, quàm hæc ipsa pietati tuæ indicaremus. Digneris proinde, quid hic sentias, declarare: quo liquidò nobis constet, an communicare cum Nestorio nos oporteat: an verò liberè ei denunciare, neminem cum eo communicare, qui eiusmodi erroneam doctrinam fouet ac prædicat. Porrò tuæ integritatis mens, ac super hac re sententia non modò piissimis Deoq; deuotissimis Macedoniæ Episcopis, sed totius quoque Orientalis Antistitibus perspicuè per litteras exponi debet.* Hic apparet, totam Ecclesiam Orien-

talem tanti fecisse Romanum Pontificem, vt in rebus fidei, nihil, nisi ex ipsius decisione, statuendum esse existimaret.

ET Maximinianus Constantinopolitanus Episcopus in Epist. ad Orientales; *Omnes fines terræ, qui Dominum sincerè receperunt, & vbiq; terrarum Catholici veram fidem confitentes, in potestatem Romanorum Pontificum, tanquam in solem respiciunt, & ex ipsa lumen Catholicæ & Apostolicæ fidei recipiunt. Nec immeritò, quia Petrus legitur primò perfectam fidem esse confessus, Domino reuelante, cùm dixit: Tu es Christus filius Dei viui* Et infrà: *Hunc enim de cæteris mortalibus ex toto terrarū orbe, conditor orbis, elegit, cui cathedram Magisterij principaliter possidendam tenere, perpetuo priuilegij iure concessit: vt quisquis diuinum aliquid aut profundum nosse desiderat, ad huius præceptionis oraculum doctrinamq; recurrat. Nota, perpetuo priuilegij iure.*

ET Augustinus lib. 1. contra duas Epistolas Pelagianorum ad Bonifacium Pontificem. ca. 1. *Hæc autem, quæ duabus Epistolis eorum respondeo, ad tuam potissimum dirigere sanctitatem, non tam discenda, quàm examinanda: & vbi forsitan aliquid displicuerit, emendanda constitui.* Verba clara sunt. Similia habent Theodoretus in Epist. ad Leonem Papam., Sozomenus libr. 6, Hist. cap. 22. & alij passim.

69 TERTIVM Priuilegium est, quod nihil graue in Ecclesia vniuersali, nisi consulto prius ac consentiente Pontifice, possit tractari, decerni, ac definiri. Hoc quidem concedunt aliqui ex aduersarijs, sed non eo sensu, quo nos. Nam nos dicimus, huiusmodi decreta vel decisiones, quæ fiunt pro tota Ecclesia, non habere vim, ac robur, nisi accedat consensus Pontificis. Aduersarij asserunt, habere quidem robur sine consensu Pontificis, sed tamen plus roboris ex consensu illius accedere. Nobiscum sentiunt antiqui Patres. Socrates lib. 2. Historiæ c. 5. *Nec Iulius Romæ Episcopus in concilio adfuit, neque quenquam, qui eius locum suppleret, eo misit, cùm vtique Ecclesiasticus Canon iubeat, non oportere absque Romani Pontificis sententia, Decreta Ecclesiis sanciri.* Loquitur de concilio Antiocheno, quod contra Athanasium celebratum est; sed sine robore & authoritate, quia defuit consensus Pontificis.

Et Sozomenus lib. 3. cap. 7. *Athanasius fugiens Alexandria, Romam aduentauit. Eodem tempore Paulus etiam Constantinopolitanus Episcopus fortè illo accessit, & Marcellus quoque Episcopus Ancyræ, & Asclepas Gazæ Episcopus: qui cùm doctrinæ Arianæ aduersaretur, in crimen vocatus est ab Arianis quibusdam, quod altare euerterit, & fuerit propterea abdicatus, Cuius locum in Ecclesiæ Gazæ administranda obtinuit Quintinianus, itemq; Lucius Episcopus Adrianopolis, ab alijs accusatus, suâ, quam regebat, Ecclesiâ spoliatus, Romæ ætatem degit. Quorum criminationes cùm Episcopus, Romanus intellexisset, & omnes fidei concilij Nicæni consentientes reperisset, in communionem recepit. At cùm propter sedis dignitatem, cura omnium ad ipsum spectaret, singulis suam Ecclesiam restituit, scripsitq; ad Episcopos Orientis, eosq; incusauit, quod inconsultò de hisce viris iudicassent, Ecclesiasq; perturbassent.*

Et Theodoretus lib. 2. Histor. cap. 22. *Numerus Episcoporum, qui erant Arrimini congregati, præiudicij vim habere non debet præsertim cùm formula composita sit, neque Episcopo Romano, cuius sententia præ cæteris omnibus exspectanda erat, &c.*

Et Concilium Chalcedonense act. 1. statim ab initio, post recensita nomina eorum, qui interfuerunt: *Paschasinus verò Reuerendissimus Episcopus, & Vicarius sedis Apostolicæ, cùm in medio, vnà cùm his viris reuerendissimis collegis suis stetisset, dixit: Beatissimi atque Apostolici viri, Papa vrbis Romæ, quæ est Caput omnium Ecclesiarum, præcepta habemus præ manibus, quibus præcipere dignatus est eius Apostolatus, vt Dioscorus Alexandrinorum Episcopus non sedeat in concilio, & audiendus intromittatur; Quod nos obseruare necesse est.* Et infrà: *Quia cùm personam iudicandi non haberet, præsumpsit, & synodum ausus est facere, sine authoritate sedis Apostolicæ, quod nunquam licuit, nunquam factū est.* Et Act. 16. in Relatione 5. Synodi ad Leonem Papam, paulò post medium: *Hæc sunt, quæ tecum, qui spiritu præsens eras, efficimus. Indicamus verò, quia & alia, quædam pro rerum ipsarum ordinata quiete, & propter Ecclesiasticorum statutorum firmitatem definimus, scientes, quia & vestra sanctitas, eadem probatu-*

batura & confirmatura est. Et circa finem: *Rogamus igitur, & tuis decretis nostrum honora iudicium, & sicut nos Capiti in bonis adiecimus consonantiam, sic & summitas tua filijs, quod decet, adimpleat.* Hic petunt Patres Concilij, vt quæ ipsi communi consensu in concilio generali statuerant, à Pontifice confirmentur, & robur accipiant.

Et Anastasius Hierosolymitanus Patriarcha, in Epist. ad Felicem Papam: *Fuit semper Apostolicæ sedis vestræ licentia, iniustè damnatos vel excommunicatos potestatis suæ auctoritate restituere, & sua omnia ijs reddere, & eos, qui eos condemnarunt aut excommunicarunt, Apostolico punire priuilegio: sicut etiam nostris, & anterioribus nouimus factum temporibus &c. Antiquis regulis sancitum est, ut quicquid, quamuis in remotis prouincijs, super eorum querelis aut excusationibus ageretur, non prius tractandum vel accipiendum esset, quam ad notitiam almæ sedis vestræ esset deductum, vt huius auctoritate, iuxta quod fuisset faciendum, infirmaretur, aut firmaretur.*

Et Augustinus cum alijs Episcopis Concilij Carthaginensis Epist. 90. ad Innocentium Papam: *Hoc itaque gestum, Domine frater sancte, charitati tuæ intimandum duximus, vt statutis nostræ mediocritatis etiam Apostolicæ sedis adhibeatur authoritas, pro tuenda salute multorum, & quorundam peruersitate etiam corrigenda.*

Et Ambros. Epist. 78. ad Theophilum Alexandrinum, (vbi agit de componenda discordia, quæ erat inter Euagrium & Flauianum) *Sane*, inquit, *referendum arbitramur ad Reuerendum fratrem nostrum Romanæ sacerdotem Ecclesiæ.* Et ibidem: *Vt nos quoque cùm id gestum esse cognouimus, quod Ecclesiæ Romanæ cum probauerit, læti huiusmodi fructum examinis adipiscamur.*

Et Prosper in chronicis: *Concilio apud Carthaginem habito ducentorum septendecim Episcoporum, ad Pontificem Zozimum synodalia decreta perlata, quibus probatis, per totum mundum hæresis Pelagiana damnata est.*

70 Accedit efficacissima ratio, quia Pontifex habet curam & gubernationem totius ecclesiæ, vt suprà dixi: sicut Rex totius regni, aut Imperator totius imperij, quisque

in

in suo genere: At nemo potest facere efficax Decretum pro toto Regno aut Imperio, nisi consentiente Rege aut Imperatore: Ergo similiter nemo potest facere efficax Decretum pro tota Ecclesia, nisi consentiente Pontifice. Hæc tamen duo distinguenda sunt. Primo, facere efficax Decretum pro tota Ecclesia: Hoc nemo potest sine expresso consensu Pontificis. Secundò, facere efficax Decretum pro hac aut illa Ecclesia particulari. Hoc potest Episcopus huius aut illius Ecclesiæ particularis sine expresso consensu Pontificis; modo decretum in se bonum sit, & Pontifex rationabiliter non repugnet.

QVARTVM priuilegium est, quòd Pontifex possit sancire leges Ecclesiasticas, quæ obligent vniuersam Ecclesiam. Hoc sequitur ex dictis, quia cum sit Caput Ecclesiæ, sicut Rex est Caput Regni, & Imperator Imperij, non minus potest sancire leges pro tota Ecclesia, quàm Rex pro toto Regno, aut Imperator pro toto Imperio. 71

Hoc magis explicabo ex tribus generalibus principijs. Vnum est, quòd Prælati Ecclesiæ habeant potestatem regendi subditos; & quòd subditi iure diuino teneantur eis obedire. Patet ex Scripturis Luc. 10. 16. *Qui vos audit, me audit. Et qui vos spernit, me spernit.* Et Matth. 18. 17. *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & publicanus.* Et Act. 20. 28. *Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei.* Et Hebr. 13. 17. *Obedite Præpositis vestris, & subiacete illis.* Et ratio est, quia si subditi non tenerentur obedire, iam non essent subditi. 72

ALTERVM est, quòd Prælati Ecclesiæ non tantum habeant potestatem regendi subditos, sed etiam coërcendi, puniendi, si non obediant, vt passim docet Apostolus. 1. Cor. 4. 21. *Quid vultis? in virga veniam ad vos, an in spiritu mansuetudinis?* Et 2. Cor. 13. 10. *Hæc absens scribo, vt non præsens durius agam, secundum potestatem, quam Dominus mihi dedit.* Et hac potestate frequenter vsus est, Primò, quando excommunicauit Corinthium incestuosum. Secundò, quando reprehendit Corinthios, quod iudicio contenderent apud infideles Tertiò, quando Hymenæum & Alexandrum, propter hæresin, tradidit Sathanæ. Quartò, quando 73

re indigentibus. At non minus Prælati, quàm subditi, possunt indigere correptione: & sæpè magis, quia sunt in altiori & periculosiori loco, vt rectè notat Augustinus in Regula ad seruos Dei, circa finem, cùm ait: *Non solum vestri, sed etiam Prælati miseremini: quia inter vos, quanto loco superiore, tanto in periculo maiore versatur.*

59 Hoc argumentum pulchrè explicat D. Thomas in 2. secundæ, quæst. 33. art. 4. in hunc ferè modum: Duplex est correctio: Vna iustitiæ, quæ fit per inflictionem legitimæ pœnæ; Altera charitatis, quæ fit per fraternam correctionem. Prior conuenit solis Prælatis, respectu subditorum; quia requirit iurisdictionem, quæ in solis Prælatis est. Posterior conuenit tam subditis, quàm Prælatis; quia est actus charitatis, quæ ad omnes proximos, siue Prælatos, siue subditos, se extendit. Tenemur enim omnes ex charitate diligere; ac proinde omnes peccantes corripere, seruatis ijs circumstantijs, quas charitas exigit. Non exigit autem charitas, vt eâdem libertate & authoritate corripiamus Prælatos, quâ subditos: sed exigit, vt Prælatos cum reuerentia & subiectione; subditos cum mansuetudine & patientia, quantum fieri potest; obiurgemus.

DE ROMANO PONTIFICE PETRI *Successore, seu Primatu Romani Pontificis.*

60 ADVERSARII negant Primatum Romani Pontificis, Catholici asserunt: Et hæc tria pro eodem vsurpant. 1. Pontifex est successor Petri. 2. Pontifex est Caput Ecclesiæ. 3. Pontifex habet Primatum Ecclesiæ Hæc assertio varijs modis probari potest. Primò ex Patribus, qui scripserunt de successione Pontificum. Optatus Meleuitanus, lib. 2. contra Parmenianum: *Petro successit Linus, Lino Clemens, Clementi Anacletus, &c.* Augustinus Ep. 165. ad Generosum: *Si ordo Episcoporum sibi succedentium considerandus est, quantò certius & verè salubriter ab ipso Petro numeramus, cui totius Ecclesiæ figuram gerenti, Domi-*

nus

[illegible]it: *Super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam. Petro* [illegible] *successit Linus, Lino Clemens, Clementi Anacletus, Anacleto Euchariſtius, &c.* Et Philippus Presbyter in Concilio Epheſino, Tom. 2. cap. 16. *Nulli dubium, imò ſæculis omnibus notum eſt, ſanctum Petrum Apoſtolorum Principem & Caput, Eccleſiæ Catholicæ fundamentum, per ſucceſſores ſuos hucuſque ſemper viuere, cauſasq́; decernere, ſemperq́; victurum eſſe. Huius itaq; ordinarius Succeſſor Papa Cæleſtinus nos ad hanc Synodum miſit.* Omitto reliquos omnes, qui vel Chronica, vel Martyrologia, vel vitas Pontificum conſcripſerunt. Omnes incipiunt à Petro, & Pontifices faciunt Petri ſucceſſores.

Secundo probatur ex principijs iam poſitis. Primum est; Christum in hac vita fuiſſe viſibile Caput Eccleſiæ in externa gubernatione, ſicut vir eſt caput mulieris. Alterum, hanc gubernandi formam non eſſe mutatam poſt Aſcenſionem Christi; ac proinde etiam nunc opus eſſe viſibili Capite Eccleſiæ in externa gubernatione. Tertium, hoc Caput non aliud fuiſſe poſt Christum, quàm Petrum, cui dictum eſt: *Paſce oues meas.* Cùm ergo poſt mortem Petri, non ſit facta mutatio in regimine Eccleſiæ, neceſſe eſt, Petro ſucceſſiſſe aliquem, qui eodem modo, quo Petrus, Eccleſiam gubernaret. Nec alius aſſignari poteſt, quàm Pontifex. 61

Tertio probatur ex Titulis, quos Patres tribuunt Pontifici. Primus titulus eſt; *Caput vniuerſalis Eccleſiæ.* Qui titulus habetur in Epiſtola Paſchaſini Epiſcopi, & aliorum de damnatione Dioſcori, Tom. 2. Concil. in act. Concilij Chalcedonenſis, vbi leguntur hæc verba: *Vnde ſanctiſſimus & beatiſſimus Papa, Caput vniuerſalis Eccleſiæ Leo, per nos, vt Legatos ſuos, ſanctâ Synodo conſentiente, Petri Apoſtoli præditus dignitate, qui Eccleſiæ fundamentum, & petra fidei, & cœleſtis Regni ianitor nuncupatur, Epiſcopatûs eum dignitate nudauit.* Secundus eſt; *Papa vniuerſalis Eccleſiæ.* Quo vtuntur Athanaſius & Epiſcopi Ægypti in Epiſt. ad Marcum Papam. (ſi modo Athanaſio adſcribenda ſit illa Epiſtola) *Domino,* inquiunt, *ſancto, & Apoſtolici culminis venerando Marco, ſanctæ Romanæ & Apoſtolicæ* 62

stolicæ Sedis, atque vniuersalis Ecclesiæ Papa, Athanasius & vniuersi Ægyptiorum Episcopi salutem. Cui similis est hic titulus: *Pastor & custos ouilis Christi.* Quo vtuntur Ambrosius, Cassianus, & cæteri Episcopi in epistola ad Siricium Papam: Quæ est epistola 81. inter epistolas Ambrosij. Item hic: *Custos vineæ Saluatoris.* Quo vtitur Concilium Chalcedonense, in citata relatione ad Leonem Papam, cum ait: *Et post hæc omnia, insuper & contra ipsum, cui vineæ custodia à Saluatore commissa est, extendit insaniam, id est, contra tuam quoque Apostolicam sanctitatem.* Tertius titulus est: *Summus Pontifex, summus Papa, summus Sacerdos, Princeps Sacerdotum, Summus omnium præsulum Pontifex.* Quem illi tribuunt Bernardus in suis epistolis ad Romanos Pontifices, Hieronymus in præfat. Euangeliorum ad Damasum, sexta Synodus Act. 18. in serm. acclamatorio. Valentinus in epistola ad Theodosium, quæ habetur Tom. 1. Conciliorum. Et Stephanus Archiepiscopus Carthaginensis in epist. ad Damasum Papam, quam scripsit nomine trium Conciliorum Africæ, in qua sic legimus: *Beatissimo Domino, & Apostolico culmini sublimato Damaso Papæ, & summo omnium Præsulum Pontifici.*

63 QVARTO probatur ex Priuilegijs Pontificijs. Primum est, quòd omnes Episcopi totius orbis, qui in iudicijs Ecclesiasticis sentiunt se grauari ab Episcopis aut Synodis Prouincialibus, possunt confugere ad Romanum Pontificem, tanquam ad iudicem superiorem, cui reliqui etiam Episcopi subiecti esse debeant, & à cuius sententia non liceat vlterius prouocare. Hoc patet ex Concilio Sardicensi, cap. 4. iuxta secundam editionem: *Hossius Episcopus dixit: Quod si aliquis Episcopus iudicatus fuerit in aliqua causa, & putat se bonam causam habere, vt iterum iudicium renouetur, si vobis placet, sancti Petri Apostoli memoriam honoremus, vt scribatur vel ab his, qui examinauerunt, vel etiam ab alijs Episcopis, qui in propinquo morantur, Romano Episcopo. Et si iudicauerit renouandum esse iudicium, renouetur & det iudices. Si autem probauerit talem causam, vt ea non refricentur, quæ acta sunt: quæ decreuerit Romanus Episcopus, confirmata erunt. Si ergò omnibus placet, statuatur. Synodus respon-*

respondit: Placet. Et cap. 5. eiusdem secundæ editionis: *Cum aliquis Episcopus depositus fuerit eorum Episcoporum iudicio, qui in vicinis commorantur locis, & proclamauerit agendum sibi negotium in Vrbe Roma, alter Episcopus in eadem Cathedra (post appellationem eius, qui videtur esse depositus) omnino non ordinetur, nisi causa fuerit in iudicio Episcopi Romani determinata.*

Hi duo canones magnam habent authoritatem in Ecclesia, quia Concilium Sardicense, in quo conditi sunt, semper ab Ecclesia fuit receptum. De quo Sulpitius lib. 2. Histor. scribit, *ex toto orbe fuisse conuocatum.* Et Socrates lib. 2. cap. 16. appellat Concilium generale. Interfuerunt enim Legati Iulij primi Pontificis, & præterea ex toto terrarum orbe plus quàm trecenti Episcopi, nominatim ex Italia, Gallia, Hispania, Britannia, Africa, Ægypto, Syria, Thracia, Pannonia, & alijs Prouincijs, vt refert Athanasius in Apologia secunda, circa initium. 64

De ijsdem canonibus sic scribit Gelasius Papa in Epist. ad Faustum: *Ipsi sunt canones, qui appellationem totius Ecclesiæ, ad huius sedis examen voluerunt deferri. Ab ipsa verò nusquam prorsus appellari debere sanxerunt.* Et in Epistola ad Episcopos Dardaniæ: *Ad illam, de qualibet mundi parte, canones appellari voluerunt: Ab illa autem nemo est appellare permissus.* Habentur hæ Epistolæ in tom. 2. concil. inter Decreta Gelasij Papæ primi. 65

Dices, Hoc priuilegium appellationis, Ecclesiastico tantum iure concessum est, non diuino. Respondeo: Non ita est. Nam antequam Ecclesiastico iure statutum esset in supradicto concilio Sardicensi, Episcopos posse appellare ad Pontificem; iam vsu recepta erat huiusmodi appellatio, vt varijs exemplis demonstrat Cardinalis Bellarminus, lib. 2. de Pontif. cap. 21. circa finem. Vnde etiam Leo Papa Epist. 87. ad Episcopos Prouinciæ Viennensis in Gallia, fatetur, antiquam esse consuetudinem appellandi ad Pontificem. Sic enim scribit: *Vestra fraternitas recognoscat, Apostolicam sedem, pro sui reuerentia, à vestra etiam prouincia Sacerdotibus, innumeris relationibus esse consultam: & pro diuersarum (quemadmodum vetus consuetudo poscebat)* 66

appellatione causarum, aut retractata, aut confirmata fuisse iudicia.

67 PORRO hæc consuetudo, quæ postea per canones Concilij Sardicensis fuit confirmata, non aliunde, quàm ex Apostolica Traditione & authoritate orta est, vt colligitur ex Theodoreto in Epistola ad Rhenanum Presbyterum, vbi sic ait: *Nudarunt me Sacerdotio, eijciuntq; ex ciuitatibus, nec senectutem reueriti, neque caniciem in religione & pietate nutritam. Quamobrem deprecor te, vt sanctissimo Episcopo (Leoni Papa) suadeas, vt Apostolicâ authoritate vtatur, iubeatq; ad vestrum Concilium adire. Tenet enim sancta ista sedes gubernacula regendarum cuncti orbis Ecclesiarum. Quare, quæ ab isto vestro tribunali proficiscentur, qualiacunque erunt, iudicij vestri integritate confisi, amplectimur.* Vbi clarè significat, Pontificem, non solo iure Ecclesiastico, sed authoritate Apostolicâ, supremum esse Iudicem, in Iudicijs Ecclesiasticis: ac proinde ad illum appellari posse. Et rationem addit, quia Pontifex Romanus, gubernat omnes Ecclesias totius mundi: Ergo ab omnibus Ecclesijs totius mundi potest ad ipsum fieri appellatio. Eodem sensu scribit in Epist. ad Leonem Papam: Ego, inquit, *suffragium sedis Apostolicæ exspecto, & supplex oro, atque obsecro sanctitatem vestram, vt ea me, tribunal vestrum iustum, ac rectum, appellantem defendat ac protegat, &c. Vestram sententiam exspecto. Quod si sententia eorum, qui me condemnauerunt, acquiescere iusseritis, acquiescam.*

68 SECVNDVM priuilegium est, quod omnes Christiani, quando oriuntur dissensiones in fide, debeant adhærere illi parti, quam tenet Romanus Pontifex, & sedes Apostolica; si non velint errare. Hoc tradunt antiqui Patres. Irenæus lib. 3. contra hæreses c. 3. rationem reddens, cur potius describat successionem Episcoporum Ecclesiæ Romanæ, quam aliarum Ecclesiarum particularium, sic scribit: *Ad hanc enim Ecclesiam, propter potentiorem principalitatem, necesse est, omnem conuenire Ecclesiam: hoc est, omnes, qui sunt vndique fideles, in qua semper ab his, qui sunt vndiq;, conseruata est ea, quæ est ab Apostolis, traditio.*

ET

Et D. Hieronymus Epistola 8. ad Demetriadem, cap. 9. *Et quia vereor, imò rumore cognoui, in quibusdam adhuc viuere & pullulare venenata plantaria: illud te, pio charitatis affectu præmonendum puto, vt sancti Innocentij, qui Apostolica Cathedra successor est, teneas fidem: nec peregrinam, quantumuis tibi prudens, callidusque videaris, doctrinam recipias.* Vbi etiam insinuat rationem, cur Pontifici in fide adhærendum sit, quia nimirum Pontifex est successor Petri Apostoli. At Petro & successoribus illius dictum est. *Ego rogaui pro te, Petre, vt non deficiat fides tua: Et tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos.* Et Basilius Magnus in Epistola data Sabino Diacono ad Pontificem Romanum. *Reuerà dignum est illa excellentissima voce, quâ te beatum prædicauit, quod pietati tuæ donatum à Domino est, scilicet, vt quod adulterinum est, à legitimo ac puro discernas, ac fidem Patrum sine subtractione vlla prædices.* Alludit ad illud, quo Petro dictum est. *Beatus es Simon Bariona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed Pater meus, qui in cœlis est.* Quod etiam Pontifici Petri successori dictum esse interpretatur. Et rectè. Nam sicut ad illam fidei quæstionem; *Vos autem quem me esse dicitis?* Petrus ex peculiari Dei reuelatione respondit: *Tu es Christus, filius Dei viui:* ita ad similes fidei quæstiones, successor Petri, ex peculiari Dei assistentia, debet respondere. Et Cyrillus Alexandrinus in Epist. ad Cælestinum Papam: *Quoniam verò Deus hisce in rebus prudentiam exigit, longaque Ecclesiarum consuetudo suadet, vt istiusmodi sanctitati tuæ communicentur, non possum equidem id, quod apertum est, ad pietatem tuam non perscribere.* Et paulò pòst. *Quamuis hæc ita se habeant, non prius tamen Nestorij Communionem confidenter deserere ausi fuimus, quàm hæc ipsi pietati tuæ indicaremus. Digneris proinde, quid hic sentias, declarare: quo liquidò nobis constet, an communicare cum Nestorio nos oporteat: an verò liberè ei denunciare, neminem cum eo communicare, qui eiusmodi erroneam doctrinam fouet ac prædicat. Porrò tuæ integritatis mens, ac super hac re sententia non modò piissimis Deoque deuotissimis Macedoniæ Episcopis, sed totius quoque Orientalis Antistitibus perspicuè per litteras exponi debet.* Hic apparet, totam Ecclesiam Orien-

talem tanti fecisse Romanum Pontificem, vt in rebus fidei, nihil, nisi ex ipsius decisione, statuendum esse existimaret.

Et Maximinianus Constantinopolitanus Episcopus in Epist. ad Orientales; *Omnes fines terræ, qui Dominum syncerè receperunt, & vbiq; terrarum Catholici veram fidem confitentes, in potestatem Romanorum Pontificum, tanquam in solem respiciunt, & ex ipsa lumen Catholicæ & Apostolicæ fidei recipiunt. Nec immeritò, quia Petrus legitur primò perfectam fidem esse confessus, Domino reuelante, cùm dixit: Tu es Christus filius Dei viui* Et infrà: *Hunc enim de cæteris mortalibus ex toto terrarũ orbe, conditor orbis, elegit, cui cathedram Magisterij principaliter possidendam tenere, perpetuo priuilegij iure concessit: vt quisquis diuinum aliquid aut profundum nosse desiderat, ad huius præceptionis oraculum doctrinamq; recurrat. Nota, perpetuo priuilegij iure.*

Et Augustinus lib. 1. contra duas Epistolas Pelagianorum ad Bonifacium Pontificem. ca. 1. *Hæc autem, quæ duabus Epistolis eorum respondeo, ad tuam potissimum dirigere sanctitatem, non tam discenda, quàm examinanda: & vbi forsitan aliquid displicuerit, emendanda constitui.* Verba clara sunt. Similia habent Theodoretus in Epist. ad Leonem Papam., Sozomenus libr. 6. Hist. cap. 22. & alij passim.

69 Tertium Priuilegium est, quod nihil graue in Ecclesia vniuersali, nisi consulto prius ac consentiente Pontifice, possit tractari, decerni, ac definiri. Hoc quidem concedunt aliqui ex aduersarijs, sed non eo sensu, quo nos. Nam nos dicimus, huiusmodi decreta vel decisiones, quæ fiunt pro tota Ecclesia, non habere vim, ac robur, nisi accedat consensus Pontificis. Aduersarij asserunt, habere quidem robur sine consensu Pontificis, sed tamen plus roboris ex consensu illius accedere. Nobiscum sentiunt antiqui Patres. Socrates lib. 2. Historiæ c. 5. *Nec Iulius Romæ Episcopus in concilio adfuit, neque quenquam, qui eius locum suppleret, eo misit, cùm vtique Ecclesiasticus Canon iubeat, non oportere absque Romani Pontificis sententia, Decreta Ecclesiis sancire.* Loquitur de concilio Antiocheno, quod contra Athanasium celebratum est; sed sine robore & authoritate, quia defuit consensus Pontificis.

Et Sozomenus lib. 3. cap. 7. *Athanasius fugiens Alexandria, Romam aduentauit. Eodem tempore Paulus etiam Constantinopolitanus Episcopus fortè illò accessit, & Marcellus quoque Episcopus Ancyræ, & Asclepas Gazæ Episcopus: qui cùm doctrinæ Arianæ aduersaretur, in crimen vocatus est ab Arianis quibusdam, quod altare euerterit, & fuerit propterea abdicatus, Cuius locum in Ecclesiæ Gazæ administranda obtinuit Quintinianus, itemq; Lucius Episcopus Adrianopolis, ab alijs accusatus, suâ, quam regebat, Ecclesiâ spoliatus, Romæ ætatem degit. Quorum criminationes cùm Episcopus Romanus intellexisset, & omnes fidei concilij Nicæni consentientes reperisset, in communionem recepit. At cùm propter sedis dignitatem, cura omnium ad ipsum spectaret, singulis suam Ecclesiam restituit, scripsitq; ad Episcopos Orientis, eosq; incusauit, quod inconsultò de hisce viris iudicassent, Ecclesiasq; perturbassent.*

Et Theodoretus lib. 2. Histor. cap. 22. *Numerus Episcoporum, qui erant Arrimini congregati, præiudicij vim habere non debet: præsertim cùm formula composita sit, neque Episcopo Romano, cuius sententia præ cæteris omnibus exspectanda erat, &c.*

Et Concilium Chalcedonense act. 1. statim ab initio, post recensita nomina eorum, qui interfuerunt: *Paschasinus verò Reuerendissimus Episcopus, & Vicarius sedis Apostolicæ; cùm in medio, unà cùm his viris reuerendissimis collegis suis stetisset, dixit: Beatissimi atque Apostolici viri, Papæ urbis Romæ, quæ est Caput omnium Ecclesiarum, præcepta habemus præ manibus, quibus præcipere dignatus est eius Apostolatus, ut Dioscorus Alexandrinorum Episcopus non sedeat in concilio, & audiendus intromittatur, Quod nos obseruare necesse est.* Et infrà: *Quia cùm personam iudicandi non haberet, præsumpsit, & synodum ausus est facere, sine authoritate sedis Apostolicæ, quod nunquam licuit, nunquam factū est.* Et Act. 16. in Relatione 5. Synodi ad Leonem Papam, paulò post medium: *Hæc sunt, quæ tecum, qui spiritu præsens eras, efficimus. Indicamus vero, quia & alia quædam pro rerum ipsarum ordinata quiete, & propter Ecclesiasticorum statutorum firmitatem definimus, scientes, quia & vestra sanctitas, eadem probatu-*

batura & confirmatura est. Et circa finem: *Rogamus igitur, & tuis decretis nostrum honora iudicium, & sicut nos Capiti in bonis adiecimus consonantiam, sic & summitas tua filijs, quod decet, adimpleat.* Hic petunt Patres Concilij, vt quæ ipsi communi consensu in concilio generali statuerant, à Pontifice confirmentur, & robur accipiant.

Et Anastasius Hierosolymitanus Patriarcha, in Epist. ad Felicem Papam: *Fuit semper Apostolicæ sedis vestræ licentia, iniustè damnatos vel excommunicatos potestatis suæ auctoritate restituere, & sua omnia ijs reddere, & eos, qui eos condemnarunt aut excommunicarunt, Apostolico punire priuilegio: sicut etiam nostris, & anterioribus nouimus factum temporibus &c. Antiquis regulis sancitum est, vt quicquid, quamuis in remotis prouincijs, super eorum querelis aut excusationibus ageretur, non prius tractandum vel accipiendum esset, quam ad notitiam almæ sedis vestræ esset deductum, vt huius auctoritate iuxta quod fuisset faciendum, infirmaretur, aut firmaretur.*

Et Augustinus cum alijs Episcopis Concilij Carthaginensis Epist. 90. ad Innocentium Papam: *Hoc itaque gestum, Domine frater sancte, charitati tuæ intimandum duximus, vt statutis nostræ mediocritatis, etiam Apostolicæ sedis adhibeatur authoritas, pro tuenda salute multorum, & quorundam peruersitate etiam corrigenda.*

Et Ambros. Epist. 78. ad Theophilum Alexandrinum, (vbi agit de componenda discordia, quæ erat inter Euagrium & Flauianum.) *Sane*, inquit, *referendum arbitramur ad Reuerendum fratrem nostrum Romanæ sacerdotem Ecclesiæ.* Et ibidem: *Vt nos quoque cùm id gestum esse cognouimus, quod Ecclesia Romana cum probauerit, læti huiusmodi fructum examinis adipiscamur.*

Et Prosper in chronicis: *Concilio apud Carthaginem habito ducentorum septendecim Episcoporum, ad Pontificem Zozimum synodalia decreta perlata, quibus probatis, per totum mundum hæresis Pelagiana damnata est.*

70 Accedit efficacissima ratio, quia Pontifex habet curam & gubernationem totius ecclesiæ, vt suprà dixi: sicut Rex totius regni, aut Imperator totius imperij, quisque

in

in suo genere: At nemo potest facere efficax Decretum pro toto Regno aut Imperio, nisi consentiente Rege aut Imperatore: Ergo similiter nemo potest facere efficax Decretum pro tota Ecclesia, nisi consentiente Pontifice. Hæc tamen duo distinguenda sunt. Primo, facere efficax Decretum pro tota Ecclesia: Hoc nemo potest sine expresso consensu Pontificis. Secundò, facere efficax Decretum pro hac aut illa Ecclesia particulari. Hoc potest Episcopus huius aut illius Ecclesiæ particularis sine expresso consensu Pontificis; modo decretum in se bonum sit, & Pontifex rationabiliter non repugnet.

71 QVARTVM priuilegium est, quòd Pontifex possit sancire leges Ecclesiasticas, quæ obligent vniuersam Ecclesiam. Hoc sequitur ex dictis, quia cum sit Caput Ecclesiæ, sicut Rex est Caput Regni, & Imperator Imperij, non minus potest sancire leges pro tota Ecclesia, quàm Rex pro toto Regno, aut Imperator pro toto Imperio.

72 Hoc magis explicabo ex tribus generalibus principijs. Vnum est, quòd Prælati Ecclesiæ habeant potestatem regendi subditos; & quòd subditi iure diuino teneantur eis obedire. Patet ex Scripturis Luc. 10. 16. *Qui vos audit, me audit. Et qui vos spernit, me spernit.* Et Matth. 18. 17. *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & publicanus.* Et Act. 20. 28. *Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei.* Et Hebr. 13. 17. *Obedite Præpositis vestris, & subiacete illis.* Et ratio est, quia si subditi non tenerentur obedire, iam non essent subditi.

73 ALTERVM est, quòd Prælati Ecclesiæ non tantum habeant potestatem regendi subditos, sed etiam coërcendi, puniendi, si non obediant, vt passim docet Apostolus. 1. Cor. 4. 21. *Quid vultis? in virga veniam ad vos, an in spiritu mansuetudinis?* Et 2. Cor. 13. 10. *Hæc absens scribo, vt non præsens durius agam, secundum potestatem, quam Dominus mihi dedit.* Et hac potestate frequenter vsus est, Primò, quando excommunicauit Corinthium incestuosum. Secundò, quando reprehendit Corinthios, quod iudicio contenderent apud infideles Tertiò, quando Hymenæum & Alexandrum, propter hæresin, tradidit Sathanæ. Quartò, quando

Thessalonicensibus scripsit: *Si quis non obedit verbo nostro, per Epistolam hunc notate, & non commisceamini illi.*

TERTIVM sequitur ex prædictis, quod Prælati Ecclesiæ habeant etiam potestatem condendi nouas leges, obligantes in conscientia. Ratio est, quia habent potestatem regendi & puniendi subditos, & subditi tenentur illis obedire: Ergò habent potestatem condendi leges, secundùm quas possint regere & punire subditos, & in quibus subditi teneantur illis obedire.

74

75 DICET fortè aliquis cum Caluino, id non sequi. Nam satis esse, si possint eos regere & punire secundùm leges diuinas. Nec requiri, vt regant & puniant eos secundùm leges humanas. Respondeo: Potestas Prælatorum latius se extendit, quàm ad ea, quæ sunt iuris diuini. Primò, quia testimonia Scripturæ, quæ allata sunt, non adstringuntur ad solum ius diuinum. Secundò, quia Apostoli multa præceperunt subditis, quæ non erant iuris diuini. Nam in concilio Hierosolymitano, prohibuerunt sanguinem suffocatum, & immolata, quæ tunc temporis non erant prohibita iure diuino. Ius enim veteris Testamenti erat abrogatum. Nec vllum aliud extabat ius diuinum, quo illa prohiberentur. Similiter D. Paulus legem statuit de bigamis ad Episcopatum non admittendis. 1. Tim. 3. 2. Et alibi præsertim 1. Cor. 7. 10. distinguit sua præcepta à præceptis Christi. Denique legantur Canones Apostolorum, Concilia generalia, Decreta Pontificum, in quibus sunt multæ leges Ecclesiasticæ de ijs, quæ iure diuino in particulari determinata sunt.

76 MVLTA obijcit M. Antonius contra primatum Pontificis, quæ lib. 3. de Repub. Christiana cap. 5. à me discussa sunt. Præcipua obiectio sumpta est ex dictis Pelagij & Gregorij Pontificum, qui acerrimè oppugnârunt titulum Oecumenici seu vniuersalis Patriarchæ, quo vtebatur Ioannes Constantinopolitanus Episcopus, & consequenter oppugnârunt primatum Ecclesiæ. Verba Pelagij sunt hæc: *Nullus Patriarcharum hoc tam prophano vocabulo vnquam vtatur, quia si vnus Patriacha vniuersalis dicitur, Patriarcharum nomen cæteris derogatur.* Quæ verba referun-

[illegible] apud Gratianum dist. 29. cap. Nullus. Verba Gregorij sunt hæc (lib. 4. Epist. 32. ad Mauritium.) *Quis est iste, qui contra statuta Euangelica, contra Canonum decreta nouum sibi vsurpare nomen præsumit?* Et infrà; *Sed absit à cordibus Christianorum nomen istud blasphemiæ, in quo omnium Sacerdotum honor adimitur, dum ab vno sibi dementer arrogatur.* Et lib. 6. Epist. 30. *Ego fidenter dico, quia quisquis se vniuersalem Sacerdotem vocat, vel vocari desiderat, in elatione sua Antichristum præcurrit, quia superbiendo se cæteris præponit.*

Respondeo. M. Antonius non intelligit citatos Patres. Reprehendunt illi Ioannem Constantinopolitanum Episcopum; quòd titulum vniuersalis Patriarchæ vel Sacerdotis fastuosè sibi arrogauerit. Vt autem constet, quo sensu id fecerit, notandum est, hæc duo distingui, quæ M. Antonius confundit. Primò, dici *Vniuersalem Episcopum in Ecclesia.* Secundò, dici *Episcopum vniuersalis Ecclesiæ.* Prior titulus reprehenditur in Ioanne; posterior Romano Pontifici conceditur. Et citati Patres priorem asserunt esse prophanum, blasphemum, & Antichristianum; posteriorem non item. Est autem hoc discrimen inter vtrunque titulum. Qui dicit se esse vniuersalem Episcopum vel Sacerdotem, insinuat se solum esse Episcopum, & alijs omnibus derogat nomen & honorem Episcopalem. Et hoc fecisse Ioannem, testatur Gregorius, partim locis citatis, partim lib. 4. Epist. 34. cùm ait: *Triste valde est, vt patienter feratur, quatenus despectu omnibus, prædictus frater & co-Episcopus meus, solus conetur appellari Episcopus.* Et Epist. 36. ad Eulogium: *Si vnus Patriarcha vniuersalis dicitur, Patriarcharum nomen cæteris derogatur.* Et lib. 7. Epist. 69. ad Eusebium: *Nam si vnus, vt putat, vniuersalis est, restat vt vos Episcopi non sitis.* Qui autem dicit se esse Episcopum vel pastorem vniuersalis Ecclesiæ, non significat se esse solum Episcopum vel pastorem; sed se habere generalem curam & gubernationem totius Ecclesiæ, licet alij Episcopi habeant specialem curam & gubernationem Ecclesiarum particularium. Et hoc sensu pontifex solet vocari Episcopus & pastor vniuersalis Ecclesiæ. Quod etiam fa-

tetur Gregorius. Nam lib. 6. Epist. 32. ait: *Petro omnium Apostolorum Principi totius Ecclesiæ cura commissa est.* Item, *Cura ei totius Ecclesiæ & Principatus committitur, & tamen vniuersalis Apostolus vocatur.*

77 HINC apparet Pelagium & Gregorium frustra à M. Antonio adductos esse contra nos. At meritò contra ipsum adduci possunt. Nam Gregorius, vt iam dixi, agnoscit, Petro totius Ecclesiæ curam & principatum commissum esse, quod M. Antonius negat. Similiter Pelagius loco citato sic habet: *Relatum est ad Apostolicam sedem, Ioannem Constantinopolitanum Episcopum, vniuersalem se scribere, vosq; ex hac sua præsumptione ad Synodum conuocari generalem, cùm generalem Synodum conuocandi authoritas Apostolicæ sedi B. Petri singulari priuilegio sit tradita; & nulla vnquam Synodus rata legatur, quæ Apostolicâ authoritate non fuerit fulta.* Et infra: *Sciat Iohannes, nisi errorem suum cito correxerit, à nobis excommunicandum fore.* Quibus verbis fatetur hæc tria. 1. Authoritatem conuocandi generalem Synodum, singulari priuilegio, traditam esse Apostolicæ sedi. 2. Nullam Synodum ratam esse, quæ Apostolicâ authoritate non sit firmata. 3. Pontificem posse excommunicare Episcopos Orientales. Quæ omnia valent contra M. Antonium. Nec debet excipere, suspectos esse Pelagium & Gregorium in hac causa: 1. Quia ipse vtitur eorum authoritate. 2. Quia vocat nos Pontifices sanctos, vt ipsorum testimonium plus ponderis habere videatur.

78 Ex dictis facilè soluuntur argumenta M. Antonij, quæ ex Pelagio & Gregorio adducit contra primatum Pontificis. Percurram obiter. Primum est: Qui se dicit vniuersalem Episcopum, reliquis omnibus Episcopis aufert nomen, honorem, & dignitatem Episcopalem: At Pontifex hoc facit: Ergo, &c. Respondeo: Maior vera est eo sensu, quo Ioannes vocabat se vniuersalem Episcopum. Minor falsa est, quia Pontifex vocat quidem se Episcopum vniuersalis Ecclesiæ, non tamen Episcopum vniuersalem, eo sensu, quo Ioannes.

79 SECVNDVM, Luciferianum est, velle vnum Episcopum se efferre super alios Episcopos, qui sunt astra cœli. Respondeo:

deo. Lucifer voluit se efferre supra astra cœli, ex superbia, non autem ex Dei ordinatione. Luciferum imitatus est Ioannes Constantinopolitanus. At Pontifex Romanus, Petri successor, id non facit. Imitatur Petrum, cui totius Ecclesiæ cura erat demandata; & ideò totius Ecclesiæ Pastorem & Episcopum meritò se vocat: non ex superbia, sed ex Christi ordinatione.

80 TERTIVM: Schisma aperit & inducit, qui se vocat vniversalem. Respondeo, Ioannes inducebat Schisma, quia cum Pontifex Romanus esset Episcopus vniuersalis Ecclesiæ, cui omnes tenebantur obedire, ipse se subduxit ab obedientia, & vocauit se vniuersalem Patriarcham; & sic diuidebat vnitatem Capitis in Ecclesia. Hoc non facit Pontifex. Quærit conseruare vnitatem Capitis; non in varia Schismata distrahere.

81 QVARTVM: Solus Christus Ecclesiæ Caput vniuersale, & omnes Episcopi sunt Christi membra. Respondeo. Solus Christus est Caput Ecclesiæ, quoad internum influxum gratiæ. At non solus est Caput, quoad externam gubernationem. In priori officio Capitis non admittit Vicarium; in posteriori admittit. Hoc suprà explicatum est.

82 QVINTVM: Neque Petrus, neque vllus Apostolus, aut sanctus Episcopus vocauit se vnquam vniuersalem. Respondeo. Si de nomine agitur, verum est; Si de reipsa, falsum. Nam Petrus reipsa exercuit officium Pastoris, respectu totius Ecclesiæ: quod etiam fecerunt successores Petri; Et tametsi non vocauerint se vniuersales; vocati sunt tamen Episcopi seu Pastores vniuersalis Ecclesiæ.

83 SEXTVM: Proprium est præcursoris Antichristi, superbiendo se cæteris anteponere. Respondeo. Verum est. Pontifex hoc non facit. Non enim ex superbia, sed ex diuina institutione, cæteris se anteponit. Sicut in veteri Testamento faciebat Moyses, & reliqui summi Pontifices. Sicut etiam in Regno Angliæ facit Rex, & in Imperio Imperator. Vterque enim legitimo iure Electionis præfert se aliis. In quo dissimiles sunt Ioanni Constantinopolitano, qui ex superbia, non ex Dei ordinatione, se cæteris anteponebat.

CA-

CAPVT V.

De Iudice Controuersiarum.

1 INTER Christianos, vt quotidiana docet experientia, solent oriri variæ controuersiæ de fide & religione. Quæstio est, quis debeat esse iudex in huiusmodi controuersijs decidendis? Aduersarij docent, solam scripturam esse; Et ex ea sola, seclusis Traditionibus & authoritate Ecclesiæ, controuersias omnes finiri ac decidi posse. Quod probant.

2 PRIMO, quia Deus in veteri Testamento remittit Iudæos ad solam scripturam, tanquam ad iudicem, Isaiæ 8. 20. *Ad legem & testimonium.* Idem facit Christus in nouo, Ioan. 5. 39. *Scrutamini scripturas.* Et hoc fecerunt Beroënses, de quibus scriptum est, Act. 17. 11. *Quotidie scrutantes scripturas, si hæc ita se haberent.* Secundò, Deus mandat, vt nihil addatur ad scripturam, Deut. 4. 2. *Non addetis ad verbum, quod vobis loquor.* Et Christus damnat omnes Traditiones, & solâ scripturâ vult nos esse contentos, Matth. 15. 6. *Irritum fecistis mandatum Dei, propter Traditionem vestram.* Tertiò, Apostolus ait: Scripturam per se sufficere, 2. Timoth. 3. 16. *Omnis scriptura diuinitus inspirata vtilis est ad docendum, & arguendum, ad corripiendum, &c.* Hoc argumentum, sicut & præcedens, solutum est cap. 2. de Traditionibus. De primo, & reliquis, quæ adferri solent, aut possunt, postea videbimus in solutione obiectionum.

3 CATHOLICI distinguunt inter Iudicem & Normam. Iudicem vocant, qui fert sententiam inter partes litigantes. Normam, secundùm quam fertur sententia à Iudice. Posita hac distinctione, tria docent. 1. Ecclesiam esse Iudicem Controuersiarum. 2. Normam, quam sequitur Ecclesia in ferenda sententia, non esse solam scripturam, sed scripturam & Traditionem simul. 3. Ecclesiam, iuxta hanc normam, dupliciter sententiam pronuntiare posse: Vel per Pontificem, qui est Pastor Ecclesiæ; vel per Concilia, à

Pon-

Pontifice approbata, quæ repræsentant Ecclesiam. Et vtroque modo sententiam esse infallibilem.

Ad hanc sententiam confirmandam, & priorem refellendam, vtar sex argumentis, quibus clarè demonstrabo, solam scripturam controuersiarum Iudicem esse non posse. Primum sumetur ex officio Iudicis, quod Scripturæ non competit. Secundum ex parte ipsius Scripturæ, in qua duo spectanda sunt, Litera, & sensus, *Litera occidit*, teste Apostolo. Sensus sæpè obscurus est, vt alio Iudice ac interprete opus sit. Tertium ex parte controuersiarum, de quarum Iudice quæstio est. Nam aliquæ controuersiæ sunt, quæ ex Scriptura dirimi non possunt, cùm nulla de ijs in Scriptura fiat mentio. Quartum ex vsu & praxi veteris Testamenti, vbi non Scriptura, sed Pontifex pro Iudice agnoscebatur. Quintum ex simili vsu & praxi noui Testamenti. Sextum, analogia Iudicis controuersiarum ciuilium & politicarum. Nam Iudex eiusmodi Controuersiarum non est Lex scripta, sed Princeps, aut Consistorium Principis. Deinde soluam obiectiones. 4

SOLAM SCRIPTVRAM NON esse Iudicem.

PRIMVM ARGVMENTVM EX officio Iudicis.

PRIMVM Argumentum, quod sumitur ex officio Iudicis, sic propono: Qui est Iudex inter duos litigantes, debet ita pronunciare sententiam, vt vterque litigantium clarè intelligat, quænam sit sententia Iudicis: Et alter eorum fateatur, illam pro se, alter contra se latam esse. Alioqui, nisi id fiat, non cessabunt à lite, sed vterque suam causam prosequetur: At Scriptura non potest hoc præstare: Ergo Scriptura non potest esse Iudex Controuersiarum. Maior per se clara est. Minorem probo, quia Lutherani & Caluinistæ, multis iam annis litigant de his punctis, 1. De Baptismo paruulorum. 2. De reali præsentia Christi in Eucharistia. 3. De prædestinatione. 4. De perso- 5

na

na Christi. 5. De Exorcismo. Et tamen Scriptura, quam volunt esse iudicem, non potest dirimere aut finire has ipsas controuersias. Nec hactenus auditum est, ita pronunciasse sententiam, vt vel Lutheri, vel Caluinistæ fassi sint, contra se pronunciatam esse. Hoc constat ex euentu. Nam vtrique pergunt in studio & ardore litigandi: quod sine dubio non facerent, si putarent sententiam clarè semel esse latam. Tunc enim vel vltro cessarent à suscepta contentione, & sententiæ acquiescerent: Vel certè si existimarent iniustè secum actum esse, ad alium Iudicem prouocarent. Neutrum fit.

6 Vt magis appareat vis huius argumenti, duo consideranda sunt. Vnum, quod tam Lutherani, quam Caluinistæ palam fateantur, se non alium Iudicem, quàm solam Scripturam agnoscere: Et hanc ipsam Scripturam esse claram, perspicuam, & ad omnes controuersias sopiendas, per se sufficientem: nec vllam falsitatem subesse illi posse. Alterum, quod nihilominus vtrique nihil aliud efficiant litigando apud hunc Iudicem, quàm vt quotidie crescant eorum lites, & ipsi erga se mutuò infestiores euadant. Ex quibus alterutrum sequi necesse est: Vel Scripturam hactenus non pronunciasse claram, perspicuam, & sufficientem sententiam: Vel certè, si pronunciauit, Lutheranos & Caluinistas pertinaces esse, qui claræ, perspicuæ, & sufficienti sententiæ, non volunt acquiescere. Alterutrum ipsi eligant.

SECVNDVM ARGVMENTVM
ex parte Scripturæ.

7 IN Scriptura duo spectanda sunt, Litera, & sensus, sicut in homine, corpus & anima. De illis, vt aliqui interpretantur, locutus est Apostolus, 2. Corinth. 3. vers. 6. cùm ait: *Litera occidit, Spiritus autem viuificat,* Quasi dicat: Si sequaris verum Scripturæ sensum, qui est quasi spiritus & anima viuificans, proderit tibi ad salutem. Si autem neglecto vero ac legitimo sensu, hæreas tantum in externa litera, & contendas illum esse sensum, quem exter-

na

na littera præ se fert, sæpe errabis. Quam interpretationem sequitur Augustinus serm. 70. de tempore: *Frequenter,* inquit, *admoui charitatem vestram, fratres dilectissimi, quæ diebus istis in Ecclesia recitantur, non hoc tantum attendere debeamus, quod ex littera sonare cognoscimus, sed remoto velamine litteræ, viuificantem spiritum fideliter requiramus. Sic enim dicit Apostolus: Littera occidit, spiritus autem viuificat. Denique infelices Iudæi, & plus infelices hæretici, qui dum solum litteræ aspiciunt sonum, quasi corpus sine anima, ita sine viuificante spiritu mortui remanserunt.* Similia habet lib. 3. de doct. Christi, cap. 5.

8 Hoc posito, duo probanda sunt. Vnum est, quòd scriptura, si literam spectes, non possit esse Iudex controuersiarum. Alterum, quòd neque, si sensum spectes, possit esse Iudex. Priorem partem sic probo. Ille non potest esse infallibilis Iudex controuersiarum, qui ducit hominem in errorem & hæresim: At scriptura, si nudam illius litteram spectemus, ducit hominem in errorem & hæresim: ergo non potest esse infallibilis Iudex controuersiarum. Maior per se nota est, quia propterea quærimus infallibilem Iudicem; ne erremus: ergò qui ducit nos in errorem, non est infallibilis Iudex. Maior patet ex Apostolo, quia scriptura secundùm litteram occidit, id est, in lapsum & errorem ducit.

9 Sic olim occidit Iudæos, qui omnia, quæ in Moyse, & Prophetis prædicta erant de Christo, intelligebant secundùm externam litteram, & sensum interius latentem non percipiebant. Et hoc est, quod ait Apostolus 2. Corinth. 3. 15. *Vsque in hodiernum diem, cùm legitur Moyses, velamen positum est super cor eorum,* id est, adhuc Iudæi non intelligunt Moysen, quem quotidie legunt, quia non penetrant internum ipsius sensum, sed externâ litterâ contenti sunt. Vel clarius: Non agnoscunt Christum, qui in Moyse sub externis ceremonijs ac sacrificijs, tanquam sub velamine occultatus est. Adhuc hærent in ipso velamine, & non considerant, quid sub illo lateat reconditum.

10 QVOD etiam obijcit illis Christus, Ioan. 5. 39. *Scrutamini*

scri-

scripturas, quia vos putatis in ipsis vitam æternam habere, & illæ sunt, quæ testimonium perhibent de me, & non vultis venire ad me, vt vitam habeatis. q. d. Si vultis certo cognoscere, me esse Messiam à Deo promissum, de quo Moses & Prophetæ scripserunt, non tantum debetis legere scripturas, quoad externam litteram, sed multo magis scrutari internum sensum & spiritum, qui sub externa littera, quasi sub vmbra aut figura, delitescit. Hoc hactenus non fecistis. Tametsi enim persuasum vobis sit, in scripturis sitam esse vitam æternam, tamen nescitis, in qua parte sita sit. Non est sita in externa littera, in externis ceremonijs & figuris, vt vos putatis, sed in spiritu & sensu, in mysterio. Illum quærite, & inuenietis.

11 Nec solos Iudæos, sed etiam Hæreticos littera occidit. Nam multi in suis erroribus propterea perierunt, quod relicto scripturæ sensu, quem sequitur sancta Catholica Ecclesia, alium sensum, secundum externam litteram, amplexi sunt. Quod aliquot exemplis obiter demonstrabo.

12 SABELLIANI dicebant, non esse tres personas diuinas, sed vnam tantum, quæ tamen haberet tria nomina, propter diuersa officia seu operationes. Eandem enim personam vocari Patrem, Filium, & Spiritum sanctum, sed diuerso respectu. Patrem, quatenus est author omnium creaturarum; Filium, quatenus assumpsit humanam naturam ex Virgine; Spiritum sanctum, quatenus sanctificat nos per suam gratiam. Ex eorum sententia sequebatur; Patrem esse mortuum & passum. Nam si vna tantum est persona, quæ dicitur Pater, Filius, & Spiritus sanctus, sane si illa persona mortua & passa est, necesse est Patrem mortuum & passum esse. Hinc (teste Augustino in lib. de hæresibus, cap. 41.) *Patripassiani* appellati sunt. Vnde hic tantus error? Ex littera occidente. Nam secundum externam literam intelligebant illud, Ioan. 10. 30. *Ego & Pater vnum sumus.* Ex quo inferebant, Patrem & Filium (& consequenter Spiritum sanctum) esse vnum, quoad personam: cum tamen secundum sensum Ecclesiæ, sint vnum quoad essentiam, & duo quoad personam.

13 ARIANI dicebant, Christum non esse Deum, sed inferiorem Deo. Vnde hoc? quia relicto sensu Ecclesiæ, secundùm litteram explicabant verba Christi, Ioan. 14.28 *Pater maior me est*, id est, absolutè maior. At Ecclesiæ sensus est, Christum secundùm humanitatem, esse minorem Deo Patre: secundùm diuinitatem, æqualem. Et priori modo intelligendum esse illud: *Pater maior me est:* posteriori illud: *Ego & Pater vnum sumus.* Et sic optimè cohærere. Vide Athanasium oratione 2. contra Arianos. Hilarium, lib. 5. & 11. de Trinitate. Augustinum lib. 3. contra Maximinum, c. 24. & 25. & lib. de Trinitate, cap. 7.

14 MACEDONIANI negabant Spiritum sanctum esse Deum. Ex quo principio? Ex littera occidente. Nam secundùm litteram accipiebant illud Apostoli, 1. Corinth. 2.10. *Spiritus omnia scrutatur, etiam profunda Dei.* Vnde sic concludebant: Qui scrutatur, quærit; qui quærit, dubitat; qui dubitat, ignorat; qui ignorat, Deus non est: Ergò Spiritus sanctus non est Deus. At Ecclesia locum sic interpretatur: *Spiritus omnia scrutatur*, id est, omnia penetrat & comprehendit. Quo sensu dicitur etiam Deus Pater omnia scrutari. 1. Paralip. 28.9. *Omnium corda scrutatur Deus.* Et Psal. 7.10. *Scrutans corda & renes Deus.* Et Ierem. 17.10. *Ego Dominus scrutans corda.* Vide Theodoretum, Theophylactum, D. Thomam, & alios, in commentario illius loci.

15 MANICHÆI asserebant, vetus Testamentum nouo contrarium esse. Quare? quia rem totam æstimabant secundùm externam litteram: quam si spectes, alterum alteri videtur repugnare. Nam vetus dicit, *Deum creasse omnia.* (Gen. 1. 1.) Nouum dicit, *Verbum creasse omnia.* (Ioan. 1. .) Rursum, vetus dicit, hominem factum esse ad imaginem Dei, (Gen. 1. 27.) Nouum dicit, hominem esse ex Diabolo. (Ioan. 8.44.) Item, vetus dicit, Deum die septimo quieuisse ab omni opere. (Gen. 2. 2.) Nouum dicit, *Deum vsq; modo operari.* (Ioan. 5.17.) Contra hos agit D. Augustinus in lib. contra Adimantum Manichæi discipulum, & ex sensu Catholicæ Ecclesiæ, conciliat inter se loca, quæ secundùm litteram videntur sibi aduersari. Non enim repugnat, Deum fecisse omnia, & tamen fecisse per Verbum, veluti per suam

artem seu ideam. Nec repugnat, hominem factum esse ad imaginem Dei, quoad naturam: & tamen esset ex Diabolo quoad malitiam. Denique non repugnat, Deum quieuisse die septimo ab opere creationis mundi; & tamen semper operari, in gubernando & conseruando mundo.

26 PELAGIANI negabant peccatum originale, asserentes peccatum Adami nocuisse ipsi soli, non autem posteris. Quo fundamento? Ex littera occidente; quia scriptum est Ezech. 18. 20. *Filius non portabit iniquitatem Patris.* At sensus illius loci, secundùm mentem Ecclesiæ Catholicæ, est hic: *Filius,* qui non est particeps peccati patris, *non portabit iniquitatem patris:* Si autem particeps est, portabit. (vide Augustinum in lib. post collat. c. 7.) Nunc autem constat, posteros fuisse participes peccati primi parentis, iuxta illud Rom. 5. 12. *In quo omnes peccauerunt.* Sed quomodo peccauerunt omnes in Adamo? Hoc alibi explicandum est. Hîc obiter dico, omnes in eo peccasse, quia Deus iniit pactum cum Adamo, tanquam cum Capite & communi radice seu principio totius posteritatis; vt si ipse, seruaret præceptum de non gustando fructu prohibito, tam ipse, quàm posteri manerent in paradiso: si non seruaret, tam ipse, quàm posteri essent rei, ac veluti transgressores, ex paradiso eijcerentur. Quod & factum est.

27 FVERVNT etiam antiquiores hæretici, qui negabant carnis resurrectionem, quia scriptum est, Ioan. 6. 63. *Spiritus est, qui viuificat: caro non prodest quicquam.* Ex quo loco secundùm externam litteram intellecto, sic argumentabantur: Quorsum caro, si nihil prodest, esset resurrectura? (refert Tertullian. in lib. de resurrectione carnis, c. 37.) Ex eodem loco Caluinistæ faciunt hanc similem consequentiam: Quorsum Christus daret nobis suam carnem in Sacramento Eucharistiæ, si nihil prodest vtrisq; decepti sunt ex littera occidente. Alioqui liceret etiam concludere hoc modo: si caro non prodest quicquam, cur Christus carnem sumpsit? Cur Verbum caro factum est? Cur pro nobis eandem affixit? vide Maldonatum in cap. 6. Ioannis.

28 ATQVE hæc sufficiant de priori parte argumenti, in qua tum auctoritate Apostoli, tum varijs exemplis demonstra-

stratum est, Scripturam, si literam externam spectemus, non posse esse infallibilem Iudicem controuersiarum; quia litera occidit: & varios errores ac hæreses parit.

ALTERA PARS est: Nec scripturam, si sensum spectemus, posse esse Iudicem. Quam sic probo. Scriptura, quoad verum & legitimum sensum, sæpè est obscura & difficilis intellectu: Ac proinde sæpè oritur controuersia de vero & legitimo ipsius sensu. Omnis autem controuersia requirit aliquem Iudicem. Debet ergò aliquis esse Iudex, qui definiat, hunc esse legitimum sensum, illum non esse. At hic Iudex non potest esse ipsa scriptura, de cuius mente & sententia controuersia mouetur: Ergò aliquis alius distinctus à scriptura. 19

IN hoc discursu sunt tria præcipua. Primum est, scripturam, quoad sensum, sæpè esse obscuram, & difficilem intellectu. Hoc probatum est c.1. qu.6. & sequentibus. Alterum, ex hac obscuritate, necessariò nasci multas controuersias. Hoc non indiget alia probatione, quàm quotidiana experientia. Constat enim, omnibus seculis, à tempore Apostolorum, ad nos vsque, semper ortas fuisse aliquas controuersias de legitimo Scripturæ sensu. Et vt taceam de ijs, quæ tempore Arij, Macedonij Donati & aliorum veterum hæreticorum excitatæ sunt; certè nostro hoc tempore propè infinitæ occurrunt, de quibus in progressu videbimus. Tertium est, Iudicem harum controuersiarum non posse esse scripturam. Quod probo dupliciargumento. 20

PRIMVM sumitur ex dictis in hunc modum: Iudex debet clarè pronunciare sententiam, vt ab vtraque parte litigante intelligi possit: alioqui frustrà illam pronunciaret: At scriptura, quando sensus ipsius obscurus est, non potest clarè pronunciare sententiam, vt ab vtraque parte litigante intelligi possit. Si enim in tali casu clarè pronunciaret sententiam, iam sensus ipsius non esset obscurus, sed clarus, quod est contra suppositionem. Ergò in tali casu non potest esse Iudex. 21

DICES; Tametsi sensus scripturæ in vno loco aliquando obscurus sit, tamē in alio potest esse clarus; ac proinde scriptura per illum locum, qui clarus est, potest suam sententiam 22

etiam de alio, qui obscurus est. Respondeo. Hoc quidem obtendunt aduersarij, sed frustrà. Nam primò, si ita est, cur ipsi per hanc viam non finiunt controuersias, quas inter se habent? Cur, inquam, Lutherani, & Caluinistæ, cum altercantur de aliquo scripturæ loco, qui obscurus est, non recurrunt ad alium, qui clarus est? Aut, si id faciunt, cur nullus altercandi apud illos est finis? Hic hærent.

23 DEINDE, aliud est, verba scripturæ esse clara: aliud sensum scripturæ esse clarum. Nam claritas verborum pendet ex cognitione Grammaticæ: claritas autem sensus, ex intentione & consilio Spiritus sancti. At sæpè fit, vt aliquis habeat sufficientem cognitionem Grammaticæ, & tamen nesciat intentionem Spiritus sancti: Ergò in tali casu, verba scripturæ poterunt esse clara; non tamen sensus verborum, qui à Spiritu sancto intenditur, erit clarus.

24 HOC ostendam in exemplo, Verba Christi in Euangelio sunt hæc: *Hoc est corpus meum: Hic est sanguis meus.* Quæ verba, si natiuam illorum significationem spectes, sunt clara & perspicua; & ab omnibus, non modò Christianis, sed etiam Iudæis, Turcis, & Ethnicis intelligi possunt. At de sensu illorum, qui à Spiritu sancto intentus est, infinitæ propè apud Christianos controuersiæ sunt.

25 SIMILE est de illis verbis, apud Ioannem; *Maria Magdalena venit ad monumentum, cùm adhuc tenebræ essent.* Itemque de illis apud Marcum: *Venit ad monumentum, orto iam sole.* Quid clarius & rotundius dici potuit? Et tamen, quia priora videntur pugnare cum posterioribus, meritò dubitari solet, quis germanus illorum sensus sit, & quomodo conciliari inter se possint ac debeant.

26 ADDO, non rarò etiam fieri, vt idem locus scripturæ, quem vna pars litigantium putat clarum & perspicuum esse, ab altera censeatur esse obscurus ac intricatus. Quid in tali casu facto opus est? Aut quis Iudex adhibendus? scriptura certè pro Iudice adhiberi non potest. Nam de illius sensu ac sententia controuersia est, cum alij claram, alij obscuram esse contendant; Et ab alijs in hanc, ab alijs in illam partem distrahatur. Quid ergo consilij? sine dubio, alius Iudex quærendus est, Verbi gratia.

Lis

[illegible] inter nos & Caluinistas est, de vero ac locali descen- 27 [su] Christi ad inferos, quem illi negant, nos astruimus. Et [pro]bamus duplici testimonio. Altero ex symbolo fidei. *Descen[dit] ad inferos*; Altero ex cap. 2. Act. v. 27. *Non derelinques a[ni]mam meam in inferno.* Vtrumque dicimus clarum & per[spi]cuum esse. Caluinistæ de vtroque negant; & obscurissi[m]a sua interpretatione, vtrumque faciunt obscurissimum. Ac prius quidem interpretantur hoc sensu: *Descendit ad in[fe]ros*, id est, pertulit in cruce diros cruciatus damnati ac perditi hominis, vt coactus fuerit, vrgente angustia, excla[mare]: *Deus meus, vt quid dereliquisti me?* (Vide infra lib. 3. [c.] 1.) Posterius autem hoc sensu: *Non derelinques animam meam in inferno*, id est, Non derelinques cadauer meum in sepulchro, (ita Beza in commentario illius loci.)

Qvid hic agendum? Aut quem Iudicem compellabi- 28 mus? Si Scripturam cõsulimus, nihil aliud ipsa dicet, quàm quod anteà dixit: Nullum iota, nullum apicem additura est. De eo autem, quod anteà dixit, controuersia est: Ergò per id, quod anteà dixit, controuersia finiri non potest. Si ergò post ortam controuersiam, Scriptura nihil noui dicit, sed manet in antiquis terminis: certè per illam finiri lis non potest sed necesse est, vel alium Iudicem adire, vel alteram partem litigantem sponte cedere, vel denique vtramque in lite perseuerare.

Posterius argumentum. Multa sunt testimonia Scri- 29 pturæ, quorum verus ac legitimus sensus haberi non potest, nisi ex Traditione & authoritate Ecclesiæ, vt probatum est cap. 2. Ergò si oriatur controuersia circa eiusmodi testimonia, sola Scriptura non potest esse Iudex, sed necessè est confugere ad Traditionem & authoritatem Ecclesiæ. Verbi gratia Christus dicit, Matth. 28. 19. *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & filij, & Spiritus sancti.* Sensus verus & legitimus est: quod in baptismo pronunciari debeant hæc verba: *Ego te baptizo, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti* Et quod baptismus sine tali verborum pronunciatione, non sit validus. In hoc consentiunt nobiscum aduersarij. At si aliquis negaret hunc esse sensum, & contenderet non opus esse pronuncia-

re hæc verba: *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*, sed omninò sufficere, si quis inter baptizandum habeat internam voluntatem & intentionem baptizandi in nomine sanctissimæ Trinitatis: quomodo illum confutaremus? An ex solis Scripturæ verbis? Nihil minus. Nam illa verba, *Baptizantes eos in nomine Patris, &c.* non dicunt vocalem Trinitatis inuocationem adhiberi oportere. Vnde ergo constat oportere? Ex praxi & Traditione Ecclesiæ. Si hanc respuis, non habebis vllum præsidium contra aduersarium, qui negaret vocalem prolationem necessariam esse.

30 Aliud exemplum. Christus dicit, Ioan. 3. 5. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.* Hic locus, secundùm verum ac legitimum sensum, intelligitur de necessitate baptismi aquæ, vt nobiscum fatentur Lutherani. At Caluinistæ hoc negant. Quomodo ergò refelli poterunt à Lutheranis? Non certè ex verbis citatis. Nam tametsi nominetur ibi aqua, non tamen additur expressè, quod debeat intelligi vera aqua. Nã & alibi nominatur ignis, vt Luc. 3. 16. *Ipse vos baptizabit in spiritu & igne*: & tamen non intelligitur verus ignis. Vnde ergò constabit, in priori loco veram aquam intelligi oportere? Aut vnde Lutherani, contra Caluinistas id probabunt, Non aliundè, quàm ex praxi & Traditione Ecclesiæ.

31 Aliud, Christus in vltima Cæna non solum instituit Eucharistiam, sed etiam lotionem pedum adhibuit. Et quidem in institutione Eucharistiæ dixit: *Comedite, Bibite*; in lotione aut pedum: *Et vos debetis alter alterius lauare pedes.* Hic aduersarij dicunt, priora verba continere præceptum; posteriora non item: Ac proinde fideles diuino præcepto obligari ad sumendam Eucharistiam sub vtraq; specie; non tamen ad lotionem pedum. Nunc quæro vnde hoc ipsi constet? aut quo prætextu existimet se teneri quidem ad sumptionem vtriusque speciei, sed tamen liberos esse à lotione pedum? Non possunt prætexere scripturæ verba, Nam illa contrarium potius præ se ferunt, Hæc enim, *comedite, & bibite*, non plus videntur significare, quàm si Pater familias dicat suis hospitibus; *Comedite, bibite, læti estote.* At si

Patresfamilias ita loqueretur, non censeretur illos velle sub præcepto obligare. Cùm ergò Christus eodem modo locutus sit, vnde constabit, eum voluisse nouo præcepto obligare omnes fideles ad vtranque speciem? Hæc autem verba: *Vos debetis alter alterius lauare pedes.* Videntur significare præceptum, non minus, quàm si Dominus dicat seruo; Tu debes mensam parare. Vnde igitur sciunt se his verbis non obligari ad lauandos pedes, cùm tamen hæc verba obligationem præ se ferant? Ex sola praxi & Traditione Ecclesiæ. Nam Ecclesia nunquam vsurpauit hanc lotionem, tanquam necessariam; quod tamen fecisset, si diuino præcepto putasset se ad illam obligari.

OMITTO similia exempla, quæ passim occurrunt. Et ex dictis concludo in hunc modum: Scriptura potest dupliciter spectari. 1. Quoad externam litteram. 2. Quoad internum sensum, quia Spiritu sancto intentus est. Neutro modo potest esse Iudex controuersiarum. Non priori, quia externa littera sæpe ducit nos ad errorem. Nec posteriori, quia sensus Scripturæ sæpe obscurus & ambiguus est, ita vt opus sit alio Iudice, qui definiat hunc esse legitimum & à Spiritu sancto intentum, illum non esse. Atque hæc sufficiant de secundo argumento, quod ex parte Scripturæ desumptum est.

TERTIVM ARGVMENTVM.

Ex parte Controuersiarum.

HOc argumentum sic propono: Multæ sunt controuersiæ circa fidem & religionem, quarum vel nulla fit mentio in Scriptura, vel certè non sufficiens ad hoc, vt Scriptura de illis sententiam ferre possit: Ergò in ijs dirimendis alius Iudex quærendus est. Eiusmodi autem controuersiæ sunt hæ.

PRIMA, An Libri Tobiæ, Iudith, Sapientiæ, Ecclesiastici & Machabæorum sint canonici & diuini, necne? Negant Lutherani & Caluinistæ. Nos affirmamus. At quis erit Iudex, qui litem hanc dirimat? Scriptura esse non potest. Nec Lutherani & Caluinistæ, quod benè notandum

est, ad Scripturam prouocant, sed ad Canonem & Traditionem Iudæorum. Aiunt libros istos in Canone Hebræorum, qui extat apud Hieronymum, non reperiri; ideoque pro Canonicis ac Diuinis haberi non posse. Fatentur igitur, alium in hac causa Iudicem, quàm scripturam, esse oportere. Et quem illum? Traditionem Iudæorum. Mirà res. Pluris Iudæos, quàm Christianos faciunt: Et cùm ipsi Christiani esse velint, Christi & Apostolorum Traditionibus infestissimi sunt, & Iudæorum Traditionem in pretio habent. Cur non dicunt cum Augustino lib. 18. de Ciuitate Dei, cap. 36. *Machabæorum libros non Iudæi, sed Ecclesia pro Canonicis habet.*

35 SECVNDA Quot sint Sacramenta nouæ legis? Aduersarij dicunt esse duo; Baptismum & Eucharistiam: Catholici, septem. Quid autem Scriptura, Nihil de hoc numero definit: ac proinde Iudex in hac controuersia esse non potest. Vnde ergò Catholici habent septenarium, si ex Scriptura non habent? ex Traditione, & consensu Ecclesiæ. Vnde aduersarij binarium? hoc ipsi viderint. Certè ex Scriptura non habent. Aut si putant se habere, speciatim præstent hæc tria: Primò, ostendant ex Scriptura, nomen Sacramenti tribui Baptismo & Eucharistiæ; non item Confirmationi, Ordini, Pœnitentiæ, Matrimonio, Extremæ Vnctioni. Secundò, ex eadem Scriptura definiant Sacramentum. Tertiò, demonstrent definitionem conuenire Baptismo & Eucharistiæ, non autem reliquis. Hæc si præstiterint, salua res est. At nunquam præstabunt.

36 Ac primò, vbi inuenient locum Scripturæ, in quo nomen *Sacramenti* tribuitur Baptismo & Eucharistiæ? Nusquam; At ego inueniam, vbi tribuitur Matrimonio. Sic enim scribit Apostolus, Ephes. 5. 31. *Propter hoc relinquet homo patrem & matrem suam, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Sacramentum hoc magnum est: Ego autem dico in Christo & in Ecclesia.* Quasi dicat: Quod homo relinquat parentes suos, & adhæreat vxori, hoc est magnum Sacramentum; quia est signum coniunctionis Christi cum Ecclesia, id est, repræsentat coniugium Christi & Ecclesiæ.

SECVNDO, vbi inuenient definitionem Sacramenti in Scriptura? Lutherus quidem in libro de Captiuitate Babylonica, cap. vltimo, sic definit: *Sacramentum est promissio signo externo annexa.* Melanchthon in Apologia confessionis Augustanæ, art. 13. sic: *Sacramentum est ritus, qui habet mandatum Dei, & cui addita est promissio gratiæ*, id est, gratuitæ reconciliationis, seu remissionis peccatorum, vt ipse explicat in locis communibus, Tit. de numero Sacramentorum, Caluinus lib. 4. inst. cap. 14. §. 1. sic: *Sacramentum est symbolum externum, quo beneuolentiæ erga nos suæ promissionem conscientijs nostris Dominus obsignat, ad sustinendam fidei nostræ imbecillitatem.* At hæ definitiones non habentur in Scriptura. Imò nec inter se conueniunt, vt clarè ostendam cap. 11.

TERTIO, quidquid sit de definitionibus iam allatis, quas aduersarij commenti sunt; quomodo ex Scriptura poterunt demonstrare, eas conuenire Baptismo & Eucharistiæ? Non video. Experiamur tamen. Vna definitio est hæc; *Sacramentum est ritus, qui habet mandatum Dei, & cui addita est promissio remissionis peccatorum.* Probent aduersarij ex Scriptura, hanc definitionem conuenire Eucharistiæ. Probent, inquam, ex Scriptura, Eucharistiam habere annexam promissionem remissionis peccatorum. Vel, quod idem est, Deum in Scriptura promittere nobis remissionem peccatorum, si ad hoc Sacramentum accedamus. Nunquam poterunt. Non enim hoc Sacramentum à Deo institutum est, vt homini remittat peccata, vel vt ex impio & peccatore faciat iustum & sanctum; sed vt iustitiam & sanctitatem, quæ in illo est, foueat, conseruet & augeat. Imò, tantùm abest, vt remittat peccata, vt etiam obsit peccatori, si cum conscientia peccati accedat. Hinc Apostolus 1. Cor. 11.28. *Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat, & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit.* Et Christus vltimâ cœnâ, non voluit Apostolis porrigere Eucharistiam, nisi præmissâ pedum lotione. Nimirum, vt significaret, neminem, nisi lotum, purum, & immaculatum à culpa mortali ad mensam Christi admittendum esse. Et ratio sumitur ex ipsa

natura huius Sacramenti. Quid enim aliud est Eucharistia, quàm cibus & potus spiritualis, quo anima reficitur & vegetatur? Ioan. 6.56. *Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus, &c.*) Sicut ergò cibus & potus corporalis, non prodest corpori mortuo? sed vitam habenti: sic etiam seruatâ proportione de Eucharistia dicendum est. Vide infrà cap. 1[illegible]. §. 16.

39 TERTIA controuersia. An Exorcismus, & aliæ ceremoniæ, in Ecclesia Catholica vsitatæ, possint adhiberi in baptismo? Lutherani eas admittunt? Caluinistæ reijciunt. Neutri tamen ex Scriptura suam sententiam possunt confirmare. Non quidem Lutherani, quia Scriptura nusquam dicit, eiusmodi ceremonias vsurpandas; sed ex sola Traditione Ecclesiæ id habemus. De qua scribit Augustinus, lib. 2. de nuptijs & concupiscent. cap. 29. *Antiquissimâ,* inquit, *Ecclesiæ Traditione, exorcizantur & exsufflantur paruuli, vt in regnum Christi à potestate tenebrarum transferantur.* Nec Caluinistæ; nisi forte hoc modo: Nullæ ceremoniæ vsurpandæ sunt in Ecclesia, nisi de quibus extat expressum mandatum in Scriptura: At nullum extat mandatum de ceremonijs, quas Catholici vsurpant in baptismo: Ergò tales ceremoniæ non sunt vsurpandæ. Sed maior propositio, & falsa, & ipsis Caluinistis contraria est. Nam Caluinistæ vsurpant multas ceremonias in Baptismo, de quibus nullum extat mandatum in Scriptura. Cuiusmodi sunt hæ: 1. Vt infans in Ecclesia coram vniuerso populo baptizetur; idque vel die dominico, vel aliquo alio, quo populus ad concionem venire solitus est. 2. Vt illi, qui adferunt infantem ad Baptismum, interrogentur, an spondeant, se infantem, cùm adoleuerit, in fide & moribus instructuros. 3. Vt nomen imponatur infanti de baptizando. 4. Vt formula baptismi pronuncietur lingua patria. 5. Vt recitetur Symbolum, Oratio Dominica, & aliæ preces. Has ceremonias præscribit Caluinus in libello, De formula Sacramentorum ministrandorum. At vbi, obsecro de his extat mandatum in Scriptura? Nusquam: Vel igitur condemnet has ceremonias, necesse est vel fatetur non omnes damnandas esse, quæ in Scriptura mandatum non habent.

QVAR

40 QVARTA Controuersia. An infantes accipiant actum fidei in baptismo, an verò in Exorcismo? Hæc controuersia versatur inter Lutheranos. Et quidem Lutherus illo loco docet, eos credere vi Exorcismi. At Philippus, Kemnitius, & alij, vi Baptismi. Quis erit Iudex in hac lite? Si Scriptura est, quare non finit litem? De hac re ex professo agendum est Libro 2. Cap. 2.

41 QVINTA Controuersia. An baptizati ab hæreticis sint rebaptizandi? Affirmauit olim Cyprianus Episcopus Carthaginensis, cum quibusdam alijs. Negabat Augustinus cum reliquis. Sed nec hi, nec illi poterant ex sola Scriptura hanc litem decidere. Nam Augustinus, qui veriorem partem amplectebatur, non aliundè, quàm ex Apostolica Traditione, & praxi Ecclesiæ, se tuebatur. Sic enim scribit lib. 2. de Baptismo, contra Donatistas, cap. 7. *Quam consuetudinem* (scilicet, non repetendi baptismum) *credo ex Apostolica Traditione venientem.* Et lib. 5. cap. 23. *Consuetudo illa, quæ opponebatur Cypriano, ab Apostolorum Traditione exordium sumpsisse credenda est.* Huic consuetudini cessit Cyprianus, quia videbat se omni præsidio scripturæ destitutum esse.

42 SVNT & aliæ similes controuersiæ, quæ ex sola scriptura decidi non possunt, sed alio Iudice opus habent. Eas obiter insinuabo. Sunt autem hæ. 1. An baptismus vnâ mersione, an trinâ conferri debeat? 2. An Christiani loco sabbathi debeant colere diem dominicum? 3. An B. Maria manserit Virgo post partum? 4. An Petrus Apostolus fuerit Romanæ Ecclesiæ Episcopus? 5. An symbolum fidei sit verè Canonicum & Apostolicum? 6. An in veteri Testamento fuerit aliquod externum remedium pro fœminis, contra peccatum originale, &c.

QVARTVM ARGVMENTVM

Ex vsu & praxi veteris Testamenti, vbi non scriptura, sed Pontifex pro Iudice agnoscebatur.

43 CERTVM est, in veteri Testamento, omnes controuersias legales, quæ erant maioris momenti, à sum-

mo

mo Sacerdote seu Pontifice, tanquam à supremo in terris Iudice, non autem à scriptura, dirimi ac definiri potuisse. Hoc testatur Iosephus lib. 2. contra Apionem, cùm ait: *Pontifex ante alios Sacerdotes Deo sacrificat, leges custodit, diiudicat controuersias, conuictos delicti punit: cui qui non obedit, is pœnas luit tanquam in Deum impius.*

44 Et manifestè colligitur ex illo Deut. 17. 8. *Si difficile & ambiguum apud te iudicium esse perspexeris inter sanguinem & sanguinem, causam & causam, lepram & lepram: & Iudicum intra portas tuas videris verba variari, surge & ascende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus, veniesq; ad Sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem, qui fuerit illo tempore, quæresq; ab eis, qui indicabunt tibi iudicij veritatem. Et facies, quodcunq; dixerint, qui præsunt loco, quem elegerit Dominus, & docuerint te iuxta legem eius, sequerisq; sententiam eorum. Non declinabis ad dexteram neq; ad sinistram. Qui autem superbierit, nolens obedire Sacerdotis Imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, & decreto Iudicis, morietur homo ille.*

45 Circa hunc locum aliqua notanda sunt. Primum est, quod variæ fuerint controuersiæ in populo Iudæorum. Hîc quidem duæ speciatim recensentur: vna de sanguine; altera de lepra. Alibi tamen summatim insinuantur quatuor genera, vt 2. Paralip. 19. 10. *Vbicunque quæstio est de lege, de mandato, de ceremonijs, de iustificationibus.* Nam aliquæ, vt ibi interpretatur Lyranus, oriebantur ex lege Decalogi: aliæ ex mandatis moralibus, quæ sunt extra legem Decalogi: aliæ ex præceptis ceremonialibus ad diuinum cultum spectantibus: aliæ denique ex præceptis iudicialibus, quæ ad externam pacem & iustitiam conseruandam erant accommodata.

46 Alterum est, quòd in singulis ciuitatibus constituti fuerint inferiores Iudices, qui ex officio debebant huiusmodi controuersias dirimere: vt habetur Deut. 16. 18. *Iudices & Magistros constitues in omnibus portis tuis, quas Dominus Deus tuus dederit tibi per singulas tribus tuas, vt iudicent populum iusto iudicio, nec in alteram partem declinent.* Et 2. Paralip. 19. 5. *Constituit iudices terræ in cunctis ciuitatibus Iuda munitis, per singula loca.*

Ter-

Tertium est quod quando inferiores Iudices non possunt inter se conuenire, nec controuersias ad se delatas, propter peculiarem aliquam difficultatem dirimere; necesse fuerit confugere Hierosolymam, ad superiores Iudices, quibus, tanquam supremus Iudex, præsidebat Pontifex: Et illius sententiæ sub pœna mortis oportebat acquiescere. Hoc patet ex verbis paulò antè citatis: *Si difficile & ambiguum apud te* (id est, in Ciuitate tua in qua habitas) *iudicium esse perspexeris, &c.* 47

Hinc colligimus, duplex apud Iudæos fuisse tribunal & Concilium; vnum maius, alterum minus. Inter ea fuit multiplex discrimen. Primò, quia maius tantum erat in Ierusalem: minus, in singulis Ciuitatibus. Secundò, in maiori dijudicabantur majores controuersiæ; in minori, faciliores. Tertiò, in majori præsidebat Pontifex; non item in minori. Quartò, à minori licebat appellare ad maius; non contrà à maiori ad minus. Quintò, in maiori erant septuaginta personæ, præter Pontificem, in minori, viginti tres. Sextò maius vocabatur *Sanedrin, vel Synedrion, vel Concilium seniorum*: minus non item. De maiori sæpè fit mentio in Euangelio, vt Marci 14. 55. & Lucæ 9. 22. & Actor. 4. 5. Videantur interpretes. 48

VTRVMQVE Concilium habuit suam originem sub Moyse. Et minus quidem institutum, ex concilio Iethro: maius verò, ex mandato Dei. Occasio minoris instituendi describitur Exodi 18. 13. his verbis: *Altera autem die sedit moyses, vt iudicaret populum, qui assistebant Moysi à mane vsque ad vesperam. Quod cùm vidisset cognatus eius, ait: Quid est hoc, quod facis in plebe? Cur solus sedes, & omnis populus præstolatur de mane vsque ad vesperam? Cui respondit Moyses: Venit ad me populus, quærens sententiam Dei: Cumque acciderit eis aliqua disceptatio, veniunt ad me, vt iudicem inter eos, & ostendam præcepta Dei & leges. At ille: Non bonam, inquit, rem facis: stulto labore cõsumeris, & tu, & populus iste, qui tecum est. Vltra vires tuas est negotium: solus illud non poteris sustinere. Sed audi verba mea atque consilia, & erit Deus tecum. Prouide de omni plebe viros potentes, & timentes Deum, in quibus sit veritas, & qui oderint auaritiam; & constitue* 49

stitue ex eis Tribunos & Centuriones, & Quinquagenarios & Decanos, qui iudicent populum omni tempore. Quidquid autem maius fuerit, referent ad te; & ipsi minora tantummodo iudicent: leuiusq; sit tibi, partito in alios onere. Quibus auditis, Moyses fecit omnia, quæ ille suggesserat: Et electis viris strenuis de cuncto Israël, constituit eos Principes populi, tribunos, & centuriones, & Quinquagenarios & Decanos, qui iudicabant plebem omni tempore. Quidquid autem grauius erat, referebant ad eum, faciliora tantummodo iudicantes.

50 DE maioris Concilij institutione sic legimus. Num. 11. 16. *Et dixit Dominus ad Moysen: Congrega mihi septuaginta viros de senibus Israël, quos tu nosti quod Senes populi sint ac Magistri: & duces eos ad ostium Tabernaculi fœderis, faciesq; ibi stare tecum, vt descendam, & loquar tibi; Et auferam de spiritu tuo, tradamq; eis, vt sustentent tecum onus populi, & non tu solus graueris.* Et infra v. 24. *Venit ergò Moyses, & narrauit populo verba Domini, congregans septuaginta viros de senibus Israël, quos stare fecit circa Tabernaculum. Descenditq; Dominus per nubem, & locutus est ad eum, auferens de spiritu, qui erat in Moyse, & dans septuaginta viris. Cumq; requieuisset in eis spiritus, prophetizauerunt, nec vltra cessauerunt.*

51 PORRO, cùm vtrumque concilium, progressu temporis penè collapsum esset, iterum restitutum & renouatum fuit à Iosaphat Rege Iuda, vt habetur 2. Paralip. 19. 4. his verbis: *Habitauit ergò Iosaphat in Ierusalem: rursumq; egressus est ad populum, de Bersabee, vsque ad montem Ephraim, & reuocauit eos ad Dominum Deum patrũ suorum. Constituitq; Iudices terræ: in cunctis ciuitatibus Iuda munitis per singula loca: Et præcipiens Iudicibus, videte ait, quid faciatis: non enim hominis exercetis Iudicium, sed Domini: Et quodcunque iudicaueritis in vos redundabit.* Hæc omnia intelliguntur de minori concilio. Iam sequitur de maiori: *In Ierusalem quoque constituit Leuitas & Sacerdotes, & Principes familiarum ex Israel, vt iudicium & causam Domini iudicarent habitatoribus eius, Præcepitq; eis, dicens: Sic agetis in timore Domini fideliter, & corde perfecto. Omnem causam, quæ venerit ad vos fratrum vestrorum, qui habitant in vrbibus*

bus suis, inter cognationem, & cognationem, vbicunque quæstio est de lege, de mandato, de ceremonijs, de iustificationibus ostendit eis, vt non peccent in Dominum, & ne veniat ira super vos, & super fratres vestros. Amarias autem Sacerdos & Pontifex vester, in his, quæ ad Deum pertinent, præsidebit. Porro Zabadias filius Israël, qui est Dux in domo Iuda, super ea opera erit, quæ ad Regis officium pertinent. Vbi vides Pontificem fuisse Præsidem seu Caput Concilij seniorum.

52 IGITVR, vt verbo repetam, quæ dicta sunt sub Moyse in deserto, res ita gesta est. Primò, solus Moyses, (qui erat Pontifex extraordinarius) iudicabat omnes omnino controuersias, quæ in populo oriebantur. Deinde, vt hoc onere nonnihil subleuaretur, additi sunt illi Tribuni, Centuriones, Quinquagenarij, & Decani, qui minores causas iudicarent, & grauiores ad illum remitterent. Denique, ad maius solatium, septuaginta seniores electi sunt, qui etiam in causis grauioribus illi assisterent. Post mortem Moysis cùm iam filij Israël venissent in terram promissionis, duplex Tribunal ac iudicium constitutum est. Vnum Hierosolymis, pro causis difficilioribus; alterum in singulis ciuitatibus, pro facilioribus. Hoc posterius respondebat Concilio Tribunorum ac Decanorum: illud prius Concilio septuaginta seniorum.

53 Hoc addi potest, aliter in deserto sub Moyse, aliter in terra promissionis sub alijs Pontificibus, actum esse. Et quidem duplici discrimine: altero ex parte Pontificis; altero ex parte concilij seniorum. Nam Pontifex post ingressum in terram promissionis, dirimebat controuersias ex lege scripta. At Moyses, præsertim antequam lex integrè scripta esset, multa dirimebat ex viua Dei voce & oraculo. Cuiusmodi sunt illæ tres. Prima, quid faciendum esset cum ijs, qui propter immunditiam legalem non poterant cum alijs celebrare pascha? (Num. 9. 6.) Secunda, quâ pœnâ deberet affici, qui inuentus erat colligere ligna in die sabbathi? (Num. 15. 32.) Tertia, an filiæ Salphaad possent habere hæreditatem inter cognatos Patris sui? (Num. 27. 1.) De his controuersijs nihil tunc erat scriptum in lege.

Igitur

Igitur Moyses viuâ voce consuluit Deum, & accepto responso voluntatem Dei executus est. At tunc ptimum hæc omnia in legem scriptam relata sunt.

54 Ex parte Concilij seniorum, erat hoc discrimen. Septuaginta seniores, qui à Moyse electi sunt, acceperunt spiritum prophetiæ in ipsa electione, (Num. 11. 25.) De alijs, qui postea in illorum locum, per interualla temporum, subrogati sunt, non constat accepisse. Hoc tamen credibile est, singulari Dei assistentia vsos esse, quoties de rebus difficilioribus consultandum esset: Et maximè hanc assistentiam Pontifici, qui omnibus præsidebat, speciatim concessum fuisse, quando supremi Iudicis officio inferenda sententia fungebatur. De qua re aliquid paulò pòst.

55 Dices, Hæc omnia procedunt de controuersijs legalibus, in quibus Pontifex erat supremus Iudex, vt benè probatum est, non autem de controuersijs fidei, in quibus sola scriptura erat Iudex. Respondeo: Hoc sine fundamento dicitur. Nam omnes controuersiæ, siue essent de fide, siue de alijs rebus, vocabantur legales, duplici de causa. Primò, quia oriebantur ex lege ipsa non satis benè intellecta. Secundò, quia per veram legis interpretationem erant dirimendæ. (Deut. 17. 10.) Omnes porro, sine vlla exceptione pertinebant ad Pontificem, tanquam ad supremum Iudicem, etiam illæ, quæ erant de fide & religione. Hoc manifestè constat ex illis verbis paulò ante citatis; *Amarias, Pontifex vester in his, quæ ad Deum pertinent, præsidebit*. At controuersiæ de fide & religione maximè ad Deum pertinent: Ergò Pontifex in illis controuersijs præsidebat. Quid autem est præsidere in controuersijs, nisi Iudicem agere? Item ex verbis præcedentibus: *Vbicunque quæstio est de lege, de mandato, de ceremonijs, de iustificationibus*. Omnes hæ quæstiones deferebantur ad Pontificem: Et præter has non erant vllæ aliæ: Ergò nulla erat exempta à iurisdictione Pontificis.

56 Et confirmatur exemplo. Nam inter controuersias fidei, (de quibus maximè nunc agimus) erat vna præcipua de Messia. At hæc ipsa, quando dubitatum fuit tempore

He-

Herodis, *An Messias iam natus esset?* deferebatur ad Concilium Sacerdotium, in quo Pontifex præsidebat, vt patet ex Euangelio, Matth. 2.3. *Audiens autem Herodes Rex, turbatus est, & omnis Ierosolyma cum illo. Et congregans omnes Principes Sacerdotum, & Scribas populi, sciscitabatur ab eis, vbi Christus nasceretur? At illi dixerunt ei: In Bethlehem Iuda. Sic enim scriptum est per Prophetam: Et tu Bethlehem terra Iuda, nequaquam minima es in Principibus Iuda. Ex te enim exiet Dux, qui regat populum meum Israël.* Vbi tria notanda sunt. Primò, quòd Rex Herodes, & totus Hebræorum populus dubitauerit de loco, in quo Messias esset nasciturus. Secundò, quòd hanc dubitationem non ausi fuerint ipsi per se discutere, sed detulerint illam ad ordinarium Concilium Sacerdotum. Tertiò, quòd Sacerdotes, vt satisfacerent officio suo, dissoluerint hanc dubitationem ex scriptura, tanquam ex norma & regula, cui se conformabant.

PORRO, quòd scriptura ipsa per se, nec fuerit, nec potuerit esse Iudex huiusmodi controuersiarum, facilè probari potest. Nam scriptura, quæ tunc extabat, præsertim primis aliquot seculis, non erat ferè alia, quàm lex Mosaica, seu volumen fœderis ac Deuteronomij. De hoc autem volumine tria sunt certa. Primò, primarium ipsius exemplar, quod Autographum vocant, fuisse conscriptum à Moyse, & à Sacerdotibus positum in arca fœderis Domini, ibique asseruatum, vt esset authenticum instrumentum, ex quo certò ac legitimè constare possit, quænam esset Dei voluntas & dispositio. (Deut. 31. 24.) Secundò, interpretationem illius, in re dubia, commissam fuisse Sacerdotibus, ac potissimum summo Sacerdoti seu Pontifici. (Deut. 17. 8. & Aggæi 2. 12. & Malachiæ 2. 7.) Tertiò, hoc ipsum exemplar authenticum, semel tantùm in septennio, quando erat annus remissionis, debuisse à Sacerdotibus prælegi vniuerso populo, in solennitate Tabernaculorum. (Deut. 31. 10.)

HINC sequitur primò, populum non habuisse primarium, & authenticum exemplar legis Mosaicæ, sed solos Sacerdotes. Si ergò, extra solennitatem Tabernaculorum,

 quo-

quocunque alio tempore septennij orta fuisset aliqua controuersia legalis, populus non potuisset consulere authenticum exemplar, quod non habebat, sed debuisset adire Sacerdotem, & ab eo, tanquam ordinario Iudice, petere sententiam definitiuam. Secundò sequitur, etiamsi populus habuisset Exemplar, non tamen potuisse ex eo controuersiam vllam dirimere. Non enim populi, sed Sacerdotis, & maximè Pontificis erat legem Mosaicam, ex qua nascebantur controuersiæ, interpretari.

59 SED quæres, Quare interpretatio legis & consequenter decisio controuersiarum legalium, pertinuerit potiùs ad Pontificem, quàm ad alios. Ratio dubitandi est, quia poterat fieri, vt non minus alij essent periti in lege, quàm Pontifex: imò etiam magis. Respondeo: Si spectemus industriam humanam certum est, non minùs alios, quàm Pontificem, potuisse legem intelligere & interpretari. Si autem spectemus assistentiam Spiritus sancti, quæ sanè potissimum in hoc negotio spectanda est, ea Pontifici potius, quàm alijs, fuit communicata. Exemplum habemus in Moyse. Nam Deus concessit illi maiorem assistentiam, quàm septuaginta senioribus, qui illi in hoc officio subseruiebant. Hoc colligitur ex illo. Num. 11. 17. *Dixit Dominus ad Moysen: Auferam de spiritu tuo, tradamq; eis, vt sustentent tecum onus populi.* Vbi per Spiritum intelligi debet aliquod donum gratiæ, quod requiritur in ijs, qui rectè volunt alios gubernare, & eorum controuersias dirimere. Est ergò hic sensus: *Auferam de spiritu tuo, & tradam eis*, id est, dabo illis donum gratiæ, sed infra illud donum, quod tu habes. Tibi, qui supremus Iudex es, plus dari oportuit quàm illis, qui tibi subiecti sunt.

60 QVÆRES 2. An Pontifex in decisione controuersiarum fuerit Iudex infallibilis? Respondeo: Omninò fuit infallibilis. Quod tripliciter probo. Primò ex discrimine, quo erat inter summum Pontificem, & alios inferiores Iudices. Nam quando oriebatur aliqua controuersia difficilior, in cuius decisione inferiores Iudices vel dissentiebant, vel veritatem attingere non poterant; volebat Deus vt partes litigantes deferrent eam ad Pontificem, in supe-

rior

riori Concilio præsidentem, cum hac promissione, quod ab eo accepturi essent *iudicij veritatem* (Deut. 17. 9.) At si Pontifex in tali casu fuisset fallibilis, non accepissent ab eo Iudicij veritatem, nec promissio Dei fuisset impleta: Ergò dicendus est, in tali casu falli non potuisse.

61 SECVNDO, ex mandato Dei. Nam Deus sub pœna mortis mandabat omnibus, vt acquiescerent sententiæ Pontificis. Deut. 17. 12.) At certum est, non mandasse, vt acquiescerent sententiæ falsæ, præsertim in negotio fidei ac religionis: Ergò certum est, sententiam Pontificis, præsertim in negotio fidei ac religionis, non potuisse esse falsam; sed ex peculiari Dei assistentia infallibilem.

62 TERTIO, ex parte litigantium. Nam si Pontifex, quando publicè in Concilio pronunciabat sententiam, potuisset falli, vel à legitimo Scripturæ sensu aberrare, nunquam litigantes, qui illum consulebant, fuissent securi. Cur ergò sub pœna capitis tenebantur sequi illius decisionem? Cur altera pars, cum tanto onere debebat subiacere sententiæ contra se latæ, quam poterant suspicari falsam & iniquam esse? Denique cur totus populus in negotio religionis iubebatur id sequi, quod Pontifex iudicabat sequi oportere, si Pontifex errare poterat?

63 At obijciunt aduersarij; Pontificem, etiam cum toto Concilio sæpè errasse in negotio religionis. Quod probant varijs exemplis. Primò, quia Aaron Pontifex fuit author idololatriæ, quando proposuit populo vitulum adorandum. (Exodi 32. vers. 4.) Secundò, quia Vrias contra legem Dei extruxit nouum altare in templo ad formam altaris Damasceni, & in eo sacrificia obtulit. (4. Reg. 16. vers. 10.) Tertiò, quia tempore Isaiæ, omnes speculatores populi erant cæci. Isaiæ 56. vers. 10.) Quartò, quia tempore Ieremiæ, *à Propheta vsque ad Sacerdotem, omnes loquebantur mendacium*. (Ierem. 6. vers. 31.) Quintò, quia idem Ieremias, propter Verbum Domini, publico Decreto omnium Sacerdotum & Prophetarum fuit condemnatus ad mortem (Ierem. 26. v. 11.) Sextò, Quia Christus à Pontificibus, scribis, & senioribus populi, in publico Concilio morti adiudicatus est.

64 RESPONDEO. Aduersarij suo more hic agunt. Omnia volunt probare ex scripturis, & nihil probant. Hoc euidenter ostendo in exemplis iam allatis. Primò, quia Aaron nec erat Pontifex, quando vitulum ex auro conflauit, nec fuit author idololatriæ. Nihil ergò iuuat hoc exemplum. Quod non fuerit Pontifex, certum est. Nam à Moyse consecratus est in Pontificem anno secundo egressionis ex Ægypto, prima die mensis primi quando Tabernaculum fuit erectum. (Exodi 40. 55.) At vitulus iam antea conflatus erat, cum adhuc Moyses erat in monte Sinai cum Deo, & acceptis ab eo tabulis lapideis, iubebatur construere Tabernaculum per Beseleel filium Vri. Exodi 31. & 32. v. 1.) Similiter, quod populus fuerit author idololatriæ, non autem Aaron; disertè habetur Exodi 32. vers. 1. *Videns populus, quod moram faceret descendendi de monte Moyses, congregatus aduersus Aaron, dixit: Surge, fac nobis Deos, qui nos præcedant.*

65 SECVNDO, Vrias non errauit, tanquam Iudex & Præses Concilij, in dirimendis Controuersijs legalibus; sed extra Concilium, errauit in facto, volens satisfacere mandato Regis Achaz, quod non negamus. Itaque nec hoc exemplum ad rem facit. Non enim est quæstio inter nos: An Pontifex nulla in re potuerit errare, aut peccare? Potuit certè in multis, non minus, quàm alij. Sed quæstio est; An in sententia publicè ferenda circa controuersias legales potuerit errare, vel falsam sententiam dicere? Non potuit. Nec Vrias hoc modo errauit.

66 TERTIO, Isaias per speculatores, quos ait cæcos esse, non intelligit Pontifices sui temporis, vt putant Aduersarij, sed Scribas & Pharisæos, qui erant futuri tempore Apostolorum, quando Ierusalem erat vastanda à Romanis, sub Vespasiano Imperatore, vt interpretatur S. Hieronymus. Et patet ex ipso contextu, qui sic habet: *Ait Dominus Deus, qui congregat dispersos Israël. Adhuc congregabo ad eum congregatos eius. Omnes bestiæ agri venite ad deuorandum, vniuersæ bestiæ saltûs. Speculatores eius cæci omnes, nescierunt vniuersi, canes muti, non valentes latrare.* Sensus est: Ait Dominus Deus: Ego post captiuitatem

Babyloniсam; in qua dispergentur Iudæi, iterum congregabo illos ad Ierusalem (quod contigit sub Cyro Persarum Rege, 1. Esdræ.) Deinde etiam gentiles eis aggregabo (quod factum est, tempore Christi & Apostolorum, quando Gentiles ad lucem Euangelij vocati sunt, & ex vtroque populo coaluit vna Ecclesia.) Postea dicam Romanis, (qui propter infidelitatem vocantur bestiæ agri) *venite ad deuorandum*, id est, ad deuastandam & euertendam ciuitatem Ierusalem. Sed ob quam causam? Quia *speculatores eius*, Scribæ & Pharisæi, merebuntur hanc pœnam, duplici titulo. Primò, propter suam cæcitatem & incredulitatem. Nam neque ipsi volunt Christum agnoscere pro Messia; neque permissuri sunt, vt Iudæi in eum credant. Et sic vtrique propter incredulitatem, digni erunt, qui puniantur. Vnde Christus, Matth. 13 14. *Cæci sunt, & duces cæcorum*. Et cap. 23. 13. *Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ; qui clauditis regnum cœlorum ante homines, Vos enim non intratis, nec introeuntes sinitis intrare.* Secundò, quia erant *canes muti, non valentes latrare*, id est, ignaui Pastores, non defendentes gregem sibi concreditum, nec vitia subditorum reprehendentes. Ex hac interpretatione, quæ & textui, & Hieronymo conformis est, nihil potest colligi, quod sit contra nos. Nam nostra assertio est, Pontificem in V. T. non potuisse errare in definiendis legalibus controuersiis, quæ ad ipsum in Concilio deferebantur. Hæc non euertitur per hoc, quod Pharisæi, tempore Apostolorum fuerint cæci & increduli in Christum. Frustrà ergò altercantur aduersarij.

QVARTO, nec dictum Ieremiæ ipsis patrocinatur. Non enim intelligendum est de errore vel mendacio Pontificis in decisione controuersiarum legalium; sed de dolo, seu mendacio Sacerdotum & Prophetarum, in prædictione futurorum. Cum enim Ieremias, & alij Prophetæ à Deo missi, prædicerent fore, vt populus propter scelera sua puniretur, & in captiuitatem duceretur; Sacerdotes & Pseudoprophetæ blandiebantur populo, & omnia prospera vaticinabantur: & sic misere illum decipiebant. Hic sensus colligitur ex ipso textu. Nam Ieremiæ prædictio erat

67

hæc: *Vir cum muliere capietur, senex cum pleno dierum. Et transibunt domus illorum ad alteros, agri & vxores pariter: quia extendam manum meam super habitantes terram, dicit Dominus. A minore quippe vsque ad maiorem omnes auaritiæ student.* Quid porrò Sacerdotes & Pseudoprophetæ? sequitur: *A Prophetis vsque ad Sacerdotem, cuncti faciunt dolum. Et curabant contritionem populi mei cum ignominia, dicentes: Pax, pax, & non erat pax.* Vel, vt Septuaginta vertunt. *A Sacerdote & vsque ad Pseudoprophetam omnes fecerunt mendacium. Et curabant contritionem populi mei paruipendentes & dicentes: Pax, & vbi est pax?* q. d. Quidquid ego ædifico; hoc mali Sacerdotes & Prophetæ destruunt. Ego reprehendo scelera populi, & prædico illi captiuitatem, vt hac ratione promoueam omnes ad dolorem & contritionem. Illi contrà, dolo seu mendacio decipiunt populum, promittendo pacem & prosperitatem: & sic conantur abstergere & curare contritionem, quam ex mea communicatione conceperat. Ex hoc sensu, quid inferunt aduersarij? Vel nihil, vel hoc: Sacerdotes & Prophetæ in V. T. mentiebantur in prædictione futurorum: Ergò Pontifex errabat in decisione controuersiarum legalium. Illatio nulla.

68 QVINTO, quod obijciunt, Ieremiam publico decreto Sacerdotum & Prophetarum fuisse condemnatum ad mortem, non spectat ad præsentem quæstionem. Primò, quia tametsi Sacerdotes & Prophetæ peccauerint in hoc facto, non tamen errauerunt in decisione alicuius controuersiæ legalis: (de quo errore hîc disputamus) sed tantùm in eo, quod dicerent, falsam esse prædictionem Ieremiæ, de imminente euersione Ierusalem, vt iam explicaui. Deinde, non soli Sacerdotes & Prophetæ, sed etiam populus condemnauit illum ad mortem. Cùm enim dixisset Ieremias ex persona & mandato Dei: *Dabo domum istam sicut Silo, & vrbem hanc dabo in maledictionem cunctis gentibus terræ*: mox sequitur: *Et audierunt Sacerdotes & Prophetæ, & omnis populus Ieremiam loquentem verba hæc in domo Domini.* Et paulò pòst: *Apprehenderunt eum Sacerdotes & Prophetæ, & omnis populus dicens; Morte moriatur*

tur. *Quare prophetauit in nomine Domini, dicens; Sicut Silo erit domus hac, & vrbs ipsa desolabitur, eò quòd non sit habitator?* Igitur sententia condemnationis non fuit legitimè & iudicialiter lata in Concilio seu Synedrio, in quo legales controuersiæ decidebantur; sed in tumultuario concursu ac seditione vulgi, vt etiam ab Hieronymo notatum est. Et hoc patet ex euentu. Nam Principes Iuda, cùm audissent tumultum populi, & conspirationem factam contra Ieremiam, venerunt ad introitum templi, vbi seditio excitabatur, & liberârunt Ieremiam à sententia mortis; quod non facilè fecissent, si sententia à summo Pontifice in Concilio fuisset pronunciata. Inspiciatur textus.

Sexto, ad id denique, quod adfertur de Christo à Pontifice & senioribus morti adiudicato, facilis responsio est. Fateor Caipham, qui tunc erat Pontifex, errasse cum Concilio; nec amplius habuisse infallibilem Dei assistentiam, quia Synagoga iam ferè exspirabat. Vbi obiter notandum est, potuisse hæc quinque spectari in Synagoga. 1. Legem Mosaicam. 2. Prophetiam de Christo. 3. Sacerdotium, & sacrificia legalia. 4. Supremam potestatem iudiciariam, quæ erat in Pontifice & Concilio. 5. Infallibilem Dei assistentiam, quæ illi potestati erat annexa. Quando & quomodo singula exspirauerint, dicam paucis. 69

Lex Mosaica quoad obligationem, abrogata est in morte Christi, vt docet S. Thomas, in 1. 2. quæst. 163. art. 3. ad 2. & alij passim. Tunc enim amisit vim obligandi; quia tunc *velum templi scissum est in duas partes, à summo vsq; deorsum.* Matth. 27. 51. Et tunc Christus dixit in cruce; *Consummatum est.* Vnde sequitur, ante mortem Christi viguisse simul legem Mosaicam & Euangelicam; post mortem, solam Euangelicam. 70

Prophetia de Christo fuit multiplex: Alia de venturo Christo in hunc mundum, alia de eius doctrina & miraculis: alia de morte & de passione: alia de descensu ad inferos: alia de resurrectione; alia de ascensione. Vnaquæq; earum tunc exspirauit, quando impletum fuit id, quòd per eam prædicabatur, v. g. Prophetia de venturo Christo, 71

exspirauit per aduentum Christi, Math. 11. 13. *Lex & Prophetæ vsque ad Ioannem.* Et sic deinceps.

72 SACRIFICIA legalia sunt etiam abrogata per mortem Christi, sicut lex Mosaica. Quod maximè verum est de cruentis sacrificijs, in quibus mactabantur animalia. Erant enim figuræ seu vmbræ cruenti sacrificij, quo Christus in ara crucis erat mactandus. Itaque adueniente hoc sacrificio, necesse fuit illa exspirare; sicut adueniente sole, facessunt tenebræ.

73 SVPREMA potest iudiciaria, itemque diuina assistentia illi annexa, non videtur simul, seu eodem momento tota expirasse, sed successiuè, & quasi per partes. Nam primò certum est, Christum habuisse maiorem potestatem iudiciariam, & vberiorem Dei assistentiam, quàm habuerit Pontifex in veteri Testamento, iuxta illud Matth. 28. 18. *Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra.* Itaque Pontifex respectu Christi, non potuit amplius habere supremam, tametsi habuerit supremam in suo ordine ac statu.

74 DEINDE, Assistentia diuina paulatim subtracta est. Quod facile ostendi potest in ijs Concilijs, quæ post Christi natiuitatem à Pontifice & Sacerdotibus celebrata sunt. Tria potissimum recensebo. Primum, tempore Herodis, quando tres Magi venerunt Hierosolymam. Alterum, tempore Lazari resuscitati, quando disputabatur, quid de Christo, tot miracula faciente, statuendum esset. Tertium, tempore captiuitatis Christi, quando à Caipha, ad mortem condemnatus est. In primo mansit integra assistentia diuina; in altero diminuta est; in tertio penitus sublata. Quod sic demonstro.

75 PRIMVM Concilium conuocatum est propter Herodem, qui à Principibus Sacerdotum sciscitabatur, vbi Christus, iuxta Prophetarum vaticinia, esset nasciturus, Matth. 2. 4. Et responsum est. *In Bethlehem Iudæ. Sic enim scriptum est per Prophetam: Et tu Bethlehem terra Iuda, nequaquam minima es in principibus Iuda. Ex te enim exiet Dux, qui regat populum meum Israël.* Quæ decisio fuit vera & infallibilis; ac proinde ex vera infallibili Dei assistentia profecta.

ALTE-

76 Aliud Concilium celebratum fuit ex occasione miraculi, quo Christus Lazarum resuscitauit, Ioan. 11. 47. *Collegerunt ergò Pontifices & Pharisæi Concilium, & dicebant: Quid facimus? quia hic homo multa signa facit. Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum? & venient Romani, & tollent nostrum locum & gentem. Vnus autem ex ipsis, Caiphas nomine, cùm esset Pontifex anni illius, dixit eis: Vos nescitis quicquam, nec cogitatis, quia expedit vobis, vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat. Hoc autem à semetipso non dixit, sed cùm esset Pontifex anni illius, prophetauit, quòd Iesus moriturus esset pro gente, &c.* Ex his verbis manifestè constat, Caipham ex vna parte errasse, ex altera non errasse: Et partim ex odio, more humano; partim ex assistentia Spiritus sancti, more prophetico, locutum esse. In eo errabat, quòd Christum innocentem morti adiucaret; Et hoc ex inuidia & æmulatione, (Matth. 28.18.) In eo non errabat, quòd prædiceret Christum moriturum, pro salute Iudæorum: Et hoc non ex semetipso, id est, ex proprio iudicio & affectu humano, sed ex diuino instinctu, qui Pontifici ratione sui officij solet assistere.

77 Tertium celebratum fuit, instante Christi passione, Matth. 26. 59. vbi Sacerdotes quærebant *falsum testimonium contra Iesum, vt eum morti traderent.* Et tandem lata est hæc sententia: *Reus est mortis.* Quæ sine dubio fuit iniqua, nec vllo modo à Deo inspirata, sed potius à Diabolo, vt iam antè dictum erat à Christo, Ioan. 8. 44. *Vos ex patre Diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere, ille homicida erat ab initio.* Nec quicquam in illo Concilio gestum est, ex quo constare possit diuinam assistentiam adfuisse.

78 Hactenus responsum est ad ea exempla, quibus aduersarij conantur probare Pontificem veteris Testamenti fuisse quidem Iudicem controuersiarum, sed potuisse errare, & reipsa sæpe errasse. Ex qua responsione duo colligo. Vnum est, priora quinque exempla nihil ad rem facere. Nam Aaron non erat Pontifex, quando errauit. Vrias erat quidem Pontifex, non tamen errauit in iudicio legali, sed in facto. Isaias locutus est de Scribis & Pharisæis, qui

qui victuri erant tempore Apostolorum. Ieremias de Sacerdotibus & Prophetis, qui errabant in prædictione futurorum. Alterum est, nostram potius sententiam ex hac obiectione confirmari. Nam ex eo, quod dictum est, de Caipha; *Hoc autem à semetipso non dixit, sed cùm esset Pontifex anni illius, prophetauit*; perspicuè constat, Pontificem habuisse hoc priuilegium, vt à semetipso non decideret controuersias; sed ex diuina potius directione, quod nos asserimus.

QVINTVM ARGVMENTVM.
Ex vsu & praxi noui Testamenti, &c.

79 SICVT in veteri Testamento, vt iam ostendi, non Scriptura, sed Pontifex & Concilium seniorum, fuit Iudex controuersiarum; sic etiam in nouo hactenus seruatum est. Hoc ostendam breui inductione. Ac primo tempore Apostolorum fuit orta controuersia de circumcisione. An scilicet noui Christiani, qui tunc fidem Euangelij recipiebant, non possent saluari, nisi etiam circumciderentur, & legalia seruarent? Quæ controuersia potissimùm intelligebatur de gentilibus ad fidem conuersis. Erat autem duplex de hac sententia. Vna quorundam, qui ex Iudæis facti erant Christiani, qui dicebant, gentiles per fidem Christi non posse saluari, nisi circumciderentur, & ceremonias legis Mosaicæ obseruarent. Altera Pauli & Barnabæ, qui asserebant non opus esse circumcisione & obseruatione legalium. (Actor. 15.1.)

80 AT quomodo decisa & finita est hæc controuersia? An ad solam scripturam, tanquam ad communem Iudicem delata est? Nihil minus. Sed potius ex consensu vtriusque partis delecti sunt aliqui, qui Hiersolymam irent ad Apostolos, vt ipsi in solenni Concilio de tota re cognoscerent, & definitiuam sententiam pronunciarent. Quod & factum est. Nam ex vna parte designati sunt Paulus & Barnabas: ex altera, & alij: qui simul Hierosolymam profecti, Apostolus & Seniores adierunt. Hi, coacto Concilio, &

inuocato Spiritu sancto, responderunt his verbis: *Visum est Spiritui sancto & nobis, nihil vltrà imponere vobis oneris, quam hæc necessaria, vt abstineatis vos ab immolatis simulachrorum, & sanguine, & suffocato, & fornicatione.* Quæ verba per modum Epistolæ missa sunt ad gentiles Christianos, de quibus agebatur: Et sensus est: non volumus vobis imponere onus circumcisionis & legalium, quod graue est: sed abstinere ab ijs, quæ iam dicta sunt, quod graue non est.

81 HIc duo, quæ ad rem faciunt, notanda sunt. Primum est, quod hæc controuersia, de circumcisione & legalibus sufficienter potuisset determinari per Paulum & Barnabam, qui ambo erant & Apostoli, & Prophetæ, & Doctores (Actorum 13. 1.) Ambo à Spiritu sancto speciatim delecti, vt Euangelium gentibus prædicarent (Actor. 13. 2.) Et iam re ipsa illud prædicauerant in multis locis ac prouincijs. (Actorum 14. 29.) Neuter tamen voluit hoc officium vsurpare, vt suo exemplo docerent, huiusmodi controuersias, quæ fidem ac religionem concernunt, ad ordinarios Ecclesiæ Prælatos, vel ad Concilia Prælatorum deferri oportere.

82 ALTERVM est, quod in Concilio Apostolorum, in quo controuersia illa proposita & definita est, nullum scripturæ testimonium, quod directè ad circumcisionem pertineret, allatum sit; cum tamen in vtramque partem non defutura fuissent testimonia, si ex illis solis oportuisset litem finire ac terminare. Nam pro circumcisione adduci potuisset illud Genes. 17. 10. *Hoc est pactum meum, quod obseruabitis inter me & vos, & semen tuum post te. Circumcidetur ex vobis omne masculinum, & circumcidetis carnem præputij vestri, vt sit signum fœderis inter me, & vos, &c. Tam vernaculus, quàm emptitius circumcidetur, & quicunque non fuerit de stirpe vestra: Eritq; pactum meum in carne vestra in fœdus æternum.* At si pactum est æternum vt hic dicitur, semper seruari necesse est, etiam in lege Euangelica. Nec solum à Iudæis, sed etiam ab alijs, qui non sunt de stirpe Iudæorum. Contra verò occurrebat illud Deut. 30. 6. *Circumcidet Dominus Deus tuus*

tuus cor tuum, & cor seminis tui. Vbi insinuatur, circumcisionem carnis non duraturam in nouo Testamento, sed ei successuram circumcisionem cordis. Sicut etiam Ierem. 4. 4. *Circumcidimini Domino, & auferte præputium cordium vestrorum*, quasi dicat, Non requiro circumcisionem carnis, sed cordis, quæ consistit in interna contritione & dolore de peccatis. Hæc & similia vtrinq; adduci poterant ex Scriptura. At factum non est: sed Apostoli in Concilio congregati, ex directione & assistentia diuina, quam Christus promiserat illis, & eorum successoribus, sententiam protulerunt.

83 Post tempora Apostolorum, aliæ atque aliæ controuersiæ diuersis locis ac ætatibus exortæ sunt, quas similiter à Pontifice Romano, vel à Concilijs ab eo approbatis, decisas ac diremptas esse, ex historijs Ecclesiasticis notum est. Et qui illorum sententiæ noluerunt acquiescere, pro hæreticis habiti & damnati sunt. Producam exempla aliquot illustriora, quæ primum occurrunt.

84 Prima Controuersia fuit, an Pascha deberet celebrari cum Iudæis, decima quarta primi mensis, vt solebant multi in Asia, qui propterea Quartadecimani appellati sunt: an verò tantum die dominica, sicut nunc fit? Hæc tandem post multa concilia Episcoporum decisa ac finita est à Victore Papa, anno Christi 198. Vide Eusebium lib. 5. Historiæ Ecclesiasticæ cap. 23. & sequentibus.

85 Secunda, An Ecclesia posset illos absoluere à peccatis, qui post baptismum lapsi essent? Negauit Nouatianus. Sed damnatus est in Concilio Romano sub Cornelio Papa, anno 255. Vide Baronium circa eundem annum.

86 Tertia, An in Deo sint tres personæ realiter distinctæ? Negauit Sabellius, asserens vnam tantum esse personam, quæ habet tria officia, creationis, redemptionis, & sanctificationis. Sed damnatus est in Concilio Alexandrino tempore Syluestri Papæ. Anno Christi 319. iuxta Baronium.

87 Quarta, An Christus sit purus homo, sicut cæteri mortales, & nihil amplius habeat in natura & hypostasi, quàm nos habemus? Affirmauit Paulus Samosatenus. Sed damna-

damnatus est in synodo Antiochena, tempore Dionysij Papæ, anno 266. iuxta Baronium. Vide Eusebium lib. 7. cap. 27.

QVINTA, An Christus sit Verbum Patris æternum, & eiusdem cum Patre substantiæ? Negauit Arius, asserens, esse verbum verbi, non ab æterno, sed in tempore à Deo ex nihilo creatum, & alterius à Deo substantiæ: ac proinde Deum non semper Patrem fuisse, sed tempus aliquando extitisse, cùm non esset Pater. Sed damnatus est in generali Concilio Nicæno I. sub Syluestro Papa, & Constantino Imperatore, anno 325. Vide duas Epistolas Alexandri Episcopi Alexandrini, quarum vna extat apud Socratem, lib. 1. cap. 3. altera apud Theodoretum, lib. 1. cap. 4. 88

SEXTA, An in Christo sint duæ personæ, sicut sunt duæ naturæ, diuina & humana? affirmauit Nestorius Episcopus Constantinopolitanus. Sed damnatus est in generali Concilio Ephesino, sub Cœlestino Papa & Theodosio Imperatore, anno 434. & prius à Cyrillo in Concilio Alexandrino, anno 431. Vide Baronium. 89

SEPTIMA, An in Christo sint duæ naturæ? Eutiches & Dioscorus dixerunt, ante vnionem hypostaticam, fuisse duas naturas, diuinam & humanam: post vnionem, duas in vnam coaluisse, & vnam factam esse. Sed damnati sunt in generali Concilio Chalcedonensi, sub Leone Papa & Marciano Imperatore, anno 454. Vide Gabrielem Vasquez tomo 1. in 3. partem D. Thomæ, Disp. 14. 90

OCTAVA, An in Christo sit vna tantum voluntas? Macharius Antiochenus Patriarcha, Cyrus Alexandrinus, Sergius Constantinopolitanus, & quidem alij, tametsi agnoscerent in Christo duas naturas, dixerunt tamen vnam tantùm esse voluntatem, nempe diuinam, vt refert D. Thomas in 3. parte, quæst. 18. art. 1. Ideoque Monothelitæ appellati sunt. Eorum sententia damnata est in generali Concilio Constantinopolitano 3. sub Agathone Papa, & Constantino IV. Imperatore, anno 679. iuxta Baronium. An autem nomine voluntatis, intellexerint potentiam, an operationem, videri potest apud Gabrielem Vasquez, tomo citato, disput. 73. cap. 1. 91

No-

NONA, An Spiritus sanctus sit Deus? Negârunt Macedoniani, de quibus Augustinus in libro de hæresibus, cap. 52. sic scribit: *Macedoniani sunt à Macedonio Constantinopolitana Ecclesia Episcopo, quos & πνευματομάχους Græci dicunt; eò quod de Spiritu sancto litigent. Nam de patre & Filio rectè sentiunt, quod vnius sint eiusdemq; substantiæ vel essentiæ: sed de Spiritu sancto hoc nolunt credere, creaturam eum esse dicentes.* Hi damnati sunt in Generali Concilio Constantinopolitano I. sub Damaso Papa, & Theodosio Imperatore, anno 383.

93 DECIMA, An Baptismus repeti, seu reiterari possit? Quæ controuersia dupliciter potest intelligi. Primò, an Baptismus, si semel validè collatus sit, repeti possit? Affirmauit Marcion, teste Epiphanio hæresi 42. paulò post principium, vbi de Marcione sic scribit. *Cum corrupisset in ciuitate sua virginem, & aufugisset, atque in magno delicto inuentus esset, excogitauit præstigiator sibi ipsi secundum lauacrum, asserens licere vsque ad tria lauacra, hoc est, tres baptismos dare in remissionem peccatorum: quo si quis lapsus esset post primum, pœnitentiâ actâ accipiat secundum & tertium similiter, si in delicto post secundum comperiatur.* Secundò, an Baptismus, qui ab hæreticis collatus est, repeti possit? Affirmârunt Donatistæ, qui baptizatos à Catholicis rebaptizabant, teste Augustino in libr. de hæresibus cap. 69. eo quod Catholicos haberent pro hæreticis, & baptismum ab hæreticis collatum putarent esse inualidum, vt explicat Vasquez disp. 146. cap. 2. Hi damnati sunt in Concilio Romano, sub Melchiade Papa, anno 313. apud Baronium.

94 VNDECIMA, An homo sine gratia Dei, per solas naturæ vires possit implere legem, si velit? Affirmârunt Pelagius & Cælestius. Sed damnati sunt in Concilio Carthaginensi & Mileuitano, sub Innocentio primo, anno 416. iuxta computum Baronij.

95 DVODECIMA, An paruuli nascantur in peccato originali, & ad illud peccatum abolendum indigeant Baptismo? Negârunt iidem authores, Pelagius & Cœlestius, teste Augustino in libro de hæresibus, cap. 88. vbi de illis sic ha-

bet: *Paruulos etiam negant, secundum Adam carnaliter natos, contagium mortis antiquâ primâ natiuitate contrahere. Sic enim eos sine vllo peccati originalis vinculo asserunt nasci; vt prorsus non sit, quod eis oporteat secundâ natiuitate dimitti: sed eos propterea baptizari, vt regeneratione adoptati, admittantur ad regnum Dei de bono in melius translati, non istâ renouatione ab aliquo malo obligationis veteris absoluti.* Hic error damnatus est in Concilio Mileuitano cap. 2. & postea à Zosimo Papa, vt testatur idem Augustinus in libro de peccato originali, cap. 6. & sequentibus.

96 In his, & similibus controuersijs, quas breuitatis causâ omitto, tria consideranda sunt. Primò, quòd altera pars litigantium clarè & perspicuè damnata sit. Secundò, quòd hæc condemnatio facta sit ab Ecclesia Catholica, tanquam à Iudice: quæ aliquando tulit sententiam per Pontificem, qui est Caput seu Pastor Ecclesiæ: aliquando per Concilia, quæ repræsentant Ecclesiam. Tertiò, quòd Lutherani & Caluinistæ agnoscant hanc damnationem legitimè factam esse. Fatentur enim Nouatianum, Sabellium, Samosatenum, Arium, Nestorium, Eutychen & Dioscorum, Monothelitas, Macedonianos, Donatistas, Pelagianos, meritò damnatos esse, & pro hæreticis haberi oportere. Nec aliunde, quàm ex Catholicæ Ecclesiæ decisione. Quòd si sola Scriptura esset Iudex, & Ecclesia suam sententiam non interposuisset, in hodiernum vsque diem durarent istæ controuersiæ; nec adhuc clarè & palam omnibus constaret, supradictos authores pro hæreticis habendos esse. Nunc, cùm ab Ecclesia damnati sint, res certa & indubitata est.

97 Dices, Quòd si Ecclesia errasset in ferenda sententia? Respondeo: Hoc tantundem est, ac si dicas: Quid si Christus, Apostoli, & Prophetæ mentiti essent? Nam illi testati sunt, Ecclesiam errare aut deficere non posse. Est enim vt loquitur Christus *fundata supra petram, & portæ inferi non praualebunt aduersus eam.* (Matth. 16. vers. 18.) Est *columna & fundamentum veritatis.* (Ti-

(Timoth. 3. v. 15.) Nunquam *confundetur, neq; erubescet.* (Isaiæ 54. v. 4.) *Iaspis est propugnaculum eius.* (ibidem v. 12.) *Et omnis lingua resistens illi in iudicio, condemnabitur.* ibidem v. 17.) De hac re dixi cap. 3.

98 SED instat Gardius Lutheranus, Ecclesiam dupliciter sumi posse. 1. Pro tota Ecclesia collectiuè sumpta, quatenus constat ex omnibus fidelibus; qui toto orbe dispersi sunt. 2. Pro Concilio Episcoporum, quod repræsentat Ecclesiam. Ait igitur, Ecclesiam priori modo sumptam errare non posse; posteriori, non solùm posse, sed etiam errasse. 1. Quod probat dupliciter. 1 Authoritate Bellarmini, qui fatetur Concilia tam generalia, quàm particularia errare posse, quando non accedit confirmatio Pontificis. 2. Exemplo variorum Conciliorum, quæ re ipsâ errârunt. Adducit autem duo genera Conciliorum. Alia, quæ errârunt ex concessione Catholicorum; alia, quæ absolutè errârunt. Prioris generis sunt hæc: 1. Ariminense, Seleucium, & Ephesinum secundum, fatente Bellarmino. 2. Constantinopolitanum primum, & Chalcedonense, decernendo Episcopum Constantinopolitanum debere esse parem & æqualem Romano Pontifici. 3. Constantiense & Basiliense, definiendo Concilium esse suprà Papam. Posterioris sunt hæc. 1. Nœocæsariense decernendo Presbyterum non debere interesse secundis nuptijs. 2. Carthaginense quartum, statuens Episcopum non debere legere libros gentilium, nec rei familiaris curam gerere. 3. Toletanum primum, definiens eum, qui pro vxore habet concubinam, à communione repellendum non esse. 4. Nicænum secundum, sanciens cultum & adorationem imaginum. 5. Constantiense, adimens laicis communionem Calicis. 6. Tridentinum, statuens plurima decreta contra Scripturam, & consensum Patrum, vt Kemnitius ad oculum demonstrauit.

99 CERTE, oleum & operam perdit Gardius. Primò, quia nos fatemur, Concilia errare posse, nisi à Pontifice sint approbata. Et hanc scit nostram esse sententiam. Cur ergò tot exempla accumulat, vt id probet, quod nos vltro damus? Duplici, vt opinor, de causa id facit. 1. Vt simpli-

cio-

ciores Lutherani concipiant magnam opinionem de Gardio, quasi is illustrauerit & examinauerit omnia Concilia, quæ hactenus in Ecclesia celebrata sunt. Si scirent, illum ex Bellarmino Catholico, & Hunnio Lutherano transscripsisse, non tanti eum æstimarent. 2. Vt etiam Catholicis, præsertim rudioribus, possit persuadere, non temerè tot Concilia ab ipso citata esse. Sed non obtinebit, quod vult. Notæ sunt Prædicantium imposturæ, vt facilè caueri & contemni queant.

100 Dicimus, multa ex ijs, quæ dixit, falsa sunt. Ac primò falsum est, Concilium Constantinopolitanum primum decreuisse, Episcopum Constantinopolitanum debere esse parem & æqualem Episcopo Romano. Nusquam hoc inuenio in Concilio. Inuenio quidem cap. 5. hæc verba: *Constantinopolitanæ ciuitatis Episcopum habere oportet Primatus honorem post Romanum Episcopum; propterea quòd sit noua Roma.* Sed aliud est esse parem & æqualem Episcopo Romano; aliud esse proximum post Episcopum Romanum. Hoc posterius inuenio; Prius non item.

101 Secundo falsum est, errasse Concilium Carthaginense quartum, statuendo, Episcopum non debere legere libros gentilium, nec rei familiaris curam gerere. Nullus hîc error est; sed præceptum, vel consilium Ecclesiasticum. Potest enim Ecclesia suadere, vel etiam legitimis ex causis mandare, vt Episcopi abstineant à lectione librorum gentilium, & vacent lectioni Scripturarum ac sanctorum Patrum. Similiter, vt non implicent se curis & negotijs secularibus, sed occupentur officio pastorali, quòd ipsis incumbit. Et hoc est conforme Scripturæ, 1. Timoth. 4. v. 16. *Attende tibi, & doctrinæ, insta in illis.* Et 2. Timoth. 2. v. 4. *Nemo militans Deo implicat se negotijs secularibus.* Et Actor. 6. 2. *Non est æquum, nos derelinquere verbum Dei, & ministrare mensis.*

102 Tertio falsum est, errasse Concilium Toletanum primum, definiens eum, qui pro vxore habet concubinam, à communione repellendum non esse. Non est error Concilij, sed imperitia Gardij. Concilium Can. 17. sic habet: *Si quis habens vxorem fidelem, & concubinam habeat,*

non communicet. Cæterum is, qui non habet vxorem, & pro vxore concubinam habet, à communione non repellatur: tantum vt vnius mulieris, aut vxoris, aut concubinæ (vt ei placuerit) sit coniunctione contentus. Aliàs viuens abijciatur, donec desinat, & ad pœnitentiam reuertatur. Vbi per concubinam non intelligitur fornicaria, quæ extra matrimonium viuit, vt putat Gardius, qui Canonem non examinauit, sed vxor, quæ sine externa solennitate viro coniuncta est, vt patet ex iure canonico, apud Gratianum dist. 34. Can. 3. vbi sic dicitur: *Concubina autem hic intelligitur, quæ cessantibus legalibus instrumentis vnita est, & coniugali affectu adsciscitur. Hanc, coniugem facit affectus: concubinam verò lex nominat.* Et Glossa ibidem: *Accipitur hîc concubina, quæ cognoscitur vxoris affectu, sed non fuit ducta cum solennitate. Et talem lex concubinam vocat. Itaq; is, qui non duxit vxorem cum solennitate, sed tamen habet concubinam, quam affectu maritali accepit sine solennitate, non propterea repellendus est à communione* Nihil erroris hîc est. Eodem sensu loquitur Isidorus de distantia noui & veteris Testamenti, cùm ait: *Christiano, non dicam plurimas, sed nec duas simul habere licitum est, nisi vnam tantùm aut vxorem, aut certè loco vxoris (si coniunx deest) concubinam.* Refertur apud Gratianum loco citato, cap. 5. videri potest Augustinus, lib. de bono coniugali, cap. 5.

103 QVARTO falsum est, errasse Concilium Nicænum secundum, sanciendo cultum & adorationem imaginum: Itemque Constantiense, adimendo laicis communionem calicis. Gardius quidem dicit errasse, sed non probat. Eodem iure liceat mihi dicere, Gardium errare. Sed extant de vtroque puncto doctissimæ controuersiæ, iam pridem à nostris conscriptæ & diuulgatæ. Eas oppugnet ipse, si vir est.

104 QVINTO falsum est, Concilium Tridentinum sanxisse plurima decreta contra Scripturam, & consensum Patrum. Nec aliunde hoc probat Gardius, quàm authoritate Kemnitij Lutherani, qui propter apertissima mendacia, quibus scatent ipsius libri contra Concilium Tridentinum, meritò infamis est.

SEXTVM ARGVMENTVM.

Ex Analogia Iudicis Controuersiarum ciuilium, &c.

HOc argumentum, quod rem maximè illustrabit, proponi potest hoc modo: Inter res fidei ac religionis ex vna parte, & inter res ciuiles & politicas ex altera, potest spectari multiplex analogia. 1. Sicut in politicis ac ciuilibus sæpè oriuntur lites ac controuersiæ, quæ requirunt aliquem Iudicem, qui sententiam ferat inter partes litigantes; sic etiam fit in fide ac religione. 2. Sicut in controuersijs ciuilibus distinguuntur hæc tria: Iudex, Lex scripta, & consuetudo; sic etiam in controuersijs fidei hæc tria, Iudex, scriptura vtriusque Testamenti, & Traditio. 3. Sicut Princeps vel Magistratus secularis fungitur officio Iudicis in decisione controuersiarum ciuilium; sic etiam Princeps Ecclesiæ, vel Synodus Ecclesiastica fungitur officio Iudicis in decisione controuersiarum fidei. 4. Sicut lex scripta est quasi norma quædam seu regula, quam sequitur Iudex secularis in decidendis controuersijs ciuilibus: sic etiam scriptura vtriusque Testamenti est quasi norma quædam seu regula, quam sequitur Iudex Ecclesiasticus in decidendis controuersijs fidei. 5. Sicut sola lex scripta non est sufficiens & integra norma omnium controuersiarum ciuilium, sed lex scripta & consuetudo simul; sic etiam sola scriptura vtriusq; Testamenti non est sufficiens & integra norma omnium controuersiarum fidei, sed Scriptura & Traditio simul. 105

Hæc clara sunt. Nihilominus, ne quis dubitet, singula breuiter explicabo. Ac primò, quòd Princeps vel Magistratus secularis fungatur officio Iudicis in controuersijs ciuilibus, non eget longâ probatione. Hoc enim testatur quotidiana experientia in omnibus Regnis ac prouincijs. Nam vbique contentiones & causæ ciuiles deferuntur ad Principem vel Magistratum secularem, quem partes litigantes agnoscunt pro legitimo suo Iudice. Quod etiam ex vtroque iure, tam ciuili, quàm canonico notissimum est. Nam in vtroque extant tituli, *De officio Iudicis ordinarij & delegati*. Nec vllus in hac re tam peregrinus aut stupidus 106

est, vt per Iudicem ordinarium aut delegatum, intelligat Legem scriptam: cum constet, illum esse ordinarium, qui ordinariam habet iurisdictionem & potestatem: illum verò delegatum, qui accepta ab ordinario potestate, vicem illius gerit.

107 Deinde, quod lex scripta non possit esse Iudex, facilè probari potest. Et quidem, in his tribus casibus. Primò, quando ipsa obscura, aut ambigua est. Tunc enim opus est alio Iudice seu interprete, qui mentem illius explicet. Secundò, quando vna lex videtur alteri repugnare, quod frequentissimè contingit. Tunc etiam Iudex adhibendus est, qui eas inter se conciliet. Tertiò, quando verba legis, quæ generalia sunt, restringenda essent in aliquo casu, & tamen restricta non sunt. Quod tunc fit, quando occurrit aliquis casus particularis, quem Legislator, cum legem conderet, non præuidit euenturum. Et si præuidisset, non voluisset illum sub lege sua comprehendere. In tali igitur casu, contra legis verba iudicandum est. Et quis erit tunc Iudex? Non lex ipsa. Nam illam seipsam non destruit aut iudicat. Alius ergò districtus à lege.

108 Postremo, quod sola lex scripta non possit esse sufficiens Norma pro decisione quarumcunque Controuersiarum Ciuilium, sed præter legem scriptam admittenda sit etiam consuetudo; certissimum est apud Iure consultos. Ac potissimum in duplici casu. Primò, quando mouetur aliqua controuersia, de qua nulla extat lex scripta. Tunc enim consuetudo, si adsit, vim legis obtinet, iuxta illud: *Ea, quæ longâ consuetudine comprobata sunt, ac per annos plurimos obseruata velut tacita ciuium conuentio non minus quam ea, quæ scripta sunt iura seruantur.* (L. 35. ff. de legibus.) Secundò, quando extat quidem lex scripta, sed ambigitur de mente ac sensu illius; nec aliundè, quam ex consuetudine & Traditione de ea constare potest. Tunc enim locum habet illud: *Optima legum interpres est consuetudo.* (L. 37. ibid.) Itemque illud: *Imperator noster Seuerus rescripsit, in ambiguitatibus, quæ ex legibus proficiscuntur, consuetudinem aut rerum perpetuo similiter iudicatarum authoritatem, vim legis obtinere debere.* (L. 38. ibid.)

DICES, Quid si occurrat aliqua controuersia, quæ nec ex lege scripta, nec ex consuetudine definiri possit; quæ tunc erit Norma, quam Iudex sequi debet; Respondeo. Tunc ex naturali æquitate debet rem componere. Hoc tunc potissimum fit, quando occurrit aliquis casus, qui comprehenditur quidem sub verbis legis, non tamen sub mente Legislatoris, vt suprà dictum est. Tunc enim Iudex ex æquo & bono debet sententiam pronunciare. Idem fieri potest in controuersijs fidei aut religionis. Nam si occurreret aliqua controuersia, quæ neque apertè ex scriptura, neque ex Traditione decidi possit, recurrendum esset ad auxilium Spiritus sancti, qui tametsi omni casu implorantibus adesse solet; in hoc tamen speciatim doceret *nos omnem veritatem*, vt Christus promisit: Et hoc remedio vsi sunt Apostoli in Concilio Hierosolymitano, vbi agebatur de circumcisione & obseruatione legalium. (suprà) 109

ATQVI hæc sunt argumenta, quibus hactenus probatum est Iudicem controuersiarum fidei non posse esse scripturam, sed Ecclesiam. Nunc superest, vt testimonia scripturæ, quæ initio proposita sunt in primo argumento aduersariorum, examinemus: & simul alias obiectiones, quæ adferri possunt, dissoluamus. Ex quarum solutione apparebit, aduersarios, qui perpetuò de scriptura gloriantur, ineptissimè ex scriptura argumentari, & nihil minusquàm scripturæ sensum & intelligentiam assequi, &c. 110

Obiectiones Aduersariorum

PRIMA sumitur ex illo Isaiæ 8. 20. *Ad legem magis, & ad testimonium.* Hinc colligunt, Iudæos in veteri Testamento, quandocunque oriebatur aliqua controuersia, ex mandato Dei missos fuisse ad legem & testimonium, id est, ad scripturam, tanquam ad Iudicem. Sed valde errant. Primò, quia iam suprà ostensum est. Iudicem controuersiarum in V. T. non fuisse scripturam, sed Pontificem. Secundò, quia illa verba, *Ad legem & testimonium*, multò aliter accipienda sunt, quàm putant aduersarij, vt patet ex præcedentibus quæ sic habent: *Cum dixerint ad vos: Quærite à phythonibus, & à diuinis, & qui strident incantationibus suis: Nunquid non populus à Deo suo requiret pro viuis ac mor-* 111

mortuis? Ad legem & ad testimonium. Quod si non dixerint iuxta verbum hoc, non erit eis matutina lux. Vbi disertè agitur contra illos, qui de futuris euentibus solent consulere Pythonissas & ariolos: & remittuntur partim ad legem, quæ id prohibebat. (Deut. 8. 9. *Quando ingressus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, caue ne imitari velis abominationes illarum gentium: nec inueniatur in te, qui pythones consulat, aut diuinos, aut quærat à mortuis veritatem*) partim ad testimonium Prophetarum, qui à Deo constituti erant, vt futura prædicerent. (3. Reg. 22. 7. *Dixit autem Iosaphat, non est hic Propheta Domini quispiam, vt interrogemus per eum?*)

112 IGITVR sensus illorum verborum, *ad legem magis, & ad testimonium*, est hic: si vultis fieri certiores de futuris euentibus, non debetis consulere pythonissas, sicut fecit Saul, (1. Reg. 28. 7.) quia hoc Deus per legem suam fieri prohibuit, ad quam vos remitto: Sed consulite Prophetas Domini, quorum officium est de futuris prænunciare. Quid hoc facit ad Iudicem controuersiarum? Nihil penitus. Nisi aduersarij velint hoc modo ratiocinari: De futuris euentibus non licet consulere pythonissas; Ergò sola scriptura est Iudex controuersiarum. Ineptissimè. Et tamen, quod mireris, præcipui illorum Rabbini sic ineptiunt. De quibus benè præmonuit nos Christus; *Sinite illos, cæci sunt, & duces cæcorum.*

113 SED duo contra hanc solutionem opponit Gardius. Primò, in tota scriptura nullum locum monstrari posse, vbi vox *Testimonij*, significet testimonium Prophetarum futura prædicentium. At ego monstrabo locum, Actor. 10. 43. *Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius omnes, qui credunt in eum.* Deinde opponit, *legem & testimonium* pro eodem accipi, nempe pro scriptura: Et contineri generale mandatum, quo omnes, in quibuscunque rebus dubijs, obligati sint occurrere ad solam scripturam. Non ita est. Tametsi enim verum sit, legem & testimonium aliquando sumi pro eodem, quod non nego; tamen hoc loco distincta sunt. Et per legem intelligitur Lex illa particularis, de qua dixi *Quan-*

Quando ingressus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, caue ne imitari velis abominationes illarum gentium: nec inueniatur in te, qui Pythones consulat, aut diuinos, aut quærat à mortuis veritatem. Et per testimonium intelligitur responsum Sacerdotum & Prophetarum, quod viuâ voce soliti erant dare, quando in rebus dubijs à populo vel Rege consulebantur.

114 Hoc dupliciter probo. Primò, quia si lex & testimonium loco citato sumeretur pro scriptura: & mandatum esset, vt Iudæi in rebus dubijs recurrerent ad solam scripturam, vt Gardius interpretatur; iam omnes illi peccassent contra hoc mandatum, qui in rebus dubijs consulebant Prophetas & Sacerdotes, vt Dauid, Iosaphat, & alij plures in scriptura laudati. Imò Deus dedisset duo contraria mandata: Vnum, quò iubebantur in rebus dubijs consulere solam scripturam, vt vult Gardius: alterum, quo iubebantur consulere Sacerdotes & Prophetas, Deut. 17. 8. & Deut. 18. 14. & 15. Hæc absurda sunt: Ergò & illud, ex quo sequitur.

115 SECVNDO, quia si Iudæi de ijs omnibus, de quibus gentiles consulebant Pythones & Ariolos, debuissent consulere legem & testimonium, id est, solam scripturam, vt Gardius contendit, debuissent etiam consulere solam scripturam de futuris euentibus, de quibus vel maximè gentiles consulebant Pythones & Ariolos: At scriptura nihil determinatè poterat pronunciare de futuris euentibus: Ergò frustra illam consuluissent. Deus autem nihil frustra mandat fieri. Dabo exemplum, quo res illustretur. Iosaphat Rex Iuda volebat scire, quis esset futurus euentus, si obsideret Ramoth Galaad? an scilicet posset eam expugnare, nec ne? si in hoc consuluisset scripturam, nihil responsi accepisset. Quid ergò fecit? Consuluit Prophetam, vt viuâ voce responsum ab eo acciperet. (3. Reg. 22. 5.) Idem in simili casu fecerunt Dauid, & alij. Et rectè. Frustra ergò vrgent aduersarij, ad solam scripturam remissos esse.

Secunda obiectio.

116 SECVNDA sumitur ex illo Ioan. 5. 39. *Scrutamini scripturas.*

mortuis? Ad legem & ad testimonium. Quod si non dixerint iuxta verbum hoc, non erit eis matutina lux. Vbi disertè agitur contra illos, qui de futuris euentibus solent consulere Pythonissas & Ariolos: & remittuntur partim ad legem, quæ id prohibebat. (Deut. 8. 9. *Quando ingressus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, caue ne imitari velis abominationes illarum gentium: nec inueniatur in te, qui pythones consulat, aut diuinos, aut quærat à mortuis veritatem*) partim ad testimonium Prophetarum, qui à Deo constituti erant, vt futura prædicerent. (3. Reg. 22. 7. *Dixit autem Iosaphat, non est hic Propheta Domini quispiam, vt interrogemus per eum?*)

112 IGITVR sensus illorum verborum, *ad legem magis, & ad testimonium*, est hic: si vultis fieri certiores de futuris euentibus, non debetis consulere pythonissas, sicut fecit Saul, (1. Reg. 28. 7.) quia hoc Deus per legem suam fieri prohibuit, ad quam vos remitto: Sed consulite Prophetas Domini, quorum officium est de futuris prænunciare. Quid hoc facit ad Iudicem controuersiarum? Nihil penitus. Nisi aduersarij velint hoc modo ratiocinari: De futuris euentibus non licet consulere pythonissas; Ergò sola scriptura est Iudex controuersiarum. Ineptissimè. Et tamen, quod mireris, præcipui illorum Rabbini sic ineptiunt. De quibus benè præmonuit nos Christus; *Sinite illos, cæci sunt, & duces cæcorum.*

113 SED duo contra hanc solutionem opponit Gardius. Primò, in tota scriptura nullum locum monstrari posse, vbi vox *Testimonij*, significet testimonium Prophetarum futura prædi[illegible]. At ego monstrabo locum, Actor. 10. 43. *Hu[illegible]hetæ testimonium perhibent, remissionem pec[illegible]e per nomen eius omnes, qui credunt in eum.* D[illegible] *legem* [illegible] *testimonium* pro eodem accipi[illegible]ontineri generale manda[illegible]e rebus dubijs, obligati[illegible] Non ita est. Tametsi [illegible]nonium aliquando sumi [illegible]en hoc loco distincta sunt: [illegible]lla particularis, de qua dixi:

Quan-

Quando ingressus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, caue ne imitari velis abominationes illarum gentium: nec inueniatur in te, qui Pythones consulat, aut diuinos, aut quærat à mortuis veritatem. Et per testimonium intelligitur responsum Sacerdotum & Prophetarum, quod viuâ voce soliti erant dare, quando in rebus dubijs à populo vel Rege consulebantur.

Hoc dupliciter probo. Primò, quia si lex & testimonium loco citato sumeretur pro scriptura: & mandatum esset, vt Iudæi in rebus dubijs recurrerent ad solam scripturam, vt Gardius interpretatur; iam omnes illi peccassent contra hoc mandatum, qui in rebus dubijs consulebant Prophetas & Sacerdotes, vt Dauid, Iosaphat, & alij plures in scriptura laudati. Imò Deus dedisset duo contraria mandata: Vnum, quò iubebantur in rebus dubijs consulere solam scripturam, vt vult Gardius: alterum, quo iubebantur consulere Sacerdotes & Prophetas, Deut. 17. 8. & Deut. 18. 14. & 15. Hæc absurda sunt: Ergò & illud, ex quo sequitur. 114

SECVNDO, quia si Iudæi de ijs omnibus, de quibus gentiles consulebant Pythones & Ariolos, debuissent consulere legem & testimonium, id est, solam scripturam, vt Gardius contendit, debuissent etiam consulere solam scripturam de futuris euentibus, de quibus vel maximè gentiles consulebant Pythones & Ariolos: At scriptura nihil determinatè poterat pronunciare de futuris euentibus: Ergò frustra illam consuluissent. Deus autem nihil frustra mandat fieri. Dabo exemplum, quo res illustretur. Iosaphat Rex Iuda volebat scire, quis esset futurus euentus, si obsideret Ramoth Galaad? an scilicet posset eam expugnare, nec ne? si in hoc consuluisset scripturam, nihil responsi accepisset. Quid ergò fecit? Consuluit Prophetam, vt viuâ voce responsum ab eo acciperet. (3. Reg. 22. 5.) Idem in simili casu fecerunt Dauid, & alij. Et rectè. Frustra ergò vrgent aduersarij, ad solam scripturam remissos esse. 115

Secunda obiectio.

SECVNDA sumitur ex illo Ioan. 5. 39. *Scrutamini scripturas.* 116

mortuis? Ad legem & ad testimonium. Quod si non dixerint iuxta verbum hoc, non erit eis matutina lux. Vbi disertè agitur contra illos, qui de futuris euentibus solent consulere Pythonissas & Ariolos: & remittuntur partim ad legem, quæ id prohibebat. (Deut. 8. 9. *Quando ingressus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, caue ne imitari velis abominationes illarum gentium: nec inueniatur in te, qui pythones consulat, aut diuinos, aut quærat à mortuis veritatem*) partim ad testimonium Prophetarum, qui à Deo constituti erant, vt futura prædicerent. (3. Reg. 22. 7. *Dixit autem Iosaphat, non est hic Propheta Domini quispiam, vt interrogemus per eum?*)

112 IGITVR sensus illorum verborum, *ad legem magis, & ad testimonium*, est hic: si vultis fieri certiores de futuris euentibus, non debetis consulere pythonissas, sicut fecit Saul, (1. Reg. 28. 7.) quia hoc Deus per legem suam fieri prohibuit, ad quam vos remitto: Sed consulite Prophetas Domini, quorum officium est de futuris prænunciare. Quid hoc facit ad Iudicem controuersiarum? Nihil penitus. Nisi aduersarij velint hoc modo ratiocinari: De futuris euentibus non licet consulere pythonissas; Ergò sola scriptura est Iudex controuersiarum. Ineptissimè. Et tamen, quod mireris, præcipui illorum Rabbini sic ineptiunt. De quibus benè præmonuit nos Christus; *Sinite illos, cæci sunt, & duces cæcorum.*

113 SED duo contra hanc solutionem opponit Gardius. Primò, in tota scriptura nullum locum monstrari posse, vbi vox *Testimonij*, significet testimonium Prophetarum futura prædicentium. At ego monstrabo locum, Actor. 10. 43. *Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius omnes, qui credunt in eum.* Deinde opponit, *legem & testimonium* pro eodem accipi, nempe pro scriptura: Et contineri generale mandatum, quo omnes, in quibuscunque rebus dubijs, obligati sint occurrere ad solam scripturam. Non ita est. Tametsi enim verum sit, legem & testimonium aliquando sumi pro eodem, quod non nego; tamen hoc loco distincta sunt: Et per legem intelligitur Lex illa particularis, de qua dixi: *Quan-*

Quando ingressus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, caue ne imitari velis abominationes illarum gentium: nec inueniatur in te, qui Pythones consulat, aut diuinos, aut quærat à mortuis veritatem. Et per testimonium intelligitur responsum Sacerdotum & Prophetarum, quod viuâ voce soliti erant dare, quando in rebus dubijs à populo vel Rege consulebantur.

Hoc dupliciter probo. Primò, quia si lex & testimonium loco citato sumeretur pro scriptura: & mandatum esset, vt Iudæi in rebus dubijs recurrerent ad solam scripturam, vt Gardius interpretatur; iam omnes illi peccassent contra hoc mandatum, qui in rebus dubijs consulebant Prophetas & Sacerdotes, vt Dauid, Iosaphat, & alij plures in scriptura laudati. Imò Deus dedisset duo contraria mandata: Vnum, quo iubebantur in rebus dubijs consulere solam scripturam, vt vult Gardius: alterum, quo iubebantur consulere Sacerdotes & Prophetas, Deut. 17. 8. & Deut. 18. 14. & 15. Hæc absurda sunt: Ergò & illud, ex quo sequitur. 114

SECVNDO, quia si Iudæi de ijs omnibus, de quibus gentiles consulebant Pythones & Ariolos, debuissent consulere legem & testimonium, id est, solam scripturam, vt Gardius contendit, debuissent etiam consulere solam scripturam de futuris euentibus, de quibus vel maximè gentiles consulebant Pythones & Ariolos: At scriptura nihil determinatè poterat pronunciare de futuris euentibus: Ergò frustra illam consuluissent. Deus autem nihil frustra mandat fieri. Dabo exemplum, quo res illustretur. Iosaphat Rex Iuda volebat scire, quis esset futurus euentus, si obsideret Ramoth Galaad? an scilicet posset eam expugnare, nec ne? si in hoc consuluisset scripturam, nihil responsi accepisset. Quid ergò fecit? Consuluit Prophetam, vt viuâ voce responsum ab eo acciperet. (3. Reg. 22. 5.) Idem in simili casu fecerunt Dauid, & alij. Et rectè. Frustra ergò vrgent aduersarij, ad solam scripturam remissos esse. 115

Secunda obiectio.

SECVNDA sumitur ex illo Ioan. 5. 39. *Scrutamini scripturas.* 116

mortuis? Ad legem & ad testimonium. Quod si non dixerint iuxta verbum hoc, non erit eis matutina lux. Vbi disertè agitur contra illos, qui de futuris euentibus solent consulere Pythonissas & Ariolos: & remittuntur partim ad legem, quæ id prohibebat. (Deut. 8. 9. *Quando ingressus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, caue ne imitari velis abominationes illarum gentium: nec inueniatur in te, qui pythones consulat, aut diuinos, aut quærat à mortuis veritatem*) partim ad testimonium Prophetarum, qui à Deo constituti erant, vt futura prædicerent. (3. Reg. 22. 7. *Dixit autem Iosaphat, non est hic Propheta Domini quispiam, vt interrogemus per eum?*)

112 IGITVR sensus illorum verborum, *ad legem magis, & ad testimonium,* est hic: si vultis fieri certiores de futuris euentibus, non debetis consulere pythonissas, sicut fecit Saul, (1. Reg. 28. 7.) quia hoc Deus per legem suam fieri prohibuit, ad quam vos remitto: Sed consulite Prophetas Domini, quorum officium est de futuris prænunciare. Quid hoc facit ad Iudicem controuersiarum? Nihil penitus. Nisi aduersarij velint hoc modo ratiocinari: De futuris euentibus non licet consulere pythonissas; Ergò sola scriptura est Iudex controuersiarum. Ineptissimè. Et tamen, quod mireris, præcipui illorum Rabbini sic ineptiunt. De quibus benè præmonuit nos Christus; *Sinite illos, cæci sunt, & duces cæcorum.*

113 SED duo contra hanc solutionem opponit Gardius. Primò, in tota scriptura nullum locum monstrari posse, vbi vox *Testimonij*, significet testimonium Prophetarum futura prædicentium. At ego monstrabo locum, Actor. 10. 43. *Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius omnes, qui credunt in eum.* Deinde opponit, *legem & testimonium* pro eodem accipi, nempe pro scriptura: Et contineri generale mandatum, quo omnes, in quibuscunque rebus dubijs, obligati sint occurrere ad solam scripturam. Non ita est. Tametsi enim verum sit, legem & testimonium aliquando sumi pro eodem, quod non nego; tamen hoc loco distincta sunt: Et per legem intelligitur Lex illa particularis, de qua dixi: *Quan-*

Quando ingressus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, caue ne imitari velis abominationes illarum gentium: nec inueniatur in te, qui Pythones consulat, aut diuinos, aut quærat à mortuis veritatem. Et per testimonium intelligitur responsum Sacerdotum & Prophetarum, quod viuâ voce soliti erant dare, quando in rebus dubijs à populo vel Rege consulebantur.

114 Hoc dupliciter probo. Primò, quia si lex & testimonium loco citato sumeretur pro scriptura: & mandatum esset, vt Iudæi in rebus dubijs recurrerent ad solam scripturam, vt Gardius interpretatur; iam omnes illi peccassent contra hoc mandatum, qui in rebus dubijs consulebant Prophetas & Sacerdotes, vt Dauid, Iosaphat, & alij plures in scriptura laudati. Imò Deus dedisset duo contraria mandata: Vnum, quò iubebantur in rebus dubijs consulere solam scripturam, vt vult Gardius: alterum, quo iubebantur consulere Sacerdotes & Prophetas, Deut. 17. 8. & Deut. 18. 14. & 15. Hæc absurda sunt: Ergò & illud, ex quo sequitur.

115 SECVNDO, quia si Iudæi de ijs omnibus, de quibus gentiles consulebant Pythones & Ariolos, debuissent consulere legem & testimonium, id est, solam scripturam, vt Gardius contendit, debuissent etiam consulere solam scripturam de futuris euentibus, de quibus vel maximè gentiles consulebant Pythones & Ariolos: At scriptura nihil determinatè poterat pronunciare de futuris euentibus: Ergò frustra illam consuluissent. Deus autem nihil frustra mandat fieri. Dabo exemplum, quo res illustretur. Iosaphat Rex Iuda volebat scire, quis esset futurus euentus, si obsideret Ramoth Galaad? an scilicet posset eam expugnare, necne? si in hoc consuluisset scripturam, nihil responsi accepisset. Quid ergò fecit? Consuluit Prophetam, vt viuâ voce responsum ab eo acciperet. (3. Reg. 22. 5.) Idem in simili casu fecerunt Dauid, & alij. Et rectè. Frustra ergò vrgent aduersarij, ad solam scripturam remissos esse.

Secunda obiectio.

116 SECVNDA sumitur ex illo Ioan. 5. 39. *Scrutamini scripturas.*

est, vt per Iudicem ordinarium aut delegatum, intelligat Legem scriptam: cum constet, illum esse ordinarium, qui ordinariam habet iurisdictionem & potestatem: illum verò delegatum, qui accepta ab ordinario potestate, vicem illius gerit.

107 Deinde, quod lex scripta non possit esse Iudex, facilè probari potest. Et quidem, in his tribus casibus. Primò, quando ipsa obscura, aut ambigua est. Tunc enim opus est alio Iudice seu interprete, qui mentem illius explicet. Secundò, quando vna lex videtur alteri repugnare, quod frequentissimè contingit. Tunc etiam Iudex adhibendus est, qui eas inter se conciliet. Tertiò, quando verba legis, quæ generalia sunt, restringenda essent in aliquo casu, & tamen restricta non sunt. Quod tunc fit, quando occurrit aliquis casus particularis, quem Legislator, cum legem conderet, non præuidit euenturum. Et si præuidisset, non voluisset illum sub lege sua comprehendere. In tali igitur casu, contra legis verba iudicandum est. Et quis erit tunc Iudex? Non lex ipsa. Nam illam seipsam non destruit aut iudicat. Alius ergò distrinctus à lege.

108 Postremo, quod sola lex scripta non possit esse sufficiens Norma pro decisione quarumcunque Controuersiarum Ciuilium, sed præter legem scriptam admittenda sit etiam consuetudo; certissimum est apud Iure consultos. Ac potissimum in duplici casu. Primò, quando mouetur aliqua controuersia, de qua nulla extat lex scripta. Tunc enim consuetudo, si adsit, vim legis obtinet, iuxta illud: *Ea, quæ longâ consuetudine comprobata sunt, ac per annos plurimos obseruata velut tacita ciuium conuentio non minus quam ea, quæ scripta sunt iura seruantur.* (L. 35. ff. de legibus.) Secundò, quando extat quidem lex scripta, sed ambigitur de mente ac sensu illius; nec aliundè, quam ex consuetudine & Traditione de ea constare potest. Tunc enim locum habet illud: *Optima legum interpres est consuetudo.* (L. 37. ibid.) Itemque illud: *Imperator noster Seuerus rescripsit, in ambiguitatibus, quæ ex legibus proficiscuntur, consuetudinem aut rerum perpetuo similiter iudicatarum authoritatem, vim legis obtinere debere.* (L. 38. ibid.)

Di-

Dices, Quid si occurrat aliqua controuersia, quæ nec 109 ex lege scripta, nec ex consuetudine definiri possit; quæ tunc erit Norma, quam Iudex sequi debet; Respondeo. Tunc ex naturali æquitate debet rem componere. Hoc tunc potissimum fit, quando occurrit aliquis casus, qui comprehenditur quidem sub verbis legis, non tamen sub mente Legislatoris, vt suprà dictum est. Tunc enim Iudex ex æquo & bono debet sententiam pronunciare. Idem fieri potest in controuersijs fidei aut religionis. Nam si occurreret aliqua controuersia, quæ neque apertè ex scriptura, neque ex Traditione decidi possit, recurrendum esset ad auxilium Spiritus sancti, qui tametsi omni casu implorantibus adesse solet; in hoc tamen speciatim doceret *nos omnem veritatem*, vt Christus promisit: Et hoc remedio vsi sunt Apostoli in Concilio Hierosolymitano, vbi agebatur de circumcisione & obseruatione legalium.(suprà)

Atqvi hæc sunt argumenta, quibus hactenus proba- 110 tum est Iudicem controuersiarum fidei non posse esse scripturam, sed Ecclesiam. Nunc superest, vt testimonia scripturæ, quæ initio proposita sunt in primo argumento aduersariorum, examinemus: & simul alias obiectiones, quæ adferri possunt, dissoluamus. Ex quarum solutione apparebit, aduersarios, qui perpetuò de scriptura gloriantur, ineptissimè ex scriptura argumentari, & nihil minus quàm scripturæ sensum & intelligentiam assequi, &c.

Obiectiones Aduersariorum

Prima sumitur ex illo Isaiæ 8. 20. *Ad legem magis, & ad testimonium.* 111 Hinc colligunt, Iudæos in veteri Testamento, quandocunque oriebatur aliqua controuersia, ex mandato Dei missos fuisse ad legem & testimonium, id est, ad scripturam, tanquam ad Iudicem. Sed valde errant. Primò, quia iam suprà ostensum est. Iudicem controuersiarum in V. T. non fuisse scripturam, sed Pontificem. Secundò, quia illa verba, *Ad legem & testimonium*, multò aliter accipienda sunt, quàm putant aduersarij, vt patet ex præcedentibus quæ sic habent. *Cum dixerint ad vos: Quærite à phythonibus, & à diuinis, & qui strident incantationibus suis: Nunquid non populus à Deo suo requiret pro viuis ac*

mortuis? Ad legem & ad testimonium. Quod si non dixerint iuxta verbum hoc, non erit eis matutina lux. Vbi disertè agitur contra illos, qui de futuris euentibus solent consulere Pythonissas & Ariolos: & remittuntur partim ad legem, quæ id prohibebat. (Deut. 8. 9. *Quando ingressus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, caue ne imitari velis abominationes illarum gentium: nec inueniatur in te, qui pythones consulat, aut diuinos, aut quærat à mortuis veritatem*) partim ad testimonium Prophetarum, qui à Deo constituti erant, vt futura prædicerent. (3. Reg. 22. 7. *Dixit autem Iosaphat, non est hic Propheta Domini quispiam, vt interrogemus per eum?*)

112 IGITVR sensus illorum verborum, *ad legem magis, & ad testimonium*, est hic: si vultis fieri certiores de futuris euentibus, non debetis consulere pythonissas, sicut fecit Saul, (1. Reg. 28. 7.) quia hoc Deus per legem suam fieri prohibuit, ad quam vos remitto: Sed consulite Prophetas Domini, quorum officium est de futuris prænunciare. Quid hoc facit ad Iudicem controuersiarum? Nihil penitus. Nisi aduersarij velint hoc modo ratiocinari: De futuris euentibus non licet consulere pythonissas; Ergò sola scriptura est Iudex controuersiarum. Ineptissimè. Et tamen, quod mireris, præcipui illorum Rabbini sic ineptiunt. De quibus benè præmonuit nos Christus; *Sinite illos, cæci sunt, & duces cæcorum.*

113 SED duo contra hanc solutionem opponit Gardius. Primò, in tota scriptura nullum locum monstrari posse, vbi vox *Testimonij*, significet testimonium Prophetarum futura prædicentium. At ego monstrabo locum, Actor. 10. 43. *Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius omnes, qui credunt in eum.* Deinde opponit, *legem & testimonium* pro eodem accipi, nempe pro scriptura: Et contineri generale mandatum, quo omnes, in quibuscunque rebus dubijs, obligati sint occurrere ad solam scripturam. Non ita est. Tametsi enim verum sit, legem & testimonium aliquando sumi pro eodem, quod non nego; tamen hoc loco distincta sunt: Et per legem intelligitur Lex illa particularis, de qua dixi: *Quan-*

Quando ingressus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, caue ne imitari velis abominationes illarum gentium: nec inueniatur in te, qui Pythones consulat, aut diuinos, aut quærat à mortuis veritatem. Et per testimonium intelligitur responsum Sacerdotum & Prophetarum, quod viuâ voce soliti erant dare, quando in rebus dubijs à populo vel Rege consulebantur.

114 Hoc dupliciter probo. Primò, quia si lex & testimonium loco citato sumeretur pro scriptura: & mandatum esset, vt Iudæi in rebus dubijs recurrerent ad solam scripturam, vt Gardius interpretatur; iam omnes illi peccassent contra hoc mandatum, qui in rebus dubijs consulebant Prophetas & Sacerdotes, vt Dauid, Iosaphat, & alij plures in scriptura laudati. Imò Deus dedisset duo contraria mandata: Vnum, quò iubebantur in rebus dubijs consulere solam scripturam, vt vult Gardius: alterum, quo iubebantur consulere Sacerdotes & Prophetas, Deut. 17. 8. & Deut. 18. 14. & 15. Hæc absurda sunt: Ergò & illud, ex quo sequitur.

115 SECVNDO, quia si Iudæi de ijs omnibus, de quibus gentiles consulebant Pythones & Ariolos, debuissent consulere legem & testimonium, id est, solam scripturam, vt Gardius contendit, debuissent etiam consulere solam scripturam de futuris euentibus, de quibus vel maximè gentiles consulebant Pythones & Ariolos: At scriptura nihil determinatè poterat pronunciare de futuris euentibus: Ergò frustra illam consuluissent. Deus autem nihil frustra mandat fieri. Dabo exemplum, quo res illustretur. Iosaphat Rex Iuda volebat scire, quis esset futurus euentus, si obsideret Ramoth Galaad? an scilicet posset eam expugnare, nec ne? si in hoc consuluisset scripturam, nihil responsi accepisset. Quid ergò fecit? Consuluit Prophetam, vt viuâ voce responsum ab eo acciperet. (3. Reg. 22. 5.) Idem in simili casu fecerunt Dauid, & alij. Et rectè. Frustra ergò vrgent aduersarij, ad solam scripturam remissos esse.

Secunda obiectio.

116 SECVNDA sumitur ex illo Ioan. 5. 39. *Scrutamini scripturas.*

 Ec-

Ecce, inquiunt aduersarij, Christus remittit nos ad scripturam, tanquam ad Iudicem controuersiarum. Hoc certè non dicerent, si intelligerent mentem Christi. Christus in illo capite disputat cum Iudæis, qui negabant ipsum esse Filium Dei. Ipse autem probat esse, quatuor testimonijs. Primò, testimonio Ioannis Baptistæ. *Vos*, inquit, *misistis ad Ioannem, & testimonium perhibuit veritati.* Erat autem hoc ipsius testimonium: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Et iterum: *Ego testimonium perhibui, quia hic est filius Dei.* (Ioan. 1. 34.) Secundò, testimonio miraculorum, quæ patrabat. *Ego*, inquit, *habeo testimonium maius Ioanne. Opera enim, quæ dedit mihi Pater, vt perficiam ea, testimonium perhibent de me, quia Pater misit me.* Tertiò, testimonio Dei Patris. *Et qui misit me Pater, ipse testimonium perhibuit de me.* Nempe, cùm dixit de cœlo: *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui, ipsum audite.* Matth. 3. 17. & Luc. 9. 35. Quartò, Testimonio scripturarum veteris Testamenti. *Scrutamini*, ait, *scripturas, quia vos putatis in ipsis vitam æternam habere: & illæ sunt, quæ testimonium perhibent de me: & non vultis venire ad me, vt vitam habeatis*, q. d. si non vultis recipere tria priora testimonia, quæ tamen efficacissima sunt; (alioqui illa non produxissem) saltem non potestis reijcere testimonium scripturarum, de quibus tantoperè gloriamini. Illæ ipsæ, si attentè scrutemini, perhibent testimonium de me, quòd sim Messias à Deo promissus. Quare ergo non creditis.

117 HINC concludo, aduersarios ex hoc loco seipsos potius, quàm nos oppugnare. Nam si ipsi contendunt, solam scripturam esse Iudicem controuersiarum: Et Christum ad solam scripturam nos remittere. At contrarium verum est. Nam Christus in controuersia, quam habebat cum Iudæis, *An ipse esset filius Dei*, non remisit illos ad solam scripturam, sed primo ad testimonium Ioannis Baptistæ: deinde, ad testimonium miraculorum, quæ ostendebant ipsum esse Deum: postea ad testimonium Dei patris, qui voce de cœlo delapsa idem confirmabat: denique, vt omnia experiretur, ad testimonium Scripturarum.

118 NOS Catholici in hac re Christum imitamur. Nam in

Con-

Controuersijs, quas habemus cum Aduersarijs; non solùm vtimur testimonio Scripturæ; sed etiam sanctorum Patrum, & Matris Ecclesiæ, & miraculorum, quæ sæpè fiunt pro confirmatione nostræ fidei. Aduersarij autem, quasi Christo prudentiores essent, nihil volunt audire, nisi ex solis scripturis. In quo similes sunt Iudæis, contra quos Christus agit, nam Iudæi, repudiato quocunque alio testimonio, solam scripturam admittebant: Et hanc ipsam neque tunc intelligebant, neque adhuc intelligunt, vt testatur Apostolus 2. Corinth. 3. 14. cùm ait: *Obscurati sunt sensus eorum*. Et infrà: *Vsque in hodiernum diem, cùm legitur Moyses, velamen positum est super cor eorum*. Idem aduersarijs nostris, qui in hac causa Nepotes illorum sunt, accommodari potest.

Tertia obiectio.

TERTIA sumitur ex illo Actor. 17. 11. *Quotidie scrutantes scripturas, si hæc ita se haberent*. Hic iterum clamant aduersarij, Beroënses non temerè credidisse, quæ ab Apostolis dicebantur, sed omnia examinasse iuxta normam scripturæ. Æquum igitur esse, vt nos illorum exemplum imitemur, & solam scripturam prò norma ac Iudice agnoscamus, sed frustra. Quod facilè constabit, si constet de re ipsa, de qua tunc agebatur. Ea fuit huiusmodi. Paulus Apostolus, vt expresse habetur in eodem capite, primum quidem Thessalonicæ, deinde apud Beroënses, disserebat *ex scripturis adaperiens & insinuans, quia Christum oportuit pati, & resurgere à mortuis: Et quia hic est Iesus Christus, quem ego annuncio vobis*. Quid verò Beroënses? sequitur ibidem: *Susceperunt verbum cum omni auiditate, quotidie scrutantes Scripturas, si hæc ita se haberent*. 119

IGITVR hic est sensus illius loci: Beroënses, cùm audirent Paulum citare quædam testimonia Scripturæ veteris Testamenti, quibus adstruebat Christi mortem & resurrectionem; scrutabantur, an ijs ipsis testimonijs consentanea essent, quæ à Paulo dicebantur. Non quidem eo animo, quasi dubitarent de morte & resurrectione Christi: quippe quæ iam satis confirmata erat ab Apostolo per virtutem miraculorum, (1. Thess. 1. 5.) sed vt magis in fide confirmarentur 120

si viderent ea, quæ Paulus prædicabat, multò ante per Prophetas fuisse prævisa & præsignificata.

121 Ex hoc sensu, quid obsecro concludent aduersarij? Nihil ad rem, de qua agitur. Nisi forte sic velint concludere: Beroënses scrutabantur testimonia Scripturæ à Paulo citata: Ergò sola scriptura est Iudex controuersiarum. Quod perinde est, ac si dicas; Lutherani scrutantur testimonia Augustini à Bellarmino citata; Ergò solus Augustinus est Iudex controuersiarum. Vel sic: Rustici scrutantur testimonia Lutheri à prædicante citata: Ergò solus Lutherus est Iudex controuersiarum. Vel sic: Kemnitius in examine Concilij Tridentini scrutatur Traditiones à Catholicis allegatas: Ergò sola Traditio est Iudex controuersiarum. Vel denique sic: Discipuli scrutantur testimonia Ciceronis à Præceptore citata. Ergò solus Cicero est author latinitatis. Apage cum istis consequentijs. Et tamen apud aduersarios, quia meliores non habentur, in pretio sunt.

Quarta obiectio popularis.

122 PLERIQVE simpliciores sic obijciunt: Iudex controuersiarum in rebus fidei debet esse infallibilis, qui errare non possit; quia si ipse erraret, reliqui etiam errarent, qui illius sententiam sequerentur. Iam verò constat, ex vna parte, Scripturam esse infallibilem; cùm sit verbum Dei, quod errare non potest: Ex altera, homines non esse infallibiles, sed mendaces & errori obnoxios, iuxta illud Roman. 3. 4. *Est autem Deus verax; omnis autem homo mendax.* Ergò Scriptura potest esse infallibilis Iudex; homines, cùm sint mendaces, non possunt. At Pontifex est homo, & Ecclesia nihil aliud est, quàm collectio hominum: Ergò Pontifex & Ecclesia sunt mendaces, & errare possunt. Nemo igitur est tutus ac securus in negotio fidei, qui illorum sententiam sequitur.

123 Hæc obiectio, si quid roboris ac momenti habet, non minus valet contra aduersarios, quàm contra nos. Nam si omnis homo mendax est, & errare potest, necessariò sequitur, Moysen, Prophetas, Apostolos, Euangelistas, Lutherum quoque & Caluinum, itemque omnes Prædicantes Lutheranos & Caluinianos mendaces esse, & errare

posse,

posse, quia homines sunt. Nihil igitur illis credendum aut fidendum esse; sed omnia, quæ ab illis dicuntur, suspecta & incerta haberi oportere. Vbi ergò fides? Nec refert, si dicant, se non hominis, sed Dei verbum annunciare. Nam si mendaces sunt, etiam in hoc puncto mentiri possunt. Nihil ergò certi est.

124 Sed absit, vt nos ita loquamur, aut sentiamus. Longè aliter res habet. Ac primò quidem fatemur, Scripturam certam ac infallibilem esse, quia verbum Dei est: sed addimus, cùm sæpè obscura sit, non facilè vnicuique constare posse de legitimo illius sensu. Itaque alio Iudice opus esse, qui infallibiliter decernat, quis legitimus Scripturæ sensus sit. Hic autem Iudex non potest esse quilibet homo priuatus, quia alioqui tot essent diuersi Iudices, quot diuersa capita & sententiæ: Et sic nulla controuersia componi posset. Quisque enim diceret, se benè sentire; reliquos malè. Necesse igitur est, vt sit aliquis publicus Iudex, qui cum authoritate decernendi & definiendi, inter partes litigantes, potestatem habeat.

125 Deinde asserunt, homines dupliciter spectari posse. Primò, quatenus sunt filij Adam, & obnoxij varijs naturæ corruptionibus. Sic sine dubio proni sunt ad mendacium & falsitatem. (Gen. 8. 21. & Psal. 38. 6.) Secundò, quatenus à Spiritu sancto diriguntur & gubernantur ad aliorum instructionem. Sic infallibiles & sine mendacio sunt. Talis in veteri Testamento fuit Moyses cum senatu seniorum. (Num. 11. 17.) Tales alij Pontifices, qui deinde secuti sunt. (Deut. 17. 9. & Aggæi 2. 12. & Malach. 2. 7.) Tales Prophetæ, Isaias, Ieremias, Ezechiel, Daniel, & alij. (Iere. 1. 7.) Tales in nouo Testamento Apostoli, quibus dictum est. Ioan. 15. 16. *Mittam vobis à Patre Spiritum veritatis.* Et cap. 16. 13. *Cùm autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.* At vbi omnis veritas, ibi nullum mendacium.

126 Talis denique semper fuit, & nunc etiam est Ecclesia, quæ propter perpetuam Spiritus sancti assistentiam & directionem, nunquam errauit hactenus, nec deinceps errare poterit. Est enim ædificata *supra firmam petram, & portæ inferi*

inferi non prævalebunt aduersus eam. (Matth. 16. 18.) *Est columna & firmamentum veritatis.* (1. Tim. 3. 15.) *Nunquam confundetur, neque erubescet.* (Isaiæ 54. 4.) *Iaspis est propugnaculum eius.* (ibidem v. 12.) *Et omnem linguam resistentem illi in iudicio iudicabit.* (Ibidem v. 17.) Est igitur infallibilis Iudex, quem quærimus.

127 SED, an omnes & singuli, qui in Ecclesia sunt, habeant hanc assistentiam & directionem Spiritus sancti, vt in fide errare non possint? Facilis responsio. Singuli quidem habent, sed dependenter ab ipsa Ecclesia. Quamdiu ergò manent coniuncti cum Ecclesia, errare non possunt: si dissentiunt ab Ecclesia, iam errant. Quod duplici similitudine declarari potest. Vna sumitur ex proportione humani corporis. Nam si quæras, an singula membra, quæ sunt in humano corpore, habeant in se spiritus vitales & sensitiuos, quibus vita conseruatur? respondendum est, singula quidem habere, sed dependenter à capite & corde. Nam à capite & corde, tanquam à duplici principio, deriuantur huiusmodi spiritus in reliqua membra. Vnde si intercipiantur aut occludantur meatus illi, seu canales, per quos fit illa spirituum deriuatio & distributio; necesse est reliqua membra destitui spiritibus, & offitium suum exercere non posse. Sin pateant, & aperti sint, res salua est. Sic etiam in Ecclesia. Singuli fideles, qui sunt quasi membra Ecclesiæ, habent quidem assistentiam & directionem Spiritus sancti, sed dependenter à Pontifice, qui est veluti caput Ecclesiæ, & à Concilijs, quæ sunt quasi cor Ecclesiæ. Quamdiu ergò singuli manent colligati cum doctrina Pontificis & Conciliorum, participant de assistentia & gubernatione Spiritus sancti, nec in fide errare possunt. Sin per discordiam & pertinaciam discedant à capite & corde, iam occludunt sibi omnes meatus, vt assistentia & directio diuina ad eos deriuari non possit. Et sic à veritate abducuntur, & erroribus obnoxij sunt. Quod contigit Ario, Nestorio, Macedonio, Pelagio, & sexcentis alijs. Ne idem nobis contingat, audiamus consilium Apostoli, qui vbique hortatur nos ad consensum & vnitatem doctrinæ, vt Rom. 16. v. 17. *Rogo autem vos fratres, vt obseruetis eos, qui dissensiones & offen-*

fendicula præter doctrinam, quam vos didicistis, faciunt: & declinate ab illis. Et 1. Cor. 1. 10. *Obsecro vos fratres, vt idipsum dicatis omnes; & non sint in vobis schismata.* Et Ephes. 3. 4. *Seruate vnitatem spiritus in vinculo pacis: Vnum corpus, & vnus Spiritus: sicut vocati estis in vna spe vocationis vestræ, Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma.* Et Heb. 13. 9. *Doctrinis varijs & peregrinis nolite abduci.*

ALTERA similitudo sumi potest à grege ouium, qui optimè repræsentat Ecclesiam, attestante Christo (Ioan. 10.) Nam sicut totus grex in vno stabulo vel loco collectus, habet perpetuam assistentiam Pastoris, qui furcâ & canibus defendit illum à ferocia luporum; sic etiam tota fidelium Ecclesia, in vna fide & Spiritu collecta, habet perpetuam assistentiam diuini illius Pastoris, qui dixit: *Ego sum Pastor bonus, & cognosco oues meas.* (Ioan. 10. 14.) Et iterum: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem sæculi* (Matth. 28. 20.) Item sicut singulæ ouiculæ, quamdiu manent coniunctæ cum grege sub custodia Pastoris, immunes ac tutæ sunt à morsu luporum; Sic etiam singuli Christiani, quamdiu manent coniuncti cum Ecclesia, id est, cum doctrina & consensu Ecclesiæ, immunes ac tuti sunt à periculo erroris & infidelitatis. Denique sicut ouiculæ, quæ aberrant à grege, destituuntur protectione Pastoris, ac proinde Luporum insidijs expositæ sunt; Sic Christiani, qui discedunt à communi consensu & doctrina Ecclesiæ, destituuntur assistentia Spiritus sancti, ideoque erroribus expositos esse necesse est. 128

Epilogus huius Capitis.

CVM in hoc capite constitutum, & multis argumentis confirmatum sit, Ecclesiam Christi, quæ errare non potest, esse Iudicem controuersiarum fidei ac religionis: non magnoperè laborandum erit de ijs controuersijs, quæ deinceps sequuntur: quia quilibet vir prudens facilè aduertet, in singulis eam partem sequi nos oportere, quam Ecclesiæ authoritas sequendam esse affirmat: non verò, quam priuati quidam homines, nescio quo Spiritu afflati, propria electione amplectuntur. Nec tamen propterea ab earum tractatione abstinendum est: sed potius danda opera, vt sin- 129

vt sina

vt singulæ, quanta fieri potest breuitate & claritate proponantur, & explicentur. Sic enim futurum est, vt & Catholici facilius sua dogmata intelligant; & aduersarij, perspectâ rei veritate, vel ad mentem redeant, vel si obstinati sint, in suo errore confundantur, &c.

CAPVT VI.

De Antichristo.

1 IN hoc capite non diu hærebo; quia aduersarij vel non seriò agunt: vel si seriò agunt, calumniantur. Solent autem hæc duo potissimum apud rudem plebeculam inculcare. 1. Antichristum iam pridem venisse in hunc mundum. 2. Romanum Pontificem esse Antichristum. Quo consilio id faciant, facilis coniectura est. Certè non alio, quàm vt suam defectionem à Catholica fide possint tegere & excusare, sub prætextu defectionis ab Antichristo: Et liceat ipsis, quod apud Catholicos non licebat, impunè Pontifices & Episcopos contemnere, vota Deo nuncupata violare, Moniales in vxores ducere, festa & ieiunia negligere, carnis illecebras sectari, & quæ his similia sunt, patrare.

2 NON opus est longâ refutatione: Paucis quæstiunculis refelli possunt aduersarij. Prima est, vnde ipsis constet Antichristum venisse? Respondent, ex tribus scripturæ testimonijs constare. Primò, ex illo 2. Thess. 2. 7. *Mysterium iam operatur iniquitatis.* Deinde ex illo Ioan. 2. 18. *Filioli, nouissima hora est, & sicut audistis, quia Antichristus venit, & nunc Antichristi multi facti sunt.* Denique ex illo 1. Ioan. 4. 3. *Hic est Antichristus, de quo audistis, quoniam venit, & nunc iam in mundo est.*

3 SECVNDA est, quo tempore venerit Antichristus. Hic mirè dissentiunt. Aliqui dicunt venisse post ann. Chr. 600. tempore Phocæ Imperatoris, vt Lutherus in supputatione tempor. & Iconius in suo dupl. elench. Alij an. Chr. 763. vt Henr. Bülling. in præf. ho. in Apoc. Alij an. Chr. 1200. post tempora S. Bern. vt Wolf. Musc. in locis, Tit. de Eccles. Alij aliter sentiunt.

TER-

Tertia est, si Pontifex est Antichristus, quis primus inter Pontifices cœperit esse Antichristus? Audi responsum: Gregorius Magnus, homo pessimus. Ita Centuriatores Cent. 6. cap. 1. Chytræus in cap. 9. Apocalypsis. Non est ita; Gregorius fuit vir sanctus & bonus. Sic Luth. lo. ci. 4

Ex dictis tria infero. Primò, aduersarios pugnare cum Scriptura. Nam si testimonia Scripturæ, quæ ipsi citant, probarent Antichristum venisse, sine dubio probarent venisse tempore Apostolorum. Tunc enim scriptum est: *Mysterium iam operatur iniquitatis.* Item, *Hic est Antichristus, qui nunc iam in mundo est.* Item, *Nunc Antichristi multi facti sunt.* At si hoc probant, cur aduersarij dicunt, non venisse tempore Apostolorum; sed sexcentis aut pluribus annis post? Hoc est scripturam mendaci arguere. 5

Deinde infero, aduersarios scripturam non intelligere. Nam cùm ait Apostolus: *Mysterium iam operatur iniquitatis,* non loquitur de Antichristo, sed de typo aut figura Antichristi, nempe de Nerone, vel aliquo alio. Hoc constat ex ipso contextu. Primò, quia hæc duo opponuntur. *Mysterium iniquitatis, & reuelatio seu apparitio Antichristi.* sicut enim reuelationem seu apparitionem Christi præcessit typus seu figura Christi, nempe Melchisedech, Salomon, Ionas: Sic etiam reuelationem seu apparitionem Antichristi, quæ nondum facta est, præcessit typus & figura Antichristi, vt Antiochus in veteri Testamento: Nero, Simon Magus, & alij in nouo. Secundò, quia cùm dixisset Apostolus, *Mysterium iam operatur iniquitatis,* Mox subdit: *Tantum vt qui tenet nunc, teneat, donec de medio fiat, & tunc reuelabitur ille iniquus, quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui.* Quibus verbis apertè significat, eo tempore, quo mysterium iniquitatis operabatur, nondum fuisse reuelatum Antichristum, id est, nondum venisse aut apparuisse. Itaque non ipsum, sed Neronem, qui typus illius erat, fuisse tunc operatum. 6

Nec reliqua duo testimonia, quæ ex Ioanne allata sunt, intelliguntur de Antichristo, sed de hæreticis illius temporis, qui erant præcursores Antichristi. Pro quo notandum, nomen Antichristi duobus modis sumi posse. Primò generatim, 7

ratim,

ratim, pro quocunque Christi hoste seu aduersario; cuiusmodi sunt omnes hæretici & persecutores Christianorum. Et hoc sensu dictum est à Ioanne. *Nunc Antichristi multi sunt.* id est, multi hæretici, de quibus sequitur: *Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis.* Eodem sensu dictum est. *Omnis spiritus, qui soluit Iesum, ex Deo non est, & hic est Antichristus, de quo audistis, quia venit, & nunc iam in mundo est.* Secundò speciatim, pro præcipuo seu principali Christi hoste, qui in fine mundi venturus est, cuius reliqui omnes præcursores sunt. Et de hoc loquitur Paulus, cùm ait: *Nisi reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui aduersatur & extollitur supra omne, quod dicitur Deus.*

8 HANC distinctionem tradit August. lib. 2. contra aduersarium legis, c. 12. vbi ait: *Ad quem pertinet etiam iste, qui se ostendit Antichristum, non vnum illud maiorem cæteris, sed ex his aliquem, de quibus dicit Ioannes Euangelista: Nunc Antichristi multi facti sunt. Eos enim dicebant hæreticos, qui temporibus Apostolorum esse iam cœperant.* Et Damasc. lib. 4. Orthod. fidei, cap. 27. *Omnis, qui confitetur filium Dei, & Deum venisse in carne, & esse Deum perfectum, & factum esse hominem perfectum, Antichristus est. Attamen peculiari modo ac præcipuo Antichristus dicitur, qui in consumatione seculi venturus est.* Et alij passim.

9 TERTIO infero, Aduersarios non solùm in scriptura, vt ostensum est, sed etiam inter se dissidere. Nam alij dicunt Antichristum venisse anno Christi sexcentesimo; alij septingentesimo; alij alio tempore. Rursum alij contendunt Gregorium Magnum fuisse primum Antichristum: alij negant. Et sic deinceps. Videamus, quid Catholici statuant.

Catholicorum doctrina.

10 CATHOLICORVM doctrina duabus conclusionibus proponi potest. Prima conclusio. Antichristus propriè dictus, qui ab Apostolo vocatur *Homo peccati, & Filius perditionis,* nondum venit in hunc mundum. Probatur. 1. Quia Antichristus non veniet, nisi prius euersum & desolatum sit Romanum Imperium: At qui hoc nondum factum est: Ergò Antichristus nondum venit: Maior passim asseritur ab antiquis Patribus, tam Græcis, quàm Latinis, Cyrillus Catech.

tech. 15. ait: *Veniet prædictus Antichristus, cùm impleta fuerint tempora Romani Imperij.* Et Chrysost. in 2. Thess. 2. 2. *Quando è medio sublatum fuerit Romanum Imperium, tunc veniet Antichristus.* Similia habent Theophylactus, Oecumenius, & Ambrosius ibidem, Lactantius libr. 7. cap. 11. Hieronymus qu. 11. ad Algasiam, & Tertullianus in Apologetico c. 32. vbi etiam addit, fideles orare pro diuturnitate Romani Imperij, eoquod intelligant, Romano Imperio euerso, imminere orbi extremam sub Antichristo calamitatem.

11 NEC temerè aut sine fundamento hoc dicunt Patres. Habent pro se aperta scripturæ testimonia; habent perpetuam ab Apostolorum temporibus Traditionem. Quæ antequam proferantur; prius explicandum est, in quo consistat illa desolatio seu euersio Romani Imperij, postquam venturus dicitur Antichristus. Aliud enim est inclinatio illius Imperij, aliud desolatio aut euersio. Inclinatio facta est varijs temporibus. 1. Quando Roma capta est sub Gothis. 2. Quando Imperium defecit in Occidente. 3. Quando restaurato per Carolum Magnum Imperio in Occidente, destructum est in Oriente per Turcas. Porrò desolatio seu euersio tunc erit, quando Imperium Romanum diuidetur ac distrahetur in decem Reges, amisso nomine ac dignitate Imperiali. Et tunc primùm veniet Antichristus.

12 PROBANT hoc Patres ex Daniele & Apocalypsi. Nam c. 2. Dan. describitur successio quatuor præcipuorum regnorum vsq; ad finem mundi per quandam statuam habentem caput aureum, pectus argenteum, ventrem æneum & tibias ferreas. Explicatio est hæc: Caput aureum significat regnum Chaldæorum: pectus argenteum regnum Persarum; venter æneus regnum Alexandri & Græcorum: tibiæ ferreæ, regnum Romanorum. Porrò ex duabus tibijs oriebantur decem digiti, in quibus tota illa statua desinebat; quia scilicet Romanum Imperium tandem in decem Reges diuidendum est, & eo ipso desolandum seu euertendum.

13 EADEM quatuor regna apud eundem Danielem cap. 7. designantur per quatuor bestias, Leænam, Vrsum, Par-

dum, & aliam innominatam, habentem decem cornua in capite. Hæc autem bestia innominata, significat Imperium Romanum, & decem cornua significant decem Reges, qui Imperium illud diuisuri sunt. *Bestia quarta,* inquit Daniel, *regnum quartum erit in terra, quod maius erit omnibus regnis, & deuorabit vniuersam terram, & conculcabit, & comminuet eam. Porro cornua decẽ ipsius regni, decem Reges erunt.*

14 QVOD autem illi decem Reges Imperium Romanum diuisuri ac distracturi sint, colligitur ex Apocalypsi cap. 17. vbi Ioannes describit bestiam cum septem capitibus, & decem cornibus *super quam sedebat mulier circumdata purpurâ & coccino, habens poculum aureum in manu sua, plenum abominatione, & immunditia fornicationis.* Nam vt Angelus ibid. interpretatur, *Mulier est vrbs magna, quæ sedet super septem colles,* id est, Roma. *Decem cornua, sunt decem Reges,* qui vno tempore simul regnabunt. *Et hi odient fornicariam, & desolatam facient illam & nudam, & carnem eius manducabunt, & ipsam igni concremabunt.* Quibus verbis apertè significat Angelus Romanum Imperium per illos decem Reges penitus destructum ac dissipatum iri.

15 AD hæc scripturæ testimonia accedit antiquissima Ecclesiæ Traditio, de qua D. Hier. in c. 7. Danielis sic scribit: *Ergò dicamus, quod omnes Scriptores Ecclesiastici tradiderunt, in consummatione mundi, quando Regnum destruendum est Romanorum, decem futuros Reges, qui orbem Romanum inter se diuidant.* Quid clarius dici potest?

16 CONSTAT ergò ex Scripturis & Ecclesiæ Traditione, Imperium Romanum tunc euertendum ac destruendum, quando in decem Reges diuidetur. Quod autem Antichristus non ante venturus sit, apertè conuincitur ex Dan. c. 7. 24. vbi sic legimus: *Cornua decem ipsius regni, decem Reges erunt;* (de quibus iam diximus) *& alius consurget post eos, & ipse potentior erit prioribus, & tres Reges humiliabit, & sermones contra excelsum loquetur, & Sanctos altissimi conteret, & putabit, quòd possit mutare tempora & leges, & tradentur in manus eius vsq; ad tempus, & tempora, & dimidium temporis.* Vbi clarissimè loquitur de Antichristo, quem prædicit venturum esse post decem illos Reges, qui Imperium Ro-

Romanum inter se diuident; & consequenter post Romani Imperij euersionem.

17 Quod multi probabiliter confirmant ex 2. illo. Thes. 2. 3. *Nisi venerit discessio primùm, & reuelatus fuerit homo peccati,* subaudi, non veniet dies iudicij. Hic enim Apostolus instruit Thessalonicenses, qui falsò persuasi erant, instare diem iudicij. Ponit autem duo signa, quæ diem illum antecessura sint: nempe defectionem Romani Imperij, & aduentum Antichristi; quasi dicat. Non veniet dies iudicij, nisi prius discessio facta sit ab Imperio Romano, & appareat Antichristus. Ita explicant magni authores.

18 Tertulianus in li. de resurrectione carnis c. 24. *Nisi* inquit, *veniat abscessio primò, huius vtique regni,* (Romani) *& reueletur delinquentia homo, id est, Antichristus filius perditionis,* &c. Et paulò pòst: *Tantum, qui nunc tenet, teneat, donec de medio fiat; quis nisi Romanus status? cuius abscessio in decem Reges dispersa Antichristum superinducet, & tunc reuelabitur iniquus,* &c. Et D. Hier q. 11. ad Alagasiam: *Nisi venerit discessio primum, quod græcè dicitur apostasia, vt omnes gentes, quæ Imperio Romano subiacent, recedant ab eo,* &c. *Nisi inquam fuerit Romanum Imperium antè desolatum, & Antichristus præcesserit, Christus non veniet, qui ideò venturus est, vt Antichristum destruat.* Et infrà: *Tantum vt Romanum Imperium, quod nunc vniuersas gentes tenet, & de medio fiat: & tunc Antichristus veniet, fons iniquitatis.* Similia habent Chrys. Theophyl. Sedul. Primas. Strab. & alij ibid.

19 Hæc expositio, vt dixi, probabilis est, & potest confirmari ex ipso contextu. Nam Apostolus, antequam scriberet hanc Epistolam ad Thessalonicenses, cum adhuc præsens apud illos esset, viua voce tradiderat illis quædam mysteria ad fidem Christianam pertinentia, quorum vnum erat non prius venturum diem iudicij, quàm euersum esset Romanum Imperium & Antichristus apparuisset. Illi autem, relicta hac Traditione, nescio à quibus persuasi erant, diem iudicij iam adesse præ foribus. Igitur reuocat eos ab hoc errore, & simul hortatur, vt in ea Traditione, quam coràm acceperant, & deinceps persistant, & ab ea non sinant se dimoueri.

20 VIDEAMVS nunc verba Apostoli: sic ergò incipit: *Rogamus autem vos fratres, vt non moueamini à vestro sensu, neque terreamini, quasi instet dies Domini.* Ecce, error Thessalonicensium. Putabant instare diem iudicij, & ideo terrebantur. Sequitur instructio Apostoli: *Ne quis vos seducat vllo modo, quoniam nisi venerit discessio primum, & reuelatus fuerit homo peccati, non veniet dies iudicij. Num retinetis, quòd cùm adhuc essem apud vos, hæc dicebam vobis?* nempe: non venturum diem iudicij, *nisi venerit discessio primum, & reuelatus fuerit homo peccati.* Quæ autem illa discessio? donec de medio fiat Imperium Romanum, id est, donec omnes discedant ab obedientia Imperij Romani, & sic Imperium illud de medio tollatur. *Itaque fratres state & tenete Traditiones, quas accepistis,* præsertim illam, quod dies iudicij ventura non sit, nisi præcesserint duo illa signa, quæ iam commemoraui.

21 AT obijci potest aliquos per verba illa Apostoli, *Nisi venerit discessio primum,* intelligere discessionem seu apostasiam à fide, quæ antecedet diem iudicij, iuxta illud Luc. 18. 8. *Filius hominis veniens, putas inueniet fidem in terra?* Fateor ita esse: Sed tamen alij, quos suprà citaui, non incommodè intelligunt discessionem ab Imperio Romano. Et fortasse rectius. Primò, quia totus contextus optimè cohæret, si interpretemur de Imperio Romano; vt ostensum est. Secundò, quia constat Apostolum, quasi de industria obscurissimè locutum in illo capite, adeò vt scribat August. lib. 20. de Ciuitate Dei, cap. 19. *Ego prorsus quid dixerit me fateor ignorare.* At nulla erat causa, cur obscurè loqueretur de defectione à fide, cùm Christus apertissimè de ea locutus sit loco citato; *Filius hominis veniens, putas inueniet fidem in terra?* Erat autem causa, cur obscurè loqueretur de defectione ab Imperio Romano; quia cùm Romæ scriberet hanc epistolam, si clarè scripsisset de euersione illius Imperij; potuisset Neronem offendere, qui erat homo in nouos Christianos crudelissimus.

22 HANC causam attigit D. Hieronymus quæst. 11. ad Algasiam, cùm ait: *Non vult apertè dicere, Romanum Imperium destruendum, quod ipsi, qui imperant, æternum putant.* Et pa

rà post: Si enim apertè audacterq; dixisset. *Non veniet Antichristus, nisi prius Romanum destruatur Imperium; iusta causa persecutionis in orientem tunc Ecclesiam consurgere videbatur.*

23 SED quidquid sit de hoc loco Apostoli, qui variè exponi potest, sufficit nobis; quod ex Daniele, Apocalypsi, & antiqua Patrum Traditione, clarè probatum sit, non prius venturum Antichristum, quàm Imperium Romanum penitùs extinctum sit, ac in decem Reges distributum, quod hactenus factum non est. Vnde concludo, non venisse hactenus Antichristum. Et hoc sit primum contra aduersarios argumentum.

24 SECVNDVM argumentum est eiusmodi. Duo testes venturi sunt eodem tempore, quo Antichristus; & habebunt has conditiones seu qualitates. 1. Erunt *amicti sacco* seu cilicio. 2. *Prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta*. 3. Habebunt *potestatem claudendi cœlum, ne pluat diebus prophetiæ ipsorum: & potestatem conuertendi aquas in sanguinem, & percutiendi terram omni plagâ*, quotiescunq; voluerint. 4. Quando absoluerint testimonium suum (nempe post dies 1260.) tunc Antichristus mouebit contra illos bellum, & vincet illos & occidet. 5. Corpora eorum iacebunt Hierosolymis insepulta, per tres dies & dimidium. 6. Post illos dies reuiuiscent, & spectante ac tremente populo ascendent in cœlum. 7. Tunc erit magnus terræ motus, quo decima pars ciuitatis corruet, & septem millia hominum occidentur. Hæc omnia disertis verbis habentur in Apocalypsi cap. 11, v. 3. & sequentibus.

25 AT hi duo testes (quicunque tandem illi sint) nondum venerunt: Ergò nec Antichristus venit. Est autem duplex de illis sententia. Plerique putant fore Henoch & Heliam. Nam de ijs testatur Scriptura, venturos ante diem iudicij. Malach. 4. 5. *Ecce ego mittam vobis Heliam Prophetam, antequam veniat dies Domini magnus & horribilis. Et conuertet cor Patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorum.* Et Eccles. 44. 16. *Henoch placuit Deo, & translatus est in Paradisum, vt det gentibus pœnitentiam.* Et sic ferè sentiunt antiqui Patres.

26 ALII putant fore Moysen & Heliam. Primò, quia illi duo locuti sunt cum Christo in monte Thabor, quando transfiguratus est. Secundò, illi duo repræsentant legem & Prophetas. At Lex & Prophetæ erunt grauissimi testes pro Christo, ad redarguendum Antichristum. Tertiò, illis duobus optime conueniunt, quæ ex Apocalypsi de duobus testibus allata sunt. Nam Moyses habuit potestatem conuertendi aquas in sanguinem, & percutiendi terram omni plaga. (Exod. 7. & seq. Et Helias habuit potestatem claudendi cœlum, ne pluat (3. Reg. 17. & Iacobi 5. 17.) Hanc sententiam sequitur Maldonatus in cap. 17. Matth. v. 11.

27 ADVERSARII nostri, quia vident vtramque sententiam sibi repugnare (nam ex vtraq; sequitur Antichristum nondum venisse, cùm nondum venerit Henoch, Helias aut Moyses) nouam interpretationem comminiscuntur. Et alij quidem generatim aiunt, per illos duos testes intelligi quoscunque Ministros fideles, qui ab Antichristo, id est à Romano Pontifice (ex illorum sententia) vel hactenus persecutionem passi sunt, vel adhuc patiuntur. Alij verò speciatim designant vel Hussium, vel Lutherum, vel Caluinum, vel aliquem similem. Sed valdè errant. Nam ea, quæ de duobus testibus à Ioanne prædicta sunt, nullo modo conueniunt Luthero, Caluino & similibus. Quod sic ostendo. Vel enim, quæ prædicta sunt, intelligi debent secundum sensum litteralem seu historicum; vel secundùm sensum mysticum seu spiritualem.

28 Si priori modo, certum est Lutherum & Caluinum non posse designari per duos testes. Non enim fuerunt amicti sacco, nec prophetauerunt 1260. diebus: Non clauserunt cœlum, ne plueret: nec conuerterunt aquam in sanguinem: non percusserunt terram omni plaga, quotiescunq; voluerunt: non sunt interfecti ab Antichristo: nec post tres dies & medium in cœlum ascenderunt. Et sic deinceps.

29 SI autem mysticè hæc omnia intelligenda sunt, ne sic quidem Luthero aut Caluino poterunt accommodari. Ac primò dicant aduersarij, quid mysticè intelligatur per saccum vel cilicium quo amicti sunt duo testes; An pœnitentia, castigatio corporis, austeritas vitæ? At Lutherus & Cal-

Caluinus, nec ipsi corpus suum castigârunt, nec alios, vt castigarent, docuerunt. Nam Lutherus, violato castitatis voto, monialem sibi sociauit: Caluinus propter Sodomiam, candenti ferro inustus est. Lutheri vox fuit: *Si non vult uxor, veniat ancilla.* Caluini: *Lex Decalogi est impossibilis.*

30 SECVNDO dicant; quid mysticè sit, claudere cœlum, ne pluat? An est idem, quod efficere, ne gratia Dei, per modum pluuiæ descendat de cœlo? At hoc efficere, non est bonorum testium, qui conentur alios ad fidem Christi conuertere. Nam ad hunc effectum maximè opus est diuina gratia de cœlo distillante. An è contrario est idem, quod efficere, ne vindicta Dei descendat de cœlo? At si hoc faciunt duo illi testes, de quibus loquitur Ioannes in Apocalypsi, quomodo ergò dicuntur aquas in sanguinem conuertere, & percutere terram omni plagâ? An non hæc vindicta de cœlo est?

31 TERTIO dicant, quid mysticè sit, Antichristum contra duos testes bellum facere, eosdem bello vincere & occidere? An hoc intelligendum est de bello, victoria, & occisione spirituali, quæ non in corpore, sed in anima fit? Si ita est, sequitur Lutherum & Caluinum, non in corpore, sed in anima, victos & occisos esse ab Antichristo. Quod nescio, an aduersarij concessuri sint.

32 QVARTO dicant, quid mysticè sit, corpora duorum testium, Lutheri & Caluini, per tres dies & dimidium, iacuisse Hierosolymis insepulta, ac postea resumpto spiritu reuixisse, & in cœlum ascendisse? Quid item, magnum terræ motum factum esse, decimam partem ciuitatis corruisse, septem millia hominum occisa esse? Hæc prius explicent aduersarij, si contendant impleta esse. At non possunt.

33 Ex dictis concludo, Antichristum nondum venisse. Primò, quia Romanum Imperium nondum euersum, ac in decem Reges diuisum est. Secundò, quia duo illi testes, de quibus loquitur Ioannes in Apocalypsi, nondum à Deo missi sunt. Testimonia scripturæ, quibus aduersarij contrarium probant, superius explicata sunt. Nunc pergamus ad secundam conclusionem.

34 SECVNDA Conclusio. Pontifex Romanus non est Antichri-

tichristus. Probatur ex dictis. Primò, quia Antichristus nondum venit, nec venturus est, nisi euerso imperio Romano. At Pontifex pridem venit, florente Imperio Romano. Secundò, Antichristus occidet duos illos Prophetas, de quibus agitur in Apocalypsi. Hoc Pontifex non fecit. Accedunt tria alia argumenta.

35 PRIMVM. Antichristus non regnabit nisi tres annos cum dimidio: At Pontifex regnauit iam multis seculis: Ergò Pontifex non est Antichristus. Maior colligitur ex scriptura, quæ varijs modis illum annorum numerum expressit. Primò, sub hac forma: *Per tempus, & tempora, & dimidium temporis.* (Dan. 7. 25. & Dan. 12. 7. & Apoc. 12. 14.) Secundò sub hac: *Mensibus quadraginta duobus.* (Apoc. 11. 2. & Apoc. 13. 5.) Tertiò sub hac: *Diebus mille ducentis sexaginta.* (Apoc. 11. 3.) Vide Augustinum lib. 20. de Ciuitate Dei, cap. 23.

36 SECVNDVM. Antichristus à Iudæis pro Messia recipietur: At Pontifex Romanus non recipitur ab illis pro Messia: Ergò non est Antichristus. Maior passim habetur, tanquam certa, apud antiquos Patres, Irenæum, Cyrillum, Hieronymum, Ambrosium, Augustinum, Hilarium, Prosperum, & alios. Et probant ex duobus Scripturæ locis. Primò, ex illo Ioan. 5. 43. *Ego veni in nomine meo, & non recipitis me: si alius venerit in nomine suo, illum recipietis.* Quis est ille alius, qui in nomine suo venturus est, nisi Antichristus? Hunc ergò recipient Iudæi. Secundò ex illo 2. Thess. 2. 10. *Eò quòd charitatem veritatis non receperunt, vt salui fierent, ideo mittet illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio.* Qui sunt illi, qui veritatem, id est, Christum non receperunt? Iudæi. Quomodo propter hoc peccatum puniet illos Deus? Mittet illis operationem errroris, vt credant mendacio, id est, Antichristo, quem pro Messia recipient.

37 TERTIVM. Antichristus faciet ignem de cœlo descendere, iuxta illud Apoc. 13. 13. *Et fecit signa magna, vt etiam ignem faceret de cœlo descendere in terram in conspectu hominum.* At Pontifex non facit ignem de cœlo descendere: Ergò non est Antichristus.

Po-

POVELVS Caluinista lib. 1. de Antichristo, cap. 16. §. 15. & Balduinus Lutheranus in disp. de Antichr. c. 6. §. 32. vt euadant, vel potius eludant vim argumenti huius, interpretantur verba Ioannis de igne excommunicationis, vt hic sit sensus: Antichristus faciet ignem de cœlo descendere, id est, excommunicabit homines. Et hoc aiunt facere Pontificem. O diuinos interpretes! Hoc modo licebit similia Scripturæ testimonia interpretari, vt v. g. 4. Reg. 1. 10. *Elias dixit quinquagenario: Si homo Dei sum, descendat ignis de cœlo, & deuoret te, & quinquaginta tuos:* id est, (iuxta glossam Nouatorum.) Si homo Dei sum, veniat excommunicatio Pontificia, & percellat vos. Similiter Luc. 9. 54. *Domine, vis dicimus, vt ignis descendat de cœlo, & consumat illos?* id est, iuxta eandem glossam; Domine, vis dicimus, vt excommunicentur hi? Inepta sunt hæc.

39 SED neque circumstantiæ supradicti loci patiuntur hanc expositionem. Cùm enim dicit Ioannes. *Et fecit signa magna, vt etiam ignem faceret de cœlo descendere:* apertè significat, fore miraculum Antichristi, quando faciet ignem de cœlo descendere. Imò tale miraculum, quo seducat homines, vt credant esse opus diuinitatis. At quæso, quod aut quale miraculum est, excommunicare hominem? Nullum penitus.

40 DEINDE, cùm addit Ioannes, *Vt etiam ignem faceret de cœlo descendere in terram, in conspectu hominum:* omnino excludit ignem excommunicationis. Is enim non rectè dicitur de cœlo descendere in terram in conspectu hominum: sed potius de cœlo in homines ad terrorem aliorum.

41 MIROR verè aduersarios, quòd ignem excommunicationis tribuant Antichristo. Primò, quia hic ignis, vt ipsi fatentur, descendit de cœlo: quod non aliter potest intelligi, quàm quia potestas excommunicandi datur à Deo. Secundò, Paulus Apostolus hac potestate vsus est, quando excommunicauit Corinthium incestuosum. An ergò putant, vel Paulum fecisse idem miraculum, quod Antichristo tribuitur? vel, Antichristum habere à Deo potestatem excommunicandi Christianos, quam Apostolus habuit? Videamus nunc, quid ipsi nobis obijciant.

OBIECTIO DESVMPTA *ex notis Antichristi.*

42 OMnia ferè argumenta, quibus aduersarij conantur probare, Papam esse Antichristum, ad hunc vnum syllogismum possunt reuocari: Cuicunque conueniunt omnes notæ Antichristi, quæ in Scripturis fundatæ sunt; is sine dubio est Antichristus: At Pontifici Romano conueniunt omnes eiusmodi Notæ: Ergò Pontifex Romanus est Antichristus. Minorem probant, quia notæ Antichristi sunt hæ:

1. Deficere à vera fide. 2. Thess. 2. 3.
2. Sedere in templo Dei, ibidem.
3. Ostendere se tanquam Deum, ibidem.
4. Extollere se supra omnem Deum, ibidem.
5. Negare Christum. 1. Ioan. 2. 22.
6. Facere falsa miracula. 2. Thess. 2. 9.
7. Imprimere subditis characterem. Apoc. 13. 16.

At hæ notæ conueniunt Romano Pontifici: Ergò Romanus Pontifex est Antichristus. Minor probatur, discurrendo per singulas notas, & eas Pontifici applicando.

43 PRIMA est, deficere à fide. At Pontifex defecit à fide, quia defendit Purgatorium, Inuocationem Sanctorum, Sacrificium Missæ, & similia. Respondeo: Quid si dicam aduersarios defecisse à fide, quia negant Purgatorium, & reliqua iam enumerata? Plures ex Patribus mihi adhærebunt, quàm illis, vt in progressu videbimus.

44 SECVNDA est, sedere in templo Dei. At Pontifex sedet Romæ in Ecclesia Christi. Respondeo: Tripliciter hîc peccant aduersarij. Primò contra se ipsos, quia si Pontifex sedet in Ecclesia Christi, fateri debent se non esse in Ecclesia Christi, cùm non sint in illa Ecclesia, in qua Pontifex sedet. Secundò, contra rem ipsam, quia ex eo præcisè, quòd Pontifex sedet in Ecclesia Christi, non rectè infertur illum esse Antichristum. Aliàs, pari ratione, Petrus, & proximi successores illius fuissent Antichristi, quia sederunt in Ecclesia Christi. Tertiò, contra mentem Apostoli, quia supponunt illum per templum Dei, intellexisse Ecclesiam Christi, cùm pleriq; Patres aliter sentiant, nempe intellexisse tem-

plum

plum Hierosolymitanum. Nam sicut Antichristus Hierosolymæ interfecturus est duos Prophetas, (vt habetur Apo. 11. 8. 9.) sic etiam ibi sessurus est in Templo, & à Iudęis adorabitur. Nec obstat, quod templū illud jampridem destructum sit. Nam suo tempore restaurabitur, non quidem ad cultum veri Dei, cui olim destinatum erat, sed ad abominationem & impietatem, vt colligunt Patres ex illo Dan. 9. 27. *Erit in templo abominatio desolationis vsq; ad consummationem & finem.*

45 TERTIA est, ostendere se tanquam Deum. At Pontifex hoc facit, quia exhibet se pro visibili capite Ecclesiæ, vt explicat Iconius in Elencho. Respondeo: Hæc non est explicatio, sed deprauatio Scripturæ. Nam aliud est, ostendere se tanquam Deum, cum non sit Deus: aliud verò, exhibere se pro visibili capite Ecclesiæ, cum reuera sit caput. Illud prius conuenit Antichristo: Hoc posterius, Petro, & Successoribus eius.

46 QVARTA est, Extollere se supra omnem Deum: At hoc facit Pontifex, quia extollit se supra omnem Ecclesiasticum & politicum ordinem, vt explicat idem author, vel, quia mandata sua præfert mandatis Dei, & dispensat contra legem veteris ac noui Testamenti, vt tradit Pouelus li. 1. cap. 17. Respondeo. Prior explicatio falsa est. Alioqui Moyses diceretur se extollisse supra omnem Deum, quia fuit supra omnem ordinem Ecclesiasticum & politicum, quando Aaronem consecrauit. Posterior constat meris mendacijs.

47 QVINTA est negare Christum. At Pontifex negat Christum, quia corrumpit doctrinam de Christo Mediatore, vt interpretatur Iunius in suis Notis ad Bellarminum Respondeo. Nondum probatum est ab aduersarijs, quod Pontifex corrumpat doctrinam de Christo Mediatore. Ego facilius probabo aduersarios id facere. Ipsi enim docent Christum esse Mediatorem, secundum vtramq; naturam, diuinam & humanā, qui est manifestus error, vt patebit infrà suo loco.

48 SEXTA est, facere falsa miracula: At Pontifex facit falsa miracula, Laureti apud statuam. B. Virginis, & alibi. Respondeo. Pontifex non facit miracula Lauretana, sed Deus. Deberent aduersarij ostendere, Pontificem facere mi-

miracula, quæ ſcriptura dicit facturum Antichriſtum. Cuiuſmodi ſunt hæc duo. 1. Ignem de cœlo deducere. 2. Efficere vt imago beſtiæ loquatur, (Apoc. 13. 13.) Neutrum adhuc legimus factum à Pontifice.

49 SECVNDA eſt, imprimere ſubditis characterem. At hoc facit Pontifex: Ergo eſt Antichriſtus? Reſpondeo: Aduerſarij diſſentiunt in modo explicandi quis ſit ille character. Bullingerus vult eſſe vnctionem chriſmatis, quo Chriſtiani ſignantur in fronte, quando ſuſcipiunt Sacramentum Confirmationis. Theodorus Bibliander dicit eſſe profeſſionem Romanæ fidei. Chytræus addit tria. 1. Iuramentum fidelitatis, quod Pontifici præſtatur. 2. Vnctionem ſacerdotalem, quæ in vertice & in manu accipitur. 3. Procumbere ad ſtatuas & panem conſecratum. Similia habent Iunius, Pouelus, & alij.

50 SED facilè refelluntur. Nam character Antichriſti debet habere tres conditiones. 1. Vt ſit communis omnibus puſillis & magnis, diuitibus & pauperibus, liberis & ſeruis. 2. Vt indifferenter poſſit imprimi, vel in fronte, vel in dextera manu. 3. Vt nemo, niſi habens characterem, poſſit emere aut vendere. (Apoc. 13. v. 16. & c. 14. v. 9.) At iſtæ conditiones non conueniunt vnctioni chriſmatis, nec vnctioni Sacerdotali, nec profeſſioni fidei Romanæ, nec iuramento fidelitatis, nec inflexioni corporis ad ſtatuas, vt per ſe patet.

51 NAM vnctio chriſmatis, quæ fit in Sacramento Confirmationis, ſæpe non datur omnibus, nec indifferenter in fronte, vel in manu dextera; nec ad emptionem aut venditionem neceſſaria eſt. Multi Romæ, in conſpectu Pontificis, emunt & vendunt; non modo Iudæi, ſed etiam Chriſtiani, qui Sacramentum Confirmationis nunquam ſuſceperunt. Vnctio Sacerdotalis multò minus confertur omnibus, nec vllo modo ad emendum aut vendendum requiritur. Profeſſio Romanæ fidei non imprimitur in fronte aut in dextera manu, ſed linguâ & ore perficitur. Et plurimi ſunt mercatores Pontificij, qui nunquam Profeſſionem illam, non dico præſtiterunt, ſed ne viderunt quidem, vel audierunt. Idem eſt de Iuramento fidelitatis, Inflexio, non fron-

frontem aut manum, sed genua & totum corpus afficit. Piget in re tam manifesta diutius hærere. Quærant aduersarij alium Antichristum. Pontifex certè non est.

52 Ex dictis colligo duo efficacissima argumenta pro Pontifice. Vnum est; Ille non est Antichristus, cui non conueniunt Notæ Antichristi: At Pontifici non conueniunt Notæ Antichristi. Ergò Pontifex non est Antichristus. Minorem probo, quia Notæ Antichristi, præter alias, sunt hæ tres. 1. Regnare tres annos cum dimidio. 2. Interficere duos Prophetas Hierosolymis. 3. Omnibus subditis imprimere characterem in dextra manu vel in fronte; At hæ notæ non conueniunt Pontifici.

53 Alterum est, Ecclesia Catholica, quæ toto orbe dispersa est, non potest errare in fide, vt probatum est cap. 3. At Ecclesia Catholica, quæ toto orbe dispersa est, negat Pontificem esse Antichristum, & agnoscit illum pro suo capite ac pastore: Ergò reuera non est Antichristus, sed Caput & Pastor Ecclesiæ Catholicæ.

54 Hinc vlterius infero, aduersarios non habere legitimam causam suæ defectionis ab Ecclesia & Pontifice. Quin potius, eo ipso, quòd defecerint ab Ecclesia & pontifice, à fide defecisse, & hæreticos factos esse. Accipiant ergò hunc syllogismum: Omnes hæretici sunt præcursores Antichristi: Aduersarij nostri sunt hæretici; Ergò sunt præcursores Antichristi.

CAPVT VII.

De Inuocatione Sanctorum.

Nos docemus cum communi consensu totius Ecclesiæ Catholicæ, quæ errare non potest, Sanctos cum Christo regnantes in cœlo, piè & cum fructu à nobis inuocari posse. Et hoc confirmat quotidiana experientia, quia quotidie experiuntur fideles, prodesse sibi Sanctorum inuocationem. Nam alij sanitatem corporis, alij donum castitatis, alij profectum in studijs, alij alia beneficia per Sanctorum intercessionem à Deo petunt, & impetrant. De qua re legantur authentici Scriptores. S.

Am-

Ambros. lib. 4. Epistolar. epist. 34. quæ est de S. Agnete. S. August. libr. 22. de Ciuitate Dei, c. 8 Theodoretus libr. . Hist. ca. 24. Nilus in Epistola in 7. Synodo act. 4. recitata. Gregorius Turonensis in lib. de gloria Martyrum & Confessorum, Gregorius Magnus lib. 3. Dialogorum, cap. 22. & sequentibus, & alij quam plurimi. Atque hæc experientia efficacissimum pro nobis argumentum est.

2 ADVERSARII, vt nouitatis amantes sunt, reijciunt hanc piam & salutarem inuocationem, quæ semper in Ecclesia fuit vsitata. Et multa contra illam objiciunt. 1. Quod cedat in iniuriam Dei qui solus vult inuocati. 2. Quod cedat in iniuriam Christi, qui solus est Mediator & intercessor pro nobis apud Deum. 3 Quod sit signum diffidentiæ, quia quando confugimus ad Sanctos, videmur diffidere de bonitate Dei, quasi ipse non sit paratus nos adiuuare. 4. Quod sit inutilis, quia Sancti non audiunt preces nostras, quas ad ipsos dirigimus. 5. Quod nullum exstet præceptum de Inuocatione Sanctorum. Nihil autem liceat facere, quod præceptum non est, iuxta illud Deuteron: 2. 39. *Quod tibi præcipio, hoc tantum facito.* Denique, quod hæc inuocatio noua sit, nec in primitiua Ecclesia vsurpata.

3 HÆC argumenta magni fiunt ab aduersarijs. Sed reuera nullius momenti sunt. Antequam hoc sigillatim de singulis ostendam, vnum præmitto, quod ab Aduersarijs conceditur. Nempe licitum esse inuocare eos, qui nobiscum in hac vita degunt. Hoc enim Apostoli fecerunt, & docuerunt. Coloss. 4. 2. *Orationi instate, orantes simul & pro nobis, vt Deus aperiat nobis ostium sermonis ad loquendum mysterium Christi* Et 1. Thessal. 5. 25. *Fratres, orate pro nobis* Et 2. Thess. 3. 1. *De cætero fratres, orate pro nobis, vt sermo Dei currat,* Et Iac. 5. 16. *Orate pro inuicem, vt saluemini.* Hoc posito, discutienda sunt singula Aduersariorum argumenta.

I. *An inuocatio Sanctorum cedat in iniuriam Dei?*

4 AFFIRMANT aduersarij, quia Deus, inquiunt, vult solus inuocari, iuxta illud Deut. 6. 13 & Matt. 4. 10. *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies.* Ergò Catholici faciunt iniuriam Deo, quando inuocant Sanctos.

RE-

RESPONDEO. I. Hoc argumentum detorqueri potest in aduersarios, hoc modo: Solus Deus vult inuocari iuxta scripturam citatam: Ergò aduersarij faciunt iniuriam Deo quando inuocant Sanctos in hac vita existentes. Et Apostolus fecit iniuriam Deo, cùm scripsit Thessalonicensibus: *Fratres, orate pro nobis*. Et similiter Iacobus, cùm Christianos hortatus est: *Orate pro inuicem, vt saluemini.* 5

RESPONDEO 2. Illa verba: *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies.* sic debent intelligi Non adorabis falsos Deos, sicut gentiles faciunt, sed vnum verum Deum, cui soli, tanquam vero Deo, diuinum cultum exhibebis Qui sensus clarè exprimitur. Exod. 20. 3. *Non habebis Deos alienos coram me, non adorabis eos, neque coles. Ego sum Dominus Deus tuus.* 6

SICVT ergò contra hoc præceptum non peccant illi, qui petunt suffragia viuentium in terra: ita nec illi, qui petunt suffragia viuentium in cœlo. Et ratio est, quia neutri adorant eos, tanquam Deos, sed petunt intercessionem eorum apud verum Deum. At petere intercessionem apud verum Deum, non est colere aut adorare falsos Deos. Sicut petere intercessionem Aulicorum apud Imperatorem, non est colere Aulicos, tanquam Imperatores, sed tanquam amicos & domesticos Imperatoris. Res vulgò nota est. 7

II. An Inuocatio Sanctorum cedat in iniuriam Christi.

AFFIRMANT aduersarij, quia Christus est vnicus Mediator noster, per quem habemus accessum ad Deum. 1. Timoth. 2. 5. *Vnus Mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus*. Et Ephes. 2. 18. *Per ipsum habemus accessum ad Patrem*. Ergò non est recurrendum ad Sanctos. Hoc enim cedit ad iniuriam Christi, quasi ipsius intercessio non sufficiat, nisi etiam accedat Sanctorum intercessio. 8

RESPONDEO 1. Hoc argumentum æquè procedit de Sanctis huius vitæ, ac alterius. Si ergò propterea, quia Christus est vnicus Mediator noster, non liceret recurrere ad Sanctos in cœlo existentes, non liceret eadem ratione recurrere ad eos, qui nobiscum viuunt, quod tamen est contra 9

ad-

aduersarios. Si autem sine vlla iniuria Christi Mediatoris, possumus inuocare Sanctos nobiscum degentes. (vt reuera possumus) cur non similiter Sanctos in cœlo triumphantes? Non enim apparet, cur hoc magis sit Christo iniuriosum, quàm illud.

10 RESPONDEO I. Christus dicitur vnicus Mediator noster, non quia solus est, sed quia principalis est. Ideo autem est principalis, quia per proprium sanguinem redemit nos à seruitute Diaboli, & Deo reconciliauit; quod nemo alius fecit. Sic explicat Apostolus loco citato. Cùm enim dixisset: *Vnus Mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus,* mox addit: *Qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus.* Et 1. Pet. 1. 18. *Scientes, quod non corruptibilibus auro vel argento redempti estis, sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi.*

11 AT Sancti sunt tantum Mediatores secundarij, quia postquam à Christo redempti sumus, intercedunt pro nobis, vt redemptionis fructum percipiamus. Neque hæc intercessio vllo modo obscurat officium Mediatoris Christi. Primò, quia intercessio viuentium in terris non obscurat illud, vt dictum est: Ergò nec intercessio Sanctorum in cœlo existentium. Secundò, quia sicut nos pro nobis ipsis possumus orare Deum, sine iniuria Christi: Sic Sancti nobiscum possunt idem præstare. Adhibentur enim quasi comprecatores; vt nostris orationibus suas adiungant. Tertiò, quia omnem vim intercedendi & impetrandi, quam habent, acceperunt ex meritis Christi. Vnde potius ad honorem ipsius cedit, quòd ipse sit principalis Mediator, & alij sint secundarij, qui ab ipso in omnibus dependeant. Sicut cedit ad honorem Regis, quòd alij omnes, si quid rectè faciunt in Republica, ipsius imperio & authoritate faciant.

III. An Inuocatio Sanctorum sit signum diffidentiæ?

12 AFFIRMANT aduersarij, quia videmur diffidere de bonitate Dei, quando ad Sanctos confugimus, præsertim cùm ipse paratus sit nos iuuare: Et hortatur nos Apostolus, *vt cum fiducia ad eum accedamus.* (Heb. 4. 16.

Nos

13 Nos contra sentimus. Primò, quia sicut Paulus Apostolus non diffidebat de bonitate Dei, quando petebat suffragia viuentium in terra; ita neque nos, quando petimus suffragia viuentium in cœlo. Secundò, quia licet Deus paratus sit nos audire, quando soli illum accedimus; tamen non minus paratus est, quando, cum amicis ipsius, illum accedimus.

14 Et sane hac in re imitantur exempla Scripturæ. Nam Iob. 42. 8. dicit Deus ad amicos Iob: *Ite ad seruum meum Iob, & offerte holocaustum pro vobis. Iob autem seruus meus, orabit pro vobis: faciem eius suscipiam, vt non vobis imputetur stultitia.* Idem Genes. 20. 7. dicit Deus ad Abimelech Regem Geraræ: *Nunc ergò redde viro suo* (id est Abrahamo) *vxorem, quia Propheta est, & orabit pro te, & viues.* Item Actor. 7. 59. Stephanus orauit pro persecutoribus suis, inter quos erat Saulus: *Domine, ne statuas illis hoc peccatum.* Et exauditus est. Vnde Augustinus serm. 1. de Sanctis: *Si Stephanus non orasset, Ecclesia Paulum non haberet.* In his exemplis nullum est signum diffidentiæ.

IV. *An inuocatio Sanctorum sit inutilis, eo quod ipsi non audiant nostras preces, neque sciant, quid apud nos geratur?*

15 Affirmant aduersarij, quia scriptura dicit, solum Deum nosse cogitationes nostras: mortuos verò nihil scire de nobis, 3. Reg. 8. 39. *Tu nosti solus cor omnium filiorum hominum.* Et Eccl. 9. 5. *Viuentes sciunt se morituros, mortui verò nihil nouerunt amplius.* Et Iob 14. 21. *Siue nobiles fuerint filij eius, siue ignobiles, non intelliget.* nempe post mortem. Et Isaiæ 63. 16. *Abraham nescinit nos, & Israël ignorauit nos.*

16 Nos cum consensu antiquorum Patrum contrarium asserimus, nempe, Sanctos cum Christo regnantes in cœlo audire nostras orationes, & nosse, quæ apud nos gerantur. Ita Augustinus lib. 22. de Ciuitate Dei, cap. 29. Prosper Aquitanicus lib. 1. de vita contemplatiua, c. 4. Gregorius Magnus lib. 4. dialogorum c. 33. Beda ad cap. 16. Lucæ, & alij passim, quos citabo inferius §. 30. Quod primò probandum est de Angelis. Deinde de alijs Sanctis.

7 De Angelis constat ex clarissimis scripturæ testimonijs. Nam primò cognoscunt illi nostras orationes, easq; Deo offerunt, vt de se fatetur Angelus Raphaël, Tob. 12. 12. *Quando*, inquit, *orabas cum lachrymis, ego obtuli orationem tuam Domino.* Secundò, cognoscunt internam pœnitentiam, & conuersionem peccatoris, Luc. 15. 10. *Gaudium erit coram Angelis Dei, super vno peccatore pœnitentiam agente.* Tertiò, cognoscunt omnem cultum, quem Deo exhibemus, Psal. 137. 1. *In conspectu Angelorum psallam tibi.* Vsitatum est in Scripturis, facere aliquid in conspectu Dei, in conspectu Angelorum, in conspectu hominum, id est, inspiciente Deo, Angelis, hominibus. Quarto, cognoscunt habitum & honestatem mulierum in publicis conuentibus, vbi fit oratio. 1. Cor. 11. 10. *Ideo debet mulier velamen habere supra caput propter Angelos.* Omitto similia.

18 Quod dixi de Angelis, dico etiam de alijs Sanctis. Nam & ipsi cognoscunt nostras necessitates & orationes. Primò, quia sunt æquales in statu beatitudinis. (Luc. 20. 36.) Si ergò Angeli, quia sunt in statu beatitudinis, cognoscunt res nostras, etiam alij, qui sunt in eodem statu, cognoscunt. Et hoc Scriptura apertè testatur, Apoc. 5. 8. *Viginti quatuor seniores ceciderunt coram Agno, habentes singuli citharas, & phialas aureas, plenas odoramentorum, quæ sunt orationes sanctorum.* Vbi per 24. seniores, intelliguntur Sancti veteris ac noui Testamenti, qui eo tempore, quo Ioannes hæc scribebat, erant cum Christo in cœlesti gloria. Illi igitur offerebant Deo orationes eorum, qui in hac mortali degebant: non secus quàm Angeli, Tob. 12. 12. & Apocal. 8. 3.

19 Secundo, Quidquid perfectionis conceditur Sanctis in hac vita degentibus, multò magis conceditur Sanctis in cœlo regnantibus, præsertim si illorum statui non repugnet, sed consentaneum sit: At Sanctis in hac vita degentibus conceditur, vt cognoscant occulta aliorum etiam absentium desideria, machinationes, actiones. Ergò multò magis id conceditur Sanctis in cœlo existentibus, cum illorum statui consentaneum sit. Maior videtur per se nota. Minor probatur varijs scripturæ exemplis. Primò, quia Samuel

cognouit omnia *quæ erant in corde Saulis*. 1. Reg. 9. 19. Secundò, Elisæus sciuit omnia, quæ à famulo absente erant perpetrata. 4. Reg. 5. 25. Tertiò, idem Elisæus habebat perspecta omnia secreta consilia Regis Syriæ, & reuelabat ea Regi Israël. 4. Reg. 6. 8. Quartò, Daniel sciebat occultum somnium Nabuchodonosoris, & interpretationem illius. Dan. 2. 26. Quintò, Petrus Apostolus sciebat occultam fraudem Ananiæ & Saphire circa pretium agri Act. 5. 1. Si ergò illi in hac vita mortali degentes potuerunt ista cognoscere, certè poterunt & nunc cognoscere, cùm in cœlo sunt. Nec enim verisimile est, in exilio fuisse melioris conditionis, quàm nunc sint in patria: Et remotos a conspectu Dei cognouisse multa ex Dei reuelatione, quæ nunc in aula & præsentia Dei cogantur ignorare. Absit. Hoc argumento vsus est S. Augustinus li. 22. de Ciuitate Dei cap. 29. *Si*, inquit, *Propheta Elisæus puerum suum Giezi absens corpore vidit accipientem munera, quæ dedit illi Naaman Syrus, quantò magis Sancti videbunt omnia, etiam vnde sunt corpore absentes; Tunc enim erit perfectum illud, de quo loquens Apostolus; Ex parte, inquit, scimus, & ex parte prophetamus: Cùm autem venerit, quod perfectum est, euacuabitur, quod ex parte est.*

ACCEDIT alia duplex ratio. Vna sumitur ex lege amicitiæ quæ requirit, vt amicus amico manifestet ea, quæ ad ipsum pertinent, iuxta illud Christi, Ioan. 15. 15. *Iam non dico vos seruos, quia seruus nescit quid faciat Dominus eius. Vos autem dixi amicos, quia omnia, quæcunque audiui à Patre meo, nota feci vobis.* Cùm ergò Sancti in cœlo sint amici Dei, & magis cum illo coniuncti, quàm cùm in terra essent, lex amicitiæ requirit, vt Deus manifestet illis orationes nostras, quæ ad illos diriguntur. Altera sumitur à priori, in hunc modum: Sancti in cœlo clarè & intuitiuè vident diuinam essentiam, in qua, tanquam in viuo speculo creaturæ omnes repræsentantur. Sicut ergò is, qui speculum corporeum intuetur, clarè & distinctè videt, quæ in illo apparent; ita Sancti, qui essentiam diuinam intuentur, clarè & distinctè vident creaturas in illa apparentes. Simili ferè ratione vtuntur Patres suprà citati, Prosp. Gre-

20

gorius, Beda. Prosper sic habet: *Nec latebit tàm perfectè beatos aliquid secretorum, qui, quod est longè præstantius, ipsum visuri sunt Deum.* Et Gregorius: *Quia in illa æternæ hæreditate omnes communi claritate Deum conspiciunt, quid est, quod ibi nesciant, vbi scientem omnia, sciunt?* Et Beda. *Qui creator sui claritatem vident, nihil in creatura agitur, quod videre non possint.*

21 SVPEREST, vt excutiantur testimonia Scripturæ contrà nos allata. Primum est. 3. Reg. 8. 39. *Tu nosti solus cor omnium filiorum hominum.* Respondeo, Multa soli Deo tribuuntur, quæ etiam alijs conueniunt, sed diuerso sensu. v. g. solus Deus dicitur bonus (Matth. 19. 17.) Solus iustus. (2. Machab. 1. 25.) Solus pius. (Apocal. 15. 4.) Solus potens & immortalis (1. Tim. 6. 15.) Solus faciens mirabilia, (Psal. 71. 18.) Et tamen hæc omnia conueniunt etiam hominibus: non quidem per essentiam, vt Deo, sed per participationẽ; Nam Deus ista omnia habet à se; homines à Deo. Idem est in nostro casu. Solus Deus dicitur nosse corda hominum, quia solus ex se nouit. Nihilominus & alij possunt nosse non quidem ex se, & propria virtute, sed accepta à Deo cognitione aut reuelatione.

22 RELIQVA tria testimonia nihil ad rem faciunt. Non enim disputamus de notitia, quam mortui habuerunt in veteri Testamento, ante Christi aduentum: sed de notitia, quam habent in nouo Testamento, post Christi ascensionem: Et speciatim de notitia, quam nunc habent Sancti cum Christo regnantes in cœlesti gloria. De his solis asserimus, quod sciant, quæ apud nos geruntur. At testimonia citata intelligenda sunt de notitia, quam habuerunt mortui ante Christi aduentum: Illi non sciebant omnia, quæ hîc gerebantur; quia non erant in statu beatitudinis, nec clarè videbant diuinam essentiam, in qua, tanquam viuo speculo possent videre, quæ hic fiebant, Nihilominus seorsim dicam aliquid de singulis.

23 IGITVR primum est, Eccles. 9. 5. *Viuentes sciunt se morituros; mortui verò nihil nouerunt amplius.* Respondeo. Sensus est: Viuentes, quia sciunt se morituros, possunt agere pœnitentiam, & prospicere sibi de remedio salutis, ne in æter-

æternum pereant. At mortui, qui hic neglexerunt pœnitentiam, nullum amplius nouerunt remedium, quod possit illis prodesse. Nam post hanc vitam non est tempus pœnitendi aut merendi: sed si quis vult ad Deum conuerti, debet facere in hac vita. Vide Augustinum in Enchiridio cap. 110.

SECVNDVM est, Iob 14. 21. *Siue nobiles fuerint filij eius, siue ignobiles, non intelliget.* Respondeo. Loquitur de homine carnali, qui in hac vita valde sollicitus fuit de suis filijs, circa honores & diuitias; Et post hanc vitam, quando est in inferno, non prodest illi ista solicitudo. quia nescit, quid agatur de filijs; aut in quo statu sint. Ita Gregorius lib. 12. Moralium 14. 24

TERTIVM est Isaiæ 63. 16. *Abraham nesciuit nos, & Israël ignorauit nos.* Respondeo. Ex hoc loco nihil aliud possunt colligere Aduersarij (quantum attinet ad præsentem quæstionem) quàm quod Abraham & Iacob, tunc temporis ignorauerint, quid in hac vita gereretur. Quod non est contra nos. Nam Abraham & Iacob non erant tunc in cœlesti gloria; sed in Limbo: Nos autem hic disputamus de Sanctis cum Christo in cœlesti gloria existentibus. An autem ille sit sensus istius loci, meritò quæri potest. Videtur alius esse, vt patet ex contextu, qui sic habet: *Attende de cœlo, & vide de habitaculo sancto tuo. Tu enim Pater noster, & Abraham nesciuit nos, & Israël ignorauit nos. Tu Domine Pater noster, redemptor noster, à seculo nomen tuum.* Quasi dicat: Meritò confugimus ad te Pater cœlestis, quia Abraham & Iacob non possunt liberare nos, sed tu solus. Vel, vt Hieronymus interpretatur, Abraham & Iacob non agnoscunt nos amplius pro filijs suis, propter peccata nostra. 25

V. *An ideò non liceat inuocare Sanctos, quia non habemus de hac re præceptum diuinum?*

SIC sentiunt multi ex Aduersarijs: Et probant ex illo Deuteron. 12. v. 32. *Quod præcipio tibi, hoc tantùm facito Domino: nec addas quicquam, nec minuas.* Sed errant. Nam multa sunt, quæ legitime & laudabiliter fieri possunt, & tamen à Deo præcepta non sunt. Cuiusmodi sunt hæc. 1. 26

Seruare virginitatem. 2. Dare omnia pauperibus. 3. Sæpius quotidie flexis genibus orare. 4. Eucharistiam manè ante cibum sumere. 5. Exorcismum adhibere ante Baptismum. 6. Sacros ordines suscipere. 7. Magistros, Baccalaureos, Doctores Academico ritu promouere. Et alia similia.

27 Nec deest luculentum exemplum in Scriptura. Nam legimus apud Ierem. c. 35. Rechabitas cum tota sua posteritate semper abstinuisse à vino, nunquam ædificasse domos, nec plantasse vineas: ideoque à Deo fuisse commendatos: Et tamen nullo præcepto diuino ad id præstandum erant obligati, sed tantùm humano.

28. Illud porrò ex Deuteronomio, *Quod præcipio tibi, hoc tantùm facito Domino*: non debet generatim accipi, de quocunque opere faciendo; sed speciatim de offerendo sacrificio, vt sensus sit; Quod tibi præcipio, vt offeras in sacrificio, hoc tantum offerto, & non aliud. Vide suprà cap. 2. de Traditionibus §. 48. vbi fusè id explicatum est.

VI. *An Inuocatio Sanctorum fuerit vsurpata in primitiua Ecclesia?*

29 Negant aduersarij, Et inter se dissentiunt. Nam Philippus Melanchthon in Apologia confessionis Augustanæ art. 21. dicit veteres scriptores, ante Gregorium, nullam fecisse mentionem inuocationis Sanctorum. At Kemnitius in Examine Concilij Tridentini Sess. 2. affirmat inuocationem Sanctorum cœpisse post tempora Augustini, qui vixit ducentis ferè annis ante Gregorium. Et in eodem Exam. Sess. 2. ait; authorem inuocationis B. Mariæ fuisse Petrum Gnaphæum, circa annum Christi 480.

30 Quæ omnia apertè falsa sunt. Nam & ipse Augustinus, & alij Augustino antiquiores disertè scribunt de inuocatione Sanctorum, vt patet ex ipsorum verbis & testimonijs quæ sequuntur.

31. Origenes in tractatu, qui inscribitur Threni seu planctus: *Incipiam me genibus posternere, & deprecari vniuersos Sanctos, vt mihi, non audienti petere Deum propter nimietatem peccati succurrant. O Sancti Dei, vos lachrymis & fletu pleno dolere deprecor, vt procidatis misericordijs eius pro me misero, &c.*

Nec

NECTARIVS Constantinopolitanus oratione d S. Theodoro Martyre: *O ſplendor Martyrum, & decus Sanctorum! O verè Dei donum! O cuſtos, & inuictiſſime defenſor fideliũ, ne obliuiſcaris noſtræ paupertatis & humilitatis: ſed ſemper pro nobis intercedere ne te pigeat! ô vir imprimis admirãde &c* 32

EPHREM ſerm. de ſanctis Martyribus: *Precamur, beatiſſimi Martyres, qui pro Domino ſaluatore, proq; illius charitate ſponte tormenta ſubiiſtis, atq; adeo familiarius Deo coniuncti eſtis, vt pro nobis miſeris & peccatoribus, & negligentiæ ſqualore ſordentibus Dominum interpellare dignemini, vt ſuperueniat in nos gratia Chriſti, quæ corda noſtra radio ſanctæ charitatis illuſtret, &c.* 33

GREGORIVS Nazianzenus oratione in Cyprianum, in fine: *Tu verò nos ab alto propitius reſpice, noſtrumq; ſermonem ac vitam dirige, & ſanctum ouile hoc paſce, qui vnà rege, ac reliqua, quantum poſſibile eſt, ad meliora diſpone, moleſtoſq; lupos, ſyllabarum & verborum venatores illos abige: ac ſanctæ Trinitatis, cui nunc aſtas, ſplendorem nobis perfectiorem & clariorem gratificare, quam adoramus, quam glorificamus, &c.* 34

ITEM, oratione in laudem Baſilij Magni in fine: *Tu autem ſacrum ac diuinum caput ex alto nos reſpice, & carnis ſtimulum, inſtructionem noſtram à Deo nobis datam, aut tuis ſiſte precibus, aut fortiter me ferre perſuade, totamq; vitam nobis in melius permuta, &c.* 35

GREGORIVS Nyſſenus oratione in laudem Sancti Theodori Martyris, circa finem: *Multorum beneficiorum indigemus: intercede ac deprecare pro patria apud communem Regem & Dominum, &c. Timemus afflictiones: exſpectamus pericula: non longè abſunt ſceleſti Scythæ, bellum aduerſum nos parturientes. Vt miles, propugna pro nobis: ut Martyr, pro conſeruis vtare libertate loquendi, &c. Pete pacem, vt hi publici conuentus non deſinant: ne debacchetur atque graſſetur aduerſus templa altariave rabioſus & ſceleratus barbarus: ne conculcet ſancta profanus & impius. Nos enim etiam, quod incolumes, & integri conſeruati ſumus, tibi beneficium acceptum referimus. Petimus autem etiam futuri temporis præſidium atque ſecuritatem. Quod ſi maiore etiam opus* 36

fuerit aduocatione ac deprecatione, fratrum tuorum Martyrum coge chorum, & cum omnibus vnà deprecare. Multorum iustorum preces, multitudinum ac populorum peccata luant. Admone Petrum, excita Paulum, &c.

37 AMBROSIVS in lib. de viduis circa medium: *Obsecrandi sunt Angeli pro nobis, qui nobis ad præsidium dati sunt: Martyres obsecrandi, quorum videmur nobis quoddam corporis pignore patrocinium vendicare. Possunt pro peccatis rogare nostris, qui proprio sanguine, etiam si qua habuerunt peccata, lauerunt. Isti enim sunt Dei Martyres, nostri præsules, speculatores vitæ actuumq; nostrorum. Non erubescamus eo intercessores nostræ infirmitatis adhibere, &c.*

38 HIERONYMVS epist. 27. ad Eustochium virginem de Epitaphio Paulæ matris, cap. 14. *Vale, ô Paula, & cultoris tui vltimam senectutem orationibus iuua. Fides & opera tua Christo te sociant: præsens facilius, quod postulas, impetrabis.*

39 CHRYSOSTOMVS hom. 26. in Epistolam posteriorem ad Corinthios, non longè à fine: *Quin sepulchra seruorum crucifixi regijs aulis sunt splendidiora, non ædificiorum amplitudine ac splendore, sed quod multò amplius est, conuenientium studio. Nam & ipse ille purpurâ indutus peregrè proficiscitur, sepulchra illa complexurus, & fastu posito, consistit, Sanctos rogans, vt sibi apud Deum patrocinentur: Et tabernaculorum artificem* (id est, Paulum Apostolum) *ac Piscatorem* (Petrum) *patronos etiam mortuos precatur, ipse diadema gestans: Audebisne igitur, dic quæso, horum Dominum dicere mortuum, cuius famuli etiam mortui, huius mundi Regum sunt patroni? Atque id cernat quis non Romæ tantum fieri, sed etiam Constantinopoli.*

40 HI omnes Patres Augustino antiquiores sunt. Vnde constat aduersarios vel mentiri, vel vt minimum errare, cùm aiunt, inuocationem Sanctorum cœpisse post Augustinum. Iam verò, quid ipse Augustinus sentiat, notissimum est. Nam in libro Meditationum, c. 24. sic scribit: *Felices Sancti Dei omnes, qui iam pertransistis huius mortalitatis pelagus, & peruenire meruistis ad portum perpetuæ quietis, securitatis & pacis, securi & tranquilli, semperq; festiui atque gaudentes: Obsecro vos per vestram charitatem, qui securi*

estis

estis de vobis, soliciti estote de nobis: securi estis de vestra immarcescibili gloria, soliciti estote de nostra multiplici miseria. Per ipsum vos rogo, qui vos elegit, qui vos tales fecit, de cuius pulchritudine iam satiamini, de cuius immortalitate iam immortales facti estis, cuius beatissimâ visione semper gaudetis: Estote iugiter memores nostri, subuenite nobis miseris, qui adhuc in salo huius vitæ circumstantibus agitamur procellis. Et paulò pôst: *Intercedite, orate constanter, atque indesinenter pro nobis miseris multumq́; negligentibus peccatoribus.*

41 Et ibidem cap. 40. *Sancta & immaculata Virgo Dei Genitrix Maria, Mater Domini nostri Iesu Christi, interuenire pro me digneris apud illum, cuius meruisti effici templum. Sancte Michaël, Sancte Gabriel, Sancte Raphaël, Sancti Chori Angelorum atque Archangelorum, Patriarcharum atque Prophetarum, Apostolorum, Euangelistarum, Martyrum, Confessorum, Sacerdotum, Leuitarum, Monachorum, Virginum, omniumq́; iustorum; per illum, qui vos elegit, & de cuius contemplatione gaudetis, vos rogare præsumo, vt pro me culpabili, ipsi Deo supplicare dignemini, &c.*

42 Et libro 7. de Baptismo, contra Donatistas, cap. 1. inuocat S. Cyprianum his verbis: *Adiuuet itaque nos orationibus suis, in istius carnis mortalitate, tanquam in caliginosa nube laborantes, vt donante Domino, quantum possumus, bona eius imitemur.* Et lib. 22. de Ciu. Dei, cap. 8. refert miracula, quibus Sanctorum inuocatio confirmata est. Hæc legant aduersarij, & intelligant se in errore versari.

CAPVT VIII.

De Purgatorio.

1 DVPLEX est quæstio. Vna, an sit Purgatorium; id est, an sit aliquis locus, in quo animæ iustorum, quæ in hac vita sufficienter purgatæ non sunt, purgentur post hanc vitam, antequam ad cœlum, & claram Dei visionem admittantur? Altera, quis sit status seu conditio animarum in purgatorio existentium?

2 QVOD ad priorem attinet, Lutherani & Caluinistæ negant

gant Purgatorium, Catholici astruunt, & probant quatuor potissimum argumentis. Primum sumitur ex suffragijs viuentium pro mortuis. Alterum ex eo, quod remissâ culpâ mortali, non semper remittatur tota pœna illi debita. Tertium ex eo, quòd iusti aliquando moriantur cum peccatis venialibus. Quartum ex Scriptura & Patribus, singula explicanda sunt, ac simul obiectiones aduersariorum diluendæ.

I. ARGVMENTVM.

Ex Oratione viuentium pro defunctis.

3 PRIMVM sic propono: Fideles in hac vita rectè & vtiliter orant pro defunctis: At non orant pro illis, qui sunt in cœlo, vel in inferno: Ergò pro illis, qui sunt in Purgatorio: Ergò datur Purgatorium. Maior propositio, in qua vis argumenti consistit, probatur dupliciter. 1. Ex Scriptura. 2. Ex praxi & iudicio primitiuæ Ecclesiæ. Ex Scriptura habemus luculentum testimonium lib. 2. Machabæorum c. 12. v. 43. vbi Iudas Machabæus iussit offerri Sacrificium pro defunctis. Et factum eius ibidem approbatur his verbis: *Sancta ergò, & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur.* Quòd autem Libri Machabæorum sint Sacri & Canonici, testantur Gelasius, Augustinus, Innocentius & plerique alij, vt cap. 1. § 2. & 3. ostensum est.

4 DE praxi & iudicio primitiuæ Ecclesiæ scribit Augustinus in libr. de cura pro mortuis cap. 1. *In Machabæorum,* inquit, *libris legimus, oblatum pro mortuis sacrificium. Sed etsi nusquam in scripturis veteribus legeretur, non parua tamen est vniuersæ Ecclesiæ, quæ in hac consuetudine claret, authoritas: vbi in precibus Sacerdotis, quæ in Domino Deo ad eius altare funduntur, locum suum habet etiam commendatio mortuorum.* Et ibidem cap. 4. *Non sunt prætermittendæ supplicationes pro spiritibus mortuorum, quas faciendas pro omnibus in Christiana & Catholica societate defunctis suscepit Ecclesia.*

5 PORRO quanti momenti in hoc puncto sit vniuersæ Ecclesiæ authoritas, ex eo generatim constare potest, quod Ecclesia in rebus ad fidem & salutem pertinentibus, errare non

non possit. Est enim vt cap. 3. dixi, *Firmamentum & columna veritatis*, contra quam portæ inferi nunquam præualebunt. Speciatim verò ex alio triplici capite. Primò, quia Ecclesia in hoc puncto sequitur exemplum Iudæ Machabæi, quod à Scriptura approbatum est. Secundò, sequitur doctrinam & institutionem Apostolicam, vt testatur Chrysostomus, homilia 69. ad populum: *Non temerè*, inquit, *ab Apostolis hæc sancita fuerunt, vt in tremendis mysterijs defunctorum agatur commemoratio.* Tertiò, quia hæretici olim habiti sunt, qui in hoc puncto ab Ecclesia dissentiebant, vt patet ex Augustino lib. de hæresibus, cap. 53. vbi sic scribit: *Aëriani ab Aërio quodam sunt nominati, qui cùm esset Presbyter, doluisse fertur, quod Episcopus non potuit ordinari, & in Arianorum hæresim lapsus, propria quodq; dogmata addidisse nonnulla dicens, orare vel offerre pro mortuis oblationem non oportere.* De quo plura Epiphanius, hær. 75.

6 OBIECTIO cuiusdam Caluinistæ. Quidquid non est ex fide, peccatum est. (Rom. 14. 23.) Orare pro mortuis, non est ex fide. Ergò peccatum est. Minor probatur, quia quidquid fit cum aliqua dubitatione, vel hæsitatione, non est ex fide; cùm fides sit hypostasis rerum sperandarum, (Hebr. 11. 1) & hypostasis non admittat dubitationem: At orare pro mortuis, fit cum aliqua dubitatione, quia qui orant pro mortuis, dubitant de statu mortuorum; cùm nesciant, an mortui, pro quibus orant, sint in cœlo, an in purgatorio, an denique in inferno: Ergò orare pro mortuis non est ex fide.

7 RESPONDEO: Hæc obiectio nititur tribus principijs. Primum est, quod illud Apostoli, *omne, quod non est ex fide, peccatum est*, intelligendum sit de ea fide, quam idem Apostolus dicit esse *substantiam seu hypostasin rerum sperandarum.* At hoc principium vel falsum, vel certè infirmum est: Nam plerique interpretes apertè docent, fidem, de qua Apostolus loquitur, non sumi pro hypostasi rerum sperandarum; (quod tamen vt certum & indubitatum, sumit Aduersarius) sed potius pro persuasione, seu dictamine conscientiæ, quo quis iudicat, hoc vel illud sibi licitum esse, aut illicitum. Itaque hunc esse sensum

Apo-

Apostoli: Tunc hominem peccare, quando agit contra dictamen propriæ conscientiæ. Quidquid enim fit reclamante seu renitente conscientia, siue alias ex se bonum, siue malum sit, peccatum est. Atque ita sentiunt Chrysost. Ambros. Theodoretus, Theophy. & alij commentar. illius loci. Et præterea Innocentius Papa c. fin. de præscript. Item ex recentioribus, non modò Catholici, sed etiam Caluinus ipse. *Meritò*, inquit, *præuaricationis arguitur, qui contra testimonium continentiæ pergit.*

8 IGITVR ex hoc principio sic intellecto, si aduersarius velit aliquid concludere, formandus erit hic syllogismus; Quicunque facit aliquid contra dictamen propriæ conscientiæ, peccat; At Catholici, dum orant pro mortuis, faciunt aliquid contra dictamen propriæ conscientiæ; Ergò peccant. In quo syllogismo maior vera est, sed minor falsa. Non enim Catholici iudicant in conscientia illicitum esse orare pro defunctis, sed licitum & laudabile. Non ergò orant contra dictamen suæ conscientiæ, sed ex dictamine suæ conscientiæ.

9 ALTERVM principium est, fidem Christianam, quæ est hypostasis rerum sperandarum, excludere omnem dubitationem, etiam illam, quâ quis ignorat statum illius, pro quo orat. Hoc apertè falsum est. Solum excludit dubitationem circa proprium obiectum, id est, circa articulos à Deo reuelatos, qui per fidem creduntur. Nam de illorum veritate non licet dubitare. At de illis rebus, quæ à Deo reuelatæ non sunt, saluâ fide dubitari potest, v. g. Non licet dubitare de Trinitate personarum in Deo; de morte & passione Christi, de eiusdem resurrectione & ascensione ad cœlos; de missione Spiritus sancti; de futura mortuorum resurrectione; quia hæc omnia à Deo reuelata sunt. Potest tamen aliquis saluâ fide dubitare, an personæ diuinæ præter tres subsistentias relatiuas, habeant aliquam subsistentiam absolutam? An Christo in cruce, dextrum an sinistrum latus perforatum sit? An Christum ad cœlos ascendentem comitati sint Adam & Eua? an Spiritus sanctus æqualiter datus sit omnibus, quibus in Pentecoste datus est? an omnes mortui resurrecturi sint in eadem corporis quantitate?

Nam

Nam hæc & similia speciatim à Deo reuelata non sunt.

[illegible] in nostro casu. Nam qui orat pro se, vel pro alio, non debet dubitare de ijs, quæ sub fidem cadunt. v.g. non debet dubitare de his duobus. Primò, quod Deus promiserit se exauditurum nostras orationes, si debito modo fiant, & aliunde nihil obstet. Secundò, quod sit verax & fidelis in promissis. Nam vtrumque cadit sub fidem: vtrumque à Deo reuelatum est. Prius quidem Ioan 16.23. *Amen, amen dico vobis, si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.* Posterius verò Heb. 10.24. *Fidelis est qui repromisit.* Igitur qui orat Deum, de neutro debet dubitare, iuxta illud, Iac. 1.5. *Si quis indiget sapientia, postulet à Deo, & dabitur ei: postulet autem in fide, nihil hæsitans, &c.* 10

POTEST tamen, qui orat, saluâ fide dubitare, de his tribus. Primò, an impetraturus sit, quod petit pro se. Quamuis enim certa & infallibilis sit hæc Dei promissio. *Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis*, non tamen est absoluta, sed conditionata. Debet enim intelligi cum hac duplici conditione. Vna, *dabit vobis*, si piè & perseueranter petieritis. (Luc. 11. 8. & c. 18. 5.) Altera, *dabit vobis*, si expediat. At nos sæpè dubitamus, an expediat, nec ne. Et reuera sæpè non expedit, quando putamus expedire. Habemus clarum exemplum in Apostolo Paulo, qui ter Dominum rogauit, vt auferretur ab eo stimulus carnis. Et sine dubio putabat expedire, vt id fieret, Et tamen non expediebat; ideoque quod petiuit, non impetrauit. (2. Cor. 12. 7.) Vnde Aug. tract. 7. in Ioan. *Nouit Deus, quid nobis expediat. Id agamus tantum, vt cor nostrum sanum sit à peccatis. Et quando flagellamur fortè in corpore, ipsum deprecamur. Rogauit eum Paulus Apostolus, vt auferret ab eo stimulum carnis, & noluit auferre, &c.* 11

SECVNDO potest quis saluâ fide dubitare an impetraturus sit, quod petit pro alio, idque ex duplici capite. Primò, quia Deus non promisit se exauditurum orationes nostras, quas fundimus pro alijs, sed quas fundimus pro nobis ipsis, vt docent Theologi cum August. tract. 102. in Ioannem, vbi explicant illam Christi promissionem; *Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis*, sic habet: *Ita sunt* 12

intel-

intelligendum est, quod ait: Dabit vobis: vt ea beneficia significata sciantur his verbis, quæ ad eos, qui petunt, propriè pertinent, Exaudiuntur quippe omnes Sancti pro se ipsis: non autem pro omnibus, vel amicis, vel inimicis suis, vel quibuslibet aliis: quia non vtcunque dictum est, Dabit, sed dabit vobis. Deinde, quia sæpè fit, vt alius, pro quo aliquid petimus, propter sua flagitia indignus sit, qui accipiat, vt notat D. Thom. in 2.2.q.8. art. 7. ad 2. Et hoc dupliciter confirmari potest. Primò, testimonio Dei qui apud Ierem. c.7.v.16. ait: *Tu ergò noli orare pro populo hoc, quia non exaudiam te.* Causam addit: *Quia libant Diis alienis, & ad iracundiam me prouocant.* Secundò, exemplo Christi & Stephani. Nam Christus orauit pro omnibus crucifigentibus se, Luc. 23.34. *Pater, dimitte illis.* Et Stephanus, pro omnibus lapidantibus se, Act. 7.59. *Domine, ne statuas illis hoc peccatum.* Et tamen neuter pro omnibus impetrauit: quia propter superbiam & duritiam cordis non erant digni.

19 TERTIO, Potest quis salua fide dubitare de statu alterius, pro quo orat. Potest enim dubitare, dignus an indignus sit: iustus an impius: prædestinatus an reprobus: viuens an mortuus: in cœlo an apud inferos: & sic deinceps. Hæc enim sub fidem non cadunt. Certè Stephanus, cùm oraret pro lapidantibus, non sciebat, in quo statu quisque esset: An scilicet ex eorum numero, quibus ad salutem profutura esset oratio, sicut profuit Saulo, an ex aliorum numero, quibus non erat profutura, cuiusmodi erant plerique Pharisæi. Et tamen pro omnibus, sine exceptione orauit, *Domine, ne statuas illis hoc peccatum.* An ideò oratio eius non fuit ex fide? Absit. Similiter Apostolus Paulus, dum Romæ esset in vinculis, scribebat Ephesiis & Colossensibus, vt instanter, & omni tempore pro se orarent. (Ephes. 6. 19. & Colossens. 3. 4.) Nec dubium est, quin id fecerint. Et tamen cùm postea, elapso temporis interuallo, pro ipso orabant, meritò poterant dubitare, in quo statu tunc esset: an adhuc Romæ teneretur in vinculis, an capite iam plexus, an aliò ablegatus esset? An ideò non orabant ex fide? Et quid opus est antiquis exemplis? Hoc ipso tempore, non modò Catholici, sed etiam Lutherani & Caluinistæ, fre-

frequenter orant pro absentibus: Et dum orant, sæpe nesciunt, viui an mortui sint, pro quibus orant. Nec ideo putant se peccare, quasi non orent ex fide.

14 TERTIVM aduersarij principium est, eos, qui orant pro defunctis, ignorare illorum statum. Quod etiam falsum est, si absolutè, & sine limitatione asseratur. Nam duobus modis potest aliquis orare pro defunctis. Primò generatim, pro ijs omnibus, qui sunt in Purgatorio, quicunque tandem illi sint. Et sic non ignorat statum eorum, pro quibus orat. Imò melius perspectum habet, quàm statum aliorum, qui nobiscum viuunt. Nam de illis, qui in Purgatorio sunt, determinatè hæc nouit. 1. Quòd habeant fidem, spem, & charitatem; & consequenter, quòd sint in statu gratiæ. 2. Quòd certò futuri sint hæredes vitæ æternæ. 3. Quòd antequam adeant hæreditatem vitæ æternæ, debeant prius aliquid pati. 4. Quòd per nostra suffragia iuuari possint, vt citius ab illa pœna liberentur. At de illis, qui adhuc degunt in hac vita, tam multa in hoc genere non nouit. Si ergò, saluâ fide, potest orare pro degentibus in hac vita, quorum statum ignorat; multò magis pro degentibus in Purgatorio, de quorum statu non dubitat.

15 SECVNDO, potest speciatim orare pro hoc aut illo defuncto in particulari, vt v. g. pro patre aut matre. Et sic, vt plurimum, verum est, quòd ignoret statum illius, pro quo orat. Non enim certò scit, an Pater, pro quo orat, sit in Purgatorio, an alibi. Nec ideo tamen, aut male, aut frustra orat. Non malè, quia non requiritur in orante, vt sciat statum illius, pro quo orat, vt iam ostensum est. Potest enim orare cum hac conditione: *Domine, oro pro parente meo, si indiget*. Nec frustra, quia etiamsi nihil impetret ei, pro quo orat; (quod sæpe fit) non ideo vacua & infructuosa est oratio. Prodest enim ipsi oranti, iuxta illud Psal. 34. 13. *Oratio mea in sinu meo conuertetur*, id est, Tametsi non prosit alijs, pro quibus oraui, (quia indigni sunt) ego tamen non sum fraudatus meâ mercede, vt explicat D. Thomas in 2. 2. quæst. 83. art. 7. ad 1. Simile est illud Matth. 10. 13. *Intrantes autem domum, salutate eam; dicentes: Pax huic domui. Et, si quidem fuerit domus illa digna, veniet pax vestra*

super

super eam: Si autem non fuerit digna, pax vestra reuertetur ad vos.

16 Vt hoc melius intelligatur, notandum est, ex communi sententia Theologorum, orationem hominis iusti, præterquam quod afferat menti consolationem spiritualem, habere triplicem vim seu efficaciam. Vnam merendi, quatenus procedit ex charitate. Alteram satisfaciendi, quatenus est opus pœnale seu laboriosum. Tertiam impetrandi, quatenus est petitio, iuxta illud Matth. 7. 7. *Petite, & dabitur vobis.* Prima efficacia est illi communis cum quouis bono opere, quod ex charitate procedit. Altera cum quouis bono opere laborioso seu pœnali. Tertia est illi propria ac peculiaris. Nam sicut ieiunio, præter communem vim merendi & satisfaciendi, proprium ac peculiare est, corpus macerare, & spiritui subijcere: itemque sicut eleemosynæ proprium est, alterius miseriam subleuare; ita orationi proprium est, aliquid à Deo impetrare. Ideo enim propriè oramus, vt impetremus. Vide D. Thom. qu. citata, art. 15. & in supplem. qu. 15. art. 1. Valentiam tom. 3. disp. 6. qu. 2. p. 4. Card Bellarm. lib. 1. de Indulg.

17 Hinc infero, orationem hominis iusti in hac vita nunquam esse sine fructu. Tametsi enim non semper impetret, quod petit; nihilominus retinet efficaciam merendi & satisfaciendi. Nam homo iustus in hac vita, quotiescunque legitimè orat, meretur augmentum gratiæ, & præterea satisfacit Deo pro aliqua pœna temporali, cui obnoxius est.

18 Et hactenus quidem ostendi, obiectionem aduersarij (quæ §. 6. proposita est) niti falsis principijs seu fundamentis. Nunc eadem in ipsum authorem sic retorqueo: Quidquid non est ex fide, peccatum est: Oratio Caluinistarum pro absentibus, non est ex fide: Ergò peccatum est. Minor probatur, quia quidquid fit cum aliqua dubitatione, non est ex fide: Oratio Caluinistarum pro absentibus, fit cum aliqua dubitatione, quia quando orant pro absentibus, dubitant de illorum statu, an nimirum sint viui, sani, prædestinati; an contra, mortui, ægroti, reprobi. Ergò non est ex fide. Respondeant ipsi.

II. Ar-

II. ARGVMENTVM.

Ex obligatione pœnæ temporalis, quæ sæpe remanet post remissam culpam.

SECVNDVM argumentum sumitur ex eo, quod remissâ culpâ mortali, non semper remittatur tota pœna illi debita; & fundatur in his principijs: Primum est, quòd tria maneant ex actu peccati mortalis, postquam transit, 1. Culpa. 2. Reatus, seu dignitas pœnæ. 3. Pœna ipsa. 19

ALTERVM, quòd culpæ mortali respondeat reatus æternæ pœnæ, est autem duplex æterna pœna. Vna damni, altera sensus. Prior consistit in exclusione à regno cœlorum, de qua Apostolus 1. Cor. 6. 10. *Iniqui regnum Dei non possidebunt*. Posterior, infligitur ab igne infernali, de qua Christus Matth. 5. 41. *Discedite à me maledicti in ignem æternum*. Nam sicut is, qui grauiter offendit Regem, non excluditur solùm ab aula regia, sed etiam carcere, vel alia pœna sensibili torquetur; ita seruatâ proportione de eo, qui Deum grauiter offendit, statuendum est. 20

TERTIVM, quod sublata culpa mortali, tollatur etiam reatus pœnæ æternæ. Nam culpa mortalis ordinariè tollitur per gratiam iustificantem. Hæc autem gratia constituit hominem dignum vitâ æternâ: Ergò tollit reatum seu dignitatem pœnæ æternæ. Non enim potest aliquis simul esse dignus vitâ æternâ, & pœnâ æternâ; simul amicus Dei & Diaboli. In his tribus principijs, facilè consentient nobiscum aduersarij. 21

QVARTVM, quod remissa culpa mortali, & reatu pœnæ æternæ, manet aliquando reatus pœnæ temporalis; ad quam subeundam, homo, qui iam iustificatus est, obligatur. Quod dupliciter intelligi potest. 1. Quod illa pœna temporalis maneat in vindictam seu punitionem peccati præteriti. 2. Quod maneat ad cautelam & emendationem in futurum. Et quidem Caluinus lib. 3. inst. c. 4. §. 31. & sequentibus, fatetur aliquando manere posteriori sensu, non tamen priori. Nos dicimus, etiam priori manere, id est, Deum aliquando remittere peccatum mortale, & reatum 22

pœnæ æternæ; ita tamen, vt velit hominem, cui remissio facta, est punire aliquâ pœnâ temporali; non solùm, vt cautior fiat in posterum, sed etiam in vindictam peccati præteriti, vt iustitiæ aliquo modo satisfiat. Sicut Rex aliquando condonat reo offensam & pœnam capitalem, quam meritus est; & tamen, ne omninò videatur iustitia neglecta publica, vult illum per vnum vel alterum annum exilio vel carcere punire. Sic Deus nobiscum agit.

23 QVOD varijs modis probari potest. Primò, quia mors, & aliæ calamitates huius vitæ, sunt pœnæ peccati originalis, Roman. 5. v. 12. *Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors.* Et Gen. 3. *Quia comedisti de ligno: ex quo præceperam tibi, ne comederes, maledicta terra in opere tuo* Et ibidem: *In sudore vultus tui vesceris pane.* Et iterum: *In dolore paries filios.* Hæc autem pœna manet etiam in ijs, quibus peccatum originale per Baptismum in nouo, vel per aliud remedium in veteri Testamento, remissum est. Quod autem propriè fit pœna in vindictam peccati originalis, fatetur Caluinus lib. 2. Inst. cap. 1. §. 4. his verbis: *Quia verò non leue delictum, sed detestabile fuisse scelus oportet, quod tam seuerè vltus est Deus, species ipsa peccati in lapsu Adæ consideranda nobis est, quæ horribilem Dei vindictam accedit in totum humanum genus.* Vbi duæ particulæ, *Seuerè vlcisci, & horribilis vindicta,* non significant cautelam in futurum, sed punitionem seu iustam vindictam peccati iam antè commissi.

24 SECVNDO, probatur exemplo Moysis & Aaron, qui propter peccatum incredulitatis, quod illis remissum erat, adhuc puniti sunt morte corporali, Numer. 20. 12. *Dixit Dominus ad Moysen & Aaron, quia non credidistis mihi, non introducetis hos populos in terram, quam dabo eis.* Et Deuteronom. 32. vers. 48. *Locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Ascende in montem istum, & morere, sicut mortuus est Aaron frater tuus, quia præuaricati estis contra me, in medio filiorum Israël.* Quid clarius? Ideo puniuntur, quia præuaricati sunt.

25 TERTIO, exemplo filiorum Israël, qui in deserto Sinai

absente Moyse, vitulum aureum adorauerunt, vt habetur Exodi. 32. De quibus hæc certa sunt. Primò, quod Deus voluerit, totum populum penitus delere & extinguere propter hoc peccatum. (vers. 10. *Dimitte me, vt irascatur furor meus contra eos, & deleam eos:* Secundò, quod ad Moysis intercessionem placatus fuerit, vt non deleret totum populum (vers. 14. *Placatusq; est Dominus, ne faceret malum, quod locutus fuerat aduersus populum suum.* Et Psalm. 105. vers. 23. *Et dixit, vt disperderet eos, si non Moyses electus eius stetisset in confractione in conspectu eius.* (Tertiò, quod nihilominus ex toto populo 23. millia hominum propter hoc peccatum interfecta sint (vers. 28 *Feceruntq; filij Leui iuxta sermonem Moysis, cecideruntq; in die illo quasi viginti tria millia hominum.* (Quartò, quod Moysis pro reliquis, qui adhuc supererant, deprecatus sit, vt dimitteretur illis hoc peccatum. (vers. 31. *Aut dimitte eis hanc noxam, aut dele me de libro tuo quem scripsisti.*) Quintò, quod Deus quidem dimiserit illis hoc peccatum, sed tamen adiecerit: *Ego autem in die vltionis visitabo & hoc peccatum eorum.* Vnde sequitur, post remissam culpam, adhuc fuisse reseruatam pœnam temporalem; non ad cautelam, sed ad vindictam; vt clarè constat ex illa particula, *in die vltionis.*

QVARTO, exemplo totius populi Israelitici, qui postea murmurauerat contra Deum. Omnes enim, excepto Caleb & Iosue, qui non murmurauerant, propter hoc peccatum in solitudine mortui sunt, ne ingrederentur terram promissionis. Num. 14. 26. *Locutus est Dominus ad Moysen & Aaron, dicens: Vsquequo multitudo hæc pessima murmurat contra me? Dic ergo eis: Viuo ego, dicit Dominus: In solitudine hac iacebunt cadauera vestra. Omnes, qui numerati estis à viginti annis & suprà, & murmurastis contra me, non intrabitis terram, super quam leuaui manum meam, vt habitare vos facerem, præter Caleb filium Iephone, & Iosue filium Nun.* Et tamen verisimile non est, omnes illos fuisse mortuos in peccato mortali, sed aliquos saltem peccati illius remissionem obtinuisse, & post remissionem, pœnam temporalem exsoluisse.

QVINTO, exemplo Dauidis, qui post impetratam veniã

adulterij & homicidij, punitus est morte filij, quem ex adulterio sustulerat. Quod autem punitus sit in vindictam peccati præteriti, patet ex illo 2. Reg. 12. 13. *Dixit Dauid ad Nathan: Peccaui Domino, Dixitq; Nathan ad Dauid: Dominus quoque transtulit peccatum tuum: non morieris Veruntamen quoniam blasphemare fecisti inimicos Domini, propter verbum hoc, filius qui natus est tibi, morte morietur.* Vbi considerandæ sunt duæ particulæ. Vna est, *Deus transtulit peccatum tuum*, id est, condonauit tibi culpam. Altera, *Veruntamen, quia peccasti, morietur filius tuus*, id est, tametsi condonauerit tibi culpam, exigit tamen pœnam. Magna enim pœna parentis est, priuari filio, quem diligit.

28 NEQVE solùm hanc pœnam debuit sustinere, post remissam culpam; sed etiam aliam longè grauiorem. Quam ibidem denuntiat illi Deus per Prophetam, his verbis: *Ego suscitabo super te malum de domo tua, & tollam vxores tuas in oculis tuis, & dabo proximo tuo, & dormiet cum vxoribus tuis in oculis huius. Tu enim fecisti absconditè: Ego autem faciam verbum istud in conspectu omnis Israël.* Quod etiam factum est, vt habetur 2. Reg. 16. 22.

29 SEXTO, exemplo eiusdem Dauidis, qui cùm ex ambitione & superbia curasset iniri numerum subditorum suorum, ideoq; Deum grauiter offendisset: confessus est coram Deo dicens: *Peccaui valdè in hoc facto: Sed precor Domine, vt transferas iniquitatem serui tui* (2. Reg. 24. 10. Nihilominus post translatam iniquitatem, dictum est illi; *Trium tibi datur optio: elige vnum quod volueris ex his, vt faciam tibi: Aut septem annis veniet tibi fames in terra tua, aut tribus mensibus fugies aduersarios tuos, & illi te persequentur: aut certè tribus diebus erit pestilentia in terra tua.* Ecce proponitur illi triplex pœna, vt vnam eligat. Elegit tertiam: & mox spatio tridui septuaginta millia virorum peste consumpta sunt.

30 SEPTIMO, ex Augustino tract. 124. In Ioannem, vbi ait; *Hanc itaq; vitã, de qua scriptam est. Nunquid nõ tentatio est vita hominis super terram; cogitur homo tolerare etiam remissis peccatis: quamuis vt in eam veniret miseriam, primùm fuerit causa peccatum. Productior est enim pœna, quàm culpa:*

ne

ne parua putaretur culpa, si cum illa finiretur & pœna. Ac per hoc, vel ad demonstrationem debitæ miseriæ, vel ad emendationem labilis vitæ, vel ad exercitium necessariæ pænitentiæ, temporaliter hominem detinet pœna, etiam quem iam ad damnationem sempiternam reum non detinet culpa. Et in enarratione Psal. 50. circa illum versiculum; *Ecce enim veritatem dilexisti*, sic scribit: *Veritatem dilexisti, id est, impunita peccata eorum, etiam quibus ignoscis, non reliquisti.* Et ibidem: *Confitenti ignoscis, sed seipsum punienti. Ita seruatur misericordia & veritas. Misericordia, quia homo liberatur: Veritas, quia peccatum punitur.*

OCTAVO, ex concessione Caluini, quia tametsi libr. 3. instit. cap. 4. §. 31. & sequentibus, aliter sentiat, vt supà dixi, tamen cap. 8. §. 6. Idem dicit, quod nos dicimus. Verba illius sunt hæc: *Adde, quod non modò infirmitatem nostram præuenire, sed præterita etiam delicta sæpè corrigere, necesse habet clementissimus Pater. Proinde, quoties affligimur, subire protinus in mentem debet anteactæ vitæ recordatio: ita procul dubio reperiemus nos admisisse quod dignum eiusmodi castigatione esset.* 31

Ex dictis sic concludo: Sæpè contingit, vt homo, qui peccauit mortaliter, in justificatione liberetur à culpa mortali, & consequenter à reatu pœnæ æternæ: Et tamen maneat obnoxius alicui pœnæ temporali, vt hactenus probatum est: Ergò, si antequam exsoluat illam pœnam temporalem, decedat ex hac vita, debebit illam exsoluere post hanc vitam. Non autem exsoluit illam in cœlo, vbi nulla est pœna; nec in inferno, vbi non est temporalis pœna, sed æterna: Ergo in Purgatorio. 32

MVLTA solent obijci contra hanc doctrinam; partim à Scholasticis Theologis, exercitij causa, partim ab aduersarijs, qui à nobis dissentiunt. Ac primò Scholastici sic obijciunt: Sublatâ causâ, tollitur effectus: Sed culpa est caussa pœnæ: Ergò sublatâ culpâ, tollitur pœna. Respondeo. In culpa tria spectanda sunt, nempè macula, offensa, & injuria. Macula respicit ipsum peccatorem, & significat turpitudinem seu fœditatem peccati, quæ est in anima peccatoris. Offensa, seu inimicitia respicit amicitiam Dei, 33

quia homo quando peccat, offendit Deum, & lædit amicitiam Dei. Injuria respicit jus divinum, quia Deus, cùm sit supremus Dominus, habet jus vt eius legi obediatur. Hoc jus violat peccator, quando facit contra legem Dei, & sic injuriam illi irrogat.

34 IAM ergò reatus pœnæ non oritur præcisè ex macula, quæ est quædam animæ peccatricis turpitudo: nec ex offensa, quâ Dei amicitia læditur: Sed ex injuria, quæ Deo facta est à peccatore, quando ipsius jus violauit, transgrediendo illius mandatum.

35 PORRO hæc tria non eodem modo tolluntur. Macula tollitur per infusionem gratiæ justificantis. Sicut enim macula est quædam fœditas animæ: Sic gratia est quidam nitor seu pulchritudo, quæ animam in se reddit pulchram & ornatam. Offensa tollitur per eandem gratiam. Nam gratia non solùm ornat animam, sed etiam Deo gratam, amabilemque efficit, ac in pristinam amicitiam restituit. Injuria tolli potest duobus modis. 1. Per liberam condonationem, quam Deus non semper præstat, vt exemplis scripturæ ostensum est. 2. Per aliqualem satisfactionem, seu compensationem, quam Deus exigit.

36 HINC patet, fieri posse, vt sublatâ maculâ & offensâ, non statim tollatur injuria, quia Deus potest, etiam ab homine jam in gratiam restituto, exigere aliquam satisfactionem temporalem pro injuria facta. Sicut Pater, qui filium recipit in gratiam, solet ab eo exposcere pœnam aliquam arbitrariam, pro compensatione injuriæ sibi illatæ. Sic fecit Dauid filio suo Absoloni. Cùm enim Absolon, propter necem fratri illatam, grauiter offendisset Dauidem, & tandem intercessione mulieris Thecuanæ fuisset ipsi reconciliatus: debuit pro aliquali satisfactione, per duos annos priuari conspectu sui parentis, quem offenderat. (2. Reg. 14.28.)

37 ADVERSARII hæc potissimum objiciunt. Primò. Scriptura docet, Deum ita remittere peccatum, vt illius non amplius recordetur. Ezechielis 18.21. *Si impius egerit pœnitentiam, omnium iniquitatum eius non recordabor.* At recordaretur, si post remissam culpam, adhuc pœnam vel satis-

tisfactionem exposceret. Secundò, scriptura docet, remissionem peccatorum esse gratuitam. (Rom. 3. 24.) At non esset gratuita, si ex parte nostra opus esset aliquâ compensatione. Tertiò, scriptura docet, Christum cumulatissimè satisfecisse pro peccatis totius mundi. (Rom. 5. 20.) Ergò non solùm satisfecit pro culpa, sed etiam pro pœna. Nulla ergò superest luenda pœna, post remissam culpam. Quartò, ipsi Catholici docent, satisfactionem Christi esse infiniti valoris ac pretij: Ergò omne debitum per illam sublatum est, non solùm culpæ, sed etiam pœnæ. Quintò, fieret iniuria Christo, si Deus, acceptâ ab illo sufficientissimâ satisfactione, nollet nobis condonare totum debitum, nisi accederet etiam nostra satisfactio.

RESPONDEO: si valerent hæc argumenta, euerterent omnia exempla scripturæ, quibus antea probatum est, sæpe fieri, vt remissâ culpâ, maneat persoluenda aliqua pœna temporalis. Et contra scripturam liceret iisdem vti, hoc modo: Primò, scriptura docet, Deum ita remittere peccatum, vt illius non amplius recordetur. Quare ergò recordatus est peccati Dauidis, & post remissam culpam, puniuit illum pœnâ temporali? Secundò, scriptura docet, remissionem peccatorum esse gratuitam. Cur ergò Dauid acceptâ gratuitâ remissione, debuit subire adhuc satisfactionem temporalem? Tertiò, scriptura docet, Christum cumulatissimè satisfecisse pro peccatis totius mundi. Nec solùm pro culpa, sed etiam pro pœna. Cur ergò Dauid pœnam sustinuit? Quartò, satisfactio Christi fuit infiniti valoris: Ergò omne debitum per illam sublatum est. Cur ergò debitum pœnæ exigitur à Dauide? Quintò, Deus Pater accepit sufficientissimam satisfactionem à Christo: Ergò iniuriam illi facit, quod non contentus ipsius satisfactione, etiam à Dauide petit satisfactionem. 38

VIDES, vt opinor, quomodo argumenta aduersariorum non minus oppugnent ipsam scripturam, quàm nostram doctrinam. Vel ergò firma, vel infirma sunt. Si firma, valent contra scripturam, quod absit. Si infirma, non valent contra nos, quod verissimum est. Et hoc speciatim ostendam, ad singula seorsim respondebo. Igitur sic respondeo. 39

40 AD 1. quando impius agit pœnitentiam, tunc Deus non recordatur peccatorum ipsius, quoad pœnam æternæ damnationis, quæ illi debebatur, vt insinuat Apostolus Romanorum 8. 1. *Nihil ergò nunc damnationis est iis, qui sunt in Christo Iesu.* Solet tamen aliquando recordari, quoad pœnam temporalem, vt ipsemet fatetur Exod. 32. 34. *Ego autem in die vltionis visitabo, & hoc peccatum eorum.* Et huc spectant omnia exempla, quæ superius allata sunt. Vide Valentiam tom. 2. disp. 6. q. 17. p. 5. ad. 1.

41 AD 2. Remissio peccatorum est gratuita, quoad culpam & reatum pœnæ æternæ. Nam Deus gratis confert homini gratiam iustificantem, per quam constituitur amicus Dei; & hæres vitæ æternæ. Non tamen gratis condonat pœnam temporalem, vt patet in exemplis supra citatis. Et hoc speciatim confirmat Augustinus exemplo Dauidis, qui acceptâ gratuitâ peccati remissione, nihilominus temporaliter punitus est. Sic enim scribit lib. 22. contra Faustum, c. 67. *Correptus per Prophetam, dixit: Peccaui; continuoq; ad hoc vnum verbum audire meruit, quod acceperit veniam. Ad quam rem, nisi ad æternam salutem; neque enim prætermissa est in illo, secundùm Dei comminationem, flagelli paterni disciplina, vt & confessus in æternum liberaretur, & afflictus temporaliter probaretur. Haud verò mediocre fidei robur fuit, aut paruum mitis & obedientis animi indicium, cùm audisset à Propheta, quòd sibi Deus ignouisset, & tamen, quæ fuerat comminatus, consequenter euenissent non se dicere Prophetæ deceptum esse mendacio, nec murmurare aduersus Deum, quasi falsam peccatorum eius indulgentiam pronunciauerit.* Vide Valentiam loco citato ad 2.

42 AD 3. Christus cumulatissimè satisfecit pro peccatis totius mundi, sed illa satisfactio non prodest nobis, nisi applicetur. Debet autem ex Dei dispositione, per diuersa media applicari. Et quidem pro tollenda culpa mortali & reatu pœnæ æternæ, applicatur adultis, partim per Sacramenta Baptismi & pœnitentiæ, partim per proprios actus fidei, spei, timoris & contritionis. Infantibus verò, per solum Baptismum. Pro tollenda autem pœna temporali, per nostram satisfactionem, quæ tamen vim habet ex meritis & satis-

factione Christi. Et hoc insinuat Apostolus Rom. 8. 17. *Hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi; si tamen compatimur, vt & conglorificemur.* Secundùm aduersarios debuisset dicere: *Cohæredes Christi,* qui tam cumulatè pro nobis passus est, vt non necesse sit nos etiam pati. Vide Valentiam ibidem, & Bellarm lib. 1. de purgatorio, c. 10. ad 1.

Ad 4. Satisfactio Christi est infiniti pretij, sed finito modo per varia media nobis applicatur, vt explicatum est. Alioqui similiter liceret argumentari. Meritum Christi, quo nobis meruit dona gratiæ, & vitam æternam, est infiniti pretij; Ergò necesse non est, nos cooperari ad illa dona & vitam æternam obtinendam. Vt quid ergò quotidie oramus: *Adueniat regnum tuum?* Vt quid oramus? *Dimitte nobis debita nostra?* Ideo scilicet oramus, quia oratio est quoddam medium, per quod applicatur nobis meritum Christi, similiter ergò nostra satisfactio, vel vt Apostolus vocat, *compassio*, est quoddam medium, per quod applicatur nobis satisfactio Christi. 43

Ad 5. Deus Pater accepit quidem sufficientem satisfactionem à Christo pro nobis, sed tamen, vt iam dictum est, non applicat illam vnicuique nostrûm, nisi per media ab illo ordinata. Atque hæc sufficiant de secundo argumento, quo probauimus Purgatorium esse post hanc vitam, ex eo quia sæpè fit, vt peccator, qui Deo reconciliatus est, maneat obligatus alicui pœnæ temporali. Si ergò contingat illum subitò ex hac vita decedere, vt non possit eam pœnam hîc exsoluere, necesse est, vt exsoluat post hanc vitam. 44

III. ARGVMENTVM.

Ex peccatis venialibus desumptum, &c.

HOc argumentum nititur tribus principijs. Primum est, quòd homò iustus sæpe committat peccata venialia, quæ non tollunt gratiam & amicitiam cum Deo, nec merentur æternam damnationem, vt patet ex illo Prouerb. 24. 16. *Septies in die cadit iustus.* Et de his peccatis intelligitur illud Iacobi 3. 2. *In multis offendimus omnes.* Et Lucæ 6. 41. *Quid vides festucam in oculo fratris tui, trabem au-* 45

tem, quæ in oculo tuo est, non consideras? Vbi peccatum mortale comparatur cum trabe, quæ oculum extinguit, veniale cum Festuca, quæ non extinguit, sed leuiter lædit. Plura vide infra, c. 14.

46 ALTERVM est, quòd homo iustus aliquando moriatur cum peccatis quibusdam venialibus: & maneat obnoxius pœnæ temporali, quæ illis peccatis debita est. Nam sæpe fit, vt subitaneâ morte præuentus, non habeat spatium cogitandi aut dolendi de suis peccatis; quod non raro contingit in repentinis conflictibus, in naufragio, apoplexia, ruinâ ædium, & similibus casibus.

47 TERTIVM est, quod nemo, qui obnoxius sit alicui peccato, etiam minimo, possit intrare in regnum cœlorum, iuxta illud Apoc. 21. 27. *Non intrabit in eam,* (ciuitatem cœlestem) *aliquid coinquinatum, aut abominationem faciens & mendacium.* Cùm enim ciuitas illa sit ex auro mundo constructa, & fundamenta eius omni lapide pretioso ornata, vt loquitur ibidem Apostolus; æquum est, vt nemo, nisi mundus, ingrediatur. Et hoc sensu, Ecclesia triumphans, quæ in cœlo est, dicitur pulchra, sancta, immaculata (Ephes. 5. 27. & Cant. 4. 7.)

48 Ex his principijs sic concludo: Nullus immundus aut inquinatus potest intrare in regnum cœlorum, nisi prius purgetur & mundetur: At sæpe fit, vt homines iusti ex hac vita decedant inquinati peccatis venialibus: Ergò non possunt intrare in regnum cœlorum, nisi prius purgentur, & mundentur. Non purgantur autem in hac vita, quia suppono eos mori in peccatis venialibus. Ergò, vt salui fiant, necesse est, post hanc vitam eos purgari: Ergò datur aliquod Purgatorium post hanc vitam. Vnde August. serm. 1. de SS.

49 SI aduersarij contemnunt hoc argumentum (quod meritò non possunt) proponam aliquid ex ipsorum principijs desumptum, à quo non facilè se expedient. Sunt autem hæc tria illorum principia. Primùm, quòd peccatum originale maneat in nobis, quamdiu sumus in hac vita, neque per Baptismum tollatur. Ita Caluinus lib. 4. inst. cap. 15. §. 10. Et in Antidoto Concilij Trid. sess. 5.

50 ALTERVM, quòd hoc peccatum originale nihil aliud sit,

tis, quàm *prauitas naturæ*, hoc est, *cæcitas mentis, & auersio voluntatis, & appetitionem omnium à Deo, cum reatu mortis æternæ*, vt definit Dauid Paræus Caluinista in suis Thesibus de peccato, thesi 18. Qui desumpsit ex Caluino libr. 2. inst. cap. 1. §. 8. vbi, inter cætera, sic ait: *Videtur ergo peccatum originale hæreditaria naturæ nostræ prauitas & corruptio, in omnes animæ partes diffusa, quæ facit reos iræ Dei, &c.*

TERTIVM, quod omnia justorum opera vitientur & contaminentur ex contagione peccati originalis, quod semper in ipsis manent in hac vita; ac proinde, quod omnia ipsorum opera sint inquinamenta, sordes, & mera iniquitas. Ita Caluino in Antidoto Concilij Tridentini sess. 6. c. 16. vbi ait: *Vitiositas peccati originalis, quæ in nobis inhæret, deformat coram Deo, quidquid à nobis operum prodit.* Et libr. 3. instit. cap. 12. §. 4. *Omnia hominum opera nihil sunt, nisi inquinamenta & sordes: & quæ iustitia vulgo habetur, ea apud Deum mera est iniquitas.* 51

EX his Caluinistarum principijs concludo in hunc modum; Nullus immundus aut iniquinatus potest intrare in regnum cœlorum, nisi prius purgetur & mundetur: At Calvinistæ, quamdiu hic vivunt, sunt immundi & inquinati propter peccatum originale, & omnia illorum opera sunt inquinamenta, sordes, & mera iniquitas apud Deum, vt ipsimet fatentur: Ergò non possunt intrare in regnum cœlorum, nisi prius purgentur & mundentur. Non purgantur autem in hac vita, quia semper hic manent obnoxij peccato originali: Ergò si salui esse velint, post hanc vitam purgari necesse est. Ergò datur aliquod Purgatorium pro Calvinistis post hanc vitam. Vel si non datur, omnes inferno destinati sunt. 52

NON video, quomodo vim huius argumenti possint euadere, si sua principia, ex quibus deductum est, tueri velint. Nam si peccatum originale manet in ipsis, quamdiu hîc vivunt: non possunt ab eo, nisi post hanc vitam purgari. Vel ergò tunc purgantur, vel non. Si purgantur, Purgatorium habent, quod contendimus. Si non purgantur, manent inquinati, & rei æternæ mortis, quod ipsi nolunt. 53

MIHI

54 Mihi tamen occurrunt tria effugia, quæ in ipsorum gratiam excogitari possunt. Primum est, si dicant, eosdem, nec in hac vita; neque etiam post hanc vitam, sed ipso mortis articulo, & quasi per ipsam mortem purgari à peccato originali, alijsque sordibus & inquinamentis, quibus pleni sunt; Et sic vlteriori Purgatorio opus non esse. Sed infra. Nam si mors haberet hanc vim, omnes homines etiam infideles, mundarentur à suis peccatis per mortem & sic omnes salui fierent. Hoc autem falsum est. Ergo mors non habet hanc vim purgandi. Aliud ergo Purgatorium quærendum est.

55 Alterum, si dicant peccatum originale tolli in morte, non quod ipsa mors per se, sed potius, quod fides morientium habeat vim tollendi peccata. Neque hoc rectè. Primò, quia sine vllo fundamento asseritur. Probent ipsi ex scriptura (ex qua omnia sua probare volunt) hunc effectum promissum esse, fide morientium. Addo, sæpè fieri, vt in articulo mortis nullus sit actus fidei; quia vis morbi saepe tanta est, vt omnem rationis & intelligentiæ vsum adimat. Et sanè si fides morientium, cur non similter viuentium præstare id possit? Denique quæ hæc temeritas est, negare peccatum originale tolli per Baptismum, quod Scriptura & Patres affirmant; & contrà asserere, tolli per fidem morientium; quod neque ex Scriptura, neque ex Patribus probari potest?

56 Tertium, si dicant, non opus esse, vt tollatur peccatum originale, sed sufficere, vt non imputetur. Non imputari autem fidelibus, qui ad vitam æternam prædestinati sunt. Sed si hoc dicant, consequenter fateri debent, à fidelibus non tolli cæcitatem mentis, auersionem voluntatis à Deo, & reatum pœnæ æternæ. An ergo dicendum est, Caluinistas, qui in cœlo sunt, esse cæcos mente, auersos à Deo, & reos æternæ damnationis tametsi hoc ipsis non imputetur? Respondeant ipsi.

IV. ARGVMENTVM.

Ex Scriptura & Patribus.

57 Ex scriptura solent varia testimonia adferri ad probandum Purgatorium. Ego pauca proponam, & simul

mul notabo authores, qui huiusmodi testimonijs vsi sunt. Primum est, Matth. 12. 32. *Quid dixerit contra Spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc seculo, neque in futuro.* Ex quo colligitur aliqua esse peccata, quæ remittuntur in futuro seculo, vt argumentatur August. li. 21. de Ciu. Dei. c. 24. Maldonatus in commens. illius loci, Bellarm. lib. 1. de Purgat. c. 4. Valentia de purg. c. 1. & alij passim.

SECVNDVM, Lucæ 23. 42. *Dicebat latro ad Iesum: Domine, memento mei, cùm veneris in regnum tuum.* Quod sanè non dixisset, nisi putasset Christum posse ipsi post hanc vitam peccata remittere. Alioqui dixisset: Memento mei, antequam moriamur ambo in cruce. Hoc testimonio vtitur Augustinus li. 6. contra Iulianum c. 15. Maldonatus in cap. 27. Matth. v. 44. Bellar. loc. cit. Vide infrà in 2. obiectione. 58

TERTIVM. 1. Cor. 3. 15. *Ipse autem saluus erit: sic tamen quasi per ignem.* Quod de igne Purgatorio interpretatur idem August. in Psal. 37. statim post initium, vbi sic Deum alloquitur: *In hac vita purges me & talem me reddas, cui iam emendatorio igne non sit opus, propter illos, qui salui erunt, sic tamen quasi per ignem. Quare? nisi quia hic ædificant suprà fundamentum, ligna, fœnum, stipulam. Ædificarent autem aurum, argentum, lapides pretiosos: & de vtroque igne securi essent: non solùm de illo æterno, qui in æternum cruciaturus est impios: sed etiam de illo, qui emundabit eos, qui per ignem salui erunt.* Et ser. 41. de Sanctis, qui est quartus de animabus fidelium: *Illo enim transitorio igne, de quo dixit Apostolus, Ipse autem saluus erit, si tamen quasi per ignem; non capitalia, sed minuta peccata purgantur.* Et ibidem: *Tamdiu in illo igne purgatorio moras habebimus, quamdiu supradicta peccata minuta, tanquam ligna, fœnum, stipula consumantur.* Et libro quinquaginta homiliar. hom. 16. quæ est de resurr. Domini; *Hæc pœna illos manebit, qui amissio & non reparata per pœnitentiam Baptismo in æternum peribunt. Ad quos dicitur: paleas autem comburet igne extinguibili. Hi verò, qui temporalibus pœnis digna gesserunt, de quibus Apostolus dicit (si cuius opus arserit, detrimentum patietur: ipse autem saluus erit; sic tamen quasi per ignem) per fluuium igneum transibunt. Quanta fuerit peccati materia, tanta pertranseundi mora:* 59

Et

Et Ambrosius in 1. Cor. 3. *Ostendit saluum illum quidem futurum, sed pœnas ignis passurum, vt per ignem purgatus fiat saluus: & non sicut perfidi æterno igne in perpetuum torqueatur.* Ex recentioribus videri possunt, Bellarminus, & Valentia, loco citato, Cornelius de Lapide in commentario, & alij passim.

60 QVARTVM, 1. Corinth. 19. 29. *Alioqui quid facient qui baptizantur pro mortuis, si omnino mortui non resurgunt? Vt & quid baptizantur pro illis?* Vbi baptizari pro mortuis, idem est, quod spontaneas afflictiones suscipere pro defunctis orando, jejunando, corpus castigando, vt è Purgatorio liberentur. Sic explicant Ephræm, Dionysius, Hugo, & alij, quos sequitur Bellarminus, & Cornelius. Plura Patrum testimonia inuenies apud authores citatos.

OBIECTIONES CONTRA *Purgatorium.*

61 PRÆTER obiectiones, quæ contra duo priora nostra argumenta allatæ sunt, supersunt duæ aliæ, quæ ab Aduersariis passim inculcantur. Prima est: Scriptura docet duo tantum esse loca animarum post hanc vitam; alterum beatitudinis in cœlo; alterum damnationis in inferno. Matth. 25. 4. *Et ibunt hi in supplicium æternum: iusti autem in vitam æternam.* Respondeo. Post diem extremi judicij erunt tantum duo ista loca, vt benè obijcitur. At nunc, sicut etiam in veteri testamento plura sunt. Hoc fatetur Caluinus in Psychopannychia, vbi asserit Sanctos veteris Testamenti carcere fuisse conclusos, & redemptionem Christi exspectasse.

62 ADDO, si duo tantùm essent loca, dicant obsecro Aduersarij, in quo loco fuerint animæ eorum, qui post mortem, iterum ad vitam resuscitati sunt? Quo pacto ab Helia resuscitatus est filius viduæ Sareptanæ, (3. Reg. 17. 20.) Ab Helisæo viuente, filius Sunamitidis. (4. Reg. 13. 21.) A Christo, filia Iairi, Principis Synagogæ. (Luc. 8. 4. (Et filius Viduæ in Naim. (Lucæ 7. 15.) Et Lazarus in Bethania (Ioan. 11. 23.) Ab Apostolo Petro, Tabita (Actor. 9. 4.) A Paulo, Eutychus adolescens. (Actor. 20. v. 10. Denique tempore pas-

passionis Christi, *monumenta aperta sunt, & multa corpora Sanctorum, qui dormierant, surrexerunt.* (Matth. 27. 52.) Vbi, inquam, animæ horum fuerunt, antequam ad vitam reuocarentur? Non in loco damnationis, quia ibi nulla est redemptio: Nec in loco beatitudinis, quia alioqui non fuisset beneficium, sed pœna, si ex cœlesti beatitudine debuissent redire ad hanc vitam mortalem. Superest ergò fuisse in alio loco, qui ab vtroque distinguebatur.

63 SECVNDA Obiectio. Scriptura docet, iustos post hanc vitam statim admitti ad cœlestem beatitudinem, nullâ factâ mentione Purgatorij, Lucæ 23. 43. *Hodie mecum eris in Paradiso.* Et 2. Cor. 5. 1. *Scimus, quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quòd ædificationem ex Deo habemus, domum non manu factam, æternam in cœlis.* Et Philipp. 1. 23. *Cupio dissolui, & esse cum Christo.* Apoc. 14. 13. *Beati mortui, qui in Domino moriuntur. Amodò iam dicit spiritus, vt requiescant à laboribus suis, opera enim illorum sequuntur illos.* Et Psal. 126. 3. *Cum dederit dilectis suis somnum, Ecce hæreditas Domini.*

64 RESPONDEO. Generatim iusti in nouo Testamento, qui nihil purgandum habent, statim post hanc vitam admittuntur ad beatitudinem; quod non fiebat in veteri Testamento, quando cœlum adhuc erat clausum. Qui autem habent aliquid expiandum, soluuntur quidem suo tempore, sed tamen *quasi per ignem*, vt ex Apostolo & Augustino dictum est.

65 DEINDE speciatim ad singula. Ac primò illud: *Hodie mecum eris in Paradiso* fuit singulare priuilegium concessum latroni, cui Christus liberalissimè omnia peccata condonauit, sine vlteriore obligatione pœnæ temporalis, exceptâ solâ morte, quæ omnibus communis est. A[illegible] hinc colligent aduersarij, omnes latrones, qui suspendu[illegible]r, mox ad Paradisum inuitari? aut omnes maleficos, qui semper flagitiosè vixerunt, in vltimo mortis articulo, ad pœnitentiam subitò conuerti? Non ita res habet. Vnum exemplum non debet trahi in communem legem.

66 ADDO, quod suprà monui, ex hoc ipso loco potius confirmari Purgatorium, quàm destrui. Nam latro iste, de

quo

quo agimus, cùm iam morti vicinus esset, & ex vna parte sua peccata perpenderet; & ex altera, Christum esse Dominum & Saluatorem firmissimè crederet; rogauit illum his verbis: *Domine, memento mei, cùm veneris in regnum tuum*, id est, Domine, iam quidem ambo morimur in cruce, tu innocens, ego reus; sed rogo te, vt post mortem vtriusque, cùm iam regnum tuum possidebis, digneris mei esse memor, & peccata mea condonare. Hoc sanè non dixisset, nisi certò putasset, etiam post hanc vitam peccata condonari posse, vt rectè aduertit August. loc. suprà cit. Christus ergò liberaliter illi respondit: *Hodie mecum eris in Paradiso*. q. d. Non differam illud beneficium, quod à me petis, in futurum tempus: Sed iam omnia tibi peccata condono, ac simul promitto, quod hoc ipso die futurus sis mecum in statu beatitudinis.

67 Illvd autem, *si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, ædificationem ex Deo habemus, domum non manu factam, æternam in cœlis*; verissimè ab Apostolo dictum est, sed cum ista limitatione, quæ sequitur: *Si tamen vestiti, non nudi, inueniamur*: vt notat Bellar. cap. 8. ad 8. vel certè cum hac: *Si tamen quasi per ignem*. Si aliquid in nobis expiandum sit.

68 Ex illo etiam: *Cupio dissolui, & esse cum Christo*, nihil aliud potest colligi, quam Apostolum habuisse magnum desiderium viuendi cum Christo, quod & nos habere possumus. Et quidem, si omnes tam sancti & perfecti essemus, quàm Apostolus fuit, non opus esset dilatione aut purgatorio. Nunc sæpe aliter res habet, quia non omnes imitantur Apostolum, qui de seipso dixit: *Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo*: ac proinde reseruant sibi pœnam temporalem in pu[illegible]torio luendam.

69 Illvd por[illegible] *Beati mortui, qui in Domino moriuntur, &c.* nihil aduersatur purgatorio. Nam in toto illo capite agitur de extremo iudicio, in quo illi, qui Antichristo adhæserunt, damnandi sunt ad perpetuos cruciatus; qui autem fortiter illi restiterunt, & pro Christo mortui sunt, accepturi æternum præmium. Vnde sicut de prioribus dicitur: *Fumus tormentorum eorum ascendit in sæcula sæculorum, nec*

his

habent requiem die ac nocte, qui adorauerunt bestiam & imaginem eius, ita de posterioribus subijcitur: *Beati mortui, qui in Domino moriuntur. Amodo iam dicit spiritus, vt requiescant à laboribus suis:* (quos scilicet in hac vita perpessi sunt pro Christo) *opera enim illorum sequuntur illos*, id est, propter bona opera, quæ fecerunt, accipiunt æternam retributionem. Igitur ex hoc loco solum colligitur, post diem iudicij, nullum fore statum, nisi æternum beatitudinis & damnationis, quod vltro concedimus. At inde non sequitur ante diem iudicij non esse statum aliquem medium, in quo pœna temporalis expiari possit.

DENIQVE, ad illud, *cùm dederit dilectis suis somnum, ecce hæreditas Domini*; facilis responsio est. Nam per somnum non intelligitur ibi mors priuati cuiusque hominis; sed tota illa quies corporum, quæ durat ab initio mundi vsque ad communem resurrectionem. Est igitur hic sensus: Cùm dilecti seu fideles expleuerint illam quietem, in qua nunc corpora eorum quasi somno oppressa iacent; tunc apparebit hæreditas Christi Domini, id est, apparebunt omnes electi in suis corporibus gloriosis, qui sunt illius hæreditas, quam suo sanguine acquisiuit. De qua Psalm. 2. 8. *Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam.* Et hoc clarius significatur, per illam particulam, quæ additur: *Ecce hæreditas Domini, filij, merces fructus ventris*, id est, hæreditas Christi Domini, quæ tunc apparebit, erunt filij adoptiui; qui sunt quasi merces ipsius, quia suo labore & sanguine eos acquisiuit: particula *fructus*, apud Hebræos est nominatiui casus; apud Latinos genitiui. Vnde secundùm Hebræos hic est sensus: Filij adoptiui, non solùm sunt merces Christi, quam lucratus est: Sed etiam fructus ventris ipsius, quia ipse eos genuit. At secundùm Græcos, est hic: Filij adoptiui sunt merces fructus ventris, id est, sunt merces Christi, qui est fructus virginei ventris. Vide Bellarminum in commentario illius Psalmi.

ALTERA QVÆSTIO.

Quis sit status animarum in Purgatorio?

1

QVæ de statu animarum in Purgatorio existentium disputari solent, ad duo capita possunt reuocari. Nam

quædam sunt illis communia cum animabus, quæ olim i
limbo Patrum existebant. Alia sunt illis propria, quæ a
pœnam Purgatorii pertinent. Prioris generis sunt hæc
Primò, an retineant fidem, spem, & charitatem? 2. An pe
actus fidei, spei, & charitatis mereri possint? 3. An ita sint i
gratia confirmatæ, vt nequeant amplius peccare, & statum
gratiæ peccando amittere? In his, eodem modo sentien
dum est de animabus in Purgatorio & Limbo existen
tibus.

2 POSTERIORIS generis sunt hæc. Primò, quam pœna
patiantur in Purgatorio. 2. Quamdiu debeant manere i
illa pœna? 3. An iuuari possint suffragiis viuentium? 4. A
aliquando appareant viuentibus? De his dicam per sequen
tes Conclusiones.

3 PRIMA CONCLVSIO. Animæ iustorum existentium i
Purgatorio, duplici pœna afficiuntur. Vnâ damni, alter
sensus. Pœna damni in eo consistit, quod debeant carere
cœlesti gloria, donec omninò purgatæ sint. Et quia hæ
dilatio contingit illis propter propriam ipsarum culpam,
ideò dolent ac tristantur, se sua culpa tamdiu excludi à sta
tu beatorum. In quo differunt ab animabus, quæ olim e
rant in Limbo Patrum. Nam licet dilatio temporis, qua ex
cluduntur à beatitudine, vtrisque sit communis; tame
causa dilationis non est eadem. Nam in Limbo non era
alia causa, quàm quia Christus nondum aperuerat ianua
regni cœlestis, quæ per peccatum primi parentis erat oc
clusa. At in Purgatorio, vt dixi, propria cuiusque animæ
culpa, est causa dilationis. Si enim in hac vita suscepissent
spontaneas afflictiones pro suis peccatis, non opus esset post
hanc vitam hærere in Purgatorio, & determinato tempore
excludi à regno cœlorum.

4 POENA sensus in eo consistit, quod patiantur aliquem
cruciatum ab igne Purgatorii, qui acerbior est, quam vlla
calamitas aut tribulatio huius vitæ, vt notat Augustinus
sermone 41. de Sanctis, circa medium, cum ait: *Sed dicit
aliquis, non pertinet ad me, quamdiu moras habeam, si tamen
ad vitam æternam perrexero. Nemo hoc dicat, fratres charis-
simi, quia ille Purgatorius ignis durior erit, quàm quid potes*

in

in hoc seculo pœnarum videri, aut cogitari, aut sentiri. Et in Psalmo 37. statim post initium: *Dicitur enim, ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem. Et quia dicitur, saluus erit, contemnitur ille ignis. Ita planè, quamuis salui per ignẽ; grauior tamen erit ille ignis, quàm quidquid potest homo pati in hac vita.* Et ratio est, quia æquitas postulat, vt qui in hac vita neglexerunt agere pœnitentiam pro suis peccatis, cogantur postea grauiorem pœnam sustinere, quàm hic sustinuissent. Nam in hac vita est tempus misericordiæ, in quo facilius expiantur peccata per ieiunia, & alia opera pœnalia. Post hanc vitam est tempus iustitiæ, in quo rigidius agitur cum illis qui pœnam meriti sunt.

Secvnda Conclvsio. Manent autem in illa pœna, (nisi aliunde iuuentur) donec perfectè expiatæ sint, per sufficientem passionem, quæ sit proportionata reatui pœnæ temporalis, cui obnoxiæ sunt. Vnde sicut aliæ cum maiori reatu pœnæ temporalis, aliæ cum minori veniunt ad illum locum, sic aliæ citius, aliæ tardius inde liberantur. Hoc docet Augustinus libr. 50. Homiliarum, hom. 16. *Quanta,* inquit, *fuerit peccati materia, tanta & pertranseundi mora.* Et sermone 41. de Sanctis: *Tamdiu in illo Purgatorio igne moras habebimus, quamdiu supra dicta peccata minuta tanquam lignum, fœnum, stipula consumantur.* Et manifestè colligitur ex Euangelio Matthæi 5. vers. 25. vbi Christus ait: *Esto consentiens aduersario tuo citò, dum es in via cum eo: ne fortè tradat te aduersarius iudici, & iudex tradat te ministro, & in carcerem mittaris. Amen dico tibi, non exibis inde, donec reddas nouissimum quadrantem.* Hîc per aduersarium intelligitur Deus, quem peccator offendit: per iudicem, Christus: per carcerem, Purgatorium: per vltimum quadrantem, minutissima peccata. Est ergò sensus: Quamdiu es in hac vita, satisfacias Deo pro peccatis tuis, dum locus est misericordiæ: quia aliàs post hanc vitam totum debitum, etiam minimorum peccatorum rigidissimè à te exigetur in Purgatorio. Sic explicat Bellarminus lib. 1. de Purgatorio, c. 4. & citat pro se antiquos Patres, Tertullianum, Origenem, Cyprianum, Eusebium, Emyssenum, Ambrosium, Hieronymum, Bernardum.

6 TERTIA CONCLVSIO. Possunt verò iuuari per suffragia viuentium, vt citius liberentur ex illa pœna, quàm alioqui liberarentur, si suffragia pro illis non fierent. Sunt autem tria genera suffragiorum. 1. Sacrificium Missæ. 2. Oratio. 3. Opera quælibet pœnalia & satisfactoria, vt eleemosinæ, ieiunia, peregrinationes, & similia. Pro hac conclusione habemus communem consensum antiquorum Patrum, & totius Ecclesiæ, vt affirmat Augustinus serm 32. de verbis Apostoli, vbi sic habet: *Orationibus verò sanctæ Ecclesiæ, & sacrificio salutari, & eleomosynis, quæ pro eorum spiritibus erogantur, non est dubitandum mortuos adiuuari, vt cum eis misericordius agatur à Domino, quàm eorum peccata meruerunt. Hoc enim à Patribus traditum, vniuersa obseruat Ecclesia,* &c. Et ibidem: *Cùm verò eorum commendandorum causa opera misericordiæ celebrantur, quis eis dubitat suffragari, pro quibus orationes Deo non inaniter allegantur? Non omnino ambigendum est, ista prodesse defunctis, sed talibus, qui ita vixerunt ante mortem, vt possint eis hæc vtilia esse post mortem.* Et alibi sæpius.

7 RATIO verò duplex est. Vna sumitur ex symbolo fidei, in quo profitemur *communionem Sanctorum*: Altera ex Apostolo Paulo, qui ait *Ecclesiam esse vnum corpus, cuius Caput est Christus*: & omnes fideles, qui in Ecclesia sunt, esse membra illius corporis. (Rom. 12. 5. & 1. Cor. 12. 13.) Vnde sic argumentor: Membra vnius corporis, propter arctissimam vnionem, quam inter se habent, sollicita sunt pro se inuicem, & vnum alteri succurit, quando necesse est, vt disertè scribit Apostolus. 1. Corinth. 12. 26. At nos, & illi, qui in Purgatorio morantur, sumus membra vnius corporis Ecclesiæ, quia vtrique adhæremus Christo, qui est caput illius corporis, & inter nos mutuò per charitatem vniti ac deuincti sumus: Ergò propter hanc vnionem debemus nos mutuò iuuare, quando necesse est, & alij alijs succurrere. Est autem maximè necesse, vt succurramus illis qui in Purgatorio detinentur: Ergò, &c. Hùc spectat illud Augustini lib. 20. de Ciuitate Dei, cap. 9. *Neque enim piorum animæ mortuorum separantur ab Ecclesia; alioqui nec ad altare fieret eorum memoria.*

Hoc argumentum, sicut ex scriptura sumptum est, ita ex scriptura confirmari potest. Nam fideles propter hanc vnionem, de qua dixi, quatuor modis possunt pro se inuicem esse solliciti. Primò, viuentes pro viuentibus, quo pacto Paulus Apostolus sollicitus erat pro Corinthijs, orabat pro Colossensibus, & totum se omnibus impendebat *Quis*, inquit, *infirmatur, & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non vror?* (2. Cor. 11. 29.) Secundò, mortui pro mortuis, quo pacto Abraham recepit Lazarum in sinum suum. (Lucæ 16. 23.) Et Helisæus mortuus suscitauit alium mortuum. (4. Reg. 13. 21.) Tertiò, mortui pro viuentibus: quo pacto Onias & Ieremias visi sunt orare pro populo Iudæorum. (2. Mach. 15. 12.) Quartò, viuentes pro mortuis, quo pacto Iudas Machabæus curauit offerri sacrificium pro peccatis mortuorum (2. Machab. 12. 43.) 8

Hæc omnia Christus suo exemplo confirmauit, vt benè aduertit Bellarminus. Primò, qui viuens sollicitus fuit pro suis Apostolis viuentibus, vt ex Euangelio notum est. Secundò, mortuus descendit ad inferos, & ibi mortuos consolatus est, & ex carcere, in quo detinebantur, liberauit, (1. Petri 3. 19.) Tertiò, viuens multos mortuos ad vitam reuocauit, vt Lazarum, & alios. Quartò, moriens pro viuentibus passus est. 9

QVARTA CONCLVSIO, De appariatione animarum purgatorij, tria potissimum disputari solent. 1. An aliquando appareant viuentibus? 2. Si apparent, an propria virtute naturali moueant se de loco in locum, & sic ex Purgatorio ad nos veniant? 3. An cùm ad nos veniunt, possint propria virtute naturali mouere res corporeas à se distinctas, & sic strepitum excitare aut ianuas aperire? 10

QVOD ad primum attinet, aliqui cum Tertuliano in libro de anima circa finem, negant vllas animas defunctorum apparere viuentibus. Alij rectius affirmant cum Augustino in lib. de cura pro mortuis gerenda cap. 15. & 16. Et multa eius rei exempla exstant apud Gregorium li. 4. Dialogorum cap. 40. & 55. & apud alios authores. Et sanè, si anima Samuelis apparuit olim Regi Sauli; (libr. 1. Reg. cap. 28.) cur animæ aliorum non similiter possint apparere 11

rere viuentibus? Vnde Augustinus loco citato, cap. 15. ait; *Mitti quoque ad viuos aliquos ex mortuis, sicut è contrario Paulus ex viuis in Paradisum raptus est, diuina Scriptura testatur. Nam Samuel Propheta defunctus viuo Sauli futura prædixit.*

12 De altero puncto est aliqua difficultas, sed potius Philosophica, quam Theologica. Aliqui ex sectatoribus D. Thomæ generatim docent, animas à corporibus separatas non habere vim mouendi se localiter; ac proinde, vel ab Angelo, si bonæ sunt, vel à Dæmonibus, si malæ ad diuersa loca deportari. Ratio est, quia si extra corpus possent se mouere de loco in locum; possent etiam in corpore, transferendo se à capite ad solos pedes; vel à pedibus ad solum caput: Vel etiam relinquendo totum corpus, & transferendo se aliò, cum sit par ratio. At consequens est falsum. Ergò & antecedens.

13 Nihilominus verior & communior sententia est, animam rationalem extra corpus posse se mouere localiter, licet in corpore non possit. Ratio est, quia cum extra corpus est, iam non est alligata corpori, sed omninò libera & expedita. At in corpore, propter realem informationem, quâ per naturales qualitates & dispositiones alligata est corpori, non potest se transferre, nisi simul corpus transferendo. Vnde sequitur, si in corpore existens, potest & se, & corpus localiter mouere, sicut quotidie facit: multò magis, si extra corpus existat, posse seipsam solam mouere localiter. Hoc enim non magis difficile apparet, quam illud.

14 De tertio maior est quæstio. An anima separata à corpore, possit naturali sua virtute res corporeas mouere, ianuas aperire, commouere scamna, excitare strepitum, turbare dormientes. Multi affirmant. Primò, quia, experientia docet, ista fieri. 2. Quia naturaliter fieri possunt. Nam si Angeli ea faciunt, cur non animæ separatæ à corpore? Et si seipsas mouere possunt localiter, cur non alia à se distincta?

15 Nihilominus contrarium tenet D. Thomas in prima p. q. 110. art. 3. ad 3. & q. 117. art. 4. Ratio eius est, quia anima

non

non potest naturaliter mouere vllum corpus, nisi quod ipsa informat & viuificat: Sed quando est separata à corpore, tunc nullum corpus informat & viuificat: Ergò tunc nullum potest mouere localiter. Maiorem probat ab effectu, quia anima existens in humano corpore, mouet quidem illa membra, quæ sunt viua seu animata, non tamen ea quæ sunt mortua. Non enim potest mouere brachium mortuum vel putrefactum, nisi ad motum totius corporis, cui connexum est: Et tamen potest mouere brachium viuum, etiamsi reliquum corpus maneat immotum. Ergò signum est, quod nihil à se distinctum immediatè mouere possit, nisi ab ipsa informatum & viuificatum.

16 HINC colligit magnum esse discrimen inter Angelum, & animam rationalem. Nam Angelus est substantia per se naturaliter subsistens, neque ad vllum corpus determinata. At anima ex naturâ suâ est forma informans, & ad certum corpus determinata. Cùm ergò virtus motiua debeat esse proportionata formæ mouenti, omnino sequitur, Angelum posse quodlibet corpus localiter mouere, animam verò, non nisi illud, ad quod informandum determinata est.

17 QVOD obijcitur de experientia, putat ipse, non tam animas defunctorum, quàm potius Dæmones ita perpetrare, qui vt miseros mortales decipiant, fingunt se esse, quod non sunt, Sic enim ait q. 117. art. 4. ad 2. *Frequenter Dæmones simulant se esse animas mortuorum, ad confirmandum gentilium errorem,* &c. Et hoc confirmat authoritate duorum Patrum, Augustini, & Chrisostomi.

18 DIFFICILE est iudicare inter has duas sententias. Nam si semel neges cum D. Thoma, animas à corporibus separatas, posse quicquam mouere localiter, redduntur suspectæ apparitiones & terrores, qui putantur ab illis fieri. Si cum aliis affirmes, ruit argumentum, quo pleriq; putant se efficaciter probasse, Angelus in rerum natura existere. Est autem hoc argumentum: Fiunt quidem effectus in energumenis seu hominibus arreptitijs, qui ab alio, quàm ab Angelis fieri non possunt: Ergò dantur Angeli in rerum natura. Antecedens patet; quia homines arreptitij solent loqui varijs

rijs linguis, blasphemare, mentiri, futura prædicere. Hæc autem non possunt fieri à Deo, qui mentiri ac blasphemare non potest: Nec ab ipsis arreptitijs, qui videntur ista facere, quia illa sæpe sunt idiotæ, & variarum linguarum minimè periti: Ergò necessariò fiunt à malis Angelis seu Dæmonibus, qui in humanis corporibus ista operantur: Ergò malos Angelos in rerum natura existere, certum ac euidens est.

19 Hoc, inquam, argumentum ruit, si semel admittamus animam à corpore separatam, posse aliquid mouere localiter, quod sic ostendo: Ad producendos eos effectus, de quibus dictum est, vt summum tria requiruntur. Primò, peritia linguarum. 2. Vis mouendi instrumenta vocis. 3. Voluntas mentiendi aut malè agendi. At hæc tria reperiri possunt in anima separata; Ergò anima separata potest eiusmodi effectus producere; Et consequenter, ex eiusmodi effectibus non necessario colligitur, Angelos in rerum natura existere. Minorem probo, quia certum est, aliquas animas separatas habere notitiam variarum linguarum, & voluntatem malè agendi: Si ergò præter hæc, habeant etiam vim mouendi corpora, nihil ipsis deest, quo minus possint ea efficere in energumenis, quæ à Dæmonibus effici putantur. Quomodo ergò euidenter conuinci potest, ex eiusmodi effectibus Dæmones in rerum natura existere? Sed de hac re plus satis. Eligat lector, quam velit partem.

EPILOGVS.

20 CONSTAT ex ijs, quæ dicta sunt, omnes antiquos Patres in primitiua Ecclesia approbasse suffragia viuentium pro defunctis, ac proinde agnouisse Purgatorium. Hoc fatentur aduersarij. Caluinus lib. 3. inst. cap. 5. §. 10. *Cùm*, inquit, *mihi obijciunt Catholici, ante mille & trecentos annos, vsu receptum fuisse vt precationes fierent pro defunctis, eos vicissim interrogo, quo Dei verbo, quâ reuelatione, quo exemplo factum sit?* Et Petrus Martyr in cap. 3. prioris ad Corinth. *Solet nobis obijci, Ecclesiam semper pro defunctis orasse, quod equidem non inficior, sed assero, istius facti, neq; verbi Dei, neq; exempli, quod desumitur ex sacris litteris, authoritatem habere.*

Ex

Ex qua confessione duo colligo. Vnum est, quòd aduersarij fateantur se recedere à consensu & consuetudine primitiuæ Ecclesiæ. Nos verò persistere in doctrina, quam ab Ecclesia primitiua accepimus. Vtrum è duobus sit tutius, iudicet Lector ex ijs, quæ cap. 3. de infallibili Ecclesiæ authoritate, ex Christo, Prophetis, & Apostolis dicta sunt. 21

ALTERVM, quòd magnam iniuriam irrogent Ecclesiæ Christi. 1. Quia constituunt se Iudices illius. 2. Damnant eam erroris. 3. Asserunt illam sui facti nullum exemplum habere ex Scriptura. Quod falsum est. Nam Augustinus, vt suprà vidimus, producit ex Scriptura exemplum Iudæ Machabæi, qui curauit sacrificium offerri pro defunctis. 22

CAPVT IX.

De Communione sub vtraque specie.

ADVERSARII duplici nomine accusant hîc Catholicos. Primò, quod contra apertam Christi institutionem & mandatum, porrigant Laicis Eucharistiam sub vna tantum specie. Secundò, quod hac ratione sacrilegium & furtum committant: Sacrilegium, quia rem sacram aliter vsurpant, quàm oportet; Furtum, quia priuant Laicos alterâ specie, quæ illis debetur; & consequenter, fructum alterius speciei suffurantur. Imò, quod grauius est, inquiunt, cùm Christus sub duplici specie panis & vini, carnem & sanguinem suum, quasi Testamento nobis legauerit; Catholici, qui Testamenti huius executores esse volunt, alteram partem hæreditatis iniustè subtrahunt, & solâ carne iubent Laicos esse contentos. An non meritò querantur Laici, an non suo iure sanguinem dari sibi poscant? Hæc illi. 1

CATHOLICI, & facillimè se purgant ab his criminibus, & multò grauius de aduersarijs querentur. Purgatio illorum est hæc: Primò, negant exstare vllum Christi præceptum de vtraque specie Laicis porrigenda. Fatentur quidem, Christum præcepisse Comunionem, non tamen modum communionis sub vna, vel vtraque specie: sed potius 2

reliquisse liberum, vt Laici vel sub vna, vel sub vtraq; specie communicarent. Sicut præcepit Baptismum, non tamen modum Baptismi sub vna, vel trina immersione. Secundò, negant vllum sacrilegium vel furtum interuenire. Nam si non exstat præceptum de vtraque specie; nullum sacrilegium est, vnam sine altera præbere aut participare. Et rursum, si sub vna specie non minus continetur totus Christus, quàm sub vtraque, nec minor fructus percipitur ex vna, quàm ex vtraque, (quod postea probabimus nullum furtum aut detrimentum est, vnam speciem exhibere sine altera. Tertiò negant, Christum legasse nobis Eucharistiam sub vtraque specie per modum hæreditatis testamentariæ. Hoc enim falsum est, vt initio huius operis, in secundo præludio clarè demonstraui. Hæreditas, quæ nouo Testamento nobis relicta est, non est corpus & sanguis Christi, sed vita æterna. Hanc totam & indiuisam optamus omnibus. Nullam illius partem Laicis subtrahimus, aut suffuramur.

3 At, inquiunt? Si Christus vsum vtriusque vel alterius speciei liberum reliquit, vt vos dicitis; quomodo auderis Laicis prohibere vtramque speciem? Quod enim iure diuino liberum & licitum est, non potest iure humano prohiberi, & illicitum fieri. Hanc obiectionem diluam suo loco. Nunc tantum obiter quæro, an non Christus liberum reliquerit vsum vnius vel trinæ mersionis in Baptismo? Ita sanè: Et tamen olim in Concilio Toletano 4. Can. 5. prohibita est trina mersio, & concessa vna. Si hoc benè, cur alterum malè. Sed de hoc plura conclusione 9.

4 Iam Catholicorum contra aduersarios querelam sic explico. In Sacramento Eucharistiæ, juxta Christi institutionem, & antiquorum Patrum consensum, hæc tria spectari possunt, Primò, symbola externa, seu species Sacramentales; *Accepit panem & calicem.* Secundò, res sub iis contenta, nempe corpus & sanguis Christi; *Hoc est corpus meum: Hic est sanguis meus.* Tertiò, fructus qui inde percipitur: *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam.* Caluinistæ hæc omnia perdiderunt, præter nuda Symbola panis & vini. His solis iubent Lai-

cos

eos esse contentos. Carnem & sanguinem Christi tanto interuallo dicunt abesse ab ijs Symbolis, quanto abest cœlum à terra. Et, si caro & sanguis Christi ibi non est, quis fructus inde percipi potest? Lutherani fatentur quidem adesse Christum, sed mortuum. An non mortuum censent, qui obijciunt, Catholicos solam carnem sine sanguine exhibere Laicis? Qui putant sub vna specie dimidium Christum, sub altera reliquam eius partem contineri?

VTRIQVE meritò arguendi. Caluinistæ, quia carnem & sanguinem Christi tollunt è Sacramento; & tota hæreditate (vt ipsi vocant) dissipata, præter nudas tabulas, nihil relinquunt Laicis. Lutherani, quia non viuentem & integrum, sed mortuum & dissectum Christum Legatarijs distribuunt; eiusque dimidiam partem sub specie panis; reliquam sub specie vini, seorsim sumi à Laicis arbitrantur. Et tamen vtrique, tam Lutherani, quàm Caluinistæ, posteaquam rem ipsam sacrilegè dissiparunt, de solis Symbolis litem nobis intendunt. Perinde sanè, ac illi, qui absumpto patrimonio, de nudis codicillis altercantur. 5

CÆTERVM, quia mihi propositum non est, Aduersariorum crimen & miseriam persequi, sed Catholicorum sententiam tueri, & explicare; reuocabo illam ad paucas conclusiones, quas hic breuiter ob oculos proponam, vt vno quasi aspectu videri possint. Deinde singulas seorsim probabo. Spero fore cum Dei gratia, vt Lector perspicuè intelligat, Catholicos cum Christi, Apostolorum, & Ecclesiæ primitiuæ sensu ac doctrina optimè conspirare. Sunt autem hæ conclusiones. 6

1. Aliud est institutio diuina, aliud præceptum diuinum.
2. Christus instituit Eucharistiam sub vtraque specie, non tamen præcepit omnibus vsum vtriusque speciei.
3. Imò, vsum vnius speciei, tum verbo, tum facto ipse approbauit.
4. Quod etiam fecerunt Apostoli.
5. Et post Apostolos alij, vsque ad nostra tempora.
6. Et rectè. Nam sub vna specie, non minus continetur totus Christus, quàm sub vtraque.

7. Nec

7. Nec minor fructus percipitur ex vna, quàm ex vtraque, cæteris paribus.
8. Et aliunde possunt esse legitimæ causæ, cur potius sub vna, quàm sub vtraque Laici communicent.
9. Propter quas etiam statutum est ab Ecclesia, vt sub vna deinceps communicarent.

His explicatis, dissoluam obiectiones aduersariorum; quarum aliæ ex scripturis, aliæ ex Patribus, aliæ aliunde desumptæ sunt. Et tandem concludam meritò in Catholicorum sententia persistendum esse.

PRIMA CONCLVSIO.

Aliud est institutio diuina, aliud præceptum diuinum.

7 VIDEO non paucos hîc errare. Putant idem esse institutionem diuinam, & præceptum diuinum. Quare, cùm communio sub vtraque specie à Christo instituta sit, quod negare non possumus, consequenter putant, etiam præceptum esse. At non ita res habet. Aliud est institutio, aliud præceptum. Multa à Deo instituta sunt, quæ tamen omnibus præcepta non sunt, vt Matrimonium, Ordo Ecclesiasticus, prædicatio Euangelij, officium baptizandi, & plura alia. Non enim tenentur omnes ex præcepto diuino inire matrimonium, suscipere ordines Ecclesiasticos, prædicare Euangelium, baptizare Catechumenos. Vnde sicut hæc consequentia non valet. Matrimonium à Deo institutum est: Ergò omnibus præceptum est: ita similiter hæc non valet: Communio sub vtraque specie à Christo instituta est: Ergò omnibus præcepta est.

8 DICES, Hæc exempla benè ostendunt, non omnes teneri ad ea vsurpanda, quæ à Deo instituta sunt. Nihilominus si quis sponte velit ea vsurpare, tenetur id facere secundùm institutionem diuinam. Itaque videtur seruanda hæc regula: Quamuis iure diuino non teneantur omnes inire matrimonium, suscipere sacros ordines, prædicare Euangelium, baptizare Catechumenos, si quis tamen velit sponte aliquid istorum facere, tenetur facere eo modo, quo Deus instituit, v. g. Si quis velit alterum baptizare, tenetur aquâ illum abluere, & pronunciare hæc verba: *Ego te baptizo in nomi-*

nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Sic enim Christus instituit. Vnde, qui secus fecerit, non modò peccat, sed etiam nihil agit. Idem est de cæteris. Ergò similiter, si quis velit communicare, tenetur id facere sub vtraque specie. quia Christus sic instituit. Si aliter facit, & peccat, & fructum Sacramenti non percipit.

RESPONDEO. Si illa regula sumatur generatim absque vlla limitatione, sinè dubio falsa est, quod etiam aduersarij debent fateri Hoc ostendo in exemplis allegatis. Deus in institutione matrimonij, è costa viri dormientis formauit mulierem, & eam, in paradiso illi coniunxit. An ideò necesse est, quotquot matrimonium ineunt, vt è suis costis forment sibi sponsas & coniuges? Nihil minus. Et Christus in institutione Eucharistiæ, vesperi post sumptam cœnam, & lotis Discipulorum pedibus accepit panem & calicem, & facta consecratione, porrexit discumbentibus. An ideò tenentur omnes vesperi post sumptam cœnam, & lotis pedibus communicare? Ne aduersarij quidem id postulant. 9

ITAQVE regula superius allata, limitanda est, & distinctio adhibenda. Nam in ijs, quæ à Deo instituta sunt, duo spectari possunt. Primò, ipsorum substantia & essentia. Secundò, circumstantiæ seu accidentia. Si quis ergò velit vsurpare aliquod sacramentum à Deo institutum, tenetur adhibere omnia quæ illius substantiam & essentiam pertinent: reliqua non item. v. g. ad substantiam & essentiam Baptismi pertinent hæc duo: ablutio externa, quæ fit per aquam; & formam verborum. *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti.* Sine his non perficitur Baptismus. Cætera sunt extrinseca, vt quod ablutio fiat vnâ vel trinâ immersione; aquâ fluminis, vel stagnante antè vel post prãdium. Item, quod totum corpus abluatur, vel aliqua eius pars; quod forma verborum Latino, vel alio sermone proferatur, & sic deinceps. Igitur si infantem perfundas aquâ, & pronuncies verborum formam: baptismus legitimus est, & effectum sortitur. Nihil autem interest, semel an ter abluas; calidam aquam, aut frigidam inspergas; in Iordane, an Rheno; ante vel post meridiem, id facias. Hæc enim iure diuino determinata non sunt. 10

11 EODEM modo res habet in Eucharistiæ sacramento. Si substantiam & essentiam illius spectes, non aliud requiritur, quàm Christus sub externo symbolo panis aut vini consecrati. Si Christus non adsit (vt apud Caluinistas non adest) sacramentum nullum est. Si adsit quidem, non tamen sub symbolo panis aut vini, ne tunc quidem sacramentum est. Vtrunque ergò requiritur, & symbolum externum, & Christus illo symbolo significatus & comprehensus. Perinde autem est, vnum symbolum, an duo sint. Non minus sub vno, quàm sub duobus manducatur & bibitur à fidelibus, vt in progressu patebit. (Conc. Trid. sess. 21. cap. 1. 2. & 3.)

SECVNDA CONCLVSIO.

Christus instituit Eucharistiam sub vtraque specie, non tamen præcepit omnibus vsum vtriusque speciei.

12 DVo hîc asserimus ex Tridentino. Vnum est, Christum sub vtraque specie instituisse sacramentum Eucharistiæ. In hoc conueniunt. Et meritò, quia verba institutionis clara & aperta sunt. Alterum, Christum non præcepisse omnibus vsum vtriusque speciei. Hic dissentiunt à nobis aduersarij. Vrgent illi præceptum. Nos dicimus nullum exstare. Hoc dupliciter probamus. Primò, quia aduersarij in tota scriptura nullum possunt inuenire. Secundò, quia nos è contrario sufficienter conuincimus vnam speciem licitè vsurpari posse.

13 PRIVS argumentum sic propono. Si in Scripturis exstat aliquod præceptum de vtraque specie, vel id colligitur ex sola institutione, vel aliunde. Neutrum dici potest. Non prius, quia vt dixi, multa sunt à Deo instituta, quæ tamen præcepta non sunt. Ergò ex sola institutione non potest colligi præceptum. Nec posterius, quia testimonia scripturæ, in quibus aduersarij putant contineri præceptum, reuerà non continent præceptum, vt infrà latius, nunc breuiter sic ostendo.

14 ADVERSARIOS in hac re habemus triplices, Hussitas, Lutheranos, & Caluinistas. Omnes quidem quærunt præceptum, sed nulli inueniunt. Hussitæ quærunt in illis verbis

bis, Iohan. 6. 54. *Nisi manducaueritis carnem filii hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* At reclamant Lutherani. Negant toto illo capite vel vnum esse apicem, qui de sacramento Eucharistiæ intelligatur. Ipsi ergò quærunt in illis Lucæ 22. 19. *Hoc facite.* Sed repugnat Caluinus. Solis Ecclesiæ Ministris, non laicis id dictum esse à Christo contendit. Caluinus quærit in istis, Matthæi 26. 27. *Bibite ex hoc omnes.* Sed ad solos Apostolos ea pertinere, declarat Marcus, cum ait: *Et biberunt ex illo omnes.* Hinc concludo. Aduersarios non conuenire inter se de præcepto. Imò quod amplius est, ita discrepare, vt vbi alii putant se inuenisse præceptum, alii negent ibi esse. Vide plura in solutione obiectionum.

POSTERIVS sic propono. A tempore Christi & Apostolorum, vsque ad 1412. semper liberum fuit in Ecclesia, vel sub vna, vel sub vtraque specie communicare, nec vnquam docuerunt Patres, vtramque speciem diuino iure necessariam esse. Primi, qui hoc dixerunt, fuerunt duo Germani, Petrus Dresdensis, & Iacobellus Misniensis, qui Pragæ, in Bohemia, hanc de Communione sub vtraque specie controuersiam excitarunt. Ergò signum euidens est, vtramque speciem diuino iure præceptam non esse. Hoc argumentum, sicut & præcedens, prosequar in sequentibus. Hic vtrunque obiter attigisse, satis est. 15

TERTIA CONCLVSIO.

Christus vsum vnius speciei, & verbis, & facto comprobauit.

QVod verbis comprobârit, patet ex cap. Ioannis 6. vbi agens de fructu Eucharistiæ; non semel, sed sæpè asseruit, vnam speciem prodesse ad salutem. *Si quis,* inquit, *manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum.* Et, *Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita.* Et iterum: *Non sicut manducauerunt Patres vestri Manna, & mortui sunt. Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.* Ex his, & similibus verbis concludo cum Concilio Tridentino, manducationem Carnis Christi sub vna specie, prodesse ad salutem. At non prodesset, si vtraque species esset necessaria. 16

17 Dices, aduersarij negant in illo capite agi de Eucharistia, seu manducatione sacramentali. Respondeo: Aduersarij sunt triplices, vt dixi, Hussitæ, Lutherani & Caluinistæ. Horum alij negant, vt Lutherus & nonnulli Caluinistæ; alij concedunt, vt Hussitæ & Caluinistæ Gallicani cum Plessæo lib. 4. de Eucharistia cap. 2. p. 661. Illi ergò se mutuò destruunt, & nos confirmant: Et ab illis sumo tale argumentum: Vel agitur in illo capite de Eucharistia, vel non agitur. Si agitur, errant Lutherani, & plerique Caluinistæ, qui id negant; si non agitur, errant Hussitæ & Caluinistæ Gallicani, qui id asserunt. Rursum, si agitur, quod nos cum tota Patrum antiquitate contendimus, res salua est. Euicimus vnam speciem prodesse ad salutem. *Si quis*, inquit Christus, *manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum*. Si non agitur, omnes aduersarij temerarij sunt. Hussitæ quidem, quia nouum dogma Eucharisticum astruere conati sunt ex eo scripturæ loco, vbi non agitur de Eucharistia. Lutherani verò & Caluinistæ, quia hoc Hussitarum dogma amplexi sunt.

18 Iam, quod facto vnam speciem Christus approbauerit, colligitur ex Luca, cap. 24. 30. Vbi duobus discipulis in Emaus sub sola specie panis Eucharistiam porrexit. Sic enim scribit Lucas: *Et factum est, dum recumberet cum eis, accepit panem, & benedixit, ac fregit, & porrigebat illis. Et aperti sunt oculi eorum, & cognouerunt eum, & ipse euanuit ex oculis eorum.* Porrò hunc locum intelligi de pane Eucharistico: docent grauissimi authores. Io. Maldonatus in cap. 24. Lucæ Greg. de Valent. tom. 4. qu. 8. p. 5. §. 7. Henriquez lib. 8. de Eucharist. c. 13. nu. 2. & c. 44. n. 3. Gab. Vasquez. tom. 3. disp. 216. c. 2. Fran. Toletus in c. 6. Ioan. notat. 27. Alph. Salmeron to. 9. tract. 35. Item Guiliel. Bibliothecarius, Rupertus Linconiensis, Gilbertus Abbas, & plures alij apud Henriq. lib. 8. c. 16. in glossa marginali.

19 Et tribus modis probari potest. Primò, authoritate Patrum; sic enim explicant D. Hieron. in Epitaph. Paulæ ad Eustochium, Author oper. imp. in Matth. ho. 17. in fin. Aug. lib. 3. de consens. Euan. c. 25 Helych. Hierosolymit (quem alij Isychium vocant) l. 2. in Leuit. c. 9. Beda, Euthymius, Theo-

Theophylactus, Strabus in cap. 24. Lucæ, & alij. Proferam eorum verba.

HIERONYMVS de Paula Eustochij matre sic scribit: *Repetito itinere venit Nicopolim, quæ prius Emaus vocabatur, apud quam in fractione panis cognitus Dominus, Cleophæ domum in Ecclesiam dedicauit.* Quomodo dedicauit? An fractione panis quotidiani? Nihil minus. Alioqui omnia hospitia, in quibus frangitur & comeditur panis quotidianus, dicerentur in Ecclesias dedicari; quod absurdum, & à mente Hieronymi alienum est. Dedicauit ergò fractione panis Eucharistici. Nam Ecclesia propriè est locus, vbi Eucharistia conficitur & administratur. 20

AVTHOR operis imperfecti, cùm dixisset, panem Eucharistioum non dari nisi fidelibus, subiunxit hæc verba: *Aliud est sanctificatio, aliud sanctificatum. Sanctificatio enim est, quod alterum sanctificat; Sanctificatum autem, alterum sanctificare non potest, quamuis ipsum sit sanctum. Vt puta, signas panem tuum, quem manducas (sicut ait Paulus: Sanctificatur enim per verbum Dei & orationem) sanctificasti eum, non fecisti sanctificationem. Quod autē Sacerdos de manu sua dat, non solùm sanctificatum est, sed etiam sactificatio est, quoniam hoc non solum datur, quod videtur, sed etiam illud, quod intelligitur. De sanctificato ergò pane licet & animalibus iactare, infidelibus dare, quia non sanctificat accipientem. Si autem tale esset, quod de manu Sacerdotis accipitur, quale est, quod in mensa manducatur, omnes de mensa manducarent, & nemo de manu Sacerdotis acciperet. Vnde & Dominus in via, non solum benedixit panem, sed de manu sua dedit Cleophæ & socio eius. Quod autem de manu porrigitur, nec animalibus dandum est, nec infidelibus porrigendum, quia non solùm sanctificatum, sed etiam sanctificatio est, & sanctificat accipientem.* 21

HIC manifestè distinguit duplicem panem sanctificatũ. Alterum domesticum, qui quidem à patrefamilias per communem orationem sanctificatur, sed tamen non sanctificat accipientem; & ideò potest dari animalibus & infidelibus. Alterum Eucharisticum, qui non solùm sanctificatur à Sacerdote, sed etiam sanctificat accipientem, ideoq; 22

non dantur, nisi fidelibus. Et talem ait fuisse, quem Christus porrexit Discipulis in Emaus.

23 AVGVSTINVS loco citato, docet ex Luca, Christum à Discipulis non fuisse cognitum, nisi in fractione panis: ac deinde addit: *Ne quisquam se Christum agnouisse arbitretur si eius corporis particeps non est, id est, Ecclesia, cuius unitatem in Sacramento panis commendat Apostolus.* 1. Cor. 10, 17. *dicens: Vnus panis, vnum corpus, multi sumus. vt, cùm eis benedictum panem porrigeret, aperirentur oculi eorũ, & agnoscerent eum.* Et paulò pòst. *Non autem incongruentèr accipimus hoc impedimentum in oculis eorum à Sathana factum fuisse, ne agnosceretur Iesus: Sed tamen à Christo est facta permissio, vsque ad Sacramentum panis, vt vnitate corporis eius participata, remouere intelligatur impedimentum inimici, vt Christus agnosci possit.*

24 HIS verbis duo significat Augustinus. Vnum est, quod Discipuli non agnouerint Christum, nisi in fractione & porrectione panis Eucharistici. Nam per hunc panem sublatum fuit impedimentum, quod Diabolus in eorum oculis posuerat, ne Christum agnoscerent. Alterum, quod per hanc ipsam rem, quæ tunc verè ac historicè gesta est, aliquid aliud allegoricè significatum sit, nempè, quod nemo possit internâ fide Christum agnoscere, nisi sit particeps corporis ipsius Mystici, id est, Ecclesiæ. De hoc posteriori puncto non est quæstio. Quod autem in priori loquatur de pane Eucharistico, dupliciter probo. Primò, quia vocat illum, non modò *panem benedictum*, sed etiam *Sacramentum panis*. Fatetur autem, per Sacramentum panis, se idem intelligere, quod Apostolus intellexit in his verbis: *Vnus panis, vnum corpus, multi sumus, omnes, qui de vno pane participamus.* At ibi Apostolus loquitur de pane Eucharistico.

25 IDEM patet ex allegoria, quâ vtitur Augustinus. Est autem hæc. Quod Discipuli non potuerint externis oculis Christum agnoscere, nisi prius facti participes veri corporis Christi, quod est Eucharistia: per hoc significatum fuit, quod infideles non possint internis oculis Christum agnoscere, nisi priùs facti participes Mystici ipsius Corporis, quod est Ecclesia.

BEDA & Strabus habent idem, quod Augustinus Theophylactus sic scribit : *Insinuatur & aliud quiddam, nempe, quod oculi eorum, qui benedictum panem assumunt, aperiuntur, vt agnoscant illum. Magnam enim & indicibilem vim habet caro Domini.* Hesychius sic ; *Inuenimus autem & Christum similiter post resurrectionem, per mystica cœna & panis fractionem manifestatum, quod apertè quidem tradit Lucas.* Vbi per mysticam cœnam, sine dubio, intelligit Eucharistiam. 26

ATQVE hæc sit prima probatio nostræ sententiæ, desumpta ex authoritate Patrum. Secundò probatur ex ipso contextu. Ac singula pænè verba ponderanda sunt. *Et factum est*, inquit. Ita loqui solet Scriptura, quando grande aliquod mysterium enarrandum est. Sequitur autem mysterium. *Accepit panem & benedixit ac fregit, & porrigebat illis.* Vtitur ijsdem planè verbis, quibus vsus est Matthæus in vltima cœna describenda, cùm ait : *Accepit panem, & benedixit ac fregit, deditq; Discipulis suis.* Si ergò hæc verba intelliguntur de pane Eucharistico, vt omnes fatentur : cur non similiter illa ? Nihil enim inter se differunt. Vnde infero, Christum bis porrexisse Eucharistiam : semel, Hierosolymis in vltima cœna, ante passionem ; & semel in Emaus, post resurrectionem : Illic, sub vtraque specie ; hîc sub vna : illic adfuisse Apostolos, qui tunc fiebant Sacerdotes ; hîc duos Discipulos, qui nondum erant in illo gradu. 27

TERTIO probatur effectu. *Aperti*, inquit, *sunt oculi eorum, & cognouerunt eum.* Vnde autem aperti sunt ? Ex sumptione panis Eucharistici. Sic Augustinus loco citato, cum ait : *Vt; cùm eis benedictum panem porrigeret, aperirentur oculi eorum, & cognoscerent eum.* Et Theophylactus : *Magnam & indicibilem vim habet caro Domini.* 28

HIS tribus argumentis, nihil habent aduersarij, quod solidè respondeant. Conantur tamen effugere, vt possunt ; & singulis aliquid opponunt. Ac primò dicunt, tametsi aliqui Patres illum locum intelligant de pane Eucharistico : alios tamen esse, qui aliter sentiant. Nihil ergò certi ex Patribus haberi posse. Ego contra sic vrgeo. Si D. Hieronymus, Augustinus, & alij Patres citati, qui diuersis seculis vixe- 29

runt, putarunt Christum sub vna specie dedisse Eucharistiam Discipulis in Emaus, consequenter putarunt communionem sub vna specie non esse prohibitam iure diuino, sed à Christo probatam. Ergò siue Christus dederit Eucharistiam sub vna specie, siue non dederit; tamen Patrum antiquorum sententia est, vnam speciem licitè vsurpari posse. Hoc nos contendimus. Et sanè dicant aduersarij, an putent Augustinum, Hieronymum, & reliquos Patres in hac re errasse, nec ne? Si putant errasse, quomodo hoc probant? Sin minus? neque nos erramus, qui illos sequimur.

30 Alterum effugium est, ex illis verbis, *Accepit panem, benedixit, fregit, porrexit*; non posse quicquam conuinci. Nam similia verba reperiuntur. Marc. 6. 41. *Acceptis quinque panibus, & duobus piscibus, intuens in cœlum benedixit, & fregit panes, & dedit Discipulis suis, vt ponerent ante eos.* At hæc verba non intelliguntur de pane Eucharistico, sed de panibus per miraculum multiplicatis; Ergò nec priora necesse est intelligi de pane Eucharistico. Facilis est responsio. Christus in Euangelio ter legitur benedixisse panem. 1. In multiplicatione panum & piscium. 2. In vltima cœna. 3. In Emaus. Et semper aliquid mysterij seu miraculi operatus est. Vnde euidenter concludimus, benedictionem Christi circa panem (quantum ex Scriptura colligitur) semper fuisse efficacem, & alicuius mysterij seu miraculi effectricem. Solùm potest esse quæstio de qualitate mysterij. An scilicet in illa triplici benedictione, quæ diuerso loco ac tempore à Christo facta est, semper fuit idem mysterium seu miraculum, an potius diuersum? Hoc autem non aliundè melius, quàm ex circumstantijs, & Patrum interpretatione discerni potest.

31 Et quidem in prima benedictione, satis constat ex ipso contextu, fuisse miraculum multiplicationis panum. Nam quinque panes ita multiplicati sunt, vt ex ijs non modò saciata fuerint quinque millia virorũ, sed etiam collecti duodecim cophini fragmentorũ, quæ supererant. In altera, quæ facta est in vltima cœna, panis & vinum in carnẽ & sanguinem Christi conuersa sunt, vt patet ex illis verbis, *Hoc est*

cor-

corpus meum : *Hic est sanguis meus* : Et sic Patres omnes, vt suo loco videbimus, interpretantur. In tertia, quæ in Emaus contigit, de vno constat, de altero disputamus. Constat oculos Discipulorum apertos fuisse. Hoc enim expressè Scriptura dicit. Disputamus, an hoc tribuendum sit pani Eucharistico ? Affirmant Augustinus & Theophylactus. Et, quæ causa est, cur negemus ? aduersarij nullam adferunt. Nam illi qui putant ideò dici, apertos fuisse Discipulorum oculos, quod Christum agnouerint ex peculiari modo frangendi panem : non causam, sed fabulam adferre mihi videntur. Vnde enim habent, Christum solitum esse tam artificiosè panem frangere manibus, ac si cultro diuisus esset ? Euangelistæ nihil huius meminerunt. Mera conjectura est. Et sanè, si quid tale præter morem aliorum fecisset Christus, Pharisæi minimè dissimulassent. Solent enim, etiam in rebus minimis, illum reprehendere, si quid novum, aut alienum ab eorum consuetudine vsurparet. Non ergò Discipuli agnouerunt Christum ex artificiosa panis fractione, quæ nullum in Scriptura fundamentum habet; sed ex sumptione panis Eucharistici, cuius ea vis fuit, vt eorum oculi, non solùm corporis, sed etiam mentis, repentè fuerint illuminati.

32 ATQVE hæc dicta sint contra eos, qui negant loco citato agi de Eucharistia. Sunt alij, qui quidem id concedunt (quia vident non nisi temerè negari posse) negant tamen inde colligi vsum vnius speciei ; quia volunt in fractione panis per Synechdochen intelligi totum Sacramentum sub vtraque specie. Sed hoc neque probare possunt ex Scriptura ; neque ab vllo probato authore asseritur : nec omninò veri simile est. Nam Lucas scribit, Christum porrecto pane benedicto, *euanuisse ex oculis eorum*. Ergò post porrectum panem non consecrauit Calicem, vt benè aduertit Cardinalis Bellarminus.

33 VNVM obijci potest, quia si non admittimus hîc Synechdochen, Ergò sicut ex illo loco colligimus vsum vnius speciei, sic etiam colligere poterimus consecrationem vnius speciei. At Catholici negant vnam speciem sine altera consecrari posse. Ergò etiam negare debent, Christum sub

vna specie Eucharistiam porrexisse: Respondeo. Si spectemus naturam rei, fateor vnam speciem sine altera consecrari posse, & hoc à Christo factum esse. Si autem spectemus ius Ecclesiasticum, vna species sine altera consecrari non debet; & hoc volunt Catholici. De hac re iterum dicemus in sequenti conclusione.

QVARTA CONCLVSIO.

Tempore Apostolorum vsurpata fuit vna species.

34 HOc colligitur ex duplici Scripturæ loco. Prior habetur Act. 2. 42. vbi Lucas sic scribit: *Erant autem perseuerantes in doctrina Apostolorum, & communicatione fractionis panis, & orationibus.* Hic agit de Eucharistia fatentur aduersarij. Lutherus in ser. de Eucharistia, Kemnitius in 2. parte examinis, Caluinus li. 4. inst. c. 17. §. 35. & plures alij. Et probatur variis modis. Primò, quia fractio panis coniungitur cum doctrina & oratione, tanquam res sacra cum rebus sacris. Non ergò sermo est de communi & domestico pane, sed de Eucharistico. Secundò, quia Syrus interpres sic vertit: *Et communicabant in precibus & fractione Eucharistiæ.* Quod fatetur Beza in illum locum, & Plæsseus lib. 1. de Eucharistia cap. 1. Tertiò, quia Lucas agit de nouis Christianis, qui tum primum erant conuersi & baptizati. Sic enim loquitur: *Qui ergò receperunt sermonem eius* (nempe Petri concionantis) *baptizati sunt.* Et statim subdit: *Erant autem perseuerantes in doctrina Apostolorum, & communicatione fractionis panis.* Porrò constat, Neophytos in primitiua Ecclesia statim post Baptismum solitos esse Eucharistiam percipere. Quartò, quia non fuisset magna laus, primos illos Christianos perseuerasse in cibo corporali. Imò, nec opus fuisset Lucam id commemorare, quia satis constat homines quotidie vesci solere pane domestico. At rarum, & commemoratione ac laude dignum est, perseuerare in oratione, & Eucharistiæ perceptione.

35 POSTERIOR locus habetur Act. 20. 7. *Vna autem Sabbathi cùm conuenissemus ad frangendũ panẽ, Paulus disputabat*

cum

cum eis, profecturus in crastinum, protraxitq; sermonem vsque ad mediam noctem. Hic etiam agi de Eucharistia, fatentur Caluinus & Beza in illum locum, Kemnitius in 2. p. Examinis, & alij. Et patet ex ipso contextu. Primò, quia diligenter notatur dies ille, quo in primitiua Ecclsia solebant fideles conuenire ad sacros conuentus, qui erat prima Sabbathi, id est, dies Dominicus, vt docent Chrysostomus ibid. Iustinus Apol. 2. & August. epist. 86. ad Casulanum. Secundò, quia Paulus dicitur mansisse Troade septem diebus, & expectasse primam Sabbathi, vt tunc fideles conuenirent ad frangendum panem in magno cœnaculo, lampadibus copiosissimè illustrato; idque nocturno tempore: propter metum persecutionis. At certè, si fuisset prophanum conuiuium, quorsum adhibitæ essent tot ceremoniæ?

Nunc ex vtroquè loco sic argumentor: Lucas vtroque loco agit de pane Eucharistico, vt aduersarij fatentur; & nullam facit mentionem calicis: Ergò omninò credibile est, primos illos Christianos, qui ex Iudæis conuersi erant, sub vna specie communicasse. 36

DICES fortè, Lucam in fractione panis, totum Sacramentum intellexisse per Synechdochen. Sed ex triplici capite refelli potest. Primò, quia sine fundamento asseritur. Et si sola coniectura sufficit, cur non similiter dicamus, Christum in deserto, non solùm panes, sed etiam aliquot cados vini multiplicasse; Tàm enim hoc, quam illud, dici potest. At neutrum probatur. Secundò, quia Lucas, diuersis locis, ter minimùm, si non sæpiùs, agit de vsu Eucharistiæ; & nunquam meminit, nisi vnius speciei. Quis autem credat, præsertim in re tanti momenti, nunquam illum propiè, sed semper Synechdochicè loqui voluisset. Tertiò, quia Iudæi, qui recens conuersi erant, adhuc in multis rebus seruabant legem Mosaicam, juxtà illud Act. 21. 20. *Vides frater, quot millia sunt in Iudæis, qui crediderunt, & omnes æmulatores sunt legis.* At secundum legem Mosaicam, solebant abstinere à sanguine & vino. Ergò planè verisimile est, eos etiam in perceptione Eucharistiæ à calice abstinuisse. Et sanè, de quibusdam id negari non potest. 37

Multi enim ex illis erant Nazaræi, qui non bibebant vinũ, nec radebant caput, vsq; ad finem dierum voti sui, vt patet Act. 18. 18. & Act. 21. 23. De his quæro, an durante voto, sumpserint Eucharistiam, nec ne? sumpsisse constat, quia Lucas de omnibus dicit; *Erant autem perseuerantes in doctrina Apostolorum, & communicatione fractionis panis.* At durante voto non sumpserunt calicem. Ergò in sola fractione panis communicarunt.

38 DICES, si ita est, ergò Apostoli consecrarunt Eucharistiam sub vna specie, quod Catholici negant fieri posse. Respondeo. Quid mirum, Apostolos hoc fecisse, cùm ante illos hoc fecerit Christus in Emaus, vt paulò antè ostensum est. An non liceat Discipulis imitari Magistrum suum? Nec soli Apostoli, sed etiam alij post tempora Apostolorum id fecerunt, si credendum est Volaterrano, qui lib. 7. Geographiæ refert. Innocentium VIII. permisisse Noruegis, vt sine vino sacrificium celebrarent. Et sanè, quidquid sit de isto authore, multi Catholici docent, id permitti posse. Tametsi enim jure Ecclesiastico prohibitum sit, vnam speciem consecrare sine altera, tamen neque ex natura rei malum est, & in iure Ecclesiastico potest fieri dispensatio. Atque ita sentiunt Antoninus 3. p. tit. 13. c. 6. §. 1. circa finem, Genebrardus in chronico, Claudius repet. 10. de Eucharistia c. 3 & 4. Tapperus art. 14. Hesselius de Communione sub vtraque specie, Henriquez libr. 8. Theologiæ moralis cap. 15. num. 1. Alphonsus Salmeron. tom 9. tract. 35. qui pro eadem sententia citat Innocentium III. Albertum Magnum, Alexandrum Alensem, Ioannem de Turrecremata, Angelum, Gabrielem Biel, Adrianum Papam, & authorem summæ Pisanæ.

QVINTA CONCLVSIO.

Post tempora Apostolorum fuit vna species in vsu.

39 HOC duplici ordine ostendi potest. Primò incipiendo à primitiua Ecclesia, & progrediendo vsque ad nostra tempora. Secundò, incipiendo à nostris temporibus, & progrediendo ad primitiuam Ecclesiam

Hunc

Hunc posteriorem ordinem seruabo, ad redarguendum Plessæi mendacium, qui li. 1. de Euchar. c. 10. asserit, communionem sub vna specie tam nouam esse, vt hominis ætatem vix excedat. Quod apertè falsum est. Nam D. Thom. (qui ante trecentos annos vixit) in 3. parte, quæst. 80. ar. 12. de ea sic scribit; *Est multarum Ecclesiarum vsus, vt populo communicãti detur corpus Christi sumendum, non autem sanguis.* Et iterum; *Quia creuit multitudo populi Christiani, in qua continentur senes: & iuuenes & paruuli, quorum quidam non sunt tanta discretionis, vt cautelam debitam circa vsum huius Sacramenti adhibeant; ideò prouidè in quibusdam Ecclesijs seruatur, vt populo sanguis sumendus non detur sed solùm à Sacerdote sumatur.* Et rursum *Nihil derogat perfectioni huius sacramenti, si populus sumat corpus sine sanguine.* Et denique: *Potest à populo sumi corpus sine sanguine. Nec exinde sequitur aliquod detrimentum, quia sub vtraque specie totus Christus continetur.* Hæc ante trecentos annos à doctissimo pariter ac sanctissimo Theologo scripta sunt.

Sed vlterius progredior. Ante annos mille & amplius, publicè in Ecclesia tam Orientali quàm Occidentali, vsitata fuit communio sub vna specie. Hoc variis argumentis conuinci potest. Primum est, quia Manichæi communicabant olim inter Catholicos (occultata hæresi) sub vna specie, vt testatur Leo Papa sermone quarto de quadragesima. Et tamen nunquam ab Ecclesia propter hanc causam reprehensi aut damnati sunt. Ergò communio sub vna specie non putabatur olim illicita. Hoc ita confirmo. Augustinus, Epiphanius, & alij plures accuratè scripserunt de erroribus Manichæorum. At nemo illorum scripsit eos errasse, quod sub vna specie communicarent: Ergò communicare sub vna specie, non censebatur tunc erroneum. Hoc argumentum magni ponderis apud omnes esse debet. Quis enim credat vigilantissimos Ecclesiæ pastores, qui in notandis & confutandis hæreticorum dogmatibus fuerunt diligentissimi, non notaturos fuisse hoc dogma de vna specie, si putassent esse hæreticum? At nemo, vt hæreticum, notauit.

Imo, inquies, duo Pontifices notarunt, Leo, & Gelasius.

Vterque enim damnauit Manichæos, quod abstinerent à Calice. Et quidem Leo Papa serm. 4. de quadragesima sic habet: *Ore indigno Christi corpus accipiunt* (Manichæi) *sanguinem autem redemptionis nostræ haurire omnino declinant.* Gelasius verò apud Gratianum cap. Comperimus, de consecratione, dist. 2. *Comperimus*, inquit, *quòd quidam sumpta tantummodo corporis sacri portione, à calice sacri cruoris abstineant. Qui proculdubio quoniam nescio quâ superstitione docentur adstringi, aut integra sacramenta percipiant; aut ab integris arceantur, quia diuisio vnius eiusdemq́; mysterij sine grandi sacrilegio non potest prouenire.*

41 VERUM hæc obiectio, quam Lutherani & Caluinistæ contra nos vrgent, planè confirmat nostram sententiam. Ac primum quod attinet ad Leonem Papam, res sic habet. Erant tunc temporis Romæ multi Manichæi ex Africa profugi, qui vt suam hæresim occultarent, & se Catholicos esse mentirentur (alioqui admissi & tolerati non fuissent) publicè cum Catholicis templa adibant, & cum eis communicabant. At priuatum in clandestinis conuerticulis suam hæresim exercebant. Vt igitur Ciues Romani, qui verè Catholici erant, possent sibi cauere ab huiusmodi hominum genere, Pontifex publicè pro concione monuit, eos pro Manichæis habendos esse, qui in communione semper à calice abstinerent. Hanc enim sufficientem esse notam, qua ab aliis discerni queant, Alios enim non semper, sed aliquandò: Manichæos semper abstinere à calice. Verba Leonis sunt hæc: *Cumq́; ad tegendam infidelitatem suam nostris audeant interesse mysterijs, ita in sacramentorum communione se temperant, vt interdum tutius lateant, ore indigno Christi corpus accipiant, sanguinem autem redemptionis nostræ haurire omninò declinant. Quod ideò vestram volumus scire sanctitatem, vt nobis huiusmodi homines, & his manifestentur indicijs, & quorum deprehensa fuerit Sacrilega simulatio notati & proditi, à sanctorum societate Sacerdotali authoritate pellentur.*

42 HINC sumo efficax argumentum pro nobis: Et quidem triplex. Vnum est: Manichæi, qui Romæ volebant esse occulti, non fuissent ausi publicè abstinere à calice, si omnes

Catholici coacti fuissent sumere calicem. Sic enim statim fuissent agniti. Ergò euidens signum est, vsum calicis fuisse liberum apud Catholicos. Alterum : Leo Papa non monuit Romanos, vt notarent eos, qui abstinerent à Calice, sed eos, qui semper abstinerent. Hoc enim significat per illam particulam: *Omninò*, cùm ait: *Sanguinem redemptionis nostræ haurire omninò declinant.* Ergò hoc fuit discrimen inter veros Catholicos, & occultos Manichæos, quod hi semper, illi aliquando sub vna specie communicarent. Vna igitur species fuit tunc licita. Tertium; dicant Lutherani & Caluinistæ, an communio sub vna specie fuerit Romæ tunc temporis noua & primum introducta à Manichæis, an etiam prius vsitata à Catholicis? Si noua, facilè poterat notari à Romanis, nec opus erat Pontificis monitione. Si prius vsitata, nihil nos facimus hoc tempore, quod olim à Catholicis factum non sit.

ACCEDIT, quod idem Leo in alijs concionibus populo explicârit, quinam essent errores Manichæorum, vt patet ex serm. 4. de collectis, & serm. 5. de ieiunio decimi mensis. Romani enim nesciebant, in quibus punctis Manichæi dissentirent à Catholicis. Igitur à Leone Papa instructi sunt. At Leo nunquam dixit, eos errare in vsu vnius speciei, quod tamen sine dubio fecisset, si vna species diuino iure esset interdicta, præsertim, cùm tamen seriò & paternè hortaretur suos ciues, vt ab omni Manichæorum errore essent alieni. Quomodo autem poterant esse alieni, nisi speciatim de vno quoque monerentur. 44

VENIAMVS ad Gelasium Papam, qui successit Leoni in Pontificatu post annos triginta duos. Ille igitur, quia videbat Catholicos aliquando abstinere à calice, sicut fecerant tempore Leonis & aliorum Pontificum, qui Leonem proximè secuti sunt, ideoque non satis facilè discerni posse à Manichæis, tulit nouam legem; vt deinceps Catholici nũquam abstinerent à calice. Sic enim putabat fore, vt statim, quotquot abstinerent à calice, noscerentur Manichæi esse, non Catholici. Nec tamen hoc ideò fecit, quod existimaret vnam speciem licitè sumi non posse. Sed ne Catholici, si pergerẽt abstinere à calice cũ Manichæis paulatim imbue- 45

rentur

rentur errore Manichæorum. Hi enim duplici de causa abstinebant à calice. Primò, quod putarent vinum esse fel Draconis. Secundò, quod negarent Christum esse verè mortuum, & verum sanguinem effudisse. In vtroque errabant. Ne ergò Catholici viderentur ob easdem causas abstinere, jussit Pontifex, ne deinceps abstinerent, ad præcavendam vtriusque erroris suspicionem. Itaque illa verba Gelasij, *Diuisio vnius eiusdemq; mysterij sine grandi sacrilegio non potest prouenire:* non significant, vnam speciem non posse sumi sine sacrilegio, vt falsò interpretantur Lutherani & Caluinistæ, sed opinionem illam, qua Manichæi putabant abstinendum esse à calice, non posse prouenire sine suspicione nefandæ hæresis. Vide Baron. tom. 6. Annal. an. Chr. 496. Vbi doctè & prolixè de hac re disputat contra Nouatores.

46 PORRO, quod Manichæi fuerint in illo duplici errore, de quo dixi, patet ex August. lib. de hæres. c. 46. vbi sic ait: *Nam & vinum non bibunt, dicentes fel esse Principum tenebrarum.* Et ibidem: *Affirmant Christum non fuisse in carne vera, sed simulatam speciem carnis humanis sensibus præbuisse, vt mortem & resurrectionem mentirentur.* Similia de iis scribit Leo Papa ser. 4. de collectis, & ser. 4. de Nat. Dom. circa medium, & ser. 4. de Epiphan. Paulò post medium. Eò spectat illud Gelasij, *Qui procul dubio quoniam nescio qua superstitione docentur adstringi, &c.* Hinc iterum concludo pro nobis: Gelasius, Augustinus, & Leo damnarunt quidem errores, seu superstitiones, propter quas Manichæi abstinebant à calice; non tamen damnarunt ipsam abstinentiam à calice: Ergò putarunt communionem sub vna specie non esse illicitam.

47 HACTENVS primum argumentum, quod ex facto Manichæorum desumptum est. Alterum sumi potest ex vsu Ecclesiæ Orientalis, præsertim Constantinopolitanæ. Nam sicut Romæ tempore Leonis Papæ, liberum fuit sub vna, vel vtraque specie communicare, sic etiam Constantinopoli tempore D. Chrysostomi. Hoc euidenter conuincit Historia, quam refert Sozomenus li. 8. c. 5. Nicephorus li. 13. c. 7. Baron. tom. 5. Annal. an. Chr. 400. in fin. & alij complures.

plures. Est autem hæc: *Vir quidam*, inquit Nicephorus, *Macedonij morbo laborans, vxorem eadem contagione infe-ctam habebat. Hic cum aliquando in magnum illum virum* (nempe D. Chrysostomum) *incidisset, quomodo de Deo sen-tiendum sit, disserentem, statim priori opinione relicta muta-tus, dicta illius laudauit, coniugemq; , vt itidem & ipsa sen-tentiam suam mutaret, cogere instituit. Vbi verò illa ex con-suetudine & colloquijs quotidianis familiarium muliercula-rum pendens, admonitionem non suscepit, & maritus re sæpi-us tentata, nihil effecit: postremò ei denunciauit, nisi commu-nem atque eandem secum de Deo teneret opinionem, minimè se eam secum habitare passurum esse. Mulier postquam id per simulationem annuit, ex ancillis, quam fidam sibi esse crede-bat, vni, quid factura esset, credidit, vt per fraudem virum falleret. Et sacrorum mysteriorum tempore, accedens illa, do-num, sicuti mos erat (qui sacris instituti sunt, quid dicam, in-telligunt) accepit, atque id retinens, perinde atque orationi vacatura, se inclinata submisit, mysteriumq; Sacrosanctum occuluit: Et quæ ei assistebat ancilla, pro eo panem communem domo allatum obtulit, quem illa ori admouens, in lapidis natu-ram induratum esse, dum dentibus atterere conatur, sensit. Itaq; timore territa: ne quid grauius per Dei vindictam pate-retur, propter miraculum, quod præter opinionem acciderat, nullâ interpositâ morâ, ad magnum illum accedit Patrem, rem actam ei exponit, & lapidem ostendit, certò & apertè morsus indicium exhibentem, qui iam priorem materiam ignoraret, nouumq; & alienum colorẽ obtineret. Et veniâ delicti petitâ, deinceps in eadem cum marito opinione perdurauit. Lapis iste ad fidem miraculi eius faciendam, longo tempore inter Ecclesiæ donaria asseruatus spectatoribus miraculo fuit.* Hæc Niceph.

Ex hac historia tria colligimus, quæ ad rem faciunt. Pri-mò, quod tunc temporis Eucharistia sub specie panis data fuerit communicantibus in manu, vt eam posteà sume-rent, quisque pro sua deuotione. Secundò, quod illa fœmi-na hæretica, vt in gratiam mariti simularet se Catholicam esse, publicè in manu acceperit panem Eucharisticum à Sacerdote, tanquam paulò pòst eum comestura. Tertiò quod digressa à Sacerdote, clàm absconderit panem Eu-

48

cha-

charisticum, & pro eo communem ac prophanum ori admouerit, vt salutem communicasse videri posset. Hinc concludo, tunc temporis liberum fuisse, vel sub vna, vel sub vtraque specie communicare. Nam si omnes coacti fuissent sumere de calice, non potuisset illa mulier dissimulare suam fraudem, quia calix non dabatur communicantibus in manu, sed à Diacono eorum ori admouebatur, vt habet Cyrillus Catechesi 5. mystagogica.

49 NIHIL habent hic aduersarij quòd solidè respondeant. Plessæus lib. 1. de Eucharistia cap. 12. pag. 163. sola interrogatione conatur eludere. *In illa*, inquit, *narratione de muliere infideli, quæ Chrysostomũ decipere conata est, licet Sozomenus panis tantum meminerit in lapidem conuersi, an nõ de publica Ecclesiæ Constantinopolitanæ communione agitur, in qua vtramq; speciem administratam, quis vnquam dubitauit.* At mi Plessæe, non est quæstio, an vtraque species publicè fuerit administrata, sed potius, an liberum fuerit communicantibus, vel vnam, vel vtramq; speciem accipere. Hoc autem liberum fuisse, optimè conuincitur ex historia citata. Nec quisquam, salua historiæ veritate, inficiari id potest.

50 TERTIVM argumentum sumitur ex communione domestica, quæ olim apud Catholicos sub altera specie fuit vsitata. Solebant enim fideles Eucharistiam domũ deferre, & ibi pro sua oportunitate sumere, vt tradunt Tertullianus, Basilius, Clemens, Alexandrinus, Cyprianus, Hieronymus, Augustinus, & alij antiqui Patres, Et quidem Tertullianus li. 2. ad vxorem, vbi hortatur eam, ne, cùm Christiana sit, nubat gentili marito, eò quod non possit exercere officia Christianæ religionis, quia maritus gentilis aduertat, inter cætera sic ait: *Latebisne tu, cùm lectulum, cùm corpusculum tuum signas? Non sciet maritus quid secretò ante omnem cibũ gustes? Et si scierit, panem non illum credit esse, qui dicitur.* Hinc apparet, fideles solitos esse domi ante alium cibum sumere panem Eucharisticum. Idem Tertull. in lib. de oratione, in fine. *Accepto*, inquit, *corpore Domini & reseruato, vtrumq; saluũ est, & participatio sacrificij, & executio officij.* Disputat eo loco, an ieiunium soluatur sumptione Eucharistiæ? Aliqui affirmabant; ideoq; diebus ieiuniorum putabant

bant abstinendum esse à communione. Occurrit Tertulli. corpus Domini, quod in templo distribuitur, domum deferri posse & reseruari ad horam comestionis: sic enim fore, vt nec ieiunium violetur, nec communio omittatur.

De eadem reseruatione Basilius in epistola ad Cæsariam Patriciam sic scribit: *Illud autem, in persecutionis temporibus necessitate cogi quempiam, non præsente Sacerdote, aut ministro, communionem propriâ manu sumere, nequaquã esse graue: Superuacaneum est demonstrare, propterea quod longâ consuetudine hoc ipso rerum vsu confirmatũ est. Omnes enim in eremis solitariam vitam agentes, vbi non est Sacerdos, cõmunionem domi seruantes, à seipsis communicant. In Alexandria verò & in Ægypto, vnusquisq; eorum, qui sunt de populo vt plurimùm habet communionem in domo suâ.* 51

CONSENTIVNT alij Patres citati. Clemens Alexandrinus lib. 1. stromatum, non longe à principio ait: *Etiam Eucharistiam, cum quidam vt mos est, diuiserint, permittunt vnicuique ex populo eius partem sumere.* Et Cyp. ser. de lapsis. *Cum quadam* (mulier) *arcam suam, in qua Domini sanctum fuit, manibus indignis tentasset aperire: igne inde surgente deterrita est, ne auderet attingere. Et alius, qui & ipse maculatus, de Sacrificio à Sacerdote celebrato, partem cum cæteris ausus est latenter accipere, sanctum Domini edere & contrectare non potuit, & cinerem ferre se apertis manibus inuenit.* Et Hieronymus in Apologia ad Pamachium pro libris suis cõtra Iouinianum; *An alius in publico, alius in domo Christus est? quod in Ecclesia non licet, nec domi licet.* Et Augustinus ser. 252. de tempore; *Omnes viri, quando communicare desiderant, lauant manus suas: Et omnes mulieres nitida exhibent linteola, vbi Corpus Christi accipiant.* 52

Ex his Patrum testimonijs perspicuum est, fideles olim solitos esse Eucharistiam domum deferre, ibique asseruare ad priuatam communionem. Quòd autem soliti sint vnam tantam speciem deferre & conseruare, facillimè ostendi potest. Primò, quia citati Patres vnius tantùm speciei meminerunt. Secundò, quia plerique non nisi de vna specie intelligi possunt. Quis enim credat sanguinem Christi sub specie vini à fidelibus perlatum esse in manibus, arca, vel 53

lin-

linteolo? Corpus Christi portari sic potuit, non sanguis. Tertiò, quia D. Athan. apolog. 2. contra Arianos, disertè ait, *nullum calicem aut poculum mysticum* alibi reperiri potuisse, *nisi in Ecclesia*. Quomodo ergo in domibus laicorum asseruari potuisset sanguis Christi sine poculo aut calice?

54 Hoc argumento conuicti aduersarij fatentur, vnam speciem fuisse olim vsurpatam priuatim in domibus? non tamen publicè in Ecclesia. Addit Kemnitius, eos ipsos qui priuatim sumebant Eucharistiam sub specie panis, prius in Ecclesia sumpsisse sub specie vini; ac proinde vtranque speciem per interualla temporum vsurpasse. Deinde, se non disputare de priuata, sed publica cœnæ administratione. Sed primum quæro ex Kemnitio, vnde sciat, prius calicem in Ecclesia; deinde panem Eucharisticum in priuatis domibus sumptum fuisse à fidelibus? contrarium planè colligitur ex Tertulliano, cum ait: eodem die & jejunium, & communionem seruari posse, si corpus Domini ad horam comestionis asseruetur. Quid opus erat ratione jejunij, tamdiu abstinere à corpore Christi, si jam antea calix fuisset degustatus? de Eremitis res clarior est. Quomodo potuissent calicem sumere in Ecclesia, qui toto anno communicabant in eremo, & non nisi rarissimè ad Ecclesiam veniebant? Addo Kemnitium sibi ipsi repugnare. Nam ex vna parte ait: se tantũ disputare de eo, quod publicè fiebat in Ecclesia? Et ex altera fatetur, fideles publicè in Ecclesia solum calicem sumpsisse, pane Eucharistico domum asportato: Ergò fateri debet, vsum vnius speciei fuisse publicè vsurpatum in Ecclesia, quod tamen vult negare. Denique quidquid sit de contradictione Kemnitij, si communio sub vna specie licita & vsitata fuit in priuatis laicorum domibus, certè diuino præcepto prohibita esse non potuit. Quod enim simpliciter à Deo prohibitum est, nec priuatim, nec publicè rectè fieri potest. Hoc sensu dixit Hieron. loc. cit. *Quod in Ecclesia non licet, nec domi licet.*

55 Plessævs Caluinist. lib. 2. de Euchar. c. 12. p. 162. prope finem, quia facilè aduertebat hanc Kemnitij solutionem defendi non posse; aliam viã ingressus est. Ait, quæ hactenus ex Patribus allata sunt, nihil aliud, quàm mulierculatum

tum & idiotarum extraordinarios quosdam abusus esse. Et hoc probat, quia communio priuata, de qua hactenus locuti sumus, fuit postea damnata ab Ecclesia in Concilio Toletano 1. can. 14. & in Cæsaraugustano can. 3. At non esset damnata, si liceret domi communicare. Sed valde errat Plessæus; Primò, quia citati Patres loquuntur de priuata communione, tanquam de re sancta, & longo fidelium vsu comprobata. Et sanè, si res mala est, cur Alexandriæ, & in tota Ægypto tamdiu fuit tolerata? cur Tertullianus eam suasit in die jejunij? cur Basilius definiuit, posse Laicos ex propria manu communicare, sicut eo tempore faciebant Eremitæ? Secundò falsum est, in citatis Concilijs damnatam esse priuatam communionem. Non fuit damnata, sed prohibita: nec ideò prohibita quia in se mala, sed propter irreuerentiam & varios abusus, qui inde sequebantur. Hoc patet ex ipsis verbis. Sic enim loquitur Concilium Toletanum. can. 14. *Si quis acceptam à Sacerdote Eucharistiam non sumpserit, velut sacrilegus propellatur* q. d. Hactenus multi reperti sunt, qui Eucharistiam acciperent à Sacerdote; non ad sacram refectionem, sed ad illicitos abusus. Deinceps, ne id fiat amplius, singuli participent Eucharistiam à Sacerdote acceptam; nec domum secum auferant; alioqui, qui secus fecerit, de sacrilegio suspectus erit, & pro sacrilego reputabitur ac punietur. Eodem sensu definiuit Concilium Cæsaraugustanum can. 3. *Eucharistiæ gratiam, si quis probatur acceptam in Ecclesia non sumpsisse, anathema sit in perpetuum.* Nimirum contra Priscillianistas, qui vt suam hæresim occultarent publicè cum Catholicis accipiebant Eucharistiam à Sacerdote, & nunquam posteà sumebant: Hæc nota sunt ex historijs. Vnde miror Plessæum, quod in re manifesta fucum facere voluerit.

QVARTVM argumentum sumi potest ex communione laica, quæ in pœnam magni alicuius delicti, olim dabatur Clericis, ablata eis communione clericali. Hujus crebra mentio est in decretis antiquissimorum Pontificũ & Conciliorum. Vide Siricium Papam ep. 1. cap. 11. Felicem III. ep. 1. cap. 2. Concilium Elibertinum can. 76. Sardicense, can. 1. & 2. Agathense cap. 35. Toletanum 1. cap. 4. Toletanum

56

4. 17. Braccarense 1. c. 31. Cyprianum li. 4. epist. 2. & alios. Hoc argumento vtitur Bellarminus lib. 4. de Euchariſtia c. 24. aſſerens nomine Laicæ communionis intelligendam eſſe communionem ſub vna ſpecie. Quod ſi verum eſt, argumentum eſt efficaciſſimum pro vſu vnius ſpeciei. Aliqui tamen, non ſolùm ex aduerſarijs, ſed etiam Catholicis aliter ſentiunt; nempe communionem Laicam fuiſſe illam, quam ſumebant olim Laici extra chorum; Clericalem verò quam ſumebant clerici in choro. Vtramq; tamē ſub ſpecie panis & vini. Conſtat enim fuiſſe olim moris, vt Laici orarent & communicarent extra cancellos, per miniſterium Archidiaconi: Epiſcopi verò, Sacerdotes, & reliqui clerici intra cancellos. Huc ſpectat illud ex Concilio Toletano 4. can. 17. *Sacerdotes & Leuitæ ante altare communicent; in choro Clerus; extra chorum populus.* Et ex Braccarenſi 1. can. 31. *Ingredi ſacrarium ad communicandum, non liceat Laicis; niſi tantùm Clericis.* Itaque juxta hanc ſententiam, pœna clericorum qui deliquerant, in eo erat poſita, vt excluſi ex choro, cogerentur extra chorum communicare inter Laicos, & quaſi in ordinem Laicorum redigerentur. Quod ſi ita eſt, non videtur hinc ſumi poſſe argumentum pro communione ſub vna ſpecie.

Ego de hac re, ſaluo meliori judicio, ſic ſentio. Primò, verum eſſe, quod olim Laici extra chorum, clerici in choro communicarint; Et hoc ſenſu aliam fuiſſe communionem Laicam, aliam clericalem; quarum vna fuerit diſtincta ab alia, ratione loci. Vtramque tamen fuiſſe publicam. Secundò, verum quoq; eſſe, quod clerici in pœnam alicuius delicti, ſoliti ſint priuari communione Clericorum quæ fiebat in choro; & remitti ad communionē Laicorum, quæ fiebat extra chorum. Vtrumq; patet ex Concilijs citatis, Toletano & Braccarenſi. Addo tertiò, præter hanc pœnam fuiſſe aliam (non nomine, ſed ſignificatione) qua nimirum Clerici, propter enormia quædam flagitia, priuabantur communione clericali, & remittebantur ad Laicam, longè alio ſenſu. Hoc facilè oſtendo. Nam Felix III. loco citato, vult Clericos rebaptizatos abſtinere ab omni communione vſque ad diem obitus, & in ipſa mor-

te non dari illis, nisi communionem Laicam. Et Concilium Sardicense cap. 2. ne in morte quidem dari illam permittit, ob crimina quædam grauiora. Sic enim ait: *Ita vt nec Laicam in fine communionem talis accipiat.* Hæc autem testimonia nō possunt intelligi de communione Laica juxta priorem sensum, quia illa fiebat publicè in templo, & distinguebatur à clericali, quod hæc fieret in choro, illa extra chorum. Nihil tale dici potest de communione Laica, quæ priuatim dabatur, vel negabatur clericis in articulo mortis. Ibi enim non habet locum distinctio communionis in choro, & extra chorum. Vnde necesse est, fuisse morem, vt in articulo mortis Clerici sub Vtraque, Laici sub vna specie communicarent. Nam alias non video, quid intelligi possit per Laicam communionem, quæ priuatim ægrotantibus dari solet. Et hoc optimè confirmant illa verba Concilij Sardicensis, quæ paulò antè citaui: *Ita vt nec Laicam in fine communionem talis accipiat*, quasi dicat Episcopus, qui tam grande crimen (de quo ibi sermo est) admiserit, non solùm Clericali, sed etiam Laica communione priuabitur in fine vitæ, id est, non solùm communione vtriusque, sed etiam vnius speciei, in pœnam tanti delicti, abstinebit. Si hic sensus non est, quis alius esse potest. Si autem hic est, quid amplius requirimus.

Addi possent alia argumenta desumpta ex communione ægrotorum, ex communione infantium, & communione ex præsanctificatis; quæ Bellarminus loco citato persequitur. Sed lubens ea omitto; quia quæ hactenus allata sunt, abundè nobis sufficiunt. Ex iis enim perspicuè cōstat, vsum vnius speciei ante mille annos, & eò amplius, in Ecclesia Catholica, tum publicè Romæ & Constantinopoli: tam priuatim in Eremo, & in domibus Laicorum; & in articulo mortis, fuisse receptum & approbatum: tametsi propter varios abusus, fuerit aliquando, ad breue tempus, prohibitum & intermissus. Quod in aliis quoque rebus euenire solet. An non trina immersio, quæ fit in Baptismo, recepta & vsitata fuit tempore Tertulliani? Negari non potest. Et tamen postea in Concilio Toletano 4. can. 5. propter legitimam causam fuit interdicta.

SEXTA CONCLVSIO.

Sub Vna Specie non minùs continetur Christus, quàm sub Vtraque.

59 OSTENDI hactenus vnam speciem vsurpatam fuisse, primò à Discipulis in Emaus: deinde à fidelibus ætate Apostolorum: denique ab aliis, qui postea successerunt. Nunc duæ causæ explicandæ sunt, cur id rectè factum sit. Vna est, quia sub vna specie non minùs continetur totus Christus, quàm sub vtraque. Altera, non minor fructus percipitur ex vna, quàm ex vtraque cæteris paribus Priorem hic explicabo, posteriorem in sequenti conclusione.

60 CIRCA priorem causam, primò videndum est, qui sentiant Catholici. Illi ergò sic statuunt. Primò, in Christo spectari posse carnem, sanguinem, animam rationalem, & diuinitatem, seu personam Verbi. Secundò, Christum secundum hæc omnia contineri in sacramento Eucharistiæ, & hoc esse, quod dici solet, Christum totum contineri in hoc sacramento. Tertiò, Christum non solùm sub vtraque specie simul sumpta, sed etiam sub vna specie separatim accepta, totum contineri, id est, totum sub specie panis, & totum sub specie vini. Quartò, aliter tamen contineri sub specie panis, aliter sub specie vini. Nam sub specie panis contineri solam carnem vi sacramenti: reliqua per naturalem concomitantiam. Contra, sub specie vini, contineri solum sanguinem vi sacramenti, reliqua per concomitantiam. Hæc omnia habentur in Concilio Tridentino sess. 13. cap. 3. & sess. 21. Can. 3. & apud D. Thomam in 3. p. q. 76. art. 1. & 2.

61 CALVINISTÆ longè aliter sentiunt. Primò, Christum secundum carnem, sanguinem, & animam rationalem, non esse nisi in cœlo, adproinde tanto interuallo abesse ab Eucharistia, quanto cœlum distat à terra. Secundò, hinc fieri, vt nec sub vna, nec sub vtraque specie dicatur contineri Tertiò, ridiculum esse, quod docent Catholici de concomitantia. Vide Caluinum lib. 4. instit. c. 17. §. 18. 35. & 47 Et in confessione de re sacramentaria in fine.

Lv

62 LVTHERANI diuisi sunt. Nam aliqui partim cum Catho-
licis, partim cum Caluinistis conspirant. Cum Catholicis
fatentur, Christum esse præsentem in Eucharistia; cum Cal-
uinistis, negant concomitantiam. Itaq. secundum illos di-
cendum esset, solam carnem Christi, esse sub specie panis:
& solum sanguinem sub specie vini. Animam rationalē sub
neutra contineri. Ita videtur sentire Tilmannus Heshusius
in lib. de sexcentis erroribus Pontificiorum, tit. 17. errore
4. & 18. Hermannus Hammelmannus in lib. de communio-
ne sub vtraq; specie, & Illyricus in lib. contra sacramentari-
os parte 2 argum. 25. & parte 1. in solutione 1. obiectionis.

63 ALII cum Catholicis simpliciter asserunt, totum Chri-
stum contineri sub vnaquaq; specie, etiam separatim sum-
pta; vt Ioannes Brentius in confessione Wittenbergensi,
articulo de Eucharistia. Kemnitius in disputatione de vtra-
que specie, & omnes alij, qui defendunt vbiquitatem. Nam
si totus Christus secundum diuinitatem & humanitatem
vbique est, vt ipsi volunt, necesse est totum esse in pane, &
similiter totum in calice.

64 CALVINISTÆ alibi refutandi sunt. Satis sit hoc loco mo-
nuisse eos in Eucharistiæ sacramento nihil reliquum habe-
re, præter nuda symbola panis & vini, quia totam eius sub-
stantiam turpissimè abnegârunt, contra expressa Christi
verba: *Hoc est corpus meum: Hic est sangis meus.*

65 LVTHERANI, qui fatentur Christum in Eucharistia præ-
sentem esse, & tamen negant concomitantiam: hoc vno
Scripturæ loco refelluntur. Rom. 6 & 9. *Christus resurgens ex
mortuis, iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur.*
Nam quæro ex ipsis, an caro Christi sit sola sub specie panis,
an coniuncta cum sanguine, anima rationali, & diuinitate?
Si sola est, mortua est. At Christus non moritur, vt inquit
Apostolus. Si conjuncta cum sanguine, anima, & diuinita-
te; jam totus Christus est sub specie panis, quod contendi-
mus. Et non est totus vi sacramenti, quia vis sacramenti
consistit in illis verbis: *Hoc est corpus meum.* Hæc autem
verba, vi suâ non significant totum Christum, sed tantum
corpus seu carnem. Ergò caro Christi est sub specie panis,
vi verborum sacramenti; reliqua per concomitantiam.

66 Hoc clarius explico. Sicut in pomo multa spectari possunt, color, odor, sapor, quantitas, substantia; sic etiam in Christo, diuinitas anima rationalis, caro, sanguis. Rursum, sicut oculi vi sua non vident totum pomum, sed solum colorem; & tamen, quia color realiter coniunctus est cum odore, sapore, quantitate, & substantia, censetur videri totum pomum per naturalem concomitantiam; Sic etiam verba illa, *Hoc est corpus meum*, vi sua non significant totũ Christum, sed tantum carnem Christi; & tamen, quia caro Christi realiter vnita est sanguini, animæ rationali, & personæ Verbi, censetur totus Christus significari per realem vnionem seu concomitantiam. Porrò, quia verba, quod significant, hoc efficiunt, quod de sanctificatione dictum est, de efficientia quoque intelligi debet. Et quid hîc monstri est, quod tantopere metuunt aduersarij? Nihil sanè. Perinde est, ac si dicam, me quidem inuitasse solum Ioannem ad prandium, sed tamen, quia Petrus cum eo erat, à quo nolebat diuelli, venisse cum eo Petrum.

67 Ex dictis sic concludo: Si totus Christus non minus continetur sub vna specie, quàm sub vtraque perinde erit, cæteris paribus, siue sub vna, siue sub vtraque, Eucharistiam accipiamus. Semper enim accipiemus eundem Christum, & quidem totum ac integrum. At prius verum est. Ergò & posterius.

68 Et confirmari potest à simili. Faciamus legatum mille florenorum à testatore relictum tibi esse, & totum in duplici codicillo descriptum contineri, nec minus tibi profuturum, si vnum quam si vtrunque codicillum ab hæredibus testatoris accipias. Sanè, si hæredes alterum codicillum tibi offerant; cuius vigore totum legatum percepturus sis: quid habes, quod queraris? Nihil video. Nam æquè certus es de tota pecuniæ summa, per vnum, quàm per vtrunque codicillum, nec aliunde quicquam pateris detrimenti. Planè sic res habet in nostro proposito. Totum Christum accipis, non minus sub vna, quàm sub vtraque specie. Quid ergò queri potes?

69 Sed multò luculentius scriptura nobis hoc explicat similitudine Mannæ, quæ fuit figura Eucharistiæ. Sic enim legi

legimus. Exodi 16.17. *Feceruntq; ita filij Israël, & collegerũt. alius plus, alius minus. Et mensi sunt ad mensuram gomor. Nec qui plus collegerat, habuit amplius: nec qui minus parauerat, reperit minus: Sed singuli iuxta id, quod edere poterant, congregauerunt.* Nimirum, voluit Deus quasi in figura multò antè significare, non minus percepturos ex Eucharistia, qui vnam, quàm qui duas species accepturi essent: nec plus, qui duas, quàm qui vnam sumpturi.

HINC vlterius infero, Catholicis meritò beatos, Lutheranos & Caluinistas, infelices esse. Nam Catholici iuxta scripturam, non minus sub vna, quàm sub vtraq; specie percipiunt. Semper enim exhibetur illis totus & integer Christus. Lutherani verò, siue sub vna, siue sub vtraque specie communicent, nunquam totum Christum, sed sub vna specie solam carnem, & sub altera solum sanguinem putant se accipere. Et quia id falsò putant (Christus enim non moritur, vt ait Apostolus, ideoq; caro non est sine sanguine, animâ & diuinitate) non plus accipiunt, quàm Caluinistæ, id est, nihil. Perinde enim est, siue dicas cum Caluinistis, Christum omninò præsentem non esse in Eucharistia, siue cum Lutheranis, Christum mortuum præsentem esse. Vtrumque enim impium & sacrilegum est.

70

SEPTIMA CONCLVSIO.

Ex vna specie non minor fructus percipitur, quàm ex vtraque.

HOc planè conficitur ex dictis. Nam si totus Christus, qui est fons omnium donorum supernaturalium, non minus continetur sub vna, quàm sub vtraque specie: certè non minor fructus ex vna, quàm ex vtraque sperari potest. Hoc sensu dixit D. Thomas in 3. part q. 80. art. 12. ad. 1. *Potest à populo sumi corpus sine sanguine, nec exinde sequitur aliquod detrimentum, quia sub vtraque specie totus Christus continetur.* Et Christus ipse, cùm de fructu Eucharistiæ loquitur, eundem planè effectum tribuit vni speciei, quem vtrique Ioan. 6. 51. *Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternũ.* Et infrà: *Non sicut manducauerunt Patres vestri mãna, & mortui sunt. Qui manducat hunc panem,*

71

viuet in æternum. Huc etiam spectat figura, quæ de manna suprà allata est. Sicut enim manna erat cibus corporis: ita Eucharistia est cibus animæ. Et sicut manna non minùs satiabat, ac reficiebat vires corporis, siue quis plus, siue minus collegisset: Sic etiam Eucharistia non minùs reficit mentem, siue sub vna, siue sub vtraque specie sumatur, modò aliunde non sit impedimentum.

72 Sed vt clarius intelligatur, quod dicimus, explicandum est, quid quisque sentiat de fructu Eucharistiæ. Lutherani putant, totum illius fructum in eo consistere, vt fides in nobis excitetur aut confirmetur. Fundamentum eorum duplex est. Vnum, fidem justificantem nihil aliud esse, quàm fiduciam, quâ quis certò persuasus est, peccata sibi gratuitò remissa esse per merita Christi, juxta diuinam promissionem. Alterum, sacramenta instituta esse ad hanc fidem in nobis excitandam & confirmandam. Esse enim signa quædam sensibilia, quibus Deus suam promissionem de gratuita peccatorum remissione, per merita Christi obsignauit, & nobis reliquit, vt ex eorum aspectu, vel vsu, statim excitemur ad certam fiduciam remissionis peccatorum concipiendam.

73 Ex his fundamentis, quæ tamen falsa & alibi refutanda sunt, ostendo Lutheranos, si quem fructum ex Eucharistia percipiunt, non minorem ex vna, quàm ex vtraque specie percipere posse, si velint, ac proinde frustrà eos vrgere vtramq; speciem. Hoc autem sic ostendo. Vel fides excitatur ex aspectu sacramenti vel ex auditu verborum, quæ recitantur in sacramenti administratione, vel ex ipsa sumptione sacramenti. Si excitatur ex aspectu sacramenti; frustrà Lutherani vrgent sumptionem vtriusque speciei, Primò, quia Laici, tametsi alteram tantùm speciem accipiant, possunt tamen vtramq; aspicere, quia Sacerdos vtramque palam spectandam exhibet: Ergò, si solus aspectus sufficit, quid vrgent sumptionem vtriusque speciei? Secundò, non minùs excitatur fides ex aspectu vnius speciei in sacramento, quàm ex aspectu vnius mersionis in Baptismo: Ergò sicut in Baptismo non requiruntur tres mersiones ad excitandam fidem, sed vna sufficit; Sic etiam in Eucharistia

non

non requiruntur duæ species, sed vna sufficit. Tertiò, quando Lutherani communicant sub vtraque specie, prius vident speciem panis, quàm calicis. Vel ergo ex solo aspectu panis excitatur fides, vel non. Si excitatur, quid vlterius volunt? Si non excitatur, quid prodest sumere illam speciem? Dicent, excitari quidem fidem ex aspectu panis Eucharistici, sed confirmari ex aspectu calicis. Sed quæro, an fides excitata ex priori aspectu, sit vera fides justificans, nec ne? Si est, jam verè credunt Lutherani, peccata sibi remissa esse. Ergò jam verè remissa sunt. Quid volunt amplius? an quæ semel verè remissa sunt, indigent noua remissione? Non opinor; Si autem non est vera fides justificans, quid ergò est? aut quid tandem prodest? Sed esto: fides semel excitata, confirmanda sit. An hoc fieri non potest ex vnius speciei aspectu semel ac sæpius repetito? Sicut enim qui sæpius ac iteratò intuetur eandem Christi imaginem, potest sæpius excitari ad commemorandam ipsius mortem & passionem: Sic etiam in proposito; Vnde, sicut vna imago, non solùm ad excitandam, sed etiam ad confirmandam recordationem sufficiens est: Sic planè sentiendũ est de vna specie Eucharistica. An Lutherani putant vnum Bibliorum codicem non sufficere ad excitandam & confirmandam fidem, nisi alter adsit, qui priori suppetias ferat? Si ergo non est alius fructus Eucharistiæ, quàm solo aspectu excitare fidem remissionis peccatorum, is sanè æquè percipi potest ex vna, quàm ex vtraque specie, vt jam ostensum est.

Si autem fides excitatur, non ex aspectu sacramenti, sed 74 ex auditu verborum, quæ in sacramenti administratione recitantur; ne sic quidem vrgeri potest sumptio vtriusque speciei: Nam Laici non minus audiunt illa verba, quando communicant sub vna specie, quàm quando sub vtraque: Ergò non minus excitari potest illorum fides in sumptione vnius, quàm vtriusque speciei. Imò, quid opus est sumptione Eucharistiæ, si ex solo verborum auditu fides sufficienter excitatur: Satis erit ad fructum illum percipiendum, si minister clarâ voce recitet verba institutionis ex Euangelio, & Laici ministrum recitantem audiant.

75 Si denique; neque ex aspectu, neque ex auditu, sed ex ipsa sacramenti sumptione fides excitatur; quid tandem illud est, quo potissimum excitatur? Nam multa spectari possunt in sumptione. 1. Externa actio sumendi. 2. Interna fides & deuotio sumentium. 3. Species panis & vini, quæ sumuntur. 4. Corpus & sanguis Christi, quæ sub illis speciebus continentur. Quid ergo ex his omnibus est, quod fidē excitat in Lutheranis? An externa sumptio? At illa salutari potest in vna specie. An interna fides, & deuotio? At sic fides seipsam excitaret. Imò fides adesset, antequam excitaretur. An species panis & vini? At cùm vna species contineat totum Christū, non minus, quàm ambæ simul; cur vna non sufficiat? An deniq; corpus & sanguis Christi? At jā dixi hæc non minus sub vna, quam sub vtraq; specie cōtineri.

76 VIDENT, opinor, Lutherani quocunq; tandem se vertant, non minorem fructum inuenire se posse in vna quam in vtraque specie; ac proinde, ex hoc capite, non rectè vrgere vtranque speciem. Hoc vnum, coronidis loco, ab iis quæro; an per illam fidem, quæ in hoc Sacramento in ipsis excitatur, credant Christum viuum præsentem esse in Eucharistia, an mortuum? Si mortuum; errant, quia *Christus iam non moritur*, vt ait Apost. Si viuum; etiam errant, saltē suâ opinione, quia putant solam carnem esse sub specie panis, & solum sanguinem sub specie vini At nec sola caro, nec solus sanguis, in se vitam habet. Ergò quidquid credunt, illorum fides erronea est. Quomodo ergò justificat? Etiam, proculdubio, erroneè.

77 VENIO ad Caluinistas & Zvvinglianos. Quid illi sentiāt de fructu Eucharistiæ, ne ipsos quidem scire arbitror. Omnia apud ipsos dubia sunt: Et præsertim hæc tria, quæ ad rem maximè faciunt. 1. An Christus sit realiter præsens in hoc Sacramento? 2. Quomodo comedatur & bibatur in hoc Sacramento? 3. Quis sit fructus manducationis & bibitionis sacramentalis. Hæc, inquam, dubia & incerta sunt apud Caluinistas Expendamus singula seorsim. Ac primum quæro, an Christus sit realiter præsens in hoc Sacramento? Caluinus nunc affirmat, nunc negat. Affirmat in c. 15. prioris Corinthiacæ, his verbis. *Concludo, realiter, vt vulgò loquun-*

quentiam, nobis in cœna dari corpus Christi. Negat in confessione de re Sacramentaria, in fin. his verbis: *Quia tamē Christi corpus finitum est, & cœlo, vt loco continetur, necesse est à nobis tanto locorum interuallo distare, quanto cœlum abest à terra.* Caluinum imitatur Plessæus, qui lib. 4. de Euch. c. 3. p. 675. in fine, negat realem præsentiam, quam tamen antea, c. 3. p. 660. asseruerat, his verbis: *Dum sacra cœna ex præscripto Christi celebratur, Christū realiter & substātialiter accipimus*

SECVNDO quæro, quomodo manducetur & bibatur Christus in hoc Sacramento? In hac re Caluinistas & Zuinglianos dissentire, fatetur Calu. ipse l. 4. inst. c. 17. §. 5. cum ait: *Sed hoc non perinde inter omnes conuenit, qualis sit eius participandi ratio. Sunt enim, qui manducare Christi carnem, & sanguinē eius bibere, vno verbo definiunt, nihil esse aliud, quā in Christū ipsum credere. Sed mihi expressius quiddā ac sublimius videtur voluisse docere Christus, ī præclara illa concione, vbi carnis suæ manducationē nobis commēdat, nempe vera sui participatione nos viuificari.* Quid autem hoc est? Sequitur paulò pòst: *Interim verò hanc nō aliā esse, quàm fidei manducationē fatemur, vt nulla alia fingi potest. Verū hoc inter mea & istorum verba interest, quod illis manducare, est duntaxat credere: ego credo mānducari Christi carnē, quia fide nostra efficitur eamq; mānducationē fructū effectumq; esse fidei dico.* Hæc Caluin. Qui potest capere, capiat. Quid Plessæus? multò facilius se expedit. Ait Christum non aliter manducari & bibi in Eucharistia, quàm in Baptismo. Sic enim loquitur lib. 4. c. 3. p. 672. *Cibus in sacra cœna, fons in sacro lauacro: & vtrobiq; Christus eodem modo.* Et paulò pòst. *Vt Christus proinde in sacra cœna non aliter, quam in Baptismo, suscipiatur, capiatur, gustetur.* Et quomodo suscipitur, manducatur, & bibitur in Baptismo? Nō aliter, inquit, alibi, quàm in verbo Dei, id est, sola fide. Ergò Plessæus iam discedit à Caluino; & nihil plus vult tribuere Eucharistiæ, quàm Baptismo.

TERTIO quæro; quis sit fructus manducationis & bibitionis Sacramentalis? Secundum Caluinum, est certitudo se a securitas de vita æterna. Imò tanta certitudo & securitas, vt non magis possimus amittere regnum cœlorū, quàm Christus, qui iam illud ingressus est. Sic enim habet Caluinus

uinus lib. 4. Inst. c. 17. §. 2. *Magnum verò fiduciæ ac suauitatis fructum ex hoc Sacramento colligere possunt piæ animæ, quod testimonium habent in vnum corpus nos cum Christo coaluisse, vt quidquid ipsius est, nostrum vocare liceat. Hinc sequitur, vt nobis securè spondere audeamus, vitam æternam nostram esse, cuius ipse est hæres: nec regnum cœlorum quò iam ingressus est, posse magis nobis excidere, quàm ipsi: rursum peccatis nostris non posse nos damnari.* Speciosa verba longè aliter Plessæus Caluinista, lib. 4. de Euchar. c. 1. p. 652. Vbi disertè affirmat, eundem esse fructum Eucharistiæ & Agni paschalis? Et generatim loquendo, eandem esse vim, præstantiam, & effectum Sacramentorum vtriusque populi, Iudaici & Christiani. Inter alia sic ait: *Quæ igitur Christianorum prærogatiua? & Sacramenta nostra veteribus quid præstant? Respōsio in promptu est. Sermonis Prophetici & Apostolici eadem virtus, Christus vtrobique sibi ipsi par & similis. Idem de Sacramentis vtriusque populi dicendum.* Ergò secundum Plessæum, eundem fructum nos percipimus ex Eucharistia, quē olim Iudæi ex esu Agni paschalis. Quid hinc colligis? Si Plæsseo credimus, Christianos esse pares Iudæis; si Caluino, pares Christo in cœlo existenti.

80 VIDES, nihil certi esse apud Caluinistas, quando de rebus ipsis agendum est. At cùm de nudis Symbolis mouetur controuersia, omnes constanter vrgent vtramque speciem. Et cur id, quæso? An Christus magis sub vtraque, quàm sub vna præsens est? At secundum ipsos, nec sub vna, nec sub vtraque præsens est; sed cœlo tantùm continetur. An manducatur & bibitur sob vtraque potiùs, quàm sub vna? At secundum Plæsseum, non aliter manducatur & bibitur in Eucharistia, quàm in Baptismo. Si ergò vna mersio sufficit ad manducandum & bibendum Christum in Baptismo; cur vna species non sufficiat in Eucharistia? An maior fructus sperari potest ex vtraq; specie, quàm ex vna? At quis ille fructus est? Non alius secundum Caluinum, quàm facere nos certos & securos de vita æterna. At ille fructus, secundum principia Caluinistarum, habetur ante perceptionem Eucharistiæ; quod sic ostendo. Vel enim sermo est de prædestinatis, vel de reprobis. Si de reprobis, illi nunquam

certi

certi sunt de vita æterna. Si de prædestinatis, illi per fidem iustificantem habent hanc certitudinem. At fides iustificās præcedit perceptionem Eucharistiæ. Quid ergò, si fructum quærimus, confert Eucharistia? aut quid potiùs vtraque species, quàm vna prodest? nihil video, si Caluini sequaris principia: Prædestinati omnes fidem habent, quæ deficere non potest. Per hanc securi sunt de vita æterna. Imò omnes fidelium filij ante Baptismum continentur in fœdere promissionis vitæ æternæ: Et sine Baptismo saluari possunt: Nec magis futuri in cœlo beati, qui Baptismo tincti sunt, quàm qui non sunt. Quid ergò præsidij quærant ex vtraque, vel altera specie? Frustra est apud Caluinistas.

At, inquies, aliter Plessæus sentit de fructu, quàm Caluinus. Scio; sed nihilò melius. Ait fructum Eucharistiæ & Agni paschalis eundem esse. Ait Christum non aliter in Eucharistia, quàm in Baptismo manducari & bibi. Ait denique, Baptismum nos admittere in fœdus Dei, Eucharistiam in eo conseruare. Hæc neque vniuersè vera sunt; neq; inter se cohærent; neque rem expediunt. Si enim est idem fructus Eucharistiæ & Agni paschalis, quomodo dixit August. in Psal. 73. *Sacramenta non sunt eadem; quia alia sunt Sacramenta dantia salutem: alia promittentia Saluatorem: Sacramenta noui Testamenti dant salutem; Sacramenta veteris Testamenti promiserunt Saluatorem*. Rursum, si Christus non aliter manducatur & bibitur in Eucharistia, quàm in Baptismo; quomodo alius est fructus Baptismi, nempe admittere nos in fœdus Dei, & alius Eucharistiæ, nempe in eodem fœdere nos conseruare. Denique, si per Eucharistiam conseruamur in fœdere, quomodo id potius per vtramque speciem fit, quàm per vnam? Et quæro, si prædestinati sub vna tantum specie communicarent, an conseruarentur in fœdere, nec ne? Si conseruarentur; res salua est. Sin minus; quid de iis futurum esset? Dices, conseruandos quidem, non tamen vi vnius speciei; sed vi prædestinationis. At idem dicturus esses in sumptione vtriusque speciei. Nā etiam tunc, vi prædestinationis conseruarentur. Quid ergò, si fructum spectemus, interest inter vnam & vtramque speciem? Nondum video. Nisi fortè ad præceptum recur-

81

ras,

ram. Sed de hoc infra. Nunc solùm de fructu disputamus.

82 Relinquo Caluinistas, quia nihil solidi apud ipsos inuenio. Negant præsentiam Christi in Eucharistia, contra apertam Scripturæ & sanctorum Patrum sententiam. In explicanda manducatione & bibitione sacramentali, penitus inter se dissident. Nullum fructum, qui huic Sacramento proprius ac peculiaris sit, proferre omnino possunt. Quanto solidior, verior, & salubrior est Catholicorum doctrina, quæ initio capitis à me proposita est, & his paucis assertionibus breuiter explicari potest.

83 Prima Assertio. Christus in Sacramento Eucharistiæ, sub specie panis & vini, verè, realiter, & substantialiter præsens est; ideoque hoc Sacramentum dicitur constare, partim speciebus sacramentalibus, quæ oculis cernuntur, partim corpore & sanguine Christi, quæ sub illis speciebus latent. Matt. 26. 26. *Hoc est corpus meum. Hic est sanguis meus.* Cyrillus Hierosolymitanus catechesi 4. mystagogica: *Cum Christus ipse dicat. Hoc est corpus meum, quis deinceps audeat dubitare.*

84 Altera Assertio Hoc Sacramentum institutum est, non vt homines per peccatum mortui, vitam spiritualem inde percipiant; sed vt homines per gratiam viui nutriantur, & maiores vires acquirant. Hinc rectè vocatur, *cibus, potus, esca, viaticum.* Nam sicut homo, qui corporaliter viuit, indiget cibo & potu corporali, ad se nutriendum & conseruandum corporaliter, sic etiam, qui viuit spiritualiter, indiget cibo & potu spirituali, ad se nutriendum & conseruandum spiritualiter. Ioan. 6. v. 53. *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis,* id est, non conseruabitis *vitam in vobis.* Rursum, sicut homini corporaliter mortuo non prodest cibus aut potus corporalis, ita homini per peccatum mortuo non prodest sed potius obest cibus & potus Eucharistiæ. 1. Corinth. 11. 28. *Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus Domini.*

85 Tertia Assertio. Hoc interest inter corporalem, & spiritualem nutritionem, quod illa fiat cibo & potu, tanquam duabus

duabus rebus distinctis, vt aliud sit cibus & aliud potus: Hæc autem fiet vna re, quæ simul cibus, simul potus sit. Itaque Christus, qui totus continetur sub specie panis, sub illa eadem specie cibus & potus est: Idemque Christus, qui etiam totus continetur sub specie vini, sub eadem quoque specie cibus & potus est. Non enim differt cibus & potus in spirituali refectione, sicut differt in corporali. Vnde manducare & bibere: esurire, & sitire indifferenter pro eodem sumuntur in scriptura. Matt 5. v. 6. *Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur.* Ioan. 6. 35. *Ego sum panis vitæ: qui venit ad me, non esuriet, & qui credit in me, non sitiet vnquam.*

QVARTA Assertio. Hinc fit, vt perinde sit, si nutritionem spiritualem spectes, siue sumas Christum sub specie panis tantùm, siue sub specie vini tantùm, siue sub vtraque simul: quia vbique totus est; vbique cibi ac potus rationem habet: & consequenter, vbique plenam refectionem præstare potest. Vnde non minor fructus percipitur ex sumptione vnius, quam vtriusque speciei. Cum enim totus fructus pendeat à Christo, tanquam à fonte bonorum omnium spiritualium: & is æquè sub vna, atque sub vtraque specie præsens sit & æquè sub vna atque sub vtraque, cibi & potus rationem habeat, necesse est, non minorem fructum ab vna, quàm ab vtraque specie sperari posse. Vide quæ supra dixi §. 71. 86

QVINTA Assertio. Porrò in perceptione huius Sacramenti, duplex manducatio distinguenda est: Vna Sacramentalis, altera spiritualis. Eos dicimus sacramentaliter manducare Christum, qui hoc Sacramentum, in quo Christus sub speciebus sacramentalibus continetur, ore corporali accipiunt & in stomachum traiiciunt. Eos autem spiritualiter, qui quando ore corporis sacramentaliter manducant Christum sub speciebus sacramentalibus; simul etiam percipiunt spiritualem animæ refectionem, id est, gratiam sacramentalem, qua anima spiritualiter pascitur & nutritur. Prior manducatio communis est bonis & malis. Omnes enim, tam boni, quam mali, possunt ore corporis accipere Christum in Eucharistia, sicut vndecim Apostoli bo- 87

ni,

ni, & Iudas proditor. Posterior propria justorum est. Hi enim soli percipiunt spiritualem fructum ex sacramentali manducatione. Est autem duplex hic fructus: alter consistit in argumento gratiæ, & charitatis habitualis: alter in auxiliis gratiæ excitantis, quibus Deus nos præuenit, inuitat, & corroborat ad benè beatéq; operandum. Sicut enim in nutritione corporis non solùm augetur caro, sanguis, & ossa; sed etiam excitantur spiritus sensitiui & vitales, qui apti sunt ad actiones sensitiuas & vitales promptè exequẽdas. Sic in nutritione animæ, non solùm augetur gratia habitualis, & alia dona permanentia, sed etiam excitantur motiones diuinæ ac supernaturales, quibus homo justus suauiter impellitur & corroboratur ad pia opera promptè exercenda. Atque hæc breuiter dicta sint de sententia Catholicorum, Nam cætera, quæ subtiliora sunt, in scholis disputamus.

88 SVNT tamen quædam obiectiones diluendæ, quæ non quidem ab aduersariis, sed ab ipsis Catholicis, exercitij causa, opponi solent; idque eo fine, vt quod hactenus dictum est, meliùs intelligatur & explicetur. Prima est: Si Christus sub vna specie continetur semel totus, & sub altera semel totus: Ergò sub vtraque continetur bis totus: Ergò plus confert sub vtraque, quàm sub vna. Respondeo. Negatur vltima consequentia; quia etiam sub vna parte panis consecrati continetur semel totus, & sub duabus partibus bis totus? & tamen, si fructum spectes, perinde est, siue quis sumit vnam, siue duas aut tres particulas panis consecrati. Idem est de vino consecrato. Alius plus, alius minus bibit ex eodem calice; & tamen fructus, non ideò major, aut minor est.

89 SECVNDA Obiectio. Vnaquæque species per se confert effectum suum: Ergò plus conferunt duæ, quàm vna. Respondeo cum distinctione. Quando vna species sola sumitur per modum vnius refectionis; tunc confert totum illum effectum, quem conferunt ambæ species simul sumptæ per modum vnius refectionis. Quando autem vna species sumitur cum alia, tunc partialiter confert eundem effectum. Simile est de duabus particulis panis consecrati; aut

de

[illegible] haustibus vini consecrati. Dices; vel totus effe-
[illegible] in sumptione panis; vel totus in sumptione vini;
[illegible] in sumptione panis, & pars in sumptione vini. Si
[illegible] sumptione panis; iam nihil efficit sumptio vini. Si
[illegible] in sumptione vini; nihil efficit sumptio panis. Si
[illegible] in sumptione panis; & pars in sumptione vini, iam
[illegible] prodest sumptio vtriusque; quam vnius speciei. Re-
[illegible] Idem argumentum fieri potest de sumptione
[illegible] particularum panis consecrati; aut de iterato hau-
[illegible]; aut de triplici mersione in Baptismo. Dicen-
[illegible] ergo est, totum effectum conferri in sumptione panis:
[illegible] quidem, si altera species non sequatur; in ordine
[illegible] ad alteram, si sequatur. Sicut, si habeas duplicem par-
[illegible] hostiæ: totum effectum consequeris in sumptione
[illegible] absolute, si illam solam sumpseris; in ordine verò
[illegible], si illam adieceris. De duplici haustu par propor-
[illegible].

[illegible] Obiectio. Licet totus Christus sit sub vna spe-
[illegible] minus, quàm sub vtraque tamen, vt supra dictum
[illegible] vi verborum sola caro est sub specie panis, & solus san-
[illegible] sub specie vini. Ergò vi verborum plus continent duæ
[illegible] quàm vna: Ergò etiam plus efficiunt. Respondeo.
[illegible] refert ad effectum Eucharistiæ; an caro vel sanguis
[illegible] ibi vi verborum, vel per naturalem concomitan-
[illegible] Hoc satis est; quod totus Christus non minus sit sub
[illegible] specie; quàm sub vtraque. Nam effectus Eucharistiæ
[illegible] pendet immediatè à vi verborum, sed ab ipso Christo,
[illegible] est præsens in sacramento. Vt hoc melius intelligatur,
[illegible] guendi sunt duo effectus, qui pendent à diuersis cau-
[illegible] Vnus est, præsentia Christi in Eucharistia sub speciebus
[illegible] ramentalibus: Hic immediatè efficitur vi istorum ver-
[illegible] rum; *Hoc est corpus meum: Hic est sanguis meus.* Alter est
[illegible] tia sacramentalis, seu interna animæ nutritio & refectio:
[illegible] immediatè efficitur à Christo iam præsente; Et de
[illegible] disputamus.

QVARTA obiectio. Duæ species simul sumptæ plus
[illegible] nificant; quàm vna: Ergò etiam plus efficiunt; quia
[illegible] ciencia respondet significationi. Antecedens patet;

S quia

quia duæ species significant integrum conuiuium, cibo & potu: Vna species significat alteram tantum partem conuiuij; vt species panis, solum cibum; & speciem vini, solum potum. Respondeo cum distinctione. Nam significatio sacramentalis dupliciter spectari potest. Primò, ex parte rei significatæ. Secundò, ex modo tantum significandi. Hoc ostendo in Baptismo. Exterior enim ablutio spectatur semel, quatenus significat internam ablutionem à peccatis; & semel, quatenus eam significat, vel per vnam, vel per trinam immersionem. Idem est in Eucharistia. Nam hoc sacramentum spectatur semel, quatenus significat internam animæ refectionem; & semel, quatenus eam significat, vel vnius, vel vtriusque speciei sumptione. Si ergò priori modo spectetur significatio illius, est semper æquè perfecta, quia semper est eadem res significata, nempe refectio animæ. Si posteriori, perfectior est significatio sub vtraque quàm sub altera tantum specie, quia modus significandi est perfectior. Efficientia tamen sacramenti non respondet significationi ex parte modi significandi, sed ex parte rei significatæ.

92 QVINTA obiectio. Si quis in triduo mortis consecrasset Eucharistiam, non percepisset tantum fructum ex vna specie, quantum ex vtraque, vt multi fatentur. Ergò neque nunc percipimus tantum ex vna, quantum ex vtraque, quia Eucharistia jam non est alia, quàm tunc fuisset. Respondeo. Non est simile. Nam in illo triduo Christus erat mortuus; & non solum corpus ab anima, sed etiam caro à sanguine separata. Nunc autem vivus est, Vnde, si in illo triduo fuisset facta consecratio; tunc sub specie panis fuisset caro sine sanguine, & anima rationali; & sub specie vini fuisset sanguis sine carne & anima rationali. Plus ergò fuisset sub vtraque specie, quàm sub vna. Hinc aliqui putant, maiorem etiam fructum ab vtraque, quàm ab vna percipi potuisse. Mihi tamen non videtur hoc sequi. Nam vis & efficacia huius sacramenti non pendet præcisè à carne & sanguine, sed potius à Diuinitate seu persona Verbi. Cùm ergò in triduo mortis caro Christi, licet à sanguine esset separata, mansérit

ca-

tamen coniuncta cum Diuinitate seu persona Verbi; retinuit tandem vim & efficaciam, quàm nunc habet: Ergò etiam in illo triduo non maior fructus ab vtraque specie, quam ab vna tantùm sperari potuisset.

93 SEXTA obiectio. Si est tantus fructus vnius speciei quantus vtriusque? quare Christus vtramque instituit? Et quare Sacerdotes non sunt vnâ contenti, sicut jubent Laicos esse contentos? Respondeo. Eucharistia non solùm est sacramentum, sed etiam sacrificium nouæ legis. Igitur ratio sacramenti saluari potest in vna specie: ratio sacrificij requirit vtramque speciem Laici ergò, qui Eucharistiam accipiunt, vt sacramentum est, vna specie contenti sunt. Sacerdotes autem qui illam, vt sacrificium offerunt, vtramque speciem vsurpare debent. Plura de hac re in materia de sacrificio Missæ. Hæc pauca pro hoc loco sufficiant.

OCTAVA CONCLVSIO.

Possunt esse legitimæ causæ, cur potius sub vna, quàm sub vtraque Laici communicent.

94 HACTENVS explicatæ sunt duæ causæ, cur Laici non minus sub vna, quàm sub vtraque specie communicare possint. Prior est, quia totus Christus, non minus sub vna, quam sub vtraque continetur. Posterior, quia non minor fructus ex vna, quàm ex vtraque percipitur. Nunc aliæ causæ adferendæ sunt, cur expediat eos sub vna specie potius, quam sub vtraque communicare. Sunt autem potissimum tres. Prima, quia multi sunt abstemij à vino. Altera, quia vinum multis locis haberi non potest, præsertim in tanta copia, vt multa hominum millia possint communicare. Tertia quia in tanta communicantium multitudine, sæpè esset periculum effusionis aut irreuerentiæ.

95 HÆ causæ sufficientes sunt, si semel statuamus (quod hactenus probatum est, & infra rursus confirmabitur) vtramque speciem jure diuino non esse necessariam, sed alteram sufficere: Nec plus vtilitatis ex vtraque, quàm ex altera percipi posse. Nam si ita est, prudenter abstinere

possumus à calice, propter rationes iam allatas. Nec id negant aduersarij. Solum vrgent præceptum de vtraque specie de quo iam non agimus. Excluso ergò præcepto, nihil est, quod amplius obijciant.

96 Imo, quod magis miror, ipsi, qui præceptum vrgent, putent eas causas, quas iam attuli, tanti momenti esse, vt vna species licitè vsurpari possit. Nam Ioannes Brentius in Apologia pro confessione Wittenbergensi fatetur, abstemios posse sub vna specie communicare. Et Philippus Melanchthon, in libro de vsu integri sacramenti affirmat, Ruthenos, ob vini inopiam, rectè facturos, si pro vino vtantur medone, seu aqua mellita.

97 Ex hac illorum confessione sic argumentor. Si abstemij & Rutheni possunt licitè communicare, & fructum Eucharistiæ percipere, sine specie vini: cur non similiter alij? Dicent sine dubio, obstare præceptum Christi: abstemios & Ruthenos excusari ab obseruatione præcepti; reliquos non item. Sed frustrà. Sic enim insto: Brentius, Philippus, & alij aduersarij putant, præceptum Christi in eo consistere, vt vna species non sumatur sine altera, vel, vt ipsi loquuntur, vt sacramentum Eucharistiæ non mutiletur altera sui parte: Et sacrilegos esse, qui id faciant. Sanè si ita est. Brentius, Philippus, & alij Lutherani omninò Sacrilegi sunt, qui contra præceptum Christi permittunt abstemijs, & Ruthenis sacramentum altera sui parte mutilatum. Addo hoc dilemma, vel iure diuino prohibitum est communicare sub altera tantum specie, vel non est. Si prohibitum est, cur permittitur abstemijs? Si non est, cur reliquis negatur?

98 Ex dictis colligo hæc duo principia. Vnum est, omnes, tam Catholici, quam aduersarij, permittunt abstemijs communionem sub altera tantum specie; nec vnquam auditum est à temporibus Apostolorum ad nos vsque, abstemios fuisse à communione exclusos. Alterum est; Nulli, nec Catholici, nec aduersarij, possunt dispensare in præcepto diuino, sed quidquid diuino iure mandatum est, vt fiat, hoc omninò fieri debet: Et quidquid diuino iure prohibitum est, ne fiat, hoc nullo modo fieri debet. Hinc ita concludo.

cludo. Ergò vel communio sub vna specie non est prohibita iure diuino, quod nos contendimus; vel si prohibita est, non potest fieri dispensatio in illa prohibitione. Et sic abstemij erunt repellendi à communione. Eligant hic aduersarij quod volunt.

NONA CONCLVSIO.

Ecclesia legitimè statuit, vt Laici communicent sub vna specie.

SI spectemus ius diuinum, semper in Ecclesia fuit liberum Laicis, vel sub vna, vel sub vtraque specie communicare, vt hactenus ostensum est. Si autem spectemus ius Ecclesiasticum, res aliter habet. Nam diuersis temporibus, propter diuersas causas & occasiones, fuerũt etiam diuersa præcepta Ecclesiastica de hac re. Et quidem Gelasius Papa, quia videbat suo tempore Manichæos ex falsa superstitione semper abstinere ab altera specie, planè statuit, vt nemo nisi sub vtraque specie communicaret; Alioqui fore, vt Manichæus haberetur, quia à calice abstineret. Contra verò Patres in Concilio Constantiensi, quia videbant Hussitas in Bohemia pertinaciter vrgere vtramque speciem, tanquam ad salutem necessariam: Cùm tamen Catholici passim sub altera communicarent; vsum vtriusque speciei, respectu Laicorum, penitus sustulerunt: non ideò sanè, quod putarent esse malum & illicitum: Sed partim, vt hac ratione Hussitarum errorem corrigerent & damnarent: partim etiam, vt consuetudinem communicandi sub vna specie, quæ tum multis locis recepta erat, suo decreto approbarent, & sic in tota Ecclesia maior conformitas & concordia seruaretur. Accedebant & aliæ causæ, quas superiori capite explicauimus.

99

PROPTER has igitur prudenter statutum est, vt Laici sub vna specie deinceps communicarent. Nec sine Exemplo id factum. Nam simile quid contigit olim circa mersionem baptismi. Sicut enim iure diuino semper liberũ fuit communicare sub vna, vel sub vtraque specie: Sic etiam iure diuino liberum fuit, vnam vel trinam mersionem adhibere in baptismo. Et rursum, sicut hac libertate non

100

obstante, Ecclesia nunc sub vna, nunc sub vtraque specie, voluit Laicos Eucharistiam accipere: sic etiam, nunc vnam, nunc triplicem mersionem voluit adhiberi in baptismo, propter diuersas causas diuersis temporibus occurrentes. Et quidem in primitiua Ecclesia, triplex mersio fuit imperata, ad designandam Trinitatem personarum in vna Deitate, idque propter hæreticos illius temporis, qui negantes Trinitatem, vna mersione baptismum conferebant. Hoc patet ex can. 49. Apostolorum, qui sic habet: *Si quis Episcopus aut presbyter non trinam mersionem vnius mysterij celebret, sed semel mergat in baptismate, deponatur.* Vide etiam Tertullianum in libro de corona militis, & Gratianum de consecratione, distinct. 4. capit. 78. Postea verò noui hæretici orti sunt, qui putabant baptismum iterandum esse, ideòque baptizatos rebaptizabant. Ad hunc errorem corrigendum, statutum fuit in Concil. Toletano 4. canone 5. Vt vna mersione baptismus conferretur, ad designandam vnitatem mortis Christi. Cùm enim baptismus repræsentet nobis Christi mortem & passionem, juxta illud Romanor. 6. vers. 3. *Quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus*: Et Christus semel tantum mortuus sit; nullo modo baptismus iterandus est, sed semel tantum conferendus. Vnde Apostolus Hebr. 6. 6. contra eos, qui putabatur in noua lege baptismum reperi posse, sicut in veteri repetebantur lotiones & baptismata, sic ait: *Rursum crucifigentes sibimetipsis filium Dei, & ostentui habentes.* Et ad Ephes. 4. 5. *Vnus Deus, vna fides, vnum baptisma.*

101 DICES vnde habet Ecclesia hanc potestatem, vt possit in alteram partem definire & statuere id, quod jure diuino liberum relictum est? Ratio dubitandi est, quia quidquid jure diuino permittitur omnibus Christianis, hoc solo jure humano negari aut tolli non potest. Cùm ergò jure diuino, in baptismo liberum sit, vnam vel trinam mersionem adhibere: & similiter in Eucharistia liberum sit, sub vna vel vtraque specie communicare; quo jure potest Ecclesia, vel vnam mersionem in baptismo, vel vtramque speciem in Eucharistia prohibere? Respondeo. Ecclesia, vel

Po-

....s Prælati Ecclesiæ habent hanc potestatem à Christo. Sicut enim Rex, qui sibi Vicarium in regni administratione subrogat; solet quædam maioris momenti negotia certis legibus definire, & illi præscribere, alia in ipsius arbitrio ac potestate relinquere: Sic Christus agit cum Pastoribus Ecclesiæ, quos quasi Vicarios sibi subrogauit. Quæ enim ad sacramentorum substantiam, numerum, & effectum pertinent; certis legibus ab ipso definita sunt. Reliqua, quæ cæremonias & circumstantias attingunt, Pastorum arbitrio ac prudentiæ commendata. Hujus generis sunt, baptismum conferre semel vel ter immergendo: Eucharistiam sumere sub vna, vel vtraque specie; ante vel post cœnam; dominico aut alio die: lotis vel non lotis pedibus; & his similia. De quibus loquitur Apostolus 1. Corinth. 11. 24. cum ait: *Cætera cum venero, disponam.* Vide Augustinum epistola 118. ad Ianuarium, vbi pulchrè de hac re disputat.

SOLVVNTVR OBIECTIONES *ex Scripturis.*

EXPLICAVI hactenus sententiam Catholicorum, qui docent nullum exstare præceptum diuinum de vtraque specie; ac proinde vnam speciem licitè vsurpari posse, & semper in Ecclesia vsurpatam esse: idque non minori fructu, quàm si ambæ species vsurpentur. Nunc aduersariorum argumenta dissoluenda sunt quæ ipsi contra hanc doctrinam adferunt. Sunt autem triplicia: quædam ex Scripturis; alia ex Patribus; alia denique ex ratione desumpta. Singula ordine discutiemus. 102

ET quidem omnes aduersarij vt supra monui, quærunt in Scripturis præceptum de vtraque specie, nec tamen inueniunt. Hussitæ quærunt in illis verbis: *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius.* Lutherani in illis. *Hoc facite.* Caluinistæ in illis: *Bibite ex eo omnes.* Alij ex illis: *Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vobis.* Sunt ergò quatuor objectiones petitæ ex scripturis, quas iam persequar. 103

PRIMA sumitur ex illo Ioan. 6. 53. *Nisi manducaueritis* 104

carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius, non habebitis vitam in vobis. Hic volunt Hussitæ contineri præceptum Christi de vtraque specie. Nos negamus. Et quod mirum est, nobiscum negant Lutherani, & pleriq; Caluinistæ: non tamen ex eodem principio. Illi, quia putant ibi non agi de Sacramentali manducatione: Nos, quia tametsi fateamur agi de Sacramentali manducatione, negamus tamen fieri mentionem vtriusque speciei. Igitur duo nos asserimus. Primò, Christum loqui de Sacramento Eucharistiæ. Secundò, non tamen præcipere Vtramque speciem. In priori suffragantur nobis Hussitæ; in posteriori, Lutherani & multi Caluinistæ. Vtrumque explicandum est.

105 PRIMO ergò dicimus, Christum in illo capite 6. apud Ioannem, loqui de triplici cibo. 1. De materiali. 2. De spirituali. 3. De Sacramentali. Sicut enim in alijs rebus solet suos auditores ad ipsum captum instruere, paulatim à notis ad incognita, à sensibilibus ad occulta, à corporalibus ad spiritualia progrediendo; sic etiam hic facit. Et quidem in principio capitis agit de panibus à se multiplicatis, quibus turbæ corporaliter fuerant pastæ & satiatæ. Et quia propter hoc miraculum, ipsum sequebantur, inde sumpta occasione hortatur eos, vt potius quærant cibum spiritualem, quàm corporalem. *Operamini*, inquit, *non cibum, qui perit, sed qui permanet in vitam æternam.* Hinc vlterius progreditur ad cibum Sacramentalem, cùm ait: *Panis quem ego dabo, caro mea est, pro mundi vita.* Et iterum; *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius, non habebitis vitam in vobis.* Ac deinceps: *Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus.* Et denique: *Non sicut manducauerunt Patres vestri Manna, & mortui sunt. Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.* Hæc & similia dixit Christus de Sacramentali manducatione suæ carnis, & bibitione sui sanguinis. Et credebat illi Petrus, & quidam alij ex Apostolis: Iudas autem, & Capharnaitæ non credebant, de quibus ipse ait: *Sed sunt quidam ex vobis, qui non credunt.* Hos imitantur Lutherani, & multi Caluinistæ.

106 SECVNDO dicimus, (quod ad rem præsentem pertinet) illa

lla verba. *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis*: continere quidem præceptum de sumenda Eucharistia; non tamen de vtraq; specie. Duo enim spectari hic possunt, 1. Substantia sumptionis. 2. Modus sumptionis. Substantia in eo consistit, vt quis manducet carnem Christi, & bibat eius sanguinem. Modus autem in eo, vt quis hoc faciat sub vna, vel sub vtraq; specie. Igitur substantia sumptionis est in præcepto; nō modus. Vult enim Christus, vt manducemus carnem, & bibamus sanguinem ipsius. non tamen vult, vt id faciamus sub vtraq; specie. Hoc euidenter ostendo, quia nec in verbis citatis, nec in toto capite fit vlla mentio vini aut calicis; Ergò neq; ex illis verbis, neque ex toto capite conuinci potest præceptum de vtraque specie. Imo, nec probabiliter inde colligi potest. Vnde enim; An ex voce *carnis & sanguinis*? At jam sæpè dixi, carnem & sanguinem Christi non minus sub vna specie, quàm sub vtraque contineri. Si ergò possum carnem & sanguinem habere sub vna specie, quæ est necessitas vtriusque? An ex voce *manducandi & bibendi*? Ne hoc quidem. Nam suprà etiam ostendi manducationem & bibitionem sæpè pro eodem sumi. Et Paulus 1. Cor. 3. 2. ait: *Lac vobis potum dedi*; postea c. 9. 7. dicit: *Quis pascit gregem, & de lacte gregis non manducat?* Si ergò juxta Paulum, idem est lac bibere & manducare, cur non idem sit, Christum bibere & manducare? Non desunt alia exempla. An non Regius Propheta dixit, Psal 68, 22. *Dederunt in escam meam fel?* quod tamen alio vocabulo, sed eodem sensu interpretatus est Euangelista Matth. 27. v. 34. *Dederunt ei vinum bibere cum felle mixtum.* Ecce vel bibitur & manducatur: & hoc capiunt aduersarij. Cur non capiunt, cum dicimus, Christum sub vna specie bibi & manducari.

Pvto satisfactum esse Hussitis. Nam si in toto illo capite, quod illi nobis objiciunt, nulla fit mentio vtriusque speciei: nec ex vllo apice colligi potest eius necessitas: quid habent, quo vrgere nos possunt? Nihil vides. Sed tamen ego habeo, quo illos vrgere possum. Et quidem ex eodem capite. Nam Christus cùm dixisset *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem*; postea subijcit;

107

cit: *Non sicut manducauerunt Patres vestri manna, & mortui sunt: qui manducat hunc panem, viuet in æternum.* Hic quæro, quid Christus intelligat per panem? vel enim intelligit solam speciem panis; vel intelligit seipsum, id est, carnem & sanguinem suum. Si solam speciem panis: necessariò sequitur contra Hussitas, solam speciem panis sufficere ad salutem. Nam hic erit sensus verborum Christi: *Qui manducat hunc panem*, id est, Eucharistiam sub sola specie panis, *viuet in æternum*. Si autem intelligit seipsum, id est carnem & sanguinem suum: iterum sequitur contra Hussitas, non solum carnem, sed etiam sanguinem Christi manducari. Erit ergò hic sensus verborum; *Qui manducat hunc panem*, id est, qui manducat carnem & sanguinem meum, *viuet in æternum*. Idem ergò est manducare & bibere, quod nos contendimus.

108 HACTENVS probaui ex nostris principiis contra Hussitas, non posse colligi præceptum vtriusque speciei ex verbis supra citatis. Possum idem probare ex principiis Lutheranorum & Caluinistarum, qui putant citata verba, non de Sacramentali manducatione & bibitione, quæ fit per speciem panis & vini; sed de spirituali, quæ fit per fidem, intelligi oportere. Hoc autem sic facio. Vel Lutherani & Caluinistæ putant vi illorum verborum, *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem*, necesse esse, vt sigillatim vno actu fidei manducetur caro Christi, & alio actu fidei bibatur sanguis Christi: Vel certè putant sufficere, vt vnico actu simul manducetur & bibatur Christus, & consequenter idem sit, fide manducare, & fide bibere. Illud prius non dicent; quia putant satis fieri præcepto, si totum Christum pro nobis mortuum & crucifixum, vno actu fidei simul apprehendamus. Si ita est, cur non similiter dicamus satis fieri præcepto, si totus Christus sub vna specie manducetur & bibatur? Aut quid necesse est, sigillatim manducare carnem sub specie panis; & sigillatim bibere sanguinem sub specie vini: Sat multa de prima obiectione, quæ est Hussitarum.

109 SECVNDA obiectio sumitur ex illo Luc. 22. 19. *Hoc facite in meam commemorationem*. Hic jubet Christus, vt Apostoli fa-

li faciant, quod ipse fecit. Ipse autem distribuit omnibus præsentibus vtramque speciem? Ergò & Apostoli, & eorum successores debent vtramq; speciem distribuere. Respondeo, Valdè miror aduersarios, quod hunc locum nobis obiiciant, idq; duplici de causa. Primò, quia de sensu illius inter se ipsi dissentiunt. Lutherani volunt ad omnes fideles; Caluinistæ ad solos Ecclesiæ ministros pertinere. Hanc litem inter se primum componant. Secundò, quia nihil inde contra nos euincunt. Hoc ostendo. Nam illa verba, *Hoc facite in meam commemorationem*, non habentur, nisi apud Lucam & Paulum. Cæteri Euangelistæ ea omiserunt. At tam Lucas, quàm Paulus, ponit illa post sumptionem panis, non autem post sumptionem calicis: Ergò ex illis non potest colligi præceptum de sumptione calicis. Frustra ergò fatigant se aduersarij. Dicent fortè, tametsi post sumptionem panis sint posita, tamen repeti oportere post sumptionem calicis. At vnde hoc constat? Sanè Lucas non repetiuit. Paulus repetiuit quidem, sed cum hac moderatione: *Hoc facite quotiescunq; biberitis in meam commemorationem.* At cum hac moderatione non continent præceptum de sumptione calicis, sed tantùm de commemoratione mortis & passionis Christi: idque non absolutè, sed sub conditione. Non enim absolutè præcipitur, illis verbis, vt bibamus calicem: sed sub conditione præcipitur, si velimus bibere calicem, vt faciamus hoc in memoriam Christi. Simile est, quod dixit Christus in Euangelio? *Si vis perfectus esse: Vade & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus.* Hic non præcipit absolutè, vt vendamus omnia nostra, & demus pauperibus: Sed sub conditione, vt id faciamus, si velimus sequi perfectionem Euangelicam. Eodem modo, cum dicit: *Tu autem cùm oraueris, intra in cubiculum tuum*; non præcepit absolutè orationem, sed si volumus orare, vt sine inani gloria id præstemus. Eiusdem exempla sunt infinita in Scriptura. Et sanè res tam perspicua est, vt non egeat maiori declaratione. Solùm condoleo simplicioribus, qui tam miserè ab aduersarijs illuduntur.

TERTIA obiectio sumitur ex illo Matth. 26. 27. *Bibite ex hoc omnes.* Vrget hæc verba Caluinus libro 4. instit. cap. 17.

17 §. 47. cùm ait: *Edictum æterni Dei est, vt omnes bibant.* Et §. 48. Præcipientis verba sunt, *Bibite ex hoc calice omnes.* Respondeo Caluinus spectat verba, non sensum; ideoq; simplici Lectori fucum facit. Non enim voluit Christus, vt absolute omnes biberent ex eo calice; Sed vt omnes Apostoli, qui præsentes erant. Hoc patet ex ipso contextu. Cùm enim diuisisset panem Eucharisticum in varias partes, & singulis Apostolis singulas porrexisset, calix autem eo modo diuidi non posset; vni ex Apostolis integrum porrexit, cùm hac cautione, vt non putaret totum sibi ebibendum esse, sed aliquid inde degustandum, ac deinde reliquis ordine porrigendum. Itaque verba illa: *Bibite ex hoc omnes,* perinde valent, atque illa. Lucæ 22. 7. *Accipite & diuidite inter vos,* id est, vnus non exhauriat totum calicem, sed singuli aliquid bibant. Quod factum est, vt testatur Marcus c. 14. 24. cùm ait: *& biberunt ex eo omnes.* Vtique illi omnes ex eo biberunt, quibus dictum erat à Christo, *Bibite ex hoc omnes:* Quid quæso hic difficultatis est? non plus, quàm si paterfamilias, arrepto calice recentis musti, modicè cum degustaret, & postea filijs degustandum porrigeret cum hac formula: *Bibite ex hoc omnes,* id est, singuli modicum aliquid inde capiant, nemo solus totum exhauriat. An propterea, quotquot extra familiam illam essent, putarent se cogi præcepto, vt ex eodem calice mustum gustarent? Ridiculum sanè.

XXI SED instant aduersarij hoc modo: Iisdem dictum est, *Bibite,* quibus dictum est, *Manducate:* At hoc dictum est omnibus; Ergo & illud. Respondeo. Vel stupidi vel importuni sunt, qui sic agunt. Iam ostendi, solis Apostolis præsentibus dictum esse, *Bibite.* Iisdem dictum est, *Manducate.* Et quid opus est noua probatione? Persistam in exemplo paulò antè allato. Si paterfamilias, tempore cœnæ diceret famulis & ancillis præsentibus: *Manducate, & bibite:* an ideò censeretur omnes extraneos præcepto cogere ad manducandū & bibendū? Non opinor. Eodē modo fecit Christus. Dixit Apostolis in vltima cœna præsentibus; *Manducate & bibite.* An illis verbis præceptum dedit generale, quo omnes Christianos obligaret? Nihil minus. Vbi ergo, inquies,

quibus præceptū dedit, si ibi non dedit? Responsio in promptu est. Si quæritur præceptum de vtraque specie, nusquā dedit. Si de Eucharistia, abstrahendo ab vna vel vtraque specie, dedit illis verbis, Ioan. 6. 53. *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, nō habebitis vitam in vobis.* Vbi iterum notanda est insignis aduersariorum impudentia. Nam in his ipsis verbis, *Nisi manducaueritis*, &c. Vbi reuera præceptum est, præceptū non agnoscunt. In illis autem, *Bibite ex hoc omnes*, vbi præceptum non est, præceptum esse contendunt. Quid agas cum hoc hominū genere? Nimirum contradictionis spiritum habent.

ITERVM instant: Ipsemet Christus alibi fatetur, se omnibus dicere, quidquid dicit Apostolis, juxta illud Marci 13. 37. *Quod vobis dico, omnibus dico.* Atqui Apostolis dixit, *Bibite.* Ergò omnibus hoc dixit. Omnes ergò tenentur vsurpare calicem. Respondeo, Et hic aperte fucum faciunt aduersarij truncando verba Christi. Ipse enim sic dixit, *Quod vobis dico, omnibus dico, vigilate.* Hanc particulam, *vigilate*, omittunt illi boni viri, ex qua tamen sensus totius sententiæ pendet. Non enim est hic sensus, *Omnia simpliciter quæ vobis dico, omnibus dico.* Nam multa dixit Apostolis, quæ omnibus non dixit, vt Matth. 26. *Omnes vos scandalum patiemini in me, in ista nocte*, Et Ioan. 6. 70. *Nonne ego vos duodecim elegi, & ex vobis vnus diabolus est?* sensus ergò hic est; Quod dico vobis, vt vigiletis, hoc omnibus dictum volo. Omnes enim debent vigilare, ne mors imparatos inueniat. Omnes debent imitari virgines prudentes, iuxta illud Matth. 25. 13. *Vigilate itaque, quia nescitis diem, neque horam.* 112

QVARTA obiectio sumitur ex illo 1. Cor. 11. 23. *Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vobis*, &c. Vbi Apostolus ostendit vtramque speciem, non solùm ex Christi institutione, sed etiam ex Apostolica traditione præceptum esse. Hoc enim significat illa particula, *Tradidi vobis.* Vnde sic tale argumentum: Omnis traditio Apostolica est seruanda: Sed est traditio Apostolica de vtraq; specie; Ergò seruanda est. Respondeo. Aduersarij omnia confundunt. Sanè hæc tria, institutio, traditio, præceptū, omninò distincta sunt. 113

Fa-

Fateor vtramque speciem à Christo institutam esse, Fateor vtramque ab Apostolo traditam Nego vtramque jure diuino præceptam esse. Et quidem, quod institutio differat à præcepto, multis exemplis probatum est Conclus. Quod autem traditio & præceptum non sint idem, ex eo patet, quia Apostoli multa tradiderunt primis Christianis, quæ tamen præcepta nobis non sunt. Et ne longè abeam, ex eodem loco Pauli probari id potest. Sic enim habet in fine citati capitis: *Itaq; fratres mei, cùm conueneritis ad manducandum, inuicem exspectate: si quis esurit, domi manducet.* An putant aduersarij contineri hic præceptum, quod omnes obliget? Sat scio, non tam scrupulosos esse.

214 PRÆTER hæc scripturæ loca, quæ hactenus allata sunt audent etiam proferre sub vtraq; specie, quod dixit Christus Matth. 19. 6. *Quod Deus coniunxit, homo non separet.* Atqui Deus, inquiunt, coniunxit vtramque speciem: Ergo Pontifex non potest vnam ab altera separare. Respondeo. Ex iis quæ hactenus allata sunt ab aduersariis, satis constat, nihil eos solidi adferre posse. Verum ex hoc loco planè apparet, aut insanos, aut insigniter petulantes esse. Quæ enim connectio est; Homo non potest separare virum ab vxore: Ergò non potest communicare sub vna specie? Si sic pergant, sine dubio persuadebunt, nullum reum, quantumuis sceleratum nullam feram, pecudem, piscem, aut auem necari ab homine posse. Quare? quia quod Deus coniunxit, homo non separet; Sed Deus coniunxit animam cum corpore, tam in hominibus, quam in cæteris animantibus: Ergò nemo potest animam separare à corpore, ac proinde nullum viuens interficere. Sed relinquamus has ineptias, quæ planè indignæ sunt homine Christiano. Miror autem, aduersarios hujusmodi præsidiis tueri.

SOLVVNTVR OBIECTIONES. ex Patribus.

215 SICVT Aduersarij frustra in scripturis quæsiuerunt præceptum Christi de vtraque specie: sic frustra quærunt in Patribus. Nec tamen minorem conatum hic adhibent, quàm ibi. Nam, vt cæteros omittam, Plessæus Caluinista

sta lib. 1. de Euchar. cap 10. discurrens per singulas pænè ætates, à temporibus Apostolorum ad nos vsque, quotquot potest, corradit Patrum testimonia, pro vtraque specie confirmanda. Sed vel nihil, vel parum ad rem, quod illi homini familiare est. Semper enim extra statum & scopum quæstionis vagatur. Quæstio inter nos & aduersarios, non consistit in eo, an vtraque species fuerit olim in vsu, sed potius, an fuerit in præcepto: Patres, qui à Plessæo citantur, significant fuisse in vsu, quod libenter concedimus (sicut etiam vna species fuit in vsu, vt suprà ostendi) non tamen dicunt fuisse in præcepto, de quo disputamus. Sunt tamen pauci, qui videntur hoc insinuare, de quibus breuiter & sigillatim dicendum est.

OMISSIS ergò Patribus, qui tantùm de vsu loquuntur, 116 inter cæteros, qui videntur loqui de præcepto, primo loco obiici potest Cyprianus, qui in sermone de cœna Domini sic habet; *Noua est huius sacramenti doctrina & schola Euangelica hoc primum magisterium protulerunt, & doctore Christo primum hæc mundo innotuit disciplina, vt biberent sanguinem Christiani, cuius esum legis antiquæ authoritas districtissimè interdicit. Lex quippe esum sanguinis prohibet: Euangelium præcipit, vt bibatur.* Respondeo. Hoc testimonium Cypriani planè destruit doctrinam Caluinistarum, & nostram confirmat. Vnde miror à Plessæo adductum esse. Hoc ostendo dupliciter. Primò, quia astruit veritatem corporis & sanguinis Christi in Eucharistia, quàm Caluinistæ negant. Nam Cyprianus dicit, *Christianos bibere sanguinem Christi.* Caluinistæ dicunt, non bibere eos sanguinem, sed figuram sanguinis Christi, nempe vinum sacramentale. Quod autem Cyprianus loquatur de vero sanguine, & non de figura sanguinis, patet ex antithesi, quam facit. Ait enim, Iudæis in veteri lege fuisse prohibitum, ne biberent sanguinem: Christianis autem Euangelio præceptum esse, vt bibant sanguinem. Hoc sanè non potest intelligi de figura sanguinis, sed de vero sanguine. Nā si agatur de figura sanguinis, fatentur Caluinistæ, non minus Iudæos bibisse sanguinem Christi in figura Agni paschalis, & aquæ salientis in petra, quam

quam Christiani bibant sanguinem Christi in figura vini. Huc enim spectat, quod Plessæus ait li. 4. de Euch. c. 1. 653. in fine. *Dominus idem de paschate & cœna Dominica. In vtroque corpus & sanguis Domini comeduntur & bibuntur.* Necesse ergò est. Cyprianum loqui de vero sanguine, ac proinde sententia Cypriani, verum sanguinem Christi præsentem esse in Eucharistia quod Caluinistæ negant. Hoc confirmatur ex eodem Cypriano, qui ibidem sic habet; *Panis iste, quem Dominus discipulis porrigebat, non effigie, sed naturâ mutatus, omnipotentia verbi, factus est caro.* Quid clarius contra Caluinistas? Potuisset addere; *Vinum istud, quod Dominus discipulis porrigebat, non effigie, sed naturâ mutatum, omnipotentia verbi, factum est sanguis.* Longè aliter Caluinistæ; Panis & vinum, inquiunt, nec effigie, nec natura mutata sunt; sed tantum significatione; nec facta sunt caro & sanguis, sed figuræ carnis & sanguinis.

117 IAM verò cum Cyprianus ait: *Lex esum sanguinis prohibet: Euangelium præcipit vt bibatur*, iterum contra aduersarios facit, non contra nos. Nam præceptum, de quo loquitur, non fundat in illis verbis: *Bibite ex hoc omnes.* In quibus aduersarij illud fundant. Sed in illis, *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* At hæc verba, vt supra ostendi, continent quidem præceptum de manducatione carnis, & bibitione sanguinis Christi; non tamen de vtraque specie. Et hoc ipsum sentit Cyprianus. Cùm enim citasset illa verba; *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem:* paulò pòst subiecit. *Potus & esus ad eandem pertinent rationem* q. d. idem est manducare Christum, & bibere Christum. Qui ergò manducat Christum sub vna specie, non solùm manducat carnem, sed etiam bibit sanguinem ipsius; ac proinde præcepto Euangelico, de quo loquitur Cyprianus, perfectè satisfacit.

SECVNDO obijcitur Chrys. ho. 18. in poster. Corinth. vbi ait: *Est autem, vbi nihil differt Sacerdos à subdito vt quando fruendum est horrendis mysterijs. Similiter enim omnes, vt illa percipiamus, digni habemur. Non sicut in veteri lege partem quidē Sacerdos comedebat, partē autem populus, & non licebat*

non licebat populo participem esse eorum, quorum particeps erat Sacerdos. Sed nunc non sic; verum omnibus vnum corpus proponitur, & poculum vnum. Respondeo. Nulla hic fit mentio diuini præcepti de vtraque specie. Nec Chrysostomo propositum fuit, eo loco, de tali præcepto disputare. Hoc solum egit, vt assignaret differentiam inter veterem & nouam legem, quoad sacrificia vtriusque legis. Nam in veteri lege, nec Sacerdos, nec populus gaudebat toto sacrificio; sed vnam illius partem Sacerdos, alteram populus comedebat. In noua lege non ita res habet. Totum sacrificium, quantum quidem ad victimam, quæ offertur, attinet, æquè à populo, æquè à Sacerdote participatur. Vtrique, tam populo, quàm Sacerdoti, totus Christus, secundùm carnem & sanguinem, manducandus & bibendus proponitur. Quis hoc neget? Nec aliud vult Chrysostomus.

119 Vt tamen res melius intelligatur, notandum est, in lege Mosaica fuisse triplex sacrificium, nempe holocaustum, hostiam pro peccato, & hostiam pacificam. Holocaustum erat omnium perfectissimum; quia totum cremabatur in honorem Dei, & nihil ex eo comedebatur. Hostia pro peccato partim cremabatur; partim cedebat in vsum Sacerdotum, qui in atrio templi ex eo vescebantur. Hostia pacifica diuidebatur in tres partes, quarum prima cremabatur; altera cedebat Sacerdotibus; tertia populo offerenti. Et quidem Sacerdotibus cedebat pectusculum & armus dexter, de quo non licebat populo manducare. Hoc igitur est, quod dicit Chrysostomus: *Partem Sacerdos comedebat, partem autem populus: & non licebat populo participem esse eorum, quorum particeps erat Sacerdos.* Non sic in noua lege. Christus, qui est victima, totus populo, totus Sacerdoti porrigitur.

120 Qvod autem addit Chrysostomus. *Omnibus vnum corpus proponitur, & poculum vnum,* non debet intelligi de speciebus sacramentalibus, sed de ipso Christo, qui offertur. Non enim sensus est, omnibus Christianis, tam Laicis, quàm Sacerdotibus, proponi eandem speciem panis, & eandem speciem vini: quia hoc falsum est, cum singuli accipiant singulas partes panis & vini consecrati, inter se rea-

liter & numero distinctas; sed de omnibus proponi eandē Christi carnem, & eundem sanguinem: ita vt Sacerdos nihil carnis aut sanguinis percipiat, quod non etiam percipiant Laici. Et in hac re ponit discrimen inter noui ac veteris Testamenti Sacerdotes & populum.

121 TERTIO obijcitur Leo Papa serm. 4. de quadragesima vbi de Manichæis ita scribit; *Ore indigno Christi corpus accipiunt, sanguinem autem redemptionis nostræ haurire omninò declinant. Quod ideò vestram volumus scire sanctitatem, vt vobis huiuscemodi homines, & his manifestentur indicijs, & quorum deprehensa fuerit sacrilega simulatio, notati & proditi, à sanctorum societate sacerdotali authoritate pellantur.* Respondeo. Aduersarij duobus modis hic peccant incitante Leone. Primò, quia Leo his verbis confirmat veritatem corporis & sanguinis Christi in Eucharistia, quam ipsi negant. Secundò, quia non condemnat communionem sub vna specie in Catholicis, qui eam legitimè tunc vsurpabant; sed in Manichæis, qui ex sacrilega superstitione abstinebant à calice, vt supra Conclus. 5. ostensum est.

122 CONSVLATVR historia illius temporis, quæ sic habet. Excisâ per Gensericum Africâ, Manichæi, qui inde eiecti erant, sub specie pietatis & Catholicæ religionis, in Italiam irrepserunt: & plerique Romam ingressi, volentes suam hæresim occultare, inter Catholicos habitabant, & cum iis publicè sub vna specie communicabant: vt hac ratione pro Catholicis haberi & tolerari possent. Igitur Leo, cùm primùm factus est Pontifex, statim adiecit animum ad eos penitus extirpandos. Vsus est autem variis mediis. Nam primùm pro concione instruxit ciues Romanos, quàm nefanda essent Manichæorum dogmata & sacrilegia. Secundò, dedit eis manifestum signum, quo à Catholicis discerni possent: asserens illos, qui semper abstinerent à calice pro Manichæis; qui aliquando, pro Catholicis habendos esse. Tertiò, hortatus est populum, vt si alicubi scirent occultari Manichæos, statim eos detegerent, & Ecclesiastico magistratui manifestarent. Quartò, conuocauit Concilium Episcoporum, in quo, præsente Clero Romano, & multis Senatoribus, Manichæorum sacrilegia publicè detecta & examinata sunt. Quintò, scripsit ad vicinos Italiæ Episco-

posset; et ipsi seriò laborarent in extirpandis Manichæis, si qui fortè occultè apud illos latitarent. Hæc omnia patent ex ipso Leone, præsertim. serm. 4. de collectis, & serm. 4. de quadragesima, & serm 2. de natali Domini, & serm. 4. de Epiphania, & ser. 5. de jejunio decimi mensis, & ep. 93. c. 16.

123 HINC Prosper in chronico, commendat illum his verbis: *Hoc tempore plurimos Manichæos intra vrbem latere, diligentia Papæ Leonis innotuit: qui eos de secretis suis erutos, & oculis totius Ecclesiæ publicatos, omnes dogmatis sui turpitudinem & damnare fecit & prodere: incensis eorum codicibus, quorum magnæ moles fuerant interceptæ. Quæ cura viro sancto diuinitus, vt apparet, inspirata, non solum Romanæ vrbi, sed etiam vniuerso orbi plurimũ profuit: siquidem confessionibus in vrbe captorum, qui doctores eorum, qui i Episcopi, quive presbyteri in quibus prouinciis vel ciuitatibus degerent patefactũ est. Multique orientalium partium Sacerdotes, industriam Rectoris imitati sunt.* Vide plura apud Baronium tom. 6. annalium Ecclesiasticorum circa annum Christi 443. & sequentes.

124 QVARTO obijcitur Gelasius Papa, qui apud Gratianum c. *Comperimus*, de cons. di. 2. sic habet: *Comperimus, quod quidam sumpta tantummodò corporis sacri portione, à calice sacri cruoris abstineant. Qui procul dubio, quoniam nescio qua superstitione docentur obstringi, aut sacramenta integra percipiant, aut ab integris arceantur: quia diuisio vnius & eiusdẽ mysterij, sine grandi sacrilegio non potest prouenire.* Respondeo. Hæc obiectio est similis præcedenti. Et iam sup con 5. notaui Gelasium reprehendere eos tantùm, qui ex superstitione abstinebant à calice. Cuiusmodi erãt occulti Manichæi. Cætera vide loco citato.

SOLVVNTVR OBIECTIONES EX RATIONE.

125 ADVERSARII, vt in re desperata fieri solet, vndecũq; possunt, quærunt subsidia pro vtraq; specie vt oppugnent Catholicos. Sed vt sæpè dixi frustrà. Certè obiectiões, quas desumũt ex ratione, eiusmodi sunt, vt & nostrã causã vehemẽter cõfirmẽt, & illorũ reddant deteriorem. Sunt autẽ hæ.

126 PRIMA sumitur ex figura veteris Testamenti hoc modo: Omnes Hebræi in deserto biberunt aquam de petra, juxta illud 1. Cor. 10. 4. *Omnes eundem potum spiritualem biberunt*

runt: Ergò etiam omnes Christiani in deserto huius vitæ debeant bibere sanguinem Christi. Sequela patet ex illo 1. Cor. 10. 6. *Hæc autem in figura facta sunt nostri*. Respondeo, Hoc ipso argumento conuincam aduersarios. Nam si aqua de petra fuit figura Eucharistiæ; sine dubio fuit aqua sacramentalis. Vel ergò sumebatur cum cibo sacramentali, vel sola. Si sola, fauet vni speciei, non duabus. Si cum cibo sacramentali, quis ille fuit? Nusquam legimus in tota Scriptura, Hebræos, cùm biberent aquam de petra, sumpsisse simul ex præcepto diuino cibum aliquem Sacramentalem.

27 ADDO, si generatim loquamur de figuris Eucharistiæ, plus nobis eas patrocinari, quàm aduersarijs. Hoc si ostendo, Catholici agnoscunt has figuras. 1. Panem & vinum Melchisedech. 2. Panes propositionis. 3. Panem subcinericium Eliæ. 4. Manna. 5. Aquam de petra. 6. Agnum paschalem. 7. Sacrificia Mosaica. Omnes hæ, excepta prima, repræsentant Eucharistiam sub vna specie. Aduersarij autem non agnoscunt primam figuram. Ergò secundùm aduersarios, nulla est figura, quæ repræsentet vtramque speciem. Nam panes propositionis, panis subcinericius, & Manna repræsentant speciem panis. Aqua de petra representat speciem vini. Agnus paschalis & sacrificia Mosaica sumebantur à Laicis, per modum cibi tantùm. Quid ergò reliquum est Lutheranis & Caluinistis pro vtraque specie? Nihil, nisi panis & vinum Melchisedech. At hunc ipsum panem & vinum volunt fuisse prophanum, non sacramentalem.

28 CVM autem inferunt aduersarij, sicut Hebræi biberunt aquam de petra; sic Christianos debere bibere sanguinem Christi: libenter id concedimus. At inde non conuincitur necessitas vtriusq; speciei. Nam, vt sæpè dictum est, Christiani non solùm manducant carnem Christi, sed etiam bibunt sanguinem ipsius, quotiescunque communicant sub vna specie; quia totus Christus secundùm carnem & sanguinem, non minus sub vna, quàm sub vtraque specie continetur.

29 SECVNDA obiectio sumitur ex institutione & exemplo Christi, ad hunc modum: Christus in vltima cœna instituit

tuit & distribuit Eucharistiam sub vtraque specie panis & vini: Ergò nos eodem modo debemus distribuere. Respondeo. Quid si regeram & dicam: Christus in Emaus distribuit Eucharistiam sub vna specie; Ergò nobis eodem modo licet distribuere. Vel sic: Christus in vltima cœna instituit & distribuit Eucharistiam post alios cibos, & lotis pedibus; Ergò aduersarij debent idem facere. Cur ergò vesperi non communicant? & cur pedes ante communionem non lauant? cur non parent præcepto Christi dicentis: Ioan. 13. 14. *Et vos debetis alter alterius lauare pedes?* Sed non necesse est ad hanc solutionem confugere. Iam suprà dixi, aliud esse institutionem, aliud præceptum. Christus instituit Eucharistiam sub vtraque specie, non tamen præcepit vtramque speciem. Sicut instituit officium prædicandi, baptizandi, ordinandi, peccata remittendi ac retinendi; & tamen Laici apud aduersarios non ideò putant, se diuino præcepto ad ista obligari. Vide suprà conclusione prima.

TERTIA sumitur ex ratione Testamenti. Christus in vltima cœna, cùm videret se breui moriturum, condidit solenne Testamentum, quo omnibus Christianis tanquam filijs adoptiuis, legauit carnem & sanguinem suum, titulo hæreditatis, vt patet Luc. 22. 20. Ergò Catholici, qui negant Laicis sanguinem, & jubent sola carne contentos esse, sunt violatores testamenti, & priuant Christianos altera parte hæreditatis sibi debitæ. Respondeo. Hæc obiectio nititur falso fundamento, vt initio hujus operis ostensum est. Deinde falsum est. Catholicos laicis negare sanguinem. Aduersarij hoc faciunt, non Catholici. Hi enim totum Christum, secundùm carnem, sanguinem, animam rationalem, & diuinitatem, exhibent Laicis sub vna specie. Caluinistæ nihil istorum, sed tantum externa signa carnis & sanguinis: perinde atque illi, qui codicillos porrigũt hæredibus, & vniuersam substantiam dissipant; Lutherani, qui negant totum Christum sub vna specie contineri: quid aliud, suo judicio, quàm mortuam carnem sub specie panis, & mortuum sanguinem sub specie vini exhibere possunt communicantibus?

431 QVARTA sumitur ex fine hujus Sacramenti. Finis illius est commemoratio mortis Christi, ad quam tenentur omnes fideles, juxta illud 1. Cor. 11. 24. *Hoc facite in meam commemorationem.* Et paulò post. *Quotiescunque enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis, donec veniat.* At mors Christi non potest integrè significari & repræsentari per vnam speciem: Ergò sicut tenemur ad commemorandam Christi mortem: ita etiam ad vtramque speciem percipiendam. Respondeo. Hic syllogismus habet duo vitia. 1. Quia constat quatuor terminis. Nam in maiori propositione ponitur commemoratio mortis Christi: in minori repræsentatio. Hæc autem valdè inter se differunt. 2. Quia ex Apostolo contra Apostolum concludit. Nam ex Apostolo sumit omnes fideles in sumptione Sacramenti Eucharistiæ debere memores esse mortis Christi, quod verum est. At contra Apostolum concludit, ad commemorationem mortis Christi necessariam esse vtramque speciem. Nam vna sufficit, secundùm Apostolum. Hoc patet ex ipso contextu. Cùm enim de vna specie dixisset; *Accipite & manducate; Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur:* immediate subiunxit; *Hoc facite in meam commemorationem.* Et rursum, cum de altera dixisset: *Hic calix nouum testamentum est in meo sanguine:* iterum immediate subiunxit: *Hoc facite, quotiescunque bibetis in meam commemorationem.* Ergò secundùm Apostolum, vnaquæque species per se sumpta, sufficit ad commemorationem mortis Christi. Vnde, si ex vitioso aduersariorum syllogismo fiat probus ac legitimus; planè contra ipsos concludemus, hoc modo: Omnes fideles in sumptione Eucharistiæ, tenentur ad commemorationem mortis Christi: sed commemoratio mortis Christi potest fieri per vnam speciem, vt ex Apostolo ostensum est: Ergò per vnam speciem satis fit obligationi. Quid apertius?

432 SED, ne tergiuersentur aduersarij, exemplo domestico rem explicabo. Quidam vir nobilis ab hoste captus, & in vincula coniectus est, cum amissione bonorum omnium. Imperator liberat illum à vinculis; & vt tanti beneficij memor sit, nouo beneficio illum afficit. Nimirum, ex mensa

m [illegible], perpetuam annonam illi constituit in pane & vino; vt quotiescunque manducandum aut bibendum sit, prioris beneficij memoria illi occurrat. Hic quæro ab Aduersarijs, an Nobilis ille non possit recordari beneficii Imperatoris, si sumat panem sine vino, aut etiam, si sumat vinum sine pane? Potest vtique. Siue enim vtatur solo pane, siue solo vino; semper illi in mentem venit, Imperatoris beneficio se viuere & sustentari. Simile est in nostro proposito. Eramus capiti ab hoste humani generis, & in carcerem compacti. Christus sua morte & passione liberauit at redemit nos. Vt tanti beneficii memores essemus, nouo beneficio nos cumulare voluit. Non panem & vinum, sed carnem & sanguinem suum, sub specie panis & vini, in perpetuam alimoniam nobis reliquit. Siue ergò manducemus carnem, & bibamus sanguinem illius sub specie panis tantùm; siue sub specie vini tantùm; siue sub vtraque, parum interest. Semper enim occurrit cogitatio, alieno beneficio nos viuere, manducare, bibere.

FORTIO, quod suprà adieci, commemorationem mortis Christi differre ab eius repræsentatione, tametsi notum sit, breuiter etiam explicandum est. Et persistam in exemplo allato. Nobilis ille, qui ab Imperatore liberatus à carcere est, variis modis excitari potest ad recordationem beneficij in se collati. Primò, si, vt iam dictum est, annona illi constituta sit in hunc finem, vt quoties manducat aut bibit, benefactoris sui recordetur. Secundò, si memoriæ causa, in libello, qui quotidie in manibus sit, Imperatoris liberalitatem descriptam habeat. Tertio, si effigiem, quæ Imperatorem repræsentet, ex collo gestet, aut domi affixam conseruet. Omitto alios modos. Nam hi tres ad rem explicandam sufficiunt. Igitur in tribus illis modis vbique cernitur commemoratio beneficii, in solo tertio repræsentatio. Et rursum, in tertio modo commemoratio oritur ex repræsentatione. Nam hoc ipso, quod is, qui beneficio affectus est, intuetur imaginem sui benefactoris, quæ illū repræsentat, non potest non illius meminisse, si animo præsens est. Facilè hæc adpro-

positum explicantur. Varijs modis possumus recordari beneficij, quo Christus redemptor sua morte nos affecit. Primò, ex perceptione sacramenti Eucharistiæ, quod in eum finem à Christo institutum est. Secundò, ex lectione Euangelij, in quo mors & passio eius describitur. Tertiò, ex aspectu imaginis Christi, quæ ipsum, aut passionem eius repræsentat. Vides, opinor, quo pacto repræsentatio diuersa sit à commemoratione.

334 ATQVE ex his, quæ clara & aperta sunt, infero, Catholicos in commemoranda Christi morte, multò diligentiores esse, quàm aduersarios, præsertim Caluinistas. Nam Catholici non solùm ex perceptione sacramenti Eucharistiæ, vel lectione Euangelij, sed etiam ex aspectu imaginis Crucifixi, recordantur Beneficij à Christo in se collati. At Caluinistæ, iam pridem Christi imaginem è suis templis, addo etiam ex animis, proscripserunt & exturbarunt. Sed de hoc alibi. Prosequamur reliquas aduersariorum obiectiones.

335 QVINTA obiectio sumitur à simili. Si licet auferre Laicis vnam partem Eucharistiæ; licebit etiam auferre vnam partem Baptismi: At hoc non licet: Ergò nec illud. Respondeo. Partes sacramentorum sunt duplices: aliæ substantiales seu essentiales: aliæ solùm integrantes. Priores non licet auferre ab vllo sacramento. Nec Catholici hoc faciunt. Posteriores licet auferre. Nam in Baptismo, ex tribus mersionibus possunt duæ tolli: Vna enim sufficit. Et in Eucharistia, ex duabus speciebus potest auferri altera. Hoc Christus fecit in Emaus; Christiani tempore Apostolorum; & alij deinceps, vt suprà ostensum est. Nos idem facimus. Porrò aduersarij in hoc genere audaciores sunt. Tollunt ipsi, non solùm integrantes, sed etiam essentiales partes Eucharistiæ. Et quidem Caluinistæ tollunt carnem & sanguinem Christi, & sola symbola externa relinquunt Laicis: Lutherani, à specie panis tollunt sanguinē, animam rationalem, Diuinitatem, & solam carnem exsanguem & exanimam sibi reseruant. Plus dico. Aduersarij non solùm partes sacramentorum, sed integra tollunt sacramenta. Et septem, quæ Ecclesia Catholica cum Augustino agno-

scit;

scit, vix duo vel tria illis supersunt. Sed nolo hic hærere.

SEXTA sumitur ab incommodo. Si potest Laicis negari vna species, poterit negari & altera; & sic nihil habebunt. Respondeo. Hoc non sequitur, vt patet in simili. Non enim rectè colligis: Si in Baptismo potest tolli vna mersio poterit etiam altera & tertia tolli. Deinde præceptum Christi est, vt sumamus Eucharistiam, quocunque modo id fiat. Non autem præceptum est, vt sumamus sub vtraq; specie. Potest ergò vna species negari; non tamen potest Eucharistia negari. Sicut in simili, potest omitti vna aut altera mersio: non tamen potest Baptismus omitti. Aut si vix exemplum magis accommodatum, non potest integrè omitti omnis cibus & potus corporalis, quia vita sustentanda est: potest tamen è duabus scutellis omitti vna, si in altera sufficiens nutrimentum est. Cùm igitur sub specie panis sit totus Christus, totum nutrimentum, tota alimonia; quid tantopere necesse est, alteram adhibere? Et hoc pro Catholicis dixero. Quid porrò pro se dicent Caluinistæ, qui quidem duas scutellas, sed omninò vacuas, sine omni cibo & potu obtrudunt esurientibus & sitientibus? id est, qui externa tantùm symbola panis & vini exhibent; & omnem Christi carnem ac sanguinem, quo nostras animas nutriri oportebat, è medio tollunt? Hæc hactenus, &c.

136

EPILOGVS.

Omninò igitur in Catholicorum sententia persistendum est.

EX iis, quæ hactenus dicta sunt, duæ rationes deduci possunt, cur in Catholicorum sententia persistendum sit. Prior est, quia Catholici, qui defendunt vsum vnius speciei, habent pro se exemplum Christi, Apostolorum, & totius antiquitatis vsque ad nostra tempora. Habent pro se duo solidissima fundamenta, quibus tueri se possunt. Vnum, quia Christus non minus sub vna, quàm sub vtraque specie totus & integer continetur. Alterum, quia non minor fructus ex vna, quàm ex altera percipi potest. Aduersarij verò, qui vrgent necessitatem vtriusque speciei; nullum possunt in scripturis inuenire præceptum de vtraque

137

ſpecie: in illo quærendo penitus inter ſe diſſident: nullo Patrum teſtimonio ſubnixi ſunt: nullo ſolido argumento ſuam ſententiam ſtabilire poſſunt. Imò, vt hactenus viſum eſt, ſuis ipſorum argumentis confixi refutati ſunt.

138 POSTERIOR eſt, quia Catholici in aſſerenda communione ſub vna ſpecie, nihil vnquam dixerunt, quod offenſioni aut ſcandalo eſſe poſſit. Aduerſarij verò, præſertim Lutherani & Caluiniſtæ, poſteaquam vſum vnius ſpeciei oppugnare cœperunt, in manifeſtos errores prolapſi ſunt. Lutherani, aſſerentes corpus Chriſti ſub ſpecie panis contineri mortuum, & ſine ſanguine Caluiniſtæ, negando vllam Chriſti partem ſub ſpecie ſacramentali præſentem eſſe. Prudens Lector apud ſe æſtimet, quos in hac re ſequi tutius ſit.

CAPVT. X.

De Sacrificio Miſſæ.

1 SACRIFICIVM hîc ſumitur pro externo Dei cultu, quatenus procedit ex interna animi agnitione, ſubmiſſione, reuerentia, & amore erga Deum, tanquam Creatorem, ac ſupremum Dominum omnium Creaturarum. In ſacrificio debent hæc quinque ſpectari. 1. Miniſter. 2. Materia. 3. Forma. 4. locus. 5. Finis. Miniſter non alius, quàm Sacerdos eſt. Materia eſt res ſenſibilis ſeu externa, quæ offertur Deo. Forma conſiſtit in deſtructione, vel mutatione rei oblatæ. Locus, in quo fit deſtructio vel mutatio eſt altare. Finis poteſt eſſe quadruplex. 1. Recognitio ſeu proteſtatio ſupremi dominij, quod Deus in nos habet; & ſimul noſtræ ſubiectionis & ſeruitutis erga Deum. 2. Gratiarum actio pro beneficiis à Deo acceptis. 3. Nouorum beneficiorum impetratio. 4. Expiatio peccati contra Deum commiſſi. Cur enim honoramus & colimus Deum offerendo illi externum ſacrificium? Nimirum. 1. Vt teſtemur nos eſſe ſeruos Dei, cui omnia debeamus. 2. Vt hoc externo ſigno profiteamur, nos gratos eſſe pro acceptis ab eo beneficiis. 3. Vt declaremus, non ab alio, quam

quàm ab ipso nos beneficia sperare & impetrare posse. 4. Vt, si ob peccata nostra offensus est, eum placare studeamus, & condonationem seu expiationem peccatorum ab eo consequamur. Ex hoc quadruplici fine, solet distingui quadruplex sacrificium. 1. Latreuticum. 2. Eucharisticum. 3. Impetratorium. 4. Propitiatorium.

Porro, cùm triplex hominum status spectari possit ab orbe condito ad nos vsque, nempe status naturæ, status legis Mosaicæ, & status gratiæ seu Euangelij; fit, vt etiam distinguantur triplicia sacrificia: Alia legis naturæ, alia legis Mosaicæ; alia legis Euangelicæ. Per sacrificia legis naturæ debent ea intelligi, quæ ab Adamo vsque ad Moysen oblata sunt; sacrificium Abel, Noë, Abraham, Melchisedech, Isaac Iacob, Iob.

Sacrificia legis Mosaicæ tripliciter diuidi possunt. 1. ratione materiæ. 2. ratione formæ & finis 3. ratione temporis. Ratione materiæ diuiduntur in victimas immolationes, & libamenta. Erat enim triplex materia à Deo designata, quæ in Iudæorum sacrificiis offerri poterat ac debebat. Primò, animalia, vt oues, capræ, hædi, boues, vituli, columbæ, passeres, turtures. Secundò, fructus terræ, vt panis, simila, sal, thus, manipulus spicarum virentium, & triticũ. Tertiò, liquores, vt sanguis, vinum, oleum, aqua. Nec aliquid his amplius. Cùm ergò fiebat sacrificium ex animalibus, vocabatur hostia seu victima: cũm ex fructibus terræ, immolatio: cum ex liquoribus, libamen, seu libamentum.

Ratione formæ ac finis, erat etiam triplex sacrificium in lege Mosaica. 1. Holocaustum. 2. Sacrificium pro peccato. 3. Hostia pacifica. Ratione temporis, erat juge sacrificium, quod quotidie, & alia, quæ certis solemnitatibus offerebantur Cujusmodi erat sacrificium Sabbati, sacrificium Neomeniæ, sacrificium Paschæ & azymorum, sacrificium Pentecostes, sacrificium festi Tubarum, sacrificium festi expiationis, sacrificium scenopegiæ, seu Tabernaculorum, sacrificium cœtus atque collectæ.

In lege Euangelica duplex est sacrificium. Vnum cruentum, quo Christus in ara crucis Deo Patri oblatus est pro expiatione peccatorum nostrorum. Alterum incruentum,

quo

quo idem Christus quotidie sub specie panis & vini offertur in altari, partim in memoriam cruenti illius sacrificij, partim ob alias causas, quas infra explicabo.

6 VTRVMQVE præfiguratum fuit per sacrificia legis naturæ & Mosaicæ, quod sic explico: In sacrificio cruento multa spectari possunt. Primò, quod Christus, qui in eo oblatus est, fuerit vnigenitus Dei filius. Secundò, quod à Patre oblatus in mortem. Tertiò, quod Patri obsequentissimus. Hæc tria optimè præfigurantur per sacrificium Abrahæ, quo obtulit vnigenitum filium suum Isaac. Quartò, quod reipsa occisus sit. Hoc significant omnia sacrificia Mosaica quæ erant ex animalibus. Quintò, quod effusione sanguinis liberauerit nos à seruitute Diaboli. Hoc significat sanguis Agni Paschalis, qui super postes domorum aspersus liberauit filios Israel à seruitute Pharaonis. Sextò, quòd suo sanguine mundauerit nos à peccatis nostris. Hoc significat sanguis hircorum & aliorum animalium, teste Apost. Hebr. 9.13 *Si enim sanguis hircorum & taurorum inquinatos sanctificat ad emundationem carnis, quantò magis sanguis Christi emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis*: Septimò, quod innocens occisus sit. Hoc significat mactatio Agni Paschalis. Vnde Isai. c. 53. 7. *Sicut ouis ad occisionem ducetur, & quasi Agnus coram tondente se obmutescet, & non aperiet os suum.* Octauò, quod tametsi innocens fuerit, tamen cum latronibus deputatus sit. Hoc significat Hircus, qui loco agni Paschalis offerri poterat. Hircus enim animal fœtidum est. Nonò, quod crura eius non sunt fracta. Hoc significat Agnus Paschalis, de quo scriptum est Exodi 12. 46. *Os non comminuetis ex eo.* Decimò, quod se totum Patri obtulerit, nulla parte sibi reseruata. Hoc significant omnia holocausta.

7 SIMILITER in sacrificio incruento multa spectari possunt. Primò, quod quotidie offeratur in Eucharistia. Hoc significat iuge sacrificium, de quo suprà. Secundò quod caro Christi verè comedatur in hoc sacrificio. Ioan. 6. 55 *Caro mea verè est cibus.* Hoc significat caro Agni Paschalis, quæ verè comedebatur ab offerentibus. Tertiò quod Christus sumitur sub specie panis & vini. Hoc significat sacrificium Mel-

Melchisedech, qui panem & vinum obtulit. Quartò quod comesturi ex hoc sacrificio, debeant esse puri à peccatis, ne indignè sumant. 1. Corinth. 11. 29. *Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, nō diiudicans corpus Domini.* Hoc significat sanctificatio filiorum Iob. Quintò, quod debeat habere veram contritionem & dolorem de peccatis præteritis, 1. Cor. 11. 28. *Prebet autem seipsum homo.* Hoc significant lactucæ agrestes in esu Agni paschalis. Sextò, quod debeant esse parati ad currendam viam mandatorum Dei; & contendere ad cœlestia. Hoc significant Iudæi, qui accincti lumbis & calceati, & tenentes baculum in manibus, festinanter comedebant Agnum Paschalem. Hæc ferè præcipua sunt. Alia minutiora omitto.

Hoc sacrificium incruentum partim conuenit cum cruento, partim ab eo discrepat. Conuenit tripliciter. Primò, in re oblata. In vtroq; enim offertur Christus per modum victimæ. Secundò, in principali offerente. Nam Christus, qui in vtroque est victima, est etiam in vtroque principalis Sacerdos seu Pontifex. Tertiò, in fine. Nam sicut olim in cruce, ita nunc in altari offertur pro peccatis nostris: tametsi diuerso modo, vt infrà explicamus. 8

Discrepat verò quintuplicitet. Primò, in externa specie. Nam Christus in cruce, sub propria specie humana: in altari, sub specie panis & vini offertur. Secundò, in modo & ritu offerendi. Nam in cruce per realem mortem: in altari per mysticam consecrationem immolatur. Tertiò, ex parte ministri. Tametsi enim Christus vtrobique sit principalis offerens, vt dictum est, tamen in altari vtitur ministerio Sacerdotum, quo nec in vltima cœna, nec in cruce vsus est. Quartò ex parte effectus. Nam fructus ille, qui per cruentum sacrificium acquisitus est, applicatur nobis per incruentum, & per alia media. Quintò ex parte significationis. Nam sacrificium crucis non est typus seu figura vllius alterius sacrificij, sed omnia alia sunt typi seu figuræ illius. At sacrificium Altaris, est repræsentatio sacrificij crucis. Cor. 11. 24. *Hoc facite in meam commemorationem. Quotiescunque enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis.* 9

QVID

QVID SENSIANT CATHOLICI de Sacrificio altaris?

20 His positis, controuersia est inter Catholicos & Aduersarios. An sacrificium incruentum, quod Missam vel sacrificium Missæ appellamus, sit verè ac propriè sacrificium? Aduersarij, qui rem ipsam negare non audent, suo more de nomine altercantur. Concedunt celebrationem Eucharistiæ? negant propriè esse sacrificium. Nos affirmamus. Sententia nostra variis modis probari potest. Primò, ex typis seu figuris veteris testamenti. 2. Ex vaticinio Malachiæ. 3. Ex colloquio Christi cum Samaritana. 4. Ex Apostolo Paulo. 5. Ex consensu sanctorum Patrum. Hinc sumo totidem argumenta.

I. ARGVMENTVM EX FIGVris veteris Testamenti.

21 IN veteri Testamento fuerunt variæ figuræ seu typi celebrationis Eucharistiæ; sed præcipue oblatio panis & vini à Melchisedech facta. De qua Genes. 14. 18. *At verò Melchisedech Rex Salem, proferens panem & vinum (erat enim Sacerdos Dei altissimi) benedixit ei, & ait: Benedictus Abrahā Deo excelso, & benedictus Deus excelsus, quo protegente, hostes in manibus tuis sūt.* Hinc tria colligimus, Primò, Melchisedech fuisse Sacerdotem Dei altissimi. Secundò, obtulisse panem & vinum in sacrificium: idque in gratiarum actionem, pro victoria ab Abrahamo parta. Tertiò ea oblatione præfigurasse sacrificium Christi, quod in vltima cœna sub specie panis & vini peractum est. Atq; ea de causa, Christum in Scriptura vocari Sacerdotem *secundùm ordinem Melchisedech*, non autem secundùm ordinem Aaron, (Psal. 109. ver. 4. & Hebr. 6. vers. 20. & Heb. 7. vers. 11.) Nam sacrificium Christi in vltima cœna non fuit incruentum ex animalibus, sicut sacrificia Aaronica; sed incruentum sub specie panis & vini sicut sacrificium Melchisedech.

22 De primo puncto nulla controuersia. Omnes concedunt, Melchisedech fuisse Sacerdotem. Imò simul Regem & Sacerdotem. Hoc enim apertè asserit Moyses loc. cit. Et confirmat Apostol. Heb. 7. 1. cum ait: *Melchisedech Rex Salem*

tam ... sacerdos Dei summi. De secundo & tertio puncto difficultatem mouent Nouatores, cum olim nulla fuerit. Negant Melchisedech obtulisse panem & vinum in sacrificium. Negant in ea re gessisse typum seu figuram Christi. Itaque duplex hic oritur quæstio. Vna, in quem finem vel vsum protulerit Melchisedech panem & vinum? Altera, in quare fuerit typus seu figura Christi? An in oblatione panis & vini, quod nos asserimus; an in aliquo alio? vt contendunt Aduersarij nuper nati.

13 PRIOR ergò quæstio est, in quem vsum protulerit Melchisedech panem & vinum. Aduersarij fingunt protulisse in corporalem refectionem Abrahami & sociorum eius, qui fatigati & famelici reuertebantur ex prælio. Nos dicimus protulisse in vsum sacrificij, quod omnes antiqui Patres dicunt Clem. Alexand. lib. 4. stromatum, c. 8. Cyprianus lib. 2. epist. 3. ad Cæcilium. Eusebius Cæsariensis lib. 5. Demonstrat. Euang. cap 3. Hieronymus in epist. ad Marcellam, Augustinus epist. 95. ad Innocentium Papam, & alij, quotquot de hac re scripserunt. Et manifestè patet ex Scriptura. Cùm enim dixisset, *Panem & vinum protulit*; mox adiecit; *Erat enim Sacerdos Dei altissimi.* Volens significare, Melchisedech, non vt Regem, sed vt Sacerdotem protulisse panem & vinum: Ac proinde non protulisse ad refocillandos milites ex prælio redeuntes, quippe qui iam erant refocillati ex præda, quam hosti abstulerant (Genesis 14. 24.) sed protulisse in vsum sacrificij, & in gratiarum actionem pro parta victoria.

14 PRO maiori explicatione notandum est, aduersarios dupliciter à nobis discrepare. Primò, quia ipsi volunt Melchisedech, tanquam Regem, protulisse panem & vinum profanum. 2. Nec in alium finem protulisse, quam in corporalem refectionem militum, qui redeuntes ex prælio, fame & siti laborabant. Nos contra asserimus. Primò, Melchisedech, non vt Regem, sed vt Sacerdotem protulisse panem & vinum, non profanum, sed sanctificatum. 3. Et primariò obtulisse Deo in sacrificium, ac deinde dedisse militibus, non vt inde famem & sitim extinguerent, sed vt sacrificij essent participes. Quod satis insinuat

insinuat Clem. Alex. loc. cit. cum ait: *Melchisedech Rex Salem, Sacerdos Dei altissimi, qui panem & vinum sanctificatum dedit nutrimentum in typum Eucharistiæ.* Notate verba. Dedit Abrahamo & sociis eius panem & vinum *sanctificatum*, id est, prius Deo oblatum in sacrificium. Dedit nutrimentum *in typum Eucharistiæ*. Sicut enim Eucharistia prius offertur Deo in sacrificium; ac deinde datur fidelibus, vt illius sacrificij sint participes: ita seruata proportione, de pane & vino Melchisedech, quæ fuerunt typus Eucharistiæ, dicendum est. Prius oblata sunt Deo in sacrificium: deinde distributa in milites, vt in sacrificio participarent.

15 POSTERIOR quæstio est, in qua re Melchisedech fuerit typus seu figura Christi? Respondeo. In oblatione panis & vini, vt ex dictis colligitur. Et sic sentiunt Patres citati Clemens, *Dedit panem & vinum in typum Eucharistiæ*, Cyprianus, *In Sacerdote Melchisedech sacrificij Dominici sacramentum præfiguratum videmus.* Eusebius, *Quemadmodum Melchisedech, qui Sacerdos gentium erat, nusquam videtur sacrificijs corporalibus functus, sed solo pane ac vino; ita Saluator noster, & qui ab eo profecti sunt Sacerdotes, in omnibus gentibus pane & vino, corporis illius & sanguinis mysteria repræsentant quæ sanè mysteria Melchisedech tanto antè spiritu diuino cognouerat, & rerum futurarum imaginibus vsus fuerat.* Hieronymus, *Melchisedech iam tunc in typo Christi, panem & vinum obtulit.* Similia habent alij Patres, quibus plus fidei est, quàm nostris Nouatoribus. Accedit ratio, quia si Christus, vt Scriptura testatur, fuit verè Sacerdos *secundum ordinem Melchisedech*, & non secundum ordinem Aaron; necesse est, eum in Sacerdotio fuisse similem Melchisedecho, & non Aaroni. Hæc autem similitudo in eo consistit; quod Christus in vltima cœna non obtulerit sacrificium ex animalibus, vt Aaron; sed ex pane & vino, vt Melchisedech.

16 DVO obijci possunt. Vnum est, quod Apostolus Heb. 7. multò aliter explicet illam similitudinem, nulla facta mentione panis & vini. Alterum, quod Christus in oblatione panis & vini, non magis fuerit similis Melchisedecho, quàm

quàm Aaroni; quia etiam Aaron obtulit panem & vinum, vt patet Exodi 29. v. 40. & Num. 2. v. 5. & 7. Respondeo, similitudo inter Christum & Melchisedech consistit quidem in aliis etiam rebus, sed potissimum in oblatione panis & vini. Hoc sic ostendo. Consistit primò in notatione nominis. Nam *Melchisedech* idem est, quod *Rex iustitiæ*. At Christus est verus Rex justitiæ, non solùm, quia iudicat populum in æquitate, vt habetur Psal. 71. 2. Sed etiam, quia ex perfecta justitia pro nobis Deus satisfecit. Secundò, in notatione officij. Nam Melchisedech fuit *Rex Salem*, id est, Rex pacis. Hoc optimè conuenit Christo, qui è cœlo missus est, vt inter Deum & homines conciliaret pacē (Ephes. 2. 14. & Coloss 1. 10.) Tertiò, in origine. Nam Melchisedech introducitur *sine patre & matre*. Et Christus, vt homo non habuit patrem, vt Deus non habuit matrem. Quartò, in duratione. Nam Melchisedech introducitur, *neque initium dierum habes, neque finem*: Et sic repræsentat æternitatem Sacerdotij Christi. Christus in oblatione sacrificij Eucharistici nulli alteri successit, neq; alius illi successit. Et hoc sensu est *Sacerdos in æternum*. Quintò, in oblatione. Nam Melchisedech obtulit panem & vinum. Christus sub specie panis & vini obtulit suum corpus & sanguinem. Et in hac oblatione, vt dixi, potissimum consistit similitudo inter Christum & Melchisedech.

17. QVOD sic explico. Christus in Scriptura vocatur Sacerdos secundum ordinem Melchisedech, & non secundùm ordinem aliorum Sacerdotum: Ergò Melchisedech, quatenus Sacerdos, habuit aliquid peculiare ac proprium, in quo esset figura Christi, quod non habuerint alij Sacerdotes. Hoc autem potissimum est oblatio panis & vini. Nam reliqua, quæ habuit Melchisedech, vel non habuit, vt Sacerdos; vel certè non fuerunt illi propria ac peculiaria. Hoc patet ex dictis. Nam cætera, quæ habuit præter oblationem panis & vini, fuerunt hæc. Primò, quod vocatus sit Rex justitiæ. Hoc nihil ad Sacerdotium. Secundò, quod fuerit Rex Salem, id est, pacis. Neque hoc habuit, vt Sacerdos, sed vt Rex. Tertiò, quod introductus sit sine patre, sine matre, sine genealogia. Etiam Iob & Helias sic intro-

ducti sunt. Quartò, quod introductus sit, neque initium, neque finem dierum habens. Et hoc Heliæ conuenit. Quid ergò proprium ac peculiare habuit, vt Sacerdos, quod alij non habuerunt? Oblationem panis & vini. In hac ergò potissimum fuit typus seu figura Christi.

18 Dices. Si ita est, Cur Apostolus hoc tacuit? Cur cùm dixit Melchisedech fuisse figuram Christi in aliis rebus, non adiecit, quod potissimum erat, fuisse etiam in oblatione panis & vini? Respondeo. Oportet attendere ad scopum Apostoli in Epistola ad Hebræos. Non voluit ex professo explicare figuram & similitudinem inter Christum & Melchisedech. (Si enim hoc voluisset facere, sine dubio dixisset, eam consistere in oblatione panis & vini, sicut omnes antiqui Patres dixerunt, qui de hac re scribunt) sed voluit ostendere excellentiam Sacerdotij Christi, supra Sacerdotes Aaronicos: Aut, si generatim loquamur, excellentiam Christi supra Angelos, Moysen, & Sacerdotes Aaronicos. Hebræi enim, ad quos scribebat, magni faciebant Angelos: quorum ministerio legem acceperant: Moysen qui legem illis promulgauerat: Sacerdotes Aaronicos, qui in lege ordinati erant. At de Christo humiliter sentiebant. Apostolus ergò, vt rectè eos instrueret, voluit ex professo demonstrare, Christum, & Angelis, & Moyse, & sacerdotibus Leuiticis excellentiorem esse. Itaque triplicem instituit comparationem. Primam inter Christum & Angelos, cap. 1. 4. *Tanto melior Angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hæreditauit. Cur enim dixit aliquando Angelorum: Filius meus es tu, ego hodie genui te?* Alteram inter Christum & Moysen, cap. 3. 3. *Amplioris enim gloriæ iste præ Moyse dignus est habitus.* Et infrà vers. 5. *Moyses quidem fidelis erat in tota domo eius tanquam famulus: Christus verò tanquam filius.* Tertiam inter Christum & Sacerdotes Leuiticos, cap. 7. vbi sic ratiocinatur: Melchisedech fuit excellentior Aarone; sed Christus est Sacerdos secundùm ordinem Melchisedech: Ergò sacerdotium Christi est excellentius Sacerdotio Aaronico seu Leuitico. Maiorem probat tripliciter. Primò; quia Melchisedech benedixit Abrahæ, & consequenter Aaroni, qui erat in lumbis

bis Abrahæ. Maior autem benedicit minori. Secundò, quia accepit decimas ab Abrahamo, & consequenter ab Aarone. Tertiò, quia non legitur initium habuisse dierum aut finem.

19 Ex hoc discursu facilè aduertis, Apostolum non aliud ex professo egisse, quàm vt ostenderet Sacerdotium Christi præstantius esse Sacerdotio Aaronis; ac proinde Hebræos, qui hactenus magni fecerant legem & Sacerdotium Mosaicum, deinceps debere pluris facere legem & Sacerdotium Christianum. Vnde vlterius sequitur, mirum non esse, si nullam fecerit mentionem oblationis panis & vini. Non enim disputabat de figura & similitudine inter Christum & Melchisedech, vt dictum est; sed de excellentia Sacerdotij Christi suprà Sacerdotium Mosaicum. Ad hanc autem excellentiam declarandam non opus est confugere ad oblationem panis & vini, cum aliunde suppeterent sat multa argumenta, quæ plus momenti habebant. Nam ex oblatione panis & vini videbat se nihil efficaciter probare posse. Dixissent enim Hebræi, sacrificia Mosaica, quæ constabant ex animalibus, non fuisse inferiora sacrificio Melchisedech, quod constabat ex pane & vino: ac proinde ex hac parte, Melchisedechum non fuisse Aarone excellentiorem.

20 Hæc de prima obiectione. Superest altera, quæ erat talis: oblatio panis & vini fuit etiam vsitata in sacrificiis Aaronicis, & non tantum in sacrificio Melchisedechi. Ergò propter hanc oblationem non minus Aaron, quàm Melchisedech fuit figura Christi. Respondeo. Quando instituitur comparatio inter sacrificium Aaronis & Melchisedechi, debet institui inter principale & integrum vtriusque sacrificium. Oblatio panis & vini erat principale & integrum sacrificium Melchisedechi, quia nihil aliud legitur obtulisse. At non erat principale & integrum sacrificium Aaronis, sed tantum particula, per modum annexi. Nam principale constabat ex animalibus. Hinc patet quomodo Melchisedech potius, quàm Aaron, fuerit figura Christi in oblatione panis & vini. Nam sicut Melchisedech obtulit panem & vinum sine animalibus: ita Christus

in vltima cœna obtulit suam carnem & sanguinem sub specie panis & vini, sine specie aut oblatione animalum.

II. ARGVMENTVM.

E Vaticino Malachiæ.

21 MALACHIAS Propheta c. 1. v. 6. & sequentibus, prædicit fore, vt in nouo testamento offeratur Deo mundum sacrificium in omni loco, quod præferendum sit sacrificiis Mosaicis, quæ sæpè erant immunda. Nam de his, in persona Dei sic loquitur: *Offertis super altare meum panem pollutum.* Item *offertis cæcum, claudum, & languidum ad immolandum.* De illo autem: *In omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda.*

22 QVÆ verò est oblatio munda, quæ in nouo testamento vbique Deo offertur & sacrificatur? Catholici cum antiquis Patribus dicunt esse corpus & sanguinem Christi sub specie panis & vini Caluinistæ, esse bona opera, vt orationem, gratiarum actionem, eleemosynam, & similia. Sed facilè refelluntur. Primò, quia bona opera, teste Caluino, non sunt munda, sed potius *sordes, macula & inquinamenta:* Vt ipse loquitur lib. 3. instit. c. 12 §. 4. & c. 1, §. 3. Vide infrà c. 18.

23 DEINDE Malachias opponit oblationem nostram oblationi Iudæorum, ex parte rei oblatæ. Quæ oppositio in eo consistit, quod panes & animalia, quæ offerebantur in sacrificijs Iudæorum, sæpe erant vitiosa & immunda: At id, quod offertur in nostro sacrificio, semper fit mundum. Hoc aliud esse non potest, nisi corpus & sanguis Christi. Nam reliqua omnia, quæ Deo offerimus, sæpè vitiosa & imperfecta sunt.

24 DENIQVE Malachias non solùm loquitur de munda, sed etiam de noua oblatione, quæ successura sit sacrificio Mosaico, & futura propria Christianorum: At bona opera, neque noua sunt, neque succedunt sacrificio Mosaico, neque sunt propria Christianorum, cùm fuerint vsitata ab initio mundi, à Patriarchis, Prophetis, Apostolis, & corũ successoribus. Ergò bona opera non est oblatio munda, de qua loquitur Malachias.

Re-

25 RESPONDET Hutterus in Triumpho contra Bellarminum pag. 215. *Per oblationem mundam*, non intelligi omnia bona opera, quæ faciunt Christiani, sed prædicationem Euangelij, quæ dicitur Noua, non simpliciter, sed comparatè, quia nimirum clarior & illustrior est in noua lege, quàm in veteri. Sed hic homo, & sibi ipsi contradicit, & nihil aliud, quàm somnium suum narrat. Nam paulò post, pag. 214. expressè ait, omnes pios, ac fideles noui Testamenti offerre Deo sacrificium mundum, de quo loquitur Malachias. Constat autem, non omnes prædicare Euangelium. Quomodo ergò prædicatio Euangelij potest esse sacrificium, de quo loquitur Malchias? Non cohærent ista inter se.

26 DEINDE, quæ est proportio inter sacrificia Iudæorum, & prædicationem Euangelij? Aut quæ hæc connectio est? Sacerdotes Mosaici offerunt mihi panes pollutos & animalia cæca, clauda, & languida. At Christiani prædicabunt Euangelium? Nulla. Multò melior & accommodatior hæc nostra est: Sacerdotes Mosaici offerunt mihi victimas pollutas: At Christiani offerunt sanctam & impollutam. In hac enim confertur sacrificium cum sacrificio, pollutum cum impolluto; quod in ista non fit.

III. ARGVMENTVM EX *Colloquio Christi cum Samaritana.*

27 CHRISTVS in colloquio cum muliere Samaritana dat hoc discrimen inter sacrificium Iudæorum, Samaritanorum, & Christianorum, quòd duo priora fuerint alligata certo loco, tertium in omni loco offerri possit. Deinde, quod duo priora fuerint vitiosa? tertium non item. Loquitur autem de sacrificio propriè dicto. Ergò Christiani habent aliquod sacrificium propriè dictum, quod in omni loco offerri potest. Hoc autem non est sacrificium crucis cruentum, quod semel tantum, & vno loco oblatum est; Ergò est sacrificium Eucharistiæ incruentum, quod quotidie in omnibus Ecclesiis offertur.

28 TEXTVS sic habet, Ioan. 4. 19. *Dicit ei mulier: Domine, video, quia Propheta es tu. Patres nostri in monte hoc adorauerunt*

runt, & vos dicitis, quia Hierosolymis est locus, vbi adorare oportet. Dicit ei Iesus: Mulier, crede mihi, quia veniet hora, quando neque in monte hoc, neq; in Hierosolymis adorabitis patrem. Vos adoratis, quod nescitis: nos adoramus, quod scimus: quia salus ex Iudæis est. Sed venit hora & nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate.

29 Vbi nomen *adorationis* non sumitur pro simplici adoratione, quæ poterat vbique fieri, sed pro sacrificio, quod non poterat vbique offerri, sed apud Samaritanos offerebatur in monte Garizim, propè oppidum Sichimorum; apud Iudæos, in templo Hierosolymitano. Eodem sensu sumitur Ioan. 12. 20. *Erant autem quidam gentiles ex his qui ascendebant, vt adorarent in die festo.* Et actor. 8. 27. *Eunuchus venerat adorare in Ierusalem.* Ideò enim ex longinquis regionibus veniebant Hierosolymam, qui ibi erat locus sacrificij.

30 IGITVR Samaritana, videns Christum esse Prophetam, proponit illi quæstionem de schismate Samaritanorum & Iudæorum, quæ erat hæc: Vtri rectius facerent ac sentirent: Samaritani, qui offerebant sacrificia in monte Garizim; an Iudæi, qui contendebant, non ibi, sed in templo Hierosolymitano offerri oportere? Christus dupliciter respondet. 1. De loco. 2. De modo. De loco sic: *Veniet hora, quando neque in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabitis.* Quasi dicat: Deinceps, qui erunt Christiani, neque in hoc monte, neque in templo Hierosolymitano tantum sed in omni loco offerent sacrificium. Vel, quod idem est, sacrificium Christianorum non erit alligatum vni certo loco, sicut sacrificia Samaritanorum & Iudæorum, sed vbiq; poterit offerri, sicut prædixit Malachias. De modo sic: *Veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate,* id est Iudæi non offerunt sacrificium in spiritu, sed secundum externam ceremoniam. *Cor autem eorum longè est à me.* Samaritani non offerunt in veritate, quia non offerunt vero Deo, sed Idolo: *Vos adoratis, quod nescitis.* At Christiani, qui erunt veri adoratores, offerunt sacrificium vero Deo cum interna mentis deuotione.

IV. AR-

IV. ARGVMENTVM.

Ex Apostolo.

IN Apostolo Paulo habemus duo illustria loca pro sacrificio Eucharistiæ. Alter est 1. Cor. 10. 15. *Fugite ab idolorum cultura: calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? & panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est? Videte Israël secundum carnem: nonne qui edunt hostias, participes sunt altaris? Quid ergo? Dico, quod Idolis immolatum sit aliquid? Sed quæ immolant gentes. Dæmonijs immolant, non Deo Nolo autem vos socios fieri Dæmoniorum. Non potestis calicem Domini bibere, & calicem Dæmoniorum. Non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ Dæmoniorum.* 31

HIC agnoscit Apostolus triplicem mensam, seu triplex altare. Vnum, in quo gentiles sacrificant idolis seu dæmonijs. Alterum, in quo Iudæi offerunt Deo victimas ex animalibus. Tertium, in quo Christiani offerunt corpus & sanguinem Christi, sub specie panis & vini. At quorsum? vult probare, Corinthios debere abstinere ab idolotythis, id est, à carnibus, quæ idolis seu dæmoniis sunt oblatæ. Hoc sic probat: Qui comedit de victimis, quæ in altari idololatrico, immolatæ sunt idolis seu dæmonijs, ille est particeps altaris seu sacrificii idololatrici, & consequenter est cultor idolorum seu dæmoniorum: sed vos, cùm sitis Christiani, non debetis esse participes altaris seu sacrificij idololatrici, neque cultores idolorum: (*fugite*, inquit, *ab idolorum cultura*.) Ergò non debetis comedere de victimis, quæ immolatæ sunt Idolis. Maiorem probat à simili; & vtitur duplici exemplo: altero Christianorum, altero Iudæorum, hoc modo. Christiani, qui sumunt de corpore & sanguine Christi, sunt participes altaris seu sacrificij Christi. Et Iudæi, qui comedunt de victimis Mosaicis, sunt participes altaris seu sacrificij Mosaici: Ergò similiter, qui comedunt de victimis, quæ immolatæ sunt Idolis seu dæmonijs, sunt participes altaris seu sacrificii idololatrici. At nemo potest esse simul particeps altaris Christi & idolorum: Ergò si vultis 32

 esse

esse participes altaris Christi, debetis abstinere ab altari & sacrificio idolorum: aut si ab hoc non abstinetis, non potestis esse particeps altaris Christi. Hic est discursus Apostoli, ex quo patet, non minus apud Christianos, quàm apud Iudæos & gentiles esse altare, sacrificium, & participantes de sacrificio. Et quidem sacrificium Christianorum consistere in oblatione corporis & sanguinis Christi, sub specie panis & vini. Hoc enim expressè significat Apostolus cùm ait: *Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? Et panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est?*

33 ALTER locus est, Hebr. 7. 12. *Translato sacerdotio, necessè est, vt & legis translatio fiat.* Vbi sub nomine sacerdotij comprehenditur etiam sacrificium; & per legem intelligitur lex diuini cultus. Est ergò hic sensus verborum Apostoli: sacrificium & lex diuini cultus ita connexa sunt, vt vnum sine altero esse non possit: & vno translato, alterum quoque transferri necesse sit. Vnde sicut est triplex lex, quæ præscribit diuinum cultum: Vna naturalis, ab Adamo vsque ad Moysen: altera Mosaica, à Moyse vsque ad Christum: Tertia Euangelica, à Christo vsque ad finem mundi: ita triplex debet esse sacrificium: Vnum, quo colitur Deus juxta legem naturalem: alterum, quo colitur juxta Mosaicam: Tertium, quo juxta Euangelicam. Et quotiescunque lex diuini cultus mutatur, toties sacrificium mutari necesse est.

34 HOC clarius sic explico. Sicut homo constat duplici parte, nempe anima & corpore; ita lex præscribit illi duplicem cultum, quem tenetur Deo exhibere: Vnum internum, alterum externum. Internus consistit in actu fidei, spei, timoris, dilectionis. Externus in solo sacrificio. Nam reliqui externi cultus, quicunque illi sint, possunt etiam hominibus exhiberi. Solum sacrificium peculiariter institutum est ad colendum Deum. Eo igitur sublato, nihil reliquum est, quo Deum speciali ratione colamus. Hinc sequitur, legem, quæ præscribit externum cultum Dei, non alium præscribere, nisi sacrificiũ, quia nullus alius est. Deinde eiusmodi legẽ nec mutari, nec abrogari, nec restaurari

i posse, nisi mutato, aut obrogato, aut restaurato sacrificio.

HINC tandem ita concludo. Vbicunque est peculiaris lex 35 & religio, ibi debet esse peculare sacrificium, quo Deus ex præscripto illius legis colitur: Sed apud Christianos est peculiaris lex & religio, nempe Euangelica, distincta à lege naturali & Mosaica? Ergò apud Christianos est peculiare sacrificium, quo Deus colitur, distinctum à naturali & Mosaica. At hoc non potest esse aliud, quàm incruentum sacrificium Eucharistiæ. Ergò illud est. Maior patet ex dictis. Minorem probo, quia si esset aliud, maximè esset cruentum, quod semel in cruce peractum est. Sed hoc non est. Primò, quia illud à Christo, tanquam communi redemptore, pro omnibus oblatum est; tam pro iis qui vixerunt in lege naturæ Mosaica, quàm qui viuunt in Euangelica; *pro omnibus enim mortuus est Christus*. Sicut ergò præter illud, fuit aliud in lege naturæ, & aliud in Mosaica; Sic etiam aliud est in Euangelica. Et sicut sacrificium legis naturæ & Mosaicæ erat typus seu figura futuri sacrificij cruenti; (Hebr. 10.) Sic nostrum est imago seu repræsentatio præteriti, 1. Cor. 11. Secundò, quia lex diuini cultus debet obligare eos, qui subiecti sunt legi. Sicut ergò Patriarchæ & Prophetæ, qui subiecti erant legi naturali & Mosaicæ: non obligabantur Deum colere, nisi per sacrificia, quæ repræsentabant futurum sacrificium crucis; ita nos, qui subiecti sumus legi Euangelicæ, non obligamur Deum colere nisi per sacrificium Eucharistiæ, quod repræsentat præteritum sacrificium crucis. Ergò signum est, quod lex diuini cultus, tàm in veteri, quàm in nouo Testamento, non respiciat immediatè cruentum sacrificium crucis; sed potiùs alia sacrificia, quatenus illius, siue futuri, siue præteriti, repræsentatiua sunt.

V. ARGVMENTVM.

Ex Patribus.

ANTIQVI Patres tam disertè & clarè loquuntur de sa- 36 crificio Eucharistiæ, in quo Christus sub specie panis & vini quotidie offertur in Ecclesia, vt nemo, qui illos aspexerit, de ipsorum sententia dubitare possit. Hoc quinque modis ostendo.

PRIMO, quia quando loquuntur de Euchariſtia, paſſim vſurpãt has voces, *Sacrificium, oblatio, immolatio, hoſtia, victimam offerre, ſacrificare, immolare.* Ita Andreas Apoſtolus, Hippolytus Martyr, Ambroſius, Gregorius Nyſſenus, Chryſoſtomus, Auguſtinus, Cyrillus, Leo, Fulgentius, & alij apud Bellarminum lib. 1. de Miſſa, c. 15.

SECVNDO, quia requirunt altaria ad celebrandum Euchariſtiam. Altaria autem non eriguntur, niſi ratione ſacrificij. Supponunt ergò, Euchariſtiam eſſe ſacrificium. Ita Cyprianus, Euſebius, Optatus Mileuitanus, Ambroſius, Nazianzenus, Nyſſenus, Chryſoſtomus, Hieronymus, Auguſtinus, & alij apud eundem *c. 16.*

TERTIO, quia Miniſtros, qui Euchariſtiam offerunt, vocant *Sacerdotes* & eorum miniſterium, *ſacerdotium*; proprium autem munus Sacerdotis eſt, offerre ſacrificium, (Heb. 5. 1. & c. 8. 3.) Ita Gaudentius, Hieronymus, Ambroſius, Euſebius, Cyprianus, Tertullianus Auguſtinus, Chryſoſt. & alij apud eundem c. 17.

QVARTO, quia docent Euchariſtiam celebrari & offerri poſſe pro viuis & defunctis, pro pace & incolumitate; & generatim; pro omnibus neceſſitatibus, tam corporis quàm animi; quod ſanè non dicerent, niſi putarent eſſe verum ſacrificium. Ita Chryſoſtomus & Auguſtinus, variis locis apud eundem c. 19.

QVINTO, quia dicunt Melchiſedechum fuiſſe verum Sacerdotem, & obtuliſſe panem & vinum in ſacrificium: Et hoc modo præfiguraſſe incruentum ſacrificium, quod Chriſtus ſub ſpecie panis & vini inſtituit in vltima cœna: Eamque ob cauſam, Chriſtum in Scriptura vocari *Sacerdotem ſecundum ordinem Melchiſedech.* Ita Clemens Alexandrinus, Cyprianus, Euſebius, Hieronymus, Auguſtinus, & alij ſuprà citati. His addi poſſunt, qui vaticinium Malachiæ, de quo ſuprà dictum eſt, interpretantur de ſacrificio Euchariſtiæ, vt Iuſtin. Martyr, Irenæus; Tertull. Cyprian. Euſeb. Chryſ. Hier. Aug. & plures ali, apud Bellar. l. 1. c. 10.

37 Ex quibus omnibus aliunde conſtat de ſententia antiquorum Patrum. Neq; neceſſe eſt integra eorum teſtimonia huc tranſcribere, cum aduerſarij concedant, eos ita ſentire.

stre. Nam Kemnitius in Examine Conc. Tridentini, de Missis sic scribit: *Negari non potest, veteres, quando loquuntur de celebratione cœnæ Dominicæ, vsurpare vocabula sacrificij, immolationis, victimæ:* Item, *vti verbis offerre, sacrificare, immolare.* Similia habent Lutherus, & Caluinus, vt jam videbimus.

QVID SENTIANT ADVERSArij de sacrificio Altaris?

LVTHERANI & Caluinistæ negant esse sacrificium; 38 Et quod mirum est, per contemptum, vocant *horribile sacrilegium, idololatriam, sacrificij crucis Christi abnegationem, commentum Papisticum, abominationem, exitialem voraginem,* & si quæ similia cogitari possunt. Nec curant authoritatem Patrum, quam nos allegamus. Sic enim scribit Lutherus in lib. de abroganda Missa: *Profiteor in primis aduersus eos, qui clamaturi sunt, quod contra statuta Patrum docuerim, nihil horum me auditurum.* Et in lib. de Missa priuata: *Hîc non moramur, si clamitant Papistæ: Ecclesia, Ecclesia: Patres, Patres; quia, vt dixi hominum dicta aut facta, nihil in tam magnis causis curamus. Scimus ipsos etiam Prophetas lapsos esse; adeoq; Apostolos.* (Non tamen Lutherum, si Dijs placet, qui Prophetis & Apostolis major est) Et Caluinus lib. 4. inst. cap. 18. 1. *Pestilentissimo errore Satan totum penè orbem excæcauit; vt crederet Missam sacrificium.* Et infra §. 12. *Non est, cur vlla hominum authoritate, vel annorum præscriptione patiamur nos moueri.* Mira res, Lutherus & Caluinus, non volunt vlla hominum authoritate moueri, ne quidem Prophetarum & Apostolorum; & tamen ipsi sua authoritate volunt alios mouere, quasi ipsi homines non essent; sed Dij. Prouocant ad solam scripturam. Esto, Sed quomodo ex ea probant Missam non esse sacrificium? Hoc patebit ex ipsorum argumentis, quæ vel ex Scriptura apicem non habent? vel si habent, nullius certè momenti sunt. Audiamus singula separatim.

ARGVMENTA ADVERsariorum.

PRIMVM: Sacrificium debet offerri Deo, non autem 39 comedi ab hominibus; At Eucharistia comeditur

tur ab hominibus. Ergò non ſacrificium. Reſpondeo. Maior, quoad poſteriorem partem, apertè falſa eſt. Nam Agnus Paſchalis erat verum ſacrificium & tamen comedebatur ab Hebræis. Nec enim pugnant hæc duo inter ſe, Totum ſacrificium offertur Deo & totum ſacrificium, vel pars eius comeditur ab hominibus. Hoc non ſolum patet in Agno Paſchali, qui totus offerebatur Deo, & totus comedebatur à populo: ſed etiam in hoſtiis pacificis, quæ integræ offerebantur Deo, & tamen pars carnium cedebat in vſum Sacerdotum & offerentium. Eodem modo fit in Euchariſtia, Tota offertur Deo, & tota ſumitur à fidelibus ad eorum ſalutem & vtilitatem: Poteſt enim vna eademque res quatenus honorifica eſt, ſeruire vni: & quatenus vtilis eſt, ſeruire alteri. Imò commune eſt omnibus creaturis inferioribus, vt ſeruiant Deo ad ipſius gloriam & honorem; nobis autem, ad noſtram commmoditatem & ſalutem. Dices; Holocauſtum non comeditur ab hominibus, ſed totũ conſumitur ad honorem Dei: Ergo ſaltem Euchariſtia non eſt holocauſtum, quod tamen docent Catholici. Reſpondeo. Catholici non docent eſſe holocauſtum Moſaicum, quod totum debebat comburi, & in fumum reſolui: ſed eſſe perfectius omnibus ſacrificiis Moſaicis etiam holocauſtis; quia Chriſtus, qui offertur in Euchariſtia, eſt perfectior omnibus animalibus, quæ offerebantur in ſacrificiis & holocauſtis Moſaicis.

40 SECVNDA; id quod eſt ſacramentum, non poteſt ſimul eſſe ſacrificium: ſed Euchariſtia eſt ſacramentum: Ergò non poteſt ſimul eſſe ſacrificium. Maior probatur, quia ſacramentum & ſacrificium opponuntur. Nam in ſacramento accipimus aliquid à Deo; in ſacrificio damus aliquid Deo. At ratio accepti, & ratio dati, non poſſunt ſimul in vna eademq; re conſiſtere. Reſpondeo. Maior falſa eſt etiam aduerſariorum conceſſione. Nam Pleſſæus Caluiniſta, cum tota ſynodo Gapicenſi, lib. 12. de Euchar. c. 1 expreſſè ait, Agnum Paſchalem fuiſſe ſimul ſacramentum & ſacrificium. Quod etiam ex Scholaſticis docet D. Thom & alij plures. Si ergo Agno paſchali non repugnat, ſimul eſſe ſacramentum & ſacrificium; cur repugnet Euchariſtiæ? Non video

Nec

Nec obstat, quod in sacramento aliquid accipimus à Deo, & in sacrificio aliquid offeramus. Nam hæc duo posse simul consistere jam ostensum est in Agno Paschali: qui totus offerebatur Deo ad ipsius honorem : & totus comedebatur à Iudæis ad illorum salutem. Idem fit in Eucharistia. Et sanè, si id, quod à Deo accipimus, non liceret offerre Deo, nullum foret sacrificium juxta illud. 1. Paralip. 29. 14. *Tua sunt omnia: Et quæ de manu accepimus, dedimus tibi.*

TERTIVM; Christus in vltima cœna, quando instituit Eucharistiam, non dixit: *Offerte* sed, *comedite & bibite:* Ergò Eucharistia ex institutione Christi, non est sacrificium, sed sacramentum tantum. Respondeo. Tametsi non sit vsus illo vocabulo, *offerte:* vsus tamen est alio æquipollente, cùm dixit: *Hoc facite in meam commemorationem*, id est, posthac celebrate Eucharistiam, quam nunc instituo, pro gratiarum actione, in memoriam meæ mortis, quam pro vobis & toto humano genere subiturus sum. Est autem duplex gratiarum actio. Vna interna, quando quis interno affectu gratum se exhibet Deo pro accepto beneficio. Altera externa, quando externo & sensibili signo declarat internum animi affectum, & gratificandi voluntatem. Vtrãque requirit Christus à nobis pro beneficio suæ mortis ac passionis. Et quidem internam vult fieri per iternum animi affectum: Externam, per celebrationem Eucharistiæ. Porrò sicut interna gratiarum actio consistit in interna oblatione, qua quis affectum suum offert Deo pro accepto beneficio. Sic etiam externa consistit in oblatione, quâ externum signum sui affectus exhibet Deo. Vnde sequitur, omnem gratiarum actionem consistere in quadam oblatione, respectu Dei benefactoris. Cum ergò celebratio Eucharistiæ, ex Christi institutione, sit quædam externa gratiarum actio, necesse est, eam in externa oblatione consistere. Vnde, cum dixit Christus: *Hoc facite in meam commemorationem;* plus dixit, quàm si solùm dixisset, *offerte* Hoc enim amplius dixit: *Offerte in memoriam tanti beneficij à me accepti.*

IDEM aliâ viâ sic ostendo Christus obtulit seipsum Deo in ara crucis per modum veri & cruenti sacrificij, vt omnes

nes

nes fatentur cum Apostolo, (Hebr. 9. & 10.) Ac simul voluit, vt hæc cruenta oblatio repræsentaretur nobis, & quotidie in memoriam reuocaretur per celebrationem Eucharistiæ, cum dixit: *Hoc facite in meam commemorationem*. Ergò necesse est, in celebratione Eucharistiæ fieri aliquam oblationem incruentam, quæ sit repræsentatio illius cruentæ oblationis in cruce. Et hoc significat D. Augustinus lib. 20. contra Faustum, cap. 18. cum ait: *Christiani iam peracti sacrificij in cruce memoriam celebrant sacrosancta oblatione, & participatione corporis & sanguinis Christi.* Vbi in Eucharistia coniungit hæc duo, orationem, & participationem corporis & sanguinis Christi: Igitur secundum Augustinum, & offertur Christus in Eucharistia, & sumitur: offertur Deo, ad ipsius honorem: sumitur à fidelibus, ad ipsorum salutem & vtilitatem. Et hoc est, quod suprà dixi in solutione primi & secundi argumenti. Vnde patet, in his omnibus Augustinum nobiscum sentire contra Nouatores, quòd ipsi negare non audent.

43 QVARTVM, Christus est Sacerdos in æternum: Ergò nullũ habet successorem aut vicarium in Sacerdotio: Ergò jam nulli sunt Sacerdotes in terris: Ergò nec sacrificia propriè dicta. Et confirmatur ex Apostolo, Hebr. 7. Vbi dicit, ideo in veteri testamento fuisse plures Sacerdotes quorum vnus alteri succederet, quia singuli erant mortales, ac proinde debebant alij atque alij semper succedere. Christus autem est immortalis: Ergò non indiget successoribus, & vicarijs. Respondeo. Aliud est, esse successorem alterius; aliud, esse ministrum seu vicarium. Dupliciter enim hæc differunt. Primò, quia successor est eiusdem dignitatis ac potestatis cum eo, cui succedit; non item minister seu vicarius cum eo, cuius minister aut vicarius est. Secundò, successor non nisi post mortem aut depositionem alterius constituitur. At vicarius seu minister solet constitui dum adhuc viuit is, cui subseruit. Vtrumque patet in Rege. Is quamdiu viuit, & in officio manet non habet successorem cum pari potestate; habet tamen vicarios & ministros, qui illi subseruiunt. Similiter fit in nostro proposito. Christus non habet successorem in Sacerdotio cum pari potestate: quia

quia semper viuit, vt rectè argumentatur Apostolus. Habet tamen ministros seu vicarios, qui illi subseruiunt in officio sacerdotali. Idem factum est in Aarone, seruata proportione. Quamdiu vixit, non habuit successores cum pari potestate; habuit tamen inferiores Sacerdotes & Leuitas qui illi ministrabant. Et quid hic difficultatis est. Nihil sanè. Sed Nouatores omnia confundunt, vt facilius decipiant incautos.

QVINTVM: Sacrificium crucis habet vim infinitam & æternam: Ergò non indigemus alio sacrificio: Ergò multiplicare tot sacrificia Missæ, nihil est aliud, quàm negare virtutem & sufficientiam sacrificij crucis. Et confirmatur ex Apostolo, qui sæpè asserit, vnam oblationem Christi in cruce sufficere, nec alia opus esse. Heb. 9. 26. *Semel ad destructionem peccati per hostiam apparuit.* Et v. 28. *Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata.* Et ca. 10 10. *Sanctificati sumus per oblationem corporis Christi semel.* Et v. 14. *Vna oblatione consummauit in sempiternum sanctificatus.* Quid ergò opus est sacrificio Missatico? Respondeo. Hoc argumentum dupliciter potest retorqueri. Primò sic; Sacrificium crucis habet vim infinitam & æternam: Ergò non opus est Baptismo, & Eucharistia: Ergò multiplicare hæc omnia, nihil aliud est, quàm negare virtutem & sufficientiam sacrificij crucis. Secundò sic: Sacrificium crucis habet vim infinitam & æternam respectu omnium hominum, ab initio mundi, vsque ad finem: Ergò omnia alia sacrificia sunt superflua: Ergò multiplicare tot sacrificia Mosaica, nihil alud est, quàm negare vim & sufficientiam sacrificij crucis. Quid hic dicent Nouatores? 44

SED ad rem. Sacrificium crucis habet infinitam & æternam vim sanctificandi homines: nec opus est alio sacrificio crucis, aut eiusdem sacrificij crucis repetitione, Vel, quod idem est, non opus est, vt alius Christus moriatur pro nobis, aut, vt idem Christus sæpius moriatur. Nam semel moriendo, sufficientissimè satisfecit Deo Patri pro nobis. Et hoc vult Apostolus loco citato. Duo tamen necessaria sunt. Vnum, vt simus memores illius tanti beneficij, vel accepti iam, & olim promissi: Alterum, vt fructus illius bene- 45

nefi-

neficij & satisfactionis in particulari nobis applicetur. Vtrumque per fidem, sacramenta, sacrificia, prædicationem Verbi, & similia instrumenta à Deo ordinata, non solùm in veteri, sed etiam in nouo Testamento. Ergò nihil illorum superfluum est. Sicut ergò non sequitur; Sacrificium crucis habet infinitam vim: Ergò superflua sunt sacramenta nouæ legis: ita non sequitur: Habet infinitam vim: Ergò superfluum est sacrificium nouæ legis. Nec hoc, nec illa superflua sunt. Non enim ordinantur ad augendam vim sacrificij crucis, quæ cum infinita sit, non indiget augmento, sed partim ad illam repræsentandam, partim ad fructum eius nobis applicandum. Dices; quid opus est applicare fructum sacrificij crucis per sacrificium Missæ, cum sufficienter applicari possit per fidem, Baptismum, & Eucharistiam? Ergò vicissim dicam, quid opus est applicare per Baptismum, & Eucharistiam, cum sufficienter applicari posset per fidem & sacrificium Missæ? *O homo tu quis es, vt dicas Deo, quare ordinasti sic?*

46 HÆc sunt præcipua argumenta contra sacrificium Missæ. Alia, vel continent mera mendacia, quibus refutandis libenter supersedebo: Vel solùm contendunt, Missam non esse sacrificium propitiatorium pro peccatis: Cuiusmodi sunt hæc duo.

47 PRIVS: Nulla fit remissio peccatorum sine sanguinis effusione. (Hebr. 9. 22.) At in Eucharistia non est sanguinis effusio: Ergò in Eucharistia non fit remissio peccatorum: Ergò non est sacrificium propitiatorium. Ita post Caluinum Balduinus in Notis ad Disputationem meam de Communione sub vtraque specie, Dauid Paræus in c. 4. Epist. ad Hebr. & alii. Respondeo. Hoc argumentum sic potest retorqueri. Nulla fit remissio peccatorum sine sanguinis effusione. At in fide justificante non est sanguinis effusio: Ergò per fidem justificantem non fit remissio peccatorum: Ergò falsum est, quod dicunt aduersarij, peccatores justificari per fidem. Falsum est, quod clamant, fidem justificantē in eo consistere, quod quis certò credat, remitti sibi peccata, dum credit. Quid hic dicent: Sed ad rem. Verba Apostoli sic sunt intelligenda; Non fit remissio peccatorum, in

veteri lege, sine effusione sanguinis. Loquitur enim de Iudæis, non de Christianis. *Omnia penè*, inquit, *in sanguine secundum Legem mundantur*; *& sine sanguinis effusione non fit remissio.* Sensus est; secundum legem Mosaicam, nullum erat sacrificium pro peccato, sine effusione sanguinis hircorum, aut aliorum animalium. Quid hinc colligent Aduersarij contra sacrificium Missæ? Non plus sanè, quam contra sacrificium crucis. Sic enim deberent argumentari: Nulla fiebat remissio peccatorum in veteri Testamento, sine effusione sanguinis hircorum aut aliorum animalium: At in sacrificio Missæ non est effusio sanguinis hircorum aut aliorum animalium: Ergò in sacrificio Missæ non fit remissio peccatorum. Ineptissimè. Nec in sacrificio, cuius facta est effusio sanguinis hircorum aut aliorum animalium. An ideò non est facta remissio peccatorum? Viderint Aduersarij, qui sic ludunt in scripturis.

48 ADDO, tametsi Apostolus loquatur de remissione peccatorum in veteri Testamento, quæ non fiebat sine effusione sanguinis animalium, verba tamen eius posse accipi generatim hoc sensu: Nulla fit remissio peccatorum, siue in veteri, siue in nouo Testamento, sine effusione sanguinis Christi. Nisi enim Christus suum sanguinem pro nobis effudisset, nemo, nec in veteri, nec in nouo Testamento potuisset Deo reconciliari, & peccatorum remissionem accipere. Hæc tamen reconciliatio & peccatorum remissio, quæ per effusionem sanguinis Christi facta est, non eodem modo applicuit nobis in nouo Testamento, quo Iudæis applicata fuit in veteri. Illis enim applicabatur per cruenta sacrificia animalium, vt ex Apostolo dictum: nobis per sacrificium Missæ incruentum; & per sacramenta Baptismi & pœnitentiæ.

49 POSTERIUS: Nullum sacrificium sæpius iteratum potest perficere cultores, teste Apostolo: At Missæ sacrificium est sæpius iteratum. Ergò non potest perficere cultores, ac proinde nec peccata remittere. Ita Dauid Paræus in cap. 10. ad Hebr. & alij. Respondeo. Et hoc argumentum sic retorqueri potest: Nullum sacrificium sæpius iteratū potest perficere cultores, teste Apostolo: At fides, & alia pia

opera, quæ secundùm Aduersarios, sunt sacrificia Christianorum, sæpius iterantur; Ergò non possunt perficere cultores. In vtroque syllogismo neganda est maior propositio, quæ falsò tribuitur Apostolo. Nam Apostolus solùm confert sacrificia Mosaica cum sacrificio crucis Christi: Et dicit hoc interesse, quod Mosaica, tametsi sæpius fuerint reiterata, non tamen potuerint per se perficere, & iustificare Iudæos: quod verissimum est. Sacrificium autem crucis quod semel oblatum est, per se fuerit infiniti valoris, ac proinde sufficientissimum ad homines iustificandos; quod etiam verissimum est. Et tamen non obstante necesse est, fructum sacrificij crucis nobis applicari; nec semel tantùm; sed quoties indigemus. Sicut ergò potest applicari per fidem & Eucharistiam sæpius iteratam, vt fatentur Aduersarij: cur non similiter per sacrificium missæ sæpius iteratum? Et sic factum est in veteri Testamento. Nam quoties Iudæi in certa quædam peccata prolapsi erant, jubebantur offerre sacrificium propitiatorium.

CAPVT. XI.

De Sacramentis.

1 DVPLICIA solent distingui sacramenta: alia vetera, seu Mosaica: alia noua, seu Euangelica. Vetera sunt. 1. Circumcisio. 2. Esus Agni Paschalis. 3. Purificationes ab immunditiis. 4. Expiationes à peccatis. 5. Consecratio seu ordinatio Sacerdotum. 6. Esus panum propositionis, & quorundam aliorum, quæ Sacerdotum vsibus deputabantur. Ita D. Thom. in 1. 2. quæst. 102. art. 5. Noua sunt, Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Pœnitentia, Ordo, Extrema vnctio, Matrimonium. Ita Conc. Trident. sess. 7. Can. 1.

2 VETERA fuerunt typi, vmbræ, seu figuræ nouorum. Nam primò, circumcisio fuit figura baptismi. Esus Agni paschalis, & esus panum propositionis, figura Eucharistiæ. 3. Purificationes & expiationes, figura pœnitentiæ. 4. Consecratio Sacerdotum, figura ordinis. Ita D. Thomas ibidē

art.

[illegible] 3. Quæres, cur in veteri Testamento nulla fuerit figura Confirmationis, Extremæ vnctionis, & Matrimonij? D. Thom. assignat hanc causam; quia confirmatio est sacramentum plenitudinis gratiæ. At vetera sacramenta nullam conferebant gratiam, & ideò ab Apostolo vocantur *infirma & egena* (Gal. 4. 9. Similiter, Extrema vnctio, est quasi immediata quædam præparatio ad introitum regni cœlestis: At veteri Testamento nemini patebat introitus in regnum cœleste, quia ianua regni cœlestis nondum erat aperta. Denique sacramentum Matrimonij significat indissolubilem coniunctionem Christi cum Ecclesia, quam matrimonium Iudæorum non poterat significare, quia per libellum repudij dissoluebatur. (Deut. 24. 1.)

Nos hic agimus de sacramentis nouæ legis. Ac primò, 3 de nomine sacramenti. 2. De definitione. 3. De causis. 4. De effectu. 5. De numero. De quibus inter nos & Aduersarios discrepatio est.

DE NOMINE SACRAMENTI.

NOMEN sacramenti aliter sumitur apud profanos au- 4 thores, & aliter in scriptura. In scriptura idem significat, quod mysterium. Nam quoties in græco textu occurrit hoc nomen, μυςήριον, Latinus interpres nunc retinet nomen mysterij, nunc illius loco vsurpat nomen sacramenti, volens insinuare, eandem esse vtriusque significationem.

VTRVMQVE autem nomen sumitur dupliciter in scriptu- 5 ra. 1. Pro re arcana, abscondita, & latente. 2. Pro signo rei arcanæ, absconditæ, latentis. Priori sensu sumitur Eph. 3. 3. *Secundùm reuelationem notum mihi factum est sacramentum.* Et infrà v. 9. *Data est mihi gratia, illuminare omnes, quæ sit dispensatio sacramenti absconditi à seculis in Deo.* Et coloss. 1. 26. *Mysterium quod absconditum fuit à seculis.* Et 1. Thimoth. 3. 16. *Magnum est pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne.* Quibus locis, Incarnatio verbi, & vocatio gentium fidem, vocantur sacramenta seu mysteria, id est, res in æterno Dei consilio ac decreto absconditæ, quas nemo hominum aut Angelorum

rum potuit cognoscere, nisi quando Deus per Prophetas & Apostolos dignatus fuit eas reuelare seu manifestare.

6 POSTERIORI sumitur Eph. 5. 32. *Sacramentum hoc magnum est: Ego autem dico in Christo, & in Ecclesia.* Et Ap. 17. 7. *Et dixit Angelus: Quare miraris? Ego dicam tibi sacramentum mulieris.* Et Dan. 2. 19. *Tunc Daniel mysterium per visum nocte reuelatum est:* Vbi matrimonium Adami & Euæ, mulier fornicaria, & somnium Pharaonis dicuntur sacramenta seu mysteria, id est, signa rerum arcanarum & latentium. Nam matrimonium Adami & Euæ, significabat coniunctionem Christi cum Ecclesia: Mulier fornicaria, Romam idololatricem: Somnium Pharaonis, successionem quatuor regnorum, quorum vltimum erat regnum Christi.

7 Hoc posteriori sensu nos dicimus, Baptismum, Eucharistiam, & similes ceremonias à Christo institutas, esse sacramenta seu mysteria, id est, signa rei arcanæ & latentis. Quæres, quæ sit illa res arcana & latens, quam significant nostra sacramenta, de quibus agimus; Respondeo. Est interna gratia, seu sanctitas & iustitia inhærens, tametsi Lutherani & Caluinistæ aliter sentiant, vt jam videmus.

DE DEFINITIONE SACRAMENTI.

8 VARIÆ sunt Catholicorum Definitiones. Prima est communis: *Sacramentum est inuisibilis gratiæ signum visibile.* Hæc, si nihil addatur, conuenit veteribus & nouis sacramentis; sed diuerso modo. Nam vetera sacramenta significabant gratiam per Christum dandam, noua significant gratiam jam datam. Illa absentem, hæc præsentem.

9 SECVNDA est Magistri in 4. dist. 1. *Sacramentum est inuisibilis gratiæ signum visibile, & eiusdem gratiæ causa existens.* Hæc conuenit nouis tantum sacramentis. Nam noua sacramenta non solum significant gratiam, sed etiam efficiunt. Vetera significabant, sed non efficiebant.

10 TERTIA est Catechismi Concilij Tridentini: *Sacramentum est res sensibus subiecta, quæ ex Dei institutione sanctitatis iustitiæ, tum significandæ, tum efficiendæ vim habet.* Quæ etiam potest accommodari veteribus & nouis

sacra-

sacramentis. Est enim duplex sanctitas & justitia. Vna legalis seu Mosaica: Altera Euangelica seu Christiana. Prior est quasi figura seu vmbra posterioris, & nihil aliud est quã quædam consecratio seu deputatio ad diuinum cultum. Posterior est idem, quod inuisibilis seu interna gratia, quæ nos verè justos ac sanctos facit coram Deo. Prior potest consistere cum peccato mortali, posterior non potest. Prior fuit in omnibus Iudæis. Omnes enim, vt minimum, per Circumcisionem deputati erant ad diuinum cultum. Posterior non est in omnibus Christianis, sed tantum in ijs, qui immunes sunt à peccato mortali.

11 IGITVR supradicta definitio accommodatur nouis sacramentis hoc modo: *Sacramentum est res sensibilis, quæ ex Dei institutione, vim habet significandi & efficiendi sanctitatem Euangelicam* id est, internam gratiam, quæ confertur per merita Christi. Veteribus hoc modo; *Sacramentum est res sensibilis, quæ ex Dei institutione vim habet significandi & efficiendi sanctitatem Legalem,* quæ in eo consistit, quod aliquis juxta præscriptum legis Mosaicæ deputatus sit ad diuinum cultum.

12 QVÆRES. An vetera nullo modo significauerint sanctitatem Euangelicam, seu interna gratiam sanctificantem? Respondeo. Significârunt illam, non quidem immediatè, sicut noua, sed mediante sanctitate legali. Hæc enim erat figura seu vmbra sanctitatis Euangelicæ, vt rectè notat D. Thomas in 1. 2. quæst. 102. art. 5. Itaque vetera sacramenta, immediatè significando sanctitatem legalem, mediatè etiam significabant sanctitatem Euangelicam, quam noua significant immediatè. Habebant igitur triplex officium. 1. Immediatè significandi sanctitatem Legalem. 2. Immediatè eandem efficiendi. 3. Illa mediatè, significandi sanctitatem Euangelicam, id est, internam gratiam sanctificantem.

13 QVÆRES 2. An hæc tria fuerint de essentia veterum sacramentorum? Respondeo. Vetera sacramenta poterant dupliciter spectari. Primò, quatenus præcisè erant sacramenta illius temporis. Et sic solùm significabant & efficiebant sanctitatem legalem. Secundò, quatenus erant figuræ

tur ab hominibus. Ergò non sacrificium. Respondeo. Maior, quoad posteriorem partem, apertè falsa est. Nam Agnus Paschalis erat verum sacrificium & tamen comedebatur ab Hebræis. Nec enim pugnant hæc duo inter se, Totum sacrificium offertur Deo & totum sacrificium, vel pars eius comeditur ab hominibus. Hoc non solum patet in Agno Paschali, qui totus offerebatur Deo, & totus comedebatur à populo: sed etiam in hostiis pacificis, quæ integræ offerebantur Deo, & tamen pars carnium cedebat in vsum Sacerdotum & offerentium. Eodem modo fit in Eucharistia. Tota offertur Deo, & tota sumitur à fidelibus ad eorum salutem & vtilitatem: Potest enim vna eademque res quatenus honorifica est, seruire vni: & quatenus vtilis est, seruire alteri. Imò commune est omnibus creaturis inferioribus, vt seruiant Deo ad ipsius gloriam & honorem; nobis autem, ad nostram commmoditatem & salutem. Dices; Holocaustum non comeditur ab hominibus, sed totũ consumitur ad honorem Dei: Ergo saltem Eucharistia non est holocaustum, quod tamen docent Catholici. Respondeo. Catholici non docent esse holocaustum Mosaicum, quod totum debebat comburi, & in fumum resolui: sed esse perfectius omnibus sacrificiis Mosaicis etiam holocaustis; quia Christus, qui offertur in Eucharistia, est perfectior omnibus animalibus, quæ offerebantur in sacrificiis & holocaustis Mosaicis.

40 Secvnda; id quod est sacramentum, non potest simul esse sacrificium: sed Eucharistia est sacramentum: Ergò non potest simul esse sacrificium. Maior probatur, quia sacramentum & sacrificium opponuntur. Nam in sacramento accipimus aliquid à Deo; in sacrificio damus aliquid Deo. At ratio accepti, & ratio dati, non possunt simul in vna eademq; re consistere. Respondeo. Maior falsa est etiam aduersariorum concessione. Nam Plessæus Caluinista, cum tota synodo Gapicensi, lib. 12. de Euchar. c. 1 expressè ait, Agnum Paschalem fuisse simul sacramentum & sacrificium. Quod etiam ex Scholasticis docet D. Thom & alij plures. Si ergo Agno paschali non repugnat, simul esse sacramentum & sacrificium; cur repugnet Eucharistiæ? Non video

Nec

Nec obstat, quod in sacramento aliquid accipimus à Deo. & in sacrificio aliquid offeramus. Nam hæc duo posse simul consistere jam ostensum est in Agno Paschali: qui totus offerebatur Deo ad ipsius honorem : & totus comedebatur à Iudæis ad illorum salutem. Idem fit in Eucharistia. Et sanè, si id, quod à Deo accipimus, non liceret offerre Deo, nullum foret sacrificium juxta illud. 1. Paralip. 29. 14. *Tua sunt omnia: Et quæ de manu accepimus, dedimus tibi.*

Tertium; Christus in vltima cœna, quando instituit Eucharistiam, non dixit: Offerte sed, *comedite & bibite:* Ergò Eucharistia ex institutione Christi, non est sacrificium, sed sacramentum tantum. Respondeo. Tametsi non sit vsus illo vocabulo, *offerte:* vsus tamen est alio æquipollente, cùm dixit : *Hoc facite in meam commemorationem*, id est, posthac celebrate Eucharistiam; quam nunc instituo, pro gratiarum actione, in memoriam meæ mortis; quam pro vobis & toto humano genere subiturus sum. Est autem duplex gratiarum actio. Vna interna, quando quis interno affectu gratum se exhibet Deo pro accepto beneficio. Altera externa, quando externo & sensibili signo declarat internum animi affectum, & gratificandi voluntatem. Vtraque requirit Christus à nobis pro beneficio suæ mortis ac passionis. Et quidem internam vult fieri per iternum animi affectum: Externam, per celebrationem Eucharistiæ. Porrò sicut interna gratiarum actio consistit in interna oblatione, qua quis affectum suum offert Deo pro accepto beneficio. Sic etiam externa consistit in oblatione, quâ externum signum sui affectus exhibet Deo. Vnde sequitur, omnem gratiarum actionem consistere in quadam oblatione, respectu Dei benefactoris. Cum ergò celebratio Eucharistiæ, ex Christi institutione, sit quædam externa gratiarum actio, necesse est, eam in externa oblatione consistere. Vnde, cum dixit Christus: *Hoc facite in meam commemorationem*; plus dixit, quàm si solùm dixisset, *offerte* Hoc enim implicitus dixit: O*fferte in memoriam tanti beneficij à me accepti.*

Idem aliâ viâ sic ostendo. Christus obtulit seipsum Deo in ara crucis per modum veri & cruenti sacrificij, vt omnes

nes fatentur cum Apostolo, (Hebr. 9. & 10.) Ac simul voluit, vt hæc cruenta oblatio repræsentaretur nobis, & quotidie in memoriam reuocaretur per celebrationem Eucharistiæ, cum dixit: *Hoc facite in meam commemorationem.* Ergò necesse est, in celebratione Eucharistiæ fieri aliquam oblationem incruentam, quæ sit repræsentatio illius cruentæ oblationis in cruce. Et hoc significat D. Augustinus lib. 20. contra Faustum, cap. 18. cum ait: *Christiani iam peracti sacrificij in cruce memoriam celebrant sacrosancta oblatione, & participatione corporis & sanguinis Christi.* Vbi in Eucharistia coniungit hæc duo, orationem, & participationem corporis & sanguinis Christi: Igitur secundum Augustinum, & offertur Christus in Eucharistia, & sumitur: offertur Deo, ad ipsius honorem: sumitur à fidelibus, ad ipsorum salutem & vtilitatem. Et hoc est, quod suprà dixi in solutione primi & secundi argumenti. Vnde patet, in his omnibus Augustinum nobiscum sentire contra Nouatores, quòd ipsi negare non audent.

43 QVARTVM, Christus est Sacerdos in æternum: Ergò nullũ habet successorem aut vicarium in Sacerdotio: Ergò jam nulli sunt Sacerdotes in terris: Ergò nec sacrificia propriè dicta. Et confirmatur ex Apostolo, Hebr. 7. Vbi dicit, ideo in veteri testamento fuisse plures Sacerdotes quorum vnus alteri succederet, quia singuli erant mortales, ac proinde debebant alij atque alij semper succedere. Christus autem est immortalis: Ergò non indiget successoribus, & vicarijs. Respondeo. Aliud est, esse successorem alterius; aliud, esse ministrum seu vicarium. Dupliciter enim hæc differunt. Primò, quia successor est eiusdem dignitatis ac potestatis cum eo, cui succedit; non item minister seu vicarius cum eo, cuius minister aut vicarius est. Secundò, successor non nisi post mortem aut depositionem alterius constituitur. At vicarius seu minister solet constitui dum adhuc viuit is, cui subseruit. Vtrumque patet in Rege. Is quamdiu vivit, & in officio manet non habet successorem cum pari potestate; habet tamen vicarios & ministros, qui illi subseruiunt. Similiter fit in nostro proposito. Christus non habet successorem in Sacerdotio cum pari potestate: quia

quia semper viuit, vt rectè argumentatur Apostolus. Habet tamen ministros seu vicarios, qui illi subseruiunt in officio sacerdotali. Idem factum est in Aarone, seruata proportione. Quamdiu vixit, non habuit successores cum pari potestate; habuit tamen inferiores Sacerdotes & Leuitas qui illi ministrabant. Et quid hic difficultatis est. Nihil sanè. Sed Nouatores omnia confundunt, vt facilius decipiant incautos.

44 QVINTVM: Sacrificium crucis habet vim infinitam & æternam: Ergò non indigemus alio sacrificio: Ergò multiplicare tot sacrificia Missæ, nihil est aliud, quàm negare virtutem & sufficientiam sacrificij crucis. Et confirmatur ex Apostolo, qui sæpè asserit, vnam oblationem Christi in cruce sufficere, nec alia opus esse. Heb. 9. 26. *Semel ad destructionem peccati per hostiam apparuit.* Et v. 28 *Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata.* Et ca. 10 10. *Sanctificati sumus per oblationem corporis Christi semel.* Et v. 14. *Vna oblatione consummauit in sempiternum sanctificatus.* Quid ergò opus est sacrificio Missatico? Respondeo. Hoc argumentum dupliciter potest retorqueri. Primò sic; Sacrificium crucis habet vim infinitam & æternam: Ergò non opus est Baptismo, & Eucharistia: Ergò multiplicare hæc omnia, nihil aliud est, quàm negare virtutem & sufficientiam sacrificij crucis. Secundò sic: Sacrificium crucis habet vim infinitam & æternam respectu omnium hominum, ab initio mundi, vsque ad finem: Ergò omnia alia sacrificia sunt superflua: Ergò multiplicare tot sacrificia Mosaica, nihil alud est, quàm negare vim & sufficientiam sacrificij crucis. Quid hic dicent Nouatores?

45 SED ad rem. Sacrificium crucis habet infinitam & æternam vim sanctificandi homines: nec opus est alio sacrificio crucis, aut eiusdem sacrificij crucis repetitione. Vel, quod idem est, non opus est, vt alius Christus moriatur pro nobis, aut, vt idem Christus sæpius moriatur. Nam semel moriendo, sufficientissimè satisfecit Deo Patri pro nobis. Et hoc vult Apostolus loco citato. Duo tamen necessaria sunt. Vnum, vt simus memores illius tanti beneficij, vel accepti iam, & olim promissi: Alterum, vt fructus illius bene-

nefi-

neficij & satisfactionis in particulari nobis applicetur. Vtrumque per fidem, sacramenta, sacrificia, prædicationem Verbi, & similia instrumenta à Deo ordinata, non solum in veteri, sed etiam in nouo Testamento. Ergò nihil illorum superfluum est. Sicut ergò non sequitur; Sacrificium crucis habet infinitam vim: Ergò superflua sunt sacramenta nouæ legis: ita non sequitur: Habet infinitam vim: Ergò superfluum est sacrificium nouæ legis. Nec hoc, nec illa superflua sunt. Non enim ordinantur ad augendam vim sacrificij crucis, quæ cum infinita sit, non indiget augmento, sed partim ad illam repræsentandam, partim ad fructum eius nobis applicandum. Dices; quid opus est applicare fructum sacrificij crucis per sacrificium Missæ, cum sufficienter applicari possit per fidem, Baptismum, & Eucharistiam? Ergò vicissim dicam, quid opus est applicare per Baptismum, & Eucharistiam, cum sufficienter applicari posset per fidem & sacrificium Missæ? *O homo tu quis es, vt dicas Deo, quare ordinasti sic?*

46 HÆc sunt præcipua argumenta contra sacrificium Missæ. Alia, vel continent mera mendacia, quibus refutandis libenter supersedebo: Vel solùm contendunt, Missam non esse sacrificium propitiatorium pro peccatis: Cuiusmodi sunt hæc duo.

47 PRIMVM: Nulla fit remissio peccatorum sine sanguinis effusione. (Hebr. 9. 22.) At in Eucharistia non est sanguinis effusio; Ergò in Eucharistia non fit remissio peccatorum: Ergò non est sacrificium propitiatorium. Ita post Caluinum Balduinus in Notis ad Disputationem meam de Communione sub vtraque specie, Dauid Paræus in c. 4. Epist. ad Hebr. & alii. Respondeo. Hoc argumentum sic potest retorqueri. Nulla fit remissio peccatorum sine sanguinis effusione. At in fide justificante non est sanguinis effusio: Ergò per fidem justificantem non fit remissio peccatorum: Ergò falsum est, quod dicunt aduersarij, peccatores justificari per fidem. Falsum est, quod clamant, fidem justificantē in eo consistere, quod quis certò credat, remitti sibi peccata, dum credit. Quid hic dicent: Sed ad rem. Verba Apostoli sic sunt intelligenda; Non fit remissio peccatorum, in

vete-

veteri lege, sine effusione sanguinis. Loquitur enim de Iudæis, non de Christianis. *Omnia penè*, inquit, *in sanguine secundum Legem mundantur: & sine sanguinis effusione non fit remissio.* Sensus est; secundum legem Mosaicam, nullum erat sacrificium pro peccato, sine effusione sanguinis hircorum, aut aliorum animalium. Quid hinc colligent Aduersarij contra sacrificium Missæ? Non plus sanè, quàm contra sacrificium crucis. Sic enim deberent argumentari: Nulla fiebat remissio peccatorum in veteri Testamento, sine effusione sanguinis hircorum aut aliorum animalium: At in sacrificio Missæ non est effusio sanguinis hircorum aut aliorum animalium: Ergò in sacrificio Missæ non fit remissio peccatorum. Ineptissimè. Nec in sacrificio, cuius facta est effusio sanguinis hircorum aut aliorum animalium. An ideò non est facta remissio peccatorum? Viderint Aduersarij, qui sic ludunt in scripturis.

48 ADDO, tametsi Apostolus loquatur de remissione peccatorum in veteri Testamento, quæ non fiebat sine effusione sanguinis animalium, verba tamen eius posse accipi generatim hoc sensu: Nulla fit remissio peccatorum, siue in veteri, siue in nouo Testamento, sine effusione sanguinis Christi. Nisi enim Christus suum sanguinem pro nobis effudisset, nemo, nec in veteri, nec in nouo Testamento potuisset Deo reconciliari, & peccatorum remissionem accipere. Hæc tamen reconciliatio & peccatorum remissio, quæ per effusionem sanguinis Christi facta est, non eodem modo applicuit nobis in nouo Testamento, quo Iudæis applicata fuit in veteri. Illis enim applicabatur per cruenta sacrificia animalium, vt ex Apostolo dictum: nobis per sacrificium Missæ incruentum, & per sacramenta Baptismi & pœnitentiæ.

49 POSTERIVS: Nullum sacrificium sæpius iteratum potest perficere cultores, teste Apostolo: At Missæ sacrificium est sæpius iteratum. Ergò non potest perficere cultores, ac proinde nec peccata remittere. Ita Dauid Paræus in cap. 10. ad Hebr. & alij. Respondeo. Et hoc argumentum sic retorqueri potest: Nullum sacrificium sæpius iteratū potest perficere cultores, teste Apostolo: At fides, & alia pia

opera, quæ secundùm Aduersarios, sunt sacrificia Christianorum, sæpius iterantur; Ergò non possunt perficere cultores. In vtroque syllogismo neganda est maior propositio, quæ falsò tribuitur Apostolo. Nam Apostolus solùm confert sacrificia Mosaica cum sacrificio crucis Christi: Et dicit hoc interesse, quod Mosaica, tametsi sæpius fuerint reiterata, non tamen potuerint per se perficere, & iustificare Iudæos: quod verissimum est. Sacrificium autem crucis quod semel oblatum est, per se fuerit infiniti valoris, ac proinde sufficientissimum ad homines iustificandos; quod etiam verissimum est. Et tamen non obstante necesse est, fructum sacrificij crucis nobis applicari; nec semel tantùm; sed quoties indigemus. Sicut ergò potest applicari per fidem & Eucharistiam sæpius iteratam, vt fatentur Aduersarij: cur non similiter per sacrificium missæ sæpius iteratum? Et sic factum est in veteri Testamento. Nam quoties Iudæi in certa quædam peccata prolapsi erant, jubebantur offerre sacrificium propitiatorium.

CAPVT. XI.

De Sacramentis.

1 DVPLICIA solent distingui sacramenta: alia vetera, seu Mosaica: alia noua, seu Euangelica. Vetera sunt. 1. Circumcisio. 2. Esus Agni Paschalis. 3. Purificationes ab immunditiis. 4. Expiationes à peccatis. 5. Consecratio seu ordinatio Sacerdotum. 6. Esus panum propositionis, & quorundam aliorum, quæ Sacerdotum vsibus deputabantur. Ita D. Thom. in 1. 2. quæst. 102. art. 5. Noua sunt, Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Pœnitentia, Ordo, Extrema vnctio, Matrimonium. Ita Conc. Trident. sess. 7. Can. 1.

2 VETERA fuerunt typi, vmbræ, seu figuræ nouorum. Nam primò, circumcisio fuit figura baptismi. Esus Agni paschalis, & esus panum propositionis, figura Eucharistiæ. 3. Purificationes & expiationes, figura pœnitentiæ. 4. Consecratio Sacerdotum, figura ordinis. Ita D. Thomas ibidẽ

art.

art. 5. ad 3. Quæres, cur in veteri Testamento nulla fuerit figura Confirmationis, Extremæ vnctionis, & Matrimonij? D. Thom. assignat hanc causam; quia confirmatio est sacramentum plenitudinis gratiæ. At vetera sacramenta nullam conferebant gratiam, & ideò ab Apostolo vocantur *infirma & egena* (Gal. 4. 9. Similiter, Extrema vnctio, est quasi immediata quædam præparatio ad introitum regni cœlestis: At veteri Testamento nemini patebat introitus in regnum cœleste, quia ianua regni cœlestis nondum erat aperta. Denique sacramentum Matrimonij significat indissolubilem coniunctionem Christi cum Ecclesia, quam matrimonium Iudæorum non poterat significare, quia per libellum repudij dissoluebatur. (Deut. 24.)

Nos hic agimus de sacramentis nouæ legis. Ac primò, 3 de nomine sacramenti. 2. De definitione. 3. De causis. 4. De effectu. 5. De numero. De quibus inter nos & Aduersarios discrepatio est.

DE NOMINE SACRAMENTI.

NOMEN sacramenti aliter sumitur apud profanos authores, & aliter in scriptura. In scriptura idem significat, quod mysterium. Nam quoties in græco textu occurrit hoc nomen, μυςήριον, Latinus interpres nunc retinet nomen mysterij, nunc illius loco vsurpat nomen sacramenti, volens insinuare, eandem esse vtriusque significationem. 4

VTRVMQVE autem nomen sumitur dupliciter in scriptura. 1. Pro re arcana, abscondita, & latente. 2. Pro signo rei arcanæ, absconditæ, latentis. Priori sensu sumitur Eph. 3. 3. *Secundum reuelationem notum mihi factum est sacramentum.* Et infrà v. 9. *Data est mihi gratia, illuminare omnes, quæ sit dispensatio sacramenti absconditi à seculis in Deo.* Et coloss. 1. 26. *Mysterium quod absconditum fuit à seculis.* Et 1. Thimoth. 3. 16. *Magnum est pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne.* Quibus locis, Incarnatio verbi, & vocatio gentium fidem, vocantur sacramenta seu mysteria, id est, res in æterno Dei consilio ac decreto absconditæ, quas nemo hominum aut Angelo- 5

rum potuit cognoscere, nisi quando Deus per Prophetas & Apostolos dignatus fuit eas reuelare seu manifestare.

6 POSTERIORI sumitur Eph. 5. 32. *Sacramentum hoc magnum est: Ego autem dico in Christo, & in Ecclesia.* Et Ap 17. 7. *Et dixit Angelus: Quare miraris? Ego dicam tibi sacramentum mulieris.* Et Dan. 2. 19. *Tunc Daniel mysterium per visum nocte reuelatum est*: Vbi matrimonium Adami & Euæ, mulier fornicaria, & somnium Pharaonis dicuntur sacramenta seu mysteria, id est, signa rerum arcanarum & latentium. Nam matrimonium Adami & Euæ, significabat conjunctionem Christi cum Ecclesia: Mulier fornicaria, Romam idololatricem: Somnium Pharaonis, successionem quatuor regnorum, quorum vltimum erat regnum Christi.

7 Hoc posteriori sensu nos dicimus, Baptismum, Eucharistiam, & similes ceremonias à Christo institutas, esse sacramenta seu mysteria, id est, signa rei arcanæ & latentis. Quæres, quæ sit illa res arcana & latens, quam significant nostra sacramenta, de quibus agimus; Respondeo. Est interna gratia, seu sanctitas & justitia inhærens, tametsi Lutherani & Caluinistæ aliter sentiant, vt jam videmus.

DE DEFINITIONE SACRAmenti.

8 VARIÆ sunt Catholicorum Definitiones. Prima est communis: *Sacramentum est inuisibilis gratiæ signum visibile.* Hæc, si nihil addatur, conuenit veteribus & nouis sacramentis; sed diuerso modo. Nam vetera sacramenta significabant gratiam per Christum dandam, noua significant gratiam jam datam. Illa absentem, hæc præsentem.

9 SECVNDA est Magistri in 4. dist. 1. *Sacramentum est inuisibilis gratiæ signum visibile, & eiusdem gratiæ causa existens.* Hæc conuenit nouis tantum sacramentis. Nam noua sacramenta non solum significant gratiam, sed etiam efficiunt. Vetera significabant, sed non efficiebant.

10 TERTIA est Catechismi Concilij Tridentini: *Sacramentum est res sensibus subiecta, quæ ex Dei institutione sanctitatis iustitiæ, tum significandæ, tum efficiendæ vim habet.* Quæ etiam potest accommodari veteribus & nouis

sacra-

sacramentis. Est enim duplex sanctitas & justitia. Vna legalis seu Mosaica: Altera Euangelica seu Christiana. Prior est quasi figura seu vmbra posterioris, & nihil aliud est quã quædam consecratio seu deputatio ad diuinum cultum. Posterior est idem, quod inuisibilis seu interna gratia, quæ nos verè justos ac sanctos facit coram Deo. Prior potest consistere cum peccato mortali; posterior non potest. Prior fuit in omnibus Iudæis. Omnes enim, vt minimum, per Circumcisionem deputati erant ad diuinum cultum. Posterior non est in omnibus Christianis, sed tantum in ijs, qui immunes sunt à peccato mortali.

11 IGITVR supradicta definitio accommodatur nouis sacramentis hoc modo: *Sacramentum est res sensibilis, quæ ex Dei institutione, vim habet significandi & efficiendi sanctitatem Euangelicam* id est, internam gratiam, quæ confertur per merita Christi. Veteribus hoc modo; *Sacramentum est res sensibilis, quæ ex Dei institutione vim habet significandi & efficiendi sanctitatem Legalem,* quæ in eo consistit, quod aliquis juxta præscriptum legis Mosaicæ deputatus sit ad diuinum cultum.

12 QVÆRES. An vetera nullo modo significauerint sanctitatem Euangelicam, seu interna gratiam sanctificantem? Respondeo. Significârunt illam, non quidem immediatè, sicut noua, sed mediante sanctitate legali. Hæc enim erat figura seu vmbra sanctitatis Euangelicæ, vt rectè notat D. Thomas in 1. 2. quæst. 102. art. 5. Itaque vetera sacramenta, immediatè significando sanctitatem legalem, mediatè etiam significabant sanctitatem Euangelicam, quam noua significant immediatè. Habebant igitur triplex officium. 1. Immediatè significandi sanctitatem Legalem. 2. Immediatè eandem efficiendi. 3. Illa mediatè, significandi sanctitatem Euangelicam, id est, internam gratiam sanctificantem.

13 QVÆRES 2. An hæc tria fuerint de essentia veterum sacramentorum? Respondeo. Vetera sacramenta poterant dupliciter spectari. Primò, quatenus præcisè erant sacramenta illius temporis. Et sic solùm significabant & efficiebant sanctitatem legalem. Secundò, quatenus erant figuræ

futurorum. Et sic, mediante sanctitate legali, significabant gratiam per Christum dandam. Vide Bellarminum lib. 1. de Sacramentis cap. 12. prop. 2.

QVID SENTIANT ADversarij.

34 DICTVM est, sacramentum nouæ legis, ex nostra sententia esse sensibile signum interioris gratiæ, & eiusdem gratiæ causam. In vtroque dissentiunt a nobis Lutherani & Caluinistæ. Negant sacramentum esse signum interioris gratiæ: Negant esse causam eiusdem gratiæ. Quid igitur est, ex eorum sententia? Vix certi aliquid statui potest. Nam aliqui dicunt, esse promissionem: alij, signum externum, cui addita est promissio: alij sigillum, quo obsignatur promissio. Habent ergò discrepantes definitiones.

35 PRIMA est Lutheri in lib. de capt. Babylonica c. vltimo: *Sacramentum est promissio signo externo annexa.* Vel, vt definit Herbrandus in Epitome: *Est promissio Euangelica, certâ externâ ceremoniâ vestita.* Non valet. Primò, quia non est sufficiens. Non enim explicat, cuius rei sit promissio. Deinde est falsa. Nam neque Baptismus, neque Eucharistia formaliter est promissio, sed annexam habet promissionem. Baptismus quidem hanc; *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit.* Eucharistia verò hanc: *Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum.*

36 SECVNDA est Philippi Apologia Confess. Augustanæ: *Sacramentum est ritus qui habet mandatum Dei & cui addita est promissio gratiæ.* Hæc destruit definitionem Lutheri. Nam Lutherus ait: Sacramentum esse promissionem: Philippus, non esse promissionem, sed ritum, cui addita est promissio gratiæ. Porrò, nomine gratiæ non intelligit interiorem gratiam sanctificantem, sicut nos intelligimus, sed gratuitam peccatorum remissionem, vt ipse explicat in locis communibus, Tit. de numero Sacramentorum. Hæc autem remissio, juxta Lutheranos & Caluinistas, in eo consistit, quod peccata maneant quidem in homine, sed tamen tegantur, & non imputentur. Hoc refutandum est

in-

infrà cap. 16. de justificatione. Et nunc refelli potest ex eo, quod Eucharistia non habeat annexam promissionem remissionis peccatorum. Non enim hóc sacramentum à Deo institutum est, vt homini remittat peccata, vel ex impio & peccatore faciat iustum; sed vt justitiam & sanctitatem, quæ in illo est, foueat, conseruet, & augeat. Imò tantum abest, vt remittat peccata, vt etiam obsit peccatori, si cum conscientia peccati accedat. Hinc Apostolus 1. Cor. 11. 28. *Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat: Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit.* Et Christus in vltima cœna non voluit porrigere Apostolis Eucharistiam nisi præmissa pedum lotione. Nimirum, vt significaret, neminem, nisi purum & immaculatum, ad mensam Christi admittendum esse. Et ratio sumitur ex ipsa natura huius sacramenti. Quid enim aliud est Eucharistia: quàm cibus & potus, quo anima reficitur & vegetatur? Ioan. 6. 55. *Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus.* Sicut ergò cibus & potus corporalis non prodest corpori mortuo, sed vitam habenti; sic etiam seruata proportione de Eucharistia dicendum est.

17 TERTIA est Iacobi Herbrandi in Epitome Compendij Theologiæ: *Sacramentum est ceremonia vel sacra actio, in Euangelio diuinitus instituta, constans verbo Dei & elemento, quâ tanquam sigillo, promissio Euangelij propria de gratia & reconciliatione cum Deo applicatur, confirmatur, & obsignatur.* Hæc destruit definitionem Philippi. Nam Philippus ait sacramentum esse ritum, cui addita est promissio: Herbrandus, esse ceremoniam, quâ tanquam sigillo applicatur, confirmatur, & obsignatur promissio. Quæ duo distincta sunt. Nam secundùm Philippum, sic exprimenda promissio ex parte Dei: si hunc ritum vsurpaueris, promitto tibi remissionem peccatorum. At secundùm Herbrandum hoc modo: Ego quidem in Euangelio promisi omnibus in communi remissionem peccatorum, sed hanc ipsam promissionem generatim ibi factam, nunc in particulari per hoc sacramentum, tanquam per sigillum tibi applico, confirmo, & obsigno. Hæc doctrina, quod attinet

ad remissionem peccatorum, jam refutata est. Nam p Eucharistiam non applicatur promissio remissionis pecc torum, vt ostendi. Quod verò attinet ad sigillum, pau post refutabitur.

18 QVARTA est Caluini, lib. 4. inst. cap. 15. §. 1. *Sacramentum est symbolum externum, quo beneuolentiæ erga nos su promissionem conscientijs nostris Dominus obsignat, ad sustinendam fidei nostra imbecillitatem; & quo nos vicissim pietatem erga eum nostram testamur.* Hinc patet Caluinum & Herbrandum in eo conuenire, quod vterque dicat, sacramentum esse sigillum, quo diuina promissio obsignatur. Differunt tamen in aliis. Primò, quia Herbrandus loquitur de promissione remissionis peccatorum, quæ facta est in Euangelio: Caluinus de promissione diuinæ beneuolentiæ, quæ facta est Abrahæ & posteris eius. Gen. 17. 7. *Ero Deus tuus, & seminis tui post te.* Secundò, Herbrandus dicit; promissionem reconciliationis per sacramentum nobis applicari, & obsignari: Caluinus, promissionem diuinæ beneuolentiæ per sacramentum non applicari, seu obsignari. Itaque secundum Herbrandum, promissio applicatur infantibus per baptismum: At secundum Caluinum, applicatur illis ab vtero materno; & per baptismum obsignatur. Vnde vlterius sequitur, infantes, secundum Caluinum, saluari posse sine baptismo, quia promissio illis ab vtero materno applicata est: At secundum Herbrandum, non posse saluari sine baptismo, quia per baptismum debet illis applicari promissio.

19 Hic multi sunt errores. Primus de promissione Abrahæ facta. 2. De baptismo infantium. 3. De sigillo. 4. De sustinenda fidei nostræ imbecillitate. Duo priores, qui Caluinistarum proprij sunt, refellentur lib. 3. cap. 7. Quartus paulò post, cum agemus de fine Sacramentorum. Tertius hic refellendus est. Dicit igitur Caluinus, sacramentum esse sigillum, quo obsignatur & confirmatur diuina promissio. Quod tametsi possit sano sensu intelligi, falsum tamen est eo sensu, quo à Caluino asseritur. Nam ille sic statuit. Primò, promissiones Dei, quæ in Scriptura consignatæ sunt, non prodesse nobis, nisi mediante fide

No-

Necesse enim est, nos firmiter credere, Deum facturum, quod promisit. In hoc consentio. Secundò fidem quam habemus de promissionibus Dei, quæ in Scriptura consignatæ sunt; sæpè vacillare, & ideò easdem promissiones per sacramenta, tanquam per sigilla, debere confirmari & obsignari, vt fides vacillans excitetur & sustentetur. Sicut, quando Rex per literas permittit aliquid subditis, solet suam promissionem appenso sigillo regio obsignare & confirmare, vt credant à Rege factam esse. In hoc dissentio. Ratio est, quia sigillum debet esse notius, quàm id quod sigillo obsignatur. (ideò enim appenditur sigillum Regis ad literas Regias, vt viso sigillo, quod omnibus notum est, credamus literas authoritate Regis scriptas esse, de quo posset dubitari.) At sacramentum non est notius, quàm diuina promissio: Ergò sacramentum non est sigillũ, quo obsignatur diuina promissio: Minor patet, quia secundum Lutheranos & Caluinistas, ex sola Scriptura cognoscimus, quæ sint vera Sacramenta, & quæ veræ Dei promissiones; Ergò nec sacramenta sunt notiora, quam promissiones Dei, neque vicissim promissiones Dei sunt notiores quàm sacramenta; cùm vtrorumque notitia immediatè & æqualiter pendeat ex testimonio solius Scripturæ.

20 Et confirmatur, quia illa pars Scripturæ, quæ continet institutionem sacramentorum non est maioris authoritatis, neque majorem fidem meretur, quàm illa, quæ continet promissiones Dei: Ergò non magis credendum est, vni quàm alteri. Si ergò Caluinistæ credunt sacramenta propter authoritatem vnius partis Scripturæ, debent etiam credere, promissiones Dei propter authoritatem alterius partis Scripturæ. Ergò fides, quam habent de promissionibus Dei, non excitatur per fidem, quam habent de sacramentis à Deo institutis: Nec contrà; Sed potius, propter solius Scripturæ authoritatem, credunt sacramenta & promissiones.

21 Dices, Quidquid sit de hac subtilitate, constat ex Scriptura; promissiones Dei sæpè obsignatas fuisse per externa signa vel symbola. Quod variis exemplis ostendi potest. Primò, quia Iris fuit signum fœderis inter Deum & Noë.

(Gen. 9. 12.) Secundò circumcisio fuit signum fœderis inter Deum & Abrahamum, (Genes. 17. 11.) Tertiò, Ros & vellus Gedeonis fuit sigillum promissionis, quâ Deus Gedeoni pomisit victoriam contra Madianitas. Iud. c. 6. 37.) Quartò, vmbra horologij retrocedens decem gradibus, fuit sigillum promissionis, quæ Ezechiæ facta est de sanitate (4. Reg. 20. 30.

22 RESPONDEO. Hæc exempla nihil ad rem faciunt. Nam promissiones, quæ olim speciatim fiebant huic vel illi homini, multum differunt à promissionibus, quæ in Euangelio generatim fiunt omnibus. Priores enim proponebantur per Angelos in humana specie apparentes & ideo debebant aliquo efficaci signo vel miraculo confirmari, vt crederentur à Deo fieri; & non ab homine vel diabolo, qui sæpè transfigurat se in angelum lucis. Posteriores autem proponuntur nobis per sacram scripturam, quam agnoscimus esse infallibilem, ac à Deo inspiratam, ideoque non opus est alia confirmatione. Dabo simile. Si Imperator destinaret ad me priuatim aliquem ex suis officialibus, mihi incognitum; & per illũ promittere mihi officium Prælaturæ; meritò postularem aliquod signum vel indicium, quo possem certò cognoscere, ab Imperatore destinatum esse: At si idem Imperator per authenticas literas, & Cæsareo sigillo obsignatas, promitteret generatim suis subditis aliquam immunitatem, nemo dubitaret de mente ipsius, neque necesse esset alio signo promissionem confirmare. Imò nullum aliud signum esset tanti momenti apud subditos, quam verbum Imperatoris, auhentico scripto consignatum.

23 Hæc contra aduersarios. Nihilominus, vt dixi, sano sensu intelligi potest, Sacramentum esse quasi sigillum, quo diuina promissio nobis in particulari applicatur & obsignatur. Quod sic explico. Aliud est institutio sacramenti, quæ à Christo facta est: Aliud susceptio, seu vsurpatio sacramenti, quæ à nobis fit: Aiud, natura & essentia sacramenti, quatenus in se spectatur. Institutio sacramenti, quæ à Christo facta est, annexam habet promissionem gratiæ generalem, cuiusmodi est hæc: *Qui crediderit, & baptizatus*

tus fuerit, saluus erit, At susceptio sacramenti, quæ à nobis fit, vel sacramentum, quatenus à nobis suscipitur, est quasi sigillum, quo promissio illa generalis, quæ institutioni annexa est, speciatim applicatur ei, qui sacramentum suscipit, & quodammodo obsignatur. Quod patet in hoc syllogismo: Quicunque baptizatus fuerit, saluus erit: (Hæc est generalis promissio) At ego nunc baptizor: (Hæc est susceptio sacramenti,) Ergò ego saluus ero: Hic generalis illa promissio speciatim mihi applicatur per sacramenti susceptionem, & quodammodo obsignatur. Iam verò, natura & essentia sacramenti non consistit in hac obsignatione aut applicatione, sed in eo, quod sit sensibile signum internæ gratiæ, quæ promissa est, & eiusdem gratiæ causa instrumentalis.

DE MATERIA ET FORMA *Sacramentorum.*

COMMVNIS Scholasticorum sententia est, omnia sacramenta nouæ legis perfici rebus & verbis, tanquam materiâ & formâ; non tamen omnia constitui rebus & verbis, tanquam materiâ & formâ. Vide Vasquez disp. 12. 9. c. 1. n. 2. & c. 3. n. 35. Prior pars definita est in Concil. Florentino, post sessionem vltimam, in Decreto Euangelij Papæ. Et patet partim ex Scriptura, partim ex Traditione, & praxi Ecclesiæ. Nam Baptismus perficitur ablutione & verbo baptizantis (Matth. 28. v. 19.) Confirmatio, impositione manus & oratione, Actor. 8. 15. (Eucharistia, pane ac vino & verbo consecrationis. (Matth. 26. 26.) Extrema vnctione & oratione, (Iac. 5. 14 (Pœnitentia, contritione, & absolutione. Ordo, impositione manus & verbo Episcopi ordinantis. Matrimonium traditione corporum, & mutuo consensu, qui verbis exprimitur. Hæc tamen verba possunt suppleri per externum nutum aut scripturam, juxta vsum Ecclesiæ. 24

POSTERIOR pars addita est propter Eucharistiam, quæ quidem perficitur rebus & verbis, non tamen vtriusq; constituitur; sed tantum corpore & sanguine Christi sub specie panis & vino. Ratio est, quia Eucharistia hoc habet peculiare præ aliis sacramentis quod consistat in re perma- 25

nen-

nente, cum alia consistant in re transeunte, seu in vsu & actione. Res autem permanens non potest constitui prolatione verborum, quæ est transiens & successiua. Est igitur magnum discrimen inter hæc verba: *Ego te Baptizo*, & ista, *Hoc est corpus meum*. Nam priora non solum perficiunt, sed etiam essentialiter constiuunt baptismum: posteriora perficiunt quidem, non tamen essentialiter constituunt Eucharistiam.

26 CALVINISTÆ, qui admittunt duo tantum sacramenta, Baptismum, & Eucharistiam, discrepant à nobis circa verba vtriusque. Sic enim statuunt. Primò, in Baptismo requiri duplex verbum. Vnum solemne illud. *Ego baptizo in nomine Patris, & Filij & Spiritus sancti.* Alterum concionale, quo Minister proponit & explicat promissionem Dei, quæ baptismo annexa est. Secundò, in Eucharistia non requiri aliud verbum, quàm instructionis Ita Caluinus in formula ministrandi sacramenta. Et seruatur apud Caluinistas in praxi.

27 Nos contrà sic statuimus. Primo, in Baptismo, præter verbum illud solenne, *Ego te baptizo*, non requiri verbum concionale. Ratio est, quia Baptismus Catholicorum datur sine vlla concione, & tamen est verus baptismus, vt fatetur Caluinus lib. 4. Instit. c. 15. §. 16. Secundò, in Eucharistia requiri verbum consecrationem. *Hoc est corpus meum:* non tamen verbum concionis aut instructionis. Ratio est, quia Christus adhibuit verbum consecratorium, non autem instructorium. Quod tamen fecisset, si fuisset necessarium. Habuit quidem, peracta celebratione Eucharistæ, longam concionem, quæ habetur apud Ioannem cap. 14. & duobus sequentibus, sed illa nihil pertinebat ad Eucharistiam. Non ideò tamen negamus instructionem vtilem esse, sed solum asserimus, eam non requiri ad naturam & essentiam Sacramenti.

DE CAVSA EFFICIENTE ET *finali Sacramentorum.*

28 PRIMA Conclusio. Deus est principalis Author, qui instituit sacramenta nouæ legis. Ita D. Tho. 3. p. qu. 64. & alij passim, tam Catholici quàm Aduersarij. Ratio est,

est, quia is solus potest instituere sacramenta, tanquam principalis author, qui sua authoritate potest illis dare vim significandi & efficiendi gratiam: Hoc solus Deus potest facere. Ergo. Nec obstat, quod Christus, secundum humanitatem dicatur ea instituisse; vt definitum est Concil. Trid. sess. 7. Cano 1. non enim instituit, vt principalis author, sed vt Commissarius & delegatus. Præstitit autem, hæc tria. Primò, promulgauit voluntatem Dei, in institutione sacramentorum. Secundò determinauit materiam & formam, quibus sacramenta perficiuntur. Tertio, per sua merita obtinuit illis vim conferendi gratiam justificantem.

SECVNDA Conclusio. Finis, ob quem sacramenta à Deo instituta sunt, est multiplex. 1. Sanctificatio nostra. 2. Instructio. 3, Humiliatio. 4. Professio Christianæ Religionis. Nam primò instituta sunt, vt conferant nobis gratiam sanctificantem? qui est finis primarius. Secundò, vt nos instruant, quo ritu debeamus in nouo Testamento Deum colere, & nobis reconciliare. Tertiò, vt qui per res sensibiles a Deo recessimus, cogamur per easdem ad eum reuerti. Quartò, vt per vsurpationem sacramentorum, quæ Christus instituit, profiteamur nos esse Christianos. 29

LVTHERANI & Caluinistæ in hoc puncto à nobis dissentiunt. Putant enim sacramenta principaliter instituta esse, vt excitent in nobis fidem, per quam justificemur. Sed errant; quia fides requiritur ante susceptionem sacramentorum. Est enim dispositio præuia, qua debemus nos dignè præparare, vt cum fructu accedamus ad sacramenta. Quod patet primò ex verbis scripturæ. Matth. 28. 19. *Docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, &c.* Doctrina fidei præcedit, baptismus sequitur. Nec solùm doctrina fidei, sed etiam fides ipsa, quoad actum. Marci 16. 16. *Qui crediderit, & babtizatus fuerit, saluus erit.* 30

DEINDE exemplis Philippus non voluit baptizare Eunuchum, nisi prius crederet in Christum. Act. 8. 36. *Ait Eunuchus; Ecce aqua: probibet me baptizari? dixit autem Philippus: Si credis ex toto corde, licet.* Et Petrus in concione, quam habuit ad Iudæos in die Pentecostes, prius excitauit illos ad fidem in Christum, ac deinde hortatus est ad baptis- 31

ptismum suscipiendum. Nam cùm multa dixisset de Christo, tandem ita conclusit Act. 2.36. *Certissimè ergo sciat omnis domus Israël, quia & Dominum eum, & Christum fecit Deus hunc Iesum, quem vos crucifixistis.* Quo euentu? Mox sequitur: *His auditis compuncti sunt corde, & dixerunt ad Petrum, & ad reliquos Apostolos: Quid faciemus viri fratres? Petrus verò ad illos: Pœnitentiam agite & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu, in remissionem peccatorum vestrorum.* Ecce auditâ Petri concione, compuncti sunt corde, quia iam credebant illum ipsum, quem crucifixerunt, esse Christum Redemptorem. Et hac fide præuia, baptizati sunt.

32 ACCEDIT duplex ratio. Vna, quia si finis sacramentorum esset, excitare fidem, baptismus non prodesset infantibus, sed iis potius, qui præsentes sunt. In his enim potest excitari fides; in illis non potest. Altera, quia baptismus non minus efficax est, si conferatur Latino idiomate, quod rudes, qui baptizantur, non intelligunt; quàm si conferatur lingua vulgari, quam omnes intelligunt. Ergò finis & efficacia illius non consistit in eo, vt excitet fidem in ijs, qui baptizantur, sed in eo, vt remittat peccata, vt iam probabimus. Antecedens patet: quia Lutherani & Caluinistæ admittunt nostrum baptismum, qui Latino idiomate conferri solet.

DE EFFECTV SACRAMENTORVM.

33 EX dictis constat, quid Aduersarij sentiant de effectu sacramentorum, & quid nos. Nam illi dicunt, sacramenta ideo instituta esse vt excitent fidem. Ex quo sequitur, effectum illorum esse fidem. Hoc iam refutaui, quia fides est dispositio præuia. Nos dicimus, ideo instituta esse, vt conferant gratiam iustificantem. Vnde sequitur, effectum illorum esse gratiam. Quod apertè docet Scriptura. Ioan. 3.5. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei.* Hinc enim colligimus, per baptismum nos renasci seu regenerari. Quod sine gratia iustificante fieri non potest. Idem ex illo Actorum 2. v. 38. *Baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu, in remissionem peccatorum vestrorum.* Et Act. 22.16. *Exurge & baptiza-*

re, & ablue peccata tua. At peccata non remittuntur aut abluuntur, nisi per infusionem gratiæ sanctificantis.

34 VARIÆ sunt aduersariorum obiectiones. Prima sumitur ex iis locis, vbi scriptura dicit, hominem iustificari per fidem. Hinc inferunt, non iustificari per sacramenta, nisi quatenus excitant fidem. Respondeo. Non sequitur: quia possunt esse multæ causæ iustificationis, in diuerso genere. Nam homo iustificatur per fidem, tanquam per præuiam dispositionem: per sacramenta, tanquam per causas instrumentales; per Deum, tanquam per causam principalem: per Christum, tanquam per causam meritoriam: per gratiam, tanquam per causam formalem.

35 SECVNDA sumitur ex Apostolo Rom. 4.10. vbi ait, Abrahamum non esse iustificatum ex circumcisione quæ erat sacramentum veteris legis; sed ex fide, cuius signaculum fuit circumcisio: Ergò eodem modo, sacramenta nouæ legis non iustificant, nisi excitando fidem. Respondeo. Circumcisio non excitabat fidem in Abrahamo, sed erat signaculum seu testimonium fidei iam antea habitæ. Priùs enim Abraham Deo credidit, ac deinde circumcisus est, (Gen. 15. 6. & Gen. 17. 24.) Ex quo non potest inferri quod Aduersarij inferunt fidem excitari per sacramenta, sed potius, fidem requiri ante sacramentorum susceptionem, quod nos asserimus.

36 TERTIA sumitur ex illo Eph. 5. 26. *Vt illam sanctificaret mundans lauacro aquæ in verbo vitæ*. Vbi tota vis baptismi tribuitur verbo: Verbum autem operatur excitando fidem, iuxta illud Ro. 10. 17. *Fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi*. Respondeo. Per verbum vitæ non intelligitur verbum concionis aut prædicationis, quo excitatur fides, sed intelligitur forma Baptismi, seu verbum illud solenne: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*. Itaque sensus est, Ecclesiam mundari per baptismum, qui constat ablutione aquæ & verbo baptizantis. Et sic exponunt omnes interpretes, quando agunt de sensu literali.

37 QVARTA obiectio. In omni sacramento requiritur verbum promissionis. Sed vbi est promissio, ibi requiritur fides. Ergò fides est, quæ immediatè operatur & iustificat.

ficat. Respondeo, verbum promissionis requiritur quidem in institutione sacramenti, non tamen in vsu sacramenti. Sed demus requiri promissionem & consequenter fidem: inde non sequitur fidem immediate justificare, sed dispositiuè.

38 QVINTA. Multi per fidem saluantur sine sacramento baptismi, vt qui non habent à quo baptizentur: Et contra, qui baptismum habent sine fide, damnantur: Ergò in sacramento fides est, quæ justificat, non sacramentum. Respondeo. Aliud est loqui de paruulis, aliud de adultis. Nam paruuli saluantur per baptismum sine propria fide actuali. Adulti saluari debent per vtrumque, & per propriam fidem actualem, & per baptismum, licet diuerso modo. Nam per fidem justificantur dispositiuè: per baptismum actiuè. Rursus, per baptismum, vel reipsa, vel voto seu desiderio susceptum.

DE NVMERO SACRAMENTORVM.

39 NOs constanter docemus cum concilio Tridentino, septem esse sacramenta nouæ Legis. Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Pœnitentiam, Ordinem, Extremam vnctionem, Matrimonium. Aduersarij, vt alias vbique, ita etiam in hoc puncto, inconstantes sunt. Nam aliqui agnoscunt solum baptismum, vt Luth. in li. de Capt. Babyl. circa init. Alij Baptismum & Eucharistiam, vt Philippus in locis communibus. Illyricus in Confessione Antvverpiensi. Lemnitius in 2. p. exam. Alij Baptismum, Eucharistiam, & Pœnitentiam, vt plerique Lutherani in suis Catechismis. Alij Baptismum, Cœnam, & Matrimonium, vt Zvvinglius in lib. de vera & falsa relig. Alij Baptismum, Cœnam, & Ordinationem, vt Caluinus. Etsi enim lib. 4. instit. c. 19 §. 1. & 20. dicat esse duo tantùm sacramenta, nempe Baptismum & Cœnam; tamen cap. 19 §. 31. numerat etiam Ordinationem inter vera sacramenta, & simul monet se, cùm tantùm duo esse dicit, loqui de sacramentis ordinariis, & toti Ecclesiæ communibus. Hinc apparet, nihil certi esse apud Aduersarios.

40 NEQVE ipsi possunt suas discrepantes sententias vllo modo, vel ex scriptura, vel ex Traditione confirmare. Nam Traditio, quam ipsi reiiciunt, pro nobis est. Ex scriptura, quam

quàm ipsi reijciunt, pro nobis est. Ex scriptura, quam admittunt, nihil hactenus pro se attulerunt. Nec deinceps allaturi sunt. Nusquam scriptura dicit, duo vel tria tantum esse sacramenta. Imò nusquam vel Baptismo, vel Eucharistiæ sacramenti nomē attribuit. Nusquam definit, quid propriè sit sacramentum nouæ legis. Quid ergò præsidij ex scriptura sperare possunt? Nos perpetua Ecclesiæ Traditione nos tuemur. Semper in Ecclesia traditum, & creditum est, septem esse nouæ legis sacramenta. In hac Traditione acquiescimus, suadente Apostolo 2. Thess. 2. 14. *Itaq; fratres state, & tenete Traditiones, quas didicistis.* Stamus & tenemus. Vt autem constet ex Traditione de numero septenario, consulendi sunt antiqui Patres, & præsertim qui omnium instar est, Augustinus, cuius testimonia subijciemus.

IGITVR de Baptismo & Eucharistia. lib. 3. de doctrina Christiana c. 9. sic scribit. *Pauca pro multis, eademq; factu facillima, & intellectu augustissima, & conseruatione castissima, ipse Dominus & Apostolica tradit disciplina; sicuti est Baptismi sacramentum; & celebratio corporis & sanguinis Domini.* Et conc. 1. super Psal. 103. *Respice ad munera ipsius Ecclesiæ: Munus sacramentorum in Baptismo, in Eucharistia, in cæteris sanctis sacramentis, quale munus est.* 41

DE Confirmatione, lib. 2. contra litteras Petiliani cap. 104. *In hoc vnguento sacramentum Chrismatis vult interpretari, quod quidem in genere visibilium signaculorum sacrosanctum est, sicut ipse Baptismus.* Et tract. 3. in Epist. Ioannis. *Vnctio spiritualis ipse spiritus sanctus est, cuius sacramentum est in vnctione visibili.* 42

De Pœnitentia lib. 1. de adulterinis coniugiis cap. 26. & 28. *Eadem est causa Baptismi & reconciliationis, sine quibus sacramentis homines credunt se non debere exire de corpore.* Et Epist. 108. ad Honoratum: *An non cogitamus, cum ad istorum periculorum peruenitur extrema, nec est potestas vlla fugiendi, quantus in Ecclesia fieri solet ab vtroque sexu, atque ab omni ætate concursus, alijs Baptismum flagitantibus, alijs Reconciliationem?* Et infrà: *Si Ministri adsint, alij baptizantur, alij reconciliantur, nulli Domini corporis communione fraudantur.* 43

44 De Ordine, lib. 2. contra Epistolam Parmeniani c. 13. *Vtrumq; sacramentum est, & quidem consecratione vtrumq; hominis datur: illud, cùm baptizatur; istud cum ordinatur: ideoq; in Ecclesia Catholica vtrumque non licet iterare.* Hanc postremam partem probat ex praxi Catholicorum. Nam sicut is, qui recedit ab Ecclesia Catholica, & postea ad eam redit non solet iterum baptizari; ita etiam non solet iterum ordinari. Et posteà subijcit; *Sed si nos* (Catholici) *male facimus ipsi* (aduersarij) *explicent, quomodo sacramentum baptizati non possit amitti, & sacramentum ordinati possit amitti?* Et paulò pòst: *Si enim vtrumque sacramentum est, quod nemo dubitat, cur illud non amittitur, & illud amittitur? Neutri sacramento iniuria facienda est.* Similia habet lib. 1. de Baptismo contra Donatist. cap. 1.

45 De extrema Vnctione serm. 215. de tempore: *Quoties aliqua infirmitas superuenerit, corpus & sanguinem Christi, ille qui ægrotat, accipiat; ac deinde corpusculum suum vngat, vt illud quod scriptum est, impleatur in eo: infirmatur aliquis? inducat presbyteros, & orent super eum, vngentes eum oleo.* Similia habet libr. 2. de visitatione infirmorum, cap. 4. & alibi.

46 De Matrimonio lib. 1. de Nuptijs & concupisce. cap. 10. *Huius sacramenti res est, vt mas & fœmina connubio copulati, quamdiu viuunt inseparabiliter perseuerent.* Et lib. 5. contra Iulianum ca. 9. *Propter hoc in illo* (coniugio Iosephi & Mariæ Virginis, *omnia tria bona nuptiarum dixi esse completa: fidem, quia nullum adulterium: prolem, ipsum Dominum Christum: Sacramentum quia nullum diuortium.* Et in lib. de bono coniugali c. 22. *Bonum igitur nuptiarum per omnes gentes in causa generandi est, & in fide castitatis. Quod autem ad populum Dei pertinet, etiam in sanctitate sacramenti.* Et in lib. de Fide & operibus cap. 7. *In Ecclesia Dei, nuptiarum non solùm vinculum, verùm etiam sacramentum ita commendatur, vt non liceat viro vxorem suam alteri tradere.*

47 Hæc ex Augustino. Obiectiones aduersariorum nullius momenti sunt. *Prima* est Kemnitij: Scriptura nusquam dicit, septem esse sacramenta. Respondeo. Nusquam etiam dicit, duo vel tria esse. Nos extra scripturam habemus Tra-

di-

ditionem Ecclesiæ pro septenario numero: aduersarij non habent pro binario vel ternario. *Altera* est eiusdem: Scriptura negat septem esse sacramenta. Nam Apoc. 17. 7. Angelus Vocat sacramentum bestiam, quæ septem capita habebat. Ergò septenarius sacramentorum numerus pertinet ad Antichristum, qui per illam bestiam significatur. Respondeo. Kemnitius ostendit se blasphemum esse, quia si septem sacramenta sunt septem capita Antichristi, necesse est, etiam Baptismum & Eucharistiam esse capita Antichristi: quod est contra ipsum Kemnitium. Deinde: Ioannes loco citato non dicit septem capita bestiæ esse septem sacramenta: sed vnum sacramentum, ac proinde, si liceret nugari, id potius Luthero obijceretur, qui in lib. de capt. Babylonica dicit vnum tantum esse sacramentum. Denique ipsemet Ioannes septem illa capita, septem Reges interpretatur. Itaque ruit fundamentum, quo nititur blasphemia Kemnitij.

CAPVT. XII.

De Vocatione Ministrorum Ecclesiæ.

POPVLVS Dei tam in veteri, quàm in nouo Testamento, duobus modis regi ac gubernari solet. Primò, in rebus politicis, quæ spectant ad externam reipublicæ iustitiam & tranquillitatem. Hoc fit per Reges, Principes, & alios Magistratus seculares. Secundò, in rebus fidei ac religionis, quæ salutem animæ concernunt. Hoc fit per Ministros Ecclesiæ, de quibus nunc agimus. In vtroque gubernandi genere necessaria est legitima vocatio. Nam neque Reges & Principes seculares possunt vsurpare regimen temporale: neque Ministri Ecclesiæ Ecclesiasticum, nisi legitimo titulo ad hoc officium deputati & admissi sint. Et, si aliter faciant, priores quidem appellantur Tyranni: posteriores autem, fures & latrones, iuxta illud Christi, Ioan. 10. 1. *Qui non intrat per ostium in ouile ouium sed ascendit aliunde, ille fur est, & latro.*

Hoc loco, relicta Regum ac Principum seculari vocatio-

tione, solum agam de vocatione Ministrorum Ecclesiæ, de qua Scriptura sic loquitur, Rom. 10. 15. *Quomodo vero prædicabunt, nisi mittantur?* Et Hebr. 5. 4. *Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo, tanquam Aaron* Id est, nemo debet se ingerere & intrudere in officium sacerdotale, sed debet assumi & eligi à Deo, sicut Aaron, & eius posteri electi sunt. Et Iere. 23. 21. *Non mittebam Prophetas* (inquit Deus de falsis Prophetis) *& ipsi currebant. Non loquebar ad eos, & ipsi prophetizabant.*

3 AGAM autem hoc ordine. Primò, de ordinaria & extraordinaria vocatione Ministrorum Ecclesiæ veteris Testamenti. Secundò, de ordinaria & extraordinaria vocatione Ministrorum Ecclesiæ noui Testamenti. Tertiò, quod Ministri Lutherani & Caluiniani, nec ordinaria, nec extraordinaria vocatione legitimè vocati sint; ac proinde, qui illos audiunt, non Pastores audiant sed mercenarios, fures, latrones, de quibus Ioann. 10.

DE ORDINARIA VOCATIONE *Ministrorum veteris Testamenti.*

4 DVPLEX solet distingui vocatio. Altera ordinaria, quæ fit à Deo seu Dei institutione mediante consensu & cooperatione eorum hominum, quorum interest. Quo pacto Parochus vocatur ex consensu Episcopi, Episcopus ex consensu Pontificis, Pontifex ex consensu Cardinalium. Altera extraordinaria, quæ immediatè fit à solo Deo. Quo pacto vocati sunt Moyses, Prophetæ, Apostoli.

5 IGITVR Ministri Ecclesiæ, qui in veteri Testamento ordinariè vocabantur, erant triplices. 1. Pontifex, seu summus Sacerdos. 2. Alij Sacerdotes inferiores. 3. Leuitæ. Omnes de tribu Leui, qui speciatim deputati erant diuino cultui, vt habetur. Nu. 3. 12. & Num. 8. 13. In illorum vocatione multa spectari possunt. Primò, Electio seu designatio certæ personæ. Secundò, Purificatio præcedens consecrationem. Tertiò, ipsa consecratio. Quartò, aplicatio ad vsum seu exercitium ministerij. Quintò, potestas & officiũ.

6 ELECTIO seu designatio personæ fiebat per hæreditariam successionem. Nam filij succedebant parentibus, vt

Aaro-

Aaroni Eleazar, Eleazaro Phineces, & sic deinceps. (Eccles. 45.7.)

Pvrificatio fiebat certis ritibus à Deo præscriptis, cuiusmodi erant hi. 1. Aspersio aquæ lustralis. 2. Rasio pilorum. 3. Lotio corporis & vestium. 4. Oblatio sacrificij pro peccato (Num. 8. 6. & Exod. 29. 4.) Post purificationem sequebatur.

Consecratio. Et quidem Leuitæ consecrabantur hoc modo. Primò, separabantur de medio filiorum Israël. 2. Pontifex offerebat illos Deo in ministerium Tabernaculi, & pro illis orabat, vt benè fungerentur suo officio. (Nu. 8. 9.) Cùm hoc modo iam essent consecrati, applicabantur ad vsum ministerii, eo ipso, quod intromitterentur in Tabernaculum fœderis Domini. (Num. 8. 22.) 7

Pontificis autem & Sacerdotum consecratio erat huiusmodi. Primò, post lotionem, Pontifex ornatu Pontificali, & Sacerdotes sacerdotali induebantur. 2. Pontifex vngebatur oleo vnctionis in capite; non item Sacerdotes. 3. Tam Pontifex, quàm Sacerdotes, in extremo auriculę dexteræ, & similiter in pollice manus ac pedis dextri, tingebantur sanguine arietis immolati. 4. Vestes eorum aspergebantur sanguine arietis & oleo vnctionis. Denique, ex canisto panum, & ex ariete immolato dabantur illis aliqua in manus, vt ea leuarent coram Deo. Quo signo non solùm dabatur ijs potestas sacrificandi; sed simul applicabantur ad vsum ministerij. Hæc omnia habentur Exod. 29. 4. & sequentibus. 8

Cæterum, vt maior esset solennitas huius actionis, triplex in ea sacrificium offerebatur. 1. Vitulus in hostiam pro peccato. 2. Aries in holocaustum. 3. Aries alter in hostiam pacificam (Exod. 29. 1. & Leuit. 6. 2. (Cur autem tot ceremoniæ fuerint adhibitæ, triplex causa assignari potest. Vna ex parte officij Sacerdotalis & Pontificalis. Altera ex parte Sacerdotum & Pontificum. Tertia ex parte populi seu subditorum. 9

Igitvr prima causa est, quod Deus tot ritibus ac solennitatibus voluerit ostendere præstantiā, dignitatem, & sanctitatem officij Sacerdotalis. Et quod nemo ad officiū tam 10

ſanctum deberet accedere, niſi prius à Deo electus, & publicè coram populo in hunc finem eſſet conſecratus. Hinc grauiſſimè puniti ſunt, qui ingeſſerunt ſe in officium ſacerdotale, cùm non eſſent conſecrati. Exemplum habemus in Chore, Ieroboam, & Ozia. Chore viuus à terra abſorptus eſt (Num. 16. 31.) Ieroboamo manus repentè exaruit. (3. Reg. 13. 4.) Ozias leprâ percuſſus eſt. (2. Paralip. 26. 18)

11 ALTERA cauſa eſt, vt Pontifices & Sacerdotes caperent aliquam vtilitatem & huiuſmodi ritibus ac ceremonijs. Ac primò quidem, vt cogitarent, debere ſe ſanctos & puros eſſe, qui ad tam ſanctum & purum miniſterium à Deo eſſent electi & conſecrati. Deinde, vt in aduerſitatibus & periculis, quæ ſæpè occurrunt in tali officio, poſſent ſeipſos ſolari & erigere. Nam ſicut illi, qui præſunt alijs in rebus temporalibus ſæpè vel à ſuis ſubditis, vel ab hoſtibus affliguntur: ſic multò magis contingit illis, qui in cura animarum principatum tenent. Hoc in veteri Teſtamento experti ſunt Aaron, Zacharias, Azarias. Et in nouo, Apoſtoli, Matth. 10. 16. *Ecce ego mitto vos, ſicut oues in medio luporum.* Et Ioan. 16. 2. *Venit hora, vt omnis, qui interficit vos, arbitretur obſequium ſe præſtare Deo.* Et nominatim ſanctus Paulus 2. Corinth. 11. 23. *in laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis ſupra modum.* Cùm ergò huiuſmodi viri tot miſerijs expoſiti ſint, neceſſe eſt, habeant aliquid, quo ſe ſolentur, ne oneri ſuccumbant. Id in veteri Teſtamento factum eſt per ſolennes ritus ac ceremonias, quibus Sacerdotes & Pontifices, ex mandato Dei, conſecrabantur. Nam inde certò illis conſtabat, ſe à Deo ſpeciatim electos ac deſignatos eſſe, vt in tali officio Deo miniſtrarent: ac proinde vt omnia aduerſa, quæ tali officio annexa eſſent, libenti ac forti animo ſuſtinerent. Ex quo vlterius facilè ſibi perſuadebant, quidquid ratione vocationis acerbum ac moleſtum eueniret, non niſi in bonum exitum, diuinâ ordinatione ceſſurum.

12 TERTIA cauſa eſt, vt etiam ſubditi ex tali ceremoniarum ſolennitate fructum aliquem perciperent. Qui quidem fru-

fructus erat duplex. Alter, quod ex publica consecratione certò agnoscerent suos Pastores, quibus ipsorum salus commissa esset. Alter, quod scirent, quantum honorem ac reuerentiam, propter sanctitatem officij, præstare illis oporteret.

13 Venio ad officium & potestatem Ministrorum. Pontifex habebat quædam officia communia cum alijs sacerdotibus; quædam sibi propria ac peculiaria. Communia erant hæc decem. *Primum*, offerre victimas seu sacrificia super altare holocausti. Leuit. 1. 2. & 3. *Secundum*, in eodem altari, in vsum sacrificiorum, alere seu nutrire perpetuum ignem, subijciendo illi quotidie ligna. Leuit. 6. 12. *Tertium*, bis quotidie, nempe manè & vesperi, ponere & adolere incensum super altare thymiamatis, Exodi 30. 1. *Quartum*, bis quotidie, affuso oleo oliuarum, concinnare lucernas, quæ erant in candelabro aureo, iuxta altare thymiamatis, Exodi 25. 27. & Leuit. 24. *Quintum*, singulis sabbatis duodecim panes calidos ponere super mensam propositionis, & veteres inde remouere ac comedere. Exodi 25. 23. & Leuit. 24. 5. *Sextum*, immolare vaccam rufam extra castra. Num. 19. 3. Ex cineribus huius vaccæ fiebat aqua lustrationis seu expiationis. *Septimum*, adiurare mulieres in casu zelotypiæ. Numer. 5. 11. vbi etiam describitur ritus adiurandi. *Octauum*, discernere inter lepram & lepram Leuit. 13. per totum, & Deuteron. 17. 8. Priori loco continetur modus discernendi. *Nonum*, expiare seu mundare leprosos, puerperas menstruosas, & seminifluos Leuit. 12. & sequentibus. *Decimum*, legem Dei scire, interpretari, & alios docere. Agg. 2. 12. & Malachiæ 2. 7.

14 Propria erant hæc quatuor. Primum, semel in anno, nimirum in solennitate expiationis seu propitiationis, introire in sanctuarium, seu in sancta sanctorum (Heb. 9. 7.) Et instituere publicam totius populi expiationem ab omnibus peccatis & immunditijs toto anno contractis (Leuit. 19 per totum) Vbi notandum est duplicem fuisse expiationem in lege Mosaica. Vnam priuatam & particularem, quâ vel leprosi, vel puerperæ, vel alij qui habe-

bant aliquam immunditiam legalem, expiari solent. Alterum publicam & vniuersalem, quâ tota multitudo seu synagoga Israëlitarum mundabatur. Prior fiebat sæpè in anno; posterior, de qua hic agimus, semel duntaxat. Prior quouis Sacerdote; posterior à solo Pontifice. Prior extra sanctuarium; posterior partim in sanctuario, partim extrà. Fiebat autem hoc ritu. Primò, totus populus eo die cessabat ab omni opere seruili, jejunabat vsque ad vesperam. Secundò, Pontifex lauabat se aqua, & induebat vestes Pontificales. Tertiò, antequam inciperet publicam expiationem, præmittebat tres alias, quæ tamen publicæ subseruiebant. Vnam sui ipsius ac familiæ suæ, oblatione vituli pro peccato, & arietis in holocaustum. Alteram Tabernaculi & sanctuarij, partim vapore seu nebula accensorum aromatum; partim septena aspersione sanguinis ex immolato vitulo & hirco. Tertiam, altaris thymiamatis, sola aspersione sanguinis. His peractis, sequebatur publica expiatio, hoc modo. Pontifex, qui ab initio miserat sortem super duos hircos, vt alter immolaretur pro peccato, alter viuus mitteretur in desertum; hunc statuebat in conspectu multitudinis, & posita vtraque manu super caput eius, confitebatur omnes iniquitates & peccata filiorum Israël, eaque capiti astantis hirci imprecabatur: Et sic mittebat eum in desertum, quasi auferentem & portantem peccata totius populi. Vnde & hircus seu caper Emissarius dictus est. Hæc omnia habentur Leuit. 16. per totum.

15 SECVNDVM officium Pontificis erat, consecrare Sacerdotes, & Leuitas, juxta eum ritum, qui describitur Exodi 29. Leuit. 8. & Numer. 8. De quo ritu superius actum est. Hoc officium Pontificis designabatur per vnctionem capitis, vt rectè notat. D. Thom. in 1. 2. qu. 102. art. 5. ad 8. Et ratio est, quia sicut oleum vnctionis, seu sacrum chrisma, quod effundebatur in caput Pontificis, defluebat inde ad alia membra, juxta illud Psal. 132. 2. *Sicut vnguentum in capite quod descendit in barbam, barbam Aaron:* Ita potestas offerendi sacrificia & ministrandi in Tabernaculo, descendebat à Pontifice ad Sacerdotes & Leuitas per consecrationem,

tan-

micquam à capite synagogæ in membra inferiora.

16 Tertium, erat in controuersiis legalibus agere supremum judicem; & pronunciare vltimam sententiam, cui omnes sub pœna mortis tenebantur obedire & acquiescere (Deut. 17. 12. & 2. Paralip. 19. 1.) De quo officio multa dixi cap. 5. de Iudice Controuersiarum, §. 45. & seq. quæ hic non repeto.

17 Quartum, in rebus gerendis, quæ maioris momenti essent, consulere Deum, & ab eo responsum accipere. Hoc officium distinguitur à præcedente. Nam aliud est, interpretari legem, & ex eius interpretatione controuersias legales dirimere: aliud, sciscitari à Deo, an hoc vel illud negotium suscipiendum sit? De quo hic agimus.

18 Igitur in veteri Testamento, si quando circa res agendas aliqua dubitatio maioris momenti oriebatur, recurrendum erat ad Pontificem, qui consulto Deo, & accepto ab eo responso, docebat alios, quid faciendum esset. Erat autem duplex obligatio in hoc officio. Vna eorum, qui volebant rem aliquam majoris momenti aggredi. Nam antequam hoc facerent, tenebantur accedere pontificem, & ab eo consilium petere. Altera Pontificis; qui debebat rem illam Deo proponere, & ab eo sciscitari, an executioni mandanda esset, nec ne? (Num. 27. 21.) Sic Dauid Rex, cùm intellexisset insidias sibi parari à Saule, accessit Abiatar Pontificem, & per eum quæsiuit à Deo, an contra insidias posset securus esse in vrbe Ceila? an verò ciues Ceilenses essent eum tradituri Sauli? (1. Reg. 23. 9.) Idem Dauid, alio tempore, per eundem Pontificem consuluit Deum, an deberet persequi Amalechitas, qui spoliauerant, & succenderant oppidum Siceleg? (1. Reg. 30. 6.) Omitto alia similia exēpla.

19 Hoc addo, male actum fuisse cum illis, qui negligebant consulere Deum per Pontificem. Ac primò, Iosue, & alij Principes filiorum Israël, decepti sunt à Gabaonitis, eò quòd fœdus cum illis pacti essent, non consulto prius Deo. (Iosue 9. 14.) Deinde Saul elatus victoriâ, & præfisus suis viribus, cum vellet inconsulto Deo persequi Philisthæos, monitus à Pontifice est, ne id faceret. Et cum posteà consuluisset Deum: nullum responsum ab eo impetrauit. Itaque

non potuit vti victoria, sicut animo destinauerat. (1. Reg. 14. 36.) Deniq; filij Israël pugnaturi cùm Beniamitis, consulerunt quidem Deum per Pontificem; sed tamen, quia magis confidebant suis copijs, quam Dei oraculo, bis cœsi ac fugati sunt (Iudic. 20. 22.

20 QVÆRES, quo modo vel ritu solitus sit Pontifex consulere Deum in huiusmodi casibus? Respondeo. Aliter Moyses, qui erat extraordinarius Pontifex; aliter alij, qui erant ordinarij, soliti sunt id facere. Nam Moyses ingressus Tabernaculum fœderis, facie ad faciem cum Deo loquebatur, sicut amicus cum amico loquitur. (Exodi 33. 11.) vt alij Pontifices, qui postea secuti sunt, induebant Ephod, & sic loquebantur cum Deo, non facie ad faciem, sed alio peculiari modo, qui tamen apud Scriptores & interpretes non satis conpertus est.

DE EXTRAORDINARIA VOCATIONE Ministrorum veteris Testamenti.

21 EXTRAORDINARIE vocabantur illi, qui à solo Deo sine ministerio aliorum hominum mittebantur ad docendum, reformandum, & arguendum populum; quo pacto missi sunt Moyses, Helias, Helisæus, & alij Prophetæ. Erat autem necesse, vt qui hoc modo dicebant se missos esse à Deo, certis ac euidentibus signis confirmarent suam missionem, alioqui populus non credidisset ipsis, sed pro impostoribus habuisset. Quod fatetur Moyses de seipso. Cum enim Deus dixisset illud Exodi 3. v. 10. *Veni, & mittam te ad Pharaonem, vt educas populum meum filios Israël de Ægypto.* Respondet Moyses cap. 4. v. 1. *Non credent mihi, neque audient vocem meam, sed dicent: Non apparuit tibi Dominus.*

DVPLICITER autem probabant, se à Deo missos esse.
22 Primò, per miracula: Sic probauit Moyses, quando virgam in serpentem mutauit, aquas Ægypti in sanguinem conuertit, & alia prodigia patrauit, quæ plagæ Ægypti appellari solent. Sic Samuel, sic Helisæus, sic alij Prophetæ plures. Luculentum habemus exemplum in Helia, quod est huiusmodi. Tempore Achab Regis fuit disceptatio inter Heliam & Prophetas Baal. Tā hi quàm ille, legitimè se missos

[..]s affirmabant. Quid factum? Helias conuocato vniuerso populo, qui in duas partes claudicabat, non alio argumento vsus est, quàm quod diceret se suam missionem euidenti miraculo confirmare posse; Prophetas Baal non posse. Quod etiam contigit hoc modo. Duo boues in frustra concisi, & super ligna positi sunt in holocaustum: alter pro Helia, alter pro Prophetis Baal. Hi inuocato nomine Dei sui Baal, non potuerunt de cœlo impetrare ignem, quo holocaustum consumeretur. Helias inuocato Deo Israël, impetrauit. Itaque holocaustum ab eo positum, igne de cœlo misso consumptum est. Quo miraculo permotus populus. Heliam tanquam à Deo missum acceptauit: Et Prophetæ Baal, tanquam impostores interfecti sunt (3. Reg. 18. 20.) Omitto similia exempla.

SECVNDO, probabant suam missionem per veracem prædictionem eorum, quæ breui erant euentura. Sic Helias prædixit, tribus proximis annis non fore rorem & pluuiam (3. Reg. 17. 1.) Sic Micheas, Regem Achab infeliciter pugnaturum in Ramoth. Galaat. (3. Regum 22. 17.) Sic Helisæus, post vnum diem fore tantam annonæ vilitatem, vt duo modij hordei emantur vno statere. (4 Reg. 7. 1.) Sic Isaias, proximo anno fore abundantiam frugum: sequenti pomorum copiam: tertiò, plenam messem & vindemiam. (ca. 37. 30.) Sic Ieremias, breui futurum, vt Nabuchodonosor Rex vastaturus sit teraam Ægypti. (cap. 46. 13.) Et quia hæc omnia euenerunt eo modo, quo ab illis Prophetis dicta sunt: ideò magnam authoritatem sibi conciliarunt. Sicut è contrario, quia non eueniebant ea, quæ à falsis Prophetis prædicebantur, nulla illis fides habebatur. Et hoc signo discernendum esse inter veros & falsos Prophetas, constat Deut. 18 21. Videatur etiam D. Hieronymus in cap. 37. Isaiæ, super illud. *Tibi autem hoc erit signum*, & Rupertus in Prologio in Oseam.

DE VOCATIONE MINISTRORVM Noui Testamenti. Ac primò de ordinaria.

MINISTRI noui Testamenti; generali nomine, vocantur Clerici. Eorum varia sunt genera. Primò, Episcopi inter quos eminet Pontifex. Secundò, Pres-

Presbyteri seu Sacerdotes, non Episcopi. 3. Diaconi & Subdiaconi. 4. Reliqui inferiores, vt Acoluthi, Exorcistæ, Lectores, Ostiarij. De quibus omnibus videri potest Concilium Carthaginense 4. cap. 2. & seq. & Gratianus in Decreto dist. 23. & alij passim.

25 Nos hic potissimum agimus de Sacerdotibus & Episcopis quorum nomine etiam Parochi seu Pastores intelliguntur. Igitur, quod ad ordinariam eorum vocationem attinet, eadem fere in ea spectari debent, quæ in vocatione Ministrorum legis Mosaicæ. 1. Electio seu designatio certæ personæ. 2. Purificatio. 3. Consecratio seu ordinatio. 4. Applicatio ad vsum Ministerij, quam nos in noua lege vocamus Missionem. 5. Potestas & officium. Primò enim debet aliquis eligi vel in Parochum, vel in Episcopum, vel in Pontificem. Deinde qui eligitur, debet se disponere per puritatem animi, vt sit dignus tali statu ac Ministerio. Tertiò, debet consecrari, seu ordinari, iuxta ritum Ecclesiæ. Quartò, debet mitti ad excutionem sui officij. Quintò, debet scire, quæ & quanta sit potestas sui officij seu Ministerij. Et sic perficitur ipsius vocatio.

26 Electio non fit per naturalem propagationem, sicut fiebat in lege Mosaica: sed per suffragium & consensum Cleri, cuius est idoneas personas eligere ad Ministerium Ecclesiasticum. Quo pacto Cardinales eligunt Pontificem; Capitulares Episcopum: Episcopus vel Vicarius illius, Sacerdotes & Parochos pro sua diœcesi. Id multis iam seculis seruatum est. Quanquam initio nascentis Ecclesiæ paulò aliter. Tunc enim Christus, qui erat author Cleri, elegit Petrum in Pontificem: reliquos Apostolos in Episcopos: Septuaginta Discipulos in Sacerdotes & Parochos. Post ascensionem Christi, Apostoli elegerunt Matthiam: Paulus Silam & Timotheum; Barnabas Ioannem cognomento Marcum: & sic deinceps. At progressu teporis, aliquando populus elegit sibi Parochum aut Episcopum, ex conniuentia & confessione Cleri. Quod tamen postea, propter causam, in Conc. Laodiceno, can. 13. & in septima Synodo generali, can. 3. fuit reuocatum; ac statutum vt Ministri Ecclesiæ à Clero eligerentur, sicut antea factum est. Vide Bel-

de Bellarminum libro 1. De Clericis, cap. 7.

PVRIFICATIO, si præcisè spectemus ius diuinum noui Testamenti, non necessariò est externa & ceremonialis. sic, vt erat in lege Mosaica; sed interna & spiritualis, quæ potissimum consistit in puritate animi, in probitate vitæ, in doctrina fidei, & in aliis virtutibus quæ in Ministris Ecclesiæ requiruntur. De quibus Apost. ad Tit. 1. 7. *Oportet Episcopum sine crimine esse, sicut Dei dispensatorem: non superbum, non iracundum, non violentum, non percussorem, non turpis lucri cupidum: sed hospitalem, benignum, sobrium, iustum, sanctum, continentem, amplectentem eum, qui secundum doctrinam est, fidelem sermone, vt potens sit exhortari in doctrina sana, & eos, qui contra dicunt, arguere.* Dixi, si præcisè spectamus ius diuinum noui Testamenti. Nam si spectemus ius Ecclesiasticum, requiruntur etiam externæ quædam purificationes, propter honestatem & decentiam illius status. Cuiusmodi sunt. 1. Tonsura seu rasio pilorum in capite. 2. Habitus Clericalis. 3. Abdicatio operum seruilium. Et si quæ aliæ sunt similes. 27

CONSECRATIO seu ordinatio debet fieri ab Episcopo per manuum impositionem. Et nullo modo ab homine laico vel seculari. Quod facile demonstrari potest. Primò, quia Ministri nouæ legis, sunt altioris gradus ac dignitatis, quàm erant Ministri Mosaici; sicut noua lex est præstantior quàm vetus: & Christus excellentior quàm Moyses: At Ministri Mosaici non poterant ordinari seu consecrari à Laicis: Ergò multò minus Ministri nouæ legis. Secundò, idem patet ex praxi primitiuæ Ecclesiæ. Nam quotquot tempore Apostolorum consecrati sunt Sacerdotes aut Episcopi, semper ab Episcopo, nunquam à Laicis consecratos esse constat ex scriptura. Sic Presbyteri, Lystræ, Iconij, & Antiochæ, consecrati sunt à Paulo & Barnaba. Act. 14. 22. Sic Timotheus à cœtu Episcoporum consecratus est Episcopus, iuxta illud 1. Tim. 4. 14. *Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ nata est tibi per prophetiam cum impositione manuum presbyterij.* Vbi per presbyterium intelligitur cœtus maiorum presbyterorum, id est Episcoporum vt Chrysostomus, Theophylactus, Oecumenius, Theodoretus, & 28

multi

multi alij interpretantur. Nam Episcopus non potest ordinari, nisi à duobus vel tribus Episcopis, vt can. 1. Apost. definitum est. Et hoc seruatum fuit in ordinatione Timothei. Plures enim Episcopi ordinarunt illum, inter quos etiam fuit Apostolus Paulus, vt ipsemet fatetur 2. Tim. 1. 6 *Admoneo te, inquit, vt resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum.* Idem post tempora Apostolorum seruatum est. Nullus enim vnquam, vel Sacerdos, vel Episcopus repertus est, qui ab alio, quam ab Episcopo consecratus sit: Sacerdos quidem ab vno: Episcopus verò à duobus vel tribus. Videatur Concilium Ancyranum can. 12. Antiochenum can. 10. Epiphanius hær. 75. Damasus epi. 4. Hieronymus epist. 85. ad Euagrium, Chrysostomus & alii in 3. & 4. cap. prioris ad Timotheum.

29 Qvod autem impositio manuum adhibenda sit, æquè certum est. Neque vllus id negat. Est autem notandum, manuum impositionem in nouo testamento, ad varios effectus solitam esse adhiberi. Primò, ad sanandos ægrotos, Marc. 16. 18. *Super ægros manus imponent & benè habebunt.* Secundò, ad impertiendam benedictionem, Matth. 19. 13. *Tunc oblati sunt ei paruuli, vt manus eis imponeret.* Nempe ad benedicendum vt explicat Marc. cap. 10. 16. *Et complexans eos, & imponens manus super eos, benedicebat eos.* Tertiò, ad felicem comprecationem. Sic aliqui intelligunt illud Act. 13. 3. *Tunc ieiunantes, & orantes imponentesq; eis manus dimiserunt illos,* nempe Paulum & Barnabam. Quartò, ad Spiritum sanctum conferendum, Actor. 8. 17. *Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum sanctum.* Et Actor 19. 6. *Et cùm imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus sanctus super eos.* Quintò, ad conferendam gratiam in ordinatione Ministrorum Ecclesiæ, vt patet locis suprà citatis, 1. Tim. 4. 14. Et 2. Tim. 1. 6.

30 Missio fit etiam à Prælatis Ecclesiæ, & differt ab ordinatione & consecratione. Nam in ordinatione confertur Sacerdoti vel Episcopo potestas ordinis; cujusmodi est potestas sacramenta administrandi; At in missione confertur illi Iurisdictio, id est, assignantur illi subditi, quos ex officio & cum authoritate doceat, gubernet, sacramenta ad-

administret. Sic Parochus dicitur mitti in Parochiam, quando assignantur illi Parochiani; Episcopus in Episcopatum, quando assignantur Diœcesani. Sic olim Apostoli missi sunt in omnem terram, quando Christus commendaui illis omnes populos ac gentes. De qua missione loquitur ipse, Matth. 10. 16. *Ecce ego mitto vos sicut oues in medio luporum.* Et cap. 28. 19. *Euntes docete omnes gentes; baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Et Marc. 16. 15. *Euntes in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ.*

SEQVITVR officium & potestas Ministrorum. Et quidem Episcopi habent quædam officia communia cum Sacerdotibus; quædam propria ac peculiaria. Communia sunt hæc, 1. Baptizare. 2. Eucharistiam conficere. 3. Absoluere confitentes à peccatis. 4. Extremam vnctionem conferre. 5. Euangelium prædicare. 6. Catechismum docere. Propria sunt ista. 1. Dare sacramentum confirmationis. 2. Ordinare seu consecrare Ministros Ecclesiæ. 3. Regere Ecclesiam Dei, non solùm quoad Laicos, sed etiam quoad Presbyteros seu Sacerdotes. 4. Agere Iudicem Presbyterorum in externo foro Ecclesiastico. (Tim. 5. 19.) Hinc sequitur, Episcopos ratione officij digniores esse Sacerdotibus. Primò, ex dictis. Secundò, quia succedunt in locum Apostolorum Sacerdotes autem in locum septuaginta Discipulorum. Tertiò, quia sunt quasi Patres Sacerdotum. Hi enim ab illis ordinantur, & quodammodo generantur. Vide Anacletum Papam (qui vixit tempore Apostolorum, & à Petro Apostolo ordinatus est presbyter (ep. 1. 5. 2.) Damasum ep. 3. Leonem ep. 86. ad Epis. Germ. August. in Psal. 44. super illud. *Pro Patribus tuis nati sunt tibi filij.*

DE EXTRAORDINARIA VOCATIONE *Ministrorum noui Testamenti.*

CONSTAT Apostolos extraordinariè vocatos & missos esse à Christo ad prædicandum Euangelium; & sacramenta administranda. Qui tamen, vt supra de Moyse & Prophetis dictum est, suam vocationem ac Missionem multis signis & miraculis, coram vniuerso mundo debuerunt contestari: res omnibus nota est. Locuti enim sunt

sunt variis linguis in die Pentecostes. Dæmonia sæpè ei pulerunt: mortuos ad vitam reuocarunt: omnia morbi rum genera, vel verbo, vel tactu, vel vmbra, vel semici ctione curarunt. Et, vt semel dicam omnia. *Prædicauerū ubique, Domino cooperante, & sermonem confirmante sequē tibus signis.* (Marci 16. 20.) Quod etiam speciatim de se t statur Paulus Roman. 15. 19. cum ait: se gentibus Euang lium persuasisse *in virtute signorum & prodigiorum.* Et Cor. 12. 12. *Signa*, inquit, *Apostolatus mei facta sunt sup vos in signis, & prodigiis & virtutibus.*

33 Et quid dico de Apostolis? Ipsemet Christus non alit persuadere potuit à Deo Patre se missum esse, nisi per mir: cula. Habebat quidem ipse pro se vaticinia Prophetarum (Lu. 24. 27.) Habebat testimonium Ioannis Baptistæ: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Habebat testimonium Patris cœlestis. *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacuit; ipsum Audite.* Et tamen inter tot Missionis suæ præsidia adhuc opus erat miraculis. Nec alio potentiori, quàm miraculorum subsidio vsus est apud Iudæos, vt se filium Dei comprobaret. Sic enim ipse de se loquitur Ioan. 10. 37. *Si non facio opera Patris mei, nolite mihi credere: Si autem facio, & si mihi non vultis credere, operibus credite, vt cognoscatis & credatis, quia Pater in me est, & ego in Patre.* Et rursum cap. 14. 11. *Non creditis, quia ego in Patre, & pater in me est? Alioqui propter opera ipsa credite.* Et alibi sæpius.

34 Obiicies, etiam Ioannes Baptista extraordinariè missus est ad baptizandum & prædicandum; & tamen suam Missionem nullo miraculo confirmauit. Nullum enim miraculum ab eo factum legimus. Respondeo. Tametsi ipse nullum miraculum fecerit. Deus tamen multis miraculis illius sanctitatem, Vocationem & Missionem testatus est. Primò, quia natus fuit ex matre sterili. 2. Quia clausus adhuc vtero materno, præ gaudio exultauit propter præsentiam B. Mariæ Virginis. 3. Quia mater eius Elisabeth Spiritu sancto repleta est. 4. Quia pater eius Zacharias, qui antea mutus erat, viua voce prophetauit. Hæc & similia, quæ circa illius natiuitatem contigerunt, manifestè significabant, quid de eo in posterum esset sentiendum. Vnde vicin

præi

præ admiratione dicebant. *Quis putas puer iste erit?* Accedebat summa vitæ austeritas, vaticinium Isaiæ, & aliæ eiusdem generis. (Matth. 3.3. Et cap. 11. 7.

QVOD LVTHERANI ET CALVINIANI *Ministri non sint legitimè vocati.*

HOc primò ostendam de ipso Luthero, qui est quasi parens omnium Ministrorum Ecclesiæ, vt vocant, Reformatæ. Secundò de alijs, qui ipsum secuti sunt, & adhuc sequuntur. Igitur, vt incipiam à Luthero, variæ & discrepantes de ipsius Vocatione sunt sententiæ. Quid ipse sentiat, non potest certò constare, quia quod vno loco affirmat, aliò negat. Et vt benè à Doctore Pistorio in epist. ad Germanos, & potissimum ad Austriacos data, notatum est, decies & septies suam de Vocatione propria sententiam mutauit. Quid porrò Lutherani de ipso sentiant, dicam vt potero. Aliqui asserunt extraordinariè & immediatè à solo Deo vocatum esse. Alij ordinariè, mediante potestate & consensu Prælatorum Ecclesiæ. Alij deniq;, partim ordinariè, partim extraordinariè. Vnde triplex emergit quæstio. 35

I. AN LVTHERVS ORDINARIE *vocatus sit?*

ALIQVI ex Lutheranis affirmant; quia Lutherus in Ecclesia Pontificia seu Catholica, fuit legitimè ordinatus in Sacerdotem, & admissus ad prædicationem Euangelij; quæ duo sufficiunt ad ordinariam vocationem. Hæc sententia, tametsi aliquo modo vera sit, vt postea dicam, quatenus tamē asseritur à Lutheranis, dupliciter refelli potest. 36

PRIMO ex ipso Luthero, qui in lib. de Instituendis Ministris Ecclesiæ ad senatum Pragensem, disertè ait, Sacerdotium Papisticum, non esse verum Sacerdotium, sed laruam & figmentum. Quod etiam docent aliqui Lutherani. Si ita est, necessariò sequitur, si Lutherus per Sacerdotium Papisticum vocatus est, non nisi per laruam & figmentum vocatum esse; ideoque non nisi per laruam ac fi- 37

ctum fuisse Ecclesiæ Ministrum. Quomodo ergò Lutherani ex tali Sacerdotio possunt defendere legitimam Lutheri vocationem, contra Lutherum ipsum? Ipsi viderint. Et ne dubites de Lutheri sententia, verba eius sunt hæc: *Si igitur vlli negandi sunt esse Sacerdotes, maximè negandi sunt illi, quos Papistici ordines vnxerunt.* Et paulò pòst: *Planè sequitur, per ordines illos sacros neminem fieri coram Deo aut Sacerdotem aut Ministrum, sed meram laruam quandam mendacij & vanitatis.* Et iterum: *Atque ij, qui hactenus ordinati sunt, doleant sese sic fuisse per mendacij laruas illusos.* Et infrà: *Si ficti illi Sacerdotes & laruati Episcopi, &c.* Quid clarius dici potest; Si ergò standum est iudicio Lutheri, asserendum est, Lutherum per ordines Papisticos nihil aliud obtinuisse, quàm vt esset fictus & laruatus Sacerdos; & consequenter, non nisi fictè & laruatè vocatum esse ad Ministerium, si per sacerdotium Papisticum vocatus est.

38 SECVNDO refelli potest ex ipsis Lutheranis, qui defendunt ordinariam Lutheri vocationem. Nam illi supponunt, quod verissimum est, Ecclesiam Catholicam seu Pontificiam, in qua Lutherus factus est Sacerdos, habere legitimam potestatem ordinandi veros Sacerdotes, & mittendi illos ad executionem Ministerij. At hinc duo sequuntur contra Lutheranos. Vnum est, Ecclesiam Catholicam seu Pontificiam esse veram Christi Ecclesiam. Nam illa est vera Christi Ecclesia, quæ à Christo habet legitimam potestatem ordinandi veros Sacerdotes, cùm hæc potestas non sit data nisi veræ Christi Ecclesiæ: sicut in veteri Testamento, potestas ordinandi Sacerdotes Leuiticos, non fuit data, nisi Synagogæ: At verò Ecclesia Pontificia habet à Christo legitimam potestatem ordinandi veros Sacerdotes, ex concessione: Ergò est vera Christi Ecclesia. Et cùm vna sit tantùm vera Christi Ecclesia, necesse est Lutheranam non esse veram Christi Ecclesiam. Alterum est, Ministros Lutheranos, qui extra Ecclesiam Pontificiam & contra ritum illius vocati & missi sunt, non esse legitimè vocatos & missos, quod postea fusius probandum est.

39 Hæc contra Lutheranos. Ego sic statuo. Primò, Luthe-

rum

rum ordinariè & legitimè vocatum fuisse ad ministerium Ecclesiasticum, quod in Ecclesia Catholica seu Pontificia exercuit ante defectionem. Secundò, non tamen ordinariè & legitimè vocatum fuisse ad ministerium, quod exercuit in Ecclesia Lutherana post defectionem. Priorem partem probo, quia ad ordinariam vocationem, vt suprà dixi, requiruntur & sufficiunt hæc quinque. Primò, Electio. 2. Purificatio. 3. Ordinatio seu consecratio. 4. Missio. 5. Potestas & officium. At hæc omnia fuerunt in Luthero ante defectionem. Nam cùm esset Monachus ordinis D. Augustini, post factam professionem votorum, electus seu designatus fuit à suo Prælato ad suscipiendum Sacerdotium. Et ad hoc dignè suscipiendum, præparauit se, vt credibile est, per puritatem animi, quantum fieri potuit. Deinde legitimè ab Episcopo Sacerdos ordinatus est. Postea, iuxta morem monasterij, missus est ad prædicandum Euangelium & sacramenta ritu Catholico administranda: Et tandem habuit in hoc genere potestatem, quam reliqui Monachi ac Religiosi habere solent. Nihil ergò defuit illi ad ordinariam vocationem.

POSTERIOREM probo, quia post defectionem cæpit oppugnare Ecclesiam Catholicam seu Pontificiam, in qua antè vixerat; cœpit aliter docere, quàm antea docuerat; cœpit abrogare festa, ieiunia, vota monastica, inuocationem Sanctorum, sacrificium Missæ, orationem pro defunctis, quæ antea approbauerat: cœpit mutare numerum sacramentorum, quem antea publicè fuerat professus. Hæc non potuit facere per potestatem, quam acceperat in Ecclesia Catholica seu Pontificia, quia talis potestas nō fuit illi data ab Episcopo, à quo fuit ordinatus; nec à Prælato Monasterij, à quo primum missus fuit ad prædicandum Catholicè Euangelium. Ergò vel non habuit talem potestatem: vel si habuit, aliunde debuit accipere. At à quo? Explicent hoc Lutherani, qui volunt ordinariam ipsius vocationem defendere.

II. AN LVTHERVS EXTRAORDI- narie vocatus sit?

41 NEGAT ipse in Epistola ad Ciues Molhusanos. Mult tamen Lutherani videntur affirmare. Primò illi, qu aiunt Lutherum esse vnum ex duobus testibus Apocalypticis (Apoc. 11. 3.) Aut Angelum Apocalypticum de cœlo descendentem. (Apoc. 18. 1. Nam certum est, & hunc Angelum, & duos illos testes extraordinariè à Deo mitti. Deinde illi, qui negant in Ecclesia Pontificia potestatem esse legitimè ordinandi & mittendi Ministros, eo quod Ecclesia Pontificia, vt ipsi loquuntur, sit Meretrix Babylonica, sedes Sathanæ & Antichristi. Nam si ita est, Lutherus non potuit legitimè ordinari & mitti ab Episcopis & Prælatis Pontificijs: Et cùm ab alijs hominibus extra Ecclesiam Pontificiam existentibus, ordinatus & missus non sit, necesse est, vel missum non esse, vel immediatè à solo Deo missum esse.

42 Hæc sententia duplici argumento refellitur. Prius est, quia quicunque hactenus, vel in veteri, vel in nouo Testamento à Deo immediatè & extraordinariè vocati & missi sunt, debuerunt suam Vocationem, & Missionem aliquo euidenti miraculo apud populum comprobare, & qui non potuerunt id facere, pro falsis Prophetis & impostoribus habiti sunt vt hactenus explicatum est. At Lutherus nunquam potuit euidenti miraculo probare, se immediatè & extraordinariè à Deo vocatum & missum esse: Ergò pro falso propheta & impostore habendus est, si dicatur immediatè & extraordinariè à Deo missum esse.

43 RESPONDENT Lutherani, non opus esse nouis miraculis, quando non adfertur noua doctrina. Lutherum non attulisse nouam doctrinam, sed antiquam & Apostolicam. Non ergò fuisse necessarium, vt illam nouis miraculis confirmaret, cùm iam antea tempore Christi & Apostolorum sat multis miraculis confirmata sit. Sed frustrà. Primò, quia Christus, quando Iudæis proponebat doctrinā Moysis & Prophetarum de Messia, non adferebat nouam doctrinam, sed antiquam. Et tamen ad eam persuadendam

opus

opus erat nouis miraculis. Similiter Helias, Ieremias, & alij Prophetæ, qui extraordinariè mittebantur à Deo ad reformandam Synagogam, nihil noui adferebant, sed reuocabant populum ab idololatria ad cultum veri Dei, qui erat antiquissimus: Et nihilominus debebant miraculis suam missionem attestari. Certè Helias, quando Iudæis dixit: *Quousque claudicatis in duas partes? si Dominus est Deus, sequimini eum: Si autem Baal, sequimini illum:* Nihil noui dixit; Et tamen, nisi præsenti miraculo, nempe igne de cœlo misso, probasset se missum à Deo contra Prophetas Baal, nihil effecisset. Si ergò Deus, qui extraordinariè mittit Heliam ad reformationem Synagogæ, misit etiam Lutherum ad reformationem Ecclesiæ, cur non dedit huic potestatem miraculis confirmandi suam missionem, sicut illi dedit?

DEINDE falsum est, doctrinam Lutheri non fuisse nouam, sed Apostolicam. Certè nouum & non Apostolicum est, affirmare, omnes Traditiones repudiandas esse, cùm Apostolus disertè dicat: *Tenete Traditiones, quas didicistis.* Et hæc quæ sequuntur, non Apostolica, sed noua sunt. 1. Duo tantùm sunt Sacramenta. 2. Non est orandum pro mortuis. 3. Infantes in Baptismo habent proprium actum fidei, quo credunt in Christum. 4. Corpus & Sanguis Christi est vbique. 5. Matrimonium magis est necessarium quàm cibus & potus. 6. Si non vult vxor, veniat ancilla. 7. Vota Monastica non sunt seruanda. 8. Monachus potest ducere Monialem. Hæc & similia, nec in scriptis Apostolicis, nec in antiquis Ecclesiæ Doctoribus reperiuntur. Noua sunt. 44

SED, vt hæc omnia dissimulem, quid tam nouum erat in orbe Christiano quàm dicere, quod Lutherus dicebat: Tota Ecclesia jam multis seculis errauit; ego non erro: Majores nostri non habuerunt veram fidem; ego habeo: Antiqui Patres & Theologi cœcutierunt in tenebris; ego in luce ambulo: illi scripturam non intellexerunt; ego intelligo. Item, *Hieronymus nihil scripsit de vera fide. Nullum scio ex Doctoribus, cui æquè infestus sim, ac Hieronymo, quia scribit de ieiunio, de delectis ciborum, de virginitate. Origenem* 45

iam dudum diris, deuoui Chrysostomum nullo loco habeo; Non est, nisi loquaculus: Basilius nihil valet: totus est Monachus: ne pilo quidem illum redimerem. Nihil curo, si mille Augustini, mille Cypriani contra me starent. Sic passim Lutherus in colloquiis mensalibus, cap. 57. & 58. Et in Libro contra Regem Angliæ, & in libro de abroganda Missa priuata, & alibi.

46 Certe, qui prudenter rem æstimat, sic tacitus apud se ratiocinabitur: Hic Monachus opponit se vniuerso orbi; & præ se contemnit Augustinos, Cyprianos, Hieronymos, & totam venerandæ antiquitatis authoritatem; videt vnanimem Christianorum consensum, qui firmissimè hactenus crediderunt, sanctam Ecclesiam Catholicam non posse deficere à vera fide, propter promissionem Christi, & infallibilem Spiritus sancti assistentiam. Quomodo ob vnius Monachi assertionem, contrarium nunc credam? Aut quomodo hic Monachus orbi Christiano contrarium persuadebit? Si à Deo missus est, aliquo saltem euidenti signo aut miraculo probet suam Missionem. Id hactenus nec fecit, nec facere potuit. Fatuus ergò sim, si relicta sanctissimorum Patrum ac Majorum nostrorum sententia, vni Monacho, qui voti reus est, temerè assentiar. Nec verisimile est plus illi, quàm Prophetis & Apostolis, priuilegij concessum esse. Si illis creditum non est, nisi miraculis probarent, à Deo missos se esse; quomodo Luthero credam, qui id probare non potest. Et hæc sufficiant de priori argumento.

47 Posterius est: Quicunque hactenus immediatè à Deo missi sunt ad instruendum populum in vera fide & religione; siue prophetæ, siue Apostoli, nullum vnquam errorem aut falsitatem docuerunt, quia Deus immediatè neminem mittit, nisi ad docendam veritatem: At Lutherus multos errores & falsitates docuit. Ergò non fuit immediatè à Deo missus ad instruendum populum in vera fide & religione. Minorem probo, quia Lutherus, præter alios errores, apertè docuit, hominem in nulla actione, siue bona siue mala, habere vsum liberi arbitrij: sed à Deo, tàm ad benè quàm ad malè operandum, fatali quadam necessitate

sitate compelli. Sic enim scribit in assertione articuli 36. *Liberum arbitrium est figmentum in rebus, seu titulus sine re, quia nulli est in manu sua quippiam cogitare mali aut boni, sed omnia sub Deo sunt, contra quem nihil possumus. Quod & Poëta voluit, quando dixit: Certâ stant omnia lege.* Hæc doctrina, sine dubio, falsa & erronea est. Et ex ea sequuntur alij duo grauissimi errores. Alter, Deum esse authorem peccati. Alter, frustrà esse omnes consultationes, exhortationes, mandata, prohibitiones, Iudices, Tribunalia. Quis credat hanc doctrinam à Deo esse?

48 RESPONDET Meisnerus Lutheranus, loco paulò pòst citando, Lutherum primis annis suæ reformationis, *minus rectè sensisse, sequenti autem tempore, & mentem & linguam habuisse meliorem.* Idem accidisse Augustino & alijs Patribus, qui libros retractationum scripserunt. Hæc responsio nulla est. Primò, quia repugnat ipsi Luthero. Negat enim, se tempore reformationis minus rectè aliquando sensisse. Nam in libro contra regem Angliæ sic scribit: *Certus sum, dogmata mea habere me de cælo.* At dogma ipsius est, hominem in nulla actione habere vsum liberi arbitrij. Ergò hoc dogma, sua quidem opinione de cœlo habet. At Meisnerus dicit esse falsum.

49 DEINDE repugnat ipsi Meisnero. Nam si semel concedatur, quod ipse concedit, Lutherum primis annis reformationis docuisse falsum, planè sequitur, illos annos non fuisse reformationis, sed falsitatis & deceptionis: Neque tunc à Deo, sed ab alio, sub prætextu reformandæ Ecclesiæ fuisse missum. Cui consentaneum est, quod ipsemet ait, in Assertione Teutonica articul. 25. *Qui semel mentitur, hic certissimè ex Deo non est, & suspectus in omnibus habetur.* Subsumo: Lutherus, quando asseruit, nullum esse liberum arbitrium in homine, mentitus est, ex concessione Meisneri: Ergò non est ex Deo, sed in omnibus habetur suspectus. Vera consessio.

50 NEC est simile de Augustino & alijs Patribus. Primò, quia illi non fuerunt à Deo extraordinariè missi ad reformandam Ecclesiam, sicut Lutherus fingitur fuisse

missus, sed ordinariè ad docendum. Est autem magna differentia inter vtramque Missionem Nam qui extraordinariè mittuntur à solo Deo, sicut Prophetæ & Apostoli missi sunt, nunquam docent errorem aut falsitatem tempore suæ Missionis, alioqui non essent immediatè missi à solo Deo, qui non potest esse author erroris aut falsitatis. Qui autem ordinariè mittuntur, aliquando errant. Non enim mittuntur immediatè à Deo, sed ab hominibus, qui non possunt illos interius ita illumiminare, vt in omnibus attingant veritatem. Deinde, Augustinus sigillatim & distinctè suos errores retractauit. Hoc non fecit Lutherus, sed contrarium. Nam anno Christi 1520. scripsit doctrinam suam de libero arbitrio quam supra recensui. Postea anno 1522. Non retractauit, sed confirmauit, his ipsis verbis, quæ antea posui: *Certus sũ dogmata mea habere me de cœlo.* Maneat ergò, Lutherum non esse à Deo extraordinariè vocatum ac missum.

III. AN LVTHERVS PARTIM ORDINARIÈ, PARTIM EXTRAORDINARIÈ VOCATUS SIT?

51 RECENTIORES Lutherani, qui vident, nec solam ordinariam, nec solam extraordinariam Lutheri vocationem defendi posse, vtramque coniungunt, asserentes illum & ordinariè & extraordinariè vocatum esse, ordinariè quidem, ad prædicationem verbi: Extraordinariè verò, ad reformationem Ecclesiæ. Et quidem ordinariam vocationem consistere in his. Primò, in ordinatione Sacerdotij. 2. In admissione ad professionem Theologicam. 3. In gradu Doctorali. 4. In iuramento, quod præstitit, cùm illum gradum susciperet. Nam vi illius iuramenti obstrictum fuisse ad veram Euangelij doctrinam publicè profitendam. Extraordinariam verò, qua vsus est in reformatione Ecclesiæ, in eo consistere, quod peculiariter à Deo excitatus sit, vt Antichristum detegeret, & ab eius iugo ac seruitute Christianos liberaret. Ita Balthasar Meisnerus in Consultatione de fide Lutherana capessenda, pag. 260. 381.

52 SED facilè refellitur hic Author. Primò, quia circa ordinariam Lutheri vocationem duo supponit, quæ multi Lutherani ægrè admittent. Vnum est, quod in Ecclesia Pontificia, in qua Lutherus ordinatus est Sacerdos, sit legitima potestas ordinandi veros Sacerdotes. Vide quæ supra dixi §. 37. & 38. Alterum quod iuramentum præstitum Ecclesiæ Pontificiæ à Luthero, fuerit validum, & iurantem obligauerit. At iuramentum illud non potuit ad aliud obligare, quàm ad præstandum id, quod ipse intendebat præstare, cũ iurabat. Hoc autem intendebat præstare; nisi fictè egerit, quod ab ipso petebatur, id est, profiteri ac defendere eam doctrinam fidei, quæ tunc vigebat in Ecclesia Pontificia. Ad hoc ergò, & ad nihil aliud, vi illius sacramenti, potuit obligari. Iam quæro ex Meisnero, an verè fuerit obligatus, necne? Si fuit, periurus est Lutherus, qui validam obligationem violauit. Si non fuit, quomodo inualida obligatio potuit Lutheri conscientiam obstringere.

53 QVÆ addit de extraordinaria Lutheri vocatione, non subsistunt. Primò, quia illa extraordinaria destruit ordinariam. Nam in ordinaria, iurauit se defensurum doctrinam Ecclesiæ Catholicæ seu Pontificiæ, in quo erat enutritus. In extraordinaria, ad eandem oppugnandam missus est. Secundò, quia, vt suprà argumentatus sum, quicunque extraordinariè à Deo mittitur, debet euidenti miraculo suã Missionem confirmare, sicut fecerunt Apostoli & Prophetæ, Hoc Lutherus non fecit.

54 AD hoc posterius dupliciter, respondet Meisnerus. Primò, non opus esse miraculis, quando non adfertur noua doctrina. Lutherum non attulisse nouam doctrinam. Hoc supra refutaui. Secundò, non deesse tamen clara & euidentia signa extraordinariæ Missionis Lutheri, qualia sunt hæc. Primò, puritas doctrinæ Lutheranæ, & cum scripturis sacris conformitas. 2. Excellentia donorum, quibus Deus electum illud organum (Lutherum) clementer ditauit. 3. Singularis in conuertendis hominibus efficacia & successus. 4. Prædictiones Apostolicæ de Luthero, quæ extant Apoc. 11. 3. & Apoc. 14 6.

55 EXCVTIAMVS hæc signa. Primum est, puritas doctrinæ &

& conspiratio cum scripturis. Ego contra obijcio, doctrinam Lutheri non esse puram, sed falsam: nec conspirare cum Scripturis, sed ijsdem repugnare. Hoc patet ex ijs, quæ suprà dixi: Et speciatim ex eo, quod docuit Lutherus de libero arbitrio. Nam hoc ipsius dogma falsum est, & Scripturæ contrarium, vt fatetur Meisnerus suprà §. 47. & seq.

56 ALTERVM est, Excellentia donorum, quibus à Deo ornatus est Lutherus. Fateor Lutherum habuisse à Deo quædam dona, ante defectionem. Erat enim à Deo vocatus ad statum religiosum, & ad vouendam perpetuam castitatem, paupertatem, & obedientiam. Quod sanè donum non omnibus concessum est, iuxta illud Christi: *Non omnes capiunt verbum hoc.* Erat eloquens ac disertus: Erat imbutus varia cognitione ac scientia. Et si quæ sunt similia dona. Hæc tamen non erant majora in illo; quàm in multis alijs Monachis ac Religiosis. Habuit multos, non solùm pares, sed etiam in hoc genere superiores, vt D. Augustinum, D. Bernardum, D. Thomam Aquinatem, D. Bonauenturam, & sexcentos alios. Quæ autem dona acceperit à Deo post defectionem, non video. Priora vel amisit suâ culpâ vel abusus est. Amisit donum castitatis, paupertatis, & obedientiæ: Et in eorum locum successerunt sacrilegæ nuptiæ cum Moniali, proprietas bonorum temporalium, rebellio contra Pontificem, Reges, & Principes. Abusus est eloquentia & cognitione ad suam ipsius & aliorum perniciem, sicut multi alij abutuntur. Hoccine laudabile est apud Meisnerum? Certè apud prudentes non est.

57 TERTIVM est, singularis in conuertendis hominibus efficacia & successus. Nam infiniti propè homines, statim à principio, doctrinam Lutheri amplexi sunt; quod est euidens diuinæ Missionis testimonium. Inde enim colligi potest, doctrinam fuisse efficacem, & à Deo inspiratam. Respondeo. Nihil minus. Nam etiam olim infiniti propè homines amplexi sunt doctrinam Arij, qui negabant Christi diuinitatem. Imò multò plures, quam hoc tempore Lutheri. Et tamen ex eo non sequitur, doctrinam Arij fuisse à Deo inspiratam: aut euidens diuinæ missionis testimonium. Ex triplici enim capite prouenire potest, quòd aliquis

quis

quis Doctor habeat multas asseclas & sectatores. Primò, quia doctrina ipsius est diuina & miraculis confirmata. 2. Quia est grata carni & sanguini. 3. Quia noua, subtilis, ingeniosa. Ex primo capite, Prophetæ & Apostoli traxerunt ad se homines, quia docebant verbum Dei, & miraculis suam doctrinam stabiliebant. Ex secundo, falsi Prophetæ in veteri Testamento, & Lutherani in nouo alliciunt suos auditores, quia docent, quæ populo placent. Lutherani quidem, hæc & similia proponunt suis discipulis: *Per solam fidem saluabimini: Bona opera necessaria non sunt: Non opus est ieiunijs, & castigatione corporis: seruite ventri & libidini. Crescite & multiplicamini.* Has voces plerique libentiùs audiunt, quàm illas ex Euangelio. *Pœnitentiam agite: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona: Fides sine operibus mortua est: Regnum cœlorum Vim patitur, & violenti rapiunt illud: Castigo corpus meum & in seruitutem redigo.* Ex tertio capite, Ariani, & Caluinistæ non paucos ad se pelliciunt, quia Ariani multa noua & subtilia de Christo; Caluinistæ multa de prædestinatione, de gratia, de authore peccati, supra communem vulgi captum, solent ingeniosè disceptare. Quæ omnia tendunt ad ipsorum pernitiem.

QVARTVM est, prædictiones Apostolicæ, quæ extant Apoc. 11. 3. de duobus testibus. Et cap. 14. 6 de Angelo volante *per medium cœli* habente *Euangelium æternum*. Nam illæ prædictiones, vt Meisnerus sibi persuadet, impletæ sunt in Luthero: At quis sanæ mentis id credat? Nemo opinor, ne quidem ipse Lutherus. Primò, quia ipse docet Apocalypsin, in qua habentur illæ prædictiones, non esse Apostolicam, sed apocrypham. Ergo ex mente Lutheri, nec prædictiones sunt Apostolicæ, sed apocryphæ. Parum igitur juvat causam Lutheri, si dicamus quasdam apocryphas, & nullius fidei prædictiones in illo impletas esse. Sed ad rem. Nego, in illo impletas esse. Ac primò, quod Lutherus non fuerit vnus ex testibus Apocalypticis, iam supra cap. 6. §. 27. ostensum est. Secundò, quod non fuerit Angelus volans per medium cœli, sic probo. Ioannes eo loco scribit vidisse se tres Angelos sibi succedentes,

quo-

quorum primus hortatus sit omnes ad pietatem? Alter ruinam Babylonis prædixerit Tertius, Antichristum detexerit. Si ergò Lutherus, vt Meisnero placet, fuit primus Angelus; necesse est, tertium qui Antichristum detexit fuisse alium à Luthero, eòque posteriorem. Quomodo ergo verum est, quod suprà asserunt Meisnerus, Lutherum detexisse Antichristum: Ista inter se non cohærent.

59 Ex dictis concludo. Lutherum nec ordinariè nec extraordinariè vocatum fuisse à Deo ad exercitium Ministerij, quod vsurpauit post defectionem; sed vnum ex illis, de quibus dictum est, Ierem 23.21. *Non mittebam Prophetas, & ipsi currebant: non loquebar ad eos, & ipsi prophetabant.* Videamus nunc de alijs Ministris qui Lutherum secuti sunt.

DE ALIIS MINISTRIS.

60 LVTHERANI & Caluiniani Ministri sunt duplices. Nam aliqui, ante defectionem, fuerunt legitimè ordinati Sacerdotes in Ecclesia Catholica seu Pontificia: Alij non item. De prioribus idem dicendum est, quod de Luthero: Nec ordinariè nec extraordinariè vocatos esse ad Ministerium Lutheranicum aut Caluinisticum. Non quidem extraordinariè, quia nullo euidenti signo aut miraculo possunt hoc ostendere; sicut Prophetæ & Apostoli ostenderunt. Nec ordinariè, quia qui ordinariè vocantur & mittuntur à Prælatis Ecclesiæ Catholicæ seu Pontificiæ, non vocantur aut mittuntur ad Ministerium, quod Ecclesiæ Catholicæ seu Pontificæ contrarium est. At ministerium, quod exercent huiusmodi Ministri post defectionem, contrarium est Ecclesiæ Catholicæ seu Pontificiæ: Ergo &c.

61 De posteriobus, qui in Ecclesia Catholica seu Pontificia non sunt ordinati Sacerdotes; sic statuo. Primò non esse vocatos extraordinariè, seu immediatè à solo Deo, propter rationem sæpè allatam, quæ sumitur ex defectu miraculorum. Secundò nec esse vocatus ordinariè, seu mediante consensu & cooperatione hominum. Quod tripliciter probo. Primò, ex concessione Meisneri, & quorundam aliorum Lutheranorum qui docent ordinariam Lutheri vocationem consistere in Sacerdotio, quo in Ecclesia Catholica seu Pontificia initiatus est. Nam ordinaria vocatio-

tio consistit in tali Sacerdotio, necesse est eos, qui tali Sacerdotio initiati non sunt, ordinariè vocatos non esse. At illi ministri, de quibus agimus, non sunt initiati tali Sacerdotio, ex suppositione: Ergò nec ordinariè vocati.

DEINDE ex perpetua praxi Ecclesiæ. Nam à tempore Apostolorum vsque ad ortum Lutheri nullus ordinariè vocatus fuit ad ministerium verbi, & Sacramentorum administrationem, nisi qui ab Episcopo ordinatus esset Sacerdos per manuum impositionem, vt supra ostensum est. Ergò Ministri Lutherani & Caluiniani, qui non sunt ab Episcopo ordinati Sacerdotes, per manuum impositionem: non sunt etiam ordinariè vocati ad ministerium verbi & sacramentorum administrationem. Videant ipsi, quomodo vocati sint. 62

TERTIO, ex eorum, contra quos agimus, consensu. Nam ipsi, velint nolint, fateri debent, se non esse vocatos eo ritu ac modo, qui in Ecclesia Catholica seu Pontificia vsitatus est, sed alio longè diuerso. Non enim ordinati sunt Sacerdotes ab Episcopo, sicut apud nos fieri solet: sed vel à Principe seculari, vel à Magistratu, vel à populo promoti ad Ministerium, sine vllius veri Episcopi consensu & cooperatione. Cum ergò hi duo ritus inter se discrepent non possunt ambo esse legitimi & à Christo instituti. Si ergo noster legitimus est, vt fatetur Meisnerus, alterum subreptitium esse, necesse est, aut si noster subreptitius est, quomodo Lutherus, qui nostro ritu ordinatus est Sacerdos, potuit legitimè vocatus esse? Rursum, si noster subreptitius est, oportet consequenter asserere, multis seculis ante Lutheri ortum, non fuisse verum Sacerdotium in Ecclesia Catholica sed tantum subreptitium; ac proinde nullos fuisse veros Secerdotes ac Ministros; & quod inde sequitur, nullam fuisse veram Ecclesiam. Hæc enim sine Sacerdotibus & Ministris in hac vita consistere non potest. Ecce, quomodo ex vno errore in alium prolabantur aduersarij. 63

CA-

CAPVT. XIII.

De cœlibatu Ministrorum Ecclesiæ.

1 QVÆSTIO est, an Ministri Ecclesiæ teneantur ad cœlibatum? Negant aduersarij, inter quos M. Antonius de Dominis prolixissimè hanc rem prosequitur libr. 4. de Republica Ecclesiastica, cap. 10. cuius titulus est: *Sacros ministros ad cœlibatũ iure nõ teneri.* Qui titulus, cùm sit negatiuus, perinde valet, ac si dicas: Sacros Ministros ad cœlibatum nullo iure, nec diuino, nec humano teneri. Quod an verum sit, discutiendum est. Vt tamen certò ordine progrediamur, ostendam primò, Sacerdotes veteris Testamenti diuino iure obligatos fuisse ad continentiam, non quidem perpetuam, sed pro certo tempore. 2. Apostolos seruasse perpetuam, continentiam, non quidem iure diuino, sed partim consilio Christi, partim sua sponte. 3. Eosdem Apostolos suasisse & decreuisse, vt alij deinceps Ministri Ecclesiæ seruarent continentiam. 4. Eam deinceps seruatam esse; ac postea etiam lege Ecclesiastica non semel, sed sæpius Præscriptam. 5. Hanc legem Ecclesiasticam aliter seruari in Ecclesia Occidentali, aliter in Orientali. Sit ergò.

PRIMA CONCLVSIO.

2 SACERDOTES veteris Testamenti iure diuino tenebantur ad aliquam continentiam ab vsu matrimonij, præsertim pro illis diebus, quibus Deo in templo vel Tabernaculo ministrabant. Hoc probo ex Scripturis & Patribus. Ex Scripturis habemus aliquot testimonia. Primum, Exod 19.22. *Sacerdotes quoque, qui accedunt ad Dominum, sanctificentur;* id est, abstineant ab vxoribus. In eo enim potissimum consistebat sanctificatio, vt patet ex eodem capite. Nam v. 10. dicebat Deus ad Moysen; *Vade ad populum & sanctifica illos hodie & cras, lauentq́ue vestimenta sua.* Moyses autem intellexit illam sanctificationem de abstinentia ab vxoribus. Nam mox accedens ad populum, & explicans illi voluntatem Dei, dixit. *Estote parati in diem tertium, & ne appropinquetis vxoribus vestris.* Vbi notandum est, illam

san-

sanctificationem seu abstinentiam ab vxoribus de qua agitur citato capite, tam populo, quã Sacerdotibus fuisse præcepta, quia tam populus, quàm sacerdotes debebant audire promulgationem legis Mosaicæ, & ad illam toto biduo se disponere per abstinentiam ab vxoribus & per lotionem vestimentorum, & castrorum purgationem. Speciali tamen titulo præceptum fuisse Sacerdotibus, pro omni eo tempore, quo fungebantur officio sacerdotali; siue orando pro populo, siue hostias & sacrificia offerendo, siue aliquod aliud sacrum ministerium exhibendo. Hoc enim significabant illis verbis: *Sacerdotes quoque, qui accedunt ad Dominum, sanctificentur,* Nam tunc dicebantur accedere ad Dominum, quando vel erant oraturi, vel sacrificium oblaturi, vel aliquid simile acturi. Nemo dubitat.

3 SECVNDVM testimonium, 1. Reg. 21. 1. *Venit autem Dauid in Nobe ad Achimelech Sacerdotem.* Et infrà: *Respondens Sacerdos ad Dauid, ait illi: Non habeo laicos panes ad manum, sed tantum panem sanctum, si mundi sunt pueri, maximè à mulieribus. Et respondit Dauid Sacerdoti, & dixit ei Equidem si de mulieribus agitur, continuimus nos ab heri & nudiustertius, quando egrediebamur, & fuerunt vasa puerorum sancta.* Hinc constat, non licuisse laicis comedere panem sanctificatum, nisi præmissa sanctificatione; quæ potissimum consistebat in abstinentia ab vxoribus. Et certè, si homines laici debebant hoc modo sanctificari, multò magis Sacerdotes; quippe qui ad maiorem puritatem, ratione status ac officij, obligabantur.

4 QVOD sic vlterius declaro. Duo hic præcepta distinguenda sunt. Vnum, quod Laici prohibebantur comedere panes sanctificatos, vel vt in Euangelio vocantur, *panes propositionis.* De quo Christus Matth. 12. 3. *Non legistis,* inquit, *quid fecerit Dauid, quando esuriit, & qui cum eo erant: Quomodo intrauit in domum Dei, & panes propositionis comedit, quos non licebat ei edere, neq; his qui cum eo erant, nisi solis Sacerdotibus?* Alterum, quo iubebantur abstinere ab vxoribus, qui manducaturi erant huiusmodi panes. Hoc posterius nõ solùm obligabat Laicos, sed etiam Sacerdotes: Et quidem per se ac primariò. Quod tripliciter probo. Primò ex dictis,

dictis quia Sacerdotes tenebantur ad maiorem puritatem; quam Laici. Secundò, quia esus panum propositionis per se pertinebat ad solos Sacerdotes: Ergò etiam sanctificatio requisita ad esum istorum panum, per se pertinebat ad solos Sacerdotes Vnde sicut Laici non poterant comedere huiusmodi panes, nisi tantum per accidens & in casu necessitatis; ita non tenebantur se sanctificare pro comestione, nisi tantum per accidens, & in causa necessitatis. Tertiò quia si præceptum de abstinentia ab vxoribus pertinuisset ad solos laicos, vel fuisset illis datum à Deo, antequam Achimelech loquebatur cum Dauide, vel ab ipso Achimelech cùm iam loqueretur cum ipso. Nam prius, quia nusquam legimus in scriptura, quod Deus dederit tale præceptum pro solis Laicis, antequam Achimelech loquebatur cum Dauid: nec posterius, quia Achimelech cùm dicebat Dauidi, *si mundi sunt pueri, maximè à mulieribus* non dabat nouum præceptum, sed supponebat, iam ante à Deo datum esse. At non erat aliud à Deo datum, nisi, quo Sacerdotes obligabantur abstinere ab vxoribus, quotiescunque fungerentur officio Sacerdotali, seu quotiescunque aliquid sacri ministerij siue orando, siue hostias offerendo, siue panes sanctos comedendo, peragerent. Itaque sensus Achimelech est hic: vobis quidem non licet comedere panes sanctificatos, sed solis Sacerdotibus. Si autem vultis propter præsentem necessitatem comedere, cùm alij panes haberi non possint, necesse est, vos ea puritate & sanctitate id præstare, quâ Sacerdotes facere consuerunt, qui abstinent ab vxoribus, quotiescunque huiusmodi panes comesturi sunt. Idem ergò à vobis exigo.

5 TERTIVM testimonium 1. Paral. 24. 7. *Exiuit autem sors prima Iorarib, secunda Iedei, tertia Herim*, &c. Vbi recensentur viginti quatuor familiæ Sacerdotum, qui per vices debebant ministrare in domo Domini, iuxta illud Luc. 2. v. 5. *Fuit Sacerdos quidam nomine Zacharias de vice Abia.* Et paulò post: *Factum est autem, cùm Sacerdotio fungeretur in ordine vicis suæ ante Deum, secundùm consuetudinem sacerdotij; sorte exiit; vt incensũ poneret.* Constat autem Sacerdotes, quando ministrabant Domino secundùm suam vicem,

de-

debuisse multos dies perseuerare in ministerio. Nam ibidem v. 23. de Zacharia sic legimus: *Et factum est, vt impleti sunt dies officii eius, abijt in domum suam.* Pleriq; authores putant, fuisse octo dies vnicuique destinatos, nempe à sabbatho vsq; ad sabbathũ, vt Iosephus, Ambrosius, Theophylactus, & alii apud Maldonatum in commentario illius loci. Et colligitur ex illo 2. Paralip. 23. 8. *Fecerunt ergò Leuitæ & vniuersus Iuda iuxta omnia, quæ præceperat Ioiada Pontifex: & assumpserunt singuli viros, qui sub se erant, & veniebant per ordinem sabbathi cum his, qui impleuerũt sabbathum, & egressuri erant.*

6 IGITUR Sacerdotes per octo dies, relictis domibus & vxoribus suis, permanebant in templo, & ibi ministrabant. Et quidem tempore sacrificii erant in ea parte templi, vbi sacrificia offerebantur. Reliquo tempore habitabant in atrio templi, in domunculis, ad id destinatis; quo non licebat vxores introducere. Vnde consequens est, debuisse à cohabitatione vxorum abstinere. De qua re sic scribit Siricius Papa in Epistola ad Himerium Tharaconensem Episcopum cap. 7. *Dicat mihi nunc quisquis ille est sectator libidinum, præceptorq; vitiorum, si æstimat, quod in lege Moysis passim sacris ordinibus à Domino laxata sint frœna luxuriæ, cur eos quibus committebantur Sancta Sanctorum, præmonet dicens: Sancti estote, quia & ego Sanctus sum Dominus Deus vester? cur etiam procul à suis domibus, anno vicis suæ, in templo habitare iussi sunt Sacerdotes? Hac videlicet ratione, ne vel cum vxoribus possent carnale exercere commercium, vt conscientiæ integritate fulgentes, acceptabile Deo munus offerrent. Quibus etiam, expleto deseruitionis suæ tempore, vxorius vsus, solius successionis causa fuerat relaxatus, quia non ex alia, nisi ex tribu Leui, quisquam ad Dei ministerium fuerat præceptus admitti.* (tom. 1. Conciliorum.

7 IDEM, quod ad rem attinet, sentiunt alii Patres. Hieronymus li. 1. contra Iouinianum, longè post medium. *Nam & in veteri lege, qui pro populo hostias offerebant, non solùm in domibus suis non erant, sed purificabantur ad tempus, ab vxoribus separati; & vinum & siceram non bibebant, quæ solent libidinem prouocare.*

Et Innocentius I. Epist. 2. ad Victricium Rotomagensem Episcopum cap. 9. *Praterea, quod dignum, & pudicum, & honestum est, tenere Ecclesia omni modo debet, vt Sacerdotes & Leuitæ cum vxoribus suis non coëant, quia ministerij quotidiani necessitatibus occupantur. Scriptum est enim: Sancti estote, quoniam & ego sanctus sum, Dominus Deus vester. Nam si priscis temporibus, de templo Dei Sacerdotes anno vicis suæ non discedebant, si vt de Zacharia legimus, nec domum suam omnino tangebant, quibus vtique propter sobolis successionem vxorius vsus fuerat relaxatus: quanto magis hi Sacerdotes vel Leuitæ pudicitiam ex die ordinationis suæ seruare debent, quibus vel sacerdotium, vel ministerium, sine successione est, nec præterit dies, qua vel à sacrificijs diuinis, vel Baptismatis officio vacent?* (tom. 1. Conciliorum.)

8 Et Beda ad cap. 1. Luc. *Hoc est, quod dixi, quod vicis suæ tempore Pontifices, templi tantum officijs mancipati, non solùm à complexu vxorum, sed ab ipso quoque domorum suarum abstinerent ingressu: vbi nostri temporis Sacerdotibus, quibus semper Altari seruire iubetur, perpetuum seruandæ castitatis exemplum datur. Quia enim tunc Sacerdotum ex stirpe Aaron successio quærebatur, necessariò tempus substituendæ sobolis procurabatur. At quia nunc non carnalis successio, sed perfectio spiritualis inquiritur, consequenter Sacerdotibus, vt semper Altari queant assistere, semper ab vxoribus abstinendum, semper castitas obseruanda præcipitur.*

SECVNDA CONCLVSIO.

10 Apostoli seruarunt perpetuam continentiam, non quidem ex præcepto diuino, sed partim ex consilio Christi, partim sua sponte ac proposito. Ac Primò, quod seruauerint perpetuam continentiam, constat ex illo Matth. 19. 27. *Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te: quid ergò erit nobis? Iesus autem dixit illis: Amen dico vobis.* Et infra; *Omnis qui reliquerit domum, vel fratres, vel sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem,* &c. Ex quo loco constat, Apostolos reliquisse omnia quæ habebant. Ac proinde, qui antea habebant vxores, reliquisse etiam vxores;

res; & qui anteà habebant filios aut filias, reliquisse etiam filios aut filias. Et sic deniceps. Et Paulus, qui post alios Apostolos separatim vocatus est à Christo, de se scribit. 1. Cor. 7. 7 *Volo vos omnes esse, sicut meipsum*, id est, vellem seu optarem si commodè fieri posset, vos omnes esse cœlibes & continentes, sicut ego sum. ibidem. *Dico autem non nuptis & viduis: Bonum est illis, si sic permaneant, sicut & ego.* Nempe in statu continentiæ.

11 Qvod autem non seruauerint continentiam ex præcepto diuino, sed ex Christi consilio & propria voluntate, clarum est. Nullum enim extat præceptum diuinum noui Testamenti, quo vel Apostoli, vel aliæ Ecclesiæ ministri obligentur ad cœlibatum. Extat tamen consilium Christi Matth. 19. 10. *Dicunt ei discipuli eius: Si ita est causa hominis cum vxore, non expedit nubere. Qui dixit illis: Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est. Sunt enim Eunuchi, qui de matris vtero sic nati sunt. Et sunt Eunuchi, qui facti sunt ab hominibus. Et sunt Eunuchi, qui seipsos castrauerunt propter regnum cœlorum. Qui potest capere, capiat.* Huic ponit triplex genus continentium, & abstinentium ab vxoribus, Nam aliqui à natura, alij à necessitate; alij à propria voluntate habent, quod abstineant. At tertium genus hortatur Christus, cum ait: *Qui potest capere, capiat.* Et hoc Christi consilium, tanquam sanum & meritorium, propria voluntate amplexi sunt Apostoli.

TERTIA CONCLVSIO.

12 Apostoli & suaserunt & statuerunt, vt alij deinceps ministri Ecclesiæ seruarent continentiam. Audi Paulum & Titum 1. 7. *Oportet, Episcopum sine crimine esse, sicut Dei dispensatorem: hospitalem, benignum, sobrium, iustum, sanctum, continentem.* Vbi inter cæteras virtutes, præscribit etiam continentiam, distinctam à sobrietate, id est, continentiam ab vxoribus, vt Diuus Hieronymus rectè interpretatur.

Et 2. Timoth. 2. 3. *Labora sicut bonus miles Christi Iesu. Nemo militans Deo, implicet se negotijs secularibus; vt ei*

A [illegible] pla-

placeat, cui se probauit. Alludit ad milites, qui vt placea[nt] suo Imperatori, toti intenti sunt in bellum, & abstinent ab omnibus curis secularibus, etiam ab vxoribus. Nam scribit Cornelius Tacitus libr. 14. & Dion. libr. 60. Oli[m] prohibitum fuit militibus conjugium, vt tantò facilius va[-]care possent militiæ. Et similiter Tertullianus in exhorta[-]tione ad castitatem, docet suo tempore milites fuisse cœl[i-]bes, sicut etiam multi hoc tempore sunt, præsertim mil[i-]tes ordinis Teutonici, & alij, qui regulam certam prof[i-]tentur. Vult igitur Apostolus, multò magis milites Chr[i-]sti debere intentos esse in ministerium diuinum, & abst[i-]nere ab alijs omnibus, quæ hoc ministerium quocunqu[e] modo impediunt. Maximè autem impedit vsus matrimo[-]nij. Nam, vt alibi loquitur idem Apostolus: *Qui cum v[-]xore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat vxor[i,] & diuisus est.*

14 Et 1. Corinth. 5. 7. *Nolite fraudare inuicem, nisi fortè e[x] consensu ad tempus, vt vacetis orationi.* Ex quo loco D. Hie[-]ronymus ad cap. 1. Epist. ad Titum, sic argumentatur: *S[i] laicis imperatur, vt propter orationem abstineant se ab vxo[-]rum coitu, quid de Episcopo sentiendum est, qui quotidie pr[o] suis populiq́; peccatis illibatas Deo oblaturus est victimas?* E[t] libr. 1. contra Iouinianum, longè post medium: *Si laicus &* *quicunq; fidelis orare non potest nisi careat officio conjugali: Sa[-]cerdoti, cui semper pro populo offerenda sunt sacrificia, sempe[r] orandum est. Si semper orandum est, ergò semper carendu[m] matrimonio.* Similia habent Origenes Hom. 23. in Num[.] Epiphanius hæresi 49. Innocentius I. in Epist. ad Exuperi[-]um, cap. 1. & alij.

15 Dices fortè; Apostolum quidem suasisse continentiam sed non præcepisse. Respondeo Certum est, quod in ho[c] genere plus exegerit à Sacerdotibus, quam à Laicis. At a[-] laicis dupliciter exegit continentiam. Primò, per mo[-]dum consilij & desiderij. 1. Cor. 7. 7. *Volo vos omnes esse sicut me ipsum.* Secundò, per modum præcepti, ibidem v. [5.] *Nolite fraudare inuicem, nisi fortè ex consensu ad tempus, v[t] vacetis orationi*, vt interpretantur Patres iam citati, Erg[ò] per modum maioris cuiusdam obligationis debuit exiger[e]

conti[-]

continentiam à Sacerdotibus. Quæ maior obligatio exprimitur illis verbis: *Oportet Episcopum esse continentem* Item: *Labora sicut bonus miles Christi Iesu.* Item: *Qui sine vxore est, sollicitus est, quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo. Qui cũ vxore est, sollicitus est, quæ sunt mundi, quomodo placeat vxori, & diuisus est.* Vnde sic concludo: Tanta est obligatio Sacerdotum, vt abstineant ab vxore, quanta est, vt seruiant Deo, & non mundo: At maiori obligatione tenentur ad seruiendum Deo, quam laici. Imo sicut ratione officii obligati sunt, vt totos se tradant seruitio Dei, & non sint diuisi: ita ratione officii obligati sunt, vt abstineant ab vxoribus, & caueant diuisionem.

16 Hæc ex Paulo. Accedit commune decretum Apostolorum, quod habetur Can. 27. inter Canones Apostolorum his verbis: *Innuptis autẽ, qui ad clerum prouecti sunt, præcipimus, vt si voluerint, vxores accipiãt: sed Lectores, Cantoresq;, tantummodo.* Vbi nomine lectorum & cantorum, comprehenduntur etiam alii minores ordines, vt fatetur M. Antonius cap. 10. n. 6. Est enim omnium par ratio. Excipiuntur autem ij, qui sunt in maioribus ordinibus constituti, quibus non licet vxores accipere: Quod similiter fatetur n. 8.

17 Habemus ergò sanctionem Apostolicam de cœlibatu clericorum, quæ negari non potest. De qua loquuntur Patres Concilij Carthaginensis secundi, can. 2. Vbi statuentes, vel potius confirmantes legem cœlibatus addunt hanc rationem: *Vt quod Apostoli docuerunt, & ipsa seruauit antiquitas, nos quoque custodiamus.*

QVARTA CONCLVSIO.

18 Continentia quam Apostoli Ministris Ecclesiæ præscripserunt statim in Ecclesia seruata est: ac post ea etiam lege Ecclesiastica, non semel, sed sæpius præscripta. Prior pars patet ex verbis Concilij iam citatis. *Vt quod Apostoli docuerunt, & ipsa seruauit Antiquitas.* Et ex concessione M. Antonij. l. 4. c. 10. n. 3. vbi sic scribit: *Ecclesia semper, vel ab ipsis ipsius incunabulis, vt mox ostendã, in suis Ministris plurimum amauit, commendauit, vt etiam in-*

 terdum

zerdum præcepit continentiã. Et ibidem n. 9. ait fuisse *dec*
tum commune totius Ecclesiæ. Posterior probatur, quia si
secutæ sunt variæ leges Ecclesiasticæ, quibus eadem con
nentia Ministris Ecclesiæ imperata est. Et quidem du
citer. Primò, vt non liceat illis vxores ducere, post sus
ptos ordines. Secundò, vt si ante susceptos ordines du
rint vxores, & posteà susceperint ordines, non liceat
vxoribus, sed debeant perpetuam seruare continentia
Huiusmodi leges latæ sunt hoc ferè ordine.

19 PRIMO à Concilio Elibertino, Anno Christi 313. aut
can. 33. *Placuit, in totum prohibere Episcopis, Presbyteris, D*
conis ac Subdiaconis positis in ministerio, abstinere se à côi
bus suis, & non generare filios. Quod quicunque fecerit, ab
nore Clericatus exterminetur. (tom. 1. Concilior.)

20 SECUNDO, à Concilio Carthaginensi secundo, (ci
Annum Christi 396.) can. 2. *Omnibus placet, vt Episc*
Presbyteri & Diaconi, vel qui sacramẽta contrectant, pud
tiæ custodes, etiam ab vxoribus se abstineant Et tertio addit
Vt quod Apostoli docuerunt, & ipsa seruauit Antiquitas,
quoque custodiamus (tom. 1. Concil.)

21 TERTIO à Siricio Papa (circa idem tempus) in Epist
ad Himerium Thraconensem Episcopum cap. 7. *Pluri*
Sacerdotes Christi atque Leuitas, post longa consecrationis
tempora, tam de coniugibus propriis, quàm etiam de turpi
tu sobolem didicimus procreasse, & crimen suum hac præs
ptione defendere, quia in veteri Testamento Sacerdotibus
Ministris generandi facultas legitur attributa. Ecce vo
crimen, quod Sacerdotes Christi vtuntur propriis vx
bus. Et illorum defensionem mox refutat, asserens; Sac
dotes in veteri Testamento habuisse etiam legem co
nentiæ pro eo tempore, quo ministrabant in templo, (v
ba illius §. 6. adducta sunt) ac deinde subijcit? *Quar*
sanctionum Sacerdotes omnes atque Leuitæ insolubili lege c
stringimur, vt à die ordinationis nostræ, sobrietati ac pud
tiæ, & corda nostra mancipemus & corpora. Hic habes leg
pudicitiæ corporis, qua Sacerdotes constringuntur. A
etiam pœnam, si hanc legem non seruent. *Hi verò* (pe
Siricius) *qui illiciti priuilegii excusatione nitũtur, & sibi*

ri

runt veteri hac lege concessum, nouerint se ab omni Ecclesiastico honore, quo indignè vsi sunt, Apostolicæ sedis authoritate deiectos, nec vnquam posse veneranda attrectare mysteria (tom. . Conciliorum.)

Quarto, ab Innocentio I. (circa annum Christi 400.) in epist. ad Euperium, c. 1. vbi repetit & confirmat legem à Siricio latã, his verbis: *Proposuisti, quid de his obseruari debeat, quos in Diaconii ministerio, aut in officio presbyterii positos, incontinentes esse, aut fuisse, generati filii prodiderunt. De his, & diuinarum legum manifesta est disciplina, & beatæ recordationis viri Siricii Episcopi monita euidentia commemorarunt, vt incontinentes in officiis talibus positi, omni Ecclesiastico honore priuarentur, nec admitterentur accedere ad ministeriũ, quod sola continentia oportet impleri. Est enim vetus admodũ sacræ legis autoritas, iã inde ab initio custodita, quod in templo, anno vicis suæ habitare præcepti sunt Sacerdotes, vt seruientes sacris oblationibus puros & ab omni labe purgatos, sibi vendicent diuina ministeria, neque eos ad sacrificia fas sit admitti, qui exercent vel cum vxore carnale consortium. &c.* (. o. 1. conc.) 22

Quinto, à Concilio Agathensi (Anno Christi 506.) can. 9. *Placuit etiam, vt si Presbyteri vel Diaconi coniugati, ad thorum vxorum suarũ redire noluerint, Papæ Innocentii ordinatio, vel Syricij Episcopi autoritas, quæ est his canonibus inserta, seruetur.* (Tom. 2. Concil. 23

Sexto, à Concilio Aurelianensi tertio (Anno Christi 537.) can. *Clerici verò qui cùm vxores non haberent, benedictione suscepta, coniugia crediderint eligenda, qui volẽtes absque vlla reclamatione in ætate fuerint legitima ordinati, cum ipsis mulioribus, quas acc?perint, excommunicatione percellantur.* (tom. 2. Concil.) 24

Sept mo, à Concilio Aurelianensi quarto (Anno Christi 54 .) can. 17. *Vt Sacerdotes siue Diaconi, cũ coniugibus suis non habeant communẽ lectum & cellulam, ne propter suspicionem carnalis consortii, religio maculetur. Quod qui fecerint, iuxta priscos canones ab officio regradentur.* Omitto reliquos canones & decreta, quæ posterioribus seculis statuta sunt. Omitto testimonia sanctorũ Patrum, quæ habentur apud Bellarminum & Coccium. 25

QVINTA CONCLVSIO.

26 Lex continentiæ seu cœlibatus, de qua hactenus di-
ctum est, semper viguit in Ecclesia occidentali, (ni
quod in quibusdam locis particularibus aliquantulu
fuerit neglecta) at in orientali non item. Nam Græci, tam
etsi post susceptos ordines non soliti sint vxores ducere, t
men si antea duxerint, possunt ordines suscipere, & sim
vxores retinere. Nec tenentur ab earum consortio abst
nere, nisi tempore vicis suæ, sicut in veteri testamento f
ctum est. Hæc illorum consuetudo, in qua differunt ab oc
cidentalibus, cœpit à tempore sextæ Synodi generalis, (a
circiter) & huc vsque perseuerat. Vide Vasquez 3. par
disp. 248. cap. 2.

27 MULTA obijcit M. Antonius, Primò, sextam Synodum
hoc est, Patres Trullanos permittere Presbyteris vxore
Respondeo. Falsum est. Nam sexta Synodus nullos Cano
nes, aut decreta promulgauit. Synodus autem Trullan
quam Antonius confundit cum sexta Synodo, post sexta
Synodum celebrata est in Palatio Imperatoris Iustinian
quod Trullum dicebatur, sed non fuit legitima.

28 SECUNDO obijcit, Siricium Papam commendasse qu
dem Clericis continentiam non tamen præcepisse. Respon
deo. Et hoc falsum est. Nam & præcepit continentiam,
pœnam constituit ijs, qui præceptum continentiæ no
seruarent. Vtrumque colligitur ex verbis illius suprâ cita
tis. Nam præceptum continetur illis verbis: *Quarũ sancti
onum Sacerdotes omnes, atque Leuitæ insolubili lege constrin
gimur.* Pœna verò illis: *Nouerint se ab omni Ecclesiasti
honore deiectos.*

29 TERTIO obijcit, absolutam & perpetuam continenti
primum omnium indictam esse Presbyteris & Diacon
coniugatis à Concilio Agathensi can. 9. Respondeo. No
ita est. Nam Concilium Agathense can. citato, profitetu
se id statuere, quod iam antea à duobus Pontificibus, Sir
cio & Innocentio, fuerat statutum, vt patet ex verbis Con
cilii allatis *Placuit.* &c.

30 QUARTA obijcit, Ecclesiasticas leges, quæ præcipiun

cœl

cœlibatum ponere hominibus laqueum. Respondeo. Non ponunt laqueum, sed exigunt eam sanctitatem & sanctimoniam à Sacerdotibus, quæ ipsorum officio consentanea est.

31 QVINTO obijcit, Ecclesiam non posse statuere legem, quæ certò hominum statui generatim adimat libertatem contrahendi matrimonium. Respondeo. Verum quidem est, quod absolutè loquendo, non possit hoc facere; sed falsum est, quod non possit hoc facere eo modo, quo nunc facit, nempè sub hac conditione: Si quis velit esse Presbyter, aut Episcopus, debet seruare continentiam. Nam per huiusmodi legem non cogit quempiam ad continentiam, sed reliquit vnicuique liberum, vt possit amplecti statum Ecclesiasticum, vel non amplecti; & consequenter, vt possit vxorem ducere, vel non ducere, prout placuerit.

CAPVT XIV.

De peccato originali, mortali, & veniali.

DVPLEX est controuersia inter nos & aduersarios. Vna, quid sit peccatum originale? Aduersarii docent esse concupiscentiam; quod nos negamus. Altera, an peccatum mortale & veniale inter se distinguantur? Aduersarii negant distingui, asserentes omnia peccata ex natura sua esse mortalia; nullum veniale. Nos contra asserimus, quædam ex natura sua esse mortalia, quædam venialia. Est & tertia controuersa. An detur peccatum originale? Sed illa pertinent ad quartum librum, vbi contra Anabaptistas disputandum est.

PRIOR QVÆSTIO.

Quid sit peccatum originale? An sit concupiscentia?

1 NOMEN Concupiscentiæ sumitur tribus modis Primò, pro naturali inclinatione seu pronitate ad concupiscendum malum. 2. Pro motu concupiscentiæ inuoluntatio, qui præuenit consensum. 3. Pro motu concupiscentiæ voluntario, cui accedit consensus voluntatis. Est ergò quæstio, An concupiscentia primo modo sumpta, sit

peccatum originale? Affirmant Lutherani & Caluinistæ qui hanc concupiscentiam alio nomine appellant hæreditariam naturæ nostræ corruptionem seu prauitatem, quæ nos faciat reos æternæ damnationis: nos aliter sentimus, vt sequitur.

2 PRIMA Conclusio, Peccatum originale, quod ex Adamo contrahimus, non est concupiscentia, seu inclinatio ad concupiscendum malum; quam nos vocamus concupiscentiam in actu primo. Ratio est, quia quidquid habet rationem peccati hoc per Christi gratiam in baptismo tollitur, ac deletur: Concupiscentia in actu primo non tollitur: Ergo non est peccatum originale. Maior propositio fusè probabitur cap. 1⁄. de Iustificatione. Minor patet ex quotidiana experientia, quia sentimus in nobis inclinationem, & prauitatem ad concupiscendum malum; iuxta illud Rom. 7, v. 2?. *Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ.* Et ex illa inclinatione prorumpit motus concupiscentiæ ad malum, Gal. 5. 17. *Caro concupiscit aduersus spiritum.*

3 NOTA. Per concupiscentiam in actu primo, non solùm intelligitur inclinatio seu pronitas ad malum quæ est in appetitu sensitiuo; sed etiam, quæ est in intellectu, & voluntate. Nam hæ tres potentiæ seu facultates animæ, naturâ suâ pronæ sunt ad quosdam motus inordinatos, & rectæ rationi repugnantes; verbi gratiâ: Intellectus ad falsa & erronea iudicia: Voluntas, ad odium, inuidiam, desperationem: Appetitus sensitiuus ad carnalia & terrena desideria. Hæc ergò pronitas seu inclinatio istarum potentiarum, non est peccatum originale, vt probatum est; quia peccatum originale tollitur per baptismum; ista inclinatio non tollitur, sed manet. (2 Corinth. 12. vers. 7.) Manet autem ad exercitium virtutis. Quid igitur est, inquies, hæc inclinatio? Est quædam imperfectio, quæ homini, si in puris naturalibus crearetur, esset naturalis: Post lapsum verò primi parentis, est effectus peccati. (Genesis . vers. 7.) Et à Theologis vocari solet morbus seu languor naturæ, infirmitas, fomes peccati, vis appetendi immoderata, fons tentationis, iuxta illud Iacobi 1. ver. 14.

14. *Vnusquisque tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus.*

MULTÆ sunt Aduersariorum obiectiones. Prima est, Apostolus concupiscentiam vocat peccatum. Rom. 6. ver. 12. *Non regnet peccatum in corpore vestro mortali.* Respondeo. Nomen peccati sumitur quatuor modis in Scriptura. Primò, propriè pro peccato, vt Ioan. 1. 29. *Ecce Agnus Dei, qui tollit peccata mundi.* Et alibi sæpissimè. Secundò, impropriè pro causa peccati, vt loco citato. Nam concupiscentia incitat ad peccatum. Tertiò impropriè, pro effectu vel pœna peccati, vt Zach. 14. 19. *Hoc erit peccatum Ægypti,* id est, pœna. Quartò, impropriè, pro sacrificio, quo expiatur peccatum, vt 2. Corinth. 5. 21. vbi Christus vocatur peccatum, quia fuit sacrificium pro expiatione peccati. *Eum,* inquit Apostolus, *qui non nouerat peccatum pro nobis peccatum fecit,* supple, Deus, Vbi nomen peccati bis ponitur, semel propriè, semel impropriè. 4

SECUNDA obiectio. D. Augustinus lib. 1. de nuptiis & concup. cap. 25. dicit, concupiscentiam carnis remitti in baptismo, non vt non sit, sed vt non imputetur in peccatum. Ergò vult concupiscentiam esse peccatum originale. Respondeo. Concupiscentia potest dupliciter spectari secundum Augustinum. Primò, quatenus est coniuncta reatui peccati originalis, quo quasi extrinsecus informatur. Et hoc modo est in infidelibus, qui non sunt baptizati. Secundò, quatenus est separata à reatu peccati originalis. Et sic est in iis, qui baptizati sunt. Igitur Augustinus loco citato docet, concupiscentiam remitti in Baptismo, quoad reatum, non quoad se. Vel, vt alibi loquitur, concupiscentiam *transire reatu, & manere actu.* (lib. 6. contra Iulianum cap. 3. & 8.) quod perinde est, ac si dicat, Concupiscentiam in homine ante baptismum, coniunctam esse cum peccato originali, post baptismum separatam esse. Quod verissimum est. 5

TERTIA obiecta. Deus nihil odit, nisi peccatum; sed odit concupiscentiam, quæ remanet in baptizatis, vt docet Augustinus in Psal. 35. circa illa verba. *Malitiam autem non odiuit;* Ergò concupiscentia est peccatum. Respondeo. 6

Ma-

Maior falsa est, quia Deus non solum odit peccatum, s
etiam morbum & languorem relictum ex peccato: lic
non eodem modo. Nam odium, quo Deus prosequit
peccatum, redundat in personam, quia Deus propter pe
catum vult damnare personam. Odium autem, quo pro
sequitur concupiscentiam, & similes morbos ex pecca
relictos, non redundat in personam, quia Deus non vu
hominem baptizatum damnare, etiamsi videat in illo es
concupiscentiam incitantem ad malum, modò absit co
sensus in malum. Hinc facilè intelliges, quo sensu dixer
Concilium Trid. sess. 5. Deum *in renatis nihil odisse:* Et qu
sensu dixerit Augustinus loco citato, Deum *in renatis odis*
concupiscentiam. Nam Concilium loquitur de odio, quo
redundat in personam: non item Augustinus.

7 QUARTA obiectio. Quidquid non est à Deo, peccatur
est: Sed concupiscentia non est à Deo. Ergò peccatum est
Minor patet ex illo. Ioan. 2. 16. *Omne quod est in mundo*
concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & super
bia vitæ, quæ non est ex Patre. Respondeo. Minor distinguē
da est. Nam concupiscentia non est à Deo creante, sed à
Deo puniente. Deus enim, quando creauit primos paren
tes, creauit illos cum iustitia originali, sine omni concupi-
scentia seu pronitate ad malum. Quando verò primi parē-
tes peccarunt: tunc abstulit illis iustitiam originalem, in
pœnam peccati: quâ ablatâ, cœpit concupiscentia insurge-
re per modum pœnæ. (Gen. 3. 7.)

8 QUINTA obiectio. Christus assumpsit omnes humanas
miserias, excepto solo peccato: Sed non assumpsit concu-
piscentiam. Ergò concupiscentia est peccatum. Maior
patet ex illo Hebr. 2. 17. *Debuit per omnia fratribus similari.*
Et cap. 4. 15. *Habemus Pontificem tentatum per omnia pro*
similitudine, absque peccato. Respondeo. Maior falsa est:
quia non assumpsit ignorantiam, fomitem peccati, fe-
brim, podagram, & alios morbos. Ratio est, quia hæc non
proderant ad redimendum genus humanum. Vide D.
Thomam in 3. parte. quæst. 15. art. 2. & 3. Nec contrarium
docet Apostolus locis citatis. Nam in priori solum dicit
Christum non assumpsisse naturam Angelicam, sed hu-
manam

manam ac proinde debuisse nobis similem fieri per omnia, quæ ad naturam humanam spectant; seu, quod idem est, debuisse esse verum, & perfectum hominem. *Nusquam*, inquit, *Angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit. Vnde debuit per omnia fratribus assimilari.* In posteriori sic habet: *Non enim habemus Pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris: tentatum autem per omnia pro similitudine, absque peccato.* Sensus est, Christum posse compati nostris infirmitatibus, id est, ærumnis & persecutionibus, quia ipse jam antè expertus est similes infirmitates, quibus tamen ad peccatum impatientiæ adduci non potuit.

SECVNDA Conclusio. Peccatum originale est priuatio justitiæ originalis. Ita. D. Thomas in 1. 2. quæst. 82. art 3. Ratio est, quia omne malum, & consequenter omne peccatum consistit in priuatione alicuius boni seu rectitudinis. Sicut ergo peccatum actuale est priuatio rectitudinis actualis; ita peccatum habituale est priuatio rectitudinis habitualis: sed peccatum originis est habituale: Ergò est priuatio rectitudinis habitualis: At non potest esse alterius, quàm justitiæ originalis, quâ priuati sunt posteri Adæ propter peccatum Adæ: Ergò. 9

NOTA. Iustitia originalis, quæ data fuit primis parentibus in paradiso, erat duplex: Altera subijciebat mentem Deo: altera carnem spiritui. Prior continebat habitus supernaturales fidei, spei, charitatis, & gratiæ justificantis: quibus intellectus & voluntas benè disponebantur. Posterior donum quoddam supernaturale, quo appetitus sensitivus refrœnabatur, & perfectè subijciebatur rectæ rationi. Hac totâ justitiâ priuati sunt posteri Adæ, propter ipsius præuaricationem. Nec tamen peccatum originale consistit in priuatione totius justitiæ, sed solum in priuatione illius justitiæ, quæ fuit in intellectu & voluntate; non autē illius, quæ fuit in appetitu sensitiuo. Ratio est; quia peccatū originale tollitur per baptismum: At non tollitur priuatio totius justitiæ originalis; sed tantum illius, quæ fuit in intellectu & voluntate; non autem illius, quæ fuit in appetitu sensitiuo. Nam in baptismo infunditur homini fides, spes, & charitas, quibus sanatur intellectus & voluntas, 10

non

non tamen infunditur donum illud supernaturale, quo appetitus sensitivus refrœnatur. Alioqui non diceret Apostolus: *Caro concupiscit aduersus spiritum.*

POSTERIOR QVÆSTIO.

An peccatum mortale & veniale distinguantur ex natura rei?

1 DVo certa sunt. 1. Esse aliqua peccata mortalia. 2. Ea dici mortalia, quæ mortem animæ adferunt, & æterna punitione per se digna sunt. Quo spectat illud Rom. 6. 23. *Stipendium peccati mors.* Et cap. 8. 13. *Si secundùm carnem vixeritis, moriemini.* Et Gallat. 5. 21. *Qui talia agunt regnum Dei non consequentur.*

2 QVÆSTIO est, an præter mortalia sint etiam aliqua venialia? Vt hoc intelligatur, notandum est ex D. Thoma in 2. 2. quæst. 88. art. 2. Nomen peccati venialis tripliciter vsurpari. Primò, pro veniali ex euentu. 2. Pro veniali ex causa. 3. Pro veniali ex natura. Veniale ex euentu dicitur cuius veniam consequimur. Veniale ex causa, quod aliquo modo veniâ dignum est, eò quod non ex malitia, sed ex passione vel ignorantia commissum est, iuxta illud Apostoli 1. Timoth. 1. 13. *Fui blasphemus, & persecutor, sed misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate.* Veniale ex natura dicitur, quod nec mortem animæ adfert, nec æternâ pœnâ per se dignum est. De hoc solo agimus, quia hoc propriè opponitur peccato mortali, & oppositas habet conditiones. Nam mortale, vt dixi, habet has duas. 1. Quod adferat mortem animæ. 2. Quod inducat reatum æternæ pœnæ. Neutra conditio conuenit peccato veniali, quod ex natura sua veniale est.

3 EST ergò quæstio, an sit aliquod tale peccatum veniale. Negarunt olim Iouinianus & Pelagius. Et nunc negãt plerique Lutherani & Caluinistæ, asserentes omnia peccata ex natura sua esse mortalia, & mereri æternam damnationem: quædam tamen esse venialia, non ex natura sua, sed quia non imputantur nobis à Deo. Et quidem Lutherani affirmant, omnia peccata infidelium esse mortalia, & imputari à Deo: fidelium esse venialia, id est, non imputari à Deo, excepto peccato infidelitatis: Caluinistæ verò,

ro, omnia reproborum esse mortalia; omnia prædestinatorum venialia.

PRIMA Conclusio. Præter peccata mortalia dantur etiam aliqua, quæ ex natura sua venialia sunt. Hæc est communis sententia Patrum, & totius Ecclesiæ, quam copiosè probat Bellarminus lib. 1. de statu peccati, capit. 9. & sequentibus. Ego breuiter ex dictis sic probo. Dantur aliqua peccata, quæ nec mortem animæ adferunt, nec æternâ pœnâ per se digna sunt: ergò dantur aliqua, quæ non sunt mortalia, sed venialia. Prior pars antecedentis probatur; quia mors animæ consistit in priuatione gratiæ & charitatis. (Nam qui gratiâ & charitate priuatus est, non viuit coram Deo sed mortuus est, juxta illud 1. Ioan. 3. 14. *Qui non deligit, manet in morte.*) At sunt quædam peccata, quæ non priuant hominem gratia & charitate, sed cum gratia, & charitate in homine justo possunt consistere, iuxta illud Prouerb. 24. 16. *Septies in die cadit iustus.* Et de his peccatis loquuntur iusti, cum dicunt *Dimitte nobis debita nostra.* De ijsdem intelligitur illud Iacobi 3. 2. *In multis offendimus omnes.* Posterior pars colligitur ex illo Matth. 5. 22. *Qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio; qui autē dixerit fratri suo, Racha, reus erit Concilio: qui autem dixerit, Fatue, reus erit gehennæ ignis.* Vbi distinguuntur tria peccata iracundiæ: quorum tertium æterna pæna dignum est, ac proinde mortale, reliqua duo non item.

DICES? Hinc solùm conuincitur, quædam peccata de facto non adferre mortem animæ, nec puniri in gehenna, At non conuincitur, id fieri ex natura peccatorum, & non potius ex eo, quia prædestinatis nō imputantur à Deo. Respondeo. Id maximè conuincitur. Quando enim Christus distinguit triplex peccatum iracundiæ, & dicit duo priora non mereri pœnam æternam, sed tantum tertium: non loquitur præcisè de prædestinatis, sed generatim de omnibus, ac proinde loquitur de natura peccati, non de extrinseca conditione peccantium. Id clarius explicat Lucæ 6. 41. cum ait. *Quid vides festucam in oculo fratris tui, trabem autem, quæ in oculo tuo est, non consideras?* Vbi peccatum mortale comparat cum trabe, quæ oculum extinguit.

gnit, veniale cum festuca, quæ non extinguit, sed leuiter lædit. Quæ differentia non sumitur ex prædestinatione, sed ex natura rei.

6 ADDO, fundamentum Caluinistarum de imputatione, falsum esse. Supponit enim, prædestinatis nullum peccatum imputari, reprobis nullum remitti; quod apertè est contra veritatem & efficaciam sacramentorum Baptismi & pœnitentiæ. Nam si reprobis nullum vnquam peccatum remittitur, jam Baptismus & Pœnitentia nullam vim habent Item si prædestinatis nullum peccatum imputatur, jam Baptismus & Pœnitentia, non sunt illis necessaria. Tollantur ergò duo hæc sacramenta, si nec reprobis prosunt, nec prædestinatis necessaria sunt. Sed de hoc plura, partim cap. 16. De justificatione, partim lib. 3. c. 7. de Baptismo infantium.

7 SECUNDA Conclusio Duplicia sunt peccata venialia. Alia sunt venialia ex suo genere, vt verbum otiosum. Alia ex imperfectione operis, cuiusmodi sunt partim illa, quæ fiunt ex subreptione, vt subiti & indeliberati motus concupiscentiæ, iræ, odij, superbiæ: partim illa, quæ censentur venialia ex paruitate materiæ, vt furtum vnius oboli, quod neminem notabiliter lædit. Hinc confirmatur præcedens conclusio. Nam in his venialibus, quæ jam recensui, non habetur ratio personæ peccantis, an illa sit prædestinata, nec ne; sed solùm spectatur natura actionis, an scilicet actio sit indeliberata? Vel, an versetur circa obiectum parui momenti?

8 MULTA objiciunt Aduersarij contra hanc doctrinam, vt videre est apud Bellarminum loco citato. Ego pauca ex iis seligam. Primò, objiciunt illud Ezech. 18. 4. *Anima, quæ peccauerit, ipsa morietur*. Et Rom. 6. 23. *Stipendium peccati mors*. Vtrumq; generatim asseritur de quouis peccato, quia nulla fit exceptio: Ergò quoduis peccatum est mortale. Respondeo. Neutrum generatim asseritur Nam Ezechiel expressè loquitur de certis tantum peccatis, nempe de idololatria, adulterio, homicidio, vsura, & rapina; quæ ex genere suo mortalia sunt. Similiter Apostolus de immunditia & iniquitate. (v. 19.)

SE-

SECUNDO objiciunt illud Iacobi 2. 10. *Qui offendit in vno, factus est omnium reus.* Ergò homo per quoduis peccatum incurrit reatum æternæ mortis. Ergò quoduis peccatum est mortale? Respondeo. Iacobus loquitur de peccato, contra legem Decalogi, ac nominatim de adulterio, & homicidio, quæ ex natura sua mortalia sunt. Sic enim ait: *Quicunq; totam legem seruauerit, offendat autem in vno, factus est omnium reus. Qui enim dixit. Non mœchaberis, dixit, &, Non occides. Quod si non mœchaberis, occides autem, factus es trangressor legis,* q. d. Qui committit vnum peccatum mortale contra legem Decalogi, etiamsi plura non committat, reus est mortis. Sicut qui accipit vnum vulnus lethale, etiamsi plura non accipiat, obnoxius est morti corporali. Vide Chrysostomum hom. 35. Operis imperfecti super Matthæum. 9

TERTIO objiciunt. Omne peccatum offendit Deum, qui est infinita bonitas; Ergò omne peccatum est dignum infinitâ pœnâ: Ergò est mortale. Respondeo. Non omne peccatum sic offendit Deum, vt dissoluat amicitiam cum Deo. Est enim duplex offensio: Vna grauis, quæ est contra charitatem & amicitiam, de qua loquitur Iacobus loco citato, cùm ait: *Qui offendis in vno, factus est omniũ reus,* Altera leuis, quæ non dissoluit charitatem & amicitiam, de qua idem Apostolus, cap. 3. 2. *In multis offendimus omnes.* Et ibidem: *Si quis in verbo non offendit, hic perfectus est vir.* 10

QUARTO objiciunt: Omne peccatum est contra legem Dei; ergò omne peccatum est mortale, juxta illud Deuter. 27. 26. *Maledictus, qui non permanet in sermonibus legis huius.* Respondeo. Tametsi omne peccatum sit contra legem Dei, non tamen omne peccatum est contra finem legis, id est, contra charitatem, (1. Tim. 1. 5. *Finis præcepti est charitas.*) Locus Deuteronomij intelligitur de illo, qui sciens volens non seruat ea præcepta, quorum fit mentio in illo capite. Nempe præcepta, quæ prohibent idololatriam, incestum, homicidium, & similia peccata mortalia. Igitur qui committit hujusmodi mortalia, subjectus est maledictioni: Non autem, qui committit tantũ venialia. Alioqui 11

justus, qui *septies in die cadit*, multis maledictionibus esset obnoxius.

CAPUT XV.

De Libero Arbitrio.

1 VSus liberi arbitrij consistit in his tribus. Primò, vt possis agere, vel non agere. 2. Vt possis benè vel malè agere. 3. Vt ex duobus possis alterum præ altero eligere. Hunc vsum habuit homo in statu innocentiæ, vt fatentur Lutherani & Caluinistæ. Et constat ex illo Eccles. 15.14. *Deus ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilii sui, Adiecit mandata & præcepta sua: Si volueris mandata seruare, conseruabunt te. Apposuit tibi aquam & ignem: ad quod volueris porrige manum tuam. Ante hominem vita & mors, bonum & malum; quod placuerit ei, dabitur illi.*

2 QUÆSTIO est, An etiam nunc habeat? Lutherus & Caluinus absolutè negant. Sic enim scribit Lutherus in assertione articuli 36. *Liberum arbitrium est figmentum in rebus, seu, titulus sine rè, quia nulli est in manu sua quippiam cogitare mali aut boni, sed omnia sub Deo sunt, contra quē nihil possumus. Quod & Poëta voluit, quando dixit; Certâ stant omnia lege.* Similiter Caluinus lib. 1. instit, c. 23. §. 8. ponit hæc duo principia. Vnum, Nihil fieri Deo permittente; sed quæcunque fiunt, fieri Deo volente. Alterum, voluntatem Dei esse rerum necessitatem. Ex quibus infert, omnia fieri necessariò; nihil liberè.

3 Nos vtimur distinctione. Sunt enim duplices actiones hominis, de quibus, an liberæ sint, disputari potest. Aliæ morales, seu politicæ, quæ pendent à viribus naturæ; vt comedere, ambulare, confabulari, mercari, matrimonium contrahere, bellum gerere, agros colere; litteris operam dare. Aliæ supernaturales, quæ pendent à viribus gratiæ; vt credere mysteria fidei, sperare vitam æternam, diligere Deum ex toto corde. Hoc posito, duo asserimus.

PRI-

4 PRIMO, Nos habere vsum liberi arbitrij in actionibus moralibus seu politicis, quæ pendent à viribus naturæ. Hoc docet experientia. Quotidie pro arbitratu surgimus aut sedemus, ambulamus aut quiescimus, loquimur aut silemus, consentimus proximo, vel repugnamus. Hæc experientia tam certa est, vt alio argumento opus non sit; rectéque dixit Scotus, non rationibus, sed verberibus refutandum esse, qui arbitrij libertatem neget. Nam eo vsque fustibus contundendus esset, donec fateretur in nostra situm esse potestate, à verberando abstinere. Quod si de iniuria sibi facta conquereretur, occurrendum esset, frustrà conqueri si nihil libero arbitrio, sed omnia necessitate geruntur.

5 SECUNDO asserimus, nos etiam habere vsum liberi arbitrij in actionibus supernaturalibus, quæ pendent à gratia Dei. Vt hoc rectè intelligatur, distinguenda sunt hæc tria. Primò, nos nihil boni operis, quod ad vitam æternam conducat, facere posse sine gratia Dei (Ioan. 15. 5. & 2. Corinth. 3. 5.) Secundò, nec esse in nostra potestate, vt habeamus gratiam Dei præuenientem, quâ excitemur ad benè operandum. (Rom. 9. 16.) Tertiò, Esse tamen in nostra potestate, vt quando habemus gratiam Dei, cum illa benè operemur. Hoc tertium est, quod ponimus in nostra assertione, & infrà lib. 3. cap. 3. & 4. contra Caluinum probabimus.

6 OBIICIT Lutherus illud Isaiæ 4. 23. *Benè, aut malè, si potestis, facite.* Vnde colligit, non esse in nostra potestate benè vel malè operari. Respondeo. Valdè crassè id colligit. Nam Isaias non loquitur de hominibus, sed de idolis gentium. Et sicut Dauid irridet idola gentium, cùm ait Psalm. 113. 12. *Simulachra gentium, argentum & aurum, opera manuum hominum. Os habent, & non loquentur: oculos habent, & non videbunt:* sic Isaias exprobrat illis imbecillitatem, quòd cùm Dij habeantur à stultis hominibus, non possint tamen benè aut malè facere, id est, non possint cultoribus suis prodesse, nec contemptoribus nocere. Itaque vis argumenti Lutheranici est hæc: Idola, seu statuæ ex auro & argento factæ, non possunt suis cultoribus

ribus prodesse, nec alijs nocere : ergò nos non habemus liberum arbitrium. Perinde, ac si dicas : Idola non possunt ambulare : ergò nos non habemus pedes. Cur non etiam sic? Idola non habent cerebrum : Ergò Lutherus non sapit. Reliqua videantur lib. 3. cap. 4.

CAPVT XVI.

De Iustificatione & fide iustificante.

1 IVSTIFICATIO nihil aliud est, quàm mutatio quâ quis ex impio seu peccatore fit justus: sicut sanatio est mutatio, quâ quis ex ægroto fit sanus. Est ergò quæstio inter nos & aduersarios, quo modo & quo ordine fiat ista mutatio? Id est, quomodo & quo ordine is, qui antè erat impius & peccator, fiat iustus.

2 Nos ita sentimus. Ante justificationem requiruntur aliquæ dispositiones animi in homine peccatore, quæ illum præparent ac disponant ad internam justificationem: vt fides, timor, spes, dilectio, contritio, propositum melioris vitæ, & obseruationis mandatorum Dei (Conc. Trid. sess. 6. cap. 6.) His dispositionibus præmissis, sequitur ipsa justificatio, id est, acquisitio seu infusio justitiæ inhærentis. Cujus justitiæ duplex est effectus formalis: alter expulsio, seu remissio peccatorum! alter, sanctificatio & renouatio interioris hominis. Vterque, respectu nostri, gratuitus. (Trident. ibidem cap. 7.)

3 CAUSÆ justificationis sunt hæ. Formalis, est justitia inhærens, quæ nos formaliter facit iustos. Materialis, anima hominis, quæ in se recipit justitiam inhærentem. Efficiens principalis Deus: instrumentalis, sacramentum Baptismi & absolutionis. Finalis, vita æterna. Meritoria, Christus. (Trident. ibidem.)

4 IUSTITIA inhærens, quæ est causa formalis justificationis, conseruatur & augetur per obseruationem mandatorum Dei, & alia pia opera. Amittitur autem per quodlibet peccatum mortale. Et quia nemo certus est, an aliquando pec-

peccaturus sit mortaliter: non potest certus esse, an perseueraturus sit in justitia inhærente. (Trid. ibidem cap. 9. & sequentibus.)

SIMILE est in sanatione corporis. Nam primò requiruntur, aliquæ dispositiones in homine ægroto, quæ illum præparent ac disponant ad sanitatem: vt sectio venæ, vel potio medicinalis, vel ambulatio vel balneatio, vel aliquid aliud, prout morbus exigit. Deinde sequitur ipsa sanatio, id est, acquisitio sanitatis. Cuius sanitatis duplex est effectus formalis: alter, expulsio ægritudinis: alter, bona corporis habitudo. Causæ sanitatis sunt hæ: Formalis, est ipsa sanitas. Materialis, corpus, quod in se recipit sanitatem. Efficiens, medicus cùm suis instrumentis & pharmacis. Finalis, vita temporalis. Porrò sanitas, quæ acquisita est, conseruatur per obseruationem præceptorum medici. Amittitur per neglectum eorundem. Et nemo certus est, quamdiu mansurus sit sanus. 5

HÆC nostra sententia est. Aduersarij in multis discrepant à nobis. Sic enim statuunt. Ante justificationem requiritur vna tantum dispositio, nempe fides. Et hoc sensu, *sola fides dicitur iustificare.* Deinde sequitur justificatio, quæ non est acquisitio justitiæ inhærentis, sed imputatio justitiæ Christi. Nec effectus eius formalis consistit in expulsione peccatorum, & sanctificatione interioris hominis: sed in eo, quod peccata tegantur & non imputentur. Causæ justificationis sunt hæ: Formalis, justitia Christi imputatiua. Materialis, anima hominis, cui imputatur justitia Christi. Efficiens, Deus. Finalis, vita æterna. Meritoria, Christus. Porrò justitia Christi imputatiua, vt nobis prosit per imputationem, non indiget obseruatione mandatorum Dei, sed solâ fide. Hucusque conueniunt Lutherani & Caluinistæ. In eo discrepant, quod Lutherani putent, fidem amitti posse; Caluinistæ amitti non posse; ideoque, vnumquemque, qui fidem habet, certum esse de perseuerantia & vita æterna. 6

HÆC aduersariorum doctrina potest eodem quidem sensu, sed aliâ methodo sic proponi Primò, in justificatione non tolluntur peccata, sed tantùm teguntur, & non 7

imputantur. Secundò, nec infunditur homini iustitia inhærens, qua interius renouetur, & in se fiat iustus; sed imputatur illa iustitia Christi, quâ non in se sed extra se iustus est. Tertiò, Manet igitur in se peccator, immundus, & impius; & solùm habetur pro iusto, pio, & mundo, propter alienam iustitiam ipsi imputatam. Quartò, vt autem imputetur illi hæc iustitia, opus est sola fide, quæ illam apprehendat, & credenti communicet. Quintò, Hæc fides in eo consistit; vt certò credas omnia peccata tibi remitti propter merita Christi; & te iustum reputari apud Deum, etiam si reuera peccator & iniustus sis. Sextò, differt autem à fide miraculorum & hostiarum. Septimò, Facitq́; nos certos non solùm de præsenti iustitia (in quo conueniunt Lutherani & Caluinistæ) sed etiam de futura perseuerantia & vita æterna, quod soli Caluinistæ contendunt. Hæc omnia deinceps examinanda sunt.

I. QVÆSTIO.

An peccata verè tollantur in iustificatione.

1 ADVERSARII docent, non tolli, sed tantùm tegi, & non imputari. Ita Caluinus in Antidoto Concilij Trid. sess. 5. his verbis: *Manet verè peccatum in nobis, neq; per Baptismum extinguitur: sed quia deletur reatus, imputatione nullum est.* Et li. 4. instit. c. 15. §. 10. *Iam perspicuum est quam falsum sit, quod docuerunt pridem nonnulli, per Baptismum solui nos, & eximi ab originali peccato.* Et ibidem §. [illegible] *Nemo sibi in suo malo blandiatur: cùm audit peccata semper in nobis habitare.* Et in li. 3. cap. 11. §. 2. *Iustificabitur ille fide, qui Christi iustitiam per fidem apprehendit, qua vestitus, in conspectu Dei, non vt peccator, sed tanquam iustus apparet.* Et §. 21. *Ne post hac dubites, quomodo nos Deus iustificet. dum audis, reconciliare nos sibi non imputando delicta.* Idem sentiunt Caluini discipuli. Withakerus ad rationem octauam Campiani Martyris: *Nequè nos,* inquit, *illius verbi pudet, quando iustitiam, delicti occultationem esse dicimus.* Et Catechismus Palatinus quæst. 16 *Christus mediator suâ innocentiâ ac perfectâ sanctitate, mea peccata tegit, ne in conspectu Dei veniant.* Et qu. 126. *Remitte nobis debita nostra, id est,*

est, *omnia peccata nostra, quæ in nobis etiam nunc hærent, propter Christi sanguinem ne imputes.* Et Dauid Paræus in suis thesibus de peccato: *Peccata in nobis non tolluntur, sed in iudicio Dei, id est, non imputantur.* Idem etiam docuit Proclus hæreticus apud Epiphanium, hæresi 64. asserens peccatum in renatis semper viuere, neque tolli per Baptismum, sed sopiri per fidem.

2 HIC error continet tres partes. Prima est, peccata in iustificatione non tolli, sed manere. Altera manere quidẽ, sed tamen tegi & occultari ne in conspectum Dei veniant. Tertia non imputari ad pœnam. Prima apertè pugnat cum verbis & sensu Scripturæ, derogat meritis Christi, tollit vim & efficaciam baptismi. Verba Scripturæ clara & aperta sunt. Ioan. 1. 29. *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mũdi.* Actor. 3. 19. *Pœnitemini & conuertimini, vt deleantur peccata vestra.* Heb. 9. 28. *Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata.* Micheæ 7. 19. *Proijciet in profundum maris omnia peccata nostra.* Ex his testimonijs ita concludo; idquod tollitur, deletur, exhauritur, & longissimè proijcitur ab homine, certè non manet in homine: sed in Iustificatione peccatum tollitur, deletur, exhauritur, & longissimè proijcitur ab homine, vt testatur Scriptura: ergò peccatum, teste Scriptura, non manet in homine iustificato: errant ergò aduersarij, qui asserunt manere.

3 HABEMVS verba Scripturæ. De sensu videamus. Solet Scriptura res spirituales, quia nobis occultæ sunt, explicacare per corporeas & sensibiles vt manifestæ euadant. Peccata inter res spirituales numerantur. Horum ergò naturam & fœditatem, non vno, sed varijs modis ac metaphoris, Scriptura nobis proponit. Ac primò, vocat maculas, sordes, inquinamenta, quibus homo maculatur, inquinatur, ac sordidus efficitur. Iosu. 22. 17. *Vsque in præsentem diem macula huius sceleris in vobis permanet.* Ierem. 2. 22. *Maculata es in iniquitate tua coram me.* Apocal. 22. 11. *Qui in sordibus est, sordescat adhuc, & qui iustus est, iustificetur adhuc.* Matth. 15. 11. *Non quod intrat in os, coinquinat hominem, sed quod procedit de ore.* Secundò, vocat vincula, funes & compedes, quibus homo ligatur, constringitur,

tur & captiuus tenetur. Ps. 115.7. *Dirupisti Domine vincula mea.* Prou. 5.22. *Iniquitates suæ capiunt impium, & funibus peccatorum suorum constringitur.* Tertio, vocat vulnera, liuores, & plagas, quibus homo sauciatur, vulneratur, & ægrè afficitur; Isaiæ 30. 26. *In die, qua alligauerit Dominus vulnus populi sui, & percussuram plagæ eius sanauerit.* Micheæ .9. *Desperata est plaga eius.* Quartò, vocat mortem, & interitum, quo vita spiritualis deperditur. 1. Ioann. 3. 14. *Translati sumus de morte ad vitam.* Quintò, vocat vomitum, qui nauseam & fastidium parit. 2. Pet. 22. *Contigit eis illud veri prouerbij: Canis reuersus ad suum vomitum.*

4 HINC sumo tot argumenta contra aduersarios, quot sunt metaphoræ. Primum est. Quando maculæ, sordes, & inquinamenta corporis eluuntur, absterguntur, & emundantur per externam lotionem, tunc certè non manent in corpore, sed euanescunt: Neq; corpus dicitur amplius maculatum, sordidum, inquinatum; sed mundum, purum, immaculatum: ergò similiter, seruata proportione quando maculæ, sordes, & inquinamenta animæ, quæ sunt peccata, per internam lotionem eluuntur, absterguntur, & mundantur, quod fit in Iustificatione, certè non manent in anima, sed omninò disparent: Neque anima dicitur maculata, sordida & inquinata; sed pura, munda, immaculata. De hac lotione loquebatur Dauid, Psalm. 50. 9. *Asperges me Domine hyssopo, & mundabor, lauabis me, & super niuem dealbabor.* Et Ezechiel. c. 36. 25. *Effundam super vos aquam mundã, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris.* Hac lotione mundati erant, de quibus Apostolus 1. Corinth. 6. 11. *Hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis.* Ad hanc hortatur nos idem Apostolus 2. Corinth 7. 1. *Mundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus.*

AT quando, & quomodo fit hæc ablutio; Persistam in allata similitudine. Solent in Ciuitatibus, ad maculas & sordes corporis extergendas, esse balnea. Idem fit in Ecclesia. Habet publica balnea, Baptismum & Pœnitentiam. In priori omnium peccatorum, tam originalis, quàm actualium; In posteriori, actualium tantum sordes eluuntur.

natur. In priori purgatus est Saulus, cui dixit Ananias, Act. 22. 16. *Exurge, & baptizare, & ablue peccata tua.* In posteriori. Dauid, Petrus, & Magdalena loti sunt, quando lachrymis sua peccata detestabantur. Porrò hæc balnea, non aqua naturali, sed pretioso Christi sanguine plena ac referta sunt, quo abluimur. 1. Ioan. 1. 7. *Sanguis Christi emundat nos ab omni peccato.* Et Apocal. 1. 6. *Lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo.* Et Hebr. 9. 13. *Si enim sanguis hircorum & taurorum inquinatos sanctificat ad emundationem carnis, quantò magis sanguis Christi emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis ad seruiendum Deo viuenti.*

6 HINC patet, quantam iniuriam Aduersarij faciant Christo & sanguini eius, cùm asserunt sordes peccatorum non ablui in baptismo, sed manere. Et ideò multi reuocant suũ errorem, præsertim Caluinistæ Heidelbergenses in Catechismo Palatino quæst. 69. vbi sic aiunt; *Christus externum aquæ lauacrũ mandauit, addita hac promissione, me nõ minus certò ipsius sanguine & spiritu à sordibus animæ, hoc est, ab omnibus meis peccatis lauari, quàm aqua extrinsecus ablutus sum, quâ sordes corporis expurgari solẽt.* Et quæst. 73. *Cur Spiritus sanctus Baptismum appellat ablutionem peccatorum? Vt nos doceat, quemadmodum sordes corporis aquâ purgantur, sic peccata nostra sanguine & Spiritu Christi expiari.* Et ibidẽ: *Vt nobis hoc diuino symbolo certum faciat, nos non minus verè à peccatis nostris internâ lotione ablui, quam externâ & visibili aquâ abluti sumus.* Hæc verba, licet à Caluinistis prolata, mirè nobis fauent, & apertè pugnant cum illis Caluini verbis, in antidoto Conc. Trident. ad sess. 5. *Manet verè peccatum in nobis, neque per Baptismum extinguitur.* Nec mirum est, discipulos præceptori non consentire, qui secum ipsi dissentiant. Nam in eodem Catechismo docent, peccata in hac vita non tolli, sed tegi; tolli autem seu aboleri in discessu ex hac vita per mortem. Verba illorum sunt hæc, quæst. 36. *Quem fructum percipis ex sancta conceptione & natiuitate Christi? Quod is noster sit Mediator, & sua innocentia ac perfecta sanctitate mea peccata tegat, ne in conspectum Dei veniant.* Et quæst. 42. *Mors nostra non est pro peccatis nostris satisfactio, sed peccati abolitio & transitus in vitam æternam.*

At quomodo hæc duo cohærent. Nos verè ablui à peccatis nostris in hac vita per sanguinem Christi; &, peccata nostra iam tegi, ac in morte demum aboleri? Nimirum, *Omne regnum diuisum contra se desolabitur*. Matth. 12.

7 ALTERVM argumentum. Qui à corporis vinculis, funibus, & catenis, quibus constrictus erat, planè eximitur & liberatur, is certè non retinet illa in suis membris, nec amplius circumfert: ergò similiter, qui à spiritualibus vinculis, funibus, & catenis, quæ sunt peccata, quibus constrictus & captiuus erat sub potestate Sathanæ eximitur & liberatur, quod fit in Iustificatione; is certè non retinet apud se eiusmodi vincula, nec amplius circumfert. Hoc modo liberatus erat Dauid, cùm dixit Psal. 11 . 6. *O Domine, quia ego seruus tuus*. Quare Causã addit: *Dirupisti vincula mea. tibi sacrificabo hostiam laudis*; q. d. Domine, hactenus fui seruus & mancipium Sathanæ, qui me vinculis peccatorum constrictum & captiuum tenebat. Nunc, quia me ab his vinculis eripuisti, non amplius Diaboli, sed tuus seruus sum. Notanter autem dixit: *Dirupisti vincula mea*. vt significaret, non modò se vinculis exutum esse sed ipsa quoque vincula esse disrupta, id est, peccata sua penitus abolita. Porrò sicut olim Dauid ita nos quotidie per Christum liberamur, & disruptis peccatorum vinculis, è captiuitate Sathanæ eripimur, & in libertatem filiorum Dei restituimur, iuxta illud Apostoli. Rom. 6. 22. *Nunc verò liberati à peccato serui facti estis Deo*. Et ad Col. 1. 13. *Eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnũ filij dilectionis suæ*. Hinc Christus appellatur in scriptura noster Redemptor, & Redemptio, quia scilicet per ipsum à vinculis peccatorum, & Diaboli potestate redempti sumus. 1. Thimoth. 2. vers. 6. *Qui dedit Redemptionem semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate; & mundaret sibi populum acceptabilem?* At quo pretio redemit nos? Non alio, quàm suo sangine. Ephes. 1. 7. *In quo habemus Redemptionem per sanguinem eius*. Et 1. Cor. 6. 20. *Empti estis prætio magno*. Et 1. Petr. 1. 18. *Scientes, quod non corruptibilibus auro & argento redempti estis, sed prætioso sanguine Christi*. Et Apocal. 5. 9. *Dignus es Domine accipere librum, & aperire signacula eius,*

quo-

Quoniam occisus es, & redemisti nos Deo, in sanguine tuo, ex omni tribu, & linguâ, & populo, & natione. Hinc apparet, sicut peccata non modò sordes & inquinamenta sunt, quibus contaminamur; sed etiam vincula, quibus captiui tenemur: ita sanguinem Christi, non modò vim habere abluendi, sed etiam redimendi, ac proinde non solùm aquæ in abluendis sordibus, sed etiam lytro in redimendis captiuis, similem esse. Hoc quia aduersarij negant, Christo iniuriam faciunt.

Tertium Argumentum sumitur ex proportione morborum corporis & animi in hunc modum: Medicus corporalis qui in sua arte peritissimus est ita nouit curare omnes morbos, ac vulnera, quæ ipsius arti subiecta sunt, vt omninò non maneant in corpore, sed planè pereant ac destruantur: Ergò etiam medicus spiritualis, qui peritissimus sit, ita poterit curare omnia peccata, quæ sunt morbi ac vulnera animorum, vt omninò pereant ac destruantur. At peritissimus in hoc genere est Christus Dominus, qui propterea Saluator dictus est: Ergò Christus potest planè tollere peccata omnia, quibus animus vulneratur & affligitur. Ergò in homine per Christum iustificato, & sanato, non manent amplius præcedentia vulnera & plagæ peccatorum, vt Aduersarij volunt. In hac argumentatione nihil obscurum, nihil ambiguum; omnia clara & certa sunt. Ac primò constat ex Euangelio, Christum medicum esse. Nam cùm Pharisæi quærerent ex Apostolis, cur magister ipsorum cum Publicanis, non cum Pharisæis ageret: præsertim cùm hi iusti, illi peccatores essēt; respōdet Christus, medicos non ad sanos, sed ad ægros ire solitos: Quid hoc responso aliud significauit, quàm se medicum esse animorum? Non enim de corporum, sed animorum vitijs ac morbis agebatur. Iam quod peritissimus in hac arte sit, ex duplici capite ostendi potest. Primò, quia quos sanat, ita sanat, vt nihil morbi vel cogitationis reliquum in ijs sit iuxta illud Roman. 8. 1. *Nihil damnationis est ijs, qui sunt in Christo Iesu; qui non secundùm carnem ambulant.* Secundò, quia omnia hominum ac morborum genera sanare potest. *Venite*, inquit, *ad me omnes, qui laboratis, & ego reficiam vos.*

vos. Nullum hominûm, nullum morborum genus excipit. Et hoc testatus est in Euangelio, quando claudos, cæcos, mutos, surdos, aridos, leprosos, hydropicos, febricitantes, paralyticos, & reliquam ægrorum turbam sanauit. Nimirum voluit significare, vt nullum corporum, ita nullum animorum morbum esse, quem curare non possit. Hoc, quia Pharisæi non credebant, miraculo comprobauit Cùm enim dixisset paralytico jacenti in grabato: *Fili remittuntur tibi peccata tua*; Et Pharisæi putarent plus potestatis sibi illum arrogare, quàm haberet, respondit ipsis: *Quid ista cogitatis in cordibus vestris? Quid est facilius dicere. Dimittuntur tibi peccata tua: an dicere, surge, tolle grabatum tuum, & ambula? Vt autem sciatis, quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata,* (ait Paralytico,) *Tibi dico surge, tolle grabatum tuum, & vade in domum tuam. Et statim surrexit ille, & sublato grabato abijt coram omnibus, ita vt mirarentur omnes, & honorificarent Deum.* Pharisæis videntur esse similes nostri aduersarij. Non credunt Christum sanare peccata in hac vita: nec agnoscunt medicum, qualem ex sacris literis descripsimus. Alium nobis obtrudunt, qui ægrotum non sanat, sed pallio tectum & inuolutum dimittit nec plagas aut vulnera tollit, sed tegit solùm & occultat. Quid agamus cum hoc hominum genere? *Sinite illos, cæci sunt, & duces cæcorum.*

9 At quis sanandi modus est, quo vtitur hic medicus? In corporibus, alia vulnerum, alia morborum curandorum ratio est; & hic medici, illic chirurgi peritiores esse solent. Christus, in curandis animis, medicos & chirurgos videtur imitari, Et quidem chirurgo similem esse, docent plerique Patres ex illa Parabola de Samaritano, qui alligauit vulnera hominis descendentis in Hiericho, quem latrones impositis plagis semivivum reliquerunt. Quis est homo, qui incidit in latrones? Adamus cum tota posteritate. Quibus vulneribus affectus est? D. Thomas quatuor enumerat, malitiam voluntatis, ignorantiam intellectus, infirmitatem, & concupiscentiam vtriusque appetitus. Quis medelam attulit? Christus, verus Samaritanus. Quo pacto? Infudit vinum & oleum; vinum, quo lauaret vulnera; oleum,

oleum, quo vngeret & sanaret. At hoc vinum hoc oleum, quid aliud quàm pretiosum Christi sanguinem interpretemur? Hoc loti & abluti, hoc vncti, hoc sanati sumus. Iam verò Apostolus Paulus, non Chirurgi, sed Medici officium illi tribuit, dum ait Hebr. 1. 3. *Purgationem peccatorum facient.* Nam sicut medicus infusâ potione, purgat corpus interius à noxiis humoribus, vt ijs subductis, & morbi radice sublatâ, sanitas consequatur, ita omninò Christus animorum Medicus facit. Potionem è suo sanguine confectam adhibet, quâ interior animus à vitijs, & concupiscentijs purgatus, pristinum recipit vigorem, & ad bonorum operum exercitium vegetus ac robustus efficitur. Hinc iterum apparet, sanguinem Christi, & potioni, & vino, & oleo similem esse. Quod non Physicè, sed moraliter ac meritoriè intelligendum est. Christus enim sua morte & sanguinis effusione meruit nobis à Deo, vt sanaremur à peccatis nostris. At peccata non curantur physicè per sanguinem, sed per gratiam & sanctitatem inhærentem, de qua in sequenti quæstione dicturi sumus.

QVARTVM argumentum sumitur ex proportione mortis corporalis & spiritualis hoc modo; Quando corpori mortuo restituitur vera vita, mortem penitus exstingui necesse est, quia idem corpus simul vivum & mortuum esse non potest. Exemplum habemus in Lazaro mortuo, qui cùm ad vitam rediit, à morte liberatus est. Ergò similiter, quando animæ mortuæ restituitur vita spiritualis, mortem penitus deleri necesse est; quia fieri non potest, vt eadem anima viuat spiritualiter, & simul mortua sit. At peccatum est mors animæ, ergò quando vita restituitur animæ, necesse est peccatum aboleri. Hoc autem fit in Baptismo, juxta illud Rom. 6. 4. *Consepulti sumus cum illo per Baptismum in mortem, vt quomodo Christus surrexit à mortuis, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus.* Et inf. v. 6. *Vetus homo noster simul crucifixus est, vt destruatur corpus peccati.* Et iterum v. 11. *Existimate vos mortuos esse peccato, viuentes autē Deo in Christo Iesu Domino nostro.* Et postea v. 22. *Liberati à peccato, serui facti estis iustitiæ.* Verba clara sunt, sensus apertus. Per Baptismum morimur peccato, viuimus Deo: mors destruitur, vita reuocatur.

HINC

11 HINC duo colligi possunt: Alterum quare Baptismus vocetur generatio seu natiuitas. Ad Titum. 3. 5. *Saluos nos fecit per lauacrũ regenerationi.* Ioa. 3. 5. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu. non potest introire in regnum Dei* Ratio est, quia sicut in naturali generatione, aliud corrumpitur; aliud generatur: Homo generatur: Embrio corrumpitur; ita fit in Baptismo. Vetus homo corrumpitur: novus homo generatur. Quid est vetus homo, nisi filius Diaboli, servus peccati, hæres gehennæ? Quid novus homo, nisi filius Dei, servus justitiæ, hæres æternæ vitæ? Hujus generatio, illius corruptio est: hic nascitur, ille moritur: Alterum est, quare Baptismus rubro mari comparatus sit. Nam sicut Ægyptij in illo mari suffocati & extincti sunt; ita peccata omnia in Baptismo suffocantur & extinguuntur. Rectè D. Gregorius lib. 9. epist. 39. *Qui dicit peccata in Baptismate non funditus dimitti, dicat in mari rubro Ægyptios non veraciter mortuos.* Et D. Augustinus concione prima in Psal. 113. *Sicut Ægyptios in mari obrutos, ita in Baptismo delicta nostra demersa & extincta, luce clarius intimat Propheta dicens: Proijciet in profundũ maris omnia peccata nostra.* Quid Caluinus & eius sectatores? Non norunt hæc mysteria. Malunt manere filij Gehennæ & serui peccati, quàm nobiscum fateri, peccata deleri & extingui per Baptismum.

12 QUINTUM argumentum; Monet Sapiens, Eccles. 31. 25. *Vome, & refrigerabit te, & non adduces corpori tuo infirmitatem.* Prudens ac salutaris monitio. Nam qui apud se retinet vomitum, morbo, & infirmitati fit obnoxius, qui reijcit, refrigeratur. Sic etiam, qui peccatum, quod per vomitum significatur, teste Apostolo, apud se retinet, ægrum & nauseantem animum habent, necesse est, qui proijcit, sanitatem, recuperat. At si proijcit, quomodo manet in nomine? Nisi aduersarij, contra consilium Sapientis, malint apud se vomitum suum retinere, quàm abijcere.

13 ET hæc quidem argumenta ex sensu Scripturæ petita sunt. Vnum aliud addam in gratiam Dauidis Paræi Caluinistæ. Is in suis thesibus, thesi 18. definit peccatum originale his verbis: *Est prauitas natura humana, hoc est, cacitas mentis, & auersio voluntatis à Deo: cum reatu æterna mortis,*

ris, &c. Hinc ita argumentor: Peccatum originale verè manet in Paræo & alijs Caluinistis, vt ipsi cum Caluino fatentur: ergò in Paræo & alijs Caluinistis verè manet cæcitas mentis, & auersio voluntatis à Deo, cum reatu æternæ mortis: ergò Paræus & alij Caluinistæ sunt verè cæci mente, & auersi à Deo, & rei æternæ mortis. Nollem ego hoc asserere, sed ex ipsorum fundamẽtis efficaciter id sequitur.

14 Refutavi hactenus primam partem erroris Aduersariorum. Altera est, peccata manere quidem, sed tamen tegi & occultari iustitiâ Christi, ne appareant in conspectu Dei Patris. Hoc facilè ex dictis refellitur. Nam si peccata verè tolluntur, delentur, abluuntur, vt probatum est; optimè sequitur, non tegi tantum & occultari. Nec puto quenquam fore tam insipidum, qui Scripturæ verba eludat in hunc modum: *Agnus Dei, qui tollit*, id est, tegit, *peccata mundi*. Et *conuertimini, vt deleantur*, id est, tegantur *peccata*. Et, *Ablue*, id est, tege, *peccata tua*. Et, *Christus oblatus est ad multorum exhaurienda*, id est, occultanda *peccata*. Et, *Proiiciet*, id est, teget *in profundum maris omnia peccata vestra*. Et, *dirupisti*, id est, occultasti *vincula mea*. Nimis insulsa sunt hæc.

15 At obiicit Caluinus illud Psalm. 31. *Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata*. Hinc confici vult, peccata non tolli, sed tegi. Miror hominis ingenium. Citaui ego plurima Scripturæ testimonia, quæ asserunt peccata tolli. Caluinus vnum citat, quo asseritur peccata tegi. Quæro, an hoc vnum illis contrarium sit, nec ne? Si contrarium est, cur Caluinus vni potius, quàm pluribus acquiescit? an putat scripturam in vno verum, in pluribus falsum asseuerare? Si contrarium non est, cur Caluinus asserit tegi peccata, negat tolli? cur non potius fatetur, & tegi & simul tolli, cùm vtrunque dicatur à Spiritu sancto, & alterum alteri non repugnet? Hoc pulchrè explicat Augustinus in enarratione secundâ super Psalm. 31. ex proportione vulnerum corporis, quâ superius vsi sumus. Vulnera corporis duobus modis tegi possunt, inquit Augustinus. Primò, ab ipso vulnerato. Secundò, à medico. Vulneratus tegit ea pallio, non tollit. Medicus emplastro tegit & tollit. Idẽ

fit

sit in peccatis; Tegi possunt, & ab ipso peccatore, & à Deo. Peccator tegit, quando dissimulat; &, quæ intus in animo latent, exterius non prodit, quo pacto sua texit Pharisæus, Luc. 18. cum dixit: *Non sum sicut cæteri hominum, raptores, iniusti, adulteri.* Deus tegit, quando infusione gratiæ sanat, & tollit; quo pacto texit peccata Publicani, qui *descendit iustificatus in domum suam.* Quinam ergò beati secundùm Prophetæ testimonium? Illinè, quorum peccata priori, an quorum posteriori modo tecta sunt? Videant aduersarij, quomodo beati esse velint. Nos certè posteriori modo esse cupimus; vt etiam Augustinus loco citato, cùm ait: *Deus ergò tegat vulnera, non tu. Nam si tu tegere volueris erubescens, medicus non curabit. Medicus tegat & curet: emplastro enim tegit. Sub tegmine medici sanatur vulnus: sub tegmine vulnerati non sanatur vulnus.* Hinc patet, alio modo tegi peccata secundùm Catholicos; alio secundùm aduersarios. Catholici docent tegi per internam infusionem gratiæ & sanctitatis, quâ non modò teguntur, sed etiam sanantur. Aduersarij docent, tegi per externam Christi justitiam, fide peccatoris apprehensam, quâ teguntur quidem, sed non sanantur.

16 Quid porrò dicent aduersarij ad illud Apostoli, Hebr. 4. 13. *Omnia nuda & aperta sunt oculis Dei?* Quæro enim; Cùm peccator tegit sua peccata per justitiam Christi, fide apprehensam, & sic venit in conspectum Dei, an Deus videat peccata illius, nec ne? si videt, quomodo in conspectu ejus tecta sunt? Si non videt, quomodo verum est illud Apostoli, *Omnia nuda & aperta sunt oculis eius?* Nisi dicant aduersarij, Isaaco similem esse Deum. Venerat ad eum filius ejus Iacob, petiturus benedictionem; sed ita venerat, vt pilosis pellibus tectus & obuolutus, videretur esse Esau. Quid verò Pater? agnouit filium, nec ne? Gen. 27. 22. *Vox quidem,* inquit, *vox Iacob est: sed manus, manus sunt Esau.* Ita planè contingit Deo Caluinistico. Venit ad illum homo peccator; qui tectus & obuolutus pallio Christi, benedictionem petit. Quid porrò ille? *Vox quidem,* inquit, *vox peccatoris est: sed pallium Christi est.*

17 Forte occurrent aduersarij, non propriè, sed metaphoricè

ricè se loqui, cùm aiunt, peccata tegi, seu occultari, ne appareant in conspectu Dei; Et perinde valere, ac si dicant, peccata à Deo non imputari. Hoc iam examinabo.

18 IGITUR tertia pars erroris ipsorum est peccata, quæ per iustitiam Christi tecta sunt, nobis non imputari: Vel, vt Paræus interpretatur, peccata manere quidem in homine, tolli tamen in iudicio Dei. Hoc dupliciter intelligi potest. Primò, peccata non imputari ad culpam; vel, secundùm Paræum, tolli in iudicio Dei, quoad culpam. Secundò, non imputari ad pœnam; vel, cum Paræo, tolli in iudicio Dei, quoad pœnam: Prior sensus, quibuscunque verbis exprimatur, falsus est. Et refellitur primò, quia si peccata verè manent in homine quoad culpam, quomodo possunt non imputari ad culpam? id est, si homo in se retinet reatum culpæ, ita vt verè sit culpabilis, peccator, & iniustus, quomodo pro tali non habeatur in iudicio Dei? *Iudicium Dei est secundùm veritatem*, inquit Apostolus. Rom. 2. 2. At quomodo erit secundùm veritatem, si Deus non iudicat, sicut res in se est? si culpam, quæ reuera culpa est censet non esse culpam? si hominem, qui sordibus & spurcitijs plenus est, pronunciat esse iustum, mundum, & incontaminatum? Hæc mysteria Caluinistica superant captum Christianæ simplicitatis.

19 SECUNDO refellitur ex illo, Sap. 14. 9. *Odio sunt Deo impius, & impietas eius*. Hìc quæro ex aduersarijs, an Deus oderit peccatorem, qui pallio Christi suam nequitiam tegit? Si odit, certè propter culpam odit. Quomodo ergò nō imputat illi peccatum ad culpam? quomodo iudicat culpæ expertem & innocentem? quomodo fauore illū prosequitur? quomodo inter filios & hæredes adscribit? Si non odit, quomodo verum est, quod ait Scriptura, *Odio est Deo impius?* Eadem quęstio est de ipsa impietate. Vel enim Deus odit impietatem, quæ Christi veste tegitur, vel non odit. Si odit, quomodo in eius iudicio sublata est? Si non odit, quomodo dicit Scriptura. *Odio est Deo impietas?* Sanè si rationem spectes, impossibile est peccatum manere in homine, quod Deus non oderit. Est enim inter vtrumque naturalis repugnantia. Deus naturâ suâ, bonitas infinita est,

peccatum, naturâ sua, malitia est. At fieri nequit, vt malitia non aduersetur bonitati infinitæ; aut bonitas infinita non repugnet malitiæ cuicunque. Hoc alibi fatetur Caluinus. Nam lib. 3. instit. cap. 23. §. 4. de Deo sic ait, *Iustitiam naturaliter amat; iniustitiam auersatur*. Vide infra libr. 3. capite 5.

20 POSTERIOR sensus, qui asserit peccata manere in homine, & tolli in iudicio Dei quoad pœnam, æquè improbabilis est. Quanquam duobus modis accipi possit Primò, vt Deus iudicet hominem non esse dignũ pœna, qui reuera in se dignus est; quod apertè pugnat cum illo Apostoli, *Iudicium* Dei *est secundum veritatem*. Secundò, vt iudicet quidem esse dignum pœna; statuat tamen illum non punire, quod partim verum, partim falsum est. Cùm enim sint multa pœnarum genera, potest quidem statuere Deus, non punire peccatorem quauis pœna, quam ipse meritus est: non tamen statuere potest, nullo genere pœnæ illum afficere. An non pœna est, & quidem grauissima, Dei odium sustinere? hanc peccator, quamdiu culpam in se habet, euadere non potest: neque in iudicio Dei tollitur, nisi culpa ab homine auferatur.

21 PATET igitur falsum esse, quod Aduersarij docent, peccata manere in homine iustificato, sed non imputari. At obijciunt illud Rom. 4. 8. *Beatus vir, cui non imputauit Dominus peccatum*. Facilis est responsio. Deus non imputat peccatum, quando ablatum est, quod libenter concedimus; imputat tamen, quando ablatum non est, vt paulò antè probaui. Apostolus ergò vocat illum beatum, cui peccatum, quia iam remissum & tectum est non imputatur. Sic enim ait; *Beati, quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Beatus vir, cui nõ imputauit* D*ominus peccatum*. At cur vtitur tot vocabulis? Quia in peccato tria spectari possunt. Primò, quod sit offensa Dei. Secundò, quod sit macula & fœditas animæ. Tertiò, quod annexum habent reatum pœnæ æternæ. Beatus ergò est, cui offensa à Deo remittitur cuius macula & fœditas tegitur; cui reatus æternæ pœnæ non imputatur. Hæc autem non contingunt, nisi peccatum aboleatur, & extinguatur.

II. QVÆ.

II. QVÆSTIO.

De Iustitiâ inhærente & imputatiua:

ADVERSARII docent, in iustificatione non infundi gratiam & iustitiam inhærentem, quâ homo interius renouetur, & in se fiat iustus: sed tantum imputari illi externam Christi iustitiam, quâ extrà se iustus esse censeatur. Ita Caluinus libr. 3. instit. cap. 11 §. 2. cùm ait: *Vides, non in nobis, sed in Christo esse iustitiam nostram:* Et cap. 16. §. 1. *Quare ergò fide iustificamur? quia fide apprehendimus Christi iustitiã, quà vnà Deo reconciliamur.* Et in antidoto Concil. Trident. sess. 6. ad cap. 8. *falsum esse contendo, vllam iustitiæ partem in qualitate sitam esse vel habitu, qui in nobis resideat.* Plura citabo in sequenti quæstione. 1

Hic error habet duas partes: Vnam de iustitia inhærente, quam negat: alteram de imputatiua, quam asserit. Prima refellitur varijs modis. At ne longè abeam, ex ipso Caluino refelli potest. Nam in libro de vera ratione reformandæ Ecclesiæ, non longè à principio, sic habet; *Nunquam reconciliamur* Deo *quin simul donemur inhærente iustitia.* Quid clarius? Deinde non negat Caluinus, infundi homini donum fidei. Hoc autem donum, cùm sit firmum ac permanens, teste Caluino, non potest esse in alio prædicamento, quàm in qualitate Habemus ergò infusionem vnius doni, seu qualitatis. Secundò, admittit Caluinus, cùm hoc dono connexum esse donum spei & charitatis. Et quidem de dono spei sic habet libr. 3. instit. cap. 2. §. 42. *Vbicunque viua erit hæc fides, fieri non poterit, quin spem æternæ salutis comitem secum habeat indiuiduam.* Similiter de dono charitatis libr. 3. cap. 11. §. 20. *Fatemur cum Paulo non aliam fidem iustificare, quàm illam charitate efficacẽ.* Et in antidoto Concil. Trident. sess. 6. ad can. 9. *Fidem non fingimus, charitate vacuam.* Hinc sequitur ex sententia Caluini, infundi nobis tria dona supernaturalia, quibus animus renouatur, nempe fidei, spei, & charitatis. Hæc autem dona distincta esse docet Apostolus. 1. Corinth. 13. 13. *Nunc autem manent, fides, spes, charitas, tria hæc;* 2

maior autem horum est charitas. Hinc vlterius colligitur, præter hæc dona, infundi etiam alias virtutes, quæ charitati annexæ sunt, iuxta illud 1. Cor. 13. *Charitas patiens est, benigna est, non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati: omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet.* Ecce, quot & quantis virtutibus renouatur animus in iustificatione. Hæc si negat Caluinus, seipsum & Paulum negat; si admittit, seipsum iugulat.

3 ATQUE hæc abundè sufficerent ex Caluino ad Caluinum refellendum. Addam tamen ex scripturis alia argumenta. Primum sumi potest ex illo Ephes. 4. 24. *Renouamini Spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem, qui secundum Deum creatus est in iustitia & sanctitate veritatis.* Et ad Coloss. 3. 9. *Nolite mentiri inuicem, exspoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, & induentes nouum, eum qui renouatur in agnitionem, secundum imaginem eius, qui creauit illum.* Hoc hortatur nos Apostolus ad interiorem animi renouationem. In quo hæc consistit? Vt redeamus ad istum statum, ex quo per peccatum Adæ excidimus. Et quis fuit ille status? Omittam scripturas: ex solo Caluino explicabo. Is lib. 2. Instit. cap. 1. §. 5. ait: *Postquam in Adamo obliterata fuit cœlestis imago, non solus sustinuit hanc pœnam, vt in locum sapientiæ, virtutis, sanctitatis, veritatis, iustitiæ, quibus ornamentis vestitus erat; teterrimæ caderent pestes, cæcitas, impotentia, impuritas, vanitas, iniustitia, &c.* Habemus ex Caluino, in illo statu, quem peccando amisimus, fuisse hominem ornatum sapientiâ, virtute, sanctitate, veritate, iustitiâ. Ad hunc statum redimus per merita Christi, qui nos, vt verbis Caluini, li. 1. Instit. cap. 15. §. 4. vtar; *In veram & solidam integritatem restituit.* Ergò per Christum acquirimus & recuperamus sapientiam, virtutem, sanctitatem, veritatem, iustitiam: quæ sanè est interior animi renouatio, quam quærimus. Nisi velit Caluinus, suos filios carere hac renouatione, & teterrimis pestibus infectos manere, cæcitate, impotentiâ, impuritate, vanitate, iniustitiâ.

At-

ALTERUM argumentum sumitur ex illo 1. Corinth. 3. 16. *Nescitis, quia templum Dei estis, & Spiritus Dei habitat in vobis? Templum Dei sanctum est, quod estis vos.* Et 1. Corinth. 6. 19. *Membra vestra templum sunt Spiritus sancti, qui in vobis est.* Et 2. Corinth. 6. 16. *Vos estis templum Dei viui.* Hîc singula pœnè verba vim habent. Ac primò quæri potest, quare non Pater, non Filius, sed Spiritus sanctus nominatus sit? Res non caret mysterio. Nimirum agebatur de sanctificatione, quæ ad Spiritum sanctum attinet. Tritum est apud Theologos, tametsi attributa Deitatis communia sint toti Trinitati, singulis tamen personis singula per modum proprietatis accommodari: vt potentiam Patri; sapientiam Filio; sanctificationem Spiritui sancto. Hoc spectauit Apostolus, quando 1. Corinth. 12. 4. dixit: *Diuisiones gratiarum sunt, idem autem Spiritus. Et diuisiones ministrationum sunt: idem autem Dominus. Et diuisiones operationum sunt: idem verò Deus.* Hic Patri tribuit diuisiones operationum, quæ spectant ad potentiam; Filio diuisiones ministrationum, quæ pertinent ad sapientem gubernationem; Spiritui sancto, diuisiones gratiarum, quæ ad sanctificationem referuntur. Nec sine ratione id fit. Nam Pater est principium sine principio: & ideò potentia, quæ est principium operandi, optimè illi congruit. Filius procedit à Patre per intellectum, & ideò sapientia & veritas illi adscribuntur. Spiritus sanctus procedit à Patre & Filio per voluntatem: & ideò bonitas, amor, & sanctificatio illi accommodatur. Hinc sequitur: Apostolum non aliam ob causam dixisse, Spiritum sanctum habitare in hominibus iustis, nisi quia voluit significare; homines iustos renouari & sanctificari à Spiritu sancto per infusionem donorum supernaturalium, quod paulò pòst latius explicabimus.

SECUNDO quæri potest, quare Spiritus sanctus non dicatur esse, sed potius habitare in iustis? Aliud est, esse in domo, aliud in ea habitare. Qui habitat, habet ibi thesauros suos. Thesauri Spiritus sancti, non sunt alij, quàm gratia, charitas, sanctitas, iustitia. Hi thesauri sunt in hominibus iustis. Vnde Apostolus 2. Corinthiorum 4. 7. *Habemus*

bemus thesaurum istum in vasis fictilibus. Vbi illud notandum est ex dictis, non dixisse Apostolum, Deum Patrem habitare in nobis, aut Christum, sed Spiritum sanctum. Non enim est eadem omnium habitatio. Deus Pater habitabat olim in medio filiorum Israël. Per quid? per potentiam, quâ faciebat signa & prodigia, & tuebatur populum ab armis infidelium, Christus habitat in Ecclesia. Per quid? per sapientem gubernationem, & veritatem fidei. Spiritus sanctus habitat in iustis, Per quid? per sanctitatem, iustitiam, & charitatem. Vnde sequitur, Patrem perinde posse habitare in medio bonorum ac malorum; quia apud vtrosque potest suam potentiam, edendis signis & portentis, ostendere. Similiter Christum, & apud iustos & iniustos posse commorari, quia tàm his, quàm illis potest donare sapientiam in administratione communitatis. At Spiritus sanctus non nisi in iustis habitare potest, quia in illis solis potest esse sanctitas, iustitia, innocentia.

6 Tertio quæri potest, quare Spiritus sanctus dicatur habitare in nobis, tanquam in templo? Nimirum, quia templum locus sanctus est, ac Deo consecratus: qui non nisi diuinis laudibus & officijs seruire debet, Ita homo fidelis, in quo Spiritus sanctus velut in suo templo habitat, sanctitate ac iustitiâ præditus est, omnesque suas actiones di[illegible] laudem & gloriam vnius Dei, cuius impulsu ad re[illegible]que agendum excitatur. Vnde Apostolus Romanorum 8. *Vos in carne non estis, sed in Spiritu, si tamen spiritus Dei habitat in vobis.* Et infrà. *Quicunque Spiritu Dei aguntur, ij sunt filii Dei.*

7 Postremo quæri potest, quomodo incipiat Spiritus sanctus habitare in nobis? in scripturis inuenio hunc modum & ordinem. Primò, venit & pulsat ad ostium cordis nostri. Apocalyp. 3. 20. *Ecce sto ad ostium & pulso, si quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi ianuam, introibo ad illum, & cœnabo cum illo, & ipse mecum.* Quæ est vox eius? Illa quæ apud Zachariam cap. 1. 3. exprimitur; *Conuertimini ad me, & conuertar ad vos.* Simulatque hanc vocem audierimus, ingreditur ad nos Spiritus sanctus, &

lo

locum habitationis sibi parat. Ioannis 14. 23. *Qui diligit me, diligetur à Patre meo, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus.* Quid autem agit in hac sua mansione? Primo, diffundit se in cor hominis per donum gratiæ & charitatis Romanorum 5. 5. *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.* Secundò, hac diffusione expellit omnes peccatorum tenebras, & nouam quandam ac inusitatam lucem introducit. 2. Cor. 4. 6. *Deus, qui dixit de tenebris lucem splendescere, ipse illuxit in cordibus nostris.* Et Ephes. 5. 8. *Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino, vt filij lucis ambulate.* 1. Thes. 5. 4. *Vos autem fratres non estis in tenebris, sed filij lucis estis.* Tertiò, hac diffusione restituitur nobis vita, quam per peccatum amiseramus. Ioannis 5. 24. *Translati sumus de morte ad vitam.* Et in hac consistit regeneratio, cuius in præcedenti quæstione mentio facta est. Nam cùm anteà essemus filij iræ, mortis & damnationis; renascimur filij reconciliationis, vitæ, & hæreditatis. Propter hanc causam vocat nos Apostolus nouam creaturam. Galat. 6. 15. *In Christo Iesu neque circumcisio valet, neque præputium, sed noua creatura.* Et alibi hortamur nos, vt in nouitate vitæ ambulemus. Quartò, hac eadem diffusione vindicamur à seruitute, & in libertatem restituimur. Nam, vt ait Apostolus Rom. 8. 2. *Lex Spiritus vitæ in Christo Iesu, liberauit me à lege peccati & mortis.* Et 2. Cor. 3. 17. *Vbi Spiritus Domini, ibi libertas.* Et Galat. 4. 31. *Non sumus ancillæ filij, sed liberæ.*

IAM vero donum illud charitatis, quod Spiritus sanctus diffundit in cordibus nostris, sortitur varia nomina, ratione diuersorum effectuum. Ac primò, vocatur gratia, non solùm quia gratis datur, sed quia nos Deo gratos & acceptos facit. Eph. 1. 6. *In laudē gloriæ gratiæ suæ. in qua gratificauit nos in dilecto filio suo.* Secūdò, vocatur iustitia, quia per eam reddit homo vnicuique, quod suum est; Deo cultum & obedientiam; proximo amorem & obsequium; sibi ipsi exclusionem vitiorum, & virtutum incrementa. Romanorum 6. 18. *Liberati à peccato, serui facti estis iustitiæ.* Tertiò, vocatur imago & similitudo Dei 1. Corinth.

15. 49. *Sicut portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem cælestis*, id est, sicut per peccatum fuimus similes Adamo, ita per gratiam & charitatem efficiamur similes Christo: Nam, vt idem Apostolus ait, Rom. 8. 29. *Deus prædestinauit nos conformes fieri imaginis filij sui.* Hæc autem imago inscribitur in cordibus nostris, *non atramento, sed Spiritu Dei viui, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus.* Quartò vocatur pignus hæreditatis, quia videlicet sanctitas, quam in nobis Spiritus Dei operatur, spem certam futuræ hæreditatis nobis facit. 2. Corint. 1. 22. *Dedit pignus Spiritus in cordibus nostris.* Et Ephes. 1. 13. *Signati estis Spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ.* Quintò, vocatur semen Dei, 1. Ioannis 3. 9. *Omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit, quia semen ipsius in eo manet.* Nam sicut ex semine, quod in terram proijcitur, non solùm arbores, sed & fructus proueniunt; ita ex gratia, & dono Spiritus sancti, quod diffunditur in cordibus nostris, nascuntur bona opera in vitam æternam. Hoc clarius expressit Christus alia voce, qua vsus est, Ioannis 4. 14. *Aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam.* Quis est ille fons, qui in visceribus animi nostri tàm altè salit? Gratia & charitas. Hanc qui habent, fontem & scaturiginem bonorum omnium habent, etiam vitæ æternæ. Sextò, vocatur vestis nuptialis. Matth. 22. 12. *Amice, quomodo huc intrasti, non habens vestem nuptialem?* Sicut enim, qui ad nuptias inuitati sunt, vestem loco illo dignam gestare debent, ita qui ad cœnam Agni vocantur, dono gratiæ ac charitatis ornatos esse oportet. Huc spectat illud Luc. 15. 22. *Proferte stolam primam, & induite illum.*

9 Tertium argumentum sumi potest ex illo Rom. 12. 5. *Multi vnum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius mēbra.* Et 1. Cor. 12. 11. *Vos estis corpus Christi, & membra de membro.* Hinc ita argumentor: Viua membra non tantùm habent vitam & vitales operationes in suo capite, sed etiam in seipsis, vt per se notum est; quia anima, quæ vita corporis est, non in solo capite, sed in singulis membris existit, & operatur: Atqui homines iustificati sunt viua mem-

membra sub capite Christo, vt constat ex allatis testimoniis, Ergò homines iustificati non tantum in Christo, capite, sed in se ipsis quoque vitam & vitales operationes habent. Quæ autem hæc vita est, nisi iustitia, gratia, sanctitas, quam Spiritus sanctus diffundit in cordibus nostris? Et quæ istæ vitales operationes, nisi bonorum operum exercitia? Nec est, quod quisquam pro Caluino obijciat, vitam illam, qua spiritualiter viuimus sub Christo capite, non aliam esse, quàm fidem iuxta illud Rom. 1. 17. *Iustus ex fide viuit.* Non enim agimus de instrumento, quo vitam acquirimus, quod Caluino est sola fides, vt infrà videbimus sed de principio quo formaliter viuimus, & viua membra constituimur, quod sine dubio est donum gratiæ, iustitiæ, sanctitatis, quo à Spiritu sancto donamur & viuificamur.

10 SIMILE argumentum fundatur in illis Christi verbis, Ioannis 15. 4. *Ego sum vitis, vos palmites: Manete in me, & ego in vobis: Sicut palmes non potest ferre fructum à semetipso, nisi manserit in vite; sic nec vos, nisi in me manseritis.* Christus non solum caput est, nos membra, sed etiam vitis est, nos palmites. Sunt autem duplicis generis palmites in vite. Quidam aridi, mortui, exsucci, qui fructum non ferunt; quia licet in vite sint, non tamen vitis in illis est, id est, non tribuit illis succum, & humorem vitalem. Alij contrà, florentes, viui, succulenti, frugiferi, qui non modò adhærent viti, sed ab ea vitam quoque & humorem trahunt. Similiter fit in fidelibus. Alij quidem Christo adhærent per fidem. Sed quia succum vitalem ab eo non trahunt, benè operari non possunt, quos Apostolus, ad Tit. 3. vocat *infructuosos.* Alij, & fide coniuncti illi sunt & humorem gratiæ, ac sanctitatis ab eo participant; ideoq; vt idem Apost. 1. Tim. 6. & ad Philip. 2. loquitur, *diuites fiunt in operibus bonis, & cum metu salutem suam operantur.* Hoc ergò est, quod contendit Christus, neminem posse rectè agere, nisi spiritualem illum infusæ sanctitatis humorem in se conseruet, à quo bonorum operum fructus omnis proficiscitur.

11 ET hactenus de iustitia inhærente, quâ interius renouamur, & noua creatura efficimur. Sequitur altera pars de iustitia

ſtitia imputatiua de qua Caluinus tria docet. Primò, iuſtitiam, Chriſti vocari imputatiuam, quia nobis imputatur. Imputari autem nobis, quando eam fide apprehendimus. Secundo, hac ipſa iuſtitia, & non alia, coram Deo nos iuſtificari, ſeu iuſtos cenſeri. Tertiò, hanc Chriſti iuſtitiam, quâ iuſti efficimur, non eſſe increatam, ſed creatam; nec habitualem, ſed actualem; nempe ipſam Chriſti obedientiam, quâ ſe morti obtulit, & legem Dei impleuit.

12 Sed errat Caluinus. Primò, quia iam oſtenſum eſt, infundi nobis iuſtitiam inhærentem, quâ intrinſecus iuſti conſtituimur: Ergò falſum eſt, ſolâ Chriſti iuſtitia nos iuſtos cenſeri. Hoc argumentum Caluinus eludere non poteſt. Nam verba illius, quæ paulò antè citaui, ſic habent, *Nunquam reconciliamur Deo, quin ſimul donemur inhærente iuſtitiâ.* Ex quibus ita concludo; ſicut ab albedine inhærente reuera albi efficimur; ita à iuſtitia inhærente reuera iuſti efficimur. At Caluinus concedit iuſtitiam inhærentem juxta verba citata: ergò concedit per eam nos reuera iuſtos effici. Ergò repugnat ſibi ipſi, cùm alibi ait, ſola Chriſti iuſtitia nos iuſtos effici.

13 Secundo, quæro ex Caluino, an vllus locus in Scriptura inueniri poſſit, qui aſſerat Chriſti iuſtitiam nobis imputari, ſeu noſtram cenſeri? Certè non poteſt; Scio, quædam produci, ſed nihil ad hanc rem. Ac primum, obijci ſolet illud Roman. 4. 5. *Credenti in eum, qui iuſtificat impium reputatur fides eius ad iuſtitiam.* Sed fruſtrà. Nam aliud eſt, fidem, quæ in nobis eſt, imputari nobis ad iuſtitiam; aliud iuſtitiam Chriſti, quæ extra nos eſt, imputari nobis ad iuſtitiam. Illud prius aſſerit Paulus: hoc poſterius non aſſerit. Quid porrò ſit, fidem, quæ in nobis eſt, reputari nobis ad iuſtitiam, patet ex ſcopo Apoſtoli. Vult in illo capite probare, non ex operibus, ſed ex fide hominem iuſtificari apud Deum. Hoc, inter cætera, probat exemplo Abrahami, cui non opera, ſed fides reputata eſt ad iuſtitiam. Igitur hæc tria, quæ ſæpè occurrunt in Apoſtolo, pro eodem ſumuntur. Non ex operibus, ſed ex fide iuſtificatur homo. 2. Fides iuſtificat, non opera. 3. Non opera, ſed fides reputatur ad iuſtitiam. Hinc apparet, quam friuolum

ium sit argumentum Caluini, cùm sic colligit, fides imputatur ad iustitiam: ergò iustitia Christi nobis imputatur. Perinde, ac si dicat: Fides iustificat: ergò iustitia Christi nobis imputatur. Aut, ex fide iustificatur homo: ergò iustitia Christi nobis imputatur. Hæ cõsequentiæ vanæ sunt.

14 OBIICITVR & illud Rom. 5. 19. *Per vnius obeditionem iusti constituimur multi.* Hinc confici putant, ipsam Christi obedientiam, nostram esse iustitiam; quia scilicet per illam nos iusti constituimur. At non rectè. Quod probo ex antithesi, quâ vtitur Apostolus. Opponit enim obedientiam Christi inobedientiæ Adami: & sicut per hanc in iustos, ita per illam iustos constitui nos asserit. At verò per inobedientiam Adami, non formaliter, sed efficienter & meritoriè constituimur iniusti: ergò similiter, per obedientiam Christi, non formaliter, sed efficienter & meritoriè constituimur iusti. Hinc sumo nouum argumentum contra Caluinum. Nam sicut Adam per suam inobedientiam meritus est posteris, qui ex illo carnaliter nascuntur, vt singuli in seipsis contrahant peccatum originale, & in seipsis iniusti ac peccatores existant; ita è contrario, Christus per suam obedientiam meritus est omnibus, qui per illum spiritualiter renascuntur, vt singuli in seipsis iustitiam & sanctitatem participent, quâ in seipsis, & non tantum extra se, iusti & sancti censeantur. De hac re vide D. Augustinum lib. 1. de peccatorum meritis & remiss. cap. 9.

15 TERTIO, obijcitur illud 1. Corinth. 1. 30. *Christus factus est nobis à Deo sapientia, & iustitia, & redemptio.* Respondeo. Non quæritur, an Christus sit nostra iustitia; sed, an iustitia Christi sit nostra iustitia. Illud prius fatemur cum Apostolo: hoc posterius negamus contra Caluinum. Ratio est, quia quo sensu dicitur esse nostra iustitia, eodem dicitur esse nostra sapientia & redemptio: at non dicitur esse nostra sapientia & redemptio imputatiuè, quasi per illius sapientiam & redemptionem fide apprehensam, & efficiamur sapientes & redemptores: sed effectiuè, quia scilicet nos redemit, ac sapientes fecit: ergò similiter non dicitur esse nostra iustitia imputatiuè, quasi per illius iustitiam fide apprehensam fiamus iusti; sed effectiuè,

quia

quia scilicet nos iustos effecit. Similes locutiones sunt usitatæ in Scripturis. Psalm. 17. vers. 1. *Diligam te Domine fortitudo mea.* Et Psalm. 70. vers. 5. *Tu es patientia mea Domine.* Et Psalm. 26. v. 1. *Dominus illuminatio mea, & salus mea.* At quomodo Deus fortitudo nostra, patientia nostra, illuminatio nostra, salus nostra? An imputatiuè? Minimè; sed effectiuè, quod alio loco explicat Scriptura, cùm ait; Psalm. 36. vers. 39. *Salus autem iustorum à Domino.* Et Ioannis. 1. 9. *Illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Et Psalm. 61. v. 6. *Veruntamèn Deo subiecta esto anima mea, quoniam ab ipso patientia mea.* Et 2. Reg. 22. vers. 38. *Deus qui me accinxit fortitudine.* Ergò eodem sensu Christus est iustitia & sapientia nostra, quia iustitiam & sapientiam nobis impertiuit.

16 Hic quæri potest, an nullo modo concedi possit, iustitiam Christi nobis imputari? omninò potest; sed non eo sensu, quo aduersarij id asserunt. Nam ex eorum sententia, iustitia Christi ita nobis imputatur, vt per eam formalitèr iusti censeamur, quod hactenus refutatum est. At Catholicorum sententia est, Christum sua passione pro nobis satisfecisse Deo Patri, & impetrasse remissionem peccatorum, & omnia dona gratiæ & istitiæ inhærentis. Et hoc sensu, passionem Christi, quia pro nobis facta est, nobis imputari, non quod per illam formaliter iusti simus, sed quia ex merito & efficacia eius donatur nobis gratia, sanctitas, & iustitia inhærens, quâ Deo grati, sancti, & iusti constituimur. Hoc modo intelligendus est D. Bernardus in epistula 190. ad Innocentium, cum ait: *Si vnus pro omnibus mortuus est, ergò omnes mortui sunt: vt videlicet satisfactio vnius omnibus imputetur, sicut omnium peccata vnus ille portauit.*

17 QVARTO obijcitur illud 2. Cor. 5. vers. 21. *Eum qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit: vt nos efficeremur iustitia Dei in ipso.* Hinc colligunt Aduersarij, nos ita iustos esse iustitia Dei, quæ est in Christo: sicut ipse dicitur peccatum, id est, peccator, per peccata, quæ sunt in nobis: at nostra peccata imputantur illi: ergò similiter ipsius iustitia nobis imputatur. Respondeo, Hic duo explicanda sunt:

Vnum,

Vnum, quomodo Christus dicatur factus esse pro nobis peccatum. Alterum, quomodo nos efficiamur iustitia Dei in Christo. Aduersarij sic interpretantur, quod peccatum nostrum Christo imputetur, & ab eo vocetur ipse peccator seu peccatum: & similiter, quod iustitia Christi nobis imputetur, & ab eo vocemur nos iusti, seu iustitia. At non ita est. Nam quamuis concedi possit, peccatum nostrum Christo imputari, quoad debitum satisfaciendi, quod ille sponte suscepit, non tamen concedendum est, ita illi imputari, vt ab eo peccator, aut iniquus censeri possit. Similiter, quamuis verum sit, iustitiam Christi nobis imputari, quoad satisfactionem, quàm pro nobis præstitit; falsum tamen est, ita nobis imputari, vt ab ea iusti & sancti censeamur.

18 CATHOLICI melius rem explicant. Ac primum aiunt, Christum vocari peccatum duplici sensu. Vno, quia participauit carnem similem carni peccati, iuxta illud Roman. 8. vers. 3. *Deus mittens filium suum in similitudinem carnis peccati*. Et Hebr. 2. vers. 14. *Quia ergo pueri communicarunt carni & sanguini, & ipse similiter participauit eisdem*. Altero, quia factus est hostia pro peccato. Nam hoc sensu interdum accipi nomen peccati, constat ex illo Oseæ 4. vers. 8. *Peccata populi mei comedent*. Loquitur de Sacerdotibus, qui comedebant hostias pro peccato populi oblatas. Christus ergò factus est pro nobis peccatum, id est, assumpsit similitudinem carnis peccati; vt fieret victima pro peccato; quod aliis verbis dixit Apostolus, Roman. 8. v. 3. *Deus mittens filium suum in similitudinem carnis peccati, vt de peccato damnaret peccatum in carne*. Quasi dicat. Ideò Christus venit in carne passibili, vt in carne sua posset pati, & mori pro nobis, & pro offensa Deo Patri satisfacere. Hinc iam facilè intelligitur altera pars citati testimonij: Nos enim efficimur iustitia Dei, per similem loquendi modum, quia scilicet accipimus iustitiam inhærentem, quæ est similitudo quædam, & effectus iustitiæ Dei; vt exponit Augustinus in libr. de spiritu & littera, cap. 18. At cur dicimur potius iustitia, quam iusti? Nimirum vt seruetur antithesis. Quia enim dixerat Apostolus, Chri-

Christum factum esse peccatum, id est, assumpsisse si-
tudinem carnis peccati, vt esset hostia pro peccato, m
subiungere, nos esse iustitiam, quam iustos. Neque hi
quendi modus inusitatus est. Nam sicut homines iust
lent appellari lux: iuxta illud Matth. 5. vers. 15. *Vos esti*
mundi. Et ad Ephes. 5. vers. 8. *Eratis aliquando tene*
nunc autem lux in Domino, ita etiam possunt vocar
stitia.

19 Quinto obijcitur illud Ephes. 4. vers. 22. *Induite*
uum hominem, qui secundum Deum creatus est, in iustiti
sanctitate. Hic vtitur Apostolus similitudine ab indum
to petitâ, quæ omninò videtur iudicare, nos iustificari
iustitiam extrinsecam, quam fide apprehendimus &
duimus ad tegendam turpitudinem nostram, ne ocu
Dei offendat. Et potest confirmari exemplo Iacob, qui i
dutus vestimento primogeniti, ac pro primogenito re
tatus, benedictionem & hæreditatem à patre obtinuit. R
spondeo. Apostolus expressè loquitur de interna reno
tione per iustitiam inhærentem, vt patet ex ipso cont
tu, qui sic habet: *Renouamini spiritu mentis vestræ, indu*
te nouum hominem, qui secundum Deum creatus est, in iusti-
tia &c. Et similitudo indumenti aptissimè conuenit iusti-
tiæ inhærenti, ex duplici capite Primò quia sicut indume
tum non est naturale corpori, neque cum eo nascitur,
extrinsecus assumitur; ita iustitia & sanctitas se habet r
spectu animi. Non enim illi naturalis est, sed extrinsecu
aduenit ex infusione Spiritus sancti. Hoc sensu D. Augu-
stinus serm. 15. de verbis Domini, explicat illud Psalmi 131.
vers. 6. *Sacerdotes tui induantur iustitiâ*, cum ait: *Vestis acci-*
pitur, non cum capillis nascitur: pecora de suo vestiuntur. Se-
cundò, quia sicut indumenta distinguunt homines, vt alij
ab alijs discernantur: ita iustitia distinguit iustos ab impijs
per exercitium bonorum operum, juxta illud Matth. 7.17.
Omnis arbor bona fructus bonos facit: mala autem arbor ma-
los fructus facit. Item in eodem loco: *Ex fructibus eoru*
cognoscetis eos. Hæc responsio confirmatur ex illo Colo
3. vers. 12. *Induite viscera misericordiæ benignitatem, hu*
militatem, modestiam, patientiam, &c. Hic etiam vtitur A

stolas similitudine indumenti: & tamen non licet inde colligere, eum loqui de externa benignitate, humilitate, & patientia, quam fide apprehendimus, vt per se clarum est: ergò illa similitudo non repugnat iustitiæ inhærenti, neque astruit iustitiam imputatiuam.

QUOD attinet ad exemplum Iacob, potest dupliciter accommodari ad propositum. Primò, vt referatur ad iustitiam, quâ formaliter iustificamur; & hoc modo reijciendum est. Non enim formaliter iusti sumus per externam Christi iustitiam, quam fide apprehendimus, vt sæpè dictum est. Secundò, vt referatur ad iustitiam satisfactionis quâ Christus pro culpa nostra Deo Patri satisfecit; & sic admitti potest. Dum enim sumus in statu peccati, non possumus ipsi per nos reconcilari Deo, & ideò fide apprehendimus merita Christi, quibus quasi tecti ac induti, remissionem culpæ & infusionem gratiæ iustificantis consequimur. Hæc ex dictis perspicua sunt. Aliæ obiectiones, quæ occurrunt, commodius diluentur inferius; præsertim quæstione 3. & 5.

III. QVÆSTIO.

An homo post iustificationem maneat peccator & iniustus?

ADVERSARII docent, hominem in iustificatione non fieri iustum in seipso, sed manere peccatorem, iniustum, immundum, & solum censeri iustum in Christo. Ita Caluinus lib. 3. inst. cap. 11. § 3. vbi ait: *Vt pro iustis in Christo censeamur, qui in nobis non sumus.* Et §. 4. *Nec sanè, quod alibi tradit, staret, obedientiâ Christi nos constitui iustos, nisi in ipso, & extra nos iusti reputamur coram* Deo. Et §. 11. *Hoc modo iustus est, non reipsa, sed imputatione.* Et §. 23. *Hinc & illud conficitur solâ intercessione iustitia Christi nos obtinere, vt coram* Deo *iustificemur, quod perinde valet, ac si diceretur, hominem non in seipso iustum esse, sed quia Christi iustitia, imputatione cum illo communicatur.* Et in antidoto Concil. Trid. sess. 6. ad cap. 5. *Confugimus ad solum Christum, vt in ipso iusti censeamur, quod in nobis non sumus.* Et alibi plura.

HIC error refellitur primò ex dictis Nam si Christi pre-

tioso sanguine verè lauamur & sanamur à peccatis nostris, item si iustitia & sanctitas ex Christi merito per Spiritum sanctum nobis infunditur: certè non manemus peccatores & iniusti: sed efficimur mundi, iusti, innocentes, in quibus nihil damnationis reliquum est. Et hoc apertè testatur scriptura. Psal. 50. 9. *Asperges me hyssopo, & mundabor: lauabis me, & super niuem dealbabor*. Sanè, qui mundatur & dealbatur, non manet immundus & contaminatus. Neque illud effugium hic valet, hominem mundari & dealbari in Christo, non in seipso. Non enim dixit Dauid. *Asperges Christum, & mundabor in Christo: lauabis Christum, & in Christo dealbabor*. Sed ita potius. *Asperges me, & in me mundabor, lauabis me, & in me dealbabor*. Hoc confirmant verba sequentia. *Cor mundum crea in me Deus, & Spiritum rectum innoua in visceribus meis*. Nota has particulas. *In me, & in visceribus meis*. Conspirat Apostolus 1. Cor. 6. 11. *Et hac quidem fuistis, sed abluti estis, sanctificati estis, iustificati estis*. Quasi dicat; fuistis in vobis ipsis peccatores, nunc estis abluti, sancti, iusti, vtique in vobis ipsis. Vnde & illud Eph. 1. v. 4. *Elegit nos, vt essemus sancti & immaculati in conspectu eius*.

3 Res non indiget longiori refutatione: Solum miror Caluinum non aduertisse, ex hac sua doctrina apertè sequi, Caluinistas similes esse sepulchris dealbatis, quæ intus plena sunt ossibus mortuorum & omni spurcitia. Similes virginibus fatuis, quæ non habent oleum iustitiæ in lampadibus suis, existimantes alienum oleum sibi sufficere. Similes hædis fœtentibus, qui ouium numero à pastore censentur, Similes lupis, qui veniunt in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt feræ rapaces. Quid enim aliud est homo iustificatus apud Caluinistas? Interius peccatis ac flagitijs plenus est; Oleum iustitiæ ac sanctitatis in corde non habet; hirci instar, fœtorem flagitiorum exhalat; contumelijs & conuitijs non aliter, quam lupus, mordacitatem ostendit. Et tamen, quia innocentis agni vestimento [illegible]xit, inter agnos, si Dijs placet reputari vult: quia stultè præsumit, alienum oleum sibi profuturum, de acquirendo [illegible] proprio sollicitus non est: quia exteriorem partem veste candida,

dida obduxit, internam spurcitiam latere posse existimat.

Illud magis miror, homines, qui suo iudicio spurci & inquinati sunt, etiam ex scripturis patrocinium pro se quærere. Nimirum citant illud Eph. 1. 6. *Gratificauit nos in dilecto filio suo.* Vnde colligunt, nos iustos & gratos esse in Christo, non in nobis ipsis. At nos contra colligimus. Nam Græcus textus ita habet ἐχαρίτωσεν ἡμᾶς ἐν τῷ ἠγαπημένῳ, id est, *facit nos gratiosos in dilecto*, vt interpretatur Chrysostomus. At quomodo facit gratiosos, nisi infundendo gratiam & iustitiam, vt idem author exponit? Et hoc in *dilecto filio suo*, id est, propter merita Christi.

Ex dictis patet discrimen inter Catholicorum & Aduersariorum doctrinam. Illi docent, nos fieri iustos & sanctos per inhærentem iustitiam & sanctitatem; quo pacto Christus in se iustus & sanctus est. Nempe, vt membra sint conformia suo capiti; vt sponsa sit formosa; cuius sponsus formosus est; vt fratres non sint dissimiles primogenito; & verum sit illud Apostoli, Rom. 8. 29. *Prædestinauit nos conformes fieri imaginis filii sui, vt sit ipse primogenitus in multis fratribus:* Aduersarij contra sentiunt, nos manere immundos, & inquinatos in nobis ipsis, & solum censeri iustos extra nos in Christo. Vnde sequitur, ex Christo & fidelibus conflari mirabile monstrum: caput esse formosissimum; reliqua membra fœdissima, sponsum pulcherrimum, sponsam inquinatissimam.

IV. QVÆSTIO.

An sola fides iustificet?

AFFIRMANT aduersarij. Potest autem dupliciter intelligi. Primò, quod sola fides iustificet formaliter, seu, quod sola fides sit illi forma, à qua homo formaliter vocatur iustus. Sicut solà albedò est illa forma, à qua homo vocatur albus. Secundò quòd sola fides iustificet, non formaliter, sed dispositiuè, vel antecedenter, vel causaliter, id est, quod solà fides efficiat, vt iustitiam acquiramus. Hoc posteriori modo docent aduersarij, solà fidem

iustificare, non priori. Putant enim hominem formaliter iustificari per justitiam Christi, quatenus nobis imputatur; per fidem verò, quatenus apprehendit iustitiam Christi, vt nobis imputetur.

2 Hæc doctrina continet duas partes. Prior asserit, solam fidem iustificare. Posterior explicat modum, quo sola fides iustificat. Vtraque refutanda est. Et quidem prior tribus argumentis refutari potest. Primum est: Nihil ab aduersarijs debet asseri, præsertim in rebus ad salutem spectantibus, nisi habeatur in scriptura, vt ipsi contendunt: At nusquam habetur in scriptura, solam fidem iustificare: Ergò hoc non debet asseri ab aduersarijs. Minor probatur, quia nullus locus in tota scriptura citari potest, in quo sola fides dicatur iustificare.

3 Hoc argumentum nec Lutherus, nec Caluinus potuit dissoluere. Et quidem Lutherus, cùm illam particulam (*sola*) non posset vspiam in sacris literis reperire; vsus est suà authoritate, & audacter illam posuit in tertio capite Epistolæ ad Romanos: Et cùm postea de hac re monitus esset, nihil aliud, quàm hoc responsi dedit: *Sic volo, sic iubeo, sit pro ratione voluntas,* Caluinus autem l. 3. instit. c. 11. §. 19. Producit quædam loca ex D. Paulo, quibus asseritur, fidem iustificare sine operibus. Vnde confici vult, solam fidem iustificare. Sed quàm rectè, videbimus paulò post in solutione obiectionum.

4 Alterum argumentum. Scriptura non minus requirit actum timoris, spei, charitatis, & pœnitentiæ ab eo, qui vult iustificari, quàm actum fidei: ergò sola fides, secundum scripturam, non sufficit ad iustificationem. Antecedens patet ex illo Ecclesiast. 1. 28. *Qui sine timore est, non poterit iustificari.* Et Prov. 28. 25. *Qui sperat in Domino, sanabitur:* Et 1. Ioan. 3. 14. *Qui non diligit, manet in morte.* Et Actor. 2. 38. *Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrûm in remissionem peccatorum.* Et Act. 3. 19. *Pœnitemini & conuertimini, vt deleantur peccata vestra.*

5 Respondet Caluinus, se non negare, quin præter fidem requirantur actus aliarum virtutum; sed hoc negare, alios actus habere vim iustificandi, sicut habet fides. Sic enim

loqu

loquitur in antidoto Conc. Trident. sess. 6. ad Canonem 9. *Adde, quod hominem solâ fide iustificari cùm dicimus, fidē non fingimus charitate vacuam, sed ipsam solam iustificationis causam esse intelligimus.* Et ad Canon. 11. *Fides ergò sola est, quæ iustificat: fides tamen quæ iustificat, non est sola.* Sed hoc Caluini effugium nullum est. Nam scriptura non minus aliarum virtutum actibus tribuit vim iustificandi, & remittendi peccata, quàm fidei Ecclesiast. 1. 27. *Timor Domini expellit peccatum.* Quid apertius? Si ergò timor habet vim expellendi peccata ergò, non sola fides. Et Luc. 7. 47. *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Hic quæro, quare Magdalenæ remissa sunt multa peccata? an quia multum credidit? non negauerim. Sed tamen Christus respondet: *Quia multum dilexit.* Vides ergò, etiam dilectioni tribui, quod Caluinus soli fidei tribuendum contendit. Omitto alia testimonia, quæ passim obuia sunt.

6 FORTE occurret Caluinus, nec timorem, nec charitatem, nec similes actus iustificare, nisi in virtute fidei: ac proinde soli fidei totum esse ascribendum. Ego contra obijcio, fidem potius in virtute charitatis iustificare. Hoc apertè docet Augustinus lib. 15. De Trinitate cap. 18. Cùm ait: *Ipsam fidem non facit vtilem, nisi charitas: sine charitate quippe fides potest quidem esse, sed non prodesse.* Et probat ex illo Apostoli ad Galatas 5. 6. *In Christo Iesu, neque circumcisio aliquid valet, neq; præputium, sed fides, quæ per charitatē operatur.* Quare Apostolus nominat fidem, quæ per charitatem operatur? quia fides non est efficax ad iustificandum sine charitate. Vnde idem Augustinus in Enchiridio cap. 8. *Sine amore*, inquit, *fides nihil prodest.* Hinc apparet calumnia Caluini, qui in materiâ de iustificatione ridet Catholicos, quod distinguant fidem informem, & formatam; cùm ipse potius sit ridendus. Nam Catholici docent, fidem non iustificare, nisi sit formata charitate: imò non esse efficacem, nisi quatenus per charitatem operatur. Caluinus verò, dum ait fidem iustificare sine charitate, quamuis non sit sine charitate, videtur potius fidem informem agnoscere, & ei tribuere vim iustificandi. Nam si sola

iustificat sine charitate ; necesse est informem iustificare & si sola non existit, sed cum charitate ; necesse est formatam existere. Catholici contrà docent cum Augustino, fidem posse informem existere , non tamen nisi formatam iustificare.

7 Tertium argumentum: Fides, quæ iustificat, in eo consistit juxta aduersarios , vt quis certò sibi persuadeat, se iustum esse, & per Christum remissa sibi esse peccata. Si ergò hæc sola fides iustificat, necesse est omnes eos iustificari & saluari , qui hanc fidem habent : at omnes Aduersarij , tam Lutherani, quâm Caluinistæ habent hanc fidem, ex propriâ ipsorum confessione : Ergò omnes iustificantur & saluantur. Ergò nec Lutherani à Caluinistis, nec hi ab illis debent haberi pro hæreticis. Cur ergò sibi mutuò infensi sunt, & alij alios tanquam hæreticos persequuntur? Vt persistam in hoc argumento, quæram iterum ex Caluinistis ; si quis certò credat remissa sibi esse peccata per Christum & hâc solâ fide se iustificari, an is sit actus veræ & iustificantis fidei ? Si est, cùm Lutherani hoc credant, veræ & sanctificantis fidei actum habent. Si non est, cùm Caluinistæ idem credant, veræ & sanctificantis fidei actum non habent. Occurrent fortè, hunc quidem veræ fidei actum esse , sed in Lutheranis coniunctum esse cum varijs erroribus, quia scilicet prauè sentiunt de prædestinatione, de Eucharistia, de Vbiquitate. Sed quid hoc ad rem ? Nam si tuo iudicio, sola illa fides , quâ quis credit remissa sibi esse peccata, iustificat certè, qui hanc habet, perire non potest, aut si perit, sola illa non iustificat. Adde, si adulteria, furta, homicidia, cæteraque id generis flagitia non obstant, quo minus saluus sit is, qui credit sibi omnia remitti per Christum : nec error circa prædestinationem, Eucharistiam , & Vbiquitatem obstare potest , quò minus saluus sit Lutheranus , qui credat sibi omnia remitti per Christum.

8 Et ex hac doctrina sequitur, nihil esse necessarium, anxiè disputare de controuersiis fidei : sed vnicuique sufficere, si sibi persuadeat, iustum se esse in Christo , & peccatorum remissionem certò consecutum. Hæc enim sola fides

iustificandi & saluandi vim habet. Quorsum ergò litigant inter se Caluinistæ & Lutherani de præsentia corporis Christi in Eucharistia? de æterno Dei consilio & electione ad gloriam? de humanitate Christi vbique existente? Cur alij alios hæreticos vocant? cur sempiternum interitum minatur, nisi resipiscant? cur ex eodem regnò, prouincia, ciuitate, senatu, se mutuò exturbant? Nihil his odijs ac turbis opus est, si sola fides, quæ vtrisq; communis est, vim saluandi habet; si sola electionis ac prædestinationis signum est infallibile. Nam si ita est; omnes fratres sunt, & ad idem cœlum præordinati, ad quod infallibiliter peruenient. Credis hoc? *Domine, adauge mihi fidem.*

DE MODO QVO SOLA FIDES *iustificat.*

HÆC de sola fide iustificante, sequitur de modo, quo sola iustificat. Igitur aduersarij docent, solam iustificare, quia sola apprehendit iustitiam Christi actualem, quâ iustificamur. At quomodo id facit? hoc explicant duplici similitudine; altera manus, altera ollæ. Nam sicut manus pauperis apprehendit eleemosynam à diuite porrectam; ita fides peccatoris apprehendit iustitiam Christi à Deo Patre oblatam. Item sicut olla continet in se thesaurum, & hac ratione hominem locupletat: ita fides comprehendit iustitiam Christi, & sic hominem iustificat. Priori similitudine vsus est Philippus Melanchthon in locis communibus, titulo de bonis operibus, in solutione argumentorum, & Kemnitius in examine Concilij Trident. sess. 6. Posteriori vtitur Caluinus libr. 3. instit. cap. 11. §. 7. his verbis; *Fides etiamsi nullius per se dignitatis sit, vel pretii, iustificat nos, Christum adferendo, sicut olla pecuniis referta hominem locupletat.* Hinc apparet, quid sit fides illa Caluinistica iustificans, toties laudata, toties defensa, toties simplici vulgo obtrusa & inculcata. Quid ergò est? Olla fictilis; scabiosa manus pauperis. Rident Catholici Doctores, quando hæc audiunt: Et meritò. Solent enim aduersarii apud imperitos iactare, fidem in scholis Papistarum vilescere, nullo loco haberi, passim

contemni; omnia tribui operibus, fidei parum aut nihil: apud suos verò fidem esse in honore; omnia illi tribui; operibus nihil. Verba, nugæ, fraudes. Quis, obsecro, plus tribuit fidei, Caluinus, qui dicit esse ollam fictilem, nullius pretij & dignitatis: an Catholici, qui dicunt esse basin, fundamentum, & radicem iustificationis? stolidus sit, qui hoc non videat.

10 SED propius rem inspiciamus. Ait Caluinus, solam fidem iustificare, eo modo, quo sola olla locupletat hominem. Audio verba: non capio mysteria. Quæro ergò, an sit causa effectiua iustificationis? an meritoria? an dispositiua? an instrumentalis? an solùm relatiuè iustificet? Hic planè inconstans & perplexus est Caluinus. Nunc hoc, nunc illud asserit; vbique incertus, vbique sui immemor. Proferam ipsius verba. Et quidem lib. 3. instit. cap. 11. §. 7. sic ait. *Fides est duntaxat instrumentum percipiendæ iustitiæ.* At c. 13. §. 5. *Quoad iustificationem, res est merè passiua, fides.* Iterum cap. 14. §. 17. *Efficientem causam vitæ æternæ nobis comparandæ, vbique Scriptura prædicat Patris cœlestis misericordiam, & gratuitam erga nos dilectionem: materialem verò Christum cum sua obedientia, per quam nobis iustitiam acquisiuit: formalem quoque vel instrumentalem quam esse dicemus, nisi fidem?* Et §. 21. *Vt stet inconcussum, quod antea posuimus, effectum nostræ salutis in Dei Patris dilectione situm esse, materiam in filij obedientia: instrumentum in Spiritus illuminatione, hoc est, fide.* Et in Antidoto Concil. Trid. [illegible] ad canonem 9. *Solam fidem iustificationis causam esse intelligimus.* Et ad Canonem 11. *Vim iustificandi ac facultatem, fidei in solidum vindicamus.* Quid ex his colligimus? Nempe, fidem esse causam iustificationis. At quam causam? Nunc formalem, nunc instrumentalem, vt vis; Ergonè aliquid efficit fides in negotio iustificationis? Minimè, sed merè passiuè se habet. Quomodo merè passiuè, si instrumentum est? Hoc tu videris; satis est, Caluinum hoc asserere.

11 PERGAMUS vlterius. Sola fides, Caluino teste, iustificat, quia sola Christi iustitiam apprehendit. Hic multa paucis verbis implicantur. Quæro enim, quis sit propriè ille

actus

actus fidei, qui iustificat? Nam varios actus apud Caluinum inuenio. Primus est, apprehendere mortem & passionem Christi, seu iustitiam eius actualem. Secundus est, credere promissionem Dei Patris, quâ promisit se fore nobis propitium propter mortem & passionem Christi. Tertius est, hanc promissionem tibi applicare, & certò credere ac statuere, omnia peccata tibi remissa esse à Deo Patre, propter merita Christi, ac proinde te iustum esse. Quartus est, certò credere, te perpetuò iustum mansurum, & non posse excidere à iustitiâ semel adeptâ: Et, quod inde consequens est, te prædestinatum esse ad vitam æternam. Ex his actibus, quis tandem est, qui iustificat? An vnus? an plures? an simul omnes? Nihil certi apud Caluinum. Aliquando affirmat, solùm primùm iustificare, vt libr. 3. cap. 11. §. 2. *Iustificabitur ille fide, qui Christi iustitiam per fidem apprehendit.* Et cap. 16. §. 1. *Quare ergò fide iustificamur? quia fide apprehendimus Christi iustitiam.* Hic totam vim iustificandi tribuit primo actui, nempe apprehensioni. Alibi ad secundum recurrit, vt lib. 3. cap. 2. §. 2. *Ex eo salutem consequimur, quando Deum agnoscimus nobis esse propitium Patrem.* Et §. 16. *Verè fidelis non est, nisi qui solidâ persuasione Deum sibi propitium beneuolumq; Patrem esse persuasus, de eius benignitate omnia sibi pollicetur.* Alibi tertium actum requirit, vt lib. 3. cap. 2. §. 11. *Peccatorum remissionem Spiritus sanctus propriè in solis electis obsignat: vt eam speciali fide in vsum suum applicent.* Interdum etiam quartum, vt ibidem §. 16. *Verè fidelis non est, nisi qui confidenter se regni cœlestis hæredem gloriatur.*

In hac varietate, quid rudi populo suadendum est; quis illorum actuum præcipuè commendandus? Si vno contenti sunt, non poterunt iustificari, quia Caluinus singulos requirit. Si verò omnes necessarij sunt, quomodo id probari poterit ex Scripturis? Certè aduersarij, cùm asserũt solam fidem iustificare, solent hæc testimonia proferre. Luc. 7. 5. *Fides tua te saluam fecit vade in pace.* Et Luc. 8. 48. *Filia fides tua saluam te fecit.* Alterum Magdalenæ, alterum mulieri fluxum sanguinis patienti, dictum est. Vtramque volunt aduersarij solâ fide iustificatem esse. At ostendant

 nobis,

nobis, vtramque habuisse omnes actus fidei supra enumeratos. Quomodo Magdalena poterat sibi persuadere, remissa sibi peccata, & habere Deum Patrem propitium, propter mortem & passionem Christi, cùm adhuc nihil sciret de morte & passione Christi? Ipsimet Apostoli, qui proculdubio iustificati erant non credebant Christum passurum, & cruciaffigendum, vt testatur Lucas cap. 18. 31. *Assumpsit autem Iesus duodecim, & ait illis: Ecce ascendimus Ierosolymam, & consummabũtur omnia, quæ scripta sunt per Prophetas de filio hominis. Tradetur enim gentibus, & illudetur, & flagellabitur, & conspuetur: & postquam flagellauerint, occident eum: & tertiâ die resurget. Et ipsi nihil horum intellexerunt, &c.* Et Matth. cap. 16. 21. *Exinde cœpit Iesus ostendere discipulis suis, quia oporteret eum multa pati à senioribus, & occidi, & tertiâ die resurgere. Assumens eum Petrus cœpit increpare illum dicens, Absit à te Domine, non erit tibi hoc, &c.* Dicat nunc Caluinus, an Apostoli, & Magdalena iustificati fuerint fide? An non credebant propter Christi mortem & passionem sibi remissa esse peccata. Non apprehendebant actualem Christi & obedientiam & iustitiam. Non erant certi, se perpetuò mansuros iustos, alioqui Petrus posteà non negasset Christum.

13 EXPLICATA & reiecta est aduersariorum sententia de sola fide iustificante, & de modo, quo sola iustificat. Catholici docent, non solam fidem, sed præterea timorem, spem, contritionem & dilectionem iustificare, id est, ad iustificationem disponere. Sensus est, hominem impium, non posse iustificari, id est, iustitiam inhærentem & remissionem peccatorum consequi, nisi per præuias dispositiones, quæ sunt actus fidei, timoris, spei, contritionis, dilectionis. Non, quod huiusmodi actus coram Deo mereantur remissionem peccatorum, & iustitiæ infusionem, in quibus iustificatio consistit; alioqui non iustificaremur gratis; sed quod Deus decreuerit non remittere peccata, nec infundere gratiam iustificantem, nisi homo per eiusmodi actus supernaturales sit dispositus & præparatus. Hoc ideò explico, vt facilius appareat, quàm inanes sint hæreticorum contra nos obiectiones.

PRI-

PRIMO ergò obijcitur illud Rom. 3. 28. *Arbitramur hominem iustificari per fidem sine operibus legis.* Et Ephes. 2. 5. *Saluati estis per fidem, non ex operibus.* Hinc concludunt, solâ fide hominem iustificari. Quare quia Apostolus fidem opponit operibus ergò cùm dicit hominem iustificari fide sine operibus excludit omnia opera præter fidem ergò etiam excludit actum timoris, spei, dilectionis, & pœnitentiæ. Respondeo. Duplicia sunt opera: alia præcedunt fidem; alia sequuntur. Priora excludit Apostolus; non posteriora. Cùm ergò actus timoris, spei, dilectionis, & pœnitentiæ sequantur fidem; & in fide fundati sint; certum est, non excludi. Quæres, Vnde constat, hanc esse mentem Apostoli? Respondeo: Inde constat, quia vult ostendere, nec Iudæos ex nuda obseruatione legis Mosaicæ; nec gentiles propter bona opera ante Christi fidem susceptam perpetrata, iustitiam à Deo consequi potuisse, aut consecutos esse; sed ex fide in Christum: fidem esse initium salutis & iustificationis; nec dari ex operibus præcedentibus, sed esse donum Dei. Vide August. lib. 1. de prædest. Sanctor. c. 7. & in præf. Psal. 31. & alibi.

14

SECVNDO obijcitur ex eodem Apostolo, hominem iustificari gratis, ac proinde solâ fide, sine vllis alijs operibus, Rom. 3. 24. *Iustificati gratis per gratiam ipsius.* Respondeo. Iustificatio dicitur gratuita, non quia fit sola fide, sed propter alias tres causas. Primò, quia nec Iudæi, nec gentiles merentur illam, per opera fidem præcedentia, vt iam explicatum est. Secundò, quia quicquid conducit ad iustificationem, gratuitum Dei donum est. Caluinus vult solam fidem conducere; nos etiam spem, & charitatem. Sed, si fides non obstat, quo minus gratuita maneat iustificatio; certè, nec spes, aut charitas obstare possunt. Nam sicut fides est gratuitum Dei donum; ita etiam spes, & charitas. Tertiò, quia posito actu fidei, spei, & charitatis, adhuc ex mera Dei liberalitate sequitur infusio gratiæ & peccatorum remissio. Licet enim aliqui putent, fidem de congruo mereri iustificationem, omnes tamen sentiunt non mereri de condigno, ac proinde iustificationem esse merè gratuitam.

15

TERTIO obijciunt, scripturam solius fidei mentionem fa-

16

facere, quando agit de iustificatione & remissione peccatorum, Luc. 7.50. *Fides tua te saluam fecit.* Et Ioannis 1.12. *Dedit eis potestatem filios Dei fieri his, qui credunt in nomine eius.* Et Ioan. 3.36 *Qui credit in filium, habet vitam aeternam.* Respondeo. Sicut Scriptura aliquando meminit solius fidei; ita aliquando meminit solius spei, aut timoris, aut dilectionis, aut poenitentiae, vt §. 5. ostensum est. Sicut ergò non excludit fidem quando meminit solius dilectionis aut poenitentiae; ita non excludit dilectionem aut poenitentiam, quando meminit solius fidei. Imò, inquies, excludit omnia praeter fidem, vt patet ex illo Lucae 8. vers. 50. *Crede tantum, & salua erit.* Propter hunc locum gratulantur sibi multi Lutherani, asserentes se tandem inuenisse particulam, *sola*, quam Lutherus de suo addiderat in cap. 3. ad Romanos, vt supra dictum est. Sed inaniter gloriantur. Non enim intelligitur locus iste de remissione peccatorum, sed de excitatione puellae mortuae. Nec exigebat Christus fidem à puella, quam volebat excitare, sed à parente, qui pro sua filia deprecabatur.

17 QVARTO obijciunt, omnes eos iustificari & saluari, qui fidem habent, ac proinde sola fide. Actor. 13.39. *In hoc omnis, qui credit, iustificatur.* Et Rom. 10.12. *Omnis qui credit illum, non confundetur.* Respondeo. Scriptura significat, nullam esse personarum acceptionem apud Deum, sed omnes homines, siue Iudaei, siue Graeci sint: saluari posse per fidem Christi, iuxta illud Roman. 3. vers. 29. *An Iudaeorum Deus tantum? Nonnè & gentium? Imò & gentiū; quia vnus est Deus, qui iustificat circumcisionem ex fide, & praeputium per fidē.* Et ad Galat. 5.6. *In Christo Iesu neque circumcisio aliquid valet, neq; praeputiū sed fides, quae per charitatem operatur.* Hinc non rectè concluditur, solam fidem, sufficere, praesertim cùm Apostolus praeter fidem, requirat etiam charitatem, vt patet ex vltimo testimonio citato, vbi ait, *fides quae per charitatem operatur.* Imò D. Petrus Acto. 10. 34. non facit mentionem fidei, sed tantum timoris, & aliorum operum, quae in fide fundatur. Sic enim loquitur: *In veritate comperi, quia non est personarum acceptor Deus, sed in omni gente, qui timet eum, & operatur iustitiam, acceptus est illi.*

V. QVAE-

V. QVÆSTIO.

In quo consistat fides iustificans.

ADVERSARII docent in eo consistere, vt quis firmiter ac certò credat, peccata omnia sibi esse remissa propter merita Christi, ac se iustum esse in conspectu Dei; qui hoc non credit, fidem non habere. Ita Caluinus lib. 3. insti. cap. 2 §. 16. his verbis: *Verè fidelis non est, nisi qui solidâ persuasione Deum sibi propitium, beneuolumq; patrem esse persuasus, de eius benignitate omnia sibi pollicetur.* Et ibidem. *Fidelis non est, nisi qui suæ salutis securitati innixus, Diabolo & morti confidenter insultat.* Vide plura in eodem capite. 1

SED refelluntur his argumentis. Primò, nihil fide Catholica & iustificante credendum est, nisi quod Deus reuelauit: sed Deus non reuelauit huic aut illi Caluinistæ, quod peccata sint ipsi remissa, ac proinde iustus sit: ergò non potest hoc credere de Catholica & iustificante. Maior certa est, quia adæquatum obiectum fidei, veritas à Deo reuelata. Ergò actus, qui non versatur circa illud obiectum, aut aliquam eius partem, non potest esse actus fidei. Minor æquè certa est, quia licet tempore Christi nonnullis reuelata sit peccatorum remissio, vt paralytico, Magdalenæ, Zachæo, Latroni in cruce: Caluinistis tamen hoc tempore non reuelatur. Vbi enim legis in Scriptura, Caluino, Bezæ, aut Paræo, remissa esse peccata? volunt quidem ipsi, reuelationem contineri in his verbis, Act. 13. 39. *In hoc omnis, qui credit, iustificatur.* Et Romanor. 3. 22. *Iustitia Dei per fidem Iesu-Christi in omnes & super omnes, qui credunt in eum.* Sed nihil ad rem. Nam hæc reuelatio & promissio generalis est. Non enim dicit Scriptura. *Caluinus iustificatur*, aut, *iustitia Dei super Caluinum*: sed generatim: *Omnis, qui credit, iustificatur.* Et, *iustitia Dei super omnes, qui credunt.* Porrò hæc generalis promissio non potest applicari huic aut illi in particulari, nisi hoc modo ratiocinando: Omnis qui habet veram fidem in Christum, iustificatur; sed Caluinus aut Lutherus habet veram fidem in Christum, ergò Caluinus aut Lutherus iustificatur. Hæc tamen applicatio non est sufficiens. Nam licet syllogismus bonus sit, & maior propositio 2

reue-

reuelata, tamen assumptio incerta & ambigua est, etiam Caluino teste. Sic enim habet lib. 3. inst. cap. 2. § 10. *Tot vanitatis recessus habet, tot mendacij latebris scatet cor humanũ, tam fraudulenta hypocrisi obtectum est, vt seipsum sæpè fallat.* His fatetur Caluinus, sæpè hominem falli ac decipi, cum putat se habere veram fidem, quam tamen non habet. Et clarius § 11. *Etsi in fidem non illuminãtur, nisi qui præordinati sunt ad salutem, experientia tamen ostendit, reprobos interdum simili fere sensu atq; electos affici, vt ne suo quidẽ iudicio quicquam ab electis differant.* Si ita est, quomodo potest Caluinus certò credere, se habere veram fidem? quid si seipsum fallat? quid si inter reprobos sit, & non vero sensu fidei, sed simili afficiatur? quid si suo iudicio, cum reprobus sit, putet se ab electis non differre? Vides, opinor, vt omnia incerta sunt, etiam in sententia Caluini. Quomodo ergò certò tibi persuadeas, remissa tibi esse peccata per fidem in Christum? Nam si certus non es, te habere fidem? quomodo potes certus esse, te per fidem iustificari?

3 ALTERVM argumentum. Actus fidei iustificantis debet præcedere iustificationem seu remissionem peccatorum: sed ille actus, quo quis credit sibi remissa esse peccata, & se iustificatum esse non præcedit iustficationem & remissionem: ergò non est actus fidei iustificantis. Maior patet, quia omnis causa est prior suo effectu, vt notum est ex philosophia: fides autem est causa iustificationis, vt constat ex illo Rom. 5. 1. *Iustificati ex fide, pacem habeamus ad Deum.* Et fatetur Caluinus in Antidoto Concilij Trident. sess. 6. Ad Canonem 9. his verbis, *solam fidem iustificationis causam esse intelligimus.* Vnde concludo, fidem iustificantem esse priorem ipsa iustificatione, sicut causa est prior effectu. Quod etiam docet Augustinus libro de Spiritu & litera cap. 30. Vbi statuit hunc ordinem in iustificatione, vt primo loco sit lex, per quam est cognitio peccati. Secundò, fides, quæ impetrat gratiam contra peccatum. Tertiò, gratia, quæ iustificat à peccato. Verba Augustini sunt hæc: *Per legem cognitio peccati: per fidem impetratio gratiæ contra peccatum; per gratiam sanatio animæ abolitione peccati.* Et in epistola 106. & alibi sæpè repetit, per fidem impetrari remis-

sionem

sionem peccatorum, ac proinde fidem esse priorem iustificatione. At verò, quod actus ille, quo quis credit remissa sibi esse peccata, non sit prior iustificatione, ac proinde non actus fidei iustificantis, (quod probandum nobis est) ex eo conuincitur, quia si esset prior iustificatione & remissione peccatorum, iam is, qui crederet remissa sibi esse peccata, falsum crederet. Nam dum ita crederet, non essent remissa, sed per illum ipsum actum remittenda. Responderi potest, illum actum fidei, & remissionem esse simul: ita vt eodem instanti remittantur peccata, quo quis credit ea sibi remitti. Sed de instanti temporis non disputo. Loquor de ordine naturæ seu causalitatis. Iuxta hunc ordinem dici non potest actum illum credendi, & remissionem peccati esse simul. Imò, fateri coguntur aduersarij, actum illum & priorem esse, & posteriorem remissione peccati, quantumuis absurdum id sit. Priorem quidem, quia est causa remissionis, vt ipsi asserunt: Posteriorem verò, quia remissio peccati est obiectum illius actus: actus autem præsupponit suum obiectum. Hinc necessariò debent concedere has duas propositiones; Remissionem factam esse, prius naturâ, quàm credas factam esse; alioqui iudicium fidei non supponeret veritatem obiecti: Et remissionem non esse factam prius naturâ, quàm credas factam esse: quia per illum ipsum actum credendi, tanquam per causam fieri debet. Hæ autem propositiones contradictoriæ sunt.

TERTIUM argumentum. Actus fidei iustificantis non debet tollere aut impedire orationem, sacramenta, & alia pia opera, in sacris litteris commendata, & ad salutem pertinentia: vt per se manifestum est: atqui ille actus, quo quis certò credit, sibi remissa esse peccata, tollit & impedit omnia supradicta ergò non est actus fidei iustificantis, sed potius impedientis iustificationem. Minor probatur, quia si certa & Catholica fide credis; peccata tibi remissa esse; quomodo poteris adhuc orare, vt remittantur: quomodo dices cum Apostolis. *Dimitte nobis debita nostra?* Aut cum Publicano: *Deus propitius esto mihi peccatori?* Exemplo res fiet clarior. Sit Caluinista, qui heri adulterium commiserit; hodie per fidem apprehendat iustitiam Christi, & cer-

& certò statuat, peccatum illud sibi remissum esse per Christum. Deinde cum cæteris templum adeat, & orationem Dominicam pronunciet. Quo sensu, quo animo is dicat: *Domine, dimitte mihi adulterium?* Cur non potius metuat hanc aut similem reprehensionem: Stulte & fatue quid agis? si certò credis, hoc peccatum tibi remissum esse, quid vltrà mihi molestus es? quid precaris, vt remittam? si autem dubitas, & firmam fidem non habes de remissione, quomodo postulas tibi remitti, quod sine firmâ fide remitti non potest? Vt persistam in hoc argumento, res à simili explicanda est. In schola Caluini tam certò & firmiter vnusquisque debet credere, remissa sibi esse peccata propter Christum, quàm certò ac firmiter credit Christum esse natum, & pro nobis mortuum, ac crucifixum. At, si quis Deum oraret, vt Christus nasceretur, moreretur, & crucifigeretur, is proculdubio infidelis esset, quia iudicaret Christum non esse natum, mortuum, & crucifixum, quod repugnat fidei, ergò similiter, si oraret Deum, vt remittantur sibi peccata, non minus esset infidelis, quia iudicaret peccata non esse remissa, quod repugnat fidei Caluinistarum. De sacramentis & piis operibus, idem dicendum est. Nam quorsum hæc necessaria sunt, si certò persuasus es, te coram Deo iustificatum esse, nec amplius indigere vllo remedio ad peccatorum remissionem impetrandam? frustra Ananias dixit Saulo, Actorum 22.16. *Exurge, & baptizare, & ablue peccata tua.* Quare frustra? quia juxta Caluinum iam certò credebat Saulus, peccata esse abluta.

5 QUARTUM argumentum. Quando scriptura loquitur de fide iustificante non loquitur de illo actu Caluinistico, quo quis certò credat, remissa sibi esse peccata; sed de aliquo alio actu: ergò actus ille Caluinisticus nō est actus iustificans. Antecedēs probatur ex variis locis scripturæ. Primus est ille Heb. 11. 6. *Sine fide impossibile est placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est, & inquirentibus se remunerator sit.* Hic sine dubio agit Apostolus de fide iustificante, vt colligitur ex illis verbis; *Sine fide impossibile est placere Deo.* Et fatetur Caluinus li. 3. instit. cap. 14. §. 4. in fine, At quis est actus huius fidei iustificantis? An ille

le Caluinisticus, quo quis certò credit peccata sibi remissa esse per Christum? At de hoc, nulla hic fit mentio. Quis ergò? Audi ipsum Apostolum: *Oportet credere, quia inquirentibus se munerator sit*; Alter locus est. Rom. 10. v. 9. *Si confitearis in ore tuo Dominum Iesum, & in corde tuo credideris, quod Deus suscitauit illum à mortuis, saluus eris*. Hic etiam constat agi de fide iustificante, ostendit illa particula, *si credideris, saluus eris*. Sed quid oportet credere, vt sis saluus? an, remissa tibi esse peccata? nõ hoc dicit Apostolus. Quid ergò? *Iesum esse à mortuis resuscitatũ*. Tertius locus est Ioan. 20. v. 21. *Hæc autem scripta sunt vt credatis, quia Iesus est Christus Filius Dei, & vt credentes vitam habeatis in nomine eius*. Certè hæc fides, de qua loquitur Euangelista, iustificans est, qua adfert vitam; & est illa, de qua Paulus Rom. 17 *Iustus ex fide viuit*. Quis verò huius fidei actus? Non Caluinisticus, sed Euangelicus. *Credere Christum esse filium Dei*. Hunc actum habuit D. Petrus, cùm dixit, Matth. 16. vers. 16. *Tu es Christus Filius Dei viui*. Et quidem à Deo habuit, vt ibidem testatur Christus, *Beatus es Simon Bariona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed Pater meus, qui in cœlis est*. Omitto multa alia similia loca, quæ intelliguntur de fide iustificante; & tamen non possunt explicari de speciali fide remissionis peccatorum, sed de fide diuinitatis, & aliorum mysteriorum.

IMO, quod mirum est, ea ipsa testimonia quibus aduersarij contra nos contendunt, solam fidem sufficere ad iustificationem, nihil minus, quàm actum illum Caluinisticum præseferunt vt Matth 9. 2. *Videns Iesus fidem illorum, dixit paralytico: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua*. Et infra v. 22. *Confide filia, fides tua te saluam fecit*. Et Luc. 17. 19. *Vade, quia fides tua te saluam fecit*. Et Luc. 18. 42. *Respice, fides tua te saluam fecit*. Hæc, & id genus alia, quæ importune obiiciunt nobis aduersarij pro sola fide iustificante, nullo modo intelligi possunt de illo actu, quo quis credit remissa sibi esse peccata per Christi mortem ac passionem; sed de illo, quo, qui à Christo sanati sunt, credebant eum habere vim sanandi, & se posse ab eo iuuari, vt ex ipso contextu patet.

N 2

7 Ne sim prolixior in citandis scripturis, quæ passim occurrunt, vnum duntaxat peto à Caluino, & eius discipulis, vt vel vnicum locum ostendant in sacris litteris, vbi fides iustificās sumatur pro illâ speciali fide, qua quis certò sibi persuadet, se à peccatis iustificatum esse. Si aliquis eiusmodi est, cur non exhibent? si non est, quid persistunt in errore? quare pertinaciter tuentur, quod ex scripturis tueri non possunt? Celebre apud illos est illud Apost. Rom. 4. 3. *Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiā.* Sed hoc ipso textu confodiuntur. Nam fides Abrahæ, quæ ad iustitiam illi reputata est, non consistebat in eo, quod certò crederet, remissa sibi esse peccata. (Hoc enim nusquam asserit scriptura) sed in eo, quod crederet se futurum patrem multarum gentium ex filio, quem sibi centenario vxor nonagenaria, & sterilis, præter solitum naturæ cursum, paritura esset: id autem credere, nihil aliud erat, quàm credere, Deum qui promiserat, omnipotentem & fidelissimum esse. Hoc expresse explicat Apost. in eod. c. v. 18. vbi de fide Abrahæ sic loquitur; *Qui contra spem, in spem credidit, vt fieret pater multarum gentium, secundum quod dictū est ei: sic erit semen tuum, sicut stella cœli, & arena maris. Et non infirmatus est fide: nec considerauit corpus suum emortuum, cùm ferè centum esset annorum, & emortuam vuluam Saræ: sed confortatus est fide, plenissimè sciens, quia quacunque promisit Deus, potens est, & facere.* Nescio an aliquid clarius adduci possit ad refellendum Caluinistarum errorem de actu fidei iustificantis. Sed cæci sunt, & in tenebris ambulant, oculos habent, & non vident.

8 Obiici potest illud ex symbolo; *Credo remissionem peccatorum.* Sed frustrà: Nam sensus illius articuli non est, Credo mihi remissa esse peccata, sed credo & confiteor, in Ecclesia Catholica esse donum remissionis peccatorum, quod per Baptismum & alia sacramenta percipitur. Vnde quod in symbolo Apostolico dicitur: *Credo remissionem peccatorum,* in Constantinopolitano explicatur: *Confiteor vnum Baptisma in remissionem peccatorum.* Et Catechumeni, qui ante baptismum recitant, & credunt totum fidei symbolum, non iam habent, sed adhuc exspectant remis-

tionem per baptismum obtinendam.

VI. QVÆSTIO.

An fides iustificans differat à fide historica & miraculorum?

ADVERSARII distinguunt triplicem fidem: Vnam historicam, quâ credimus verá esse, quæ narrantur in scripturis: alteram miraculorum, quâ credimus nihil esse, quòd à Deo fieri non possit: Tertiam promissionum, quâ credimus veras esse Dei promissiones de gratuita peccatorum remissione per merita Christi. Has tres fides respondere tribus à Deo proprietatibus: historicam, veritati, miraculorum, potentiæ: promissionem, bonitati. Nos nec primâ, nec secundâ, sed solâ tertiâ iustificari. Addunt fidem promissionum esse duplicem; vnam generalem, qua generatim credimus promissam esse remissionem peccatorum ijs omnibus, qui in Christum credunt: alteram specialem, qua vnúsquisque in particulari promissionem illam sibi applicat, credendo, certoque statuendo, omnia peccata propter Christi meritum sibi esse remissa. Hanc specialem propriè esse illam, qua iustificamur. Vide Caluinum lib. 3. institut. cap. 2. Per multos paragraphos; Kemnitium 1. parte examinis Concilij Tridentini, & alios passim. 1

HÆC sententia planè noua est, & antiquis Patribus incognita, de qua doctissimus noster Maldonatus in cap. 9. Matth. Sic habet: *Ista triplex fides, quam isti nuper inuenerunt, figmentum est, somnium est, portentum est, Chimœra est: Et si vnam haberent fidem, omnem haberent; quia triplicem habent, nullam habent.* Aptissimè. 2

ET facile refelli potest. Primò, quia illa fides specialis iam explosa est. Ostendi, neminem posse certò credere, sibi in particulari remissa esse peccata. Hoc enim reuelatum non est. Secundò, quia falsum est, fidem miraculorum non iustificare. Certe fides illa, de qua loquitur Christus, Marc. 16. 16. *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit: qui verò non crediderit, condemnabitur.* Hæc, inquam, 3

fides iustificans est; quia qui illam habet saluus erit: qui non habet, condemnabitur; Et tamen eadem fides miraculorum est, vt patet ex verbis sequentibus; *Signa autem eos, qui crediderint, hæc sequentur: In nomine meo dæmonia eiicient; linguis loquentur nouis, serpentes tollent*, &c. Similiter Apostol. 1. Corint. 13. 13. cùm ait; *Nunc autem manent tria hæc, fides, spes, charitas*; loquitur de fide iustificante, vt fatetur Caluinus lib. 3. instit. cap. 18. §. 8. Et tamen loquitur de illa fide, de qua paulò ante locutus erat in eodem cap. v. 2. *Si habuero omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum*. Hæc autem est fides miraculorum.

4 Falsum quoque est, fidem historicam non iustificare. An non fides historica est, quâ credimus Christum esse crucifixum, mortuum, sepultum, descendisse ad inferos, resurrexisse à mortuis, & ad cœlos ascendisse? Nisi Caluinistæ velint fabulam, non historiam esse, quæ ab Euangelistis de Christi morte, sepulturâ, resurrectione, & alijs mysterijs accuratè scripta sunt. Atqui eadem illa fides, quâ hæc omnia de Christo credimus, fides iustificans est, vt partim ex symbolo Apostolico & Athanasij; partim ex scripturis clarissimè ostenditur, Rom. 10. 9. *Si in corde tuo credideris, quod Deus illum suscitauit à mortuis, saluus eris*. Et 1. Cor. 15. 1. *Notum facio vobis Euangelium, per quod saluamini, quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris, & quia sepultus est, & quia resurrexit tertiâ die, &c*. Nec opus est pluribus testimonijs in re clara.

5 Ad extremum quæro ex aduersarijs, cùm dicunt triplicem esse fidem; an loquantur de habitu fidei, an verò de actu; Si de habitu, non plures, sed vnus tantum est. Si de actu, non tres tantum, sed infiniti sunt. Nam sicut alio actu credimus, promissiones Dei de remissione peccatorum; alio, historias à Deo reuelatas; alio, omnipotentiam Dei; sic etiam alio credimus, minas & terrores Dei; alio, Vnitatem & Trinitatem Dei; alio, Ecclesiam Catholicam; alio, futurum iudicium, & sic deinceps.

6 Vnde rectè Catholici docent, fidem, si sumatur pro dono habituali ac permanente, quod à Deo nobis infunditur,

tur, vnam tantum esse; & extendi ad ea omnia credenda, quæ diuinitus reuelata sunt. Sortiri autem varia nomina, ratione diuersarum partium sui obiecti adæquati. Et quidem quatenus fertur in historias à Deo reuelatas; vocari fidem historicam: quatenus in omnipotentiam Dei, cui nihil impossibile est; fidem miraculorum: quatenus in promissiones à Deo factas; fidem promissionum. Itaque non esse tres fides, sed vnam: quæ varijs nominibus efferri possit. Porrò eandem fidem, tametsi vna sit, habere tamen diuersos actus; quorum vno credatur vnus articulus; alio alius, & ita deinceps. Nullum tamen esse, quo quis certò persuasus sit, peccata sibi esse remissa, eò, quod hic actus non versetur circa rem à Deo reuelatam.

VII. QVÆSTIO.

An homo sit certus de sua iustitia, perseuerantia, & vita æterna?

AFFIRMAT Caluinus in Antidoto Concilij Trident. sess. 6. ad cap. 10. 13. & 14. Et apertè sequitur ex ipsius fundamentis, quæ sunt hæc. Primum, fidem esse propriam electorum. Alterum, fidem nunquam amitti. Tertium, sola fide hominem iustificari. Quartum, qui fidem habet, certum esse de sua fide. Hinc sequitur, si is, qui fidem habet, certus est de sua fide, certum quoque esse de sua iustitia, quia sola fides iustificat: certum de sua perseuerantia; quia fides non amittitur: certum de sua electione, quia fides propria electorum est. 1

HIC error refellitur primò generatim ex iisdem principijs, quibus innititur. Nam tria priora manifestò falsa sunt, vt probatum est hactenus. Quartum porrò, siue verum, siue falsum sit, nihil ad rem facit. Nam etsi is qui fidem habet, certus esset de sua fide, non ideò quoque certus esset de sua iustitia, si sola fides non iustificat: nec certus de perseuerantia, si fides amitti potest: nec certus de prædestinatione, si fides communis est reprobis & prædestinatis. 2

DEINDE refellitur speciatim quoad singulas partes 3

Et quidem prima pars de certitudine iustitiæ ac remissionis peccatorum, apertè pugnat cum Scripturis; Eccles. 9. 1. *Nescit homo, vtrum odio vel amore dignus sit: sed omnia in futurum seruantur incerta.* Et Ecclesiastici 5. 5. *De propitiato peccato noli esse sine metu.* Et Psalm. 18. 13. *Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me Domine.* Et Prou. 21. 2. *Omnis via viri recta sibi videtur, appendit autem corda Dominus.* Et 1. Corinth. 3. 4. *Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum. Qui autem iudicat me, Dominus est.*

4 Hæc & similia scripturæ testimonia proferunt Catholici contra certitudinem præsentis iustitiæ. Ego primum & vltimum duntaxat vrgebo. Inquit ergò Salomon; *Nescit homo, vtrum odio, vel amore dignus, sed omnia in futurum seruantur incerta, eò, quod vniuersa æquè eueniant iusto, & impio.* Verba clara sunt, & clarissimè explicantur à D. Hieronymo & aliis. Sed conatur Caluinus l. 3. institut. cap. 2. §. 38. se expedire. Ait Salomonem non loqui de notitia fidei, sed de ea, quæ haberi potest ex euentu externo, vt sensus sit: ex beneficijs & flagellis, quæ homini quotidie obueniunt à Deo, non posse cognosci, quos diligat Deus, aut quos odio prosequatur. Quare? quia tam beneficia, quàm flagella æquè eueniunt bonis & malis. Si ergò quæras ex Caluino, an homo possit certò cognoscere, se iustum esse, & à Deo diligi; respondebit cum hac distinctione; posse eum cognoscere per internam fidem, non posse per externa beneficia.

5 Sed facile refellitur Caluinus. Primò, ex scopo & argumento Salomonis. Voluit probare, non posse hominem in hac vita cognoscere de se ipso, an diligatur à Deo, nec ne. Probauit autem hoc modo; si id posset cognoscere, maximè ex beneficijs Dei cognosceret: at hinc nō cognoscit, cùm beneficia Dei sint communia bonis & malis: ergò non potest certò cognoscere. In hoc syllogismo supponit Salomon, non posse eum id cognoscere per internam fidem; alioqui maior propositio non esset sufficienter distributa. Deberet enim distribui hoc modo; si homo posset certò cognoscere; se esse iustum, & à Deo diligi; vel

vel id cognosceret per internam fidem, vel per externa signa. At Salomon omisit prius membrum de interna fide: ergò censuit nihil ad rem pertinere.

SECVNDO refellitur Caluinus ex illa particula *Omnia in futurum seruantur incerta*. At quomodo incerta omnia, si quisque per notitiam fidei certus est, se diligi à Deo, & non odio haberi? Tertiò refellitur ex proprijs verbis. Nam lib. 3. instit. c. 2. §. 38. assignans causam, cur Deus nolit hominem cognoscere de seipso, an iustus sit, nec ne, sic habet; *Id facit, ad vanitatem humani ingenij arguendam, cùm in rebus scitu maximè necessarijs tantâ hebetudine teneatur*. At quomodo tenetur hebetudine, si habet certam & indubitatam notitiam fidei de sua iustitia, & amicitia cum Deo? Hæc minimè inter se cohærent Nec mirum: quia ab hæretico prolata sunt. 6

IAM D. Pauli testimonium non minus efficax est. *Mihi* inquit, *pro minimo est vt à vobis iudicer*, id est, non magni facio aliena de me iudicia, quia scio, quam sint incerta. *Sed neque me ipsum iudico*, id est, nec meo iudicio fidere audeo. Nam etsi *nihil mihi conscius sim non tamen in hoc iustificatus sum*, id est, non ideò iustus sum, quia bonam conscientiam habeo. Fortasse enim Deus videt aliquid in mea conscientia, quod ego ibi non video. *Qui autem iudicat me, Dominus est*, id est, solus Deus est verus iudex, qui omnia nouit. Hactenus verba Apostoli. Hinc colligunt Patres incertitudinem gratiæ, & remissionis peccatorum. Et meritò. Nam si Paulus fatetur, nec se, nec quenquam aliorum hominum scire, an ipse sit fidelis dispensator mysteriorum Dei, quod veniebat in quæstionem: sanè & nos fateri debemus, neque nos neque alium quenquam de seipso scire, an sit iustus & amicus Dei. Nisi Caluinistæ plura cognoscant de seipsis, quàm de se Apostolus; quod non credo. 7

SANE Augustinus in Psal. 41. expendens verba Apostoli iam citata, sic exclamat: *Tantam profunditatem credit is esse in Domino, qua lateat ipsum hominem, in quo est?* Et ibidem. *Cor hominis abyssus est. Quid enim est profundius hac abysso? Loqui homines possunt, videri possunt, audiri in sermo-* 8

-: sed cuius cogitatio penetratur? cor inspicitur? Et ser. 23. de verbis Domini; *Fortasse tu nihil inuenis in conscientia tua: inuenit ille, qui melius videt.* Et hom. 35. *Quamdiu viuimus hic, de nobis ipsis nos ipsi iudicare non possumus: non dico, quid cras erimus, sed quid hodie simus.*

9 SIMILIA habent alij Patres. Sed Caluinus vult plus sapere, quam ipsi. Nec desunt Scripturæ loca, quibus se defendat. Ac primùm obijcit illud, Rom. 8. 16. *Ipse enim spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filij Dei.* Ex quo videtur concludi, nos infallibiliter certos esse de iustitia nostra, quia testimonium Spiritus sancti infallibile est. Respondeo. Testimonium Spiritus sancti est duplex. Alterum fit per reuelationem, seu verbum expressum, ex parte intellectus. Alterum per experimentalem quendam affectum & motionem, ex parte voluntatis. De posteriori loquitur Apostolus. Hoc autem posterius non efficit, vt quis infallibiliter sciat, se à Spiritu sancto moueri, & Dei amicũ esse. Nã aliquando spiritus malus transfigurat se in Angelũ lucis. Vnde fit, hominem falli ac decipi posse. Deinde, constet sanè homini, se impelli à Spiritu sancto: nondum constabit, se eo modo affici, quo amici Dei afficiuntur. Nam & peccatores interdum à Spiritu sancto pulsantur, & impelluntur. Hoc fatetur Caluin. li. 3. inst. c. 2. §. cùm ait; *Experientia ostendit, reprobos interdum simili ferè sensu, atq; electos affici, vt ne suo quidẽ iudicio quicquã ab electis differant.*

10 SECVNDO obijcit illud Rom. 8. 38. *Certus sum, quia neque mors, neq; vita poterit nos separare à charitate Dei.* Respondeo. Non loquitur Apostolus de certitudine fidei, sed tantùm de morali, quæ ex signis & coniecturis gignitur. Nam græcè est, πέπεισμαι, id est, persuasus sum, seu confido. Vnde etiam Ambrosius hoc loco, & Hieronymus in epistola ad Algasiam, qu. 9. non legunt, *certus sum*, sed *confido*. Et ipsemet D. Paulus in eadem epistola, capite 15. 14. vtitur eodem verbo, cùm dicit: *Certus sum fratres mei, quoniam pleni estis dilectione.* Vbi sanè non vult significare, se habere certitudinem fidei de dilectione Romanorum; sed moralem tantum persuasionem.

11 TERTIO obijcitur illud 1 Cor. 2. 12. *Nos autem non spiritum*

ritum huius mundi accepimus, sed spiritum, qui ex Deo est, vt sciamus, quæ donata sunt nobis. Respondeo. Duplicia sunt dona Dei. Quædam gratiæ, quæ donantur in hac vita, quædam gloriæ, quæ in altera. Nos hic disputamus de priori genere; Apostolus loquitur de posteriori. Sensus ergò est, nos à solo Dei spiritu didicisse, quæ dona ab æterno Deus præparauerit nobis post hanc vitam. Hoc patet ex verbis præcedentibus, quæ sic habent; *Oculus non vidit, nec auris audiuit; quæ præparauit Deus ijs, qui diligunt illum. Nobis autem reuelauit Deus per spiritum suum.*

12 QVARTO obijcitur illud 1. Ioan. 3. 14. *Nos scimus, quoniam translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres.* Et cap. 4. 13. *In hoc cognoscimus, quoniam in eo manemus, & ipse in nobis, quoniã de spiritu suo dedit nobis.* Et cap. 5. 19. *Scimus, quoniam ex Deo sumus.* Respondeo Non loquitur Ioannes de notitia fidei, sed de coniecturali. Nam notitia fidei fundatur in reuelatione Dei ex parte intellectus, Ideò enim intellectu assentimur alicui rei per notitiam fidei, quia à Deo reuelata est. Notitia verò, de qua Ioannes agit, non fundatur in reuelatione, sed in signo seu effectu, quem in nobis experimur ex parte voluntatis. Ait enim nos scire, quod simus *translati de morte ad vitam, & quod in Deo maneamus, quia diligimus fratres*, id est, quia experimur in nobis affectum charitatis circa proximos, qui affectus non potest esse nisi à Deo. Vnde subdit ibidem. *Qui non diligit fratrem, manet in morte.* Quasi dicat, Sicut ex præsentia amoris colligimus, nos esse Dei amicos; ita ex defectu amoris colligimus, esse in morte, id est, in statu peccati mortalis. Iam verò, quod huiusmodi notitia, quæ per internum experimentum habetur, non sit omninò infallibilis, patet ex ijs, quæ dicta sunt ad primam obiectionem.

13 QVINTO obijcitur illud 2. Cor. 13. 5. *Vosmetipsos tentate, si estis in fide; an non cognoscitis vosmetipsos, quia Christus in vobis est? nisi fortè reprobi estis.* Hinc videtur sequi, reprobos esse, qui non agnoscunt se esse in fide & gratia Christi: Et è cõtrario, quotquot prædestinati sunt, hoc cognoscere. Respondeo. Nihil conuincit hic locus. Primò, quia Apostolus

tantum loquitur de fide, non de iustitia, quæ distincta sunt. Nec sequitur, eum qui certus est de sua fide, consequenter certum esse de sua iustitia. Secundò loquitur de Christo habitante in Corinthijs per potentiam & miracula, quæ apud illos faciebat; non autem de Christo habitante in ipsis per gratiam iustificantem. Hinc tertiò apparet, illum hortari Corinthios, vt tentent seipsos, si sint in fide, non quod cupiat singulos certos esse de sua fide, quam quisque in se habet: sed quod velit eos attendere, an non credant Christum apud ipsos virtutes & miracula operari. Denique, etsi daremus Apostolum loqui de fide & iustitia cuiusque in particulari; nihil esset incommodi. Non enim dicit: *Vos ipsi certi estis de fide & remissione peccatorum; & certè creditis, Christum in vobis esse.* Sed multò aliter: *Vosmet ipsos,* inquit, *tentate, si estis in fide.* At quid opus esset hoc tentare, si ipsi certi essent, se habere fidem, & esse iustos coram Deo?

14 SAT multa de prima parte. Sequitur altera pars, quæ asserit, non certos ac securos esse de perseuerantia. Et refellitur primò, quia si nemo certus est de præsenti iustitia, vt iam probaui; quomodo potest este certus de perseuerantia in iustitia? sanè nemo certus est, se perseueraturum in bona fama, & existimatione; si dubius est, an habet bonam famam, existimationem. Secundò, quia scriptura hortatur nos ad timorem, non ad securitatem. Rom. 11. 20. *Tu autem fide stas: noli altum sapere, sed time.* Et Philip. 2. 12. *Cum metu & tremore salutem vestram operamini.* Et Ps. 2. 11. *Seruite Domino in timore; apprehendite disciplinam, ne quando irascatur Dominus, & pereatis de viâ iustâ.* Hîc clamabunt Caluinistæ; Dauidem esse Papistam, & insanire, quod iubeat ipsos esse in timore, se verò securos esse de vita æterna: non posse perire de via iusta: nec Deum irasci posse prædestinatis.

15 ET argumentantur hoc modo. Quicunque orat pro dono perseuerantiæ, certò debet credere se accepturum perseuerantiam; sed omnes fideles orant pro dono perseuerantiæ; ergò, &c. Maior patet ex illo Iac. 1. 6. *Postulet autem in fide, nihil hæsitans.* Hîc iubemur petere à Deo sine hæsitatio

sione: ergò iubemur esse certi, nos impetraturos, quod petimus. Respondeo. Hæc duo distinguuntur; credere sine hæsitatione, Deum posse præstare, quod petis: Et credere sine hæsitatione, Deum reipsa præstiturum, quod petis. Illud prius tenemur absolutè credere , hoc posterius cum conditione, si nimirum ex parte nostra non sit defectus: vel si Deo visum est expedire. Hoc patet exemplo D. Pauli, qui non hæsitauit fide , quando ter Deum rogauit, vt liberaretur à stimulo carnis ; & tamen reipsa non impetrauit. Quæres; quomodo ergò verum est illud Matt. 11. 24. *Quæcunque orantes petitis, credite, quia accipietis.* Respondeo. Hoc verum est sub conditione, si bene petamus, & si nobis expediat. Et quidem expedit habere perseuerantiam; non tamen semper benè eam petimus. Quare? quia nemo benè petit perseuerantiam , nisi qui eam petit perseueranter vsque ad finem vitæ. At quis certus est, se perseueranter petiturum?

16 TERTIA pars de certitudine prædestinationis & vitæ æternæ, eodem modo refutatur. Si enim certò nescias, te perseueraturum in gratia; quomodo certò scias, te saluum fore, & prædestinatum esse? Et sanè , si vnicuique fideli certò constaret, se ad vitam æternam esse prædestinatum, cur non abijciat omnem timorem & sollicitudinem, præsertim cùm prædestinatio mutari aut falli non possit?

17 OBIICIUNT illud 1. Ioannis 5. 13. *Hæc scribo vobis, vt sciatis, quoniam vitam habetis æternam, qui creditis in nomine filij* Dei. Respondeo. Qui credunt, habent vitam æternam in spe, non in re, iuxta istud Rom 8. 24. *Spe salui facti sumus.* Vt autem re ipsa accipiant vitam æternam, opus est perseuerantia, iuxta illud Heb. 3. 15. *Participes Christi effecti sumus, si tamen initium substantiæ eius vsque ad finem firmum retineamus.*

CAPVT XVII.

De obseruatione legis.

CONTROVERSIA est, an homo iustus in hac vita, non quidem suis viribus; sed cum auxilio diuinæ gratiæ, possit obseruare legem Decalogi? Affirmant Catholici. Negant aduersarij. Primò, quia illud præceptum: *Non concupisces*, seruari non potest. Deinde nec illud, *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo.* Denique nec reliqua præcepta. Hinc inferunt, iustum non obligari ad Decalogi obseruationem. Et quidem duplici titulo non obligari: tum quia lex Decalogi obseruatu impossibilis est: tum quia Christus liberauit iustum ab obligatione legis, iuxta illud 1. Tim. 1. 9. *Iusto non est lex posita.* Et Gal. 3. 13. *Christus nos redemit de maledicto legis.* Hæc omnia examinanda sunt. Est igitur

I. QVÆSTIO.

An præceptum illud: Non concupisces, sit impossibile?

1 SENSUS est, an homines iusti per auxilium gratiæ Dei, possint seruare hoc præceptum Decalogi, *Non concupisces.* Vt intelligatur, quid aduersarij, quid Catholici sentiant, tria hîc spectari debent, vt supra dixi. 1. Concupiscentia in actu primo, seu pronitas quædam ad concupiscendum. 2. Motus concupiscentiæ in actu secundo, præueniens rationem. 3. Consensus, qui à libera voluntate proficiscitur. Hoc posito, aduersarij docent, hæc omnia esse peccata. Et quidem concupiscentiam in actu primò, dicunt esse ipsum peccatum originale; motum verò concupiscentiæ, qui præuenit aduertentiam rationis; & præterea consensum, qui sequitur, esse peccata actualia, & quidem mortifera, contrà illud præceptum; *Non concupisces.* Volunt enim hoc præcepto prohiberi, non solum consensum, sed etiam ipsos motus concupiscentiæ consensum

præ-

præuenientes. Vnde concludunt præceptum hoc seruari à nobis non posse in hac vita, quia non possumus vitare motus concupiscentiæ, qui hoc præcepto prohibentur. Sed errant.

2 CATHOLICI contra docent. Primò, concupiscentiam in actu primo non esse peccatum originale, sed naturalem quandam pronitatem, quæ per se culpabilis non est. (Supra cap. 14. quæst. 1.) Secundò, motus concupiscentiæ rationem præuenientes, non esse peccata mortalia, nec prohiberi hoc præcepto, *Non concupisces*; sed solum consensum. Hinc inferunt, præceptum hoc non esse impossibile, sed seruari posse à iustis per gratiam Dei, cùm nihil aliud illo prohibeatur, quàm liber consensus, qui liberè vitari potest. Hoc constat ex ipsa scriptura. Quod enim vno loco dicit: *Non concupisces*, alibi explicat, Ecclesiastici 5. 2. *Ne sequaris in fortitudine tua concupiscentiam cordis tui*. Et capite 18. 30. *Post concupiscentias tuas non eas*. Et Rom. 6. 12. *Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentijs eius*. Certè in his locis sermo est de consensu.

3 IDEM frequenter docet Augustinus, præsertim lib. 1. de nuptijs, & concupiscentijs & cap. 23. cùm ait; *Nam ipsa quidem concupiscentia iam non est peccatum in regeneratis, quando illi ad illicita opera non consentitur*. Et in expositione quarundam propositionum ex Epistola ad Romanos expositione 17. *Non enim in ipso desiderio prauo, sed in nostra consensione peccamus*. Et lib. 5. contra Iulianum cap. 3. *Aliud est habere mala desideria carnis: aliud tradi eis consentiendo*, &c. Et lib. 1. De ciuitate Dei cap. 25. *Quod si illa concupiscentialis inobedientia absq; culpa est in corpore dormientis, quanto magis absque culpa in corpore non consentientis?* Ex his & similibus locis apertè patet, motus concupiscentiæ ex sententia Augustini, non esse peccata, nisi accedente libero hominis consensu: ac proinde non prohiberi illo præcepto, *Non concupisces*, nisi solùm consensum. Et hanc esse mentem illius fatetur Caluinus libro 3. institut. cap. 3. §. 10.

4 ACCEDANT duo efficacissima argumenta. Primum,

Deus

Deus suo præcepto non obligat nos ad id, quod non est in nostra potestate sed non est in nostra potestate, vitare motus concupiscentiæ rationem præuenientes: ergò Deus suo præcepto non obligat nos ad eos vitandos. Minor per se nota est. Maior probatur, quia esset stulta & crudelis obligatio. An non stultum, est, obligare alium ad id præstandum, quod præstare non potest? An non crudele, punire illum, quia non præstiterit, quod præstare non potuit? Perinde est ac si famulo tuo imperes, vt non esuriat, non sitiat, non frigeat, non caleat: & nisi obtemperet, crucem ac supplicium intentet.

5 ALTERVM est. Id quod homini in puris naturalibus constituto esset connaturale, & sine culpa; non potest in nobis esse culpabile, nisi aliunde fiat tale. sed motus rationem præuenientes essent homini in puris naturalibus constituto connaturales, & sine culpa; ergò in nobis non possunt esse culpabiles nisi aliunde fiant tales. Maior est euidens. Minor probatur, quia si homo crearetur à Deo in puris naturalibus, procul dubio, constaret duabus partibus repugnantibus, spiritu & carne, & haberet duos appetitus contrarios, rationalem & sensitiuum: ergò naturaliter haberet quosdam motus repugnantes rationi. Hi autem non essent peccata in tali homine. Cur ergò in nobis sint nisi aliunde fiant tales? At aliunde non fiunt, nisi per liberum consensum, præsertim in homine renato: ergò solus consensus est, qui culpam habet; & prohibetur illo præcepto. *Non concupisces.*

6 OBIICIT Caluinus. In duobus illis Decalogi præceptis, *Non mœchaberis*, &c. *non furtum facies*, prohibitus fuit consensus in concupiscentiam vxoris & rei alienæ, ergò in hoc præcepto, quod in eodem Decalogo sequitur: *Non concupisces*, prohibetur motus concupiscentiæ sine consensu: alioqui idem bis prohiberetur. Respondeo in prioribus duobus prohibitum fuit adulterium & furtum, quod externo opere committitur: in alio, quod solo consensu perficitur. voluit enim Deus significare non solo peccari externo opere: sed etiam interno consensu, contra diuinam legem. Hoc disertè explicat Christus Matth. 5. 22. *Audistis*

stis, quia dictum est antiquis. Non occides. Ego autem dico vobis, quia omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Et infra v. 28. *Audistis, quia dictum est antiquis: Non mœchaberis. Ego autem dico vobis: quia omnis, qui viderit mulierē ad concupiscendam eam, iam mœchatus est eam in corde suo.* Hinc colligi potest differentia inter legem diuinam & humanam, quod hæc circa externa tantum, illa etiam circa interna versetur. Et ratio est, quia solus Deus penetrat internas hominum cogitationes. Apoc. 2. 23. *Ego sum scrutans renes & corda.*

Ex dictis colligo contra Caluinistas, hoc præceptum, *Non concupisces*, seruari posse in hac vita ab homine iusto. Non enim illo prohibetur motus concupiscentiæ rationem præueniens, qui vitari nequit, sed consensus voluntatis, qui est in nostra potestate. Idem conuincitur ex illo, Sap. 8. 21. *Et vt sciui, quoniam aliter non possum esse continens, nisi Deus det, adii Dominum, & deprecatus sum illum.* Quasi dicat, scio Domine, quod quando insurgunt in me motus concupiscentiæ, non possum ijs resistere & continens esse, nisi tua gratia me adiuuet. Supponit ergò, posse aliquem esse continentem, & resistere illis motibus, vt non consentiat, si adsit Dei gratia. Eodem spectat illud Apost. 2. Cor. 12. 7. *Datus est mihi stimulus carnis meæ angelus Sathanæ, vt me colaphizet. Propter quod ter Dominum rogaui, vt discederet à me: & dixit mihi, sufficit tibi gratia mea.*

OBIICI solet authoritas Augustini lib. 1. de nuptijs & concupiscentiis cap. 23. vbi ait. *Vt si non fit, quod scriptum est: Non concupisces, saltem fiat, quod alibi legitur, Post concupiscentias tuas non eas.* Vbi distinguit inter illa duo precepta *Non concupisces, & Post concupiscentias tuas non eas*, asserens hoc seruari posse in hac vita, illud non posse. Vnde in lib. de spiritu & litt. c. 36. Dicit alterum pertinere ad vitam mortalem, alterum ad immortalem. Respondeo. Hoc præceptum, *Non concupisces*, potest spectari dupliciter. 1. quoad verba, quibus proponitur. 2. Quoad sensum & obligationem, quam inducit. Augustinus ergò cum ait non posse impleri in hac vita, intelligendus est, quoad verba præcepti, non quoad obligationem. Hoc euidenter ostendo

ex

ex duobus principijs. Alterum est, quod motus concupiscentiæ rationem præuenientes, non sint peccata secundum Augustinum, vt supra monui, & fatetur Caluinus l. 3. instit. cap. 3. §. 10. alterum est, quod præceptis diuinis nihil prohibeatur, nisi peccatum, quod ne aduersarij quidem negant. Hinc concludo, eiusmodi motus non prohiberi hoc præcepto, *Non concupisces*, sed solum consensum, ac proinde hoc præceptum seruari posse quoad obligationem, ex sententia Augustini, cum consensus qui prohibetur, sit in nostra potestate.

II. QVÆSTIO.

An præceptum illud: Diliges Dominum Deum ex toto corde tuo, seruari possit?

1 OSTENDI hactenus, seruari posse illud Decalogi præceptum, quod difficillimum videbatur; *Non concupisces*. Nunc de hoc altero videndum est. *Diliges Deum ex toto corde tuo*. Et quidem Caluinus ait, non posse impleri in hac vita. Catholici contra statuunt. Et probant exemplo Dauidis & aliorum sanctorum, qui illud seruarunt. Psal. 118. 10. *In toto corde meo exquisiui te*. Et 3. Reg. 14. 8. *Non fuisti sicut seruus meus Dauid, qui custodiuit mandata mea, & secutus est me in toto corde suo, faciens quod placitum est in conspectu meo*. Et 4. Reg. 23. 25. de Iosia: *Similis illi non fuit ante eum Rex, qui reuerteretur ad Dominum in toto corde suo, & in tota anima sua, & in vniuersa virtute sua iuxta omnē legem Moysis*. Et rursus Ecclesiastici 47. 10. de Dauide. *De omni corde suo dilexit Deum*. Hic apertè vides Dauidem & Iosiam dilexisse Deum ex toto corde, iuxta præceptum Decalogi. Nec dubium, quin idem fecerit Abraham, Moyses, Samuel, Helias, Elisæus, Ieremias, & alij Prophetæ. Et in nouo testamento B. Virgo, Apostoli, Stephanus, Timotheus, Titus, & alij non pauci, præsertim cum de his prædictum sit. Deut. 30. 6. *Circumcidet Dominus cor tuum, & cor seminis tui, vt diligas eum in toto corde, & in tota anima, vt possis viuere*.

PORRO,

PORRO, vt res tota clarius percipiatur, explicandum est, quis sit sensus præcepti, quo iubemur diligere Deum ex toto corde. Sic enim facile constabit, an seruari possit, nec ne. Potest autem triplex esse sensus. Primus, Vt diligamus Deum ex toto corde, id est, vt totum cor nostrum, quantum est, in eo solo diligendo occupetur; nec aliud amemus aut diligamus, quam ipsum. Hoc sensu non præcipitur Dei dilectio: alioqui non liceret proximum diligere, quod tamen facere iubemur. Alter est, vt diligamus Deum ex toto corde, non quod totum cor nostrum in eo diligendo debeat occupari; sed quando tanto conatu in eum ferri debeat, quanto fieri potest. Nec hoc sensu præcipitur, quamuis si præciperetur, seruari posset. Quis enim dicat impossibile sibi esse, diligere Deũ tanto conatu, quanto diligere eum potest? Tertius est, vt diligamus Deum ex toto corde, id est vt diligamus eum super omnia; vt præferamus illum rebus alijs; vt nullius rei amorem Dei amori anteponamus; vt nullius creaturæ timore vel amore, velimus Deum offendere, & ab illius amore recedere. Hic verus ac germanus sensus est. Hunc expressit Apostolus, Rom. 8. 39. *Nulla creatura poterit nos separare à charitate Dei*, id est, nulla poterit efficere, vt ei postponamus dilectionem Dei. Et Christus Matth. 10. v. 37. *Qui amat patrem aut matrem plus quàm me, non est me dignus*, id est, qui amorem parentum præfert amori Dei, non diligit Deum super omnia. Vnde è contrario, qui amori parentum (qui in filijs solet esse maximus) præfert amorem Dei, conuincitur diligere Deum super omnia.

HOC sensu laudatur Abraham (Gens. 22.) quod cùm haberet vnicum filium Isaac, quem intimè diligebat, eius tamen dilectioni præferret dilectionem Dei. Nam si inter omnes creaturas nullam tantoperè amabat, sicut filium suum vnigenitum; & nihilominus hunc ipsum filium paratus erat offerre Deo in sacrificium; euidens signum erat, eum dilexisse Deum *super omnia*, vel quod idem est, *ex toto corde*. Hinc concludo, hoc præceptum non esse impossibile, si eo sensu explicetur, quo iam explicatum est.

SED obijcitur Augustinus in lib. de spiritu & litera, cap. vlti-

vltimo, & in lib. de perfectione iustitiæ. Resp. 17. vbi ait hoc præceptum non posse impleri in hac vita, sed in alia. At prompta est responsio. Nam duo nititur ostendere Augustinus, quæ verissima sunt. Vnum est, præceptum illud, *Diliges Deum ex toto corde, & ex tota anima, & ex totis viribus*, posse quidem impleri in hac vita, quoad obligationem, quam inducit: non tamen quoad verba, quibus proponitur. Alterum est, in hac vita non tam perfectè diligi Deum, quam in altera, quod probat hac ratione. Dilectio supponit cognitionem. In hac vita cognoscimus Deum obscurè per fidem: in altera clarè per visionem. Quid ergò mirum, si in hac vita minus perfectè, in altera perfectius Deum diligamus? Hanc esse mentem Augustini, ex ipso textu colligitur. Nec in minimo nobis repugnat.

III. QVÆSTIO.

An tota lex Decalogi seruari possit?

1 EX dictis facilè demonstrari potest totam legem seruari posse ab homine iusto. Primò, quia si duo præcipua præcepta, quæ videbantur omnium difficillima, seruari possunt, cur non etiam reliqua? Secundò, quia qui diligit Deum ex toto corde, præfert illum omnibus creaturis, nec intuitu vllius creaturæ vult illum offendere: ergò seruat omnia illius præcepta, quia si vel vnum non seruaret, iam illum offenderet. At homo iustus potest illum diligere ex toto corde, vt probatum est: ergò potest omnia illius præcepta seruare. Imò, si propriè loquamur, hæc duo, *amare Deum ex toto corde, & mandata Dei custodire*, reipsa idem sunt: vel certè alterum cum altero necessariè connexum. Fieri enim non potest, vt quis diligat DEVM ex totò corde, & non seruet omnia eius præcepta. Hinc in scripturis ferè semper coniunguntur, vt Exo. 20. 6. *Faciens misericordiam his, qui diligunt me, & custodiunt præcepta mea*. Et Deuteron. 10. 12. *Et nunc Israël, quid Dominus Deus petit à te, nisi vt diligas eum in toto corde tuo, & custodias mandata eius?* Et capite vndecimo vers. primo. *Ama Dominum Deum tuum, & obserua præcepta eius:* Et Iosuæ 23. 5.

Vt

[illegible]*ligatis Dominum Deum vestrum, & obseruetis man*[illegible]*ta illius*, Et Christus Ioan. 15. 10. *Si praecepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea.* Et alibi saepè.

QUID multis? Scriptura apertè testatur, quosdam to[illegible] legem custodiuisse, vt 3. Reg. 14. 8. *Non fuisti sicut seruus meus Dauid, qui custodiuit mandata mea, & secutus est me in toto corde suo.* Et Luc. 1. 6. de Zacharia & Elisabetha, *Erant iusti ambò ante Deum, incedentes in omnibus mandatis & iustificationibus Domini, sine querela.* Et Ioan. 17. 6. de Apostolis *Tui erant, & mihi eos dedisti, & sermonem tuum seruauerunt.* Quis neget idem fecisse B. Virginem, sanctum Stephanum, Timotheum, & non paucos alios?

ET sanè si lex impossibilis esset, neque seruari posset, cur eam Deus optimus maximus nobis imponeret? Cur clamaret Christus, Matth. 11. 30. *Tollite iugum meum super vos; iugum enim meum suaue est, & onus meum leue?* Cur Apostolus 1. Ioan. 5. 3. *Haec est charitas Dei, vt mandata eius custodiamus, & mandata eius grauia non sunt:* Cur Propheta Dauid de seipso, Ps. 118. 32. *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum?* Cur alius Propheta de omnibus iustis, Ezech. 36. 27. *Spiritum meum ponam in medio vestri, & faciam, vt in praeceptis meis ambuletis?* Certè ex his & similibus patet, legem Dei non modò possibilem esse, sed etiam facilem & iucundam ijs, qui gratiâ Dei adiuuantur: Blasphema igitur vox Caluini in antidoto Concilij Trident. sess. 6. c. 12. cum ait: *Prophetas & Patriarchas, & pios reges, vtcunque Dei spiritu adiuuarentur, ferendo legis iugo pa*[illegible] *fuisse.* Quid hoc aliud est, quàm palàm pronunciare omnia scripturae testimonia iam citata, esse falsa? Et Spiritum sanctum non posse hoc efficere per dona gratiae in cordibus iustorum, vt legi satisfaciant? Multò aliter Apostolus ad Phil. 4. 13. *Omnia possum in eo, qui me confortat.* An hic corrigeret Caluinus, mentiri Apostolum, & debuisse dicere, [illegible] *possum omnia in eo, qui me confortat*, quia legem seruare [illegible] possum? Apage.

[illegible] pressius ad rem. Cùm lex Decalogi contineat decem praecepta, quaeram ex Caluino, an omnia & singula, an aliqua duntaxat sint impossibilia? Scio dicturum, duo bre-

potissimum seruari non posse, *Diliges Deum ex toto corde &c, Non concupisces*. Sed de his seorsim iam egi. De reliquis quæro, sint ne possibilia, nec ne? Negat in antidodo loco citato, cùm ait; *Minimum legis mandatum onus esse Ætnâ grauius*. Quid? Nemo ergò iustorum, non homicida est? Nemo, non fur & adulter? Nemo non falsus testis? Absit. Multi commendantur in Scripturis, qui ab his vitijs fuerunt immunes. Qui audeat dicere, Iosephum Patriarcham & Susannam fuisse adulteros, qui tàm fortiter pro castitate pugnârunt? Quis Apostolos fuisse fures, qui etiam propria reliquerunt? Quis Euangelistas fuisse falsos testes, qui testandæ veritati deputati sunt? Dicet, opinor, Caluinista quispiam, eos externo opere non fuisse tales; sed tamen animo & cogitatione: Sed quisquis hoc dicit, metitur alios suo ingenio: & sicut ipse plenus est dolo, ira, fraude, nequitiâ, prauis cupiditatibus; sic alios omnes esse malitiosè confingit. Sanè Christus in Euangelio, cùm dicebat, iustitiam Christianorum debere perfectiorem esse; quàm fuerit iustitia Pharisæorum; hoc agebat, vt non tamen externo opere seruaremus mandata legis, sicut Pharisæi seruabant, sed etiam interno affectu & proposito. Vnde volebat discipulos suos, non tantum non occidere, sed nec irasci: non tantum non mœchari, sed nec mulierem concupiscere. Et quis neget eos cum Dei gratia præstare id potuisse?

5 HÆC sufficiunt contra aduersarios. Videamus nunc, quid pro se adferant. Primum obijciunt illud Actor. 15. 10. *Quid tentatis imponere iugū super ceruices discipulorū, quod neq; patres nostri, neque nos portare potuimus?* Hæc sunt verba Petri Apostoli. quibus testatur legem esse iugum importabile, neque nos posse saluari per obseruationem legis, cùm ea impossibilis sit; sed per gratiam Dei, quæ à legis iugo nos liberat. Respondeo. Certum est Petrum non loqui de lege morali, quæ continetur in Decalogo, & de qua hic disputamus; sed tantùm de ceremoniali. Contendit enim Christianos non esse obligandos ad circumcisionem, & similes ceremonias Iudaicas, idq; propter duas causas. Primò, quod sint iugum graue & importabile. Secundò, quod

sint

at inutiles ad iustificationem. Hanc posteriorem causam arius expressit D. Paulus ad Gal. 4. 9. *Nunc autem cùm cognoueritis Deū. imò cogniti sitis à Deo, quomodo conuertimini iterum ad infirma & egena elementa, quibus denuò seruire vultis?* Porrò lex ceremonialis vocatur *iugum importabile*, non quod portari omninò non possit, sed quod ægrè ac difficulter, vt rectè exponit D. Thom. in 2. dist. 28. quæst. art. 4. ad 3. Lyranus in hunc locum, & alij. Nam si omninò portari non potuisset, mentitus esset Euangelista, cùm dixit in de Zacharia & Elisabetha Luc. 1. 6. *Erant ambo iusti ante Deum, incedentes in omnibus mandatis & iustificationibus Domini sine querela.* Eodem sensu Christus traditiones Pharisaicas vocat onera importabilia. Matth. 23. v. 4. *Alligant enim onera grauia & importabilia, & imponunt in humeros hominum: digito autem suo nolunt ea mouere.*

Secundo obijciunt illud Apostoli ad Galat. 3. 10. *Quicunque ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt. Scriptum est enim: Maledictus omnis, qui non permanserit in omnibus, quæ scripta sunt in libro legis, vt faciat ea.* Hic supponit Apostolus legem Dei esse impossibilem, vt colligitur ex ipsius discursu, qui est huiusmodi: Quicunque non seruat totam legem; est maledictus: ergò qui volunt iustificari ex operibus legis, seu ex obseruatione legis, sunt maledicti. Quæ consecutio nulla esset, nisi subintelligatur assumptio ista: atqui nullus potest seruare totam legem. Totum ergò argumentum erit tale; Quicunque non seruat totam legem, est maledictus: at nemo potest seruare totam legem; ergò maledictus omnis, qui ex obseruatione legis vult iustificari. Respondeo. Hic syllogismus non est Apostoli Pauli, sed est alicuius Caluinistæ. Et in multis peccat. Primò, in forma. Nam seruata maiori & minori propositione, deberet hoc modo concludere: Quicunq; non seruat totam legem, est maledictus. sed nullus seruat totam legem: ergò omnes sunt maledicti. Vel sic: Quicunque non seruat totam legem est maledictus: sed fideles (præsertim Caluinistæ) non seruant totam legem: ergò fideles (præsertim Caluinistæ) sunt maledicti. Secundò, peccat in explicatione verborum,

borum Pauli. Nam illa verba: *Qui ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt*, non significant eos esse maledictos, qui legem implendo iustificari volunt, cùm dicat idem Apostolus Rom. 2. 13. *Factores legis iustificabuntur* sed eos esse maledictos, qui suis viribus sine fide & gratia legem implere, & iustificari se posse credunt. Hoc patet ex antithesi. Nam opera legis opponit fidei, vt patet ex illis verbis, *Ex operibus legis spiritum accepistis, an ex auditu fidei?* Similiter eos, qui sunt ex fide, opponit ijs, qui sunt ex operibus legis. De prioribus dicit: *Qui ex fide sunt, benedicentur cum fideli Abraham* De posterioribus verò: *Qui ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt.* Hinc sequitur, minorē propositionem, quam Apostolus subticuit; non esse hanc Caluinisticam; *Atqui nemo potest seruare legem*, sed illam Catholicam: *Atqui nemo suis viribus sine fide & gratia potest seruare legem.* Itaque argumentum Apostoli habet hanc vim, quicunque vult iustificari ex operibus legis, debet totam legem seruare: (Nam si totam non seruat, maledictus est, vel vt loquitur Iacobus, *qui offendit in vno, factus est omniū reus*, sed sine fide per solas naturę vires, nemo potest seruare totā legem: ergò sine fide, per solas naturæ vires, nemo potest ex operibus legis iustificari. Hinc patet, quo sensu intelligendum sit, quod sequitur *Christus nos liberauit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum.* Non enim significat, Christum nos liberasse ab obseruatione legis, quasi ea impossibilis sit, vt falsò interpretantur aduersarij: sed liberasse à maledictione, quę præuaricatoribus legis impendet: quia scilicet per sua merita obtinuit nobis fidem & gratiam, per quam possimus implere legem, & maledictionem euadere.

7 Tertio obijciunt illud, Rom. 7. 18. *Velle quidem adiacet mihi, perficere autem bonum non inuenio.* Hinc sequitur, etsi cupias legem implere, non tamen posse. Respondeo: Non loquitur Apostolus de obseruatione legis, sed de carentia motuum concupiscentiæ. Quasi dicat: vellem quidem carere inordinatis concupiscentiæ motibus, sed non est in mea potestate. Vel sic: bonum est carere motibus concupiscentiæ: & hoc bonum appeto & desidero, sed non possum perficere.

Quar-

QUARTO obijciunt; Nemo potest vitare omnia peccata: ergò nemo potest implere totam legem. Si enim totam impleret, iam vitaret omnem transgressionem legis, & consequenter omne peccatum. Antecedens patet ex illo Iac. 3. 2. *In multis offendimus omnes.* Et 1. Ioan. 1. 8. *Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus.* Respondeo cum distinctione. Nam hæc propositio. *Nemo potest vitare omnia peccata,* potest dupliciter intelligi. Primò, de peccatis mortalibus, & sic falsa est. Secundò, de venialibus, & sic vera est. Quilibet enim iustus potest vitare peccata omnia mortalia; nemo autem omnia venialia, saltem secundùm communem & ordinarium modum diuinæ prouidentiæ. De quo plura infrà in seq. cap. 8

QUINTO obijciunt; Christus est mediator noster, non solum in prima iustificatione, quâ Deo reconciliamur, sed etiam postea in toto vitæ nostræ tempore: ergò semper egemus intercessione Christi: ergò semper peccamus, & legem transgredimur: alioqui post primam reconciliationē, Christus esset otiosus. Respondeo. Christus semper est mediator noster, & nunquam est otiosus, duplici de caussa. Primò, quia semper nobis vires & gratiam subministrat, per quam non peccemus, & bona opera faciamus. Secundò, quia emundat nos à quotidianis peccatis venialibus, in quæ frequenter incidimus; iuxta illud: *Septies in die cadit iustus.* 9

IV. QVÆSTIO.

An iusti obligentur ad obseruationem Decalogi.

ADVERSARII putant non obligari. 1. Quia talis obseruatio est impossibilis. 2. Quia Christus ab ea nos liberauit. Nos contrà statuimus. Primò, obseruationem Decalogi non esse impossibilem. Hoc iam probatum est. Secundò, nos non esse liberos ab obseruatione Decalogi, sed potius obligari ad illius obseruationem. Hoc disertè habemus in Euangelio. Matth. 11. 29. *Tollite iugum meum super vos.* Et Matt. 19. 17. *Si vis ad vitam ingredi, ser-* 1

ua mandata. Et Ioan. 15. 14. *Vos amici mei estis, si feceritis, quæ ego præcipio vobis.* Et Iacobi 2. 8. *Si tamen legem perficitis regalem.* An hîc dicent aduersarij; Non tollimus iugum tuum, quia nimis graue est: volumus ad vitam ingredi, sed per solam fidem, non per obseruationem mandatorum; erimus amici tui, etiamsi non fecerimus, quæ nobis præcipis; non perficimus legem regalem. Planè nouum Euangelium.

2 Accedit efficax ratio in hunc modum; Deus in scripturis indicat se velle, vel legem seruemus, vt patet ex testimonijs citatis: vel ergò seriò vult, vt ea seruemus, vel ioco. Si seriò vult, seriò tenemur illam seruare: si ioco vult, cur seriò punit transgressores? Fortè non pudebit hic Caluinistas dicere; Deum ioco & ironicè loqui, cùm proponit nobis obseruationem legis. Sic enim explicant illud Christi, Matth. 19.17. *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata*; quasi Christus ironicè deluserit adolescentem, qui ab ipso quærebat, quo pacto posset saluari. Sed valeant huiusmodi scripturarum interpretes, seu potius deprauatores.

3 Obiici solet illud Gal. 3.13. *Christus nos redemit de maledicto legis.* Respondeo. Aliud est dicere, Christus liberauit nos ab obseruatione legis, quod falsum est: aliud Christus redemit nos de maledicto legis, quod verum est. Nam per sua merita obtinuit nobis fidem & gratiam, per quam possimus implere legem, & maledictionem euadere, vt explicatum est in præcedenti quæstione.

4 Secundo obijcitur illud 1. Timoth. 1. 9. *Iusto non est lex posita, sed iniustis, & non subditis.* Respondeo. Duplex est vis seu potestas legis, vt rectè docet D. Thomas in 1.2. qu. 96. art. 5. Vna directiua, altera coactiua. Lex ergò posita est omnibus, tàm iustis, quàm iniustis, quoad vim directiuam; quia scilicet dirigit & præscribit omnibus, quid agere, vel non agere debeant: at, quoad vim coactiuam, non est posita istis, sed tantùm impijs, quia iusti spontè, libenter, & alacriter ex instinctu charitatis, faciunt ea, quæ à lege præscribuntur, nec opus est eos cogere ad legis obseruationem. Impij contrà sæpè recalcitrant; & à legis obedien-

[illegible] se subducunt; & ideò cogi quodammodo ad obsequium debent.

CAPVT XVIII.

De merito bonorum operum.

CONTROVERSIA est; An homo iustus, cum gratia Dei, possit facere bona opera, quæ apud Deum meritoria sint vitæ æternæ? Negant aduersarij. Fundamentum illorum est, qui putant peccatum originale manere in hominibus iustis, & eius contagione infici omnia eorum opera. Itaq; omnia iustorum opera esse contagiosa, infecta, inquinata, damnabilia, meram iniquitatem, & consequenter, non esse meritoria vitæ æternæ, sed mortis & damnationis. Ita Caluinus lib. 2. Inst. cap. 1. §. 9. Et lib: 3. cap. 15. §. 3. Et in Antidoto Conc. Trident. sess. 6. cap. 14. & 16. & alibi: Nos contra asserimus. Primò, quædam iustorum opera esse bona, honesta, & Deo grata. Secundò, eadem esse meritoria vitæ æternæ. Vtrumque probandum est.

I. QVÆSTIO.

An iusti possint bene, rectè, & laudabiliter operari?

NOs affirmamus contra Caluinum, & alios aduersarios. Et probamus primò ex contrario fundamento. Nam ex fide certum est, in iustificatione tolli omnia peccata, & infundi gratiam seu iustitiam inhærentem, quæ faciat hominem Deo gratum, amicum, & ab omni contagione mundum ac liberum, vt cap. 16. probatum est. Hinc contra Caluinum sic argumentor. Sicut ab homine iniusto, immundo, & peccatis obnoxio procedunt opera iniusta, immunda, & vitiosa; ita ab homine, iusto, mundo, & internis gratiæ donis ornato, procedunt opera iusta, munda, & Deo grata.

Huc spectat illud Christi, Matth. 7. 18. *Non potest arbor bona*

bona malos fructus facere, neque arbor mala bonos facere. Et Ioan.15.5. *Ego sum vitis, vos palmites: qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum.* Ex quibus verbis eliciuntur hæc duo argumenta contra Caluinum. Alterum: Arbor bona non potest facere malos fructus: sed homo iustus est arbor bona. Psalm. 91.13. Ergò homo iustus non potest facere malos fructus. Quomodo igitur Caluinus docet omnia ipsius opera esse damnabilia? Alterum: omnis palmes, quæ est in fœcunda vite, potest facere bonum fructũ. Sed Apostoli erant palmites in Christo, tanquam in fœcunda vite: ergò Apostoli poterant facere bonum fructum: ergò falsum est, omnia iustorum opera esse sordes, inquinamenta, meram iniquitatem.

3. POTEST hoc clarius explicari in hunc modum: Vt palmes ferat fructum, requiruntur & sufficiunt hæc pauca .1. Vt sit in vite. 2. Vt succum & humorem ab ea trahat. 3. Vt habeat sufficientem solem, à quo excoquatur. 4. Vt nullum sit impedimentum, quo lædi aut impediri possit: cuiusmodi est nimium frigus, gelu, pruina, ventus turbulentior, vermis corrodens, aut aliquid simile. At hæc omnia locum habent in homine iusto. Nam primo, est in Christo, tanquam in vite. Ioan.15.4. *Ego sum vitis, vos palmites: manete in me, & ego in vobis.* Secundò, trahit ab illo succum & humorem diuinæ gratiæ. Ioan.4.14. *Aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternã.* Tertio, Habet sufficientem calorem, quo excoquatur. Luc.12.49. *Ignem veni mittere in terram, & quid volo, nisi vt accendatur?* Et c.24.32. *Nonne cor nostrum erat ardens in nobis.* Quartò, Nullum est impedimentum. Non internum Rom. 8.1. *Nihil damnationis est ijs, qui sunt in Christo Iesu, qui non secundum carnem ambulant.* Nec externum Rom. 8.38. *Certus sum, quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neque principatus, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro.* Sequitur ergò, nihil deesse homini iusto, quo minus possit facere bonum fructum.

4. [illegible] potest demonstrari & hoc modo: Vbicunque sunt suf-

ufficientia principia rectæ operationis; ibi potest esse recta & honesta operatio: at in homine iusto sunt sufficienia principia rectæ operationis: ergò in homine iusto potest esse recta operatio. Maior per se nota est. Minor proatur; quia ad rectam operationem sufficiunt hæc tria rincipia. 1. Intellectus, qui intelligat quid agendum sit, uid fugiendum. 2. Voluntas quæ amplectatur id quod ab ntellectu tanquam bonum & honestum proponitur. 3. Potentia exterior, quæ exequatur id, quod voluntas amplexa ſt, & exequendum imperauit. Hæc autem sunt in homine usto. Nam intellectus eius lumine diuinæ fidei illustratus ſt, vt facillime possit cognoscere, quid honestati sit conentaneum. Similiter voluntas à Deo excitatur & iuuatur, er internam motionem; quâ prompta & robusta efficiur, ad desiderandum & amplectendum id, quod recta raio faciendum dictat. Deniq; potentiæ exteriores possunt llud exequi. Nihil ergò deest ad bonam & honestam opeationem exercendam.

Exemplo res fiet clarior. Sit homo iustus, qui audiat, vel legat hæc verba Christi; *Date eleemosynam:* Certè, si fidem habet, facilè aduertet, honestum & præclarum opus id esse. Accedat diuina motio, quâ cor eius tangatur & exstimuletur, vt velit consentire, & executionem imperare. Posito hoc consensu & imperio, quid impedit, quin, si diues sit, & pecunias apud se habeat, possit pauperi porrigere eleemosynam? Et quod hic peccatum, aut vbi? Non in intelectu, qui fide collustratus, iudicat & proponit id, quod honestum, laudabile, & Deo beneplacitum est. Nec in voluntate, quæ à Deo mota & corroborata vult illud ipsum executioni mandare. Nec in manibus, quibus eleemosyna porrigitur, quia obtemperant iusto voluntatis imperio.

At, inquiet Caluinus, deest bona intentio. Imò, non deest. Cùm enim Deus mouet voluntatem hominis iusti, vt ex vera dilectione præbeat pauperi eleemosynam, & huic motioni ipse acquiescit; sanè non est mala, sed bona intentio. Hinc sumo nouum argumentum contra Caluinum, hoc modo. Quando homo iustus facit aliquod opus,

quod à Deo præcipitur & laudatur; & in eo facienda habet bonam intentionem, tunc certè totum opus bonum honestum, & laudabile est; sed hoc fit, quando ex amore Dei præbet pauperi eleemosynam: ergò tunc facit opus bonum, honestum, & laudabile. Maior patet ex illis Christi verbis Matth. 6.22. *Lucerna corporis tui, est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit*, id est, si intentio tua sit bona, totum opus tuum erit bonum. Minor etiam patet ex eodem capite, vbi reprehendit Pharisæos, quod facerent eleemosynas, quod orarent, quod ieiunarent, non bonâ, sed malâ intentione, nempe ad captandam inanem gloriam ex bonis operibus. Contrà verò hortatur Apostolus, & alios iustos, vt ipsi bonâ, non malâ intentione in iisdem se exerceant: sic enim fore, vt omnia ipsorum opera sint grata coram Deo, *Attendite*, inquit *ne, iustitiam vestram faciatis coram hominibus vt videamini ab eis*, &c. Et infrà *Te autem faciente eleemosynam, nesciat manus sinistra tua, quid faciat dextra tua, vt sit eleemosyna tua in abscondito; & pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.*

7 Hactenus ex contrario fundamento Caluini sententiam refutaui. Secundò refelli potest ex varijs absurdis, quæ sequuntur ex illius fundamento, quo asserit omnia iustorum opera esse inquinata, & consequenter, esse peccata. Ac primò sequitur, hominem per peccatum iustificari, quod sic ostendo: Omnia iustorum opera sunt peccata, & mera iniquitas: sed fides est opus iustorum: ergò fides est peccatum & mera iniquitas: at solâ fide iustificamur. ergò solo peccato & iniquitate iustificamur. Quis hoc credat? Et tamen admittunt Caluinistæ. Secundò sequitur, iustos non debere credere: nam omnia peccata sunt prohibita: at si omnia opera iustorũ sunt peccata, etiam opus fidei est peccatum: ergò opus fidei est prohibitum: ergò non licet credere. Tertiò sequitur, Deum præcipere & mandare, vt fiant peccata. Præcipit enim & mandat, vt fiant quædam opera à iustis: at omnia illorum opera sunt peccata, teste Caluino: Ergò præcipit fieri quædam peccata. Omitto cætera.

Vi-

VIDEAMVS quid aduersarij pro se adferant. Primò, obijciunt illud Eccles. 7. v. 21. *Non est homo iustus in terra, qui faciat bonũ, & non peccet.* Hinc colligunt iustorum opera non esse bona, sed peccata. Respondeo. Illa verba dupliciter intelligi possunt. Primò, nullus est iustus, qui faciat aliquod bonum, & non semper peccet omnibus suis actibus. Secundò, nullus est iustus, qui semper faciat bonum, & non aliquando peccet. Prior sensus apertè falsus est, vt ex dictis patet. Posterior potest iterum duobus modis accipi. Primò, non est iustus, qui semper faciat bonum, & non aliquando peccet mortaliter. Hoc falsum est, & contra illud 1. Ioan. 3. 9. *Omnis, qui natus est ex Deo, peccatum non facit.* Secundò, non est iustus, qui semper faciat bonum, & non aliquando peccet venialiter. Hoc verum est, iuxta illud Prou. 24. 16. *Septies in die cadet iustus, & resurget.*

8 SECUNDO obijciunt illud Isaiæ 64. 6. *Et facti sumus vt immundi omnes nos, & quasi pannus menstruatæ vniuersæ iustitiæ nostræ.* In hoc testimonio ponunt victoriam. Sed frustra. Nihil enim ad rem facit. Primò, quia non intelligitur de hominibus iustis, de quibus est nostra quæstio, sed de impijs & sceleratis; nec de omnibus, sed tantũ de Iudæjs. 2. Nec de omnibus illorum operibus, sed solùm de sacrificijs & neomenijs, in quibus illi maximè iustitiam suam collocabant quæ tamen Deus execrabatur, iuxta illud Isaiæ. 1. 13. *Ne offeratis vltra sacrificium frustra: incensum abominatio est mihi, &c.*

II. QVÆSTIO.

An iusti benè operando possint mereri vitam æternam?

1 NOs asserimus contra Aduersarios ex Scripturis, vbi vita æterna vocatur merces seu præmium bonorum operum. Matth. 5. 12. *Gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cœlis.* Et Matth. 20. 8. *Voca operarios, & redde illis mercedem.* Et Matth. 25. 34. *Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. Esuriui enim, & dedistis mihi manducare.* Et Romanor 2. 6. *Deus reddet vnicuique secundum opera su[a]*

ijs quidem, qui secundum patientiam boni operis gloriam, & honorem, & incorruptionem quærunt, vitam æternam, &c. Et 1. Cor. 3. 8. *Vnusquisq; propriam mercedem accipiet secundum suum laborem.* Et Galat. 6. 8. *Qui seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam.* Et 2. Corith. 4. 17. *Quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ, æternum gloriæ pondus operatur.* Et 2. Tim. 4. 7. *Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui. In reliquo reposita est mihi corona iustitiæ.* Et Apoc. 3. 4. *Ambulabunt mecum in albis, quia digni sunt.*

2 Hæc testimonia tam clara & aperta sunt, vt nullo modo ab aduersarijs eludi possint. Nam perspicuè tradunt vitam æternam esse mercedem, & coronam, quæ danda sit iustis intuitu bonorum operum. Vnde valde miror Caluinum fuisse tam impudentem, vt hoc ausus sit negare. Nimirum odio Catholicorum id fecit. Nam cùm Patres Concilij Tridentini sess. 6. capit. 16. definiuissent iuxta verba & sensum Scripturæ, vitam æternam esse mercedem bonorum operum; ille audacter contradicit in antidoto his verbis: *Quod vitam æternam faciunt mercedem, in eo ab illis dissentio.* Cur non dixit; in eo ab illis, & à Scripturis dissentio? Moderatiores sunt alij quidam ex Caluini discipulis, qui quidem fatentur, vitam æternam esse mercedem & dari intuitu bonorum operum? (cùm hoc expressè dicat Scriptura) non tamen dari ex merito & dignitate ipsorum operum, sed ex mera Dei promissione, & liberalitate, & indulgentia. Sed & ipsi errant. Primò, quia si datur intuitu bonorum operum, seu, propter bona opera: certe datur ex merito bonorum operum. Hæc enim idem significant. Secundò, quia datur ijs, qui digni sunt. 2. ad Thessal. 1. 5. *Vt digni habeamini regno Dei, pro quo & patimini*; At sic digni sunt propter bona opera, certè datur illis ex merito & dignitate bonorum operum. Tertiò, non solùm datur illis vt merces, sed etiam vt corona iustitiæ. (2. Timoth. 4. 8.) At corona iustitiæ non datur ex mera liberalitate vel indulgentia; alioquin non iustitiæ, sed liberalitatis corona esset. Quartò, sicut se habet æterna damnatio respectu impiorum: ita vita æterna respectu iustorum:

[m]torum: at illa datur impijs pro merito malorum operum: ergò hæc iustis pro merito bonorum operum. Rectè Augustinus ep. 105. ad Sixtum: *Sicut merito peccati tanquam stipendium redditur mors: ita merito iustitiæ tanquam stipendium vita æterna.* Sed frustra hæremus in re clara & perspicua, in qua omnes Patres nobiscum sentiunt. Nec negat Caluinus lib. 3. instit. cap. 15. §. 2. sed dolet.

VARIÆ sunt aduersariorum obiectiones. Prima, vita æterna in Scripturis vocatur hæreditas: at hæreditas debetur filijs, non ex merito & labore, sed ex solo jure filiationis seu adoptionis: ergò; &c. Hoc argumento vtitur Caluinus in antidoto sess. 6. cap. 16. cum ait; *Quod vitam æternam faciunt mercedem, in eo ab illis dissentio. Quin potius hæreditatem esse vbique Scripturæ clamant, quæ non alio, quàm gratuitæ adoptionis iure nobis obuenit.* Sed retorqueo dupliciter. Primò, vita æterna in Scripturis vocatur etiã merces; vt supra ostendi: ergò datur intuitu meritorum; ergò non solo jure adoptionis. Secundò, adoptio idem est, quod prædestinatio apud Caluinum: & prædestinationi opponitur reprobatio: vtraque autem facta est, secundum Caluinum, ex solo Dei beneplacito, nullo respectu bonorum aut malorum operum. Si ergò ex eo, quod vita æterna debetur titulo adoptionis seu prædestinationis, benè sequitur, non dari merito bonorum operum; etiam ex eo, quod pœna æterna debetur titulo reprobationis, benè sequetur, non dari ex merito malorum operum. At hoc posterius non audent Caluinistæ concedere. Vnde patet, Caluini argumentum nullius esse roboris. Hæc ad hominem.

QUOD ad rem attinet, ita sentiendum est. Primò. Non sumus filij Dei per naturam, sed per adoptionem. 2. Alij reipsa adoptantur ante vsum rationis in baptismo, vt paruuli: alij post vsum rationis in prima iustificatione, vt adulti. 3. Paruuli, qui ante vsum rationis adoptantur, & moriuntur; accipiunt vitam æternam solo titulo hæreditatis. 4. Adulti, qui vsu rationis vtuntur, & in adoptione filiorum vsque ad mortem perseuerant, duplici titulo accipiunt vitam æternam; altero mercedis; altero

 hære-

hæreditatis. Hoc indicauit Apostolus ad Coloss. 3. v. 23. *Quodcunq; facitis, ex animo operamini, sicut Domino, & non hominibus, scientes, quod à Domino accipietis retributionem hæreditatis.* Vbi apertè significat, vitam æternam non solo titulo hæreditatis, sed etiã mercedis seu retributionis conferri adultis. Nec hoc mirum aut nouum. Primò, quia cùm non sint per naturam filij, sed per adoptionem; potuit eos hac conditione Deus adoptare, vt non adirent hæreditatem, nisi vellent mandatis Dei optemperare, & optemperando hæreditatem promereri. Secundò, quia simile quid Christo accidit. Nam iure hæreditatis, (suppositâ vnione hypostaticâ) debebatur ei gloria corporis, & exaltatio nominis: & tamen suis meritis eam obtinuit, iuxta illud Apostoli, ad Philippens. 2. 8. *Humilitauit semetipsum, factus obediens vsq; ad mortem, mortem autem crucis, propter quod & Deus exaltauit illum,* &c. Si ergò Christo, qui fuit filius Dei naturalis, data est gloria corporis, exaltatio nominis duplici titulo, nempe hæreditatis & mercedis; quid mirum, si nobis, qui sumus filij tantum adoptionis vtroque titulo conferatur vita æterna?

5. QUOD verò nonnulli ex Caluinistis aiunt, vitam æternam vocari quidem in Scripturis & hæreditatem & mercedem sed hæreditatem propriè, mercedem impropriè; omninò friuolum est. Nam primò, vnde hoc probant? cur non è contrario dicunt, vocari propriè mercedem, impropriè hæreditatem? Secundò, si gloria corporis, quæ Christo data est, propriè habuit rationem mercedis & hæreditatis, cur non gloria animæ, quæ nobis datur? Non enim repugnat, aliquid esse propriè hæreditatem, & simul propriè mercedem. At si ita est, inquies, feliciores sunt paruuli, quàm adulti. Nam hi suis laboribus debẽt acquirere, quod illis liberali donatione conceditur. Imò adulti feliciores duplici de causa. Primò, quia suo merito adeunt hæreditatem, quod magis honorificum est. Secundò, quò plura & maiora sunt illorum bona opera, eo maiorem hæreditatem consequuntur. Hinc oritur magnum discimen inter adultos & paruulos. Nam paruuli debent esse contenti illa hæreditate, quæ illis diuinâ liberalitate obtingit.

Adul-

Adulti possunt ad maiorem adspirare, quò magis crescunt eorum merita, eò maior illis portio deputatur, iuxta illud 1. Corinth. 3. 8. *Vnusquisque propriam mercedem accipiet secundum suum laborem.*

6 SECUNDA obiectio. Scriptura testatur, vitam æternam, etsi corona sit, dari tamen ex misericordia, non ex iustitia, Psalm. 102. v. 4. *Qui coronat te in misericordia, & in miserationibus:* Et Matth. 5. 7. *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.* Respondeo. Sicut hìc vocatur corona misericordiæ; ita alibi vocatur corona iustitiæ 2. Tim. 4. 8. *Reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex.* Iam ergò explicandum est, quomodo vtrumque verum sit. Nam cum vtrumque à Spiritu sancto asseratur, neutrum falsum esse potest. Res ita habet. Vita æterna est corona iustitiæ, quia ex meritis & propter merita confertur, seruato ordine iustitiæ commutatiuæ & distributiuæ, Nam vnicuique pro quantitate meritorum, maior aut minor portio tribuitur: vt ex dictis patet. Vnde Augustinus libro de natura & gratia cap. 2. *Non est iniustus Deus, qui iustos fraudet mercede iustitiæ.* Cæterum, quia ipsa merita, quibus debetur corona iustitiæ habent vim suam ex gratia Dei, & gratia Dei datur ex misericordia Dei: hinc fit, vt corona, quæ illis tribuitur, vocari etiam possit corona misericordiæ; non quidem respectu ipsorum meritorum, (quia illis debetur ex iustitia) sed respectu nostri, quibus ipsa quoque merita ex misericordia concessa sunt. Ita explicat D. Augustinus libro de correptione & gratia, cap. 13. & in epistola 105. ad Sixtum.

7 TERTIA obiectio sumitur ex illo Rom. 6. 23. *Stipendium peccati mors; gratia autem Dei vita æterna.* Hinc apparet, mortem æternam dari propter mala opera: at vitam æternam nō propter bona opera, sed ex mera gratia. Quod si Catholicorum sententia esset vera; debuisset Apostolus sic dicere; *Stipendium peccati mors, Stipendium bonorum operum vita æterna.* At exclusit bona opera. Respondeo. Solutio huius argumenti patet ex dictis. Nam Apostolus vitam æternam vocat gratiam eo sensu, quo vocatur corona

miseri-

misericordiæ; quia scilicet datur ex meritis, quæ habentur ex gratia & misericordia. Ita explicat D. Augustinus partim locis citatis, partim lib. de gratia & libero arbitrio ca. 8. & 9. Vbi etiam apertè fatetur, Apostolum rectè potuisse dicere; *Stipendium iustitiæ vita æterna*, sicut dixit, *Stipendium peccati mors*. (Notent hoc Caluinistæ.) Imò iam ante hoc dixerat Apostolus, si non iisdem verbis, saltem eodem sensu, Roman 2. 6. *Reddet vnicuiq; secundùm opera sua: iis quidem, qui secundùm patientiam boni operis gloriam & honorem, & incorruptionem quærunt, vitam æternam: iis autem, qui sunt ex contentione, & qui non acquiescunt veritati, ira & indignatio.* Id est, sicut Deus damnabit impios propter mala; ita coronabit iustos propter bona opera. Ergò simili modo, sicut impiorum stipendium erit mors, ita iustorum stipendium erit vita æterna.

8 QVARTA obiectio sumitur ex illo Isaiæ 55. 1. *Venite emite absque argento, & absque vlla commutatione vinum & lac.* Hic offertur nobis vita æterna sine nostris meritis. Respondeo. Per vinum & lac non intelligitur hic vita æterna, sed gratia præsentis vitæ, vt interpretatur D. Hieronymus, & patet ex ipso contextu, qui sic habet: *Omnes sitientes venite ad aquas, & qui non habetis argentum, properate, emite, & comedite: venite, emite absque argento, &c.* Simile est illud, Ioan. 7. 37. *Si quis sitit, veniat ad me, & bibat.* Vbi certū est, Christum loqui de gratia præsentis, non de gloria futuræ vitæ. Fateamur autem primam gratiam gratis dari sine meritis, quamuis non sine opere & labore nostro. Nam sicut illæ particulæ, *absque argento & vlla commutatione*, excludunt nostra merita, ita istæ, *venite, & emite*, requirunt nostrum laborem. Hoc ergò interest inter gratiam & gloriam, quod licet neutra conferatur adultis sine propria cooperatione; gratia tamen confertur sine proprijs meritis; gloria per propria merita.

9 QVINTA sumitur ex illo Luc. 17. 10. *Cùm feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite serui inutiles sumus.* Certè si inutiles sumus, quid meremur? Respondeo. Hinc clarè apparet, quomodo aduersarij abutantur scripturis. Nam paulò antè obiecerat, nos esse filios, & vitam æternam deberi nobis

nobis titulo hæreditatis, sine vllo nostro labore. Nunc obijciunt, nos esse seruos inutiles, quibus nihil debeatur. Nimirum hoc ajunt, vt veritatem oppugnent, quocunque modo id fiat. Deinde quæro ex ipsis; an Christus vocet illos seruos inutiles, qui seruant omnia præcepta; an eos qui non seruant? si prius, ergo serui Dei possunt omnia præcepta seruare, quod est contra Caluinum: Si posterius, nihil contra nos concluditur. Fatemur enim eos qui non seruant mandata, seruos esse inutiles, & non mereri vitam æternam, quales sunt Caluinistæ. Sed ad rem. Verba Christi possunt habere triplicem sensum: Primus est, nos ex nobis esse seruos inutiles; quia licet faciamus omnia, quæ præcepta sunt, non tamen nostris viribus, sed gratiâ Dei facimus. Ita explicat Ambr. li. 8. in Lucâ. Vnde dupliciter possumus nos ipsos considerare. Primò, quoad nostras vires, quatenus ex Adamo nascimur: Et ita sumus serui inutiles. Secundò, quoad cooperationem gratiæ diuinæ, quatenus in Christo renascimur. Et ita sumus serui vtiles, juxta illud 2. Tim. 2. 21. *Si quis emundauerit se ab istis, erit vas in honorē sanctificatum & vtile Domino*, &c. Secundus sensus est, nos esse seruos inutiles respectu Dei, etiamsi omnia præcepta seruemus, quia nullam vtilitatem Deo præstamus, nec ipse bonorum nostrorum indiget. Ita exponit Beda in commentario. Hinc etiam patet, nos posse vocari seruos vtiles & inutiles, diuerso respectu; vtiles, respectu nostri, quia quicquid boni facimus per obseruationem mandatorum, cedit in nostrum commodum & vtilitatem; nobis serimus & metimus. Inutiles, respectu Dei, quia nihil vtilitatis illi accedit ex nostro labore & industria. Tertius sensus est, nos esse seruos inutiles, etiamsi omnia præcepta exequamur, quia, nisi Deus liberali pacto nobiscum conuenire voluisset, nullam mercedem ex iustitia potuissemus à Deo petere. Ita exponit August. serm. 3. de verb. Domini: Vnde rursum apparet, quomodo dicamur vtiles, & quomodo inutiles. Nam quicquid facimus, inutiles sumus ad mercedem vitæ æternæ, seclusio diuino pacto: vtiles interueniente pacto & promissione. Ex his sensibus eligant aduersarij, quem velint, & facilè aduertent, se nihil contra bona opera

efficere. Hoc miror, cùm tàm diligenter inquirant testimonia scripturæ, quibus vocamur serui inutiles; cur dissimulent eá, quibus vocamur vtiles. Sanè idem Christus, qui dixit, Luc. 17. 10. *Dicite, serui inutiles sumus.* alibi dixit, Matth. 25. v. 23. *Euge serue bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam.*

10 SEXTA sumitur ex illo Rom. 8. 18. *Non sunt condigna passiones huius temporis ad futuram gloriam.* Hinc patet, nullam esse proportionem inter nostra opera, & vitam æternã; at inter meritum & præmiũ debet esse proportio. Respondeo. Sicut scriptura videtur hîc significare, nostra opera non esse digna præmio vitæ æternæ: ita alibi videtur contrarium asserere, Luc. 20. v. 35. *Qui verò digni habebuntur seculo illo & resurrectione, &c.* Et 2. Thess. 1. v. 5. *Vt digni habeamini regno Dei, pro quo & patimini.* Et quia scriptura non est sibi ipsi contraria, explicandum est, quo sensu vtrumq; verum sit. Ac primò, si spectemus durationem temporis, nulla est proportio inter opera præsentia & futuram gloriam. Nam hæc perpetua est; illa momentanea sunt. Si verò spectemus gratiam, à qua procedunt opera meritoria; jam inter illa & gloriam & cœlestem est proportio; quia gratia est semen gloriæ, vt loquuntur Theologi. Sicut ergò sufficiens est proportio inter semen & arborem; ita inter gratiam & gloriã. Quod autem hæc proportio sufficiat, licet nulla sit proportio durationis; patet ex illo 2. Cor. 4. 17. *Id quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ, æternum gloriæ pondus operatur in nobis.* Hic vtrumque, quod diximus, fatetur Apostolus. Alterum, quod opera nostra sint momentanea; gloria verò æterna. Alterum, quod nihilominus opera momentanea operentur pondus æternæ gloriæ. At quomodo operantur? procul dubio, nõ physicè, sed meritoriè. Hæc autem vis merendi est à gratia. Secundò, idem patet exemplo Christi. Nam passio eius fuit momentanea, & tamen per eam meritus est nobis vitam æternam. Tertiò, potest idem cõfirmari à contrario. Nam peccata impiorũ in hac vita transitoria sunt; ac pœna, quam merentur, æterna est: quare? quia sicut opera bona procedunt à gratia Dei; ita peccata ex formali vel virtuali con-

contemptu

[illegible]ptu Dei. Hic autem contemptus habet proportionem [illegible] æterna pœna, sicut gratia cum æterna gloria.

11 SEPTIMA obiectio. Christus meruit nobis vitam æter[nam]: ergò eam nostris operibus non meremur. Confirma[tur], quia vel Christi meritum per se sufficit, vel non. Si suf[f]icit, frustrà exiguntur nostra merita. Si non sufficit, faci[m]us illi injuriam. Respondeo. Hoc argumento valdè tri[u]mphant aduersarij, cùm reuera nullius sit roboris. Putant [e]nim merita nostra opponi meritis Christi; ac proinde, [q]uantum laudis tribuitur nostris, tantum detrahi meritis [e]ius. Non ita est. Contrà potius res habet. Merita nostra [n]ascuntur ex meritis Christi, & omnem vim suam inde [a]ccipiunt. Vnde quicquid laudis & dignitatis habent, totũ [r]edundat in laudem & dignitatem meritorum Christi. [H]oc optimè declarat similitudo, quâ vtitur Christus Ioan. 15.14. *Ego sum vitis, vos palmites. Sicut palmes non potest ferre [f]ructum à semetipso, nisi manserit in vite; sic ne vos, nisi in me [m]anseritis.* Quis dicat, detrahi aliquid de gloria vitis, si pal[m]ites ipsius multum fructum adferant? nemo sanæ mentis. [N]am quidquid viui succi & humoris habent palmites; hoc [t]otum habent à vite. Vnde quò palmites magis frugiferi, [e]ò vitis magis laudanda. Insani ergò Caluinistæ, qui cla[m]ant, detrahi de gloria Christi, si serui eius fructum faciat. [Q]uomodo enim fructum faciũt, nisi quia in Christo sunt, [&] ab eo succum & humorem diuinæ gratiæ participant? [Q]uicquid ergò laudis est in meritis nostris, totum Christo [a]scribendum est.

12 CUM autem obijciunt, alterutrum sequi, aut meritum [n]ostrum non requiri, aut si requiritur, meritum Christi [n]on esse sufficiens, neganda est consequentia. Nam ex eo, [q]uod meritum nostrum requiritur, non rectè colligunt, [m]eritum Christi esse insufficiens. Non enim nostrum re[q]uiritur propter alterius insufficientiam, sed quia Deus sic [o]rdinauit. Imò hinc colligitur, meritum Christi esse effi[c]acissimum. Nam non solum obtinuit nobis jus vitæ æter[n]æ, sed etiam vim & virtutem acquirendi vitam æternam [p]er propria merita.

Finis Libri Primi.

LIBER SECVNDVS

DE CONTROVERSIIS LVTHERANORVM.

TRIA sunt propria dogmata Lutheranæ religionis. Primum, quod corpus & sanguis Christi sint vbique, in cælo, in terra, in inferno: & speciatim in pane, vino, lacte, oleribus, carnibus, in culina, macello, foro. Et ab hoc dogmate vocantur Vbiquistæ seu Vbiquetarij. Alterum; quod infantes, dum baptizantur, habeant internum actum fidei, quo credant in Christum; & quod per illum actum iustificentur. Tertium, quod in Eucharistia maneat substantia panis & vini, cum substantia corporis ac sanguinis Christi: ita vt sub specie panis sit duplex substantia; altera panis, altera corporis Christi: & similiter sub specie vini duplex substantia; altera vini, altera sanguinis Christi. Et quod hæc sit vera propositio: Panis est caro, vinum est sanguis. Hæc tria, inquam, sunt propria Lutheranorum; & ex his, tanquam propriis ac natiuis conflatâ est illorum secta. De quibus hoc Libro disputandum est.

CAPVT I.

De Vbiquitate.

LVTHERANI docent, Christum secundùm humanitatem esse vbique. Quod probant varijs rationibus. Prima sumitur ex vnione hypostatica, hoc modo. Quando duæ res inseparabiliter & indistanter inter se vnita sunt, tunc vbi est vna, ibi necesse est alteram esse; alioqui si vna esset alicubi, vbi altera non est, jam non essent vnitæ inseparabiliter & indistanter, sed vna ab altera distaret, & separata esset. At humanitas Christi & persona Verbi sunt inseparabiliter & indistanter inter se vnitæ: Ergò vbi est persona Verbi, ibi est humanitas Christi: At persona Verbi est vbique: Ergò & humanitas Christi est vbique. 1

SECVNDA sumitur ex communicatione idiomatum, hoc modo: Per vnionem hypostaticam non solùm persona & diuinitas Verbi communicata est humanitati, sed etiam essentialia attributa diuinitatis, vt omnipotentia, omniscientia, & immensitas seu omnipræsentia illi communicata sunt. Ergò humanitas per communicatam sibi omnipotentiam, facta est omnipotens; & per omniscientiam, omnisciens, & per immensitatem, vbiq; præsens. Antecedens patet ex illo, Coloss. 2. 9. *In ipso*, id est, in Christo secundum humanitatem, *inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter.* At plenitudo diuinitatis complectitur omnia attributa essentialia. Item ex illo Matth. 11. 27. *Omnia mihi tradita sunt à Patre meo*, Si omnia, ergò etiam attributa diuina, & consequenter immensitas, seu omnipræsentia. Item ex illo Matt. 28. 18. *Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra.* Nempe per communicationem attributorum essentialium. 2

TERTIA sumitur ex illo Eph. 4. 10. *Qui descendit, ipse est, & qui ascendit supra omnes cœlos, vt impleret omnia.* Hinc colligunt Lutherani, Christum post ascensionem cœpisse esse vbiq; secundùm humanitatem, quia cœpit omnia loca implere. Ideò enim ascendit, vt omnia impleret. 3

4 QVARTA sumitur ex ijs locis, vbi Christus dicitur sedere ad dextram Dei Patris, Rom. 8. 34. *Christus Iesus, qui est ad dextram Dei.* Et Coloss. 3. 1. *Quæ sursum sunt, quærite vbi Christus est in dextra Dei sedens.* Et Hebr. 1. 13. *Sede à dextris meis.* Hinc etiam colligunt, Christum secundùm humanitatem esse vbique, qui sedet ad dextram Dei, quæ est vbique.

5 QVINTA sumitur ex verbis Christi, Matth. 18. 20. *Vbi sunt duo vel tres congregati in nomine meo ibi sum in medio eorum.* Et Matth 28. 20. *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsq; ad consummationem seculi.* Vbi Christus promittit Apostolis & bonis omnibus, qui in nomine ipsius congregantur, personalem suam præsentiam, quasi dicat. Ergò quidem ascensurus sum in cœlum, sed non ideò vos deseram, quie ero vbique præsens, & apud vos, & in cœlo, & alibi.

6 HÆ sunt rationes Lutheranorum pro vbiquitate. Porrò quæ fuerit occasio huius erroris, sic accipe. Erat lis inter Lutheranos & Sacramentarios de præsentia corporis Christi in Eucharistia, quam negabant Sacramentarij, asserebant Lutherani. Vtebantur Sacramentarij hoc argumento. Vnum idemq; corpus non potest simul esse in diuersis locis: sed corpus Christi post ascensionem est in cœlo: ergò non potest simul esse in altari, seu in Eucharistia. Lutherani non videbant se posse euadere, nisi adhibitâ distinctione. Itaque concedebant, vnum idemq; corpus non posse simul esse in diuersis locis, quando non est vbique. Negabant, non posse esse simul in diuersis locis, quando est vbique; vt ergò saluarent præsentiam corporis Christi in cœlo, & in altari, dixerunt corpus illius esse vbique; sed diuerso modo. In cœlo, localiter & visibiliter: in Eucharistia, sacramentaliter: vbique, illocaliter & inuisibiliter.

7 IN hac ipsa tamen assertione inter se discrepant. Nam aliqui asserunt, Christum secundùm humanitatem esse vbique, vi vnionis hypostaticæ. Hi consequenter debent asserere, illum ab instanti conceptionis fuisse vbique. Nam vnio hypostatica cœpit ab instanti conceptionis. Alij cœpisse esse vbiq; post resurrectionem, quando cœpit habere

corpus

corpus gloriosum ac immortale. Itaque ante resurrectionem, seu, vt ipsi loquuntur, tempore mortalitatis & exinanitionis non fuisse vbique. Alij, cœpisse esse vbique post ascensionem: quod colligunt ex illis verbis suprà citatis: *Quia ascendit super omnes cœlos, vt impleret omnia*: nempe per suam realem præsentiam, vt ipsi interpretantur. Alii denique, quando cœpit sedere ad dextram Dei Patris, quæ est vbique. Atque hæc est prima dissensio. Rursum, aliqui putant, illum necessariò esse vbique: alij pro suo arbitrio, quando vult. Hæc est altera, quæ sequitur ex priori. Nam qui dicunt illum ab instanti conceptionis fuisse vbique, vi vnionis hypostaticæ, coguntur fateri, necessariò esse vbique, durante vnione hypostatica. Qui verò asserunt, non fuisse vbique tempore mortalitatis, sed post resurrectionem cœpisse esse vbique, consequenter putant, in illius esse arbitrio, vt sit vbique quando vult; non sit, quando non vult: voluisse autem post resurrectionem; non voluisse, tempore mortalitatis.

HÆC SENTENTIA LVTHERANORUM de vbiquitate, refellitur ex Euangelio, & symbolo fidei.

HÆc sententia varijs modis refelli potest. Primò, quia repugnat Euangelio, & symbolo fidei. Secundò, quia nititur falso fundamento. Tertiò, quia destruit sacramentum Eucharistiæ. Ac primò, constat ex clarissimis verbis Euangelij, Christum secundùm humanitatem non esse vbique. Ioan. 6. 24. *Cum vidisset turba, quod Iesus non esset ibi, neque discipuli eius, ascenderunt in nauiculas, & venerunt Capharnaum, quærentes Iesum*. Et Marci 16. 6. *Iesum quæritis Nazarenum crucifixum: surrexit, non est hîc*: Certè, qui non est hîc, non est vbique. Et similiter, qui non erat ibi, vbi turba eum quærebat, non erat vbique.

8

IDEM patet ex decursu totius Euangelij & symboli Apostolici. Nam ex vtroque constat, Christum secundùm humanitatem sæpè locum mutasse. Ac primò fuisse in vte-

9

ro materno, deinde extra vterum in stabulo, [illegible] gypto; iterum ex Ægypto rediisse; habitasse cum [Jose]pho & Maria in Nazareth; ascendisse cum illis Hie[ro]symam ad templum; inde in Galilæam reuersum [illegible] se ad Iordanem, vt baptizaretur à Ioa[nn]e: mox in de[ser]tum secessisse: ac deinde, mutato [fr]equentidem loco, fuisse in Iudæa, nunc in Ga[lil]æa, nunc in Samaria: nu[nc] in cœna vltima, mox in [hor]to; postea ductum esse ad Ca[i]pham & Herodem, [in]de ad montem Caluariæ: denique pependisse in cr[uc]e, positum fuisse in sepulchro, resurrex[isse], ad cœl[um] ascendisse. Quæ omnia manifestè docent non fuisse vbique. Nam si secundum humanitatem fu[is]set vbique, seu in omnibus locis, sicut DEVS secundum diuinitatem est vbique, non potuisset de loco in locum migrare, sicut nec DEVS potest.

10 DUPLICITER respondent Lutherani. Aliqui di[cu]nt, hoc solum colligi ex dictis, Christum nec esse, nec fuisse vbique localiter & visibiliter: Esse tamen & fuisse vbique illocaliter & inuisibiliter. Sed hæc distinctio non juuat Primò, quia ex illa sequitur, corpus & sanguinem Christi, in instanti conceptionis, fuisse localiter in vtero materno, & illocaliter in toto mundo: ac proinde Christum in vtero conceptum esse localiter, in toto mundo illocaliter. Item in cruce passum esse visibiliter & localiter, in toto mundo inuisibiliter & illocaliter. Imò duplici modo passum esse in cruce; semel visibiliter & localiter; & semel inuisibiliter & illocaliter. Nam si eo tempore, quo fuit visibiliter & localiter in cruce, fuit vbique inuisibiliter & localiter; necesse est fuisse etiam in cruce inuisibiliter & illocaliter. Quæ omnia inaudita & absurda sunt.

11 DEINDE distinctio illa non habet locum in anima Christi, quando in triduo mortis fuit separata à corpore. Tunc enim nusquam fuit localiter & visibiliter; sed vbicunque tunc fuit, ibi fuit illocaliter & inuisibiliter. At certum est, non fuisse tunc vbique, quia quando deseruit corpus, & descendit ad inferos, non mansit in corpore. Et similiter

quan-

quando ab inferis rediit ad corpus, non mansit apud inferos. Quomodo ergò potuit esse vbique? si enim inuisibiliter & illocaliter discessit à corpore, certè inuisibiliter & illocaliter non mansit in corpore. Et rursus, si inuisibiliter & illocaliter rediit ad corpus, certè inuisibiliter, & illocaliter non mansit apud inferos.

DENIQVE hæc distinctio non soluit difficultatem, quæ 12 sumitur ex motu locali. Nam si humanitas Christi secundum substantiam suam est vbique, certum est, quod secundum substantiam suam non possit de loco, migrare in locum. Substantia enim, quæ vbique est, locum mutare non potest. Nec satis est dicere, non posse locum mutare, quatenus vbique est inuisibiliter & illocaliter; posse tamen, quatenus alicubi est visibiliter & localiter. Non enim disputo de modis vel accidentibus humanitatis Christi; cujusmodi sunt esse visibile vel inuisibile, esse locale, vel illocale; sed de ipsa substantia. Nam si hæc reipsa est vbique, non potest reipsa moueri de loco in locum. Quod manifestè patet in substantia Dei, quæ cùm reipsa sit immensa & vbiquæ præsens, nullo modo, nec visibiliter, nec inuisibiliter potest de loco migrare in locum (intellige de motu vel mutatione propriè dicta) nam metaphoricè potest iuxta illud Genes. 18. 20. *Dixit itaque Dominus: Descendam, & videbo.* At humanitas Christi propriè, & non tantùm metaphoricè potest moueri de loco in locum: Non ergò propriè est vbique.

ALII ergò respondent, Christum non fuisse vbique tem- 13 pore suæ mortalitatis; & hoc benè probatum esse ex Euangelio & symbolo fidei; nihilominus cœpisse esse vbiq; post resurrectionem. Hæc etiam responsio non valet. Primò quia ex Euangelio & symbolo fidei constat, Christum post resurrectionem ascendisse ad cœlos, ac proinde locum mutasse. Similiter in die judicij venturum ad nos, & sic iterum locum mutaturum. Secundò, quia plerique Lutherani docent humanitatem Christi esse vbique, vel vi vnionis hypostaticæ, vel per realem communicationm immensitatis seu omnipræsentiæ, quæ in instanti vnionis hypostaticæ facta est. Si ergò nūc est vbique, necesse est fuisse vbiq;

stanti conceptionis. Tunc enim hypostaticè vnita fuit personæ Verbi, vt omnes fatentur: & tunc vi istius vnionis, communicata est illi immensitas seu omnipræsentia, vt Lutherani contendunt. Est autem impossibile, alicui realiter communicari omnipræsentiam: & non esse actu omnipræsentem; sicuti impossibile est, alicui realiter communicari albedidem, & non esse actu album.

VBIQVITAS NITITVR FALSO FVNDAmento communicationis idiomatum.

13 LVTHERANI putant communicationem idiomatum in eo consistere, quod sicut persona diuina realiter vnita seu communicata est humanitati Christi; sic etiam attributa diuina, nempe omnipotentia, omniscientia, & omnipræsentia realiter illi vnita seu communicata fuerint. At hoc falsum est eo sensu, quo ab illis asseritur, licet alio sensu sit verum. Potest enim tripliciter intelligi. Primò, quod communicata sint humanitati, non in se, sed in supposito seu persona Verbi. Sic verum est. Nam humanitati datum est, vt subsistat in persona Verbi, quæ est omnipotens, omniscia, vbique præsens. Vel vt alij loquuntur, per vnionem hypostaticam factum est, non quidem vt humanitas in se sit omnipotens, omniscia, & vbique præsens; sed vt sit humanitas illius personæ, quæ est omnipotens, omniscia, & vbique præsens. Vide Bellarminum lib. 3. de Christo cap. 15.

14 SECVNDO, quod communicata sint humanitati, non solùm in persona Verbi, sed etiam in ipsa humanitate: non tamen proximè, immediatè, & formaliter; sed tantùm mediatè consequenter, & identicè. Sic etiam verum est. Nam sola substantia Verbi proximè, immediatè, & formaliter communicata est humanitati in se, & per illam proximè immediatè, & formaliter subsistit humanitas. Sed quia illa subsistentia reipsa idem est cum essentia & attributis diuinis, ideò consequenter & identicè essentia & attributa diuina communicata sunt humanitati. Non vt humanitas per illa sit omnipotens, omniscia, & vbique præsens: sed

sed vt per illa, quatenus identificantur cum subsistentia subsistat. Vide Valentiam tomo 4. quæstione secunda, puncto 3. §. 3.

16 Tertio, quod communicata sint ipsi humanitati in se proximè, immediatè, & realiter, sicut subsistentia illi communicata est: ac proinde sicut rectè dicimus humanitatem Christi subsistere subsistentia diuina; sic etiam rectè dici humanitatem Christi omnipotentem esse omnipotentiâ diuinâ; & vbique præsentem immensitate diuinâ. Sic intelligunt Lutherani. Et hoc sensu nos illos impugnamus.

17 Dicimus ergò, attributa diuina hoc sensu non esse communicata humanitati Christi. Ratio est, quia quodlibet attributum diuinum intrinsecè & essentialiter includit reliqua, vt ex communi sententia suppono; ergò si vnum vniatur seu communicetur humanitati, necesse est, vt reliqua omnia illi vniantur seu communicentur: at omnia non possunt illi vniri: ergò nullum potest. Minor probatur, quia constat hæc tria non posse. 1. Esse actum purum. 2. Esse æternum. 3. Esse independentem. Cum enim humanitas essentialiter sit composita, non potest esse actus purus; & cùm sit creata in tempore, non potest esse ab æterno; & cùm sit dependens à Deo, non potest esse independens.

18 Dices. 1. Subsistentia diuina potest substantialiter communicari humanitati, & reipsa communicata est; ergò etiam potest illi communicari, esse actum purum, esse æternum, esse independentem. Nam subsistentia diuina est actus purus, est æterna, est independens. Respondeo. Non sequitur, quia licet subsistentia communicetur humanitati in ratione subsistentiæ, non tamen in ratione puri actus, aut æterni, aut independentis. Non enim repugnat humanitati subsistere per subsistentiam diuinam; sicut repugnat illi, esse actum purum, æternum, independentem.

19 Dices. 2. Ergò falsum est, quod ante diximus, si vnum attributum diuinum posset comunicari humanitati, reliqua omnia posse. Nam subsistentia potest illi comunicari

& ta-

& tamen reliqua non possunt. Respondeo. Substantia non est attributum diuinum. Primò; quia attributa diuina sunt aliquid absolutum in Deo; subsistentia est relatiua. 2. Vnum attributum est de intrinseca ratione alterius; at subsistentia Verbi, nec est de intrinseca ratione subsistentiæ Patris aut spiritus sancti: nec de intrinseca ratione vllius attributi. Hinc sequitur. Primò, subsistentiam relatiuam Verbi posse communicari, & reipsa communicatam esse humanitati Christi, sine subsistentia relatiua Patris aut Spiritus sancti; quia vna alteram intrinsecè & essentialiter non includit. 2. Eandem subsistentiam relatiuam communicari posse, & reipsa communicatam esse humanitati Christi, sine attributis diuinis; quia relatiua subsistentia non includit intrinsecè & essentaliter attributa diuina. Nec obstat, quod supra dixi, subsistentiam relatiuam esse realiter idem cum essentia & attributis diuinis. Est quidem realiter idem cum illis, sed tamen intrinsecè & essentialiter non includit illa.

VBIQVITAS DESTRVIT EVCHARIstiam, & necessitatem illius.

19 QVod sic ostendo. Si enim corpus & sanguis Christi est vbique, si est in omni pane & vino, in omni cibo & potu, quid necesse est ire ad templum pro corpore & sanguine Christi? Domi haberi potest. Quid necesse est consecrare panem & vinum? si sine consecratione corpus & sanguis Christi præsens est. Quid conqueruntur aduersarij de subtracto calice? Quid tantopere vrgent vtramque speciem? Domi sumant calicem? sumant vtramque speciem; cessent conqueri de nobis. Hoc argumentum obijcit sibi ipsi Lutherus, in libello, qui inscribitur. *Quod verba Christi, Hoc est corpus meũ, adhuc firma stent.* Sic enim habet: *Si corpus Christi est in omnibus locis, agedum deuorabo & helluabor ipsum in omnibus hospitijs, & in omnibus scutellis, proculis, cantharis.* Postea sic respondet. *Audi tu porce, canis fanatice, aut quisquis fueris, insulse asine, etiamsi corpus Christi sit in omnibus locis, non tamen tu statim ipsum deuorabis vel helluaberis.* Et infrà, *Ablego te in haram tuam porcorum, vel in tuum sterquilinium.*

Vult dicere, Corpus quidem Christi esse vbique, non tamen vbique sumi aut comedi posse. Alij addunt, non posse vbique efficaciter & vtiliter capi, sed in sola Eucharistia. Vnde aiunt, hoc discrimen esse inter panem Eucharisticum & panem domesticum; quod licet Christus in vtroque sit æquè præsens; non tamen æquè prosit nobis in vtroque: quia in pane Eucharistico confert aliquem fructum spiritualem, quem non confert in pane communi & domestico. Sed quæro, quis sit ille fructus spiritualis? sanè, secundum Lutheranos, duo spectari possunt in hac re. Vnum est, vt quis excitet in se fidem iustificantem, & actu credat peccata sibi esse remissa per merita Christi. In hoc enim consistit ratio fidei justificantis, secundum aduersarios. Alterum est, vt reuerâ consequantur hunc fructum remissionis peccatorum. Sed vtrumque fieri potest in cibo & potu domestico, extra Eucharistiam. Hoc ostendo; quia Lutherani credunt Christum esse vbique: ergo credunt illum esse in cibo & potu domestico; ergò cùm manducant cibum domesticum, possunt excitari ad fidem justificantem, vt credant sibi remissa esse peccata per merita Christi, qui ibi præsens est. Hæc autem fides est certa, infallibilis, vt ipsi volunt: ergò reipsa consequuntur fructum remissionis peccatorum. Quin ergò necesse est, ad hunc fructum consequendum, ire ad Ecclesiam, & Eucharisticum panem manducare? Vides, tolli necessitatem Eucharistiæ, si admittatur Vbiquitas.

SOLVITVR PRIMA RATIO LVTHERANORVM, sumpta ex vnione hypostatica.

Prima ratio fundatur in hac propositione: quando duæ res inseparabiliter & indistanter inter se vnitæ sunt, vbi est vna, ibi necesse est alteram esse. Quæ propositio, si nihil addatur, sine dubio falsa est. Nam vnio duarum rerum inseparabilium & indistantium non requirit, vt vbicunque est vna, ibi sit altera; sed solùm vt alicubi sint simul, & non distent. Si enim nullibi essent simul, jam essent separatæ & distantes. Hoc patet pri-

mò

mò in anima & capite Christi, quæ inseparabiliter & indistanter vnita sunt: & tamen, non vbicunque est anima, ibi est caput; cum anima sit in pedibus, vbi caput non est. Sunt tamen alicubi simul, & non distant; quod satis est ad vnionem. Secundò, idem patet in sole & orbe solari, quæ eodem modo vnita sunt: & tamen sol non est in toto terræ circuitu, sicut est orbis solaris.

23 Dices. Hoc exemplum de sole non est ad rem, quia sol non est vnitus toti orbi solari, sed tantum parti. At humanitas Christi vnita est toti verbo. Respondeo. Hoc non obstat, quia etiam caput Christi vnitum est toti animæ; & tamen non vbicunque est anima, ibi est caput. Itaque hæc regula tenenda est. Quando duæ res totaliter & adæquatè inter se vnitæ sunt, tunc vbi est vna, ibi est altera. Quando autem non totaliter & adæquatè vnitæ sunt, tunc vna potest esse alicubi, vbi altera non est. Priori modo vnita sunt superficies chartæ & albedo; materia & forma solis: materia & forma aquæ: intellectus & voluntas Angeli: posteriori, caput & anima, sol & orbis solaris, clavus & rota, finitum & infinitum.

24 Dices. 2. Si persona verbi est alicubi, vbi non est humanitas, jam verbum alicubi est homo, & alicubi non est homo, quod est absurdum. Respondeo. Non sequitur. Nam hæ duæ propositiones sunt distinctæ: Verbum alicubi est sine humanitate, & Verbum alicubi existens, non est homo. Prior vera est, & benè sequitur ex illo antecedente. Posterior falsa est, & non benè sequitur.

SOLVITVR SECVNDA RATIO, SVMPTA *ex communicatione idiomatum.*

25 SECUNDA ratio fundatur in communicatione idiomatum, quam Lutherani putant in eo consistere, quod attributa diuina, ejusmodi sunt omnipotentia, omniscientia & omnipræsentia, realiter communicata sint humanitati Christi: ac proinde, quod vera sit hæc propositio: *Humanitas Christi est omnipotens, omniscia, vbique præsens.* Hoc jam refutatum est. Vera communicatio idiomatum,

nem, quam antiqui Patres & Concilia agnoscunt, sic explicanda est Vnio hypostatica hoc efficit, vt humana Christi natura immediatè vniatur personæ Verbi & consequenter, vt duæ naturæ, diuina & humana, vniantur in eadem persona verbi, & in illa simul subsistant. Hinc oritur duplex communicatio, respectu illius personæ: vna duarum naturarum: altera proprietatum seu attributorum vtriusque naturæ. Et hæc græcè vocatur κοινωνία τῶν ἰδιωμάτων. Prior in eo consistit, quod duæ naturæ prædicentur de persona Verbi in concreto. Posterior in eo, quod etiam attributa vtriusque naturæ prædicentur de eadem persona in concreto.

27 Iuxta priorem rectè dicimus: persona Verbi est Deus, & persona Verbi est homo. Item Verbum est Deus, & Verbum est homo. Item: Filius Dei est Deus, &, Filius Dei est homo. Item Christus est Deus, &, Christus est homo. Item, Iesus est Deus, & Iesus est homo. Denique, Deus est homo, & homo est Deus. Iuxta posteriorem; Christus est æternus, immortalis, infinitus: & Christus est temporalis, mortalis, finitus. Quod sic intellige: est æternus, secundùm diuinam naturam: temporalis, secundùm humanam. Et sic de cæteris. Et hoc modo conciliantur illa duo scripturæ testimonia; *Ego & Pater vnum sumus, &, Pater maior me est.* Nam in priori loquitur Christus de se secundum diuinitatem: in posteriori, secundùm humanitatem. Vide Augustinum lib. 1. de Trinitate cap. 11. & 13.

28 Hæc est recepta Catholicorum sententia apud D. Thomam in 3. part. q. 16. artic. 4. Et ratio est, quia quando plures naturæ vel formæ vniuntur in vna eademque persona, tunc possunt de illa in concreto prædicari. Sicut in persona Petri vniuntur corpus, anima, intellectus, scientia, probitas, albedo: & ideò rectè dicimus: Petrus est corporeus, animatus, intellectualis, scientificus, probus, albus. Eodem modo fit in persona Christi, in qua vniuntur humanitas & diuinitas; mortale & immortale, finitum & infinitum. Vnde similiter rectè dicimus: Christus est homo & Deus, mortalis & immortalis, finitus & infinitus. Quæ omnia perinde valent, ac si dicas: Petrus, seu

persona

Persona Petri, habet corpus, animam, intellectum, virtutem, scientiam, probitatem, albedinem. Item Christus seu persona Christi habet diuinitatem, humanitatem, mortalitatem & immortalitatem, finitatem & infinitatem, quod verissimum est.

28 Nec testimonia scripturæ; quæ superius allata sunt à Lutheranis, pró reali communicatione attributorum facta humanitati, quicquam conuincunt. Primum est. *In ipso inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter*, Respondeo. Hoc dupliciter potest intelligi. Primò, quod plenitudo diuinitatis habitet in humanitate Christi. Hoc quidem Apostolus expressè non dicit; sed tamen aliquo sensu verum est. Habitat enim in humanitate, non per se & formaliter, sed identicè, seu per aliquid, quod est idem cum diuinitate, nempe per subsistentiam relatiuam Verbi. Nam hæc subsistentia per se & formaliter communicata est humanitati; & quia identificatur cum essentia & attributis, ideò essentia & attributa sunt ipsi communicata per subsistentiam, quæ est realiter idem cum illis. (Vide supra §. 15. Et sic exponit Valentia quæst. 2. puncto. 2. §. 7. & 1.) Secundò, quod plenitudo diuinitatis habitet in ipso Christo. Cùm enim Christus sit verus Deus, & verus homo, necesse est, vt sicut in eo est plenitudo humanitatis, sic etiam sit plenitudo diuinitatis: Vel quod idem est, sicut in eo est natura humana cum suis proprietatibus & attributis; sic etiam sit natura diuina cum suis proprietatibus & attributis.

29 Hinc constat discrimen inter Christum & humanitatem Christi. Nam essentia & attributa diuina, non sunt formaliter & per se communicata humanitati, sed tantum identicè, quatenus sunt realiter idem cum subsistentia relatiua; vt dictum est; at Christo per se & formaliter communicata sunt in persona Verbi. Nam persona Verbi subsistit in vera diuinitate & vera humanitate: & sicut subsistentia relatiua, per se & formaliter est in persona Verbi; sic etiam essentia diuina, & omnia illius attributa. Vnde etiam fit, quod sola subsistentia Verbi possit in concreto prædicari de humanitate, non autem essentia aut attributa

Nam.

iam verum est dicere, humanitas Christi subsistit per subsistentiam Verbi; falsum, humanitas Christi est Deus, est omnipotens, infinita, independens. Quæ tamen omnia possunt prædicari de ipso Christo. Nam omnia per se & formaliter sunt in Christo. Itaque verum est dicere, Christus est Deus, omnipotens, infinitus, independens, subsistens.

NOTANDÆ sunt autem duæ istæ particulæ. 1. *Plenitudo diuinitatis*. 2. *Corporaliter*. Nam illæ significant, aliter in Christo, aliter in alijs Sanctis, habitare diuinitatem. In Christo habitat per plenitudinem; in alijs per diuisionem. (1. Cor. 12. 4.) In Christo corporaliter, id est, verè & substantialiter; in alijs participatiuè. Nam ipsa diuinitas verè & substantialiter est in Christo, in alijs per dona quædam à diuinitate participata. 30

ALTERUM testimonium est, *Omnia mihi tradita sunt à Patre meo*: ergò etiam attributa diuina. Respondeo. Hoc dictũ est de Christo, non de humanitate Christi. Potest autẽ dupliciter intelligi. 1. Quod omnia sint illi tradita per æternam generationem. Et sic non est ad propositũ. 2. Quod omnia sunt illi tradita per vnionem hypostaticam: non tamen in ipsa humanitate, sed in persona Verbi, quæ subsistit in humanitate. Vide suprà §. 14. Eodem modo explicari potest illud Ioan. 13. 3. *Omnia dedit ei Pater in manus*. 31

TERTIUM est, *Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra*. Respondeo. Hoc etiam de Christo, non de humanitate dictum est. Et potest etiam dupliciter intelligi 1. De potestate diuina seu increata, quæ data est Christo: non in humanitate, sed in persona Verbi. 2. De imperio, quod datum est illi in omnes creaturas; iuxta illud Hebr. 2. 7. *Constituisti eum super opera manuum tuarum*. Et ibidem. *Omnia subiecisti sub pedibus eius*. 32

SOLVITUR TERTIA RATIO DEsumpta ex ascensione Christi.

TERTIA ratio fundatur in illo, Eph. 4. 10. *Qui descendit ipse est, qui ascendit super omnes cœlos, vt impleret omnia*. Respondeo. Sensus est Christum prius descen- 33

 disse

disse ad inferos, ac deinde ascendisse supra omnes cœlos, vt omnia loca, infima, media, suprema, successiuè impleret per suam præsentiam, virtutem, gloriam, victoriam & triumphum: & sic caperet possessionem sui imperij in omnes creaturas, & tanquam Rex solenni pompa inauguraretur. Sic explicant Theophylactus, Oecumenius, Cornelius in commentario, & S. Bernardus serm. 2. de ascensione Domini, vbi ait: *Ascendit super omnes cœlos, vt adimpleret omnia. Iam enim cùm se dominum vniuersorum, quæ sunt in terra, & in mari, & in inferno, probasset non restabat nisi vt aëris, & cœlorum se esse Dominum approbaret*, &c.

34 HINC sequitur, Lutheranos & inter se, & ab Apostolo dissentire. Inter se quidem, quia multi docent humanitatem Christi, vi vnionis hypostaticæ esse vbique; ac proinde ab instanti conceptionis, quo facta est vnio hypostatica, cœpisse esse vbique. Non ergò post ascensionem cœpit esse vbique. Ab Apostolo autem, quia Apostolus dicit, Christum secundum humanitatem descendisse ad inferos: ergò prius non erat apud inferos. Item, ascendisse ad cœlos: ergò prius non erat in cœlis. Ergò vi vnionis hypostaticæ non erat vbique.

SOLVITVR QVARTA RATIO, DEsumpta ex sessione ad dexteram Dei Patris.

35 QVARTA ratio fundatur in ijs Scripturæ locis, vbi Christus dicitur sedere ad dexteram Dei Patris. Respondeo. Duplex est explicatio illius sessionis. Vna, quod per dexteram Dei intelligatur beatitudo æterna. Ita Hieronymus in cap. 1. ad Ephes. & Augustinus lib. de Fide & Symbolo cap. 7. & lib. de agone Christiano cap. 26. qui non solùm Christum, sed etiam alios beatos vult sedere ad dexteram Dei, juxta illud Eph. 2. 6. *Consedere nos fecit in cœlestibus in Christo*. Et Matth. 25. 33. *Statuet oues à dexteris suis: hædos autem à sinistris*. Hæc expositio nihil fauet vbiquitarijs.

36 ALTERA est probabilior, quod per dextram Dei intelligatur

[illegible]qualitas potentiæ, gloriæ, & maiestatis Dei; vt sensus: *Christum sedere ad dextram Dei* id est, æqualem esse Deo in potentia, gloria, & maiestate: vel, pari potentiâ, gloriâ, & maiestate regnare & gubernare cum Deo Patre. Ita Athanasius, Basilius, vterque Cyrillus, Damascenus, Chrysostomus, Ambrosius, & alij apud Bellarminum lib. [illegible] de Christo cap. 15. Hæc expositio videtur fauere Lutheranis, sed reuerâ non fauet. Tametsi enim hæc æqualitas [illegible] Christo homini, non tamen data est illi in humanitate, sed in persona Verbi. Non enim factum est, vt humanitas in seipsa sit æqualis Deo in potentiâ, gloria & majestate, sed vt sit humanitas personæ verbi, quæ habet æqualem. Vide supra §. 14.

37 Dices, hoc factum est in instanti incarnationis, quando humanitas Christi vnita fuit personæ Verbi. Apostolus autem loquitur de sessione ad dextram Dei Patris, quæ contigit post ascensionem. Respondeo. In illa sessione duo spectari debent. 1. Æqualitas Christi cum Deo Patre. Hæc illi data est in instanti incarnationis. 2. Manifestatio illius æqualitatis. Hæc facta est per ascensionem, quando Christus tanquam victor & triumphator cum solenni pompa ascendit in cœlum. Tunc enim cœpit, quoad externam [illegible]m, sedere à dexteris Dei Patris, id est, tunc cœpit [illegible] & honorari tanquam Deus; vt patet ex illo Philip. 2. 9. *Propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod est super omne nomen: vt in nomine Iesu omne genu flectatur cælestium, terrestrium, & infernorum: & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Iesus Christus in gloria est Patris.* Nota, vt omnis lingua confiteatur, Christum [illegible] gloria Patris, quod antea confessa non erat; quia antea non innotuerat omnibus.

SOLVITVR QVINTA RATIO desumpta ex verbis Christi.

38 QVINTA ratio sumitur ex verbis Christi, Matth. 18. 20. *Vbi sunt duo vel tres congregati in nomine meo*

meo, ibi sum in medio eorũ. Et cap. 28:20. *Ego vobiscum sum omnibus diebus vsq; ad consummationem seculi.* Respondeo: Hinc solùm colligitur, Christus adesse omnibus bonis & fidelibus, per suam gratiam & directionem: non tamen per præsentiam corporalem. Nam si Christus loqueretur de præsentia corporali, non tantùm adesset bonis, sed etiam improbis, secundùm expositionem Lutheranorum: quod tamen est alienum à mente Christi. Hic iterum patet, Lutheranos & sibi ipsis & Christo contradicere. Sibi, quia paulò antè asserebant, Christum post ascensionem cœpisse esse vbique. At hîc contendunt, eum antea fuisse vbique. Christo autem, quia Christus solùm asserit, præsentem esse, & fore bonis: at Lutherani volunt conuincere, præsentem esse omnibus, tam bonis, quàm malis: nec tantùm hominibus, sed etiam alijs creaturis, quod nullo modo conuinci potest, nec ex verbis Christi, neque ex ipsius mente ac intentione.

CAPVT II.

De fide infantium.

1 DICAM primò, quid sentiat Lutherus. 2. Quid Lutherani. 3. Quid Catholici. 4. Soluam obiectiones Lutheri & Lutheranorum. Igitur Lutherus docet, infantes habere fidem actualem, qua credant in Christum, & per illam ipsos iustificari. Hanc autem fidem gigni in infantibus ante Baptismum, partim vi exorcismi, partim orationibus Ecclesiæ. Sic enim scribit in libro contra armatum virum Cochlæum. *Non negamus paruulos esse baptizandos, nec asserimus eos baptismum accipere sine fide: sed dicimus, ad baptismum eos credere per vim verbi, quo exorcizantur, & per fidem Ecclesiæ eos offerentis, & eis fidem suis orationibus implorantis.* Et in libro de cap. Babylonica, cap. de Baptismo: *Per orationem Ecclesiæ offerentis & credentis, cui omnia possibilia sunt, paruulus fide infusa mutatur, mundatur, & renouatur.* Loquitur de fide actuali, vt patet ex præcedenti testimonio.

H.

Hæc sententia facilè refellitur. Primò, quia excepto Luthero, nemo eam defendit, 2. Nullum habet fundamentum in scripturis 3. Repugnat Patribus. 4. Multa absurda ex ea sequuntur. 5. Nititur falsis principijs. Singula ostendo. Primò, nec Catholici, nec Lutherani eam defendunt, vt paulò pòst videbimus. Secundò, non fundatur in Scriptura. Nam Scriptura noui testamenti, quandocunq; loquitur de actu credendi, seu de fide actuali, semper loquitur de fide adultorum, quæ oritur ex auditu, doctrina, & prædicatione Euangelij, Marci 16. vers. 15. *Euntes in mundum vniuersum prædicate Euangelium. Qui crediderit,* (audita prædicatione Euangelij) *& baptizatus fuerit, saluus erit. Qui verò non crediderit* (vocis Euangelium prædicantibus) *condemnabitur. Signa autem eos, qui crediderint, hæc sequentur: in nomine meo Dæmonia eijcient, linguis loquentur nouis,* &c. Quis non videt hæc dici de adultis, non de infantibus; Item, Rom 10. 14. *Quomodo ergò inuocabunt, in quem non crediderunt? Aut quomodo credent ei, quem non audierunt? Quomodo autem audient sine prædicante?* Et postea concludit: *Ergò fides ex auditu: auditus autem per verbum Christi.* Hæc Apostoli sententia directè est contra Lutherum. Et potest sic applicari. Quomodo infantes credent Christo, quem non audierunt? quomodo autem audient sine prædicante?

TERTIO repugnat Patribus, qui negant infantes habere actum fidei, quando baptizantur. Certè Augustinus, vt alios omittam, epistola 23. ad Bonifacium Episcopum, circa finem sic ait: *Itaque paruulum, etsi, nondum fides illa, quæ in credentium voluntate consistit, iam tamen ipsius fidei sacramentum* (id est, baptismus) *fidelem facit.* Et epistol 57. ad Dardanum, quæst. 2. asserit, eos qui putant infantes credere, quando baptizantur, iniuriam facere humanis sensibus. Videmus enim infantes, partim vocis eiulatu, partim motu corporis reluctari, quando baptismum aquæ recipiunt: quod sanè non facerent, si crederent se per baptismum regenerari, & filios Dei fieri. Et libro 4. de Baptismo contra Donatistas, c. vigesimo quarto ait: *Infantes*

baptizati, non ex impia voluntate, sed ex aetatis in[...] nec corde credere ad iustitiam possunt, nec ore confiteri [...] lutem. Similia habet lib. I. de peccatorum meritis & re[...] cap. 20.

4 QUARTO, multa absurda sequuntur ex sententia L[u]theri. Nam ex eo, quod asserit, infantibus dari fidem [in] Exorcismo ante baptismum, sequuntur haec tria. Prim[o,] infantes exorcizatos, si moriantur ante baptismum, [sal]uari posse per fidem in Exorcismo acceptam: ac proi[nde] baptismum non esse necessarium. Nam vt idem Lut[her]us scribit in libro contra Cochlaeum: *Baptismus sine [fide] non iustificat: fides autem sine baptismo iustificat.* Sec[un]dò, Exorcismum magis esse necessarium ad salut[em,] quàm Baptismum. Nam Exorcismus confert infanti[bus] fidem iustificantem, quam baptismus non confert. Et, [sine] Exorcismo infantes saluari non possunt; sine bapti[smo] possunt. Tertiò, nos habere aliquod medium nece[ssa]rium ad salutem, extra Scripturam, & per solam traditio[nem,] nempe exorcismum. Quod Lutherani censent ab[]surdum esse.

5 QUINTO, nititur falsis principijs. Nam primò, falsum est, fidem infantium gigni per vim verbi, quo exorcizantur. Quod potest dupliciter intelligi. Primò, vt verbum exorcismi habeat vim gignendi actum fidei, quatenus auditur & intelligitur ab infantibus: quo pacto verbum Euangelij, quando praedicatur, habet talem vim, respectu auditorum, iuxta illud; *Fides ex auditu: auditus autem per verbum Christi.* Secundò, vt habeat vim gignendi actum fidei, non quatenus auditur & intelligitur; sed per modum instrumenti. Quo pacto nos dicimus, verbum baptismi, per modum instrumenti, habere vim conferendi gratiam. Vtroque sensu falsum est, Priori quidem quia constat infantes non intelligere verbum exorcismi quod latinè recitatur à ministro exorcizante. Imò nec audire quidem, praesertim quando vel dormientes, vel surd[i] exorcizantur: vel etiam, quando minister submissa voc[e] pronunciat verbum exorcismi, in magno populi strepit[u] & concursu. Posteriori, quia si verbum exorcismi per mo-

dum

instrumenti conferet fidem, haberet hanc vim conferendi ex institutione Christi; at non habet, quia neque ex scriptura, neque ex traditione probari potest, Christum instituisse, ut verbum exorcismi habeat vim conferendi infantibus actum fidei. Solus Lutherus id asserit, sine fundamento.

ADDO, si fides infantium gigneretur per verbum exorcismi, sive priori sive posteriori modo, Baptismum nihil profuturum infantibus sine exorcismo. Nam baptismus, ex sententia Lutheri, non prodest sine fide suscipientis: at fides suscipientis acquiritur per exorcismum: ergò baptismus nihil prodest sine exorcismo. Cur ergò multi Lutherani omittunt exorcismum? Cur omnes, tam Catholici, quàm Lutherani docent, mulieres in necessitate baptizare posse infantem, non præmisso exorcismo? Cur olim in primitiua Ecclesia id sæpè factum est?

SECUNDO falsum est, fidem infantium impetrari per fidem & orationem Ecclesiæ. Quod dupliciter ostendo. Primò, ex ipso Luthero. Nam ipse asserit, infantes credere per vim verbi, quo exorcizantur. Verbum exorcismi est hoc *Exorcizo te immunde spiritus, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, vt exeas, & recedas ab hoc famulo Dei N.* Si ergò per vim huius verbi accipiunt fidem, quâ credunt in Christum; certè non accipiunt per orationes Ecclesiæ, quæ sequuntur exorcismum. Aut, si Ecclesia per suas orationes impetrat illis fidem post verbum exorcismi? non accipiunt fidem per vim verbi exorcismi. Vt hoc melius intelligatur, notandum est, in baptismo infantium seruari hunc ordinem. 1. Petitur nomen infantis. 2. Fit insufflatio. 3. Signum crucis imprimitur in fronte & corde. 4. Datur illi gustandum sal benedictum. 5. Sequitur exorcismus. 6. Recitantur orationes. 7. Nares & aures infantis tanguntur sputo seu saliua. Hæc omnia fiunt ante ingressum in Ecclesiam. Post ingressum seruatur hic ordo. 1. Fit abrenuntiatio Satanæ. 2. Professio fidei. 3. Vngitur pectus infantis oleo salutis. 4. Sequitur Baptismus. Hinc constat, verbum exorcismi prius recitari,

quàm orationes Ecclesiæ; & consequenter, si fides infantium confertur per verbum Exorcismi, non opus esse, vt conferatur per orationes Ecclesiæ.

8 Deinde, neque ex Scriptura, neque ex Traditione ostendi potest, Deum infallibiliter, & quasi certâ lege, velle infantibus dare fidem, propter orationem Ecclesiæ. Vnde ergò id asserit Lutherus? Aut, quo præceptore id didicit? Nullum authorem, qui antè ipsum vixerit, citare pro se potest. Et sanè, si semel dicamus, Ecclesiam habere infallibilem vim per suas orationes impetrandi fidem infantibus in Exorcismo, poterimus similiter dicere habere vim impetrandi fidem infantibus in vtero materno existentibus: aut etiam infallibiliter impetrandi fidem Turcis, hæreticis, & infidelibus. Non quidem nego, quin Ecclesia multa possit impetrare à Deo per suas orationes; sed quod in hoc casu, reipsa & infallibiliter impetret fidem infantibus, indiget probatione.

QVID SENTIANT LVTHERANI.

9 LVTHERANI in tres partes diuisi sunt: Aliqui docent cum Luthero, infantes in baptismo habere veram fidem, quâ credant in Christum. Alij habere pios quosdam motus seu inclinationes in Deum; sicut habuit Ioannes Baptista, quando exultauit in vtero matris. Alij habere vtrumque, & veram fidem, quâ credant in Christum; & pios motus seu inclinationes in Deum. Omnes tamen dissentiunt à Luthero in eo, quod dicant huiusmodi fidem, vel motus non gigni in infantibus per vim verbi Exorcismi, sed in Baptismo, per Spiritus sancti virtutem & operationem.

PRIMAM partem tenet Leonardus Hutterus in compendio locorum Theologiæ cap. 10. de baptismo, qu. 11. vbi introducit Discipulum sic proponentem. *Videris hoc pacto asserere, infantes baptizatos, verè credere in Christum.* Et respondet: *Rectè. Nam infantes per baptismum, virtute Spiritus sancti verâ fide donati, vel inde patet, quod regenerantur. Iam autē vera regeneratio sine fide esse nequit.* Vtitur

eos

autem duplici testimonio scripturæ. Vno, *qui crediderit & baptizatus fuerit, saluabitur.* Altero, *Qui scandalizauerit vnum de pusillis istis, qui in me credunt.* &c.

II ALTERAM Philippus in locis anni 1558. tit. de baptismo paruulorum. *De infantibus,* inquit, *hoc satis est tenere; Spiritus sanctus per Baptismum eis datur, qui efficit in eis nouos motus, & nouas inclinationes in Deum, pro ipsorum modo.* Et Lutherani in conciliabulo Wittenbergensi apud Cochlæum lib. 3. Miscellaneorum, tract. 8. cap. 2.

12 TERTIUM Dauid Chycræus in Catechesi anni 1589. cap. 7. de Baptismo, vbi ait: *Est autem Christus efficax in infantibus per baptismum, & operatur in ijs fidem & alios motus pro ipsorum modo.* Matth. 18. *Qui offenderit vnum ex paruulis istis, qui in me credunt.*

13 KEMNITIVS & Iacobus Herbrandus fatentur hanc doctrinam nec intelligi, nec explicari posse. Et quidem Kemnitius 2. part. Examinis Conc. Trid. sess. 7. Can. 13. de Baptismo, sic scribit: *Licet nec satis intelligamus, nec verbis explicare possimus, qualis sit illa Spiritus sancti actio & operatio in infantibus, qui baptizantur, esse tamē & fieri, ex verbo Dei certum est. Illam autem actionem seu operationem Spiritus sancti in infantibus vocamus fidem, & dicimus paruulos credere.* Herbrandus verò in epitome Compendij Theologiæ cap. de Baptismo infantium: *Et si* inquit, *quomodo credant infantes, scire non possumus; tamen fidem eos habere certum est. Christo affirmante, testimoniumq; illis perhibente. Sicut Spiritus sanctus pronunciat, pullos coruorum Deum inuocare. Et Paulus Apostolus, creaturam omnem ingemiscere testatur.* Quasi dicat, sicut non possumus intelligere, quomodo pulli coruorum inuocent Deum, & quomodo omnis creatura ingemiscat: sic etiam non possumus intelligere, quomodo infantes credant. Certum est tamen, eos credere, sicut illa duo priora certa sunt.

14 HI omnes facilè refelluntur; Vel enim volunt hos motus seu inclinationes infantium distingui à vera fide iustificante, vel non; si volunt non distingui, iam ex hac parte sentiunt cum Luthero, ac proinde eodem modo, quo Lutherus, refutandi sunt. Si autem volunt distingui, quod

verisimilius est, magis errant, quam Lutherus. Primò, quia sibi ipsis contradicunt. Nam alibi communi consensu docent, hominem solâ fide iustificari. Hi docent infantes iustificari per nouos motus & inclinationes, quæ, iuxta suppositionem, à fide distinguuntur. Quæ duo non cohærent. Secundo, quia sicut Lutherus pro fide infantium astruenda vtitur quibusdam scripturæ testimonijs, quæ reuera intelligi debent de fide iustificante; sic etiam Lutherani ad astruendos infantium motus & inclinationes, vtuntur ijsdem testimonijs. At fieri non potest, vt testimonia, quæ intelligi debent de vera fide iustificante, intelligantur de motibus seu inclinationibus distinctis à fide iustificante sunt autem hæc testimonia. 1. *Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. 2. Sine fide impossibile est placere Deo. 3. Qui scandalizauerit vnum de pusillis istis, qui in me credunt.* In his & similibus agitur de vera fide; non autem de motibus aut inclinationibus distinctis à vera fide. Ergò Lutherus maiori probabilitate potuit illis vti, quàm Lutherani. Neutri tamen rectè. Non quidem Lutherus, quia in supra dictis testimonijs agitur de fide adultorum tantùm. Nec Lutherani, primo propter eandem causam. Secundò, quia fides, ex suppositione, distinguitur à motibus & inclinationibus, quas fingunt Lutherani. Ergò ex illis testimonijs, vbi agitur tantum de fide, non potest quicquam conuinci de motibus, qui distincti sunt à fide.

QVID SENTIANT *Catholici?*

CATHOLICI docent, infantes, dum baptizantur, etiamsi non habeant propriam fidem actualem, vt volebat Lutherus neque etiam nouos motus & inclinationes distinctas à fide, vt volebant Lutherani; non tamen iustificari sine omni fide. Primò, quia in baptismo infunditur illis habitus fidei, sicut etiam habitus spei & charitatis. Secundò, quia præter hunc habitum dicuntur etiam actu credere, duplici sensu. Primò, quatenus actu baptizantur. Vnde Augustinus lib. 1. de peccat. meritis & remiss. cap. 17. ait:

ait: *Quis autem nesciat credere, infantibus esse baptizari? Non credere autem, non baptizari?* & epist. 23. ad Bonifacium Episcopum, circa finem: *Itaque paruulum, etsi non fides illa, quæ in credentium voluntate consistit, iam tamen ipsius fidei Sacramentum* (id est, Baptismus) fidelem facit.

16 SECUNDO, quatenus credunt aliena fide. De qua idem Augustinus serm. 10. de Verbis Apostoli; *Portantur ad Ecclesiã, & si pedibus illuc currere non possunt, alienis pedibus currunt, vt sanentur. Accommodat illis mater Ecclesia aliorũ pedes, ut veniant: aliorũ corda, vt credant: aliorũ linguã, vt fateantur: vt quoniã quod ægri sunt, alio peccante prægrauentur; sic cum hi sani sunt, alio pro illis confidente, saluentur.* Vbi etiam obiter insinuat, quomodo aliena fides possit infantibus prodesse ad salutem; nempe eo modo, quo alienum peccatum obfuit illis ad damnationem: sicut enim per peccatum primi parentis, damnati sunt ad mortem; ita per fidem Ecclesiæ transferantur ad vitam. Quod alibi explicat alio exemplo, nempe filij viduæ, qui alienâ fide resuscitatus est. Sic enim scribit lib. 3. de lib. arb. cap. 23. *Quid enim filio viduæ profuit fides sua, quã vtiq; mortuus non habebat, cui tamẽ profuit matris, vt resurgeret? Quandò ergò potius fides aliena potest cõsulere paruulo, cui sua perfidia nõ potest imputari?*

SOLVVNTVR OBIECTIONES *Lutheri & Lutheranorum.*

17 EX dictis facilè soluuntur ipsorum obiectiones. Prima est; Nemo potest iustificari sine fide: at infantes in baptismo iustificantur: ergò non sine fide. Maior patet ex illo Marci 16. 15. *Qui non crediderit, condemnabitur,* & Heb. 11. 6. *Sine fide impossibile est placere Deo.* Respondeo. Maior falsa est, si intelligatur de sola fide actuali propria. Vera, si indifferenter de quauis fide, siue propria, siue aliena, siue actuali, siue habituali. Et sic concedo, infantes non iustificari, sine fide: tùm quia in baptismo infunditur illis fides habitualis: tùm quia credunt fide aliena, sicut in Adamo peccarunt voluntate aliena: tùm denique, quia censentur credere seu fidem profiteri, quando

disse ad inferos, ac deinde ascendisse supra omnes cœlos, vt omnia loca, infima, media, suprema, successiuè impleret per suam præsentiam, virtutem, gloriam, victoriam & triumphum: & sic caperet possessionem sui imperij in omnes creaturas, & tanquam Rex solenni pompa inauguraretur. Sic explicant Theophylactus, Oecumenius, Cornelius in commentario, & S. Bernardus serm. 2. de ascensione Domini, vbi ait: *Ascendit super omnes cœlos, vt adimpleret omnia. Iam enim cùm se dominum vniuersorum, quæ sunt in terra, & in mari, & in inferno, probasset non restabat nisi vt aëris, & cœlorum se esse Dominum approbaret,* &c.

34 HINC sequitur, Lutheranos & inter se, & ab Apostolo dissentire. Inter se quidem, quia multi docent humanitatem Christi, vi vnionis hypostaticæ esse vbique, ac proinde ab instanti conceptionis, quo facta est vnio hypostatica, cœpisse esse vbique. Non ergò post ascensionem cœpit esse vbique. Ab Apostolo autem, quia Apostolus dicit, Christum secundum humanitatem descendisse ad inferos: ergò prius non erat apud inferos. Item, ascendisse ad cœlos: ergò prius non erat in cœlis. Ergò vi vnionis hypostaticæ non erat vbique.

SOLVITVR QVARTA RATIO, DEsumpta ex sessione ad dexteram Dei Patris.

35 QVARTA ratio fundatur in ijs Scripturæ locis, vbi Christus dicitur sedere ad dexteram Dei Patris. Respondeo. Duplex est explicatio illius sessionis. Vna, quod per dexteram Dei intelligatur beatitudo æterna. Ita Hieronymus in cap. 1. ad Ephes. & Augustinus lib. de Fide & Symbolo cap. 7. & lib. de agone Christiano cap. 26. qui non solùm Christum, sed etiam alios beatos vult sedere ad dexteram Dei, juxta illud Eph. 2. 6. *Consedere nos fecit in cœlestibus in Christo.* Et Matth. 25. 33. *Statuet oues à dexteris suis: hædos autem à sinistris.* Hæc expositio nihil fauet vbiquitarijs.

36 ALTERA est probabilior, quod per dextram Dei intelligatu

æqualitas potentiæ, gloriæ, & maiestatis Dei; vt sensit. *Christum sedere ad dextram Dei* id est, æqualem esse Deo in potentia, gloria, & maiestate: vel, pari potentiâ, gloriâ, & maiestate regnare & gubernare cum Deo Patre. Ita Athanasius, Basilius, vterque Cyrillus, Damascenus, Chrysostomus, Ambrosius, & alij apud Bellarminum lib. . de Christo cap. 15. Hæc expositio videtur fauere Lutheranis, sed reuerâ non fauet. Tametsi enim hæc æqualitas data sit Christo homini, non tamen data est illi in humanitate, sed in persona Verbi. Non enim factum est, vt humanitas in seipsa sit æqualis Deo in potentiâ, gloria & majestate, sed vt sit humanitas personæ verbi, quæ habet æqualem. Vide supra §. 14.

Dices, hoc factum est in instanti incarnationis, quando humanitas Christi vnita fuit personæ Verbi. Apostolus autem loquitur de sessione ad dextram Dei Patris, quæ contigit post ascensionem. Respondeo. In illa sessione duo spectari debent. 1. Æqualitas Christi cum Deo Patre. Hæc illi data est in instanti incarnationis. 2. Manifestatio illius æqualitatis. Hæc facta est per ascensionem, quando Christus tanquam victor & triumphator cum solenni pompa ascendit in cœlum. Tunc enim cœpit, quoad externam celebritatem, sedere à dexteris Dei Patris, id est, tunc cœpit agnosci & honorari tanquam Deus; vt patet ex illo Philip. 2. 9. *Propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod est super omne nomen: vt in nomine Iesu omne genu flectatur cœlestium, terrestrium, & infernorum: & omnis lingua confiteatur; quia Dominus Iesus Christus in gloria est Dei Patris.* Nota; vt omnis lingua confiteatur, Christum esse in gloria Patris, quod antea confessa non erat; quia antea non innotuerat omnibus. 37

SOLVITVR QVINTA RATIO
desumpta ex verbis Christi.

Qvinta ratio sumitur ex verbis Christi, Matth. 18. 20. *Vbi sunt duo vel tres congregati in nomine meo* 38

meo, ibi sum in medio eorū. Et cap. 28. 20. *Ego vobiscum sum omnibus diebus vsq; ad consummationem seculi.* Respondeo: Hinc solùm colligitur, Christus adesse omnibus bonis & fidelibus, per suam gratiam & directionem: non tamen per præsentiam corporalem. Nam si Christus loqueretur de præsentia corporali, non tantùm adesset bonis, sed etiam improbis, secundùm expositionem Lutheranorum: quod tamen est alienum à mente Christi. Hic iterum patet, Lutheranos & sibi ipsis & Christo contradicere. Sibi, quia paulò antè asserebant, Christum post ascensionem cœpisse esse vbique. At hìc contendunt, eum antea fuisse vbique. Christo autem, quia Christus solùm asserit, se præsentem esse, & fore bonis: at Lutherani volunt conuincere, præsentem esse omnibus, tam bonis, quàm malis: nec tantùm hominibus, sed etiam alijs creaturis, quod nullo modo conuinici potest, nec ex verbis Christi, neque ex ipsius mente ac intentione.

CAPVT II.

De fide infantium.

1 DICAM primò, quid sentiat Lutherus. 2. Quid Lutherani. 3. Quid Catholici. 4. Soluam obiectiones Lutheri & Lutheranorum. Igitur Lutherus docet, infantes habere fidem actualem, qua credant in Christum, & per illam ipsos justificari. Hanc autem fidem gigni in infantibus ante Baptismum, partim vi exorcismi, partim orationibus Ecclesiæ. Sic enim scribit in libro contra armatum virum Cochlæum. *Non negamus paruulos esse baptizandos, nec asserimus eos baptismum accipere sine fide: sed dicimus, ad baptismum eos credere per vim verbi, quo exorcizantur, & per fidem Ecclesiæ eos offerentis, & eis fidem suis orationibus implorantis.* Et in lib. de cap. Babylonica, cap. de Baptismo: *Per orationem Ecclesiæ offerentis & credentis, cui omnia possibilia sunt, parvulus fide infusa mutatur, mundatur, & renouatur.* Loquitur de fide actuali, vt patet ex præcedenti testimonio.

HA

... sententia facilè refellitur. Primò, quia excepto ...ero, nemo eam defendit. 2. Nullum habet fundamen... in scripturis 3. Repugnat Patribus. 4. Multa absur... ex ea sequuntur. 5. Nititur falsis principijs. Singula ...endo. Primò, nec Catholici, nec Lutherani eam defen-...t, vt paulò pòst videbimus. Secundò, non fundatur in Scriptura. Nam Scriptura noui testamenti, quandocunq; loquitur de actu credendi, seu de fide actuali, semper loquitur de fide adultorum, quæ oritur ex auditu, doctrina, & prædicatione Euangelij, Marci 16. vers. 15. *Euntes in mundum vniuersum prædicate Euangelium. Qui crediderit,* (audita prædicatione Euangelij) *& baptizatus fuerit, saluus erit. Qui verò non crediderit* (vocis Euangelium prædicantibus) *condemnabitur. Signa autem eos, qui crediderint, hæc sequentur: in nomine meo Dæmonia eijcient, linguis loquentur nouis,* &c. Quis non videt hæc dici de adultis, non de infantibus; Item, Rom. 10. 14. *Quomodo ergò inuocabunt, in quem non crediderunt? Aut quomodo credent ei, quem non audierunt? Quomodo autem audient sine prædicante?* Et postea concludit: *Ergò fides ex auditu: auditus autem per verbum Christi.* Hæc Apostoli sententia directè est contra Lutherum. Et potest sic applicari. Quomodo infantes credent Christo, quem non audierunt? quomodo autem audient sine prædicante?

TERTIO repugnat Patribus, qui negant infantes habere actum fidei, quando baptizantur. Certè Augustinus, vt alios omittam, epistola 2. ad Bonifacium Episcopum, circa finem sic ait: *Itaque paruulum, etsi, nondum fides illa, quæ in credentium voluntate consistit, iam tamen ipsius fidei sacramentum* (id est, baptismus) *fidelem facit.* Et epistol. 57. ad Dardanum, quæst. 2. asserit, eos qui putant infantes credere, quando baptizantur, iniuriam facere humanis sen...ibus. Videmus enim infantes, partim vocis eiulatu, partim motu corporis reluctari, quando baptismum aquæ ...iunt: quod sanè non facerent, si crederent se per baptismum regenerari, & filios Dei fieri. Et libro 4. de Ba... contra Donatistas, c. vigesimo quarto ait: *Infantes*

baptizati, non ex impia voluntate, sed ex ætatis indigentia, nec corde credere ad iustitiam possunt, nec ore confiteri ad salutem. Similia habet lib. 1. de peccatorum meritis & remiss. cap. 20.

QUARTO, multa absurda sequuntur ex sententia Lutheri. Nam ex eo, quod asserit, infantibus dari fidem in Exorcismo ante baptismum, sequuntur hæc tria. Primò, infantes exorcizatos, si moriantur ante baptismum, saluari posse per fidem in Exorcismo acceptam: ac proinde baptismum non esse necessarium. Nam vt idem Lutherus scribit in libro contra Cochlæum: *Baptismus sine fide non iustificat: fides autem sine baptismo iustificat.* Secundò, Exorcismum magis esse necessarium ad salutem, quàm Baptismum. Nam Exorcismus confert infantibus fidem iustificantem, quam baptismus non confert. Et, sine Exorcismo infantes saluari non possunt; sine baptismo possunt. Tertiò, nos habere aliquod medium necessarium ad salutem, extra Scripturam, & per solam traditionem, nempe exorcismum. Quod Lutherani censent absurdum esse.

QUINTO, nititur falsis principijs. Nam primò, falsum est, fidem infantium gigni per vim verbi, quo exorcizantur. Quod potest dupliciter intelligi. Primò, vt verbum exorcismi habeat vim gignendi actum fidei; quatenus auditur & intelligitur ab infantibus: quo pacto verbum Euangelij, quando prædicatur, habet talem vim, respectu adultorum, iuxta illud: *Fides ex auditu: auditus autem per verbum Christi.* Secundò, vt habeat vim gignendi actum fidei, non quatenus auditur & intelligitur, sed per modum instrumenti. Quo pacto nos dicimus, verbum baptismi, per modum instrumenti, habere vim conferendi gratiam. Vtroque sensu falsum est, Priori quidem, quia constat infantes non intelligere verbum exorcismi, quod latinè recitatur à ministro exorcizante. Imò nec audire quidem, præsertim quando vel dormientes, vel surdi exorcizantur: vel etiam, quando minister submissa voce pronunciat verbum exorcismi, in magno populi strepitu & concursu. Posteriori, quia si verbum exorcismi per modum

dum instrumenti conferet fidem, haberet hanc vim conferendi ex institutione Christi; at non habet, quia neque ex scriptura, neque ex traditione probari potest, Christum instituisse, vt verbum exorcismi habeat vim conferendi infantibus actum fidei. Solus Lutherus id asserit, sine fundamento.

ADDO, si fides infantium gigneretur per verbum exorcismi, siue priori siue posteriori modo, Baptismum nihil profuturum infantibus sine exorcismo. Nam baptismus, ex sententia Lutheri, non prodest sine fide suscipientis: at fides suscipientis acquiritur per exorcismum: ergò baptismus nihil prodest sine exorcismo. Cur ergò multi Lutherani omittunt exorcismum? Cur omnes, tam Catholici, quàm Lutherani docent, mulieres in necessitate baptizare posse infantem, non præmisso exorcismo? Cur olim in primitiua Ecclesia id sæpè factum est?

SECUNDO falsum est, fidem infantium impetrari per fidem & orationem Ecclesiæ. Quod dupliciter ostendo. Primò, ex ipso Luthero. Nam ipse asserit, infantes credere per vim verbi, quo exorcizantur. Verbum exorcismi est hoc *Exorcizo te immunde spiritus, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, vt exeas, & recedas ab hoc famulo Dei N.* Si ergò per vim huius verbi accipiunt fidem, quâ credunt in Christum; certè non accipiunt per orationes Ecclesiæ, quæ sequuntur exorcismum Aut, si Ecclesia per suas orationes impetrat illis fidem post verbum exorcismi? non accipiunt fidem per vim verbi exorcismi. Vt hoc melius intelligatur, notandum est, in baptismo infantium seruari hunc ordinem. 1. Petitur nomen infantis. 2. Fit insufflatio. 3. Signum crucis imprimitur in fronte & corde. 4. Datur illi gustandum sal benedictum. 5. Sequitur exorcismus. 6. Recitantur orationes. 7. Nares & aures infantis tanguntur sputo seu saliua. Hæc omnia fiunt ante ingressum in Ecclesiam. Post ingressum seruatur hic ordo. 1. Fit abrenuntiatio Satanæ. 2. Professio fidei. 3. Vngitur pectus infantis oleo salutis. 4. Sequitur Baptismus. Hinc constat, verbum exorcismi prius recitari,

 quàm

quàm orationes Ecclesiæ; & consequenter, si fides infantium confertur per verbum Exorcismi, non opus esse, vt conferatur per orationes Ecclesiæ.

8 DEINDE, neque ex Scriptura, neque ex Traditione ostendi potest, Deum infallibiliter, & quasi certâ lege, velle infantibus dare fidem, propter orationem Ecclesiæ. Vnde ergò id asserit Lutherus? Aut, quo præceptore id didicit? Nullum authorem, qui antè ipsum vixerit, citare pro se potest. Et sanè, si semel dicamus, Ecclesiam habere infallibilem vim per suas orationes impetrandi fidem infantibus in Exorcismo, poterimus similiter dicere habere vim impetrandi fidem infantibus in vtero materno existentibus: aut etiam infallibiliter impetrandi fidem Turcis, hæreticis, & infidelibus. Non quidem nego, quin Ecclesia multa possit impetrare à Deo per suas orationes; sed quod in hoc casu, reipsa & infallibiliter impetret fidem infantibus, indiget probatione.

QVID SENTIANT LVTHERANI.

9 LVTHERANI in tres partes diuisi sunt: Aliqui docent cum Luthero, infantes in baptismo habere veram fidem, quâ credant in Christum. Alij habere pios quosdam motus seu inclinationes in Deum; sicut habuit Ioannes Baptista, quando exultauit in vtero matris. Alij habere vtrumque, & veram fidem, quâ credant in Christum; & pios motus seu inclinationes in Deum. Omnes tamen dissentiunt à Luthero in eo, quod dicant huiusmodi fidem, vel motus non gigni in infantibus per vim verbi Exorcismi, sed in Baptismo, per Spiritus sancti virtutem & operationem.

10 PRIMAM partem tenet Leonardus Hutterus in compendio locorum Theologiæ cap. 20. de baptismo, qu. 11. vbi introducit Discipulum sic proponentem. *Videris hoc pacto asserere, infantes baptizatos, verè credere in Christum.* Et respondet: *Rectè. Nam infantes per baptismum, virtute Spiritus sancti verâ fide donati, vel inde patet, quod regenerantur. Iam autē vera regeneratio sine fide esse nequit.* Vtitur

[illegible] duplici testimonio scripturæ. Vno, *qui crediderit & baptizatus fuerit, saluabitur.* Altero, *Qui scandalizauerit vnum de pusillis istis, qui in me credunt.* &c.

ALTERAM Philippus in locis anni 1558. tit. de baptismo paruulorum. *De infantibus*, inquit, *hoc satis est tenere, Spiritum sanctus per Baptismum eis datur, qui efficit in eis nouos motus, & nouas inclinationes in Deum, pro ipsorum modo.* Et Lutherani in conciliabulo Wittenbergensi apud Cochlæum lib. 3. Miscellaneorum, tract. 8. cap. 2. 11

TERTIUM Dauid Chycræus in Catechesi anni 1589. cap. 7. de Baptismo, vbi ait: *Est autem Christus efficax in infantibus per baptismum, & operatur in ijs fidem & alios motus pro ipsorum modo.* Matth. 18. *Qui offenderit vnum ex paruulis istis, qui in me credunt.* 12

KEMNITIVS & Iacobus Herbrandus fatentur hanc doctrinam nec intelligi, nec explicari posse. Et quidem Kemnitius 2. part. Examinis Conc. Trid. sess. 7. Can. 13. de Baptismo, sic scribit: *Licet nec satis intelligamus, nec verbis explicare possimus, qualis sit illa Spiritus sancti actio & operatio in infantibus, qui baptizantur, esse tamē & fieri, ex verbo Dei certum est. Illam autem actionem seu operationem Spiritus sancti in infantibus vocamus fidem, & dicimus paruulos credere.* Herbrandus verò in epitome Compendij Theologiæ cap. de Baptismo infantium: *Etsi* inquit, *quomodo credant infantes, scire non possumus; tamen fidem eos habere certum est. Christo affirmante, testimoniumq́ illis perhibente. Sicut Spiritus sanctus pronunciat, pullos coruorum Deum inuocare. Et Paulus Apostolus, creaturam omnem ingemiscere testatur.* Quasi dicat, sicut non possumus intelligere, quomodo pulli coruorum inuocent Deum, & quomodo omnis creatura ingemiscat: sic etiam non possumus intelligere, quomodo infantes credant. Certum est tamen, eos credere, sicut illa duo priora certa sunt. 13

HI omnes facilè refelluntur; Vel enim volunt hos motus seu inclinationes infantium distingui à vera fide iustificante, vel non; si volunt non distingui, iam ex hac parte sentiunt cum Luthero, ac proinde eodem modo, quo Lutherus, refutandi sunt. Si autem volunt distingui, quod 14

verisimilius est, magis errant, quam Lutherus. Primò, quia sibi ipsis contradicunt. Nam alibi communi consensu docent, hominem solâ fide iustificari. Hi docent infantes iustificari per nouos motus & inclinationes, quæ, iuxta suppositionem, à fide distinguuntur. Quæ duo non cohærent. Secundo, quia sicut Lutherus pro fide infantium astruenda vtitur quibusdam scripturæ testimonijs, quæ reuera intelligi debent de fide iustificante; sic etiam Lutherani ad astruendos infantium motus & inclinationes, vtuntur ijsdem testimonijs. At fieri non potest; vt testimonia, quæ intelligi debent de vera fide iustificante, intelligantur de motibus seu inclinationibus distinctis à fide iustificante sunt autem hæc testimonia. 1. *Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit.* 2. *Sine fide impossibile est placere Deo.* 3. *Qui scandalizauerit vnum de pusillis istis, qui in me credunt.* In his & similibus agitur de vera fide; non autem de motibus aut inclinationibus distinctis à vera fide. Ergò Lutherus maiori probabilitate potuit illis vti, quàm Lutherani. Neutri tamen rectè. Non quidem Lutherus, quia in supra dictis testimonijs agitur de fide adultorum tantùm. Nec Lutherani, primo propter eandem causam. Secundò, quia fides, ex suppositione, distinguitur à motibus & inclinationibus, quas fingunt Lutherani. Ergò ex illis testimonijs, vbi agitur tantum de fide, non potest quicquam conuinci de motibus, qui distincti sunt à fide.

QVID SENTIANT Catholici?

85 CATHOLICI docent, infantes, dum baptizantur, tametsi non habeant propriam fidem actualem, vt volebat Lutherus neque etiam nouos motus & inclinationes distinctas à fide, vt volebant Lutherani; non tamen iustificari sine omni fide. Primò, quia in baptismo infunditur illis habitus fidei, sicut etiam habitus spei & charitatis. Secundò, quia præter hunc habitum dicuntur etiam actu credere, duplici sensu. Primò, quatenus actu baptizantur. Vnde Augustinus lib. 1. de peccat. meritis & remis. cap. 27. ait:

ait: *Quis autem nesciat credere, infantibus esse baptizari? Non credere autem, non baptizari?* & epist. 23. ad Bonifacium Episcopum, circa finem: *Itaque paruulum, etsi non fides illa, quæ in credentium voluntate consistit, iam tamen ipsius fidei Sacramentum* (id est, Baptismus) fidelem facit.

SECUNDO, quatenus credunt aliena fide. De qua idem Augustinus serm. 10. de Verbis Apostoli; *Portantur ad Ecclesiã, &; si pedibus illuc currere non possunt, alienis pedibus currunt, vt sanentur. Accommodat illis mater Ecclesia aliorũ pedes, ut veniant: aliorũ corda, vt credant: aliorũ linguã, vt fateantur: vt quoniã quod ægri sunt, alio peccante prægrauentur; sic cùm hi sani sunt, alio pro illis confidente saluentur.* Vbi etiam obiter insinuat, quomodo aliena fides possit infantibus prodesse ad salutem; nempe eo modo, quo alienum peccatum obfuit illis ad damnationem: sicut enim per peccatum primi parentis, damnati sunt ad mortem; ita per fidem Ecclesiæ transferantur ad vitam. Quod alibi explicat alio exemplo, nempe filij viduæ, qui alienâ fide resuscitatus est. Sic enim scribit lib. 3. de lib. arb. cap. 23. *Quid enim filio viduæ profuit fides sua, quã vtiq; mortuus non habebat, cui tamẽ profuit matris, vt resurgeret? Quandò ergò potius fides aliena potest cõsulere paruulo, cui sua perfidia nõ potest imputari?*

16

SOLVVNTVR OBIECTIONES Lutheri & Lutheranorum.

17

EX dictis facilè soluuntur ipsorum obiectiones. Prima est; Nemo potest iustificari sine fide: at infantes in baptismo iustificantur: ergò non sine fide. Maior patet ex illo Marci 16. 16. *Qui non crediderit, condemnabitur.* & Heb. 11. 6. *Sine fide impossibile est placere Deo.* Respondeo. Maior falsa est, si intelligatur de sola fide actuali propria. Vera, si indifferenter de quauis fide, siue propria, siue aliena, siue actuali, siue habituali. Et sic concedo, infantes non iustificari, sine fide: tùm quia in baptismo infunditur illis fides habitualis: tùm quia credunt fide aliena, sicut in Adamo peccarunt voluntate aliena: tùm denique, quia censentur credere seu fidem profiteri, quando

quando suscipiunt Baptismum, qui fidei sacramentum est.

18 Illud, quod obijcitur. *Qui non crediderit, condemnabitur*, intellgi debet de adultis, non de infantibus, vt supra ostendi. Similiter illud; *Sine fide impossibile est placere Deo.* Nam Apostolus commendat ibi fidem Abel, Henoch, Noë, Abraham, Saræ, Isaac, Iacob, Ioseph, Moysis, Rahab, Gedeonis, Barac, Samsonis, Iephte, Dauid, Samuelis & Prophetarum; qui omnes erant adulti; & nullam facit mentionem infantium. Imò, cum dixisset, Henoch placuisse Deo, mox addidit, *sine fide autem impossibile est placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est, & inquirentibus se remunerator sit.* Quod non potest intelligi de infantibus: illi enim in baptismo non credunt hæc duo. 1. Quod Deus sit, 2. Quod bonis decernat præmia, malis supplicia.

19 Secunda obiectio Christus disertè asserit, infantes habere actum fidei, Matth. 18. 6 *Qui scandalizauerit vnum de pusillis istis, qui in me credunt.* Et confirmatur exemplo Ioannis Baptistæ, qui in vtero matris habuit fidem in Christum. Respondeo. Per pusillos non intelligit infantes, sed grandiores pueros, vt ex contextu manifestum est. Primo, quia vocauit illos ad se, & vocati accesserunt: *Aduocans Iesus paruulum, statuit eum in medio eorum.* Secundò, quia erant capaces scandali. *Qui scandalizauerit vnum de pusillis istis.* Neutrum conuenit infantibus. Exemplum Ioannis Baptistæ non facit regulam generalem, vt rectè notat Augustinus epi. 57. ad Dardanum, quæst. 2. Sicut nec exemplum asinæ Balaam. Vnde sicut non sequitur; Asina Balaam locuta est: ergò omnes asinæ loquuntur: Ita non sequitur, Ioannes Baptista credidit in Christum: ergo omnes infantes credunt in Christum. Deinde scriptura non dicit Ioannem credidisse, sed exultasse, vt benè aduertit idem Augustinus loco citato, cum ait: *Nam neque, cùm hoc ante in Euangelio narraretur, dictum est, Credidit infans in vtero eius, sed exultauit. Neq. ipsa Elisabeth dixit: Exultauit in fide infans in vtero meo, sed exultauit in gaudio. Videmus autem exultationem non solum paruulorum, sed etiam pecorum:* non

non vtique de aliqua fide vel religione, vel quacunq; rationabili cognitione venientem.

Tertia obiectio. Si paruuli non crederent actu proprio, iam in ipso sacramento Baptismi committeretur mendacium ab ijs, qui respondent pro paruulo, *Credo*. Est argumentum Lutheri. Respondeo. Nullum est ibi mendacium. Nam qui pro paruulo respondent, *Credo*, non significant illum credere actu proprio, sed alieno, vt expressè docet D. Thomas in 3. part. quæstione 68. artic. 9. ad 2. Quomodo autem fides aliena possit illi prodesse, ex D. Augustino iam explicatum est. Prodest illi fides aliena, sicut obest peccatum alienum. Est tamen aliqua distinctio adhibenda. Nam duplex est fides aliena in hac causa. Vna parentum vel amicorum, qui offerunt paruulum, vt baptizetur. Altera Matris Ecclesiæ, cuius gremio inseritur paruulus per baptismum. Prior prodest illi, vt baptizetur. Si enim parentes vel amici, qui offerunt paruulum ad baptismum, non crederent prodesse illi Baptismum: fortasse non offerrent ad baptismum. Posterior prodest illi, vt fiat viuum seu animatum membrum Ecclesiæ. Quando enim per baptismum inseritur Ecclesiæ, & reliquis Ecclesiæ membris vnitur & coniungitur: tunc fides Ecclesiæ censetur illi communicari, & per illam fidem dicitur viuere & animari.

Dicas, quid si parentes, qui offerunt paruulum ad baptismum, non habeant fidem? Respondeo. Hoc non obstat valori baptismi. Satis est, quod Baptizans adhibeat veram materiam & formam, cum intentione baptizandi. Vnde sequitur, fidem parentum posse quidem esse vtilem ad suscipiendum baptismum: non tamen necessariam ad valorem baptismi.

CAPVT

CAPVT III.

De Impanatione.

LVTHERANI nobiscum sentiunt contra Caluinistas, Christum verè præsentem esse in Eucharistia. Sed dissentiunt à nobis, quomodo fiat præsens. Nos docemus fieri præsentem per transsubstantiationem, id est, per conuersionem substantiæ panis & vini in substantiam corporis & sanguinis Christi, ita vt ante verba consecrationis, *Hoc est corpus meum, hic est sanguis meus*, sit præsens substantia panis & vini: post consecrationem, non amplius adsit substantia panis & vini, sed illa conuersa sit in substantiam corporis & sanguinis Christi. Sicut substantia aquæ, in nuptijs Canæ Galileæ, conuersa est in substantiam vini. (Ioan. 2. 9.)

HANC conuersionem negant Lutherani, asserentes vtramque substantiam simul manere, nempe substantiam panis & vini cum substantia corporis & sanguinis Christi. Ac proinde, Christum fidei præsentem in Eucharistia, non per confessionem substantiæ in substantiam, sed alio modo. Quis autem ille modus sit in eo discrepant. Plerique putant præsentem fieri per vbiquitatem. Alij per vnionem hypostaticam Christi cum pane & vino. Alij per simplicem coniunctionem vnius cum altero. In eo tamen consentiunt; quod simul maneat substantia panis & vini cum substantia corporis & sanguinis Christi, ex ipsorum opinione: veræ sint hæ propositiones: *Panis est corbus Christi, vinum est sanguis Christi*. Item, *Corpus Christi est in pane, cum pane, & sub pane*. Atqui hinc ortum est vocabulum Impanationis. Vide Lutherum in lib. de cap: Babylonica cap. de Eucharistia, vbi ait: *Sicut de Christo dicimus, hic homo est Deus: hic Deus est homo: ita de Eucharistia: Hic panis est corpus meum: Hoc vinum, est sanguis meus, & è contra*. Et ibidem: *Credo firmiter, non modo Corpus Christi esse in pane, sed panem esse corpus Christi*. Hæc omnia examinan-

[illegible] sunt hoc ordine. 1. An Christus fiat præsens per vbiquitatem. 2. An per vnionem hypostaticam. 3. An per simplicem coniunctionem. 4. An per transubstantiationem. Hoc vltimum nos asserimus; reliqua Lutherani.

AN CHRISTVS SIT PRÆSENS IN EVcharistia per Vbiquitatem?

AFFIRMAT Lutherus in libello, qui inscribitur *confessio Martini Lutheri de cœna Domini*, Brentius in Apologia pro confessione Wirtenbergensi, Illyricus in libr. de ascensione Christi, Smidelinus, & plerique alij Lutherani. Sed facilè refelluntur ex dictis. Primò, quia Vbiquitas iam explosa est. Secundò, quia multi Lutherani docent Christum non fuisse vbique præsentem, nisi post ascensionem: ergò ante ascensionem vel non fuit præsens in Eucharistia; vel si fuit non potuit esse præsens per vbiquitatem, sed per consecrationem, quod nos docemus, Tertiò; quod vbique est non mouetur de loco in locum, vt supra demonstraui: si ergò corpus Christi est vbique, non mouetur de loco in locum Ex quo vlterius sequitur, ministrum Lutheranum, quando communicantibus distribuit hostias, non distribuere corpus Christi, sed nudas hostias; quia hostiæ quæ deferuntur ex manu ministri in ora & stomachos communicantium, non deferunt secum corpus Christi; alioqui corpus Christi moueretur de loco in locum. Itaque communicantes nihil accipiunt à ministro Lutherano; nisi nudas hostias, & nuda symbola, qui est error Caluinistarum. Quartò Lutherani passim docent, Eucharistiam, sicut & Baptismum, consistere in vsu; ac proinde corpus Christi non esse præsens in Eucharistia, nisi quando sumitur extra sumptionem, non esse præsens. Si ita; non est vbique præsens. Quintò, aliqui etiam Lutherani docent; sacramenta secundùm substantiam suam pendere ab institutione Christi: substantiam autem Eucharistiæ constare *ex re terrena & cœlesti*, id est, ex pane & vino, quæ terrena sunt; & ex corpore & sanguine Christi, quæ cœlestia sunt. Ex quo sequitur,

quitur vel Eucharistiam non esse sacramentum: vel corpus & sanguinem Christi non esse in Eucharistia per vbiquitatem, sed per institutionem Christi, id est, per consecrationem à Christo institutam.

AN CHRISTVS SIT PRAESENS IN EVCHARISTIA *per vnionem hypostaticam.*

Hoc potest dupliciter intelligi. Primò, vt sit præsens per vnionem hypostaticam personæ Verbi cum pane & vino. Secundò, vt sit præsens per vnionem hypostaticam corporis Christi cum pane, & sanguinis Christi cum vino. Hoc posterius videtur asserere Lutherus in lib. de cap. Babylonica, cap. de Eucharistia, vbi docet, eo modo de Eucharistia sentiendum esse, quo de Christo: nempe, sicut in Christo manent duæ naturæ, diuina & humana, nec altera in alteram conuertitur: ita in Eucharistia manere duas substantias, nimirum substantiam panis & vini, & substantiam corporis & sanguinis Christi; nec priorem in posteriorem transmutari. Rursum, sicut de Christo rectè dicimus. *Hic homo est Deus, &, Hic Deus est homo;* ita de Eucharistia rectè dici, *Hic panis est corpus Christi, hoc vinum est sanguis Christi.* Et è contrario. Vbi satis insinuat, sicut prior prædicatio vera est, propter vnionem hypostaticam personæ Verbi cum humanitate; ita posteriorem veram esse propter vnionem corporis Christi cum pane, & sanguinis Christi cum vino. Quæ sententia sine dubio falsa est. Primò, quia vnio hypostatica non fit in natura, sed in persona seu hypostasi: inde enim vocatur *hypostatica*: at in Christo non est vlla persona, nisi Verbi: ergò nulla potest fieri vnio hypostatica, nisi in persona Verbi. At vnio illa, quam fingit Lutherus, non fit in persona Verbi: ergò non est hypostatica. Secundò, quæram ex Luthero, quando & quomodo facta sit hæc vnio inter corpus Christi & panem: & similiter inter sanguinem Christi & vinum? An tempore consecrationis? & per vim seu efficaciam consecrationis? An alio tempore, & alio modo? Si

prius

rius, falsum est, factum esse per vbiquitatem. Si posterius, assignetur tempus & motus.

AN CHRISTVS SIT PRÆSENS IN Eucharistia per simplicem coniunctionem?

HOc videtur sentire Kemnitius in Examine Concil. Trid. sess. 13. c. 4. Vbi negat Christum fieri præsentem per vbiquitatem; aut per vnionem hypostaticam Christi cum pane. Agnoscit ergò aliam vnionem per modum simplicis coniunctionis; quam etiam nonnulli recentiores Lutherani tuentur.

Sed refello illos ex duobus ipsorum principijs. Vnum est, illa verba, *Hoc est corpus meum*, propriè esse intelligenda, non metaphoricè, in quo nobiscum sentiunt. Alterum, per pronomen, *Hoc*, designari panem, in quo sentiunt cum Caluinistis Igitur volunt hunc esse sensum verborum; *Hic panis est propriè corpus Christi*. Nunc sic argumentor; Quando duæ res distinctæ ac disparatæ non aliter inter se vniuntur, quàm per simplicem coniunctionem; tunc vna non potest propriè dici altera. Non enim dicimus; *Equus est propriè asinus*, licet coniungantur ratione loci; neque dicimus; *Christus est propriè lapis monumenti*, licet fuerint penetratiuè in eodem spatio; & sic de cæteris: atqui panis & corpus Christi, sunt duæ res distinctæ & disparatæ; nec aliter vniuntur; quàm per simplicem coniunctionem, vt suppono ex sententia aduersariorum: ergò panis non potest propriè dici corpus Christi.

Nec opus est alio argumento in re clara. Qui latinè nouit & prudenter rem æstimat, facilè aduertit falsam esse hanc locutionem; *Panis est propriè caro; vinum est propriè sanguis*. Caluinistæ minus in hoc genere peccant, cum dicunt; *Panis est figuratè caro*; *vinum est figuratè sanguis*. Quamuis enim non minus aberrent à regula & veritate fidei, quàm Lutherani, tamen in modo loquendi cautiores sunt.

Quidam ex recentioribus Lutheranis, Ioannes Debelius in

in sua Disputatione de Cœna, putat se aliter difficultatem expedire posse. Ait inter panem & corpus Christi esse vnionem sacramentalem; & ideò Lutheranorum propositionem hoc sensu veram esse; *Panis sacramentaliter est corpus Christi*, id est, (vt ipse explicat) *manducato benedicto pane in cœna, manducatur etiam corpus Domini propter vnionẽ sacramentalem.* Sed hic homo, seu volens, seu imprudens, in Caluinismum labitur. Caluinistæ dicunt; *Panis figuratè est corpus Christi.* Debelius dicit; *Panis sacramentaliter est corpus Christi.* Quid interest inter has propositiones? Aut dicat Debelius apertè, an panis propriè sit Corpus Christi, an figuratè? Si propriè, quid tergiuersatur? Si figuratè, Caluinista est. Deinde, quod addit manducato pane benedicto, manducari etiam corpus Christi, quo sensu id dicit? An vult; corpus Christi manducari tantùm fide, seu spiritualiter? At hoc Caluini dogma est, & reiicitur passim à Lutheranis. An potius, manducari ore corporis, sicut panis manducatur? Hoc quidem Lutherani asserunt, sed Debelius asserere non potest. Nam ibidem ait; corpus Christi *non physicè, sed tantùm sacramentaliter esse præsens*; Quomodo ergò Physicè seu ore corporali sumi potest? Omninò igitur Caluinista factus est Debelius in Saxonia.

AN CHRISTVS SIT PRÆSENS *in Eucharistia per Transsubstantiationem?*

9 AFFIRMANT Catholici cum Conc. Trid sess. 13, cap. 4. & can. 2. vbi expressè definitum est, Christum fieri præsentem in Eucharistia per conuersionem totius substantiæ panis in corpus, & totius substantiæ vini in sanguinem Christi, remanentibus solis accidentibus: & hanc conuersionem rectè appellari, *Transsubstantiationem*, sicut in Conc. Lateranensi sub Innocentio III. appellata est. Eandem conuersionem approbarunt antiqui Patres. Ex multis citabo paucos.

10 Primus S. Ambrosius in li. de ijs, qui mysterijs initiantur,

..., cap. 9. disertè docet, naturam seu substantiam panis mutari in corpus Christi. Et tripliciter probat, hanc mutationem non esse impossibilem. Primò, quia Deus potuit facere, vt naturæ rerum existerent, quæ anteà non existebant: ergò potest facere, vt cum existunt, vna mutetur in aliam. Secundò potuit facere, vt virga Moysis, quoad naturam & substantiam suam, mutaretur in serpentem: ergò potest facere, vt substantia panis mutetur in carnem Christi. Hoc enim non est difficilius, quàm istud. Tertiò, potuit multa alia facere quæ suprà naturam sunt; nempè, vt aqua Ægypti mutaretur in sanguinem; vt amara fieret dulcis; vt ferrum securis nataret suprà aquam; vt ignis descenderet de cœlo: vt Christus nasceretur ex Virgine: Cur ergò non possit facere, vt substantia panis mutaretur in carnem?

11 SIMILIA habet li. 4. de Sacramentis cap. 4. *Panis iste*, inquit, *Panis est ante verba Sacramentorum: vbi accesserit consecratio, de pane fit caro Christi*. Et infrà ibidem: *Ergo sermo Christi hoc conficit Sacramentũ. Qui sermo Christi? Nempe is, quo facta sunt omnia. Iussit Dominus, & factum est cœlum: iussit Dominus & facta est terra: iussit Dominus, & facta sunt maria: iussit Dominus, & omnis creatura generata est. Vides ergo quàm operatorius sit sermo Christi. Si ergò tanta vis in sermone Domini Iesu, vt inciperent esse quæ non erant: quantò magis operatorius est, vt quæ erant, in alia commutentur? Cœlum non erat, mare non erat, terra non erat. Sed audi dicentem: Ipse dixit, & facta sunt, ipse mandauit, & creata sunt. Ergò tibi vt respondeam, non erat corpus Christi ante consecrationem; sed post consecrationem dico tibi, quod iam corpus est Christi. Ipse dixit, & factum est.*

12 CUM Ambrosio sentiunt alij Patres. Cyrillus Hierosolymitanus Catechesi. 4. Mystagogica: *Cùm ipse*, inquit, *dixerit: Hoc est corpus meum: quis audebit deinceps ambigere? & cùm idẽ ipse tàm asseueranter dixerit: Hic est sanguis meus; quis vnquam dubitauerit, vt dicat non esse eius sanguinem? Aquam olim in vinum conuertit in Cana Galilææ: & nõ erit dignus, cui credatur, quod vinũ in sanguinem transmutarit?* Non poterat clarius, & aptiori exemplo rem

explicare. Et paulò post addit: *Quare cum omni certitudine corpus & sanguinem Christi sumamus; nam sub specie panis datur tibi corpus, & sub specie vini datur tibi sanguis.* Et infra ibidem: *Qui videtur panis, non est panis, etiamsi gustui ita appareat: & quod videtur vinum, non est vinum, etiamsi gustus velit, sed sanguis Christi.* Nescio, quid Lutherani hic possint respondere. Nam duo efficacissima argumenta hinc colliguntur. Vnum, sicut Christus in Cana Galilææ mutauit aquam in vinum: sic in vltima cœna mutauit vinum in sanguinem, at aqua substantialiter mutata est in vinum: ergò & vinum substantialiter mutatum est in sanguinem. Alterum, talis fuit illa conuersio panis in vltima cœna, vt post conuersionem non amplius esset panis, sed corpus Christi: ergò necesse est, naturam panis fuisse mutatam in corpus Christi. Si enim mansisset natura panis, vtique mansisset panis: &, si mansisset panis, quomodò dixisset Cyrillus; *Qui videtur panis, non est panis, sed corpus Christi?*

13 AVDIAMVS & alios. Cyprianus in serm. de cœna Domini: *Panis iste,* inquit, *non effigie, sed natura mutatus, omnipotentia Verbi factus est caro.* Et Hilar. li. 8. de Trinitate: *De veritate carnis & sanguinis non est relictus ambigendi locus. Nunc enim & ipsius Domini professione, & fide nostrâ verè caro est, & verè sanguis est.* Et Gregorius Nyssenus orat. catechetica c. 37. *Rectè nunc quoque credo, Dei verbo sanctificatum panem in Dei verbi corpus transmutari.* Pluribus testimonijs opus non est. Nam ea, quæ adduxi, tam clara & perspicua sunt, vt, nisi ab homine pertinace ac impudente, eludi non possint.

14 PORRO fundamentum huius doctrinæ de conuersione substantiæ panis in corpus Christi, sumitur ex illis verbis, *Hoc est corpus meũ:* Hinc dupliciter possumus argumentari. Primò contra Lutheranos, ex ipsorũ concessione. Illi enim concedunt, Christum accepto pane dixisse, *Hoc est corpus meum.* Vel hoc intelligunt de pane mutato in corpus Christi, vel de pane, vt panis est: si de pane mutato, iam nobiscum sentiunt: si de pane, vt panis est, iam falsa est ipsa propositio. Non enim panis propriè est caro Christi, sicut

nec

[illegible] propriè est sanguis Christi. Nisi [illegible] Debelius, & dicat; *Panis est sacramentaliter caro & vinum sacramentaliter sanguis.* Sed hoc Caluinisticum est, [illegible], & ab ipsis Lutheranis pridem explosum.

15 DEINDE possumus absolutè argumentari hoc modo: hoc quod sub his accidentibus continetur, est verum corpus Christi: ergò non est verus panis triticeus. Debelius negat consequentiam. Ratio ipsius est, quia duo continentur sub illis accidentibus, nempe panis, & corpus Christi; ac proinde vtrumque verè dicitur: *Hoc est corpus Christi*, & *Hoc est panis triticeus*. Nam sensus est; Hoc, quod sub his accidentibus continetur, non solum est panis, sed etiam corpus Christi; sed facilè hoc figmentum refellitur ex ipso Debelio. Nam ipse, cum alijs Lutheranis dicit, Christum accepisse & fregisse verum panem, & de illo iam fracto dixisse, *Hoc est corpus meum.* Ergò pronomen, *Hoc*, non sumitur pro complexo ex pane & corpore Christi, sed pro solo pane. Non enim Christus accepit & fregit, complexum ex pane & corpore, sed solum panem, vt ipsi contendunt.

16 ACCEDIT hæc ratio: quando duæ substantiæ sunt in eodem loco, quarum vna videtur per propria accidentia, quæ ipsi inhærent; & altera est inuisibilis & latens; tunc qui demonstrat contentum sub accidentibus, non designat substantiam inuisibilem & latentem, sed substantiam cui illa accidentia inhærent, præsertim si propriè loquatur, & non figuratè. Hoc patet in exemplo familiari: substantia diuina est inuisibiliter & latenter præsens cum substantia panis. Si quis ergò haberet panem in manu, & demonstratis accidentibus illius diceret, *Hæc est substantia diuina* nec propriè, nec ad captum hominum loqueretur; quia licet diuina substantia sit præsens, non tamen demonstratur per illa accidentia, quæ pani inhærent. Similiter, quando corpus Christi penetratiuè fuit in lapide sepulchri, si quis ostenso lapide dixisset, *Hoc est corpus Christi*, non rectè, & propriè dixisset; quia illa accidentia designabant lapidem, cui inhærebant; non autem Christum, qui tantum concomitanter erat ibi: Eodem ergò modo, si panis cum suis acccidentibus

 tibus

[illegible] esset visibiliter in Eucharistia, & simul [illegible] [illegible] corpus Christi, non propriè diceremus, *Hoc est corpus Christi*, quia illud pronomen, *Hoc*, designaret proprium contentum sub accidentibus, quod non esset corpus Christi, sed substantia panis.

17 OBIICIVNT Lutherani, Eucharistia vocatur panis, etiam post consecrationem, vt patet ex illo, 1. Corint. 10. 16. *Panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est?* & cap. 11. 26. *Quotiescunque manducabitis panem hunc.* Ergò reuera manet panis in Eucharistia; ac proinde nulla fit transsubstantiatio. Respondeo. Lutherani contra se pugnant. Nam hæc verba: *Hic panis est corpus meum*, possunt tripliciter explicari. Primò, hic panis est figura corporis mei. Secundò, hic panis mutatus est corpus meum. Tertiò, hic panis non mutatus est corpus meum. Prima explicatio est Caluinistica: Altera Catholica: Tertia apertè falsa. Eligant Lutherani, quàm volent. Apostolus, quem obijciunt, loquitur de pane mutato, sicut Christus in Euangelio, *Cæci vident; claudi ambulant*, id est, qui anteà erant cæci & claudi, nunc per mutationem miraculosam vident, & ambulant.

Finis Libri secundi.

LIBER

DE CONTROVERSIIS CALVINISTARVM.

Caluinistæ sortiuntur varia nomina, vt alibi dixi. Nam in Anglia vocantur Puritani: in Gallia, Hugonotæ: in Hollandia, Geusii: in Bohemia, Picarditæ: in Heluetia, Sacramentarii & Zvvingiliani: in Germania, Caluinistæ: alibi Caluino-Turcistæ: Porrò capita controuersiarum, in quibus speciatim à nobis dissident sunt hæc ferè: 1. De attributis diuinis. 2. De Christo. 3. De prædestinatione, 4. De gratia. 5. De Authore peccati. 6. De reali præsentia corporis Christi in Eucharistia. 7. De Baptismo Infantium. 8. De exorcismo. De quibus ordine dicendum.

CAPVT I.

De attributis diuinis.

IN hoc capite nominatim disputandum est contra Conradum Vorstium Caluinistam, qui in Tractatu de diuinis attributis sic sentit. Primò, Deum secundùm essentiam seu essentialem perfectionem, non esse infinitum, sed finitum. 2. Nec vbique præsentem in hoc mundo, sed tantum in cœlo. 3. In Deo esse accidentia. 4. Decreta Dei non esse ab æterno. 5. Æternitatem Dei non esse indiuisibilem, & totam simul, sed indiuisibilem & successiuam. Hi quinque Atheismi refutandi sunt. Atheismos voco, quia qui ita de Deo sentit, non agnoscit verum Deum. Itaque Atheus est.

An Deus secundum essentiam sit infinitus?

1 Negat Vorstius p. 234. his verbis: *Deus non est simpliciter infinitus, neque essendo, neque operando:* Et p. 235. *Est Deus quidem purus actus, sed hoc non vetat, quin simul in sese sit finitus.* Hunc Atheismum conatur probare his quinque argumentis. 1. Quia Scriptura non vocat Deum infinitum: ergo infinitus non est. 2. Substantia Dei videtur ab Angelis: ergo infinita non est. 3. Nec materia, nec ullus numerus, nec ulla magnitudo, nec ulla alia creatura est infinita, ergo nec Deus. 4. Potentia Dei non est infinita, quia non extenditur ad impossibilia: ergo nec essentia. 5. Esse actu infinitum, & esse actu hoc aliquid, sunt contradictoria: sed Deus est actu hoc aliquid: ergo non est actu infinitus. Hæc singula discutienda sunt.

2 Primum ergo ait, scripturam non vocare Deum infinitum. Falsum est. Nam scriptura sic habet, Psalm. 144. 3. *Magnus Dominus, & laudabilis nimis, & magnitudinis eius non est finis.* Et Baruch. 3. 25. *Magnus est, & non habet finem, excelsus & immensus.* Quæ testimonia non possunt intelligi de magnitudine molis seu quantitatis; quæ in Deo non est; sed de magnitudine virtutis seu perfectionis. Est ergo hic sensus; Deus ita magnus est in virtute & perfectione, vt non habeat finem seu terminum suæ virtutis & perfectionis. Vnde sic argumentor; sicut illud est finitum in virtute & perfectione, quod habet finem seu terminum suæ virtutis & perfectionis: ita è contrario, illud est infinitum in virtute & perfectione, quod non habet finem seu terminum suæ virtutis & perfectionis: at Deus non habet; ergo infinitus est &c.

3 Secundo ait, substantiam Dei videri ab Angelis, & ideò infinitam non esse. Hîc planè ostendit, se timidum & imbellem disputatorem esse, qui, vt subterfugiat communem difficultatem, quæ oritur ex clara & intuitiua Dei visione, infinitatem Dei tueri non audet. Est autem hæc difficultas; substantia Dei est infinita: ergo ab intellectu finito,

to, qualis est hominum & Angelorum, clarè & intuitiuè videri non potest. Omnes alij Authores, tam Latini quàm Græci, concedunt Antecedens, & de sola consequentia solliciti sunt, quam Catholici negant. Armenij concedunt. Putant enim Catholici, rectè cohærere hæc duo: Dei substantiam infinitam esse, & tamen videri posse ab intellectu finito; non quidem per solas naturæ vires, sed accedente auxilio Dei supernaturali. Armenij, tametsi negent cohærere, ac proinde alterum negandum esse censeant, non tamen negant Deum infinitum esse, sed potius cùm infinitus sit, à finito intellectu videri non posse. Omnium stupidissimus & timidissimus est Vorstius Caluinista, qui nec cohærentiam, quam Catholici statuunt, potest intelligere: nec finitatem Dei, quam omnes alij defendunt, tueri ac defendere ausus est.

4 TERTIO sic ratiocinatur: nulla creatura est infinita; ergò nec Deus. Ineptissimè profectò. Perinde est, ac si dicam; nulla creatura est omnipotens: ergò nec Deus. Alij authores multò rectius colligunt contrarium ex creaturis, in hunc modum: ideò creaturæ finitæ sunt in genere entis; quia deest illis aliqua perfectio, vel gradus perfectionis, in genere entis. Nulla enim est, quæ contineat in se omnes perfectiones, & omnes gradus perfectionis, qui sunt possibiles in latitudine entis: ergò è contrario, ideò Deus est infinitus in genere Entis, quia nulla deest illi perfectio, vel gradus perfectionis in toto complexu Entis. Hæc ratio optima est, & potest explicari hoc duplici syllogismo.

5 PRIOR est. Cui deest aliqua perfectio, vel gradus perfectionis in genere Entis, eo potest dari aliquid perfectius in genere Entis; Ergò non est infinitè perfectum. Atqui singulis & omnibus creaturis deest aliqua perfectio, vel gradus perfectionis in genere Entis. Nam Elementis deest vita: plantis, & brutis, & animantibus, intelligentia: Angelis, & hominibus, vis creandi. Vno verbo, singulis deest independentia ab alio. Omnes enim creaturæ dependent à Deo in esse & conseruari: nulla independens, nulla sibi sufficiens est. Omnes ergò finitæ ac limitatæ sunt in perfectione.

6 POSTREMO est. Cui nulla deest perfectio, vel gradus perfectionis in genere Entis, eo nihil potest dari perfectius in genere Entis; ergò est infinite perfectum in genere Entis: atqui Deo nulla deest perfectio, vel gradus perfectionis in genere Entis. Nulla enim concipi aut cogitari potest, quæ in Deo non sit, vel formaliter, vel eminenter. Formaliter, si est increata: eminenter, si creata, vel creabilis. Hæc tota ratio procedit à priori. Ostendit enim radicem infinitatis in Deo, & finitatis in creatura. Ideò enim Deus infinitus est in perfectione, quia nihil perfectionis illi deest: ideò creaturæ finitæ, quia aliquid illis deest.

7 QUARTO, sic pergit Vorstius; potentia Dei non extenditur ad impossibilia: ergò non est infinita: ergò nec essentia infinita est. Non minus inepte, quàm ante. An putat Novator, infinitam fore potentiam, si ad impossibilia se extenderet? Imò potentia non esset, si id fieret. Sicut enim scientia non dicitur, nisi respectu scibilium: sic neque potentia, nisi respectu possibilium. Ex eo ergò censeri debet maior vel minor potentia, quo ad plura vel pauciora possibilia extenditur. Impossibilia enim non cadunt sub potentiam: &, si caderent, impossibilia non essent.

8 QUINTO, sic concludit; *Esse infinitum actu, & esse hoc aliquid*, sunt contradictoria: Deus est actu hoc aliquid; non ergò actu infinitus est. Iam dixi, actu infinitum esse in genere Entis, quod actu in se continet omnes perfectiones possibiles in genere Entis: Deus, tametsi sit actu hoc aliquid; simul tamen actu continet in se omnes perfectiones possibiles in genere Entis: ergo tametsi sit actu hoc aliquid, simul tamen actu infinitus est. Non ergò sunt contradictoria hæc duo. *Esse actu infinitum*, &, *esse actu hoc aliquid*. Addo neq; hæc duo pugnare inter se, *Deus est actu hoc aliquid*, &, *Deus est actu omnia*. Nam formaliter, est hoc aliquid; eminenter, est omnia.

II. QV

II. QVÆSTIO.

An Deus secundùm substantiam suam sit vbique?

VORSTIVS contendit, Deum secundùm substantiam suam non esse vbique præsentem in hoc mundo, sed tantum in cœlo. Nam pag. 235. sic habet; *In scripturis affirmari omninò videtur, Deum ratione substantiæ suæ tantum esse in cœlo.* Et post citata aliquot scripturæ testimonia, sic concludit, pag. 237. *Simpliciter igitur credamus, quod sacra Scriptura toties inculcant, Deum suâ substantiâ in cœlo habitare: in terrâ verò, virtute & sapientiâ suâ nobis adesse.* Citat autem hæc testimonia, Psal. 113. 16. *Cœlum cœli Domino, terram autem dedit filijs hominum.* Et Psal 122. 1. *At leuaui oculos meos, qui habitas in cœlis.* Et quæ similia sunt.

IAM pridem ostendi, hoc temerè & impiè dici à Vorstio. Temerè, quia contra Scripturam & Patres. Nam Scriptura loquitur, Ierem. 23. 24. *Cœlum & terram ego impleo, dicit Dominus.* Cyprianus autem in lib. de vanitate idolorum; *Dei templum totus est mundus.* Et infrà: *Deus est totus vbique diffusus.* Et Aug. Epist. 57. ad Dardanum: *Est ergò Deus per cuncta diffusus. Ipse quippe ait per Prophetam: Cœlum & terram ego impleo. Itemq; scriptum est: Spiritus Domini repleuit orbem terrarum. Eiq; dicitur in quodam Psalmo; quo ibo à spiritu tuo, & à facie tua quò fugiam? Si ascendero in cœlum, tu illic es: si descendero in infernum, ades; quia substantialiter Deus vbique diffusus.* Et lib. 7. de ciuitate Dei. cap. 30. *Deus vbique totus, implens cœlum & terram præsente potentia, non absente naturâ.*

IMPIè: quia Arianismum introducit. Nam si Deus secundùm substantiam non est alibi, quam in cœlo; planè sequitur, Christum, cùm in terris versaretur, non fuisse verum Deum secundum substantiam: at hoc impium est: ergò & illud, ex quo sequitur. Mirum est, quas ambages hic quærant Vorstiani. Non audent palam negare diuinitatem Christi: & tamen, stante hac assertione, non possunt eam asseri.

ALIQVI igitur dicunt; Christum, cùm in terris esset, fuisse verum Deum, non ratione substantiæ deitatis, sed ratione personæ Verbi. Non enim humanitatem Christi immediatè vnitam fuisse Deitati, vel essentiæ diuinæ; sed personalitati. Itaque personalitatem Verbi fuisse in terris, cùm Christus in terris esset; non substantiam Deitatis, aut essentiæ. Nouus hic error est, qui planè destruit Diuinitatem. Primò, quia supponit personam diuinam posse existere in terris sine deitate, seu essentiâ diuinâ, quod falsum est. Non enim persona & essentia sunt duæ res distinctæ, quæ loco seiungi possint, sed vna res simplicissima, in qua nulla est compositio aut distinctio actualis ex parte rei. Imò, non minor identitas est inter personam & essentiam, quàm inter Petrum & eundem Petrum. At impossibile, vt Petrus sit in terra sine seipso: ergò etiam impossibile est vt persona diuina sit in terra sine essentia. Secundò, si persona Verbi fuisset in terra sine diuinitate & essentia, falsum esset illud Apostoli ad Coloss. 2. vers. 9. *In Christo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter.* Tertiò, vel persona Verbi fuisset simul in cœlo & in terra; vel tantùm in terra. Si prius, sequitur vnam eandemq; rem posse simul esse in distinctis locis, quod negant Caluinistæ. Si posterius, sequitur personam Verbi realiter separatam fuisse ab essentia; ac proinde essentiam tunc temporis non fuisse in tribus personis, sed tantùm in duabus. Ex quo vlterius sequitur, omnes personas realiter ab essentia separari posse; ideoque quod Deus sit trius & vnus, rem esse contingentem; & non necessariam; quod est absurdissimum.

5 ALII dicunt, Christum, cùm in terris esset, fuisse verum Deum ratione substantiæ diuinæ; non quod subsistentia Verbi sine diuinitate & essentia fuerit in terra, quod iam refutatum est: sed quod subsistentia verbi, manens in cœlo, potuerit efficere, vt humanitas Christi, quæ erat in terra, diuinitus subsisteret sine humana subsistentia. Et hic nouus error est, ex quo sequuntur tria absurda. 1. Christum non fuisse verum Deum, cùm in terris esset. Nam si nec deitas, nec persona seu subsistentia diuina in illo fuit,

fuit, iam nihil in illo fuit, à quo intrinsecè & propriè esset Deus. 2. Vnumquemque nostrum fore Deum, eo modo, quo Christus fuit; si Deus vellet nos miraculosè sustentare sine propria subsistentia humana. 3. Christum non magis fuisse Filium; quàm Patrem aut Spiritum sanctum. Nam illa sustentatio, quâ fingitur Christus substitisse sine persona Verbi præsente, debuit esse opus Dei ad extra, vt loquuntur Scholastici: ergò debuit esse opus totius Trinitatis: ergò non magis sustentatus fuit à Filio, quàm à Patre & Spiritu sancto: ergò tam potuit vocari Pater & Spiritus sanctus, quàm Filius. Quæ omnia absurda sunt.

DENIQUE alij dicunt, substantiam Dei, tametsi ordinariè sit tantum in cœlo, tamen eo tempore, quo Christus in terra vixit, fuisse in carne Christi, & non alibi: quod quidã amicus Vorstij, in litteris ad me datis, conatus est confirmare ex Apostolo. Sic enim scribit: *Equidem non satis video, quomodo omnis plenitudo diuinitatis in carne Christi habitet corporaliter, si Deus per substantiam totus habitat non tantùm in carne, sed etiam extra carnem in aliis locis mundi.* Igitur ex huius hominis sententia, Deus secundùm substãtiam non est alibi, quàm in carne Christi; ac proinde cum caro Christi esset in terra, Deus secundùm substantiam non erat in cœlo, sed tantum in terra, nec vbique in terra, sed in sola Christi carne. Quæ quidem sententia non solum noua & inaudita; sed etiam absurdissima est. Primò, quia concedit Deum substantialiter de loco in locum moueri, sicut caro Christi mouetur, quod est contra Augustinum libr. 16. de ciuitate Dei, capit. 5. Chrysostomum homil. 17. in Genesin, & alios Patres. Secundò, quia si Deus secundùm substantiam, eo tempore, quo Christus in terra vixit, non fuit in cœlo, sed tantum in terra, necesse est tres personas diuinas non fuisse tunc in cœlo, sed tantum in terra; quia personæ diuinæ non possunt separari à substantia diuina, vt dictum est. At consequens est absurdum, ergò & illud, ex quo sequitur. Minor patet ex Euangelio, vbi Christus, cùm in terris viueret, dixit discipulis: *Angeli eorum in cœlis semper vident faciem Patris mei qui in cœlis est* (Matthæi

(Matthæi 18.10.) Ergò Deus Pater, tunc erat in cœlo: ergò & substantia Dei Patris, ergò Deus secundum substantiam non erat in sola Christi carne.

7 DICES, quomodo ergò verum est, quod dicit Apostolus, *plenitudinem diuinitatis:* habitare in Christo? Respondeo Non pugnant, sed optimè cohærent hæc duo inter se. 1. Deum secundum substantiam vbique esse in hoc mundo. 2. Deum speciali modo, nempe per vnionem hypostaticam habitare in Christo, & non alibi. Hoc posterius asserit Apostolus: illud prius, Scriptura, & Patres supra citati.

III. QVÆSTIO.

An in Deo sint accidentia realiter distincta à substantia Dei:

1 AFFIRMAT Vorstius pag. 207. vbi de decretis diuinis sic scribit: *Quæ certè accidentia quædam sunt ab ipsius substantia longè diuersa.* Et hoc probat tribus argumentis. Primò, quia decreta Dei sunt multa, cùm aliud sit decretum creandi homines, aliud prædestinandi, aliud reprobandi: At substantia Dei est vnica: ergò decreta non sunt substantia, sed accidentia. Secundò, decreta Dei sunt libera, quia possunt esse & non esse: substantia Dei est necessaria, quia non potest non esse: ergo decreta non sunt substantia. Tertiò, decreta Dei non sunt ab æterno: substantia Dei est ab æterno ergò, &c.

2 Hic atheismus tribus rationibus refelli potest, quarum prima sumitur ex infinitate substantiæ diuinæ: altera ex concessione Vorstij: tertia ex fundamentis illius. Prima est hæc: quod in se infinitè perfectum est, non potest vlterius in seipso perfici: at substantia diuina in se infinitè perfecta est, vt paulò ante probaui: ergò non potest vlterius in se perfici. At perficeretur in se, si reciperet in se accidentia realia, quæ sunt perfectiones quædam reales. Minor patet, quia quod in se infinitè perfectum est, hoc in se continet omnes perfectiones possibiles, vel formaliter,

[...]liter, vel eminenter: ergò vlterius perfici non potest. [...]einde, excludit à se omnem defectum & imperfectio[...]em, ergò etiam omnem potentiam passiuam seu recepti[...]am, cùm talis potentia supponat carentiam seu defectum: [...]rgò non potest in se recipere vlteriorem perfectionem: [...]rgò nec accidentia.

[...]ATTERA ratio. Quidquid bonitatis & perfectionis est [...]n creaturis, hoc totum est in Deo per modum simplicis [...]ormæ, vt disertè & verè concedit Vorstius, (tametsi im[...]prudenter.) At in creaturis est aliquid perfectionis substantialis, & aliquid accidentalis: ergò hoc totum est in Deo per modum simplicis formæ. Porrò simplex illa forma non potest esse composita ex substantia & accidente; alioqui simplex non esset. Nec est simplex forma accidentalis; alioqui Deus nôn esset substantia: ergò est simplex forma substantialis. Nullum ergò accidens in Deo est.

TERTIA ratio. Argumenta Vorstij, quibus nititur, infirma sunt. Nam primò sic argumentatur; decreta Dei sunt multa substantia Dei est vnica: ergo decreta Dei non sunt substantia, sed accidentia. Dupliciter peccat hic syllogismus. 1. In forma. 2. In materia. In forma peccat, quia conclusio non legitimè infertur. Quod patet in hoc simili syllogismo, personæ diuinæ sunt multæ: substantia Dei est vnica: ergo personæ diuinæ non sunt substantia, sed accidentia. Quis non videt negandam esse cõsequentiam? In materia peccat, quia maior propositio apertè falsa est. Non enim in Deo sunt multa Decreta eo sensu, quo id asserit Vorstius; id est, non sunt multi actus voluntatis, quorum vno decernat Deus creare mundum; alio prædestinare quosdam ad vitam; alios reprobare ad mortem; sed est vnus simplex actus: quo hæc omnia decreuit. Simile est in scientia Dei. Non enim sunt multæ scientiæ in Deo, id est, non sunt multi actus intellectus, quorum vno cognoscat Petrum, alio Paulum; alio Ioannem: sed est vna simplex scientia, seu vnus simplex actus intellectus, quo omnia, tam creaturas, quàm seipsum intelligit. Et ratio est, quia actus intelligendi & volendi in Deo, nihil est aliud, quam ipsa essentia seu substantia Dei;

quate-

quatenus per modum actus significatur. Hoc sensu dicunt Patres & Scholastici, non differre in Deo hæc tria, *esse, posse, operari*, seu, essentiam, potentiam actiuam, & operationem. Vnde sicut essentia Dei est vna simplex; sic etiam vna & simplex scientia, vnum & simplex decretum: Et hæc omnia simul sumpta, vna & simplex deitas. Vel, vt rectè loquitur Vorstius, *Hæc omnia sunt in Deo per modum simplicis formæ.*

5 HINC facilè intelliguntur hæc duo consectaria. Vnum sicut essentia Dei, licet in se vna & simplex sit; potest tamen esse in tribus distinctis personis: sic scientia Dei, licet in se vna & simplex sit, potest versari circa distincta obiecta scibilia: & similiter, decretum Dei circa distincta obiecta decernibilia. Alterum sicut multitudo personarum non obstat, quo minus sit vna Dei essentia, sic multitudo obiectorum non obstat, quo minus scientia & decretum Dei sit vnicum. Hoc interest, quod essentia Dei, quæ in se vnica est, non possit ratione trium personarum, in quibus est, vocari triplex essentia: cum tamen scientia Dei; quæ similiter in se vnica est, possit ratione diuersorum, vocari multiplex scientia: & eodem modo decretum. Ratio discriminis est, quia aliter se habet essentia Dei ad distinctas personas; aliter scientia & decretum Dei ad distincta obiecta. Nā essentia Dei, tametsi sit in tribus personis realiter inter se distinctis, ipsa tamen est realiter idem cum singulis personis: & singulæ personæ, quæ inter se realiter distinguuntur, sunt realiter idem cum essentia. Non sic res habet in scientia & decreto Dei. Nam neque scientia Dei, quæ versatur circa distincta obiecta intelligibilia, est realiter idem cum singulis; neque etiam decretum Dei, quod versatur circa distincta obiecta decernibilia, est realiter idem cum singulis.

6 ALTERUM Vorstij argumentum est hoc: Decreta Dei sunt libera, quia possunt esse & non esse: substantia Dei est necessaria; ergò decreta Dei non sunt substantia Dei. Sed maior propositio, iuxta eum sensum, quem intendit Vorstius, apertè falsa est Non enim decreta Dei secundum existentiam sunt libera, sed quoad terminationem, quia liberè

terminantur ad sua obiecta, vt in prima parte Theologiæ Scholasticæ explicatum est; simile est de persona Verbi, quæ necessario quidem existit, sed tamen liberè terminatur ad humanitatem Christi. De tertio argumento, in quo quæritur; an decreta Dei sint ab æterno, separatim agendum est.

IV. QVÆSTIO.

An decreta Dei, cuiusmodi est decretum Prædestinationis & Reprobationis, sint ab æterno.

NEGAT Vorstius, pag. 7. his verbis: *Libera Dei decreta ante mundi creationem producta sunt.* Et pag. 207. *Hæc eadem decreta non sunt simpliciter æterna.* Quod sic probat: omnis causa libera antecedit suum effectum ordine temporis seu durationis. Nam libera actio voluntatis necessariò supponit deliberationem in intellectu. Qui enim liberè decernit aliquid facere, prius deliberat, antequam decernat. At Deus est causa libera respectu liberorum decretorum; ergò tempore seu duratione antecedit sua decreta: non ergò decreta Dei possunt esse Deo coæterna. 1

Ex hoc discursu sequitur. 1. Decreta Dei esse producta. 2. Non esse æterna. 3. Non posse esse æterna, quia causa libera necessariò præcedit suum actum ordine durationis. Singula discutiamus. Primum ait, decreta Dei producta esse. An putat Deum more hominum & Angelorum producere in se nouas actiones intellectus & voluntatis, quæ sint accidentia distincta ab ipsius substantia? Non ita est. In Deo nulla sunt accidentia, vt supra probatum est. Immediatè intelligit, amat, & decernit per suam substantiam, quæ simul est intellectio, amor, & decretum: & sine vlla sui mutatione terminari potest ad varia obiecta. Solùm accedit externa quædam denominatio, & respectus rationis, quo substantia Dei, per modum intelligentis, amantis, & decernentis, refertur ad rem intellectam, amatam & decretam. Simile est in persona Verbi, quæ sine vlla sui mutatione terminata est ad humanitatem Christi, nec aliud ex illa terminatione accessit personæ, quam respectus ter- 2

minantis ad humanitatem terminatam. Hoc interest, quod hæc terminatio facta sit in tempore; altera ab æterno.

3 SECUNDO ait, decreta Dei non esse ab æterno. Sed seipsum iugulat. Nam pag. 66. sic scribit; *Certum est, decretum Dei de omnibus rebus ad finem suum ordinandis, deq; bonis efficiendis, malis autē permittendis, iam inde ab æterno factum esse idemq; in æternum permanere: & hoc sensu, nec originem vllam habere, nec finem vnquam inuenire*. Non poterat sibi apertius contradicere, quā hîc facit. Nunc quæro, an hoc decretum, quod Vorstius fatetur ab æterno esse, liberè à Deo productū sit, necne? Si liberè productum est, & quidem ab æterno, certè non omnis causa libera antecedit suū effectum ordine durationis. Si productū non est, cur ait omnia decreta Dei producta esse ante mūdi creationē. Hic Nouatorū mos est. Quod vno loco affirmant, alio negant.

4 TERTIO ait, Deum non posse ab æterno habere liberum decretum. Quare? quia causa libera necessariò præcedit suū effectum ordine durationis. Falsum est. An nescit Vorstius, actiōes intellectus, & volūtatis spirituales ac indiuisibiles esse, & in instanti produci posse? An nescit, Angelos habuisse liberum actum dilectionis Dei in primo instanti suæ creationis? An nescit; Christum secundum humanitatem, in instanti conceptionis, liberè mortem acceptasse pro humani generis redemptione? Hoc docet Diuus Thom. & alij graues Theologi. Si ergò Christus & Angeli possunt habere liberas actiones sibi coæuas; non poterit Deus habere liberum decretum sibi coæternum? Quæ hæc Philosophia est? At Vorstius hoc negabit de Christo & Angelis. Quare? quia putat eos ante liberum actum voluntatis indigere præuiâ deliberatione; nec fieri posse, vt eodem instanti simul deliberent & decernant. Sed cur quæso id fieri non potest, si duo isti actus sunt spirituales ac indiuisibiles; sicut reuera sunt? Et, si singuli in instanti produci possunt separatim, cur non simul in eodem instanti? Nihil hîc video difficultatis. Nec vidit D. Thomas & alij Theologi. Demus tamen Vorstio, quod vult, Christum & Angelos nihil posse decernere, nisi præuiâ deliberatione secundum ordinem temporis: an ideò Deus ad has angustias redigendus est? Absit.

AD-

ADDAM duo dilemmata pro Vorstio. Vnum est: si decreta Dei sunt posteriora ipso Deo, vel ergò Deus finito, vel infinito tempore antecessit sua decreta. Si finito, æternus non est. Si infinito, miser est, qui nihil potest decernere nisi post infiniti temporis durationem. Alterum; vel Deus ab æterno sciuit, creationem mundi esse possibilem, & sapienter à se fieri posse: vel ignorauit. Si sciuit, non eguit deliberatione. Si ignorauit, à quo postea didicit?

V. QVÆSTIO.

An æternitas Dei sit indiuisibilis, & tota simul?

VORSTIUS ait non esse totam simul, sed successiuam. Sic enim loquitur pag. 226. *Vulgò putant, æternitatem totam simul existere, & omnibus temporum differentiis coëxistere, quæ sententia omninò falsa est, & aliquot rationibus hic obiter refutanda.* Summa autẽ rationum ipsius hæc est; si æternitas coëxistit omnibus temporum differentiis, seu partibus: sequitur primò, omnes partes temporis, id est, præteritum, præsens, & futurum, simul inter se coëxistere respectu æternitatis. Secundò Deum posse efficere, vt præteritum non sit verè præteritum & futurum non sit verè futurum; quia vtrumque in æternitate præsens est. Tertio, primum annum mundi conditi, esse hunc ipsum annum præsentem. Quartò, res in æternitate nunquam oriri aut interire, quia semper æternitati præsentes sunt. 1

PROPTER hæc friuola argumenta ausus est Vorstius communem Patrum ac Theologorum sententiam deserere, & ipsam æternitatis naturam penitus euertere. Quod sic ostendo: Æternitas Dei non est accidens, sed substantia Dei, vt concedit Vorstius (pag. 27.) At substantia Dei est inuisibilis, & tota simul, in qua nullæ sunt partes sibi inuicem succedentes; alioqui esset mutabilis & corruptibilis, ergò etiam æternitas Dei est indiuisibilis, & tota simul, in qua nullæ sunt partes sibi inuicem succedentes; ergò tota coëxistit omnibus temporum differentijs. Non quidem eo sensu, quem imaginatur Vorstius, quasi omnes partes seu differentiæ temporis simul inter se existant: (hoc 2

enim falsum est, quia præteritum, præsens, & futurum nunquam simul sunt; sed quod singulæ partes [illegible] cum actu sunt, coëxistant æternitati. Nam pars temporis præterita, cum adhuc præsens esset, coëxistebat æternitati; & quæ nunc præsens est coëxistit æternitati; & futura cum erit præsens, coëxistet æternitati.

3 HINC facile soluuntur argumenta contraria. Nam prima consequentia à qua cæteræ dependent, neganda. Non enim sequitur, si tota æternitas coëxistit omnibus partibus temporis, ipsas etiam partes simul inter se coëxistere. Nam tota æternitas non coëxistit omnibus partibus simul sumptis & existentibus, vt supponit Vorstius; sed singulis diuisim sumptis, & sibi mutuò succedentibus. Hodie tota æternitas coëxistit hodierno diei; cras tota coëxistet crastino diei; & perendinò, & sic deinceps. Hinc autem non sequitur; hodiernum, crastinum, & perendinum diem, simul inter se existere, sed potius vnum alteri succedere. Hoc ostendo in simili exemplo. Totum cælum [illegible] tum quantum est, hodie coëxistet Vorstio: & post aliquot annos, eo mortuo, coëxistet filio Vorstij, &, eo etiam mortuo, coëxistet nepoti Vorstij, & sic deinceps per singulas generationes. Hinc non sequitur, Vorstium, filium, nepotem, & reliquos posteros, quotquot erunt, simul inter se existere. Hæc solutio facilè accommodabitur ad reliquas consequentias, quæ ex Vorstio allatæ sunt.

CAPVT II.

De Christo.

1 VARII sunt errores Caluinistarum de Christo. Primus, Christum non esse mortuum pro omnibus, sed pro solis prædestinatis. 2. Christum in cruce desperasse. 3. Christum non verè ac propriè, sed tantum metaphoricè descendisse ad inferos. 4. Christum suâ morte ac passione nihil sibi meruisse. 5. Imaginem Christi nullo modo in templis tolerandam esse. 6. Christum esse mediatorem secundum vtramque naturam, diuinam & humanam. 7. Christum

ab

ab initio multa ignorasse, quæ paulatim didicerit. Quinque priores sunt proprij Caluinistarum: reliqui duo communes Lutheranis & Caluinistis. Omnes ordine refutandi.

I. QVÆSTIO.

An Christus pro omnibus mortuus sit?

HÆc tria connexa sunt. 1. An Christus pro omnibus mortuus est? 2. An Christi mors & meritum omnibus prosit? 3. An Deus det omnibus fidem & gratiam ex merito Christi? Caluinus docet, Christum pro solis prædestinatis, non autem pro reprobis mortuum esse: meritum Christi solis prædestinatis prodesse, non reprobis: Deum solis prædestinatis, non reprobis largiri fidem & gratiam ex meritis Christi. Ratio Caluini est, quia Deus ab æterno voluit solos prædestinatos admittere ad vitam æternam: reliquos omnes ad iram & contumeliam destinauit sic enim scribit lib. 3. instit. cap. 22. §. 10. *Si omnes vellet saluos, custodem illis præficeret filium, & omnes in eius corpus sacro fidei vinculo insereret. Nunc constat, singulare esse paterni amoris pignus, filijs, quos adoptauit, reconditum.* Et ibidem cap. 24. §. 12. *Cur ergo gratiam illis largiendo, hos præterimittit? De alijs rationem reddit Lucas, quia ad vitam sunt ordinati. De alijs ergo quid sentiemus, nisi quia sunt vasa iræ in contumeliam?* 1

CATHOLICI non constringunt mortem, merita & beneficia Christi ad paucos. Putant omnibus esse communia. Hoc enim scriptura disertè testatur. 2. Cor. 5. 15 *Pro omnibus mortuus est Christus.* Et 1. Thim. 2. 6. *Qui dedit redemptionē semetipsum pro omnibus.* Et 1. Ioan. 2. 2. *Ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non autem pro nostris tantum, sed etiam pro totius mundi.* Et Ioan. 1. 9. *Illuminat omnē hominem venientē in hunc mundum.* Hinc D. Ambr. ser. 8. in Ps. 118. *Sol iustitiæ omnibus ortus omnibus venit, omnibus passus est, & omnibus resurrexit.* Et Clem. Alex. in orat. ad gentes; *Audite qui estis longè, audite qui propè, nullis cœlatū est verbū, lux est communis, omnibus illucescit hominibus, nullus est in verbo Cimmerius.* 2

VT hoc melius intelligatur, tribus hisce propositionibus explicari potest. Prima est; Christi meritum fuit suffi- 3

ciens ad totum genus humanum redimendum & saluandum. In hac conueniunt nobiscum Caluinistæ. Ratio est, quia ipsius meritum fuit infiniti valoris, propter infinitam dignitatem personæ, cui humanitas est vnita. Secunda, Christi meritum reipsa non est efficax respectu reproborum, quoad vitam æternam. Neque hic dissentimus. Ratio est, quia reprobi reipsa non perueniunt ad vitam æternam. Si enim venirent, non essent reprobi, sed prædestinati. Tertia; Christi meritum reipsa est efficax respectu reproborum, quoad dona gratiæ in hac vita. Hanc negant Caluinistæ. Fundamentum eorum iam insinuaui, quia putant reprobos ad mortem & ignominiam à Deo destinatos esse ac proinde Christi meritum & gratiam nihil ad eos pertinere. Nos contra statuimus; & explicamus hoc modo. Duplicia sunt dona gratiæ: alia spectant ad vocationem; alia ad iustificationem. Ex his formo duplex argumentum contra Caluinistas: alterum de gratia vocationis; alterum de gratia iustificationis.

4 Sit ergo prius argumentum; quicunque à Deo excitantur ad fidem aut pœnitentiam, per gratiam præuenientem, sine dubio percipiunt aliquod donum gratiæ à Deo: at reprobi sæpè excitantur hoc modo: ergò sæpè percipiunt aliquod donum gratiæ à Deo. Minor probatur, quia Christus promiscuè omnes vocat & inuitat Matthæi 11. vers. 28. *Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos.* Et Matthæi 20. vers. 16. *Multi vocati, pauci electi.* Et Marci 16. vers. 15. *Euntes in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ.* Et Apocalyp. 3. vers. 20. *Ego sto ad ostium & pulso: si quis audierit vocem meam & aperuerit mihi ianuam, intrabo ad illum, & cœnabo cum illo.* Omitto similia.

5 Caluinistæ duobus modis conantur hæc eludere. Aliqui dicunt reprobos vocari externa tantum voce, non autem per internam gratiam præuenientem. Sed hi facilè refelluntur. Primò ex illo, *Ego sto ad ostium & pulso.* Quis hic pulsus; quod ostium? Sane non externus pulsus, qui fit sono & collisione corporum; sed internus, qui fit per gratiam excitantem. Nec ostium materiale, sed cor peccatoris

toris hoc pulsu verberatur. Secundò, ex illo Actorum 7. 51. *Durâ ceruice, & incircumcisis cordibus, vos semper Spiritui sancto resistitis.* Quid est resistere Spiritui sancto, nisi inspirationi Spiritus sancti? Et hæc inspiratio, quid aliud est, quàm gratia excitans seu præueniens? Constat ergò, reprobos etiam vocari ad fidem & pœnitentiam per internam suggestionem.

6 ALII fatentur quidem reprobos hoc modo vocari à Deo; non tamen seriò, nec animo iuuandi, sed simulatè, & animo nocendi. Ita Caluinus lib. 3. Inst. cap. 24. §. 13. vbi ait: *Vocē ad eos dirigit, sed vt magis obsurdescant; lumen accendit, sed vt reddantur cæciores; doctrinā profert sed quâ magis obstupescant; remedium adhibet, sed ne sanentur.* Verùm, ne quid grauius dicam, errat Caluinus. Et facillimè refutatur. Primò, quia Christus apertè contrarium significat. Cùm enim dixisset: *Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis* mox adiecit: *Et ego reficiam vos.* Non dixit: *Ego eludam vos,* vt Glossa Caluini explicat. Secundò, ex illo Apocalyp. 3. verf. 20. *Ego sto ad ostium, & pulso.* Sed quare pulsas? an ideò, vt magis obduremur? Non, inquit. Cur ergò? Vt si quis mihi aperuerit; possim cum illo cœnare, & ille mecum. Tertiò, ex illo 1. Timoth. 2. verf. 4. *Deus vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.* Et 2. Pet. 3. 9. *Non vult aliquos perire, sed omnes ad pœnitentiam reuerti.* Quid clarius? Si hic quæras ex Apostolis Petro & Paulo, quo animo, quà intentione, Deus incitet & inuitet homines ad fidem & pœnitentiam? respondebit vterque, quia vult omnes saluos fieri, omnes ad agnitionem veritatis venire, omnes ad pœnitentiam reuerti, neminem perire.

7 AT si ita est, inquies, cur non omnis salui fiunt? cur ad veritatis agnitionem & pœnitentiam non reuertuntur? cur multi pereunt? Antiqua quæstio & facilis responsio. Deus quædam absolutè & efficiater vult fieri; & huic voluntati nemo potest resistere; quædam non absolutè, sed dependenter à libertate humanâ; quo pacto vult omnes saluos fieri, quantum in se est; modò etiam nos velimus. Quod ergò omnes non salui fiant, non est ex defectu Dei, qui adhibet ex sua parte omnia præsidia gratiæ, quæ

ad salutem requiruntur: sed ex defectu nostræ voluntatis quia non volumus ijs præsidijs vti, & cum ijs ad salutem nostram cooperari. Hoc ipse indicat per Prophetam, Isaiæ 5. v. . *Quid est, quod debui vltra facere vineæ meæ, & non feci ei?* quasi dicat, Nihil omisi eorum, quæ facere debui. Cur ergo non tulit fructum? Quia noluit Prou. 1. 24. *Vocaui, & renuistis: extendi manum meam, & non erat, qui aspiceret.* Et Matth. 23. 37. *Hierusalem, Hierusalem, quoties volui congregare filios tuos, & noluisti?*

8 ITA olim Patres ad hanc quæstionem responderunt. Chrys. ho. 7. in Ierem. *Si illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, quonam pacto tot homines sine lumine permanent? neque enim omnes Christum cognoscunt. Quomodo ergo illuminat omnem hominem? Illuminat profectò, quantum in ipso est. Si autem sponte suâ, mentis oculis conniuentibus, ad huius lucis radios aciem dirigere noluerint, non ex luminis natura in tenebris persistiterunt, sed ex malitia sua, qui sponte tanto se dono indignos reddiderunt.* Et D. Amb. ser. 8. in Psal. 118. *Sol iustitiæ omnibus ortus est, &c. Si quis autē non credit in Christum generali beneficio ipse se fraudet: vt si quis clausis fenestris radios solis excludat.* Alij similia habent.

9 FALSUM igitur est, quod Caluinus ait, Deum offerre reprobis suam gratiam, eo fine ac proposito vt obsit illis non prosit: adhibere medicinam, vt moriantur, non sanentur. In hominem vix cadit illa crudelitas: quantò minus in Deum: Sane si vir diues inuitet ad se pauperes famelicos & debilitatos: & ostenso pane, non cupiat eos satiare, sed irritare, ac inanes dimittere: hominem hunc dixeris, an humanitatis expertem? Aut si medicus ægrotum ad se alliciat, & oblato pharmaco, cogitet necem intentare, non salutem adferre; quid de hoc senties? Aut si Rex, proposito præmio, hortetur subditos ad certamen equestre, & dum in cursu sunt, incautos in præcipitem foueam adigat: Regem hunc, an Tyrannum appellâris? Talem Deum fingit nobis Caluinus.

10 LONGE rectius Catholici de eo sentiunt, & loquuntur. Et meritò. Si enim tam bonus, tam benignus, ac misericors est, vt peccata, quæ alioqui mala sunt, velit in bonum vsum

con-

conuertere, juxta illud Augustini in Enchiridio, cap. 100. *Non sineret bonus fieri malè, nisi omnipotens etiam de malo facere posset benè:* quomodo credamus esse tam crudelem, & à nobis alienum, vt gratiam suam, quæ bona est, & naturâ suâ ad gloriam æternam ordinatur, vertat in ruinam & perniciem nostram, idque ex mera sua voluntate & proposito; Nullus, nisi Caluinista, id crediderit. Apes, non araneos imitatur Deus. Hi ex bonis floribus venenum; illæ ex malis etiam mel colligunt. Sed mirum non est, Caluinistas tàm indigna de Deo sentire. Nam & peccati authorem illũ faciunt; & homines simplici animo de aditu ad vitam æternam interrogantes, ironico responso illudentem. De priori dicemus infrà, c. 5. de posteriori dictum est li. 1. c. 17. q. 4.

Hactenus de priori argumento. Posterius est. Multi reprobi non solum excitantur à Deo ad fidem & pœnitentiam per internam vocationem; sed etiam reipsa fidem & justitiam consequuntur: sed fides & iustitia sunt dona gratiæ ex meritis Christi: ergò multi reprobi reipsa percipiũt dona gratiæ ex meritis Christi. Maior in qua est tota difficultas, diserte asseritur ab Aug. in lib. de correp. & gratia, c. 1 . his verbis: *Credendum est quosdam de filijs perditionis nõ accepto dono perseuerantiæ vsq; in finem, in fide, quæ per dilectionẽ operatur, incipere viuere, & aliquandiu fideliter ac iustè viuere, & postea cadere.* Quid apertius contra Caluinum? — 11

Idem confirmo ex illo, Heb. 6. 4. *Impossibile est, eos qui semel sunt illuminati, gustauerunt etiam donum cœleste, & participes facti sunt Spiritus sancti, & prolapsi sunt, rursũ renouari ad pœnitentiã.* Hic duo insinuat Apostolus. Primò, fieri posse, vt qui semel per baptismum & fidem illuminati sunt, & participes facti spiritus sancti; prolabantur iterum in peccatum, & desinant esse, quales erant. Secundò, impossibile esse, eos qui ita prolapsi sint, iterum renouari ad pœnitentiam. Non disputo, quid sentiant de his verbis Catholici. Cũ Caluino ago. Et quæro: An Apostolus loquatur de reprobis, an de prædestinatis? Non opinor dicturum, de prædestinatis. Nam illi, ex Caluini sententia, nunquam amittunt fidem & iustitiam; & si contingat eos peccare, non est impossibile, imò nec difficile, eos renouari: cum sola fi- — 12

de, quam ſemper habent, nullo negotio renouentur. Si ergò de reprobis loquitur, (quod fatetur Caluinus lib. 3. instit. cap. 3. §. 21.) planè conſequens eſt, reprobos aliquando reipſa illuminari, & participes fieri donorum Spiritus ſancti, quæ non niſi ex Chriſti meritis conferuntur. Ad hoc negant Caluinus & Caluiniſtæ. Ergò & ſibi ipſis, & Scripturis aduerſantur.

13 EODEM ſpectant illa, 1. Ti. 1. 19. *Quidam circa fidem naufragauerunt.* Et c. 4. 1 *In nouiſſimis temporibus diſcedent quidam à fide.* Et 2. Timoth. 2. verſ. 17. *Sermo eorum, vt cancer ſerpit: ex quibus eſt Hymeneus & Philetus, qui à veritate exciderunt.* Et cap. 3. 8. *Homines corrupti mente, reprobi circa fidem.* Ex his, & ſimilibus patet, quoſdam, qui veram fidem habuerunt, poſteà hæreticos eſſe factos. Nam ſi fidem non habuiſſent, non rectè diceret Apoſtolus, eos circa fidem naufragaſſe, à fide diſceſſiſſe, à veritate excidiſſe, circa fidē reprobos factos eſſe. Quæro iā ex Caluino, an hi ipſi hæretici, de quibus Apoſtolus loquitur ſint prædeſtinati an reprobi? Si reprobi, cur negat reprobos aliquando habere fidem? Si prædeſtinati cur ait prædeſtinatos nunquam fidem amittere? Quidquid hic dicat, captus eſt.

14 NEC diſſimile eſt illud. 2. Petri. 2. 21. *Melius enim erat illis, non cognoſcere viam iuſtitiæ, quàm poſt agnitionē, retrorſum conuerti ab eo, quod illis traditū eſt ſancto mandato.* Hic loquitur Apoſtolus de ijs, qui aliquando fuerunt iuſti & fideles; & poſtea iuſtitiam amiſerunt, vt interpretatur S. Auguſtinus in libr. de fide & operibus, capit. 24. & 25. Et patet ex ipſo contextu. Nam paulo ante, de ijſdem dixerat; *Si enim refugientes coinquinationes mundi in cognitione Domini noſtri, & ſaluatoris Ieſu Chriſti, his rurſus implicati ſuperantur; facta ſūt eis poſteriora deteriora prioribus.* Quibus verbis ſignificat, eos aliquando fuiſſe bonos, & alienos ab inquinatione huius mundi. Poſteà ſubdit; *Contigit eis illud veri prouerbij: Canis reuerſus ad ſuum vomitum, & ſus lota in volutabro luti.* Itaque ſenſus eſt, quoſdam eſſe Chriſtianos, qui primum benè, ſanctè, & iuſtè viuunt; poſtea verò redeunt ad antiquum ſtatum peccati ſicut ſus, quando ſemel lota eſt, redit ad ſuum lutum; & canis, qui cru-

crudos & noxios cibos semel euomuit, suum vomitum resorbet.

15 MANEAT ergo certum, Christi merita, gratiam & liberalitatem, non ad solos prædestinatos, sed etiam reprobos peruenire, quanquam diuerso modo. Nam hi velut ingrati & otiosi serui, diuinæ gratiæ non cooperantur vsque in finem: Illi, tanquam fideles & laboriosi, ad extremum in bono opere perseuerant. De vtrisque est illud Matthæi 24. vers. 12. *Et quoniam abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum: qui autem perseuerauerit vsq; in finem, hic saluus erit.* Et Romanor. 11. vers. 22. *Vide ergo bonitatem & seueritatem Dei: in eos quidem, qui ceciderunt, seueritatem: in te autem bonitatem Dei, si permanseris in bonitate: alioquin & tu excideris.*

16 OBIICIVNT Caluinistæ, Christum fateri, se non venisse pro omnibus, Matth. 9. . *Non veni vocare iustos, sed peccatores.* Et Matth. 15. 24. *Non sum missus, nisi ad oues, quæ perierunt, domus Israël.* Respondeo. Qui hæc loca obijciunt, contra se faciunt. Nam si Christus non venit vocare iustos, sed peccatores; & ex Caluini sententia, venit vocare prædestinatos, non reprobos; efficitur ex Caluini sententia, solos reprobos esse iustos, solos prædestinatos esse peccatores. Qui hoc credat Rursum, si non est missus, nisi ad Iudæos; certè, aut omnes, & soli Iudæi prædestinati sunt; aut non est missus ad solos prædestinatos. Videant aduersarij, quò se vertant.

17 LONGè alius vtriusque loci sensus est. Christus, quia medicus erat, sanabat eos, qui se ægros esse fatebantur, & medicinam admittebant; alios verò qui se sanos profitebantur, cuiusmodi tunc erant Pharisæi, & modo Caluinistæ, non sanabat; quia medici opem respuebant. Rursum, quia Missus erat, & solis Iudæis propter fidem Abrahæ promissus, dicit se missum ad solos Iudæos, vt ipsis suam præsentiam, prædicationem, & miraculorum gratiam exhiberet, ideoque à D. Paulo *minister circumcisionis* appellatur, vt annotauit D. August. tract. 31. in Ioannem. Nec tamen ideo gentes excludit à sua gratia. Imo gẽtes assumpsit; gentibus Euangelium ab Apostolis prædicatũ est. Audi scripturam

ram Matth. 28. 19. *Euntes ergò docete omnes gentes.* Et Rom. 3. 29. *An Iudæorum Deus tantum? nonnè & gentium, imo & gentium: quoniam quidem vnus est Deus qui iustificat circũcisionem ex fide, & præputiũ per fidem.* Et Gal. 2. 7. *Creditũ est mihi Euangelium præputij, sicut Petro circumcisionis. Qui enim operatus est Petro in Apostolatum circumcisionis, operatus est & mihi inter gentes.* Et Galat. 3. 27. *Quicunq; in Christo baptizati estis, Christum induistis non est Iudæus, neq; Græcus* Et Ephes. 2. 13. *Nunc autem in Christo Iesu vos, qui aliquando eratis longè, facti estis propè in sanguine Christi: ipse enim est pax nostra, qui fecit vtraque vnum.* Huc spectat illa vox Christi Ioan. 12. 32. *Et ego si exaltatus fuero à terra, traham omnia ad me ipsum.* Hic Christus vim suæ passionis declarat, & loquitur de se, tanquam de milite cum Diabolo pugnante, significans se ex cruce sua, velut ex altissima & munitissima arce pugnaturum, & omnes homines, qui Diaboli seruitute oppressi erant, è manibus ipsius erepturum, & ad se recepturum. Traxit sanè omnes, non effectu, sed voluntate; nam vtrumque latronem, quasi vnum dextra, alterum sinistra manu prehendens, trahere ad se voluit, sed vnum traxit, alterum non traxit, quia duci se vnus passus est, alter non est.

II. QVÆSTIO.

An Christus in cruce desperauit?

1 CALVINVS in Harmonia Euangelica ad cap. 27. Matthæi scribit, Christum vocem desperationis emisisse, cum dixit: *Deus Deus meus, vt quid dereliquisti me?* Et ibidem addit: *Videmus Christum ex omni parte sic vexatum fuisse, vt desperatione obrutus, ab inuocando Deo absisteret: quod erat saluti renuntiare.* Rationem alibi assignat; quia Christus sustinebat personam omnium nostrûm, qui propter peccata æternæ damnationi eramus obnoxij; ergò debebat persoluere omnes pœnas, quæ homini damnato debebantur: at inter illas pœnas est desperatio: ergò, &c. Sic enim scribit lib. 2. instit. c. 16. §. 10. *Ex propheta retulimus, fuisse propter scelera nostra à patre percussum, attritum propter nostras infirmitates. Quibus significat, in locum sceleratorum*

spon-

sponsorem, vadem, adeoq; instar rei submissum, qui dependeret ac persolueret omnes, quæ ab illis expetendæ erant, pœnas; vno hoc duntaxat excepto, quod doloribus mortis non poterat detineri. Et ibid. §. 11 *Manu Dei percussus & afflictus, omnia irati & punientis Dei signa expertus est.* Si omnia, certe etiam desperationem expertus est. Et in paruo Catechismo proponit hanc quæstionem; *Quomodo autem fieri potest, vt Iesus Christus, qui est salus mundi, in tali fuerit damnatione?* Et respondet. *Non in ea fuit, vt in ea permaneret.* Hoc est, quod suprà asserebat, Christũ sustinuisse omnes pœnas dãnatorũ, *vno hoc excepto, quod doloribus mortis non poterat detineret.* Beza Caluini discipulus, annotatione in c. 27. Matt. v. 46. *Iesus in inferiorum gurgitem immersus eiulat.*

2 HÆC mera blasphemia est. Quæ dupliciter refellitur. Primò, quia generatim loquendo falsum est, Christum omnes pœnas damnatorum sustinuisse. Nam præcipua pœna damnatorum est, pœna damni, quam vocant, id est, carentia seu priuatio æternæ beatitudinis, seu visionis beatificæ. Sicut enim beati in cœlo clarè vident diuinam essentiam, in quâ visione consistit æterna beatitudo: ita damnati in inferno priuantur illâ visione; & in hac priuatione consistit pœna damni. Est enim ingens damnum, priuari æterna beatitudine. At Christus, nec in morte, nec post mortem, priuatus fuit clara Dei visione: ergò non sustinuit hanc pœnam damni. Minor probatur, quia constat eum fuisse beatum ante passionem cùm dixit. Ioan. 12. 26. *Si quis mihi ministrat, me sequatur, & vbi ego sum, illic & minister meus erit.* Et c. 17. 24. *Pater, quos dedisti mihi, volo vt vbi sum ego, & illi sint mecum, vt videant claritatem meam, quam dedisti mihi.* Quid hoc est, *vbi sum ego?* id est, in statu beatitudinis. Igitur sensus est; opto vt mei ministri si perseuerauerint, veniant ad illum statum beatitudinis, in quo ego nunc sum. At status beatitudinis est immutabilis; ergò si Christus ante passionem fuit in illo statu, semper in eo mansit. Non ergò pœnam damni expertus est: & consequenter, nec omnes damnatorum pœnas.

3 DEINDE falsum quoque est, speciatim loquendo, Christum in cruce desperasse. Primò, quia eodem tempore, quo

dixit

dixit in cruce, *Deus, Deus meus, vt quid dereliquisti me?* dixit etiam, *Pater, in manus tuas commendo spiritum meum.* Quod non dixisset, si desperasset. Secundò, quia, vt iam probatum est, Christus erat in statu beatitudinis, & sciebat statum illum fore perpetuum ergò non poterat desperare. Nota. Beatitudo, quæ consistit in clara Dei visione, amitti non potest, vt rectè docet D. Thomas in 1. 2. quæst. 5. art. 4. Ratio est, quia beatitudo vocatur *vita æterna*; quod autem æternum est, non amittitur. Item, beatitudo facit hominem securum, & perfectè satiatum, Psal. 16. 15. *Satiabor, cùm apparuerit gloria tua.* At securus non esset, si putaret se posse beatitudinem amittere. Amitti ergò non potest. Si ergò Christus fuit beatus ante passionem; fuit certus, non posse se excidere à beatitudine. Quomodò ergò potuit desperare? Certè non potuit.

4 Nec obstat illud: *Deus, Deus meus, vt quid dereliquisti me?* Non enim est vox desperantis, sed admirantis. Admiratur Christus, quare in tanto corporis cruciatu derelictus sit. Sequitur responsio, quæ tollit admirationem. *Longè à salute mea verba delictorum meorum.* Quasi dicat: non est mirum, Deus Pater, quod relinquas me in his doloribus; quia delicta totius mundi, quæ in me suscepi, non possum aliter expiare, nisi luendo hanc pœnam. *Verba*, inquit, *delictorum* meorum, id est peccata humani generis, quæ mea sunt, quatenus ea in me suscepi, *longè sunt à salute mea*, id est, non possunt coniungi cum salute corporis mei. Debeo pati in corpore, vt illa possim expiare. Quò spectat illud 1. Petri. 2. 24. *Peccata nostra ipse portauit in corpore suo super lignum.* Vide Bellarminum in commentario Psalmi vigesimi primi.

III. QVÆSTIO.

An Christus verè descenderit ad inferos?

1 ARTICULUS fidei est, Christum descendisse ad inferos, vt patet ex symbolo Apostolorum. Hunc articulum verbo quidem profitentur Caluinistæ, sed reipsa negant. Non enim verè ac propriè, sed metaphoricè hunc descensum interpretantur. Et quidem dupliciter.

Pri-

Primò, Christum descendisse ad inferos, id est, acerbos cruciatus in cruce passum esse. Ita Catechismus Heidelbergensis, qui apud plerosque Caluinistas parem cum scriptura authoritatem habet. Nam quæst. 44. disertè ait; *Christũ descendisse ad inferos*, id est, *inenarrabilibus animi angustiis, cruciatibus, & terroribus in cruce demersum fuisse.* Hoc facilè refellitur. Et vt alia omittam, ex eo solo refelli potest, quod perturbet ordinem seu connexionem symboli. Nam secundum hanc interpretationẽ, esset hæc articulorũ symboli connexio. *Crucifixus, mortuus, & sepultus est: descendit ad inferos: tertià die resurrexit à mortuis,* id est, primò cruci affixus est; deinde mortuus in cruce: mox positus in sepulchro, inde rediens ad crucẽ *inenarrabilibus cruciatibus demersus est*; postea resurrexit à mortuis. Ordo præposterus.

ALTERA interpretatio est Caluini lib. 2. instit. c. 16. §. 10. 11. & 12. vbi tria docet. Primò, Christum descendisse ad inferos, id est; omnes pœnas & cruciatus damnatorum in anima perpessum esse. Hoc significant illa Caluini verba superius citata ex §. 10. *Qui persolueret omnes pœnas, quæ à sceleratis expetendæ erant.* Item illa ibidem: *Ergò si ad inferos descendisse dicitur; nihil mirum est cùm eam mortem pertulerit, quæ sceleratis ab irato Deo infligitur.* Vbi per mortem non intelligit mortem corporis, sed diros in anima cruciatus damnati ac perditi hominis, vt ex contextu patet.

SECUNDO docet, Christum cœpisse descendere ad inferos; id est, cœpisse pati pœnas damnatorum, quando in horto dixit, *Pater, si possibile est transeat à me calix iste.* Deinde profundius descendisse, quando clamauit in cruce, *Deus, Deus meus, vt quid dereliquisti me?* Tertiò profundissimè; quando post mortem, coram seuero Dei tribunali, tanquam reus æternæ mortis comparuit: sic enim scribit § 12. post medium: *Si nunc roget quispiam, an tunc descenderit Christus ad inferos, cùm mortem deprecatus est: respondeo hoc fuisse exordium. Vnde colligi potest, quàm diros & horribiles cruciatus perpessus fuerit, cùm se ad tribunal Dei reum stare cognosceret nostrâ causâ.* Nempè post mortem, vsque ad resurrectionem.

TERTIO docet, corporalem Christi mortem nihil nobis

nobis fuisse perfuturam, si non etiam post mortem perpessus fuisset pœnas damnatorum, quando coram Dei iudicio comparebat. Nam § 10. sic habet: *Nihil actum erat, si corpore tantùm morte defunctus fuisset Christus: sed operæ simul pretium erat, vt diuinæ vltionis seueritatem sentiret, quo & iræ ipsius intercederet, & satisfaceret iusto iudicio. Vnde etiam eum oportuit cum inferiorum copiis, æternæque mortis horrore quasi consertis manibus, luctari.*

5 Hæc doctrina continet tres errores. Primus est, quod descendere ad inferos, nihil aliud sit, quam perpeti pœnas & cruciatus damnatorum. Quod est contra scripturam & Patres, qui descensum Christi propriè interpretantur, asserentes illum descendisse ad loca subterranea, vbi animæ Veterum detinebantur. Ex scriptura habemus tria testimonia. Primum. Matt. 12. 40. *Sicut fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus: sic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus.* Alterum, Eph. 4. 9. *Quod autem ascendit, quid est, nisi quia & descendit primum inferiores partes terræ.* Tertium. 1. Pet. 3. 18. *Mortificatus quidem carne viuificatus autem spiritu: in quo & his, qui in carcere erant spiritibus veniens prædicauit.* Vbi tres particulæ notandæ sunt. 1. quod Christus secundum spiritum, id est, secundum animam descenderit in carcerem, in quo erant animæ veteris Testamenti. 2. quod carcer ille fuerit in *corde*, id est, in medio terræ: vel, vt Apostolus loquitur, in inferioribus terræ partibus. 3. quod ibi manserit tribus diebus ac noctibus. Nulla hîc mentio cruciatuum, quos Christus illo triduo passus sit. Caluini hoc figmentum est.

6 Accedit consensus Patrum. Clemens Alexandrinus lib. 6. stromatum c. 1. *Si ergo Dominus nulla alia de causa descendit ad inferos, quam vt annuntiaret Euangelium, sicut certè descendit, aut descendit, vt annuntiaret omnibus aut solis Hebræis, &c.* Gregorius Neocæsariensis orat. in Epiphaniam: *Oportet me, inquit Christus, in inferni profundum descendere, vt eos, qui illic detinentur, eripiam.*

7 Damascenus lib. 3. de fide, cap. 29. *Ob id porro deificata Christi anima ad inferos descendit, vt quemadmodum iis, qui in terra versabantur, iustitiæ sol ortus erat, ita etiam iis,* qui

qui infra terram in tenebris & vmbra sedebant, illuceret.

THEOPHILACTUS in c. 4. ad Ephes. *Quo descendit Christus? ad inferos. Has enim infimæ terræ partes appellat.* Et Paulò pòst: *Descendit igitur ad infimas partes, post quas non est aliud quid: & ascendit super omnia, vltra quæ non sunt alia.*

TERTULLIANUS in li. de anima c. 55. *Nec antè ascendit in sublimia cœlorum, quàm descendit in inferiora terrarum, vt illic Patriarchas & Prophetas compotes sui faceret.*

AMBROSIUS de mysterio Paschæ. cap. 4 *Expers peccati Christus, cum ad Tartari ima descenderet, seras inferni ianuasq; confringens, vinctas peccato animas, mortis damnatione destructa è Diaboli faucibus reuocauit ad vitam.*

HIRONYMUS circa illud Psal. 15. 10. *Quoniam non derelinques animam meam in inferno, quia propterea illuc descendit, vt electos suos inde eijceret, & diabolum ligaret:*

AUGUSTINUS epist. 57 ad Dardanum, quæst. 1. *Neque enim ipso die in cœlo futurus erat homo Christus Iesus: sed in inferno secundùm animam, in sepluchro autem secundùm carnem.*

FULGENTUS lib. 3. ad Thrasimundum Regem cap. 34. *Humanitas ergò vera Filij Dei, nec tota in sepulchro fuit, nec tota in inferno: sed in sepulchro secundum veram carnem Christus mortuus iacuit; & secundùm animam ad infernum Christus descendit.*

OMITTO reliquos Patres. Omnes in eo conspirant, quod Christus post mortem, secundum carnem iacuerit in sepulchro: secundum animam descenderit in inferiores terræ partes; vt inde animas sanctorum veteris Testamenti liberaret. Nullus ex omnibus est, qui sentiat cum Caluino, Christum post mortem diros in anima cruciatus perpessum esse, & coram seuero Dei tribunali, tanquam reum æternæ mortis comparuisse. Nouum hoc phantasma est. 7

SEQUITUR alter Caluini error, quod Christus cœperit descendere ad inferos, quando in horto mortem deprecatus est, his verbis: *Pater, si possibile est, transeat à me calix iste.* Qui error facilè refellitur. Primò, quia nouus, & ante Caluinum inauditus est; ideòque merito suspe- 8

 ctus,

ctus. Secundò, quia peruertit ordinem Symboli. Nam in Symbolo habemus Christum descendisse ad inferos post mortem & sepulturam. At secundum Caluinum, descendit ad inferos ante mortem & sepulturam.

9 Tertius error est, Christum nihil fuisse nobis profuturum sua passione & morte, nisi etiam post mortem coram irato Deo comparuisset, & pœnas damnatorum passus esset. Qui error directè pugnat cum Scriptura, ex qua habemus hæc duo principia. Primò, quod Christus sua passione, & sanguine perfecerit seu consummauerit opus nostræ redemptionis. Secundò, quod post mortem nihil amplius perpessus sit, neque comparuerit coram Deo, tanquam reus, sed tanquam victor & triumphator.

10 Prius patet ex illo Hebr. 2. vers. 10. *Decebat eum, qui multos filios in gloriam adduxerat, authorem salutis eorum per passionem consummari.* Et Hebr. 5. vers. 9. *Et consummatus* (per mortem) *factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis æternæ.* Et Ephes. 1. vers. 7. *In quo habemus redemptionem per sanguinem eius.* Et Coloss. 1. vers. 20. *Pacificans per sanguinem eius, quæ in cœlis & quæ in terra sunt.* Et 1. Petri 1. vers. 18. *Scientes quod non corruptibilibus auro vel argento redempti estis, sed pretioso sanguine Christi.* Et Apocalip. 5. vers. 9. *Redemisti nos Domine in sanguine tuo.*

11 Posterius, quod scilicet Christus nihil amplius passus sit post mortem, constat ex propria ipsius confessione. Nā in articulo mortis dicebat: *Consummatum est.* Quasi diceret: nihil iam mihi patiendum superest: sustinui omnia pro redemptione humani generis, quæ mihi erant imposita. Simile ferè sensu dicebat Apostolus, 2. Timoth. 4. v. 6. *Tempus resolutionis meæ instat. Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui.* Quò etiam spectat illud, Phil. 2. 8. *Humiliauit semetipsum factus obediens vsque ad mortem; mortem autem crucis. Propter quod & Deus exaltauit illum:* Vbi consummatio meritorum Christi tribuitur morti ipsius: & post mortem non sequitur alius animæ cruciatus, sed exaltatio.

12 Obiicit Caluinus illud Actor. 2. vers. 24. *Quem Deus su-*

suscitauit solutis doloribus inferni. Certè, si Christus, antequam resurgeret, solutus seu liberatus fuit à doloribus inferni necesse est, illum prius fuisse in doloribus inferni, id est, passum fuisse cruciatus damnatorum. Respondeo. Textus non dicit, Christum fuisse solutum seu liberatum à doloribus inferni, quibus anteà tenebatur; sed dolores inferni fuisse solutos à Christo, vel Christum soluisse dolores inferni. Quod dupliciter intelligi potest. Primò, quòd soluerit, id est irritos fecerit & euitauerit dolores inferni, non quibus tenebatur, sed ne teneretur. Sicut si dicerem, Leo soluit laqueos venantium, id est, rupit, seu euitauit, ne caperetur. Secundò, quod soluerit dolores inferni, quibus animæ iustorum veteris Testamenti tenebantur, id est, quod liberauerit illas animas à doloribus inferni. Vtrumque sensum approbat Augustinus epist. 9 ad Euodium. Prior tamen videtur conformior textui qui sic habet *Quem Deus suscitauit solutis doloribus inferni, iuxta quem impossibile erat teneri illum ab eo.*

IV. QVÆSTIO.

An Christus suâ passione ac morte aliquid sibi meruerit?

CALVINUS lib. 2. instit. cap. 17. §. 6. docet, Christum nobis tantum meruisse, non sibi. Nos contrà asserimus, etiam sibi aliquid meruisse, nempe gloriam corporis, exaltationem nominis, & alia multa, quæ ei data sunt post passionem. Ita D. Thomas in 3. quæst. 19. art. 3. & quæst. 59. art. 4. ad 2. Et apertè colligitur ex Scriptura Philip. 2. vers. 8. *Humiliauit semetipsum factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod est supra omne nomen.* Et Hebr. 2. vers. 9. *Videmus Iesum propter passionem mortis, gloria & honore coronatum.* Vbi particula, *propter* significat causam meritoriam.

Hanc gloriam & exaltationem promeruerat à Patre, Ioan. 12. cum dixit: *Pater clarifica nomen tuum*; nempe in [illegible]. Et Pater promisit illam ibidem: *Et clarificaui, & ite-*

& iterum clarificabo, id est, clarificaui te hactenus; tùm voce de cœlo missa: *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui*: tùm varijs signis & miraculis: *Et iterum clarificabo te* post mortem; vt omnes euidenter intelligant, te verum esse Dei filium. Quam promissionem postea exigit à Patre, Ioan. 17. vers. 1. *Pater venit hora: clarifica filium tuum, vt filius tuus clarificet te*: quasi dicat: Ecce, nunc tempus illud venit, quo maximè indigeo tuâ clarificatione, quia nunc imminet mihi mors adeò probrosa & ignominiosa, vt nisi me clarificaueris, & certis signis ac miraculis filium tuum esse declaraueris; omnes me pro scelesto ac impio homine habituri sunt. Itaque clarifica filium tuum. Quod factum est, quando sol tempore passionis fuit obscuratus; quando terra tremuit, & sepulchra aperta sunt; quando tertiâ die resurrexit a mortuis; quando gloriosus in cœlum ascendit; quando à Stephano visus est stare ad dextram Dei Patris. Et sic deinceps.

3 EODEM spectat illud, quod sequitur apud Ioannem, cap. 17. vers. 4. *Ego clarificaui te super terram: opus consummaui, quod dedisti mihi, vt faciam: Et nunc clarifica me, tu Pater apud temetipsum claritate, quam habui prius, quam mundus esset, apud te.* Sensus est; Ego clarificaui te, id est, nomen & gloriam tuam hominibus manifestaui: Et ideo quasi mercedis loco à te peto, vt me vicissim clarifices post mortem, quod fiet, si eam claritatem, quam secundum diuinitatem ab æterno habui, dederis etiam mihi secundum humanitatem. Si quemadmodum ab æterno sedi ad dextrem tuam, vt Deus; ita post ascensionem sedeam ad dextram, vt homo.

4 OBIICIT Caluinus 1. Quid opus fuit descendere filium Dei, vt sibi acquireret aliquid noui? Respondeo. Caluinus vel non intelligit, quod obijcit, vel vult simplices decipere. Nam aliud est loqui de filio Dei, quatenus præcisè Deus est; aliud de Christo, quatenus est homo. Nos non dicimus, filium Dei descendisse de cœlo, seu carnem assumpsisse, vt sibi tanquam Deo aliquid noui acquireret per meritum: sed dicimus, Christum, supposita iam

iam incarnatione, voluntariam mortem suscepisse, vt sibi tanquam homini, aliquid noui acquireret per meritum, nempè vt acquireret sibi gloriam corporis, & exaltationem nominis.

5 OBIICIT 2. Scriptura testatur, Christum non venisse propter suam vtilitatem, sed solùm propter nos: Imò adeò se totum addixisse in nostram salutem, vt quodammodi sui oblitus sit. Isaiæ 9. vers. 6. *Puer natus est nobis*. Et Zachariæ 9. vers. 9. *Ecce Rex tuus venit tibi iustus & saluator*. Et Ioan. 17. vers. 19. *Pro eis ego sanctifico me ipsum*. Respondeo. Scriptura testatur quidem, Christum venisse propter nos; non tamen negat etiam pro se fuisse sollicitum. Imò disertè hoc affirmat, verbis suprâ citatis. *Pater venit hora, clarifica filium tuum*. Non ergò sui fuit oblitus.

6 OBIICIT 3. Paulus commendat charitatem Christi, quod pro inimicis mortem subierit (Romanor. 5. vers. 8:) Hæc autem commendatio frigeret si etiam pro se mortuus esset. Respondeo. Non sequitur, quia tametsi Christus pro se aliquid meruerit, hoc tamen non derogat charitati ipsius erga nos: imò auget potius. 1. Quia potuisset ab instanti conceptionis habere gloriam corporis, & exaltationem nominis: sed in gratiam nostri elegit potius pati & humiliari, vt sic à seruitute peccati nos liberaret. 2. Quod autem postea per proprium meritum acquisiuerit sibi gloriam & exaltationem, quâpropter nos tamdiu caruerat, hoc etiam factum est ex charitate nostri: nimirum, vt nos etiam in ipso, tanquam in nostro capite, essemus gloriosi & exaltati.

7 OBIICIT 4. Quibus meritis assequi potuit homo, vt esset Iudex mundi? vt esset caput Angelorum? vt potiretur summo Dei Imperio? vt in eo resideret Maiestas Dei: Respondeo. Nos non asserimus, Christum hæc omnia meruisse. Meruit quidem, vt esset Iudex mundi: quia si potuit mereri, vt mundus reconciliaretur Deo, potuit etiam mereri, vt ipse mundum iudicaret. Reliqua tria non meruit, sed ex vi Incarnationis illi concessa sunt. Nam vi Incarnationis factum est, vt homo esset

 Deus,

Deus, ac proinde, vt esset caput Angelorum, & summo Dei imperio potiretur, & in eo resideret maiestas Dei. Potuit tamen mereri externam manifestationem horum omnium. Vide Bellarminum lib. 5. de Christo, cap. 9. & 10. Et Suarez disp. 40. sect. 5.

V. QVÆSTIO.

An imago Christi toleranda sit?

1 NEGANT Caluinistæ. Et quidem Dauid Paræus Caluinista in cap. 1. epist. ad Romanos, dub. 8. disertè ait: omnes idololatras esse, qui tuentur imaginem Christi, sicut idololatræ sunt, qui colunt imagines bestiarum. Sic enim scribit: *Mutant gloriam Dei, & idololatræ sunt non soli gentiles, qui vel homines, boues, volucres, serpentes, solem, lunam, stellas, herbas, fortunam, vel harum rerum imagines pro Deo colunt; sed etiã inter Christianos, omnes illi, qui imaginem Christi crucifixi in templu ad repræsentandum Christum, & ad docendum rudiores de Christo tuentur.* Et ante illum Beza in Colloquio Mompelgartensi: *Fateor me ex animo crucifixi imaginem detestari.* Horribilis blasphemia.

2 Nos contra asserimus. Imaginem Christi tolerandam esse. 2. Imò etiam colendam & honorandam. Idq; duplici titulo: tùm quia est imago Christi; tùm quia beneficia Christi nobis repræsentat, & in memoriam reuocat. Tres sunt partes huius assertionis, quæ singulæ probandæ sunt. Prius tamen notandum est, Imaginem Christi posse tripliciter spectari. Primò, quatenus est aurea, vel argentea, vel lignea, vel ex alia materia. Secundò, quatenus artificiosè facta est. Tertiò, quatenus Christum repræsentat. Hoc tertio modo loquimur de imagine Christi. Non enim colimus illam, quia ex pretiosa constat materia, neque quia affabrè facta est; sed quia est imago Christi. Alioqui etiam imago Diaboli, vel Antichristi, si ex pretiosa constaret materia, & affabrè facta esset, deberet coli & honorari quod est absurdum.

3 Hoc posito probamus primam partem assertionis, [illegible]

qui

gei Testamento tolerabantur imagines Angelorum & æ-
næi serpentis: ergò etiam in nouo tolerari potest imago
Christi. Hæc enim non est deterioris conditionis, quàm
erant illæ. Antecedens patet: quia de imaginibus Ange-
lorum scriptum est, Exod. 25.18. *Dixit Dominus ad Moysen:
facies duos Cherubim aureos & productiles, ex vtraque ora-
culi. Cherub vnus sit in latere vno, & alter in altero.* Vbi per
duos Cherubim aureos, intelliguntur duæ statuæ vel ima-
gines aureæ, repræsentantes duos Angelos Cherubinos
quæ positæ erant in Tabernaculo super arcam fœderis, &
expansis alis tegebant Arcam Similiter de imagine serpen-
tis ænei scriptum est. Num. 21.8. *Fac serpentem æneum, &
pone eum pro signo, qui percussus, aspexerit eum, viuet.* Hoc
factum est in deserto seu solitudine, vbi multi ex populo
mordebantur ab ignitis serpentibus, & moriebātur. Deus,
vt occurreret huic malo, mandauit fieri imaginem vel sta-
tuam serpentis ex ære, quam si morsi ab ignitis serpentibus
aspicerent sanabantur. Hic autem serpens æneus, erat figu-
ra Christi crucifixi. Nam qui peccato mortali obnoxij
sunt, si aspiciunt Christum crucifixum, sanatur. Ioan. 3.14.
*Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari opor-
tet filium hominis, vt omnis, qui credit in ipsum, non pereat,
sed habeat vitam æternam.*

Dices; Ezechias Rex confregit serpentem æneum, &
laudabiliter fecit. (4. Re. 18. 4.) Ergò signū est non debuisse
tolerari. Igitur nec imago Christi toleranda, sed confrin-
genda est. Respondeo, non sequitur. Primò, quia imago
serpentis ænei, vt jam insinuaui, facta fuit in eum finem,
vt morsi ab ignitis serpentibus illam aspicerent & sanaren-
tur. Itaq; durante illo fine, durabat imago: cessante, con-
fringebatur. Durauit autem finis ille, quàmdiu Iudæi e-
rant in solitudine, vbi erant serpentes venenati; cessauit,
quando ingressi sunt terram promissionis vbi non erat pe-
riculum ab huiusmodi serpentibus. At imago Christi cru-
cifixi in eum finem solet fieri, vt repræsentet nobis Chri-
stum saluatorem, & eius beneficia in memoriam reuocet.
Hic finis durabit vsque ad finem mundi. Semper enim
memoria Christi & beneficiorum eius ob oculos

panenda est. Semper igitur imago illius habenda & toleranda. Deinde, serpens æneus, cessante fine, propter quem erat factus, cœpit esse occasio idololatriæ. (4. Reg. 18. 4.) Et ex hac etiam parte debuit confringi. Imago autem Christi non est occasio idololatriæ apud nos Catholicos, quia non alium ob finem eam retinemus, quam vt nobis Christum saluatorem & beneficia eius repræsentet.

5 ALTERA pars assertionis probatur simili argum**ẽ**to, quia imagines Angelorum & serpentis ænei erant apud Iudæos in magno honore ac veneratione: ergò etiam imago Christi apud Christianos debet esse in mago honore ac veneratione; imò hæc in maiori, quàm illæ. Et quidem de imaginibus Angelorum, quæ erant super arcam, res certa est. Nam istæ imagines erant quasi præcipua pars & ornamentum Arcæ, At tota Arca honorabatur à Iudæis: ergò & imagines, quæ erant super Arcam. Minor varijs modis ostendi potest. Primò quia Arca ponebatur in sancto sanctorum, tanquam in loco honoratissimo. (Heb. 9. 4.) Secundò, quando translata fuit de domo Abinadab in domũ Obedodom, Dauid cum vniuerso populo eam honorauit, psallendo & cantando cytharis & alijs musicis instrumentis. (2. Reg. 6. 5.) Tertiò, quia laicis non licebat portare Arcã, sed tantum Leuitis & Sacerdotibus propter venerationem illi debitã: ideoq; Oza morte punitus est, quod ausus fuisset manibus eam attingere, tametsi bonà intentione id fecisset. (3. Reg. 6. 8.) Quartò, similiter Philistæi, quia apud se retinebant illam sine debito honore ac reuerentia, varijs modis à Deo attriti sunt. (1. Reg. 5. & 6.) E contrario, Obededom, quia illam tribus mensibus in sua domo honorificè detinuerat, benedictionem diuinam cõsecutus est. (2. Re. 6. 11.) Deniq; huc spectat illud Ps. 98. *Exaltate Dominum Deum nostrum, & adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est.* Scabellum, id est, Arcam. Nota. Quando Deus in rebus dubijs consulebatur à populo per Pontificem, & dabat responsa seu oracula; sedebat super alas imaginum Cherubim, tanquam super solium maiestatis suæ, & pedibus contigebat arcam, tanquam scabellum. (Ps. 98. 1. & 1. Par. 28. 2. & alibi) si ergò, scabellum debebat adorari, multò ma-

gis

gis solium, quod plus est, quam scabellum. Sicut ergò de arca dictum est; *Adarate scabellum pedum eius:* ita poterat dici de alis Angelorum, *Adorate solium eius.*

6 IDEM statuendum de imagine serpentis æneî. Erat in pretio & honore apud Iudæos duplici de causa. 1. Quia ad aspectum illius sanabantur omnes, qui morsi erant à serpentibus. 2. Quia erat figura Christi in cruce pendentis.) Ioan. 3. 14.) Vnde sic concludo: figura est minoris pretij, quàm res figurata; quo pacto Moyses qui erat figura Christi, minoris erat pretij, quàm Christus: & Agnus paschalis, quàm Eucharistia; & Circumcisio, quàm Baptismus: si ergò imago figuræ honoranda est, multo magis imago rei figuratæ, id est, si imago serpẽtis ænei, multo magis imago Christi. Nemo sanus dubitat. Imò imago serpentis non fuisset honorata; nisi fuisset figura seu vmbra imaginis Christi; nec sanasset morsos à serpentibus, nisi virtute Christi, qui sanat morsos à Diabolo, qui in specie serpentis primos parentes momordit in Paradiso.

7 TERTIA pars assertionis probatur quia vterque titulus, propter quem dixi imaginem Christi honorandam esse, sufficiens est. Potest enim honorari primò, quia est imago Christi. 2. quia beneficia Christi nobis repræsentat. De priori patet, quia honor qui exhibetur imagini, redundat in eum, cuius est imago: sicut è contrario, contumelia, quæ infertur statuæ, redundat in eum, cuius est statua. Rectè Amb. serm. 10. in Ps. 118. *Qui imaginem coronat Imperatoris, vtiq; illum honorat, cuius imaginem coronauit. Et qui statuam contempsit Imperatoris, imperatori vtiq; videtur fecisse iniuriam.* Addo ego, qui colit imaginem Christi, Christum colit: & contemnit imaginem Christi, Christum contemnit. Tales sunt Caluinistæ.

8 DE posteriori similiter patet, quia illud in pretio haberi potest, quod per se reuocat nobis in memoriam beneficia Dei, & est occasio, vt pro ijs acceptis grati existamus: at imago Christi per se reuocat nobis in memoriam beneficium nostræ redemptionis, quod est maximũ, ergò in pretio haberi potest. Imò & debet. Et confirmatur à simili, quia ob eandem causam apud nos in pretio ac honore sunt

sacra Biblia, itemq; festa Paschatis, Pentecostes, Natiuitatis, & passionis Christi.

9 Si Caluinistæ, quia cœci sunt, hæc non vident; agnoscant saltem, quid ipsi facere consueuerunt. Ipsi curant erigi statuas Regum & Principum, formari ac artificiosè depingi imagines suorum parentum, vxorum, liberorum: imò & prædicantium, vt Caluini, Bezæ, & aliorum. Nec solùm erigi & formari, sed etiam magno studio conseruari. Quæ ergò insania est, has tueri, ac in pretio habere, & imaginem Christi conspuere confringere, abolere? Nimirum volunt memoriam Christi abolitam; Caluini & Bezæ conseruatam. O tempora: ô mores! multò aliter antiqui & sancti Ecclesiæ Doctores, quorum testimonia videri possunt apud Bellarminum, Coccium & Valentiam.

10 SED quæres, quo cultu debeat imago Christi honorari? Caluinistæ, qui illam conspuunt & confringunt, nullo cultu honorandam censent. Nos cultu religioso eam honoramus, sicut imaginem Cæsaris cultu ciuili ac politico. Ratio est, quia sicut colimus imaginem Cæsaris propter Cæsarem, ita imaginem Christi propter Christum. At Cæsarem colimus cultu ciuili, & Christum cultu religioso: ergò etiam imaginem Cæsaris cultu ciuili, & imaginem Christi cultu religioso. Quomodo autem cultus ille religiosus appellandus sit, parum refert. Sufficit, quod debeat seruari proportio inter imagines, quæ seruatur inter illos, quorum sunt imagines. Sicut ergò maior cultus debetur Christo, quàm Sanctis in cœlo cum Christo regnantibus; & maior his quàm aliis hominibus: ita, seruata proportione; de imaginibus illorum statuendum est.

CAPVT III.

De Prædestinatione.

DVæ sunt partes Doctrinæ Caluini de Prædestinatione. Vna, Deum æterno suo decreto, quosdam homines ad vitam æternam, alios ad mortem & damnationem prædestinasse, nullo ipsorum merito aut culpa, solùm, quia ipsi ita placuit. Altera, hoc Dei decretum adeò fixum ac immutabile esse, vt tollat omnem arbitrij nostri libertatem in negotio prædestinationis: nec vllo modo in nostra potestate sit, saluari aut perire, sed ineuitabili quadam necessitate hi saluentur, illi pereant.

Ex vtraque deduci solet hoc dilemma hominum desperatorum. Vel sum prædestinatus, vel reprobatus: si prædestinatus, certissimè saluabor, quomodocunque tandem vixero. Si reprobatus, necessariò damnabor, quocunque me vertero. Fruar ergò voluptatibus, quamdiu licet, quia nec obesse possunt prædestinato: & reprobum solari possunt, saltem in hac vita. Hoc dilemmate misere torquentur miseri, dum se expedire nequeunt. Et refert Augustinus libr. de bono perseuerantiæ, capit. decimoquinto, quendam Monachum sui monasterij, eò fuisse deductum hac argumentatione, vt tandem desertâ vitâ religiosâ, ad sæculum reuerteretur, & periret. Nempe is fructus est doctrinæ hæreticorum, quos Caluinus imitatur.

Hæc omnia examinanda sunt hoc ordine. 1. An Deus æterno suo decreto, quosdam homines ad vitam, alios ad interitum & damnationem prædestinauerit citra vllum ipsorum meritum? 2. An hoc decretum adeò sit immutabile, vt in negotio prædestinationis tollat libertatem nostri arbitrij? 3. Quid ad dilemma hominum desperatorum respondendum sit?

I. QVÆ-

II. QVÆSTIO.

An deus æterno suo decreto quosdam homines ad vitam, alios ad damnationem prædestinauerit sine vllo ipsorum merito aut culpa?

AFFIRMAT Caluinus lib. 1. instit. cap. [illegible] verbis *Prædestinationem vocamus æternum Dei decretum, quo apud se constitutum habuit, quid de vnoquoque homine fieri vellet. Non enim pari conditione creantur omnes, sed alijs vita æterna, alijs damnatio æterna præordinatur. Itaque prout in alterutrum finem quisque conditus est, ita vel ad vitam vel ad mortem prædestinatum dicimus.* Et §. 7. circa finem. *Quod ergo scriptura clarè ostēdit, dicimus æterno & immutabili consilio Deum semel constituisse, quos olim assumere vellet in salutem, quos rursum exitio deuouere. Hoc consiliū quoad electos, in gratuita eius misericordia fundatum esse asserimus, nullo humanæ dignitatis respectu. Quos verò damnationi addicit, his iusto quidem & irreprehensibili, sed incōprehensibili ipsius iudicio, vitæ aditū præcludi.* Et c. 22. §. 3. *Vbicunque verò hoc regnat Dei placitum, nulla in considerationem veniunt opera.* Et §. 11. *Si non possumus rationem assignare, cur suos misericordia dignetur, nisi quoniam illi ita placet: neque etiam in alijs reprobandis, aliud habebimus, quam eius voluntatem.* Et cap. 23. §. 1. *Minimè consentaneum est, præparationem ad interitum alio transferre, quàm ad arcanum consilium Dei.*

2 HÆC Caluini doctrina habet duas partes; vnam de gratuita electione prædestinatorum ad vitam, ante præuisa merita; alteram de destinatione reproborum ad interitum ante præuisa peccata. Vtraque potest habere duplicem sensum. Vnus est, Deum ab æterno ante præuisum peccatum originale, ex toto humano genere adhuc integro, & nondum corrupto, quosdam elegisse ad vitam, alios ad mortem ac interitum destinasse, sine vllâ ipsorum vel primi parentis culpâ. Alter est, Deum post præuisionem peccati originalis, cum iam corruptum esset genus humanum & velut massa quædam perdita, quosdam ex sola sua miseri-

cor-

ſicordia elegiſſe ad gloriam, & feciſſe vaſa in honorem; alios verò in maſſa perditionis reliquiſſe, vt eſſent vaſa in contumeliam ſine vllâ propria ipſorum culpâ, non tamen ſine culpa originali. In priori ſenſu aſſeritur à Caluino & Beza: de poſteriori infrà dicemus.

3 VTRAQVE pars in priori ſenſu impugnanda eſt. Et quidem prima pars; tametſi hæretica non ſit, male tamen & inconſtanter à Caluino aſſeritur. Hoc oſtendo dupliciter. Primò, ſi electio facta eſt ante præuiſionem peccati originalis, oportuit factam eſſe ante decretam Chriſti incarnationem. Quomodo ergo potuit facta eſſe in Chriſto, & in Chriſti meritis fundari? Hîc Caluinus euadere non poteſt, quin ſecum ipſe pugnet. Nam libro 3. cap. 24. §. 5. fatetur nos in Chriſto electos eſſe. Rectè id quidem. At libro 2. cap. 12. §. 4. docet, Chriſtum non fuiſſe venturum in carne, niſi Adam peccaſſet; nec alio fine in hunc mundum veniſſe, quam vt perditis hominibus ſuccurreret. Ex quo ſequitur prius præuiſum fuiſſe peccatum Adami, quam decretam Chriſti incarnationem. Si ergo electio ad vitam facta eſt ante præuiſum peccatum, vt vult Caluinus; multò magis ante decretam Chriſti incarnationem. Quomodo ergo facta eſt in Chriſto, & in meritis Chriſti fundata? Videat Caluinus, quomodo hæc conciliet. Secundò ſi electio facta eſt ante præuiſionem omnium operum, quomodo docet alibi Caluinus, paruulos, qui ſine baptiſmo decedũt, ſaluari in fide parentum? An ergò paruuli infidelium pereunt, & fidelium ſaluantur? Hoc neceſſe eſt in doctrina Caluini. Ergò Deus in electione paruulorum habuit aliquem reſpectum ad fidem parentum. Quomodo ergò facta eſt electio ſine vllo intuitu operum?

4 ALTERA pars, quâ aſſerit Caluinus Deum æterno & immutabili decreto quoſdam ad mortem deſtinaſſe ſine reſpectu aut præuiſione peccati originalis aut actualis, impia & hæretica eſt. Oppono ex ſcripturis tria contraria decreta: Primum, quo Deus ſtatuit totum humanum genus condere ad æternam felicitatem, & omnes eò perducere, quantum in ſe eſt, ſi ipſi ſuo vitio non impedirent. Alterum, quo decreuit non obligare hominem ad pœnam mor-

tis,

tis nisi præcepto Dei rebellis esset. Tertium, quod firmiter proposuit magis suam bonitatem & misericordiam quam iustitiam & seueritatem circa nos ostendere. Ex his tribus decretis constabit falsum esse, quod asseruit Caluinus. Est autem hæc regula seruanda, quâ sæpè vtitur Diuus Augustinus; nos ea, quæ Deus ab æterno decreuit facere circa homines, optimè ex ijs cognoscere, quæ in tempore circa nos facit. Cùm enim nec temere quicquam faciat nec decreta sua mutet, certè si quid faciat hoc immutabili & æterno consilio decreuit facere. Hoc iacto fundamento, si ostendero Deum in tempore creasse hominem ad æternam felicitatem, ostensum erit, Deum ab æterno hoc decreuisse facere. Et sic deinceps de cæteris.

5. ITAQVE primum ex scripturis ostendo, Deum creasse hominem eo fine, non vt periret, sed vt æternæ vitæ hæres scriberetur. Moyses Genesis 1. sic habet *Creauit Deus hominem ad imaginem & similitudinem suam.* Quid est imago & similitudo Dei? Plerique Patres ita distinguunt, vt per imaginem intelligantur dona naturæ, nempe intellectus, voluntas, memoria, liberum arbitrium: per similitudinem verò dona gratiæ, vt iustitia, sanctitas, innocentia. Alij, vt etiam Caluinus, pro eodem vsurpant. Nolo hoc disputare, Accipio id, in quo omnes conueniunt, vtroque vocabulo comprehendi, non solùm dona naturæ, sed etiam gratiæ. Itaque nihil aliud est, ad imaginem & similitudinem Dei creatum esse hominem, quam in prima sui conditione, tùm intellectu, voluntate, & libero arbitrio fuisse præditum; tùm etiam ornatum gratiâ, virtute & sanctitate. Quo fine & consilio? nempe, vt his præsidijs instructus, vitam æternam, si vellet, posset adipisci. Neque hoc de solo primo Parente, sed de eius posteritate, quæ in ipso tanquam in capite, & radice totius humani generis continebatur, accipiendū est. Tota ergo Adami posteritas in prima sui origine ac ortu, ad æternam fœlicitatem à creatore fuit destinata. Nullus igitur ad mortem ac interitum, ante lapsum primi parentis, diuinâ voluntate mancipatus est. Hæc ratiocinatio, & per se clara est, & passim traditur à sanctis Patribus, & ab ipso Caluino apertè conceditur. Proferam ipsius

ver-

erba libr. 1. Institut. cap. 15. §. 4. contra Osiandrum, do-
et. *Sub imagine, ad quam conditus est homo, comprehendi,
uidquid ad spiritualem & æternam vitam spectat*. Et §. 5. cō-
a Manichæos & Seruetum contendit ex D. Paulo; *Non
ubstantiæ influxu, sed spiritus gratia & virtute hominem
uisse Deo conformem*. Et §. 6. disertè ait: *Hominem ad cœlestis
ita meditationem esse conditum*. Et §. 8. *Hominem in illo sta-
u & integritate præditum fuisse libero arbitrio, quasi vellet,
dipisci posset vitam æternam*. Denique libro. 2. Institut. ca.
. cùm multa dixisset de fine, ad quem conditus est homo,
empè de æterna beatitudine, tandem § 7. dixit *Ornamen-
a illa, quibus præditus fuit Adam, non vni homini data fuis-
, sed vniuersæ hominis naturæ attributa*. Quid aliud colli-
as ex his Caluini verbis, quàm quod verissimum est, to-
um humanum genus in Adamo fuisse conditum ad æter-
am fœlicitatem? Quid ergò Caluino in mentem venit, vt
ostea lib. 3. institut. cap. 22. & sequentibus, apertè docue-
t, Deum primaria & intercedente voluntate quosdam ad
iteritum destinasse; Hoc enim cum altero cohærere non
otest. Dicam quod res est. Caluinus priori loco disputa-
at contra Osiandrum, Seruetum, & similes Hæreticos,
uos refutare non poterat, nisi ex verá doctrina Catholico-
um. At posteriori loco Catholicos oppugnabat: quod ali-
r facere non potuit, nisi ex falsis principijs, aut certè ma-
intellectis. Ego Caluinum ex Caluino conuinco, & ex
s quæ priori loco dixit, refello, quæ loco posteriori asse-
it.

Vt maiorem vim habeat argumentum ex D. Paulo con- 6
rmandum est. Is sæpè ac serio monet, vt per Christum re-
ormemur ad imaginem illius status, ex quo per peccatum
rimi parentis excidimus. At qui formamur per Chri-
um iustitia, & sanctitate in vitam æternam: ergò talis fuit
atus hominis ante primam præuaricationem. Audiamus
erba Pauli ad Ephes. 4. vers. 23. *Renouamini spiritu mentis
estræ, & induite nouum hominem, qui secundùm Deum
eatus est in iustitia & sanctitate veritatis*. Renouari, ni-
l aliud est, quàm ad pristinam nouitatem redire. Pristi-
nouitas nostra fuit in statu innocentiæ. Tunc enim

in

[pri]mo parente eramus noui, & corpore, & animo: corpore quidem immortales & incorruptibiles; animo verò sancti, innocentes, & diuinæ participes amicitiæ. Hanc nouitatem amisimus per peccatum primi parentis, & cum illo in vetustatem delapsi sumus. Hortatur ergo nos Apostolus, vt illam primæuam nouitatem recuperemus, non quæ fuit in corpore, sed quæ in animo *Renouamini*, inquit, *spiritu mentis vestræ.* Corpore renouari non possumus, nisi in resurrectione mortuorum, cum *correptibile hoc induet incorrptionem, & mortale hoc immortalitatem.* At spiritu mentis & possumus & debemus hic renouari. Sequitur, *Et induite nouum hominem.* Hic præscribit modum, quo debeamus renouari. Nempe, vt induamus nouum hominem, id est, vt abijciamus vetera peccata, quæ ex Adami corruptione contraximus; & sectemur nouam vitam, quæ secundum Christum est, *in iustitia & sanctitate.* Hoc si facimus, iam redimus ad primæuam illam nouitatem spiritus, quæ fuit in statu innocentiæ. Similis locus est ad Collossen. 3.9. *Nolite mentiri inuicem, exspoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, induentes nouum: eum qui renouatur in agnitionem secundum imaginem eius, qui creauit illum.* Vetus homo est Adam, nouus homo est Christus. Veterem exuimus, quando in nostris actionibus non amplius cernitur similitudo peccantis Adami. Nouum induimus, quando ita viuimus, vt Christus in moribus & conuersatione nostra manifestè appareat. Et vtroque loco sic argumentor. Quando per Christum renouamur, id reparamus, quod in Adamo perdidimus. Reparamus autem gratiam & sanctitatem ergo illam perdidimus in Adamo. Ergo antequam Adam peccaret, omnes eramus iusti & sancti coram Deo.

7 Habemus iam ex scriptura, hominem à Deo conditum esse ad vitam æternam. Nunc, quâ occasione mors irrepserit, vt videamus: Moyses, cap. 2. Genes. vers. 15. sic ait: *Tulit Deus hominem, & posuit eum in Paradiso voluptatis: præcepitque ei dicens: Ex omni ligno Paradisi comede: de ligno autem scientia boni & mali ne comedas, in quocunque enim die comederis ex eo, morte morieris.* Constat ex Scriptura, tripli-

riplicem esse mortem: vnam corporis, quæ consistet in amissione vitæ temporalis: alteram animæ, quæ infligitur per peccatum lethiferum: tertiam damnationis, quæ posita est in priuatione vitæ æternæ; & inflictione pœnæ æternæ. Sunt ergò, qui velint prædictum locum Genesis intelligendum esse de morte animæ duntaxat; vt Pelagiani, teste Augustino, lib. 1. de peccatorum meritis, & remiss. cap. 2. Alij de morte corporis, vt Augustinus loco citato, & D. Hieronymus in quæstionibus Hebraicis. Alii denique de triplici morte, vt idem Augustinus li. 13. de ciu. Dei, cap. 12. nempe de morte animæ per amissionem gratiæ; de morte corporis per amissionem vitæ, & de morte damnationis per amissionem gloriæ. Hæc enim ita connexæ sunt, vt vna sit causa alterius. Sensus ergò erit: Præcipio tibi Adam, ne comedas de hoc ligno: si parueris; manebis apud me in gratia & amicitia cum tuis posteris: nulli eris corruptioni obnoxius; vitæ æternæ hæreditatem adibis. Sin minus, contrà omnia euenient: amittes gratiam; reuerteris in puluerem; à regni possessione excluderis. Elige quod vis: vtrumque est in tua potestate, *vita & mors, bonum & malum*, *Relinquo te in manu consilij tui.* Hic sensus verborum est, ex quo ita colligo: Adam in persona totius posteritatis potuit seruare præceptum Dei, & potuit transgredi: ergò sicut liberè transgrediendo, traxit secum omnes posteros in sententiam mortis; ita liberè obtemperando, se & posteros à morte vindicasset. Deus ergò non destinauit hominem ad mortem pro suo libitu; sed mors ex peccato sequuta est. Et hoc passim inculcat Scriptura. Sap. 1. 13. *Deus mortem non fecit.* Et capit. 2. 23. *Deus creauit hominem inexterminabilem; inuidiâ autem diaboli mors intrauit in orbem terrarum.* Et Romanor. 5. 12. *Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors.* Et 1. Corinth. 15. 22. *In Adamo omnes moriuntur.* Hæc testimonia adeò perspicua sunt, vt nullo modo eludi possint. Huc spectat illud Augustini lib. 1. de prædestinatione Dei cap. 1. *Creauit Deus hominem & prædestinauit, vt si obediens esset, ac à gustu vetiti pomi se abstineret, in vita permaneret: si autem inobediens esset; senten-*

tiam mortis subiret. Et infrà: *Quia ergò peccauit homo, iustum erat, vt moreretur: si non peccaret, nullo vinculo prædestinationis diuinæ, morti alligaretur.* Sed quid moror in re clara? Caluinus ipse disertè hoc fatetur. Nam libr. 2. instit. cap. 1. §. 10. ait; *A carnis nostræ culpâ, non à Deo nostra perditio est, quando non alia ratione periimus, nisi quia degenerauimus à prima nostra conditione.* Et ibidem; *Homini tantum suum exitium asscribendum apparet, cùm Dei benignitate rectitudinem adeptus, sua ipse dementia in vanitatem delapsus est.* Hæc verissimè dicuntur à Caluino; sed malè cohærent cum iis, quæ posteà docuit de prædestinatione ad mortem. Nempè hic mos hæreticorum est, sæpè à seipsis dissentire, & pugnantes opiniones tueri, vt nocere possint.

8 Satis iam opinor ostensum est, nec morti, nec damnationi fuisse locum in statu innocentiæ, antequā peccaret Adam; sed ex eius libera præuaricatione debitum mortis sequutum esse, non autem ex mera Dei voluntate. Falsa igitur est Caluini propositio, Deum creasse quosdam ad mortem & interitum sine præuisione vllius culpæ: & olim tempore Augustini hæretica habita est. Erat inter Augustinum & Semipelagianos de prædestinatione contentio. Hi, vt aliquam illi labem aspergerent, collegerunt quosdam articulos apertè hæreticos, & falsò illi imposuerunt. Augustinus tanquam spurios reijcit, & condemnat. Tertius illorum, sic habet; *Quòd Deus maiorem partem generis humani ad hoc creat, vt illā perdat in æternum.* Planè articulus Caluinisticus est. Ab Augustino repellitur his verbis, *Omnium quidem hominum Deus creator est, sed nemo ab eo ideò creatus est, vt pereat; quia alia causa est nascēdi, alia pereundi. Vt enim nascuntur homines est beneficium, vt autem pereant, præuaricatoris est vitium.* Audi censuram Augustini de hoc articulo? Et tamen à Caluino recipitur, Spurius à Spurio, Hæreticus ab Hæretico.

9 Superest tertium argumentum ad Caluinum refutandum, quo ostendam Deum decreuisse, magis suam bonitatem & misericordiam circa nos ostendere, quàm iustitiam & seueritatem. Hoc passim clamant Scripturæ. Ps.

4. 10. *Vniuersæ via Domini misericordia & veritas.* Et Ps. 2. 5. *Misericordiâ Domini plena est terra.* Et Psalm. 135. v. 1. *Confitemini Domino quoniã bonus, quoniam in æternum misericordia eius.* Et Psalm. 144. 9. *Suauis Dominus vniuersis, & miserationes eius super omnia opera eius.* Ex his locis sic argumentor: Deus non solùm circa prædestinatos, sed etiã circa reprobos magis clemẽs & misericors, quàm iustus & seuerus est, Scripturâ teste: ergò qui hoc negat, impius est, At Caluinus negat: impius ergò est. Ostendo. Ex Caluini sententia, pauculi prædestinati sunt, nempè ipse Caluinus, Beza, & horum asseclæ; cæteri omnes reprobi. Rursus ex eiusdem sententia, circa solos prædestinatos exercet Deus misericordiam: circa reprobos non nisi iustitiam & seueritatem. Hos enim indictâ causâ deuouet æternæ morti; incitat ad peccatum, vt occasionem habeat puniendi; deserit ac destituit omni præsidio gratiæ; nullum paterni animi signum illis adhibet: ergò ex Caluini sententia, Deus circa nos magis exercet seueritatem, quàm misericordiam. Imò ex Caluini sententia, Deus crudelis est, quippè qui hominem innoxium & innocentem sempiternis deuouet cruciatibus. Si Rex aliquis, mera sua voluntate & dominandi libidine, nulla subditorum culpa prouocatus plerosque in rotam agere, aut in perpetuos compingere carceres, apud se animo decernat, Regem hunc, an Tyrannum dixeris? Perinde nobiscum agit Deus, Caluino teste. Qui in sacris litteris versati sunt, mirantur edictum Regis Assueri, quod Aman Iudæorum hostis extorsit. Erat sanè crudele edictum, quo tota Iudæorum gens interfici iubebatur. At quantò crudelius decretum Dei, quod Caluinus extorsit, hostis bonorum omnium? Hoc decreto, non vna gens, sed populi omnes ac nationes: cuiuscunque generis ac sexus, in Europa, Asia, Africa, quotquot vnquam fuerunt, sunt, aut erunt, æternis addicuntur cruciatibus; solo Caluino, aliisque pauculis in Septentrione exceptis. Mirum ni Caluino eueniat, quod Amano accidit. Is patibulo, quod alteri parauerat, ipse affixus est; Iudæi incolumes euaserunt. Nolo plura.

Sed persequor argumentum de misericordia Dei. Hor- 10

tatur nos Christus, Lucæ 6. vt benigni & misericordes simus, non tantùm erga eos, qui nos diligunt, sed etiam erga inimicos. Ad hoc suadendum vtitur duplici argumento: vno, quia si nostra benignitas ac misericordia ad solos amicos se extendit, nihil discrepamus à gentilibus: Altero, quia cum simus filij Dei, debemus imitari patrem nostrũ, qui etiam super ingratos & malos benignus est. Hic quæram ex Caluino, in quo consistat hæc benignitas Dei circa malos & ingratos? An eo benignus est, quia ad mortem & damnationem eos creauit, nullâ ipsorum culpâ prouocatus? An quia impellit illos, vt peccando laqueũ sibi parent, quo suspendentur, aut ignem suscitent, quo æternùm crucientur? si hæc misericordia est, quam imitari debemus, fateor Caluini discipulos in hac schola benè profecisse. Multò aliter scriptura hanc misericordiam interpretatur. Nempè, quia Deus toti humano generi dedit Redemptorem, & cum jure posset omnes perdere; voluit potius omnes à Diaboli potestate vindicare: omnes ad se inuitare, hortari ad pœnitentiam, pulsare ostium, patienter expectare, offerre gratiam, promittere gloriam: deniq; nihil non facere, quod filij ab indulgentissimo patre expectare possunt. Hæc Dei circa omnes misericordia est, quam testatur per Prophetas & Apostolos. Hæc in nobis excitat spem, & fiduciam in Deum. Hæc neminem, quantumuis flagitiis occupatum, patitur de venia desperare. At illa Caluiniana misericordia, quid aliud est, quàm præcipitium desperationis? Quam fiduciam habeat peccator, qui à Caluino didicerit, se iam ab æterno morti destinatum esse: nullum à Deo subsidium sperare posse. Omnes labores à se susceptos esse irritos & inanes. Cauete ab hoc præcipitio.

II REIECTA est sententia Caluini de reprobatione ad mortem & interitum ante præuisionem peccati originalis. Et in hac re nullum Catholicum auctorem pro se habet. Nullus enim docet, reprobationem factam esse ante præuisum peccatum primi parentis. An autem aliqui reprobati sint propter solum peccatum originale, & in massa perditionis relicti; nonnulla dissentio est. Et quidem si de paruulis sit quæstio, constat eos reprobari propter solum peccatum

catum originale, cum quo ex hac vita ante vsum rationis decedunt. Neque de hac re dubium esse potest, vt in Scholastica Theologia dictum est. Si autem quæratur de adultis, an illi deserantur à Deo, & relinquantur in massa perditionis, propter solum originale, & sine vllo respectu aut præuisione peccatorum actualium, quæ propria voluntate commissuri sunt, disputant Theologi. Ego censeo, ne quidem post lapsum Adami Deum tam seuerè de nobis statuisse. Nam passim sacræ scripturæ testantur, Deum, quantum in se est, & ex parte suæ voluntatis, neminem prorsus velle perire; potius velle omnes saluos fieri; & si quis pereat, non Dei voluntate, sed suâ culpa perire. Loca clara & obuia sunt 1. Tim. 2. v. 4 *Deus omnes homines vult saluos fieri & ad agnitionem veritatis venire.* 2. Petri 3. 9. *Patienter agit propter vos: nolens aliquos perire, sed omnes ad pœnitentiam reuerti.* Et Ezech. 18. v. 3: *Nolo mortem morientis, dicit Dominus Deus: reuertimini & viuite.* Et Oseæ 13. 9. *Perditio tua Israël: tantummodò in me auxilium tuum.* Sed quidquid de hac re sit, de qua alibi, mihi iam satis est, refutasse Caluini errorē, qui ante præuisum peccatum originale, censet quosdam ad mortem prædestinatos esse. Hoc enim & crudele est, & sacris literis, ac communi Catholicorum sensui contrarium, & apertam desperationem ingerit.

12

CATHOLICA sententia est, Deum ex se, & sua bonitate, creasse hominem cum tota posteritate eo fine, vt omnes salui fierent: ideoque dedisse omnia ea præsidia naturæ & gratiæ, quæ ad illum finem consequendum erant necessaria. Quod autem exciderimus ab eo fine, & multi ex nobis reprobentur, id non Dei ordinatione, sed nostro vitio accidisse. Hoc sensu Chrysost. Damascenus, D. Thomas, & alij passim distinguunt duplicem in Deo voluntatem; vnam primariam & antecedentem, quæ ex solo Deo ortum habet & antecedit nostra opera: alteram secundariam & consequentem, quæ ex nobis occasionem sumit, & consequitur nostra opera. Illa prior, est voluntas bonitatis; hæc posterior, est iustitiæ. Deus ergò primaria & antecedente voluntate, vult omnes homines saluos fieri, qui non supplicij aut cruciatus causa, sed vt ipsius bonitatis participes essemus,

nos effinxit. At voluntate secundaria & consequente, vult aliquos damnare & punire, quia scilicet peccando occasionem dederunt. Hoc breuissimè & eloquentissimè expressit Tertullianus in libro de resurrectione carnis, cum ait: *Deus de suo optimus, de nostro iustus.* Item explicari solet exemplo Iudicis, qui voluntate primaria, quia vir bonus est, vult omnes ciues saluos & incolumes viuere: at si videat quenquam peccare, voluntate secundaria & consequente, quia iustus est, vult illum punire.

13 SAT multa de prima Caluini propositione. Antequam progrediar, præcipua Caluini obiectio soluenda est. Robur & firmamentum ipsius est in epistola ad Rom. c. 8. Inde enim colligit reprobationis nō aliam esse causam, quam Dei voluntatem. Primò ex illo. *Cùm enim nondum nati fuissent, aut aliquid boni egissent, aut mali (vt secundùm electionis propositū Dei maneret) non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei, quia maior seruiet minori, sicut scriptum est: Iacob dilexi, Esau odio habui.* Secundò ex illo, *non est volentis, neq; currentis, sed Dei miserentis.* Tertiò ex illo, *In hoc ipsum excitaui te, vt ostendam in te virtutem meam.* Quartò ex illo, *Cuius vult, miseretur: & quem vult, indurat.* Quintò ex illo, *An non habet potestatem figulus luti, ex eadem massa, facere aliud vas in honorem, aliud vero in contumeliam?* Sed hæc loca nihil iuuant Caluinū. Primò, quia agunt de homine corrupto per peccatum originale, vt omnes Patres explicant. At Caluino probandum est, Deum reprobasse quosdam ante præuisum peccatum originale. Secundò, qui agunt de reprobatione à gratia. At Caluinus vult probare, quosdam reijci à gloria ante præuisa peccata. Nihil ergò ad causam Caluini pertinent hæ scripturæ.

14 Hoc paulò fusius explicandum est. Deus circa reprobos exercet quatuor actus. Primò, permittit eos labi in peccatum. Secundò permittit eos perseuerare & mori in peccato. Tertiò, excludit eos à regno. Quartò, addicit æternis pœnis. Iam ergo quando Caluinus loquitur de reprobatione, loquitur de tertio & quarto actu. Quærit enim, quare Deus aliquos prædestinauit ad damnationem? Respondet, non aliā esse causam nisi meram Dei voluntatem. Hoc ergò illi probandum esset ex locis D. Pauli citatis, quod tamen

[illegible] non potest, Ostendo. Scribit Paulus ad Romanos, qui mixti erant ex Iudæis & gentibus, Iudæi efferebant se propter legem & circumcisionem. Paulus conatur eos retundere. Itaque cap. 9. 10. & 11. ostendit Iudæos in noua lege excludi à gratia Euangelica, gentes admitti. Poterant obijcere Iudæi, quare nos repellimur, & Gentiles admittuntur? Nobis facta est promissio, non illis. An promissio Dei semel facta potest irritari: Respondet D. Paulus, promissionem firmam esse, si bene intelligatur. Abrahā credidit Deo asserenti fore, vt in senectute acciperet filium. Propter hanc fidem facta est illi promissio, Messiā ex ipso nasciturum. Hæc promissio sicut facta est Abrahamo propter singularem ipsius fidem, sic etiam pertinet ad filios Abrahæ qui Patris sui fidem sunt imitaturi. At Iudæi, quando iam natus erat Messias ex posteris Abrahæ, noluerunt credere in Christum Messiam, & ideò non pertinet ad eos promissio. Possunt igitur, salua promissione excludi à gratia Euangelica, propter incredulitatem. Hic est scopus Apostoli.

QUID hinc concludet Caluinus? Nihil ad rem suam. Primò, quia Iudæi repulsi sunt à gratia Euangelica: Caluinus loquitur de reprobatione à gloria. Secundò, Iudæi reprobati sunt non ex sola Dei voluntate, sed propter incredulitatem Caluino probandum est, & reprobationem fieri sola Dei voluntate, sine nostris peccatis. Reliqua, quæ sunt in c. 9. eò spectant, vt Apostolus ostendat, Deum pro suo arbitrio inæqualiter distribuere sua dona. Poterant enim dicere Iudæi, non solum se, sed etiam Gentiles esse peccatores, ac proinde parem esse vtrorumque causam; nec se magis, quàm illos excludi oportuisse. Respondet D. Paulus, Deum in pari duorum causa, posse vni plus largiri, quàm alteri. Par erat causa Iacobi & Esau; & tamen Deus vnum alteri prætulit in temporali benedictione. Quare? quia sic illi visum est. Par erat causa Pharaonis & Nabuchodonosoris; & tamen alterius misertus est Deus, alterū reliquit obduratum. Quæ causa Dei voluntas. *Miseretur cui vult, indurat quē vult.* Et ex duobus peccatoribus, qui luto viliores sunt, alterum assumit ad gratiam ex misericordia: alterum relinquit in peccato ex iustitia. Hinc duo colligas.

Vnum est, si comparatè quæras, cur è duo[...] bus, siue solo originali, siue etiam actuali peccat[...] Deus vni maiorem exhibeat misericordiam qu[...] non aliam esse causam, quàm Dei voluntatem. [...] ctat illud, *O altitudo*, &c. Nec de hoc contend[...] Caluino. Alterum est, si seorsim quæras, cur Deus [...] illum repellat à iustitia vel gloria? veram causam e[...] peccator & impius est. In hoc dissentimus à Calui[...] bis fauet Apostolus. Quæram enim, cur Iudæi repul[...] gratia Euangelica? Respondet Paulus ca.11.v.20. *Pro[...] credulitatem* Fauet Augustinus; si quæram, quare [...] dio habuit Esau? Respondet lib.1. ad Simplician. q.[...] *non odit Esau hominem, sed odit Esau peccatorem.* Qu[...] us huius aut illius non miseretur? Respondet epist.1[...] *bus Deus misericordiam non impertitur, vt non imp[...] merentur.* Quare Deus indurat aliquos? Respondet ib[...] *Quærimus meritum indurationis & inuenimus.* Denique [...] uet ipse Christus in Euangelio: *Ite maledicti in ignem [...] num.* Quare? *Esuriui enim, & non dedistis mihi mand[...]*

II. QVÆSTIO.

An hoc decretum Dei ita sit immutabile, vt tollat arbitri[...] stri libertatem, & ineuitabili necessitate hi sal- uentur, illi pereant?

1 AFFIRMAT Caluinus lib.3. c.21.§.7. his verbis *Dic[...] mus æterno & immutabili consilio Deum semel const[...] isse, quos olim assumere vellet in salutem, quos rursum ex[...] deuouere.* Et c.23.§.8. *Hic ad distinctionem voluntatis, & per- missionis recurritur, secundum quam obtinere volunt, permit- tente modò, non autem volente Deo perire impios.* Et paulò pòst; *Non dubitabo igitur cum Augustino simpliciter fateri, voluntatem Dei esse rerum necessitatē, atq; id necessariò futu- rum esse, quod ille voluerit.* Ex his locis tria habemus. Pri- mò, decretū Dei esse immutabile. Secundò, nihil fieri per- mittente Deo, sed volente. Tertiò, voluntatem Dei esse necessitatem rerum. Hinc formo talem discursum: omnia quæcunque fiunt, Deo volente fiunt: voluntas Dei est ne- cessitas rerum; ergò omnia necessariò fiunt: ergò tollitur omnis libertas in negotio prædestinationis & reprobatio- nis.

Ergo alij necessariò pereunt, alij necessariò saluantur.

In his paucis multa absurda sunt. Primò, quod asseritur; nil fieri permittente Deo, sed omnia volente. Nam si ita ... iam Deus non solum permittit fieri peccata, sed etiam ... fieri. Quod Caluinus quidem impiè concedit, ostendam tamen infrà falsum esse. Secundò, quod additur, *voluntatem Dei esse rerum necessitatem*. Hinc enim sequeretur, omnia fieri necessariò, etiam in rebus ciuilibus & domesticis, quod pugnat cum experientia. Tertiò, quod obtenditur, hanc esse Augustini sententiam, hæc mera deceptio est. Citat quidem Caluinus locum Aug. lib. 6. de Gen. ad lit. ... sed non rectè interpretatur. Nam Augustinus ibi agit de creatione mundi, & primorum parentum; & docet ... illam creationem non fuisse in potestate creaturæ, sed in placito creatoris, *Cuius*, inquit, *voluntas rerum necessitas est*. Vbi notandum est, hæc duo plurimum differre; non esse in potestate hominis, antequam creatus est, vt hoc vel illo modo creetur, & non esse in potestate hominis, postquam creatus est, vt benè vel malè agat. Illud primum verum esse, asseritur ab August. Hoc posterius falsum est, & obtenditur à Caluino.

Nolo hìc singula seorsim refutare, Vnum persequar, quod caput est, de necessitate & libero arbitrio. Asserit ergò Caluinus, nullum esse locum libero arbitrio, sed omnia fieri necessitate. Hæc assertio hæretica est, rationi, & sacris literis contraria. Olim fuit Augustino ab aduersarijs falsò imposita, vt patet ex D. Prospero in libello ad capitula Gallorum. cap. 6. vbi sic habet; *Quod liberum arbitrium in homine nihil sit, sed siue ad bonum, siue ad malum, prædestinatio Dei in hominibus operetur*. Hic articulus planè Caluinisticus est. Sed quid respondet Prosper pro Augustino? Audi, sic habet: *Prædestinationem Dei siue ad bonum siue ad malum in hominibus operari, ineptissimè dicitur, &c.*

Et verò, si omnia fiunt necessariò, quæcunque fiunt, quorsum præcepta Dei & hominum? Frustra Reges, & Imperatores figunt mandata: frustra scelera inhibentur; frustra Parentes iubent filios studiosos ac subiectos esse: frustra Caluinus, & alij Ministri ascendunt pulpita, popu-

sum hortantur, fidem excitant. Quid enim [illegible] spectare possunt? Si ab æterno decreuit Deus, quid [illegible] quoque fieri velit, & hoc necessariò futurum est: [illegible] quidquid agas aut moliaris, impedire non potes. [illegible] Caluine, quo hominum cogitationes perducas? [illegible] sum in Prælatis & superioribus inanis erit labor [illegible] hortandi, increpandi; sed etiam in subditis, necesse est, [illegible] cidat omnis solicitudo, & bene agendi studium. Quis [illegible] nim audiat, æterno immutabili Dei decreto, sibi fixam [illegible] se, aut vitam, aut mortem, quin protinus in mentem [illegible] niat, nihil interesse, quomodo se gerat, quando suo [illegible] nihil aut impediri, aut promoueri queat Dei prædestinatio? Ita omnes proijcient se, & deploratum in [illegible], quocunque libido tulerit, præcipites ibunt. Insuper, [illegible] res habet, cur puniuntur adulteria, furta, homicidia, quæ euitari non possunt, aut cur ea vitia hominibus imputantur, quorum necessitatem Deus sua prædestinatione imposuit? Quid enim facerent? an cum decretis Dei luctarentur? At frustrà id facturi sunt; si omnino facere non possint. Ecce, ad quæ absurda deuoluimur ex vno errore Caluini. Nec verò Caluinum hoc latuit. Nam lib. 3. cap. 23. obijcit sibi hæc argumenta, quæ reuera firmissima sunt. Quid porrò respondet? Nihil aliud, quam quod declamitando conatur persuadere, vt ab huiusmodi cogitationibus animum abducamus, nec huiusmodi res in disputationem vocemus. Nimirum vellet Caluinus, vt sibi quantumuis absurda sentienti ac docenti, simplici animo fidem habeamus, nec quæ asserit, in dubium vertimus. At frustrà. Vel enim sperat se hoc consequi posse, quod petit? vel diffidit. Si sperat, suis ipse principijs repugnat; quia cum omnia, quæcunque facimus, necessariò eueniant, auctore Caluino, nihil nobis liberum relinquitur, in quo ipsi gratiam præstemus. Si diffidit, quorsum conatur? cur oleum & operam perdit? Nos interea pergamus liberè eum refutare, & errores illius in apertam lucem proferre.

5 Dixi quid Caluinus sentiat de decreto prædestinationis. Quid porrò nos sentiamus, paucis explicabo. Ac primò [illegible]

agno-

gnoscimus eiusmodi ferum, ac terribile decretum, quo lijs vita, alijs exitium statutum sit citra ipsorum meritum ut culpam; sed longè aliud, quod benè agentibus præmia, malè agentibus supplicia prædestinata sint. Secundò asserimus, hoc decretum esse quidem immutabile, sed nullo modo pugnare cum libertate arbitrij. Exemplo rem declaro. Si princeps firmiter decernat, omnes sibi fore amicos, qui sibi optemperent in rebus licitis & honestis, qui autem nolint & respuant, exilio mulctatum iri? an per hoc decretum, quantumuis fixum & immotum, sublata sit subditorum libertas? Minimè. Atqui sic nobiscum agit Deus.

ALTIVS repetam, & summam totius rei ad paucula reuocabo. Ac primò statuendum est, hominem cum plena libertate arbitrij creatum esse, eaque fuisse præditum in statu innocentiæ. Hoc expressè docet Caluinus libro 1. Institutionum, capit. 15. §. 8. quamuis apertè pugnet cum ipsius principijs paulò antè positis. Si ergo tunc habuit liberum arbitrium, & modò non habet; quæstio est, quomodo amiserit? An per peccatum, an alio modo? Multa enim sunt, quæ videntur libertati repugnare. 1. Peccatum originale. 2. Peccatum actuale. 3. Gratia Dei. 4. Præscientia Dei. 5. Voluntas Dei. 6. Prouidentia & prædestinatio Dei. Si ostendam nullo horum sublatam esse arbitrij libertatem, salua nobis & integra permittenda est.

ASSERIMVS ergo primò, liberum arbitrium non esse sublatum per peccatum primi parentis. Hoc definitum est in Concilio Tridentino sess. 6. can. 5. & apertè constat ex Scripturis. Num. 30. 14. *In arbitrio viri erit, siue faciat, siue non faciat.* Et Deut. 30. 19. *Testes inuoco hodiè cœlum & terram, quòd proposuerim vobis vitã & mortem, benedictionẽ & maledictionem. Elige ergò vitam: vt viuas.* Et Iosue 24. 15. *Sin autem malum vobis videtur, vt Domino seruiatis, optio vobis datur. Eligite hodie quod placet, cui seruire potissimum debeatis.* Et 2. Reg. 24. 12. *Trium tibi datur optio, elige vnum quod volueris ex his, vt faciam tibi.* Et Ecclesiast. 31. vers. 10. *Qui est probatus in illo? Qui potuit transgredi, & non est transgressus, & facere mala, & non fecit.* Et Mat. 19. 17. *Si vis ad vitam* ingre-

Ingredi, serua mandata. Et Matth. 23. 37. *Quoties volui congregare filios tuos, sicut gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti?* Et Apoc. 3. 20. *Ecce sto ad ostium, & pulso: si quis aperuerit mihi ianuam, intrabo ad illum.* Hæc loca intelligenda sunt de homine post peccatum ab Adamo commissum; ergò homo in tali statu habet arbitrium faciendi, & non faciendi, habet electionem vitæ & mortis; potest transgredi præcepta, & seruare; potest Deo vocanti obedire, & resistere. Nihil ergò deest illi, quo minus habeat libertatem arbitrij. Sed quid quærimus testimonia ex Scriptura & Concilijs? Conuincit nos ratio. Non amisimus naturam, sed gratiam? Conuincit experientia. Quotidie pro arbitratu surgimus, aut sedemus; ambulamus, aut quiescimus; silemus, aut loquimur: consentimus proximo, aut repugnamus. Hæc experientia tam certa est, vt alio argumento opus non sit; rectèque dixit Scotus, non rationibus, sed verberibus refutandum esse, qui arbitrij libertatem neget. Nam eò vsque fustibus contundendus esset, donec fateretur in nostra situm esse potestate, à verberando abstinere. Quod si de iniuria sibi facta conquereretur, concurrendum esset, frustra conqueri, si nihil libero arbitrio, sed omnia necessitate geruntur.

8 At obijcies, si non penitus extinctum, saltem magna ex parte labefactatum est liberum arbitrium ex peccato primi parentis. Respondeo cũ distinctione, si naturales ipsius vires spectemus, nihil est labefactatum; si dona supernaturalia, quibus in statu innocentiæ erat ornatum, fatemur ijs spoliatum esse per peccatum Adami: ac proinde non posse tam multa præstare, quam si ijsdem donis adhuc instructum esset. Hoc sensu dixit Concilium Tridentinum Sess. 6. c. 1. *Liberum arbitrium non quidem extinctum esse, sed tamen viribus attenuatum.* Non est extinctum, quia retinuit vires naturales: attenuatum est, quia spoliatum est donis supernaturalibus. Hinc apparet, nos ex vna parte dissentire à Pelagianis, ex altera à Caluinistis. Pelagiani dicebant, liberum arbitrium nullo modo læsum esse. Caluiniani clamant, omninò extinctum esse Catholici docent, labefactatum esse quoad supernaturalia; integrum mansisse, quoad na-

naturalia. Semper Ecclesia media inter duos hæreticos, sicut Christus inter duos latrones crucifigitur, vt ait Tertul.

Sed obijcitur parabola de eo, qui incidit in latrones. Is non solum spoliatus est vestibus, sed etiam in carne plagas accepit, atque ita semiuiuus relictus est. Similiter liberum arbitrium, non tantum spoliatum est donis supernaturalibus, quibus vestitum erat, sed etiam in sua natura vulneratum est, & quasi semiuiuum relictum. Sanè Diuus Thomas enumerat quatuor vulnera, quæ illi inflicta sunt, scilicet ignorantiam, malitiam, infirmitatem, concupiscentiam. Respondeo. Illa parabola habet alium sensum litteralem, alium mysticum. Mysticus pro argumento indicitur. Eum Patres sic explicant. Homo qui ab Hierusalem in Iericho descendebat, est Adam cum sua posteritate. Hierusalem erat in monte, Iericho in valle: Hierusalem visionem pacis, Iericho Lunam significat. Adam ergò ab Hierusalem, id est, à gratia Dei, & à sublimi dignitatis gradu, in quo conditus erat, descendit in Iericho, id est, in abiectum statum peccati, atque ita amissa pace animi, factus est mutabilis, sicut Luna. Latrones, in quos incidit, dæmones sunt, qui eum primo spoliauerunt gratia; deinde etiam vulnerauerunt. Sacerdos & Leuita, qui eadem via præteribant, lex Mosaica est, quæ hominem non sanauit. Samaritanus est Christus, qui misericordia motus, posuit hominem vulneratum in equum, id est, in humanitatem suam, & deduxit in hospitium, id est, in Ecclesiam. Vulnera eius lauit vino, id est, suo sanguine: & vnxit oleo, id est, misericordia & charitate. Discedens verò, id est, in cœlum rediens, commisit illum stabulario, id est, Petro Vicario suo, cui etiam corporis & sanguinis sui pretium dispensandum reliquit. Hic est parabolæ sensus mysticus, quem omnes ferè Patres attigerunt. Iam quæritur, quomodo Adam, non solùm spoliatus sit, sed etiam vulneratus? Res facilis est. Triplicia erant dona supernaturalia in Adamo. Primò gratia & charitas, quæ reddebant illum iustum, & gratum Deo. Secundò, iustitia originalis, quæ domabat carnis & appetitus sensitiui rebellionem, & vtrumque rectæ rationi subijciebat. Tertiò, corporis incorruptio &

im-

immortalitas, quæ excludebat omnem læsionem & fatigationem corporis. His sublatis per peccatum, non solum non potuit præstare opera supernaturalia & meritoria, quæ requirunt gratiam & charitatem: sed neque tam facile & commodè potuit exercere moralia & ciuilia, quæ aliquam gratiam non requirunt. Nam sublata iustitia originali, cœpit caro repugnare rationi; sublata incorruptione, cœperunt organa corporis destrui & fatigari. Atque hoc sensu vires naturales liberi arbitrij dicuntur accepisse plagam: non quod in se vulneratæ sint; sed quia infirmiores factæ ex amissione illorum donorum. Et hoc est, quod significat D. Thomas per quatuor vulnera. Sunt enim quatuor potentiæ animæ, scilicet intellectus, voluntas, & vterque appetitus sensitiuus: alter irascibilis, alter concupiscibilis. In intellectu erat prudentia: in voluntate charitas & iustitia: in irascibili fortitudo: in concupiscibili temperantia. Hæ virtutes ablatæ sunt per peccatum, & ideò potentiæ illæ, non quidem in se, & in suis naturalibus læsæ sunt, sed tamen infirmiores factæ, propter priuationem supernaturalium. Idem docet D. Augustinus lib. 1. contra duas Epistolas Pelagianorum cap. 2. cùm ait: *Quis nostrum dicat quod primi hominis peccato perierit arbitrium de humano genere? Libertas periit quidem per peccatum, sed illa, quæ in paradiso fuit, habendi plenam cum immortalitate iustitiam.* Hic Augustinus significat periisse libertatem gratiæ, non libertatem naturæ.

10 ASSERIMUS secundò, liberum arbitrium, quoad vires suas naturales, non tolli per peccata actualia, quę quis propria voluntate committit: Ac proinde hominem peccatorem posse liberè agere: non quidem opera meritoria, & supernaturalia sine gratia Dei: sed tamen opera moralia & naturalia. Hæc assertio non indiget noua probatione, quia ex dictis coniungitur. Proferam tantum exempla ad confirmandum. An non Cain erat peccator? & tamen illi dictum est à Deo: *Sub te erit appetitus eius; & tu dominaberis illius.* Et Dauid, nonnè peccato erat obstrictus, quando ei dictum est. *Trium tibi datur optio: elige vnum quod volueris ex his vt faciam tibi.* An non illi, qui quotidie peccata peccatis

[illegible] accumulant, peccatores sunt? & tamen noua peccata committunt, quod sine libertate fieri non potest. Nam, vt ait Aug. li. de vera religione cap. 14. *Vsq; adeò peccatum voluntarium est malum, vt nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium.* Et infrà: *Et quoniam peccari dubium non est, nec hoc quidem dubitandũ video, habere animas liberum voluntatis arbitrium.* Et in lib. de duabus animabus c. 11. cum dixisset, peccatum non committi, nisi ab eo, qui libero arbitrio præditus est, subijcit hæc verba; *Nonne ista cantent, & in montibus pastores, & in theatris Poëtæ, & indocti in circulis, & docti in bibliothecis, & Magistri in scholis, & antistites in locis sacris, & in orbe terrarum genus humanum.* Addo ego, sed non Caluinistæ in pulpitis. Illud hic notandum est ex D. Thoma, quod licet homo non perdat liberum arbitriũ per peccatum actuale, tamen sæpius peccando, acquirit habitũ quendam ac propensionem ad peccata incitantem atque ideò difficilius fertur in bonum, quàm si non peccasset.

11 ASSERIMUS tertiò, liberum arbitrium non tolli, sed adiuuari per gratiã Dei. Est autem triplex gratia Dei. Prima, præueniens seu excitãs. Secunda, adiuuans. Tertia, iustificans. Præueniens non tollit libertatem, quia vt optimè definitur in Con. Tridentino sess. 6. c. 5. & can. 4. Homo liberè assentitur & cooperatur gratiæ excitanti, ita vt possit dissentire, & eam reijcere si velit quod nisi esset, quare scriptura tam anxiè nos moneret, vt Deo vocanti & excitanti consentiamus? Zach. 1. Ioëlis 2. 2. Ezech. 8. *Conuertimini, & agite pœnitentiam.* Quare nobis imputaret, quando non consentimus? Ierem. 7. 13. *Vocaui vos, & non respondistis.* Et Isa. 50. 2. *Vocaui, & non erat qui audiret.* Et Matth. 23. 37. *Quoties volui congregare filios tuos, & noluisti?* Deniq;, quare staret ad ostium cordis nostri, pulsans, & exspectans donec aperiamus, Apo. 3. 20. *Sto ad ostium & pulso.* Ex his omnibus, sic concludo quando Deus excitat peccatores ad pœnitentiam vel liberum est illis conuerti; vel non est. Si est liberũ, ergò gratia excitans non tollit libertatẽ. Si nõ est liberũ, ergò superfluæ sunt minæ, admonitiones & increpationes diuinæ. Iã de gratia adiuuante idẽ statuo. Et ratio sumitur ex dictis. Nã si liberè consentimus gratiæ excitãti, vt pre-

probatum est; consentimus autem per gratiam adiuuantem, certè gratia adiuuans non tollit libertatem. Idem alio modo ostendi potest. Nam hæc gratia nihil aliud est, quàm supernaturalis concursus Dei, ad opera nostra supernaturalia, & perinde ad illa se habet, sicut se habet concursus naturalis Dei ad opera nostra naturalia: Atqui hic non tollit libertatem arbitrij in actionibus naturalibus: ergò nec aliter in supernaturalibus. Superest gratia justificans, quæ non destruit, sed sanat & perficit naturam. Hæc omnia perspicua sunt. Solùm de gratia præueniente obijci potest illud, Ioan. 6. 44. *Nemo potest venire ad me, nisi Pater meus traxerit illum.* Qui trahit aliquem, vim & necessitatem infert: sed Deus trahit hominem per gratiam præuenientem: ergò per illam gratiam infert illi vim & necessitatem: ergò gratia præueniens non cohæret cum libertate arbitrii. Respondeo. Homo varijs modis potest trahi. Primò, vi & necessitate. Secundò, affectu, amore vel laude, iuxta illud Poëtæ, *Trahit sua quemq; voluptas.* Deus trahit hominem, non vi, sed amore, & beneuolentia. Sic explicat Augustinus hunc locum tract. 26. in Ioannem.

12 ASSERIMUS quartò, Libertatem arbitrij non tolli aut impediri per præscientiam Dei. Hoc copiose & eleganter disputat D. Aug. lib. 3. de libero arbitrio, cap. 2. & sequentibus. Est autem duplex Dei præscientia: vna conditionata, quæ antecedit liberum actum voluntatis diuinæ. Hac Deus præcognoscit, quid liberum arbitrium cuiusque hominis, aut Angeli facturum esset, ex hypothesi, si in tali rerum ordine, cum his aut illis auxiliis & circumstantiis poneretur. Hoc modo præcognouit Tirios & Sidonios acturos fuisse pœnitentiam, si miracula apud illos facta fuissent. Et Saulem obsessurum vrbem Ceilam, & ciues tradituros Dauidem Sauli, nisi fugeret. Deniq; quosdam iustos lapsuros esse in peccata, si diutius viuerent; & ideò ne labantur, eripit illos ex hac vita, dum ad huc iusti sunt. De hac scientia multa habet Aug. lib. de bono perseuerantiæ, c. 9. & 10. Et in lib. de cor. & gratia c. 8. & alibi. Altera Dei præscientia est absoluta, quæ sequitur liberũ decretũ diuinæ voluntatis. Hac Deus absolutè præcognoscit, quidquid re-

ipsa

ipse facturum est. Hoc modo præcognouit & prædixit omnia in veteri Testamento, quæcunque in noua euentura essent. Vnde Tertullianus lib. 2. contra Marcionem rectè dixit, *Præscientiam Dei tot habere testes, quod fecit Prophetas.* Vtraque præscientia est certa, & infallibilis; tum quia Deus est prima veritas, ac proinde in cognitione falli aut errare non potest: tum etiam quia intellectus Dei est infinitè perfectus, ideoque ad omnem veritatem se extendit: ergò nulla veritas latere eum potest. Neutra tamen pugnat cum libertate arbitrij. Et quidem de præscietia conditionata manifestum est: quia per illam Deus non præuidet quid reuera facturus sit Petrus aut Paulus, sed quid facturus esset, si hęc aut illa hypostesis poneretur: in eo autem, quod facturus esset sub conditione, & tamen reuera facturus non est, non patitur detrimentum libertatis. De præscientia verò absoluta idem patet, quia licet Deus per illã absolutè præuideat, quid Petrus aut Paulus facturus sit; tamen illa præscientia sequitur decretum voluntatis diuinæ; ac proinde Deus per illam præuidet res eo modo futuras, quo iuxta decretũ aut permissionem Dei futuræ sunt: si ergò iuxta decretum aut permissionem Dei futuræ sunt contingenter, aut liberè: præuidet eas futuras contingenter, aut liberè: si necessariò, necessariò: nulla igitur libertas, nulla contingentia, nulla necessitas rerum oritur ex hac præscientia Dei, sed præsupponitur. Idẽ confirmatur ratione D. Augustini: nam si præscientia Dei tolleret libertatẽ, vel id faceret, quia præscientia est, vel quia Dei est. Non primum, quia tunc etiam nostra pręscientia tolleret libertatem, quod tamen falsum est: Si enim Deus reuelaret mihi, Petrum cras aliò profecturũ, illa mea præscientia per reuelationem acquisita, non imponeret Petro necessitatem proficiscendi. Nec secundũ, quia sicut Deus præscit, quid nos facturi sumus, sic etiam præscit quid ipsemet facturus sit: sed præscientia Dei non imponit ipsi necessitatem: ergò neque nobis. Denique confirmatur ex ipso Caluino, qui concedit, hominem in statu innocentiæ fuisse præditum libero arbitrio, & ex illa libertate aliquid fecisse. Vel ergò Deus præsciuit hominẽ in illo statu aliquid liberè facturum, vel non præsciuit. Certè ignorare

non potuit, qui omnia nouit. Si ergo Deus præsciuit, & tamen homo liberè operatus est, sanè præscientia Dei non tollit libertatem arbitrij nostri.

13 OCCURRIT hîc molesta obiectio non à Caluino, sed iam olim multò antè nata. Est autem huiusmodi. Præscientia Dei est certa & infallibilis: ergo quidquid Deus præscit futurum, hoc certò & infallibiliter futurum est, præscit autem omnia, quæ facturi sumus: ergo omnia certò & infallibiliter futura sunt: ergo omnia necessariò fient. Respondeo, negando vltimam hanc consequentiam. Concedo, Deum omnia futura præscire certò & infallibiliter. Concedo etiam, omnia quæ futura sunt, certò & infallibiliter esse futura: nego tamen necessariò esse futura. Potest enim aliquid esse certum & infallibile quod tamen non sit necessarium, sed contingens, aut liberum: quo pacto certum & infallibile est, me iam loqui, aut ambulare, quod tamen liberè facio. Est & alia vetus obiectio multò difficilior, in hunc modum: Deus ab æterno præsciuit Antichristum peccaturum: ergo Antichristus peccabit Hæc consequentia est legitima, & antecedens huius consequentiæ est necessarium; ergo & consequens est necessarium: cum necessitate autem non potest stare libertas. Et confirmatur ex regula Dialecticorum, quia quando conditionalis propositio est vera, si eius antecedens est absolutè necessarium, etiam consequens est absolutè necessarium: Alioqui in bona consequentia, posset esse antecedens verum, & consequens falsum: sed hæc conditionalis est vera (*si Deus hoc sciuit futurum, hoc ita eueniet*) & antecedens est necessarium: ergò etiam consequens est necessarium.

14 Hoc argumentum dicebat Wicleffus adeò esse efficax, vt Armacanus viginti annos in solutione illius laborauerit, & tandem vi eius coactus dixerit, Deum in sua præscientia posse errare. Sed nihil tale in Armacano legitur. Vnde satis apparet. Wicleffum falsò hoc illi imposuisse, vt notat Thomas Waldensis. Est autem ipsum argumentum per se difficilè, & valde torquet Theologos Quid quisque sentiat non dicam. Paucis rem ipsam declarabo. Ac primum illa regula Dialecticorũ, (quando conditionalis propos-

positio est vera, si eius antecedens est necessarium, etiam consequens est necessarium) locum habet, quando antecedens est necessarium ex intrinseca connexione terminorum; non autem, quando solum est necessarium ex accidenti, seu ex suppositione. Constat autem hoc antecedens (*Deus præscit Antichristum peccaturum*) non esse necessariũ ex intrinseca connexione terminorum, quia præscientia Dei non habet intrinsecam connexionem cum peccato Antichristi. Est tamen necessarium ex suppositione, quia posito, quod Antichristus sit peccaturus, non potest Deus hoc ignorare. Hæc solutio breuis & clara est. Potest tamen aliter, & sub aliis terminis explicari. Duplex est necessitas alicuius effectus: vna antecedens, altera comitans seu consequens. Antecedens necessitas est, quæ oritur ex causa antecedente, & necessariò operante, atque ad vnum determinata. Posita enim tali causa necessariò sequitur effectus. Hoc pacto necessarium est, solem cras oriri, quia ortus solis prouenit à causa necessaria & determinata. Comitans, seu consequens necessitas est, quæ non oritur ex causa antecedente & necessaria; sed ex ipsa positione effectus, etiamsi effectus liber sit, & à libera causa proueniat. Hoc pacto necessarium est, Petrum sedere, posito, quod sedeat, aut Petrum sedisse, posito quod sederit; aut Petrum sessurum esse posito quod sessurus sit. Hæc necessitas non tollit libertatem, sed potius præsupponit. Quod ergò Deus præsciat Antichristum peccaturum, est quidem necessarium, non tamen antecedente, sed consequente necessitate. Illa enim necessitas non oritur ex aliqua causa necessariò operante, quæ præcedat peccatum, sed oritur ex ipsa positione futuri peccati. Posito enim, quod Antichristus sit libere peccaturus, necesse est, Deũ hoc non ignorare, qui omnia nouit. Nihilominus, quod sit peccaturus, hoc non prouenit ex aliqua causa antecedente, quæ vrgeat aut necessitet illum ad peccandum. Hoc sensu dicunt Patres & Scholastici, præscientiam Dei, quâ futura cognoscit, esse posteriorem rebus futuris, & nullo modo priorem. Quia enim aliquid futurum est id ideò à Deo futurum cognoscitur, & non contrà. Non enim ideò futurum est, quia à Deo cognoscitur.

15. Asserimus quintò, libertatem arbitrij no[...] ri per decretum aut voluntatem Dei. Est autem du[...] cretum, de quo dubitari potest. Vnum, quo Deus [...] no statuit concurrere cum libero nostro arbitrio, a[...] eius actiones. Alterum, quo statuit dare gratiam [...] nientem, & adiuuantem ad opera gratiæ. Si per h[...] decreta nulla necessitas infertur libero arbitrio, [...] ctionibus, salua manet libertas. At ita res habet. Nam per prius decretum, quo Deus statuit nobiscum concurr[...] agendum, nihil aliud fit in tempore, quàm quod det[...] bis concursus generalis Dei ad nostras actiones: hic concursus non tollit libertatem, quia non est prio[...] concursu; nec præuenit, aut determinat nostram vo[...] tem ad agendum, sed est simul tempore & causalit[...] nostra determinatione ergò non adfert necessitate[...] cedentem, quæ sola tollit libertatem arbitrij, vt dict[...] Posterius verò decretum, quo Deus statuit nos pr[...] gratia excitante, vel adiuuare gratia cooperante, n[...] lædit nostram libertatem. Nam per illud decretum [...] liud fit, quàm quod detur nobis gratia excitans & a[...] hæc autem nullam imponit necessitatem, vt paulò [...] stendi. At obiicies; nemò potest resistere decreto De[...] omnia, quæ Deus fieri decreuit, fiunt necessariò. [...] deo. Hoc non rectè infertur. Potius sic inferendum: Nemo potest resistere decreto Dei ergò omnia, qu[...] fieri decreuit, fiunt eo modo, quo Deus decreuit & [...] vt fierent ac decreuit, eo modo concurrere cum no[...] luntate ad agendum, vt voluntati relinquatur sua li[...] ergò eo modo concurrit. Huic autem decreto nemo [...] resistere, id est, nemo potest impedire, quo min[...] liberè nobiscum concurrat ad agendum, manente [...] integra nostra libertate sicut ipse decreuit.

16. Asserimus sextò, libertatem arbitrij non impe[...] prouidentiam, aut prædestinationem Dei. Hoc e[...] optimè concluditur. Nam in prædestinatione [...] Dei, nihil aliud spectari potest, quam præscient[...] luntas Dei, quarum neutra lædit libertatem. At[...] effectuum, est gratia excitans, & adiuuans, & sancti[...],

quæ

quæ etiam cohærent cum libertate. Idem conuinco ex principijs Caluini; quia prouidentia & prædestinatio, non minus habebant locum in statu innocentiæ, quàm modò habent, vt Caluinus fatetur. At tunc optimè cohærebant cum libero arbitrio: ergò etiam modò cohærebunt. Atque hæc breuiter dicta sint ex sententia Catholicorum.

III. QVÆSTIO.

Quid respondendum ad dilemma Caluinisticum?

DIxi superius, ex doctrina Caluini sequi hoc dilemma, quod miseros ad desperationem prouocat; Aut sum prædestinatus, aut reprobatus. Si prædestinatus, nihil refert, benè an malè vixero, quia necessariò saluabor. Si reprobatus, certò pereundum mihi est, quantumuis cupiam esse bonus, & virtutis studiosus. Quid ergò superest, quam vt faciam, quod lubet; & fruar voluptatibus quandiu licet? Hoc argumento olim conuictus fuit Religiosus ille, de quo suprà dixi ex Augustino; & nostro seculo multi illum imitantur, qui relictis monasterijs, ad laxiorem vitam redeunt, & omnibus flagitijs fœdissimè se immergunt. Et sanè argumentum tale est, quod ex Caluini principijs affabrè contextum, à Caluinistis solui non potest. 1

CONATVR quidem Caluinus lib. 3. c. 23. § 12. ad hoc argumentum respondere, sed nihil agit. Potius vim argumenti auget, & suis ipse principijs contradicit. Sunt autem duo responsionis ipsius capita, quorum alterum ad prædestinatos, alterum ad reprobos pertinet. Primò dicit, electionis scopum esse vitæ sanctimoniã, ac proinde electos debere ad eam meditandam alacriter se excitare, non autem desidiam prætexere. Secundò dicit reprobos impudentissimè mentiri, quando prætendunt se perdituros operam, si studeant benè viuere; si enim reprobi sunt, inquit, non possunt benè agere, quia necessitate decreti diuini ad malè agendum impelluntur. Hæc solutio quàm inanis sit, nemo non videt. Ac primò, quomodo electi possunt se excitare ad vitæ sanctimoniam, si, vt alibi dixit Caluinus, libero arbitrio præditi non sunt? Si omnia ab ijs necessitate, 2

nihil libertate agitur? deinde, quorsum hoc ... electio sufficit ad salutem? si efficaciter electi sunt, nullo respectu bonorum operum? Denique, quid potest obesse, si non modò non excitent se, sed etiam adulteria & homicidia committant? Hæc enim illis non imputantur, teste Caluino. Sanè si non alia solutio expectanda est, perget quisque dicere; Si electus sum, nihil refert, quomodo me geram, quia certò certius saluabor. Iam quod secundo loco dixit Caluinus de reprobis, quid aliud est, quàm ipsum desperationis barathrum? Si non possunt reprobi, nec conari quidem benè agere, sed necessariò ipsis pereundum est, quid aliud sequitur, quam vt abijciant se, & in omnem viuendi licentiam se diffundant.

3 MVLTO rectius soluit hoc argumentum quidam medicus, quàm Caluinus. Historiam refert Cæsarius, quæ ita habet; Ludouicus Landgrauius, propter deploratam viuendi licentiam, à viris religiosis correptus, grauiterque monitus, vt ad bonam frugem rediret, antequam inopina morte præueniretur; pro excusatione hoc adferebat; si prædestinatus sum, nulla peccata poterunt mihi regnum cœlorum auferre? si reprobus, nulla bona opera conferre. Itemque illud, cùm veniret dies mortis meæ, certò moriar; illum nec benè viuendo potero extendere, nec malè viuendo præuenire. Quid factum? Incidit in grauem morbum: medicum ad se vocat. Is, vt erat vir prudens & verborum Landgrauij memor; Domine mi, inquit, frustra me vocas. Nam si venit hora mortis tuæ, certò morieris, nec possum te iuuare; si non venit, non indiges meâ ope. Quid ita verò, inquit Landgrauius? Quin iuua me, antequam mors adrepat. Tum medicus; si putas vitam corporis conseruari posse adhibita medicina; cur similiter non credis, vitam animæ iuuari posse pœnitentia & contritione? Hoc verbo vicit medicus, & Landgrauio persuasit.

4 THEOLOGI hòc modo soluunt. Si prædestinatus sum, id est, si à Deo ordinatus sum ad vitam æternam, per certa media, quæ in mea sunt potestate, consequendam certò consequar vitam æternam, modo illa media adhibuerim. Rursum, si sum reprobatus, id est, si à Deo ordinatus sum

ad

ad perpetuos cruciatus, propter mea peccata, quæ libere commissurus sum; certò damnabor, si illa peccata committam, & ab ijs non abstineam. Hæc solutio reddit animum tranquillum & pacatum. Neque eum, qui in peccatis est, facit desperare; nec ei, qui iustus est, securitatem promittit. Quin potius vtrumque mouet, vt cum timore ac tremore salutem suam operentur.

CAPVT IV.

De Gratia.

CALVINVS sic sentit. Primò, Christum non omnibus, sed paucis, id est, solis prædestinatis largiri suam gratiam. 2. Ex his paucis non dare quamcunque gratiam, sed tantùm actualem: nullis habitualem & sanctificantem. 3. Porrò hanc actualem tàm parce ac tenuiter dari à Christo, vt nemini sufficiat ad legem seruandam. 4. Imò cum hoc onere dari, vt qui illam accipiunt, non possunt eâ libere vti, aut cum eâ cooperari. Tria priora puncta refutata sunt. Primum, li. 3. cap. 2. quæst. 1. Alterum. li. 1. cap. 16. quæst. 2. Tertium, li. 1. cap. 17. quæstione 3. Superest quartum, quod hoc loco refutandum est tametsi præcedenti cap. aliquid de eo dictum sit.

DOCET ergo Caluinus per gratiam actualem, quæ à Christo datur, tolli libertatem arbitrij? nec esse in nostra potestate, cum illa cooperari vel non cooperari. Sic enim habet lib. 2. instit. cap. 3. §. 10. *Ac voluntatem mouet, non qualiter multis sæculis traditum est & creditum, vt nostra postea sit electionis, motioni aut obtemperare aut refragari; sed illam efficaciter afficiendo. Illud ergò toties à Chrysostomo repetitum, repudiari necesse est, quem trahit, volentem trahit.* Hic aperte reprehendit Chrysostomum, & totam antiquitatem quæ multis sæculis tradidit & credidit, gratiam Dei præuenientem ita mouere & excitare nostram voluntatem, vt liberum sit consentire vel dissentire.

SED Caluinus potius reprehendi debet, qui opponit se, non solum antiquis Ecclesiæ Doctoribus, sed etiam Scri-

pturis ipsis. Antequam hoc ostendo, breuiter explicanda est illius sententia. Potest enim duobus modis intelligi. Primò, vt voluntas nostra à Deo mota & excitata, consentiat quidem diuinæ motioni: non tamen liberè, sed necessariò ita vt non possit non consentire. Secundò, vt mota & excitata, nihil ipsa agat, sed totũ quidquid fit, à sola gratia procedat, & voluntas solùm passiuè se habeat. Hoc posteriori modo asseritur à Caluino. Nam lib. 2. inst. cap. 3. §. 8. sic habet: *Erunt fortasse, qui concedent, voluntatem à bono suopte ingenio auersam, solâ Dei virtute conuerti; sic tamen, vt præparata, suas deinde in agendo partes habeat.* Et paulo pòst: *Hoc perperam illi tribuitur, Ideò non rectè à Chrysostomo scriptum est, nec gratiam sine voluntate, nec voluntatem sine gratia quicquam posse operari.* Hic iterum reprehendit Chrysostomum, & apertè docet contra omnes Patres, voluntatem à Deo excitatam & præparatam, non habere suas partes in agendo sed totum, quod fit, à sola gratia effici.

4 HINC patet, duos errores in hac doctrina contineri. Alter est; quod voluntas non cooperetur gratiæ, sed omnino nihil agat. Alter, quod non sit in potestate voluntatis, consentire, aut refragari. Vterque pernitiosus, & sacræ Scripturæ contrarius. Prior refellitur ex illo 1. Corinth. 15. 10. *Gratia eius in me vacua non fuit, sed abundantius illis omnibus laboraui: non ego autem, sed gratia Dei mecum.* Quæ verba sic explicat D. August in lib. de gratia & libero arbitrio cap. 5. *Non ego autem, sed gratia Dei mecum, id est, non solus, sed gratia Dei mecum: ac per hoc, nec gratia Dei sola, nec ipse solus, sed gratia Dei cum illo.* Hoc vnicum testimonium, tam clarè explicatum, sufficeret. Addam tamen plura. Psal. 26. 9. *Adiutor meus esto, ne derelinquas me.* Et Psal. 69. 1. *Deus in adiutorium meum intende.* Si Deus adiuuat nos, sanè & nos aliquid agimus, vt rectè argumentatur Aug. ser. 13. de verb. Apostol. *Nomen,* inquit, *Adiutoris præscribit tibi, quia & tu ipse aliquid agis.* Eodem spectant illa 2. Cor. 6. 1. *Ne in vacuum gratiam Dei recipiatis.* Et Rom. 8. 16. *Spiritus adiuuat infirmitatem nostram.* Et Philip. 4. 13. *Omnia possum in eo, qui me confortat.* Et Aug. tract. 72. in Ioan. *Operanti in se Christo, cooperatur homo salutem æternã, & iustificationem suam.*

HINC

Hinc rectè colligunt Theologi, duplex esse officium gratiæ actualis; alterum, præuenire, excitare, præparare nostram voluntatem & consensum: alteram voluntatem iam præparatam adiuuare, & cum ea cooperari ad consensum eliciendum. Vnde Augustinus in Enchiridio cap. 31. *Hominis voluntatem Deus præparat adiuuandam, & adiuuat præparatam.* Et lib. 2. de peccatorum meritis, capit. 18. *Quod ad Deum nos conuertimus, nisi ipso excitante & adiuuante non possumus.* D. Bernardus libr. de gratia & libero arbitrio: *Conatus nostri cassi sunt, si non adiuuantur: & nulli, si non excitantur.*

Sed obijcit Caluinus illud 1. Cor. 12. 9. *Deus operatur omnia in omnibus.* Et 2. Corinth. 3. 5. *Non sumus sufficientes cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est.* Et Philip. 1. 6. *Deus operatur in vobis velle & perficere.* Ex his colligit, Deum omnia facere per suam gratiam; nos nihil. Respondeo. Primum testimonium nõ est ad rem. Non enim agit ibi Apostolus de gratia præueniente, de qua nunc quæstio est; sed de gratiis gratis datis, vt vocant, id est, de dono linguarum, prophetiæ, miraculorum; quæ omnia dicit esse à Deo, quod nemo negat. Ex secundo, hoc solùm colligi potest, nos sine auxilio diuinæ gratiæ, nihil quod ad salutem pertineat, posse inchoare aut perficere, quod fatemur cum Augustino lib. de Prædest. Sanctorum cap. 2. Nemo, inquit, *sibi sufficit ad incipiendum vel perficiendum quodcunque opus bonum.* Simili modo explicandum est illud; *Deus operatur in vobis velle & perficere,* id est, Deus in principio & progressu boni operis adest vobis per suam gratiam, ita vt vestrum velle, & perficere, non solum sit à vobis, sed etiam à Deo, qui vobiscum operatur. Sic explicat D. Augustinus libr. de gratia, & liber. arbitr. cap. 9. cum ait: *Non enim, quia dixit: Deus operatur in vobis velle & perficere, ideo liberum arbitrium abstulisse putandus est. Quod si ita esset, non superius dixisset, cum timore & tremore vestram salutem operamini.* Et infrà cap. 17. *Vt velimus, sine nobis operatur: cùm autem volumus, vt faciamus, nobiscum cooperatur.*

Potest & illud obijci Rom. 8. 14 *Quicunque spiritus Dei* agun-

aguntur, ij sunt filij Dei. Sed iam olim respondit D. Augustinus ser. 13. de verbis Domini, cum ait; *Dicit mihi aliquis ergo agimur, non agimus. Respondeo. Imò & agis & ageris. Et tunc benè agis, si à bono agaris, Spiritus enim Dei, qui te agit agentibus adiutor est. Ipsum nomen adiutoris præscribit tibi, quia & tu ipse aliquid agis, Agnosce, quid poscas, agnosce, quid confitearis, quando dicis: adiutor meus esto, ne derelinquas me. Adiutorem vtique inuocas Deum. Nemo adiuuatur, si ab illo nihil agatur.* Vides, quomodo vbique pugnet pro nobis Augustinus contra Caluinistas.

8 OBIICITUR & illud Iacobi 1. 17. *Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, descendens à Patre luminum.* Respondeo. Verum est, dona fidei, spei, charitatis & actualis gratiæ esse à Deo, tanquam ab authore omnis boni spiritualis; non tamen inde conficitur, nos cum eiusmodi donis non cooperari. Imò, ideo conferuntur à Deo, vt cum ipsis cooperemur. Hoc significat Christus in parabola euangelica, Lucæ. 19. 13. cum ait: *Vocatis autem seruis suis, dedit eis decem mnas, & ait ad illos. Negotiamini, dum venio.* Et infra: *iussit vocari seruos, quibus dedit pecuniam, vt sciret, quantum quisque negotiatus esset.* Hîc per seruos intelliguntur omnes fideles Christiani, quibus distribuit dona suæ gratiæ, eo fine, vt quisque benè ijs vtatur, iuxta monitum Apostoli 2. Cor. 6. 1. *Exhortamur, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis.*

9 HACTENUS contra priorem Caluini errorem. Alter erat, non esse in potestate hominis, consentire vel resistere gratiæ Dei excitanti seu præuenienti. Hic etiam refellitur. Primò ex scripturis, Actor. 7. v. 51. *Vos semper Spiritui sancto resistitis.* Loquitur de Iudæis, qui tametsi per gratiam & inspirationem Spiritus sancti sæpè excitarentur ad fidē & pœnitentiam; nolebant tamen inspirationi locum dare, sed spontè ac plena libertati illi resistebant. Eodem spectat illud Psal. 94. 8. *Hodie, si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra,* id est, si internam vocem Spiritus sancti perceperitis, nolite illi resistere, sed acquiescite. Ita enim loquitur, quasi sit in potestate illorum, vel obtemperare monitioni diuinæ, vel obdurato corde reluctari. Et illud Mat.

23. 37.

23.37. *Quoties volui congregare filios tuos, Et noluisti.* Et Apo. 3.20. *Ego sto ad ostium, & pulso si quis aperuerit mihi ianuam, intrabo ad illum.* Hic supponitur esse in potestate nostra aperire ianuam cordis Deo pulsanti, & non aperire.

10 CONSENTIVNT nobiscum Patres, August. lib. de spiritu & litera cap. 34. *Consentire vocationi Dei, vel ab ea dissentire: propriæ voluntatis est.* Nihil breuius, nihil neruosius dici potuit. Et in lib. de gratia Christi cap. 14. *Quis non videat venire quenquam, aut venire, arbitrio voluntatis?* Et in tract. in titulum Psal. 71. prope finem. *Non erat in potestate tua, vt non nascereris ex Adam: est in potestate tua, vt credas in Christum.* Et D. Prosper li. 2. de vocatione gentium, c. 28. *Sicut qui crediderunt, iuuantur, vt in fide maneant: sic qui nondum crediderunt, iuuantur vt credunt. Et sicut illi in sua habent potestate, vt exeant: ita & isti in sua habent potestate, vt veniant.* Omitto alios Patres in re perspicua.

11 ACCEDIT hæc ratio efficacissima, Constat ex scripturis, alios consentire diuinæ voluntati; alios resistere. Consenserunt Matthæus in Telonio, Paulus in itinere, Zachæus in arbore. Latro in cruce. Restiterunt Iudæi, de quibus Stephanus. Actor. 7. v. 51. *Vos semper Spiritui sancto resistitis.* Et Prouerb. 1. 24. *Vocaui, & renuistis.* Vel ergo vtrique, tam hi, quam illi liberè id fecerunt, vel necessariò aut coactè. Si liberè, vicimus. Si necessario aut coactè, duo sequuntur absurda: alterũ, quod nec illi laudandi, nec hi vituperandi sint. Alterum, quod Deus det quibusdã suam gratiam, & per eam ipsos cogat ad resistendum, quod planè à diuina bonitate est alienum. Quid enim hoc aliud esset, quàm Deum esse authorem peccati obdurationis? aut conferre suam gratiam in nostram pernitiem aut damnationem? Et si ita est; quomodo alibi dicit: *Nolite obdurare corda vestra?* Nisi iterum accurrat Caluinus & Beza cum suo sollenni responso; *Deum ironicè hoc dicere, & illudere miseras mortalium mentes.* Ita enim solent isti Theologi, cum vrgentur, sacras litteras interpretari.

12 SED citat pro se Caluinus illud. Ezech. 36. 26. *Auferam cor lapideum de carne vestra, & dabo vobis cor carneum.* Hinc infert; sicut non in potestate lapidis, vt conuertantur in car-

nem,

nem, sed solum passiuè se habet: ita non est in potestate voluntatis humanæ, vt ex mala fiat bona, sed merà passiuè se habet. Respondeo. Voluntas nostra secundum se, nec cor lapideum, nec carneum, sed vis quædam media, & naturalis, quæ formam lapidis aut carnis successiuè potest suscipere, id est, quæ nunc peccati duritiem, nunc gratiæ teneritudinem in se habere potest. Neutrum tamen fit, sine ipsius libera cooperatione. Hinc idem Ezech. cap. 31. *Proijcite à vobis iniquitates vestras, & facite vobis cor nouum.* Vnde sequitur, cor lapideum non posse fieri carneum, nisi & Deus per suam gratiam, & voluntas per suum consensum concurrat. De concursu Dei intellige illud; *Dabo vobis cor carneum.* Et Psalm. 50.12. *Cor mundum crea in me Deus.* De concursu autem nostræ voluntatis; *Facite vobis cor nouum.*

CAPVT V.

De Authore peccati.

Calvinvs ita sentit: 1. Deum ab æterno non solum præsciuisse & permisisse; sed etiam efficaciter voluisse, ordinasse, prædestinasse, vt Adam peccaret, & totam posteritatem in ruinam secum pertraheret. 2. Similiter ab æterno voluisse, ordinasse, prædestinasse, vt alia peccata fierent, quæ quotidiè fiunt ab hominibus. 3. Vt hoc decretum executioni mandetur, Deum quotidie mandare, vrgere, & impellere Sathanam, vt maleficia concipiat, & homines ad peccandum inducat. Neque eo contentum esse; sed ipsum quoque per se, occulta quadam vi incitare, mouere, necessitate miseros mortales ad omnia flagitiorum genera perpetranda. 5. Deum ipsum nobiscum peccata nostra operari; eoque magis ipsum, quam nos, quod ipse sit principale agens & operans, nos mera duntaxat instrumenta. 6. Quare simpliciter concedi oportere Deum esse causam & authorem omnium peccatorum, omnia fieri ipso volente, decernente, prædestinante, iubente, impellente, operante. Hæc Caluini doctrina, vel potius blasphemia refellenda est.

I. QVÆ-

I. QVÆSTIO.

An Deus ab æterno prædestinauerit peccatum Adæ?

CALVINVS docet Deum ab æterno non solùm præuidisse & permisisse sed etiam voluisse & prædestinasse lapsum primi parentis & posteriorum. Sic enim scribit lib. 3. Inst. cap. 23. §. 4. *Fateor sanè in hanc, quâ nunc illigati sunt conditionis miseriam Dei voluntate decidisse vniuersos Filios Adæ.* Et §. 7. *Disertis verbis hoc extare negant, decretum fuisse à Deo, vt sua defectione periret Adam.* Et infrà *Decretum quidem horribile fateor, inficiari tamen nemo poterit, quin præsciuerit Deus, quem exitum esset habiturus homo: & ideò præsciuerit, quia decreto suo sic ordinauerat.* Et infrà: *Nec absurdum videri debet, quod dico, Deum non modò primi hominis casum, & in eo posterorum ruinam præuidisse, sed arbitrio quoque suo dispensasse.* Omitto alia loca.

HÆC Caluini doctrina, falsa & hæretica est. Et dupliciter refutari potest, generatim & speciatim. Generatim hoc modo: nullum peccatum fit Deo absolutè volente, & prædestinante, vt ostendam quæst. sequenti: ergò nec peccatum Adami. Speciatim verò sint hæc argumenta. Primum nihil diuina fide credendum est Caluino, & Caluinistis, nisi quod in sacris litteris continetur; sed Adamum peccasse Deo volente & prædestinante, non continetur in sacris litteris: ergò Adamum peccasse Deo volente & prædestinante, non est diuinâ fide credendum: videat ergò Caluinus, quâ fide ipse hoc credat & astruat. Maior propositio à Caluino & Caluinistis negari non potest. Est enim firmissimum ipsorum propugnaculum, quo contra Catholicos conantur se tueri. Semper clamant & inculcant: *Verbum Dei scriptum Verbum Dei scriptum:* extra hoc verbum nihil in negotio fidei admittendum frustra à Catholicis obtrudi traditiones, Patres, rationes: solâ scripturâ lites omnes dirimi oportere. Minor verò probatur, quia nullum hactenus testimonium ex tota scriptura adferri potuit, quo Caluinistæ probent, Dei voluntate & prædestinatione

lap-

lapsum esse Adamum. Nam quandocunque scriptura de hoc lapsu loquitur: tribuit illum serpenti Diabolo, Euæ, Adamo: nusquam Deo; Sapientiæ. 2. vers. 23. *Deus creauit hominem inexterminabilem, & ad imaginē similitudinis suæ fecit illum Inuidia autem diaboli mors introiuit in orbem terrarum:* Et Ioan. 8.44. *Ille homicida erat ab initio.* Et Gen. 3. 13. *Serpens decepit me.* Et ibidem; *Mulier, quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno.* Et iterum: *Quia audisti vocem vxoris tuæ.* Et Rom. 5. vers. 12. *Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit.* Si ergo hæc controuersia de peccato Adami, Scriptura iudice, dirimenda est, nihil aliud habebimus ex Scriptura, quam quod Catholici docent, Diaboli inuidiâ, serpentis deceptione, mulieris hortatu, propriâ libertate lapsum esse Adamum. Hæc omnia sacris litteris consignata sunt. De Deo volente & prædestinante, verbum nullum.

3 Hoc argumentum nec Caluinus, nec discipulus eius Beza potuit effugere. Et quidem Caluinus lib. 3. insti. c. 23. §. 7 nullum ex scriptura testimonium, sed leues quasdam ratiunculas adduxit, quibus conatus est probare, lapsum Adami fuisse à Deo decretum. Illas paulò post diluemus. Beza verò in libro de arcana Dei prædestinatione contra Castalionem, cùm omnia scripturæ loca percurrisset, nihil aliud pro Caluino suo potuit reperire, nisi illud, Ephes. 1. v. 11 *Qui operatur omnia secundùm consilium voluntatis suæ.* Miror sanè, vt molestissimè dicā, Caluinistarum impudentiam. Nihil à Catholicis volunt audire, nisi sacris scripturis apertè traditum: Patrum & Conciliorum authoritatem fastidiosè repudiant: & ecce, cùm agitur de re maximi momenti, nempe de ruina totius humani generis in primo parente, volunt sibi fidem haberi, cùm tamen nullam scripturam conuenientem: sed nec vllum Patrem, nullum Concilium pro se possint allegare. Nam quod attinet ad locum illum Apostoli, quem Beza produxit, nihil præsidij ex eo haberi potest, vt sequ. quæst. §. 15. constabit.

4 Alterum argumentum: quod Deus disertis verbis, seriò ac seuerè prohibet fieri: id certè absolutè non vult fieri; ac disertis verbis seriò ac seuerè prohibuit, ne

Adam

Adam peccaret: ergo absolutè non voluit, vt Adam peccaret. Maior tam certa est, quàm certum est, Deum non esse sibi contrarium, aut mendacem & deceptorem. Nam si absolutè aliquid fieri vellet, quomodo seriò ac seuerè prohiberet illud fieri, nisi aut pugnaret ipse secum, aut nos miserè ludificaret? Minor apertè habetur in scripturis, Gen. 2. 15. *Tulit Dominus Deus hominem, & posuit eum in Paradisum voluptatis, vt operaretur & custodiret eum: præcepitq; ei dicens: ex omni ligno paradisi comede: de ligno autem scientiæ boni & mali ne comedas, in quocunque enim die comederis ex eo, morte morieris.* Hic videmus Deum non modo præcepisse Adamo, ne peccaret; sed etiam grauem pœnam comminatum esse, si præcepto non obediret. Falsum ergò est, quòd Caluinus somniat, Deum absolutè voluisse; vt Adam peccaret.

TERTIUM argumentum: Deus non solùm prohibuit Adamo sub graui mortis comminatione, ne peccaret; sed etiam cùm peccauit, seuerissimè illum puniuit: ergò non fuit voluntas & decretum Dei, vt Adam peccaret Gen 3. 7. *Quia audisti vocem vxoris tuæ, & comedisti de ligno, ex quo præceperam tibi, ne comederes, maledicta terra in opere tuo; in laboribus comedes ex ea, cunctis diebus vitæ tuæ, spinas & tribulos germinabit tibi. In sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec reuertaris in terram; de qua sumptus es: quia puluis es, & in puluerem reuerteris.* Et infrà. *Eiecitq; Adam, & collocauit ante paradisum voluptatis Cherubim.* Sanè, si Deus absolutè voluisset Adamum peccare, an non crudelis esset, qui tam seuerè in illum animaduerteret? An non meritò dixisset Adam Domine, si feci, quod voluisti; quare tam grauiter mihi irasceris? Cur è paradiso eiicis? Cur tot maledictionibus proscindis? Cur ad labores, sudores, & miserias innocentem condemnas? Rectius Fulgentius, quàm Caluinus, *Deus non est vltor, cuius est author.*

QUARTUM argumentum. Illud præceptum, quod Deus imposuit Adamo, ita reliquit in libera eius potestate, vt potuerit, vel implere, vel transgredi pro suo arbitrio; ergò absolutè non voluit, vt transgrederetur: ergò nec absolutè voluit, vt peccaret: ergò Adam non peccauit Deo abso-

absolutè volente, & decernente. Discu[illegible] Pri-ma propositio, in qua est vis argumenti, patet ex [illegible] Eccle-siastici 15. 14. *Deus ab initio constituit hom[illegible] reliqu[illegible] illum in manu consilii sui. Adiecit mandata, [illegible] su[illegible] si volueris mandata seruare, conseruabunt te. Apposuit [illegible] quam & igne, ad quod volueris porrigere manum [illegible] te hominem vita & mors, bonum & malum: quod [illegible] ei, dabitur illi.* Quid clarius dici potest? De eodem [illegible] pro loquitur Tertullianus lib. 2. contra Marcionem: *Ne[illegible] nim poneretur lex ei, qui non haberet obsequium debitum leg[illegible] in sua potestate: nec rursus comminatio mortis transgression[illegible] adscriberetur, si non & contemptus legis in arbitrij libertatem homini deputaretur.*

7 QUINTUM argumentum: Nemo rectus & prudens potest ex animo velle facere inimicum, siue omni alterius culpa præcedente, sed Adam in statu innocentiæ, erat amicus Dei: ergò Deus non potuit rectè & prudenter velle, vt peccaret. Maior propositio lumine naturali nota est; & ab omni hominum genere recepta. Et benè monet scriptura Prou. 27. 19. *Amicum tuum ne dimiseris*; Et Eccle. 6. 14. *Amicus fidelis, protectio fortis: medicamentum vitæ & immortalitatis.* Si Caluino credimus, Deus non fuit Adamo amicus fidelis. Quare? quia non fuit illi protectio fortis, sed potius causa ruinæ ac perditionis. Non fuit medicamentum vitæ & immortalitatis, sed pharmacum mortis & corruptionis.

8 SED quid opus est pluribus argumentis? Caluinus ex Caluino refelli potest: Quæro ex ipso; an Adam liberè peccauerit, nec ne? Quidquid dicat Caluinus, captus est. Si liberè peccauit, falsum est, Deo volente peccasse, quia *voluntas Dei* teste Caluino, *est rerum necessitas*. Si non liberè peccauit, falsa sunt illa Caluini verba li. 1. Inst. c. 15. §. 8. *Potuit Adam stare, si vellet, quando non nisi propria voluntate cecidit.* Quocunque se vertat Caluinus, in seipsum incurrit.

9 HACTENUS contra Caluinum. Nunc videamus, quid Caluinus pro se adferat. Ac prima eius ratio, quâ conatur probare Adamum lapsum ex Dei voluntate & decreto, habetur lib. 3. institut. c. 23. his verbis. *Quasi verò idem Deus quem Scriptura prædicat facere, quæcunque vult, ambiguo fine con-*

[illegible]erit nobilissimam ex suis creaturis. Credo hanc esse [illegible] argumenti; Scriptura dicit, Deum facere quæcunque [illegible]: ergò Deus non ambiguo fine condidit hominem. Er[go] condidit eum, vt peccaret: ergò homo Dei consilio ac [de]creto lapsus est; Quis non videat, quàm elumbis sit hæc [argu]mentatio? Concedo Deum facere, quæcunque vult. [Con]cedo, non ambiguo fine condidisse hominem. Nego [hunc] condidisse, vt peccaret, aut periret.

[Al]TERA Caluini ratio: *Atqui prædestinatio, velint, no[lint], in posteris se profert. Neque enim factum est naturaliter, v[t] à salute exciderent omnes, vnius parentis culpâ. Quid eos prohibet fateri de vno homine, quod inuiti de toto humano genere concedunt? Quid enim tergiuersando luderent operam? C[un]ctos mortales in vnius hominis persona morti æternæ man[cipa]tos fuisse Scriptura clamat. Hoc cùm naturæ adscribi nequeant, ab admirabili Dei consilio profectũ esse, minimè obscurum est.* Quasi dicat, non est factũ naturaliter, sed decreto ac consilio Dei, vt à salute exciderent omnes, vnius parentis culpa: ergò quod de toto humano genere concedimus, idem dicendum est de primo parente: ergò etiam primus parens, decreto & consilio Dei lapsus est. Hoc argumentum Caluini dupliciter peccat. Primò, quia antecedens falsum est. Est enim (aliquo sensu) naturaliter factum, vt cadente primo homine, caderet totum genus humanum. Ratio est, quia primus homo suo peccato vitiauit in se naturam humanam; ergò qui per naturalem propagationem ab eo nascuntur, naturaliter & iusti & peccatores nascuntur. Vnde est illud Ephes. 2. 3: *Eramus & nos naturâ filii iræ, sicut & cæteri.* In quem locum scribens D. Augustinus, tract. 44. in Ioannem ait: *Si filii iræ, filii vindictæ, filii pœnæ, filii gehennæ: quomodo naturâ, nisi peccante primo homine, vitium pro natura inoleuit?* Et ipsemet Caluinus in eundem locum: *Locus*, inquit, *est insignis contra Pelagianos, & quicunque peccatum originale negat. Nam quod naturaliter inest omnibus, id certè est originale. Naturaliter verò nos omnes damnationi obnoxios Paulus docet.* Deinde, non est [par] ratio Adami & posterorum. Et aliud est, Deum voluisse, vt si Adam peccaret, tota posteritas esset culpæ ob-

noxia: aliud, Deum voluisse, vt Adam peccaret cum sua posteritate. Hoc posterius falsum est, & hæreticum: illud prius verum & Catholicum.

21 TERTIA Caluini ratio: *Inficiari nemo poterit, quin præsciuerit Deus, quem exitum esset habiturus homo, antequã ipsum conderet; & ideo præsciuerit, quia decreto suo ordinarat.* Vis argumenti hæc est: Quidquid Deus præuidet futurum, non alia ratione præuidet, nisi quia voluit & decreuit, vt fieret: sed ab æterno præuidit lapsurum primum parentem: ergò ab æterno voluit & decreuit, vt laberetur primus parens. Sed maior propositio apertè falsa est; & nititur alio falso principio. Putat enim Caluinus, quæcunque fiunt, Deo volente, & non tantùm permittente fieri. Vnde sequitur, quidquid præuidet futurum, ideò præuidere, quia voluerit ac decreuerit, vt futurum esset. At in vtroque errat. Catholica doctrina est, multa fieri Deo permittente, non autem volente; ac proinde Deum præscire multa futura, non quia voluit, sed quia permisit, vt fierent. Rectè August. lib. 3. de libero arbitrio c. 4. *Sicut tu quædam, quæ fecisti, meministi, nec tamẽ quæ meministi, omnia fecisti: ita Deus omnia, quorum ipse author est, præscit, nec tamen omnium, quæ præscit, ipse author est: quorum autem non est author, iustus est vltor.* Et libr. 1. de anima & eius origine 7. *Præscientia Dei peccatores prænoscit, non facit.*

II. QVÆSTIO.

An Deus ab æterno prædestinauerit peccata aliquorum hominum?

1 CALVINUS docet: omnia peccata, quæ fiunt ab hominibus, æterno Dei consilio decreta & prædestinata esse, omniaque fieri Deo volente, & non solùm permittente. Sic enim habet lib. 1. inst. cap. 18. §. 1. *Tergiuersando hic effugium quærunt, Dei tantùm permissu, non etiam volunte hoc fieri. Ipse verò palàm se facere pronuntians, effugium illud repudiat. Quod autem nihil efficiant homines, nisi arcano Dei nutu, nec quidquam deliberando agitent, nisi ipse iam apud se decreuerit, & arcana sua directione constituat,* in-

innumeris & claris testimoniis probatur. Et lib. 3. cap. 23. §. 6. *Frustra de præscientia lis mouetur, vbi constat ordinatione potius & nutu omnia euenire.* Et §. 9. *Excusabiles peccando haberi volunt reprobi, quia euadere nequeunt peccandi necessitatem, præsertim cùm ex Dei ordinatione sibi iniiciatur huiusmodi necessitas. Nos verò negamus ritè inde excusari, quandoquidem Dei ordinationi, qua se exitio destinatos conqueruntur, sua constat æquitas, nobis quidem incognita, sed illa, certissima.* Et alibi similia.

Hæc propositio est caput totius controuersiæ. Iraque diligenter refutari debet: Non tamen magnopere laborandum est, cùm habeamus apertissima scripturæ, Patrum, & omnium penè hominum testimonia, ex quibus hæc argumenta desumpta sunt. Primum est: Quando Scriptura sacra videtur eandem rem alibi asserere, alibi negare; tunc illi parti adhærendum est, cui magis fauent verba, & sensus Scripturæ, consensus & explicatio antiquorum Patrum; at Scriptura videtur aliquando asserere peccata fieri Deo volente & prædestinante; aliquando videtur id negare: & huic posteriori parti magis fauent verba & sensus Scripturæ, ac consensus Patrum: ergò huic posteriori parti adhærendum est, nempe, peccata non fieri Deo volente & prædestinante. Minor propositio, in qua est tota vis argumenti, probatur ex collatione vtriusque partis. Caluinistæ citant pro se hæc testimonia. Genesis 45. vers. 8. *Non vestro consilio, sed Dei voluntate huc missus sum.* Et cap. 50. 19. *Num Dei possumus resistere voluntati?* Et Actorum 2. vers. 23. *Hunc definito consilio & præscientia Dei traditum per manus iniquorum affigentes interemistis.* Et cap. 4. vers. 27. *Conuenerunt verè in ciuitate ista facere, quæ manus tua, & consilium tuum decreuerunt fieri.* Hinc colligunt Caluinistæ, peccatum fratrum Iosephi, & peccatum Iudæorum crucifigentium Christum facta esse voluntate, consilio, & præscientia Dei. His addi potest illud Ephes. 1. vers. 11. *Qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ:* Quod attulit Beza, vt probaret peccatum Adami factum esse Dei voluntate. Nec plura adduci possunt pro hac sententia. Nam cætera omnia, quæ

citari solent, pertinent ad sequentes quæstiones

3 At Catholici opponunt hæc loca Psalm. 5. ve niam non Deus volens iniquitatem tu es. Et Sap. Odio sunt Deo impius & impietas eius. Et Habac Mundi sunt oculi tui, ne videant malum, & respi quitatem non poteris. Et Ierem. 19. vers. 5. Ædifica celsa Baalim, quæ nō præcepi, nec locutus sum, nec a in cor meum. Et Ezech. 18. vers. 23. Numquid volu est mors impij, dicit Dominus? Et 2. Petri 3. vers. minem vult perire. Et 1. Thessal. 4. 3. Hæc est vo sanctificatio vestra. Iam expendamus hæc testi prioribus, & videamus, cui parti insistendum si monia pro Caluino citata, nihil aliud dicunt; q phum Dei voluntate missum esse in Ægyptum stum Dei præscientia & consilio traditum esse Iu omnia, quæ à Deo fiunt, fieri summo consilio, merè. Hæc sanè, si benè explicentur, nihil obs causæ. At testimonia pro nobis citata, expres Deum non velle iniquitatem: (Caluinus dicit, ve odisse iniquitatem (si odit, quomodo vult? posse respicere ad iniquitatem: (multò minus & prædestinare) peccata non ascendisse in cor D modo ergò à Deo præordinata?) non esse vo Dei; vt homo peccet mortaliter: (Caluinus hanc Dei voluntatem) Deum non velle quenqu (Caluinus dicit ideò Deum velle peccatum, vt eat) Dei voluntatem esse, vt sancti simus, non tores. Attende lector, quisquis es, & verba diligenter expende. Nec dubita de sensu. S Deum adeò bonum esse, vt non solùm detest & nullo modo velit ea fieri, quantum in se est bant nostra testimonia: sed etiam quando præ minem malè acturum, velit hoc malum præui num vsum conuertere. Præuidit malam volun trum Iosephi, & Iudæorum: quid fecit? vt bonum exitum ordinauit, Alteram ad exaltat sephi. Alteram ad humani generis redemptio germanus sensus est, Deo dignus, ab ipsa Sc

SS. Patribus approbatus. Nam Genesis 50. 20. dixit Ioseph suis fratribus; *Vos cogitastis de me malum, sed Deus vertit illud in bonum, vt exaltaret me, sicut in præsentiarum cernitis, & saluos faceret multos populos.* Quid clarius? Mala fuit voluntas fratrum Iosephi. Hanc Deus præuidit, non prædestinauit. Bonus fuit effectus ex ea secutus. Hunc Deus voluit, & præordinauit. Rectè Augustinus in Enchiridio cap. 100. *Non sineret bonus fieri mala, nisi omnipotens etiam de malo facere posset benè.* Et lib. 22. de ciuitate Dei, cap. 1. *Multa quidem fiunt à malis contra voluntatem Dei: sed tantæ est ille sapientiæ, tantæq; virtutis, vt in eos exitus, siue fines, quos bonos & iustos ipse præsciuit, tendant omnia, quæ voluntati eius videntur aduersa.*

HABES sensum Scripturæ. Audi consensum Patrum. Nec omnes, sed paucos & præcipuos adducam. D. Augustinus libro de prædestinatione sanctorum cap. 10. *Præscire potens est Deus, etiam, quæ ipse non facit, sicut quæcunque peccata.* Et lib. 1. de ordine ca. 1. *sequitur; aut diuinam prouidentiam non vsque ad hæc ima protendi, aut certè omnia Dei voluntate committi; vtrumque impium, sed magis posterius* S. Prosper in responsione ad capitula Gallorum, cap. 1. *Voluntas Dei nunquam vult, nisi bona: præscientia autem & bona noscit, & mala. Sed bona, quæ aut ipse faciat, aut etiam vt nos faciamus, imperat: mala autem, quæ omnino ipse non facit, nec fieri suasit, aut impulit.* Et cap. 14. *Infidelitas non credentium Euangelio, nequaquam ex Dei prædestinatione generatur. Bonorum enim Deus auctor est, non malorum.* Et D. Fulgentius lib. 1. ad Monimum cap. 1. *Potuit Deus, sicut voluit, prædestinare quosdam ad gloriam, quosdam ad pœnam. Sed quos prædestinauit ad gloriam, prædestinauit ad iustitiam: quos autem prædestinauit ad pœnam, nō prædestinauit ad culpam. Posset enim peccatum aliquod ex prædestinatione Dei esse, si posset aliquis hominum iustè peccare. Nullus autem hominum iustè peccat, quamuis eum Deus iustè peccare permittat.* Et Leo IX Pontifex in epistola ad Petrum Antioch. *Credo Deum prædestinasse solùm bona, præsciuisse autem bona & mala.* Et Concilium Arausica. ca. 25. *Aliquos ad malum diuina potestate prædestinatos esse non solum nō credimus, sed eti-*

iam si sint, qui tantum malum credere velint, cu[m] *[de]testatione illis anathema dicimus.* Omitto alios ideò produxi, quia cùm post obitum D. Au[gustini] nulli essent, qui ex libris Augustini, præserti[m] prædestinatione Sanctorum malè intellecto Deum prædestinasse impios ad peccata: supr[a] constanter se opposuerunt, asserentes, pec[cata] ex Dei prædestinatione. Vide D. Fulgentium pite vltimo.

5 SECUNDUM argumentum: Deus non potes[t] siderare id, quod ipsius naturæ planè contra[rium] quod ipse maximè execratur: sed peccatum e[st] Deus non potest velle & desiderare, vt fiat pec[catum] jor propositio per se nota est. Prima pars m[inoris pro]batur quia natura Dei est infinita bonitas: p[eccati au]tem est malitia. At malitia directè repugnat b[o]nitæ. Ex hac repugnantia fit, vt peccatum null[o modo pos]sit referri ad Deum, tanquam ad causam: qu[ia inter cau]sam & effectum debet esse proportio: at int[er Deum &] peccatum non est proportio, sed contrarietas & [repugnan]tia. Quo spectat illud Basilij, hom. 2. in Hexam[eron:] *contrariorum à suo contrario gignitur. Neq; eni[m vita mor]tem parere solet: neq; tenebræ principium adferun[t lucis: neq;] sanitatem morbus efficit.* Et illud Christi in Matth. 8. 18. *Non potest arbor bona malos fructus f[acere.]* ad institutum nostrum eleganter accommoda[t Gre]gorius Nyssenus hom. 2. in Ecclesiasten: *De[us na]tura bonus, bona quoque præbet omninò, quoniam [arbor] bona, bonos fructus facit, & neque ex spinis vua, n[eque ex vite] spina nascitur. Quod sua natura bonum est, ex [se] malum non produxerit. Neque enim bonus homo [ex abundan]tia cordis mala loquitur, sed ea loquitur, quæ sua[e naturæ sunt] conuenientia. Quantò ergò magis fons bonorum [...] sua natura profuderit.*

6 SECUNDA pars minoris probatur ex illo Sap. [...] *sunt Deo impius & impietas eius.* Et ex ipso Cal[uino] Instit. cap. 2. §. 4. cum ait: *Iustitiam naturalit[er amat,] iniustitiam auersatur.* Et ratio colligitur ex dic[tis]

luntas & natura Dei sunt reipsa idem: ergò quod naturæ Dei contrarium est, hoc etiam voluntati Dei contrariũ esse debet: ergò voluntas necessariò illud execratur. Hinc sequitur odium illud, quo Deus fertur in peccatũ, non esse liberum, sed naturale ac necessarium; sicut amor, quo amat seipsum, necessarius ac naturalis est, non liber. Odium enim supponit amorem, & in eo fundatur. Ideò enim Deus odit peccatum, quia peccatum est contrarium naturæ suæ, quam amat. Sicut ergò naturam suam amat necessariò; ita peccatum necessariò execratur. Hinc vlterius sequitur, Deum non posse vllo modo velle aut amare peccatum; sicut non potest vllo modo cessare ab amore sui ipsius, aut seipsum odisse. Vnde nihil interest, an peccatum committatur à reprobo, an à prædestinato. Nam à quocunque committitur; semper est contrarium naturæ ac voluntati Dei: ergò voluntas Dei semper illud execratur.

7 Hoc idem argumentum confirmatur ex Philosophia in hunc modum: omnis appetitus fertur in aliquod bonum siue verum, siue apparens: &, si appetitus est rectus & ordinatus, semper fertur in bonum verum & honestum: sed voluntas Dei est appetitus ordinatissimus: ergò voluntas Dei semper fertur in bonum verum & honestum: ergò nũquam fertur in peccatum, sub ratione peccati: ergò Deus non vult peccatum, sub ratione peccati. Dicet fortè aliquis pro Caluino, Deum velle quidem peccatum, non tamen sub ratione peccati; sed propter bonum finem; vt scilicet possit manifestare suam iustitiam in vindicando. Sed hæc responsio nulla est. Primò, quia Caluinus reuera docet, Deum velle peccatum, sub ratione peccati. Hoc ostendo ex ipsius principijs. Docet enim, Deum ideò velle & prædestinare peccatum, vt habeat causam damnationis reproborum; sed causa damnationis reproborum est peccatum, sub ratione peccati: ergò, secundùm Caluinum, Deus vult & prædestinat peccatum, sub ratione peccati. Secundò, quia quando obiectum voluntatis est turpe, tunc bonus finis non excusat, neque impedit malitiam voluntatis. Nemo enim potest rectè appetere adulterium aut mendacium, etiamsi bono fine dicat se appetere. Nam

verissimè dixit Apostolus Rom. 3. vers. 8. *Non sunt facienda mala, vt eueniant bona.*

8 TERTIVM argumentum, Deus non potest ex animo velle & desiderare, vt id fiat, quod disertè seriò, ac seuere prohibet fieri: sed disertè, seriò, ac seuerè prohibet fieri peccata: ergò non vult, nec desiderat fieri peccata. Minor passim patet ex tota scriptura: vbique Deus prohibet peccata. Maior verò per se nota est, quia Deus non potest habere contrarias voluntates: ergò non potest vnum, idemque velle fieri, & simul seriò prohibere, ne fiat. Hoc argumentum proponit Caluinus, & non potest soluere. Nam libr. 1. instit. cap. 18. §. 3. sic habet. *Nam quod primò obijciunt, si nihil eueniat, nisi volente* Deo: *duas esse in eo contrarias voluntates, quia occulto consilio decernat, quæ lege suâ palàm vetuit: facilè diluitur.* Audiamus quæso ex Caluino, quàm facile hoc ipse diluat. Primò, digreditur more concionatoris. Tandem post multa verba, quæ ad rem parum faciunt, soluit obiectionem his verbis: *Quomodo idem diuerso modo nolit fieri & velit, non capimus.* Est hoc facilè diluere? Omnes rustici norunt hanc artem. Nam quæcunque, & quantumis difficilia illis obieceris, statim dicent; *Non capimus.* Lubet hic tria notare circa solutionem Caluini. Primò, quod præter voluntatem, quâ Deus palam in scripturis vetat peccata, fingat aliam voluntatem Dei occultam, quâ velit peccata. Sanè, cùm fateatur esse occultam, & non haberi palam in scripturis; satis ostendit, à se & suo cerebro confictam esse. Secundò, quod obiectionem difficillimam conetur extenuare, quasi nullius momenti sit, & nullo negotio dissolui possit. Tertiò, quod cum solutio danda esset, fateatur se non capere. Hæc obiter.

9 QUARTUM argumentum. Nemo, nisi Tyrannus, punit illud, quod ipsius voluntate ac consilio factum est: At Deus punit peccata hominum, & quidem grauissimis supplicijs, tam in hac, quam in altera vita: ergò peccata hominum non fiunt voluntate ac consilio Dei, nisi dicamus, Deum esse Tyrannum. Occurrunt Caluinistæ: Deum punire peccata ob bonum finem, nempe, vt manifestet potentiam ac iustitiam suam in vindicando.

Sed

sed hac responsione non tollunt, sed potius augent vim argumenti. Nam hoc proprium Tyrannorum est, eo fine ac consilio velle alios delinquere, vt possint in ijs vindicandis suam explere libidinem.

QUINTUM argumentum. Si Deus vellet hominem peccare, sequeretur hominem non peccare quando peccat, quæ est aperta contradictio. Nam ille certè non peccat qui suam voluntatem conformat cum diuina voluntate, & qui idem vult, quod Deus vult illum velle: atqui peccatum committit, conformat suam voluntatem cum diuina voluntate, teste Caluino, quia Deus vult illum committere peccatum, ergò qui peccatum committit, non peccat. Nemo ergò peccat omninò: si nemo peccat, frustra venit Christus ad peccata mundi tollenda: & vera est sententia Libertinorum. peccatum nihil esse, nisi falsam opinionem. Hoc argumentum confirmatur ex duobus principijs. Alterum est, id, quod regulæ, & gnomoni respondet, non posse esse curuum & distortum. Alterum, voluntatem Dei esse regulam, & normam nostrarum actionum, quod etiam concedit Caluinus libr. 3. institut. cap. 23. §. 2. his verbis. *Dei voluntas non modò ab omni vitio pura, sed summa perfectionis regula & legum omnium lex est.* Hinc sumo duo noua argumenta. Prius, omnis actio peccati est conformis suæ regulæ, nempe voluntati diuinæ: ergo nulla actio peccati est curua aut vitiosa. Posterius, voluntas Dei est lex nostra: sed voluntas Dei est, vt peccemus: ergò peccando seruamus legem Dei. Hinc duo sequuntur, contra Caluinum. Primò, neminem peccando peccare: nam qui legem Dei seruat, non peccat: at qui furatur, seruat legem, & voluntatem Dei; ergò qui furatur, non peccat. Secundò, legem Dei non esse impossibilem, quia quotidie ab omnibus seruatur. Quotidie enim peccant homines.

VT huius argumenti vis magis appareat; quæro ex Caluino; an peccauerint Iudæi spoliantes Ægyptios? An Osee Propheta, sumens sibi vxorem fornicationum, & generans filios fornicationum, An Abrahamus volens interficere & immolare filium suum? Non peccarunt,

sed benè & laudabiliter egerunt. Quare? Quia h
luntas Dei. Quid sequitur? ergò cum voluntas
per Euagelium Caluini nobis annunciatur,
committant furta, homicidia, adulteria; cert
ciunt, non peccant, sed bene & laudabiliter ag
dum idem Euangelium.

12 SEXTVM argumentum. Si Deus ab æterno p
set omnia peccata, quæ futura sunt, & ea abs
fieri tali tempore, loco, & à tali persona, frustr
nos Christus orare, *Et ne nos inducas in tentation*
Deus ab æterno decreuit, vt Petrus cras vincat
tione, & incidat in peccatum luxuriæ; an id decr
tari potest; Minimè potest. Quid ergo prodest, si
Christi instituto orat; ne inducatur in tentatio
planè. An forè Christus hoc ignorauit? veri
quia Caluini Euangelium nondum erat promulg

13 SEPTIMVM argumentum. Si Deus vult pecca
trari, & hoc firmiter credunt Caluinistæ; seq
nes benè agere apud Caluinistas, qui aliena diri
ulteria, & homicidia committunt, templa & alt
tunt: è contrario, eos solos peccare, qui hæc fi
bent. Nam illi priores conformant se diuinæ
posteriores verò directè obsistunt. Nam vetan
quæ Deus absolutè vult fieri. Neque hoc possunt
si à Caluino imbuti sunt. Igitur adulteri apud Ca
homicidæ, fures, & raptores, censendi sunt viri s
cor & consilium Dei. Magistratus verò, Principe
Patres familias, Ludimagistri, quæ prohibent scel
sendi sunt Deo rebelles, & ab eius voluntate alieni
hoc credat?

14 OCTAVVM argumentum. Si omnia quæ ab ho
fiunt, Deo volente & decernente fiunt; nullo m
sunt Catholicis irasci Caluinistæ, si ab eis patian
menta, mortem, mala omnia. Quare? quia sciunt
mnia pati Deo volente, & suam voluntatem deb
conformare, si boni viri esse volunt. Nec video, qu
Caluinus ipse, qui hæc docuit, iure merito potu
censere Carnifici, quando ipsius corio impressit c
rem castitatis.

SAT multa argumenta contra Caluinum congesta sunt. 15 Superest explicandum illud D. Pauli ad Ephes. 1. *Qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ*, quo solo testimonio vsus est Beza; quando debuit probare ex scripturis, Adamum Deo volente & prædestinante lapsum esse. Video autem duplicem syllogismum strui posse ex illo loco D. Pauli pro sententia Caluinistarum. Vnus est, omnia quæ in mundo fiunt tam bona, quam mala, operatur Deus consilio voluntatis suæ; sed peccata fiunt in mundo: ergò Deus operatur peccata consilio voluntatis suæ. Alter est; omnia, quæ Deus operatur, consilio voluntatis suæ operatur: sed peccata Deus operatur: ergò operatur illa consilio voluntatis suæ. In priori syllogismo falsa est maior; in posteriori minor. Hoc ostendam qu. 5. vbi ex professo disputandum est, an Deus operetur peccata? Et q. 6. an Deus sit auctor peccatorum;

POTEST & illud adferri pro Caluino: sæpè vnum peccatum est pœna alterius peccati; aut Deus vult pœnam: ergo vult illud peccatum, quod est pœna alterius peccati. Maior asseritur à D. August. lib. 5. contra Iulianum c. 5. Et manifestè colligitur ex illo Rom. 1. 28. *Propter quod tradidit illos Deus in reprobum sensum, vt faciant ea, quæ non conueniunt.* Respondeo. Posterius peccatum propriè non est pœna prioris peccati, sed tantum impropriè; idque duobus modis. Primò, quia Deus aliquando deserit ac destituit hominem suâ gratiâ, in pœnam præcedentis peccati. Homo autem desertus à Deo, facilè iterum peccat. Quare non ipsum peccatum, quod sequitur, sed desertio quæ præcedit, est pœna iustè à Deo inflicta. Et hoc sensu intelligitur locus Apostoli citatus. Secundò, quia sæpè fit, vt posteriori peccato sit annexa aliqua infamia, vel tristitia, vel simile incommodum: & tunc peccatum posterius, non ratione sui, sed ratione mali annexi, dicitur esse pœna prioris peccati. Hoc sensu intelligitur illud D. Augustini lib. 1. Conf. c. 12. *Iussisti Domine, & sic est, vt pœna sua sit sibi omnis inordinatus animus.* 16

TERTIO obijci solet si Deus solum permittit peccata, vt 17 nos Catholici docemus, aut volens, aut nolens permittit.

Si nolens, omnipotens non est. Si volens, iam Deo volente peccata fiunt, quæ est Caluini sententia. Respondeo, Deus peccata permittit volens, vt docet Augustinus in Enchiridio cap. 100. Et tamen volente Deo non fiunt peccata, sed Deo non volente. Aliud enim est: peccatum; aliud permissio peccati. Peccatum malum est: permissio bona. Deus permissionem peccati vult: peccatum non vult. Et permissio peccati fit Deo volente; peccatum non fit Deo volente. Occurres: si peccatum non fit Deo volente: ergò si Deo nolente & inuito; ergò omnipotens non est. Respondeo. Non sequitur, quia velle, nolle sunt contraria, inter quæ dari potest medium; scilicet non velle. Itaque hæc tria distinguenda sunt? peccatum fit Deo volente: peccatum fit Deo nolente; peccatum fit Deo non volente. Duo priora falsa sunt: Tertium verum est. Eodem modo se habent hæc tria: Deus est volens peccatum; Deus est nolens peccatum: Deus est non volens peccatum. Hoc postremum verum, illa duo priora falsa.

III. QVÆSTIO.

An Deus impellat Diabolum, vt nos inducat ad peccandum?

1 AFFIRMAT Caluinus lib. 1. instit. cap. 18. § 1. his verbis; *Scimus Sathanam se coram Deo sistere, ad excipienda iussa, non minus quàm Angelos, qui spontè obediunt; diuerso quidem id modo & fine; sed tamen ne quid aggredi possit, nisi volente Deo.* Et infrà: *Ergò quidquid agitent homines, vel Sathan ipse, Deus tamen clauum tenet, vt ad exequenda sua iudicia conuertat eorum conatus: vult Deus perfidum Regem Achab decipi: operam suam offert diabolus ad eam rem: mittitur cum certo mandato, vt sit Spiritus mendax in ore omnium Prophetarum.* Et infrà: *Ridiculum esset, Iudicem tantum permitere, non etiam decernere, quid fieri velit, & mandare executionem ministris* Et § 2. *Fateor quidem interpositâ Sathanæ operâ sæpè Deum agere in reprobis, sed vt eius impulsu Sathan ipse suas partes agat, & perficiat, quatenus datum est.* Et infrà: *Dicitur Sathan excæcare infidelium mentes. Sed vnde hoc, nisi quod à Deo ipso manat efficacia erroris?*

ris? Et libr. 3. cap. 4. §. 2. *Propriè ergo agere dicitur Sathan in reprobis, in quibus regnum suum, hoc est, nequitiæ exercet. Dicitur & Deus suo modo agere, quod Sathan ipse, (instrumentum cum sit iræ eius) pro eius nutu ac imperio huc atque illuc se inflectit ad exequenda eius iusta iudicia.* Et §. 5. *Porro Sathanæ ministerium intercedere ad reprobos instigandos, quoties huc atque illuc Dominus prouidentia eos destinat, vel ex vno loco satis constiterit.* Et infrà: *Spiritus ergò impurus, Dei Spiritus vocatur, quia ad eius nutum potentiamq; respondet, instrumentum magis ipsius in agendo, quam à seipso auctor.* Et alibi.

HÆC Caluini propositio impia est, & Scripturæ contraria. Scriptura dicit, Ecclesiast. 15. 21. *Nemini mandauit Deus impiè agere.* Quæro iam ex Caluino; an diabolus impiè agat, quando ex mandato Dei incitat hominem ad peccatum? Si impiè agit. Ergò Deus mandat illi impiè agere ergo citata Scripturæ verba falsa sunt. Si non impiè agit, ergò diabolus multum debet Caluino, quem suæ innocentiæ patronum ac defensorem habet.

RURSUM, Scriptura de diabolo dicit, Ioann. 8. 44. *Cum loquitur mendacium, ex propriis loquitur, quia mendax est: & pater eius.* At Caluinus dicit; cùm loquitur mendacium, non loquitur ex propriis, sed ex Deo. Quare? Quia Dei mandato & instinctu loquitur. Imò vt vtar verbis Caluini: *A Deo ipso manat efficacia erroris & mendacij.* Itaque secundum Caluini Euangelium, non Diabolus, sed Deus est pater mendacij *Deus clauum tenet: diabolus est tantum Dei instrumentum.*

TERTIO ex Caluini sententia sequitur: mandata Dei esse contraria. Mandat Diaboli vt inducat hominem ad peccandum; è contrario, mandat homini, vt non peccet, sed resistat diabolo. Imò sequitur mandata Dei, quibus præcipit peccata habere efficaciam à Deo, quia semper effectum sortiuntur, vt vult Caluinus: mandata verò quibus vetat peccata, & præcipit virtutes, non habere efficaciam à Deo, quia non semper effectum habent, vt docet experientia. Hinc vlterius sequitur, Deum esse promptiorem, ac propensiorem ad mala, quàm ad bona; quia mala

quæ

quæ præcipit, semper eueniunt: bona, quæ p
semper eueniunt. Et quod illa eueniant, hæ
ant, pendet ex sola Dei voluntate ac beneplaci
sequitur, Deum plus tribuere diabolo, quam
lis. Nam cùm mandat diabolo, vt inducat
peccandum, efficaciter cum illo concurrit.
mandat Angelis, vt inducant homines ad vir
concurrit cum illis efficaciter. Et hoc significau
illis verbis supra citatis; *Scimus Sathanam se c*
stere ad excipienda iussa, non minus, quàm Ang
quidem id modo ac fine, &c. Quis est ille diuersu
nimirum, quod dæmon non solùm excipiat j
sed etiam ad effectum perducat, manante ab ip
ficaciâ, vt Caluinus loquitur. Angeli verò acc
dem iussa, sed sæpè irrito euentu, vt ipsimet test
Ierem. cap 51. vers. 9. *Curauimus Babylonem, &*
nata, relinquamus eam. Hinc postremò sequi
omnia simulatè nobiscum agere. Quomodo e
sincerè & candidè nos hortari ad resistendum di
diabolus ab ipso Deo habet efficaciam subuerter
strum; Frustrâ clamat Apostolus Paulus Ephes
duite vos armaturam Dei, *vt possitis stare aduers*
diaboli. Nam quæ est armatura Dei contra ipsu
Si diabolus struit nobis insidias, & Deus præbet
ciam; quomodo induemus arma Dei contra
Dei; nisi fortè regnum Dei in se diuisum sit, quod
gelio nostro non inuenitur.

5 QUARTO potest refutari Caluinus ex dictis
denti quæstione. Nam ibi ostensum est, Deum
do velle peccatum, sed potius odisse, & execra
quod ipsius naturæ planè contrarium est. Quom
per diabolum, tanquam ministrum ac instrume
um, potest hominem ad peccandum incitare?

IV. QVÆSTIO.

An Deus occulta vi moueat & necessitet nos ad peccandum.

AFFIRMAT Caluinus lib. 1. instit. cap. 18. §. 2. his verbis; *Quantũ ad arcanos motus spectat, quod de corde Regis prædicat Salomon flecti huc illuc, prout Deo visum est; ad totum certè genus humanum extenditur, tantundemque valet, ac si dixisset, quicquid animis concipimus, arcana Dei inspiratione ad suum finem dirigi. Et certè, nisi Deus intus operaretur in mentibus hominum, non rectè dictum esset, auferre labium à veracibus, & à senibus prudentiam: auferre cor principibus terræ, vt errent per deuia.* Et infrà loquens de Assyriis. *Vnde apparet certâ destinatione Dei impulsos.* Et §. 4. *Homo iusto Dei impulsu agit, quod sibi non licet.* Et libr. 3. c. 23. §. 9. *Excusabiles peccando haberi volunt reprobi, quia euadere nequeunt peccandi necessitatem, præsertim cùm ex Dei ordinatione sibi iniiciatur huiusmodi necessitas. Nos verò inde negamus rite excusari, quandoquidem Dei ordinationi, quâ se exitio destinatos conqueruntur, sua constet æquitas: nobis incognita sed illa certissima.*

HÆC propositio Caluini eodem ferè modo refellenda est, quo præcedens. Nam apertè pugnat cum Scriptura, Ecclesi. 15. 21. *Nemini mandauit impiè agere.* Et Iacobi 1. 13. *Deus intentator malorum est: ipse autem neminem tentat.* Notat D. Augustinus lib. 2. de consensu Euangelistarum cap. 3. Duplex esse genus tentationis: vnum ad probandum: alterum ad seducendum: & de priori scriptum esse, Genes. 22. 1 *Tentauit Deus Abraham:* De posteriori verò scriptum esse Iacobi 1. v. 13. *Ipse autem neminem tentat.* Ergò ex sententia Augustini, Deus neminem tentat ad seducendum, id est, neminem excitat, mouet, aut impellit ad peccandum. Imò plus addit D. Paulus 1. Corinth. 10. 13. *Fidelis Deus est, qui non patietur vos tentari supra id, quod potestis.* Quasi dicat: tantum abest, vt Deus tentet, vt ne patiatur quidem vos tentari, quin cum diuina gratia possitis tentationi resistere.

ADDI potest & illud Ieremiæ 19. 5. *Ædificauerunt excelsa*

Baalim,

Baalim, quæ non præcepi, nec locutus sum, nec a
cor meum. Hic quæro ex Caluino, an Iudæi, c
erexerunt falso Deo; fecerint hoc Deo incitant
te, necessitante? si affirmat, falsa est Scriptura, c
Si autem negat, fallitur Caluinus, qui id su
ruit.

4 Et sane, si Caluini sententia vera est, quom
phanus potuit dicere Iudæis, Actor. 7. v. 51. *Du*
incircumcisis cordibus & auribus, vos semper Sp
resistitis: sicut Patres vestri, ita & vos. Poteran
Iudæi; erras Stephane; fecimus quod Spiritus I
gessit, & tacitus inspirauit. Ille nos internâ moni
lit ac incitauit, vt interficeremus Prophetas. H
Et iam arcanâ inspiratione nobis suggerit, vt
obruamus. Hoc etiam facimus. In quo ergò resi
ritui sancto? Hæc inquam & similia potuissen
Iudæi, si Caluini Euangelium audiuissent.

5 Sed paulò diligentius rem discutiamus. Co
clesia, inter cætera gratiæ dona, discretione
rituum, iuxta illud, 1. Corinth. 12. vers. 4. *Diuisi*
rum sunt: idem autem Spiritus. Alij quidem per Sp
tur sermo sapientiæ: alij sermo scientiæ: alij fides: al
nitatum: alij prophetia: alij discretio spirituum, &
annes Apostolus in Epistola. 1. c. 4. 1 monet: *Ch*
lite omni Spiritui credere, sed probate Spiritus, si e
Iam quæro ex Caluino: vnde possimus decerner
tus, qui nos impellit, sit ex Deo nec ne? Exempli
sentiam internum instinctũ, seu inspirationem, c
lum suscipiendum; aut ad fœdus cum hoste iner
inclinet; quo pacto sciam, an hic Spiritus ex Dec
Diabolo? an debeam illi credere & obedire, v
beam? Catholici facilè respondent, id ex boni &
crimine pensandum esse. Nam si res in se bona
est, ad quam spiritus me impellit; & si ad bonum
rigatur, nec vlla appareat vitiosa circumstantia
est, inspirationem à Deo fieri. Si autem res in se
licita est, aut bona quidem, sed in malum finem c
meritò suspectus debet esse Spiritus. At ex Calui

tia, nihil responderi potest. Nam si Deus non solùm ad bona, sed etiam ad mala opera, vt ad furta, homicidia, adulteria, nos interius incitat & impellit; semper potero existimare, ex Deo esse spiritum, qui me sollicitat. Quorsum ergo illa Apostoli cautela; *Nolite credere omni spiritui, sed probate spiritus, si ex Deo sint:* Et verò, si vtrique proprium est, tam Deo quàm Diabolo incitare ad peccatum, quid refert scire, à Deo, an à diabolo ad peccandum impellaris?

6 Vbi jam est illud, toties à Caluinistis decantatum sacram Scripturam intelligi oportere, secundùm internos instinctus & interna critiria? Omnes legunt sacram Scripturam, Catholici, Lutherani, Caluinistæ, Anabaptistæ. Nec tamen omnes eodem sensu Scripturam, quam legunt, intelligunt. Aliter Catholici, aliter Caluinistæ, aliter Lutherani interpretantur hæc verba: *Hoc est corpus meum.* At; qui optimè & syncerissimè intelligunt? Procul dubio Caluinistæ, vt ipsi putant. Vnde sciunt? Ex internis critiriis. A quo spiritu critiria illis inspirantur? A Deo. At quid tùm postea? Nam si Deus, non solùm veram & sanam doctrinam, sed etiam errores, mendacia, hæreses, & falsas interpretationes interius loquitur & inspirat; imò, si efficacia erroris à Deo manat, vt Caluinus ait: vnde constabit sensum Scripturæ, quem Deus inspirat Caluinistis, esse sanum, verum, legitimum, & non potius falsum, mendacem, & spurium; cùm vterque à Deo inspirari soleat? Hic respondeat Caluinus, aut pro Caluino Caluinista aliquis.

7 Sed objicit Caluinus quædam Scripturæ testimonia, quibus videtur probari posse, Deum hortari & instigare hominem ad peccatum, vt 2 Reg. 16. 10. *Dominus præcepit Semei, vt malediceret Dauid.* Et 2. Reg. 24. 1. *Commouit Dominus Dauid dicens: Vade, numera Israël, & Iudam.* Et Ezech. 14. 9. *Ego Dominus decepi Prophetam illum.* Et 2. Thes. 2. 10. *Mittit illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio.* Et Ps. 43. v. 19. *Declinasti semitas nostras à via tua.* Et Ps. 104. 25. *Conuertit cor eorum, vt odirent populum eius.* Et Ioa. 13. 27. *Quod facis, fac citius.* Respondeo. Deus circa peccata hominum multa facit, ex quibus citata testimonia

explicanda sunt. Primò; Non impedit conatum eorum, qui parati sunt malè agere. Secundò, negat illis speciale auxilium gratiæ, quo destituti, facilè in peccatum labuntur. Tertiò, sæpè flectit & gubernat interius humanas voluntates, vt licet vitio proprio malæ sint, tamen à diuina prouidentia ad vnum potius malum, quàm ad aliud, non positiuè, sed permissiuè ordinentur. Quartò, sæpè præbet homini occasionem boni, quâ ipse abutitur ad malum. Quintò, peccata impiorum dirigit & ordinat ad salutem electorum. Hæc omnia fusius in Scholastica Theologia explicata sunt.

V. QVÆSTIO.

An Deus operetur nobiscum peccata nostra?

1 CALVINUS docet, Deum vnà nobiscum peccata nostra operari: eoque magis ipsum, quàm nos, quod ipse sit principale agens & operans; nos mera duntaxat instrumenta. Verba eius sunt hæc, li. 1. inst. c. 17. §. 5. *Ego plus concedo, fures, & homicidas, & alios maleficos diuinæ esse prouidentiæ instrumenta, quibus Dominus ipse ad exequenda, quæ apud se constituit iudicia, vtitur*. Et cap. 18. §. 1. *Ergò quidquid agitent homines, vel Sathan ipse. Deus tamen clauum tenet.* Et infrà: *Absolon incesto coitu patris thorum polluens, detestabile scelus perpetrat; Deus tamen hoc opus suum esse pronuntiat.* Et §. 2. *Et certò nisi operaretur in mentibus hominum, non rectè dictum esset auferre labium à veracibus*. Et lib. 3. cap. 4. §. 2. *Omitto hic vniuersalem Dei motionem, vnde creaturæ omnes, vt sustinentur, ita efficaciam quiduis agendi ducunt: de illa speciali actione tantum loquor, quæ in vnoquoque facinore apparet*. Et plura alibi.

2 HANC doctrinam accepit Caluinus à Zvvinglio, Luthero, Melanchthone, & aliis hæreticis sui temporis. Nam Zvvinglius serm. de prouidentia ad Cattorum Principem, cap. 6. ait: *Quando facimus adulterium aut homicidium, Dei opus est motoris, authoris, impulsoris*. Lutherus scripsit hæc verba, *mala opera in impiis Deus operatur*, quæ discipuli eius

erase-

traserunt Philippus Melanchthon ad ca. 8. epistolæ ad Romanos, editione prima ait: *Adulterium Danidis, & proditio Iudæ, ita est proprium opus Dei, sicut vocatio & conuersio Pauli.* Hos imitatus Caluinus, dicit detestabile scelus Absolonis esse opus Dei: Deum in omnibus sceleribus clauum tenere; Deum non solùm concursum quendam generalem præbere ad agendum, sed specialem quandam actionem exhibere in vnoquoque facinore. Quid amplius? Nihil aliud, quàm vt dicat, Deum non esse Deum.

3 IMPIA & blasphema sunt hæc. Longè aliter docent scripturæ, Patres, ratio ipsa. Ex scripturis proferam duo testimonia. Sap. 11. 25. *Nihil odisti eorum quæ fecisti.* Et Sap. 14. 9. *Odio sunt Deo impius & impietas eius.* Ex his testimoniis ita concludo; Deus nihil eorum odit, quæ ipse operatur: sed Deus odit peccatum: ergò Deus non operatur peccatum. Iisdem testimoniis vsus est D. Augustinus lib. 1 ad Simplicianum q. 2 Vbi disputat de illis verbis, *Iacob dilexi, Esau autem odio habui.* Et quærit, quomodo Deus potuerit odisse Esau, cùm tamen dicatur odisse nihil eorum, quæ fecit? Aut quare dixerit Deus, *Iacob dilexi, Esau autem odio habui.* Et similiter non dixerit, *Solem dilexi, Lunam autem odio habui?* Et tandem post multa, respondet his verbis, *Qui nodus ita soluitur, vt intelligamus omnium creaturarum esse artificem Deum: omnis autem creatura Dei bona est: & omnis homo, in quantum homo est, creatura est, non in quantũ peccator. Est ergò creator Deus, & corporis & animi humani. Neutrum horum malum, & neutrum odit Deus. Nihil enim odit eorum, quæ fecit. Est autem animus præstantior corpore: Deus verò & animo & corpore, vtriusque effector & conditor; nec odit in homine, nisi peccatum. Est autem peccatum hominis, inordinatio atque peruersitas, id est, à præstantiore conditore auersio, & ad condita inferiora conuersio. Non igitur odit Deus Esau hominem sed odit Deus Esau peccatorem.* Hæc Augustinus apertissimè contra Caluinum.

4 AD testimonia scripturæ accedunt Patrum testimonia Tertullianus in libro aduersus Hermogenem: *Iam ergò malum ab ipso, qui est mali si non author, quia nõ effector, certè permissor, quia dominator.* D. Ambrosius li. de paradiso. c.

15. *Deus operatur quod bonum est, non quod malum*. Et in lib. in Examerou c. 8. *Nunquid malitiam Deus creauit? sed ea ex nobis orta, non à creatore Deo condita, morum leuitate generatur*. Et infrà: *Eradicari hanc Deus vult de animis singulorum. Quomodo ipse eam generaret, cùm clamet Propheta, desinite à malitiis vestris? Et præcipuè S. Dauid: Desine à malo, & fac bonum. Quomodo ergò ei initium à Domino damus? sed hæc opinio feralis eorum, qui perturbandam Ecclesiam putauerunt*. D. Aug. in Epist. 105 ad Sixtum; *Iniquitatem quam rectissima veritas improbat, damnare nouit ipse non facere*. Et lib. 6. Hypognostici circa medium: *Mala Iudæ præsciuit, non fecit*. Plures citabo sequenti quæstione.

5 POSTREMO accedunt rationes. Prima. Quicquid Deus operatur, hoc voluntate operatur, Psal. 113. 3. *Omnia quæcunque voluit, fecit*. Et Psal. 148. 5. *Ipse mandauit, & creata sunt*. Et Ephes. 1 vers. 11. *Qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ*. At jam suprà ostensum est, Deum non velle peccatum; sed potius odisse, detestari & prohibere, quippe quod ipsius naturæ planè repugnans est: ergò Deus non operatur peccatum.

6 SECUNDA ratio. Si Deus operaretur peccatum, tanquam agens principale; & homo duntaxat esset instrumentum; planè sequeretur, Deum potius peccare, quàm hominem; quod omninò impium est. Nam in opere malo, non instrumentum, sed principale operans meretur reprehensionem; vel quia ineptum fecit instrumentum; vel quia sciens ac volens malè eo vsus est.

7 TERTIA ratio. Sequeretur hominem perire ac damnari propter peccata, quæ Dei potius, quàm ipsius sunt opera. Hoc argumentum Zvvinglius indignè tulit sibi obijci, & cum stomacho ait. *De hoc ipsum Deum interroga, ego enim ei non fui à consiliis* Caluinus l. 1. inst. c. 18. §. 1. proponit hanc quæstionem; quomodo Deus agens per reprobos nullam ex eorum vitio labem contrahat; imò in opere communi, ab omni culpa sit immunis, ministros autem suos iustè damnet & respondet, vt solet, *vix capit sensus carnis*.

8 QUARTA ratiò: Peccatum formaliter consistit in priuatione & defectu, vt docent Theologi cum D. Augustino; ergò

ergò non potest esse nisi à causa deficiente: Deus autem non potest in agendo deficere. Hinc Aug. lib. 12. de ciuit. c. 7. ait. *Nemo quærat causam malæ voluntatis: non enim est efficiens, sed deficiens, quia neq; illa est effectio, sed defectio.* Sed suspicor Caluinum aliter sentire de formali ratione, seu de malitia peccati. Non enim priuatione, sed in aliqua natura seu entitate putat eam consistere. Notauit hoc Maldonatus; qui probè perspectam habuit sententiam Caluinistarum, quàm Parisijs & publicè, & priuatim egregiè refutauit. Et facilè apparet ex ipsis Caluini verbis, præsertim ex illis suprà citatis: *Omitto hic vniuersalem Dei motionem, vnde creaturæ omnes vt sustinentur, ita efficaciam quiduis agendi ducunt: De illa speciali actione tantùm loquor, quæ in vnoquoque facinore apparet.* Hic Caluinus præter generalem illum concursum, quo Deus ad omnem actionem creaturæ concurrit, agnoscit aliquem influxum particularem, quo Deus speciali modo effectiuè producit peccatum, quatenus peccatum est, & ab opere bono distinguitur. At, quid opus erat hoc influxu speciali, nisi peccatum quatenus peccatum est, ex sententia Caluini, esset entitas realis ac positiua? sed si hoc concedit Caluinus, incidit in errorem Manichæorum, quem multi Patres, & Præsertim D. Augustinus multis locis refutauit.

SOLET obijci illud Isaiæ 45. 7. *Ego Dominus, & non est alter; faciens pacem & creans malum. Ego Dominus faciens omnia hæc.* Sed jam olim à Patribus ad hunc locum responsum est. *Mala dicuntur*, inquit Tertullianus, *& delicta, & supplicia. Nos separatis malis delicti, & malis supplicij; malis culpæ, & malis pœnæ, suum cuique parti definimus auctorem: malorum quidem peccati & culpæ, diabolum: malorum verò supplicij & pœnæ, Deũ creatorem.* Similia habet Origenes lib. 6. contra Celsum; Cassianus collat. 6. cap. 5. Hesychius libr. 4. in Leuiticum, cap. 14. Damascenus libr. 4. cap. 40 Hieronymus in lamentationes Ieremiæ cap. 3. Qui omnes duplex distinguunt malum: alterum culpæ; alterum pœnæ. Prius negant esse à Deo; posterius concedunt. At inquit Caluinus, adulterium Absolonis, erat malum culpæ, & tamen à Deo fuit. Sed negamus à Deo fuisse. Voluit

9

quidem Deus præuisa mala voluntate Absolonis vti ad puniendum Dauidem; non tamen dedit illi malam voluntatem, sed permisit. Rectè enim Augustinus lib. 5. de ciuit. cap. 8. *A Deo sunt omnes potestates: quamuis ab illo non sint omnium voluntates.* Et cap. 9. *Sicut omnium creaturarum creator est, ita omnium potestatum dator, non voluntatum. Malæ quippe voluntates ab illo non sunt, quoniam contra naturam sunt, quæ ab illo est.* Et in libr. de Spiritu & litera. cap. 31. *Nusquam legimus: Non est voluntas nisi à Deo: Et rectè non scriptum est, quia verum non est. Alioquin etiam peccatorum, quod absit, author est Deus, si non est voluntas nisi ab illo: quoniam mala voluntas iam sola peccatum est, etiamsi desit effectus, id est, si non habeat potestatem.* Et lib. 2. de peccatorum meritis & remiss. c. 18. *Malam voluntatem ad auctorem Deum esse referendam nefas est dicere.* Item, *si ergò voluntas aut bona est, aut mala: & vtique malam non habemus ex Deo, restat vt bonam habeamus ex Deo.*

VI. QVÆSTIO.

AN DEVS SIMPLICITER DIcendus sit Author peccati.

1 AFFIRMAT Caluinus lib. 1. inst. cap. 18. §. 3. his verbis: *Et iam satis apertè ostendi, Deum vocari omnium eorum auctorem, quæ isti censores volunt otioso tantum eius permissu contingere.* Loquitur de peccatis, de quibus disputare cœperat, nominatim de cæcitate & tyrannide Achabi; de incestu Absolonis; de conuicio Semei; de Apostasia, & idolomania decem tribuum; de cædibus, rapinis, & incendiis Chaldæorum in Iudæa; de rabie furentium Iudæorum in Christum, de iniquissimo Pilati iudicio, & de aliis similibus. Hæc omnia vocat Dei opera; horum omnium auctorem esse Deum pronuntiat, ridetq; Catholicos, qui hæc sola permissione putant euenire.

2 HÆC Caluini propositio, quam ipse accepit ab antiquis hæreticis, Cerdonistis, Marcionistis, Priscillianistis, Albigensibus, Florino, tam impia & blasphema est, vt tam cum alij omnes, tum ipse etiam Caluinus fuerit execratus. Alio-

Horum testimonia passim obuia sunt. Sanctus Irenæus integrum opus aduersus hanc hæresim scripsit, teste Eusebio lib. 5. hist. cap. 19. Similiter Basilius scripsit integram homiliam, cuius titulus est: *Quod Deus non est auctor malorum*. D. Augustinus tres libros scripsit de libero arbitrio, ea potissimum de causa, vt ostenderet, Deum non esse auctorem peccati. Damascenus lib. 4 de fide cap. 20. nihil aliud docet, nisi Deum non esse auctorem mali, & explicat testimonia scripturæ, quæ in contrarium adferri possunt. Cæteri Patres passim idem docent. D. Chrysostomus homil. 23. in Acta Apostolorum: *Nullus*, inquit, *dicat, Deus nobis auctor malorum est*. Et infra: *Satius fuerit sexcenties defodi, quàm Deum audire talia per nos*. Tertullianus in libro aduersus Hermogenem; *Nec enim fieri potest, vt sit initiator aut artifex vllius mali operis, qui nomen sibi perfecti vendicat & parentis & iudicis*. Augustinus lib. 2. de peccatorum meritis & remiss. cap. 17. *Nullius culpa humana in Deum referas causam*. Prosper in responsione ad capitula Gallorum c. 14. *Bonorum Deus auctor est, non malorum*. S. Gregorius lib. 29. moralium cap. 21. *Dominus auctor est naturæ, non culpæ*. Longum esset omnium aliorum testimonia congerere, præsertim in re certa.

IDEM dixerunt & senserunt prophani auctores. Mercurius Trismegistus in Pimandro c. vltimo ait: *A Deo factore nihil turpe, nihil malum prodire*. Plato in 2 dialogo de Republ. *Bonorum quidem solus Deus causa est dicendus: malorum autem quamlibet etiam aliam præter Deum, causam quærere decet*. Et infrà: *Malorum alicui causam esse Deum, cùm bonus sit, refellendum est omninò nec permittendum hoc quenquam dicere in sua ciuitate, si bonis instrui legibus ciuitas debet. Nec insuper quenquam audire, siue sit ille minor, siue senior: siue carminibus hæc inserantur, siue soluta oratione narrentur; tanquam quæ neque dictu sancta sint, neque alijs vtilia, nec inter se consona*. 3

IAM Caluinus ipse non vno loco, disertis verbis affirmat Deum non esse auctorem malorum. Nam in præfatione libri de æterna prædestinatione ait; *Inter omnes pios fixum hoc & confessum esse debet, non esse, cur suis peccatis socium* 4

homines Deum adscribant, nec vllo modo socium inuoluunt ad partem culpæ sustinendam. Et in fine eiusdem libri: *Ergò cùm iusta de causa, licet nobis ignota, à Domino procedunt, quæ sceleratè ab hominibus maleficia perpetrantur: etiam si rerum omnium prima causa sit eius voluntas, peccati tamē esse auctorem nego.* Et lib. instit. c. 17. §. 3. reprehendit Lyconidem, qui apud Plautum dicit, *Deus impulsor fuit: credo Deos voluisse.* Denique idem Caluinus in admonitione aduersus Libertinos, longa disputatione probare nititur, Deum non esse causam peccati. Et Theodorus Beza, tùm in responsione ad Heshusium, tum in alia ad Castalionem, diligenter purgat se, & Caluinum suum ab illa nota, quòd Deum auctorem peccati faciat.

5 At si ita est, inquies, si Caluinus negat Deum esse auctorem peccati, quomodo ergò nos dicimus, cum hoc asseruisse? Respondeo. Caluinus facit, quod alij faciunt hæretici. Affirmat, negat, sicut vult. Quando disputauit contra Catholicos, contra nudam Dei permissionem, apertè asseruit, Dei voluntate & decreto fieri peccata: Deum auctorem esse omnium flagitiorum, non permissorem. Verba eius superius recitata sunt. At postea, quando Libertini, (noui hæretici, partim ex Luthero, partim ex Caluino geniti) cœperunt palam ex doctrina Caluini profiteri, Deum esse auctorem scelerum ac flagitiorum omnium, aliaque paradoxa passim disseminauerunt: non continuit se Caluinus, & versis velis, seipsum cœpit oppugnare in suis filiis. Neque Caluino hoc nouum est. Alibi sæpè hoc factitauit, vt non semel hactenus notaui, ac deinceps notabo.

6 Quod autem Caluinus senserit, Deum esse auctorem peccatorũ, dupliciter ostendi potest. Primò ex verbis Caluini, quæ paulò antè recitata sunt. Secundò rationibus, quæ in doctrina ipsius fundantur. Prima ratio, Qui physicè & effectiuè, & tanquam principale agens producit aliquod opus, est physica & effectiua causa illius operis, vt per se patet: sed Deus, teste Caluino, physicè & effectiuè, & tanquam principale agens producit adulteria, furta, & homicidia, vt in præcedentibus quæstionibus ostensum est: ergò Deus teste Caluino, & physica & effectiua causa illo-

illorum scelerum est. Secunda ratio. Qui alium incitat, impellit & necessitat ad opus aliquod faciendum, est moralis causa, & primarius auctor illius operis; quod etiam per se notum est: at Deus, teste Caluino, incitat, impellit & necessitat homines ad omnia scelera perpetranda, vt in superioribus visum est: ergò Deus, teste Caluino, est moralis causa, & primarius author omnium flagitiorum. Tertia ratio. Is, qui vtitur instrumento, est primarius author illius operis, quod ipse per instrumentum facit, sed Deus, ex doctrina Caluini superius tradita, vtitur homine tanquam instrumento ad perpetranda peccata: ergò Deus est primarius author peccatorum. Quarta ratio Qui efficaciter procurat, vt aliquis peccet, illius peccati author dici debet: sed Deus, vt docet Caluinus, æternâ suâ prædestinatione efficaciter procurat omnia peccata: ergò omnium auctor dicendus est.

Hæc argumenta, quæ partim ex Caluini verbis, partim ex lumine naturali, & omnium hominum consensu contexta sunt, conantur Caluinistæ eludere hac vnicâ distinctione: Aiunt; Deum quidem esse authorem furtorum, adulteriorum, homicidiorum, & aliorum similium operum: non tamen esse auctorem peccatorum, quia putant illa non esse peccata, quatenus sunt à Deo. Itaque concedunt, Deum impellere & cogere impios ad furta, & homicidia perpetranda, imò Deum operari hæc omnia per homines, tanquam per sua instrumenta: negant tamen Deum operari peccata, quia illa opera, quatenus à Deo sunt, non sunt peccata: sed solùm quatenus procedunt à mala impiorum voluntate. Sed hæc euasio nulla est, etiam Caluino teste. Nam neque Libertini volebant concedere, Deum reuera esse auctorem peccatorum, (quia putabant peccatum nihil esse, nisi falsam opinionem) sed tantum esse caussam adulterij, homicidij, furti; & tamen eo nomine reprehenduntur à Caluino in epistola ad Rotomagenses aduersum Franciscanum quendam Libertinum his verbis: *Contestatur sibi longè aliam esse mentem, seq; Deum mali auctorem facere nolle affirmat; sed quid prodest eiusmodi subterfugium in re tam aperta?* Hoc idem dici potest de Caluino & Caluinistis; qui

in re apertissima subterfugium quærunt.

8 DEINDE, quæro ex Caluino, quare mendacium, odium aut homicidium sint peccata, quatenus procedunt ab homine, qui est tantum instrumentum: & non sint peccata, quatenus procedunt à Deo, qui est agens, & causa principalis? Respondebit, quia voluntas Dei bona est; hominis mala. Item quæro, cur in eodem opere bona sit voluntas Dei & mala voluntas hominis? Inuenio quatuor causas apud aduersarios, quas breuiter examinabo. Prima est, Quia natura humana vitio primi parentis tota corrupta est. Sed hæc ratio non habet locum in primo peccato Adami & Luciferi, Nam si quæram, quare voluntas Adami & Luciferi fuerit mala in primo peccato, & voluntas Dei bona? non potest aptè responderi, totam naturam humanam & Angelicam fuisse corruptam. Hoc enim falsum est. Altera illorum ratio est, quia Deus non vult peccatum, vt culpam, sed vt pœnam alterius peccati. Sed neque hæc ratio potest accommodari ad peccatum primi parentis, & Luciferi. Nam primum illorum peccatum non potuit esse pœna alicuius peccati præcedentis cum ante primum peccatum nullum aliud præcesserit. Tertia ratio est, quia Deus habet bonum finem propositum; homo malum. Deus enim vult homines peccare, vt habeat quos justè damnet, & quorum liberaliter misereatur, vt eâ ratione iustitiæ & misericordiæ suæ gloriam manifestet. Homo autem peccat, vt libidinem suam expleat, non vt gloriæ Dei seruiat. Hanc rationem reddit Zvvinglius in libro de prouidentia. cap. 6. Caluinus li. 1. inst. c. 17. §. 5. & in libro de æterna Dei prædestinatione. Et in instructione aduersus Libertinos, c. 14. Et Beza in respõsione ad Sebastianum Castallionem in refutatione secundæ calumniæ. Hæc ratio ex ipso Caluino refutari potest quia ipse ex suis principiis fateri debet Deum esse causam malæ intentionis, seu voluntatis. Nam si Deus ab æterno decreuit & prædestinauit peccatum, quod posset iustè punire, aut liberaliter condonare: & peccatum non est peccatum, nisi mala intentione fiat; necesse est, Deum prædestinasse & decreuisse, vt homo malâ intentione operaretur: ergò mala intentio est effectus diuinæ prædestinatio-

tionis; ergò etiam peccatum, quatenus peccatum, est effe-ctus Dei: ergò Deus est causa & auctor peccati, quatenus peccatum est ex sententia Caluini. Quarta ratio est Zvvinglij, qui ideò putat malam esse hominis voluntatem in opere malo; Dei non malam; quia Deo non est posita lex, homini autem posita est: ac proinde in eodem opere voluntas hominis transgreditur legem, & mala est; Dei voluntas non transgreditur & mala non est. Hæc doctrina Zvvinglij refellitur ab ipso Caluino libr. 1. instit. cap. 23. §. 2. in fine; *Non fingimus*, inquit, *Deum exlegem*, &c. Et meritò, quia quamuis Deo non sit lex posita ab aliquo superiore; (quippe qui superiorem non habet) tamen ipsa bonitas & natura Dei est ipsi lex. Sicut ergò mendacium, & quoduis aliud peccatum contra legem naturæ, repugnat naturæ & bonitati Dei, vt suprà ostensum est; ita etiam repugnat legi, quam Deus naturali obligatione seruare debet; ergò si voluntas Dei, sicut voluntas hominis, eligeret mendacium, furtum, aut homicidium; non minus transgrederetur legem sibi connaturalem, quàm voluntas hominis: ac proinde vel ambæ essent malæ, vel neutra.

CAPVT VI.

De reali præsentia corporis Christi in Eucharistia.

DVæ sunt solennes Controuersiæ inter nos & Aduersarios de Eucharistia. Vna, an Christus sit verè præsens in Eucharistia? Altera, an fiat præsens per Transubstantiationem, id est, per conuersionem substantiæ panis & vini in corpus & sanguinem CHRISTI? In priori dissentiunt à nobis Caluinistæ, qui negant CHRISTVM in Eucharistia præsentem esse. In posteriori Lutherani, qui

qui-

quidem fatentur præsentem esse, non tamen per transubstantiationem, sed alio modo. Hi refutati sunt lib. 2. cap. 3. Caluinistæ. Hoc loco refellendi. Et quidem hoc ordine. Primò, explicabo statum quæstionis de præsentia Christi in Eucharistia. 2. Ostendam, Caluinistas negare præsentiam Christi. 3. Caluinistas jugulare seipsos. 4. Non intelligere quid dicant. 5. Scripturam corrumpere. 6. Repugnare Patribus. 7. Diuinis miraculis confutari. 8. Nullo fundamento subnixos esse. 9. Meritò suspectos esse debere.

STATVS QVÆSTIONIS DE PRÆsentia Christi in Eucharistia.

1 POTEST aliquis quatuor modis esse præsens alicubi. Primò, per signum, figuram, vel imaginem sui; quo pactò Imperator est præsens in effigie, quæ illum repræsentat. Secundò, per apprehensionem; quo pacto amicus amico præsens est, quando de illo reipsa cogitat. Tertiò, per effectum vel operationem; quo pactò sol est nobis præsens per lucem & calorem, quem in terris producit. Quartò, per seipsum; quo pacto sol est præsens in cœlo.

2 Hoc posito, certum est apud omnes, tam Catholicos, quàm aduursarios, Christum præsentem esse tribus prioribus modis in legitimo vsu Eucharistiæ. Primò, quia per externas species panis & vini, tanquam per signa quædam diuinitus instituta, Christi caro & sanguis repræsentantur. Secundò quia ex illa repræsentatione, Christum fide apprehendimus. Tertiò, quia per illa signa operatur in nobis effectum gratiæ & refectionis spiritualis. Est igitur præsens repræsentatiuè, obiectiuè, & effectiuè seu virtualiter. Iisdem modis fuit præsens in sacramentis & sacrificiis antiquæ legis. Primò, quia illa Christum figurabant. Secundò, quia Iudæi, per fidem in Christum venturum credebant. Tertiò, quia per Christi futura merita gratiam consequebantur.

3 TOTA difficultas est de quarto modo, an scilicet Christus non solùm per figuram & per apprehensionem, & per effectum

ctum; sed etiam per seipsum sit præsens in Eucharistia? Caluinistæ negant, vt paulò post videbimus. Vnde sequitur, Christum ex illorum sententia, non aliter præsentem esse in Eucharistia, quàm olim fuerit in sacrificiis Mosaicis, nempe sacramentaliter, obiectiuè, & effectiuè; non autem per seipsum: Catholici plus tribuunt Eucharistiæ. Volunt Christum omnibus modis ibi præsentem esse. Hoc in Concilio Tridentino explicant per illas tres particulas, *Verè Realiter, Substantialiter*, quasi dicant. Christum non solùm secundùm figuram, sed etiam secundùm veritatem: neque solùm per apprehensionem; sed etiam reipsa, neque solùm per effectum & operationem, sed etiam per seipsum, & substantiam suam in Eucharistia præsentem esse.

4 VNDE patet, hunc esse statum quæstionis: an Christus per seipsum, & per substantiam suam sit præsens in Eucharistia, nec ne; Vel, an Verè, Realiter, & substantialiter sit ibi, nec ne? Vel, an caro & sanguis Christi sit in Eucharistia, & non tantùm figura, vel apprehensio, vel operatio carnis & sanguinis? Hæc enim eodem recidunt. Nunc ergò videndum est, quid Caluinistæ de hac re sentiant, & quomodo refutari possint.

CALVINISTÆ NEGANT PRÆSENTIAM *Christi in Eucharistia.*

5 HOc apertè constabit ex tribus illorum propositionibus, quas hic subiungam. Prima est, corpus Christi non esse alibi, quàm in cœlo; ac proinde tanto interuallo distare ab Eucharistia, quanto distat cœlum à terra. Ita Caluinus in consensione de re sacramentaria, vbi in fine sic ait: *Tollenda est quælibet localis præsentiæ imaginatio. Nam cum signa hic in mundo sint, oculis cernantur, palpentur manibus: Christus, quatenus homo est, non alibi quàm in cœlo quærendus est.* Et ibidem: *Quia tamen corpus Christi finitum est, & cœlo vt loco continentur: necesse est à nobis tanto locorum interuallo distare, quanto cœlum abest à terra.*

6 ALTERA propositio est verba illa Christi, *Hoc est corpus meum*, non propriè, sed figuratè intelligenda esse, vt sen-

census sit; *Hoc est corpus meum*, id est, Hic panis est signum seu figura corporis mei. Similiter, *Hic est sanguis meus*, id est, Hoc vinum est signum seu figura sanguinis mei. Hæc propositio sequitur ex præcedenti. Nam si corpus Christi non alibi, quam in cœlo est, non potest verè ac propriè esse in Eucharistia, sed tantum figuratè; ac proinde verba illa: *Hoc est corpus meum*, non possunt intelligi, quasi corpus Christi verè ac propriè sit præsens in Eucharistia, sed quod ibi sit præsens figura, seu sacramentum corporis Christi. Ita Caluinus lib. 4. instit. cap. 17. §. 21. Plessæus libr. 4. de Eucharistia, cap. 1. & alii Caluinistæ passim. Verba Plessæi sunt hæc; *Panis significat corpus Christi: Panis est signum corporis Christi: Panis est corpus Christi in signo.*

7 Tertia propositio est; Corpus Christi cùm tantum sit in cœlo, non aliter percipi & manducari à nobis in Eucharistia, quàm solâ fide; neque opus esse ad hanc manducationem, vt per seipsum præsens sit, & è cœlo ad nos descendat, sed sufficere, vt per fidem nos sibi præsentes faciat in cœlo. Nam per fidem in cœlum ad Christum assurgimus. Ita Caluinus libr. 4. instit. cap. 17. §. 5. his verbis, *Interim verò, hanc nō aliam esse, quàm fidei manducationem fatemur, vt nulla alia fingi potest.* Et §. 31. *Christus præsens illis non videtur, nisi ad nos descendat. Quasi verò si ad se nos euehat* (nempè per fidem) *non æquè potiamur eius præsentia.* Et infra: *Necesse non est, Christum elicere in terras, vt nobis sit coniunctus*; quia scilicet solâ fide sufficienter nobis coniungitur. Hinc Plessæus lib. 4. de Eucharistia cap. 1. disertè fatetur Christum non aliter manducari & bibi in Eucharistia, quam in Baptismo, aut in verbo Dei, seu Euangelio, quia non aliter manducatur & bibitur, quàm solâ fide.

8 In his tribus propositionibus continetur doctrina Caluinistarum, in qua ipsi cum Berengario, Wiclefo, & Zvvinglianis consentiunt; & à Catholicis discrepant. Catholici sic docent. Primò, Christum nō tantùm in cœlo, sed etiam in Eucharistia *verè, realiter & substantialiter* præsentem esse. Secundò, verba illa: *Hoc est corpus meum* propriè, non figuratè intelligenda esse. Tertiò non solâ fide, sed *verè realiter & substantialiter* Christum in Eucharistia manducari.

CAL-

CALVINISTÆ SEIPSOS iugulant.

HOC breuiter ostendam, discurrendo per singulas propositiones jam allatas. Prima est, corpus Christi non alibi esse, quàm in cœlo, ac proinde tanto interuallo distare ab Eucharistia, quanto cœlum abest à terra. Hanc euertit Caluinus lib. 4. inst. c. 17. § 10. his verbis; *Omninò hac piis tenenda est regula, vt quoties symbola vident à Deo instituta, illic rei signatæ veritatem adesse certè cogitent ac sibi persuadeant*. Et in cap. 11. prioris ad Corinthios; *Christus visibile illud symbolum nobis porrigendo, vnà dat etiam nobis suum corpus. Neque enim fallax est, qui vacuis figuris nos ludat. Proinde illud mihi est extra controuersiam, veritatem hic cum suo signo coniunctam esse*. Quid clarius? Ait veritatem cum suo signo, id est, corpus Christi cum symbolo panis coniunctum esse; ac proinde, quando symbolum illud nobis porrigitur, simul porrigi corpus Christi, quod per illud repræsentatur. Euertit ergò, quod anteà dixerat, corpus Christi non esse coniunctum cum pane, sed tanto interuallo ab eo distare, quanto abest cœlum à terra. 9

ALTERA propositio est, verba illa Christi, *Hoc est corpus meum*, non propriè, sed figuratè intelligenda esse, vt sensus sit, *Hoc est corpus meum*, id est, Hic panis est signum seu figura corporis mei. Hanc etiam euertit Caluinus. Nam cùm anteà docuisset cum Zvvinglio, panem esse signum seu figuram corporis Christi absentis, id est, in cœlo & non alibi existentis, posteà oppugnans Zvvinglium asseruit, panem esse signum corporis Christi præsentis; & sic incautè seipsum iugulauit. Hoc partim patet ex locis iam citatis; partim ex libello de cœna Domini in fine, vbi contra Zvvinglium & Oecolampadium sic ait; *Dum nimis studiosè ac diligenter in hoc toti incumbebant, vt asserent panem & vinum, corpus & sanguinem Christi vocari, quod ipsorũ signa sint; non cogitarunt sibi hoc interea simul agendum, vt adiungerent ita signa esse, vt nihilominus veritas cum eis coniuncta sit*. Vbi nota, Caluinũ agnoscere duplex signi genus: quoddam nudum seu vacuum; quod rem signatam repræsentat tantũ, sed nõ exhibet; quo pacto imago Cæsaris repræsentat 10

Cæsa-

Cæsarem, sed non exhibet; & figuræ veteris
repræsentabant, sed non exhibebant Christum
nudum & vacuum, sed coniunctum cum re signata, quia
non tantum repræsentat illam; sed etiam exhibet. Et huius
generis signum vult esse panem Eucharisticum. Huc spe-
ctat quod lib. 4. cap. 17. §. 21. ait: *Etsi symbolum à re signa-
tadi ert: quia tamen rem, cui præsentandæ consecratum est,
non figurat tantum, seu nuda & inanis tessera; sed etiam verè
exhibet: cur non eius appellatio in ipsum iure competat? Quod
si humanitus excogitata symbola, quæ imagines sunt rerum
absentium potius, quàm notæ præsentium, quas etiam ipsas
fallaciter sæpè adumbrant; earum tamen titulis interdum or-
nantur, quæ à Deo sunt instituta, multò maiori ratione, rerum
nomina mutuantur, quorum & certam minimeq; fallacem si-
gnificationem semper gerunt, & adiunctam habent ve-
ritatem.* Hoc loco probat Caluinus, panem re
corpus Christi, tali argumento; Quando signum n
repræsentat, sed etiam verè exhibet rem signatam,
ctè vocari potest nomine rei signatæ: At panis Eu
cus non solum repræsentat, sed etiam verè exhibet
Christi; ergò panis Eucharisticus rectè vocari po
pus Christi. Quid aliud hinc colligas, quam corpus
præsens esse in Eucharistia, quod tamen Caluin
negauerat? ergò seipsum destruit.

11 TERTIA propositio est, corpus Christi non aliter
pi & manducari quàm solâ fide. Hanc duplicite
Caluinus, primò, quia oppugnat Zvvinglianos, q
manducationem admittunt. Sic enim de iis loquitu
cap. 17. §. 5. *Sed hoc non perinde conuenit inter omnes, q
eius participadi ratio. Sunt enim, qui manducare Chri
nem, & sanguinem eius bibere, vno verbo definiunt
aliud, quã in ipsum Christũ credere. Sed mihi expressi
dam ac sublimius videtur voluisse docere Christum in
ra illa concione: vbi carnis suæ manducationem nobis c
dat.* Secundò quia expressè docet cũ Plessæo, corpu
sti. *Verè, Realiter & Substantialiter* à nobis manduc
proinde non solâ fide. Sic enim habet in libel. de c
mini. *Necesse est, nos in cœna verè corpus & sanguinem*

recipere. Et infrà. *Intelligimus Christum nobis in cœna veram propriamq́, corporis & sanguinis sui substantiam donare.* Et in c. 1. prioris ad Corinth. *Concludo, realiter, vt vulgò loquuntur, nobis in cœna dari corpus Christi.* Et l. 4. inst. c. 17. §. 32. *In sacra cœna iubet me sub symbolis panis ac vini corpus & sanguinem suum sumere, manducare ac bibere. Nihil dubito quin & ipse verè porrigat, & ego recipiam.* Et Plessæus l. 4. de Eucharistia c. 2. *Dum sacra cœna ex præscripto Christi celebratur, Christum realiter & substantialiter recipimus.* Vides opinor, Caluinum Caluino contrarium esse: & quod vno loco affirmat cum Zvvinglio, altero negare contra Zvvinglium, & consequenter contra se ipsum. Neque hoc nouum est, vt sæpè dixi.

Caluinistæ non intelligunt, quid dicant.

IPse Caluinus hoc fatetur, vt iam ostendam. Dixerat prius cum Zvvinglio, panem esse symbolum Christi absentis, eo quod tanto interuallo abesset Christum ab Eucharistia, quanto abest cœlum à terra. Postea asseruit cõtra Zvvinglium, & contra seipsum, panẽ esse symbolum Christi præsentis, ita vt non solùm repræsentaret, sed etiam reipsa Christum nobis exhiberet. Videbat hæc duo non cohærere: & tamen vt superbum est hæreticorum genus, nec hoc, nec illud voluit reuocare; aut vllam repugnantiam in suis verbis agnoscere. Quid ergò? Prætendit rem esse difficilem & mysterij plenam quæ nec verbis explicari, nec ingenio comprehendi possit. Audi, quid dicat libro 4. inst. c. 17. §. 7 *Nihil restat* inquit; *nisi vt in eius mysterij admirationem prorumpam, cui nec mens planè cogitando, nec lingua explicando par esse potest.* Et infra §. 10. *Etsi autem incredibile videtur, in tanta locorum distantia penetrare ad nos Christi carnem, vt nobis sit in cibum, meminerimus quantum suprà sensus omnes nostros emineat arcana Spiritus sancti virtus, & quàm stultum sit eius immensitatem nostro modo velle metiri. Quod ergo mens nostra non comprehendit, concipiat fides.* Et Beza in tractatu de re Sacramentaria qu. 9. *Fatemur comprehensibile esse mysterium Dei, quo fit, vt quod est, & manet in cœlis, & non alibi, verè communicetur nobis, quia in terra sumus, & non alibi.*

12

13 Hic iterum vides morem & ingenium hæreticorum: Cùm in aperta contradictione deprehensos se vident, non contradictionem, sed mysterium interpretantur. Quæ potuit esse manifestior contradictio, quàm vno loco asserere, corpus Christi nusquam esse, nisi in cœlo; & alio, corpus Christi coniunctum esse cum symbolo panis in Eucharistia? At Caluino & Bezæ, non contradictio, sed mysterium est, quod intelligi nequeat. Audi simile exemplum in eodem Caluino. Docuit alibi, peccata omnia Deo volente & decernente perpetrari. Obijciebant Catholici, hoc consistere non posse cum Scriptura, quæ ait, peccata fieri Deo vetante & prohibente: non posse contrarias in Deo esse voluntates, quarum vnâ velit, alterâ non velit peccata ab hominibus committi. Quid Caluinus? Ait mysterium esse, quod à nobis capi aut intelligi non possit. Sic enim habet, vt cap. 5. quæst. 2. § 8. retuli. *Quod obijciunt, si nihil eueniat, nisi volente Deo, duas esse in eo contrarias voluntates, quia occulto consilio decernat, quæ lege sua palàm vetuit, facilè diluitur.* Quàm facilè audiamus. Pergit igitur post pauca, & sic diluit. *Quomodo Deus diuerso modo idem nolit fieri & velit, non capimus.* Sanè illa diluendi ratio est omnium facillima. Implica te mille contradictionibus; affirma, & nega quod vis; vrgeant aduersarij; facilè te expedies cum Caluino, hac voce; *non capimus: mysterium est.*

Caluinistæ Scripturam corrumpunt.

14 NE longus sim, vno verbo ostendam. Catholici è scriptura producunt 4. potissimum argumenta, quibus probant Christum in Eucharistia præsentem esse: Caluinistæ nullum, nisi corrumpant Scripturam, possunt dissoluere. Primum petunt ex figuris Eucharistiæ. Alterum ex Christi promissione, Ioan. 6. [illegible] *Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita.* Tertium ex institutione, Matt. 26. 2[illegible]. *Hoc est corpus meum. Quod pro vobis datur.* Quartum ex [illegible] 1. Cor. [illegible] 6. *Panis quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est?* Et cap. 11. 27. *Quicunq; manducauerit panem hunc, vel biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini.* Hæc, inquam, sunt argumenta Catholicorum, quæ doctè & copiosè persequitur Bellar. l. [illegible] de

Eucha-

Eucharistia capite 3. & sequentibus.

15 Ego relictis aliis, vno solo, quod ex institutione sumitur, contentus ero; cuius vim Caluinistæ, nisi corrupto textu, nunquam effugient. Est autem tale: Christus instituit Eucharistiam his verbis: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur. Hic est sanguis meus, qui pro vobis effunditur.* At hæc verba debent propriè, non autem figuratè intelligi: ergò corpus & sanguis Christi propriè, & nō figuratè sunt in Eucharistia. Minor, in qua tota difficultas est, probatur ex illis verbis, Luc. 22. 20. *Hic calix nouum testamentum est in meo sanguine, qui pro vobis funditur.* Vbi illud relatiuum; *Qui*, refertur ad calicem, vt patet ex Græco textu: qui sic habet: τοῦτο τὸ ποτήριον, ἡ καινὴ Διαθήκη ἐν τῷ αἵματί μου, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνόμενον id est, Hoc poculum nouum testamentum est in meo sanguine, quod pro vobis effunditur. Ex quo loco sic argumentor: In illo poculo, quod Christus tradidit Apostolis bibendum in cœna Eucharistica, vel erat propriè & verè vinum, vel propriè & verè sanguis Christi. Non potuit propriè & verè esse vinum, quia poculum vini non est effusum pro salute nostra. Christus autem loquitur de poculo, quod pro salute nostra effusum est. Hoc inquit, est *poculum in meo sanguine* (vel poculum mei sanguinis) *quod pro vobis effunditur* Necesse ergò est in illo poculo fuisse verè & propriè sanguinem Christi.

16 Hoc omninò premuntur Caluinistæ, nec apparet vllum effugium. Vidit hoc Beza Caluini discipulus & præ desperatione, cum aliud non posset, maluit textum deprauare, quàm errorem deserere. Sic igitur verba Christi mutauit: τοῦτο τὸ ποτήριον, ἡ καινὴ Διαθήκη ἐν τῷ αἵματί μου, τῷ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνομένῳ, id est, *Hoc poculum nouum testamentum in meo sanguine, qui pro vobis effunditur.* Audax facinus. Ipsemet Beza fatetur in omnibus Græcis Codicibus haberi; *Hoc est poculum in meo sanguine, quod pro vobis effunditur:* & tamen, omnibus refragantibus reponit hæc verba, *Hoc est poculum in meo sanguine, qui pro vobis effunditur.* Bezam sequuntur alij Caluinistæ Sed plerique non aduertunt fraudem, si aduerterent, nihil dubi-

dubito ad saniorem mentem redirent potius; quàm in errore tàm manifesto persisterent.

CALVINISTÆ REPVGNANT PATRIBVS.

37 SANE, qui scripturam tam indignè tractant, non reuerebuntur authoritatem Patrum. Video autem Caluinistas dupliciter in hoc genere peccare. Primò, quod apertè repugnent Patribus. Secundò, quod nihilominus populo persuadeant, Patres ipsis patrocinari. Sic enim loquitur Caluinus in vltima admonitione ad Westphalum: *Constat vetustos omnes scriptores, qui totis quinque seculis post Apostolos vixerunt, vno ore nobis patrocinari*. Verius dixisset: vno ore nobis refragari. Quod dupliciter ostendo. Primò, quia multi ex vetustis scriptoribus expressè docent, panem & vinum Eucharisticum substantialiter mutari in carnem & sanguinem Christi, vt Ambrosius, Cyrillus Hierosolymitanus, Cyprianus, Gregorius Nyssenus, Hilarius, quorum testimonia lib. 1. cap. 3. §. 10. & sequentibus citata sunt. Ergò ex illorum sententia, Christus secundùm carnem & sanguinem verè præsens est in Eucharistia. Secundò, Alij disertè affirmant hanc præsentiam. Audiamus illorum verba.

38 ORIGENES hom. .. in diuersa loca Euangelij sic scribit: *Quando manducas & bibis corpus & sanguinē Domini, tunc Dominus sub tuum tectū ingreditur*. Caluinus diceret, Non ingreditur sub tuum tectum, sed manet in cœlo. Item, Hilarius lib. 8. de Trinitate: *De veritate carnis & sanguinis, non est relictus ambigendi locus*: nisi apud Caluinistas.

39 OPTATUS Mileuitanus lib. 6. contra Parmenianum: *Quid est altare nisi sedes corporis & sanguinis Christi?* Et infra *Hoc tàm immane facinus geminatum est; dùm fregistis etiam calices, Christi sanguinis portatores*. Et Augustinus concione prima in Psalmum 33. *Ferebatur Christus in manibus suis, quando commendans ipsum corpus suum, ait: Hoc est corpus meum. Ferebat enim illud corpus in manibus suis.* Non solam figuram corporis, vt putant Caluinistæ. Contra quos scribit Damascenus lib. 4. de fide c. 14. *Non est*, inquit, *figura corporis & sanguinis Christi: absit enim hoc: sed est ipsum corpus Domini deificatum.*

No-

20 Nolo esse prolixior in citandis Patribus. Satis jam constat, non omnes vno ore Caluinistis patrocinari, nisi patrocinari idem sit, quod refragari. Nihilominus in tanta luce tam impudentes sunt aduersarij, vt quorundam Patrum authoritatem obiectare nobis audeant. Aiunt quosdam docere Christum esse in Eucharistia tanquam in signo: Sed facilis responsio est. Dixi supra Christum. 4. modis præsentem esse in Eucharistia. 1. Per signum seu figularem sui. 2. Per apprehensionem. 3. Per effectum & operationem. 4. Per seipsum. Patres ergò, qui dicunt præsentem esse per signum, non negant præsentem esse per seipsum. Vbi nota, has duas loquendi formulas, distinguendas esse: Christus est in Eucharistia præsens per signum & figuram sui; &, Christus est in Eucharistia præsens per signum & figuram sui tantùm. Prior vera est; posterior falsa.

CALVINISTÆ DIVINIS MIraculis confutantur.

21 Dvplicia sunt miracula, vt notat D. Thomas 3. p. q. 29. art. 1. ad 2. Quædam sunt obiecta fidei, quia creduntur. Quædam testimonia seu motiua fidei, quia juuant vel confirmant fidem. Priora solent esse occulta, vt fides eorum sit magis meritoria. Posteriora debent esse publica & nota, vt possint fidem nostram testari & confirmare.

22 Vtrumque miraculorum genus reperitur circa Eucharistiam. Et quidem miracula prioris generis sunt potissimum quatuor. Primum est, quod substantia panis & vini conuertatur in carnem & sanguinem Christi. Secundùm, quod accidentia panis & vini maneant sine subiecto. Tertium, quod corpus Christi existat sine extensione locali. Quartum, quod existat in diuersis locis. Hæc occulta sunt neque sub sensum cadunt.

23 Miracvla posterioris generis, quibus confirmari potest præsentia Christi in Eucharistia, sunt varia. Quædam contigerunt ante exortā hæresim Berengarij, vt videre est apud Cyprianum sermone de lapsis, Nicephorum l. 13. cap. 7. Sozomenum l. 8. c. 5. Prosperum in lib. de prædictionibus

p. 4 c. 6. Gregorium l. 2. Dialogorum cap. 24. & l. 3. cap. 3. Petrum Diaconum in vita eiusdem Gregorij. Alia contigerunt post exortam hæresim Berengarij, de quibus scribit Paschasius in libro de corpore & sanguine Domini cap. 14. Et Guidmundus lib. 3. de Sacramento. Et his miraculis ipse quoque Berengarius ad eiurandam hæresim permotus est. Alia contigerunt post Ioannem Wiclefum, qui Berengarij hæresim renouauit; vt constat ex Thoma Waldensi, tom. 2. de Sacramentis, cap. 63. vbi refert, se præsente, Londini in Ecclesia S. Pauli quendam Wiclefistam ab Episcopo Cantuariensi jussum esse adorare Eucharistiam, & confiteri præsentiam Christi. Hunc, cum facere recusaret, respondisse, araneam esse digniorem veneratione, quàm Eucharistiam. Mox horribilem araneam ex summo templi tecto in os blasphemi descendisse, & vix multorum manibus prohiberi potuisse, quo minus ad linguam & fauces penetraret.

24 PORRO hæc miracula possunt ad tria capita reuocari. Quædam continent singularia Dei beneficia, quæ ex fide præsentiæ Christi in Eucharistia conferuntur fidelibus; vt sunt restitutio sanitatis, expulsio dæmonum, liberatio à naufragio vel incendio, & similia. Quædam continent pœnam seu vltionem eorum, qui non credunt, vel rident præsentiam Christi in Eucharistia. Exempla passim obvia sunt. Quædam denique continent visiones, quibus Christus in Eucharistia sub forma pueri vel carnis apparuisse legitur, vt patet ex Algero lib. 1. de Sacram. c. 1. & ex aliis. Et quidem prima fiunt potissimum propter fideles: media propter infideles; postrema propter dubios.

25 HINC sumo tria argumenta contra Caluinistas. Primum est, illa fides non potest esse falsa, quam Deus confirmat miraculosis beneficiis: at fidem præsentiæ Christi in Eucharistia confirmat miraculosis beneficiis: ergò illa fides non potest esse falsa. Maior per se nota est, quia Deus, cum sit prima veritas per essentiã, non potest confirmare falsitatim seu mendacium. Minor patet ex Cypriano, Nicephoro, & alijs authoribus suprà citatis, qui scribunt multos, inuocando Christum in Eucharistia, impetrasse ab eo sanitatem

tem

tem & alia beneficia miraculosa; quæ procul dubio non impetrassent, si Christus in Eucharistia præsens non esset. Faciamus aliquem esse, qui putet Christum esse præsentem in lapide, & ex illa persuasione imploret sanitatem à Christo, tanquam in lapide existente. An impetrabit? Nemo dixerit. Cur ergò impetrat, qui in Eucharistia præsentem putat, nisi quia reuera præsens est?

26 ALTERUM argumentum est, Deus non solet eos miraculosè punire, qui aliquid dicunt vel faciunt ex vera fide: at miraculosè punit illos, qui negant, vel rident præsentiam Christi in Eucharistia: ergò eam negando vel ridendo, non agunt ex vera fide. Minor patet ex Thoma Waldensi, & aliis authoribus citatis. Refert Optatus Milleuitanus, quosdam suis canibus Eucharistiam obiecisse, & mox ab ipsis canibus, quasi iniuriam Christo factam vindicantibus, dilaniatos ac discerptos esse. Similia passim occurrunt apud alios scriptores.

27 TERTIUM argumentum est; Qui reuera in fide dubij sunt, & à Deo veritatem in simplicitate quærunt, non solent à Deo illudi falsis apparitionibus: ergò quando apparet illis Christus in Eucharistia sub forma pueri vel carnis, non est falsa apparitio: ergò per eam significat Deus, non amplius dubitandum esse, quin Christus secundùm carnem & sanguinem præsens sit in Eucharistia.

28 FACILE video, quid responsuri sint Caluinistæ. Dicent, falsum esse, miracula illa à Deo fieri; nec esse vera miracula, sed præstigias Dæmonum, & meras illusiones. Nimirum Pharisæis similes sunt, qui, cùm Christus faceret miracula, & turbæ mirarentur, dicebant, *In Beelzebub dæmoniorum principe eijcit dæmonia.* Et sanè alia responsio à Caluinistis expectari non poterat. Qui enim, desperatâ causâ, Scripturæ textum audent deprauare, & sanctorum Patrum testimonia aspernari, quomodo verisimile est, de miraculis benè loqui & sentire eos posse? Nihilominus prudens lector facile aduertit, quid de tali hominum genere existimandum sit, qui omnes præsidium suum in impudentia, & negandi libidine collocatum habent.

CALVINISTÆ NVLLO FVNDAmento subnixi sunt.

29 OSTENDI hactenus Caluinistas, & apertis Scripturæ testimonijs, & authoritate Patrum, & diuinis miraculis coufutari: imò & ipsis contrarios esse. Vnde facilè apparet, nihil solidi fundamenti pro sua opinione stabilienda habere eos posse. Nihilominus, qui omnium hæreticorum mos est, hinc inde corradunt aliquot argumenta, præsertim ex scripturis Patribus & ratione naturali, quæ quanti momenti sint, paucis examinandum est.

30 Ac primo contendunt, hæc verba, *Hoc est corpus meum*, non posse propriè; sed debere figuratè accipi. Hoc autem probant à simili, quia hæ locutiones figuratæ sunt; *Agnus est Phase; Petra erat Christus, ego sum vitis: septem boues sunt septem anni*; ergò etiam hæc est figurata; *Hoc est corpus meum, hic est sanguis meus*. Respondeo: Quidquid sit de antecedente, neganda est consequentia. Nam si ille modus argumentandi valeret, totum argumentum retorqueri posset in aduersarios, hoc modo hæ locutiones sunt propriæ. *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui: Paulus est doctor gentium; Petrus est Apostolus, Iudas est Proditor*; ergò etiam hæc est propria. *Hoc est corpus meum hic est sanguis meus*. Nunc quæro ex Caluinistis, an hæc mea consequentia sit bona, nec ne? Si bona est, iam vicimus. Si mala est, cur suã volunt esse bonam? Est enim eiusdem generis & valoris.

31 SED vrgent hæc verba; *Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus*, debent eodem sensu intelligi, quo ista: *Hic calix nouum testamentum est in meo sanguine*: sed hæc intelliguntur figuratè: ergò & illa; Minor probatur, quia duplex figura est in illis verbis, vna in nomine *calicis*: altera in nomine *testamenti*. Nam calix sumitur pro vino, tanquam continens pro contento per metonymiam. Similiter testamentum sumitur pro signo vel figura testamenti. Non enim vinum aut sanguis est propriè testamentum, sed signum testamenti. Vnde Matth dixit: *Hic est sanguis meus noui testamenti*: non autem, *Hic est sanguis meus nouum testamentum*. Confirmatur primò, quia si vinum aut sanguis esset propriè testamentum, iam singulis diebus renouaretur testamentum

rum Christi, & præcedens antiquaretur. Secundò, necesse esset Christum sæpè mori. Testamentum enim non valet, nisi intercedente morte testatoris.

RESPONDEO. Dupliciter peccat hoc argumentum. Primò, quia malè infert. Tametsi enim daremus hanc locutionem esse figuratam *Hic calix nouum testamentum est in meo sanguine* non tamen sequeretur, hanc etiam figuratam esse, *Hic est sanguis meus*. Patet in exemplo domestico. Nam hæc propria est, *Bibe hoc vinum*. Hæc figurata, *Bibe hunc calicē*. Non ergò licet ab vna argumentari ad aliam. Secundò, nego vllam figuram esse in illis verbis *Hic calix nouum Testamentum est in meo sanguine*. Ac primò, quod in nomine calicis non sit sic ostendo. Nam illa verba. *Hic calix in meo sanguine*, Hebraismum sonant, & perinde valent, ac si dicas, *Hic calix mei sanguinis*, vt habemus in Canone Missæ. Atqui in his verbis nulla planè est figura. Sicut enim propriè dicimus, *hoc est vas aquæ, hæc est amphora vini: ita* similiter; *hic est calix sanguinis*. Itē sicut propriè dicimus, *Bibite ex illo vase, vel ex illa amphora*; ita etiā propriè, *Bibite ex illo calice*.

NEC in nomine Testamenti est vlla figura. Nam testamentum propriè dictum duo significat. Primò, voluntatem seu dispositionem, seu promissionem & pactum testatoris. Secundò, authenticum instrumentum, quo continetur voluntas, dispositio vel promissio testatoris; aut quo applicatur nobis jus ad hæreditatem à testatore promissam. Hoc modo propriè vocari possunt testamenta, non solùm Biblia, quibus continetur voluntas Dei testantis & promittentis; sed etiam sacramenta, quibus applicatur nobis jus ad hæreditatem à Deo promissam. Vnde circumcisio, quæ erat sacramentum veteris legis, per quod dabatur Iudæis jus ad terram promissionis, propriè vocatur testamentum, vt patet ex illo Eccles. 44. 21. *In carne eius stare fecit testamentum*. Eadem circumcisio dicitur etiam fœdus, & signum fœderis, Gen. 17. 10. & 11. Et vtrumque propriè Erat enim signum fœderis, vt fœdus accipitur pro diuina promissione. Et simul erat fœdus, vt fœdus accipitur pro instrumento, quo applicatur promissio. Inter omnia autem sacramenta præcipuè Eucharistia dicitur testamentum tum

quia est authenticum instrumentum, quo confertur nobis jus ad æternam hæreditatem; tum etiam, quia continet apertissimam repræsentationem effusionis sanguinis Christi, quo sancitum est nouum testamentum, & a quo suam vim habet.

34 Ex his patet, quomodo propriè dictum sit, non solum à Matthæo & Marco: *Hic est sanguis meus noui testamenti:* sed etiam a Luca & Paulo, *Hic calix nouum testamentum est in meo sanguine.* Nam illi sumunt nomen testamenti pro voluntate & promissione testatoris: hi pro instrumento illius promissionis. Vnde sensus Matthæi & Marci est: *Hic est sanguis noui testamenti.* id est, Hic est sanguis, quo sancitur voluntas, pactum, & promissio Dei. Sensus autem verborum Lucæ & Pauli est, *Hic calix sanguinis mei est nouum testamentum*, id est, Hoc Sacramentum Eucharistiæ sub specie vini, est authenticum instrumentum, quo applicatur nobis jus ad hæreditatem à Deo promissam.

35 SOLUTUM est argumentum. Ad 1. confirmationem dico, sanguinem Christi sub specie vini contentum, esse quidem propriè dictum testamentum, iuxta sensum iam explicatum; non tamen sequi inde singulis diebus renouari testamentum, sed tantum repeti. Nam celebratio Eucharistiæ, quæ quotidie fit, non est noua institutio testamenti, sed ejusdem repetitio. Vnde sicut vnum idemque testamentum ciuile, quod in charta scriptum est, potest sæpe describi sine vlla sui mutatione: sic Eucharistia potest sæpe repeti, & tamen non ideò mutari. Ad 2. dico, non esse necesse, Christum quotidie mori, etiam si quotidie repetatur testamentum. Non enim requiritur mors testatoris ad repetendum, sed ad sanciendum & confirmandum testamentum.

36 SECUNDUM argumentum sumunt aduersarij ex illis verbis Matthæi 26. 29. *Non bibam amodo de hoc genimine vitis, vsq; in diem illum, cum illud bibam vobiscum nouum in regno Patris mei.* Hæc enim verba dicta sunt à Christo post consecrationem calicis: ergò post consecrationem fuit vinum in calice: ergo non fuit sanguis Christi, nisi figuratè. Respond. Christus duo dixit discipulis. Primò, se non amplius manducaturum pascha cum ipsis. Secundò, nec amplius

plius

plius bibiturum vinum. vtrumque dixit in cœna paschali, ante institutionem Eucharistiæ. Hoc patet ex Luca, qui cap. 22. v. 15. sic scribit; *Desiderio desideraui hoc pascha manducare vobiscum, antequam patiar. Dico enim vobis, quia ex hoc non manducabo illud, donec impleatur in regno Dei, & accepto calice gratias egit & dixit: Accipite & diuidite inter vos: dico enim vobis quod non bibam de generatione vitis donec regnum Dei veniat.* Hæc Lucas, qui deinde subiungit institutionem Sacramenti Eucharistiæ. Vnde patet, alium fuisse calicem vini, de quo Christus dicebat se non amplius bibiturum: & alium fuisse calicem sanguinis, de quo nihil tale dixit. Vtriusq; calicis meminit Lucas loco citato. Obijcies; Matthæus & Marcus narrant, Christum post institutionem Eucharistiæ dixisse, se non amplius bibiturum de vino. Respondeo. Lucas narrat dixisse ante institutionem. Constat autem Lucam rem narrare eo ordine, quo contigit: reliquos non item. Primò, quia sicut Christus dixerat se non amplius bibiturum de vino; sic dixerat, non amplius manducaturum Pascha; hoc autem dixit ante institutionem Eucharistiæ: ergò & illud. Secundò, quia illa verba *Donec illud bibam nouum in regno Patris mei*, non possunt intelligi, nisi de cœlo: at in cœlo non erat bibiturus sanguinem suum, nec verè, nec metaphoricè: vinum autem metaphoricè bibiturus erat, iuxta illud Luc. 22. 29. *Ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus regnum, vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo.* Ergò non de sanguine, sed de vino dixit; *Non bibam amodo de genimine vitis.*

37 TERTIUM argumentum sumitur ex illo 1. Cor. 10. 3. *Omnes eandem escam spiritualem manducauerunt, & omnes eundem potum spiritualem biberunt.* Hinc colligunt. Iudæos manducasse eandem escam spiritualem, quam nos manducamus: at illi manducauerunt corpus Christi tantùm in figura idque per solam fidem; ergò nos eodem modo manducamus. Respondeo. Dupliciter hîc peccant Caluinistæ. Primò, quia Apostolus non dicit, Iudæos manducasse nobiscum eandem escam, sed ipsos inter se eandem manducasse. Sic enim habet; *Patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes mare transierunt, & omnes in Moyse baptizati sunt*

in

in nube & in mari, & omnes eandem escam spiritualem manducauerunt. Ex quibus verbis patet, Apostolum non conferre Iudæos nobiscum, sed illos ipsos inter se: vult enim ostendere, tametsi omnes, tam boni, quàm mali, perceperint eadem Dei beneficia, non tamen omnes placuisse Deo. Vnde mox subdit, *sed non in pluribus eorum beneplacitum est Deo.* Secundò peccant Caluinistæ, quia volunt Apostolum loqui de manducatione spirituali per fidem, quæ secundum ipsos est propria electorum. Hoc autem falsum est, quia loquitur de manducatione, quæ communis erat bonis & malis, vt ex dictis patet.

38 QVARTVM sumitur ex illo Ioan. 12. 26. *Vbi sum ego, illic & minister meus erit*; at ministri Christi non sunt in Eucharistia: ergò nec Christus. Respondeo. Aduersarij videntur mihi nugari in citandis scripturis. Quid si retorqueam argumentum hoc modo; *Vbi sum ego, illic & minister meus erit.* At ministri Christi non sunt in cruce inter duos latrones: ergò nec Christus. Sed ad rem. Sensus verborum Christi est hic: Ministri mei erunt mecum in regno cœlorũ, & videbunt gloriam meã, vt clarè exprimitur c. 17. 2 . *Pater volo vt vbi sum ego, & illi sint mecum, vt videant claritatem meam.*

39 EIUSDEM notæ sunt multa alia, quæ omitto, ne in re seria ludere videamur. Ex Patribus nihil adferunt aduersarii, quod responsione indigeat. Videantur quæ dicta sunt §. 20. Vnum superest argumentum, ex ratione naturali petitum, quod est tale: Impossibile est, vt idem corpus simul existat in diuersis locis; atqui corpus Christi post ascensionem est in cœlo, & ibi mansurum est: ergò non potest simul esse in altari. Respondeo. Maior propsitio neganda est, Nec aduersarij possunt illam probare, nisi emendicando rationes quasdam probabiles ex Scholasticis Theologis, & earum solutiones omittendo. Quæ autem sint illæ rationes, & quomodo dissolui debeant, explicatum est in Scholastica Theologia.

Caluinistæ Merito Suspecti esse debent.

40 EX dictis colligi possunt hæ causæ, cur meritò suspecta esse debeat Caluinistarum de Eucharistia senten-

ten-

sentia, 1. Quia seipsum destruit. 2. Quia tam obscura & implicata est, vt ne ab ipsis quidem Caluinistis explicari aut intelligi possit. 3. Quia defendi nequit, nisi corrumpendo & deprauando sacram scripturam. 4. Quia repugnat Patribus & toti antiquitati. 5. Quia diuinis miraculis confutata est. 6. Quia nullo firmo fundamento est subnixa.

ADDO alias duas causas. Vna est, quod Zvvinglius fateatur se eam accepisse à nocturno spiritu. Hic autem spiritus meritò suspectus est. Primò, quia ipsemet Zvvinglius, cui apparuit, de eo sic loquitur; *Ater fuerit, an albus, nihil memini.* Secundò, quia Gretzerus noster in disceptatione de somno Zvvinglij, prolixè probat, fuisse Dæmonem. Idem affirmant Lutherani. Nec Caluinistæ omninò id negant. Hoc patet ex Dauide Paræo, Caluinista Heidelbergensi, in prælectionibus catechisticis, in solutione cuiusdam argumenti Lutheranorum. Lutherani sic argumentantur; Doctrina Caluinistica de Eucharistia profecta est à Dæmone, quia eam Zvvinglio inspirauit; ergò non potest esse vera. Respondet Paræus, retorquendo argumentum hoc modo; Doctrina Lutherana, de abroganda Missa est etiam à Dæmone inspirata; ergò similiter non potest esse vera. Perinde agunt, vt poëta cecinit; *Væ tibi tu, nigra dicebat cucabus ollã.* 48

ALTERA est quod Iudas proditor credatur fuisse primus author huius doctrinæ Caluinistarum, vt plerique colligunt ex Euang. Ioan. c. 6. Nam cum Christus dixisset, *Sunt quidam ex vobis, qui non credunt.* (nempe præsentiam corporis mei in Eucharistia) continuò subiungit Ioannes: *Sciebat enim ab initio Iesus, qui essent non credentes, & quis traditurus esset eum.* In quem locum ita scribit Aug. tract. 27. in Ioan. *Sunt quidã, qui non credunt, & ideò non intelligunt, quia non credunt.* Et paulò pòst. *Ibi erat & Iudas, qui mansit ad insidiandum non ad intelligendum.* Et Chrys. Hom. 46. in Ioan. *Intuere Christi sapientiã. Neque Iudam manifestauit, neq; latere voluit. Illud, impudentius contenderit: Hoc ne latere arbitratus, licentius auderet. Prius ergò cum nõ credentibus annumerauit, cum diceret: Sunt quidam ex vobis, qui non credũt. Cùm autẽ in malitia perseueraret, vehementius eum arguit: vnus, inquit, ex vobis diabolus est:* Ecce quem ducẽ sequan- 49

tur Caluinistæ. Eum, qui Christo teste, diabolus est. Eum, qui fuit Dux eorum, qui comprehēderunt Iesum, Act. 1. 16.

CAPVT VII.

De Baptismo infantium.

1 CALVINISTÆ docent hæc duo. Primò, omnes filios fidelium ab vtero materno nasci sanctos, & hæredes vitæ æternæ, ac proinde saluari posse sine baptismo. Filios autem infidelium, etiamsi baptizentur, non saluari; nec baptismum illis prodesse. Secundò, qui autem ex thoro illegitimo nascuntur, siue sint filij fidelium, siue infidelium, æternæ damnationi obnoxios esse, nec ad baptismum admittendos. Vtraque pars examinanda est.

Prior pars de filijs fidelium.

2 PRIOREM partem docet Caluinus in Antidoto Concilij Tridentini sess. 6. c. 5. his verbis: *Verum infantes à regno Dei arcere libuit, qui antè erepti sunt ex hac vita, quàm offerri ad baptismum potuerint. Quasi vero de nihilo dictum sit, eos nasci sanctos, qui ex fidelibus nascuntur. Imò, quo iure ad baptismum eos admittimus, nisi quod promissionis sunt hæredes? Nisi enim antè ad eos pertineret vitæ promissio, baptismum profanaret, quisquis illis daret. Quod si Deus in regnum suum eos adoptauit, quanta iniuria fit promissioni, quasi per se ad eorum salutem non sufficiat?* Et infra: *Inclusa est infantium salus in promissione, qua Deus fidelibus testatur, se fore illis & semini eorum in Deum. Hac ratione sibi nasci pronunciabat, qui ex Abraham ducebant originem. Huius promissionis beneficio recipiuntur ad baptismum quia censentur Ecclesiæ membra. Non à baptismo igitur initium habet eorum salus, sed quæ iam in verbo fundata est, baptismo obsignatur.* Et l. 2. Inst. c. 5. §. 24. *Infans à matris vtero, in fœdere, id est, in promissione vitæ æternæ continetur.* Et ibidem: *Filiorum, haud dubiè, loco habet eorum filios, quorū semini in patrem se fore pollicitus est.*

Ex his & alijs Caluini verbis, quę ibidem habentur, colligi possunt hæc puncta. 1. Illam promissionem, quæ Abra-

hæ

hæc facta est, Gen. 17. 7. *Ero Deus tuus, & seminis tui post te:* pertinere ad omnes parentes fideles, & eorum filios. 2. Itaque omnes filios fidelium, vi illius promissionis, esse sanctos, & hæredes vitæ æternæ, nec posse vnquam perire. 3. Quamuis ergò moriantur sine baptismo, nihilominus saluari vi promissionis. 4. Nō enim baptismum institutum esse, vt infantes per illum efficiantur sancti; sed vt eorum sanctitas obsignetur, cùm baptismus nihil aliud sit, quàm publicum sigillum, quo Ecclesia testatur, filios fideliū sanctos esse, & in fœdere promissionis contineri. 5. Vnde sicut olim filij Abrahæ obsignabantur sigillo circumcisionis; ita nunc filios fideliū, sigillo baptismi obsignari. 6. Et sicut olim non circumcidebantur filij infidelium, eo quod in fœdere promissionis non continerentur, ita nunc filios infidelium non debere admitti ad baptismum, quia à promissionis fœdere exclusi sunt. Deniq; sicut sigillum Regis censetur profanari, quando falsæ scripturæ vel epistolæ appenditur; ita meritò profanari baptismum, quando confertur ijs, qui promissionem Dei non habent, cuiusmodi sunt omnes infideles.

Hæc Caluini sententia manifestè falsa est, & ex scripturis refelli potest. Hoc probo ex tribus principijs. Primum est, quod omnes infantes, tam fidelium, quàm infidelium, nascantur in peccato originali. (Rom. 5. 12. & ad Ephes. 2. 3.) Alterum, quod ratione peccati originalis, sint filij mortis, iræ, & damnationis (ibidem) Tertium, quod non possint effici filij Dei, nisi renascantur in Deo per baptismum, iuxta illud Ioan. 3. *Nisi quis renatus fuerit denuo, non potest videre regnum Dei.* Et infra: *Oportet vos nasci denuo.* Causam addit: *quia quod natum est ex carne, caro est.* q. d. Qui nascuntur ex parentibus per carnalem generationem, nascuntur filij iræ, & corruptionis, nec possunt saluari, nisi renascantur ex Deo per baptismum. Hinc D. Aug. li. 3. de ani. & eius orig. c. 9. *Noli,* inquit, *credere, noli dicere, noli docere, infantes antequam baptizentur, morte præuentos, peruenire posse ad originalium indulgentiam peccatorum, si vis esse Catholicus.* Et epi. 28. ad Hieronymum: *Quisquis dixerit, quod in Christo viuificabuntur etiam paruuli, qui sine Sacramenti eius participatione de vita exeunt, hic profectò & contra Apostolicam*

pre-

prædicationem venit, & totam condemnat Ecclesiam, vbi propterea cum baptizandis paruulis festinatur & curritur quia sine dubio creditur, alias in Christo viuificari non posse. Iam subsumo. Atqui Caluinus dicit, paruulos in Christo viuificari, qui sine baptismo de vita exeunt; ergò Caluinus, teste Augustino, contra Apostolicam prædicationem venit, & totam condemnat Ecclesiam.

5 Nec obstat promissio Abrahæ facta. Imò, ex illa ipsa promissione, sumo tria argumenta contra Caluinistas. Primum est tale; Promissio, quæ Abrahæ facta est, dupliciter potest explicari. 1. In sensu litterali. 2. In sensu mystico. Si explicetur in literali, nihil ad rem Caluini facit. Non enim Deus, secundum litteram, promisit Abrahæ & semini eius vitam æternam, sed possessionem terræ Chanaan Verba promissionis sunt hæc: *Dabo tibi & semini tuo terram peregrinationis tuæ, omnem terram Chanaan in possessionem æternam.* Si autem explicetur in sensu mystico, tunc quidem potest intelligi de vita æterna, non tamen descendit ad filios per carnalem generationem ex parentibus fidelibus, vt falsò interpretatur Caluinus, sed per fidem in Christum. Hoc docet Apostolus ad Roman. 4. & 9 & ad Gal. 3. & 4. Vbi disertè explicat, eos esse filios Abrahæ secundum promissionem vitæ æternæ, non qui sunt filij carnis, sed qui sunt filij fidei, id est, qui imitantur fidem Abrahæ. Sic enim loquitur ad Galat. 3. 17. *Cognoscite, quia qui ex fide sunt, ij sunt filij Abrahæ.* Et ibidem v. 9. *Qui ex fide sunt, benedicentur cum fideli Abraham.* Tunc ergò secundum Apostolum, incipimus esse filij Abrahæ, vi promissionis, cum incipimus esse fideles: At infantes non incipiunt esse fideles ab vtero materno, sed in baptismo: *Illis enim baptizari, est credere,* vt loquitur August. lib. 1. de peccatorum meritis & remiss. c. 27. Ergò infantes non nascuntur Sancti ab vtero materno, sed efficiuntur Sancti, quando per baptismum regenerantur, vt supra ex Euangelio dictum est.

6 Alterum argumentum post promissionem Abrahæ factam, Iacob & Esau ex parentibus fidelibus nati sunt; & tamen Esau ab vtero materno non fuit sanctus & hæres vitæ æternæ, vt patet ex illo Rom. 9. 13. *Iacob dilexi: Esau autem* odio

uatio habui. Ergò non omnes filii fidelium, vt illius promissionis, ab vtero materno nascuntur sancti, & hæredes vitæ æternæ.

TERTIUM; si omnes nascuntur sancti, planè sequitur, omnes Iudæos nasci sanctos. Omnes enim nascuntur ex 12. Patriarchis filiis Iacob; At 12. Patriarchæ fuerunt fideles, ergò proximi illorum filij fuerunt sancti ab vtero materno: ergò & horum filij, & sic deinceps. Quomodo ergò reprobati sunt? quomodo exclusi ab Euangelio? quomodo excisi à radice? quomodo gentiles in eorum locum suffecti?

POSTERIOR PARS DE FILIIS *illegitimis.*

POSTERIOREM partem docent Caluinistæ in synodo Vilnensi anno 1589. die 1. Martij, vbi publicè decretum est, ne quis paruulos illegitimè natos baptizare audeat, vt refert Adrianus. Iungius lib. 1. de doctrina & moribus Euangelicorum, cap. 17. Et in Palatinatu, Anno 1587. Articuli quidam Caluinisticæ Reformationis disseminati sunt, quorum secundus habebat hæc verba; *Infantes, qui ex illegitimo thoro nascuntur: æternæ perditioni ac damnationi obnoxij sunt, nec per baptismum iuuari possunt.* Scio, hos articulos à quibusdam Caluinistis reijci, tanquam suppositios. Sed quidquid sit, videtur hæc sententia apertè sequi ex principiis Caluini. Ipse enim docet, promissionem Abrahæ & aliis fidelibus parentibus factam, jure hæreditario descendere ad filios per carnalem propagationem, eo modo quo ciuilia pacta, feuda, & bona hæreditaria parentum ad filios deriuantur; Atqui omni iure, tàm diuino, quàm humano, pacta & bona paterna deriuantur ad filios legitimos, non autem ad illegitimos; ergò illegitimi non continentur in promissione Abrahæ facta; ergò sigillo baptismi obsignari non debent. Itaque ad illos spectat illud Saræ, Gen. 21. 10. *Eijce ancillam hanc & filium eius. Non enim erit hæres filius ancillæ cum filio meo Isaac.*

HAEC doctrina, cuius Caluinistas meritò jam pudet, falsa est. An non Christus pro omnibus mori voluit, tàm legitimis, quàm illegitimis? Hos enim nusquam legitur ex-

clusisse. An non pro omnibus baptismũ instituit? *In Christo:* inquit Apostolus ad Gal. 3. 28. *Non est Iudæus, neque Græcus: non est seruus, neque liber: non est masculus, neque fœmina.* Et Petrus Actor. 10. 34. *In veritate comperi, quia non est personarum acceptor Deus.* Et sanè habemus clarum exemplum in Scriptura. Iephte, qui fuit fortissimus Iudex Israëlitarum, ex muliere meretrice natus est, vt legimus in libro Iudicũ, c. 11. An propterea æternæ damnationi fuit obnoxius? Minimè profectò. Nam Apostolus Heb. 11. v. 32. inter sanctos veteris Testamenti illum recenset.

20 Accedit testimonium Augustini lib. 2. contra duas epistolas Pelagianorum, cap. 6. & 7. vbi proponit hanc quæstionem; an infantes propter merita vel demerita parentũ, prædestinentur vel reprobentur? Et respondet negatiuè; quia sæpè fit, inquit, vt infans natus ex parentibus optimis & sanctissimis, sine baptismo moriatur & pereat; natus vero ex patre fornicatore & matre meretrice, per baptismum regeneretur & saluetur.

CAPVT VIII.

De Exorcismo.

1 Variæ ceremoniæ adhiberi solent ante baptismum, quarum vna ex præcipuis est exorcismus, quo Diabolus expellitur ab homine baptizando, ne baptismum vel fructum illius impediat. Est autem duplex pars exorcismi: vna dicitur. *Exsufflatio:* altera *Adiuratio.* Nam Episcopus vel Sacerdos, antequam confert Baptismum, solet exsufflare & adiurare Diabolum, vt exeat ab eo, qui baptizandus est. Et quidem, quando resufflat, vtitur his verbis: *Exi ab eo immunde spiritus, & da locum aduenienti Spiritui sancto, da honorem Deo viuo & vero.* Quando autem adiurat, vtitur istis: *Exorcizo te immunde spiritus, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, vt exeas & recedas ab hoc famulo Dei N.*

2 Nunc quæstio est; An huiusmodi ceremonia toleranda & vsurpanda sit? Negant Caluinistæ cum antiquis Pelagia-

gia-

gianis. Et quidem Caluinus l. 4. inst. c. 15. §. 19. ait esse *aduentitiam farraginem, Sathanæ imposturam, ludibrium, nugas, theatricam pompam, exoticas sordes.* Eodem modo loquuntur Caluini discipuli. Lutherani hactenus admiserunt Exorcismum. Nisi quod ante aliquot annos Ægidius Hunnius cœperit illum respuere & oppugnare. Cuius obiectiones paulò pòst diluendæ sunt.

Nos duplici de causa defendimus & vsurpamus hanc ceremoniam. 1. Quia semper in Ecclesia Catholica fuit vsurpata, vt fatetur Caluinus. 2. Quia ab initio in bonum ac laudabilem finem instituta est. Audiamus antiquos Patres. Aug. li. 6. con. Iulian. Pelag. c. 2. sic habet: *Verum est, quod antiquitùs veraci, fide Catholica prædicatur & creditur per Ecclesiam totam, quæ filios fidelium ne exorcizaret nec exsufflaret; si non eos de potestate tenebrarum, vt à principe mortis erueret: quod in libro meo, cui velut respondes à me positum est: sed id tu commemorare timuisti, tanquam ipse à toto orbe exsufflandus esses, si huic exsufflationi, quâ Princeps mundi & à paruulis eijcitur foras, contradicere voluisses.* Et li. 2. de nupt. & concupis. c. 18. de eodem Iuliano: *Accusat Ecclesiam toto orbe diffusam, in qua vbique omnes baptizandi infantuli nō ob aliud exsufflantur, nisi vt ab eis Princeps mundi eijciatur foras, à quo necesse est vasa iræ possideantur, cùm ex Adam nascuntur, si in Christo nō renascantur. Contra istam fundatissimam veniens veritatē, ne vniuersam Christi Ecclesiam oppugnare videatur, quasi me vnum alloquitur.* Et ibid. c. 29. citat pro hac re antiquos Patres contra Iulian & postea subdit: *Hos iste audeat Manichæos, & antiquissimā Ecclesiæ Traditionē, isto nefario crimine aspergit, quâ exorcizantur & exsufflātur paruuli, vt in regnum Christi à potestate tenebrarum, hoc est, Diaboli & Angelorum eius eruti transferatur. Nos autem paratiores sumus cum istis viris, & cum Ecclesiâ Christi in huius fidei antiquitate firmata, qualibet maledicta & contumelias perpeti, quàm Pelagiani cuiuslibet eloquii prædicatione laudari,* Hæc omnia valent contra Caluinistas.

CONSENTIUNT alij Patres. Chrysostomus ho. de Adam & Eua, sic scribit; *Illud etiam, quod circa baptizandos in vniuerso mūdo, siue sint paruuli, siue iuuenes, sancta Ecclesia vni-*

formiter agit, non otioso contemplemur intuitu: quod cum ad regenerationis veniunt sacramentum, non prius fontem vitæ ingrediuntur, quàm Exorcismis & insufflationibus clericorum spiritus ab iis immundus abigatur. Quæ verba transcripsit Cælestinus Papa epist. 1. cap. 12.

5 OPTATUS Mileuitanus lib. 4. contra Donatistas: *Neminem fugit, quod omnis homo, qui nascitur, quamuis de Christianis parentibus nascatur, quod sine spiritu immundo esse non possit. Quem necesse sit ante salutare lauacrum ab homine excludi & separari. Hoc exorcismus operatur, per quem spiritus immundus depellitur, & in loca deserta fugatur.*

6 GREGORIUS Magnus in libro sacramentorum; *Et exsufflat ter in faciem, dicens: Exi ab eo Sathana, redde honorem Deo viuo & vero redde honorem Iesu Christo filio eius, & Spiritui Paraclito, &c. Recede ab hoc famulo Dei, quia istum sibi Deus, & Dominus noster Iesus Christus ad suam sanctam gratiam & benedictionẽ, fontemq; baptismatis vocare dignatus est: & hoc signum sanctæ crucis, quod nos fronti eius damus, tu maledicte Diabole nunquam audeas violare, &c. Exorcizote immunde spiritus, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, vt exeas & recedas ab hoc famulo* Dei N. &c.

7 Ex his testimonijs, vt alia omittam, habemus hæc: quod infantes nascantur sub potestate diaboli. 2. Quod Diabolus cum sua potestate ab iis expelli debeat ante baptismũ. 3. Quod illa expulsio fiat per exsufflationem & Exorcismũ. 4. Quod semper in Ecclesia toto orbe fuerit vsurpata hæc ceremonia. 5. Quod antiquitate fidei, & fundatissima veritate subnixa sit. 6. Quod Pelagiani & Caluinistæ, qui exsufflationi contradicunt, toto orbe exsufflandi sint. 7. Quod qui illam oppugnant, totam Ecclesiam oppugnent. 8. Quod potius maledicta & contumelias Pelagianorum & Caluinistarum perpeti debeamus, quàm ipsis cõsentire, & Exorcismum deserere. Notent hæc aduersarij.

8 MULTA obiicit Hunnius, quæ facilè dissoluuntur. Prima obiectio. Nec Christus instituit exorcismum, nec Apostoli vsurparunt ergò Respondeo cum distinctione. Duo enim spectari debent in Exorcismo. Vnum est, potestas eiiciendi Dæmonem. Hanc Apostoli & eorum successores im-

immediate à Christo habent, vt patet ex illo Marc. 3. 15. *Dedit illis potestatem eiiciendi dæmonia.* Alterum est, externa ceremonia, quæ adhibetur ad eijciendũ Dæmonem. Hanc Ecclesia instituit, partim exemplo Christi, partim suo jure & authoritate. Quod sic ostendo. Illa externa ceremonia consistit in duobus. 1. In sufflatione. 2. In pronuntiatione horum verborum: *Exi ab eo immunde spiritus.* Item, *Exorcizo te immunde spiritus, vt exeas ab eo.* Vtroque vsus est Christus. Priori quidam Ioan. 20. 22. *Hoc cùm dixisset insufflauit, & dicit eis; accipite Spiritum sanctum.* Sicut enim Christus per illam insufflationem significabat, Spiritum sanctum ingredi in Apostolos; ita Ecclesia per exsufflationem significat, spiritum malum exire ab infantibus. Posteriori verò, Matth. 17. 17. *Et increpauit illum Iesus, & exiit ab eo dæmonium.* Et Marc. 1. 25. *Et comminatus est ei Iesus, dicens: Obmutesce & exi de homine.*

9 Dices? Christus dedit Apostolis potestatem eijciendi Dæmonem ab homine corporaliter obsesso: at infantes, qui portantur ad baptismum, non sunt corporaliter obsessi: ergò non dedit potestatem eijciendi dæmonem ab infantibus baptizandis. Respondeo. Dupliciter intelligi potest, infantes corporaliter obsideri à Dæmone. Primò, quod Dæmon habeat potestatem in eorum corpora, quâ possit ea vexare, torquere, strangulare. Secundò, quod actu vtatur hac potestate, eorum corpora vexando, torquendo, strangulando. Priori modo sunt corporaliter obsessi, non posteriori. Et ideò adhibetur Exorcismus, vt potestas Dæmonis expellatur ab illorum corporibus, nec ea vexare possit. Quo sensu intelligendum est illud August. lib. 2. de peccato originali cap. 40 *Prius exorcizatur in paruulis & exsufflatur potestas contraria.* Igitur Christus, quando dedit Apostolis potestatem eijciendi Dæmonia, non restrinxit illam potestatem ad solos corporaliter obsessos posteriori sensu, sed absolutè dedit potestatem eijciendi Dæmonia à quibuscunque & quomodocunque obsessis.

10 Secunda obiectio, Dæmon non expellitur ab infantibus per exorcismum, sed per baptismum. Respondeo. Per vtrumque expellitur, sed diuerso modo. Per baptismum

expellitur ab anima: per exorcismum à corpore & à sensibus. Nota, dæmon habet potestatem in homines non baptizatos, ratione peccati originalis, vt rectè docet D. Tho. in 3. p. qu. 71. art. 2. ad 1. Hanc autem potestatem habet tribus modis. Primò in anima, quatenus ipsa per peccatum à Deo auersa est, & Diabolo subiecta. Secundò in corpore, quatenus Diabolus potest illud vexare, agitare, cruciare, strangulare. Tertiò in phantasia, aliisque sensibus internis & externis, quatenus potest eos afficere per illusiones, deceptiones, falsas opiniones, terrores, & id genus ludibria & terriculamenta. Hinc sequitur, Diabolum tribus modis expelli posse ab homine. Primò, liberando animam à peccato; quod fit per baptismum aut pœnitentiam. Secundò, expellendo illum à corpore, ne illi noceat; quod fit per exorcismum. Tertiò expellendo à sensibus, ne ludificet aut terreat; quod fit etiam per Exorcismum. His tribus modis expellitur ab infantibus. Primò, quia per baptismum purgantur à peccato originali. Secundò, per Exorcismum expellitur à corpore, ne illud strangulet ante baptismum. Tertiò, per eundem Exorcismum expellitur à sensibus, ne postea, cùm infantes adoleuerint, per illusiones aut terrores impediat illos in vita spirituali, quam in baptismo acceperant.

11 HINC patet, quo sensu suprà dixerimus, per Exorcismũ expelli Dæmonem ab infantibus, ne impediat baptismum. Potest enim dupliciter illum impedire. Primò, impediendo susceptionem baptismi; vt si infantem strangularet in ipsa baptismi inchoatione. Secundò, impediendo fructum baptismi; vt si infantem, cùm adolescit, per falsas opiniones aut errores abduceret à fide vel gratia baptismi. Hinc vlterius patet, non frustrà suppleri exorcismum, si antea fuisset neglectus. Nam licet infans per baptismum sit liberatus à peccato originali: potest tamen posteà infestari à Diabolo, nisi per exorcismum muniatur.

12 TERTIA obiectio. Si Exorcismus haberet vim expellendi Dæmonem, haberet illam ex mandato & promissione Christi: at Christus nusquam mandauit Exorcismum, nec promisit illi vim expellendi Dæmonem: ergò. Respondeo.

deo. Exorcismus, propriè loquendo, non accepit à Christo vim seu potestatem expellendi Dæmonem, sed Apostoli & eorum successores, iuxta illud Marci 3.15. *Dedit illis potestatem eijciendi Dæmonia.* Nihilominus Apostoli & eorum successores in vsu illius potestatis, adhibent externam ceremoniam, sicut etiam Christus adhibuit. Adhibent enim exsufflationem, & certam verborum formulam. An autem hæc ceremonia participet aliquam virtutem expellendi, si non physicam, saltem moralem, scholastica contrauersia est, neque hoc loco valdè necessaria. Videri potest: Bellarminus lib.2. de sacramentis in genere cap.31. Suarez & alij.

13 QVARTA obiectio. Nullus cultus potest placere Deo, qui ab hominibus institutus est, sine expresso Dei mandato; at Exorcismus est talis cultus: ergò non potest placere Deo. Respondeo. Maior falsa est, etiam ex concessione aduersariorum. Nam ipsi vsurpant multas ceremonias in baptismo & Eucharistia, quæ sine expresso Dei mandato institutæ sunt. Certè Caluinus in libello de formula sacramentorum ministrandorum, præscribit has ceremonias baptismi. 1. Vt infans adferatur ad baptismum die dominico, vel alio celebri, quo populus in Ecclesia frequens est, vt coram populo baptizetur. 2. Vt qui infantem adferunt, interrogentur, an spondeant se instructuros infantem, cùm adoleuerit. 3. Vt nomen imponatur infanti baptizando. 4. Vt forma sacramenti pronuncietur lingua patria. 5. Vt recitetur symbolum, oratio dominica, & aliæ preces. Hæ autem ceremoniæ à Deo expressè mandatæ non sunt. Si ergò hæ laudabiliter à Caluinistis vsurpari possunt sine expresso Dei mandato; cur non similiter Exorcismus à Catholicis? Et hactenus quidem contra Caluinistas. Deinceps contra Anabaptistas agendum est.

DE CONTROVERSIIS ANABAPTISTARVM.

VARIA sunt genera Anabaptistarum. Alíqui vocantur Cathari, id est, puri ab omni peccato & macula. Hi omittunt illam particulam orationis Dominicæ, Dimitte nobis debita nostra. Alij Tacentes, qui interrogati de religione non respondent, sed quasi attoniti hærent in suis phantasijs. Alij Enthusiastæ, qui iactant secum Deo loqui, & cœlestibus visionibus illustrari. Alij Libertini, qui putant Christianam libertatem in eo consistere, vt nulli Principi aut Magistratui politico subiecti sint. Alij Adamitæ, qui nudi incedunt sine vestibus, sicut Adam & Eua in paradiso incedebant. Alij Mennonistæ, à quodam Mennone Frisio sic dicti. Alij alijs nominibus appellantur. Omnes tamen communi titulo vocari solent Anabaptistæ. Horum dogmata, siue communia omnibus, siue aliquorum propria, sunt hæc ferè. Primò, nullum esse peccatum originale. 2. Infantes non esse baptizandos, eò quod baptismi capaces non sint. 3. Apud Christianos non debere esse Magistratum secularem seu politicum. 4. Christianis prohibitum esse bellum. 5. Similiter prohibitum esse iuramentum. 6. Polygamiam esse licitam. 7. Matrimonium dissolui posse propter diuersitatem religionis. 8. Animas iustorum post hanc vitam extingui. Quæ omnia falsa sunt, vt patebit ex sequentibus.

CAPVT

CAPVT. I.

De peccato Originali.

ANABAPTISTÆ cum Pelagianis negant peccatum originale. Fatentur quidem Adamum peccasse, sed simul addunt, peccatum illius soli ipsi, non autem posteris nocuisse. Itaque posteros nec peccatum originale, nec mortem, aut alias miserias ex Adamo contrahere; sed nasci in puris naturalibus, vt aiunt, id est, sine virtute & vitio & quod postea moriantur, aut aliis miseriis subiecti sint, hoc non prouenire ex pœna peccati, sed ex causis naturalibus. Ita ex Aduersariis refert Petrus Martyr. in cap. 5. epistol. ad Romanos. Ex Catholicis, Bellarminus libro 4. de statu peccati, capit. 1. & plures alij. Hic error refellitur per duas sequentes conclusiones.

PRIMA Conclusio. Infantes in ipsa conceptione contrahunt peccatum originale ex Adamo, & cum illa nascuntur. Est vnum ex præcipuis fidei nostræ fundamentis, teste Augustino libr. 1. contra Iulianum, cap. 2. Et probatur ex Scripturis. Psal. 50. 7. *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea.* Loquitur de peccato originali, in quo cõceptus est. Loquitur autem de eo in plurali numero, quia vnum illud peccatum est quasi fons omnium aliorum peccatorum, vt rectè notat Bellarminus in comment. illius Psal. Item, Rom. 5. 12 *Per vnum hominem* (nempe Adamum) *peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors: & ita in omnes homines mors pertransijt, in quo omnes peccauerunt.* Et ibidem; *Per inobedientiam vnius hominis* (Adami) *peccatores constituti sunt multi*, qui ab Adamo descenderunt. Quod sic explico. Deus voluit Adamum, tanquam primum parentem totius humani generis, esse caput & principem omnium posterorum, & omnium voluntates in illius voluntate collocauit; ita quidem, vt si Adamus peccaret comedendo ex ligno vetito, omnes cum eo, & in eo censerentur peccare. Quod etiam factum est. Et hoc sensu dicit Apostolus; *In quo omnes peccauerunt.* Vide S.

de S. Augustinum lib. 3. de peccatorum meritis & remiss. capite septimo.

3 EODEM spectat illud Ephes. 2. 3. *Eramus & nos naturâ filij iræ sicut & cæteri* Sensus est: sicut cæteri homines, propter peccatum originale, quod à natiuitate, siue ab ortu naturæ contraxerunt, erant filij iræ, id est, digni & obnoxij iræ & vindictæ Dei; ita & nos. Nam illa particula, *naturâ*, idem significat, quod ex naturali natiuitate seu propagatione ex Adamo. Nota, Peccatum illud, in quo nascimur, appellatur duplici nomine. Primò dicitur *originale*, quia in prima nostra origine seu conceptione illud contrahimus. Secundò dicitur *peccatum naturæ*; tum quia totam naturam humanam inficit; tum etiam, quia non committitur propriâ nostrâ voluntate, sed per naturalem generationem ex Adamo, nobis communicatur. Itaque duplex illius causa potest assignari. Vna est peccatum Adami. Altera, naturalis generatio ex Adamo. Diuerso tamen modo. Nam peccatum Adami directè & quasi effectiuè (moraliter tamen, non physicè) causat in nobis peccatum originale in ipso instanti nostræ conceptionis. Generatio verò naturalis substituit & applicat subiectum, in quo peccatum Adami possit producere suum effectum, id est, peccatum seu maculam originalem. Vide, quæ diximus in Scholastica Theologia, vbi ex professo de hac re disputatum est.

4 MVLTA solent obiici à Pelagianis & Anabaptistis. Ac primò obiicitur illud Ezech. 18. 20. *Filius non portabit iniquitatem Patris.* Respondeo. Nisi sit particeps peccati Patris. Potest autem duobus modis esse, particeps. Primò, si imitetur peccatum patris. Quo sensu dictum est, Exodi 20. vers. 5. *Ego sum Dominus Deus tuus, zelotes, visitans iniquitatem Patrum in filios, in tertiam & quartam generationem eorum, qui oderunt me.* Secundò, si ipsius voluntas constituatur in voluntate patris, tanquam in capite & principio totius posteritatis. Hoc sensu sumus participes peccati Adæ.

5 SECVNDO obiicitur illud 2. Corint. 5. 10. *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt recipiat vnusquisque propria corporis sicut gessit, siue bonum, siue malum.* At paruuli nihil gesserunt. Respondeo. Vel aduersarij volunt hunc

locum

locum intelligendum esse de solis adultis; & sic non valet obiectio: vel etiam de paruulis, & tunc quæram, quid boni gesserint paruuli baptizati; Quod si satis est, eos gessisse bonum per alios, etiam satis erit paruulos non baptizatos gessisse malum per alios. Vide D. Augustin. lib. 6. contra Iulianum cap. 2.

TERTIO obiicitur illud Ro. 4. 15. *Vbi lex non est, nec præuaricatio.* Sed paruulis non est lex, quia non est illis cognitio legis; ergò nec præuaricatio. Respondeo. Illa lex, quæ data est Adamo in Paradiso de non comedendo fructu, fuit etiam data omnibus eius posteris in illo. Et quia ille transgressus est eam legem, omnes quoque posteri in illo transgressi sunt, juxta illud Apostoli; *In quo omnes peccauerunt.*

QVARTO obicitur illud Ro. 5. 19. *Per vnius hominis inobedientiam peccatores constituti sunt multi.* Hinc colligunt aduersarij; peccatum Adæ non deriuari in posteros per propagationem, sed per imitationem. Nam si per propagationem deriuaretur jam omnes æqualiter illud contraherent. At Apostolus dicit, non omnes, sed multos illud contrahere; ergò non loquitur de propagatione, sed de imitatione. Respondeo. Apostolus vtrumque dixit, & *multos*, & *omnes.* Nam anteà dixerat, peccatum Adæ transisse in omnes, & similiter justitiam Christi transire in omnes. Nunc dicit, per inobedientiam Adæ multos constitui peccatores; & similiter per iustitiam Christi multos constitui iustos. Qui sunt illi multi; Nempe omnes, qui ex Adamo nascuntur per seminalem generationem: & similiter omnes, qui in Christo renascuntur per baptismum. Hi ergò & multi sunt, & omnes sunt. Non quidem simpliciter omnes, quia Eua & Christus non sunt constituti peccatores per Adamum; nec infideles constituti sunt iusti per Christũ) sed omnes qui ex Adamo & Christo nascuntur; ex Adamo per seminalem generationem; ex Christo, per spiritualem regenerationẽ. Eodem sensu dictum est, Gen. 17. 5. *Patrem multarũ gentiũ constitui te.* Et c. 22. 18. *In semine tuo benedicentur omnes gentes.* Vbi patet, eos qui promittuntur Abrahamo in filios, nũc dici *multos*, nunc *omnes*, quia omnes sunt in certo quodam genere, non tamen omnes respectu totius humani generis.

QVIN-

8 QVINTO obijcitur illud Rom. 5. 12. *Per vnum hominem peccatum in mundum introiuit.* Hinc colligunt aduersarij, peccatum intrasse in mundum per imitationem, non autem per generationem. Si enim per generationem intrasset, jam non intrasset per vnum hominem, sed per duos, quia generatio requirit marem & fœminam. Aug. li. 2. Hypognosticon, dupliciter respondet. Primò, virum & mulierem coniunctos per matrimonium, non esse duos, sed vnum iuxta illud Matth. 19. 6. *Non sunt duo, sed vna caro.* Secundò, vtrumque dictum esse in Scriptura, & per vnum, & per vnam intrasse peccatum in hunc mundum, vt satis fieret curiosis Pelagianis. Nam loc. c. dicitur; *Per vnum hominem.* At Eccl. 25. 33. dicitur: *A muliere factum est initium peccati, & per illam omnes morimur.* Tertiò responderi potest, Adamum esse primariam causam peccati originalis, quia peccante Adamo, nos omnes simul in eo peccauimus. Rom. 5. v. 12. Nam Deus constituerat illum, vt esset caput totius humani generis, cum hoc pacto, vt si ipse peccaret, omnes simul posteri in eo peccarent. Aliud est de Eua. Deus non constituit illam, vt esset caput, sed vt esset sub viro, tanquam sub capite (1. Cor. 11. 3. & Eph. 5. 23.) Tametsi igitur Eua peccauerit, non tamen fuit primaria causa peccati originalis, sed tantùm occasio. Cùm enim comedisset de fructu prohibito, inuitauit Adamum, vt & ipse comederet, & sic dedit illi occasionem peccandi. Et hoc sensu intelligitur illud, *A muliere factum est initium peccati.* Reliquæ subtiliores obiectiones videri possunt in nostra Scholastica Theol. in tract. de pecc. originali.

9 SECVNDA conclusio. Non solùm peccatum originale, sed etiam multa alia mala contrahimus ex peccato primi parentis. Ea sunt duplicia; quædam in anima; quædam in corpore. Prioris generis sunt hæc. 1. Ignorantia in intellectu. 2. Malitia in voluntate. 3. Concupiscentia & infirmitas in appetitu. Posterioris sunt hæc. 1. Mortalitas. 2. Morbus. 3. Mors. 4. Alij defectus corporales, quos patimur. Vide D. Thom. in 1. 2. q. 85. art. 3. 5. & 6. & alios bonos Authores.

CAPVT II.

De Baptismo infantium.

ANABAPTISTÆ ex duplici capite negant infantes esse baptizandos. Primò, quia non contrahunt peccatum originale, & ideò non indigent baptismo seu ablutione. Nam qui sordidus non est, non necesse habet lauari & mundari. Hoc iam refutatum est. Secundò quia non sunt capaces baptismi. Nam illi tantùm sunt capaces baptismi, iuxta Christi voluntatem & institutionem, qui sunt capaces doctrinæ & fidei. Vult enim eos qui baptismum suscepturi sunt, prius doceri & credere, antequam baptizentur. Matth. 28. 10. *Docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris,* &c. Et Marci 16. 16. *Qui crediderit, & babtizatus fuerit, saluus erit.* At infantes, propter defectum ætatis, non sunt capaces doctrinæ & fidei: ergò nec baptismi. Hoc refutandum est.

PRIMA conclusio. Infantes sunt capaces gratiæ iustificantis. Quod dupliciter probo. Primò, exemplo Ioannis Baptistæ, qui in vtero materno accepit gratiam iustificantem, per quam sanctificatus, & à peccato originali liberatus est. Quod futurum prædixerat Angelus Zachariæ patri eius, Luc. 1. 15. *Et spiritu sancto replebitur adhuc ex vtero matris suæ.* Et euentus reipsa docuit, testante Elisabeth matre eius, ibid. v. 44. *Exultauit in gaudio infans in vtero meo.* Secundò, ratione, quia infantes reipsa participant peccatum Adami; quando nascuntur in peccato originali; vt ostensum est: ergò possunt etiam participare gratiam Christi, per quam liberentur ab illo peccato. Non enim gratia Christi minus efficax est, quàm peccatum Adæ, vt argumentatur Apost. Rom. 5. 10.

SECUNDA conclusio. Infantes sunt etiam capaces baptismi, & legitimè baptizari possunt. Probatur 1. ex dictis, quia si sunt capaces gratiæ, sunt etiam capaces iustificationis à peccato originali: ergò etiam remedij contra illud peccatum. At in nouo testamento non est aliud remedium

ordinarium, quàm baptiſmum: ergò ſunt capaces baptiſmi. Secundò, ex iis Scripturæ locis, vbi dicuntur baptizatæ integræ familiæ, in quibus probabile eſt fuiſſe aliquos infantes. Act. 16. 15. *Cùm autem baptizata eſſet Lydia, & domus eius.* Et infr. v. 33. *Et baptizatus eſt ipſe* (nempe cuſtos carceris) *& omnis domus eius continuò.* Et 1. Corinth. 1. 16. *Baptizaui autem & Stephanæ domum.* Tertiò ex praxi & traditione Eccleſiæ, quia ſemper vſitatum fuit in Eccleſia, vt infantes baptizarentur. De qua Auguſtin. libr. 10. de Geneſi, cap. 23. *Conſuetudo,* inquit, *matris Eccleſiæ in baptizandis paruulis nequaquam ſpernenda eſt, nec vllo modo ſuperflua deputanda, nec omninò credenda, niſi Apoſtolica eſſet traditio.* Et libr. 4. de Baptiſ. cap. 24. expreſsè ait Apoſtolicam eſſe traditionem, quod paruuli ſint baptizandi. Et lib. 1. de peccatorum meritis & remiſſ. cap. 26. Pelagianos non fuiſſe auſos negare baptiſmum paruulorum, quod viderent in tota Eccleſia vſitatum eſſe.

4 NOTA, Tametſi Pelagiani & Anabaptiſtæ in eo conueniant, quod negent infantes habere peccatum originale in eo tamen diſcrepant, quod Pelagiani putent eos baptizandos eſſe, non quidem ad expiandum originale, quod nullum eſt, ex eorum ſententia, ſed ad conſequendum regnum cœlorum; vt refert Auguſt. lib. de Hæreſib. cap. 88. Et hoc ſenſu citant illud: *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei.* At Anabaptiſtæ contendunt infantes non eſſe capaces baptiſmi, & ideò baptizandos non eſſe, quod eſt contra Pelagianos, imo contra conſenſum totius Eccleſiæ, quem Pelagiani in hoc puncto ſecuti ſunt. Videamus nunc, quid obijciant Anabaptiſtæ contra noſtras concluſiones.

5 PRIMA obiectio. In Scriptura nullum habemus mandatum vel exemplum de baptiſmo infantium: ergò baptiſmus infantium reijciendus eſt. Reſpondeo. Negatur antecedens. Nam mandatum habemus. Ioan. 3. 5. *Niſi quis renatus fuerit.* Exemplum habemus in locis ſuprà citatis, vbi integræ familiæ dicuntur baptizatæ. Poteſt etiam negari conſequentia, quia licet in Scriptura nullum eſſet vel mandatum, vel exemplum de baptiſmo infantium; ſufficeret

nobis

nobis traditio Ecclesiæ, de qua ex Augustino dictum est.

SECUNDA obiectio Christus mandauit Apostolis, vt prius docerent homines doctrinam fidei, & postea baptizarent. (Matth 28.19.) Ergò infantes nō sunt baptizandi, nisi prius doceantur. At doceri non possunt in infantia? ergò nec baptizari. Respondeo. Christus eo loco præscripsit ordinem, quem debebant seruare Apostoli in conuersione gentilium adultorum. *Euntes*, inquit, *docete omnes gentes*. Erat autem hic ordo. Primo, vt instruerent illos in fide. 2. Vt baptizarent 3. Vt docerent seruare præcepta Dei. Nam fides & baptismus nō sufficiunt adultis, nisi accedat obseruatio legis. Hic ordo in infantibus seruari non potest : nec Christus, cùm hoc dixit, de infantibus locutus est.

TERTIA obiectio. Reprobi non sunt baptizandi, ne prophanetur baptismus: sed multi ex infantibus sunt reprobi; ergò non sunt baptizandi. Respondeo. 1. Eodem argumento probaretur, nec adultos esse baptizandos: Nam etiam multi ex adultis sunt reprobi. 2. Valet hoc argumentum contra Caluinistas; qui dicunt baptismum esse sigillum æternæ prædestinationis, ac proindè prophanari hoc sigillū, quando appenditur homini reprobo, qui ab æterno non est prædestinatus. Sicùt prophanatur sigillū Regis, quando appenditur alicui Scripturæ vel diplomati, quod non est Regis, sed aduersarij ipsius, contra mentem & voluntatem Regis. 3. Non valet contra Catholicos. Nam Catholici docent Baptismum esse signum gratiæ, quæ confertur homini dum baptizatur. At gratia confertur omnibus infantibus in baptismo, siue sint reprobi, siue prædestinati.

QUARTA obiectio. Gregorius Naziazenus in oratione in sanctum baptisma (quæ est oratio 40) optat differri baptismum, donec pueri de fide sua possint aliquid respondere, Et Augustinus lib. 4. de Baptismo contra Donatistas, cap. 24. scribit baptismum paruulorum non fuisse à Conciliis stabilitum. Respondeo. Naziazenus optabat quidem differri baptismum paruulorum, vsque ad triennium, nisi esset periculum mortis; quia in tali periculo putabat eos baptizari posse, quod est contra Anabaptistas. Nihilominus alij Patres non probabant sententiam illius.

lius de differendo baptismo. Augustinus malè citatur ab aduersariis. Non enim dicit, baptismum paruulorum non esse stabilitum à Conciliis, eo sensu, quasi eum non approbet, sed vt ostendat antiquiorem esse omnibus Conciliis. Verba eius, sunt hæc. *Quod vniuersa tenet Ecclesia, nec conciliis institutum, sed semper retentum est, non nisi authoritate Apostolica traditum rectissimè creditur.* Vnde patet, baptismum parvulorum ex sententia Augustini, non indigere authoritate Conciliorum, quia ab ipsis Apostolis habet originem & authoritatem.

CAPVT III.

De Magistratu Politico.

1 CERTUM est, apud Iudæos in veteri Testamento licitum fuisse Magistratum politicum, vel, quod idem est, in Republica Iudæorum fuisse Reges, Principes, Iudices, qui populum gubernarent, judicia exercerent, transgressores legis punirent, idque Deo volente & approbante. Quod variis Scripturæ testimoniis confirmari potest. Primò ex illo Exodi 22. 28. *Diis non detrahes; & Principi tuo non maledices.* Vbi iudices populi vocantur Dij. Sicut etiam Psal. 81. 1. *Deus in synagoga Deorum: in medio autem Deos diiudicat.* Cur autem vocantur Dij? Quia locum Dei tenent, & judicia Dei exercent, juxta illud 2. Paral. 19. 5. *Iosaphat constituit Iudices terra, in cunctis ciuitatibus Iuda munitis per singula loca, & præcipiens Iudicibus: Videte, ait, quid faciatis: Non enim hominis exercetis iudicium, sed Domini.* Et Deut. 1. 16. *Quod iustum est, Iudicate, quia Dei iudicium est.* Secundò ex illo Prouer. 8. 15. *Per me Reges regnant, & legum conditores iusta decernunt. Per me Principes imperant, & potentes decernunt iustitiam.* Omitto reliqua.

2 QUÆSTIO est, An etiam apud Christianos hoc habeat locum? Negant Anabaptistæ, asserentes non licere Christianis gerere Magistratum politicum, erigere tribunalia, exercere iudicia, delinquentes punire gladio. Primò, quia Christus & Apostoli id prohibent. Christus quidem Lucæ

22. 25.

22. 25. *Reges gentium dominantur eorum, vos autem non sic.* Apostolus verò Eph. 4. 5. *Vnus Dominus, una fides, vnum baptisma.* Si vnus Dominus, non ergò plures. Facessant igitur Reges, Principes Magistratus. Secundò, quia est contra libertatem Christianam: Vnde Apostolus 1. Cor. 7. 23. *Pretio empti estis, nolite fieri serui hominum.* id est, empti estis à Christo in libertatem; nolite iterum seruire Cæsari, Principi, Magistratui seculari. Tametsi ergò Iudęi, qui serui erant, fuerint subiecti Magistratui politico; Christiani tamen, qui non sunt serui, sed liberi, non debent esse subiecti. Tertiò, quia Reges & Principes solent abuti sua potentia, & magis obesse Reipublicæ, quàm prodesse; vt patet de Pharaone, Nabuchodonosore, Saule, Roboam, Ieroboam, & alijs Regibus Israël, qui omnes fuerunt mali.

Sed hic error Anabaptistarum facilè refellitur ex contrarijs fundamentis. Primò, quia falsum est Christum & Apostolos prohibuisse Christianis, ne habeant Magistratum politicum. Nam cùm Christus dixit: *Vos autem non sic*; locutus est solis Apostolis, quos volebat esse humiles, & non exercere dominium in alios, eo modo, quo Reges gentiles solent dominari in subditos. Vnde mox adiecit: *Sed qui maior est in vobis, fiat sicut minor; & qui præcessor est, sicut ministrator.* Quod etiam confirmauit suo exemplo. Nam cùm ipse esset maior, quàm omnes Apostoli, non tamen dominabatur, sed ministrabat illis. *Ego,* inquit, *in medio vestrum sum, sicut qui ministrat.* Eodem sensu Petrus in priori Ep. c. 5. 2. *Pascite, qui in vobis est, gregem Dei; non vt dominantes in Cleris, sed forma facti gregis ex animo.* Hinc apparet nullius momenti esse argumentum Anabaptistarum, quod sic formandum est: Apostoli & Episcopi non debent dominari in subditos, more Regum gentilium: ergò apud Christianos non debet esse Magistratus politicus. Verum quidem est antecedens; sed consequentia nulla est.

Similiter cùm dixit Apostolus: *Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma*; non exclusit Magistratum politicum, sed pluralitatem Deorum. Vnus est enim Deus, qui est Rex Regum, & Dominus Dominantium; cujus alij Reges & Domini, ministri sunt, juxta illud, Rom. 13. 6. *Ministri enim*

Dei sunt, in hoc ipsum seruientes.

5 ADDO, tantum abesse, quòd Christus & Apostoli prohibuerint Magistratum secularem, vt potius apertè approbauerint, quod manifestè est contra Anabaptistas. Christus quidem, Matth. 22. 21. *Reddite ergò, quæ sunt Cæsaris, Cæsari, quæ autem sunt Dei, Deo.* Apostolus autem Rom. 13. v. 1. *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Non enim est potestas, nisi à Deo: quæ autem sunt, à Deo ordinata sunt. Itaq; qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit.* Et infrà: *Non sine causa gladium portat: Dei enim minister est: vindex in iram ei, qui malè agit.* Et 1. Tim. 2. 1. *Obsecro igitur fieri orationes pro Regibus, & omnibus, qui in sublimitate sunt.* Et ad Titum 3. 1. *Admone illos principibus & potestatibus subditos esse.* Et 1. Petri 2. 17. *Deum timete, Regem honorificate.* Quid clarius dici potuit?

6 QVOD autem respondent Anabaptistæ, Christum & Apostolos commendasse quidem Christianis, vt obedirent Regibus & Principibus gentilibus, qui tunc gubernabant; non tamen approbasse, vt ex ipsis Christianis essent aliqui, qui tali officio fungerentur, friuolum est. Primò, quia Apostolus approbat ipsam potestatem, quam habent Reges & Principes, tanquam à Deo ordinatam. *Qui resistit potestati,* inquit, *Dei ordinationi resistit.* Secundò, approbat etiam subiectionem, quæ debetur potestati. *Admone illos potestatibus subditos esse.* Tertiò, optat, vt Reges ethnici conuertantur ad fidem Christianam. Cùm enim voluisset orationes fieri pro Regibus, & omnibus, qui in sublimitate sunt, adiecit causam: *Hoc enim bonum & acceptum coram saluatore nostro Deo, qui omnes homines vult saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.* Si ergò Deus, teste Apostolo, vult etiam Reges venire ad agnitionem veritatis, necesse est, vt velit eos fieri Christianos: ergò etiam inter Christianos potest esse Magistratus politicus.

7 HÆC de primo fundamento. Secundò, falsum quoque est, quod asserunt Anabaptistæ, esse contra libertatem Christianam: subesse Magistratui seculari. Nam si ita esset, non dixisset Christus: *Reddite Cæsari, quæ Cæsaris sunt*, id est, reddite illi tributum, vectigal, honorem, obedientiam,

vt explicat Apostolus, Rom. 13. 7. Nec Paulus dixisset: *Admone illos principibus & potestatibus subditos esse.* Quin potius respondissent Christiani; se liberos esse a tali subiectione, ideoque nolle principibus & potestatibus subesse. Hoc non responderunt. Sciebant enim Christianam libertatem non consistere in eo, vt liberi essent ab obedientia & subiectione, quæ debetur Magistratui, sed in alijs duobus, Primò In eo, vt liberi essent a servitute diaboli & peccati, Ioan. 8. 36. *Si vos filius liberauit, verè liberi eritis.* Et Rom. 6. 18. *Liberati à peccato, serui facti estis justitiæ.* Secundò in eo; vt liberi essent à jugo & seruitute legis Mosaicæ, cui subiecti erant Iudæi Rom. 6. 14. *Non estis sub lege, sed sub gratia.* id est, non estis sub iugo, dominio, & reatu legis Mosaicæ. De quo iugo dixit Petrus, Actor. 15. 10. *Quid tentatis Deum, imponere iugum super ceruices discipulorum, quod neque Patres nostri, neque nos portare potuimus?* Quod dixit contra eos, qui volebant nouis Christianis imponere iugum circumcisionis, quæ erat pars quædam iugi legis Mosaicæ.

ILLVD porro, quod obiicitur ex Apostolo; *Pretio redempti estis: nolite fieri serui hominum:* non debet intelligi de subiectione & obedientia, quæ exhibetur Magistratui à Deo constituto, quia illam Apostolus commendat: sed de seruitute, seu obsequio, quod præstatur homini propter hominem, & non propter Deum. Nota. Homo potest homini dupliciter seruire. Primò, in rebus tantum licitis & honestis, propter Deum. Secundò, in rebus etiam illicitis, propter respectum humanum. Prius bene fit; posterius male. Hoc patet ex eodem Apostolo, Eph. 6. 5. vbi ait: *Serui obedite Dominis carnalibus cum timore & tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut Christo: non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes: sed vt serui Christi, facientes voluntatem Dei ex animo, cum bona voluntate seruientes, sicut Domino, & non hominibus.*

TERTIO, ex eo, quòd aliqui Reges & Principes sæculares soleant abuti suâ potestate, non sequitur, potestatem illorum esse illicitam & proscribendam. Alioqui etiam potestas Ecclesiastica, quam Christus dedit Apostolis & eorum successoribus, esset illicita & proscribenda; quia multi

Prælati eâ abutuntur. Idem dico de matrimonio, de mercatura, de cibo & potu, de similibus. Multi illis abutuntur. An ideo illicita & proscribenda? absit. Sic potius ratiocinandum: potestas politica, sicut etiam Ecclesiastica, à Deo ordinata est: Roman. 13. 2. Ergò licita & vsurpanda est. Quamuis igitur multi abutantur hac potestate, non ideo potestas mala est; sed illi, qui abutuntur, mali sunt. Nec subditi minus tenentur obedire Principi malo, quàm bono, qui non debent respicere mores Principis, sed potestatem, quam à Deo habet. Quo spectat illud 1. Pet. 2. 18. *Subditi estote in timore Dominis, non tantum bonis & modestis, sed etiam dyscolis.*

CAPVT IV.

De Bello, an Christianis licitum sit?

1 TRIPLEX potest esse quæstio. 1. An bellum ex natura sua sit licitum? 2. An jure diuino fuerit licitum Iudæis in veteri testamento? 3. An jure diuino sit licitum Christianis in nouo Testamento? In hac tertia dissentiunt à nobis Anabaptistæ: in reliquis non item. Concedunt bellum ex natura sua licitum esse: concedunt licitum fuisse Iudæis, negant licitum esse Christianis, quia Christiani debent esse mansueti & pacifici. Hoc examinandum est.

2 PRIMA conclusio. Bellum ex natura sua licitum est, quando adsunt hæ tres conditiones. 1. Legitima authoritas indicendi bellum. 2. Iusta causa. 3. Recta intentio. Si omnes vel aliqua istarum conditionum desit, non est licitum (Ita D. Thom. in 2. 2. qu. 40. art. 1. & alij passim. Et quidem si desit prima vel secunda conditio: non solùm charitati, sed etiam justitiæ contrarium est, cum onere restitutionis. Si desit sola tertia, non est contrarium justitiæ, sed charitati. (Bellarminus lib. de Laicis cap. 15.)

3 LEGITIMA authoritas indicendi bellum offensiuum, est in quouis Principe vel Republica, non agnoscente superiorem in temporalibus. Cuiusmodi est Imperator, Rex Hispaniæ, Rex Galliæ, Dux Lotharingiæ, Respublica Veneta, & similes. Hi omnes possunt indicere bellum offensiuum,

fiuum. De bello defensiuo, est alia ratio. Nam sicut quilibet homo priuatus potest jure naturali se defendere contra iniquum inuasorem, vim vi repellendo; ita etiam quilibet Princeps & Respublica, etiam si agnoscat superiorem in temporalibus. (Bellarminus loco citato, (Molina tract. 2. de jure & iust. disp. 100. & alij.) Notandum tamen est, Principem inferiorem in tribus casibus posse suscipere bellum offensiuum. Primò, quando præsumit consensum supremi Principis. 2. quando diuturnâ & legitimâ præscriptione hoc jus obtinuit. 3. quando necessitas vrget nec propriæ securitati aut indemnitati satis est consultum, nisi statim vindicta exerceatur) (Molina disp. 100. & 101)

4 IVSTA causa indicendi bellum, generatim loquendo, est grauis iniuria, quæ alicui Principi, Regi, Reipublicæ, vel imminet, vel facta est. Si imminet, vt impediatur per bellum defensiuum, jure defensionis. Si facta est, vt vel resarciatur per bellum offensiuum, jure justitiæ commutatiuæ, vel vindicetur, jure justitiæ vindicatiuæ. (D. Aug. qu. 10. super Iosue, D. Thom. qu. 40. art. 1. Molina disp. 102.)

5 SPECIATIM solent hæ & similes causæ assignari. *Primò*, publica principis contumelia. Sic Dauid mouit bellum contra Hanon Regem Ammonitarum, eò quod nuncios à Dauide missos affecisset magnâ contumeliâ, dimidiam barbæ partem, & vestes vsq; ad nates præscindendo, (2. Re. 10. 4.) *Secundò*, rebellio subditorum. Sic idem Dauid suscepit bellum contra Seba filium Bochri, qui cum quibusdam alijs separauerat se à Dauide, legitimo suo Rege. (2. Reg. 20. 1.) *Tertiò*, defensio malefactorum, ne justè puniantur. Sic filij Israël pugnarunt contra Beniamitas, eò quod nollent tradere quosdam ex sua tribu, qui nefandum flagitium perpetrarant. (Iud. 20. 1.) *Quartò*, suppetiæ inimicis latæ. Sic Dauid percussit viginti duo millia virorum de Syria Damasci, quia suppetias tulerant Adarazer Regi Seba. (2. Reg. 8. 5.) *Quintò*, negatio innoxij transitus per alienam terram, qui jure naturali negari non potest. Sic Israëlitæ indixerunt bellum Arad Regi Chananæo, quod negaret illis transitum per suam prouinciam. (Num. 21. 1.) *Sextò*, violatum fœdus. Sic Rex Ioram indixit bellum Regi Moab, qui nolebat illi soluere

centum millia ouium, quæ ex antiquo fœdere tenebatur soluere (4. Reg. 3. 5.) *Septimo*, idololatria subditorum. Sic Moyses cum filijs Leui, bello aggressus est filios Israël, & interfecit triginta tria millia hominum, propterea quòd aureum vitulum adorassent. (Exod. 32. 26.) An idem dici possit de Hæreticis, dicemus lib. 5. cap 17.

6 Recta intentio, quæ est tertia conditio ad justum bellum requisita; triplex est. Prima, recuperare amissa. Altera, iniuriam justè vindicare. Tertia, stabilire pacem Reipublicæ. Si alio fine vel intentione bellum suscipias, male facis. Vnde August. lib. 22. contra Faustum, cap. 74. ait: *Nocendi cupiditas, vlciscendi crudelitas, impacatus atq; implacabilis animus, feritas rebellandi, libido dominandi, & si quæ similia, hæc sunt, quæ in bellis jure culpantur.* Vide D. Thom. quæst. 40. art. 1. Molinam disp. 107. & alios passim.

7 Servatis his tribus conditionibus certum est, bellum esse licitum ac justum ex natura rei. Quod vlterius sic confirmo. Bellum, vt dixi, vel est defensiuum, vel offensiuum. Si defensiuum, constat ex natura sua licitum esse. Nam si jure naturali licet homini priuato vim vi repellere; multò magis id licet Principi aut communitati. Si offensiuum, tunc etiam licitum est, ob similem rationem. Nam si homo priuatus potest aduersario suo intentare litem, vel actionem iniuriarum, per viam juris; cur Princeps vel communitas non possit idem facere per viam belli, quando via juris non est sufficiens? Alioqui publica injuria, quæ Principi vel communitati facta est, nunquam posset resarciri aut vindicari; & consequenter, nec publica justitia & indemnitas custodiri, quod est absurdum.

8 Dices, etiamsi seruentur hæ tres conditiones, quæ jam explicatæ sunt, nihilominus bellum videtur esse contrarium paci & charitati. Nam inter illos, qui bellum contra se mutuò gerunt, non potest esse pax & charitas, sed pugna & dissensio. Respondeo: Ex parte illius, qui iniustam causam fouet, aut malam intentionem habet, contrarium est paci & charitati. De hoc nemo dubitat. At ex parte alterius, qui justam causam fouet, & rectam habet intentionem, non est contrarium, sed conforme charitati. Quod sic ostendo.

Homo priuatus, qui ex charitate diligit se & proximum suum, potest secundùm ordinem charitatis præferre se proximo, vt si occurrat casus, in quo vel ipse, vel proximus debeat pati aliquod damnum vel incommodum; potest saluâ charitate seipsum saluare, cum damno vel incommodo proximi, modò non faciat illi iniuriam, vt in Scholastica nostra ostensum est. Idem dico de Principe vel Republica. Si ergò Principi inferatur iniuria ab alio Principe, potest saluâ charitate, vindicare iniuriam per bellum, & se indemnem conseruare. In quo facto seruatur simul charitas & justitia. Charitas, quia seruatur regula charitatis; *Proximus sum egomet mihi*. Iustitia, quia officium justitiæ est, illatam iniuriam legitimè vindicare.

9 Dices 2. Bellum est causa multarum cædium ac damnorum, ergò est illicitum. Respondeo; Hoc verum est ex parte illius, qui iniustam causam fouet; non ex parte alterius, qui justam fouet. Nam Princeps, qui alteri facit iniuriam, est causa belli, & consequenter omnium damnorum, quæ fiunt per bellum. At Princeps, qui patitur iniuriam, non est causa belli, sed inuitus cogitur ad bellum, vt vindicet iniuriam sibi illatam: & stabiliat publicam pacem, justitiam & tranquillitatem. Quo spectat illud Augustini epist. 207. ad Bonifacium Comitem. *Non pax quæritur, vt bellum excitetur, sed bellum geritur, vt pax acquiratur. Esto ergò etiam bellando pacificus, vt eos, quos expugnas, ad pacis vtilitatem bellando perducas.*

10 Sed contra: Qui fouet justam causam, posset impedire mortes multorum hominum, si abstineret à bello. Respondeo; Sic est. Sed simul impediret publicam iustitiam, quæ postulat, vt injuria vindicetur. Igitur Princeps, qui fouet iustam causam, debet ex vna parte ponderare damna, quæ sequuntur ex bello, & ex altera publicam iustitiam, quæ defenditur per bellum. Hæc in re magni momenti, præferenda est. Vnde si quis vellet abstinere à bello, propter hoc solùm, ne interficiantur homines, daret occasionem maiori malo, quia sic nulla seruaretur iustitia publica, sed impunè liceret furari, latrocinari, & alias iniurias exercere. Nec esset vir bonus, sed timidus. Audi eundem Augustinum

apud Gratianum, can. quid culpatur. 23. quæst. 1. *Quid enim culpatur in bello? An quia moriuntur, quandoque morituri, vt dominentur in pace victuri? Hoc reprehendere timidorum est, non religiosorum.*

11 SECVNDA conclusio. Bellum fuit licitum in veteri Testamento, seruatis illis conditionibus, quæ suprà enumeratæ sunt. Ratio est, quia quod ex natura sua licitum est, hoc etiam licitum fuit Iudæis, nisi speciali mandato fuerit illis prohibitum: at bellum ex natura sua licitum est, vt dixi: nec vllo speciali mandato fuit Iudæis prohibitum, cùm nullum extet tale mandatum in veteri testamento; ergò, &c. Et confirmatur tripliciter. Primò, quia Deus non solum permisit bellum in veteri testamento, sed etiam mandauit. (Num. 25. 16. & 1. Reg. 15. 2. & alibi.) Secundò, præscripsit leges gerendi bellum, vt paulò pòst dicam. Tertiò, laudantur in scriptura, qui in veteri Testamento fortiter se gesserunt in bello: Sic laudatur Abraham. (Gen. 14. 19. Sic Leuitæ. (Exod. 32. 29.) Sic Gedeon, Barac, Samson, Iephte, Samuel, David, & alij. (Hebr. 11. 32.)

12 QVÆRES, quæ fuerint leges à Deo præscriptæ in veteri testamento. Respondeo. Fuerunt duplices: Aliæ ceremoniales, quæ jam abrogatæ sunt: aliæ morales, quæ adhuc durant. Cuiusmodi sunt hæ. 1. Vt milites sint puri ab omni peccato & immunditia. 2. Vt seruent ordinem à superiore præscriptum. 3. Vt confidant in Deum, & ab ipso petant subsidium. 4. Vt parcant innocentibus, quantum fieri potest. 5. Vt hosti offerant prius pacem, antequam illum bello offensiuo inuadant. (Num. 10. & Deut. 20. & 23.)

13 TERTIA conclusio. Etiam Christianis in nouo Testamento licitum est bellum, seruatis ijsdem conditionibus. Ita D. August. libr. 22. contra Faustum cap. 74. & epist. 5. ad Marcellinum, & epist. 50. ad Bonifacium Comitem, Ambrosius lib. 1. de officijs c. 40. & in illud Luc. 3. 14. *Contenti estote stipendijs vestris.* Gregorius lib. 1. epist. 72. Bernardus serm. ad milites Templi, cap. 3. & alij passim. Et probatur ex Euangelio.

14 PRIMO, quia Ioannes Baptista rogatus à militibus: *Quid faciemus & nos?* Non dissuasit illis militiam, sed dixit: *Neminem*

minem concutiatis, neque calumniam faciatis, & contenti estote stipendijs vestris. (Lucæ 3. v. 14.) Vtitur hoc testimonio Aug. epist. 5. ad Marcellinum, & li. 22. contra Faust. c. 7.

15 SIMILITER Christus rogatus à Pharisæis, an liceret Cæsari dare censum seu tributum pro stipendijs militaribus? respondit, *Reddite Cæsari, quæ Cæsaris sunt.* (Matth. 22. 21.) De quo idem Augustinus loco posterius citato, ait: *Sed quia Manichæi apertè Ioannem blasphemare consueuerunt, ipsum Dominum Iesum Christum audiant, hoc stipendium iubentem reddi Cæsari; quod Ioannes dicit debere sufficere militi. Reddite, inquit, Cæsari, quæ Cæsaris sunt. Ad hoc enim tributa præstantur, vt propter bella necessarium militi stipendium prabeatur.*

16 TERTIO, Christus commendauit fidem Centurionis, qui dicebat: *Nam & ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites: & dico huic, vade, & vadit: & alij, veni, & venit:* Non respondit Christus: *Desere militiam*; sed potius: *Non inueni tantam fidem in Israël.* (Matth. 8. 10.) Vnde August. loco citato: *Fidem Centurionis laudauit, non militiæ desertionem imperauit.*

17 ET ratio duplex est. Vna, quia Principes Christiani possunt vti gladio in puniendis priuatis malefactoribus: (Ro. 13. v. 4.) Ergò etiam in vindicanda publica iniuria. Altera, quia bellum ex natura sua licitum est, vt suprà ostendi; ergò etiam licitum est Christianis, modò non sit illis peculiari mandato prohibitum; at non est prohibitum, vt patebit ex solutione eorum, quæ contra obijciuntur. Sunt autem hæc & similia.

18 PRIMO, illud Matth. 5. 39. *Ego autem dico vobis, non resistere malo: sed si quis te percusserit in dextram maxillam tuam, prabe illi & alteram.* Respondeo. Hoc dupliciter intelligi potest. Primò, vt absolutè nunquam resistas malo; sed quotiescunque te aliquis percutit in vnam maxillam, præbeas illi & alteram. Hoc necesse non est. Nam neque Christus neque Apostolus hoc fecit. Christus enim, cum percuteretur in vna maxilla coram Pontifice, non præbuit alteram, sed restitit increpando: *Si bene locutus sum, quid me cædis? si autem malè, testimonium redde de malo.* (Ioan. 18. vers. 23.

23.) Similiter Paulus, cùm ex mandato Pontificis juberetur percuti, respondit: *Percutiet te Deus, paries dealbate.* (Act. 23. 3.) Secundò potest intelligi, vt non resistas malo, id est, vt non quæras priuatam vindictam; sed potius paratus sis alteram maxillam præbere, id est, alteram iniuriam accipere, quàm acceptam vlcisci. Hoc Christus vult. Nec inde sequitur, bellum esse illicitum. Nam etiam, qui bellum infert, non debet hoc facere ex primo affectu vindictæ, sed ex recta intentione boni publici, vt in prima conclusione dictum est.

19 SECVNDO, illud Matth. 26. v. 52. *Conuerte gladium tuum in locum suum; omnes enim, qui acceperint gladium, gladio peribunt.* Respondeo: Christus prioribus verbis modestè reprehendit Petrum ob has causas. Primò, quòd cùm omnes Apostoli interrogassent: *Domine, si percutimus in gladio?* Ipse solus non expectato Christi responso, strinxisset gladium, & seruum Pontificis vulnerasset. 2. Quòd temerarium esset, vnum hominem insurgere contra integram militum cohortem. 3. Quòd, si opus fuisset, Angeli Christum defendissent. *An putas,* inquit, *quia non possum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi modò plus, quàm duodecim legiones Angelorum?* 4. Quòd non vellet suam mortem impediri. *Calicem,* inquit, *quem dedit mihi Pater, non vis, vt bibam illum?* Hæc non obstant, quo minus bellum sit licitum, seruatis conditionibus, de quibus suprà.

20 POSTERIORIBVS verbis non significat, omnes, qui gladium acceperint, gladio perituros; (quia constat hoc falsum esse) sed allegat veterem legem, quæ jubebat homicidam occidi, Gen. 9. 6. *Quicunque effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius.* Et Leuit. 24. 17. *Qui percusserit & occiderit hominem, morte moriatur.* Ex eo autem, quòd homicidæ secundùm legem debeant occidi, non sequitur, bellum esse illicitum; alioqui fuisset etiam illicitum in veteri Testamento, quia ibi lex lata est contra homicidas. Et ratio est, quia bellum suscipitur pro defensione publicæ justitiæ & ad publicam iniuriam propulsandam & vindicandam. Homicidium autem committitur contra publicam legem, ad destruendam justitiam.

TERTIO,

21 TERTIO, illud 2. Corint. 10. 4. *Arma militia nostra non carnalia sunt, sed spiritualia*, nempe lorica justitiæ, scutum fidei, galea salutis, gladius spiritus, quod est verbum Dei, vt habetur Ephes. 6. 14. Respondeo: Hic confunduntur duo testimonia, quæ distinguenda sunt. Vnum est 2. Corint. 10. 4. *In carne enim ambulantes, non secundùm carnem militamus. Nam arma militia nostra non carnalia sunt, sed potentia Deo, &c.* Alterum, Eph. 6. 11. *Induite vos armaturam Dei, vt possitis stare aduersus insidias diaboli.* Et postea sequitur, quæ sit illa armatura, nempe *lorica justitia, scutum fidei, &c.* In priori loquitur Apostolus de militia, quam Apostoli exercent in prædicando & suadendo Euangelio. Et est hic sensus: Tametsi viuamus in carne humana, non tamen vtimur carnalibus armis in promulgando Euangelio; cuiusmodi sunt humana scientia, prudentia, facundia, astutia, adulatio, jactantia, affectata grauitas, quibus vtuntur mundani homines: sed vtimur præsidijs diuinis, id est, cœlo, charitate, patientiâ, oratione, virtute miraculorum, quæ maiorem vim habent, quàm præsidia humana. Hunc sensum expressit 1. Corinth. 2. 4. *Sermo meus & prædicatio mea, non in persuasibilibus humana sapientia verbis, sed in ostensione spiritus & virtutis, &c.* In posteriori loquitur de militia, quam omnes Christiani debent exercere contra diabolum. Et quia diabolus nos oppugnat armis spiritualibus, id est, prauis suggestionibus; ideo nos vicissim debemus sumere arma spiritualia, quibus illi resistamus; cuiusmodi sunt fides, justitia, veritas, verbum Dei.

22 HÆC est vera interpretatio vtriusque testimonij. Ex neutro sequitur, bellum externum, quod contra hostes geritur, prohibitum esse Christianis. Non enim valet hæc consequentia; Apostoli in prædicando Euangelio non vtuntur medijs humanis, sed diuinis: ergò bellum est prohibitum. Neque hæc: Christiani contra diabolum assumunt arma fidei, justitiæ & veritatis; ergò contra homines non possunt assumere arma corporalia.

CA-

CAPVT V.

De Iuramento.

1 IVRARE nihil est aliud, quàm Deum, qui falli aut mentiri non potest, in testem inuocare. Quod dupliciter fit. Vel enim vocamus eum in testem, quando aliquid asserimus, vel quando aliquid promittimus. Vnde duplex solet distingui iuramentum: vnum assertorium, quo nostram assertionem; alterum promissorium, quo nostram promissionem confirmamus. In priori vocamus Deum in testem, quod assertio nostra sit vera; in posteriori, quod promissio nostra sincerè facta sit. Vide infrà lib. 5. c. 22. §. 6.

2 Hoc posito, quæstio est; an Christianis licitum sit iurare? Negant Anabaptistæ cum Wiclefistis, asserentes iuramentum omninò prohibitum esse in Euangelio; ita vt nullo casu liceat iurare. Nam Christus, inquiunt, dedit nobis hanc legem, Matth. 5. 33. *Audistis, quia dictum est antiquis; Non peiurabis: reddes autem Domino iuramenta tua. Ego autem dico vobis, non iurare omninò: neq; per cœlum, quia thronus Dei est; neq; per terram, quia scabellum est pedum eius: neq; per Ierosolymam, quia ciuitas est magni Regis: Neq; per caput tuum iuraueris, quia non potes vnum capillum album facere aut nigrum. Sit autem sermo vester. Est, Est, Non, Non; quod autem his abundantius est, à malo est.* Quam legem repetit Iacobus Apostolus in epistola sua canonica, c. 5. v. 12. his verbis; *Ante omnia autem, fratres mei, nolite iurare, neq; per cœlum, neq; per terram, neq; aliud quodcunq; iuramentum. Sit autem sermo vester, Est, Est. Non, Non.*

3 SED errant. Nam iuramentum non est absolutè prohibitum à Christo, sed abusus iuramenti. Prior pars patet, quia Apostolus Paulus sæpè legitur iurasse, quod non fecisset, si à Christo fuisset absolutè prohibitum, Roman. 1. v. 9. *Testis mihi est Deus.* Et 2. Corinth. 1. 23. *Testem inuoco Deum in animam meam.* Et Philip. 1. 8. *Testis mihi est Deus, quomodo cupiam omnes vos in visceribus Iesu Christi.* Et 1. Timoth. 5. v. 21. *Testor coram Deo & Christo Iesu.* Et in epistola ad Hebræos

bræos cap. 6. 16. affirmat, omnem controuersiam finiri per juramentum. Quod etiam confirmari potest ex quotidiana praxi, quæ viget apud Christianos in judicijs & tribunalibus. Quando enim reus suam innocentiam non potest probare per testes, jubetur illam interposito juramento attestari. Et sic cessat lis & controuersia. (inf. lib. 5. c. 22. §. 7.)

POSTERIOREM partem sic explico. Abusus juramenti in eo consistit, quod aliqui solent facilè, etiam in rebus parui momenti, & sine vlla necessitate, Deum in testem vocare: sicut olim faciebant Iudæi, & nunc mali Christiani. Hoc non licet. Nam qui id faciunt, peccant contra reuerentiam Deo debitam. Est enim contra reuerentiam Deo debitam si quis illum sine necessitate, & in rebus exiguis in testem adhibeat. Imò nemo nostrûm auderet Principem aut Regem, sine necessitate in testem adducere. (D. Thom. in 2. 2. qu. 89. art. 2.) Hunc abusum prohibet Christus. Et jam ante prohibitus fuit, Ecclesiast. 23. 9. *Iurationi non assuescat os tuum: multi enim casus in illa*; Eodem sensu intelligitur illud, Exodi 20. v. 7. *Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum.* Et Deut. 5. v. 20. *Non vsurpabis nomen Domini Dei frustra.* Nam illæ duæ particulæ. *In vanum*, *& frustra*, idem valent, ac si dicas, Temerè, & sine necessitate.

CVM ergò Christus ait: *Ego autem dico vobis, non jurare omnino*, partim repetit antiquam legem, partim perficit. In eo repetit, quòd non sit temerè, aut frustra, aut in vanum, aut sine necessitate jurandum. In eo perficit, quòd nullo modo, aut formâ, neque per Deum, neq; per creaturas, jurandum sit sine necessitate. Quod antiqua lex non exprimebat. Verba eius sunt: *Non assumes nomen Dei in vanum.* id est; non jurabis per Deum sine necessitate. Verba Christi sunt: *Ego autem dico vobis, non jurare omninò.* id est, neque per Deum, neque per cœlum, neque per terram, neque per sanctam ciuitatem, neque per caput tuum. Itaque illa particula, *omnino*, non significat, quòd nullo tempore, aut nullo casu licitum sit jurare, vt falso interpretantur Anabaptistæ; sed quòd nullâ formâ, id est, neque per Deum, neque per creaturas licitum sit jurare absque necessitate. Eodem

dem modo intelligendus est Iacobus Apostolus. Vide Maldonatum, in cap. 5. Matth.

6 Hæc omnia confirmantur ex D. Augustino li. de Mendacio cap. 15. circa medium, vbi sic scribit: *Apostolus* (Paulus) *in epistolis suis jurans* (supra §. 3.) *ostendit, quomodo accipiendum esset, quod dictum est: Dico vobis, non jurare omninò: ne scilicet jurando, ad facilitatem jurandi perueniatur: & ex facilitate jurandi ad consuetudinem: & à consuetudine in periurium decidatur. Et ideo non inuenitur jurasse, nisi scribens, vbi consideratio cautior non habet linguam præcipitem.*

CAPVT VI.

De Polygamia.

1 ANABAPTISTÆ docent, polygamiam esse licitam; id est, licitum esse homini Christiano plures simul habere vxores, vt notat Bellarminus lib. de Matrimonio cap. 10. Qui error damnatus est in Concilio Trident. sess. 24. c. 2. his verbis: *Si quis dixerit, licere Christianis plures simul habere vxores, & hoc nullâ lege diuinâ esse prohibitum, anathema sit.* Pro maiori declaratione, hæc breuiter explicanda sunt. Primò, polygamiam repugnare primæ institutioni matrimonij, quæ à Deo facta est in paradiso. 2. Repugnare etiam aliquo modo legi naturæ. 3. Deum tamen concessisse, vt post diluuium liceret habere plures vxores, quod ante diluuium non licebat. 4. Hanc concessionem, quam alij dispensationem vocant, confirmatam fuisse per legem Mosaicam. 5. Sed reuocatam esse per legem Euangelicam; quia Christus in Euangelio reduxit matrimonium ad primam institutionem, ita vt non amplius liceat habere plures simul vxores: Hæc singula per singulas Conclusiones confirmabo.

PRIMA CONCLVSIO.

2 POLYGAMIA repugnat primæ institutioni Matrimonij, quæ à Deo facta est in Paradiso. Ita docet Hieronymus, Chrysostomus, Theophyl. Beda, Anselmus in cap. 19. Matth. Ambrosius in lib. de viduis circa finem, Au-

gustinus lib. 1. de nuptijs & concupis. c. 9. asserentes matrimonium initio institutum fuisse inter vnum, & vnam, & consequenter exclusam polygamiam. Quod dupliciter probari potest. Primò ex scriptura, quæ vtitur numero singulari, Gen. 1. 27. *Masculum & fœminam creauit eos.* Et cap. 2. 24. *Relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna.* Non dixit in plurali. *Masculum*, & duas vel tres fœminas creauit, nec *adhærebit* vxoribus suis; nec, erunt plura in diuersa carne. Secundò, ex ipsa hominis creatione. Nam si Deus voluisset Adamum habere plures vxores; sine dubio creasset illi plures fœminas, quas in vxores ducere potuisset; At vnam tantum creauit. Voluit ergò vnâ vxore contentum esse. Vnde Innocentius, cap. Gaudemus, de diuortijs, accommodatè ait: *Vnam tantùm costam in vnam fœminam, non plures costas in plures fœminas fuisse conuersas.*

3 Accedit, quòd nec Adam, nec vllus alius ab initio mundi vsq; ad diluuium habuerit simul plures vxores, nisi solus Lamech. (Gen. 4. 19.) Qui idcirco reprehenditur à Nicolao Papa in epistola ad Lotharium Regem, vbi illum vocat *adulterum* (cap. An non. 24. quæst. 3.) At si licuisset habere plures, cur Lamech eo nomine reprehenderetur? Cur nullus alius, ex tot millibus virorum, qui vixerunt ante diluuium, plures accepisset.

SECVNDA CONCLVSIO.

4 POLYGAMIA repugnat etiam aliquo modo legi naturæ, ita Innocentius loco citato, D. Thomas 3. part. quæst. 65. art. 1. & alij passim Theologi, excepto Durando, & alijs pauculis. Et probatur 1. ex dictis, quia si polygamia omninò conformis esset naturæ; Deus, qui est author naturæ, ab initio illam instituisset; præsertim cùm eo tempore fuisset maximè necessarium, ad propagandum genus humanum. At Deus non instituit tunc polygamiam, sed monogamiam; ergò polygamia non est omninò conformis legi naturali.

5 Secvndo, quia contra legem naturæ sit, quando res vni tradita, & ab eo legitimè possessa, alteri traditur possidenda. sed maritus in matrimonio tradit corporis sui potestatem

vxo-

vxori: ergo jure naturæ non potest illam alteri tradere.

6 Tertio, quidquid repugnat fini matrimonij à natura intento; hoc repugnat rei naturali: at pluralitas vxorum repugnat fini matrimonij à natura intento: & quidem duplici fini. Alter est, mutuum obsequium viri & fœminæ: alter remedium concupiscentiæ. Vtriq; repugnat pluralitas vxorum. Priori quidem, quia nihil magis repugnat mutuæ charitati & obsequio coniugum, in domestica viuendi ratione, quàm rixæ & contentiones; at si vnus vir haberet plures vxores, facillimè inter eas oriretur contentio, æmulatio, & inuidia; maximè, si vna plus, alia minus à viro diligeretur; vel, si vna esset sterilis; altera fœcunda. Exempla sunt in scripturis. Nam Sara non potuit ferre Agar, (Gen. 21. 9.) Rachel inuidebat Liæ propter fœcunditatem, (Gen. 30. 1.) Phenenna affligebat Annam, (1. Reg. 1. 6.) Posteriori verò, quia qui plures haberet vxores nō posset omnibus & singulis satisfacere, quoad ipsarum libidinē & concupiscentiam.

7 Dixi in conclusione, *Aliquo modo.* Non enim absolutè & simpliciter contra naturam est, habere plures vxores, sed tantum ex parte. Quod sic explico: Finis matrimonij triplex est. Primus, procreatio seu propagatio prolis. Secundus, mutuum obsequium coniugum in domestica viuendi ratione. Tertius, remedium concupiscentiæ. Primus est primarius seu principalis: reliqui duo, secundarij. Igitur polygamia non repugnat fini primario, id est, procreationi prolis, quia quo quis habet plures vxores, eò potest plures liberos procreare; sed repugnat finibus secundarijs, vt ostensum est. Vnde sequitur, polygamiam ratione finis primarij conformem esse legi naturæ; ratione secundarij, repugnantem.

8 Et hoc probant tria argumenta pro conclusione allata, sed secundum debet explicare hoc modo: contra legem naturæ fit, quando res vni tradita ad certū finem, ita traditur alteri, vt ille finis impediatur: nōn autē quando res vni tradita ad certum finem, ita traditur alteri, vt ille finis non impediatur. Si ergò vir daret potestatē sui corporis vni fœminæ, vel ad mutuum obsequium, vel ad remedium concupiscentiæ; faceret contra legem naturæ, si eandem trade-

ret alteri fœminæ ad eundem finem; quia tunc finis ille impediretur. Si autem daret vni ad procreationem prolis, & alteri ad eundem finem; non faceret contra legem naturæ; quia per hoc, finis ille non impediretur.

TERTIA CONCLVSIO.

DEvs concessit post diluuium, vt liceret habere plures simul vxores, quod antea non licebat. Ita authores citati. Ratio sumitur ex ipso facto. Nam constat, quosdam sanctos viros habuisse plures vxores, quas procul dubio non accepissent, nisi fuisset illis à Deo concessum. Quo pacto Abraham habuit duas, Saram & Agar. Iacob duas, Liam & Rachelem: Elcana duas, Annam & Phenennam: Dauid plures, Achinoam, Abigail, Maacha, Aggith, Abital, Eglam, Bethsabee, Michol. Et sic de alijs. Quanquam aliqui dubitant de Abrahamo, asserentes Saram quidem fuisse legitimam ipsius vxorem: Agar autem non vxorem; sed concubinam. Quod tripliciter probant. Primò ex illo Gen. 25. v. 5. *Dederat Abraham cuncta, quæ possederat Isaac: filijs autem concubinarum largitus est munera.* Vbi per concubinas, intelliguntur Agar & Cetura. Secundò, ex verbis Iudæorum, Ioan. 8. 41. *Nos ex fornicatione non sumus nati.* id est, non sumus nati ex Agar concubina Abrahæ; sed ex Sara legitima eius vxore. Tertiò, quia aliqui Patres ita sentiunt, vt Ambros. lib. 1. de Abrahamo cap. 4. & August. lib. 2. contra aduersar. legis & Prophetar. cap. 9. & lib. 22. contra Faust. cap. 30. & lib. 16. de Civ. Dei cap. 25. Ambo enim excusant Abrahamum, quòd viuente legitimâ vxore quæsiuerit filium ex ancilla: asserentes eum id fecisse, non ex libidine; sed ex amore posteritatis: Quod si putassent Agar fuisse legitimam eius vxorem; non opus erat tali excusatione.

9

Hæc tamen sententia non placet. Primò; quia magnam iniuriam facit Abrahamo; quasi sciens commiserit adulterium, quod absit à tanto Patriarcha. Secundò, quia repugnat scripturæ; quæ non solùm Saram, sed etiam Agar appellat vxorem Abrahæ (Gen. 16. 3.) Tertiò, repugnat etiam Apostolo, ad Galat. 4. 22. vbi ait; Abrahamum habuisse duos filios, vnum de ancilla, & vnum de libera, & per

10

oc fuisse significatum, quod Deus habiturus esset duos populos: Vnum ex synagoga; alterum ex Ecclesia. Ergò ex sententia Apostoli, Abraham fuit figura Dei: Duo filij Abrahæ Ismaël & Isaac, fuerunt figura duorum populorum, nempe populi Iudaici, & populi Christiani: Agar, mater Ismaëlis, fuit figura synagogæ; & Sara, mater Isaac, figura Ecclesiæ. Iam verò sicut Ecclesia est legitima, non autem adulterina mater Christianorum; ita Synagoga fuit legitima, non autem adulterina mater Iudæorum: ergò similiter, sicut Sara fuit legitima mater Isaac; ita Agar, legitima mater Ismaëlis: & consequenter vtraq; legitima vxor Abrahæ.

11 AD argumenta contraria sic respondeo. Ad 1. Nomen concubinarum sæpè sumitur pro veris vxoribus, sed secundarijs & ignobilioribus. Nam inter plures vnius viri vxores, solebat vna esse primaria, quæ erat Domina & gubernatrix familiæ, cui reliquæ deferebant; sic Sara erat Domina; Agar ancilla; vtraq; tamen vxor. Tametsi igitur Agar & Cetura loco citato; vocentur concubinæ Abrahami; erant tamen vxores, & alibi sic vocantur, Agar quidem Gen. 16. 3. Cetura verò, Gen. 24. 1. Vide Pererium & Cornelium in c. 25. Gen. v. 5. & Bellarminum de Matrimonio c. 11. Nota. Abraham habuit tres vxores, vnam primariam, quæ erat Sara; duas secundarias, quæ erat Agar & Cetura. Non tamen habuit tres simul, sed tantum duas, Saram & Agar. Nam post mortem Saræ, duxit Ceturam (Gen. 25. 1.)

12 AD 2. Iudæi non loquuntur de fornicatione carnali, sed de spirituali, id est, de idololatria. Itaq; sensus illorum non est hic: *Nos non sumus nati ex Agar, concubina Abrahæ:* sed hic potius? *Nos non sumus idololatræ, sed cultores veri Dei.* Quod patet ex ipsorum verbis: *Nos*, inquiunt, *ex fornicatione non sumus nati vnum Patrem habemus Deum.* Quæ posteriora verba nō cohærerent cum prioribus, si esset sermo de fornicatione carnali. Non enim esset bona connexio, si dixissent: nos non sumus nati ex concubina Abrahæ, sed vnum patrem habemus Deum. Hæc autem est bona nos non sumus cultores idolorum, sed vnius veri Dei. Vel; Nos non descendimus ex gentilibus idololatris, sed ex Patriarchis vnius Dei cultoribus. Vide Augustinum & Mal-

donatum in illum locum, & Bellar. de Matrimonio cap. 11.

AD 3. Ambrosius & Augustinus non dissentiunt à nobis. 13 Nam Ambrosius tripliciter excusat Abrahamum. Primò, quod ex tempore nondum esset prohibitum adulterium per legem scriptam. Secundò, quod amore posteritatis, non ardore libidinis id fecerit, vxore consentiente, & tandem pœnitentiam egerit. Tertiò, quod non peccauerit, sed futurum mysterium significauerit; quod explicat Apostolus ad Galat. cap. 4. 22. (de quo supra §. 10. Hæc tertia excusatio est vera. Ex qua sequitur. Abrahamum ex instinctu Dei fecisse, quod fecit, vt hoc facto significaret, fore aliquando, vt Deus coniungat sibi synagogam & Ecclesiam, sicut ipse coniunxerat sibi Agar & Saram. Iam verò Augustinus non negat, Agar fuisse vxorem Abrahami, cùm Scriptura disertè hoc affirmet, Gen. 16. 3. sed solum defendit Abrahamum contra Manichæos, asserens, illum viuente adhuc Sara vxore, accepisse Agar ancillam: non ex libidine, vt putabant Manichæi: sed ex amore posteritatis; & quidem Sara consentiente & instigante. Quod est verissimum, vt patet Genes. 16. 1.

NOTA. Sara, cùm aduerteret se esse sterilem, videtur ex 14 diuina inspiratione instigasse Abrahamum, vt acciperet Agar ancillam, & ex illa prolem suscitaret ad præfigurandum mysterium, de quo dictum est. Sicut etiam Rebecca ex diuino instinctu instigauit Iacob filium suum; vt fingeret se esse primogenitum, & hoc prætextu peteret à Patre suo Isaac benedictionem. Quæ res etiam non carebat mysterio.

QVÆRES. Quare Deus post diluuium concessit polygamiam, quæ antè non erat concessa? Respondeo. Concessit 15 illam duplici de causa. Primò ad propagandam prolem, qui est primarius finis matrimonij. Secundò, vt esset figura seu typus pluralitatis seu multitudinis gentium, quæ Christo tanquam sponso erat coniungenda. Ita Augustinus lib. de bono coniugali cap. 18. D. Thomas 3. p. qu. 65. art. 2. ad 5. Valentia qu. 1. de Matrimonio p. 3. v. 2.) Sed quare propter easdem causas non concessit illam in principio mundi? Respondeo. Hoc pendet ex libera ipsius voluntate: potest tamen dari hæc causa, quia monogamia, quam

instituit in principio mundi, poterat utrumq; præstare. Primò, quia erat sufficiens ad propagandam prolem. Gen. 6. 18. Secundò, quia erat typus seu figura coniunctionis Christi cum Ecclesia, Eph. 5. 32. Nota. Christus potest conferri vel cum Ecclesia, quæ est vna; vel cum multitudine gentium, quæ recipiuntur in Ecclesiam. Priori modo fuit repræsentatus per monogamiam: posteriori per polygamiam. Nam sicut ante diluuium, vir coniunctus vni tantum vxori, erat figura coniunctionis cum vna Ecclesia: ita post diluuium vir coniunctus pluribus vxoribus, erat figura coniunctionis Christi cum multis populis ac gentibus.

27 Sed cur Deus ad eundem plane finem; nempè ad propagandam prolem, primò ordinauit monogamiam, ac deinde polygamiam? Respondeo: Deus solet pro diuersitate temporum ordinare diuersa media ad eundem finem. Sic ad dirigendum hominem in suis actionibus, ordinauit primò legem naturalem: deinde legem Mosaicam; postremò legem Euangelicam. Similiter, ad tollendum peccatum originale, instituit aliud remedium in statu naturæ, aliud in statu legis scriptæ, aliud in statu gratiæ. Et ad sustentationem hominis, concessit primò carnes animalium, sine vlla restrictione: postea restrinxit hanc concessionem ad carnes eorum tantum animalium, quæ in lege Mosaica habebantur munda; Tandem sublata hac restrictione, rediјt ad primam concessionem. Idem dico in proposito. Ad propagationem prolis ordinauit primò monogamiam: deinde concessit polygamiam: demum, explosa polygamia, reuocauit monogamiam, & simul commendauit cœlibatum ac virginitatem.

28 Dices, Polygamia est vtilior ad propagandam prolem quàm monogamia. Respondeo: Ita quidem nos putamus: sed aliter res habet in consilio & prouidentia Dei. Quod patet ex euentu. Nam quando instituit monogamiam in paradiso, dixit Adamo & Euæ: *Crescite & multiplicamini.* Quibus verbis dedit illis, & proximis eorum posteris benedictionem & fœcunditatem. Itaque monogamia coniuncta cum hac benedictione, erat sufficientissima ad humani generis propagationem. Quando autem, cessante hac

be-

benedictione, cœperunt fœminæ esse steriles; tunc concessit polygamiam, vt hac ratione sterilitatem compensaret. Sic contigit Abrahamo. Habuit vxorem sterilem: concessa est illi alia vxor, vt prolem suscitaret. (Gen. 16. v. 2.) Postea multæ aliæ steriles fœminæ subsecutæ sunt, vt Rachel, vxor Iacob: Anna, vxor Elcanæ: N. vxor Manue: Michol, vxor Dauid: Sunamitis, vxor N. Elisabeth, vxor Zachariæ; & aliæ plures. Et quod mirum est, cùm Salomon habuerit vxores septingentas, & concubinas trecentas; non legitur tamen habuisse aliam prolem, nisi Roboam. Vnde necesse est, omnes vxores & concubinas, excepta vna, fuisse steriles.

18

DICES 2. Polygamia, vt suprà ostensum est, repugnat secundario fini matrimonij, qui est mutuum obsequium coniugum, & remedium libidinis. Cur ergò Deus illam concessit? Respondeo: Deus pro sua prouidentia obtulit sufficiens subsidium, vel ad tollendam illam repugnantiam; vel certè ad cauendum ne obesset, sed potius prodesset. Idque tribus ferè modis: Primò, quia fœminas, quæ nubebant vni viro, hortabatur ad conseruandam concordiam. Sic per Angelum hortatus est Agar ancillam Abrahæ, vt se submitteret & accommodaret Saræ, ad cauendas contentiones Gen. 16. 9. Secundò aliquando permittebat huiusmodi contentiones ex vna parte, ad exercitium patientiæ alterius partis, & postea magno beneficio compensabat. Sic permisit Annam affligi à Phenenna; & postea consolatus est illam concessione insperatæ prolis. 1. Reg. 1. 20. & c. 2. 1. Tertiò, aliquando mitigabat æstum libidinis, vt non opus esset frequenti vsu matrimonij. Sic fecit Saræ filiæ Raguelis. Quod ipsa fatetur, Tob. 3. 16 *Tu scis Domine*, inquit, *quia nunquam concupiui virum, & mundam seruaui animam meam ab omni concupiscentia*. Et infrà: *Virum cum timore tuo, non cum libidine mea consensi suscipere.*

QVARTA CONCLVSIO.

19

HÆC concessio diuina, qua licebat habere plures vxores, confirmata est per legem Mosaicam. Hoc tripliciter probari potest. Primò, quia nusquam est reuocata per legem Mosaicam. Secundò, quia viri sancti, qui vixerunt sub lege Mosaica, habuerunt plures vxores, vt El-

cana. Dauid, & alij. Tertiò, quia lex Mosaica expreßè videtur approbare polygamiam Deut. 21.15. *Si habuerit homo vxores duas, vnam dilectam, & alteram odiosam: & fuerit odiosa primogenitus, volueritq; substantiam inter filios suos diuidere, non poterit filium dilectæ facere primogenitum, & præferre filio odiosæ. sed filium odiosæ agnoscet primogenitum.* Vbi sermo est de veris vxoribus. 1. Quia in textu vocantur vxores. 2. Quia filij illarum poterant esse hæredes patris, & diuidere substantiam illius; quod non licuisset, si altera fuisset vxor, & altera tantùm concubina. Nam filij concubinæ non potuissent esse hæredes.

20 OBIICI potest illud, Deut. 17.17. *Non habebit vxores plurimas.* Quod nihil aliud est, quàm prohibere polygamiam. Respondeo. Hoc dictum est de solo Rege, non de alijs. Deinde, non prohibetur ibi absolutè pluralitas vxorum: alioqui Elcana & Dauid peccassent, quia habuerunt plures vxores, sed prohibetur nimia multitudo vxorum alienigenarum seu idololatricarum, propter periculum subuersionis. Hoc patet ex ipso contextu, quia sic habet: *Non habebit vxores plurimas, quæ illiciant animam eius*, nempe ad cultum falsorum Deorum In quo peccauit Salomon, iuxta illud. 3. Reg. 11.1. *Rex autem Salomon adamauit mulieres alienigenas multas.* Et paulo post: *Deprauatum est cor eius per mulieres, vt sequeretur Deos alienos.*

QVINTA CONCLVSIO.

21 HÆc concessio reuocata est à Christo, vt iam non liceat habere plures vxores. Sic definitum est in Concilio Tridentino, seß. 24. can. 2. Et meritò. Nam Christus in Euangelio, reducit Matrimonium ad primam institutionem & reuocat concessionem, quæ Iudæis erat facta. Nam duo erant illis concessa ex indulgentia. Primò, vt dato libello repudij, possent suas vxores dimittere, & alias ducere. Secundò vt possent plures simul habere vxores. Vtrumq; à Christo reuocatum est. Matth. 19.3. Prius quidem his verbis: *Quod Deus coniunxit, homo non separet.* Et infra: *Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere vxores vestras. Ab initio autem non fuit sic: Dico autem vobis, quia quicunq; dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicatio-*

[illegible]m duxerit, mœchatur: & qui dimissam duxerit, mœ-[illegible] Posterius his verbis: *Qui fecit hominem ab initio, [illegible]um & fœminam fecit eos. Et dixit: Propter hoc dimit-[illegible]o patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ: & erunt [illegible] carne vnâ.*

[illegible] illa particula, *Ab initio non erat sic*, manifestè signi- 22 [illegible] ea quæ Iudæis erant permissa, fuisse contra primam [illegible]onij institutionem. Est ergò hic sensus. Ab initio [illegible]ebat dimittere vxores. 2. Ab initio fecit Deus [illegible]um & fœminam, id est, vni viro dedit vnam tantùm [illegible]. Igitur ab initio, nec fuit libellus repudij, nec po-[illegible] : sed vtrumque permissum fuit Iudæis ex quadam [illegible]gentia. Nunc permissio illa reuocatur, & reditur ad [illegible]uam institutionem. Sic explicant interpretes. Eo-[illegible] sensu loquitur Apostolus. Rom. 7. 3. *Mulier viuente [illegible], vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro.* Quod est [illegible] concessionem repudij. Et 1. Corinth. 7. 2. *Propter for-[illegible] autem vnusquisque suam vxorem habeat, & [illegible]que suum virum habeat.* Quod est contra conces-[illegible] polygamiæ.

D[illegible]cas Valentinianus Imperator, qui fuit pius & Catho- 23 [illegible]s, legem promulgauit, vt liceret vnicuiq; duas vxores [illegible], teste Socrat. li. 4. hist. c. 27. Respondeo. Valentini-[illegible] meritò reprehenditur ab omnibus Catholicis, & qui-[illegible] duplici titulo. Primò, quod arrogauerit sibi potesta-[illegible], quam non habuit. Non enim licebat illi abrogare le-[illegible] Euangelicam, & aliam contrariam statuere. Secundò, [illegible] prætextu huius legis, voluerit suam turpitudinem & [illegible]inem occultare. Nam ipse, cum haberet legitimam [illegible]em, nomine Seueram, ex qua susceperat Gratianum; [illegible]m insuper duxit, nomine Iustinam, cuius amore tene-[illegible]. Ne igitur solus esset polygamus, quæsiuit socios sui [illegible] permittendo omnibus polygamiam.

[illegible]xta ea, quæ hactenus dicta sunt, tria tempora distin- 24 [illegible]sunt. Primum ab initio mundi vsq; ad Abrahamum. [illegible]cundum ab Abrahamo vsque ad Christum. Tertium à [illegible]sto vsque ad finem mundi. In primo fuerunt primi pa-[illegible]s cum suis posteris. In secundò, Iudæi cum suis pro-

 geni-

genitoribus, Abrahamo, Isaac & Iacob. In tertio sunt Christiani. In primo viguit sola monogamia: In secundo concessa est polygamia: In tertio reducta est monogamia, & explosa polygamia. Quid hoc significat? Nihil aliud, quàm quòd Deus initio mundi instituerit matrimonium in perfecto statu. Deinde, ex quadam indulgentia permiserit quædam Iudæis, quæ multum derogabant perfectioni matrimonij. Denique reduxerit matrimonium ad primæuam perfectionem. Hoc in multis alijs solet euenire. Verbi gratia: Natura humana ab initio fuit creata in sua perfectione. Paulatim degenerauit per peccatum. Tandem per Christum restaurata est. Omitto similia exempla, quæ nota sunt.

CAPVT VII.

De Vinculo matrimonij.

1 ANABAPTISTÆ docent vinculum matrimonij apud Christianos dissolui posse propter disparitatem fidei; vt si vxor nolit amplecti eandem fidem & religionem, quam maritus profitetur; & in tali casu maritum posse cum alia matrimonium contrahere. Ita refert Valentia quæst. 1. de matrimonio pag. 7.

2 QVÆ doctrina manifestè damnata est in Conc. Trident. sess. 24. can. 5. his verbis: *Si quis dixerit, propter hæresim dissolui posse matrimonij vinculum, anathema sit.* Et refellitur ex illo generali principio, quo vsus est Christus, Matt. 19. 6. *Quod Deus coniunxit, homo non separet.* q. d. Matrimonium, quod indissolubili vinculo inter virum & fœminam à Deo institutum est, non potest dissolui authoritate hominis, sed solius Dei. Sicut lex, quæ à Rege firmiter ac legitimè sancita est, non potest tolli authoritate subditorum, sed solius Regis. Deus autem non vult dissolui matrimonium inter Christianos, propter solam hæresim: ergò in tali casu manet indissolubile.

3 QVOD sic ostendo: Deus in veteri Testamento concessit Iudæis, vt ipsorum matrimonium possit dissolui per libellum repudij, ac proinde, vt maritus possit dimittere suam

vxorem, & aliam ducere, vt patet ex illo Deut. 24. 1. *Si acceperit homo vxorem, & habuerit eam, & non inuenerit gratiam ante oculos eius propter aliquam fœditatem; scribet libellum repudij, & dabit in manu illius, & dimittet eam de domo sua. Cumq; egressa, alterum maritum duxerit, &c.*

4 HANC concessionem, quæ facta est Iudæis propter duritiem cordis eorum, reuocauit Christus in Euangelio, & voluit matrimonium apud Christianos esse penitus indissolubile, sicut fuit in prima sui institutione, inter Adam & Euam. Vnde generatim dixit, Marci 10. 1. *Quicunque dimiserit vxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam.* Et Luc. 16. 18. *Omnis, qui dimittit vxorem suam, & alteram ducit, mœchatur.* Eodem modo Apostolus Rom. 7. 2 *Quæ sub viro est mulier, viuente viro, alligata est legi: si autem mortuus fuerit vir eius, soluta est à lege viri. Igitur, viuente viro, vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro, &c.* Tametsi ergò in lege Mosaica concessum fuerit Iudæis ob certas causas dimittere vxores suas, & alias ducere; Christianis tamen id concessum non est; sed seruanda est hęc regula generalis: vir non potest dimittere vxorē, & aliam ducere.

5 LOQVOR de Christianis; quia aliud est de infidelibus. Nam si duo infideles contrahant matrimonium, & postea alter coniugum fiat Christianus, & altera persistat in infidelitate, potest Christianus infidelem dimittere, & cum alia Christiana contrahere, vt docet Apostolus, 1. Cor 7 15. quod Christianis non licet. In nullo enim casu potest maritus Christianus vxorem Christianam dimittere, & cum alia contrahere.

6 DICES. Potest id facere in causa fornicationis, vt fatetur Christus, Matth. 5. 32 *Omnis, qui dimiserit vxorem suam exceptâ fornicationis causâ, facit eum mœchari; & qui dimissam duxerit, adulterat.* Ex quo colligitur, si vir potest dimittere vxorem propter fornicationem carnalem; posse etiam propter hæresim, quæ est fornicatio spiritualis. Respondeo: Aliud est, dimittere suam vxorem propter fornicationem: aliud, illa dimissa ac viuente, aliam ducere. Prius concessum est à Christo, non posterius. Sic explicat Apostolus 1. Cor. 7. v. 10. cùm ait: *Iis autem, qui matrimonio juncti sunt, præ-*

cipio non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere: quod si discesserit (ob fornicationem seu adulterium) *manere innuptam, aut viro suo reconciliari.* Vbi duo consideranda sunt. 1. Quod aliquando vxor possit discedere à viro, ex legitima causa; quod Theologi vocant diuortium. 2. Quod non possit alium virum accipere, sed debeat manere innupta, vel viro suo reconciliari. Et ratio est, quia matrimonium Christianorum est sacramentum, & repræsentat coniunctionem Christi cum Ecclesia. (Eph. 5. 32.) Hæc autem coniunctio est indissolubilis. Oseæ 2. 19.

CAPVT VIII.

De animabus iustorum post hanc vitam.

ANABAPTISTÆ, præsertim qui Libertini dicti sunt, docent, animas iustorum post hanc vitam dormire, id est, extingui, vt refert Caluinus in Psychopannychia, & noster Bellarminus lib. 4. de Christo, cap. 7. Potest autem dupliciter hoc intelligi. Primò, quod dormiant seu extinguantur in perpetuum. Secundò, quod non quidem in perpetuum, sed vsque ad extremum Iudicij diem.

PRIORI sensu manifestè falsum est, quia tollit immortalitatem animæ. Nam si animæ iustorum extinguuntur post hanc vitam in perpetuum; ergo non sunt immortales, sed æquè mortales, ac animæ brutorum animalium: nec post hanc vitam habent vllam mercedem laborum suorum: nec vlla datur Ecclesia triumphantium hominum in cœlis. Quæ omnia absurda sunt, & merum sapiunt atheismum.

POSTERIORI etiam falsum est. Primò, quia anima Christi post hanc vitam non fuit extincta vsque ad diem iudicij. Secundò, nec animæ Abraham, Isaac, Iacob, juxta illud Matthæi 22. 32. *Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, &*

Deus

Deus Iacob. Non est Deus mortuorum, sed viuentium. Tertiò, Nec anima Samuelis. (1. Reg. 28. 12.) Quarto. Nec anima Oniæ Pontificis. (2. Machab. 15. vers. 12.) Quintò, Nec anima latronis, cui dictum est; *Hodie mecum eris in Paradiso.* Sextò, nec animæ eorum, ad quos descendit Christus in triduo mortis, (1. Pet. 3. 19.) Et sic de alijs.

Calvinus in hoc puncto sibi contrarius est. Nam loco citato sic argumentatur: Anima Christi post mortem non est extincta: ergò nec animæ aliorum iustorum extinguuntur. Antecedens probat dupliciter. Primò ex illo Actor. 2. 27. *Non derelinques animam meam in inferno.* Secundò, ex eo, quod anima Christi diuina virtute, seu diuinitate, fuerit suffulta, ne rueret in interitum. Ex quo sequitur contra Caluinum, animas aliorum iustorum, quæ non sunt suffultæ diuinitate, post hanc vitam interire, & sic Caluinum sentire, quod Anabaptistæ sentiunt.

LIBER

LIBER QVINTVS DE CONTROVERSIS POLITICORVM.

POLITICI non pertinent ad peculia[rem ali]quam sectam, sed cum quauis religi[one] mixti sunt. Nam & apud Cathol[icos &] apud Lutheranos & Caluinistas re[periun]tur aliqui, qui vel pluris faciunt politiam, quam [fidem] Christi: vel certe, qui mouent quæstiones aliquo m[odo ad] politiam pertinentes. Porrò, quæ ab ipsis disputantur, fere & similia sunt. 1. An quilibet in sua fide saluari p[ossit?] 2. An aliquando liceat negare fidem Christi, pr[opter e]uitandam mortem? 3. An aliquando liceat tacere au[t dis]simulare fidem Christi, propter eandem causam? [4. An] aliquando liceat simulare alienam fidem & religi[onem?] Et speciatim. 5. An per simulationem liceat cum gen[tibus] idola colere? 6. An cum hæreticis publicè orare? 7. [An] conciones illorum audire? 8. An sacramenta cum ill[is par]ticipare? 9. An illos ad sepulturam comitari? 10. A[n car]nes cum illis comedere diebus ab Ecclesia prohibitis? 11. [An] cum illis de fide disputare? 12. An libros illorum l[egere?] 13. An matrimonia cum illis contrahere? 14. An i[n aliis] rebus cum illis pacisci? 15. An si pacisçaris cum illis, [fides] seruanda sit? 16. An Princeps Catholicus possit tole[rare] hæreticos in sua prouincia? 17. An possit illos pœnâ capitis afficere propter hæresin? 18. An possit Iudæos tolerare? 19. An Reges aut Principes habeant Primatum Eccles[iæ?] 20. An in aliquo casu liceat mentiri? 21. An æqui[uocatione] vti? 22. An qui iurauit se permansurum in Luth[eranismo] teneatur præstare?

CAPVT

CAPVT I.

An quilibet in sua fide saluari possit?

MVLTI Politici putant, Catholicos in Catholica, Lutheranos in Lutherana, Caluinistas in Caluinistica fide saluari posse. Sed non eodem modo id explicant. Potest autem duplex esse explicatio. Vna, omnes & singulos saluari posse in sua fide, modò credant in Christum, juxta illud Ioan. 3. v. 15. *Vt omnis, qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam æternam.* Et ratio est; quia qui tenet fundamentum fidei, saluari potest: At Christus est fundamentum fidei; teste Apostolo 1. Corint. 3. 11. *Fundamentum aliud nemo potest ponere; præter id, quod positum est, quod est Christus Iesus:* ergò, qui tenet hoc fundamentum, id est, qui credit in Christum, saluari potest. Iam verò Catholici, Lutherani & Caluinistæ credunt in Christum; ergò per fidem in Christum saluari possunt.

ALTERA est, omnes & singulos saluari posse in sua fide, modò credant duodecim articulos fidei, qui in symbolo Apostolorum comprehensi sunt. Ratio est, quia in illis articulis continentur summa seu regula totius fidei Christianæ; vt rectè notat S. Augustinus serm. 135 de tempore, cùm ait: *Symbolum est regula fidei vestræ breuis & grandis: breuis numero verborum: grandis, pondere sententiarum.* Et ser. 181. *Apostoli certam regulam fidei tradiderunt, quam secundùm numerum Apostolorum, duodecim sententiis comprehensum, symbolum vocauerunt: per quam credentes Catholicam tenerent vnitatem, & hæreticam conuincerent prauitatem.* Nunc autem & Catholici, & Lutherani, & Caluinistæ credunt duodecim articulos fidei, qui in symbolo comprehensi sunt: ergò per hanc fidem saluari possunt. Hæ duæ explicationes breuiter discutiendæ sunt.

PRIOR EXPLICATIO discutitur.

PRIOR explicatio potest duobus modis intelligi. Primò, omnes saluari posse, qui confusè credunt in Christum: etiamsi non credant in particulari præcipua myste-

mysteria de Christo. Secundò omnes saluari posse; qui distinctè credunt in Christum, credendo Christi diuinitatem, humanitatem, natiuitatem ex virgine, passionem, mortem, resurrectionem, & alia mysteria, quæ in symbolo Apostolorum consignata sunt. Si intelligatur hoc secundo modo, iam conuenit cum posteriori explicatione, de qua paulò pòst. Si autem intelligatur primo modo, falsum est. Non enim sufficit ad salutem, si confusè tantum credas in Christum. Primò, quia alias, omnes hæretici saluari possent, vt Ariani, Donatistæ, Pelagiani, & similes alii. Omnes enim vt minimum confusè, credunt in Christum. At consequens absurdum est. Nam zizania, quæ à Diabolo seminantur in medio tritici, iubentur alligari in fasciculos ad comburendum. (Matth. 23. 25.) Hæretici, autem sunt zizania. Secundò, si Catholici in Catholica, Lutherani in Lutherana, & Caluinistæ in Caluinistica fide saluari possent, eo quod omnes, saltem confusè credunt in Christum; quid necesse esset tot lites & controuersias inter illos excitare: Aut cur Lutherani excluderent Catholicos & Caluinistas & hi vicissim illos? Nā si omnes in sua fide saluari possent; maneat quisq; in sua fide cessent persecutiones & anathemata; conseruetur pax & tranquillitas. Hoc autem non fit.

4 Nec obstant testimonia scripturæ, quæ pro priori explicatione allata sunt. Non enim intelliguntur de Christo in confuso, sed distinctè, & in particulari, quoad præcipua mysteria, quæ nobis reuelata sunt. Verbi gratia. Cum Christus de seipso dixit, *vt omnis qui credit in eum, non pereat:* locutus est speciatim de suâ diuinitate, vt patet ex contextu, qui sic habet: *Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret: vt omnis qui credit in ipsum, nō pereat.* Et infra: *Qui credit in eum, non iudicatur: qui autē non credit, iam iudicatus est, quia non credit in nomine vnigeniti filij Dei,* Itaq; non sufficit ad salutem, si credas in Christum, in confuso, sed necesse est, vt credas in Christum, quatenus est vnigenitus Dei filius Similiter cùm Apostolus dixit, *Christū esse fundamentum fidei,* locutus est de præcipuis Christi mysteriis, vt alibi sic explicat. Nēpe de Christi diuinitate, Ro. 1. 4. *Qui prædestinatus est filius Dei in virtute.* De humanitate

te, Galat. 4. 4. *Misit Deus filium factum ex muliere.* De Passione 1. Cor. 1. 23. *Nos autem prædicamus Christum crucifixũ.* De morte, sepulturâ, & resurrectione, ibidem cap. 15. 3. *Tradidi enim vobis inprimis, quod & accepi: quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris secundum scripturas: & quia sepultus est, & quia resurrexit tertia die.* Et infra v. 14. *Si autem Christus non resurrexit, inanis est ergò prædicatio nostra: inanis est & fides vestra.* De ascensione, Eph. 4. 8. *Ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatem.* De sessione ad dexteram Dei Patris. Ro. 8. 34. *Qui est ad dexteram Dei.* Et Colos. 3. 1 *Quæ sursum sunt, sapite, vbi Christus est in dextra Dei sedens.* Et de aliis similibus, quæ sigillatim complexus est Athanasius in symbolo. Et tandem concludit: *Hæc est fides Catholica, quam nisi quisq; fideliter, firmiterq; crediderit, saluus esse non poterit.* Vbi per fidẽ intelligit mysteria fidei, quæ necessariò credenda sunt. Ac potissimum mysteria de Christo, quæ fidei Christianæ fundamentum constituunt.

POSTERIOR DISCVTITVR.

IN posteriori explicatione sumitur hoc principium. Omnes saluari posse, qui credunt 12. articulos fidei, qui in symbolo Apostolorum comprehensi sunt. Quod quidem principium, absolutè loquendo, verum non est. Verum tamen est cum aliis limitationibus. 1. Omnes saluari posse, qui explicitè credunt duodecim articulos symboli, secundum verum & legitimum sensum. 2. Et qui reliquos, vt minimum, implicite credunt. 3. Et qui nullum habent errorem veræ fidei contrarium. 4. Et deniq; qui seruant mandata Dei. An hæc omnia possint accommodari Lutheranis & Caluinistis, videndum est. Non posse, sic ostendo.

PRIMO, Lutherani & Caluinistæ non credunt explicitè duodecim Articulos symboli Apostolorum. Nam vnus ex illis est; *Credo sanctam Ecclesiam Catholicam.* Hunc verbo tenent, reipsa negant. Asserunt enim, sanctã Ecclesiam Catholicam, quæ primis trecentis post Christum annis floruit, postea à vera fide defecisse, adulteram factam esse; & multis seculis in illa defectione & adulterio perdurasse: ac proinde nõ amplius mansisse sanctam & Catholicam, sicut antea fuerat. Si ita est, nemo multis seculis potuit dicere;

Credo

Credo sanctam Ecclesiam Catholicam. Quid hoc aliud est, quàm istum fidei articulum ex symbolo Apostolorum expungere?

7 SECUNDO, Lutherani & Caluinistæ multos articulos fidei, qui extra symbolum sunt, ne quidem implicitè credunt. Nam is censetur implicitè credere articulos fidei, qui in confuso credit, quod Ecclesia credit; & paratus est in particulari credere, quidquid ab Ecclesia credendum proponitur. At Lutherani & Caluinistæ non sunt parati credere in particulari, quidquid ab Ecclesia credendum proponitur. Imò parati potius sunt accusare Ecclesiam, quasi à vera fide defecerit, & adultera facta sit.

8 TERTIO, Lutherani & Caluinistæ docent multos errores, qui veræ fidei contrarij sunt. Hoc fusè ostensum est li. 1. 2. & 3. Denique non seruant præcepta Dei: Imò docent seruari non posse. Ex quo sequitur, eos propriâ conscientiâ conuinci, reos ac transgressores se esse. Nam qui firmiter credit in conscientia, mandata Dei à nullo mortalium seruari posse: necesse est, vt firmiter credat in conscientia, nec à se seruari posse: & consequenter se illa non seruare. Vnde vlterius fateri debent, Christum roganti adolescenti, *Quid boni faciam, vt habeam vitam æternam?* non rectè respondisse: *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* Nam si impossibile est seruare mandata; non potest alicui prudenter suaderi, vt ea seruet. Sicut medicus non potest prudenter suadere febricitanti, vt si sanari velit, deglutiat saxum aut molarem lapidem; Hoc enim impossibile est.

9 Ex dictis sic concludo: Illi non possunt saluari in sua fide, qui neque explicitè credunt duodecim articulos fidei: neque parati sunt alios credere, qui ab Ecclesia ad credendum proponuntur; & insuper multos docent errores, veræ fidei contrarios; neque seruant mandata Dei: at Lutherani & Caluinistæ sunt tales: ergò in sua fide saluari non possunt.

CA-

CAPVT II.

An liceat negare fidem Christi, ad vitandam mortem?

REFERT Eusebius lib. 6. Historiæ Ecclesiasticæ, cap. 37. fuisse olim hæreticos, qui docerent, non peccare eos, qui in persecutionibus negant Christum externâ voce, dummodo eum corde confiteantur. Idem hoc tempore sentiunt multi Politici. 1

RECTIVS docent nostri Theologi, nullo modo licitum esse, externâ voce negare fidem Christi, ne quidem ad euitandam mortem. Primò, quia hoc est contra confessionem fidei, quæ nos obligat, vt fidem Christi non negemus. Quod aperte Christus affirmat, Matth. 10.32. *Omnis, inquit, qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo, qui in cœlis est. Qui autem negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo, qui in cœlis est.* Vnde August. tract. 3. in Ioannem ait: *Quanta vita est confiteri Christum, tanta mors est negare Christum.* Eodem spectat illud Apostoli, Rom. 10.8. *Hoc est verbum fidei, quod prædicamus: quia si confitearis in ore tuo Dominum Iesum, & in corde tuo credideris, quòd Deus suscitauit illum à mortuis, saluus eris.* Vbi duo requirit ad salutem. Primò, internam fidem in Christum. 2. Externam confessionem illius fidei. Non quòd hæc duo sufficiant, sed quòd necessaria sint. Vnde etiam subdit: *Corde enim creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem.* 2

SECVNDO, quia est contra virtutem charitatis. Nam veritas obligat nos, vt non mentiamur. Mentiremur autem, si externâ voce negaremus fidem Christi, quam interno corde confitemur. Hinc sequitur, easdem ob causas non licere, negare se esse Catholicum, qui Catholicus est. Primò, quia hoc esset negare fidem Christi, quod est contra obligationem confessionis fidei. 2. Esset mendacium, quod est contra obligationem veritatis. Quæres, an similiter peccaret, qui negaret se Lutheranum aut Caluinistam esse, 3

si reuera talis esset? Respondeo: Peccaret quidem contra veritatem, non tamen contra confessionem fidei. Nam confessio fidei non obligat illum ad confitendam falsam [illegible] qualis est Lutherana & Caluiniana. Idem dico de Catholico, qui negaret se sacerdotem aut Religiosum [illegible] caret quidem contra veritatem, quia mentitur [illegible] men contra confessionem fidei, quia non negat [illegible] sed statum.

CAPVT III.

An aliquando liceat tacere aut dissimulare fidem Christi?

ALIVD est negare fidem, aliud tacere, dissimulare, occultare. Prius nunquam licet, vt dixi. De posteriori disputamus. De quo potest duplex esse quæstio. Vna, an aliquis posset tacere aut dissimulare fidem, quando rogatur à Iudæis, Turcis aut Gentilibus, an sit Christianus? Vel ab hæreticis, an sit Catholicus? Altera, an aliquis existens apud gentiles vel hæreticos tempore persecutionis possit fugere, vel se occultare, ne cogatur respondere de rebus fidei: vt sic periculum mortis euadat.

PRIMA Conclusio. Is, qui intuitu fidei aut religionis interrogatur ab infidelibus, (cuiusmodi sunt gentiles, Iudæi, Turcæ, hæretici,) an sit Christianus aut Catholicus, potest se habere quatuor modis. Primò, si aperte neget esse talem. Hoc non licet, vt dixi. Secundò, si aperte fateatur. Hoc licet, quando fit ad honorem Dei, aut salutem proximi. Tertiò, si penitus taceat. Quartò, si ambiguè respondeat, aut interrogantem eludat, hoc vel simili modo: Quid ad te? Quorsum me rogas? De his duobus posterioribus modis quæstio est. Et respondeo cum distinctione. Qui interrogatur à publica persona, an sit Christianus, vel Catholicus, non potest tacere aut ambiguè tergiuersari, sed tenetur aperte confiteri, se Christianum aut Catholicum esse etiam cum periculo vitæ. Qui autem interrogatur à priuata persona, potest tacere aut eludere, ne que te-

neturs

netur apertè confiteri, se talem esse. Ita Sanches lib. 2. Moralium cap. 4. n. 6. vbi citat plures authores pro hac sententia.

3 RATIO sumitur ex differentia, quæ est inter publicam & priuatam personam. Nam publica habet jus ac potestatem interrogandi, ac proinde interrogatus tenetur ei respondere. Non potest autem respondere, nisi quod verum est. Ergò si interrogatur, an sit Christianus aut Catholicus, tenetur respondere, se talem esse. At priuati homines non habent jus ac potestatem interrogandi & examinandi alios de rebus ad se non pertinentibus; ac proinde interrogati, non tenentur illis respondere. Possunt ergò vel tacere, vel interrogationem eludere, eo modo, quo suprà dictum est. Neque suo silentio aut elusione significant, se non audere fateri veritatem: sed se parui facere interrogationem eorum quorum nihil interest, quales ipsi sint.

4 DICES, persona publica, de qua hîc agimus, est Princeps vel Magistratus infidelis, qui non habet potestatem examinandi Christianos de sua fide: ergò doctrina nostra nititur falso fundamento. Respondeo: Princeps vel Magistratus infidelis (siue sit gentilis, siue Turca, siue hæreticus) ex duplici capite potest habere huiusmodi potestatem. Primò, quando examinat suos subditos, qui legitimè illi subiecti sunt. Vt si Rex Angliæ examinaret suos subditos de fide & Religione. Secundò, quando examinat extraneos, qui in ipsius Regno vel Prouincia commorantur. Vt si idem Rex examinaret Belgas aut Germanos, qui in Anglia mercaturam exercent, aut alterius negotij causa eo veniunt. Censetur enim habere jus ac potestatem examinandi, quid in suo Regno siue à domesticis, siue ab extraneis geratur; & cuius quisque sit vitæ, famæ, ac religionis, vt hac ratione conseruet pacem & tranquillitatem in regno sibi commisso.

5 DICES 2. Tunc tenemur confiteri fidem Christianam, quando id cedit ad honorem Dei; sed non minus id cedit ad honorem Dei, quando interrogamur à persona priuata, quàm quando à publica; quia vtroque casu significamus, nos magnifacere fidem Christianam, & pro illa pa-

ratos esse mori: ergò in vtroq; sensu tenemur confiteri fidem. Respondeo: Negatur maior. Non enim, quidquid cedit ad honorem Dei, tenemur facere ex præcepto. Verbi gratia. Cedit ad honorem Dei, si Sacerdos quotidie offerat Deo sacrificium: si Laicus quotidie det eleemosynam; si quotidie in memoriam Christi abstineat vino: & tamen ad hæc præstanda non obligatur ex præcepto. Deinde, minor distinguenda est. Tametsi enim in vtroque casu, siue interrogeris à publica, siue à priuata persona; confessio cedat ad honorem Dei: non tamen in vtroque est necessitas confitendi fidem. In vno quidem est, quia necesse est respondere ei, qui habet potestatem interrogandi: in altero non est, quia non necesse est respondere ei, qui non habet potestatem interrogandi.

6 QVÆ dicta sunt, intelligi debent cum hac limitatione; nisi vtilitas proximorum aliud exigat. Nam fieri potest, vt Christianus, quando à priuatis hæreticis aut gentilibus interrogatur de sua fide, ex hac parte teneatur confiteri se Christianum esse: licet aliàs non teneatur. Idque in duobus potissimum casibus. Primò, si adessent alij Christiani, qui grauiter offenderentur, aut scandalizarentur ex ipsius silentio vel dissimulatione. Secundò, si adessent hæretici aut gentiles, qui bene affecti essent ad fidem Christianam; & propter alterum, qui non auderet eam profiteri, inciperent dubitare de illius veritate. In vtroque casu tenetur fateri, se Christianum esse: Et sic intelligendus est D. Thomas in 2. 2. qu. 3. art. 2. Azor. lib. 8. Moralium cap. 27. qu. 1. Toletus lib. 4. summæ cap. 2.

7 SECVNDA conclusio. Homo Christianus, tempore persecutionis, potest fugere vel se occultare, ne cogatur respondere de rebus fidei, & sic periculum vitæ euadat: Est communis sententia, & colligitur ex illo Matt. 10. 23. *Cùm autem persequentur vos in ciuitate ista, fugite in aliam.* Quod etiam confirmatur exemplo Pauli Apostoli, qui cùm custodirentur portæ ciuitatis, per murum in sporta dimissus est, vt posset fugere. Actor. 9. 25. & 2. Cor. 11. 33. Et ratio est, quia qui fugit in tali casu, non significat per suam fugam, se non esse Christianum, vel negare velle fidem Christi: sed

potius contrarium, se nolle fidem Christi negare, & ideo fugere periculum negandi: vel certè, se cupere adhuc diutius viuere, vt possit fidem Christi propagare: quod omninò Paulum spectasse credibile est. Videatur S. Athanasius in Apologia pro sua fuga.

POTEST tamen fieri, vt huiusmodi fuga propter aliquam circumstantiam fiat illicita; præsertim in pastore vel Episcopo, qui ratione sui officij tenetur manere apud suos subditos tempore persecutionis, etiam cum periculo vitæ. Idque ex duplici causa Primò, ne subditi fideles, qui manent in persecutione, relinquantur sine pastore, cuius præsentia tunc maximè necessaria est. Nam vt rectè argumentatur Nicolaus Papa, (c. sciscitaris 7. qu. 1.) Si gubernator nauis in tranquillitate non debet deserere nauem, multò minus in tempestate. Ex quo infert, neque pastorem in periculis persecutionum debere suos subditos deserere. Secundò, quia fuga pastorum solet esse occasio minoris æstimationis fidei, vt insinuat D. Thom. in 2. 2. qu. 3. art. 2. ad 2. Nam infideles insultant Christianis, & contemnunt eorum religionem, quando vident eam à proprijs pastoribus, in casu necessitatis, non defendi.

CAPVT IV.

An aliquando liceat simulare alienam fidem & religionem?

HACTENVS dictum est, quomodo Christianus aut Catholicus debeat se gerere, circa confessionem propriæ fidei. Nunc videndum est, an possit aliquando simulare alienam sectam aut religionem. Quod dupliciter fieri solet. Primò, externis verbis; vt si dicat se Arianum, aut Iudæum, aut Turcam, aut gentilem esse. Hoc nunquam licet, vt suprà demonstratum est: tum quia hoc esset negare fidem Christi: tum etiam, quia esset apertum mendacium in re graui. Secundò, externis signis, cuiusmodi ferè sunt hæc: 1. Cum gentilibus adorare idolum, aut incensum illi offerre. 2. Cum hæreticis publicè orare, conciones audire, sacramenta participare, & quæ similia sunt.

2 Est ergò quæstio, an liceat homini Christiano & Catholico apud hæreticos vel alios infideles vsurpare hujusmodi signa, vt occultet se Christianum & Catholicum esse, ne fortè cognitus occidatur. Aliqui generatim putant licere, modo fiat animo simulandi tantum, absque internâ voluntate profitendi falsam sectam & religionem. Ita Adrianus in 4. quæst. 1. de Baptismo, in responsione ad 5. argumentum. Et videtur esse sententia D. Hieronymi in cap. 2. ad Galatas, vbi ait: *Vtilem esse simulationem, & assumendam in tempore.* Et Excusat Apostolos, qui per simulationem vsurpârunt ceremonias Mosaicas, quæ tamen erant non solùm mortuæ, sed etiam mortiferæ, vt loquuntur Scholastici, id est, non solùm erant abrogatæ, sed etiam illicitæ.

3 Hæc sententia probatur varijs modis. Primò, exemplo Iehu Regis Israëlitarum, qui simulabat se velle sacrificium offerre idolo Baal, vt haberet occasionem occidendi omnes sacerdotes Baal, qui erant in templo congregati. (4. Reg. 10. 19.) Quam ipsius simulationem etiam Deus approbauit, cùm dixit ad Iehu. *Studiosè egisti, quod rectum erat, & placebat in oculis meis.* (Ibidem v. 30.)

4 Deinde, exemplo Dauidis, qui immutando faciem suam coram Rege Achis, simulabat se stultum esse: vt euaderet periculum mortis, quod putabat sibi imminere. (2. Reg. 21. 13.) Vtroque exemplo vtitur Hieronymus, & ex eo Adrianus, ad hanc sententiam confirmandam: Et subdit Hieronymus: *Nec mirum, justos homines aliqua simulare pro tempore ob suam & aliorum salutem, cùm & ipse Dominus noster non habens peccatum, nec carnem peccati, simulationem peccatricis carnis assumpserit, vt condemnans in carne peccatum, nos in se faceret justitiam Dei.*

5 Tertio, exemplo Helisæi Prophetæ, qui etiam approbauit simulationem in causa religionis. Nam (vt habetur 4. Reg. 5. 19.) cùm Naaman Syrus, vt satisfaceret Regi suo gentili, statuisset animo simulato in templo Remmon adorare, petiuit ab Helisæo, vt pro se oraret Deum, vt hæc culpa ipsi ignosceretur. Helisæus autem respondit: *Vade in pace.* Quasi diceret; poteris hoc bonâ conscientiâ facere, si

non

non habes animum adorandi falsum Deum, sed tantum simulandi adorationem.

QVARTO probatur à simili, quia in alijs rebus licet vti simulatione, quando non vrget præceptum confitendi veritatem: vt si quis non legitimè examinetur à Iudice, potest dissimulare veritatem, & Iudicem eludere. Ergò idem licebit facere in rebus fidei, præsertim si fiat sine scandalo. 6

NOTAT Valentia tom. 3 qu. 3. p. 2. dub. 4. hanc opinionem non videri omninò improbabilem. Primò, propter authoritatem Hieronymi & Adriani. 2. Propter exempla & argumenta, quibus confirmata est. 3. Quia tametsi videatur fauere sententiæ hæreticorum, de quibus cap. 2. dictum est, multum tamen ab ea differt. Nam illi dicebant, licitum esse negare veram fidem, & falsam profiteri, etiam cum mendacio & periurio, vt refert D. Augustin. in lib. contra mendacium cap. 2. & in lib. de hæresibus cap. 70. Vbi citat hoc illorum dogma: *Iura, periura secretum prodere noli.* At Hieronymus & Adrianus non defendunt mendacium aut periurium, sed solam simulationem, quæ sine mendacio & periurio esse potest. 7

ALII tamen authores non probant hanc sententiam generatim acceptam, sed vtuntur distinctione. Nam externa signa, quibus simulari potest falsa religio, tametsi multa sint, vt dictum est: possunt tamen reuocari ad duo capita. Quædam enim propriè ac speciatim instituta sunt ad cultum falsæ religionis: alia verò, tametsi propria sint infidelium, non tamen instituta sunt ad cultum falsæ religionis, sed ad alium finem. Docent igitur, priora esse illicita & contra confessionem fidei; non item posteriora. Ita Alexander Alensis, Antoninus, Nauarrus, Bannes, & alij apud eundem Valentiam loco citato. 8

VT hæc doctrina melius intelligatur, & ad particulares casus accommodari possit, sigillatim agendum est de illis signis, quæ initio enumerata sunt. Prius tamen insinuabo, quid ad argumenta Adriani respondendum sit. Sic igitur respondeo. 9

AD I. Iehu per illam simulationem peccauit, vt apertè docet D. Thomas in 2. 2. qu. 111. art. 1. ad 2. & D. Augusti- 10

nus lib. contra mendacium cap. 2. vbi id confirmat ex illo, 4. Reg. 10. 31. *Iehu non custodiuit, vt ambularet in lege Domini Dei Israël in toto corde suo.* Nec verum est, quòd Deus illam approbauerit. Solùm laudauit factum Iehu in eo, quòd omnes sacerdotes Baal occiderit, & domum Achab funditus deleuerit, vt ex contextu patet. Vnde D. Thomas & D. Augustinus affirmant, illum accepisse aliquantulam mercedem transitoriam regni temporalis, non pro illa simulatione, sed pro nonnulla obedientia, quam Deo exhibuit in delenda domo Regis Achab.

11 Ad 2. Dauid coram Rege Achis non simulauit falsam religionem, de qua hîc agimus; sed stultitiam & morbum. An licitè, quæst. est. D. Thom. loco citato, tametsi asserat omnem simulationem esse peccatum, eo quòd omnis simulatio sit mendacium, conatur tamen excusare Dauidem, quasi ipsius factum non fuerit propriè simulatio, sed fictio figuralis.

12 Ad 3. Adoratio Naaman Syri non fuit ceremonia religiosa, sed politica & licita, vt ostendam c. 6. Ad 4. Simulatio propriè sumpta semper est illicita, quia semper est mendacium, vt ex D. Thoma dictum est. Simulatio largè sumpta, pro quacunque fictione, tunc est prohibita, quando est mendacium: secus, si non est mendacium. Semper autem est mendacium in materia religionis, quando fit per eas res, quę institutæ sunt ad cultum falsę religionis; quia in tali casu semper significat falsam religionem esse veram, & contrariam esse falsam. In alijs rebus non semper est mendacium, quia potest fieri per talia verba vel signa, quæ non sunt instituta ad falsum significandum.

CAPVT V.

An homini Christiano liceat per simulationem adorare idola, vel incensum illis adolere?

1 Respondeo. Non licet. Probatur 1. ex illo 2. Cor. 6. 14. *Nolite jugum ducere cum infidelibus. Quæ enim participatio justitiæ cum iniquitate? aut quæ societas lucis ad tenebras? aut quæ conuentio Chri-*

sti

... Belial? aut quæ pars fideli cum infideli? Vbi Apostolus ... omnem communicationem cum infideli, quatenus ... est; ac præsertim communicationem in cultu idololatriæ, seu adoratione falsorum Deorum. Deinde, exemplo Marcellini Pontificis, quem omnes fatentur grauissimè ..., quòd ob metum mortis idolis sacrificauerit, vt ... ex Pontificali Damasi, & Concilio Sinuessano, & ex epistola Nicolai primi ad Michaëlem. Tertiò, exemplo multorum Martyrum, qui potuissent per simulatam actionem sacrificandi aut adorandi effugere mortem. Et tamen mori maluerunt, quàm hoc facere; quia putârunt hanc simulationem esse prohibitam.

At ratio est, quia nullo modo licitum est mendacium. At, qui per fictionem aut per simulationem adorat idola, committit mendacium, non quidem verbo, sed facto; quia ... se esse idololatram, cùm non sit: ergò nullo modo hoc ... licet. Nec obstat exemplum Naaman Syri, qui adorauit in templo Remmon. Nam ipsius adoratio, vt dixi, non fuit ceremonia religiosa, sed politica; quod sequenti capite fusius explicabo.

CAPVT VI.

An liceat orare cum hæreticis aut alijs infidelibus in publico loco?

RESPONDEO: Si naturam rei spectes, non est per se malum, sed indifferens, ire ad templa hæreticorum aut gentilium. Potest ergò, ratione circumstantiarum, vel benè, vel malè fieri. Malè quidem, si fiat vel animo profitendi falsam religionem, vel cum aliorum offensione & scandalo; vel denique cum nostro, vel alieno periculo. Benè, si his omnibus seclusis, bonâ intentione oremus Deum, & aliunde sit rationalis aliqua necessitas, cur ibi potius, quàm alibi, id præstare opus sit.

QVOD duplici exemplo declarari potest. Primò, exemplo Catholicorum, qui habitant permixti cum hæreticis. Nam si Princeps illorum sit hæreticus, & mandet, vt om-

... subditi, cuiuscunque sint fidei, orationis ... num idemque templum conueniant; possunt bonâ conscientiâ id præstare: modò Princeps ... hoc in odium aut detrimentum religionis, ... nem licitum & honestum. (Ita Azor lib. 8. Mor... quæst. 5.) Deinde, exemplo serui Christiani ... Turcas vel gentiles captus est: nam si dominus ... vti ipsius seruitio, non solùm domi, sed etiam ... potest seruitium illi præstare; & dum præstat, ... mum orandi studio, ad Deum attollere. Ita A... quæstione.

3 Et hoc fecit Naaman Syrus, quando adorauit ... plo Remmon. Nam adoratio ipsius non erat ... nis, quo colebat falsum Deum: sed erat seruiti... cum, quod licitè præstabat suo Regi. Vnde ma... ferentia inter ipsum & Regem. Nam adoratio ... intuitu religionis. Cùm enim esset homo gen... Idolum externâ adoratione, seu genuflexione. ... verò alterius fiebat intuitu ciuilis obsequij. Cùm ... ctebat genu ante idolum, non alio animo facieb... vt suo Regi similiter genuflectenti, famulandi ... seruiret. Ita Abulensis in lib. 4. Reg. cap. 5. quæst. ... nus ibidem circa textum, & Azorius loco citato.

4 Pro quo notandum est, fuisse morem Regis ... inniteretur humeris alterius, siue in templo, siue ... ideo famulum, cuius humeris innitebatur, debuisse ... ficio hoc obsequium illi præstare, vbicunque Rex ... ergò Rex vel staret, vel ambularet, vel genuflect... ... erat famulum etiam stare, vel ambulare, vel ... re: non intuitu religionis, sed ratione ciuilis ... quod quilibet seruus tenetur exhibere suo domino.

5 Dices, si Naaman potuit adorare in templo Rem... eo modo, quo jam explicatum est: quare ergò pe... Helisæo, vt à Deo impetraret illi remissionem seu con... nationem huius facti? Respondeo: Hoc ideo fecit, ... putabat esse peccatum. Helisæus autem respondit, ... esse.

CAPVT VII.

An liceat conciones hæreticorum audire?

HOc intellige, in illis locis, vbi Catholici cum hæreticis permixti sunt, vt in Germania, Gallia, Polonia, Belgio. Ratio dubitandi est, quia talis ceremonia est instituta ad cultum falsæ religionis, ergò semper est illicita, juxta Regulam Alexandri, Antonini, Nauarri, & aliorum, qui cap. 4. §. 8. citati sunt. Contra verò est, quia multi viri boni sine scrupulo audiunt conciones hæreticas, quos damnare non possumus.

RESPONDEO: Aliud est, habere conciones hæreticas; aliud audire. Prius per se malum est, quia nunquam licet docere hæresim. Posterius ex se indifferens est, & potest benè ac malè fieri; malè quidem, si fiat vel animo discendi hæresim, vel cum scandalo aliorum, vel cum periculo subuersionis: benè, si his malis seclusis, fiat in eum finem, vt hæreticorum errores facilius ac securius refutentur.

IGITVR, tametsi actio docendi hæresim per se instituta sit ad cultum falsæ religionis, & ideo semper illicita; tamen actio audiendi conciones hæreticas, non est determinata ad vnum finem, sed ad varios ordinari potest. Primò, ad cultum falsæ religionis; sic illicita est. Secundò, ad confutationem erroris; sic illicita est, modò absit scandalum & periculum. Idem fit in contrario. Nam etiam audire fidem Christi, potest referri ad duos diuersos fines. Primò, ad discendam fidem Christi, sic olim faciebant multi Iudæi & gentiles, quia à Christo & Apostolis conuertebantur. Secundò, ad oppugnandam fidem Christi. Sic faciebant Pharisæi, & nunc Prædicantes Lutherani & Caluinistæ.

CAPVT VIII.

An liceat Sacramenta cum hæreticis participare?

1 LVTHERANI & Caluiniſtæ agnoſcunt duo tantum Sacramenta, Baptiſmum & Euchariſtiam. Eſt ergò duplex quæſtio. 1. An Catholici poſſint Baptiſmum petere à Lutheranis & Caluiniſtis? 2. An poſſint cum illis Euchariſtiam participare? De quibus ſic ſtatuo:

2 PRIMA Concluſio. Certum eſt, non licere Baptiſmum petere à Lutheranis aut Caluiniſtis extra caſum neceſſitatis: quia licet ipſi verum Baptiſmum adminiſtrent adhibitâ legitimâ materiâ & formâ cum intentione baptizandi; tamen cùm eundem Baptiſmum poſſimus petere à Catholicis, impium & ſcandaloſum eſt confugere ad hæreticos. Dixi, *extra caſum neceſſitatis*. Nam ſi eſſet vrgens neceſſitas & non adeſſet Catholicus, qui Baptiſmum conferret, liceret accipere ab hæretico. Ratio eſt, quia Baptiſmus, qui à Lutheranis & Caluiniſtis confertur, non eſt inſtitutus ad cultum falſæ, ſed veræ religionis. Eſt enim idem Baptiſmus cum noſtro, nec in eo differunt à nobis Lutherani & Caluiniſtæ. Igitur in neceſſitate poſſumus illum ab ipſis petere.

3 SECVNDA Concluſio. Æquè certum eſt, non licere cum Lutheranis & Caluiniſtis Euchariſtiam participare; quia vel ipſi non habent verum ſacramentum Euchariſtiæ, ex defectu Sacerdotum conſecrantium; vel, ſi aliquando habent, quod rarum eſt, profitentur peculiarem errorem circa idem ſacramentum. Nam Caluiniſtæ negant corpus & ſanguinem Chriſti realiter adeſſe in ſacramento. Lutherani concedunt quidem adeſſe, ſed ſimul affirmant, manere ſubſtantiam panis & vini cum ſubſtantia corporis & ſanguinis Chriſti. Si ergò Catholici cum illis communicarent, viderentur fauere ipſorum errori.

CA-

CAPVT IX.

An liceat comitari hæreticos ad sepulturam?

ALII putant licere, quia nihil mali apparet in eo, quòd quis sepeliat mortuos, aut funera eorum prosequatur. Alij, non licere, quia qui hoc facit, videtur illorum hæresim approbare. Sed distinguendum est. Nam in ijs locis, vbi Catholici cum hæreticis promiscuè viuunt, & quotidie sine prohibitione aut excommunicationis periculo cum illis conuersantur; licitum est Catholicis prosequi & comitari funera hæreticorum, si præcisè spectetur sepultura. Primò, quia in eiusmodi locis, vbi nulla est prohibitio, nullum potest esse scandalum: ergò saltem ex hac parte licitum est. Secundò, quia sepelire mortuos, est opus misericordiæ: at opera misericordiæ possunt exhiberi, non tantum Catholicis, sed etiam hæreticis, & alijs infidelibus, nisi in aliquo casu id prohibeatur. Quis enim neget, laudabiliter fieri, si infidelibus fame & siti laborantibus cibum & potum administres? Si infirmos visites? Si hospitio suscipias? Si in carcere detentos consoleris? Cur ergò similiter laudabile non sit, si ex eodem affectu misericordiæ sepelias mortuos, aut funera eorum prosequaris? Certè Tobias hoc maximè nomine laudatur in Scripturis. Et verisimile est, eum non solùm Israëlitas, sed etiam Assyrios, apud quos in exilio erat, sepeliuisse. Assyrij autem erant infideles.

AT in alijs locis, vbi prohibitum est Catholicis conuersari cum hæreticis, sub pœna excommunicationis; non licitum est Catholicis hæreticorum funera prosequi aut comitari. Primò, quia talis prohibitio, cùm iusta sit, obligat in conscientia: ergò contra conscientiam faceret, qui illam prohibitionem transgrederetur. Secundò, quia tametsi sepelire mortuos sit opus misericordiæ, quando fit ex interno affectu misericordiæ: non tamen est laudabile, si fiat contra prohibitionem Ecclesiæ. Habemus simile exemplum in Scriptura. Offerre Deo holocaustum, erat opus pium ac religiosum in lege Mosaica: & qui illud offerebat

ex affectu diuini cultus, laudabiliter faciebat. At Saul, qui illud obtulit contra prohibitionem Samuelis, grauiter peccauit, & in pœnam peccati, regno priuatus est (1. Reg. 13. 9. cap. 15. 22.) Quo spectat illud: *Melior est obedientia, quàm victima.*

CAPVT X.

An liceat carnes comedere cum hæreticis?

1 SENSVS est, an liceat homini Catholico diebus ab Ecclesia prohibitis, comedere carnes in hospitijs hæreticorum; vt hoc modo dissimulet se esse Catholicum, ad vitandum periculum, quod illi creari possit, si cognosceretur esse Catholicus. Ratio dubitandi est, quia non licet negare veram fidem, & falsam profiteri. At si Catholicus tali tempore comederet carnes, iam ipso facto significaret se non esse Catholicum, sed Lutheranum & Caluinistam. Et confirmatur exemplo Eleazari, qui in simili casu, elegit mori potius, quàm suillam carnem comedere, quæ Iudæis erat prohibita, (2. Machab. 6. vers. 18.)

2 RESPONDEO: Catholicus in tali casu potest duobus modis se gerere. Primò, potest prætexere aliam causam, cur velit abstinere à carnibus, vt v.g. debilitatem stomachi, vel nauseam, vel aliquid simile; modò fiat sine mendacio. Secundò, si vel non occurrit, vel certè non putatur sufficiens huiusmodi excusatio; tunc distinguendum est. Nam si sit apud Lutheranos, vbi non est periculum vitæ, sed tantum irrisionis, debet abstinere à carnibus, & se Catholicum fateri; tum irrisio non sit tanti momenti, vt propter illam debeat violari lex Ecclesiæ Si autem sit apud Caluinistas, & maximè in Anglia, vbi viget persecutio, ita vt sine vitæ periculo non possit fateri, se esse Catholicum; licebit illi secluso scandalo, vesci carnibus, & hoc modo, ad vitandam mortem, Catholicam fidem dissimulare. Ita Azor lib. 8. c. 27. quæst. 3.

3 RATIO est, quia esus carnium non est institutus ad profession-

fessionem falsæ religionis, cùm sit ex se indifferens: nec abstinentia à carnibus instituta est ab Ecclesia ad discernendos Catholicos ab hæreticis, sed ob alium finem, nempe ad castigandam carnem, & immoderatam eius libidinem refrenandam. Lex autem humana non obligat cum periculo vitæ, quando vtilitas, quæ nascitur ex legis obseruatione, non est tanti momenti, quanti est vita hominis Catholici, vt in Scholastica Theologia tract. de legibus cap. 6. quæst. 4. explicatum est. In hoc autem casu, quæ vtilitas sperari potest, si Catholicus abstinendo à carnibus, prodat se Catholicum esse? Vix alia quam vt acuat in se furorem Caluinistarum, & cogatur alios Catholicos patefacere, ac in idem vitæ discrimen adducere. Hoc enim in Anglia vsitatum est.

De Eleazaro fuit alia ratio. Primò, quia non erat lex humana, sed diuina, quæ prohibebat carnem suillam. Diuina autem magis obligat, quàm humana. Secundò, publicè constabat, Eleazarum esse Iudæum: & hoc agebatur, vt Iudaicam religionem, quæ erat vera, transgressione legis palam abiuraret: ex quo magnum scandalum apud alios Iudæos, qui præsentes aderant, fuisset secuturum, vt ipsemet fatebatur. Si nunc eodem modo constaret, aliquem esse Catholicum; & in odium Catholicæ religionis publice juberetur legem Ecclesiasticam violare; deberet mortem potius eligere, quàm id facere. Aliud est, quando id non constat, & sine vllo scandalo & contemptu omittitur id, quod lege humana constitutum est.

CAPVT XI.

An liceat cum hæreticis disputare de fide?

CERTVM est, aliquando licere, aliquando non licere. Non licet in his casibus. Primò, quando Catholicus, qui disputat cum hæreticis de fide, non habet rectam intentionem. 2. Quando in jure non censetur idoneus aut sufficiens ad disputandum. 3. Quando est periculũ ex parte auditorium, qui disputationi intersunt. 4. Quando hæreticus, cum quo disputatur, est pertinax,

& autem.

& aliunde nulla vtilitas ex disputatione sperari potest. Hæc breuiter explicanda sunt.

2 PRIMA Conclusio. Catholicus peccat disputando cum hæreticis, quando non habet bonam intentionem, id est, quando disputat *tanquam de fide dubitans, & veritatem fidei pro certo non supponens, sed argumentis experiri intendens,* vt loquitur D. Thomas, in 2. 2. quæst. 10. art. 7. Ratio est, quia qui sic disputat, est dubius in sua fide, & conijcit se in periculum deficiendi à fide: ergò peccat. Hoc intellige de eo, cui fides Christiana sufficienter proposita est, ita vt teneatur credere. Nam si esset Gentilis aut Iudæus, cui fides nondum sufficienter esset proposita, & solùm eo fine disputaret, vt possit inuenire veritatem, non peccaret disputando. Ita Bannes quæst. 10. art. 7. in Commentario. Valentia quæst. 10. assert. 1. Sanchius lib. 2. Moral. cap. 6. numero 1.

3 SECVNDA Conclusio. Catholicus peccat disputando cum hæreticis, si ipse est laicus, quia sub pœna excommunicationis interdicta est laico huiusmodi disputatio; vt patet ex cap. *Quicunque*, De hæreticis in 6. vbi Alexander Papa sic statuit: *Inhibemus quoque, ne cuiquam laicæ personæ liceat publicè vel priuatim de fide Catholica disputare. Qui verò contra fecerit, excommunicationis laqueo innodetur.* Ratio inhibitionis est, quia laici, vel plurimum sunt indocti, ac proinde in jure præsumuntur, tanquam minus idonei & sufficientes ad disputandum de mysterijs fidei. Vide authores citatos.

4 DICES, Aliquando contingit, aliquem laicum non minus esse doctum, quàm Clericum aut Religiosum: ergò illi saltem non est inhibita disputatio de fide. Hoc aliqui concedunt; quia inhibitio solùm facta est ex ea præsumptione, quòd laici solent esse indocti; ergò, si contingat aliquem esse doctum, non comprehenditur sub illa prohibitione. Ita Bannes loco citato. Et confirmat exemplo Alberti Pij Comitis, & Henrici octaui Regis Angliæ, qui fuerunt Laici, & tamen cum Lutheranis disputârunt de fide.

5 ALII contrà sentiunt, omnes omninò laicos, comprehendi

ab illa inhibitione; quia leges, quæ feruntur pro com-
nitate, non solent spectare, quid aliquando fieri possit in
vel illo casu particulari, sed quid fiat vt plurimum. At
i, vt plurimum, sunt indocti, licet aliquando contingat
c vel illum esse doctum: ergò omnes tenentur legem
bitionis seruare. Ita Nauarrus, & alij citati à Sanchio.
Quæ sententia probabilior est.

Dices 2. Hinc sequitur, omnes laicos, quantumuis do-
, qui in Germania disputant cum hæreticis de fide, non
m peccare, sed etiam excommunicatos esse: quod est
rdum, & contra communem hominum opinionem.
pondeo. Id non sequitur, quia in Germania, & aliis qui-
iam locis, vbi Catholici & hæretici permixti sunt, non
a vsu supradicta inhibitio, sed per contrariam consue-
nem abrogata, ac proinde non obligat. Ita Valentia ibi-
asserit. 2. Deinde potest contingere casus magnæ ali-
s necessitatis aut vtilitatis, in quo non habeat locum
nhibitio; vt si esset aliquis hæreticus, qui peruerteret
es, & nullus Ecclesiasticus vel religiosus adesset, qui
et illi resistere. Tunc etiam Laico, si alioqui sufficienter
doctus, id liceret, & ex obligatione charitatis incum-
t. Ita Valentia & Sanchius.

Dices 3. Si laicus, quia indoctus est, peccat disputando
le, etiam Clericus peccabit, si indoctus sit. Et sic erit
triusque ratio. Respondeo. Clericus non peccat con-
am inhibitionem Alexandri Papæ, quia illa compre-
it solos laicos, sed tamen peccat contra ius naturale,
exponit se periculo erroris. Hinc sequitur, tam lai-
quàm Clericum indoctum peccare; sed laicum con-
gem naturalem & Ecclesiasticam: Clericum contra al-
n tantum. Deinde, laicum excommunicari, non au-
Clericum. Quamuis hæc excommunicatio non est la-
ntentiæ, sed ferendæ. Vel, quod idem est, non incurri-
so facto, sed est comminatoria. Quod rectè colligunt
ores ex ipso loquendi modo, quo Pontifex vsus est.
enim dixit; *Excommunicationis laqueo innodatur*, sed
etur.

Dices 4. Etiam Clericis prohibita est publica dispu-

 tatio

ratio de fide, vt patet ex L. *Nemo clericus*, C. Deus summa Trinitate: ergò & illi peccant, non tantùm contra legem naturalem, sed etiam contra ciuilem. Respondeo. Lex ciuilis, quæ disponit de rebus spiritualibus, non obligat Clericos, nisi iure Canonico confirmetur. Ita Azor. lib. 8. Moral. cap. 26. quæst. 2. & Sanchius loco citato, nu. 8.

9 TERTIA Conclusio. Catholici peccant disputando cum hæreticis de fide, quando disputant coram simplicioribus. Ita D. Thomas in 2. 2. quæst. 10 artic. 7. Ratio est, quia est periculum, ne simpliciores ex tali disputatione peruertantur. Nam facilius percipiunt plausibilia hæreticorum argumenta, quàm subtiles ac solidas Catholicorum solutiones: & ideò incipiunt dubitare aut vacillare in fide.

10 EXCIPIVNTVR tamen duo casus, in quibus licita est huiusmodi disputatio. Prior, quando Catholicus, qui disputat cum hæreticis, est vir non solum doctus, sed etiam clarus & perspicuus, qui possit se accommodare ad captum singulorum, & ita res suas explicare, vt omnes, quantumuis rudes & indocti, facilè eas percipiant. Posterior, quando simpliciores ab hæreticis sollicitantur ad defectionem. Tunc enim tenentur viri docti coram simplicioribus, opponere se hæreticis, & veram fidem disputando defendere. Ita D. Thom. ibidem.

11 QVARTA Conclusio. Catholici peccant disputando de fide cum hæreticis pertinacibus, præsertim si aliunde non appareat vlla vtilitas. Nam quando hæretici sunt pertinaces, tunc nec facilè conuertuntur, nec tam pugnant firmitate argumentorum, quàm contentione vocis, & acerbitate verborum, ex qua potius pacis perturbatio, quam vnio & concordia sperari potest. Vide D. Thom. ibid. ad 1.

12 Ex dictis colligitur, quando licitum & honestum sit disputare cum hæreticis, nempe quando viri docti, quibus id concessum est, disputant contra hæreticos ad confutandos eorum errores; idque coram prudentibus auditoribus, qui vim argumentorum & responsionum vtriusque partis rectè percipiunt, & de totâ re æstimare possunt. Aut certè, quando disputant corã simplicioribus, qui ab hæreticis sollicitantur ad defectionem, vt huic periculo occurratur.

CA-

CAPVT XII.

An liceat libros hæreticorum legere?

1 AFFIRMANT Politici. Nos distinguimus? Aliquando non solùm licet, sed etiam necessarium est; legere libros hæreticorum, præsertim, quando errores illorum refutandi sunt, qui aliunde, quàm ex eorum libris, integrè ac certò cognosci non possunt. Vnde in Concilio Carthaginensi 4. can. 16. admonentur Episcopi, vt pro necessitate & tempore legant huiusmodi libros. Et Eusebius lib. 7. historiar. c. 6. refert, Dionysium Alexandrinum, ad eosdem legendos, diuina visione fuisse adductum. Aliquando non licet, sed prohibitum est. Et quidem jure naturali ac diuino, in vno casu est prohibitum, nempe quando esset periculum defectionis à fide. De jure humano dicendum est per sequentes conclusiones.

2 PRIMA Conclusio. Lectio librorum hæreticorum prohibita est jure humano, diuersis locis ac temporibus. Hæc prohibitio duplex est. Vna specialis, qua certi tantum libri, altera generalis, qua omnes prohibentur. Quæri solet, quando primum cœperit hæc generalis prohibitio? Alphonsus à Castro lib. 2. de justa hæreticor. punitione, c. 17. putat cœpisse sub Iulio III. Pontifice. Et rectè. Nam si spectemus leges ciuiles, quæ antea latæ sunt, in illis certorum tantum hæreticorum libri prohibentur, vt Arij, aut Eunomij, aut Porphyrij, aut Nestorij; & similium. Similiter, si spectemus decreta Ecclesiastica, ea vel profecta sunt à Concilijs Prouincialibus, vel à Generalibus, vel à summis Pontificibus. Decreta primi generis non obligant omnes Christianos. Reliqua non prohibent omnes libros hæreticos, sed tantum aliquos, v.g. Synodus septima prohibet tantum libros Iconoclastarum: Concilium Constantiense, libros Wiclefi: Gelasius Pontifex eos tantum, quos in suo Decreto nominat; Leo X. & Paulus III. libros tantum Lutheranos. Primus ergò fuit Iulius III. qui tulit generalem legem, qua sine vllo discrimine omnibus prohibetur lectio quo-

rumcunque librorum hæreticorum, idque sub pœna temporali & spirituali, quæ in hæreticos constituta est. Post Iulium idem fecerunt Paulus IV. Pius IV. & cæteri subsequentes Pontifices in Bulla Cœnæ Domini.

3 SECVNDA Conclusio. Generalis prohibitio librorum hæreticorum, hoc tempore duplex est. Vna continetur in bulla Cœnæ Domini, cum adiuncta excommunicatione, reseruata Pontifici: Altera in Indice librorum prohibitorum, cum adiuncta excommunicatione, non reseruata Pontifici. Hinc sequitur primò, legentem libros hæreticorum sine facultate, incurrere duplicem excommunicationem; alteram Bullæ, alteram Indicis; & ab vna posse absolui à proprio confessario: ab altera, non nisi à Pontifice, aut habente priuilegium à Pontifice. Secundò sequitur, posse aliquem incidere in excommunicationem Indicis, ita vt non incidat in excommunicationem Bullæ; si nimirum legat libros, qui prohibiti sunt in Indice, non tamen prohibiti sunt in Bulla. Nam in Bulla tantùm prohibiti sunt libri manifestè hæretici; in Indice, non solùm manifestè hæretici, sed etiam illi, qui continent aliquos errores, tametsi non hæreticos, aut errorum suspicionem, Vt notat Toletus in explicatione Bullæ.

4 QVÆRES I. An Catholici in Germania incurrant vtramque excommunicationem, quando legunt libros hæreticorum? Duplex regula seruanda est. Vna, vbique Bulla & Index obligant, ibi Catholici incurrunt vtramque excommunicationem, si legant libros hæreticos sine speciali facultate. Altera, vbicunque lex vel constitutio Pontificis vsu recepta est, ibi obligat; vbi recepta non est, non obligat, vt suppono ex Tractatu nostro Scholastico de Legibus cap. 6. qu. 8. & ex Nauarro in Manuali c. 23. num. 41. Dicitur autem vsu recepta, quando à maiori parte communitatis recipitur & approbatur. Hinc sequitur, si Bulla Cœnæ Domini, vel Index librorum hæreticorum in Germania receptus non est, Catholicos in Germania non excommunicari, qui legunt libros hæreticorum; tametsi peccent mortaliter, si eos legant cum periculo erroris aut deceptionis, quod sæpè fit.

QVÆ-

QVÆRES 2. An incurrat excommunicationem, qui paucos versiculos legit in libro hæretico? Respondeo: Hęc regula seruanda est, excommunicationem non incurri, nisi propter peccatum mortale. Prius ergò videndum est, an peccet mortaliter, qui contra præceptum Ecclesiæ legit paucos versiculos in libro hæretico. Videtur autem esse eadem ratio in hoc peccato, quæ est in furto & alijs similibus. At in his potest aliquis dupliciter excusari à mortali. Primò propter paruitatem materiæ, quo pacto furtum vnius oboli est tantum veniale. Secundò, propter indeliberationem actus; vt si aliquis ex subita passione alterum percutiat, sine præuia deliberatione. Idem ergò dicendum est in proposito. Nam si quis paucos tantum versiculos legat, aut sine deliberatione, & quasi imprudenter incidat in librum hæreticum, non peccabit mortaliter, ac proinde non excommunicabitur. Nam quidquid excusat à peccato mortali, hoc etiam excusat ab annexa excommunicatione. At vnde, inquies, cognosci potest, quàm multi aut pauci versiculi efficiant peccatum mortale aut veniale? Respondeo. Sicut in furto æstimari hoc debet ex notabili damno, quod infertur proximo: ita in hac materia æstimandum est ex notabili periculo, cui se exponit is, qui legit librum hæreticum. Hoc autem periculum non est æquale in omnibus legentibus; quia alij facilius decipiuntur, quàm alij. Sicut etiam non est æquale damnum diuitis & pauperis, si quis vtrique auferat vnum coronatum. Omnes ergò circumstantiæ spectari debent, & sic prudenter de tota re judicandum.

QVÆRES 3. An hæc prohibitio librorum hæreticorum sit justa & legitima? Respondeo affirmatiuè: Et probatur ex perpetuo vsu Ecclesiæ. Nam tempore Apostolorum multi curiosi & vani libri combusti sunt coram omnibus, vt habetur Actor. 19. 19. Et Constantinus Imperator ex decreto Concilij Nicæni, jussit libros Arij comburi, pœna capitis in eos constituta, qui libros occultarent. Item mandato Theodosij & Valentiniani, combusti sunt libri Nestorij, in Concilio Ephesino damnati, teste Liberato in Breuiario c. 10. quod etiam refertur in L. Damnato c. de Hæreticis & Mani-

chæris. Similiter Valentinianus & Marcianus jusserunt comburi libros Eurychetis, damnatos in Concilio Chalcedonensi, vt patet ex L. *Quicunque*, C. eodem titul. Vide plura exempla apud Bellar. lib. 3. de Laicis, cap. 20.

7 Et ratio est, quia si jure prohibentur colloquia & sermones hæreticorum, tanquam noxij & pestilentes; multò magis ipsorum libri possunt prohiberi, quia libri plus nocent, quàm sermones. 1. quia libri diutius durant. 2. ad plura loca perueniunt. 3. quæ in ijs scripta sunt, magis hærent in animo, si attentè legantur, quàm quæ obiter audiuntur. 4. facilius etiam persuadentur, cum accuratius meditata, & ad persuadendum composita sint. Idque confirmat experientia; quia Ioannes Wiclefus viuâ voce paucissimos peruertit. Docuit enim in sola Anglia, & ibi penè nullos reliquit sui erroris hæredes. At perscriptos à se libros, totam Bohemiam peruertit, vt videre est apud Cochlæum in historia Hussitarum.

8 DICES I. Libri hæreticorum continent multa vera & vtilia: ergò non debent prohiberi, quia stultum est, propter aliqua falsa & inutilia, priuare se etiam veris & vtilibus. Et confirmatur ex illo 1. Thess. 5. 21. *Omnia probate, quod bonum est, tenete.* Respondeo: Hinc potius sequitur, non debere legi hæreticorum libros, eo quod vera falsis, & bona malis permisceant. Sic enim decipiunt Lectorem. Nam si sola falsa & mala dicerent, statim ab omnibus reijcerentur; si sola vera & bona, hæretici non essent. Itaque de industria omnia miscent, vt ex malis bona inficiant, & per bona mala sua abscondant. Vnde Hieronymus epist. 7. ad Lætam. *Venena*, inquit, *non dantur nisi melle circumlita.* Deinde, si bona & vera volumus cognoscere, facilius & securius ex Catholicorum, quàm hæreticorum libris cognoscemus, juxta illud eiusdem Hieronymi, epist. 10. ad Furiam: *Eorum duntaxat tractatus lege, quorum fides nota est. Non necesse habes, aurum in luto quærere.*

9 ILLVD Apost. *Omnia probate, quod bonum est, tenete.* Significat, omnia quæ dubia & incerta sunt, debere examinari, non ab omnibus & singulis, sed ab ijs, qui possunt, & quibus ex officio incumbit. Sicut enim non est omnium; sed

Me-

Medicorum explorare, qui morbi ſint contagioſi, qui non ſint; ita non eſt omnium, ſed paucorum examinare, quid ſit hæreticum, & quid non ſit. Quo ſenſu dixit Hieronymus epiſt. 7. ad Lætam: *Grandis eſt prudentia, aurum in luto quærere.* Quando autem facto examine quædam approbata, & quædam reiecta ſunt, tunc non opus eſt iterum examinare, ſed ſtandum eſt examini & ſententiæ ſemel factæ. Eodem modo, quando libri hæreticorum ſemel ab Eccleſia examinati, & damnati ſunt. tunc non debet quilibet eos iterum examinare, niſi fortè ad refellendum, ſi hoc alicui ſpeciatim imponeretur à Prælatis Eccleſiæ.

10 DICES 2. Eccleſia tolerat libros Gentilium, Iudæorum, Turcarum, & quorundam etiam veterum hæreticorum, vt Origenis, Tertulliani, Euſebij, & Pelagij: ergò eadem ratione poteſt tolerare libros aliorum hæreticorum. Reſpondeo. 1. Libri gentilium ideo tolerantur, quia non nocent. Nam errores, qui illorum libris continentur, jam mortui & extincti ſunt; nec habent vllos amplius propugnatores. Quod ſi inter Chriſtianos aliqui eſſent, qui gentilium dogmata propugnarent; tunc meritò prohiberentur ipſorum libri, ſicut factum eſt tempore Apoſtolorum, vt refert Clemens lib. 1. Conſt. Apoſt. c. 6.

11 RESPONDEO. 2. Libri Turcarum & Iudæorum ſunt duplices. Alij continent blaſphemias in Chriſtum, & ideò judicantur eſſe pernicioſi Chriſtianis: Alij non continent huiuſmodi blaſphemias. Priores prohibentur in Indice à Clemente Octauo edito, & nominatim Talmud Iudæorum: poſteriores non item.

12 RESPONDEO 3. Libri Origenis, Tertulliani, Euſebij, & Pelagij ideò permittuntur, tum quia hæreſes illorum jam ſunt extinctæ, tum quia illorum libri proſunt propter antiquitatem; tum denique, quia non videtur hoc tempore eſſe vllum periculum, ne quis imbibat illorum errores, præſertim Tertulliani. Nam ipſe docuit cum Montano, illicitum eſſe ſecundum matrimonium, & duas aut tres quadrageſimas eſſe obſeruandas. At noſtri temporis Nouatores ne vnam quidem ſeruant quadrageſimam: Et non ſolum ad ſecundas, ſed etiam ad tertias & quartas nuptias

procedunt, vt metuendum non sit, ne iterum excitent errores Tertulliani.

CAPUT XIII.

An liceat matrimonia contrahere cum haereticis?

1 CERTUM est, generatim loquendo, ... Catholicis matrimonia contrahere cum ... Primò, quia facerent contra ... nem Ecclesiæ. (ca. *Cum* & cap. *Non oportet* ...) Secundò, præberent aliis scandalum. Tertiò, ... suos exponerent periculo subuersionis. Quartò, ... rent sacrilegium, profanando sacramentum ... dum illud hæreticis administrarent. Quæ omnia ... sequitur noster Serarius in peculiari tractatu, *de Catholicorum cum hæreticis Matrimonio*.

2 SOLET tamen speciatim disputari, an Catholici ... mania possint contrahere matrimonia cum hæreticis, ... sertim cùm iam vsu id receptum sit. Affirmant ... 8. Instit. Moral. c. 11. quæst. 5. & Sanches lib. ... monio, disp. 17. num. 5. q. citant pro se Nau... contrarium tenent.

3 Ego sic sentio, Catholicos in Germania posse ... excusari à tribus prioribus peccatis jam enumeratis. ... mò, quia canones illi, qui prohibent talia matrimonia, ... non sunt recepti in Germania, vel certè per ... consuetudinem abrogati. A secundo, quia in Germania ... cessat scandalum. A tertio, quia fieri potest, vt ... Catholicus sit tam firmus & fundatus in fide, vt nullum ... riculum subuersionis. Deinde potest ab initio ... excipere, vt proles catholicè educetur.

4 DE quarto plus dubij est, an possint excusari à ... Occurrunt duo modi excusandi. Vnus, si Catholicus ... culpabiliter ignoret, contractum esse sacrilegum. ... habeat certam spem de conuersione alterius, ... citor fieri potest. Primò, ex parte Catholici ...

cum gratia Dei se effecturum, vt vxor hæretica conuertatur. Secundò ex parte vxoris hæreticæ, vt si ipsa sic affecta sit, vt omnino cupiat esse Catholica. Hæc posterior spes sufficit ad licitè contrahendum.

QVÆRES, An præter hos duos modos excusandi non possit alius assignari? Respondeo. Videntur alij duo assignari posse. Prior fundatur in illa communi regula Theologorum ? Quando sunt duæ opiniones probabiles circa facti alicuius honestatem aut turpitudinem; tunc liberum est, sequi alterutram opinionem, quam velis. Hæc regula à nobis explicata est in Theol. Scholast. tract. de bonit. act. humanor. q. 9. Iam subsumo. At in hoc casu, de quo agimus, sunt duæ opiniones probabiles circa honestatem aut turpitudinem matrimonij cum hæreticis in Germania contracti. Vna est Nauarri, Sanchij, & Azorij, qui putant huiusmodi matrimonium licitum ac honestum esse. Altera, quorundam aliorum, qui putant illicitum ac prohibitum esse. Et vtraque opinio est probabilis: ergò liberum est, alterutram sequi, quam velis. Si ergò offertur tibi vxor hæretica, in qua nihil displiceat præter hæresim: potes eam bonâ conscientia accipere, quia ita sentiunt supradicti Theologi, qui magnæ sunt authoritatis. Hoc intellige, saluo iure naturali ac diuino, si videlicet, non sit periculum subuersionis, vt suprà excepi. 5

POSTERIOR fundatur in eo, quod nemo iure Canonico censendus sit hæreticus, nisi qui in suo errore est pertinax, vt docet D. Aug. ep. 162. D. Tho. in 2. 2. q. 11. art. 2. ad 3. & alij passim. Ille autem censetur pertinax, qui sciens & prudens tenet aliquid contra consensum Ecclesiæ Catholicæ: vel, qui cognoscit & aduertit suam opinionem contrariam esse sententiæ Ecclesiæ Catholicæ & tamen persistit in sua opinione. Ita Caiet. in 2. 2. q. 11. art. 2. Melchior Canus l. 12. de locis cap. 9. Valentia tom. 3. q. 11. p. 1. dub. 4. Sanchius lib. 2. Moralium cap. 7. n. 2. Et patet ex Augustino lib. 4. contra Donatistas cap. 16. vbi sic ait: *Constituamus aliquem sentire id de Christo, quod Photinus* (hæreticus) *opinatus est, existimantem ipsam esse Catholicam fidem; nondum illum hæreticum dico, nisi manifestata sibi doctrina Catholicæ fidei, resistere* 6

maluerit, & illud, quod tenebat, elegerit. Vide, quæ diximus in Scholaſtica, tract. de hæreſi, quæſt. 2.

7 IAM verò, conſtat, multos viros ac fœminas eſſe in Germania, qui quidem habentur Lutherani; ſed tamen, quia pertinaces non ſunt, non debent cenſeri hæretici, ſed errantes. Non enim aduertunt doctrinam Lutheranam, cui ab infantia addicti ſunt, contrariam eſſe Eccleſiæ Catholicæ, quæ verè Catholica eſt. Si ergò vir Catholicus contraheret matrimonium cum huiuſmodi fœmina Lutherana, (quod vſitatum eſt) non peccaret contra prohibitionem Eccleſiæ; nec committeret ſacrilegium. Nam talis fœmina, ex eo præcisè, quia errat ſine ſua culpa, non cenſetur indignè accipere ſacramentum Matrimonij; ac proinde vir Catholicus, qui ſuo conſenſu & verbo adminiſtrat illi hoc ſacramentum, non cenſetur committere ſacrilegium. Hoc ex indulgentia dico. Alioqui nulli author ſum vt hæreticam accipiat, ſi Catholicam habere poteſt.

CAPVT VI.

An in alijs rebus liceat paciſci cum hæreticis?

1 LOQVOR de pacto licito & honeſto, ſiue in rebus politicis, ſiue in negotio religionis. Eſt ergò quæſtio, an poſſit Catholicus paciſci cum hæreticis, ſicut poteſt paciſci cum Catholicis? Reſp. primò generatim; cum hæreticis non facilè ineundi ſunt contractus, conuentiones, fœdera, pacta; ſiue publica ſiue priuata, propter tres potiſſimum cauſas. 1. Propter periculum ſubuerſionis. 2. Propter ſcandalum. 3. Propter ipſorum improbitatem & perfidiam.

2 DE periculo ſubuerſionis intelligi poteſt illud. 2. Tim. 2. verſ. 17. *Sermo eorum, vt cancer ſerpit.* Quaſi dicat: Sermo hæreticorum eſt inſtar morbi contagioſi, qui alios inficit. Sicut ergò nemo prudens facilè agit cum homine habente morbum contagioſum, ne veniat in periculum morbi corporalis; ita nemo debet agere cum hæretico, ne inficiatur morbo ſpirituali, (Vide Cyprianum lib. 1. epiſt. 3. ad Cor-

nelium; & Leonem serm. 5. de jejunio decimi mensis) hanc causam Deus in veteri testamento prohibuit Iu-s fœdera, societates & amicitias cum gentilibus, ne sci-t ex eorum consortio deficerent à vera fide ad idolola-m. Exod. 34. v. 12 *Caue, ne vnquam cum habitatoribus a illius jungas amicitias, quæ sint tibi in ruinam.* Et v. 15. *ineas pactum cum hominibus illarum regionum, &c.* Et ut. 7. 3. *Non inibis cum eis fœdus, neque sociabis cum eis iugia. Filiam tuam non dabis filio eius: nec filiam illius ac-ies filio tuo, quia seducet filium tuum, ne sequatur me, & magis seruiat Dijs alienis.* Porrò, quantum sit hîc pericu-n, & quam nocens contagio, testantur non solùm antiqui dæi, qui olim plurimi à gentilibus peruersi sunt (inter os sapientissimus Salomon) sed etiam huius temporis hristiani, qui non pauci in Germania & vicinis Prouin-js, ex conuersatione cum Lutheranis & Caluinistis à Ca-olicis defecerunt.

De scandalo res æquè nota est. Constat multos rudiores simpliciores scandalum pati, & in errorem induci, quan-o vident suos Principes, aut alios viros nobiles, potentes, ruditos, cum hæreticis liberè conuersari, pacisci, matri-noria inire, baptismum celebrare, & similia agere. Putant nim eos, hac sua familiari conuersatione, doctrinam & re-igionem hæreticorum approbare; ac proinde se quoque eccare non posse, si illorum exemplum imitentur. Vnde paulatim fit, vt apertè incipiant hæresim pro vera doctrina mplecti; nec alio argumento tueri se possunt, quàm quòd prætendant, tales viros non posse errare, seque bonâ con-cientiâ illorum vestigijs insistere. Hac re nihil notius in Belgio, Polonia, Austria, & alijs regnis ac Prouincijs. Atq; vtinam haberemus multos Eleazaro similes, qui mo-ri maluit, quàm scandalum dare. Præclara illa vox illius: *Non enim ætati nostræ dignum est fingere, vt multi adolescen-tes, arbitrantes Eleazarum nonaginta annorum transisse ad vitam alienigenarum: & ipsi propter meram simulationem & propter modicum corruptibilis vitæ tempus decipiuntur* (2. Machab. 6. vers. 24)

De perfidia hæreticorum nemo dubitat, qui illos no-uit

ait. Nec Deo, nec hominibus seruant fidem. Non facilè igitur cum illis paciscendum. Priorem partem probo exemplo Lutheri, qui omnium hæreticorum huius temporis Patriarcha est. Is triplici titulo fuit perfidus. Primò, quia fidem Catholicam, quam in baptismo susceperat, multis annis professus erat, tandem abiecit: quæ summa perfidia est. In qua imitatus est Hymenæum & Alexandrum, de quibus Apostolus 1. Tim. 1. 19. *Circa fidem naufragauerunt, quos tradidi Satanæ.* Secundò, quia cùm esset Monachus, solenni ritu promisit Deo perpetuam castitatem. Non seruauit; monialem, simili voto adstrictam, sacrilego coniugio sibi adiunxit. Similem mulierculis, de quibus idem Apostolus, 1. Tim. 5. 11. *Cùm luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt: habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt*, Tertiò, cùm similiter solenni ritu in Academia Catholica Doctor Theologiæ promoueretur, promisit interposito iuramento, se defensurum eam doctrinam, quæ tunc vsu erat recepta. Nec hoc præstitit. Quæ tertia fuit perfidia, Lutherum secuti sunt Lutherani, Caluinistæ, Anabaptistæ. Omnes, si non triplici, vt Lutherus, certè vel vno, vel duplici titulo, perfidi facti sunt.

6 POSTERIOR sequitur ex priori. Nam si hæretici tam improbi sunt, pro nihilo ducant, fidem Deo promissam violare; quomodo nobis promissam seruaturi sunt? Aut quis tutò poterit pacisci cum ijs, qui etiam Deo illudunt? Simili argumento vsus est Christus, Ioan. 15. v. 20. cùm ait: *Non est seruus maior Domino suo. Si me persecuti sunt, & vos persequentur.* Poterat addere: *Si mihi fidem non seruârunt, nec vobis seruabunt.* Sed quid opus est argumentis? Res ipsa loquitur. Extant exempla perfidiæ hæreticorum, & vetera, & noua. Vetera taceo. Noua omnibus nota sunt.

7 ATQVE hæc generatim dicta sint. Speciatim hoc addo: Caluinistas in hac re deteriores esse, quàm Lutheranos. Nam Caluinistæ nullam seruant fidem. Illorum axioma est. *Iura, periura, secretum prodere noli.* Quod acceperunt à Priscillianistis, & alijs antiquis hæreticis, qui olim eodem vsi sunt, vt refert Aug. lib. de hæresib. c. 70. Lutherani moderatiores sunt, de quibus infrà 12.

CA-

CAPVT XV.

An si paciscaris cum hæreticis, fides seruanda sit?

[illegible]AMETSI cum hæreticis non facilè paciscendum sit, vt jam ostendi, nihilominus tamen si cum illis pactus es, aut fœdus inijsti, (siquidem nihil aliud obstat, quàm hæresis) debes integrè & sincerè seruare illis fidem, non minus, quàm Catholicis. [illegible] est, quia obligatio pacti seu mutuæ promissionis oritur [illegible]plici virtute, nempe veritatis, fidelitatis & justitiæ. [illegible] virtus veritatis ad hoc obligat, vt sincerè, non [illegible] promittas, id est, vt quod verbo promittis, etiam [illegible] promittas, ne mendax sis. Virtus fidelitatis ad hoc [illegible], vt opere præstes, quod promissum est, ne perfidus [illegible] virtus justitiæ ad hoc obligat, vt alteri, cum quo pactus [illegible] tribuas jus suum, quod illi debetur ratione pacti, seu [illegible] promissionis, ne iniustus seu iniuriosus sis. At hæ [illegible] æquè te obligant, siue apud Catholicos, siue apud [illegible] versaris; nusquam enim licet mentiri, nusquam [illegible]fidum esse, nusquam jus alterius violare, seu iniuriam [illegible]. Et sanè, si semel concederes, hæc ideo licitè fieri, [illegible] hæretico mentiris, hæretico perfidus es, hæretico [illegible] facis; quid ni consequenter concedas, licere tibi [illegible] occidere, furto res eius auferre, odio eum pro[illegible]? Quæ omnia absurda sunt, & diuinæ legi repugnan[illegible].

[illegible] confirmatur ex Scripturis, hoc modo: quando [illegible] paciscuntur cum gentilibus & idololatris, debent illis [illegible] fidem in rebus licitis & honestis; ergo etiam, [illegible] paciscuntur cum hæreticis. Hi enim in hac quidem [illegible], non sunt deterioris conditionis, quàm illi. Antecedens [illegible] exemplo Iosue, & aliorum Principum populi [illegible], qui cum pactum & amicitiam inijssent cum Ga[illegible] (qui erant infideles & idololatræ) tametsi ab illis [illegible] essent, tamen ita religiosè & sincerè fidem ipsis [illegible] seruarunt, vt non solum vitam, de qua pacti [illegible] illis darent, sed etiam contra vicinos hostes bella [illegible]. (Iosue 9. 15.)

Quod

QVOD autem rectè & laudabiliter id fecerint, imò, facere debuerint, tribus argumentis confirmari potest. Primò, authoritate ipsius Iosue, & aliorum Principum. Cùm enim plerique è populo putarent Gabaonitas jure occidi posse, ne fidem illis seruandam esse, eo quod dolo pactum exoluissent, opposuerunt se Principes, & dixerunt: *Iurauimus eis in nomine Dei Israël, & idcirco non possumus eos contingere.*

DEINDE, miraculo res comprobata est. Nam Gabaonitæ, cùm propter fœdus cum Israëlitis initum, à vicinis Regibus bello infestarentur, jure fœderis petebant subsidium a Iosue. Nec mora. Iosue memor pacti & societatis, cùm armatis viris profectus est, vt arceret hostem, vt Gabaonitas defenderet. Fit prælium. Deus, vt ostenderet gratam sibi esse pactorum fidem, non modo victoriam concessit Israëlitis; sed etiam nouo miraculo cohibuit solem ne occumberet, vt tanto plus temporis esset ad hostem interimendum. Sic enim legimus Iosue 9. 13. *Stetit sol in medio cœli, & non festinauit occumbere spatio vnius diei, obediente Domino voci hominis, & pugnante pro Israël.*

TERTIO, sicut Deus concessit Iosue hanc victoriam propter fidem seruatam: ita propter eandem violatam grauissimè puniuit Saulem Regem, & vniuersum populum. Res sic accidit: Gabaonitæ pacti erant cum Iosue & populo de vita, vt dictum est. Post annos trecentos & amplius, Saul Rex, non obstante hoc pacto, multos eorum interfecit. Nec impunè. Audiamus scripturam. 2. Reg. 21. 1. *Facta est quoq; fames in diebus Dauid tribus annis jugiter: & consuluit Dauid oraculum Domini. Dixitq; Dominus propter Saul & domum eius sanguinum, quia occidit Gabaonitas.* Nec cessauit hæc plaga; donec septem viri, qui supererant de familia Saulis, cruci affigerentur. Sic enim pergit scriptura: *Dixit ergò Dauid ad Gabaonitas, quid faciam vobis? & quod erit vestri piaculum, vt benedicatis hæreditati Domini? Dixeruntq; ei Gabaonitæ: non est nobis super auro & argēto quæstio, sed contra Saul, & cōtra domū eius: neq; volumus, vt interficiatur homo de Israël. Ad quos Rex ait: quid ergò vultis, vt faciā vobis? qui dixerunt Regi: virū, qui attriuit nos, & oppressit iniquè, ita dele-*

[..]lere debemus, vt nō vnus quidem residuus sit de stirpe eius in [..] finibus Israel. Dētur nobis septē viri de filijs eius, vt cru[..]mus eos Domino in Gabaa Saul, quondā electi Domini. Et [..] Rex, ego dabo. Et dedit eos in manus Gabaonitarum, qui crucifixerunt eos in monte coram Domino. Et repropitiatus est Deus terræ posthac. Vides quàm grauiter punitus sit Saul in suis posteris, eo quod fidem à maioribus suis datam violasset.

Nec desunt similia exempla. Sedecias Rex fœdus percusserat cum Nabuchodonosore Rege Babylonis. Visum fuit ab eo resilire, & contra datam fidem agere: tùm quod Nobuchodonosor esset gentilis & idololatra; tùm quod multis annis populum Iudæorum afflixisset. Quid factum? Propter hanc perfidiam; non modo Regni & oculorum amissione, sed etiam miseranda suorum clade, & vrbis vastatione punitus est, (2. Paral. 36.) 6

Simeon & Leui, filij Iacob, cum Sichemitis pacti erant de contrahendis vltro citròque matrimonijs, hac conditione, vt Sichemitæ omnes circumciderentur. Factum est. Omnes circumcisi sunt. Quid verò illi? Contra pacta conuenta circumcisos occiderunt. Quo prætextu? quod stuprum à Sichemitis patratum vlcisci vellent. (Gen. 34. sed quia perfidia intercessit, meritò à parente audierunt; *Simeon & Leui fratres, vasa iniquitatis bellantia, In consilium eorum non veniat anima mea & in cœtu illorum non sit gloria mea, quia in furore suo occiderunt virum, & in voluntate sua suffoderunt murum. Maledictus furor eorum* (Gen. 49.5.) 7

Hæc ex sacris historijs petita. Ex profanis hoc accipe. Vladislaus Poloniæ, & Hungariæ Rex, magnis contra Turcarum Imperatorem Amuratem potitus victorijs, cum è bello in patriam rediret; inducias cum hoste pactus est, & iuramento confirmauit. Non multò pòst, cum iterum ad bellum redintegrandum sollicitaretur à nonnullis Principibus Christianis; cœpit perplexus esse, quid potissimum faceret. Hinc incitabat illum gloria recentis victoriæ, & multorum cohortatio: illinc auocabant induciæ cum hoste pactæ. Vicit tandem altera pars. Igitur contra datam fidem, bello Amuratem inuadit. Vtrinque pugnatū acriter. In progressu cum premi se & constringi videret 8

Amu-

Amurates, multis suorum amissis, magno clamore in hanc vocem erupit: *Christe, si Deus es, vt Christiani tui de te perhibent, vindica perfidiam tuorum, qui contra pacta iurata bello me inuadunt* Mira res. Alea belli mox mutata, Vladislaus in medios Turcarum impetum faciens, equo excutitur, & capite truncatus, perfidiæ pœnas dedit. Refert Gregorius Schedius in suis ad Tarnouianam Disputationem Notis, & alij complures.

9 Ex his concludo; si gentilibus idololatris, & Turcis fides seruanda est, etiam hæreticis iure communi seruandam esse. Imò omnibus, tam bonis, quàm malis, tam fidelibus, quàm infidelibus; tàm amicis, quàm inimicis. Quare? Quia ad eam seruandam obligamur ex virtute veritatis, fidelitatis, & justitiæ. Hæc autem obligatio non tollitur ex eo præcisè, quod illi, quibus fidem promisimus, sint mali, hæretici, inimici. Imò Christus expresè mandat, vt etiam inimicos diligamus Matth. 5. v. 44. *Diligite inimicos vestros, vt sitis filij Patris vestri, qui in cœlis est, qui facit solem suum oriri super bonos & malos.* Sanè, si charitas obligat nos, etiam respectu inimicorum, cur non similiter veritas, fidelitas & justitia?

10 EXCIPIO tamen tres casus, (quos omnes boni Authores excipiunt) in quibus fides seruanda non est. Primus est, si promissio vel pactum sit de re turpi aut illicita, vt si paciscaris cum aliquo de committendo furto, homicidio, adulterio, mendacio, vsura. Ratio est, quia huiusmodi pactum non obligat; cum nemo possit obligari ad peccatum. Quo spectat illud vulgare: *In malis promissis rescinde fidem.* Vide infrà c. 22. §. 12. & 13.

11 SECVNDVS est, si pactum vi aut metu, cadente in constantem virum, iniustè extortum sit. Tunc enim potest rescindi pro arbitrio eius, qui iniustè vim aut metum passus est. Hinc in jure Canonico, cap. *De his, quæ vi,* sic decernitur: *Vnde, quia quæ metu aut vi fiunt, debent iure in irritum reuocari mandamus, quatenus prædicto R. cum integritate restituas omnia.* Et ibidem cap. 4. *Quæ vi metusue causa fiunt, carere debent robore firmitatis.* Et in iure Ciu. C. de his quæ vi, L. vlti. *Venditiones, donationes, transactiones, quæ per*

poten-

potentiam extorta sunt, præcipimus infirmari. Et ratio est, quia qui metum aut vim iniustè incussit, iniuriam alteri intulit; ergò tenetur illum in priorem statum restituere, & alter ius habet exigendi hanc restitutionem.

Tertius est, si is cum quo pactus es, non seruat tibi fidem. Tunc enim, nec illi teneris seruare, respectu eiusdem pacti. V. G. Pactus es, inducias cum hoste ad sexennium. Ille neglecta induciarum fide, molitur tibi bellum sexennio nondum elapso; potes vicissim bello illum aggredi. Ratio est, quia pactum non obligat, nisi ex mutuo paciscentium consensu: si ergò alteruter paciscentium non amplius consentit, certum est, alterum non obligari. Quo spectat illud vulgare: *Frangenti fidem, fides frangatur eidem.* Et regula iuris in 6. *Frustra quis fidem postulat sibi seruari ab eo, cui fidem à se præstitam seruare recusat.* Hæc omnia accommodari possunt ad casus particulares, qui quotidie occurrunt. 12

OBIECTIONES ADVERSARIORVM.

Prior obiectio.

ADVERSARII generatim obiiciunt hæc duo: Primò, quòd Catholici doceant, non esse seruandam fidem hæreticis. Secundò, quòd reipsa non seruent illis fidem. In vtroque malitiosè agunt. Quod ostendam, proponendo speciatim vtranque obiectionem. Est igitur prior obiectio: Catholici in Concilio Tridentino, Constantiensi & Lateranensi docent, hæreticis non esse seruandam fidem. Idem fecerunt varij Pontifices, Vrbanus II. Gregorius IX. Sixtus V. Gregorius XIV. & Paulus V. Insuper Theologi Parisienses, Curia Parlamenti, *Philippus* Rex Hispaniæ, & Iacobus Simanca Episcopus Pacensis. Hæc obiectio, quæ est cuiusdam Bataui Caluinistæ, ex meris mendacijs conflata est, vt ostendi in Quæstionibus Miscellaneis, & hîc breuiter repetam; discurrendo per singula obiectionis membra. Primò igitur: 13

Concilium Tridentinum in fine sessionis 13. 15. & 18. ex professo agit de saluo conductu, seu publica fide ac securitate, & decernit hæc duo: Primò, vt omnibus Catholicis & Hæreticis, cuiuscunque status ac conditionis sint, liceat publicâ fide ac securitate venire ad ciuitatem Triden- 14

tinam, ibidem manere, stare, proponere, disputare, domum redire. Secundò, vt nemini liceat hanc publicam fidem ac securitatem omnibus promissam, vllo modo violare: Et si quis siue Catholicus, siue hæreticus, eam violauerit, legitimè puniatur, subeundo illas pœnas, quæ iure diuino & humano in violatores fidei constitutæ sunt. Hæc est summa decreti. Vnde manifestè apparet impostura Bataui, qui ausus est scribere, Concilium decreuisse, publicam fidem & securitatem hæreticis promissam non esse seruandam. Contrarium planè decreuit.

15 CONCILIVM Constantiense sess. 19. (quem locum obijcit Batauus, similiter decernit hæc duo: Primò, quod secularis potestas nullo modo possit impedire Ecclesiasticam potestatem à suo legitimo exercitio? ac proinde, si quis secularis Princeps det alicui hæretico saluum conductum, hoc non debeat obstare, quo minus liceat Ecclesiastico Iudici suum officium exercere, id est, examinare eum, & secundùm allegata & probata procedere. Ratio est, quia quando sunt duo Principes, qui habent distincta iudicia & tribunalia, quorum vnum altero maius ac superius est; tunc inferior Princeps non potest impedire superiorem ab executione suæ iurisdictionis; ac proinde securitas, quam promittit alicui, non extendit se ad tribunal superioris Principis; quia *superior legibus & pactis inferioris non ligatur*. (ca. *Cùm inferior* Extra. de Maioritat. & obedientia. Iam verò Princeps secularis & Princeps Ecclesiasticus habent distincta tribunalia, vt notum est, & Ecclesiasticum tribunal est superius: (cap. *Solita*, titulo citato) Ergò Princeps secularis, quando dat alicui saluum conductum, non potest illum extendere ad tribunal Ecclesiasticum: nec per datam à se securitatem, impedire iurisdictionem Principis Ecclesiastici. Hoc ipsum disertè docent Iureconsulti.

16 SECVNDO decernit, quod Princeps secularis, qui promittit alicui securitatem, si fecerit, quod in se est non maneat in aliquo obligatus. Ratio est, quia qui promittit securitatem, non censetur maiorem promittere, quam præstare possit: ergò si facit, quod in se est, non peccat contra

fidem

[illegible]em promissionis. Tunc autem censebit facere, quod in se est, quando ex sua parte præstat, quod promisit. Quid autem promisit? Nihil aliud, quam securitatem ex sua parte, contra vim iniustam; saluâ semper iustitiâ & iuris executione. Si ergò efficit, vt is, cui securitatem promisit, non patiatur vim iniustam, iam satisfecit suæ promissioni. Ex vtroque hoc decreto, nescio qua arte concludat Batauus, concilium Constantiense definiuisse, non esse seruandam Hæreticis fidem.

17 CONCILIVM Lateranense sub Innocentio III. celebratum (quod etiam citat Batauus) nihil habet de fide hæreticis seruanda. Solum mandat Principibus Catholicis sub pœna excommunicationis, vt purgent suas Prouincias ab hæresi &, si id facere negligant, minatur illis priuationem vsus dominij & Iurisdictionis in subditos. Verba concilij hæc sunt: *Moneantur autem & inducantur, & necesse fuerit, per censuram Ecclesiasticam compellantur seculares potestates: quibuscunq; funguntur officijs, vt sicut reputari cupiũt, & haberi fideles: ita pro defensione præstent publicè iuramentũ, quod de terris suæ iurisdictioni subiectis, vniuersos hæreticos ab Ecclesia denodatos bonâ fide pro viribus exterminare studebunt.* Et paulò pòst: *Si verò Dominus temporis requisitus & monitus ab Ecclesia, suam terram purgare negligeret ab hæretica fœditate excommunicationis vinculo innodetur: & si satis facere contempserit intra annum, significetur hoc summo Pontifici, vt ex tunc ipse vasallos ab eius fidelitate denunciet absolutos.*

18 VRBANVS II. in epistola ad Episcopum Vapicensem decernit, Catholicos milites, qui Hugoni Comiti, item Catholico præstiterant iuramentũ fidelitatis, non obligari iuramento, quamdiu Hugo, qui propter iniustum bellum erat excommunicatus, maneret in excommunicatione. Sic enim scribit: *Iuratos milites Hugoni Comiti, ne ipsi, quamdiu excommunicatus est, seruiant, prohibeto, Quid si Sacramenta* (fidelitatis) *prætenderint, moneantur, oportere Deo magis seruire; quàm hominibus, Fidelitatem enim, quàm Christiano Principi iurarunt, Deo, eiusq; sanctis aduersanti, & eorum præcepta calcanti, nulla cohibetur authoritate persoluere.* Hinc non potest inferri hæc conclusio: ergò hæreticis non est

fides seruanda. Primò, quia Hugo, de quo loquitur Vrba-nus, non erat hæreticus, sed Catholicus: nec excommuni-catus propter hæresin, sed propter iniquum bellum; quo gerebat. Secundò, aliud est, non esse seruiendum Princi-excommunicato in bello iniquo & illicito: aliud non es-seruandam hæreticis fidem in pacto licito & honesto. Ho-posterius non asserit Vrbanus, sed illud prius.

19 GREGOR.VS IX in epistola ad Archiepiscopum Medio-lanensem videtur aliquo modo patrocinari Batano. Verb-eius sunt hæc: *Absolutos se nouerint à debito fidelitatis & to-tius obsequij quicunque lapsis manifestè in hæresin, aliquo pa-cto, quacunque firmitate vallato tenebantur obstricti.* Sed re-uera non patrocinatur. Quod sic ostendo. Nostra quæsti-est, an hæreticis, ex eo præcisè, qui hæretici sunt, non de-beat seruari fides: Nos id negamus. Ratio est quia nec ex na-tura rei, nec iure diuino, alterum alteri connexum est. No-quidem ex natura rei, quia si natura hæresis exigeret, vt e-qui hæresi infectus esset, non seruaretur fides; iam cont-ius naturæ peccarent, quicunque seruarent hæreticis fide-etiam in rebus licitis & honestis. Hoc autem falsum e-Non ergò ex natura rei connexa sunt hæc duo: *Hæreticu-esse, & non seruandam illi fidem.* Sed neque iure diuino co-nexa sunt. Nusquam enim in Scriptura legimus. Hæretic-non esse seruandam fidem. Imò contrarium ex eo osten-sum est §. 2. & sequentibus.

20 QVOMODO ergò Gregorius decernit, Hæreticis non de-beri fidelitatem, & obedientiam à subditis. Dicam. Grego-rius nouam pœnam constituit in hæreticos sui tempor-quæ nec ex natura rei, nec iure diuino constituta & dete-minata erat. Hæc autem pœna fuit legitimè constituta p-illo tempore. Tunc enim Mediolani periculum erat, ne al-qui in hæresin laberentur. Ad eos deterrendos à tali crim-ne, hæc lex pœnalis promulgata est: si quis Catholicorum quod absit, labatur in hæresin, quæ nunc incipit pullular-afficietur hac speciali pœna, vt alij Catholici, qui antea er-illi obstricti titulo fidelitatis, non amplius maneant obst-cti. Iusta lex, Dabo simile. Sicut hæresis peccatū est, ita e-adulterium, & homicidium, Rursum, sicut hæresi nec iu-

nat

naturali nec diuino annexa est hæc pœna, vt hæreticis ex eo præcisè; quia hæretici sunt, non seruetur fides: ita nec adultero, nec homicidio annexa est. Et tamen si in aliquo loco timeretur libertas adulterandi, aut homicidium perpetrandi; posset Princeps, ad impedienda huiusmodi peccata statuere hanc legem pœnalem; *Absolutos se nouerint à debito fidelitatis & totius obsequij*, *quicunq; lapsis manifestè in adulterium aut homicidum aliquo pacto, quacunq; firmitate vallato tenebantur obstricti*. Hæc lex sine dubio esset justa. Ergò & lex Pontificis iusta est. Et sicut ex illa non licet inferre hanc conclusionem: ergò adulteris & homicidis, ex eo præcisè, quia tales sunt, non est seruanda fides: ita ex altera non licet inferre: ergò hæreticis, ex eo præcisè, quia hæretici sunt, non est seruanda fides. Ex vtraque tamen licebit inferre: ergò adulteris, homicidis, & hæreticis, quatenus speciali huic legi, pro tali loco & tempore subiecti sunt, non est seruanda fides.

21 SIXTVS V. excommunicauit Henricum Nauarræ Regem, & Principem Condæum propter hæresin, & subditos illorum absoluit à debito obsequij & fidelitatis. Quid tum? An ideò docuit, nulli hæretico seruandam esse fidem? Nihil minus. Sixtus duos tantùm Principes, & nos quidem nominatim affecit hac pœna. Cæteri ab hac pœna fuerunt immunes. Simile est, quod obijcitur de Gregorio XIV.

22 PAVLVS V. scripsit duo breuia Apostolica, in quibus hortatur Catholicos in Anglia, non quidem, vt negent Regi Iacobo, ciuilem obedientiam & fidelitatem in rebus politicis, vt falsò criminatur Batauus: sed ne contra conscientiã suam, & contra professionem fidei Catholicæ, coniungant se hæreticis; & ne Ecclesiæ Romanæ potestatem, iurisdictionem, & obedientiam abiurent. Hæc breuia transcripsi in nostris quæstionibus Miscel. in 2. tomo opusculorum.

23 THEOLOGI Parisienses declararunt, populum regni Galliæ solutum & liberatum esse à sacramento fidelitatis, quo anteà obstricti erant Henrico Regi, postquam sententia Iudicis in eundem Henricum legitimè esset lata. Et hoc approbauit Curia Parlamenti Parisiensis. Quid hîc mali est? Nihil. Nisi quod Batauus suis mendaciis & calumniis, om-

omnia in malam partem interpretetur.

24 PHILIPPVS Hispaniæ Rex, cum hac conditione transtulit prouincias Belgicas in Archiduces, vt si aliquis ex ipsorum hæredibus fieret hæreticus, hoc ipso priuaretur administratione, possessione, & proprietate istarum prouinciarum. Rectè & laudabiliter. Sed quia Batauus aliter sentit, infert Philippum docuisse, fidem hæreticis seruandam non esse. Mera impostura est.

25 IACOBVS Simanca (qui vltimo loco obijcitur à Bataue) idem docet, quod nos docemus; nempe, fidem hæreticis seruandam esse in rebus licitis, & honestis; aliàs minimè. Sic enim scribit in instit. Catholica cap. 46. num. 52. *Si fides hæreticis data esset à Principe vel publica potestate, exactè seruanda esset: si modò, quod addixisset, non sit de illo genere rerum, quas lex aut inspirata, aut naturalis vetat præstare*, &c.

POSTERIOR OBIECTIO.

26 SECVNDO obijcit Batauus, Catholicos re ipsa non seruare fidem hæreticis. Quod probat aliquot exemplis. Primò, quia non seruarunt Ioanni Hussio in Concilio Constantiensi. 2. Nec Hieronymo Pragensi ibidem. 3. Nec Prædicantibus in Austria superiori. 4. Nec Hollandis in Belgio. Respondeo. 1. Generatim. Etiamsi vera essent hæc exempla, nihil aliud posset inde colligi, quàm quod aliqui Catholici non seruent fidem. Nec plus momenti haberet obiectio, quàm si dicerem, aliquos Batauos esse perfidos; aut aliquos Caluinistas esse periuros; aut aliquos Lutheranos esse ebriosos. Sit ita sanè An ideò omnes Bataui perfidi? aut omnes Caluinistæ periuri? aut omnes Lutherani ebriosi? Absit. Alioqui nullum hominum genus esset securum ab infami accusatione. Nam in omni genere ac statu sunt aliqui, qui delinquunt: Etiam inter Apostolos fuit vnus proditor.

27 RESPONDEO. 2. Speciatim. Omnia falsa sunt, quæ obijcit Batauus. Primò obijcit, Ioannem Hussium, cui à Sigismundo Imperatore datus fuerat saluus conductus; contra datam fidem in Concilio Constantiensi combustum esse, falsum est, factum id esse contra datam fidem. Quod duplici argumento conuincam. Vnum est, qui dat saluum con-

conductum iure communi, nihil aliud dat, quàm securitatem contra iniustam violentiam, saluâ semper iustitiâ & iuris executione, vt est communis Iureconsultorum regula, quàm Saxones ex Carolina institutione exprimunt sub hac formula: *Damus tibi fidem publicam causam dicendi in iudicio, contra vim, non tamen contra iuris executionem.* Et Patres Concilij Constantiensis sess. 6. *Ad quod à violentia, iustitiâ semper saluâ omnem saluum conductum nostrum, quantum in nobis est, præsentium tenore offerimus.* At verò Sigismundus Imperator dedit Ioanni Hussio saluum conductum iure communi, quod negari non potest: ergò nihil aliud dedit, quàm securitatem contra vim iniustam. Hanc autem præstitit, quia nihil iniustè passus est Hussius. Imò combustus est, inquis. Fateor, combustum esse sed non iniustè. Primò, quia Imperator, cùm daret illi saluum conductum, sub pœna capitis prohibuit illi fugam. At Hussius, contra hanc prohibitionem, fuga elapsus est. Iustè igitur puniri potuit. Secundò, quia retractus à fuga, noluit hæresim abiurare. At leges Imperatoriæ pœnam capitis decernunt in hæreticos pertinaces, L. *quicunque.* C. de Hæreticis. Nulla ergò iniustitia intercessit.

28 QVID ad hæc Batauus? De hæresi silet, & silendo consentit De fuga, negat. At probi Authores affirmant, vt Campianus Martyr in rationibus Academicis. Nauclerus generat. 48. Cochlæus l. 2. historiæ Hussitarum, & alij plures. Imò ex aduersarijs, Laurentius Humfredus in suo volumine, quod contra Campianum scripsit. Is, inquam, non solum fatetur fugam Hussij, sed etiam conatur excusare dupliciter. Primò, quia Hussius, inquit, videbat se obseruari à Patribus, & suspectum haberi; ideoque cœpit de fuga meditari. Secundò, fugerunt eodem tempore tres Pontifices, Ioannes, Benedictus, & Eugenius. Non ergò culpandus Hussius, si & ipse fugerit. Sanè, si Humfredus putasset, Hussium non fugisse; quid opus erat hac duplici excusatione? Neutra tamen sufficit. Non prior, quia Patres meritò obseruabant illum, quem sciebant palam professum fuisse hæresin in Bohemia, ne forte & Constantiæ virus suum propaminaret. An ideo contra fidem fugiendum erat: Nec

posterior, quia culpa vnius non potest patrocinari culpæ alterius. Fugerint sanè Pontifices, (de quo jam non disputo) an propterea licuit Hussio contra pacta conuenta impunè fugere? Nullo modo.

29 At, inquies, in formula Concilij Constantiensis non legitur damnatus esse Hussius propter fugam, sed propter hæresin. Quid tum? Poterat vtroque titulo damnari. Patres Concilij judicabant sufficere crimen hæresis. Vnde, quidquid sit de fuga, iterum concludo, legitimè damnatum esse Hussium, saluo conductu non obstante. Is enim legitimè damnari potest, non obstante saluo conductu, qui legitimè conuincitur de hæresi, quam abiurare non vult; quia saluus conductus, qui jure communi datur, non impedit iustitiam & iuris executionem. Atqui Hussius fuit legitimè conuictus de hæresi, quam abiurare non voluit: ergò potuit legitimè damnari, non obstante saluo conductu. Hîc vertat se Batauus, quo vult, non saluabit Hussium. An negabit pertinaces hæreticos damnari posse? At hoc decernunt leges Imperatoriæ. An Hussium negabit fuisse pertinacem hæreticum? At pertinaciter docuit multas hæreses. Docuit 1. Deum debere obedire Diabolo. 2. Si Episcopus aut Sacerdos existat in mortali peccato, non ordinare, non conficere, non consecrare. 3. Nullum, qui sit in peccato mortali, esse amplius principem ciuilem, aut Prælatum Ecclesiasticum. 4. Omnia de necessitate absoluta euenire. 5. Illicita esse juramenta, quæ fiunt ad roborandum humanos contractus, & ciuilia commercia. 6. Contra sacram Scripturam esse, quòd Ecclesiastici habeant possessiones. 7. Augustinum, Benedictum, Bernardum damnatos esse, nisi pœnituerint de hoc, quòd habuerint possessiones, & intrârint religiosum statum. 8. Omnes status religiosos introductos esse à Diabolo. Has & similes hæreses docuit Hussius, vt refert Concilium Constantiense sess. 8. Cochlæus lib. 1. historiæ Hussitarum, Sanderus lib. 7. Monarchiæ, & alii.

30 Atqve hoc sit primum argumentum contra Batauum, defensorem Hussii. Alterum est: Si Hussio fides violata esset, procul dubio vel ipse aliquando, vel Hieronymus Pragensis, vel certè Bohemi de hac re fuissent questi: at ne-

mo

mo questus est vnquam. Quis ergò credat, fidem illi esse violatam? Sanè Hussius, cùm ad mortem duceretur, multa liberrimè dixit in Ecclesiam Romanam, & ad Christum supremum Iudicem appellauit, vt Acta eius, quæ à diuersis scripta sunt, testantur. At de fide violata, ne verbum quidem fecisse legitur. Similiter Hieronymus Pragensis, qui aliquot diebus post Hussium exustus est, publicè quidem testabatur, Hussium fuisse virum bonum, iustum, sanctum, & tali morte indignum; sed contra fidem datam aliquid passum esse, nunquam meminit. Denique Bohemi Nobiles, qui impensè fauebant Hussio, & eius dogmata tuebantur, cùm postea ad Concilium Basiliense oblato saluo conductu, vocati essent, missa insigni legatione, comparuerunt. Quis credat hoc facturos fuisse, si de fide Hussio violata, Catholicos suspectos habuissent?

31 POSSVM idem confirmare ex Luthero, qui particularem articulum scripsit de Hussio, à Leone X. inter cæteros damnatum, in quo, tametsi mirificè laudet Hussium à sanctitate & doctrina, nihil tamen attingit de saluo conductu violato. Ex his omnibus ita concludo: si vel Imperator Catholicus, vel Patres Concilij Constantiensis contra fidem publicam egissent: aliquis saltem ex Aduersarijs hoc probrum illis obiecisset. Atqui nec Hussius ipse, nec Hieronymus Pragensis, nec Bohemi Nobiles, nec Lutherus, qui omnes fuerunt hostes Catholicorum, quicquam illis obiecit: ergò euidens signum est, nihil tale accidisse. Quid hîc dicet Batauus?

32 DE Hussio satis. Alterum exemplum est de Hieronymo Pragensi, quem etiam contra fidem datam combustum esse, obijcit Batauus. Sed falsò, vt patet in historijs. Ex quibus hæc certa sunt: Primò, Hieronymum non accepisse saluum conductum ab Imperatore Sigismundo. Ita Cochlæus lib. 2. hist. Hussitarum. Molanus lib. 3. de fide hæreticis seruanda, cap. 2. & alij. Secundò, citatum tamen à Concilio Constantiensi, oblato saluo conductu, cum hac expressa clausula: *Saluâ semper iustitiâ*, vt habetur in eodem Concilio sess. 6. & passim apud alios Authores. Tertiò, citatum comparuisse, disputasse, conuictum esse, hæresin abiurasse,

 Pa-

Patet ex eodem Concilio sess. 9. vbi ponitur formula abiurationis. Quartò, in hæresin relapsum esse, fugisse, reductum esse, exustum esse. Ibidem sess. 21. & apud Cochlæum, Molanum, Campianum, & alios. Hinc concludo, non esse illi fidem violatam. Primò, quia datus est illi saluus conductus cum hac clausula: *Saluâ semper iustitiâ.* Secundò, quia per fugam exspirauit saluus conductus. Tertiò, quia in hæresin, quam abiurauerat, relapsus est.

33 TERTIVM exemplum est de Archiducibus Austriæ, quos, ait Batauus, contra pacta conuenta & iurata, expulisse Barones, Nobiles, & alios subditos Euangelicos obedientens ex Austria superiore, & Iesuitas recepisse. Merum figmentum est, quod ante duodecim & plures annos refutaui. Primò quidem, quia falsum est, Archiduces expulisse Barones & nobiles ex superiori Austria, tempore Rudolphi Imperatoris. Expulerunt aliquos tantum Prædicantes; nullum Baronem, nullum Nobilem. Secundò falsum est, id factum esse contra pacta iurata. Nunquam id probabit Batauus. Et sanè, cùm id temporis ab eo sciscitatus essem, vnde sciret, Archiduces contra pacta iurata id fecisse? primum quidem hæsit, ac tergiuersatus est; ac tandem, omni alio præsidio destitutus, hoc responsi dedit: *Vobis Iesuitis satis constat de Archiducum perfidia, nec opus est, vt à me instruamini.* Si hoc satis est, simili modo dicam, millies contra pacta iurata fecisse Batauum. Si quærat, vnde sciam? Eludam simili responso, ipsis satis constare de sua perfidia, nec opus esse, vt à me instruantur.

34 QVARTVM exemplum est de Hispanis & Holandis. Ait Batauus omnes tractationes pacis in Belgio, ab Hollandis quidem fuisse admissas; sed ab Hispanis perfidè semper abruptas, sed suo se ore condemnat. Nam in eodem libello, in quo hoc obijcit, disertè scribit; Hollandos ante 24. annos, communi ordinum decreto, Hispanorum imperium in æternum abiurasse, ac proinde, ab eo tempore, cum Hispanis de pace tractare, aut pacisci, nec voluisse, nec potuisse. Nunc quæro à Batauo, quomodo omnes pacis tractationes ab Hollandis admissæ sint, si Hollandi ante 24. annos iurârunt, se cum Hispanis de pace tractare non velle?

Aut

Aut quomodo eædem pacis tractationes ab Hispanis perfidè abruptæ sint, si cum ijs de pace tractatum non est? Abeat Batauus cum suis mendaciis.

CAPVT XVI.

An Princeps Catholicus possit tolerare Hereticos in sua Prouincia?

HÆc duo distinguenda sunt. 1. An Princeps Catholicus possit concedere suis subditis, vt fiant hæretici, vel introducere hæresim, vel introductam fouere confirmare, approbare: vel quocunq; alio modo in eam consentire aut positiuè cooperari. 2. an possit eam permittere seu tolerare? Prius nullo modo licitum est; quia hæresis est peccatum, & quidem maius peccatum, quàm furtum, homicidium adulterium: at Princeps nullo modo potest concedere suis subditis, vt committant furta, Homicidia, adulteria neque potest introducere huiusmodi peccata; neque introducta fouere; confirmare approbare; nec alio quocunq; modo in ea consentire aut positiuè cooperari; ergò idem de hæresi dicendum est. Nemo dubitat,

De posteriori quæstio est, quam hoc loco disputamus, an scilicet Princeps Catholicus possit in sua Prouincia, vbi Catholici & hæretici permixti sunt (vt in Austria) tolerare seu permittere hæresim; an verò teneatur eam impedire & vi extirpare? Similis quæstio est; an possit tolerare seu permittere vsuras, meretricia, adulteria, blasphemias? Et quidem, quod ad hæresim attinet, aliqui putant (magis ex zelo, quàm ex scientia) Principem in nullo casu posse permittere hæresim in sua prouincia; imò potius debere vitam, fortunas, & Principatum amittere, quàm hæreticos tolerare. Primò, quia nullo modo licitum est fauere hæreticis; & qui fauent, incurrunt excommunicationem Bullæ Cœnæ Domini; at tolerare seu permittere hæresim in sua Prouincia est fauere hæreticis: ergò nullo modo id licitum est. Secundo, non sunt facienda mala, vt eueniant bona, teste Apostolo, Rom. 3. 8. At hæresis mala est; ergò non

non licet eam tolerare, etiamsi aliquid boni inde euenturum sit. Tertiò, quia Reges Hebræorum, qui olim in suo regno permittebant idololatriam, prauissimè à Deo reprehendebantur, vt Roboam, Ioram, & alij plures: ergò signum euidens est, huiusmodi permissionem seu tolerantiam Deo ingratam esse. Alij rectius sentiunt, Principem in quibusdam casibus posse permittere hæresim, in quibusdam non posse. Vtrumque per sequentes conclusiones explicandam est.

3 PRIMA Conclusio. Permissio peccati (vt hæresis, furti, homicidij, adulterij, & similium) duplex est. Vna quâ quis permittit fieri peccatum, & non impedit. Sic Deus permittit fieri omnia peccata quæ fiunt in hoc mundo, & non impedit. Si enim impediret, non fierent. Altera, quâ quis permittit, non solùm fieri peccatum, sed etiam impunè fieri; vt si neque impediat, ne fiat; neque etiam puniat, quando factum est. Sic Princeps & Magistratus solent permittere vsuras, & meretricia: quia neque impediunt ne fiant; neq; puniunt, quando facta sunt. Nos hic potissimum agimus de priori permissione, quæ aliquando coniuncta est cum posteriori, vt in hominibus: aliquando separata, vt in Deo. Nam Deus permittit quidem fieri peccata; non tamen permittit impunè fieri. Homines vtroq; modo sepè permittũt.

4 SECVNDA Conclusio. Permissio peccati, priori modo sumpta ex natura sua neque bona, neque mala est, sed indifferens; & ratione circumstantiarum potest benè vel malè fieri. Nam Deus benè permittit peccata, quia si malè permitteret, esset culpabilis, quod absit. At homines aliquando benè, aliquando malè permittunt, ratione bonę vel malæ circumstantiæ, vt in progressu videbimus. Hinc sequitur, permissionem peccati differre ab ipso peccato. Nam peccatum ex se malum est, neque vnquam benè fieri potest. At permissio peccati ex se indifferens est; & potest benè vel malè fieri. Vnde Deus, tametsi possit permittere peccatum, sicut reipsa permittit, non tamen potest peccare. Et similiter homines, tametsi aliquando licite permittant peccatum, nunquam tamen licite peccant. Vide Caiet. in 2, 2. qu, 10. art. 11.

TER-

Tertia Conclusio. Permissio peccati in [illegible]ibus casibus potest benè ac licitè fieri. Primò, quando fit maioris boni obtinendi causa. Secundò, quando fit maioris mali euitandi causa. Tertiò, quando is, qui permittit peccatum, ideò permittit, quia non potest impedire. Duos priores modos expresse tradit D. Thomas in 2. 2. quæst. 10. art. 11. Tertius per se notus est.

Et quidem Deus permittit peccatum primo modo, non autem secundo aut Tertio. Non enim ideò permittit, vt ex permissione minoris mali euitetur maius malum, quod aliter euitari non possit, nullum enim malum est, quantumuis magnum, quod sine permissione minoris mali euitare non possit, si velit. Nec ideò permittit, quia impedire nequeat. Potest impedire, quando vult. Cur ergò permittit, & non impedit? ideò permittit, vt maius bonum inde eliciat. Sic permisit peccatum primi parentis, & ex eius occasione, præter alia bona, procurauit incarnationem Verbi, quod est excellentissimum bonum. Sic etiam permisit peccatum filiorum Iacob, quod commiserunt in fratrem suum Ioseph, quia ex eius permissione secuta sunt maiora bona, vt fassus est Iosephus coram fratribus suis, cùm dixit; Gen. 50.20. *Vos cogitastis de me malum, sed Deus vertit illud in bonum, vt exaltaret me, & saluos faceret multos populos.* Idem de alijs aliorum peccatis dicendum est. Vnde Augustinus in Enchiridio cap. 27. *Melius enim iudicauit, de malis benè facere, quàm mala nulla esse permittere.* 6

At homines non solum primo, sed etiam secundo & tertio modo possunt licitè permittere peccatum. Et quidem primo modo Ecclesia permittit ritus Iudæorum, qui nunc mali sunt; quia ex eorum permissione maius bonum potest euenire. Nam illi ritus, vt circumcisio & Agnus Paschalis, fuerunt in Veteri Testamento à Deo instituti, vt essent vmbræ seu figuræ Baptismi & Eucharistiæ. Quando ergò Iudæi hoc tempore vsurpant circumcisionem, & esum Agni Paschalis, testantur Baptismum & Eucharistiam à Deo esse, quia fuerunt à Deo præfigurata per circumcisionem & Agnum Paschalem. Et hoc modo confirmant nostram religionem, quod est magnum bonum. 7

8. SECVNDO modo Principes & magistratus permittunt lupanaria & vsuras, tanquam minus malum, ad euitandum maius malum, vt rectè notat Caietanus & alij. Nam si non permitterentur lupanaria, multæ honestæ, Virgines ac Matronę venirent in apertum periculum pudicitię & castitatis, iuxta illud Aug. li. 2. de Ordine, c. 4. *Aufer meretrices de rebus humanis, turbaueris omnia libidinibus*. Similiter si non permitterentur vsuræ, multa fierent furta, rapinæ, oppressiones pauperum, & his similia incommoda. Et hic locum habet commune illud Theologorum axioma: Ex duobus malis, si vtrumque vitari non potest, minus eligendum est. Quo vtitur D. Thomas loco citato: Et eo probat, quod hoc loco probandum est, ritus gentilium & hæreticorum, maioris mali euitandi causa, tolerari posse. Eodem vtitur Caietanus ibidem, Valentia tomo 3. disp. 1. quæst. 10. p. 7. Molina tract. 2. de Iure & Iustitia disp. 335. & alij passim. Et ratio est, quia in tali casu non permittitur minus malum, quatenus malum est, sed quatenus conducit ad euitandum maius malum, quod aliter euitari non potest: ac proinde eligitur sub ratione boni vtilis seu conducibilis. Et hoc ipsa natura dictat. Nam qui timet, ne capiti vulnus infligatur, solet ex instinctu naturæ brachium obijcere; quia mauult brachium, quàm caput sauciari. Illud enim minus malum est, quàm hoc.

9. TERTIO modo, ijdem Principes & Magistratus permittunt quædam peccata subditorum, eò quod non possint, etiamsi velint, ea impedire. Sic Iosaphat initio regni permisit idololatriam, cui populus erat addictus, quia non poterat impedire 3. Reg. 22. 41. At postea, confirmato iam regno, cùm & potentior & audacior factus esset, non amplius permisit, sed impediuit. 2. Paralip. 17. 5. Idem factum est in primitiua Ecclesia, quando multi erant Iudæi & gentiles & pauci Christiani. Hi enim cogebantur tolerare illorum ritus & sacrificia, quia non erat modus impediendi. Et hoc tempore Reges & Principes coguntur tolerare quædam peccata in suis regnis & prouincijs, quæ per longam consuetudinem irrepserunt, & à maiori parte vel magnatum, vel communitatis committuntur.

Ex dictis concludo, Principem Catholicum in tribus casibus posse permittere seu tolerare hæresim in sua ciuitate vel prouincia: Primò, quando non potest impedire. Secundò, quando ex permissione speratur maius bonum. Tertiò, quando ex permissione euitatur maius malum, quod aliter euitari non potest. Aliquando concurrunt hi tres casus, aliquando separati sunt. Singulos explicabo. Primus est, quando Princeps non potest impedire hæresim; vt si in aliqua ciuitate vel prouincia sint multò plures & potentiores hæretici quàm Catholici: & sint tam pertinaces, vt non possint, nisi vi coacti, ab exercitio cohiberi. Quid faciat tunc Princeps? Non potest eos vi cogere, quia non est satis potens? Nec alius occurrit impediendi modus, cùm sint pertinaces. Igitur tolerandi sunt, quamdiu aliter fieri nequit. 10

SECVNDVS est, quando ex permissione speratur maius bonum; vt si Princeps Catholicus posset quidem vi coërcere hæreticos, sed tamen putet mitius agendum esse; ex duplici capite: Primò, quia videt Catholicos, qui viuunt inter hæreticos, ex pia quadam æmulatione fieri quotidie feruentiores in sua vita ac religione; & non solùm in moribus & obseruatione mandatorum Dei proficere, sed etiam magis ac magis ad doctrinam fidei nostræ explicandã & propugnandam excitari. Secundò, aduertit etiam ipsos hæreticos, ex illo Catholicorum feruore paulatim accendi, & Catholicis aggregari. Hæc bona non euenirent, si nollet illos tolerare. Tunc enim neq; Catholici tam essent feruentes, neq; Hæretici resipiscerent, sed quasi vim passi, fierent pertinaciores. De priori bono intelligendum est illud 1. Cor. 11. 19. *Oportet & hæreses esse, vt & qui probati sunt, manifesti fiant in vobis.* Quem locum pulchrè explicat S. August. in l. de vera religione, cap. 8. cùm ait: *Sed quoniam verissimè dictum est: Oportet multas hæreses esse, vt probati manifesti fiant inter vos; vtamur etiam isto diuinæ prouidentiæ beneficio. Ex his enim hominibus hæretici fiunt, qui etiamsi essent in Ecclesia, nihilominus errarent. Cùm autem foris sunt, plurimum prosunt, non verum dicendo, quod nesciunt, sed ad verum quærendum carnales, & ad verum aperiendum spirituales Catholicos excitando. Sunt enim innumerabiles in Eccle[s]ia sancta Dei* 11

pro-

probati viri, sed manifesti non fiunt inter nos, quamdiu imperitia nostra tenebris delectati, dormire malumus, quàm lucem veritatis intueri. Quapropter multi, vt diem Dei videant, & gaudeant, per hæreticos de somno excitentur. Vtamur igitur etiam hæreticis, non vt eorum approbemus errores, sed vt Catholicam disciplinam, aduersus eorum insidias, asserentes, vigilantiores & cautiores simus, etiamsi eos ad salutem reuocare non possumus. De posteriori bono videantur interpretes in cap. 10. Danielis, de duobus Angelis inter se concertantibus. An Iudæi deberent diutius manere in Perside cum gentilibus? Alter asserebat, eo quod multi gentiles, qui viuebant inter bonos ac feruentes Iudæos, eorum exemplo conuerterentur ad cultum veri Dei.

12 TERTIVS est, quando ex permissione seu tolerantia hæresis, euitatur maius malum, quod aliter euitari non potest; vt si Princeps Catholicus vellet quidem impedire vel coërcere hęreticos in sua Prouincia; sed si tentaret, ipsi cum vicinis populis ac Principibus hæreticis conspiraturi essent, & impetu facto, Catholicos oppressuri; tunc enim foret consultius, permittere seu tolerare hæreticos permixtos cum Catholicis, quàm cum tanto dispendio & iactura, illos irritare. Recta ratio hoc exigit.

13 EXTRA hos tres casus, non potest Catholicus Princeps permittere seu tolerare hæreticos in sua prouincia vel ciuitate. Itaque peccant illi grauissimè, qui vel ex mera negligentia permittunt illos sensim irrepere, vel qui spe lucri temporalis, libenter eos tolerant, vt fieri solet in quibusdam magnis Emporijs, vbi & hæretici & Turcæ, & Mauri tolerantur, ratione mercaturæ; vel qui propter fauorem, cognationem, affinitatem, aut similem respectum humanum non volunt eos offendere, aut impedire; quod vitium latè diffusum est.

14 SVPEREST vna quæstio, quæ præcedenti annexa est; An Princeps Catholicus non solùm possit permittere seu tolerare hæreticos, sed etiam pacisci, seu promittere se permissurum seu toleraturum? Respondeo: Potest. Ratio est, quia tunc potest aliquis licitè promittere, quando rem licitam promittit, si aliunde nihil obstet. Sed Princeps in tali casu

rem

licitum promittit, vt ostensum est. Promittit enim permissionem seu tolerantiam hæresis, quæ in tribus supradictis casibus est licita. Vnde hæc regula seruari debet: Quandocunque permissio seu tolerantia alicuius mali licita est, tunc etiam promissio talis permissionis seu tolerantiæ licita est. Quando autem permissio seu tolerantia est illicita, tunc etiam promissio illius est illicita. Patet in simili. Nam si matrimonium inter Petrum & Catharinam potest esse licitum, etiam promissio talis matrimonij potest esse licita: Et si non potest esse licitum matrimonium, ratione alicuius impedimenti, nec promissio potest esse licita. Ratio à priori est, quia honestas vel turpitudo promissionis pendet ex honestate vel turpitudine obiecti, id est, rei promissæ.

15 ARGVMENTA contraria, quæ initio capitis proposita sunt, ex dictis facilè diluuntur. Primum est, non licet fauere hæreticis; sed qui permittit seu tolerat hæreticos, fauet illis: ergò non licet tolerare seu permittere. Respondeo: Maior vera est, hoc sensu: Non licet fauere hæreticis, quoad hæresim. Minorem distinguo. Nam qui permittit seu tolerat hæreticos sine legitima causa, fauet illis: Qui autem permittit seu tolerat illos ob legitimam causam, non fauet. Sic Deus permittit, & non fauet.

16 SECVNDVM est; Non sunt facienda mala, vt eueniant bona: At hæresis mala est: ergò non licet eam tolerare. Respondeo; Negatur consequentia. Nam aliud est, facere malum: aliud, permittere seu tolerare malum. Verum est, non esse facienda mala, vt eueniant bona. Falsum est, non esse permittenda mala, vt eueniant bona. Potest ergò fieri duplex syllogismus. Prior: Non sunt facienda mala, vt eueniant bona: sed hæresis mala est: ergò non est facienda hæresis, vt inde eueniat aliquod bonum. Totum concedo. Posterior: Non sunt toleranda mala, vt eueniant bona: sed hæresis mala est: ergò non est toleranda, vt eueniat bonum. Maior falsa est. Nam Deus tolerat omnia mala, quæ fiunt in hoc mundo, vt eueniant bona, & tamen non peccat. Dabo exemplum quotidianum. Petrus non potest furari, vt det eleemosynam: non potest mentiri, vt alteri prosit: non potest blasphemare, vt recreet; quia qui talia

agunt, regnum Dei non possidebunt. Potest tamen permittere, vt alij ista faciant, si habeat legitimam causam permittendi. Quamuis enim alij peccent faciendo, ipse tamen non peccat permittendo.

17 TERTIVM est; Reges Hebræorum, qui in suo regno tolerabant idololatriam, grauissimè à Deo reprehensi sunt, ergò non licet tolerare idololatriam, ac proinde nec hæresim. Respondeo ex dictis: Aliud est, introducere, fouere, confirmare & approbare idololatriam: aliud, permittere seu tolerare. Rursum, aliud est, permittere seu tolerare ex legitima causa; aliud, permittere seu tolerare absque legitima causa. Igitur Reges Iudæorum reprehensi sunt, qui aut introduxerunt idololatriam, vt Ieroboam; aut conseruârunt, vt Nadab, Baasa, & alij plures; aut sine legitima causa tolerârunt, vt Asa; non autem, qui ex legitima causa tolerârunt, vt Iosaphat, de quo suprà §. 9.

CAPVT XVII.

An Princeps vel Magistratus possit hæreticos propter solam hæresim pœnâ capitis punire?

1 AFFIRMANT Caluinistæ; negant Lutherani. Nos distinguimus. Duo enim spectari possunt in hæresi. Primò, quòd sit peccatum. Et hoc illi commune est cum omnibus alijs peccatis. Secundò, quòd perturbet pacem & tranquillitatem Reipublicæ. Hoc non est illi commune cum omnibus, sed tantùm cum aliquibus; vt cum homicidio, furto, rapina, adulterio, rebellione, & similibus. Priori modo non punitur à Magistratu pœnâ capitis; sed posteriori. Et quidem iustè. Quod dupliciter ostendo.

2 PRIMO, quia in veteri Testamento pœnâ mortis affecti sunt idololatræ, falsi Prophetæ, blasphemi, inobedientes, & qui similia peccata, quæ Rempublicam turbare solent, perpetrassent. Nam Moyses iussit occidi multa millia Israëlitarum, eo quòd adorassent idolum vituli, & à reliquo populo secessionem fecissent. (Exod. 32. v. 27.) Similiter

Helias

Hælias interfecit Prophetas Baal (3.Reg.18.40.) Idem fecit Iehu.(4. Reg. 10. 25. Deniq; Mathathias trucidauit quendam Iudæum sacrificantem idolis. (1. Machab. 2. 24.) Neque solùm vsitata fuit hæc pœna, sed etiam à Deo præcepta. Leuit. 20.2. *Si quis dederit de semine suo Moloch morte moriatur.* Et cap. 24.16. *Qui blasphemauerit nomen Domini, morte moriatur.* Et Num. 25.5. *Occidat vnusquisque proximos suos, qui initiati sunt Beelphegor.* Et Deut. 13.6. *Si tibi voluerit persuadere frater tuus, vt seruias Dijs alienis, statim interficies eum.* Et cap. 17.12. *Qui superbierit, nolens obedire Sacerdotis imperio, & decreto Iudicis, moriatur homo ille.* Hinc concludo, si in veteri Testamento iustè statuebatur pœna capitis in idololatras & apostatas à fide; etiam in nouo Testamento, statui posse in hæreticos, quatenus communis concordiæ Christianæ turbatores sunt.

Secundo, Hæretici, præsertim pertinaces, de quibus propriè hic agimus, non minus perturbant pacem & tranquillitatem reipublicæ, quàm homicidæ, fures, raptores, adulteri: At hi iustè puniuntur pœnâ capitis, vt omnes boni fatentur: ergò & illi puniri possunt. Dices, non est par ratio. Nam homicidæ, fures, adulteri turbant pacem politicam, & ideò puniuntur à Magistratu politico. At hæretici non turbant pacem politicam sed tantum Ecclesiasticam; & ideò non debent puniri à Magistratu politicò pœnâ corporali; sed tantum ab Ecclesiastico, pœnâ spirituali. Respondeo. Hæretici turbant vtramque pacem. Primò quidem, ac per se, pacem Ecclesiæ, quæ consistit in vnitate fidei. Ephes. 4.5. *Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma.* Deinde consequenter, pacem reipublicæ, quæ sine vnitate fidei conseruari non potest. Vbi enim est publica animorum dissensio, quam introducunt hæretici; ibi pax publica esse non potest.

Hoc testatur Christus, cùm ait: *Omne regnum in se diuisum desolabitur.* Testantur exempla hæreticorum. Quas turbas toto Oriente excitarunt Ariani? Quas in Græcia Macedoniani? Quas in Africa Donatistæ & Circumcelliones? (de quibus Augustinus epist. 68. ad Ianuarium Donatistam.) Quas in Imperio Romano Iconomachi & Albigenses?

ses? Hussitæ in Bohemia? Caluinistæ in Anglia, Gallia, Belgio, Polonia; Lutherani in Germania, tempore belli Rusticorum? Taceo præsentes rebelliones & conspirationes, quæ omnibus notæ sunt.

5 Et quid mirum? Nulla vnquam familia fuit, in qua dissentiens religio pacem non turbarit. Exemplo sit discordia inter Isaac & Israëlitem in familia Abrahæ: inter Iacob & Laban, in Mesopotamia, inter Moysen & vxorem eius Sephoram, dùm proficiscerentur in Ægyptum. Quomodo ergò in toto Regno, Prouincia, ciuitate, pax & concordia sperari potest, vbi religionis ac fidei summa discordia? Certè non potest. Nam vbi hæresis, ibi superbia: vbi superbia; ibi dissensio: Hinc infero: cum hæretici superbi sint, sanè si à nobis discrepant in sacramentorum administratione; si Templa & Monasteria nostra euertunt; si altaria & imagines destruunt; si Episcopis & Clero illudunt; si ritus & ceremonias contemnunt; si sacrificia, ieiunia, & dies festos execrantur; quomodo in rebus politicis concordiam & pacem nobiscum seruare possunt? Id præter consuetudinem & ingenium illorum est. Qui olim coniunctiores, quàm Iudæi & Israëlitæ? At postquam altare contra altare templum contra templum erectum est; mox inexpiabili dissidio dissecti & dissociati sunt.

6 Nunc repeto argumentum, quod posui, sub hac forma: hæretici magis perturbant pacem Christianam, quàm homicidæ, fures, adulteri, at hi iustè puniuntur pœna capitis; ergò multò magis illi. Maior probata est, quia pax Christiana est duplex: vna Ecclesiastica, quæ consistit in vnitate fidei sacramentorum: altera politica, quæ consistit in externa iustitia & tranquillitate. Vtramque turbant hæretici; alteram tantùm homicidæ, fures, adulteri. Ergò illi pernitiosiores sunt, quàm hi. Videamus nunc, quid contra hanc doctrinam possit obijci.

7 Primo obijcitur illud Isaiæ 11. v. 9. *Non occident in vniuerso monte sancto meo*, id est, in Ecclesia. Vbi Propheta prædicit doctrinam Euangelij propagandam in Ecclesia, sine cæde & sanguine. Respondeo. Sensus Prophetæ pendet ex

ver-

verbis præcedentibus, quæ sic habent: *Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet.* Vbi loquitur de venturo Christo. Quid autem futurum sit tempore Christi, sic explicat: *Habitabit lupus cum agno, & pardus cum hædo accubabit: vitulus & leo, & ouis simul morabuntur, & puer paruulus minabit eos.* Et paulò pòst: *Non nocebunt, & non occidēt in vniuerso mōte sancto meo, quia repleta est terra scientia Domini, sicut aquæ maris operientes.* Vbi per animalia metaphoricè intelligit homines; quorum alij gentiles, alij Iudæi sunt; alij feroces, alij mansueti. Est ergò hic sensus: Gentiles, qui nunc instar luporum, pardorum ac leonum, barbari ac feroces sunt: veniente Christo, deponent feritatem suam, & cum mansuetis complectentur eandem Christi fidem, ac in eadem Christi Ecclesia sub iisdem legibus ac institutis habitabunt. Neque tunc amplius ex gentili feritate & barbarie persequentur veros Dei cultores, sicut hactenus fecerunt Syri, Chaldæi, Ægypti; sed erit vna omnium fides, & vnus animus. Quod etiam factum est, iuxta illud, Actor. 4. vers. 32. *Multitudinis autem credentium erat cor vnum & anima vna.*

Hæc prædictio non obstat, quò minus Christiani non quidem ex feritate & barbarie, sed ex zelo fidei & iustitiæ Christianæ possint coërcere, & si opus sit, interficere hæreticos, qui fidei & pacis Christianæ turbatores sunt. Alioqui etiam obstaret, quò minus possint coërcere & interficere homicidas, fures, adulteros, qui iustitiam & tranquillitatem Reipublicæ perturbant. Nota. Hæc duo possunt simul consistere. 1. Gentiles ad fidem conuersi, non occident Iudæos ad fidem aduersos, ratione fidei, quæ erit vna eademq; vtrorumque. 2. Christiani, qui habent zelum fidei & iustitiæ Christianæ, occident publicos fidei & iustitiæ perturbatores. Alterum alteri non repugnat. Nec ex priori potest inferri oppositum posterioris.

SECVNDO, obijcitur parabola zizaniorum, Matth. 13. 29. vbi serui quærebant ex patrefamilias, an deberent colligere zizania ex medio tritici? Et respondit illis: *Non, ne fortè colligentes zizania, eradicetis simul & triticum. Sinite vtraque crescere vsque ad messem; & in tempore messis dicam*

 messo-

messoribus: Colligite primum zizania. &c. Vbi per zizania intelliguntur hæretici per triticum Catholici, per messem dies Iudicij per messores, Angeli. Vult ergò Christus per hanc parabolam significare, hæreticos non esse eradicandos sed simul cum Catholicis in eodem agro, id est, in eadem Ecclesia relinquendos, vsque ad diem iudicij. Respondeo. Hic aliqua notanda sunt. Primum est, quod per zizania, non soli hæretici, sed omnes mali intelligantur; sicut per triticum, vel bonum semen, intelliguntur omnes boni. Sic explicat Christus cùm ait: *Bonum semen, sunt filij Regni: zizania autem, filij nequam.* At non soli hæretici, sed omnes mali sunt filij nequam. Ergò.

10. ALTERVM est, quod sermo fit de bonis & malis, non quocunque modo, sed de ijs, qui tales perseuerant vsque ad finem vitæ. Nam qui ad tempus mali sunt, & posteà benè moriuntur, non sunt zizania, sed triticum. Et similiter, qui ad tempus boni sunt, & posteà malè moriuntur; non sunt triticum, sed zizania. Quod etiam explicat Christus. Nam mali, qui intelliguntur per zizania, *mittentur in caminum ignis*: boni, qui intelliguntur per triticum, *fulgebunt sicut Sol in regno Patris eorum.* Quod non potest dici, nisi de bonis & malis, qui benè vel malè moriuntur. Illi enim vel cœlo, vel inferno destinati sunt.

11. TERTIVM est, quod nobis in hac vita certò non constet, qui benè & qui malè morituri sint; ac proinde non constet, qui sint zizania, & qui triticum. Hoc primum constabit in die iudicij, quando Angeli separabunt bonos à malis. Et hæc causa est, cur Christus non velit, vt in hac vita eradicemus zizania. Cum enim inter zizania & triticum non possimus decernere, facilè contingeret, vt cùm putaremus nos eradicare zizania, eradicaremus triticum.

12. QVARTVM est, quod eradicare zizania, nihil aliud sit hoc loco, quàm iudicare, qui sint mali & damnandi, & ex tali iudicio, eos à cœtu bonorum excludere & spernere. Et hoc est, quod prohibet Christus, ne erremus. Sicut etiam Apostolus 1. Cor. 4. 5. *Nolite ante tempus iudicare, quoadusque veniat Dominus*, (nempe in die iudicij,) *qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium.* Eodem

dem spectat illud 2. Tim. 2. 19. *Cognouit Dominus, qui sunt eius.* q. d. Alij non cognoscunt.

13 Hinc patet, hæc duo valdè distingui. 1. Non licet nobis in hac vita eradicare zizania. 2. Non licet nobis in hac vita occidere hæreticos, fures, homicidas, adulteros. Hoc licet, illud non licet. Ratio est, quia Reges & Principes acceperunt à Deo ius gladij, vt puniant malefactores, quos constat tales esse (Rom. 13.) Hoc autem potest illis constare. At nemo accepit à Deo ius seu potestatem excludendi eos ab aliorum cœtu, qui morituri sunt in statu peccati, & mittendi in caminum ignis. Nemini enim constat, quinam illi sint.

14 Tertio obijcitur illud Luc. 9. 54. *Domine, vis, dicimus, vt ignis descendat de cœlo; & consumat illos? Et conuersus increpauit eos, dicens: nescitis, cuius spiritus estis. Filius hominis non venit animas perdere, sed saluare.* Vbi Christus reprehendit Apostolos, qui ad exemplum Heliæ, volebant Samaritanos igne consumi, eo quòd non reciperent Christum. q. d. Alius fuit spiritus legalis, qui consistebat in seueritate: alius est spiritus Euangelicus, qui consistit in mansuetudine. Hunc debetis imitari, non illum. Heliæ licuit, igne de cœlo misso, consumere aduersarios, vobis non licet. Vos alium spiritum debetis habere, quàm ille habuit.

15 Respondeo: Christus non loquitur generatim de spiritu Euangelico, quasi ille excludat omnem seueritatem, sed loquitur speciatim de eo spiritu, quo ipse volebat Euangelium primò insinuare, quod antea erat incognitum. Non volebat id facere per externam violentiam, sicut Tyranni solent occupare noua regna; sed per mansuetudinem, doctrinam, & miracula, sicut prædictum erat ab Isaia cap. 35. 5. & cap. 61. 1. Hinc non sequitur, Euangelium, postquam semel insinuatum & promulgatum est, non posse aut debere spiritu seueritatis defendi & conseruari. Potest & debet. Ipsimet Apostoli non semel hoc spiritu seueritatis vsi sunt. Petrus quidem, quando Ananiam & Sapphiram occidit. (Act. 5. 4.) Paulus verò, quando Corinthium tradidit Satanæ in interitum carnis, vt spiritus saluus fieret. (1. Cor. 5. 5.) Et quando Elymam magnum excœcauit, eo quod vias Domini peruertere non desisteret. (Act. 13. 11.) Et quando

scripsit ad Corinthios. *Quid vultis? in virga veniam ad vos, an in spiritu mansuetudinis?* (1. Cor. 4. 21.) Imò Christus ipse, quando flagello eiecit ementes & vendentes de templo (Luc. 19. 45.).

16 QVARTO obijcitur illud Apost. ad Titum 3. 10. *Hæreticum hominem post vnam & secundam correptionem deuita, sciens, quia superbus est.* Vbi notanter dixit, *Deuita*, non autem *occide*. Respondeo: Verum est, quia non scribebat Principi Politico, qui gladio corporali, sed Episcopo, qui gladio spirituali, id est, excommunicatione debebat vti. Hoc enim significat verbum, *Deuita*, Græcè est: παραιτοῦ, id est, reijce, auersare. Eodem sensu scribit 1. Cor. 5. v. 13. *Auferte malum ex vobismetipsis.* Et 2. Thess. 3. v. 14. *Quod si quis non obedit verbo nostro per epistolam, hunc notate, & ne commisceamini cum illo, vt confundatur.* Potuisset nihilominus Titus Episcopus hæreticum pertinacem, & à se excommunicatum tradere Principi seculari, vt ab eo interficeretur. Id tamen factum non est, quia tunc temporis nulli erant Principes Christiani, quibus hoc tutò committi potuisset; sed tantum Ethnici, vt paulò pòst dicturi sumus.

17 QVINTO obijcitur: Fides debet esse libera: ergò nullus ad eam cogendus est. Respondeo: Fides duplici sensu potest dici libera. Primò, quoad internum assensum, seu actum credendi. Secundò, quoad externum exercitium. Priori modo libera est, quia princeps non potest cogere subditos ad internum actum credendi. Posteriori non semper est libera, quia Princeps, ad conseruandam pacem & vnitatem in Republica, potest prohibere exercitium hæreticum; & eos punire pœnâ capitis, qui non obsequuntur. Nam vbi sunt contraria exercitia fidei ac religionis, non potest seruari pax & concordia inter subditos.

18 SEXTO obijcitur: in primitiua Ecclesia hæretici non puniebantur pœnâ corporali. Respondeo: Ratio puniendi hæreticos mutata est pro necessitate temporis. In primitiua Ecclesia non puniebantur pœnâ corporali, quia Ecclesia non poterat hoc facere propter potentiam infidelium, & paucitatem Christianorum. Imò iudicabat non expedire propter scandala, quæ tunc facilè potuissent oriri. Postea,

pau-

paulatim puniti sunt: Nunc exilio, L. *Ariani*, C. de Hæreticis: Nunc mulcta pecuniaria, L. *cuncti hæretici*, ibidem: nunc amissione omnium bonorum, L. *Manichæi*. Tandem etiam, propter nimiam ipsorum insolentiam, & pœnarum istarum contemptum, accessit pœna capitis, quam Valentinianus & Marcianus decreuerunt, L. *Quicunque*, eodem Codice. Vide Augustinum, epist. 50. ad Bonifacium, paulò ante medium, vbi eandem obiectionem proponit, & soluit.

CAPVT XVIII.

An Princeps vel Magistratus possit Iudæos tolerare in sua Ciuitate vel Prouincia?

TRIA spectari possunt in Iudæis: Primò, secta & exercitium Iudaicum. 2. Vsura. 3. Odium in Christianos. Hæc omnia mala & prohibita sunt. Est ergò quæstio, An Princeps vel Magistratus possit hæc mala permittere, aut tolerare; Et, quæ possit esse legitima causa permittendi & tolerandi? Respondeo per sequentes conclusiones:

PRIMA Conclusio: Magistratus potest permittere ritus & exercitia Iudæorum, si adsit sufficiens causa. Hoc facit Pontifex Romæ, & multi Principes in suis Prouincijs. Causa potest esse triplex: Prima, vt per ritus Iudaicos adumbretur & confirmetur veritas Christiana. Hanc causam approbant D. Augustinus lib. 18. de ciuitate Dei, cap. 46. & D. Thomas in 2. 2. quæst. 10. artic. 11. Altera, vt Iudæi, qui exercent suos ritus & intelligunt à Christianis, inter quos habitant, ritus illos fuisse tantum vmbras & figuras Christianæ religionis; facilius conuertantur ad fidem Christi. Hanc etiam approbat D. Thomas loco citato. Tertia, vt Princeps vel Magistratus Christiani sub prætextu permissionis, possint accipere pecunias, & alia munera à Iudæis, quibus permittunt exercitium. Hoc non licet. Nam peccata publica, quibus offenditur Deus, non possunt permitti propter solum lucrum temporale, quod ex permissione speratur.

3 SECVNDA Conclusio. Magistratus potest permittere vsuras Iudæorum; si adsit sufficiens causa. Hoc etiam facit Pontifex, & alij Principes Christiani, causa potest esse duplex. Vna, ad impediendum maius malum. Si enim, vt supra dixi, non permitterentur vsuræ, multa fierent furta, rapinæ, oppressiones pauperum, & his similia incommoda. Igitur ad hæc mala euitanda, permitti possunt vsuræ, tanquam minus malum. Altera, vt Principes & Magistratus Christiani, qui permittunt vsuras Iudæorum, fiant participes lucri. Hoc non licet. Nam certum est, vsuras iure naturali ac diuino prohibitas esse & lucrum, quod per vsuras acquiritur, esse merum furtum. Sicut ergò peccant Iudæi contra iustitiam, accipiendo lucrum vsurarium; ita peccant Christiani, qui sunt participes illius lucri. Censentur autem esse participes, quando eo fine permittunt vsuras, vt possint inde lucrum percipere.

4 HÆC Conclusio dupliciter limitanda est. Primò, quod permitti possint vsuræ communes, quæ non excedant lucrum à lege & consuetudine permissum: non autem vsuræ exorbitantes, de quibus paulò pòst. Secundò, quòd Magistratus Christianus non possit ex vsuris percipere lucrum, propter solam permissionem vsurarum: licet possint alio titulo percipere. Et quidem duplici. Primò, Titulo punitionis; quia potest punire Iudæos propter vsuras & lucrum quod ex vsuris iniustè acquisitum est, vel restituere suis Dominis, vel in publicam vtilitatem conuertere. Deinde Titulo exactionis; quia potest exigere à Iudæis annuum tributum seu vectigal, non ratione permissionis vsurarum, sed ratione concessæ habitationis in loco Christiano.

5 TERTIA Conclusio. Magistratus vel Princeps Christianus non potest bonâ conscientiâ permittere, aut impunitum relinquere odium Iudæorum in Christianos. Nota. Duplex est odium. Alterum internum; quod cùm occultum sit, Magistratus punire non potest. Alterum externum quod erumpit in alteram iniuriam. Hoc à Magistratu coërceri debet. Dicimus ergò, huiusmodi odium, quando à Iudæis in Christianos exercetur, nullo modo permitti aut tolerari posse, sed seuerè puniendum esse: & Principem

graui-

[gr]auiter peccare, si delinquentes non puniat. Ratio est, quia Princeps ex officio tenetur punire omnem iniuriam publicam si potest, vt iustitia conseruetur; ergò etiam tenetur punire iniuriam, quam Iudæi committunt in Christianos. Quæ sanè mutiplex est. Primò, quia exigunt immoderatas & intolerabiles vsuras à ciuibus, & rusticis, & pauperibus. Quidquid autem exigunt vltra sortem, furtum est. Intolerabile ergò furtum committunt. Secundò, exigendo huiusmodi vsuras, plurimum nocent Reipublicæ seu communitati. Non enim potest stare aut florere Respublica, quando populus vsuris oppressus & exhaustus est. Tertiò, præter vsuras accedit alia iniuria. Nam quidquid in foro venale est, hoc Iudæi præripiunt Christianis, offerendo maius pretium venditoribus, quàm alij emptores offerre solent; ac postea, quod iniquissimum est, coguntur Christiani duplum pretium dare Iudæis, si velint emere, quæ ad familiam alendã necessaria sunt, Quartò, vt hæc omnia impunè faciant; distribuunt munera officialibus Principum, vt ab ipsis protegantur. Quintò, hinc fit, vt populus, qui ęgrè fert huiusmodi iniurias, pronus sit ad seditionem concitandam tum in ipsos Iudæos, tum in eorum defensores ac patronos. In Iudæos quidem, quia fures & expilatores sunt: in patronos, quia sunt socij furum & expilatorum. Hæc tanta mala (vt reliqua dissimulem) si Princeps aut Magistratus non impedit vel punit, particeps est sceleris, & ad restitutionem tenetur. Potest autem tripliciter impedire. Primò si Iudæos omninò expellat ex sua Prouincia vel Ciuitate. Secundò; si non expellat quidem, sed cogat eos ad agri culturam, vel ad artes mechanicas, vel ad alia opera exercenda; nec patiatur eos in otio & luxu viuere, sicut iã viuunt. Tertiò, si priuet eos omnibus pecunijs ac diuitijs, quas per vsuram acceperunt. Vtinam hæc in praxin deducantur.

6 Dices, si Iudæi vel expellantur, vel vsuras non accipiant, sequentur duo incommoda. Primò, quia principes Christiani tempore necessitatis, non habebunt pecuniam pro bello. Hanc enim solent petere à Iudæis. Deinde, subditi Principum, qui egent pecunia, non poterunt mutuo accipere

pere. Respondeo: Contrarium sequitur. Primò, quia expulsis Iudæis, plus præsidij conferre poterunt ciues, quàm Iudæi solent. Nam quidquid Iudæi conferunt, hoc per iniustas vsuras accipiunt à ciuibus. Neq; hoc solum, sed etiam quidquid ipsis ad vitam sustentandam necessarium est. Accipiunt igitur à ciuibus duas portiones: vnam, quam dant Principi; alteram, quâ se alunt. Certè, si expellerentur Iudæi, ciues parati essent vel vtramque portionem dare suo Principi: certè non minorem, quàm Iudæis dant. Deinde, subditi Principum magis egent pecuniâ, præsentibus Iudæis, quàm absentibus. Nam illis præsentibus, & intolerabiles vsuras exigentibus, penitus exhauriuntur. Si abessent, aut certè tam immoderatas vsuras non exigerent, subditi minus exhaurirentur, ac proinde minus indigerent pecuniâ. De hac materiâ fusè scripsit noster Adamus Contzen in suis Politicis.

CAPVT XIX.

An Reges & Principes habeant Primatum Ecclesiæ?

1 HÆc quæstio disputatur propter serenissimum Angliæ Regem Iacobum, qui in sua Apologia pro Iuramento fidelitatis, & in monitoria Præfatione ad Imperatorem, Reges & Principes conatur ostendere, se in Anglia, & vnumquemque Regem in suo Regno, esse Caput seu primatem Ecclesiæ. Episcopos, & Pontificem, non modò in temporalibus, sed etiam in Ecclesiasticis rebus inferiores esse Rege ac Principe seculari. Hunc Regis primatum confirmat Sacellanus ipsius in libro, qui inscribitur *Tortura torti*; Iure, an iniuria, deinceps inquirendum est.

2 Sed ne confusio oriatur, status controuersiæ prius explicandus, & certa ab incertis secernenda sunt. Ac primò, non disceptamus de primatu in temporalibus. Illum quisque Rex in suo Regno legitimè habet. De Primatu Ecclesiæ, seu de potestate Ecclesiastica, tota lis est. Solet autem distingui

stingui triplex potestas Ecclesiastica. Vna ordinis, altera iurisdictionis interioris; tertia iurisdictionis exterioris. Prima refertur ad Sacramenta conficienda & ministranda. Secunda, ad regendum populum Christianum in foro conscientiæ. Tertia, ad eundem populum regendum in foro exteriori. Igitur ad potestatem ordinis spectat, Baptismum & sacros ordines conferre, Eucharistiam conficere & ministrare, Chrisma & oleum infirmorum benedicere. Ad potestatem iurisdictionis interioris, ius dicere in foro conscientiæ, id est, absoluere vel ligare. Ad potestatem iurisdictionis interioris, Synodum conuocare, & in ea præsidere, constitutiones concedere, causas audire & cognoscere, controuersias dirimere, beneficia conferre, ministros Ecclesiæ constituere, delinquentes excommunicare. Vno verbo omnium causarum & controuersiarum, quæ ad fidem & religionem pertinent, Iudicem agere.

QVANDO ergò quæritur, an Rex Angliæ in suo Regno habeat Primatum Ecclesiæ, debet sic intelligi; an habeat triplicem illam potestatem excellentiori modo, quàm Episcopi & Pontifex? Vel, quod idem est, an in triplici illa potestate, suprà Episcopos & Pontificem collocandus sit? 3

DVO certa sunt; vnum in controuersia. Primò, certum est, Regem non vindicare sibi potestatem ordinis; & multò minus in ea superiorem esse Episcopis & Pontifice. Non enim ordinatus & consecratus est ad sacramenta conficienda & ministranda, vt per se constat. Nec in hoc genere supra Episcopos & Pontificem collocari vult. Nouit enim quid in simili causa dictum sit Oziæ Regi 2. Paralipom. 26. vers. 18. *Non est tui officij Ozia, vt adoleas incensum Domino, sed sacerdotũ, qui consecrati sunt ad huiusmodi ministerium.* 4

SECVNDO, æquè certum est, non habere potestatem iurisdictionis interioris, quæ in absoluendo & ligando consistit. Non enim Regibus, sed Apostolis & Sacerdotibus dictum est; *Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remissa sunt eis: & quorum retinueritis, retenta sunt.* 5

TOTA ergò controuersia versatur circà potestatem iurisdictionis exterioris; an eam Rex habeat in suo Regno & qui- 6

& quidem supra Episcopos & Pontificem? id est, an Rex sit supremus iudex Ecclesiasticus, qui suâ authoritate à nullo alio in terris dependente possit conuocare Synodos, ijs præsidere, controuersias circa fidem & religionem dirimere, beneficia conferre, Episcopos constituere & deponere, & similes actus religionis exercere? Hoc enim est, habere Primatum in Ecclesia, quoad gubernationem exteriorem. Vt autem distinctè examinetur hæc quæstio, hoc ordine procedendum est.

1. An Rex iure naturali habeat Primatum Ecclesiæ?
2. An iure diuino veteris Testamenti?
3. An iure diuino noui Testamenti?
4. An iure ciuili vel canonico?
5. An consensu doctorum hominum?
6. An titulo præscriptionis?
7. Secundùm principia suæ doctrinæ?
8. Si Rex non habet primatum Ecclesiæ, quodnam illius officium circa Ecclesiam sit?

I. QVÆSTIO.

An Rex iure naturali habeat Primatum Ecclesiæ?

NE ipse quidem ausit hoc affirmare. Et ratio est euidens. Nam status politicus seu ciuilis ex natura rei distinctus est ab Ecclesiastico seu spirituali: ergò ex natura rei habet distinctum tribunal & iudicium; ergò iure naturali necesse nôn est, vt qui præest vni, præsit etiam alteri. Ergò Rex ex eo præcisè, quia jurisdictionem habet in tribunali politico, non habet etiam ex natura rei in Ecclesiastico. Sicut vicissim, Episcopus, qui habet jurisdictionem in Ecclesiastico, non habet ex natura rei in temporali. Nihil certius. Vt tamen res melius explicetur, adiungendæ sunt duæ conclusiones.

PRIOR Conclusio. In Republica Christiana duplex est potestas publica. Vna temporalis seu politica; altera spiritualis seu Ecclesiastica. Ratio est, quia duplex finis Christiano homini propositus est, ad quem debet pertingere. Vnus naturalis, qui est pax & tranquillitas Reipublicæ: alter super-

supernaturalis, qui est æterna beatitudo. Ad hos fines debet peruenire per diuersa media, quæ sint illis proportionata. Huiusmodi autem media inuenire & præscribere communitati; non est cuiusuis, sed eius, qui supra alios potestatem habet. Itaque duplex debet esse potestas publica: vna temporalis seu politica, quæ præscribat media necessaria ad finem naturalem; Altera Ecclesiastica seu spiritualis, quæ præscribat media necessaria ad finem supernaturalem. Loquor autem de potestate publica, vt excludam priuatam, qualis est parentum in filios; virorum in vxores, & dominorum in seruos.

Posterior Conclusio. Hæ duæ potestates publicæ in multis differunt, vt facilè ex dictis colligi potest. Primò, ex parte finis & mediorum: quia politica respicit finem & media naturalia; Ecclesiastica verò, supernaturalia. Secundò ex parte causæ efficientis; quia politica potest alicui tribui, vel immediatè à Deo, quo pacto tributa est Moysi, Iosue, Sauli, Dauidi: vel à communitate, quo pacto tribuitur Regi Poloniæ, qui eligitur à senatu: vel iure successionis, quo pacto in Hispania, Gallia, Anglia, filij succedunt parentibus in regimine: vel iure belli, quo pacto Rex vnius regni, lacessitus à Rege alterius regni, potest iusto bello se vindicare, & regnum illius inuadere. Secus est de potestate Ecclesiastica. Cùm enim supernaturalis sit, non potest tribui, nisi à solo Deo; præsertim, si sermo sit de suprema, de qua hîc agimus. Tertiò, differunt ratione dignitatis. Nam Ecclesiastica nobilior & excellentior est, quàm politica. Vnde Innocentius 3. cap. *Solita*. De maioritate & obedientia comparat has duas potestates duobus luminaribus firmamenti, soli & lunæ: & dicit, Ecclesiasticam esse luminare maius, quod præest diei spiritalium; politicam luminare minus, quod præest nocti temporalium. Et hoc indicat Christus, cùm ait: *Regnum meum non est de hoc mundo*. q. d. Potestas seu iurisdictio temporalis est de hoc mundo: at spiritualis seu Ecclesiastica est de cœlo. Ergò nobilior est. Et Chrysost. hom. 4. de verbis Isaiæ: *Hoc regnum illo maius est. Regi ea, quæ hîc sunt, commissa sunt; Sacerdoti cœlestia.*

Ex

4 Ex dictis duo colligimus. Vnum est, quod hæ duæ potestates ex natura rei inter se distinctæ sint: & ab inuicem separari possint. Nulla enim potest esse naturalis connexio inter potestatem naturalem & supernaturalem. Vnde si homo creatus esset à Deo in statu puræ naturæ, & ad solum finem naturalem, quod fieri potuit) nulla fuisset potestas supernaturalis seu Ecclesiastica, qualis nunc est: ac proinde ciuilis seu politica fuisset reipsa separata ab Ecclesiastica. Nunc etiam in statu gratiæ, in quo vtraque potestas locum habet: vna fuit in Christo sine alia. Nam Christus habuit Primatum in Ecclesia; non tamen in Republica Ciuili & temporali, saltem quoad vsum.

5 Alterum est, quod hæ duæ potestates, cùm ex natura rei distinctæ & separatæ sint, non nisi iure diuino, vel humano coniungi possint. Igitur deinceps inquirendum est, an Rex Angliæ, qui titulo successionis habet supremam potestatem politicam in suo regno, habeat simul coniunctam potestatem Ecclesiasticam aliquo iure positiuo, siue diuino, siue humano.

II. QVÆSTIO.

An Rex habeat Primatum Ecclesiæ iure diuino veteris Testamenti?

1 HOc ipse omnino videtur velle. Sic enim habet in sua Apologia, pag. 55. *Sub veteri Testamento Reges haud dubiè gubernatores erant Ecclesiæ intra fines suos: corruptelas purgauère: abusus sustulère: arcam ad constitutum quietis locum perduxère: arcæ deportandæ ipsi præsultauère: Templum ædificauère: ædificatum dedicauère: & suâ præsentiâ opus consecrationis cohonestârunt: librum legis, tenebris erutum populo recitari fecerunt: fœdus inter Deum populumq; redintegrârunt: confregère serpentem æneum, quamuis & diserto Dei mandato erectum, & Christum Dominum suo modo figurantem: idola omnia, Deosq; falsos exterminauère: reformationes publicas instituère, conuocatis eo fine & congregatis promiscuè sacerdotibus & laicis: exauctorauerunt summum Pontificem, aliumq; in eius locum subrogauerunt. In summa, cuncta moderati sunt, quæ ad Ecclesiasticum regimen quoquo modo*

modo pertinuerunt. Nec verò tituli & notæ, quibus insigniuntur, honorariæ, ab his eorum actionibus discordant. Vocantur enim filij Altissimi, imò Dij, & uncti Domini: in Deo solio sedentes: Famuli Dei, imò Angeli Dei, facti iuxta cor Dei: Lumina Israelis: Nutricij Ecclesiæ. Hucusque Rex.

Ex quibus verbis construi potest hoc argumentum. Reges veteris Testamenti, jure diuino habebant Primatum Ecclesiæ; ergò & Reges noui Testamenti. Vel sic potius: Reges veteris Testamenti, jure diuino habebant Primatum Ecclesiæ; at hoc jus non est abrogatum, sed adhuc manet: ergò eodem jure gaudent Reges noui Testamenti. At duplex peccatum in hoc syllogismo committitur. Nam & major, & minor propositio falsa est. Negamus, in veteri Testamento fuisse jus diuinum de Primatu Regis in Ecclesia; & si fuisset, negamus adhuc durare, & non abrogatum esse. Vtrumque breuiter explicandum est per sequentes conclusiones.

PRIMA Conclusio. Ius diuinum veteris Testamenti continetur lege Mosaica. Sunt autem triplicia præcepta legis Mosaicæ, moralia, ceremonialia, judicialia, vt docet D. Thomas in 1. 2. qu. 99. artic. 2. & seqq. Et colligitur ex illo Deuteron. 5. 31. *Loquar tibi omnia mandata mea, & ceremonias atque iudicia.* Et Deut. 6. 1. *Hæc sunt præcepta & ceremoniæ, atque iudicia, quæ mandauit Dominus Deus vester, vt docerem vos.* Et Rom. 7. 12 *Lex quidem sancta, & mandatum sanctum, & iustum, & bonum.* Vbi Apostol. mandatum legis vocat *sanctum*, propter ceremonialia: *iustum*, propter iudicialia: *bonum*, propter moralia, vt explicat D. Th. loco cit. art. 4. Ratio huius conclusionis est, quia omnis Respublica benè instituta, continet tria præceptorum genera, quorum alia ad priuatos singulorumm ciuium mores, alia ad publicam religionem & cultum Dei, alia ad communem politiam, & temporalem gubernationem pertinent.

SECVNDA Conclusio. Præcepta moralia summatim continentur in decem præceptis Decagoli, vt docet Diuus Thomas in 1. 2. quæst. 100. art. 3. Et quidem tria priora respiciunt cultum diuinum; reliqua iustitiam cum proximo seruandam. Deus enim colitur tribus modis, 1. per fidelita-

tem adhærenda soli vero Deo, & non habendo Deos alienos. 2. per reuerentiam: non assumendo nomen Dei in vanum. 3. per famulatum, colendo sabathum. Et ita constituuntur tria prima præcepta Decalogi. Cum proximo autem seruatur justitia si & parentes honoremus & alios non lædamus neque ore, neque opere, neque corde. Et hæc est summa reliquorum præceptorum Decalogi. Dices? in Decalogo habetur præceptum de Sabatho sanctificando, quod non est morale sed ceremoniale. Respondeo. Est morale, quoad substantiam; ceremoniale, quoad determinationem certi temporis. Nam ratio naturalis dictat, Deo deberi aliquem famulatum, cùm ipse sit Dominus omnium. Quando autem præstandus sit illi famulatus, pendet ex libera ipsius determinatione.

5 Tertia Conclusio. Præcepta ceremonialia, quæ præscribunt certas ceremonias pertinentes ad religionem, nihil aliud sunt, quàm quædam determinationes eorum præceptorum Decalogi, quæ ad diuinum cultum referuntur, vt docet D. Thomas quæst. 101. art. 1. Vnde sequitur, tot esse genera præceptorum ceremonialium, quot sunt genera eorum, quæ ad cultum diuinum pertinent. Hæc autem sunt quatuor. 1. Sacrificia, vt holocaustum, hostia pacifica, & hostia pro peccato. 2. Sacramenta, partim communia omnibus, vt circumcisio, esus Agni paschalis, purificationes à quibusdam exterioribus immunditijs, expiationes à peccatis; partim propria Sacerdotibus, vt consecratio Sacerdotum, esus panum propositionis, & aliorum, quæ erant vsibus Sacerdotum deputata; ablutio manuum ac pedum, & rasio pilorum. 3. Instrumenta diuini cultus, vt tabernaculum, Templum, Arca fœderis, propitiatorium, candelabrum, mensa, duplex altare, vasa, vestes sacerdotales, & similia. 4. Obseruantiæ legales, quibus ex decreto Dei populus Iudæorum discernebatur ab alijs gentibus, vt certus vsus ciborum & vestium, ac solemnitates festorum. Circa hæc quatuor rerum genera versantur præcepta ceremonialia.

6 Qvarta Conclusio. Præcepta judicialia, quæ præscribunt certam formam conseruandi justitiam inter homines,

nihil

nihil aliud sunt, quam determinationes quædam eorum præceptorum Decalogi, quæ ad iustitiam, & politiam humanam conseruandam spectant, vt docet D. Thomas q. 104. art. 1. Vnde etiam sequitur, tot esse genera præceptorum iudicialium, quot sunt genera hominum, inter quos justitia seruari debet. Ea autem sunt quadruplicia. Nam quædam præscribunt certum ordinem iustitiæ inter Principem & populum: quædam inter ipsos populares inter se: quædam inter populum & extraneos: quædam deniq; inter domesticos eiusdem familiæ: vt inter parentes & filios, inter maritum & vxorem; inter seruum & dominum. v. g. Pro principe dantur præcepta, quomodo creandus sit, & se gerere debeat in officio. Pro popularibus, præcepta emptionis, venditionis, & aliorum contractuum. Circa extraneos, de bello gerendo, de susceptione peregrinorum & aduenarũ. Deniq; circa domesticos, de seruis, de vxoribus, de filijs.

QVINTA Conclusio. Inter hæc triplicia præcepta, triplex potissimum discrimen est. Primum, quod moralia per se contineantur in decalogo: reliqua extra decalogum. Alterum, quod moralia sint iuris naturalis, reliqua positiui. Tertium, quod moralia non sint abrogata à Christo, sed melius explicata, (Matth. 6.) At reliqua abrogata sunt, iuxta illud Luc. 16. 16. *Lex & Prophetæ vsque ad Ioannem.* Et ad Gal. 3. 24. *Lex pædagogus noster fuit in Christo, vt ex fide iustificemur: at vbi venit fides, iam non sumus sub pædagogo.* Et Hebr. 7. 12. *Translato sacerdotio, necesse est, vt & legis translatio fiat.* Et infra v. 18. *Reprobatio fit præcedentis mandati propter infirmitatem eius & inutilitatem: nihil enim ad perfectum adduxit lex.* Et ratio est, quia lex Mosaica fuit Vmbra legis Euangelicæ, teste Apostolo, Coloss. 2. v. 16 & Hebr. 10. v. 1. At vmbra cessat, accedente, lumine ergò veniente lege Euangelica, necesse fuit abrogare Mosaicam. 7

Ex dictis sic concludo: si Rex Angliæ, iure diuino Veteris Testamenti habet Primatum Ecclesiæ, Vel illud ius diuinum continetur in lege morali, vel in ceremoniali, vel in iudiciali. Certum est, non contineri in morali. Nam moralis lex generatim comprehenditur decem præceptis 8

decalogi, vt dictum est. At in toto decalogo nulla fit mentio Primatus Regis in Ecclesia: ergò ius diuinum de primatu Ecclesiæ non potest fundari in lege morali. Sed neque in ceremoniali vel iudiciali fundari potest; duplici de causâ. Primò, quia vtraque lex per Christum abrogata est: ergò tametsi Reges in veteri Testamento, iure diuino habuissent Primatum Ecclesiæ; non tamen sequeretur, Reges in nouo Testamento gaudere eodem iure, cùm iam penitus abrogatum sit. Et hoc patet in similibus exemplis. Nam in Veteri Testamento iure diuino statutum erat, vt esset vnum templum; in quo omnes adorarent, vt omnes sacerdotes & ministri Ecclesiæ assumerentur ex sola tribu Leui; vt eorum sacrificia essent cruenta ex animalibus: vt Iudices & Reges eligerentur à Deo, non à populo. At hæc omnia iam abrogata sunt: ergò quæ iure diuino statuta erant in Veteri Testamento, non amplius eodem iure debent censeri statuta in nouo Testamento. Vnde sicut hæc consequentia non valet: omnes ministri Ecclesiæ erant olim in eadem tribu: ergò & nunc ita fieri debet. Sic neq; valet ista: omnes Reges habebant olim Primatum Ecclesiæ; ergò etiam nunc habent.

9 ADDO, nunquam in veteri Testamento diuino iure concessum fuisse Regibus Primatum Ecclesiæ. Hoc si probauero, corruit totum fundamentum Regalis Hierarchiæ. Probo autem efficaciter tribus rationibus. Prima est, quia totum ius, quod Deus disposuit circa Reges veteres Testamenti, habetur Deuteron. 17. 14. his verbis: *Cùm ingressus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, & possederis eam, & dixeris: Constituam super me Regem, sicut habent omnes per circuitum nationes: eum constitues, quem Dominus Deus tuus elegerit de numero fratrum tuorum. Non poteris alterius gentis hominem Regem facere, qui non sit frater tuus. Cumque fuerit constitutus, non multiplicabit sibi equos, nec reducet populum in Ægyptum, equitatus numero subleuatus, præsertim cùm Dominus præceperit vobis; vt nequaquam amplius per eandem viam reuertamini. Non habebit vxores plurimas, quæ alliciant animum eius, neque argenti & auri immensa pondera. Postquam autem sederit in solio Regni sui, describet sibi Deuteronomium*

legis

legis huius in volumine, accipient exemplar à sacerdotibus Leuiticæ tribus, & habebit secum, legetq; illud omnibus diebus vitæ suæ, vt discat timere Dominum Deum suum, & custodire verba & ceremonias eius, quæ in lege præcepta sũt. Nec eleuetur cor eius in superbiam super fratres suos, neq; declinet in partem dexteram vel sinistram, vt longo tempore regnet ipse & filij eius super Israël. Habes hic totam dispositionem iuris diuini circa Reges veteris Testamenti. Atqui nulla fit mẽtio Primatus Ecclesiæ. Solùm explicantur hæ paucæ conditiones. *Prima*, vt Rex eligatur à Deo. *Secunda*, vt ex populo Iudæorũ non ex gentibus assumatur. *Tertia*, vt non multiplicet equos, nec reducat populum in Ægyptum. *Quarta*, vt non habeat plurimas vxores, præsertim alienigenas, quæ allicirent illum ad idololatriam, sicut accidit Salomoni. *Quinta*, vt neque colligat immensas diuitias, quia ex illarum cupiditate solent Reges ad tyrannidem declinare, & iustitiam derelinquere. *Sexta*, vt à sacerdotibus accipiat præcepta legis Mosaicæ, eaq; describat, & diligenter obseruet. Cur autem à sacerdotibus? Quia illorum est iudicare, quæ circa legem & religionem sunt. *Septima*, vt moderatè se gerat erga alios & non eleuetur cor eius in superbiam super fratres suos. Multò minus supra sacerdotes, Episcopos, & Pontifices. *Octaua*, vt sectetur iustitiam, & non declinet ad dextram vel sinistram; quod solet euenire, vel ex fauore & acceptione personarum, vel ex spe lucri, & vtilitatis, vel ex odio seu alia peruersâ affectione.

10 Ex his omnibus ita concludo: Quicquid de regia electione, officio, & potestate statutum est iure diuino veteris Testamenti, hoc continetur in supradictis conditionibus. Atqui in illis nihil habetur de Primatu Regis in rebus Ecclesiasticis: ergò Primatus Regis in rebus Ecclesiasticis non est constitutus iure diuino veteris Testamenti.

11 LOQVOR autem de iure diuino, quia constat in veteri Testamento fuisse duplex ius Regium: Alterum diuinum, quod iam explicatum est, & de quo solo hic agimus: alterum vsurpatum seu tyrannicum, quod describitur 1. Regum 8. 10. his verbis: *Dixit itaq; Samuel omnia verba Domini ad populum, qui petierat à se Regem, ait: Hoc erit ius Re-*

 gis

Lis, qui imperaturus est vobis. Filios vestros tollet, & ponet in curribus suis, facietq; sibi equites & præcursores quadrigarum suarum: & constituet sibi tribunos, & centuriones, & aratores agrorum suorum, & messores segetum, & fabros armorum & curruum suorum. Filias quoq; vestras faciet sibi vnguentarias, & focarias, & panificas. Agros quoq; vestros, & vineas, & oliueta optima tollet, & dabit seruis suis. Sed & segetes vestras, & vinearum reditus addecimabit, vt det Eunuchis & famulis suis. Seruos etiam vestros & ancillas, & iuuenes optimos, & asinos auferet, & ponet in opere suo. Greges quoq; vestros addecimabit, vosq; eritis ei serui. Et clamabitis in die illa à facie Regis vestri, quem elegistis vobis; & non exaudiet vos Dominus in die illa, qui petijstis vobis Regem. His, inquam, verbis non describitur jus Regis, quod à Deo concessum est: sed quod à tyrannis solet vsurpari, vt rectè docet D. Thomas in 1. 2. q. 105. art. 1. ad 5. & fatetur Calu. lib. 4. Instit. c. vlt. §. 26. Et de hoc jure loquitur Christus, Matth. 20. 25. & Luc. 22. 25. *Reges gentium dominantur eorum, vos autem non sic.*

12 HINC etiam patet, quare Samuel ægrè tulerit, quod Iudæi petiuerint sibi Regem dari: quia nimirum petebant Regem, qui more gentilium, non qui iure diuino, eos gubernaret, vt apertè colligitur ex illo, 1. Reg. 8. 4. *Congregati ergò vniuersi maiores natu Israel, venerunt ad Samuelem in Ramatha: dixeruntq; ei, ecce, tu senuisti, & filij tui non ambulant in vijs tuis: constitue nobis Regem, vt iudicet nos; sicut & vniuersa habent nationes, &c.* Hactenus prima ratio.

13 SECVNDA est, ipsimet Reges veteris Testamenti ingenuè fassi sunt, se non habere Primatum Ecclesiæ, sed sacerdotes: ergò manifestum est, non ipsos, sed sacerdotes habuisse. Antecedens patet, quia Iosaphat Rex, qui sanè fuit optimus & officij sui minimè ignarus, de regis & Sacerdotis potestate sic ait, 2. Paralip. 19. *Amarias sacerdos & pontifex vester, in his, quæ ad Deum pertinent, præsidebit. Porrò, Zabadias filius Ismael, qui est dux in domo Iuda, super ea opera erit, quæ ad Regis officium pertinent.* Quid clarius? Hæc duo hic opponuntur; Præsidere in his, quæ ad Deum pertinent: & præsidere in his, quæ ad officium Regis pertinent. Illud prius conuenit sacerdoti seu pontifici: hoc posterius

[illegible]rius, Vicario Regis. Atqui Primatum habere in Ecclesia est vnum ex ijs, quæ ad Deum pertinent: ergò conuenit Pontifici, non Regi, aut Vicario Regis.

TERTIA ratio. Ille censetur habere primatum Ecclesiæ à Deo, qui in rebus ad legem diuinam, & eius interpretationem pertinentibus: constitutus est supremus Iudex, cui oporteat obedire, vt suprà explicatum est: atqui non Rex, sed sacerdos constitutus est talis Iudex à Deo: ergò non Rex, sed sacerdos habet primatum Ecclesiæ à Deo. Minor patet ex illo Deut. 17. 8. *Si difficile & ambiguum apud te iudicium esse perspexeris, inter sanguinem & sanguinem, causam & causam, lepram & lepram: & iudicium intra tuas videris verba variari: surge & ascende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus. Veniesq; ad sacerdotes Leuitici generis, & ad Iudicem, qui fuerit illo tempore quæresq; ab eis, qui indicabunt tibi iudicij veritatem. Et facies quodcunque dixerint, qui præsunt loco, quem elegerit Dominus, & docuerint te iuxta legem eius, sequerisq; sententiam eorum, nec declinabis ad dexteram, neq; ad sinistram. Qui autem superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, & decreto iudicis, morietur homo ille.* Hic tria notanda sunt. Primum, quod sermo sit de controuersijs legalibus, quæ difficultatem habent, & in vtramque partem ab inferioribus Iudicibus trahũtur. Alterum, quod hujusmodi controuersiæ, non ad Regem, sed ad summum sacerdotem, tanquam ad legitimum Iudicem deferendæ sint. Tertium, quod sub pœna mortis oporteat acquiescere sententiæ sacerdotis. At si Rex esset supra sacerdotem à Deo constitutus, non opus esset stare judicio Sacerdotis, sed liceret ad Regem, tanquam ad superiorem Iudicem prouocare. At hoc non licet. Non ergò Rex, sed Sacerdos est supremus Iudex controuersiarum legalium à Deo constitutus.

HVc spectat illud Aggæi 2. 12. *Hæc dicit Dominus: interroga Sacerdotes legem.* Non Regem; & Malach. 2. 7. *Labia Sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent ex ore eius.* Non ex ore Regis, sed sacerdotis. Et quare? causa mox additur; *Quia Angelus Domini exercituũ est,* q. d. Sacerdos est nuncius seu interpres diuinæ voluntatis? Igitur à Sacerdote

petendum est, quid Deus fieri à nobis, vel circa nos velit. Quod clarius explicatur Nu. 27.21. *Pro Iosue, si quid agendum erit, Eleazar Sacerdos consulat Dominum. Ad verbum eius egredietur & ingredietur ipse, & omnes filij Israël cum eo, & cætera multitudo* Eodem pertinet illud Leuit. 10.8. *Dixit quoque Dominus ad Aaron: vinum, & omne, quod inebriare potest non bibetis tu, & filij tui, quando intratis in tabernaculum testimonij vt habeatis scientiam discernendi inter sanctum & prophanum, inter pollutum, & mundum, doceatisque filios Israel omnia legitima mea.* Hic vides, non Regum, sed Sacerdotum esse, discernere inter sanctum & prophanum; & legem Dei docere ac interpretari. Vnde sicut Azarias pontifex ad Oziam Regem dixit, 2. Paralip. 26.18. *Non est tui officij Ozia, vt adoleas incensum Domino, sed Sacerdotum, qui consecrati sunt ad huiuscemodi ministerium.* Sic etiam potuisset dicere. *Non est tui officij Ozia, vt discernas inter sanctum & prophanum, sed Sacerdotum, qui ad hoc ministerium à Deo constituti sunt.* Et consequenter, non est tui officij Rex, vt gubernes Ecclesiam; sed Sacerdotum, quibus iure diuino id commissum est.

16 OSTENDI hactenus, Regem Angliæ nihil præsidij pro suo Primatu stabiliendo habere posse ex veteri Testamento, duplici de causa. Primò, quia Reges in veteri Testamento non habuerunt Primatum Ecclesiæ iure diuino, sed Sacerdotes, vt tribus rationibus iam probatum est. Secundò, etiamsi habuissent, non tamen sequeretur, etiam Christianos Reges habere, cùm ius veteris Testamenti abrogatum sit. Contra hanc posteriorem partem nihil opponit Rex Angliæ. Contra priorem verò multa obijcit, non ex iure, sed ex facto petita; vt suprà vidimus, quæ sigillatim discutienda sunt.

I. OBIECTIO, EX PACTO REGIS *Iosaphat.*

17 REDVCAM omnes obiectiones Regis Angliæ ad formam syllogisticam, vt facilius earum vis appareat. Prima est hæc: quicunque constituit Leuitas & Sacerdotes in aliqua ciuitate, habet Primatum Ecclesiæ: atqui Rex Iosaphat constituit Leuitas & Sacerdotes in Ierusalem;

Item: ergò habuit Primatum Ecclesiæ. Minor patet ex illo, 2. Paral. 19. 8. *In Ierusalem quoque constituit Iosaphat Leuitas, & Sacerdotes, & Principes familiarum, &c.*

RESPONDEO. Si textus integrè citaretur, multò fortius 18 argumentum fieret contra Regem, quàm pro Rege. Textus enim sic habet: *In Ierusalem quoq; constituit Iosaphat Leuitas, & Sacerdotes, & Principes familiarum ex Israël, vt iudicium & causam Domini iudicarent habitatoribus eius. Præcepitq; eis dicens: omnem causam, quæ venerit ad vos fratrum vestrorum, qui habitant in vrbibus suis, ostendite eis, vt non peccent in Dominum. Amarias autem Sacerdos & Pontifex vester, in his, quæ ad Deum pertinent, præsidebit. Porrò Zabadias filius Ismaël, qui est Dux in domo Iuda, super ea opera erit, quæ ad Regis officium pertinent.* In quo textu tria notanda sunt. Primò, quod Iosaphat Rex, non solùm Leuitas & Sacerdotes, sed etiam Principes familiarum constituerit in Ierusalem. Secundò, quod illos omnes in eum finem constituit, vt essent iudices controuersiarum, quæ in populo oriri solent. Tertiò, quod in controuersiis Ecclesiasticis, quæ ad Deum pertinent, Sacerdotes constituti sint iudices; in ciuilibus verò, quæ ad officium Regis spectant, Principes familiarum. Hinc sumo tale argumentum contra Regem Angliæ; Sacerdotes iure diuino constituti sunt supremi iudices omnium controuersiarum, quæ ad Deum & religionem pertinent: ergò Sacerdotes iure diuino tenent primatum Ecclesiæ. Item; Ea, quæ ad Deum pertinent, distincta sunt ab ijs, quæ pertinent ad officium Regis, ergò Rex, ex officio suo, non potest immiscere se ijs, quæ ad Deum pertinent: ergò non tenet Primatum Ecclesiæ.

ARGVMENTVM contrarium facilè soluitur. Non enim 19 Iosaphat Rex constituit, id est, creauit & consecrauit Sacerdotes, quia hoc ad officium eius non pertinebat; sed ex ijs, qui iam antea creati & consecrati erant, certos delegit, qui iudicium Domini exercerent in Ierusalem; sicut etiam certos delegerat, qui in alijs ciuitatibus populum docerent, vt habetur 2. Paralipom. 17. 7. Vbi notandum est, tria spectari posse in Ministris Ecclesiæ veteris Testamenti. 1. Electionem seu designationem personæ. 2. Consecratio-

 nem,

nem. 3. Applicationem ad certum vsum seu exercitium. Electio seu designatio non fiebat à Rege, sed à Deo, qui solam tribum Leui ad ministerium sacrum deputauerat. Consecratio verò commissa erat Aaroni, tanquam summo sacerdoti, & eius successoribus. Applicatio verò ad certum officium poterat fieri à Rege, sicut etiam nunc fieri potest. Quo pacto Rex Angliæ diceretur in suo regno constituere Iesuitas & sacerdotes, si ex ijs jam antea ordinarijs & consecratis, quosdam aliunde euocaret, quorum alij conciones ad populum haberent, alij Confessiones exciperent, alij alijs ministerijs deputarentur. Et hoc passim apud Catholicos in vsu est. Nemo tamen propterea censet, eos Principes, qui hoc modo Iesuitas ad se vocant, Primatum Ecclesiæ tenere.

II. OBIECTIO, EX FACTO DAVIDIS *& Aliorum Regum.*

20 SECVNDA obiectio est hæc: qui tollunt abusus & corruptelas Ecclesiasticas, habent Primatum in Ecclesia: Reges veteris Testamenti sustulerunt abusus & corruptelas Ecclesiasticas: ergò habuerunt Primatum in Ecclesia. Minorem probat sacellanus Regis Angliæ dupliciter. Primò ex illis verbis 2. Reg. 5. 6. *Et abijt Rex & omnes viri, qui erant cum eo in Ierusalem, ad Iebusæum habitatorem terræ, dictumq; est Dauid ab eis: non ingredieris huc, nisi abstuleris cæcos & claudos dicentes; non ingredietur Dauid huc.* Ex quibus verbis sic argumentatur; Ad Regem Dauidem spectabat, de templo cæcum & claudum tollere: ergò ad eum spectabat, omnes abusus tollere. Non enim abusus aliunde existunt, quam vel de inscitia, quod cæci sint homines; vel de incuria, quod in officio claudicent. Secundò, probat exemplo aliorum Regum, qui in Scriptura reprehenduntur, quod excelsa non sustulerint. At non reprehenderentur, nisi ad eorum officium pertineret, Excelsa tollere? Quid autem aliud est tollere. Excelsa, quam tollere abusus & corruptelas?

21 RESPONDEO I. generatim cum distinctione. Nam aliud est, judicare seu decernere, quænam sint corruptelæ & abusus in religione: aliud verò, corruptelas & abusus, quando

do certò constar tales esse, tollere & exterminare. Prius pertinet ad officium summi Sacerdotis, vt suprà dictum est. Posterius non modo Regi, sed etiam cuilibet patrifamilias concessum est. Quilibet enim in domo sua potest ea emendare: quæ certò constat per abusum irrepsisse. Vtrumque ostendo exemplis noui Testamenti. Inter Christianos quæri solet, an sit abusus seu corruptela, habere & colere imagines, inuocare sanctos, pro defunctis orare, plura possidere beneficia Ecclesiastica, voto castitatis se obstringere, certis diebus à carnibus abstinere: de his iudicare, non pertinet ad Principes seculares, sed ad Prælatos Ecclesiæ. At postquam res iudicata est, quilibet Rex in suo Regno, quilibet Magistratus in sua ciuitate, quilibet paterfamilias in sua domo, potest, executionem præstare. Idem factum est in veteri Testamento. Deus sæpè per Prophetas ostendit, displicere sibi, quod populus adoleret in Excelsis. Itaque diuinitus constabat abusum seu corruptelam esse. Rex in suo regno poterat tollere hunc abusum. Imò tenebatur. Nec ideò tamen primatum habebat in Ecclesia. Non magis, quàm si Deus per Prophetas ostenderet, connubia fidelium cum gentilibus sibi displicere: & quisque paterfamilias in sua domo, si quid in hoc genere peccatum esset, in posterum emendaret. An ideò primatum teneret in rebus ad religionem pertinentibus? Nequaquam: sed executor esset voluntatis diuinæ. Cur autem potius Reges, quàm Sacerdotes in veteri Testamento reprehensi sint, quod excelsa non tollerent; ideò factum est, quia populus Iudæorum propter duritiem cordis, nõ curabat exhortationes & monita Sacerdotum ac Prophetarum; nec aliter, quàm vi & authoritate Regis, ab errore sinebant se reuocari. Itaque si Rex in hac re negligentior esset, meritò à Deo reprehendebatur. Hoc generatim.

Dvo in particulari explicanda sunt. Alterum, de abusu adolendi & sacrificandi in Excelsis. Alterum, de cæcis & claudis eijciendis. Quod ad prius attinet, tria certa sunt. Primum est, quod ab egressu filiorum Israël ex Ægypto, transacti fuerint 480. anni, antequam templum à Salomone ædificaretur, vt patet ex illo 2. Reg. 6. 1. *Factum est ergò*

quadringentesimo & octuagesimo anno egressionis filiorum Israël de terra Ægypti, ædificari cœpit domus Domino. Secundũ est, quod toto illo tempore, secundùm legem ordinariam, iussi sint Israëlitæ offerre sacrificia in eo loco, in quo esset tabernaculum fœderis cum Arca, vt habetur Leuit. 17. v. 4. Porrò tabernaculum cum Arca non semper mansit eodem loco. Nam primis 40. annis, fuit cũ populo in deserto. Postea, cùm terram promissionis egressi essent, & eam pacificè possiderent, positũ fuit in Silo iuxta illud Iosue 18.1. *Congregatiq; sunt omnes filij Israël in Silo, ibiq; fixerunt tabernaculum testimonij, & fuit eis terra subiecta.* Inde separatim arca, separatim tabernaculum in diuersa loca translata sunt. Arca quidem in eum locum, in quo Israëlitæ bello victi sunt à Philistinis, vltimo anno Heli Sacerdotis (1. Reg. 4. 3.) Tunc enim & capta est à Philistinis. (1. Reg. 4. 11.) & asportata in Azorum. (1. Reg. 5. 1.) Et mansit in eorum regione 7. mensibus, (1. Reg. 6. 1.) Deinde remissa est ab illis in vrbem Bethsames, (1. Reg. 6. 12.) Postea in Cariathiarim, (1. Reg. 7. 1.) Ibique mansit, donec Dauid confirmato iam regno super Iudam & Israël, reduxit eam ex Cariathiarim, (1. Paral. 13. 6.) mansitq; in domo Obededom Gethæi 3. mensibus. (1. Paral. 15. 25.) Tabernaculum autem ex Silo (licet de tempore non satis constet) translatum fuit in Nobe, ciuitatem Sacerdotum, vbi erat, cùm Dauid fugiebat Saulem. (1. Reg. 21. 1.) Inde venit in Gabaon. Vrbem tribus Beniamin, (1. Paral. 21. 29.) Ibi autem mansit, donec cum Arca illatum est à Salomone in templum. (3. Reg. 8. 4.)

23 TERTIVM est, quod ab eo tempore, quo perfectum fuit Templum Salomonis, non alibi, quàm in illo Templo licuerit offerre sacrificia, secundùm legem ordinariam, vt patet ex illo Deut. 12. 13. *Caue, ne offeras holocausta tua in omnẽ loco quem videris: sed in eo, quem elegerit Dominus.* Et c. 26. 1. *Cumq; intraueris terram, quam Dominus Deus tibi daturus est possidendam, tolles de cunctis frugibus tuis primitias, pergesq; ad locum, quem Dominus Deus tuus elegerit, vt ibi inuocetur nomen eius, accedesq; ad Sacerdotem qui fuerit in diebus illis, &c.* Dixi secundùm legẽ ordinariã, quia tam ante, quam post Templi ædificationẽ, licebat ex speciali Dei dispen-

pensatione etiam alibi, quàm in Tabernaculo vel Templo sacrificare. Hoc modo Samuel immolauit in Ramatha, & in Calgalis, (1. Reg. 7. 17. & c. 11. 14.) Dauid in arca Ornam Iebusæi, (1. Paral. 21. 26.) Elias in mõte Carmeli. (3. Reg. 18. 19.)

Ex his omnibus sequitur, nunquam licuisse, secundùm legem ordinariam, immolare, vel adolere, in Excelsis, vbi non esset tabernaculum. Et hunc fuisse abusum, quem Deus reprehendit sæpè in Scripturis, vt. 3. Reg. 3. v. 3. *Dilexit Salomon Dominum, ambulans in præceptis Dauid patris sui, excepto quod in excelsis immolabat, & accendebat thymiama.* Et 3. Reg. 22. 43. *Fecitque Iosaphat, quod rectum erat in conspectu Domini; Veruntamen Excelsa non abstulit. Adhuc enim populus sacrificabat, & adolebat incensum in Excelsis.* Loquor autem de Excelsis, vbi non esset tabernaculum, quia in Excelso Gabaon, vbi erat Tabernaculum, licebat immolare, 3. Reg. 3. 4. *Abiit Salomon in Gabaon, vt immolaret ibi: illud quippe erat Excelsum maximum:* id est, præferebatur omnibus Excelsis, quod in eo esset Tabernaculum à Moyse factum, vt patet. 1. Paralip. 21. 29 *Tabernaculum autem Domini, quod fecerat Moyses in deserto, & altare holocaustorum, ea tempestate erat in Excelso Gabaon.* Et 2. Paralip. 1. 3. *Et abiit cum vniuersa multitudine in Excelsum Gabaon, vbi erat Tabernaculum fœderis Domini, quod fecit Moyses famulus Dei in solitudine.* Vbi obiter notandum est, fuisse duo Tabernacula. Vnum à Moyse factum, de quo hactenus dixi, Alterum à Dauide, quod ipse tetendit Ierusalem, quando eò deduxit Arcam fœderis, de quo 2. Paralip. 1. 4. *Arcam autem Dei adduxerat Dauid de Cariathiarim in locum, quem præparauerat ei, & vbi fixerat illi Tabernaculum, hoc est; in Ierusalem.* Et 3. Reg. 3. 50. *Adonias autem timens Salomonem surrexit, & abiit, tenuitq; cornu Altaris.* Et cap. 2. 28. *Fugit ergò Iacob in Tabernaculum Domini, & apprehendit cornu altaris.* Hæc non possunt intelligi de Tabernaculo à Moyse facto, quia illud eo tempore erat in Gabaon, vt suprà dictum est. Debet ergò intelligi de Tabernaculo à Dauide facto, quod erat in Ierusalem. Vide Abul. li. 3. Reg. c. 1. q. 41.

HACTENVS de abusu adolendi in excelsis. Quod ad fa-

ctum Dauidis attinet, qui dicitur cæcos & claudos eiecisse, parum, vel nihil ad rem facit. Historia sic habet: intellexerat Dauid diuino instinctu, vt ex Psalmis colligitur, Ierusalem fore templi ac regni Iudæorum sedem, ac proinde cùm exercitu eò profectus est, & à Iebusæis, qui eam colebant, deditionem illius postulauit. At illi responderũt: *Non ingredieris huc, nisi abstuleris cæcos & claudos, dicentes: Non ingredietur Dauid huc.* Porrò quid cæcorum & claudorum nomine intelligendum sit, variæ sunt authorum interpretationes. Nam aliqui putant, fuisse tantum statuas, seu imagines; alij veros homines. Statuas quidem tripliciter. Primò, vt per eas super muros positas significati fuerint homines otiosi, q. d. Etiam nobis nihil agentibus intrare non poteris, tam scilicet munita vrbs nostra est. Secundò, vt per eas significata fuerint ædium fastigia, quibus illæ affixæ essent, q. d. Nisi transcensis ædium nostrarum fastigijs non ingredieris. Tertiò, vt fuerint duæ imagines, quarum altera repræsentauerit Isaac cæcutientem, altera Iacob claudicantem; & hæ duæ propterea fuerint ad muros seu portas ciuitatis affixæ, vt significarent, Iudæis non licere bello infestare Iebusæos, eò quod parentes eorum Isaac & Iacob, percussissent olim fœdus pacis, cum Rege Abimelech, cuius posteri erant Iebusæi; interposito etiam iuramento, quod in ore illarum imaginum descriptum erat. Hæc Rabinorum sententia est; sed falsa. Primò, quia illud fœdus cum Rege Abimelech non est initum à Iacob, sed ab Abraham, vt habetur Genes. 21.22. *Eodem tempore dixit Abimelech ad Abraham: Deus tecum est in vniuersis, quæ agis. Iura ergò per Deum, ne noceas mihi, & posteris meis. Dixitq; Abraham; ego iurabo.* Et infrà: *Percusseruntq; ambo fœdus.* Secundò, quia si Iebusæi voluissent pacare animum Dauidis, & militum eius, per aspectum seu memoriam Isaac & Iacob non debuissent eos in forma cæci & claudi, (quæ potius ad contemptum & derisum spectabat) sed in alia decentiori & augustiori repræsentare. Tertiò, quia illa verba quæ sequuntur in textu, *cæcos & claudos, odientes animam Dauid*; nullo modo possunt accomodari Isaac & Iacob; neque præ se ferunt desiderium pacis, sed odij, ac potius contentionis.

Alii

Alii ergò rectius sentiunt, fuisse veros homines, quod etiam tripliciter intelligi potest. Primò, quod fuerint ipsimet Iebusæi, qui dixerint Dauidi: *Nisi abstuleris cæcos & claudos*, id est, nisi nos abstuleris, quos tu conuitio militari cæcos & claudos appellasti; *nisi ingredieris huc*. Secundò, quod fuerint cæci & claudi, non corpore sed animo, id est peccatores & flagitiosi. Tertiò, quod fuerint verè cæci & claudi, quos in contemptum Dauidis posuerint Iebusæi in mœnibus, q. d. Nostra ciuitas tam firma & munita est, vt non egeat alijs defensoribus quam his cæcis & claudis, qui sufficienter potuerunt eam contra tuum exercitum tueri ac propugnare. Hæc est vera explicatio huius loci, quam sequitur Ioseph lib. 7. cap. 2. Theodoret. q. 16. 17. Glossa interlinearis, Abulens. qu. 7. & plures alij. Simile quod legimus contigisse in vrbe Tyro, quæ cum esset fortissima, ciues in contemptum obsidentium, posuerunt Pygmæos in mœnibus, quasi illi abundè sufficerent ad eius defensionem, nec indigerent alio propugnatore. De his loquitur Ezechiel Propheta, cap. 27. 11. *Sed & Pygmæi, qui erant in turribus tuis* (ô Tyre) *pharetras suas suspenderunt in muris tuis per gyrum*, &c. 26

Ex hac autem expositione, quæ sine dubio literalis & germana est, non potest colligi, Dauidem auferendo cæcos & claudos, voluisse ostendere, quod abusus & corruptelas Ecclesiæ esset ablaturus, vt fingit Sacellanus Regis Angliæ. Credo, ne quidem in mentem illi hoc venisse, cum ea res gesta est. Sed & si id facere voluisset, non ideò sequeretur habuisse illum primatum Ecclesiæ; quia, vt suprà dixi, quilibet paterfamilias potest tollere abusus, vt corruptelas, quando certò constat tales esse. 27

III. OBIECTIO, EX FACTO EIVSDEM *Dauidis.*

TERTIA obiectio est hæc: qui perducit Arcam fœderis ad constitutum quietis locum & Arcæ deportandæ præsultat, tenet Primatum Ecclesiæ: Atqui Rex Dauid perduxit Arcam ad constitutum quietis locum (1. Par. 15. 12. & Arcæ deportandæ præsultauit (2. Re. 6. 14.) ergo habuis 28

buit Primatum Ecclesiæ. Hoc argumentum magni æstimat sacellanus Regis, & vim facit in eo, quod Dauid saltauerit ante, non post Arcam. Nam hoc ipso, inquit *significauit se Primatū tenere in negotio Arcæ deportandæ*. Mira hominis subtilitas! Cur non similiter vim facit in eo, quod boues Arcam præcesserint, non secuti sint.

29 Vt autem magis appareat huius argumenti vanitas, tria notanda sunt. Primum est, quod in arca Domini fuerint hæc tria, vna aurea habens manna, & virga Aaron, quæ fronduerat, & tabulæ Testamenti, vt expresse testatur Apostolus Hebr. 9. 4. Alterum, quod hæc Arca, præsertim quoad Manna, quod in ea custodiebatur, fuerit typus seu figura nostræ Eucharistiæ. Ratio autem figuræ consistit in his; Primò, Manna datum est Israëlitis peregrinantibus in deserto, vt possent ad terram promissionis peruenire. Secundò, habuit omnem saporem suauitatis corporalis. (Sap. 15. 20.) Tertiò fuit cibus de cœlo missus. Ioan. 6. 5.) Quartò, fuit expositum dubitationi. Psal. 77. 32.) & contradictioni (Num. 21. 5. Quintò, licet alij plus, alij minus colligerent, eandem tamen mensuram postea habebant. (Exodi 16. 18.) Hæc omnia accommodantur Eucharistiæ. 1. Quia datur Christianis in deserto huius vitæ peregrinantibus, vt possint ad vitam æternam peruenire. 2. Continet omnem saporem suauitatis spiritualis. 3. Est cibus de cœlo missus. 4. Exposita est dubitationi Capharnaitarum, & contradictioni Caluinistarum. 5. Siue sub magna, siue sub parua hostia sumatur, æquè prodest sumentibus.

30 Tertium est, quod hæc tria distinguenda sint 1. Arcam ædificare. 2. Eam deducere, comitari, vel præcedere. 3. Eandem portare vel attingere. Arcam ædificarunt Bezeliel de tribu Iuda, & Ooliab de tribu Dan. (Exo. 31. 2.) Arcam deduxerunt; & ante eam luserunt, non solus Rex, sed etiam populus, vt patet ex illo 1. Reg. 4. 4. *Misit populus in Silo, & tulerunt inde Arcam fœderis Domini exercituum, sedentis super Cherubin*. Et 2. Reg. 6. 5. *Dauid autem & omnis Israël ludebant corā Domino in omnibus lignis fabrefactis*. Et infra v. 15. *Dauid & omnis domus Israël ducebāt Arcā Testamenti Domini in iubilo*. Et 3. Re. 8. 5. *Rex autē Salomō, & omnis multitudo*

Iuda Israël, gradiebatur cum illo ante Arcam. At nemini licebat eam tangere; (propter sanctitatem, quam & aliunde ex eo habebat, quod figura esset Eucharistiæ) nisi solis Sacerdotibus. Hinc Oza, quod eam tangere præsumpsisset, cum sacerdos non esset mortè à Deo punitus est (2. Reg. 6. 6.) Imò ne Leuitis quidem hoc licuit. Nam vt patet Nu. 4. iubebantur sacerdotes velò Arcam obuoluere, & vectes per annulos arcæ transmittere, ne Leuitæ, qui illam portaturi essent, eam attingerent.

Ex his patet, quàm friuolum sit argumentum Sacellani Regis, quando sic infert: Rex Dauid deduxit & præcessit Arcam Domini ergò habuit primatum Ecclesiæ. Cur non similiter infert: Omnis multitudo Israël gradiebatur ante arcã: ergò habuit Primatum Ecclesiæ. Vel sic: Pueri Christiani præcedunt Eucharistiam, quando publicè in processione deportatur: ergò habent primatum Ecclesiæ. Ineptè omnia. Potius sic oppottebat argumentari: non licuit Regibus, sed solis sacerdotibus, attingere arcam Domini: ergò Sacerdotes præferuntur Regibus in ijs, quæ ad Deum & religionem pertinent. 32

IV. OBIECTIO, DESVMPTA EX *facto & Salomonis Regis.*

QVARTA obiectio est talis. Qui ædificat templum, & Deo dedicat, tenet Primatum Ecclesiæ: atqui Rex Salomon ædificauit templum, & Deo dedicauit. 1. Paralip. 28. 6. & 2. Paral. 6. 10.) Ergò Rex Salomon tenuit primatum Ecclesiæ. Hoc argumentum sic vrget sacellanus: *Dedicare Deo templa, actus est primarius, neque cuiusquam, nisi cuius partes in Religione prima: At templum à Salamone dedicatum est: ergò.* 33

NON video hîc plus subtilitatis, quam in præcedenti argumento. Vt hoc ostendam, tria notanda sunt. Primum est, quod templum Hierosolymitanum, de quo agimus, ter dedicatum sit. Primò, à Salomone, (3. Reg. 8. 1.) Secundò, ab ijs, qui è captiuitate Babylonica reuersi sunt. (1. Esdr. .16.) Tertiò, à Machabæis, cum post prophanationem esset iterum renouatum & sanctificatum. (1. Machab. 4. vers. 36.) 34

Alterum est, quod dedicare rem aliquam Deo, si vim nominis spectes: nihil aliud sit, quàm dicare illam cultui diuino, seu offerre & destinare illam ad colendum Deum. Hoc modo (Exod. 35.) dicuntur Israëlitæ, tam viri, quàm fœminæ hyacinthum, purpuram, byssum, cocum, pilos caprarum, pelles arietum, metalla, & ligna Setim dedicasse Deo, id est, obtulisse ad cultum diuinum. Eodem sensu Salomon dicitur templum Deo dedicasse, id est, diuino cultui dicasse seu mancipasse. Hinc non magis colligi potest Primatus Salomonis, quia ligna & lapides, quàm fœminarum, quæ aurum, purpuram, & hyacinthum Deo dedicarunt. Tertium est, quod in hac templi dedicatione à Salomone facta, variæ ceremoniæ vsurpatæ fuerint cùm solenni lætitia. Nam primò, postquam templum ædificatum est, congregati sunt Israëlitæ ad Regem Salomonem in Ierusalem. 2. Sacerdotes intulerunt Arcam, tabernaculum, & omnia vasa sanctuarij in Templum. 3. Deus, vt ostenderet sibi placere, quod agebatur, nebula impleuit templum. 4. Salomon gratijs Deo actis, multa precatus est & præsertim, vt quicunque essent oraturi Deum in templo isto, exaudirentur. 5. Finita hac oratione, victimæ, & sacrificia Deo oblata sunt. 6. Iterum secuta est benedictio, seu gratiarum actio ac tandem octaua die, populus ad sua cum gaudio dimissus est. Hæc omnia habentur 3. Reg. 8.

34 NEQVE hinc colligi potest Primatus Salomonis, quod sic ostendo. Tria hominum genera spectari hic debent. 1. Salomon. 2. Sacerdotes. 3. Populus. Quid quisque horum fecit in hac dedicatione? Salomon orauit, & gratias Deo egit; Sacerdotes portarunt Arcam, tabernaculum, vasa sanctuarij & obtulerunt sacrificia. Populus interfuit, & gratijs Deo actis, lætatus est. Si quid ergò pro Primatu Salomonis colligendum est, sic colligi debet: Quicunque in templo recens ædificato, orat Deum, vt in eo exaudiantur preces & vota supplicantium, is tenet Primatum Ecclesiæ: Atqui Salomon in templo à se recens ædificato orauit Deum, vt in eo exaudirentur preces, & vota supplicantium: ergò tenuit Primatum Ecclesiæ. At maior propositio apertè falsa est. Quasi nemo, nisi qui supremam iurisdictionem in

Ec-

Ecclesiâ habet eo modo, quo Salomon, orare possit. Multi mercatores, suis sumptibus, templa in honorem Dei crexerunt, & quotidiè erigunt: an non liceat ipsis orare, vt Deus accepta ea habeat, & preces seruorum suorum in ijs exaudiat. Omnino sanè. Imò plerique clerici, quoties dedicatio alicuius templi occurrit: solent orare hoc modo: *Deus, qui nobis per singulos annos huius sancti Templi tui consecrationis reparas diem, & sacris semper mysterijs repræsentas incolumes: exaudi preces populi tui, & præsta, vt quisquis hoc templum beneficia petiturus ingreditur, cuncta se impetrasse lætetur: Per Dominum nostrum Iesum Christum filium tuum,* &c. Itemque hoc modo: *Deus, qui inuisibiliter omnia continens, templum hoc potentiâ tua inhabitationis illustra, & concede, vt omnes, qui huc deprecaturi conueniunt, ex quacunque tribulatione ad te clamauerint, consolationis tuæ beneficia consequantur: Per Dom.* &c. An hic inferes, singulos clericos, qui sic orant, supremos esse prælatos in Ecclesia. Nihil minus.

35 PLVS dicam. Faciamus in aliqua diœcesi Anglicana, templum incendio perire, vel ab hostibus deuastari: Episcopus suis sumptibus curet restaurari: conuocet deinde populum sibi subiectum: inferat vasa sacra; oret Deum, vt ratum habeat hoc obsequium, & preces subditorum exaudiat: offerat sacrificium; Benè precetur populo, & gratijs Deo actis, dimittat vnumquemque cum gaudio. Quid? An dices hunc Episcopum esse Primatem Ecclesiæ si est quid de Rege fiet? si non est, quid minus fecit, quàm Salomon? Imò totum id præstitit, quod Salomon, & Sacerdotes simul.

V. OBIECTIO DESVMPTA EX FACTO *eiusdem Regis Salomonis.*

36 QVINTA obiectio est talis; qui deponit summum Sacerdotem ab officio; & alium illi subrogat; necessariò habet iurisdictionem supra summum Sacerdotem: atqui Salomon Rex deposuit Abiathar summum Sacerdotem ab officio, & subrogauit illi Sadoc (3.Reg. 2.27.) Ergò Salomon Rex habuit iurisdictionem supra summum Sacerdotem. Hoc est præcipuum argumentum pro Primatu Regis. Sed sanè parui momenti. Ac primùm sic retor-

retorqueri potest: qui deponit Regem ab officio, & alium illi subrogat, necessariò habet iurisdictionem supra Regem: atqui Ioiada summus sacerdos, non solùm deposuit, sed etiam occidit Athaliam reginam, & Ioas in eum locum subrogauit 4. Reg. 11. Ergò Ioiada summus Sacerdos habuit iurisdictionem suprà Regem.

57 SED ad rem. Hæc obiectio duo supponit. Vnum quod Salomon, quando deposuit sacerdotem ab officio, vsus sit potestate regia. Alterum, quod rectè ac legitimè eâ vsus sit. At neutrum probari potest. Imò grauissimi authores constanter docent, non regiâ, sed propheticâ potestate vsum esse: nec ordinariâ viâ, sed ex peculiari Dei instinctu fecisse quod fecit. Ita Cardinalis Bellarminus, Iacobus Gretserus, & alij plures. Et videtur colligi posse ex illis verbis 3. Reg. 2. v. 27. *Eiecit ergò Salomon Abiathar, vt non esset Sacerdos Domini, vt impleretur sermo Domini, quem locutus est super domum Heli in Silo.* q. d. Olim tempore Heli Sacerdotis, prædictum fuit à Deo per Samuelem Prophetam, fore aliquando vt officium Sacerdotale auferatur à familia Heli, propter peccata filiorum eius. (1. Reg. 2. 31.) Vt ergò hæc prophetia impleretur, Salomon diuino instinctu, tanquam verus Propheta, abstulit sacerdotium ab Abiathar, qui erat ex familia Heli.

58 QVOD si ita est, facilè apparet, nullius momenti esse obiectionem Regis Angliæ. Nam nihil aliud ex facto Salomonis colligi poterit, quàm Prophetas accipere aliquando extraordinariam potestatem à Deo, etiam supra Sacerdotes; quod nihil ad rem facit. Non enim disputamus de potestate Prophetarum, sed Regum. Nec status controuersiæ est, an Prophetæ ex peculari Dei instinctu possint aliquando punire Sacerdotes: sed, an Reges ordinaria sua potestate possint id facere? Hæc valdè distincta sunt: & alterum cum altero minimè connexum est. Non enim sequitur, Salomon Rex peculari Dei instinctu, submouit Abiathar Sacerdotem ab officio Sacerdotali: ergò Iacobus Rex, ordinaria sua potestate potest idem facere: non magis, quàm si dicam: Nathan ex peculari Dei instinctu reprehendit Dauidem Regem: ergò quilibet subditus in

Anglia

Angliæ potest ordinariâ viâ reprehendere Iacobum Regem. Sed demus (quod tamen probari non potest.) Salomonem in submouendo Sacerdote, vsum esse potestate regiâ; quid quæso hinc efficitur contra nos? Nihil sanè, nisi prius constet, legitimè eâ vsum esse. Hoc autem nec in Scripturis sacris disertè exprimitur; nec ex iis euidenter deduci potest. Aliud enim est, factum alicuius recenseri: aliud, probari seu commendari. Legimus quidem in scriptura, Raziam gladio & præcipitio seipsum occidisse. Legimus à Saule Sacerdotes Domini; ab Abimelech septuaginta fratres: ab Athalia, semen regium; ab aliis alios interfectos esse. At non legimus, hæc omnia iustè ac legitimè contigisse. Idem dico de Salomone, legimus ab eo depositum esse Abiathar Sacerdotem. At non legimus, rectè ac legitimè id factum esse. Vel ergò probandum est Regi Angliæ, factum esse legitimè: vel nihil contra nos concludit.

39

Dicet fortè: Abiathar grauiter peccauerat contra Salomonem Regē, ac proinde dignus erat, qui puniretur. Potuit ergò Salomon authoritate regia illum punire. Respondeo. Non sequitur. Esto enim; peccauerit Abiathar propter iniquam conspirationem, & dignus propterea fuerit qui officio submoueretur. An ideò à Salomone submoueri legitimè potuit? Id minimè consequens est. Non enim quilibet reus, à quolibet puniri potest, sed ab eo duntaxat, qui in illum habeat legitimam potestatem ac iurisdictionem. Hanc autem habuisse Reges Iudæorum in Sacerdotes, nondum probatum est. Imò ex ipsis Iudæis contrarium probari potest. Semper enim persuasum ipsis fuit, Reges non habere vllam iurisdictionem in eos, qui ministerio diuino deputati sunt. Hoc satis colligitur ex illo 1. Reg. 22. 16. *Dixit Rex Saul; morte morieris Achimelech, tu & omnis domus Patris tui. Et ait Rex emissariis, qui circumstabant eum: Conuertimini, & interficite Sacerdotes Domini: nam manus eorū cum Dauid est. Noluerunt autem serui Regis extendere manus suas in Sacerdotes Domini.* Ex quibus verbis patet; Regem Saulem mandasse suis famulis, vt interficerent Sacerdotes Domini, eò quod conspirassent cum Dauide contra ipsum Re-

40

gem. Porrò famulos Regis, qui erant Iudæi, & optimè no- rant eminentiam Sacerdotum supra Reges, non voluisse id facere, etiamsi Rex mandasset. Nam certò persuasum illis erat, non posse Regem legitimè id mandare, nec Sacerdotes imperio Regis subiacere. Quod etiam aduertens Rex, homini barbaro ac gentili imperauit, vt quod famuli facere renuissent, ipse imperterritus exequeretur. Quod & factũ est. Subiungitur enim in textu: *Et ait Rex ad Doeg: Conuertere tu, & irrue in Sacerdotes. Conuersusque Doeg, Idumæus irruit in Sacerdotes.*

41 Hinc ita concludo: Saul & Salomon fuerunt pares in potestate regia, nec plus iuris habuit Salomon in Sacerdotes, quàm Saul, ex ea præcisè parte, quâ Reges erant. Atqui Saul, quâ Rex, non habuit legitimam potestatem puniendi Sacerdotes: ergò nec Salomon. Maior per se nota est. Minor patet ex dictis, quia famuli Saulis non recusassent imperium sui Regis, si putassent illum habere legitimam potestatem in Sacerdotes. Libenter enim parebant illi in persequendo Dauide. Quod ergò nollent parere in occidendis Sacerdotibus, qui adhærebant Dauidi; non aliundè prouenire potuit, quàm quod putarent, Regem habere potestatem in Dauidem, non autem in Sacerdotes. Idem ergò de Salomone, qua Rex erat, statuendum est. Si enim Sauli non licuit punire Sacerdotes Domini; nec Salomoni potuit licere. Vterque enim, qua Rex, pari potestate fuit præditus.

42 Dices; Non rectè hoc sequitur. Fuit enim aliundè, dispar causa vtriusque. Nam Sacerdotes à Saule interfecti erant innocentes. Abiathar autem, quem Salomon puniuit, erat reus læsæ maiestatis. Quis porrò nesciat, aliud esse, interficere innocentes, quod fecit Saul: aliud, punire reos, quod fecit Salomon? Esto igitur; non rectè ac legitimè fecerit Saul: rectè tamen ac legitimè fecit Salomon. Respondeo. Hæc disparitas non obstat. Tametsi enim Sacerdotes, qui iubebantur interfici, à Saule, reipsa fuerint innocentes: nihilominus famuli Saulis, putabant esse nocentes, ac reos læsæ maiestatis: nec tamen putabant licere Regi, etiam nocentes Sacerdotes interficere. Hoc indè constat: quia parebant

rebant Regi in persequendo Dauide, vt dictum est: & ideò parebant, quod existimarent Dauidem iniustè aspirare ad regnum, ac proinde læsæ maiestatis reum esse, aliàs sanè non parituri. Cùm ergo audissent à Saule, Sacerdotes adhærere Dauidi, quid aliud suspicari poterant, quàm eos etiam nocentes ac reos esse? Et tamen optemperabant Saulis in persequendo Dauide, non autem in necandis Sacerdotibus. Nec alia de causa, quàm quod verè putarent, Regem habere potestatem puniendi & coërcendi laicos, non autem Sacerdotes.

Ex his abundè satisfactum est argumento Regis, quod, vt compendio repetam, quæ dicta sunt, dupliciter formari potest. Primò, in hunc modum; Salomon potestate Propheticâ legitimè puniuit Sacerdotem: ergò Rex Iacobus potestate regia, idem præstare potest. Secundò sic: Salomon potestate regia legitimè puniuit Sacerdotem: ergò Rex Iacobus idem præstare potest. In priori forma negatur consequentia; in posteriori antecedens. Nec à Rege Angliæ vnquam probari poterit. 43

VI. OBIECTIO, EX FACTO IOsiæ Regis.

SEXTA obiectio est hæc: qui librum legis è tenebris erutum, populo recitari facit, & fœdus inter Deum populumque redintegrat, habet primatum Ecclesiæ: vtrumque fecit Rex Iosias (4. Reg. 22. & 23.) Hoc argumentum vrget Sacellanus Regis in hunc modum: *Libro reperto, indixit Rex conuentum; in eo iubet recitari librum; recitato, fœdus nouum init cum Domino; populum quoque ad fœdus adiurauit. Tùm præcipit ipsi Pontifici, reliquisq; secundi ordinis Sacerdotibus, vt eijciant è templo, atque exurant vasa omnia, quæ Baali sacra fuerant, vel Excelsa demoliantur. Mandauit pòst de Paschate non faciendo, denique de religione tota in integrum reformanda.* 44

MVLTÆ sunt partes huius argumenti. *Prima*, quod Rex reperto libro legis Mosaicæ, conuocârit populum, vt eum illi prælegeret. Fateor; sed Helcias Pontifex, qui librum repererat, eo fine miserat Regi, vt id faceret. *Secunda*, quod 45

Rex iusserit recitari librum legis. Esto; Etiam fœminæ apud aduersarios legunt Biblia; aut ab ancillis recitari iubent. *Tertia*, quod recitato libro, fœdus nouum inierit cum Deo, id est, quod promiserit Deo, se velle custodire omnia præcepta, quæ scripta erant in libro legis. An non cuilibet, etiam priuato homini, hoc licitum est? optarim sanè, singulos Christianos ita affectos esse, vt inito cum Deo fœdere, promitterent, se legem seruaturos. *Quarta*, qud populum hortatus sit, vt idem præstaret. At hoc non soli Regi, sed cuilibet concionatori licitum est, apud suos auditores. Nisi quod aduersarij dicant, legem seruatu impossibilem esse: in quo multum discrepant à Iosia, quem tantopere laudant. *Quinta*, quod præceperit Pontifici & Sacerdotibus secundi ordinis, vt proijcerent de templo Dei omnia vasa, quæ facta fuerunt Baal, & alijs falsis Dijs. Meritò sanè; quia hoc ad illos pertinebat. Nec tam præcipit, quàm eos officij sui commonuit. *Sexta*, quod mandauerit Pascha celebrari, quod diu fuerat intermissum. At à Deo præceptum erat, vt celebraretur. Poterat ergò Rex vrgere executionem. *Septima*, quod totam religionem iusserit in integrum reformari. Bonum factum, Nec tamen iudicium de Reformatione, sed executio ad Regem pertinebat; iudicio reseruato Sacerdotibus.

VII. OBIECTIO EX FACTO *Ezechiæ Regis.*

46 SEPTIMA obiectio; Ezechias Rex confregit serpentem æneum, *quamuis & diserto Dei mandato erectum, & Christum Dominum suo modo figurantem* (4. Reg. 18. 4.) Ergò tenuit Primatum in Ecclesia. Hic duo dicenda sunt. 1. Ex qua causa vel occasione id fecerit Ezechias. 2. Qua authoritate fecerit. De priori, sic res habet. Serpens æneus ab initio, in bonum vsum erectus fuit mandato Dei, juxta illud Num. 21. 8. *Locutus est Dominus ad Moysen: fac Serpentem æneum, & pone eum pro signo: qui percussus aspexerit eum, viuet: Fecit ergò Moyses Serpentem æneum, & posuit eum pro signo: quẽ cũ percussi aspicerent, sanabantur.* At postea, progressu tẽporis, abijt in abusum, quia filij Israël adolebant ei in-

incensum, vt habetur 4. Re. 18. 4. idq; propterea, quod meminissent, olim ex solo illius aspectu sanatos fuisse quotquot à serpentibus morsi erant in deserto; & putarent, se tunc quoque præsidij aliquid ab eo sperare posse. Hunc abusum volens tollere Ezechias, non aliâ viâ commodiùs id facere potuit, quam serpentem ipsum, qui erat occasio idololatriæ, tollendo & confringendo. At quâ authoritate id fecit? Non aliâ quàm diuinâ, Deus enim, non solum Regis sed cuilibet è populo mandauerat, vt auferrent omnem cultum idololatriæ. Deut. 7. 5. *Aras eorum subuertite, & confringite statuas, locosq; succedite, & sculptilia comburite, quia populus sanctus es Domino Deo tuo.* Quid ergò ministerij hic est, quod Ezechias confregerit serpentem æneum, quod quilibet alius facere potuisset.

Dices, Serpens æneus, & Dei mandato factus erat, & Christum figurabat. Quid tum? Si ideò alijs non licuit eum confringere, cur Regi licuit? aut si Regi licuit, cur alijs non item? Nusquam legimus, Regi peculiare quid concessum fuisse circa serpentem, quod alijs similiter consensum non sit. Et quid dicemus de arca Noë? Nonne, & mandato Dei facta fuit, & Christi Ecclesiam figurauit? Omninò. An ideò soli Regi permissum fuit, illam dissoluere, post peractum diluuium? Nemo dixerit. 47

VIII. OBIECTIO SVMPTA EX TITVLIS *Regum veteris Testamenti.*

Rex Angliæ sicut hactenus ex facto Regum veteris Testamenti conatus est astruere primatum suum in Ecclesia: ita nunc ad titulos eorum conuertitur. Sunt autem hi. 1. Reges vocantur *Filij altissimi*, 2. *Dij*. 3. *Vncti Domini*. 4. *In solio Dei sedentes*. 5. *Famuli Dei*. 6. *Angeli Dei*. 7. *Facti juxta cor Dei*. 8. *Lumina Israëlis*. 9. *Nutritij Ecclesiæ*: ergò habent Primatum in Ecclesia. 48

Videamus quid lateat in his titulis. Primus est: *Reges*: inquit, *vocantur filij Altissimi*, iuxta illud. 1. Re. 7. 14. *Ego ero ei* (Salomoni) *in Patrem, & ipse erit mihi in filium*. Sed quæro, an non omnes pij ac fideles sint filij Dei, qui ex Christi institutione dicunt, *Pater noster, qui es in cœlis?* At non de omnibus 49

nibus pijs ac fidelibus intelligendum sit illud 1. Io. 3. 1. *Videte, qualem charitatem dedit nobis Pater, vt filij Dei nominemur, & simus?* Nihil dubito. Cur ergò Rex Angliæ hunc titulum, quem Christus & Apostoli volunt omnibus bonis communem esse, solis Regibus arrogare vult? Et Sacellanus, qui tantopere fauet suo Regi, an se filium Dei esse non putat? An in tota Anglia, solum Regem eo priuilegio gaudere censet? Nisi dicat, omnes quidem pios, sed Reges peculiari quodam modo filios Dei esse. Etiamnè improbos? si soli probi sunt, iam non sanè, quà Reges, sed qua probi, filij Dei sunt.

50 SECVNDVS Titulus; Reges vocantur Dij; Psal. 81. 6. *Ego dixi, Dij estis.* Et Exod. 22. *Si inuenitur fur, duplum reddet; si latet fur, Dominus domus applicabitur ad Deos.* Mira res. Solent aduersarij grauiter accusare Catholicos, quod Pontificem Romanum appellent Deum. Et ipsi suos Reges impunè appellari sic volunt. Imò sacræ scripturæ testimonijs abutuntur. Nam illud, *Ego dixi, Dij estis* non de solis Regibus, sed de Prophetis quoque intelligendum esse, disertè explicat Christus, Ioan. 10. 34. cùm ait: *Nonne scriptum est in lege vestra, quia ego dixi, Dij estis: si illos dixi Deos, ad quos sermo Dei factus est,* &c. Similiter illud: *Dominus domus applicabitur ad Deos;* non de Regibus; qui tunc nulli erant; sed de iudicibus intelligendum esse, quis nescit; si ergò non soli Reges, sed etiam alij vocari possunt Dij, quid est, quod ex hoc titulo colligit Rex Angliæ, Reges, & non alios esse Primates Ecclesiæ?

51 TERTIVS Titulus: Reges vocãtur Christi, seu vncti Domini 1. Reg. 24. 11. *Non extendam manum meam in Dominum meũ, quia Christus Domini est.* Fateor. An non soli Reges, sed etiam sacerdotes in Veteri Testamento vngebantur. Et quanquam hoc neget Sacellanus Regis; ita tamen clarum est, vt negari, nisi impudenter, non possit. Testimonia scripturæ passim obuia sunt. Exod. 29. 7. *Oleum vnctionis fundet super caput eius, atque hoc ritu consecrabitur.* Et Leu. 4. 3. *Si sacerdos, qui vnctus est, peccauerit.* Et Leu. 8. 12. *Fundens oleum super caput Aaron, vnxit eum, & consecrauit.* Et Nu. 3. 3. *Hæc nomina filiorum Aaron sacerdotum, qui vncti sunt,*

sunt, & quorum consecrata manus, vt sacerdotio fungerentur. Et 2. Mach. 1. 10. *Qui est de genere Christorum sacerdotũ.* Imò etiam Prophetæ vngebantur. 3. Reg. 19. 16. *Iehu filium Namsi vnges regem super Israel: Elisæum autem filium Saphat, vnges Prophetam pro te.* Hinc ita concludo: vtrique, tam sacerdotes, quàm Reges in veteri Testamento, vocabantur *uncti Domini*: ergò si solus ille titulus spectetur, vel vtrique vel neutri habebant Primatum Ecclesiæ; Si vtrique, cur de sacerdotibus negat Rex Angliæ? Si neutri, cur de Regibus affirmat? Addo. Vel sermo est de externa vnctione, vel interna. Si de externa, communis ea fuit Regibus, sacerdotibus & Prophetis, vt dictum est. Si de interna, nemo fidelis excluditur. Omnes vncti sunt, 2. Cor. 1. 21. *Qui vnxit nos Deus.* Et Ioan. 2. 2. *Vos vnctionem habetis à sancto.*

Qvartvs Titulus: Reges dicuntur in solio Dei sedere, 2. Par. 9. 8. *Sit Dominus Deus tuus benedictus, qui voluit te ordinare super thronum suum, Regem Domini Dei tui.* Sed constat duplex esse regnum: vnum terrenum, alterum spirituale. Duo igitur solia, duo throni distinguendi sunt. Reges sedent in solio regni terreni: Episcopi in solio Ecclesiæ, quod est regnum spirituale. Act. 20. 28. *Attendite vobis, & uniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei.* Nec Regibus, sed Apostolis dictum est à Christo Matth. 19. 28. *Cum sederit Filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel.* En Apostoli Regum iudices erunt: non Reges Apostolorum.

Qvintvs Titulus, Reges vocantur serui Dei, 2. Paral. 6. 15. *Qui præstitit isti seruo tuo Dauid, patri meo, quæcunque locutus fueras ei.* Ita est. Sed an soli Reges sunt serui Dei? An non etiam Apostoli & Episcopi? Act. 4. 29. *Et nunc Domine, da seruis tuis cum omni fiducia loqui verbum tuũ.* Act. 16. 17. *Isti homines serui Dei excelsi sunt, qui annunciant vobis viã salutis.* Rom. 1. 1. *Paulus seruus Iesu Christi.* An non omnes pij Christiani? Rom. 6. 22. *Nunc autem liberati à peccato, serui autem facti Deo.* Occurrit sacellanus, pios quidem ac fideles vocari seruos Dei, sed tamen Regibus per quandam eminentiã cõuenire hunc titulũ. Audio. Sed in quo cõsistit

hæc

hæc eminentia? An quia Reges sunt magis pij, quàm cæteri fideles? At non semper id verum est. An quia seruiunt Deo in altiori gradu, quàm cæteri? Hoc ipsum est in quæstione. Ego contendo, Apostolos & Episcopos seruire in altiori gradu. Seruiunt Deo in regno Christi, quod *non est de hoc Mundo*. Sunt *dispensatores mysteriorum Dei* (1. Cor. 4. 1.) Et quod amplius est, sunt *adiutores Dei*, (1. Cor. 3. 9.) Imò sunt Patres seu *genitores* filiorum Dei (1. Cor. 4. 15.) Sunt *fundamenta*, suprà quæ reliqui ædificati sunt. (Ephes. 2. 20.) Denique, si plura expetantur, sunt supra conditionem seruorum Dei, Ioan. 15. 14. *Iam non dicam vos seruos, quia seruus nescit, quid faciat Dominus eius. Vos autem dixi amicos, quia omnia, quæcunque audiui à Patre meo, nota feci vobis.*

54 SEXTVS Titulus. Reges vocantur Angeli Dei, 2. Reg. 14. 20. *Tu autem Domine mi Rex, sapiens es, sicut habet sapientiam Angelus Dei, vt intelligas omnia super terram.* Sed quid hinc colligi potest? non aliud, quam ex omnibus Iudæorum Regibus, solum Dauidem vocatum fuisse Angelum Dei: idq; à muliere, non ob regiam potestatem, sed ob singularem sapientiam, quâ erat præditus. Quid si ego plus adferam pro sacer[dot]ibus: Non de vno tantum, sed de omnibus dictum est illud Malach. 2. 7. *Labia sacerdotis custo[di]ent scientiam, & legem requirent ex ore eius: quia Angelus Domini exercituum est.* Nunc expendamus, vter rectius concludat; Rex Angliæ, an ego. Regis illatio est hæc: Dauid habuit tantam sapientiam, vt angelo similis esse videretur: ergò omnes Reges sunt tales: quisque igitur Rex in suo Regno Primatum Ecclesiæ tenet. Ineptè. Hæc autem mea est. Omnes Sacerdotes summi in veteri Testamento, vocati sunt *Angeli Dei*, quia Dei voluntatem certò & infallibiliter aliis annunciabant, quod non poterant Reges: Ergò sacerdotes in rebus ad Deum pertinentibus erant supra Reges.

55 SEPTIMVS Titulus: Reges dicuntur facti iuxta cor Dei 1. Reg. 13. 14. *Quæsiuit Dominus sibi virum iuxta cor suum.* Esto hoc. Quid tum? An quia Dauid Rex fuit vir juxta cor Dei, omnes Reges tales sunt? Imò, contra res habet. Saul Rex quia non erat vir secundum cor Dei, à regno exclusus

est:

est: Dauid autem, quia erat talis. Sauli subrogatus. Sic enim loquitur Scriptura, *Dixit Samuel ad Saul Stultè egisti, nec custodisti mandata Domini Dei tui, quæ præcepit tibi. Quod si nō fecisses, iam nunc præparasset. Dominus regnum tuū super Israel in sempiternum: sed nequaquam regnū tuū vltrà consurget. Quæsiuit Dominus sibi virum iuxta cor suū, vt esset Dux super populum suum.* Nec vllius momenti est distinctio Sacellani, cùm ait: Regem dupliciter dici posse *iuxta cor Dei.* 1. Quoad personam Regis, 2. quoad officium seu magistratum. Omnes Reges, etiam malos, licet priori modo non sint iuxta cor Dei, posteriori tamē esse. Sed, si hoc sufficit, omnes etiam sacerdotes & Episcopi sunt secundum cor Dei. Imò magis, quàm Reges. Nam Deus in Vet. Test. sponte, & ex proprio beneplacito constituit magistratum sacerdotalem: regium autem non nisi ex importuna Iudæorum postulatione concessit, vt habetur 1. Reg. 8. 5. Igitur sacerdotum magistratus magis fuit secundùm cor Dei, quàm Regum.

Octavvs Titulus; Reges vocantur Lucernæ Israëlis, 2. Reg. 21. 17. *Tunc iurauerunt viri Dauid, dicentes: Iam non egredieris nobiscum in bellum, ne extinguas lucernam Israel.* Fateor. Sed etiam Apostoli vocantur à Christo Lux Mundi. (Matth. 5. 14.) Et Episcopi septem Ecclesiarum Asiæ, vocantur septem stellæ: (Apoc. 1. 20.) Si ergò Reges ideò habent primatum in Ecclesia, quia appellantur Lucernæ; cur non similiter Apostoli & Episcopi habeant Primatum, cùm appellentur stellæ & lux mundi? Non enim hic Titulus minor est quàm ille. Hinc formo tale dilemma. Hæc propositio *Qui vocatur Lucerna, Lux Stella, habet Primatum Ecclesiæ*: vel vera, vel falsa est. Si vera, sequitur, Apostolos & Episcopos habere Primatum Ecclesiæ, quod Rex Angliæ negat: Si falsa, sequitur Regem Angliæ ex falso fundamento procedere. 55

Nonvs Titulus; Reges vocantur Nutritij Ecclesiæ Isa. 49. 23. *Et erunt Reges nutritij tui, & Reginæ nutrices tuæ.* Sed adde quod sequitur: *Vultu in terram demisso adorabunt te, & puluerem pedum tuorum lingent.* Loquitur Propheta de futura Christi Ecclesia, & dicit, forè aliquando tempus, quando Reges & Reginæ gentiles conuertentur ad fidem 56

Christi

Christi, & sic magno incremento augebunt Ecclesiam, eamque tanquam sponsam Christi venerabuntur. At hinc non efficitur, Reges & Reginas fore primates Ecclesiæ, sed potius filios & subiectos. Et sanè, si vim faciamus in voce *Nutritius*, quis magis nutriuit Ecclesiam Christi, quàm Apostoli & eorum successores, qui per vniuersum orbem prædicarunt Euangelium, & omnes gentes, cum suis Regibus & Reginis, Ecclesiæ Christi aggregarunt?

58 HACTENVS de titulis. Ex quibus sic concludo: Apostoli & Episcopi non habent minores titulos, quàm Reges: imò sæpe maiores: si ergò ex titulis debeat colligi Primatus Ecclesiæ, non minus Apostoli & Episcopi, quàm Reges, erunt Primates in Ecclesia, imò multò magis. Vtrumque ostendo inductione. 1. Reges vocantur *filij altissimi*. Non minus Apostoli. 2. Reges vocantur *Dij*. Etiam sacerdotes & iudices Ecclesiastici. 3. Reges *vnguntur*. Etiam sacerdotes. 4. Reges sedent in solio terreno: At Apostoli, & Episcopi in cœlesti. 5. Reges sunt *serui Dei*. At Apostoli, *iam non serui, sed amici*. 6. Reges sunt *Angeli Dei*. Nec minus sacerdotes. Imò toti generi sacerdotum id conuenit: non toti Regum. 7. Reges sunt *juxta cor Dei*. Multò magis sacerdotes & Apostoli. 8. Reges sunt lucernæ Israëlis. At Apostoli *lux mundi*. 9. Reges sunt *nutritij Ecclesiæ*. At Apostoli *Patres nutritiorum*.

59 HACTENVS ostensum est, nullum extare ius diuinum Veteris Testamenti pro primatu Regum: extare tamen pro primatu sacerdotum. Nec aduersarios vllum ius pro se hactenus allegasse, sed ex solis Regum factis & titulis argumentatos esse. Hanc autem argumentandi rationem, non solum infirmam esse, sed etiam magis nobis, quàm ipsis patrocinari. Hæsi autem diutius in hoc puncto, quia si semel probatum sit, ex veteri Testamento nihil adferri posse pro primatu Regis, consequenter ostensum erit, Reges nullo modo esse primates Ecclesiæ. Nam sacellanus Regis Angliæ fatetur, fundamentum illius Primatus in solo Veteri Testamento quæri oportere: & nullum illius in nouo vestigium aut exemplum existere. Nihilominus tamen, vt seruemus ordinem superius assignatum, etiam de

nouo

nouo Testamendo aliquid dicendum est.

III. QVÆSTIO.

An Rex iure diuino Noui Testamenti habeat primatum Ecclesiæ?

IVs diuinum noui Testamenti à Christo conditum est. Is enim sicut veteres ritus, ceremonias, sacrificia, totam denique Synagogam abrogauit; ita noua Sacramenta, nouum sacrificium, nouos ministros, nouam Ecclesiam instituit; & præcepta dedit; quibus omnia quæ ab ipso instituta essent, legitime gubernari & conseruari possent. Nunc ergò quæstio est, quid in hac tota Oeconomia sua statuerit de Primatu Ecclesiæ? An eum voluerit esse apud Reges & Principes seculares; an verò apud Apostolos, & eorum successores? 1

REPETO, quod suprà monui, hunc Primatum consistere in exteriori Iurisdictione: cuius potissimi actus sunt hi. 1. Regere Ecclesiam. 2. Synodos conuocare. 3. Iisdem præsidere. 4. Lites finire, & controuersias fidei decidere. 5. Leges & constitutiones condere. 6. Contumaces excommunicare; aut alio modo punire delinquentes. 7. Ministros Ecclesiæ constituere & deponere. Et si qui similes. Igitur inuestigandum est, quinam hãc iurisdictionem in Ecclesia à Christo, acceperint? Apostoli & eorum successores; an Reges & Principes seculares? Id autem ex quadruplici capite inuestigari potest. Primò, ex verbis Christi, quibus suam mentem in hac re declarauit. Secundò, ex testimonijs Apostolorum; qui sine dubio Christi mentem assecuti sunt. Tertiò, ex praxi quæ illo tempore in Ecclesia seruata est; Quartò, ex alijs circumstantijs. 2

Si verba Christi spectemus, res in promptu est. Legamus Euangelium. Mox inueniemus, Petro dictum esse, Ioan. 21. 21. *Pasce oues meas.* Et Matth. 16. 18. *Tu es Petrus, & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Et tibi dabo claues regni cælorum.* Et Luc. 22. 25. *Tu aliquando conuersus confirma fratres tuos.* At nusquam legimus, Tiberio, Pilato, vel Herodi dictum esse: *Pascite oues meas: Ecclesia mea Primatum teneto.* 3

4 Et quid est, *Pasce oues meas?* Constat ex Euangelio? Christum esse Pastorem; Ecclesiam, ouile: Christianos, oues. Igitur tantundem est, ac dixisset: In hoc pastorali officio vicariam operam mihi præsta ouile meum tibi commendo; pasce, quotquot in eo sunt, oues. Vel clarius: Ecclesiam meam tibi commendo; dirige & guberna fideles, quotquot in Ecclesia sunt. Vno verbo; Vicarius meus esto. Quid vnquam simile dictum est Regi vel Imperatori? Imò eos ipsos, si oues Christi sunt. Petro commissos esse, nec esse est, cui totum ouile commissum est. Rectè enim Epiphanius in Ancorato: *Hic est, qui audiuit, Pasce oues meas, cui creditum est ouile.* Et Eucherius Lugdunensis in vigilia sancti Petri: *Prius agnos, deinde oues commisit, quia non solum pastorem, sed pastorum pastorem eum constituit. Pascit igitur Petrus agnos, pascit & oues: pascit filios, pascit & matres: regit & subditos, Prælatos. Omnium Igitur pastor est, quia præter agnos & oues in Ecclesia nihil est.*

5 Iam quid aliud est, Petro, non Regi aut Imperatori, datas esse claues Ecclesiæ, quam datam esse potestatem & officium gubernandi Ecclesiam? Hoc ipsa metaphora planè significat. Et confirmat vsus. Solent enim, qui in familia vel vrbe præsunt, accipere claues in signum imperij & iurisdictionis. Vnde Dominus apud Isaiam c. 22. cum vellet significare, se potestatem summi Sacerdotis translaturum à Sobna in Eliacim. Vsus est metaphorâ clauium, Sic enim ait: *Vade, & ingredere ad eum, qui habitat in tabernaculo, ad Sobnam præpositum templi & dic ad eum quid tu hic? Expellam te de statione tua & de ministerio tuo deponam te: & vocabo seruum meum Eliacim, & induam illum tunicâ tuâ, & cingulo tuo confortabo eum, & potestatem tuam dabo in manu eius: & dabo clauem Domus Dauid super humerum eius: & aperiet, & non erit, qui claudat: & claudet, & non erit, qui aperiat.* Eadem metaphorâ vtitur Scriptura ad significandum principatum Christi, Apoc. 3. 7. *Hæc dicit sanctus & verus, qui habet clauem Dauid: qui aperit nemo claudit: claudit & nemo aperit.* Hinc Gregorius li. 4. epist. 32. *Cunctis Euangelium scientibus liquet, quod voce dominica omnium Apostolorum Principi totius Ecclesiæ cura commissa est. Ipsi quippè dicitur: tibi dabo claues regni cœlorum.*

Et

6 Et quis vsus harum clauium est? soluere & ligare: aperire & claudere: id est, exercere triplicem potestatem; Vnam intromittendi in Ecclesiam, & eijciendi, prout quisq; meretur. Alteram, soluet & vincula peccatorum, legis, voti, iuramenti. Tertiam, ligandi per præcepta & pœnas. Vno verbo: exercere supremam iurisdictionem in domo Dei, quæ est, Ecclesia.

7 Igitur ex verbis Christi perspicuè constat, Petro & eius successoribus, non item Regi commissum esse ouile, concreditas oues, concessas claues. Videamus nunc, quid Apostoli hac de re dicant. Sanè D. Paulus, tametsi non semel, sed sæpè, de structura & regimine Ecclesiæ Christi loquatur, nusquam tamen Reges & Principes seculares, sed vbique Apostolos & Episcopos nominare solet. Proferam tria ipsius testimonia. Primum est Act. 20. 28. *Attendite vobis, & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei.* Verba aperta sunt. Qui ergò constituti sunt Præsides & Rectores Ecclesiæ Christi? Episcopi. A quo constituti sunt? A Spiritu sancto. Reges ergò vel constituti non sunt; vel à Spiritu S. non sunt. Alterum est. Ephes. 2. 20. *Superædificati super fundamentum Apostolorum, & Prophetarũ, ipso summo angulari lapide Christo Iesu.* Hic in structura Ecclesiæ nullum fundamentum est, præter Christum, Apostolos & Prophetas. At si Reges ad illam structuram pertinerent, & quidem magis, quam Apostoli & Prophetæ; sine dubio dicendum esset: *Super ædificati super fundamentũ Regum, Apostolorum, & Prophetarum.* At Reges omissi sunt & tamen structura perfecta est. Tertium est, Eph. 4. 11. *Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Euangelistas, alios autem pastores & Doctores, ad consummatione sanctorum in opus ministerij in ædificationem corporis Christi.* Hic tria spectanda sunt. 1. Ædificatio Ecclesiæ. 2. Opus ministerij. 3. Consummatio sanctorum. Sensus ergò est: Christus volens suos fideles, qui in illum credituri sunt, perducere ad consummationem, id est, ad sanctitatem & vitam æternam; ædificauit pro ijs Ecclesiam, & in ea constituit Ministros, qui fidelibus præessent, eosque ad finem suum consequendum, docendo & gubernando iuua-

rent. Et quos illos? Apostolos, Prophetas, Euangelistas, Pastores, Doctores. Nulla fit Regum mentio.

8 Ex his testimonijs sic concludo. In Ecclesia Christi est legitimus quidam ordo, seu, vt alij vocãt, dispositio & Hierarchia, in qua alij prælati, alij subditi sunt: alij pastores, alij oues, alij in fundamento, alij suprà fundamentum: alij Doctores, alij discipuli. Vel ergò Reges includuntur in hac hierarchia, tanquam Primates, vel tanquàm subditi. Si hoc posterius, salua res est. Si illud prius, necesse est, maiori potestate præditos esse, quàm Apostolos & Episcopos. Nam si vel parem cum illis, vel inferiorem potestatem haberent, non rectè dicerentur esse Primates Ecclesiæ. Si ergò maiorem habeant, ea sine dubio à Christo ipsis concessa est. At vbi, & quibus verbis? Aut vbi Apostoli in suis scriptis & actis illius potestatis à Christo concessæ meminerunt? In testimonijs citatis nihil inuenio. Omnes silent de Regibus; loquuntur de Apostolis. *An à vobis*, inquit Apostolus, *Verbum Dei processit? aut in vos solos peruenit?* 1. Cor. 14. vers. 36.

9 Venio ad praxin Ecclesiæ, quæ tempore Apostolorum seruata est. Ea, sine dubio, fallere non potest. Quis ergò tunc Ecclesiam gubernauit? Apostoli (Act. 20. vers. 28.) Quis primam Synodum, quæ Hierosolymis celebrata est, indixit? Apostoli. (Actor. 15. v. 6. Quis huic Synodo cum authoritate præsedit? Apostoli. Quis sententiam dixit? Apostoli. Quis legem de abstinentia ab immolatis simulachrorum, & sanguine & suffocato sanciuit? Apostoli. Quis Corinthium incestuosum excommunicauit? Paulus Apostolus. (1. Cor. 5. 3. Quis accusationem aduersus Presbyteros, tanquam legitimus iudex, admisit? Timotheus Episcopus. (1. Tim. 5. 19.) Quis Ananiam & Saphiram in causa Ecclesiastica puniuit? Petrus Apostolus (Actor. 5. 3.) Nullæ hic partes Regum, nullum vestigium.

10 Dicat fortè Rex, eo tempore nullos fuisse Reges Christianos, qui Ecclesiam gubernare, & hæc officia præstare potuissent. Rectè quidem. Sed nec erant Apostoli aut Episcopi Christiani, antequàm Christus vos vocaret, & designaret. Sicut ergò nouos Apostolos & Episcopos in noua

Eccle-

Ecclesia instituit: cur non etiam nouos Reges, qui Ecclesiæ præessent? Et sicut Paulum Ecclesiæ persecutorem, subitò in vas electionis immutauit; cur non simili modo egit cum Tiberio Imperatore, vel Herode Rege?

HINC iam sumo nouum argumentum ex circumstantiis, in hunc modum; si Christus voluit Reges esse Primates Ecclesiæ, & supra Apostolos & Episcopos iurisdictionem exercere; cur non statim ab initio, sicut certos Apostolos elegit, sic etiam certos Reges designauit, qui Ecclesiæ præsiderent? Cur non statim, sicut Apostolos instruxit, quo pacto prædicarent Euangelium, administrarent Sacramenta, & Ecclesiam propagarent; sic etiam Reges edocuit, qua ratione Apostolis & Doctoribus, in regimine Ecclesiastico præessent, Synodos conuocarent, controuersias dirimerent? Cur denique, sicut Apostolis, præter priuatam instructionem, promisit Spiritum sanctum, cuius instinctu cætera omnia cognoscerent, quæ ad ipsorum ministerium pertinebant; sic non etiam Regibus promisit eundem Spiritum, qui eos in suo officio perfectius omnia edoceret? Nihil horum factum. 12

CONCLVDO, Reges ex institutione Christi non habere Primatum Ecclesiæ; quia nec verba Christi, nec testimonia Apostolorum, nec praxis primæ Ecclesiæ, nec circumstantiæ rerum, vlla ratione id significant. Omnia Apostolis & eorum successoribus patrocinantur. De illis dictum est Act. 20.28. *Spiritus sanctus posuit vos regere Ecclesiam Dei.* Et 1. Cor. 4. *Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores ministrorum Dei.* Et 2. Cor. 5. 20. *Pro Christo legatione fungimur.* Et Luc. 10.16. *Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit.* Et plura in eandem sententiam. 13

OBIECTIO.

SED multa obiicit Rex Angliæ in sua Apologia, his verbis: *Quid in nouo Testamento? omnis anima iis,* (Regibus) *subiici iubetur, idq; propter conscientiam. Orandum quidem & pro omnibus, sed præcipuè pro Regibus, & in authoritate constitutis, vt sub iis piam ac pacatam, honestamq; vitã degamus. Magistratus Dei administer est ad vlciscendos facinerosos: innocentes autem, atque probos remunerandos. Omnibus* 14

nibus quidem obtemperandum est superioribus potestatibus, sed potissimum Principibus & in eminentia collocatis. Reddite unicuique quod suum est, timorem, cui timorē, amor, cui amor iure debetur. Date Cæsari, quæ Cæsaris sunt: Deo, quæ Dei sunt, Regnum meum non est de hoc mundo: quis me constituit Iudicem super vos? Reges gentium dominantur eorum: Vos autem non sic. Hactenus Rex.

14 SED facilis solutio. Ac primum, vt generatim dicam quod res est; hæc testimonia partim ad quæstionem, de qua agitur, non faciunt: partim quatenus à Christo & Apostolis prolata sunt, pertinent ad Reges & Imperatores Ethnicos, cuiusmodi erant Tiberius, Caius, Claudius, Nero, & similes. Certum autem est, Christum & Apostolos non voluisse suis testimonijs significare, Reges & Imperatores ethnicos habere primatum in Ecclesia. Qui enim sunt extra Ecclesiam, quomodo Primates sunt in Ecclesia? qui ne quidem membra, quomodo caput? qui hostes Christi, quomodo vicarij?

15 SPECIATIM sic respondeo Illud Rom. 13. 1. *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit*: nihil omninò contra nos facit. Habet enim hunc facilem & obuium sensum: omnis homo, qui sub potestate est, debet obedire suo superiori, in rebus, in quibus superior est. Quis hoc nescit? Nego autem, Reges esse superiores in rebus Ecclesiasticis ac spiritualibus. Hoc probandum erat. Ex hoc autem loco probari non potest.

16 ILLVD etiam 1. Tim. 2. 2. *Orandum pro omnibus, sed præcipuè pro regibus, & in authoritate constitutis, vt sub ijs piam ac beatam vitam degamus:* partim malè citatum, partim malè intellectum est. Non enim addit Apostolus illam particulam, *præcipuè* nec illam: item, *sub ijs*, sed illis reiiectis, sic habet; *Obsecro igitur primùm omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro Regibus, & omnibus, qui in sublimitate sunt, vt quietam & tranquillam vitā agamus in omni pietate & castitate.* Hinc sanè non efficitur, Reges habere Primatum in Ecclesia. Nec Apostolus eo loco præfert Reges alijs hominibus, sed æqualiter de omnibus loquitur, vt patet ex sequentibus,

[...]us, vbi rationem reddit, cur pro omnibus orandum sit, [...], inquit, *hoc acceptum est coram saluatore nostro Deo, qui [...]lt omnes homines saluos fieri, & ad agnitionē veritatis ve[...]re. Vnus enim Deus, vnus & mediator Dei & hominum, [...]o Christus Iesus, qui dedit redemptionem semetipsum pro [om]nibus*. At Deus æquè vult omnes saluos fieri? & Christus [æ]què pro omnibus mortuus est; æquè pro omnibus semet[ips]um tradidit. Addo; D. Paul. ibi loqui de Regibus gen[tili]bus, qui ad agnitionem veritatis nondum venerant. Vult [eni]m orationes fieri pro illis, vt conuertantur, & salui fiant. [At]que hæc consequentia est: orandum est pro Regibus [Eth]nicis, vt ad fidem Christi conuertantur: ergò Reges Ethnici primatum tenent in Ecclesia Christi.

17 ILLVD verò Rom. 13. 4. *Magistratus Dei administer est ad vlciscendos facinorosos*; vel, vt vulgata lectio habet: *Dei minister est: vindex in iram ei, qui malum agit*: nihil ad rem facit. Fatemur, Reges portare gladium, & habere potestatem puniendi peccata subditorum: & in ea re iustitiæ diuinæ ministros esse. At negamus hanc potestatem extendi ad causas & tribunal Ecclesiasticum. In hoc tribunali præsident Apostoli & Episcopi. Illi, vt ostensum est, conuocant Sy[no]dos, sententiam dicunt, litem dirimunt, nouas consti[tut]iones sanciunt, contumaces excommunicant; & similes [Ecc]lesiasticæ jurisdictionis actus ex officio exercent. Re[ges] procul sunt ab hoc tribunali.

18 EIVSMODI momenti est illud: *Omnibus quidem obtem[pe]randum est superioribus, sed potissimum Principibus, & in e[mi]nentia constitutis*. Omnino sic res habet. Sed addendum [es]t alios esse superiores in temporalibus, alios in Ecclesia[sti]cis. In vtroque genere reperiri Principes, quibus obtem[pe]randum sit. In hoc quidem Pontifices; in illo autem Re[ges]. Igitur Pontificibus potissimum obtemperandum esse [in] rebus Ecclesiasticis; Regibus verò in politicis. Quis [h]oc neget?

19 PORRO ex illo Rom. 13. 7. *Reddite vnicuiq; quod suũ est: timorem, cui timor: & amorem, cui amor iure debetur*: nõ video, quomodo primatus Regum in Ecclesia stabiliri possit. Non magis, quàm si dicam: Reddite parentibus & amo-

rem & timorem: qui illis jure debetur; ergò parentes sun primates Ecclesiæ. Cur non sic potius: reddite Pontifici timorem & amorem, qui illi iure debetur: ergò Pontifex e primas Ecclesiæ?

20 IAM illud, Matth. 22. 21. *Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsar & quæ sunt Dei, Deo*, omninò extra scopum est, vt ex Euangelio constat. Quærebant Iudæi à Christo: an tenerent Cæsari Romano, qui tunc gentilis erat, tributum dare, ne? Christus, inspecto numismate, in quo Cæsaris effigi erat impressa, respondit: *Date Cæsari, quæ Cæsaris sunt*, est, date illi tributum, quod ei debetur. An hic sequitu Cæsarem gentilem eo tempore habuisse primatum Eccles Christi in Imperio Romano? aut Christum voluisse dicer obediendum esse gentili Cæsari in rebus ad Ecclesiam pe tinentibus? Nihil minus. Nisi quis putet, hanc collectio esse legitimam; Christiani in Turcia habitantes debent Im peratori Turcarum pendere tributum, quod iure exigi ergò debent illum agnoscere Primatem in rebus Ecclesi sticis. Hoc Angli qui in Turcia sunt, non concesserint.

21 MVLTO minus ad causam facit illud, Ioan. 18. 36. *Regnu meum non est de hoc mundo.* Quid enim? An quia Christus secundùm humanitatem, non est Rex temporalis, s spiritualis? ideò Reges temporales habent Primatum spiritualibus? Contrarium potiùs colligendum erat h modo: Regnum temporale distinctum est à spirituali: sic ergò Christus & Apostoli administrant spirituale: ita R ges & Imperatores temporale. Itemque, sic Christus, q Rex spiritualis, non vult se immiscere regno temporali: i Iacobus, quâ Rex temporalis, non debet se immiscere r gno spirituali.

22 EODEM spectat illud Luc. 12. 14. *Quis me constituit Iud cem aut diuisorem super vos?* Ex quo, si aliquid concludi d bet ad rem, sic debet: Christus non est constitutus aliquoru iudex in controuersijs temporalibus, qualis est de diu denda inter fratres hæreditate; Ergò Rex Angliæ est co stitutus Iudex in spiritualibus. At, quæ hæc illatio est? ia antè dixi, sic potius inferendum esse: Christus in cau temporali dixit; *Quis me constituit Iudicem super vos?* E

[illegible]liter Rex Angliæ in causa spirituali debet dicere; *Quis vos constituit Iudicem super vos?*

23 DENIQVE illud Luc. 22. 25. *Reges gentium dominantur eorum, vos autem non sic*: quid prodest ad Primatum, de quo agimus. Nihil sanè. Sensus est: Reges gentiles solent esse ambitiosi, & multa per tyrannidem facere, ac suis potius, quàm subditorum commodis studere. Vos autem (mei Apostoli) nolite eos imitari, sed cum modestia & fraterna dilectione Ecclesiam administrate, sicut & ego facio. Eodem sensu ac spiritu dixit Petrus in priori epist. canonica c. 5. 2. *Pascite, qui in vobis est gregem Dei, prouidentes non coactè, sed spontaneè, secundùm Deum: neque turpis lucri gratiâ, sed voluntariè, neque vt dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo.* Hinc iam inferat Rex Angliæ; Apostoli non debent esse ambitiosi & crudeles, sicut Reges ethnici: ergò Rex Angliæ tenet primatum Ecclesiæ. Quid absurdius? Sic potius: Christiani non debent esse ambitiosi, more gentium: Ergò Rex Angliæ, cum Christianus sit, non debet ambire Primatum Ecclesiæ, quem multis iam seculis Pontifex Romanus legitimè & quietè vsurpauit.

24 Ex dictis duo colliguntur. Vnum est: nos ex nouo Testamento, varijs testimonijs & argumentis perspicuè demonstrasse, Reges seculares non habere Primatum & supremam iurisdictionem in Ecclesia Christi. Alterum, nullum testimonium à Rege vel sacellano allatum esse, quod non potius contra, quàm pro ipso faciat. Nunc ad ius Canonicum & ciuile transeamus.

IV. QVÆSTIO.

An Rex iure ciuili vel Canonico habeat Primatum Ecclesiæ?

1 NEVTRO sanè. De Canonico, res clara est. Multi extant Canones in contrarium, Ex ijs paucos accipe. Primus est Nazianzeni ad Imperatores Constantinopolitanos, apud Gratianum, di. 10. cap. 7. *Libenter accipitis, quod lex Christi sacerdotali vos subijcit potestati, atque istis tribunalibus subdit. Dedit enim & nobis potestatem: dedit & principatum multò perfectiorem principatibus vestris.* Ex hoc

Canone tria habemus. 1. Quod principatus Episcoporum sit multò perfectior quam Regum. 2. Quod Reges in rebus Ecclesiasticis, subiecti sint Episcopis. 3. Quod hæc subiectio à Christo sit ordinata. Quid clarius?

2 SECVNDVS est Adriani Papæ, dist. 63. cap. 1. *Nullus Laicorum Principum se inserat electioni aut promotioni Patriarchæ, Metropolitæ, aut cuiuslibet Episcopi; ne videlicet inordinata & incongrua fiat electio, vel confusio, vel contentio; præsertim cum nullam in talibus potestatem quemquam potestatiuorum, vel cæterorum Laicorum habere conueniat.* Ex hoc Canone etiam tria discimus. 1. Quod nullus Princeps secularis (qualis est Rex Angliæ) debeat se inserere promotioni aut electioni Episcoporum. Quantò minus debeat præesse & præsidere? 2. Quod talis electio, cui se inserit Princeps secularis, sit inordinata, & confusa. 3. Quod in similibus causis Ecclesiasticis nullam potestatem habeat Princeps secularis, multò minus Primatum.

3 TERTIVS est ex 6. Synodo, act. 2. distin. 36. Can. 7. *Omnis electio Episcopi à Principibus facta, irrita maneat, secundum Regulam, quæ dicit; Si quis Episcopus, secularibus potestatibus vsus, Ecclesiam per ipsos obtinuerit, deponatur & segregentur ab Ecclesia omnes, qui illi communicant.* Sanè, secundum hunc Canonem, omnes Episcoporum electiones irritæ sunt in Anglia, quotquot à Rege factæ sunt. Vbi ergò Primatus Regis in causis Ecclesiasticis?

4 QVARTVS est Gregorij ad Hermannum Episcopum Metensem dist. 69. can. 9. *Quis dubitet, sacerdotes Christi, Regum & Principum omnium fidelium Patres & Magistros censeri? Nonne miserabilis insania esse cognoscitur, si filius Patrem, discipulus magistrum sibi conetur subiugare, & iniquis obligationibus illum suæ potestati subijcere, à quo credit non solum in terra, sed etiam in cœlis se ligari posse & solui?* Omninò sic res habet. Miserabilis insania est, Reges seculares vsurpare sibi Primatum in Ecclesia, & subiugare sibi Episcopos, quorum filij & discipuli esse debent.

5 QVINTVS est Gelasij Papæ ad Anastasium Imperatorem dist. 96. Can 10. *Duo sunt, Imperator Auguste, quibus principaliter hic mũdus regitur, authoritas sacra Põtificũ, & regalis po-*

potestas. In quibus tantò grauius est pondus sacerdotum, quantò etiam pro ipsis Regibus in diuino sunt reddituri examine rationem. Et infrà: *Nosti itaq; ex illorum dependere iudicio, non illos ad tuam redigi posse voluntatem.* Facto quidem possunt, jure non possunt.

SEXTVS est Ioannis Papæ dist. 96. can. 11. *Si imperator Catholicus est; filius est, non præsul Ecclesiæ. Quod ad religionem competit, discere ei conuenit, non docere.* Et paulò pòst: *Ad sacerdotes enim Deus voluit, quæ Ecclesiæ disponenda sunt, pertinere, non ad seculi potestates, quas, si fideles sunt, Ecclesiæ suæ sacerdotibus voluit esse subiectas.* Et infrà: *Imperatores Christiani subdere debent executiones suas Ecclesiasticis Præsulibus, non præferre.* Igitur si Rex Angliæ Catholicus filius est, non præsul Ecclesiæ. Si fidelis est; Ecclesiæ, sacerdotibus subiectus est; Si Christianus est, debet se subdere Episcopis, non præferre. 6

SEPTIMVS est Marcelli Papæ 11. quæst. 1. can. 3. *Clericum cuiuslibet ordinis, absq; Pontificis sui permissu, nullus præsumat ad secularem iudicem trahere. Nec laico quenquam clericum liceat accusare.* Nimirum clerici pertinent ad tribunal Ecclesiasticum, non ad Politicum, seu ciuile. Vnde rectè Valentinianus, Theodosius, & Arcadius Imperatores; *Continua lege sancimus, vt nullus Episcoporum, vel eorum, qui Ecclesiæ seruiunt, ad iudicia iudicum protrahatur. Habent enim illi suos iudices.* 7

OCTAVVS est Gregorij ad Mauritium Imp. 11. qu. 1. can. 40. *In diuinis eloquijs Sacerdotes aliquando Dij, aliquando Angeli vocãtur.* Et paulò pòst: *Quid igitur mirum, si illos vestra Pietas dignetur honorare, quibus in suo eloquio honorem tribuens, eos aut Angelos, aut Deos ipsemet appellat Deus?* Vide, quæ suprà dicta sunt quæst. 2. §. 50. & 54. 8

NONVS est Innocentij 3. in Decretalibus, de maioritate & obedientia, can. 6. *Non negamus, quin præcellat Imperator in temporalibus, illos duntaxat, qui ab illo accipiunt temporalia; sed Pontifex in spiritualibus excellit, quæ tantò sunt temporalibus digniora, quantò anima præfertur corpori.* Et infrà: *Nosse debueras, quod fecit Deus duo luminaria magna in firmamento cœli: Luminare maius, vt præesset diei, & luminare* 9

 mi-

minus, vt praesset nocti. Vtrumque magnum, sed alterum maius. Ad firmamentum igitur cæli, hoc est, vniuersalis Ecclesiæ, fecit Deus duo magna luminaria, id est, duas instituit dignitates, quæ sunt Pontificalis authoritas, & Regalis potestas. Sed illa, quæ præest diebus, id est, spiritualibus maior est; quæ verò carnalibus, minor: vt quanta est inter solem & Lunam, tanta inter Pontifices & Reges differentia cognoscatur.

10 SVFFICIANT hi pauci Canones, Nam plures citare, fortasse superuacaneum est: præsertim cùm probabile sit Regem Angliæ non tanti eos facere, vt eorum iudicio stare velit. Quanquam immeritò. Omnes enim Cathedræ Academicæ in Anglia, in quibus juris vtriusque Doctores antiquo ritu legitimè promouentur, non minorem juris Canonici, quàm Ciuilis authoritatem esse luculento Testimonio sunt.

11 Ex jure ciuili occurrit illud Iustiniani Imperatoris, in Authentica consti. 123. *Si Ecclesiasticum negotium sit, nullam communionem habendo ciuiles magistratus cum ea disceptatione sed religiosissimi Episcopi secundum sacros Canones fidem imponunto.* Præclara constitutio. Decernit Imperator, politicos & seculares Principes non debere adesse, multò minus præsidere in negotijs & disceptationibus Ecclesiasticis. Quare à quia vult in ea reseruari sacros Canones, quibus cautum est, vt Episcopi, non autem Principes tractent controuersias ad Ecclesiam pertinentes. Si Rex Angliæ eâ mente esset, quâ hic Imperator fuit, sine dubio Primatum Ecclesiæ Episcopis relinqueret, non sibi arrogaret. Plura in hanc sententiam vide in sequenti Quæstione.

V. QVÆSTIO.

AN Rex consensu doctorum hominum habeat Primatum Ecclesiæ.

1 EXCEPTO sacellano, & quibusdam alijs adulatoribus reclamant omnes cordati & docti viri: Episcopi, Pontifices, Reges & Imperatores, & alij. Seligam paucos ne molestus sim, & incipiam à Primitiua Ecclesia.

S. Ignatius Ioannis Euangelistæ discipulus, in Epistola ad Philadelphienses, sic habet: *Principes subditi estote Cæsa-*

similiter Principibus: Diaconi Presbyteris: Presbyteri verò & diaconi, atq; omnis clerus, simul cum omni populo & militibus atq; Principibus, sed & Cæsare, obediant Episcopo, Episcopus verò Christo, sicut Patri Christus: & ita vnitas per omnia seruetur. Vox digna viro Apostolico. Omnes, inquit, obediant Episcopo; Etiamne Cæsar? Omninò; Quidni & Rex?

Hosivs Cordubensis Episcopus, qui interfuit primo Concilio Niceno, Constantium Imperatorem sic affatus est; *Desine quæso Imperator: ne te misceas Ecclesiasticis: neq; nobis in hoc genere præcipe: sed potius ea à nobis disce. Tibi Deus imperium commisit: nobis quæ sunt Ecclesiæ, concredit. Et quemadmodum, qui tuum imperium malignis oculis carpit, contradicit ordinationi diuinæ: ita & tu caue: ne quæ sunt Ecclesiæ ad te trahēs, magno crimini obnoxius fias.* Refert hæc verba Athanasius in epistola ad solitariam vitam agentes.

S. Ambrosivs epist. 33. ad Marcellinam sororem suam, scribit se Valentiniano Imperatori dixisse; *Nolite grauare Imperator, vt putes, te in ea, quæ diuina sunt, imperiale aliquod ius habere. Noli te extollere, si vis diutius imperare. Esto Deo subditus. Scriptum est enim, quæ Dei, Deo, quæ Cæsaris Cæsari. Ad imperatorem palatia pertinent; ad sacerdotem, Ecclesiæ. Publicorum tibi mœnium ius commissum est, non sacrarum.* Idem planè Ambrosij, qui est Hosij, spiritus; eadem dicendi libertas; idem zelus. Vtinam sacellanus, & similes, qui in Anglia sunt, eodem spiritu in simili causa vterentur. Sed pauent: nec expendunt illud Christi, apud Mar. 10. 19. *Cùm steteritis ante Reges, nolite cogitare, quomodo, aut quid loquamini. Dabitur enim vobis in illa hora, quid loquamini. Non enim vos estis, qui loquimini, sed spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis.*

Hosio & Ambrosio; in ea re, similis est Athanasius (magnæ apud Regem Angliæ authoritatis) qui in Epistola citata, grauiter reprehendit Constantium Imperatorem, quod Ecclesiasticam iurisdictionem sibi vsurparet: ideoq; eum vocat *Antichristum Apostatam, fidei desertorem, canem, carnificem, filium perditionis, pestem, belluam*, quæ ex membris humanis & animo ferina conflata est. Eundem cum Achabo, Antiocho, & Herode comparat; asserens, malorum

omnium esse voraginem & gurgitem, omnis impietatis caput, hæreticorum incitamentum, accerbitatis radicem, blasphemiæ propugnatorem, religionis euersorem, & quæ similia sunt. Addit denique, inauditum esse quod Reges & Imperatores misceant se causis ad Ecclesiam pertinentibus, & inter alia sic habet: *Quãdo à condito æuo auditum est, quod iudicium Ecclesiæ, authoritatem suam ab Imperatore accepit? aut quando vnquam hoc pro iudicio agnitum est?* Plurimæ antea Synodi fuêre, *multa iudicia Ecclesiæ habita sunt: sed neq; patres istiusmodi res Principi persuadere conati sunt, nec Princeps se in rebus Ecclesiasticis curiosum præbuit.*

6 CONSPIRANT alij Patres. S. Martinus Turonensis Episcopus, Maximo Imperatori in faciem dixit; *Nouum esse & inauditum nefas, quod causam Ecclesiæ Iudex seculi iudicaret*: vt est apud Sulpitium lib. 2. sacræ historiæ in fine. Et Leontius Episcopus Tripolitanus, teste Suida, ad Constantium Imperatorem: *Miror quomodo ad alia vocatus, alijs rebus te immisceas, Militaribus enim & politicis rebus præfectus, in his, quæ ad solos Episcopos pertinent, praeesse vis*: Et Cyrillus Hierosolymitanus catechesi 17. *Ad hodiernam vsque diem cernimus mundanos Principes regi & instrui ab Ecclesiasticis.* Omitto reliquos.

7 Nec alia Regum & Imperatorum fuit sententia. Submiserunt se Episcopis & Pontifici: neque causas Ecclesiasticas ad se pertinere arbitrati sunt. Valentinianus senior Imperator cùm importunè rogaretur, vt permitteret haberi Concilium in quo de quibusdam rebus fidei decerneretur, respondit: *Mihi, qui vnus è numero laicorum sum, non licet eiusmodi negotijs me interponere. Sacerdotes & Episcopi, quibus hæc curæ sunt, vbicunque ipsis liberum fuerit, conueniant.* Refert Sozom. l. 6. hist. c. 7. Nicephorus lib. 11. cap. 30. Ruffinus lib. 1. cap. 2. Baronius tom. 4. Annalium anno 364.

8 EODEM sensu & affectu Theodosius iunior in Epistol. ad Synodum Ephesinam: *Candidianum Comitem ad hanc sacram vestram Synodum abire iussimus: sed ea lege & conditione, vt cum quæstionibus & controuersiis, quæ circa fidei dogmata incidunt, nihil quicquam commune habeat. Nefas enim est, qui sanctissimorum Episcoporum Catalogo adscriptus non est,*

est,

m, eum Ecclesiasticis negotijs & consultationibus se immiscere.

BASILIVS Imperator in oratione quam habuit in octaua Synodo generali, quæ tempore Adriani Papæ, Constantinopoli celebrata est, in causa Photij Patriarchæ? *De verbis autem laicis, tàm qui in dignitatibus, quàm qui absolutè versamini, quid amplius dicam, non habeo, quàm quod nullo modo vobis licet de Ecclesiasticis causis sermonem mouere, neque penitus resistere integritati Ecclesiæ, & vniuersali Synodo aduersari. Hæc enim inuestigare & quærere, Patriarcharum, Pontificum & Sacerdotum est, qui regiminis officium sortiti sunt, qui sanctificandi, ligandi, & soluendi potestatem habent, qui Ecclesiasticas adepti sunt claues, non nostrum, qui pasci debemus, qui sanctificari, qui ligari, vel à ligamentis solui egemus.* Nihil clarius dici potuit. Nimirum intellexit Imperator non Reges, sed Episcopos Ecclesiæ regimen sortitos esse: ideoq; non illos, sed hos oportere statuere, quæ ad controuersiam Ecclesiasticam inter Photium & Ignatium spectare putabantur.

SIMILE exemplum habemus in Constantino Magno, qui cum Donatistæ non contenti episcopali iudicio, ad ipsum causam Ecclesiæ detulissent, ita exclamasse fertur: *O rabida furoris audacia! Sicut in causis gentilium fieri solet, appellationem interposuerunt.* Ita refert Optatus Mileuitanus libr. 1. contra Parmenianum. De eodem Imperatore scribit August. epist. 165. *Constantinus non est ausus de causa Episcopi iudicare.* An Rex Angliæ maior Constantino? Sacellanus ita vult.

VI. QVÆSTIO.

An Rex Titulo præscriptionis habeat Primatum Ecclesiæ.

HOc planè videtur ipso velle. Nam in *monitoria præfatione* disertè ait; aliquos ex suis antecessoribus vsurpasse Primatum Ecclesiæ in Anglia; neque passos esse, vt Pontifex vllam iurisdictionem ibi exerceret, sed ipsos, eam sibi vendicasse. Itaque nihil noui se facere, eundem Primatum vsurpando.

SED valdè friuolum hoc est. Nam si sic liceret argumentari, facilè erit omnes penè abusus excusare. Ostendam

simili

simili Exemplo. Rex Achaz in veteri Testamento colebat falsos Deos, & veri Dei cultum negligebat. (4. Reg. 17.) Quæram, an rectè id fecerit, nec ne? Dicet, rectè se fecisse; & sic probabit: aliqui ex meis antecessoribus coluerunt falsos Deos; ergò nihil noui a me fit. Iure igitur facio. Quid absurdius? Et tamen sic agit Rex Angliæ. Ostendit paucos è multis, qui obedientiam Pontifici recusarunt, & eorum exemplo inobedientiam suam excusari vult. Sed frustrà. Cùm enim jus diuinum clarum & liquidum est, quid prodest in contrarium niti, etiamsi infinita in contrarium proferantur exempla. At supra ostensum est, Ecclesiæ Primatum ad Episcopos, non autem ad Reges diuino iure pertinere. Hoc ius nullâ perscriptione, nullâ consuetudine humanâ aboleri potest. A Deo, qui homine maior est, vim suam habet: ergò quam diu Deus vult, vim suam retineat necesse est.

3 Addo, si ex factis Regum volebat argumentari Rex, ille potius concludendum ei erit. multò plures ex meis antecessoribus venerati sunt authoritatem Pontificis, quam respuerunt: ergò & ego venerari eam volo, non respuere. Nec dubium, quin ita sit. Testes sunt Lucius, Eduinus, Osvvaldus, Sigbertus, Penda, Iua, Eduardus, Henricus II. & complures alij. Extant illorum acta. Ex ijs hæc accipe.

4 Edvardus in epist. ad Nicolaum II. Pontificem, circa annum Christi 1060. ita scribit: *Summo vniuersalis Ecclesiæ Patri Nicolao, Eduardus gratia Dei Anglorum Rex debitam subiectionem & obedientiam.* Pauca: sed ponderosa verba. Agnoscit illum Patrem; & quidem summum Patrem: nec vnius alicuius particularis, sed vniuersalis Ecclesiæ Patrem. Quid amplius? Debitam subiectionem & obedientiam illi promittit. An hoc faceret, si supra Pontificem putaret esse Regiam maiestatem.

5 Nec aliter Henricus II. in epistola ad Alexandrum III. quæ habetur apud Petrum Blesensem Secretarium epistola 136. *Vestræ,* inquit, *magnitudini promitto, me vestræ dispositioni in omnibus pariturum.* Itemque: *Deus extulit vos in eminentia officij pastoralis ad dandam scientiam saluti plebi eius.*

6 Regem Regina imitata est, pari animo, pari subiectione,

re: Eleonoram dico, Henrici Regis vxorem. Scripsit illa tres epistolas ad Cœlestinum Papam, in quibus vocat eum *Principem Sacerdotum, Vicarium crucifixi, successorem Petri, Christum Domini, Deum Pharaonis, orbis Episcopum.* Et inter alia sic addit: *Non Rex, non Imperator à iugo vestræ iurisdictionis eximitur.* Et rursum: *Christi crux antecellit Cæsaris Aquilas: gladius Petri gladio Constantini, & Apostolica sedes præiudicat Imperatoriâ potestati.* Quid clarius? Extant hæ epistolæ apud eundem Blesensem. Ep. 144. 145. & 146.

Hinc iam satis apparet, quid olim senserint Reges Angliæ de Primatu Romani Papæ. Ausim addere, vix vllos in orbe Christiano extitisse Reges, qui tam benè de Pontifice meriti sint, quam Anglicani. Parùm putarunt si in Ecclesiastico regimine illi parerent. Ipsum regnum, etiam in temporalibus feudatarium illi fecerunt. Fatetur hoc Henricus 2. in epist. ad Alexandrum. 3. iam citata, his verbis: *Vestræ iurisdictionis est regnum Angliæ: & quantum ad feudatarij iuris obligationem, vobis duntaxat obnoxius teneor & obstringor.*

Multo fusius id persequitur Polydorus Virg. l. 4. hist. Anglicanæ, vbi de Ina Rege sic scribit: *Officia eius Regis, pietatis plena, infinita produntur: & illud inprimis, quod Regnum suum Romano Pontifici vectigale fecerit, singulis argenteis nummis, quos denarios vocant, in singulas domos impositis. Fecit idem eius exemplo, vt opinor, ductus, Offa Merciorum Rex, qui non multò post id tempus regnauit. Fuit is annus salutis circiter 740. Hoc vectigal prout quidam scribunt, auxit postea Atulphus Rex, qui vt proximo libro demonstrabitur, totius ferè Insulæ imperium tenuit. Omnis Anglia hoc tempore* (nimirum sub Henrico 8.) *istuc vectigal pietatis & religionis causâ, Romano Pontifici pendit domesticatim collatum, & nummi illi argentei, vocantur vulgò denarij D. Petri, quos Pontificius quæstor, quem non inscienter collectorem nuncupant, exigit. Nos hanc olim quæsturam aliquot per annos gessimus, eiusdem muneris obeundi causâ, primum in Angliam venimus.*

Magnum testimonium. Ex quo colligimus, Reges Angliæ, non aliâ quam pietatis & religionis causâ, suum regnum fecisse Pontifici vectigale. Sanè si Rex Iacobus

vole-

volebat suorum antecessorum vestigijs insistere; cur hos Reges, qui à pietate & religione commendantur, imitatus non est; cur, inquam, ab horum pietatę & religione tam longè abscedit? Cur, cum illi, tam in temporalibus, quàm Ecclesiasticis, Pontifici se submitterent; ipse in vtrisque illum abijcit & contemnit? Et quod magis mirum est, cur alijs quoque Regibus, vt idem faciant, conatur persuadere?

10 Ex dictis sic infero; si in hoc negotio, præscriptioni locus esset, ea nobis potius faueret, quàm Regi. Ab antiquis enim temporibus, vt ostensum est, vsque ad Henricum 8. Elisabethæ parentem, tota Anglia quotannis solita est Romano Pontifici dare vectigal, in recognitionem supremæ ipsius jurisdictionis Ecclesiasticæ; ergò hoc suo facto, tam longâ consuetudine præscripto, satis testatur, Pontificem esse Primatum Ecclesiæ vniuersalis, atq; adeò Anglicanæ.

VII. QVÆSTIO.

An rex propria doctrina possit Primatum suum defendere?

1 IN VNIO, duo principia in libello Regis, quæ si vera sunt, Primatum suum tueri non potest. Vnum est, (in quo conuenit cum Bellarmino, quod qui habet Primatum Ecclesiæ, possit creare & deponere Episcopos; dare illis jurisdictionem & auferre. Vnde Bellarminus, quia vult, Pontificem habere Primatũ totius Ecclesiæ, consequenter dicit, Pontificem in tota Ecclesia posse id facere. Rex vero, quia putat vnumquemque Regem in suo Regno, & Imperatorem in suo imperio habere Primatum Ecclesiæ; consequenter dicit, vnumquemque Regem in suo regno, & Imperatorem in suo imperio, posse create Episcopos & deponere; dare jurisdictionem & auferre. Quod autem Rex Angliæ ita sentiat, patet ex ipsius verbis. Sic enim habet in monitoria præfatione, *Primum illud videamus, quàm longè Imperatores atque Reges, qui superioribus seculis religiosè Christianeq; vixerunt, ab eo absfuerint, ut ius in se aliquod Pontifici esse crederent, cùm contra, Papas ipsi crearint, in ordinem redegerint, adeòque de sede deiecerint.*

Qui-

Quibus verbis conatur ostendere, Pontificem olim non habuisse Primatum Ecclesiæ supra Reges & Imperatores, sed hos potius habuisse supra illos. Quare? quia potuerunt creare, in ordinem redigere, & de sede deijcere Pontifices. Et paulò pòst: *Sed & per ætates complurimas certum ius, ac inuiolatum apud Imperatores mansit, Romanos Pontifices creandi.* Et Apologia id confirmat exemplo Regum veteris Testamenti; *Qui*, inquit, *exauthorauerunt summum Pontificem, aliumq; in eius locum subrogauerunt.* In summa, *cuncta moderata sunt, quæ ad Ecclesiasticum regimen quoquo modo pertinuerunt.* Eodem modo loquitur Sacellanus Regis in Tortura Torti: *Ad Regem*, inquit, *pertinet, Pontificem exauthorare, & in locum Abiathari Sadocum subrogare. Facit hoc credo ad primatum Regis.*

Alterum principium Regis est, (in quo dissentit, non solum à Bellarmino, sed etiam à seipso, videbimus) quod Episcopi omnem suam iurisdictionem immediatè accipiant à Deo. Sic enim habet in monitoria præfatione: *Episcopos esse in Ecclesia debere, tanquam institutionem Apostolicam, ac ordinationem proinde diuinam, contra Puritanos, contraq; Bellarminum semper sensi, qui negat Episcopos à Deo immediatè suam iurisdictionem accepisse. Sed nihil mirum, à Puritanis eum stare, cum Iesuitæ nihil aliud, quàm Puritanopapistæ sint.* Hic duo obiter notanda sunt. Vnum est, quod sermo sit de jurisdictione exteriori, de qua etiam quæstio nostra est. Hanc enim Bellarminus vult immediatè conferri à Pontifice, non autem potestatem ordinis vel jurisdictionis interioris, vt patet l. 4. de Pontifice, c. 24. & 25. Alterũ est, quod Bellarminus, cũ agitur de hac iurisdictione Episcoporum, nullo modo consentiat cum Puritanis, vt hic falsò illi affingitur. Nam Puritani duo docent. 1. Hanc iurisdictionem conferri à populo vel magistratu seculari. 2. Æqualem esse in Episcopis & in alijs Ecclesiæ ministris. Tollunt enim omnem ordinum distinctionem, & hierarchiam Ecclesiasticam; & in omnibus volunt esse æqualitatẽ & paritatem. Hoc fatetur Rex in monitoria præfatione his verbis: *Et quo studio in Episcoporũ & Ecclesiastica hierarchia defensionem semper incubui, eodem in confusam illam Anar-*

narchiam & paritatem Puritanorum inuectus sum. Et in-frà: *Egòne Puritanus, qui suam Episcopis dignitatem restitui, & æqualitatem illam popularem repressi?* At Bellarminus in vtroque puncto ab ijs dissidet. Nam primò, non vult juris-dictionem Ecclesiasticam conferri à populo, vel magistra-tu seculari, sed immediatè à Pontifice; mediatè verò Deo, vt disertè fatetur libr. 4. de Pontifice cap. 25. in solutione quartæ obiectionis. *Vtrumque*, inquit, *tam ordo, quàm iu-risdictio, à Deo confertur: sed ordo immediatè; iurisdictio me-diatè.* Secundò, vult Episcopos in hac potestate & juris-dictione superiores esse alijs sacerdotibus, qui Episcopi non sunt; & quidem jure diuino. Sic enim habet libr. 1. de Clericis cap. 14. *Ecclesia Catholica distinctionem agnoscit, & docet iure diuino Episcopatum presbyterio maiorem esse, tùm ordinis potestate, tùm etiam jurisdictione.* Et hoc probat au-thoritate Concilij Tridentini, & varijs argumentis. Itaque toto, quod aiunt, cœlo distat à Puritanis. Sed hoc obiter. Nunc ad rem.

3 Ex his ergò duobus principijs, quæ ex libello Regis de-sumpta sunt, conficio hunc syllogismum contra Regem: Qui habet Primatum Ecclesiæ, potest dare & auferre juris-dictionem Episcopalem, quibus vult, iuxta primum prin-cipium: At Rex Angliæ non potest dare & aufferre jurisdi-ctionem Episcopalem, quibus vult: ergò Rex Angliæ non habet Primatum Ecclesiæ in Anglia. Minorem probo ex se-cundo principio, quia Episcopi omnem suam jurisdictio-nem accipiunt immediatè à Deo: ergò non accipiunt illam immediatè à Rege: ergò Rex non potest illam immediatè dare: ergò nec aufferre.

4 Hinc duo infero. Primum est, quod Rex sibi ipsi con-trarius sit. Nam vno loco dicit, jurisdictionem Episcopa-lem immediatè accipi à Deo: altero, eandem dari & au-ferri immediatè à Rege; quæ duo non cohærent. Vel ergò Rex non potest illam dare & auferre; & sic non habet pri-matum Ecclesiæ: vel si potest, falsum est, quod contra Bel-larminum dixit, jurisdictionem Episcopalem immediatè à Deo conferri. Posterius est, quod Bellarminus, quem Rex oppugnat, consequenter locutus sit; quod Rex face-

re non

re non potuit. Dixit enim Pontificem habere primatum Ecclesiæ, & posse dare & aufferre iurisdictionem Episcopalem. Dixit etiam hanc iurisdictionem esse quidem à Deo; non tamen immediatè ab eo conferri, sed mediante Pontifice. Hæc autem optimè cohærent.

Ex omnibus, quæ hactenus disputata sunt; ita concludo; Rex Angliæ, nec iure naturali, nec iure diuino Veteris Testamenti, nec iure diuino Noui Testamenti, nec iure ciuili aut canonico, nec consensu doctorum hominum, nec titulo legitimæ præscriptionis, nec ex principijs propriæ doctrinæ potest habere Primatum Ecclesiæ in Anglia: ergò nullo modo potest eum legitimè habere. Facessent igitur Sacellanus & similes adulatores, qui contrarium illi persuadent.

VIII. QVÆSTIO.

Quod sit ergò officium Regis circa Ecclesiam?

OSTENDI hactenus prolixè; Reges & Principes seculares non habere Primatum seu iurisdictionem exteriorem in Ecclesia, ac proinde sua authoritate non posse Ecclesiam regere, Synodos conuocare, lites & controuersias fidei dirimere, Ecclesiæ ministros creare vel deponere, contumaces excommunicare: sed hæc omnia ad Episcopos & Ecclesiæ prælatos diuino ac humano iure pertinere. An igitur Regibus in Regimine Ecclesiastico nihil reliquum est? An planè ab hac cura exclusi & immunes sunt? Dicam paucis quod res est; & dabo Cæsari, quæ Cæsaris sunt; Deo, quæ Dei.

Ac primum illud statuendum est contra Politicos; Reges & Principes Christianos, non ita debere sua regna ac prouincias administrare, vt omnem religionis & Ecclesiæ curam abijciant, tanquam nihil ad se pertinentem, & vsurpent illud Donatistarum; *Quid Imperatori cum Ecclesia?* quod tantòperè reprehendit August. l. 2. contra literas Petiliani c. 92. Hoc enim & sacris literis, & bonorum Regum exemplis & rationi ipsi contrarium est. Laudantur in sacris literis Dauid, Ezechias, Iosaphat, Asia & Iosias, quod cultum ac religionem Dei vel promouerint, vel restaurarint, eorum exemplum in N. Testamento imitati sunt Constan-

tinus magnus, Theodosius, Arcadius, Honorius, Carolus Magnus, Ludouicus & alij. Contra verò, non solum reprehensi, sed etiam puniti sunt, qui religionem & fidem contempserunt, vt Ieroboam, Achab, Achas, Amon. Et ratio est, quia Reges, qui in sublimi potestate positi sunt, sicut ipsi ab inferioribus iure honorantur; sic Deum ipsum, à quo potestatē consecuti sunt, & cui iure naturæ subijciuntur, meritò honorare debent, & ipsius gratiam ac maiestatē vbique propagare. Vnde Agapetus ad Iustinianum Imperatorem, *Honore quolibet sublimiorē cum habeas dignitatē. O Imperator; honora super omnes, qui hac te dignatus est, Deum, quoniā iuxta similitudinē cœlestis regni, tradidit tibi sceptrū terrenæ potestatis, vt homines edoceres iusti custodiam, & eorū qui quasi canes aduersus ipsam rabiunt, insectareris latratum, cum ipsius obtemperando legibus, tum subditos tibi regendo pro iure.*

3 Secundò statuendum est, eosdem Reges & Principes Christianos; nullo modo in suis regnis ac prouincijs debere admittere libertatem fidei ac religionis, si impedire eam possint. Hæc enim libertas planè illicita, & Christianæ doctrinæ contraria est. Nam vt alibi dixi, multa in Euangelio sunt, ex quibus constat Christum vnam fidem mandasse; variam ac multiplicem prohibuisse. Ac primò, voluit vnam tantùm esse Ecclesiam, vnum ouile, vnum pastorem. Hæc autem sine vnitate fidei consistere non possunt. Secundò, voluit discipulos suos attendere à falsis Prophetis: at in multiplici religione necesse est, alios esse veros, alios falsos Prophetas. Ergò, si hi excludendi sunt, fides vna retinenda est, varia explodenda. Tertiò, voluit Ecclesiam suam esse perpetuam, cui omnes inferorum potestates resistere non possint. At perpetua esse non potest, si vna omnium fides non sit, quod ipse testatur Luc. 11. 17. *Omne regnum in seipsum diuisum desolabitur*. Apostoli disertis verbis idem confirmant. Rom. 16. 17. *Rogo autem vos fratres, vt obseruetis eos, qui dissensiones & offendicula præter doctrinam, quam vos didicistis faciunt: & declinate ab illis*. Gal. 1. v. 8. *Licet nos, aut angelus de cœlo euangelizet vobis, præterquam quod euangelizauimus vobis, anathema sit*. Corinth. 1. 10. *Obsecro vos fratres, vt idipsum dicatis omnes, & non sint in*

vobis

vobis schismata 1. Cor. 14. 33. *Non enim est dissensionis Deus, sed pacis.* Eph. 4. 5 *Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma.* Heb. 13. 9. *Doctrinis varijs & peregrinis nolite abduci.* Vides quàm seriò, quàm solicitè & grauiter hortetur Apostolus, vt vnitatem fidei retineamus. Quod non faceret, si libertas indulgeri posset. Plura in hanc sententiam dixi c. 17. §. 3. & alibi. Nunc illud solùm addo ex Aug. ep. 66. *Quæ est peior mors animæ, quàm libertas erroris?*

4 Quid ergò facient Reges circa Ecclesiam & religionem, si neq; curam illius omninò reijcere, nec etiam libertatem indulgere possunt? dicam verbo. Debent illam tueri ac defendere, non vt Domini, sed vt ministri, neque vt Iudices, sed vt executores. Hoc olim fecerunt Christiani Principes: hoc verbo testati sunt Carolus Magnus, vt alios omittam, apud Sigonium l. 4. de regno Italiæ, sic ait: *Si Ecclesiarum Dei seruis magnificentiam nostrã impertimus, eorumq; studijs libenter obsequimur: id nobis ad augustalis excellentiæ culmen proficere credimus.* Si, inquit, obsequimur Ecclesiarum Dei seruis. Obsequium offert: non arrogat sibi primatum. Vult esse *minister* in defensione Ecclesiæ, non *Dominus*.

5 Idem Carolus, cùm à Leone Papa coronam imperij accepit, hac formula iurisiurandi vsus est. *In nomine Christi spondeo atq; polliceor ego N. Imperator coram Deo & B. Petro Apostolo, me protectorem ac defensorem fore huius sanctæ Romanæ Ecclesiæ in omnibus, quatenus diuino fultus fuero adiutorio: prout sciero: poteroq;.* Refert Sigonius locò citato.

6 Etiam pridem vsu receptum in Francia, Hispania, Anglia, Polonia, Hungaria, vt simili iuramento obstringant se Reges & nominatim promittant, defensuros se Ecclesiam ac religionem, eiusque Prælatis debitam reuerentiam & subiectionem præstituros. Neque hoc quicquam derogat ipsorum maiestati: imò perhonorificum est. Rectè Ambrosius ep. 32. ad Valentinianũ Iuniorem: *Quid est,* inquit, *honorificentius, quàm vt Imperator dicatur filius Ecclesiæ? Imperator enim bonus intra Ecclesiam, non supra Ecclesiam est.* Et Theodoricus Italiæ Rex ad Ioannem Pontificem: *Sum quidem Iudex Palatinus, sed vester non desinam esse discipulus. Nã tunc ista rectè gerimus, si à vestris regulis minimè discedamus.*

7 Non ibo longius in hoc genere. Satis opinor, iam constat, quam curam circa Religionis & Ecclesiæ defensionem habere debeant Reges & Principes seculares. Hoc addo, non deesse exempla huius rei etiam hoc tempore, præsertim in Francia, Hispania, Polonia, Belgia, Germania, Italia.

CAPVT XX.

An in aliquo casu liceat mentiri?

1 NOSTRI Theologi distinguunt triplex mendacium, nempè Iocosum, officiosum & pernitiosum: Iocosum vocant, quod tantùm ioci seu recreationis causa profertur. Officiosum, quod alicui prodest. Pernitiosum, quod iniustè nocet. Potest autem duobus modis esse pernitiosum. Primò, quia est iniuriosum Deo; cuiusmodi est omne mendacium in rebus fidei, in sacramento confessionis, & in iuramento. Secundò, quia est iniuriosum proximo, vt contingit in detractione, falso testimonio, & iniquis contractibus.

2 Hoc posito, duo certa sunt. Primò, omne mendacium esse peccatum. Ratio est, quia quidquid Deus prohibet & damnat, peccatum est: at prohibet, & damnat omne mendacium. Leu. 19. 11. *Non mentiemini, nec decipiet vnusquisque proximum suũ.* Et Ps. 5. *Perdes omnes qui loquuntur mendacium.* Et Prou. 13. 5. *Verbum mendax iustus detestabitur.* Et Sap. 1. 11. *Os, quod mentitur, occidit animam.* Et Eccl. 7. 14. *Noli velle mentiri omne mendaciũ.* Et Eph. 4. 25. *Propter quod deponentes mendacium, loquimini veritatem vnusquisque cum proximo suo, quoniam sumus inuicem membra.* Et alibi sæpè.

3 Secundò certum est, omne mendacium, non solùm ex prohibitione, sed etiam ex natura sua, peccatum esse. Ratio est; quia omne mendacium ex natura sua continet triplicem deformitatem seu malitiam, rectæ rationi repugnantem; nempe abusum sermonis, deceptionem proximi, & violationem amicitiæ humanæ. Nam qui mentitur, tria facit rectæ rationi contraria. Primò abutitur sermone. Nam vsus linguæ ac sermonis; ideò datus est homini ab authore naturæ, vt per illum patefaciat proximo, quod in animo

seu-

sentit: at contrà facit per mendacium: ergò. Secundò, decipit proximum, cui mentitur. Proximus enim putat illum sentire in corde, quod exterius loquitur. Tertiò, quantum in se est, violat naturale ius amicitiæ. Qui enim decipit proximum, dat illi occasionem renuntiandi amicitiæ. Vide D. Augustinum in Enchiridio, cap. 22.

4 Idem confirmari potest ex illo 1. Ioan. 2. 21. *Quoniam omne mendacium ex veritate non est.* Ex quo loco sic argumentatur D. August. in li. contra mendacium ad Consentium, cap. 18. Qui docet aliquod mendacium esse licitum vel verum docet, vel falsum. Si falsum, non est ei credendum. Si verum iam aliquod mendacium ex veritate est quod negat Apostolus. Et ibidem cap. 19. sic: Nemo discit à castitate, esse, adulterandum; nemo discit à pietate, Deum esse offendendum; nemo discit à benignitate, proximo esse nocendum: ergò sic similiter nemo discit à veritate, esse mentiendum: & concludit his verbis: *Porrò si hoc non docet veritas, non est verum, si non est verum, non discendum: si non est discendum, nunquam igitur est mentiendum.*

5 Eodem spectat illud, quod Christus asserit de Diabolo, Ioan. 8. 44. *Cùm loquitur mendacium, ex proprijs loquitur, quia mendax est, & pater eius.* Vnde sic concludo: id, cuius primus author & inuentor est Diabolus, non potest esse, nisi malum, cùm è contrario Deus sit primus author omnis boni: sed Diabolus est primus author & inuentor mendacij: ergò mendacium non potest esse, nisi malum. Minor patet ex verbis citatis: *Cùm loquitur mendacium, ex proprijs loquitur,* id est, vtitur propria inuentione & malitia. Nemo enim docuit ipsum mentiri, sed ipse suo exemplo alios docuit, cùm dixit in Paradiso, *Nequaquam moriemini.* Igitur mendax est, & pater mendacij. Eleganter Augustinus tract. 42. in Ioannem: *Quomodo Deus pater genuit Filium veritatem, sic Diabolus genuit quasi filium, mendacium.*

6 Manet quæstio; An mendacium ita sit peccatum, vt in nullo casu licitum sit mentiri, ne tunc quidē, quando mentiendo nemini obesses, & tamen alicui prodesses, vel ad conseruandam vitam, pudicitiam, famam, sanitatem, vel ad grande aliquod malum euitandum? Antiqua hæc quæstio

est. Et quidem Plato, Priscillianistæ, Origenes & Cassianus putarunt id licitum esse. At contra sentiunt omnes Theologi & orthodoxi Patres. Sanè D. August. cum hanc ipsam quæstionem proposuisset in Enchiridio c. 1, tandem ca. 22. respondet his verbis: *Nec ideò vllum mendacium putandum est non esse peccatum, quia possumus aliquando alicui prodesse mentiendo. Possumus enim & furando aliquando alicui prodesse, si pauper, cui palàm datur, sentit commodum: & diues, cui clam tollitur, non sentit incommodum: nec ideò tale furtum quisquam dixerit non esse peccatum. Possumus & adulterando prodesse, si aliqua, nisi ad hoc ei consentiatur, appareat amando moritura: & si vixerit, pœnitendo purganda: nec ideò peccatum negabitur tale adulterium. Si autem meritò nobis placet castitas, quid quæso offendit veritas, vt propter alienam vtilitatem illa non violetur adulterando, & violetur ista mentiendo: Non ideò mendacium poterit aliquando laudari, quia nonnunquam pro salute quorundam mentimur.*

7 Eandem quæstionem prolixius disputat idem Aug. in li. de mendacio ad Consentium, & allatis in vtramque partem varijs scripturæ testimonijs, cap. vlt. sic concludit: *Elucet igitur discussis omnibus, nihil aliud illa testimonia scripturarum monere, nisi nunquã omninò esse mentiendum.* Et postea subdit: *Quisquis autem, esse aliquod genus mendacij, quod peccatum non sit, putauerit; decipiet seipsum turpiter, cùm honestum se deceptorem arbitratur aliorum.*

8 Huius rei efficacissimam rationem assignant Theologi in hunc modum: quæ intrinsecè, & ex natura sua mala sunt, nunquam benè fieri possunt, etiamsi ob bonum finem fiant: sed mendacium intrinsecè & ex natura sua malum est, vt suprà ostendi: ergò nunquam benè fieri potest, ob quemcunque finem fiat. Maior patet, quia quod extrinsecè & ex natura sua malum est, hoc per nullam circumstantiam extrinsecam potest fieri bonum. Nam circumstantiæ extrinsecæ & accidentales, non mutant naturam & intrinsecam rei essentiam. Rectè Aug. li. contra mendacium c. 7. *Interest quidem plurimum, quâ causâ, quo fine, quâ intentione quid fiat: sed ea, quæ constant esse peccata, nullo bonæ causæ obtentu, nullo quasi bono fine, nulla velut bona intentione facienda sunt.*

Hoc

Hoc sensu dixit Apostolus, Rom. 3. 8. *Non esse facienda mala, ut eueniant bona*: quia quod ex se malum est, non fit licitum, propter intentionem boni finis. Et August. li. contra mendacium c. 3. ostendit ex eodem fundamento, non licere mentiri, vt hæreticos conuertamus. Sic enim habet: *Quomodo igitur mendacio mendacia rectè potero prosequi? An & latrocinio latrocinia, & sacrilegio sacrilegia, & adulterio sunt adulteria prosequenda? Si autem veritas Dei mendacio abundauit, nunquid & nos dicturi sumus, faciamus mala, vt eueniant bona? Quod vides, quemadmodum detestetur Apostolus. Quid est enim aliud? mentiamur, vt hæreticos mēdaces ad veritatem adducamus, nisi, faciamus mala, vt eueniant bona?*

Et ibidem cap. 7. *Nam si propterea iusta sunt mendacia, quia hoc animo fiunt, vt occulti hæretici detegantur, poterunt isto modo, si eodem animo fiant, casta esse adulteria.* Et infrà in eodem capite: *Quis est, qui dicat, vt habeamus, quod demus pauperibus, faciamus furta diuitibus, aut testimonia falsa vendamus?* Et iterum ibidem: *Quis ista dicat, nisi qui res humanas, omnesq; conatur mores legesq; subuertere? Quod enim sceleratissimum facinus, quod turpissimum flagitium, quod impiissimum sacrilegium non dicatur posse fieri rectè atq; iustè, si semel concesserimus in omnibus malis operibus hominum, ideò non quid fiat, sed quare fiat, esse quærendum, vt quæcunque propter bonas causas facta inueniuntur, nec ipsa mala esse iudicentur.*

Hæc doctrina supponit, duplicia esse peccata seu mala: quædam propter solam prohibitionem Dei vel superioris; quædam ex natura sua esse talia. Verbi gratia. Comedere ex ligno scientiæ boni & mali; vesci carnibus die Veneris & Sabbathi; contrahere clandestinum matrimonium; sunt quidem mala, non tamen ex natura sua, sed solùm quia prohibita. Alioqui ex natura sua sunt indifferentia: & possunt benè fieri, si non prohibeantur: malè, si prohibeantur. At furari, adulterari, blaspemare, odisse Deum, ex natura sua mala sunt, & nunquam benè ac rectè fieri possunt. Sic etiam mendacium, de quo hîc agimus.

CAPVT XXI.

An liceat vti Æquiuocatione?

1 SENSVS est, an liceat alios fallere, decipere, eludere per æquiuocationes? Caluinistæ, qui ...imè politici sunt, dupliciter hic peccant. Pri... quia ipsi & verbo & facto vtuntur æquiuoca... nibus ad alios decipiendos. Secundò, quod ipsi faci... nobis per calumniam impingunt. Vtrumq; ostendo. P... quidem, exemplo Theodori Bezæ Caluin. Is anno ... scripsit Confessionem, in qua asseruit, corpus Christi ... & realiter exhiberi. Addebat in eam Confessionem con... tire Ecclesias Heluetiorum & Geneuensium. Hoc ide... cit, vt Lutheranos, qui agnoscunt veram & realem C... præsentiam in cœna, dolo ad Caluinismum pertrahe... quasi eadem esset Caluinistarum & Lutheranorum sent... tia. Sed quid factum. Lutherani cœperunt triumphare ... Zvvinglianis, & clamare, ipsos, Beza teste, suam se... deseruisse, & cum Lutheranis sentire. Tum Heluetij, ... Zvvinglium sequebantur, grauiter in Bezam inuecti s... quod de ipsorum mutata sententia falsò id sparsisset. B... ad Æquiuocationis asylum confugiens respondit, se ... dem vera scripsisse, sed à Lutheranis malè intellecta. ... enim se locutum esse de cœna Domini, quæ celebrat... terra, (de qua tamen erat quæstio) sed de cœna, quæ c... bratur in cœlo, vbi Christus verè & realiter præsens ... Refert hanc historiam Claudius Sanctes in responsion... Apologiam Bezæ, & Bellarminus lib. 1. de Eucharistia c...

2 Vides, opinor, specimen Æquiuocationis Caluinisti... Quid iam agas cum hoc hominum genere? Nam hoc ... ficio eludent omnia. Dicent se credere, Pontificem ... caput Ecclesiæ; sed occulte intelligent Pontificem Christum. Dicent se heri non fuisse in cœna Domini, sed intelligent cœnam cœlestem. Dicent: Ecclesiam errare non posse, sed intelligent Ecclesiam in cœlis triumphantem. Dicent se iurasse Regi fidelitatem, sed intelligent *Regem*

Re-

Regum & Dominum dominantium. Et sic in alijs.

Iam quod deterius est, hanc labem conantur ipsi Iesuitis aspergere, quasi Iesuitæ doceant, licitum ac laudabile esse, vti æquiuocationibus. Non ita est. Iesuitæ docent, quod alij Theologi hactenus docuerunt, nempe in omni congressu humano, in omnibus contractibus & promissionibus, sincerè candidè, & seclusa omni fictione ac æquiuocatione agendum esse. Malè fieri, si aliud mente reconditum habeas, aliud verbo significes. Licere quidem, cùm res postulat silentio aut dissimulatione prudenter vti, sed si loqui velis, sine mendacio, sine fuco, sine fraude præstari id oportere

Vnus potissimum casus est, de quo, sicut & alij Doctores, disputant Iesuitæ: an scilicet reus, quando in iudicio rogatur de crimine perpetrato, possit negare, vel æquiuocè respondere: Vtuntur autem hac distinctione. Si Iudex juridicè, seu seruato ordine iuris interroget, reum teneri ad fatendam veritatem; non autem teneri, si iuridicè non procedatur. Ita Henricus quodlib 1. qu. 34. Syluester & Angelus V. Confessio delicti; Nazarius c. 25. n. 53. D. Thomas 2. 2. quæst. 69. art. . & alij passim. Et colligitur ex cap *Qualiter & quando*; & cap. *Cùm oporteat*, & cap. *Inquisitionis*, de Accusationib. Ratio prioris partis est, quia quisq; tenetur obedire superiori legitimè præcipienti: atqui superior legitimè præcipit, quando secundũ ordinem juris interrogat reum: ergò tunc reus tenetur obedire, dicendo veritatem. Ratio posterioris est, quia iudex non habet Ius interrogandi, nisi secundũ ordinem iuris: ergò, si non seruat ordinẽ iuris, non potest reo vllam obligationem imponere ad crimẽ aperiendum, cùm ius non concedat illi hanc potestatem. Censetur autem non seruare ordinem iuris, quando interrógat de occulto crimine, de quo neque est fama contra reum, neque indicia competentia, neq; semiplena probatio.

Quid ergò faciet reus in tali casu, quo non tenetur fateri crimen à se perpetratum? Respondet D. Thomas; posse eum, vel per appellationem, vel aliter licitè subterfugere; mendacium tamen dicere non licere. Sed, quid si apertè neget, se crimen perpetrasse, eritnè mendax? Multi putant

tant, sine vllo mendacio negare eum posse, quamdiu crimen occultum est. Nam Iudex non præsumitur interrogare, nisi de crimine, quod aliquo modo in publicam notitiam deductum est: ergò si reus neget tale crimen à se perpetratum, non mentitur, si adhuc crimen occultum est.

6 Similis quæstio moueri solet de Iudice, qui publicè secundum allegata & probata condemnat reum, quem priuata scientia nouit esse innocentem: an is dicendus sit mentiri, quando disertè pronunciat criminosum esse, qui reuera talis non est. Plerique negant. Ratio eadem est, quia nihil aliud ille pronunciat, quam quod secundum allegata & probata pronunciare debet; ergò cùm alter secundùm publicam allegationem & probationem criminosus sit, (tametsi coram Deo non sit) potest Iudex sine vllo mendacio pronunciare, talem esse.

7 Atque hæc est sententia Iesuitarum & aliorum Theologorum de reo in iudicio interrogato. Quæ si vera est, quid calumniantur Caluinistæ? Si falsa, ostendant errorem.

CAPVT. XXII.

An qui iurauit se permansurum in Lutheranismo teneatur præstare?

1 HOc tempore reperiuntur multi Lutherani in Germania, præsertim Nobiles, Barones, Comites, Principes, qui quidem benè affecti sunt erga fidem Catholicam, in qua sciunt, vixisse suos maiores; sed ideò eam non amplectuntur, quia iureiurando promiserunt, se in Lutherana vsq; ad mortem perseueraturos. Quæstio est, an hoc iuramento obligati sint, ita vt salua conscientia non possint Lutheranismum deserere?

2 Ipsi quidem sic persuasi sunt; & solent ratiocinari hoc vel simili modo: Planè perplexi sumus, quid nobis faciendum sit. Nam ex vna parte occurrunt iustæ rationes, quæ ad Catholicam amplectendam quodammodo nos impellunt, *Prima*, quod Catholica Religio, & nomine, & doctri-

na,

na sit antiquissima. *Secunda*, quod omnes maiores nostri, qui ante Lutherum vixerunt, in ea fuerint nati & educati; quos certè damnare non possumus. *Tertia*, quod eandem sanctissimi viri, Augustinus, Hieronymus, Chrysostomus, Bernardus, & alij passim in suis scriptis professi sint. *Quarta*, quod in Catholica Ecclesia perseueret legitima & nunquam interrupta Sacerdotum & Episcoporum successio. *Quinta*, quod in ea maneat virtus miraculorum, quæ apud nos nulla est. *Sexta*, quod ab illius cultoribus erecta & fundata sint Templa, Monasteria, Hospitalia, Academiæ: quæ omnia antiquæ & sinceræ pietatis monumenta sunt. *Septima*, quod maiores nostri, qui ista ad honorem Dei erexerunt & dotarunt, omni bonorum affluentia à Deo fuerint locupletati; nos contra, qui illa vel destruimus, vel in profanos vsus conuertimus, ad inopiam penè & egestatem, iusta Dei vltione, redigamur: eoque minus habemus, quo rapaciores sumus. Res ipsa loquitur. *Octaua*, quod Catholici quamuis toto orbe longè lateque effusi, seruent constantem inter se fidei vnitatem; & cum summo Pontifice, quem communem pastorem agnoscunt, per omnia conspirent ac consentiant. *Nona*, quod opera & studia Catholicorum Sacerdotum, infiniti propriè gentiles in India, Iaponia, China ad Christifidem conuertantur; quod sine peculiari Dei auxilio & fauore fieri non posse, certum est. Et quod illi ipsi Sacerdotes, nulla temporalis commodi spe, sed solo Christi amore impulsi, tam arduam & periculosam rem aggrediantur, cum præsenti vitæ discrimine. *Denique* quod interna quadam animi motione sic afficiamur, vt nisi Catholici fiamus, non videamur quietem & tranquilitatem conscientiæ habere posse.

Ex altera parte obstat iuramentum, quo contestati sumus non alios, quàm Lutheranos esse nos velle. Huius iuramenti fides; ac reuerentia illibata seruanda est. Germani sumus: vetus Germanorum laus est, fidem & constantiam amare; perfidiam ac periuriam detestari. Hanc laudem ne culpa nostra amittamus, omninò laborandum est: & quiduis potius, quàm vt perfidi ac periuri habeamur, experiundum. Multa nos tenent in hac sententia. Primo, diuina au-

authoritas. Legimus in scriptura, Deum sæpè iuramento vsum esse, vt Gen. 22. 1. Deut. 8. 1. & Psal. 94. 11. & alibi, non legimus, iuramenti fidem vel semel violasse. Contrà potius, illius seruandæ fuisse studiosissimum, Deut. 7. 8. *Dominus custodiuit iuramentum, quod iurauit Patribus vestris.* Et Psal. 109. 4. *Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum.* Et Ps. 131. 11. *Iurauit Dominus Dauid veritatem, & non frustrabitur eum.* Quid tutius in conscientia, quam Deum imitari, qui errare non potest?

4 ACCEDVNT exempla eorum, qui propter periurium à Deo puniti sunt. Sedecias Rex propter periurium, & regno & oculis spoliatus est. (2. Par. 36. 13. & 4. Reg. 25. 6.) Antiochus Eupator, Rex Syriæ, rupto iuramento, quo Iudæis se obstrinxerat, ab exercitu interfectus. (1. Mach. 6. 62. & cap. 7. 4.) Alcimus, ob similem noxam, subitanea morte extinctus. (Machab. 7. 15. & cap. 9. 55.) Andronicus, quod Oniam contra iuramenti fidem occidisset, purpura exutus, & per totam ciuitatem circumductus, ac tandem in eodem loco, vbi Oniam occiderat, ignominiosissimè interfectus est. (Mach. 4. 34. & 38.)

5 Hæc exempla meritò nos absterrent; ne periuri simus; aut, ne iuramentum, quo obstricti sumus, persistere in Lutheranismo, impiè violemus. Quod si semel ab hoc tramite deflexerimus, eandem calumniam cogemur sustinere, cui Caluinistæ obnoxij sunt. Vox populi apud nos est, Caluinistas perfidos esse: nullam pactorum aut iurisiurandi fidem seruare: nihil credi ipsis posse. Idem nobis obiectabitur. Et iusta multorum erit suspicio, desiisse nos esse Lutheranos; & ad Caluinistarum perfidiam transiisse. Quod absit; præsertim hoc tempore. Nam nunc quidem, si vnquam alias, maximè inuidiosum ac probrosum est, de fide non seruata suspectum esse. Constat, quàm detestabilis apud bonos viros perfidia illorum sit, qui in Bohemia, Hungaria, & vicinis Prouincijs contra piëntissimum Imperatorem Ferdinandum, legitimum suum Regem, apertam rebellionem moliti sunt. Atque hic, si non omnium, certè multorum Lutheranorum discursus est. Quid nos sentiamus, iam explicabo.

RE-

RESOLVTIO PROPOSITÆ Quæstionis.

PRo resolutione huius quæstionis, hæc præmitto. Iurare, vt li. 4. c. 5. dixi, nihil aliud est, quam Deum, qui est prima & infallibilis veritas, in testem vocare. Quod dupliciter fieri potest. Vel enim vocamus eum in testem, quando quippiam asserimus de re præterita aut præsenti: vel quando aliquid promittimus in futurum. Hinc duplex solet distingui iuramentum: alterum assertorium, ad faciendam fidem nostræ assertioni: alterum promissorium, ad firmandam promissionem. (Nicasius in Inst. de Actionibus §. Idem *si quis postulante*. n. 2. Nauarrus in Manuali c. 12. n. 3. & multi Iuris interpretes. Tit. de iureiurando.) 6

Assertorium multiplex est. Aliud iudiciale, quod publicè coram Tribunali, aliud extra iudiciale, quod extra locũ judicij adhiberi solet. Rursùm, aliud est juramentum calumniæ; aliud purgationis; aliud in litem; aliud introductorium nouæ obligationis: aliud confirmatorium, quo contractus minus solennis roboratur; aliud decisorium litis. De hoc loquitur Caius L. *Maximum* ff. de iureiurando, cùm ait: *Maximum remedium expediendarum litium in vsum iurisiurandi religio, qua vel ex pactione ipsorum litigantium, vel ex authoritate Iudicis, deciduntur controuersiæ.* Et Apost. Heb. 6. 16. *Homines per maiorem sui iurant, & omnis controuersiæ eorum finis, ad confirmationem, est iuramentum.* 7

Promissorium, de quo solo hìc agimus, latissimè patet; & ad omnia ferè hominum, officiorum, & contractuum genera se diffundit. Iurant sacratissimi Imperatores, dum coronantur; de Imperio iustè, rectéq; administrando. (*c. Tibi Domine* dist. 63.) Iurant in simili causa potentissimi Reges (*c. intellecto*, de iureiurando.) Iurant Vasalli suis Dominis fidelitatem. c. *de forma*. 22. q. 5.) Iurant publici Notarij; ex justitia & veritate se acturos. (c. *Ad audientiam*, de præscriptionibus.) Iurant Emphiteutæ in recognitione possessionis (Ostiensis in c. *Veritatis*, de Iureiurando, per c. *Longinquitate*. 12. q. 2.) Iurant obsides de obseruanda conuentione (c. *Ex rescripto*, de iureiurando) Iurant fideiussores de indemnitate creditorum. (ibidem) Denique, in similibus oc- 8

casio-

missionibus, iurant Pontifices, Cardinales, Episcopi, Abbates, Canonici. Et nullum ferè publicum officium aut beneficium suscipitur, nullus contractus celebratur, nulla pactio inter Principes agitur, vbi promissorium juramentum non interuenit (Tit. de *Iureiurando*, de *Electione*, de *maioritate & obedientia, & alibi.*)

9 Ex quo æstimari potest, quanta debeat esse religio & authoritas hujus juramenti. Quæ si semel conuellatur, nihil erit stabile, nihil securum aut certum in quotidianis hominum contractibus, pactionibus, officijs, electionibus. Omnia erunt plena fraudibus, suspicionibus, diffidentijs & quæ hinc nasci solent odijs, conspirationibus, rebellionibus, seditionibus, regnorum ac rerum publicarum euersionibus. Nullus Rex poterit esse securus de fidelitate subditorum, nullus Imperator de fide militum; nullus mercator de sociorum compromissione.

10 Atque ex hac parte, vt rectè dictum est, semper Germanorum fides & constantia laudem meruit. De qua Tacitus lib. 13. Histor. *Nulli* inquit, *mortalium, armis aut de fide ante Germanos sunt*. Vnde etiam Augustus Cæsar, & alij post illum Romanorum Imperatores, suorum corporum custodiam Germanis commiserunt, vtpote qui fide & fortitudine reliquis nationibus antecellerent. Quod etiam hoc tempore faciunt pleriq; in Europa Reges ac Principes. Norunt, Germaniæ populos fidei ac juramenti esse seruantissimos; non fallere quempiam; non insidiari, non prodere vitam, & fortunas securè committi illis posse. Et memini, audire me, qui dicerent, si fides juramenti, si dictorum pactorumq; constantia toto orbe pelleretur, in vna Germania tutum exilium inuenturum.

11 Hæc tamen quæ dico, non eo spectant, quasi omne juramentum promissorium, qualecunque tandem illud sit, in omni euentu seruari debeat. Tunc seruandum est, quando nec honestati aduersatur, nec legibus aut canonibus contrarium est, nec bono publico pernitiosum, si secus, seruari non debet. Non igitur seruandum est in his tribus casibus.

12 Primò, quando est de re turpi & illicita, vt si inter te cõmissu-

missurum furtum, adulterium, homicidium; aut neglecta fidelitate erga legitimum principem, rebellibus adhæsurum. Vnde Iustinianus Imperator, L. *Imperialis*, De nuptiis: *Legibus*, inquit, *expressum est, illicitæ rei iusiurandum seruari non oportere.* Eodem sensu reperiuntur hæc in iure Canonico 1. *Tolerabilius est iuramentum non implere, quàm turpiter facere.* 2. *Iuramenta illicita laudabiliter soluuntur; damnabiliter obseruantur.* 3. *Iuramentum non est vinculum iniquitatis.* 4. *Tolerabilius est non implere Sacramentum, quàm permanere in stupri flagitio.* (Apud Gratianum. 22. q. 4. per varia capitula.)

QVOD etiam multis exemplis in vtroque jure confirmatur. Primò, exemplo Herodis, qui peccauit seruando illicitum juramentum. (*ca. est etiam*, ibidem.) Secundò, exemplo Dauidis, qui laudatur, quod non seruauerit juramentum, quo promiserat se interfecturum Nabal. (c. *Si aliquid*, ibidem.) Tertiò exemplo mulieris adulteræ, quæ jurauerat se adultero adhæsurum. Et quia hoc non fecit, non censetur violasse juramentum, sed prudenter omisisse. (c. *Mulier*, ibidem.) Quartò, exemplo cuiusdam Hubaldi: qui jurauerat se concubinam suam velle ducere in vxorem; & propriam matrem cum fratribus è domo expellere, nec vllam eis alimoniam præstare. Cui suasum fuit, vt posteriorem partem juramenti, vtpote illicitam non seruaret (c. *inter cætera*, ibid.) Quintò, exemplo mulierum scenicarum, quæ juramento promiserant se permansuras in suo peccato & libidinis infamia. Quibus responsum est ab Imperatore, tali juramento ac promissione eas non obligari. L. citata. C. de nuptijs.) Et rectè. Nemo enim obligatur ad peccatum. 13

SECVNDO. Non est seruandum juramentum, quod legibus aut canonibus contrarium est, quod etiam ex vtroque jure probari potest. Primo ex ciuili, L. *Si quis inquilinos*, ff. de Legatis & fidei commissis, §. finali: *Diui Seuerus & Antoninus rescripserunt, jusjurandum cõtra vim legũ & authoritatem iuris in testamento scriptum, nullius esse momenti.* Deinde ex Canonico, c. *Si diligente*. De foro comparenti: *Nec iuramenta licitè seruari potuit, quid contra canonica statuta* 14

illicitis pactionibus informatur. Et ratio est, quia maior est obligatio publicæ legis, quam priuati iuramenti: ergò si iuramentum priuatum repugnat legi publicæ, huic tanquam fortiori insistendum est. Hoc sensu dicit Innocent. c. iam citato: *Pactione priuatorum iuri publico minimè derogatur.* Et Papinianus L. *Ius publicum*, ff. de pactis *Ius publicum priuatorum pactis mutari non potest.* Et regula iuris est: *Priuatorum conuentio iuri publico derogat.* (L. *Neque pignus* ff. de diuersis regulis juris.)

25 HINC inualidum est juramentum clericorum, quo renunciant priuilegio fori, promittentes se comparituros coram Iudice seculari. Hoc enim jure Canonico illis vetitum est, c. *Si diligenti*, vbi Pontifex ait: *Cùm in Concilijs sit specialiter promulgatum, ne clerici clericos, relicto suo Pontifice, ad iudicia publica pertrahant; manifestè patet, quod pacisci non possunt, vt secularia iudicia subeant, cum non sit beneficium hoc personale, cui renuntiari valeat, sed potius toti collegio Ecclesiastico publicè sit indultum, cui priuatorum pactio derogare non potest.* Similiter inualidum est juramentum Prælatorum, qui quando eliguntur à Capitulo, jurant se seruaturos statuta & consuetudines illius loci, etiamsi constet esse contra Canones & libertatem Ecclesiasticam (*c. contingit.* De juretur, in 6.) Quod sic intellige; ex ea parte inualidum esse, qua extendit se ad statuta, vel consuetudines, quæ repugnant canonibus, aut libertati Ecclesiasticæ; non autem ex ea parte, qua se extendit ad ea, quæ non repugnant: vt disertè explicatur c. cit.

26 TERTIO. Nec seruandum est juramentum, quod bono publico noxium est, vt ijsdem & similibus exemplis demonstrari potest. Vt si Clericus iuret se renunciare priuilegio Clericali, quod toti clero concessum est. Vel si Prælatus iuret, se seruaturum statuta & consuetudines, libertati Ecclesiasticæ repugnantes. Vel si subditi iurent, se adhæsuros rebellibus contra suum Principem. Vel, si ciuis iuramento paciscatur cum extraneis, se singulis mensibus, etiam si ciuitas fame premeretur, exportaturum frumenta ad mercatum. Hæc enim & similia iuramenta communitati perniciosa sunt. Et ex hoc capite inualidum est iuramentum,

-tum, quo vir promittit vxori, nunquam se illam accusaturum de vllo crimine; quia fieri potest, vt propter bonum publicum, in aliquo casu, teneatur eam accusare. (c. *Quemadmodum*, §. *Illud autem*, de iureiurando.)

Ex dictis (vt veniam ad quæstionem initio propositam) 17 sic concludo: Iuramentum de re illicita nec obligat, nec seruandum est; ac proinde, qui illud non seruat, non est periurus, sed rectè ac laudabiliter facit: At iuramentum, quo quis promittit se permansurum in falsa fide ac religione, est de re illicita, non minus, quàm si promittat se permansurum in mendacio, in adulterio, in vsura: ergò nec obligat, nec seruandum est; ac proinde, qui illud non seruat, non est periurus, sed rectè ac laudabiliter facit. Maior propositio ex vtroque jure probata est. Minor non eget probatione. Sed vlterius subsumendum est: Lutherana fides & religio, vt supponunt Lutherani, qui ad Catholicam propendent, est falsa: ergò qui iurat se mansurum in Lutherana, rem illicitam iurat. Non ergò obligatur iuramento, Neque perfidus aut periurus est, si iuramentum non seruet, sed rectè ac laudabiliter facit.

DILVVNTVR ARGVMENTA contraria.

ARGVMENTA in contrarium allata rectè quidem pro- 18 bant magnam debere esse iuramenti religionem & authoritatem, quod non negamus; sed iuramenti, quod honestum ac licitum est, quod legibus non repugnat, quod reipublicæ non est perniciosum. Qua adhibita moderatione, benè omnia cohærent. Nam primò verum est, Deum sæpè iurasse; nunquam iuramentum rescidisse. Nulla fuit rescindendi causa. Nam quidquid iurauit, fuit honestum ac licitum, legi consentaneum, humano generi salutare. In hoc par est, nos Deum imitari.

SECVNDO, verum quoque est, Sedeciam, Antiochum, 19 Alcimum, Andronicum à Deo punitos esse, quod iuramentum violarint. Cùm enim rem licitam iurassent, meritò obligati erant ad præstandum. Non præstiterunt: periuri

facti sunt; puniti sunt. Nihil mirum. Eos non imitemur.

20 Tertio Caluinistæ propterea accusantur, quod nullius iuramenti, ne quidem liciti ac honesti rationem habeant; sed sequantur illud tritum ac infame axioma: *Iura, periura, secretum prodere noli.* Quod certè non probo. Nam sic quidem, vt anteà insinuaui, necesse est tolli omnem fidem ac confidentiam, quæ in quotidianis contractibus, pactionibus & publicis Comitijs planè necessaria est. Qua semel sublatâ (vt iam magnâ parte sublata est) non video, quid aliud expectari possit, quàm diffidentia inter Principes, odia, factiones, intestina bella, regnorum ruinæ ac interitus. Deus auertat.

FINIS LIBRI QVINTI.

INDEX LOCORUM S. SCRIPTURÆ HOC MANUALI EXPLICATORUM

Numerus prior indicat Paginam, posterior Paragraphum.

EX TESTAMENTO VETERI

Ex Libro Genesis.

C.1.v.26. *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.* 542.5

v.27. *Masculum & fœminam creauit eos.* 655.2

2.24. *Relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ: & erunt duo in carne una.* ibid.

45.8. *Non vestro consilio, sed Dei voluntate huc missus sum.* 279.2

50.19. *Num Dei possumus resistere voluntati?* ibid.

Ex Libro Exodi.

C.12.v.5 *Erit autem agnus absque macula.* 11.59

22.28. *Dijs nō detrahes, & Principi tuo nō maledices.* 640.1

Ex Libro Numerorum.

C.11.v.17. *Auferam de spiritu tuo, tradamq; eis, ut sustentent tecum onus populi.* 146.59

Ex Libro Deuteronomij.

C.4.v.2. *Non addetis ad verbum, quod loquar vobis, nec auferetis ab eo.* 46.44

12.32. *Quod tibi præcipio, hoc tantum facito Domino: nec addas quicquam, nec minuas.* 48.48

17.17. *Non habebis uxores plurimas.* 661.20.

25.4. *Non alligabis os bovi trituranti.* 7.5

27.26. *Maledictus, qui non permanet in sermonibus legis huius.* 385.11

30.6. *Circumcidet Deus cor tuum, & cor seminis tui.* 155.82

v.11. *Mandatum hoc, quod ego præcipio tibi hodie, non supra te est, neque procul positum.* 9 4

17.8

17.8. *Si difficile atque ambiguum apud te iudicium esse perspexeris inter sanguinem & sanguinem, &c. Surge, & ascende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus. Veniesq; ad Sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem, qui fuerit illo tempore: quæresq; ab eis, qui indicabunt tibi iudicij veritatem.* 140. 44

Ex Libris Regum.

2. Regum 5. 6. *Non ingredieris huc, nisi abstuleris cæcos & claudos.* 747. 20

16. 10 *Dominus præcepit Semei, vt malediceret Dauid.* 593. 7

24. 1. *Commouit Dominus Dauid dicens: Vade, numera Israël & Iudam.* ibid.

3. Reg. 8. 39. *Tu nosti solus cor omnium filiorum hominum.* 196. 21.

Ex Libro Iob.

C. 14. v. 21. *Siue nobiles fuerint filij eius, siue ignobiles, non intelliges.* 197. 24.

Ex Psalmis.

C. 18. v. 6. *In sole posuit, tabernaculum suum.* 55. 5

v. 19. *Præceptum Domini lucidum, illuminans oculos.* 10. 7

31. 2. *Beatus vir, cui nō imputauit Dominus peccatū.* 402. 21

34. 13. *Oratio mea in sinu meo conuertetur.* 207. 15

43. 19. *Declinasti semitas nostras à via tua.* 593. 7

50. 7. *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea.* 633. 2

88. 29. *In æternum seruabo illi misericordiam meam, & testamentum meum fidele ipsi.* Prælud. 2. 5

94. 11. *Quibus iuraui in ira mea, si introibunt in requiem meam* 7. 4

v. 8. *Hodie si vocem audieritis, nolite obdurare corda vestra.* 570. 9

102. 4. *Qui coronat te in misericordia, & in miserationib.* 463. 6

104. 25. *Conuertit cor eorum, vt odirent populum eius.* 593. 7

104. 8. *Memor fuit testamenti sui.* Prælud. 2. 5

118. 18. *Reuela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua.* 10. 7

v. 34. *Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam.* ibid. 7

v. 135. *Faciem tuam illumina super seruum tuum, & doce me iustificationes tuas.* ibid.

℣.105. *Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis.* ibid.

℣.130. *Declaratio sermonum tuorum illuminat, & intellectum dat paruulis.* ibid.

Ex Ecclesiaste.

C.7 ℣.21. *Non est homo iustus in terra, qui faciat bonum, & non peccet.* 459.8

9.1. *Nescit homo, vtrum odio vel amore dignus sit, sed omnia in futurum seruantur incerta.* 4.6.4

℣.5. *Viuentes sciunt se morituros: mortui verò nihil nouerunt amplius.* 196.23

Ex libro Sapientiæ.

C.8.℣.21. *Et vt sciui quoniam aliter non possem esse continens, nisi Deus det, adij Dominum, & deprecatus sum illum.* 445.7

Ex libro Esaiæ.

C.8.℣.20. *Ad legem magis, & ad testimonium.* 165.111

11.9. *Non occident in vniuerso monte sancto meo.* 724.7

41.23. *Benè aut malè, si potestis facite.* 387.6

41.7. *Ego Dominus, & non est alter: faciens pacem, & creans malum.* 597.9

54.10. *Montes commouebuntur, & colles contremiscent: misericordia autem mea non recedet à te, & fœdus pacis meæ non mouebitur.* 65.30

℣.11. *Ecce ego sternam per orbem lapides tuos, & fundabo te in Sapphiris. Et ponam Iaspidem propugnacula tua, & portas tuas in lapides sculptos.* ibid.

℣.17. *Omne vas, quod fictum est contra te, non dirigetur, & omnem linguã resistentĩ tibi in iudicio condemnabis.* ib.

55.1. *Venite, emite absque argento, & absque ulla commutatione vinum & lac.* 464.8

56.10. *Speculatores eius cœci omnes.* 148.66

60.11. *Aperientur portæ tuæ iugiter; die ac nocte non claudentur, vt adferatur ad te fortitudo gentium, & reges earum adducantur: gens enim & regnum, quod non seruierit tibi, peribit.* 62.22

63.16. *Abraham nesciuit nos, & Israël ignorauit nos.* 197.25

6.46. *Et facti sumus vt immundi omnes nos, & quasi pannus menstruatæ vniuersæ iustitiæ nostræ.* 459.9

Ex Libro Ieremiæ.

C.4.✠.4. *Circumcidimini Domino, & auferte præputium cordium vestrorum.* 155.82

A Propheta vsq; ad Sacerdotē, cuncti faciunt dolum 150.67

Ex Libro Ezechielis.

C.14.✠.9. *Ego Dominus decipi Prophetam illum.* 593.7

18.4. *Anima, quæ peccauerit, ipsa morietur.* 338.8

✠.20. *Filius non portabit iniquitatem patris.* 634.4

✠.21. *Si impius egerit pœnitentiam, omnium iniquitatem eius non recordabor.* 2.4.37

36.20. *Auferam cor lapideum de carne vestra, & dabo vobis cor carneum.* 571.12

Ex Libro Danielis.

C.9.✠.27. *Deficiet hostia & sacrificium.* 72.50

Ex Libro Malachiæ.

C.1.✠.11. *In omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda.* 308.21

EX NOVO TESTAMENTO.

Ex S. Matthæo.

C.4.✠.10. *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias.* 191.6.

5.7. *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.* 463.6

✠.15. *Non potest ciuitas abscondi supra montem posita.* 55.5

✠.25. *Esto consentiens aduersario tuo citò, dū es in via cum eo: ne fortè tradat te aduersarius iudici, & iudex tradat te ministro, & in carcerem mittaris. Amen dico tibi, non exies inde, donec reddas nouissimum quadrantem.* 227.5

✠.33. *Ego autem dico vobis; Non iurare omninò.* 652.2

✠.39. *Ego autem dico vobis; Non resistere malo; sed si quis te percusserit in dextram maxillam tuam, præbe illi & alteram.* 649.18

7.6. *Nolite dare sanctum canibus.* 27.25

9.13. *Non veni vocare iustos, sed peccatores.* 522.16

11.24 *Quæcūq; orātes petitis, credite, quia accipietis.* 441.15

✠.27. *Omnia mihi tradata sunt à patre meo.* 481.35

12.32. *Qui dixerit contra Spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc seculo, neque in futuro.* 221.57

13.49

13.29. Sinite vtraque crescere vsque ad messem. 715.9
15.6. Irritum fecistis mandatum Dei propter Traditionem vestram. 52.63
ỽ.24. Non sum missus, nisi ad oues, quæ perierunt domus Israël. 523.16
16.18 Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Et tibi dabo claues regni cœlorum. 708.3
18.6. Qui scandalizauerit vnum de pusillis istis, qui in me credunt. 492.19
ỽ.20. Vbi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. 483.38
19.6. Quod Deus coniunxit, homo non separet. 486.114
ỽ.8. Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere vxores vestras: Ab initio autem non fuit sic. 6[.]2.21
22.21. Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo. 774.20
23.14. Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ, quia comeditis domos viduarum, orationes longas orantes. 33.4
26.27. Bibite ex hoc omnes. 283.110
ỽ.28. Hic est sanguis meus noui Testamenti Prælud. 2.8
ỽ.29. Non bibam amodò de hoc genimine vitis, vsq; in diem illum, cùm illud bibam vobiscum nouum in regno patris mei. 618.36
ỽ.52. Conuerte gladium tuum in locum suum: omnes enim, qui acceperint gladium, gladio peribunt. 600.19
27.46. Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me? 526.4
28.18. Data est mihi omnis potestas in cœlo, & in terra: 481 32.
ỽ.20. Ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi. 60.33. & 484.38

Ex S. Marco.

C.16.ỽ.41. Qui non crediderit, condemnabitur. 499.17

Ex S. Luca.

C.6.ỽ.41. Quid vides festucam in oculo fratris tui, trabem autem quæ in oculo tuo est, non consideras? 218.45
8.50. Crede tantùm, & salua erit. 426.16

9.54. *Filius hominis non venit animas perdere, sed saluare.* 727.14
12.14. *Quis me constituit Iudicem aut diuisorem super vos?* 774.22
17.10. *Cùm feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite serui inutiles sumus.* 464.9
22.19. *Hoc facite in meam commemorationem.* 283.109
v.20. *Hic calix nouum testamentum est in meo sanguine, qui pro vobis funditur. Prælud.* 2.8. 611.15
v.25. *Reges gentium dominantur eorum, &c. Vos autem non sic.* 642.2
23.42. *Dicebat ad Iesum: Domine, memento mei, cùm veneris in regnum tuum.* 221.58
v.43. *Hodie mecum eris in Paradiso.* 223.66
24.30. *Et factum est, dum recumberet cum eis, accepit panē & benedixit, ac fregit, & porrigebat illis.* 240.18. & 27

Ex S. Ioanne.

C.3.v.15. *Vt omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam.* 88.4
4.13. *Qui bibit ex aqua hac, sitiet iterum: qui autem biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum.* 15.2
v.35. *Nonne vos dicitis, quod adhuc quatuor menses sunt, & messis venit? Ecce dico vobis: leuate oculos vestros & videte regiones, quia alba iam sunt ad messem* ibid.
v.19. *Sed venit hora, & nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in Spiritu & veritate.* 310.28
5.39. *Scrutamini scripturas, quia vos putatis in ipsis vitam æternam habere: & illæ sunt, quæ testimonium perhibent de me.* 128.10. & 167.116
v.43. *Ego veni in nomine meo, & non recipitis me: si alius venerit in nomine suo, illum recipietis.* 184.36
6.63. *Spiritus qui viuificat: caro non prodest quicquam.* 130.17.
v.44. *Nemo potest venire ad me, nisi Pater meus traxerit illum.* 560.11
v.53. *Nisi manducaueritis carnē filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* 270.84
7.37. *Si quis sitit, veniat ad me, & bibat.* 464.8

8.41. Nos ex fornicatione non sumus nati. 658.12
v.44. Cum loquitur mendacium, ex proprijs loquitur. 791.5
9.39. Et dixit Iesus: In iudicium ego in hunc mundum veni, ut qui non vident, videant; & qui vident, caeci fiant. 16.2
13.27. Quod facis, fac citius. 391.7
14.26. Paraclitus autem Spiritus sanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia, quaecunque dixero vobis. 106.18
v.28. Pater maior me est. 119.13
15.14. Ego sum vitis, vos palmites. 272.10
17.24. Pater, quos dedisti mihi, volo ut ubi sum ego, & illi sint mecum. 409.2
18.36. Regnum meum non est de hoc mundo. 774.21
20.17. Ascendo ad patrem meum, & ad patrem vestrum. 21.10.
21.22. Pasce oues meas. 768.3

Ex Actibus Apostolorum.

C.2.v.23. Hunc definito concilio & praescientia Dei traditum per manus iniquorum affigentes interemistis. 579.2.
v.24. Quem Deus suscitauit solutis doloribus inferni. 530.12.
v.42. Erant autem perseuerantes in doctrina Apostolorum, & communicatione fractionis panis, & orationibus. 246.34.
4.27. Conuenerunt verè in ciuitate ista facere, quae manus tua, & consilium tuum decreuerunt fieri. 579.2
v.31. Vos semper Spiritui sancto resistitis. 570.9
13.29. In hoc omnis, qui credit, iustificatur. 426.17
15.10. Quid tentatis imponere iugum super ceruices discipulorum, quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus. 450.5
18.11. Quotidie scrutantes scripturas, si haec ita se haberent. 169.119.
20.7. Vna autem Sabbathi cum venissemus ad frangendum panem. 240.35

Ex

Ex Epist. ad Romanos.

C. 1. v. 28. *Propter quod tradidit illos Deus in reprobum sensum, ut faciant ea, quæ non conueniunt.* 587. 18
3. 24. *Iustificati gratis per gratiam ipsius.* 425. 15
v. 28. *Arbitramur hominem iustificari per fidem sine operibus legis.* 425. 14
4. 3. *Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam.* 432. 7
v. 5. *Credenti in eum, qui iustificat impium, reputatur fides eius ad iustitiam.* 410. 13
v. 15. *Vbi lex non est, nec præuaricatio.* 635. 6
5. 12. *Per unum hominem peccatum in hunc mundū intrauit, & per peccatum mors: & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerunt.* 633. 2. & 425. 8
v. 19. *Per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi.* 411. 14
6. 12. *Non regnet peccatum in corpore vestro mortali.* 381. 4
v. 23. *Stipendium peccati mors: gratia autem Dei vita æterna.* 385. 8
7. 18. *Velle quidem adiacet mihi, perficere autem bonum non inuenio.* 452. 7
8. 3. *Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, & de peccato damnauit peccatum in carne.* 257. 18
v. 14. *Quicunq; spiritu Dei aguntur, ij sunt filij Dei.* 569. 7
v. 16. *Ipse enim Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filij Dei.* 438. 9
v. 18. *Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam.* 466. 10
v. 38. *Certus sum, quia neque mors, neque vita, &c. poterit nos separare à charitate Dei.* 438. 10
9. 11. *Cum enim nondum nati fuissent, aut aliquid boni egissent aut mali (vt secundum electionem propositum Dei maneret) non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei: quia maior seruiet minori, sicut scriptum est, Iacob dilexi, Esau autem odio habui.* 550. 13
v. 16. *Non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei.* Ibid.

v. 18.

v. 18. Cuius vult miseretur, & quem vult indurat. 550. 12
An non habet potestatem figulus luti, ex eadem massa facere aliud vas in honorem, aliud verò in contumeliam. 550. 13
10. 12. Omnis qui credit in illum, non confundetur. 284. 17
12. 5. Multi vnum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra. 94. 26
13. 1. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. 772. 15.
14. 23. Quicquid non est ex fide, peccatum est. 20. 7

Ex I. ad Corinthios.

C. 1. v. 30. Christus factus est nobis à Deo sapientia, & iustitia, & redemptio. 422. 13
2. 10. Spiritus omnia scrutatur, etiam profunda Dei. 129. 14
v. 12. Nos autem non spiritum huius mundi accepimus, sed spiritum, qui ex Deo est, vt sciamus, quæ donata sunt nobis. 439. 11
3. 11. Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id, quod positum est, quod est Christus Iesus. 670. 4
v. 15. Ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem. 221. 59.
4. 4. Nihil mihi conscius sum, sed nõ in hoc iustificatus sum, qui autem iudicat me, Dominus est. 437. 7
7. 23. Pretio redempti estis, nolite fieri serui hominum. 643. 8
10. 1. Patres nostri sub nube fuerunt, & omnes mare transierunt, & omnes in Moyse baptizati sunt, in nube & in mari, & omnes eandem escam spiritualem manducauerunt, omnes eundem potum spiritualem biberunt. 6. 2. & 520. 17.
v. 16. Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? & panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est. 311. 32.
11. 23. Ego n. accepi à Domino, quod & tradidi vobis. 236. 113
v. 26. Quotiescunque manducabitis panem hunc. 502. 17
12. 4. Diuisiones gratiarum sunt: idem autem Spiritus. Et diuisiones ministrationum sunt: idem autem Dominus. Et diuisiones operationum sunt: idem verò Deus. 405. 4
v. 9. Deus operatur omnia in omnibus. 169. 6

ỽ. 11. *Vos estis corpus Christi, & membra de membro.* 408. 9

ỽ. 29. *Nunquid omnes Doctores? nunquid omnes interpretantur?* 25. 12

15. 10. *Gratia eius in me vacua non fuit; sed abundantius illis omnibus laboraui: non ego autem; sed gratia Dei mecum.* 568. 4

19. 29. *Alioqui quid facient, qui baptizantur pro mortuis, si omninò mortui non resurgunt: ut & quid baptizantur.* 222. 60

Ex 2. ad Corinthios.

C. 3. ỽ. 6. *Litera occidit, Spiritus autem viuificat.* 126. 7

ỽ. 5. *Non sumus sufficientes cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est.* 569. 6

ỽ. 15. *Vsque in hodiernum diem, dum legitur Moyses, velamen positum est super cor eorum.* 117. 9

4. 3. *Quod si etiam opertum est Euangelium nostrum, in iis, qui pereunt, est opertum: in quibus Deus huius seculi excæcauit mentes infidelium, ut non fulgeat illis illuminatio Euangelij gloriæ Christi.* 15. 14

ỽ. 17. *Id quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ, æternum gloriæ pondus operatur in nobis.* 466. 10

5. 10. *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat vnusquisque propria corporis, sicut gessit, siue bonum, siue malum.* 634. 5

ỽ. 21. *Eum, qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit, ut nos efficeremur iustitia Dei in ipso.* 412. 17. & 379. 4.

10. 4. *Arma militiæ nostræ non carnalia sunt, sed spiritualia.* 651. 11

13. 5. *Vosmetipsos tentate. Si estis in fide. An non cognoscitis vosmetipsos, quia Christus in vobis est? nisi fortè reprobi estis.* 239. 13.

Ex Epist. ad Galat.

C. 1. ỽ. 8. *Licet nos, aut Angelus de cœlo euangelizet vobis, præterquam quod euangelizauimus vobis, anathema sit.* 49. 52

3.10. Quicunque ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt. Scriptum est enim: maledictus omnis, qui non permanserit in omnibus, quæ scripta sunt in libro legis, vt faciat ea. 451.6
ỽ.13. Christus redemit de maledicto legis. 457.4

Ex Epist. ad Ephesios.

C.1.ỽ.6. Gratificauit nos in dilecto filio suo. 417.4
2.3. Eramus & nos natura filij iræ, sicut & cæteri. 634.3
ỽ.5. Saluati estis ex fide non ex operibus. 425.14
4.5. Vnus Dominus, vna fides. 641.4
ỽ.10. Qui descendit, ipse est, qui ascendit super omnes cælos, vt impleat omnia. 481.33
ỽ.11. Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Euangelistas. 769.7
ỽ.15. Crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus: ex quo totum corpus compactum & connexum. 56.30
ỽ.24. Induite nouum hominem, qui secundùm Deum creatus est in iustitia, & sanctitate. 414.19
5.26. Vt illam sanctificaret mundans lauacro aquæ in verbo vitæ. 335.36
ỽ.31. Propter hoc relinquet homo patrem & matrem suam, adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo, & in Ecclesia. 136.36
6.11. Induite vos armaturâ Dei. 651.21

Ex Epist. ad Philippenses.

C.1.ỽ.6. Deus operatur in vobis velle & perficere. 569.6

Ex Epist. ad Colossenses.

C.1.ỽ.15. Qui est imago Dei inuisibilis, primogenitus omnis creaturæ. 21.11
2.8. Videte, ne quis vos decipiat per prophetiam, & inanem falliciam secundùm traditionem hominum. 52.63
ỽ.9. In ipso inhabitat omnis plenitudo Deitatis corporaliter. 48[illegible].28
3.9. Nolite mentiri inuicem, exspoliantes vos veterem homi-

hominem cum actibus suis, & induentes nouum, eum qui renouatur in agnitionem secundum imaginem eius, qui creauit illum. 544.6

Ex 2. ad Thessalonicenses.

C.2.v.3. *Nisi venerit discessio primum, & releuatus fuerit homo peccati.* 72.48 & 179.17

v.7. *Mysterium iam operatur iniquitatis.* 175.6

v.10 *Mittit illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio.* 184.39

Ex 1. ad Timotheum.

C.1.v.9. *Iusto non est lex posita, sed iniustis, & non subditis.* 303.4

2.1. *Obsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes gratiarum actiones, pro omnibus hominibus, pro regibus, & omnibus qui in sublimitate sunt.* 772.16

v.5. *Vnus mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus.* 191.8

3.16. *Omnis Scriptura diuinitus inspirata, vtilis est ad docendum, ad arguendum, &c.* 51.57

4.14. *Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam cum impositione manuum presbyterij.* 349.23

Ex Epist. ad Titum.

C.3.v.10 *Hæreticum hominem post vnam & secundam correptionem deuita, sciens quia subuersus est.* 718.16

Ex Epist. ad Hebræos.

C.1.v.6. *Et cum iterum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit: Adorent eum omnes angeli Dei.* 22.12

7.12. *Translato Sacerdotio, necesse est, vt & legis translatio fiat.* 312.33

9.16. *Vbi enim testamentum est, mors necesse est intercedat testatoris, prælud.* 2.5

v.22. *Sine sanguinis effusione non fit remissio.* 221.47

11.6. *Sine fide impossibile est placere Deo.* 492.18

Ex 1. Petri.

C.1.v.18. *Redempti estis de vana vestra conuersione paternæ traditionis.* 52.43

Ex 2. Petri.

C. 1. ℣. 19. *Habemus firmiorem propheticum sermonem, cui benefacitis attendentes, quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco.* 22. 12

Ex 1. Joannis.

C. 2. ℣. 18. *Filioli, nouissima hora est, & sicut audistis, quia Antichristus venit, & nunc Antichristi multi facti sunt.* 174. 2

3. 14. *Nos scimus, quoniam translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres.* 439. 12

4. 3. *Hic est Antichristus de quo audistis, quoniam venit, & nunc iam in mundo est.* 176. 7

℣. 13. *In hoc cognoscimus, quoniam in eo manemus, & ipse in nobis, quoniam de spiritu suo dedit nobis.* 439. 12

5. 13. *Hæc scribo vobis, vt sciatis, quoniam vitam habetis æternam, qui creditis in nomine Filij Dei.* 441. 17

℣. 15. *Scimus quoniam ex Deo sumus.* 439. 12

1. 6. *Postulet autem in fide nihil hæsitans.* 240. 15

℣. 17. *Omnē datum optimum, & omne donum perfectum, desursum est descendens à patre luminum.* 570. 8

2. 10. *Qui offendit in vno, factus est omnium reus.* 385. 9

Ex Apocalypsi.

3. 20. *Ego sto ad ostium & pulso.* 518. 4

14. 13. *Beati mortui, qui in Domino moriuntur.* 423. 69

22. 18. *Contestor omni audienti verbo prophetiæ libri huius: si quis apposuerit ad hæc, apponet Deus super illum plagas scriptas in libro isto. Et si quis diminuerit de verbis libri prophetiæ huius, auferet Deus partem eius de libro vitæ.* 50. 55

INDEX RERUM.

Numerus prior paginæ, sequens nota est Paragraphi.

A.

ADami lapsum Scriptura tribuit serpenti, Diabolo, Euæ, Adamo; nusquam Deo. pag. 573. §. 1.
Adam quo sensu spoliatus & vulneratus. 557. 9
Adulti duplici titulo accipiunt vitam æternam, mercedis & hæreditatis. 461. 4
Æquiuocatione an liceat uti? 794. 1
Æternitatem Dei non esse totam simul, sed successiuam docet Vorstius. 517. 1
Agar vxor fuit Abrahæ, non concubina. 657. 10
Allegoricus Scripturæ sensus quis. 6. 3
Anagogicus Scripturæ sensus. 7. 4
Anabaptistarum varia genera: Cathari, Tacentes, Enthusiastæ, Libertini, Adamitæ, Mennonistæ. 632
Angliæ Reges præ cæteris olim de Pontifice optimè meriti. 785. 7
Animæ iustorum post hanc vitam non dormiunt. 666. 1
Antichristi nomen duobus modis sumitur. 1. Pro quocunque Christi hoste. 2. Pro præcipuo Christi hoste, qui in fine mundi venturus est, & cuius reliqui omnes præcessores sunt. 175. 7
Antichristus propriè dictus qui ab Apostolo vocatur homo peccati, & filius perditionis, nondum venit in hunc mundum. 176. 10.
Antichristus non veniet, nisi prius euersum & desolatum sit Romanum Imperium. ibid. 10. Duo testes venturi sunt eodē tempore, quo Antichristus, qui erunt amicti saccis, & prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta quinque. 181. 24
Pontifex Romanus non est Antichristus. 183. 34
Antichristus à Iudæis pro Messia recipietur. ibid. 36
Antichristus faciet ignem de cœlo descendere. 184. 37
Antichristi notæ sunt, Deficere à fide. Sedere in templo Dei. Ostendere se tanquam Deum. Extollere se supra omnem Deum. Negare Christum. Facere falsa miracula. Imprimere subditis characterem. 186. 42. & seq.

An-

Antichristum peccaturum, est necessarium ex suppositione, non autem ex intrinseca terminorum connexione: vel necessarium est, non ex antecedente, sed consequente necessitate. 563.14

Apostolis an æqualiter Christus Ecclesiam commendauerit? 71.47.

Apostoli seruarunt perpetuam continentiam, non quidem ex præcepto diuino, sed partim ex consilio Christi, partim sua sponte & proposito. 370.10

Arca fœderis magno in honore fuit apud Iudæos. 536.5

In arca Domini fuerunt tria. 1. Vrna aurea habens manna. 2. Virga Aaron, quæ fronduerat. 3. Tabula testamenti. 752.29.

Archiduces Austriæ contra pacta conuenta & iurata, non expulêre Barones, nobiles & alios subditos Euangelicos. 714. 33.

Ariani docebant Christum non esse Deum, sed Deo inferiorem. 129.13.

Attributa diuina communicata sunt humanitati; non in se: sed in supposito seu persona verbi. 474.14

Attributa diuina communicata sunt humanitati, non solum in persona verbi, sed etiam in ipsa humanitate: non tamen proximè, immediatè & formaliter; sed tantum mediatè, consequenter & identicè. ibid. 15

Attributa diuina sunt aliquid absolutum in Deo: subsistentia est relatiua. 475.19

Author peccati non est Deus. 598.1

B.

Balnea duo habet Ecclesia: Baptismum & Pœnitentiam. 392.5.

Baptismum non licet petere à Lutheranis vel Caluinistis, extra casum necessitatis. 684.2

Baptizari possunt infantes. 637.3

Baro quidam Lutheranus, qua ratione ad fidem Catholicam conuersus. Prælud. 2. §. 3

Beatitudine homines non Dei, sed sua culpâ excidunt 519.7

Bellum ex natura sua licitum est, si adsit legitima autoritas indicendi bellum, iusta causa, & recta intentio. 644.2

Bellum offensiuum indicendi legitima authoritas est in quouis principe vel república non agnoscente superiorem. ibid. 3
Belli indicendi iusta causa qua possint esse? 645. 5
Recta intentio ad bellum iustum requisita triplex est. ibid. 6
Bellum fuit licitum in veteri Testam. 648. 11
Bellum licitum Christianis in nouo Testam. ibid. 13
Beza aequiuocatione vsus ad alios decipiendos. 794. 1

C.

CÆremonia Mosaica quando coeperint esse mortiferae. 87. 9.
Caluinista ex canone librorum V. T. expungunt libros Tobiae, Iudith, Sapientiae, Ecclesiastici, Machabaeorum. 3. 4.
Caluini blasphema vox, minimum legis mandatum onus esse Æthnâ grauius. 449. 4
Canon duo significat, 1. Normam seu regulam, quam sequimur. 2. Catalogum aliquarum rerum. 2. 1
Canonici libri Scripturae qui sint. 2. 2
Carnes die prohibito an liceat comedere cum haereticis? 686. 1
Carolus magnus à Leone Papa coronatus Imperator, qua formula iurisiurandi vsus. 785. 5
Catholica religio, quas ob causas amplectenda. 796. 2
Catholici, unde magnum solamen haurire possint. 83. 76
Christianus tempore persecutionis potest fugere, vel se occultare, vt cogatur respondere de rebus fidei, vt sic periculum vitae euadat. 666. 7
Christiano per simulationem non licet adorare idola, nec incensum illum adolere. 681. 1
Christiano homini duplex finis propositus. Naturalis, qui est pax & tranquillitas reipublicae; & supernaturalis, qui est aeterna beatitudo. 733. 2
Christus testator est in vtroque testamento. Praelud. 2. §. 17
Christi meritum fuit sufficiens ad totum genus humanum redimendum & saluandum. 518. 3
Christi meritum reipsa non est efficax respectu reproborum, quo ad vitam aeternam. ibid. 3
Christi meritum reipsa est efficax respectu reproborum, quo ad dona gratiae in hac vita. ibid. 3

Chri-

Christum pro solis prædestinatis, non autem pro reprobis mortuum, asserit Caluinus. 527. 1. & Christum in ... 524. & Christum descendisse ad inferos, nihil aliud esse, quàm perpessum pœnas & cruciatus damnatorum. 525. 2. & Christum cœpisse descendere ad inferos, quando in horto mortem deprecatus est. 29. 8. & Christum nihil fuisse nobis profuturum sua passione & morte, nisi etiam post mortem pœnas damnatorum passus esset. 16. 9. & Christum passione ac morte sua aliquid sibi meruisse negat. 529. 1. refellitur. ibid.

Christi imago toleranda, colenda ac honoranda. 534. 1

Christi imago tripliciter spectari potest. ibid. 2

Cœlibatus ministris Ecclesiæ ab Apostolis præscriptus. 573. 18

Communicatio idiomatum vera quomodo explicanda. 478. 25

Communio sub vtraq; specie non est necessaria ex Christi præcepto. 233. 2. Aliud enim institutio diuina, aliud præceptum. 236. 7. Christus instituit Eucharistiam sub vtraq; specie, non tamen præcepit omnibus vsum vtriusque speciei. 238. 12. Christus vsum vnius speciei & verbis & factis comprobauit. 239. 16. Tempore Apostolorum vsurpata fuit vna species. 246. 34. Post tempora Apostolorũ fuit vna species in vsu. 248. 30. Sub vna specie non minus continetur Christus, quàm sub vtraque. 260. 59. Possunt esse legitimæ causæ, cur potius sub vna, quàm sub vtraque specie laici communicent. 275. 94. Ecclesia legitimè statuit, vt laici communicent sub vna specie. 277. 99. Obiectiones hæreticorum dissoluuntur. 185. 279. & seq.

Communio domestica olim apud Catholicos sub altera specie vsitata fuit. 254. 50

Communio laica in pœnam magni delicti, olim dabatur clericis. 257. 56

Concilium Tridentinum, & Constantiense docuit hæreticis fidem seruandam. 705. 14

Conciones hæreticorum quibus, & quando liceat audire. 683. 1.

Concupiscentia in actu primo, non est peccatum originale, sed naturalis quædam pronitas, quæ per se culpabilis non est. 443. 2.

Concupiscentiæ motus rationem præuenientes non sunt peccata mortalia; nec prohibentur hoc præcepto, Non concupisces; sed solus consensus. ibid. 2
Concupiscentia sumitur tribus modis. 517. 1
Confessio non est onus importabile ex eo, quod sæpè nõ accurrat homini omnia peccata, quæ commisit. 2. Quod pudeat hominem aperire peccata sua Sacerdoti. 3. Quod periculum sit, ne confessarius manifestet peccata. Prælud. 2. §. 19. & seq.
Correctio duplex est; iustitiæ & caritatis. 119. 59
Continentia, quam Apostoli ministris Ecclesiæ præscripserunt, statim in Ecclesia seruata est, ac postea etiam lege Ecclesiastica non semel, sed sæpius præscripta. 373. 12
Continentiæ lex semper viguit in Ecclesia Occidentali, in Orientali non item. 367. 26

D.

DÆmon habet potestatem in homines non baptizatos, ratione peccati originalis. 629. 10
Dauid non tenuit primatum Ecclesiæ in V. T. 751. 28
De rebus à Deo non reuelatis salua fide dubitari potest. 240. 9
Deus ab æterno non prædestinauit peccatum Adæ. 328. 1. neq; peccata aliorum hominum. 518. 1
Deus non impellit diabolum, vt nos inducat ad peccandum. 588. 1.
Deus occulta vi non mouet, neque necessitat nos ad peccandum. 591. 11
Deus non operatur nobiscum peccata nostra. 594. 1
Deus non est dicendus author peccati. 598. 1
Deo nulla deest perfectio. 506. 6
Deus formaliter est hoc aliquid: eminenter omnia. ibid. 8
Deum esse infinitum negat Vorstius. 504. 1. Idem docet Deum secundùm substantiam suam non esse vbique præsentem in hoc mundo, sed tantùm in cœlo. 507. 1. Item in Deo esse accidentia realiter à substantia Dei distincta. 510. 1. & decreta Dei non esse ab æterno. 513. 1. Refellitur. ibid.
Donatistæ docuerunt, Ecclesiam Catholicam, quæ anteà toto orbe fuerat dispersa, posteà toto orbe periisse, & solùm remansisse in parte Africæ. 67. 35

Disputatio cum hæreticis quibus, & quando liceat. Catholicus peccat disputando cum hæreticis, quando non habet bonam intentionem. 685. 2. Catholicus peccat disputando cum hæreticis si ipse est laicus. ibid. 2. in Germania tamen, & alijs quibusdam locis, vbi Catholici & hæretici permixti sunt, licet. Item in casu necessitatis. 460. 6. Clericus indoctus disputando de fide peccat. ibid. 7. Catholici peccant disputando cum hæreticis de fide coram simplicioribus. ibid. 9. Catholici peccant disputando de fide cum hæreticis pertinacibus, præsertim si aliunde non appareat vlla vtilitas. 690. 11.

E.

Ecclesia Christi, quam militantem vocamus, visibilis & conspicua est. 54. 1
Ecclesia est vna. 58. 11
Ecclesia est Sancta. ibid. 12
Ecclesia est Catholica seu vniuersalis. ibid. 13
Ecclesia est Apostolica. ibid. 14
Ecclesia est sponsa Christi. ibid 15
Ecclesia est Domus Dei. ibid. 16
Ecclesia est columna & firmamentum veritatis. 60. 17
Discrimen inter Ecclesiam Christi, & Synagogam Iudæorum. 58. 13.
Extra visibilem Ecclesiam nemo potest saluari. 61. 21
Ecclesia visibilis non potest deficere vel errare in fide. 63. 23. Hoc intelligendum non de aliqua parte Ecclesiæ, sed de tota Ecclesia, ibid. Christus non permisit, vt Ecclesia tota, quatenus toto orbe diffusa est, publicè profiteretur aliquod dogma, quod sit contra fidem vel Euangelium. ibid. 24
Ecclesia in quo similis Lunæ. 74. 54. Nemo potest errare in fide & religione, qui sentit quod tota Ecclesia sentit. 68. 38
Ecclesia Romana seu Pontificia est vera Christi Ecclesia. 75. 59
Ecclesia Lutheranorum & Caluinistarum non est vera Christi Ecclesia. 79. 68
Ecclesiæ caput Christus est. 84. 2
Ecclesiam in hac vita existens Christus fundauit, & Apostoli eandem post Christi Ascensionem propagarunt. ibid. 4

Ecclesia quo sensu è latere Christi fluxerit.

Ecclesiæ caput visibile fuit Christus in hac vita.

Ecclesiæ caput manet adhuc in cœlo existens, non quidem visibile, sed inuisibile. 90.18

Ecclesiæ caput præter Christum, qui nunc in cœlo est, debet esse aliquod visibile, qui loco Christi visibiliter gubernet Ecclesiam. 91.19

Ecclesia comparatur exercitui benè ordinato, regno, ouili, domui, humano corpori. 92.23

Ecclesiastica potestas triplex est: Ordinis, Iurisdictionis interioris, & Iurisdictionis exterioris. 725.2

Eleazar cur noluerit suillam comedere. 687.4

Episcopi & Pastores tenentur manere apud suos subditos tempore persecutionis. 677.8

Episcopi & Apostoli non habent minores titulos, quàm reges, imò sæpè maiores. 766.8

Essentia & attributa diuina non sunt formaliter & per se communicata humanitati, sed tantum identicè, quatenus sunt realiter idem cum subsistentia relatiua: At Christo per se & formaliter communicata sunt, in persona verbi. 490. 29.

Eucharistiam non licet cum Lutheranis & Caluinistis participare. 648.2

Eucharistia in V. T. figuræ fuerunt. 1. Panis & vinum Melchisedech. 2. Panis propositionis. 3. Panis subcinericius Eliæ. 4. Manna. 5. Aqua de petra. 6. Agnus paschalis. 7. Sacrificia Mosaica. 292.127. *De fructu Eucharistiæ quid sentiant Lutherani.* 264.72. *Quid Caluinistæ & Zuuingliani.* 276. 77. *Quid Catholici.* 270.78

In Eucharistia Christus præsens est repræsentatiuè, obiectiuè, effectiuè, & per seipsum. 603.2

Caluinistæ negant præsentiam Christi in Eucharistia. 605.5. *Iidem asserunt, verba illa Christi. Hoc est corpus meum, non propriè, sed figuratè intelligenda. ibid. 6. Item corpus Christi, cùm tantùm sit in cœlo, non aliter percipi ac manducari à nobis in Eucharistia, quàm sola fide. ibid. Sed Caluinistæ seipsos iugulant.* 606.9. *Non intelligunt quid dicant.* 609.12. *Scripturam corrumpunt.* 610.14. *Repugnant Patrib.* 612.

612.17. Diuinis miraculis confutantur. ibid. 21. Nullo fundamento subnixi sunt. 616.229

In Eucharistia substantia panis & vini conuertitur in carnem & sanguinem Christi Accidentia panis & vini manēt sine subiecto. Corpus Christi existit sine extensione locali, & in diuersis locis. 613.22

In Eucharistia non est Christus præsens per vbiquitatem. 495. 3. nec per vnionem hypostaticam. 469. 4. Nec per simplicem coniunctionem. ibid. 5

In Eucharistia Christus fit præsens per conuersionem totius substantiæ panis in corpus, & totius substantiæ vini in sanguinem Christi, remanentibus solis accidentibus. 498.9

Panem & vinum Deum mutare posse in corpus & sanguinem Christi aliquot rationibus probat S. Ambros. ibid. 9

Ex duobus malis, si vtrumque vitari non potest, minus eligendum. 718.8

Exorcismus ante baptismum adhibendus. 626.1. Per exorcismum expellitur Diabolus. 628. 7. Exorcismus in Ecclesia tota vsurpatus. ibid. Duæ eius partes, Exsufflatio & adiuratio. 626.1

Expiatio in lege Mosaica erat duplex. 343.14

Ezechias rex cur fregerit serpentem æneum. 535. 4. Non habuit primatum Ecclesiæ in V. T. 760.46

F.

Fideles quatuor modis possunt pro se esse solliciti. 228.8

Fides sola non iustificat. 417.1

Fidem Christi externa voce negare nullo modo licitum, ne quidem ad vitandam mortem. 673.1

In fide sua non potest quilibet saluari si credat tantum in Christum, aut 12. Articulos fidei. 669.1

Fidem an liceat aliquando tacere aut dissimulare? 450. Interrogatus à publica persona, an sit Christianus vel Catholicus, non potest tacere aut ambiguè tergiuersari, sed tenetur apertè confiteri se Christianum aut Catholicum esse 1. etiam cum periculo vitæ ibid. 2. Qui autem interrogatur à persona priuata, potest tacere aut eludere, neque tenetur apertè confiteri se talem esse. ibid. 2. Aliquando tamen vtilitas pro-

proximorum aliud exigit. 676.6
Fides non est efficax ad iustificandum sine charitate. 419.6
Fides quo sensu dicabatur libera. 728.17
Figura Eucharistiæ in V.T. 292.127
Filius duobus modis particeps esse potest peccati patris. 634.4
Filios fidelium ab utero materno nasci sanctos & hæredes vitæ æternæ, ac proinde saluari posse sine baptismo, asserunt Caluinistæ. 622.1. Item, filios infidelium etiamsi baptizentur, non saluari, nec baptismum illis prodesse. ibid. Item ex toro illegitimo natos, siue sint filij fidelium, siue infidelium, æternæ damnationi obnoxios esse, nec ad baptismum admittendos. ibid. Confutantur. ibid.

G.

Germaniæ multi viri ac fœminæ non debent censeri hæretici, sed errantes. 697.7
Germanis custodiam corporis Augustus, & alij Imperatores ob fidem eorum & constantiam commiserunt. 800.10
Gratia non cooperari voluntatem, sed omninò nihil agere asserit Caluinus. 567.1. Item. Non esse in potestate voluntatis consentire aut refragari. 568. 4. Refutatur. ibid.
Gratia actualis officium duplex. ibid. 5
Gratia est semen gloriæ. 466.10
Gratia est triplex. Præueniens, Adiuuans, Iustificans. 559.11
Gratia præueniens & adiuuans non tollit libertatem arbitrij. ibid.
Gratia iustificans non destruit, sed sanat & perficit naturam. ibid.
Gregorius IX. quo sensu decernat hæreticis non deberi fidelitatem & obedientiam à subditis. 708.10

H.

HÆreditas nostra non est caro & sanguis Christi, sed vita æterna, Prælud. 2. §. 11.
Hæredibus non solet dari præceptum adeundi hæreditatem. ibid. 12.
Hæreditas V. T. relicta, figura fuit hæreditatis. N. T. relictæ. ibid. 13.

Hæreditas, quæ testamento relinquitur, non solet tradi hæredibus, nisi post mortem testatoris. ibid. 17

Hæreticorum 4. genera. 1. Pertinaces, 2. Zelosi. 3. Frigidi. 4. Dubij ac fluctuantes. Prælud. 1. Cum singulis quomodo agendum. ibid. Pertinaces similes Pharisæis. ibid. Zelosi 8. Paulo. ibid. Frigidi Israëlitis. 3. Reg. 18. ibid. Dubij Nicodemo atque Eunucho. ibid.

Hæreticorum conuersionem quæ maximè causæ impediant. Prælud. 2.

Cum Hæreticis non facilè ineundi contractus, fœdera, pacta &c. 1. Propter periculum subuersionis. 2. Propter scandalum. 3. Propter ipsorum improbitatem ac perfidiam. 698. §. 1. & seq.

Hæreticis fides seruanda, si cum illis pactus es, aut fœdus inijsti. 701. 1. Tres casus excipiuntur. 1. Si pactum sit de re turpi vel illicita. 2. Si pactum vi aut metu cadente in constantem virum extortum. 3. Si is, cum quo pactus es, non seruat tibi fidem. 704. 40. & seq.

Hæretici vt fiant; Princeps Catholicus suis subditis non potest condere, nec hæresim introducere; nec introductam fouere, confirmare, &c. 715

Hæresim Princeps Catholicus in ciuitate aut Prouincia sua in tribus casibus potest permittere seu tolerare. 1. Quando non potest impedire. 2. Quando ex permissione speratur maius bonum. 3. Quando ex permissione vitatur maius malum, quod aliter euitari non potest. 719. 10

Princeps Catholicus non solùm potest permittere seu tolerare hæreticos, sed etiam pacisci seu promittere se toleraturum. 721. 14.

Hæresis puniri potest pœnâ capitis, non quatenus peccatum, sed quatenus perturbat pacem ac tranquillitatem reipublicæ. 724. 6.

Hæreticos nullum miraculum facere. 80. 68

Hæreticus nemo censendus, nisi, qui in errore suo est pertinax. 697. 6.

Hæreticos puniendi ratio mutata est pro necessitate temporis. 729. 18.

Hieronymus Pragensis contra fidem datam combustus non est. 713. 32.

Homo priuatus, qui ex charitate d[illegible]igit se & proximum suum potest secundum ordinem charitatis præferre se proximo. 646. 8.

Humanitas Christi non potest esse actus purus, nec esse æterna aut independens. 4[illegible]. 17

Hus non est combustus contra datam fidem in Concil. Constantiensi. 720. 27.

I.

IEhu Rex Israël peccauit simulando se sacrificium velle offerre Baal. 680. 10

Iesuitæ quid doceant de æquiuocatione. 795. 3

Imago Christi toleranda & honoranda. 534. 1

Imagines Angelorum & ænei serpentis tolerabantur in V. T. ibid. 3.

Impositio manuum in N. T. ad varios effectus solita adhiberi. 223. 29.

Infantes habere fidem actualem, qua credunt in Christum & iustificentur, malè asserit Lutherus. 484. 1

Infantes non iustificantur sine omni fide. 490. 15

Infantes dicuntur actu credere, quatenus actu baptizantur, & quatenus credunt aliena fide. 490. 15. *Pro paruulis in baptismo qui respondent, Credo, non mentiuntur.* 493. 20

Infantes omnes tam fidelium, quàm infidelium nascuntur in peccato originali. 623. 6

Infantes ratione peccati originalis sūt filij mortis, iræ & indignationis. ibid. *Non possunt effici filij Dei, nisi renascantur in Deo per baptismum.* ibid.

Infantes propter merita vel demerita parentum non prædestinantur, nec reprobantur. 126. 10

Infantes non baptizati quo sensu corporaliter obsideantur à dæmone. 629. 9

Infantes in ipsa conceptione contrahunt peccatum originale ex Adamo, & cum illo nascuntur. 633. 2

Infantes capaces sunt gratiæ iustificantis, 637. 2. *& legitimè baptizari possunt.* ibid. 3

Innocentius Papa primus legitimè definiuit, quinam libri veteris ac noui testamenti pro canonicis habendi. 4. 6

Innocentius VIII. permisit Noruegis, vt sine vino sacrificium celebrarent. 248. 39

Innocatio Sanctorum non cedit in iniuriam Dei.191.4. Nec in iniuriam Christi. ibid.8
Inuocatio sanctorum non est signum diffidentiæ. 192.12. neque est inutilis, ibid.15. Sancti cum Christo regnantes in cœlo audiunt nostras orationes, & norunt, quæ apud nos geruntur. 192.16
An ideo non liceat inuocare sanctos, quia non habemus hac de re præceptum diuinum? 197.26.
Inuocatio sanctorum usurpata fuit in primitiua Ecclesia.ibid. 29.
Ioannis Baptistæ vocationem & missionem multis miraculis testatus est Deus. 352.38
Iosias Rex non habuit primatum Ecclesiæ in V.T. 759.44
Iosue à Gabaonitis idololatris deceptus, fidem tamen seruauit. 701.2
Iudæorum ritus & exercitia potest permittere magistratus, si adsit sufficiens causa. 1. Vt per ritus Iudaicos adumbretur & confirmetur veritas Christiana. 2. Vt Iudæi facilius conuertantur ad Christum, non autem vt munera accipiant à Iudæis. 729.2
Iudæorum usuras potest permittere magistratus ad impediendum maius malum, non autem vt sit particeps lucri. ibid.3
A Iudæis duplici titulo Christiani Principes possunt lucrum percipere. 1. Titulo punitionis. 2. Titulo exactionis, quia possunt exigere à Iudæis tributum ratione concessæ habitationis in loco Christiano. 730.5
Iudæorum odium in Christianos non potest magistratus vel Princeps Christianus impunitum relinquere. ibid.
Iudæi quas iniurias soleant Christianis irrogare. ibid.
Iudæi quomodo coërcendi. ibid.
Iudex distinguitur à norma. 124.3
Iudex controuersiarum est Ecclesia ibid.3. Norma, quam sequitur Ecclesia, non est sola Scriptura, sed Scriptura & traditio simul. ibid. Ecclesia iuxta hanc normam, sententiam pronuntiat vel per Pontificem, vel per Concilia. ibid.
Iudex controuersiarum non est sola Scriptura.126. 5. latè probatur. 1. Ex officio Iudicis. 126. 5. II. Ex parte Scripturæ ibid. 7. hæc enim non est Iudex controuersiarum si literam

Spectes

spectas. 127. 8. neque si sensum. 131. 19. III. Ex parte controuersiarum, quarum multa ex sola Scriptura, decidi nequeunt. 135. 33. multa huius generis enumerantur, ibid. 34. & seq. IV. Ex vsu & praxi V. T. vbi non Scriptura, sed Pontifex pro iudice agnoscebatur. 139. 43. & seq. V. Ex vsu & praxi N. T. 154. 79. ostenditur exemplis. 156 84. & seq. VI. Ex analogia iudicu controuersiarum ciuilium. 163. 105. obiectiones diluuntur. 165. 111

Iudicij forma in V. T. 140. 45. & seq.

Iudex, qui publicè secundùm allegata & probata condemnat reum, quem priuata scientia nouit esse innocentem, an dicendus mentiri, quando pronuntiat criminosum, qui reuera talis non est? 796. 6

Iulius III. Papa primus generaliter prohibuit lectionem librorum hæreticorum. 691. 3

Iurare nihil aliud est, quàm Deum, qui falli aut mentiri non potest, in testem vocare. 652. 1

Iuramentum nō est absolutè prohibitum à Christo, sed abusus iuramenti. ibid. 3

Iuramentum duplex est: Assertorium & Promissorium. ibid. 1.

Assertorium iuramentum multiplex est. 799. 7

Promissorium iuramentum latissimè patet. ibid. 8. quibus casibus seruandum. 800. 11. tribus casibus non seruandum. 1. Quando est de re turpi & illicita. 2. Quando bono publico noxium est. ibid. 2

Qui iurauit se in Lutheranismo perseueraturum an obligetur 1. à fine.

Iurisdictionis Ecclesiasticæ exterioris præcipui actus. 2. à fine

Iusti possunt benè, rectè & laudabiliter operari. 455. 1

Iusti benè operando possunt mereri vitam æternam. 460. 2

Iusti obligantur ad obseruationem decalogi. 453. 1.

Iustificatio quid? 388. 1. Quo ordine fiat ex sententia Catholicorum. ibid. 2

Iustificationis effectus duplex est: expulsio peccati, & sanctificatio interioris hominis. ibid.

Iustificationis causa. ibid. 3

Iustitia inhærens conseruatur & augetur per obseruationem mandatorum Dei, & alia pia opera. ibid. 4. *amittitur per quodlibet peccatum mortale.* ibid.

Iustificatio quomodo fiat ex sententia hæreticorum, 389. 6. *Docent.* 1. *In Iustificatione non tolli peccata; sed tantum tegi, & non imputari.* ibid. 1. *Docent.* 2. *In Iustificatione non infundi gratiam & iustitiam inhærentem: sed tantum imputari externam Christi iustitiam,* 403. 1. *Docent.* 3. *Hominem in iustificatione non fieri iustum in seipso; sed manere peccatorem, iniustum, immundum: & solum censeri iustum in Christo.* 415. 1. *Refutantur.* ibid.

Sola fides non Iustificat. 417. 1. *Donum charitatis, quod Spiritus sanctus in iustificatione nobis infundit; varia sortitur nomina. Vocatur,* 1. *Gratia.* 2. *Iustitia.* 3. *Imago & similitudo Dei.* 4. *Pignus hæreditatis,* 5. *Semen Dei.* 6. *Vestis nuptialis.* 407. 8.

Iustificatio dicitur gratuita ob tres causas. 425. 15

Iustificationis fides non consistit in eo, vt quis certò credat, peccata sibi omnia remissa propter merita Christi, & se iustum esse in conspectu Dei. 427. 1. *Homo non est certus de sua iustitia, perseuerantia, & vitâ æterna.* 435. 1. *Obiectiones diluuntur.* 483. 9

L.

Lectio librorum hæreticorum prohibita est iure humano diuersis locis ac temporibus. 691. 2

Legens libros hæreticos sine facultate incurrit duplicem excommunicationem: alteram Bullæ Cœnæ Domini, alteram Iudicis. 692. 3

An Catholici in Germania incurrant vtramque excommunicationem, quando legunt libros hæreticos? ibid. 4. *An incurrat excommunicationem, qui paucos versiculos legit in libro hæretico?* ibid. 5. *Prohibitio librorum hæreticorum iusta & legitima est.* 693. 6

Leuitæ in V. T. quomodo consecrati. 341. 7

Lex Mosaica quoad obligationem abrogata est in morte Christi. 151. 70

Lex Decalogi tota obseruari potest ab homine iusto. 448. 1

Lex ciuilis, quæ disponit de rebus spiritualibus, non obligat Clericos, nisi iure Canonico confirmetur. 689.8
Liberi arbitrij vsus consistit in tribus. 386.1
Liberum arbitrium negant Lutherani & Caluinistæ. ibid. 2
Liberi arbitrij, vsum habemus in actionibus moralibus & politicis, quæ pendent à viribus naturæ. ib. 4. etiam in actionibus supernaturalibus, quæ pendent à gratia Dei. ibid. 5
Liberum arbitrium non est sublatum peccato primi parentis. 555.7. neque tollitur per peccata actualia. 558.10
Liberum arbitrium labefactatum est quo ad supernaturalia, integrum mansit quo ad naturalia. 556.8
Liberum arbitrium non tollitur, sed adiuuantur per gratiam Dei. 559.11
Liberum arbitrium non tollitur aut impeditur per præscientiam Dei. 560.12
Liberum arbitrium non impeditur per decretum & voluntatem Dei. 564.15
Liberum arbitrium non impeditur per prouidentiam aut prædestinationem Dei. 505.16.
Libertas Christiana in quo consistat. 643.7
Ludouico Landgrauio falsam de prædestinatione opinionem medicus scitè eripit. 566.3
Lutherani ex Canone librorum V. T. exterminant libros Tobiæ, Iudith. Sapientiæ, Ecclesiastici, Machabæorum. Ex Canone N. T. Epistolam ad Hebræos, Epist. Iacobi, Iudæ & Apocolypsin. 3.5
Lutherus triplici titulo perfidus fuit. 699.4

M

Macedoniani negabant Spiritum sanctum esse D[illegible] 129.14.
Magistratus politicus fuit in V. T. 6[illegible].1
Magistratus politicus licitus est Christianis. ibid. 2. Chri[illegible]us eum non prohibuit, sed potius apertè approbauit. ibid. 4. [illegible]5
Magistratui seculari subesse non est contra libertatem Christianam. 643.7
Mala orta ex peccato originali. 636.9
Manichæi asserebant V. T. nouo contrarium esse. 129.15

Matri-

Matrimonij vinculum apud Christianos dissolui non potest ob fidei disparitatem. 441.1
Duo infideles si contrahant matrimonium, & posteà alter coniugum fiat Christianus, & altera persistat in infidelitate, potest Christianus infidelem dimittere, & cum alia Christiana contrahere. ibid. 5
Dimittere potest aliquis vxorem propter fornicationem, nō autem illâ dimissâ & viuente aliam ducere. ibid. 6
Matrimonij finis triplex est. Procreatio prolis, mutuum obsequium coniugum, & remedium concupiscentiæ. 656.7
Matrimonium contrahere cum hæreticis generatim loquendo non licet Catholicis. 696.1. Catholici in Germania aliquando possunt ducere hæreticam. 696.3. Catholici ducentes hæreticam, quomodo excusentur à sacrilegio. ibid. 4
Melchisedech in quem vsum protulerit panem & vinum. 303. 13.
Mendacium triplex est: Iocosum, officiosum, pernitiosum. 790 1. Omne mendacium peccatum est, ibid. 2. Omne mendacium non solùm ex prohibitione, sed etiam ex natura sua peccatum est. ibid. 3. Omne mendacium ex natura sua triplicem continet deformationem seu malitiam rectæ rationi repugnantem: abusum sermonis, deceptionem proximi, & violationem amicitiæ humanæ. ibid. 3
Mentiri nullo casu licitum est; ne tunc quidem, si mentiendo nulli obesses, & tamen alicui prodesses. 791.6
Militibus olim prohibitum coniugium. 731.13
Miracula sunt triplicia. 613.21
Missio est triplex: ex imperio, consensu, consilio. 103.53
Missa vide Sacrificium.
Mors triplex est: corporis, animæ, damnationis. 545.7
Mors ex peccato secuta. ibid.
Mortale peccatum dicitur, quod mortem animæ affert, & æterna punitione per se dignum est. 531.1
Mortalia peccata omnia vitare potest quilibet iustus: nemo autem omnia venialia cursu ordinario. 453.8

N.

NAaman Syrus non peccauit, quando adorauit in templo Remmon. 455.3
Naturas duas esse in Christo definitum est in concilio Chalcedonensi. 158.90
Nemo certus, an perseueraturus in iustitia inhærente. 388.4
Nicodemo qui hæreticorum similes. Prælud.1
Norma, quam sequitur Ecclesia, non est sola Scriptura, sed Scriptura & traditio simul. 2.1

O.

OBligatio mutua promissionis oritur ex triplici virtute, nempè veritatis, fidelitatis & iustitiæ. 701.1
Offensa & macula peccati sublata, non statim tollitur iniuria. 214.36.
Offensio Dei duplex est, grauis & leuis. 385.§.10
Orans salua fide dubitare potest. 1. An impetraturus sit, quod petit pro se. 205.11.2. Pro alio ibid. 12.3. De statu alterius, pro quo oras. 206.13
Oratio hominis iusti triplicem vim seu efficaciam habet. Merendi. 2. Satisfaciendi. 3. Impetrandi. 208.18
Originale peccatum non est concupiscentia seu inclinatio ad concupiscendum malum. 578.2
Originale peccatum est priuatio iustitiæ originalis. 381.9
Originalis iustitia, quæ data primis parentibus, fuit duplex. 381.10.

P.

PArabola de homine ab Hierusalem in Iericho descendente mysticè explicatur. 557.9
Peccata seu mala duplicia sunt: quædam propter solam prohibitionem Dei vel superioris: quædam ex natura sua. 795.11
Peccati nomen quatuor modis sumitur in Scriptura. 380.4
Peccatorum remissio est gratuita quo ad culpã & reatum pœnæ æternæ: non autem quo ad pœnam temporalem. 216.41
Præter peccata mortalia dantur etiam aliqua, quæ ex natura sua venialia sunt. 218.4

Peccata venialia duplicia sunt; alia ex genere suo, alia ex imperfectione operis. 384. 7

Omne peccatum est contra legem Dei, non tamen omne contra finem legis, id est, contra charitatem. ibid. 11

Pelagius negabat peccatum originale. 130. 16

Permissio peccati duplex est. Vna, quâ quis permittit fieri peccata; & non impedit: altera, quâ quis permittit non solùm fieri peccatum, sed etiam impunè fieri: vt, si neque impediat, ne fiat: neque etiam puniat, quando factum est. 716. 3

Permissio peccati priori modo sumpta, ex natura sua neque bona, neque mala est, sed indifferens: & ratione circumstantiarum potest benè vel malè fieri. ibid. 4

Permissio peccati tribus casibus potest benè ac licitè fieri. 1. *Quandò fit maioris boni obtinendi causa.* 2. *Quandò fit maioris mali vitandi causa.* 3. *Quandò is, qui permittit peccatum, ideò permittit, quia non potest impedire.* ibid. 5

Deus permittit peccatum primo modo, non autem secundo aut tertio. 717. 6. *Homines non solùm primo, sed etiam secundo & tertio possunt licitè permittere peccatum.* ibid. 7. *Primo modo Ecclesia permittit ritus Iudaeorum. Secundo modo Principes ac Magistratus permittunt lupanaria, & vsuras tanquam minus malum ad euitandum maius. Tertio modo ijdem Principes ac Magistratus permittunt quaedam peccata subditorum, eò quod non possint, etiamsi velint, ea impedire.* 719. 9

Petrus an vocatus ante alios Apostolos? 101. 41

S. Petrus habuit primatum potestatis & iurisdictionis Ecclesiasticae, prae alijs omnibus: seu, quod idem est, fuit Vicarius Christi, Caput Ecclesiae, Pastor ouium. 102. 44

S. Petrus appellatur à SS. PP. caput fidelium, caput omnium Apostolorum, Pastor pastorum. 102. 44

S. Petri priuilegia seu praerogatiua quindecim recēsentur ib. 45

S. Petrus, exercuit primatum. 106. 50

S. Petro cur S. Paulus in faciem restiterit. 108. 55

Philippus Hispaniarum Rex, qua conditione Prouincias Belgicas in Archiduces transtuleris. 710. 24

Polygamia repugnat primae institutioni matrimonij, quae à Deo facta est in Paradiso. 654. 21

Polygamia etiam repugnat aliquo modo legi naturæ. 438. 4
Deus concessit post diluuium, vt liceret habere plures simul vxores, quod anteà non licebat. 657. 9
Polygamiam Deus duplici ex causa post diluuium concessit. 659. 15. Hæc concessio diuina, qua licebat habere plures vxores, confirmata est per legem Mosaicam. 661. 19. Reuocata est à Christo, vt iam non liceat habere plures vxores. ibid. 21.
Pontifex & Sacerdotes V. T. quo ritu consecrati. 341. 8
Pontifex in V. T. in decisione controuersiarum fuit Iudex infallibilis. 146. 60
Pontifex Romanus non est Antichristus. 183. 34
Pontifici Romano non conueniunt notæ Antichristi. 186. 42
Præceptum, Non concupisces, non est impossibile. 294. 2. seruari potest ab homine iusto. 445. 7
Præcepta legis Mosaicæ triplicia sunt: moralia, cæremonialia, Iudicialia. 737. 2
Præcepta moralia summatim continentur in decem præceptis decalogi. 737. 3
Præceptum tertium morale est, quo ad substantiam: cæremoniale, quo ad determinationem certi temporis. ibid. 4
Præcepta cæremonialia versantur: 1. Circa sacrificia. 2. Circa sacramenta. 3. Circa instrumenta diuini cultus. 4. Circa obseruantias legales. ibid. 5
Præcepta iudicialia sunt quadruplicia. ibid. 6. Discrimen inter præcepta moralia, cæremonialia & iudicialia. 739. 7
Prædestinasse Deum æterno suo decreto quosdam homines ad vitam, alios ad damnationem sine vllo ipsorum merito aut culpa docet Caluinus. 1. Refutatur. ibid.
Prædestinationes ad vitam æternam electos esse ante præuisa merita licet hæreticum non sit, malè tamen & inconstanter asseruit Caluinus, ibid. 3. Deum æterno & immutabili decreto quosdam ad mortem destinasse sine respectu aut præuisione peccati originalis aut actualis, impium & hæreticum est. 541. 4. Deus creauit eo fine hominem, non vt periret, sed vt æterna vita hæres scriberetur. ibid. 5. Deus decreuit magis suam bonitatem & misericordiam circa nos ostendere, quàm iustitiam & seueritatem. 546. 8

Paruuli reprobantur propter solum peccatum originale, cum quo ex hac vita antè vsum rationis discedunt. 548. §. 11

Cum Prædestinatione quomodo cohæreat libertas arbitrij 5. 4. 5

Prædicantium improbitas multorum retardat conuersionem. Prælud. 2.

Præsens esse aliquis alicubi potest quatuor modis. 604. 1

Primatus Petri non consistit in eo, quod fuerit primus ætate, vocatione & charitate inter omnes. 101. 40

Promissio Abrahæ facta dupliciter explicatur. 623. 5

Proportio est inter opera præsentia & futuram gloriam, si gratiam à qua procedunt, non autem durationem temporis spectemus. 460. 10

Purgatorium esse ostenditur 1. *Ex orationibus fidelium pro defunctis, & praxi iudicioque primitiuæ Ecclesiæ.* 2. *Ex eo, quod remissa culpa mortali, non semper remittatur tota pœna illi debita.* 3. *Ex peccatis venialibus.* 4. *Ex Scriptura & Patribus.* 202. 3. & seq. *Obiectiones enodantur.* 221. 61. *Animæ iustorum existentium in purgatorio duplici pœna afficiuntur, Damni & sensus.* 226. 3. *In quo vtraque consistat.* 226. 4. *Animæ iustorum manent in illa pœna (nisi aliunde iuuentur) donec perfectè expiatæ sint per sufficientem passionem, quæ proportionata sit reatui pœnæ temporalis, cui obnoxiæ sunt.* ibid. 5

Animæ iustorum possunt iuuari per suffragia viuentium, vt citius liberentur ex illa pœna. ibid. 6. *Animæ in purgatorio detentæ, aliquando apparent viuentibus.* 229. 11. *Anima rationalis extra corpus potest se mouere localiter.* Ibid. 13. *Anima à corpore separata, an possit naturali sua virtute res corporeas mouere, ianuas aperire, turbare dormientes, alij aiunt, alij negant.* ibid. 14

Q.

Quando duæ res totaliter & adæquatè inter se vnitæ sunt, tunc vbi est vna, ibi est altera: quando autem non totaliter & adæquatè vnitæ sunt, tunc vna potest esse alicubi, vbi altera non est. 478. 23

Quando plures naturæ vel formæ vniuntur in vna eademque per-

persona, tunc possunt de illa in concreto prædicari. 479.27

Quando sunt duæ opiniones probabiles circa facti alicuius honestatem aut turpitudinem: tunc liberum est sequi alterutram opinionem, quam velis. 679.5

Quid respondendum ad dilemma Caluinisticum. Aut sum prædestinatus, aut reprobatus, &c. 565.1

R.

Respublica omnis benè ordinata continet tria præceptorum genera. 232.2

In Republica Christiana duplex est potestas publica, temporalis seu politica, & spiritualis seu Ecclesiastica. 731.2

Reus quando in iudicio rogatur de crimine perpetrato, an possit negare vel æquiuocè respondere? 795.4

Rex habet primatum in temporalibus in suo regno. 732.2

Rex iure naturali non habet primatum Ecclesiæ. ibid.1

Rex non habet primatum Ecclesiæ iure diuino V. T. ibid.2

Regibus in V. T. diuino iure nunquam Ecclesiæ primatus concessus. 740.9. Id ingenuè confessi Reges V. T. 742.3

Rex in V. T. non est constitutus supremus Iudex in rebus ad legem diuinam, & eius interpretationem spectantibus. 743.14.

Rex iure diuino N. T. seu ex institutione Christi non habet primatum Ecclesiæ. 767.1

Rex neque iure Canonico, neque iure Ciuili habet primatum Ecclesiæ. [illegible].1

Rex consensu doctorum hominum non habet primatum Ecclesiæ. [illegible].1

Rex titulo præscriptionis non habet primatum Ecclesiæ. 78[illegible].1

Reges non ita debent sua regna ac prouincias administrare, ut omnem religionis & Ecclesiæ curam abijciant. 78[illegible].2

Reges Ecclesiam debent tueri ac defendere, non ut Domini, sed ut ministri: neque ut iudices, sed ut executores. 7[illegible].4

Reges in scripturis vocantur Filij altissimi, Dij, Vncti Domini, in solio Dei sedentes, Famuli Dei, Angeli Dei, [illegible] Dei, Lumina Israelis, Nutritij Ecclesiæ. 761.48. & seq.

Roma-

Romanus Pontifex est Successor Petri 110. 60. probatur fuse. I. Ex Patribus. II. Ex Principijs positis. III. Ex titulis, quos PP. tribuunt Pontifici. 74. 62. IV. Ex priuilegijs Pontificis. 112. 63. Primum est. Quod omnes Episcopi grauati Pontificem Romanum appellare possint. 112. 63. II. Quod omnes Christiani orta dissensione in fide, debent adhærere illi parti, quã tenet Romanus Pontifex, & sedes Apostolica, si nolint errare. 114. 68. III. Quod nihil graue in Ecclesia vniuersali nisi consulto prius ac consentiente Pontifice possit tractari, decernere ac definiri 116. 69. IV. Quod Pontifex possit sancire lege Ecclesiasticas, quæ obligent vniuersam Ecclesiam. 119. 71. Deducitur ex tribus principijs. ibid. 72.

S.

SAbelliani docebant non esse tres personas diuinas, sed vnam tantum. 128. 12

Sacerdotes in V. T. quo ritu consecrati. 341. 8

Sacerdotes V. T. iure diuino tenebantur ad aliquam continentiã ab vsu matrimonij; præsertim illis diebus, quibus Deo in templo vel tabernaculo ministrabant. 366. 2.

Sacerdotes N. T obligantur ad cœlibatum. 374. 18

Sacramenta sunt duplicia, vetera seu Mosaica: & noua seu Euangelica. 321. 1

Sacramentorum Confirmationis, Extremæ vnctionis & Matrimonij cur nulla figura in V. T. ibid. 2

Sacramentum quid significet. 323. 4

Sacramenti definitiones. 324. S. Lutherani & Caluinistæ negant Sacramentum esse signum sensibile interioris gratiæ & eiusdem causam. 326. 14

Sacramenti definitiones ab hæreticis conditæ referuntur & refutantur Lutheri. 326. 15. Philippi ibid. 16 Iacobi Herbrandi. 327. 17. Caluini. ibid. 18

Sacramenta omnia nouæ legis perficiuntur rebus & verbis, tanquam materia & forma, non tamen omnia constituuntur rebus & verbis, tanquam materia & forma. 331. 24

Sacramentorum author principalis Deus qui ea instituit. 33. 28. Christus secundùm humanitatem ea instituit, vt commissarius & delegatus. ibid.

Sacramentorum fines. 1. *Sanctificatio nostra.* 2. *Instructio.* 3. *Humilitas.* 4. *Professio Christianæ religionis* ibid. 29
Sacramenta instituta non sunt, vt excitent in nobis fidem. 333. 30.
Sacramentorum effectus est gratia. ibid. 33
Sacramenta legis nouæ sunt septem. 336. 39. *Apud Hæreticos de numero nihil certi.* ibid.
Sacrificium quid. 298. 1
In sacrificio spectantur quinque. 1. *Minister.* 2. *Materia.* 3. *Forma.* 4. *Locus.* 5. *Finis.* ibid.
Sacrificium quadruplex est. 1. *Latreuticum.* 2. *Eucharisticum.* 3. *Imperatorium.* 4. *Propitiatorium.* 299. 1
Sacrificia alia legis naturæ; alia legis Mosaicæ; alia legis Euangelicæ. ibid. 2
Sacrificia Mosaica tripliciter diuiduntur ratione materiæ, ratione formæ & finis, ratione temporis ibid. 3. *Ratione materiæ diuiduntur in victimas, Immolationes & libamenta.* ibid.
Sacrificium cum fiebat ex animalibus vocabatur hostia seu victima: cùm ex fructibus terræ, immolatio: cùm ex liquoribus libamen seu libamentum ibid. 3
Sacrificium in lege Mosaica ratione formæ ac finis erat etiam triplex. 1 *Holocaustum.* 2. *Sacrificium pro peccato.* 3. *Hostia pacifica* ibid. 4. *Ratione temporis erat iuge sacrificium, quod quotidie; & alia, quæ certis solennitatibus offerebantur.* ibid. 4
Sacrificium in lege Euangelica duplex est: cruentum & Incruentum ibid. 5. *Vtrumque præfiguratum fuit per sacrificia legis naturæ & Mosaicæ.* ibid. 6
Sacrificium incruentum tripliciter conuenit cum cruento, & quintupliciter discrepat. 302. 8
Sacrificium Missæ propriè est sacrificiũ. 302. 10. *Probatur fusè, I. Ex figuris V. T.* ibid. 11 *II. Ex vaticinio Malachiæ.* 309. 21. *III. Ex colloquio Christi cum Samaritana.* 309. 27. *IV. Ex duobus locis illustribus. S. Pauli* 311. 31. *V. Ex SS. PP.* 313. 36. *Obiectiones Hæreticorum soluuntur.* 316. 39.
Sacrificium Missæ Lutherani & Caluinistæ vocant sacrilegium, idololatriam, &c. 315. 38

Sacrificia legalia abrogata per mortem Christi. 152.72
Salomon Rex non tenuit primatum Ecclesiæ in V. T. 754.34
Salomon ex peculiari Dei instinctu deposuit Abiathar Sacerdotem. 755.36
Satisfactio Christi non prodest nobis, nisi applicetur. 216.42. *quibus modis applicetur.* ibid.
Satisfactio Christi est infiniti pretij, sed finito modo per varia media nobis applicatur. ibid.43
Saul Rex punitus ob violatam fidem. 702.§.5
Scripturæ quæ legitima versio. 3.1
Scripturæ sensus duplex: literalis & mysticus. 4.1. *Hic subdiuiditur in allegoricum, Anagogicum & moralem seu tropologicum.* 6.5
Scripturæ sensus multis in locis obscurus. 6.1. *Obscuritatis huius duæ potissimum causæ. Vna, ex parte rerum, quæ tractantur. Altera, ex parte modi, quo tractantur.* 15.1
Res in Scriptura tractatæ quadruplices sunt. 1. *Historiæ.* 2. *Vaticinia seu Prophetiæ.* 3. *Mysteria fidei.* 4. *Præcepta & documenta moralia de virtutibus & vitijs.* ibid. 1. *Modus tractandi sex maximè de causis obscurus est.* 1. *Quia in Scriptura multæ sunt locutiones figuratæ.* 16. 2. II. *Quia non solùm occurrunt figuræ in vocibus, sed etiam in Scriptura occurrunt apparentes contradictiones, quæ lectori magnam pariunt difficultatem.* 18. 7. IV. *Verba Scripturæ sæpè efficiunt ambiguum sensum ex defectu distinctionis.* 21. 9. V. *Sæpè in Scriptura vbi minimè putamus, subitò fit transitus de sensu literali ad mysticum, de carnalibus ad spiritualia, de temporalibus ad æterna, de regibus Israël ad regem Christum: & è contrario.* 23. 15. VI. *Sæpè in historijs non seruatur ordo rerum gestarum: sæpè supputatio annorum non apparet liquida: sæpè citantur libri, qui non extant.* 42. 16. *Aliæ obscuritatis causæ breuiter indicantur.* 25. 17.
Scripturam cur Deus voluerit esse obscuram. 25. 22
Scripturam veram nec Lutherani habent, nec Caluinistæ. Quia nec habent authenticum Canonem, nec authenticam versionem, nec authenticam interpretationem. 28.1

Scri-

Scripturæ multa sunt testimonia, quorum verus & legitimus sensus haberi nonpotest, nisi ex traditione & autoritate Ecclesiæ. 133.29.
Sidere ad dexteram patris quid sit. 481.35
Ad sepulturam vbi & quando liceat comitari hæreticos. 685.1.
Similitudo inter Christum & Melchisedech in quibus consistat. 304.16.
Simulare alienam fidem ac religionem an aliquando liceat? 677.1
Spiritus sanctus non est propriè Vicarius Christi in regimine Ecclesiæ. 98.34
Subsistentia non est attributum diuinum. 476.19
Subsistentia potest communicari humanitati in ratione subsistentiæ, non tamen in ratione puri actus, æterni, independentis. 475.18
Sola substantia verbi proximè, immediate ac formaliter communicata est humanitati in se & per illam proximè, immediate & formaliter subsistit humanitas. 474.15
Synagoga Iudæorum an sæpe defecerit à fide? 99.42

T.

Tentationis genus duplex est: vnum ad probandum, alterum ad seducendum. 591.2
Templum Salomonis ter dedicatum. 1. A Salomone. 2. Ab iis, qui reuersi e captiuitate Babylonica. 3. A Machabæis. 751.33.
Testamentum in scriptura propriè sumitur duobus modis. 1. Generatim pro quouis fœdere. 2. Speciatim pro fœdere testamentario, seu pro vltima testatoris voluntate. Prælud. 2. §.5.
Testamentum solenne duplex est: Vetus, & nouum. ibid.6
In T. V. promisit Deus Hebræis terram Chanaan per modum hæreditatis. ibid.7
In T. N. promisit Deus Christianis vitam æternam per modum hæreditatis. ibid.8
Test. vetus, in quibus differat à noua. ibid.9

Testa-

Testamentum vetus imperfectius nouo. ibid. 10
Traditiones præter scripturam, habebant etiam Iudæi. 32. 2
Traditiones Pharisæorum quæ fuerint. 32. 2. Quare eas Christus reprehenderit. 33. 3
Traditiones Mosaicæ tres erant præcipuè. 1. Quod omnes & singuli libri, qui in Canone Iudæorum consignabantur, essent verè diuini, & à Deo inspirati. 2. Quod fœmellæ haberent aliquod remedium contra peccatum originale. 3. Quod cruenta ipsarum sacrificia significarent mortem Christi. 34. 6.
Traditione magis quàm Scriptura vsi Iudæi. 35. 9
Traditiones quædam Apostolicæ extant, quæ expressè in scriptura non habentur, sed tamen parem cum Scriptura autheritatem habent. 36. 12. Earum aliæ sunt de dogmatibus fidei, aliæ de moribus seu ritibus externis. 34. 17. Variæ vtriusque generis recensentur. 37. 14. & seq.
Præter Traditiones Apostolicas sunt aliæ quædam Ecclesiasticæ à Prælatis Ecclesiæ introductæ & seruandæ. 41. 28
Traditiones reijciunt hæretici. 42. 30
Trinitatis opera ad extra sunt indiuisa. 99. 36
Tropologicus scripturæ sensus. 7. 5

V.

Valentianus Imperator ob concessam polygamiam reprehenditur. 663. 23
Vbiquistæ unde sic dicti. 468
Vbique esse Christum secundùm humanitatem docent Lutherani ibid: Occasio huius erroris. 470. 6
Vbiquitas repugnat Euangelio & Symbolo fidei. 471. 8. nititur falso fundamnto communicationis idiomatum. 474. 14
Destruit sacramentum Eucharistiæ. 476. 20
Veniale peccatum triplex est. 382. 2
Vicarius & Successor alicuius multum differunt. 97. 31
Vita æterna est merces & corona, quæ danda iustis intuitu bonorum operum. 460. 2
Vladislaus Hungariæ & Poloniæ Rex inducijs violatis, in prælio contra Amuratem Turcarum Imperatorem interimitur. 70. 8.

Voca-

Vocatio ministrorum Ecclesiæ duplex: ordinaria & extraordinaria. 34?. 4
Vocati ordinariè in V. T. erant triplices: Pontifex, alij Sacerdotes inferiores, & Leuitæ. ibid. 5. In illorum vocatione spectanda Electio. Purificatio. Consecratio. Applicatio ad exercitium ministerij Potestas & officium. ibid. 6
Officia communia Pontifici cum alijs Sacerdotibus erant decem. 343. 13. Propria quatuor. ibid. 14
Vocati à Deo extraordinariè in V. T. per miracula & prædictionem eorum, quæ breui futura erant, missionem suam probant. 346. 21. Ministri N. T. generali nomine vocantur Clerici. 317. 24. Electio ministrorum N. T. non fit per naturalem propagationem, sed per suffragium & consensum cleri. 348. 29. Purificatio ministrorum N. T. in quo consistat. 348. 27. Consecratio ministrorum N. T. debet fieri ab Episcopo per manuum impositionem: nullo modo ab homine laico. ibid. 28. Missio fit à Prælatis Ecclesiæ, differtque ab ordinatione & consecratione. 351. 30. Officia communia Episcopo & Presbyteris. ibid. 31. Propria Episcopo. ibid.
Vocati & Missi extraordinariè in N. T. Apostoli. 351. 3?. Lutherus an ordinariè vocatus? 355. 36. an extraordinariè. 356. 41. An partim ordinariè? 360. 51. Ministri Lutherani & Caluiniani an legitimè vocati? 364. 60
Voluntas Dei regula est nostrarum actionum. 585. 10
Vxorum pluralitas repugnat fini matrimonij à natura intento. 656. 6

L. D. V. Q. M.

FINE